976
1059

FAN
1059
BIBLIOTECA CENTRAL DE LA RIOJA
EX-LIBRIS

NICOLAVS A MARTIMBOS

GVLIELMO RVZEO ET IACOBO A PRATO

apud inclytam & regiam Nauarram burſarijs, ex Theologorum ordine fidelisſimis amicis.

S. D.

QVVM vt Cato ad perdiſcendas literas Græcas, ita ego ad ſtudium Theologicum ſerò accesſiſſem, Amici optimi, & cum doctisſimis viris æqualibus meis conferri me oportere intelligerem, faciendum eſſe iudicaui vt labore improbo id aliqua ex parte contingerem, quod neque induſtria vlla mea, neque ingenio conſequi me poſſe cognoſcebam. Verùm iſtum ardorem animi reſtinxerunt, & iam bene currere incipientem, propemodum reuocarunt naſcentes quotidie ex deprauatis codicibus nouæ moleſtiæ, cum ſingulis ferè locis hæſitãdum mihi eſſet, & locorum viarumq; ignaro in ipſo medio curſu ſubſiſtendum. Nam vt reliquos Doctores prętermittam qui Theologiam pro more Academicorum tractauerunt, certè vnus Durandus aut negligentia, aut maleuolentia eorum in quorum manus inciderat, ſcaturiebat tam multis mendis, vt nemini homini credibile videri poſſit, niſi qui repoſitos locos, & ad vetuſtiſſimorum codicum fidem reſtitutos diligenter animaduerterit. Ego enim in iſta animi cura ac ſolicitudine, adrj nobiliſſimas huiuſce Academiæ Bibliothecas Nauarricam & Victorinam, è quibus exemplaria accepi certè antiqua & emendata, prętera consului viros ex Theologorum ordine doctiſſimos, qui ante me Durandum diligentiſſimè legerant & emendauerant pluribus locis, quorum opera & labore dicere non poſſum quantũ fuerim adiutus, ita amicè ac Chriſtianè pro dignitate ſui ordinis fauerunt ingredientibus eadem pericula, quibus cum ſua magna laude fuerant antea perfuncti. Atque iſtud mearũ vigiliarum opus dum cudebam, mihi cudebam & vobis, quos in albo amicorum habebam præcipuos, neque vt in apertum aliquãdo veniret ſperabam (non enim eſt tale, vt in arce poni poſſit, quaſi Minerua illa Phidiæ) quum multi ad me venerunt, qui me opportunè, importunè rogitarent, vt multorum inſeruirem commodis, qui admonerent, meminiſſem non mihi me, ſed Patriç, ſed cõmunibus Amicis eſſe natum, qui denique liberiùs exprobrarent, nefarium eſſe me ſi amicis crudelem, ſi miſeris ſuperbum, ſi meç conditionis & ordinis hominibus nõ adeſſem. Nec vero dicendo tantum perficere potui, vt acciperent excuſationes meas, nec quum adducerem occupationes quotidianas, & maximas difficultates concertationum noſtrarum, quas quotidie ineibamus, potui impetrare aliud, quàm vt eorum voluntati parerem, qui iuſtiſſimam (ita enim dicebant) poſtulationem adferrent. Quare quum in iſtam neceſſitatem eſſem adductus, opus Typographo emittendum tradidi, cuius fide ac diligentia ſperabam in hominum manus quàm emendatiſſimum venire, ſed longè aliter res euenit quàm expectabam. Nam poſt eas reſpõſiones quas apud Sorbonam feci, mihi nouus labor ſubeundus fuit, & relegendus Durandus totus, quem ego tum minus emendatum offendi, quã initio acceperam. Et quoniã præcipitabatur editio, coactus ſum errores recognitos ad calcem indicis adſcribere, vnde diligens Lector emendationem quæreret. Atque hic quicquid eſt à me factum, Amici optimi, volui ſub veſtro nomine apparere, vt ex conſilio viri ſua ætate doctiſſimi, & clariſſimi Theologi D. Ioan. Gerſon Cancellarij Pariſienſis, in perlegendo Durando nunc aliquantulum emendatiore, bonas horas collocetis, iſtis temporibus præſertim quibus ingenia veſtra diligenti meditatione in iſto genere ſtudiorum exercenda ſunt, quo fortioribus animis & magis fidentibus ad eas pugnas accedatis, quæ vobis ante iſtos annos duos cum æqualibus veſtris ſunt publicè ſuſcipiendæ. Quod vt accuratè faciatis hortor, &, ſi amicitia noſtra patitur, etiam vehementer oro, de ipſo Autore hoc vnum dicere auſus, ab illo Theologiam non ſpinoſè, ſed tamen acutè eſſe tractatam, vt eum doctum virum, & ſolerti ingenio fuiſſe appareat.

Ex inclyta & Regia Nauarra, Nonis Martijs, Anno à natiuitate Domini.

M. D. XLIX.

R/3.229

Magistri Durandi de Sancto Porciano

Index Commentariorum

RVM DVRANDI IN SENTENTIAS Theologicas Petri Lombardi copiosissimus, cuius primus numerus folium, secundus columnam, tertius verò numerum indicat.

Abbas non subest in omnibus Episcopo, licet Papæ sit subditus. fol.208. col.2.num.12.

Abbas, Prior, & Decanus, an possint ferre sententiã excõmunicationis. 34.4.7

Ablatiuus aliquando constituitur in ratione effectus formalis, vt pater diligit se spi. 88.1.13

Abraham tantum meruit in suo matrimonio, quantum Ioannes in continentia sua 306.4.2

Absoluta in diuinis quæ sint 91.1.39

Absolutio an ab vno & eodẽ faciẽda sit. 345.2.8.9.10.11.12

Absolutionem culpæ directè nunquam sibi retinet Romana ecclesia 357.4.5.6

Absolutionis forma Leonis Papæ non est indicatiua, sed optatiua 357.3.7

Absolutio sacramentalis non fit per manuum impositionem ibid.8

Abstractiuè an Deus cognoscat 7.1.3

Abstractiua notitia Dei 7.1.5

Abstractum & concretum an differant in creaturis. 91.4.5

An prædicentur de se inuicem 93.2.3.4

Abstractio proprietatum relatiuarum quomodo potest fieri in diuinis 214.2.7

Abusus non quilibet est peccatum mortale 374.2.5

Acceptum dicitur Deo dupliciter, scilicet vt remunerabile præmio æterno vt temporali, sicut bonum opus factum in peccato 337.1.10

Acceptio personarum non est quando pro diuersis causis inæqualibus puniuntur aliqui inæqualiter 355.4.6

Quid sit in Deo 332.4.7

Ascensus solis ad nos est duplex 160.4.7

Ascensus solis diurnus est maximè proportionatus, licet non propriùs 160.4.7

Accusatio quæ sit ad obseruandũ bonum cõmune & iustitiam, sit in iudicio, non sic autẽ de correctione 351.4.7

Accusatio matrimonii in gradu prohibito primò debet fieri per consanguineos, & deinde per extraneos si desint consanguinei 388.4.4.&.389.1.10

Accusatio matrimonii aliquando fit cum inscrrptione & obligatione ad pœnam talionis ibid.10

Accidens connaturale inferior speciei non oportet esse connaturale superiori 168.4.14

Accidens qualiter sit entitas 89.2.14

Accidens potest esse sine subiecto supernaturaliter, & tunc esset creatio 126.2.10

Accidens ab agente naturali potest produci sine subiecto Deo coadiuuante 129.4.27

Accidens corporale non potest esse sine angelo. 128.2.20

Accidens perfecit solum subiectum immediatè, sic quòd ex vnione nihil redundet, nec res, nec modus 92.1.10

Accidenti merè accidentaliter cõuenit esse in alio. 210.3.7

Accidens nõ potest simul esse in diuersis subiectis creatis, licet bene eadem natura substantialis in creatis subiectis. 212.4.17

Accidentia plura solo numero differentia nõ possunt esse in eodem subiecto ibid.20

Accidens superioris naturæ non magis dependet quàm accidens inferioris 214.3.11

Accidentia solum recipiunt duplicem differentiam nomi num. 213.1.1

Accidens duplex est, & quod est per accidens ab arte dimittitur 290.3.26

Accidentia aliqua sunt absoluta, & aliqua respectiua, & eorum diffinitio & differentia 322.1.3

Accidens respectiuum nullo modo potest esse sine suo fundamento. ibid.

Accidens absolutum Deus potest facere sine subiecto ibid.2.9.&.10.

Accidentia Eucharistiæ idem esse habent quod prius habebant, & idem agere 312.4.8

Accidens habens partes extensas secũdum vnam partm potest esse in subiecto, & secundum aliam non. 323.3.8

Actio in creaturis denominatio est producentis à producto. 20.1.10

Actionis difformitas potest contingere triplici de causa 5.4.7.

Actio attribuitur supposito, & nõ naturæ, licet idem sint realiter, quia suppositum significat, vt quod agit, & natura vt quo 90.3.34

Actio diuina an assimiletur illuminationi 114.4.8

Actio Dei & operatio, aut factio nõ dicitur propriè actio 126.3.9.

Actio realis est eadem cum suo termino 127.2.21

Actio naturalis præsupponit subiectum tanquam aliquid existens, non autem est sic de creatione ibid.

Actio naturalis supponit subiectum, & producit terminũ 127.2.21.

Actio eadem est creationis rerum, & conseruationis earum. 127.1.19

Actio momentanea non potest esse æterna 126.2.7

Actionis seu factionis quatuor modi. 126.4.15

Actio quæ mensuratur nunc stante potest coëxistere suo agenti 127.2.20

Actio non habens subiectum, nec terminum à quo non potest dici infinita 129.3.24

Actio creaturæ non de necessitate supponit subiectum 129.2.19.

Actio sine motu est eadem cum termino producto, nisi quòd includit respectum ad producens 130.1.33

Actio eadem non potest esse à duobus agentibus immediatè, nisi illis sit eadem virtus numero 131.1.12

Actio quæ non excedit virtutem speciei agentis, sufficienter elicitur à sola virtute suæ speciei ibid.11.

Actio eadem potest esse à duobus immediatè ab vno, mediatè ab alio, vel immediatè ab vtroque, sed imperfectè ibid.12.13

Actiones sumunt denominationẽ à suis terminis. 130.4.11

Actionem cessare sine habito quomodo intelligitur 130.1.34.

Actio facta ab agente volũtario potest interrũpi. 138.1.14

Actio omnium sensibilium est vnica in medio & organo 131.1.12.

Actio & motus differunt 158.2.4

Actio virtutis formatiuæ existentis in semine terminatur ad aliquam formam quæ non manet aduenientẽ animæ intellectiuæ 162.4.10

Actio elementorum potest intelligi dupliciter 181.3.5

Actiones liberi arbitrii non sunt à Deo, nisi secundum differentiam ad bonum & malum 192.2.4

Actione peccati nullus effectus in esse producitur 192.4.9

Actio Christi est nostra instructio quãtũ ad aliqua. 295.2.9

Actiones per quarum quamlibet producitur vnus terminus, non possunt ad eundem terminari 391.4.14

Actio quomodo attribuitur suppositò 234.2.3.&.9

Actum diuersa principaliter, & perfectè non possunt duo agentia solum eundem producere 42.4.7

Actiuitas libertatis nõ semper in actu requiritur. 170.4.16

Actus sensuum exteriorum sunt intuitiui propter immediatum ordinem eorum ad obiecta 7.2.9

Actus est operatio producta, vel recepta 15.4.11

Actus differentes & subordinati possunt esse ab eodem principio absoluto 14.3.14

Actus nostri considerari possunt secundum esse naturæ, secundum esse moris, & secundũ esse meriti 56.1.22

Actuum diuinorum quidam transeunt in creaturam, alii non 67.1.4

Actus diuini includẽtes transitũ realem sunt notionales, sed includentes transitũ rationis sunt inflexiui. 87.4.9

Actus vel operationes in diuinis aliquãdo reflexiuæ sunt & non notionales, aliquãdo notionales non reflexiuæ, aliquando secundum quid notionales, & secundum quid reflexiuæ ibid.

Actus diuini sunt in triplici differentia 105.4.6

Actus voluntatis & intellectus, an habeãt ordinem prioris & posterioris 109.3.6

Actiua potentia quid sit 111.2.4
Actus interdum præexigitur actionis termino, qui est inclinatiuus, &c. 130.1.35
Actus ad singularia terminantur intrinsecè 140.4.19
Actus malorum angelorum pollent bonitate naturæ, carent bonitate gratiæ 145.2.1
Actus duplex primus & secundus 141.1.4
Actio attributa rei producenti, quando productum incipit esse est eiusdem speciei cum sequentibus 143.2.8
Actus duplex in voluntate 145.1.6
Actus practicæ rationis duplex ibid.
Actus primus existens in nostra potestate non semper est deliberatus 170.1.9
Actus aliqui possunt dici indeliberati dupliciter ibid.11
Actus intellectus præcedit actum voluntatis ibid.1.12
Actus intellectus præcedens actum voluntatis, non semper est naturalis 170.1.13
Actus præcedens actum liberi arbitrii non est eius causa actiua, vel passiua 171.1.5
Actus liberi arbitrii sunt diuersi quidã imperati, quidam eliciti. 170.3.13
Aliquid dicitur actiuum dupliciter 170.4.18
Actus virtutis quoad substantiã solum prçcipitur. 180.4.4
Actus quod est secundum inclinationem rei non potest esse violentus 172.2.13
Actus intelligendi componens fertur in duo 189.2.27
Actus interiores & exteriores sunt peccata secundum aliquos, & secundũ alios non, sed solũ interiores. 190.3.2
Actus est semper cum omissione ibid.
Actus exterior potest dupliciter comparari 191.2.4
Actus culpabilis includit duo 192.1.4
Actus multipliciter diuiditur 191.3.1
Actus dicitur moraliter bonus quãdo est in potestate voluntatis, siue sit ab ea elicitus, siue imperatus 193.2.5
Actus quo volũtas vult finem, & ordinata in finem non est intensior & remissior, nisi per comparationem ad obiecta 193.4.10
Actus idem est vsus & fruitio 194.3.12
Actus est idem principiorum & contrariorum, quando tales sequuntur ex illis ibid.13
Actus conscientiæ sunt multiplices 196.4.13
Actus sunt boni vel mali, inquãtum fiunt à bona vel mala voluntate 197.4.2
Actus aliqui de se sunt boni vel mali ibid.
Actus moralis potest dupliciter considerari 198.1.4
Actus aliquis est indifferens, quia nec conformis rationi est, nec difformis ibid.
Actus ille, nec est bonus, nec malus, circa quẽ ratio nõ potest esse magis recta in affirmando quã in negãdo. ib.5
Actus deliberatus habens circunstantias pro obiecto nõ potest esse quin sit bonus vel malus 198.1.5.&.6
Actus multi sunt extra genus moris ibid.8
Actus appetitus sensitiui indifferentes ibid.9
Actum esse indifferentem secundum speciem suam potest dupliciter intelligi ibid.2.10
Actus quilibet factus in gratia secundum aliquos est meritorius vel demeritorius, non autem in statu peccati 198.3.5.
Actus malus à deliberatione procedens est semper demeritorius ibid.7
Actus interior voluntatis, an possit successiuè esse bonus & malus 199.2.3
Actus intellectus & voluntatis idem potest esse successiuè verus & falsus, bonus & malus ibid.4
Actus informatus bona circunstantia & mala est malus ibid.6
Actus infidelium videntur quodãmodo dici boni. 199.3.2
Actus ibidem in genere moris simul non potest esse bonus & malus 198.2.10
Actus qui potest ordinari in charitatem & nõ ordinatur, non semper est malus in habente charitatem 199.3.2
Actus est ociosus qui non ordinatur ad finem ad quem debet ordinari 198.4.9
Actus voluntatis sunt duplices 199.2.4
Actus exterior & interior nõ sunt diuersa peccata. 200.3.6
Actus & exterior & interior sunt boni eadẽ bonitate denominatione explicita quę est in actu interiori. 200.3.6
Actus exterior est obiectum actus interioris ibid.7
Et dicitur bonus vel malus extrinsecus ibid.
Actus exterior non ad addit bonitatem, neque malitiam actui interiori quoad numerum ibid.7
Actus interior potest dici esse sine exteriori, vel cum eo dupliciter ibid.8
Actus imperfectus sine exteriore habet malitiam, licet nõ minorem si non esset, vel maiorem si esset ibid.8
Actus deducti à volũtatibus æqualibus dato ꝙ vna exeat in opus extrinsecũ, & non alia sunt ęquè mali 200.1.2
Actus aliqui sunt exteriores qui non possunt remittere actum voluntatis ibid.8
Actus interior & exterior coniunctim prohibentur eodem præcepto, sed actus interior prorumpens in exteriorem, & interior non prorumpens diuersis prohibentur præceptis 201.1.10
Et sunt vnum peccatum 200.3.6
Actus exterior & interior quibus sunt vnũ meritũ. 201.2.5
Actus exterior & interior coniuncti remunerantur vnica remuneratione 201.2.6
Actus interior solus non est causa meriti condigni hominis ad hominem 201.2.5
Actus appositus eutrapeliæ non est peccatum mortale 203.2.13.
Actus peccati includit actum, & defectum debitæ rectitudinis. 205.2.5
Actus à quo intendatur 252.3.4.& ibid.7.& eod.3.8
Actus procedentes ab habitibus naturalibus, & supernaturalibus alitet ordinantur ad beatitudines naturalem & supernaturalem 254.2.5
Actus scientiæ an sit certior actu fidei tripliciter respondetur 255.2.6.7.8.10
Actus meritorius duo requirit 237.4.6
Actum fidei posse esse cum actu visionis in nullo est contra scripturam sacram 269.1.6.&.10
Actus quomodo importat imperfectionem 269.2.10
Actus in quo reperitur magis & minus perfectum, dicit imperfectionem secundum gradum 270.1.5.&.7
Actus quomodo concurrunt ab generatione habitus virtuosi. 272.2.10
Actus virtutũ generatiui distinguuntur dupliciter. ib.1.8
Actus vnius non potest valere alteri ad iustificationem, nisi per modum meriti vel suffragii 293 1.7
Actio sacramentalis non est determinata ad certam materiam, sed solum ad materiam præsentem 321.2.7
Actus virtuosus dupliciter accipitur 327.4.5
Actus voluntatis elicit. l. imperatus 371.1.5
Actus matrimonii factum propter vitandam fornicationem proximo non est peccatum 374.3.5.6
Actus intelligendi diuinam essentiam perfectiores communicabit Deus vni quàm alteri 189.2.27
Adam fuit creatus in gratia, & in virili ætate 141.4.4
Adam erat immortalis per gratiam 162.4.2
Poterat mori, immortalem tamen fuisse conuincitur ex sacra scriptura 163.1.5
Adam in statu innocentiæ erat transferendus ad gloriam 163.2.6.
Appetiit esse vt Deus. Idꝯ in scientia 167.2.1.1.3
Habuit de creaturis cognitionem non claram 168.4.5
Adam ex gratia speciali potuit clarè Deum videre, & secundum aliquos quando Deus misit in eum soporem ita fecit ibid.
Adam vidit Deum per speciem secundum cursum communem, cuius visio erat media inter claram & enigmaticum secundum aliquos, quorum opinio reprobatur 169.1.8.
Adam in primo statu vidit eodem genere visionis, quo videmus licet perfectius ibid.
Adam aliud voluit directè & consecutiuè 182.2.8
Adam si solus peccasset, adhuc totum genus humanum fuisset infectum 182.4.8
Adam & Cain interrogati à Deo peccatum non recognoscentes vituperantur 343.4.18
Adam & Eua si superuiuerent, non haberent cum quibus possent contrahere 386.3.10
Administrans sacramenta si pro labore aliud accipiat est simoniacus, non tamen pro sustentatione sua 365.2.18

Adoptio humana & diuina ſecundum aliquid conueniũt & ſecundum aliquid differunt 131.4.5.6
Adoptio humana bis tria importat ibid.
Adoptare conuenit toti trinitati ſecundum tres conditiones. 131.4.7
Adoptare conuenit Patri vt actori, Filio vt exmplari, & Spiritui ſancto imprimenti perfectionem ibid.
Adoptare non conuenit Deo ſecundum tres conditiones vltimas. ibid.8
Adoptari eſt ſolius creaturæ intellectualis ibid.9
Adoptio eſt in diuinis ad communicandũ ſimilitudinem & participationem filiationis naturalis ibid.10
Adoptio conuenit ſingulis perſonis trinitatis ſecundum aliquam appropriationem ibid.11
Adoptionis duæ ſunt ſpecies 390.3.5
Adoptio eſt extraneæ perſonæ in filium, vel nepotem legitima aſſumptio. ibid.5
Adoptio & arrogatio differunt in quatuor ibid.5
Adoptio & arrogatio ſolum fit per illum qui poteſt carnaliter generare 383.4.6
Adoptator vel arrogator ad minus debet eſſe.40.annorum, & debet eſſe ſui iuris ibid.6
Adoptio quomodo impedit matrimonium,& in quo gradu. ibid.
Adoratio imaginum an ſit latria, vel quis honor opi. communis improbatur & gloſſatur 229.4.8.9.10
Adoratio hyperdulię debetur humanitati Chriſti ſecundum ſe præciſè conſideratæ. Vide conſilium ſuper hoc ibid.13
Adultus non poteſt cognoſcere quod ſit primum ſuum peccatum 57.1.13
Adultus tenetur habere habitum fidei per quem exit in actum. 258.3.6
Adulti venientes ad baptiſmum debent habere voluntatem propriam ſuſcipiendi 301.4.10
Adultus nullo modo debet ſuſcipere baptiſmum ſimoniacè. 303.3.9
Adulterium & furtum ſunt circa deſe appetibilia: ideo prohibentur duplici præcepto,alia verò non 280.4.8
Adulteram deprehenſam permittit lex à viro occidi,non tanquam licitum 182.1.4.5
Aër non dicitur coloratus ratione ſpeciei coloris. 135.3.13
Aër non dicitur lucens licet habeat lumen ibid.
Aër ſub linea æquinoctiali eſt multum ſubtilis,quare miſtus aëre incorporatur 160.4.8
Aër ibi inflammatus poteſt dici gladius flammeus. ibid.
Aër non eſt ibi habitatus ſecundum aliquos,quorum opinio probatur ibid.9
Affinitas quid ſit 156.3.7
Affinitatum antiquitus fuerunt tria genera 157.1.8
Affinitatis ſecundum genus, & tertium non impediunt matrimonium ibid.9
Affinitatis primum genus vſq; ad quartum impedit matrimonium ibid.9
Affinitas eſt effectus matrimonii non impedit matrimonium contrahendum ibid.10
Agendi modus ex eſſe habet determinari 95.4.8
Agens liberum nobilius eſt naturali 94.1.4
Agens præſtituens ſibi finem agit per intellectum voluntatem 94.1.6
Agens primum nõ poteſt agere per accidens,aut propter finem ſibi ab alio præſtitutum ibid.
Agens per intellectum ſi diſtincta producat, ea diſtinctè agnoſcit 94.3.3
Agentis proportio cũ paſſo an ſufficiat ſine approximatione ipſius agentis ad hoc quod agens agat 117.1.3
Agens antequam agere poſſit,duo requirit ibid.
Agens an immediatius agat per illud,per quod magis aſſimilatur effectui 118.1.12
Agens creatũ non præcedere durationeſuũ effectũ ſufficit probare quòd agit ex neceſsitate naturæ 126.4.14
Agens inſtrumentale adiunctum ſpecialiter vt ſecuris nõ poteſt creare per aliquam potentiam 130.1.14
Agens totam rem debet virtualiter continere omne illud quod producitur 130.1.31
Agens contra conſcientiam erroneam quomodo peccet 297.3.9.
Agens contra conſcientiam erroneam peccat, quia agat aliquid quod credit eſſe contra diuinum præceptum aut debitum fieri ibid.
Agens contra conſcientiam dictantem eſſe licitum,& nõ debitum ſemper peccat ibid.
Agens conformiter ad conſcientiam erroneam non agit contra præceptum ſecundum opinionem,ſed ſecũdum factum. 197.3.11
Agentium ordo correſpondet finium ordini 131.1.15
Agens vna actione producit vnum ex pluribus plura 138.1.14.
Agens contra conſcientiam erroneã agit ſicut proiiciens merces in mare 197.1.6
Agentium diuerſorum in eodẽ ſubiecto ſequitur eadem actio. 297.3.17
Agens poteſt aliquid dupliciter tranſmutare 238.3.6
Agentia vniuoca faciunt ſibi ſimile, non autem in æquiuocis,aut agentibus per artem 290.3.28
Agens naturale nullam virtutem habet ſuper formam ſeparatam à materia 391.3.11
Agens naturale nullam virtutem habet ad vniẽdum formam materiæ,ſed ſolus Deus ibid.
Agens naturale non poteſt rem corruptam eandem numero reparare contra aliquos 392.3.9
Agentium vnitas non ſemper ſufficit ad identitatem effectus,ſicut nec diuerſitas 392.3.9
Agere ſolũ in rem præſentẽ an ſit imperfectionis 99.4.2
Agere ex neceſsitate naturę multipliciter poteſt intelligi 114.2.4.
Agere ex neceſsitate iuſtitiæ multipliciter poteſt intelligi. 114.4.3
Agere nullo præſuppoſito ex parte facti poteſt communicari creaturæ,licet non ex parte agentis 129.4.28
Agens creatum,agens per artem ſupponit aliquid productum. ibid.
Agere vniformiter ſemper eſt conditio agentis naturalis 130.4.10.
Agere conuenit Deo & creaturæ 130.3.2
Aliquid agere per aliquid poteſt dupliciter intelligi.16.1.6
Aliquid conuertitur cum ante dupliciter 188.1.9
Aggregatum ex Deo & bonis creatis an ſit melius ſolo Deo. 116.3.4.5.6
Agilitatem corporum beatorum probabile eſt eſſe per ablationem grauitatis à corporibus 401.1.9
Agilitas quam habilitatem dicat in corpore ibid.
Alimentum eſt neceſſarium ad tria 161.3.3
Alimentum ſecundum aliquos non conuertitur in naturam aliti, vel ſi conuertatur,nõ purè, quorum rationes adducuntur,& opinio reprobatur 183.2.4.5
Aliud dicit differẽtiam ſubſtantialem,& alterum accidentalem. 214.2.18
Alterationes corporum inferiorum duplicem reſpiciunt quantitatem 134.3.4
Alterans in alterabile eſt cauſa alterationis 157.3.5
Amat quis plus proximum quàm ſe, ſi amor ſui in amore proximi includatur,aliter non 265.1.23
Amicitia ciuilis ſtat cum expectatione mercedis 265.4.8
Amicitia qua diligitur proximus differt à charitate 130.4.9.
Amicitia charitatis quomodo ſe habet ad alias amicitias ſimiles. 265.4.4.&.5
Amicitia & amor beneuolentię nõ eſt hominis ad Deum 417.1.16.
Amicus nõ ſemper plus diligitur quã quodcunq; ex eo proueniens 265.2.29
Amici dilectio an ſit plus meritoria q̃ inimici. 266.3.4.6.7
Amici dilectio continetur in dilectione inimici, & ideo minus meritoria 267.1.10
Amor eſt duplex,ſcilicet amicitiæ & cõcupiſcentię. 14.2.6
Amor concupiſcentiæ poteſt habere rem ſubiecto diſtinctam à concupiſcente ibid.
Amor concupiſcentiæ quandoque habetur de præſenti 14.4.12.
Amor gratuitus duo includit 31.1.12
Amor an ſit proprium ſpirituſſancti 88.2.16
Amor concupiſcentiæ quid ſit 117.3.9
Amicorum an ſemper cõformes ſint voluntates 123.4.10

Amor & cognitio finis supernaturalis non sufficiunt ad consequendū eū,sed vltra requiritur inclinatio. 260.3.9
Amoris nomen reperitur in appetitu intellectiuo 261.2.6
Amor quomodo cōparatur ad alias passiones vt dicatur principalior 261.4.11
Amoris desiderii,& dilectionis ordo assignatur 261.3.7.8 & seq. 9.
Amor nō vincitur ab ira,nisi in virtute alterius 261.4.12
Amoris Dei potest esse triplex modus, scilicet secundum determinationem,proportionem,& limitationem eod.4.5
Amor Dei non habet modum secundum proportionem medii ad superfluum & diminutum ibid.4
Amor quidam amicitiæ,alius concupiscentiæ 262.3.4.6 &.263.3.5.6.&.264.2.6.
Amoris duplex est gradus eod.1.12
Amoris amicitiæ & concupiscentiæ declaratio eod.1.6
Amor mercedis est duplex 265.2.5
Amore mercedis an Deus sit diligendus ibid.5.6
Amor noster confirmatur amori Dei cùm diligimus plus qui plus nobiscum communicant eod.2.8
Amor amici & inimici dupliciter accipiuntur 266.3.4.5
Amor naturalis & charitatis non est per omnia similis 267.4.9.
Amor fertur in aliquid aliquando secūdum quantitatem boni quod amatur,aliquando ex parte diligentis 341.1.6.7.
Angelus secundum aliquos intelligit per species à Deo concretas,quę introductæ sunt propter species coloris, quorum opinio reprobatur 139.2.9
Angelus primò intuitiuè cognouit essentiam suam, & ex ea deducit abstractiuam aliorum. 102.3.28
Angelus an habeat locum naturalem,& an sit inclinatus ad vnum locum magis quàm ad alium 101.1.5.6
Angelus an sit determinatus ad mouenda aliqua corpora sic quod non possit alia mouere immediatè ibid.6
Angelus an sic sit in loco, quod dum est in vno, distet ab alio ibid.6
Angelus an sit in determinato loco ratione suæ essentiæ finitæ ibid.7.8.9
Angelus an prius sit in loco quàm agat in eo ibid.9
Angelus an sit in determinato loco ibid.9.10
Angeli essentia an sit ei ratio essendi in loco ibid.11.12
Angelo an conueniat esse in maiori vel minori loco propter suam libertatem 101.3.14
Angelus est motiuus corporis per intellectum & volūtatem,non tanquā per causam immediatam 101.3.14
Non est in loco nisi intelligibiliter 101.4.17
Angeli operatio an sit ei ratio existendi in loco ibid.19
Angelus non est in loco per essentiam, aut operationem, vt ei conueniunt differentiæ situs & vbi 102.2.22
Angelus secundum aliquos solum est in loco secundum effectum,& sicut mouens in moto ibid.
Angelus an requirat propinquitatem per prę sentiam realem secundum locum & situm ad hoc quod moueat ali quod corpus ibid.
Angelus per notitiā intellectiuam perfectius cognoscit, quàm nos per intellectiuam & sensitiuam 139.4.21
Angelus non cognoscit per species,quia illę semper repręsentarent, & sic simul & semel diuersa cognoscceret, & nota ibi similitudinem de stuppa approximata igni 141.1..5.
Angeli inclinantur rationibus rerum, & cognitionibus earum 140.1.25
Angelus perfectè cognoscit totum ordinem vniuersi ibid.3.16
Angelus futura contingentia dependentia libertate potest cognoscere ibid.4.17
Angelus non potest certitudinaliter cognoscere ea quæ dependent ex libertate alterius angeli ibid.
Angelus tamen aliqualiter mentem alterius potest cognoscere ibid.18
Angeli cognoscunt naturalia per eorum præsentiā. ib.19
Angeli triplici vigent acumine scientiæ secundum Isidorum,quomodo debeat intelligi ibid.20
Angelus non cognoscit successionem singularem in infinitum possibilem ibid.21
Angelus respectu sui est in actu secundo 141.2.9
Angelus respectu futurorum semper est in actu secundo ibidem.
Angelus non cognoscit futura à libero arbitrio alterius dependentia,nisi per quandam coniecturam ibid.
Angelus vnico actu potest simul plura intelligere ib.2.7
Angeli non fuerunt creati mali,vel miseri,quia certitudinem sui euentus non habuerunt 141.3.2
Angeli ante peccatum non differebant ibid.
Angeli mali nunquam fuerunt boni nisi bonitate naturali. ibid.
Angeli beati beatitudine naturali fuerunt creati 141.4.5
Non fuerunt creati in perfecta beatitudine ibid.3.5.6
In creatione caruerunt culpa & pœna ibid.7
Angelus est perfectior cœlo ibid.3.8
Angeli in creatione Deū nō viderant visione beata. ib.9
Angelus duplicem habet cognitionem vespertinā & matutinam ibid.
Angelus per cognitionem suæ essentiæ cognouit Deum ibid.10
Angeli probabiliter fuerunt creati in gratia 141.4.4
Angelus malus habuit gratiam in munere, & aliquē forsan elicuit actum meritorium ibid.6
Angeli tam boni q̄ mali per quandā coniecturam potuerunt cognoscere se habituros gloriam ęternam. 142.1.2
Nequaquam potuerunt scire suum casum ibid
Angelorum cōuersio ad Deum,& ab eo auersio fuit libertas,licet haberent in creatione charitatem 142.2.2
Indigebant gratia promouente ad bonum ibid.
Angelus potuit peccare ibid.6
Angeli licet errore aut ignorantia careant, non tamē in consideratione ibid.7
Angelus peccauit,quia appetiit aliquid sine circunstantia cum qua debeat appetere 142.2.18
Angelus appetiit ęqualitatem Dei tripliciter ibid.3.12
Angelum appetiisse ęqualitatem Dei potest dupliciter intelligi ibid.
Angelus non potuit appetere ęqualitatem Dei quoad substantiam,nec quoad non subesse ibid.
Appetiit quid si permansisset obtinuisset ibid.13
Angelus appetiit ęqualitatem Dei secundum quid & interpretatiuè ibid.4.14
Angelus appetiit ęqualitatem Dei,inquātum appetiit excellentiam prohibitam ibid.15
Angelis in principio creationis secundū Magistrum fuit data lex obedientiæ mali ignota ibid.
Angelus vltra cognitionē naturalem habet aliā. ib.4.16
Angelus cognoscēdo eligibilem statum cognouit omnes circunstantias ibid.
Angelus & cœlum conueniunt, quia non habēt aliquod malum naturæ ibid.4.17
Angelus peccauit appetendo illud quod nō erat bonum ex omnibus circunstanttis ibid.3.10
Angelus primus non potuit peccare in primo instanti suī esse secundum aliquos, quia appetitus mali non potest ferri nisi in verisimile bonum quod prętenditur à vero bono,quorum opinio reprobatur 143.2.14
Angelus secundum aliquos & alia res,quādo creatur prima operatio quę sit à Deo producitur secundū aliquos, quorum opinio improbatur ibid.1.7
Angelus nō potuit peccare in primo instāti sui esse. ib.2.9
Angelus in primo instanti sui esse non potuit habere illā inconsiderationem quę ad peccatū requiritur ibid.11
Angelus in primo instanti sui non potuit mereri, & non potuit peccare ibid.12
Angelus in primo instanti non discurrisset ibid.14
Angeli suam beatitudinem meruerunt 143.2.4
Angeli post vnicum actum meritorium habuerunt gloriam ibid.
Angeli mali ex vnico actu malo fuerunt condēnati. ib.6
Angeli creati sunt in gratia & non in gloria ibid.3.10
Angelus non meretur gloriam ante datam 142.1.2
Angeli mali sunt in aëre caliginoso ad exercitium nostrum 143.2.2
Angeli boni conuersio fuit causa conuersionis aliorum 142.1.2.
Nec boni angeli habent inordinationem inter se. 144.2.3

Angeli mali poſt lapſum potuerunt bonũ facere, ſed non bene facere, & boni non potuerunt peccare poſt confirmationem, nec tamen ideo caruerunt libero arbitrio. 144.3.2.
Angeli tripliciter cognoſcunt ibid.
Angelus primus peccauit appetendo bonum ex genere ſine debitis circunſtantiis 145.3.7
Angelus malus malo fini adhærens nõ ſemper videt omnia quę ad ipſum pertinent ſicut angelus bonus. ibid.
Angelus non peccauit ex paſſione, nec ex habitu. ibid.8
Angeli mali ſunt in termino ad quem meriti & demeriti ibid.9
Angelus apprehendit immobiliter & ſine diſcurſu, homo mobiliter & cum diſcurſu ibid.10
Angelus vult immobiliter & fixè quare ſunt obſtinati, non autem homo ibid.
Secundum aliquos quorum opinio reprobatur ibid.4.11
Angeli boni non ſunt confirmati per meritum, ſed per præmium ibid.
Angeli mali nec damnati alii nõ poſſunt mereri propter tempus præfixum ibid.4.12
Angeli boni non poſſunt peccare, quia in eſſentia diuina vident quicquid eis attinet ibid.13
Angeli naturam corpoream poſſunt mutare localiter, nõ autem ad formam 146.2.6
Angeli ſolum coniungunt actiua paſſiuis ibid.3.8
Angelus ſecundum aliquos prẽter intellectum & voluntatem habet virtutem motiuam realiter ab eis diſtinctam. 146.3.4
Quorum rationes improbantur ibid.4.5
Angelus habet eandem virtutem imperantem motum, & ipſum exequentem ibid.
Angelus non mouet per velle, neque per intelligere 147.1.8.
Angelus requirit debitam diſtantiam ad actum mouẽdi. ibid.2.7
Angeli ſecundum aliquos habent corpora aërea. 147.1.2
Angeli ſunt eſſentialiter incorporei, aſſumunt tamẽ corpora quando debent operari, ſecundum aliquos. ibid.
Angelum non habere corpus poteſt multipliciter intelligi. 147.1.4
Angelus non eſt compoſitus ex materia & forma ibid.
Angelum aſſumere corpus poteſt dupliciter intelligi ibid.2.5
Angelus virtuee propria non poteſt aſſumere aliquid in vnitatem perſonæ ibid.6
Angelus poteſt aſſumere corpus vt mobile à motore ibid.6
Angeli non poſſunt rem materialem ad formam mouere immediatè ſecundum aliquos, quia omne agens agit ſibi ſimile 144.3.5
Quorum opinio improbatur ibid.7
Angelus prẽciſè mouens corpus non dicitur ſemper illud aſſumpſiſſe 145.1.7
Angeli propriè non loquuntur in corpore aſſumpto 147.3.5.
Angeli in corpore aſſumpto propriè nõ comedunt. ibid.
Angeli poſſunt cibum ſumere & tractare ac diuidere. ib.
Angeli poſſunt intrare & exire, ſecundum tenentes angelos eſſe in loco definitiuè ibid.4.5
Angeli ſecundum tenentes quòd nõ poſſunt eſſe in loco nec exeunt, nec intrant, niſi ſecundum operationem ibid. 6
Angeli à creatione non habuerunt diſtinctos ordines 149.2.2.
Angeli eiuſdem ordinis non ſunt æquales 149.4.7
Angelis ſecundum Doctores data eſt gratia proportione ſuorum naturaliũ, ita & pueris in baptiſmo 149.3.6
Angelus ſecundum aliquos cognoſcit de volitione quid ſit, & an ſit, & de quo ſit, licet nõ de omnibus in gradu, quorum improbatio patet 148.3.10
Angelus ſecundum aliquos nõ ſecernit inter volitiones, aut alias cogitationes, licet ſint eiuſdem ſpeciei, quorũ opinio reprobatur 148.4.14
Angelum non cognoſcere cogitationes, an ſint affirmatiuæ vel negatiuæ eſt probabile, vbi Auctor quintò remouet dubium. 148.2.8. ibid.3.15.16
Angeli aliqui immediatè illuminantur à Deo, & alii mediatè. 149.2.4
Angelis omnibus beatior Chriſtus 149.4.6
Angeli omnes immediatè vident eſſentiam diuinã. ib.3.4
Angeli non cognoſcunt myſteria gratiæ, niſi per reuelationem ibid.
Angelus inferioris ordinis nunquam eleuatur ad ſuperiorem ibid.
Angeli propriè dicuntur, qui ex officio mittuntur. ibid.
Angeli aliqui illuminant & illuminantur, maximè aſſimilantur Deo ibid.
Angeli & homines viatores in varias incidunt Hierarchias ibid.6
Angelus dicitur mitti, quãdo ex imperio diuino aliquid circa nos exercet 150.1.4
Angeli omnes aſſiſtunt Deo ipſum videndo 150.2.3
Angeli aſſiſtunt Deo dupliciter ibid.4
Angeli ſuperiores reuelãt inferioribus ſecreta diuina. ib.
Angeli illuminati à Deo ſoli ſpecialiter dicuntur aſſiſtere Deo ibid.
Angeli aliqui aſſiſtunt & miniſtrant ibid.
Angelus vnus plures cuſtodit homines ibid.2
Angeli maiores ſciuerunt incarnationem antequam fieret, minores verò poſtea ſciuerunt ibid.
Angeli proficiunt vſq; ad diem iudicii ibid.
Angeli deputantur ad cuſtodiam animarum à natiuitate vſque ad inſtans mortis ibid.5
Angeli loquuntur 151.1.1
Angelus loquitur per ſigna alteri angelo, ſecundum aliquos, quorum opinio reprobatur ibid.2.5
Angelus cognoſcit naturales motus voluntatis alterius angeli eod.3
Angelus habet ſigna ſignata inuariabilia ibid.4
Angeli non ſunt variabiles quoad naturam ibid.
Angeli non loquuntur per ſigna ad placitum ſignificantia. ibid.
Angelus ſecundum aliquos loquitur applicando diuerſas figuras in cœlo, quorum opinio reprobatur ibid.2.6
Angelus loquitur alteri angelo manifeſtando cõceptum ſuum ſecundum aliquos per alium, quorum opinio reprobatur ibid.3.8.9.10.11
Angelus ſecundum aliquos nuſquam eſt ſecũdum ſitum, ſed præſentia ordinis bene eſt præſens cuilibet mobili ab eo antequam moueat, ſed ſpecialiter quando actu mouet 101.2.8.9.10
Angelus an poſſit dici vbiq; ſecundum aliquem ſenſum ibid.12.&3.1.15.
Angelus an poſſit ſimul mouere omne mobile cui poteſt eſſe præſens 102.3.29
Angelos plures eſſe ſimul an ſit poſſibile ibid.26
Angeli qui nunc ſunt, an eſſent præſentes alii mundo, vel pluribus mundis, ſi producerentur à Deo 102.3.36
Angelus exiſtens in cœlo an ſimul ſit in terra, & ediuerſo ibid.37.&31.
Angelus poteſt eſſe in loco per eſſentiam, & etiã per operationem, ſed diuerſimodè ibid.4.39
Angelus an poſſit non operari ibid.
Angeli operatio circa corpus an ſit mouere ibid.
Angelus nõ poteſt infinita diſtincta cognoſcere, nec per vnam notitiam, nec per plures 129.2.17
Angelus ſi per infinitas notitias intelligeret, eſſet deueniendum ad vnum infinitum ibid.18
Angelus quando eſt, eius eſſe non dependet à noua acquiſitione, aut deperditione 132.4.7
Angelus qui poteſt non eſſe, habet totum ſimul eſſe quanũs deſineret eſſe 133.1.12
Angelus an poſſit moueri localiter 103.2.3
Angelus an poſſit moueri in inſtanti & etiam de loco ad locum non tranſeundo medium 103.1.4.&.6
Angelus malus ſi ſit ſupremus in gradu naturæ, eſt menſura aliorum 134.2.14
Angeli ab initio cognouerunt Dominum 135.4.2
Angeli naturali dilectione Deum, creaturas, & ſe diligebant ibid.
Angelus non eſt compoſitus ex materia & forma 136.1.9

Angeli quatuor acceperunt in principio, de quibus Magiſter tractat. ibidem
Angeli differunt cognitione & libertate. ibidem
Angelus caret ignorantiæ neceſsitate, licet omnes conueniant in natura & ſimplicitate, in generalitate & corruptibilitate. ibidem
Angelus eſt quid cuius operatio eſt integra, vt ſuppoſiti operantis 136.1.8
Angelus nō eſt principium elicitiuum per ſuſceptionem operationis intelligendi ſecundum ſe totum. ibid.
Angelus habet ſolam notitiam intellectiuam cæteris perfectiorem 136.2.14
Angelus nō eſt cōpoſitus ex genere & differentia. eod.15
Angeli quoad eſſe, ac pluralitas eorum immediatè dependent à deo. 137.3.5.
Angeli plures eiuſdem ſpeciei nō poſſunt eſſe ſecundum aliquos, quorū opinio latè reprobatur. ibid.6.&.7.
Angelos eſſe in numero multum exceſsiuo dicere non oportet 138.1.14.&.15.
Angeli omnes fortè ſunt eiuſdem ſpeciei. ibidem
Angelorū pluralitas eſt ex beneplacito dei ibidem
Angelorū numerus eſt maior corporū cœleſtium 138.2.16
Angeli præter ordinem naturæ in mouendo habent eſſe gratiæ. eodem
Angeli aliqui deputātur ad hoīm cuſtodiā. eod.&.150.2.7
Angelorum pauca ſunt à nobis nota quæ habent coniecturam ex conditione animæ noſtræ 139.1.4
Angelus eſt ſubſtantia & virtus habens operationem. ibidem.5.&.6.
Angelus intelligit per ſuam eſſentiam ibidem.4.5.
Angelus cognoſcendo ſe non indiget alio repræſentatiuo. ibidem.6.
Angelus non intelligit per ſpecies 139.4.17.& ibid.20
Angelus intelligit res per præſentiam rerum in ſe, vel in ſuis cauſis eod.4.21
Angelus cognoſcit res tam ſpirituales quàm corporales propter ordinem quem habent &c. ibidem
Angelus non ſolum cognoſcit accidentia ſed etiam quantitates rerum. ibidem
Angelus cognoſcit non diſcurrendo de ignoto ad notum ibidem
Angelus miſſus Chriſto in paſſione non erat de minoribus 150.2.8
Angeli illuminantur, dum ſacra myſteria eis reuelantur 151.4.6
Angelus alium angelum illuminat, confortādo eius virtutem intellectiuam ſecūdum aliquos, quorum opinio reprobatur 152.1.8
Angelus non illuminat angelum alium, proponendo veritatem ibid.
Angeli omnes ſecundum aliquos à ſolo Deo illuminantur eod.2.19
Angelus habet capacitatem perfectiorem noſtra capacitate 159.3.4
Angelus cuſtodiens adiuuat interiora 150.1.4
Angeli omnes quomodo dicuntur mitti ibidem 4.5.&.6
Angeli præbuerant miniſterium in formatione mulieris ex coſta Adę 161.1.2
Angelus eſt liberior homine 174.4.5.6
Angelus in primo inſtanti ſui eſſe non potuit demereri, potuit tamen mereri, quare & quomodo 244.1.8
Angeli neq; boni neq; mali poſſunt ex naturalibus ſuis noſcere corpus Chriſti in euchariſtia 317.1.6
Angeli ſpecies poſſet reparari abſq; reparatione eiuſdem 394.1.23
Angeli plures poſſunt eſſe in eadē ſpecie ſucceſsiuè, licet non ſimul ibid.
Angeli non poſſunt introducere immediatè animam in corpus 394.3.6
An ſint compoſiti 136.3.18
Angeli in reſurrectione colligent pulueres ſuſcitandorum 394.3.6
Animam non eſſe compoſitam ex materia & forma probatur 37.3.4
Anima recipit actus intelligendi, mediante potentia intellectiua 39.4.15
Animæ cæteræ omnes præter rationalem extenduntur & diuiduntur diuiſo toto 38.1.10
Animæ interdum manēt diu poſt diuiſionem vt in plantis, & animalibus annuloſis ibid.2.12
Animæ tam minus manent poſt diuiſionem, quo animalia perfectiora ſunt ibid.
Anima intellectiua in corpore, nec extenditur quantitate, nec afficitur qualitate ibid.12.13
Anima rationalis quare in homine non ſit quāta ſicut cęterę formę 38.4.14
Anima rationalis potiſsimum poteſt probari non quanta ab indiuiſibilitate 38.4.21
Animam noſtram non eſſe intellectum, ſed quandā ſubſtantiam ſeparatam ponit Auerroys 139.4.5.6.7 cuius opinio reprobatur ibid.
Animæ potentiarum quædam ſunt vegetatiuæ, quædam ſenſitiuæ, quędam intellectiuæ 11.2.8
Animæ vegetatiuæ tres ſunt actus, videlicet nutrire, augmentare, & generare, quorum primus & vltimus, ſcilicet nutrire & generare (prout dicunt introductionem formæ ſubſtantialis in materia) poſſunt eſſe immediatè ab eſſentia animæ, præuia tamen alteratione ſecundum aliquas qualitates ibid.9
Anima ſeparata an eſſet in loco 101.4.19
Anima corpori iuncta eſt propter tres cauſas 20.4.2
Animas tot potuit Deus producere quot fuerunt reuolutiones, ſi fuerunt infinitę reuolutiones infinitas
Animam eandem eſſe in omnibus hominibus eſt falſum.
Animas rationales eſſe plures quàm ſint angeli non repugnat 138.4.12
Anima habet angelum cuſtodem ſui 151.3.8
Anima creādo infunditur, & infundendo creatur 159.3.2. & 160.2.7
Anima vnitur corpori ſicut forma 159.1.2.3
Anima eſt quo viuimus, ſentimus, mouemur, & intelligimus primum ibid.3
Anima rationalis non eſt ex traduce 162.2.3
Anima intellectiua eſt ingenita & incorruptibilis 161.3.4
Anima intellectiua eſt ſeparabilis ſecundum operationē, & etiā à corpore contra aliquos qui reprobātur ibid.6
Animal non variatur per reuolutionem materię 183.2.6
Animal ratione manet idem, licet pars formę reſoluatur 183.3.10
Anima carni infunditur ad ſaluandam inſtitutionem humanæ propagationis 185.2.2
Animæ naturalia inæqualia recipiunt in creatione ibid.
Animę non ſunt æquales ab origine, quoad perfectiones gratuitas 180.1.3
Anima Chriſti in origine excesſit omnes alias in ſpiritualibus ibid.4
Anima quoad naturalia in origine poteſt tripliciter comparari ibid.4
Animę non ſunt æquales ab origine, quoad proprietates toti compoſito communes ibid.5
Animæ non ſunt inæquales ab origine, quoad proprietates proprias vt ſunt intellectus, voluntas ibid.
Anima perfecta non recipitur in corpore melius diſpoſito contra aliquos 188.2.10
Anima humana à corpore dependet quoad aliquas operationes ibid.
Anima non habet habilitatem ad malum remotum, ſed propinquum quæ tolletur per gloriam 190.2.2
Anima rationalis ſeparata eſt perſona ſecundum Magiſtrum in quo errauit 221.2.2
Animę aliquę ex priuilegio ſingulariter miſſę ſunt ad aliqua reuelanda 230.4.8
Anima Chriſti videndo diuinam eſſentiam non comprehendit ipſam 237.1.10.& 11
Anima Chriſti quoad lumen gloriæ excedit angelum ibidem 12
Anima Chriſti videndo Deum cognoſcit omnia quantū ad id quod ſunt, ſed non an ſint 237.2.4
Anima Chriſti ſciuit diem iudicij quando erit per reuelationem, vide ibid.7
Anima Chriſti ſecundum ſe nō habuit omnipotentiam, nec habere potuit 238.3.7

Anima Chriſti per virtutem ſibi aſſiſtentem potuit in omnes mutationes miraculoſas ordinabiles ad finem incarnationis. 238.4.9
Anima Chriſti tota, & ſecundum omnes portiones non fuit beata ab inſtanti conceptionis 240.2.10
Anima eſt magis ratio patiendi quàm corpus. ibid.11.
Anima non debet communicare cum corpore in actione meritoria 244.1.9
Anima ſeparata dicitur deſcendere ad inferos dupliciter 249.2.5.
Anima Chriſti deſcendit ad inferos propter duplicẽ effectum quem habuit in illic exiſtentes ibidem.6.
Anima boni latronis quomodo fuit in paradiſo immediatè poſt paſſionem ibidem.8.&.9.
Animæ Chriſti deſcenſus ad inferos quomodo eſt nobis ignotus ibidem.9.
Anima Chriſti quomodo ſimul fuit in inferno, & in paradiſo ibidem.3.10
Animæ non omnes exiſtentes in purgatorio à Chriſto fuerunt liberatæ in triduo 245.1.7
Animæ aliquæ liberatæ fuerunt à purgatorio, & quæ. ibidem.8.9.10.
Anima intellectiua eſt in Euchariſtia,vt forma corporea 315.4.6.
Anima comparatur ad corpus tripliciter 398.4.9.
Animæ damnatorum patientur ſecundum adaptationem,ſed dæmones ſecundum veritatem,opinio aliquorum. 402.4.7
Animæ in purgatorio affligũtur per hoc quod retardantur à diuina viſione,quædã plus,quædã minus. 404.1.13
Animæ affligũtur ab igne propter aliquẽ habitũ infuſum ipſis ſecundum aliquos qui improbantur 404.1.15.
Animam damnatam habere potentias ſenſitiuas,per quas paſſionem ſuſcipiat,aliqui opinantur. ibidem
Animas ſeparatas, vel angelos pati ab igne per ſolam detentionem credunt aliqui. 413.3.18.& ſequen.
Animam ſeparatam habere perfectius eſſe quàm coniunctam intelligitur dupliciter 404.3.22
Anima reſumpto corpore,non videt deum intenſius, nec expeditius ipſa ſeparata. 404.4.26.
Animatio in reſurrectione corporum nõ eſt mutatio,ſed ſolum paſſio ſecundum aliquos 394.4.10
Anima nõ mouetur per hoc quòd pars eſſentialis mouet partem non eſſentialem, ſed quòd integralis integralem 146.2.5
Animalia venenoſa creata ſunt innoxia 157.2.2
Animalia muta non tunc fuerunt creata ibid.
Animalia venenoſa facta ſunt noxia propter peccatum ibidem
Annihilationem ante pœnam inferni nullo modo eligere liceret in quocunq; caſu pro vitanda culpa 340.2.10 & ſeq.11.12.14
Antecedens voluntatis quid ſit 121.1.14
Apoſtoli per eorum ſucceſſores ſunt vicarij dei,quantum ad regimen inſtitutæ eccleſiæ 294.1.10
Apoſtolica ſedes ſolum petẽda eſt propter abſolutionem à ſententiis excommunicationis,vel propter diſpenſationes ab irregularitatibus 345.4.13
Apparitio ſpiritus ſancti & miſſio differunt 53.3.13
Appetẽs aliqd apprehẽdit illud ſibi eſſe poſſibile 142.3.13
Appetitus ſenſitiuus participat aliqualiter de ratione 173.4.12
Appetitus quidã eſt naturalis,alius eſt electiuus 421.2.18
Appetitus naturalis & elicitiuus differũt ſecundum ſuos actus ibidem
Appetitu naturali omnes homines de neceſſitate appetunt beatitudinem ſummè 421.4.7
Apprehenſio duplex 173.4.4
Appropriatum eſt id quod de communi trahitur ad proprium 87.2.5
Appropriatio eſt poſſibilis & vtilis ibid.5.& 6
Appropriatorum diſtinctio ducit nos aliqualiter in notitiam diſtinctionis perſonarum ibid.6
Appropriata cuiuſq; perſonæ quę ſint ibid.7
Appropriata inquantum eſſentialia priora ſunt propriis perſonarum,ſed inquantum appropriata ſunt poſteriora ibid.10
Approbatio pertinere poteſt tam ad intellectum quàm ad voluntatem 109.1.4
Approbatio quid ſit ibid.5
Aquę ſi ſint ſuper cœlos non poſſunt cadere 156.1.10
Aqua per miſtionem olei quomodo illuſtratur ibid.
Aquæ diuina virtute ſecũdum aliquos poſſunt eſſe ſolum ſuper cœlos,quorum opinio reprobatur 156.1.3
Aquæ naturaliter poſſunt eſſe ſuper cœlos,ſecundum aliquos, rationes reprobantur ibid.4.& ibid.8
Aquæ propriè non ſunt ſuper cœlos,niſi capiatur cœlum pro aëre ibid.13.& 15
Aqua maiorem habet terminabilitatẽ quàm aër ibid.13
Aquę diluuij non aſcenderunt vſq; ad paradiſum terreſtrem 161.1.10
Aqua baptiſmalis non habet aliquam virtutem inhærentem,ſed ſolum aſſiſtentem 290.3.27
Aqua baptiſmalis quam virtutem dicitur habuiſſe à contactu carnis Chriſti & quomodo ibid.28
Aqua baptiſmalis ratione indigentię poteſt carius emi, vt baptizetur puer,non tamen ratione conſecrationis 303.3.10
Aqua colore vini tincta per ablutionem panni intincti vino non eſt materia debita ſacramenti euchariſtiæ 320.2.8
Aquæ cum vino miſtio in calice nõ eſt de neceſſitate,ſed de congruitate 320.3.4.& 321.2.8
Aqua calici apponenda prius debet benedici,& in parua quantitate apponi 320.4.5
Aquam vino appoſuiſſe Chriſtum probabile eſt ibid.8
Archangelus dicitur princeps angelorum 144.2.8
Argumentum accipitur dupliciter 250.3.6
Ariſtoteles ponendo mundum æternum, non ſolum erraut contra fidem,ſed contra rationem naturalem 128.2.19
Ariſtoteles ponens mundum æternum videtur ſibi contradicere ei quod dixerat in.3.Phyſ. negãdo infinitum ibidem 27
Arrogatio quid ſit 390.3.5
Articulum fidei improbantes rationes quomodo ſolui poſſunt 4.1.42
Articuli fidei nec à priore, nec à poſteriori ſunt demonſtrabiles 4.1.40
Articulis fidei nemo aſſentit,niſi libere volens 4.1.41
Articulum fidei nihil impoſſibile includere, eſt indemõſtrabile ibid.5.1.48
Articuli impoſſibilitatem magis quàm poſſibilitatem ex creaturis concludi poſſe videtur 4.1.41
Articulum fidei improbãtes rationes clarè, & ſcientificè ſolui non poſſunt ibid.42
Articulum fidei improbantes rationes ſolui non poſſunt niſi ex fide ibid.
Articulis fidei aſſentimus tantum ex authoritate ſcripturæ ſacræ 5.2.49
Articulos fidei quiſquis confidit in via ſe poſſe intelligere temerarius eſt 6.1.12
Articulo ttinitatis plus eſt adhærendum propter fidem quàm propter perſuaſionem 20.3.15
Articuli fidei aliqui poſſunt probari,& alij non 251.2.11
Articulos fidei aliquos nunc tenemur ſcire de neceſſitate ſalutis 253.3.6.7.8
Articulos fidei quomodo tenebantur credere patres antiqui, nota ibid.8
Articulus quid eſt 270.3.4.6
Articuli contenti in ſymbolo quomodo diſtinguuntur 259.2.9
Articuli fidei nõ correſpondent ſacramentis, imò vnum continetur ſub altero 294.3.9
Artificialia fiunt propter aliquam bonitatem, quam homo ex eis conſequitur 131.3.10
Aſcendere in cœlum conuenit Chriſto ratione ſui,& deſcendere ad infernum ratione noſtri 250.1.8
Aſcẽdere ad cœlum cõuenit Chriſto, decuit ex parte ſua & noſtra ibid.1.& 6
Aſcenſio Chriſti in cęlum fuit nobis vtilior quàm fuiſſet præſentia 251.2.10
Aſcendere in cœlum ſecundum quam naturam Chriſto conuenit ibid.9 & 11

Aſſen-

Assentiens alicui per medium contingens quod tamē putat esse necessarium opinatur,& scit interdum 3.2.23
Assensus duplex 145.1.7.
Astrologi aliquando verè iudicant de hominibus sequentibus appetitum sensitiuum 158.1.11
Assumi possunt plures naturæ ab eadē persona 212.2.5.
Assumi hypostaticè non est mains quàm assumi beatificè. 215.2.10.
Assumptio naturæ humanæ non includit aliquem ordinem naturæ. 216.2.12
Assnmptio includit ordinem rationis inter partes assumptas ibidem.13
Assumptio humanitatis includit ordinem secundum fructum ibidem.13.
Assumptum semel à verbo nunq̄ dimissum fuit. ibid.15
Assumere actiuè est commune toti trinitati 222.2.9
Assumere actiuè dictum conuenit personæ perfectius, quàm essentiæ,quamuis vtrunque assumat eod.5.
Assumptio naturæ terminatur ad vnionem, vel ad essentiam 222.2.1. &.4.13.
Assumptio naturæ humanæ ad diuinam non terminatur ad vnum in natura,sed in persona ibidem.4.10
Assumens agens est vniens,sed non omne vniens est assumens 223.1.5
Attentionem requiri ad orationem,& ad quodlibetopus dupliciter intelligitur 336.1.6.7.
Attributa diuina quomodo differāt,duplex opi. 17.3.5
Attributa diuina non differre ex natura rei circunscripta omni opinione intellectus 16.1.6
Attributa quæ dicunt causalitatem,vel ordinem ad creaturas non accipiuntur à Deo secundum se nisi in ordine ad creaturas,opiniones duæ 18.4.15.
Attributum dupliciter accipitur 18.2.6
Attributum largè quid ibidem
Attributum strictè quid 7.
Attributa sola ratione differunt 18.3.13
Attributa quæ Deo attribuimus intelligenda sunt ipsi conuenire secundum altiorem modum, quàm conueniant creaturis 93.3.6.
Attributio est dispositio imperfecta remissionis peccati, & contritio est dispositio perfecta 338.3.8
Authoritati magis est innitendum,quàm rationi in sacra scriptura 1.3.12
Authoritas ecclesiæ quomodo facit credere euangelio 256.4.8.& 257.1,9
Audita à Deo certiora sunt quibuscunq; visa in lumine naturali 1.2.10
Auersio à Deo non habet influxum 201.4.7
Auerroys posuit intellectum esse quandam substantiam separatam ab anima, & eadē in omnibus hominibus, cuius opinio reprobatur 159.4.5. idem 6
Augustinus videtur ponere angelos compositos,sed non ex intensione, sed solum loquendo secundum opinionem aliorum 136.3.17
Augmentum spirituale per gratiā fit dupliciter sicut corporale 324.1.6
Auxilium speciale non tequiritur ad hoc quòd homo se prēparet ad gratiam 180.2.6.7
Baptismus Ioānis fuit institutus triplici causa,& quæ fuit causa primarię institutionis 295.4.9.& 10
Baptismus Ioannis non conferebat gratiam ibid.4
Baptizati baptismo Ioannis an essent baptizandi baptismo Christi 295.4.6.7
Baptismi definitio forma & institutio 296.1.2
Baptismus de necesitate requirit expressionē trium personarum trinitatis 295.4.4
Baptismi forma requirit expressionem actus, & personæ baptismum suscipientis ibid.10
Baptizās nō est de necessitate sacramēti nominādus, sed solum secundum institutionem ecclesiæ 196.1.11
Baptizans per formam suam intendēs inducere errorem non baptizat eod,1.4
Baptismus an possit simul à duobus æqualiter conferri vno proferente verba,& alio abluente 296.4.4.5
Baptismus an possit conferri à duobus simul proferentibus verba,& æqualiter abluentibus 297.1.10.11.12
Baptismus debet fieri in aqua,vt probatur 297.2.4.5
Baptismus potest fieri per immersionem,aspersionem, & supereffusionem ibid.9
Baptismus & circuncisio nō conueniunt per ablationem originalis,sed per collationē alicuius spiritualis.ib.4.11
Baptismū recipientes sunt in multiplici differētia 298.1.2
Baptismo susceptо remanent pœnalitates ibid.1.2
Baptismus dignè suscipienti tollit omnem culpam tam actualem quàm originalem quam recipit 298.2.4.5
Baptismo deletur omnis pœna cuilibet peccato,quoad forum Dei nō sic autem quoad forum ciuile eod.4.5
Baptismus tantum est vnus,ac omnes alij habēt ad vnum attributionem 302.2.6
Baptismus multis operibus attribui potest ibid.
Baptismus flaminis & pœnitentia quantum ad liberationem culpæ malo prævalent baptismo fluminis ibid.8
Baptismus fluminis quātum ad liberationem à malo pœnæ prævalet cuilibet baptismo eod.2.9
Baptismus flaminis & sanguinis supplent vicem baptismi aquę ibid.3.11
Baptismus flaminis non habet locum in paruulis, sed solum in adultis ibid.13
Baptismum recipiens à ministro præcisо cognito, peccat mortaliter 303.3.7.& 11
Baptismum recipiens à ministro peccatore non præciso, non peccat ibid.8
Baptismus Ioannis qualis fuerit, opiniones duæ 295. 1.5.6.& 8
Baptismus requirit intentionem ex parte ministri 305. 1.4.5.
Baptismi sumptio potest diuidi sicut eucharistiæ sumptio 312.1.10
Baptismus quare nō iteratur,& bene eucharistia 325.3.9
Balsamum imponendum non est de necessitate extremę vnctionis sicut oleum 359.1.9
Baptismus potest fieri à ministro non ordinato, & ex materia nō consecrata,nō sic autē extrema vnctio ibid.10
Baptismo indigent omnes ingredientes ecclesiæ statum, sed extrema vnctione indigent soli ægroti 359.4.10
Beatus non potest velle aliquid discordans voluntati diuinę,aut defectus ordinationis,nisi dentur à considerатione 145.1.7
Beatitudo tam hominis q̄ angeli consistit in operatione intellectus & voluntatis circa primū obiectum 141.3.4
Beatitudo duplex ibid.
Beati non possunt errare,quia vident in vniuersali & particulari 145.1.7
Beatus eodem actu videt verbum,& nos in vita 270.2.5
Beati non diligunt damnatos ex charitate ibid.
Beati diligunt inimicos viatores sicut nos ibid.
Beati resurgēt cum integritate membrorum,& si illa defuerint in hac vita,supplebitur totum 396.2.6
Beati resurgent cum integritate membrorum, licet non mali 396.4.6
Beati non cognoscunt orationes nostras mentales vel vocales cognitione beatifica 407.3.11
Beati auxiliantur nobis apud Deum, quanuis nos lateat secundum quod vident Deum velle ibid.9
Beati memoriam habebunt peccatorum suorum in gloriam suam 409.4.7
Beato licet displiceant mala quæ egit, veruntamen propterea non tristabitur ibid.
Beati Christi imitatores, & mali omnes diuersimodè iudicabunt 411.1.9
Beati videntes diuinam essentiam, vident omnia in ipsa ex natura talis visionis secundum aliquos qui reprobatur 415.3.10.11
Beati videntes diuinā essentiam aliquas res vident in ea, vel omnes aliquo modo 415.4.13.14
Beatos omnes se velle dictum præstātius quàm vile emere,& carè vendere 421.1.15
Beati gaudent de pœnis damnatorum,quia in eis vident impleri ordinem diuinæ iustitiæ 423.1.8
Beati possunt videre corporaliter & spiritualiter pœnas damnatorum 422.4.4
Beati in cœlo nō vident pœnas damnatorum in inferno propter distantiam ibid.5
Beati nullo modo cōpatientur de pœnis damnatorū.ibi.

Beatitudo sine gloria, an sit de effectibus prædestinationis 110.2.11.
Beatitudo datur simpliciter,& nō sub cōditione. 143.1.7.8
Beatitudo accipitur pro illo quod beatificat extrinsecè & intrinsecè. 412.2.5.
Beatitudo intrinsecè & formaliter creaturā perficiens perfectior est ea quę solum extrinsecè perficit ibid.6.&.7
Beatitudo formalis non consistit in perfectione corporali,sed spirituali. ibid.7.&.8.
Beatitudo consistit in operationibus potentiarū spiritualiū nō corporaliū,nec totius cōpositi,sed partis. 412.3.11
Beatitudinis inæqualitas non prouenit ex parte visionis, sed per reuelationes secundum aliquos 414.3.27
Beatitudo formalis dupliciter accipitur & definitur. 416.3.10.
Beatitudo formalis quæ est optimum nominis, consistit in aliqua operatione. 416.4.11.
Beatitudo formalis hominis consistit in vna operatione tantum,& non in pluribus. ibidem.12.
Beatitudo formalis solum consistit in operatione intellectus. 417.1.15.
Beatitudo non potest consistere in amore beneuolentiæ hominis ad Deum. 417.1.16.
Beatitudo accipitur dupliciter 419.1.5
Beatitudo aggregans visionē & delectationē perfectior est altera quæ est perfectissima operatio ibid.6.
Beatitudinem sanctorum post resurrectionem augeri,intelligitur dupliciter 419.3.4.
Beatitudo resumpto corpore erit perfectior q̄ modo per hoc q̄ anima promptius exercebit suam operationem secundum aliquos qui improbantur 419.2.7.8
Beatitudinem in speciali voluntas non potest velle, & etiam nolle. 421.2.18
Beatitudinem in particulari appetimus liberè, ideo meremur. ibidem.18.19
Belial etiā secundū aliquos,est nomen propriū 149.4.2.
Benedictio secundæ diei quare omittitur 155.4.2.
Benefacere non est se præparare ad gratiam,nisi in eo qui est in statu merendi. 145.4.15.
Beneficia nobis exhibita ī principio sunt duplicia. 151.1.9
Beneficium datū pro obsequio est simoniacum 365.4.7
Beneficium simplex nō potest vendi sine simonia. 366.2.11
Berengarij confessio quantum ad sacramentum eucharistiæ 314.4.13
Berengarius propter confessionem suam in maiorem hęresim inducit nos quàm habuerit, nisi de speciebus intelligatur 315.3.25
Bigamiæ annexa est irregularitas, duæ opiniones circa hoc 370.1.5
Bigamia contrahitur sex modis ibid.
Bigamus potest dispensari à Papa,vt omnes ordines recipiat ibid.8
Bigamus potest ab Episcopo dispensari,vt recipiat minores ordines ibid.8
Bigamus qui insidiatus est primæ vxori desiderio secundæ,vel qui secundam duxit viuente prima,pœnitentia indiget 390.4.7
Bigamus est irregularis non propter peccatum præcedēs sed defectum significationis ibid.7
Blasphemia creatoris & periculum subuersionis faciūt q̄ fidelis potest relinquere infidelem 385.4.16.&19
Bonitas rei est duplex 115.2.4
Bonitas Dei est causa existendi creaturis 100.1.7
Bonitas moralis sumitur ex obiecto & circunstantiis 145.2.5
Bonitas & malitia sunt rerum habitudines 189.3.5.6
Bonitas vel malitia actus moralis consistit in conformitate,vel difformitate rationis 198.3.5
Bonitas duplex moralis & meritoria 199.4.7
Bonitas moralis nō recipit directionem in finem ibid.8
Bonitas hominis est duplex.s. naturæ & artis 303.4.4
Bonitas maior ineſt homini per intellectū quàm per voluntatem absolutam 417.4.23
Bonitas Dei præcedit bonitatem visionis Dei, sed nō bonitatem visionis nobis bonæ ibid.
Bona spiritualia quæ sunt de necessitate salutis, non debent amitti propter quodcunq; scandalum 384.1.5
Bona supererogationis an omittenda sint propter quodcunq; scandalum ibid.5
Bona indifferentia dimittenda sunt,quandiu durat scandalum pusillorum eod. 2.7
Bona omnia quę sunt circa vltimum finem,sunt in deum referibilia 16.2.7
Bonum creatum additū bono increato an reddat totum melius 116.2.4.5.6
Bona purè moralia in non prædestinatis, an sint volita à Deo 120.1.6
Bonum respectu alterius dicitur dupliciter 131.3.10
Bonum triplex 145.2.5
Bona sunt multiplicia 176.2.2
Bonum secundum aliquos semper dicit aliquid absolutum,quorum opinio reprobatur 188.1.8.9
Bonum & ens non conuertuntur eod.13.14
Bonum dicit aliquid respectiuum eod.17
Bonum finis dicit perfectiorem eod.20
Bonum & iustum æqualiter omnibus personis diuinis conueniunt 189.1.25
Bonum & malum diuidunt ens eod.7
Bonum quantum bonum non est causa mali ibid.4
Bonum per modum efficientis & finis, potest esse causa mali ibid.
Bonum est sui diffusiuum ratione perfectionis 190.1.8
Bonum est duplex,& similiter malum 190.4.4
Bonum potest esse absq; omni malo 192.2.5
Bonitas moralis consistit in conuenientia ab eius ad rationem rectam 193.3.7
Bonum potest dupliciter considerari 196.1.5
Bonum & malum sunt contraria mediata 198.3.11
Bona non omnia remunerabuntur in vita æterna, nec omnia mala pœna æterna 199.1.13
Bonum & malum possunt sumi dupliciter 199.2.3
Bonum difficilius ad acquirendum cadit sub maiori merito,& consequenter præmio 201.2.5
Bonum & malum in diuersis generibus possunt esse in eodem 199.2.9
Bonum & malum circa actum deliberatum opponūtur priuationi ibid.
Bonum potentius est ad agendū quàm malum quantum ad effectum positiuum 247.1.11
Bona gloriæ consistunt in tribus 251.1.7
Bonum minus aliquando est magis meritorium quàm maius 266.1.2
Bona non semper sunt optanda inimicis 266.2.8.9
Bonum maius non semper est magis diligendū,nisi à voluntate quæ mouetur ab obiecto 271.1.10
Bona facta extra charitatem nō prosunt ad remissionem pœnæ licet bene ad fortificationem subiecti secundum aliquos qui improbantur 343.4.4.5.7
Bonum commune non est præferendum bono particulari, nisi quādo particulare est pars illius cōmunis 341.3.11
Bona matrimonij sunt fides,proles,& sacramentū 373.3.6
Bonorū triplicīū matrimonij numerus & sufficiētia ibi.
Bonum commmune melius bono priuato, quando sunt eiusdem generis 378.2.8
Boni & mali resurgent in illa quantate ad quam natura non errans nata est producere 396.4.6
Bonorum & malorum resurrectio, sine quibus difformitatibus fiat 597.1.8.9
Bonorum & malorum cognitio vniuersaliter inerit omnibus iudicandis per modum reuelationis 409.3.4
Bonum per se & per prius cadit sub obiecto intellectus quàm voluntatis, licet in ipsum voluntas propriè tendat 417.2.19
Bonum maius non semper opponitur deteriori malo eodem 3.23
Bonum habitum maius habitione quàm habetur,est immediatum obiectum amoris amicitiæ 418.3.11
Bruta habent voluntatem, prout dirigitur contra rationem 174.4.6
Bruta ex simplici apprehensione, & magis conuenientis apprehendunt ipsum ibid.
Bruta nō solum cognoscunt obiectum exterius, sed etiā actum proprium 15.2.22
Bruta habent actus reflexos ibid.

Calix & patena ex qua debent esse materia. 316.4.8
Calor A per se subsisteret à virtute diuina calefaceret. 146.2.5.
Capitale dicitur quod multa continet. 202.3.4.
Capacitas intellectus & voluntatis potest terminari per aliquod finitū informatiuè,nō tamen obiectiuè 15.2.23
Capacitas animæ propinqua semper augetur in via, sed remota,neq; augetur,neq; minuitur. 235.4.13
Caput habet rationem cōuenientiæ & differentię cū aliis membris ordine,professione, & virtute. 235.4.4.
Carentia scientiæ & virtutis fuisset in pueris in primo statu 165.1.7
Carētia visionis ęternę potest dupliciter intelligi. 180.4.4
Carentia iustitiæ originalis est à Deo subtrahente iustè donum suum 183.1.15
Caro à fœditate purgatur secundum aliquos 184.2.4.
Caro Christi ante conceptionem fuit peccato obligata in parentibus 217.1.2.
Caro Christi vt vniretur fuit purgata per spi.san. ibid.
Caro Christi fuit talis qualis fuisset in statu innocētię. ib
Carne apparente in Eucharistia quid faciendum. 317.2.8.9.10.11.
Casus & fortuna sunt causæ per accidens quæ non sunt attribuendæ primæ causæ 94.3.6
Casualia & fortuita videntur subterfugere diuinam prouidentiam sed non subterfugiunt. 107.4.8.9.
Casus est tempus præfixū angelis merendi. 145.3.4
Catechumenus quid est, & in quibus tenetur instrui. 305.3.5.6
Catechismus rectè præcedit baptismum. ibidem.6.
Catechismo contrahitur quoddam vinculum spirituale cognationi simile. 389.4.8.9
Causalitas secundarum causarum deducit nos in notitiā primæ causæ 21.1.6
Causalitas ois in vna persona existens est alia. 21.2.12.
Causa cognosci quid est ex effectu potest duobus modis 21.4.8.
Causare per intellectum & voluntatem est nobilissimus modus causandi. 94.1.5.
Causa non est in diuinis respectu diuinorum ibid.7.
Causalitas dei siue se extendat immediatè ad oēs,siue nō arguit deum omnia distinctè cognoscere. 95.2.19
Causa vniuersalis tripliciter dici potest ibid.20
Causa vniuersalis cognita an cognoscantur effectus distincti ibid.
Causa immediata est duplex scilicet producens & conseruans,de prima nō est verum quòd Deus sit semper causa immediata,sed de secunda verum est 100.1.5
Causarum triplex gradus 104.1.6
Causa totius vel totalis effectus prædestinationis,an red di possit 110.1.7
Causa creationis rerum est bonitas creatoris 125.4.2
Causam agentem præcedere suum effectū duratione siue per intellectum, aut inquantum agens absolutè nō est necesse 21.4.11
Causa non præcedit semper tempore effectum 258.3.7
Causalitatem aliquid dicitur habere super actum dupliciter 157.4.4
Causalitatem aliquid habere super actum in causando, tripliciter potest intelligi ibid.
Causalitatem aliquid habet impediendo super actum dupliciter eod.5.
Causa non est quærenda voluntatis diuinæ 168.1.4
Causa efficiens peccatum est triplex 245.1.8
Causa efficiens remissionis peccati triplex est ibid.
Causæ secundę possunt à suo effectu multipliciter impediri,licet non Deus 130.4.7
Celare confessionem est de iure diuino 356.3.6
Cœlum quod inter creaturas visibiles est pars nobilior significat vniuersum 1.2.9
Cœlum tria cōtinet,capacitatem,deformitatem,& diuersitatem 125.3.1
Cœlum habet diuersitatem in partibus suis ibid.
Cœlum habet duplicem motum ibid.
Cœlum nunc secundum vt plures loquentes non dicitur creari,quāuis conferetur à Deo,quanuis secundum rei veritatem oppositum sit sentiendum 127.1.19
Cœli reuolutionibus datur prima & vltima 127.4.9
Cœlum à nihilo vltra cœlū distat distantia locali 128.4.15
Cœlum empyreum esse nō potest demonstrari,nec quòd sit corporeum 132.1.3
Cœlum aut corpus aliud cœleste cognoscitur per visum aut per motum ibid.
Cœlum empyreum visu non comprehenditur,nec subiacet motui ibid.
Cœlum empyreum esse tenetur auctoritate Strabi &Bedæ,potest tamen aliqualiter persuaderi ibid.
Cœlum stellarum partim diaphanū, & partim lucidum est,cœlum cristallinum omnino diaphanum,& cœlum empyreum erit omnino lucidum ibid.
Cœlum empyreum secūdum aliquos est factum propter ordinem vniuersi,quorum opinio reprobatur ibid.4
Cœlum empyreum licet sit immotum,non tamen est immobile ibid.4
Cœlum empyreum non est factum propter angelos,cum non sit in loco secundum aliquos, nisi per operationem ibid.4.5
Cœlum empyreum factū est propter corpora sanctorum ibidem 6
Cœlum empyreum debet esse non motū,quia sancti sunt ibi in plena fruitione quietatè ipsorū intellectū ibid.
Cœlum empyreū est locus contemplationis non propter angelos, sed propter homines ibid.7
Cœlum empyreum non influit cum nō sit motum, & sit deputatum ad locum sanctorum ibid.3
Cœlum empyreum influit probabiliter ibid.4
Cœlum empyreū agit per lumen in corpus propinquum & influit ibid.
Cœlum empyreum in ordine ad alios non habet nisi rationem continentis & non conseruantis 132.4.7
Cœlum secundum aliquos non habet materiam 153.2.16
Cœlum largè potest dici materia 153.4.23
Cœlum secundum aliquos intelligitur aēr 155.4.2
Cœlum cuius figuræ sit ibid.
Cœlum an moueatur,& qūo dicatur firmamentū ibid.
Cœlum cristallinum potest dici aquæum propter proprietates 156.2.13
Cœlum non diuiditur propter motum planetę in excentricis & epicyclis 157.1.8
Cœlum si diuideretur,adhuc non corrumperetur ibid.
Cœlum ante alia ornatur 157.2.2
Cœlum secundum aliquos est figuræ semicircularis,quorum opinio reprobatur 157.1.3
Cœlo conuenit figura capacissima 157.1.4
Cœlum secundum aliquos causat aliqua viuentia ratione intelligentiæ vnitę 157.3.6
quorum opinio reprobatur ibid.
Cœlum habet virtutē generatiuam rei vnientis,sicut habent multa femina ibid.7
Cœlum habet causalitatē ,respectu generabilium & corruptibilium ibid.5
Cœlum non habet causalitatem productiuam, aut impressiuam super actus nostros 157.4.7
Cœlum non habet aliquam impressionem in liberum arbitrium ibid.8
Cœlum habet causalitatem super liberum arbitrium impediendo actum eius indirectè per impedimentum virium sensitiuarum 158.1.10
Cœlum habet causalitatem vt remouens, vel prohibens respectu voluntatis 1.2.10
Cœlum est causa dispositiua corporis ibid.12
Cœlum coagit per motum tanq̄ per formam ibid.3.7
Cœlum non agit per motum tanquam per rationē agendi ibid.6
Cœlū secundū aliquos nō ageret nisi moueatur ibid.10
Cœlum non oportet moueri ad hoc quod agat ibid.11
Cœlum empyreū agit in hæc inferiora sine motu ibid.
Cœlū in ascensu Christi cessit corpori Christi 400.1.15
Cœlum est subtilioris naturæ quàm quodcunq; interius. 156.1.10
Cœlum aquæum nō immediatè produceret frigiditatem in istis inferioribus si esset ibid.8
Cœlum non videtur ratione sui motus localiter esse causa alterius alternationis 403.1.13

Certus esse quis potest certitudine fidei de paruulo quod sit in gratia, de se nequaquam. 57.1.13
Certius potest dici aliquid dupliciter 254.1.3.9
Certitudo est duplex. 255.2.7
Certitudo cognitionis causatur ex medio causante eum, quomodo vide 255.3.12
Certitudo quid est 260.3.5
Character baptismi quid est opi. & improbatio 295.4.4.5
Characterem baptismalem ponentes in potentia intellectiua improbantur 295.4.7. & 298.4.10
Character secũdum veram opinionẽ est relatio rationis, qua deputatur aliquis ad sacras actiones. 299.1.11
Characteris traditio à b. Dionysio ortũ sumpsit ibid.
Character imprimitur in confirmatione 307.1.11.
Character ordinis quid sit, & an in vnoquoque ordine imprimatur 362.1.5. & 2.1.
Character semper imprimit in traditione instrumenti pertinentis ad principaliorem actum. eod.2.6.
Character diaconatus in quo actu impri. opiniones duæ. eodem.3.7.8.
Characteres tot differentes specie vel genere possunt esse in aliquo quot distincti faciendis possunt deputari. eodem.10.
Charitas non necessariò exigitur ad hoc vt quis sit charus. 54.4.4
Charitatem pro actu quo diligimus omnes ponunt habitualem Magister negat. 55.2.5.
Charitatem habitualem negantes quomodo sustinent opinionem Magistri. ibidem.6.
Charitas pendet ex duobus, scilicet ex Deo influente, & subiecto recipiente. 56.1.4
Charitas datur interdum inæqualiter his qui sunt æqualiter dispositi ibidem
Charitas nõ datur secundũ proportionẽ naturaliũ. ib.5.
Charitatis intẽsio datur secundũ conatus intensionẽ. ib.
Charitas non semper augetur secundum augmentum conatus quoad difficultatem 56.2.8
Charitatem receperunt angeli secundum proportionem naturæ suæ ibidem
Charitatis aut alterius formæ augmentatio attenditur secundum gradus essentiæ. 58.1.22.
Charitatem nobis inesse possumus assentire probabiliter. 55.4.20.
Charitatis cognitionem sumimus, vel ab obiecto, vel ab actu ipso ibid.21
Charitatis inexistentis maximũ signum est carere remorsu conscientię 56.4.9
Charitatem nostram angelus potest videre in anima nostra, & per consequens scire nos esse in charitate ibid.
Charitas minima in patria est maior charitate maxima in via 61.2.11
Charitas viatoris ex natura sua potest augeri vsq; ad maximam beatorum tamen non sic est ex ordinatione ibidem
Charitas ex natura sua potest minui cum non consistat in indiuisibili 61.3.6
Charitas nunquam minuitur quantum ad essentiam habitus, quanuis feruor actus minuatur 62.1.15
Charitatis venenum est cupiditas, quomodo debeat intelligi 62.2.14
Charitatem minui per venialia, etiam quoad essentiam habitus est aliqua opinio 61.4.6. & 62.1.14
Charus Deo quis potest dici tripliciter 62.3.20
Charitatem æqualem habentes sunt æqualiter Deo chari, quoad præmium essentiale, inæqualiter autem quoad præmium accidentale ibid.
Charitas an cadat sub præcepto 261.1.2. & 262.1.6
Charitas omnes actus perficit, sed quosdam mediatè, & alios immediatè 176.2.8
Charitas in habente eam non semper ordinat actus illius 198.4.7
Charitas est principiũ quo viuimus spiritualiter 203.1.11
Charitas qua diligitur Deus & proximus, attendunt eandem rationem 130.4.9
Charitatis intẽsio nõ prærequirit intensionẽ fidei 255.1.13
Charitas est forma fidei acceptę secundum esse meritorium ibid.4.5
Charitatem esse formam aliarum virtutum potest dupliciter intelligi ibid.
Charitatis obiectum est Deus 257.2.18
Charitate non diligitur proximus nisi propter Deum, & quando propter se tunc est amicitia ibid.
Charitas magis respicit amorem amicitiæ, quàm concupiscentię 267.4.7
Charitate non omnia sunt diligenda ibid.7.8
Charitate non diliguntur dæmones damnati, neq; angeli. ibid.8
Charitas quomodo habeat ordinem secundum velle cõ placentię & desiderij nota ibid.7.8
Charitas habet ordinem in diligendis, sed non fides, vide quare 264.1.11. & 265.4.5.6
Charitatis præcepta quomodo sunt ad inuicem connexa 261.1.2
Charitatis diffinitio ibid.2.7
Charitas an inclinet ad diligẽdum Deum amore concupiscentiæ 264.1.11.12
Charitas inclinat in odiũ inimici, inquantũ talis 266.3.3.
Charitatem quomodo intelligendum est nunquam excidere ibid.4. & 267.2.1.5.6
Charitas semel habita potest amitti ibid.6.7
Charitas incipiens minor est charitate perfecta, licet in vno incipiens, maior sit proficiente in alio aliquando. ibidem 2.7
Charitas manet in beatis quantum ad habitum, & quantum ad actum 270.1.5
Charitas vtrũ diminuat charitatem vel augeat 276.2.4.5
Charitas inter habitus viæ est nobilior vno modo, nõ tamen simpliciter 413.3.18
Charitas intensior aliquando sequitur cognitionem remissiorem 414.1.28
Charitas pertinet ad amorem amicitię, & fruitio ad amorem concupiscentiæ 421.1.13
Cherubin dicitur plenitudo scientię 144.2.
Seraphin autem ardens dicitur ibid.
Cherubin & flammeus gladius ante paradisum terrestrẽ quomodo sint 180.3.2
Chrisma habet maximam conuenientiã cum effectu confirmationis 306.4.6
Chrisma debere consecrari vt fiat debita materia confirmationis, opin. duæ, quarum prima improbatur ibid.
Christo data est beatitudo animę sine vllo merito 235.1.2
Christus operabatur quędam humana, quędam diuina 242.1.5.6
Christum habere vnum esse, vel plura declaratur 224.3.10.14.15
Christus non sic meruit nobis per passionem suam, vt suum meritum cedat nobis in meritum 244.2.7
Christum incepisse esse, an concedatur 233.4.5.6.7
Christo competit potestas excellentiæ respectu sacramentorum 303.4.4
Christus pœnã peccatorum nostrorũ portauit 244.4.2
Christus non est cognitus à dæmonibus, nisi per reuelationem 140.4.19
Christus licet minor fuerit angelis in ordine naturæ, nõ tamen gratiæ 150.2.8
Christus habuit angelum custodem 151.1.11
Christus non fuit decimatus in lumbis Abrahæ 217.1.2
Christus non est filius spiritus sancti, licet de eo sit natus 220.2.4. & 3.4. & 7
Christus est filius spiritus sancti per creationem & adoptionem cum dupla determinatione 229.3.5
Christus est filius totius trinitatis sicut spiritus san. ibi.6
Christum esse filium spiritus sancti per creationẽ & adoptionem quare Aug. negauit ibid.
Christus dicit tantum vnum suppositum, & non plura 233.4.6.7
Christus est vnum licet importet plures naturas 224.1.9.10. & ibid.14
Christum esse plura dicunt aliqui, aliis dicentibus ipsum necesse vnum, nec plura ibid.10.11
Christus secundum plures substantias nõ potest dici plures, quia altera non prædicantur de eo ibi.2.16
Christianus si licitè alicui seruit, tenetur obedire in his ad quæ eius potestas extenditur 306.2.4

Christiani legitimè subsunt principi seculari fideli. 1b.4.5
Christus potest dici aliud,& aliud,secundum diuersas naturas 224.2.18.
Christus non est compositus ex partibus per inhærentiam,sed secundum subsistentiam 224.2.18.
Christus non omnino est sic compositus sicut homo ex corpore & anima 225.3.7.8
Christus per incarnationē factus est verus homo. ibid.3
Christum solum assumpsisse corpus & animam diuisa reprobatur ibidem.3.
Christus non fuit bis natus propriè. 228.2.6
Christus an habuerit plures filiationes tres opiniones sunt,quarū tertia inter primas mediat 228.3.6.7.
Christo secundum duplicem excellentiam debetur dulia & latria. 229.4.7.
Christus secundum quod homo, an & quomodo dicatur persona 231.1.2.
Christus secundum quod homo , an sit filius adoptiuus ibidem.
Christus secundum quod homo nullo modo est persona. ibid.2.8
Christus aliter habet naturam humanam, & aliter alii homines ibidem.9.
Christus secundum quod iste homo, an dicatur persona. ibidem.9.11.
Christus an sit creatura, sunt tres modi dicendi. 232.3.6.7.8.9.
Christum esse creaturam potest absolutè concedi in vno sensu. 232.3.7
Christum semper fuisse distinguendum est sicut Christum incepisse esse 234.2.5.6
Christum potuisse peccare est dubitabile secundum diuersos modos dicendi. ibidem.
Christus potuisset peccare si assumpsisset naturam in puris naturalibus. ibidem.7.
Christus potuit peccare secundum φ homo. eodem.9.10
Christus secundum naturam diuinam non potuit peccare, quia non voluit. ibidem.12.
Christus ab instanti suæ conceptionis habuit gratiarum plenitudinem 235.1.2.
Christus quomodo intelligitur profeciisse ætate & sapientia. ibidem.
Christus habuit gratiam gratum facientem,& gratis datam 235.3.7
Christo secundum quòd homo conuenit ratio capitis in ecclesia secundum tria quæ inueniuntur in capite naturali eod.3.6
Christus nō est caput angelorum secundum vnam conditionem, licet bene secundum alias ibid.8
Christus est caput angelorum & hominum,aliter tamen & aliter 236.1.9
Christum habere aliud caput supra se , nō repugnat aliquo modo ibid.2.10
Christo secundum quòd Deus cōuenit dare spiritum sanctum per authoritatem & secundum quod homo per meritum ibid.11
Christus ab instanti suę conceptionis habuit cognitionē beatam & infusam in proprio genere 237.3.5
Christus ex vno actu considerato potuit cognoscere aliud non actualiter consideratum ibid.6
Christus cognouit actualiter aliqua vtendo phantasmate eodem 7
Christus an habuerit sciētiam modo humano acquisitā, duo modi dicendi 238.1.5.6.8
Christus nō proficit secundum habitū in scientia ibid.11
Christus fecit mirabilia per virtutem diuinam,& nō per virtutem creatam sibi datam eod.3.7.& 8
Christus debuit assumere naturam humanam cum defectibus corporalibus 239.2.5
Christus assumpsit defectus naturæ naturales,& indetractabiles ibid.3.7
Christus nō contraxit defectus prouenientes à remouente prohibens eod.10
Christus debuit asimilari nobis in illis quæ eum nō dedecent,& requiruntur ad opus redemptionis ibid.11
Christus habuit passionem, inquantum dicit motum voluntatis 240.2.8
Christus si non fuisset occisus,tandem naturaliter fuisset mortuus 241.2.9
Christus habuit necessitatem suppositionis moriendi eodem 2.10
Christo multa occurrerūt læsiua sensus,quo voluntas naturalis refugit,non autem sanctis 242.2.11
Christus semper voluit quod Deus voluit eū velle ibi.12
Christum dubitasse potest dupliciter intelligi 243.1.10
Christus multa sibi meruit 243.1.2
Christus nō potest habere tātum vnam actionem in vno genere causæ 243.2.6
Christus mereri potuit ibid.2.4
Christus meruisse in primo instanti suæ conceptionis dicit si diuerse sentiunt ibid.6.& 7
Christus ab instanti cōceptionis suę fuit perfectus quantum ad habitum scientię,gratię,& virtutis , sed non quantum ad vsum 244.1.10
Christus per passionem suam meruit sibi impassibilitatem ibid.
Christus meruit nobis per passionem suam,vt fructus ipsius redundet in nos ibid.2.7
Christus in passione nouo actu nobis meruit,quod prius non meruerat 244.3.9
Christus passione redemit nos,licet aliter potuerit ibi.2
Christus traditus est à patre,à seipso,& à Iuda ibid.
Christus non potuit satisfacere secundū æqualitem quantitatis 246.3.6
Christus an fuerit à patre derelictus 247.2.3
Christo in triduo cessauit vnio, sed non fuit partium separatio 247.2.4
Christus mortem debuit sustinere,& non incinerationē. 248.1.5
Christus in triduo non fuit homo eod.2.3.4
Christum fuisse hominem in triduo aliqui sunt opinati. ibid.5.& col.3.6
Christus in triduo non potuit dici rationalis ibid.3.7
Christus non fuit homo ab æterno,licet hic homo fuerit ab æterno ibid.9
Christus in triduo vbi fuerit an totus in sepulchro, opinio allegatur eod.4.5
Christus secundum diuinitatem fuit vbiq;, & secundum humanitatem in determinato loco dum viueret ibid.
Christus in triduo secundum corpus fuit in sepulchro, & secundum animam in limbo ibid.
Christus totus est Deus quomodo intelligitur 249.1.8
Christus quomodo descendit ad inferos secundum animam,& quomodo anima in loco operatur ibid.4
Christus descendit ad inferos,quia eius merito sumus liberati à pœna. 243.3.11
Christus non descendit ad infernum damnatorum, nec ad limbum puerorum ibid.5
Christum resurgere à mortuis fuisse conuenientissimum ostenditur eod.4.5
Christum stetisse tribus diebus & noctibus in ventre terræ quomodo ostenditur 250.2.10
Christum resurrexisse tertia die , quibus argumentis est probandum ibi.5.6
Christus aliter manducauit quàm manducent angeli in corporibus assumptis eod.4.10
Christum ascendere in cœlum fuit conueniens ex parte sua & nostra 251.1.4
Christum immediatè post resurrectionē in cœlum ascendere non decuit ibid.6
Christus an habeat fidem 251.4.2
Christum ascendere ad supremam partem cœli empyrei solum fuit congruum 251.3.7
Christus potuit ascendere supra conuexum cœli empyrei ibid.5
Christus inquantum viator habuit dona quantum ad actum licet non beatificum 272.4.6
Christus quia secūdum aliquid fuit viator , decuit ipsum habere aliquas virtutes morales 273.1.9
Christus dedit discipulis potestatem eiiciendi dæmonia ministerij,non solius autoritatis 304.1.7
Christus nulli commisit autoritatem variandi necessaria sacramenti, licet circa solennitatem possit aliquid Papa 307.3.11

Christus per verba consecrationis an consecrauerit. 309.2.10.&.4.5.

Christus sub propria specie venit vt medicus, & sub specie Eucharistiæ venit vt medicina. 313.3.11.

Christus triplicem totalitatem dicit 325.4.4

Christus omnimodo totaliter est in hoc sacramento. 316.1.8.

Christus vt Deus nouerat Iudam incorrigibilem, ideo non præmonuit antequam accusaret. 351.4.8

Christum resurrexisse clauso tumulo ex nullo textu scripturæ potest trahi. 399.4.12

Christus intrauit ad discipulos ianuis clausis, id est, dum ianuæ essent clausæ, sed nō per ianuas clausas. 400.1.13

Christum intrasse ad discipulos ianuis clausis intelligitur multipliciter ibidem.14.15

Christum iudicaturum in forma humana, vel secundum formam humanam differunt. 409.3.5.

Christum iudicare in forma humana nulli dubium est. ibidem.

Christus secundum formā humanā se, & solū secundum diuinam iudicabit authoritate primaria. 409.4.6.

Christum iudicare secundum naturam humanam authoritate delegata ostenditur ibidem.7.

Christus iudicans in corpore glorioso videbitur à damnatis secundum aliquos, secundum autem alios non. 411.2.5.

Cibi reliquiæ traiectus casualiter, & aqua post ablutionem non impediunt ab Eucharistia sumenda. 311.3.14.15.

Cibus spiritualis dupliciter potest manducari, non autem sic est de corporali. 312.1.11.

Cibi sumptio ordinata ad detrimentum sanitatis est peccatum mortale. 378.2.13.

Circunincessio personarum diuinarum inter se quomodo debeat intelligi. 64.3.4.

Cicatrices fuerunt in Christo resurgente ex speciali dispensatione 396.4.1.

Cicatrices quomodo resurgent in martyribus. ibidem

Circuncisio cui data, quare, quo tempore, & in qua parte 291.3.2.

Circuncisio fuit ritè instituta quantum ad tempus, & populum & ritum. eodem.4.4.

circuncisio debuit dari populo Israelitico viris, & nō mulieribus ibid.5

circūcisionis ritui quędā fuerūt necessaria necessitate præcepti alia de solennitate, alia de sacramenti necessitate 292.1.7

circuncisio quare fiebat die octaua, & vtrum liceret præuenire propter necessitatem ibid.8.9

circuncisio non fuit satisfactoria pro culpa 292.2.11

circuncisionem culpam auferre non cōuincitur ex eius significatione, sed solum ex eius institutione ibid.5.6

circuncisio culpam auferebat, sed quòd non cōferret gratiam opinio est Magistri, quæ improbatur eodem 8.9 10.11.12

circuncisione in adulto auferebatur culpa originalis, & actualis 292.4.4.5

Circulus ecentricus quomodo ponitur, sed nō habet epiciclum 157.1.8

Circunstantia non considerata si sit pœna iure volita ratione mali actus electionis erit malus 141.3.10

circunstantia excusans, alleuiās, vel aggrauans, & informans 337.2.5

circunstantia concomitans & non informans actum, nō imponit bonitatem aut malitiam illi actui 299.1.12

circunstantiæ nomen tractum est ex his quę inueniuntur in loco & in quantitatibus corporalibus 337.2.5

circunstantiarum triplex est genus ibid.6

circunstantiæ quæ ponunt in actu conuenientiam ad rectam rationem, ponunt in actu rationem etiam perfecti secundum multitudinem eod.2.7

circunstantiæ quę solum important conuenientiam, vel disconuenientiam ad rectam rationem aliquo supposito, solū in eadē specie augēt culpā, vel minuūt eod.2.8

circunstantiæ quæ nullam disconuenientiā includunt ad rectam rationem, nec ponunt aliquid in actu peccati, nec positum augent ibid.

circunstātiæ intrinsecę sunt actui in esse mortale, & ideo mutare possunt, vel augere speciem peccati ibid.9

circunstantiæ quę ponunt in esse peccati nouam speciem, sunt necessario confitendæ 337.3.4.5.6

circunstantias quæ solum sunt malę aliquo supposito, an teneatur quis confiteri, opiniones duæ ibid.4

circunstantię quæ nullo modo addunt, neque ad actum, neq; ad speciem peccati, nō sunt contendę ibid.4

circunstātia nō existente de necessitate cōfessionis à confitente est dimittenda, ne alium prodat eod.8

circunstantia existente de necessitate confessionis confitenda est absolutè, & nullo modo omittenda ibid.

Ciuis qūo exponit se, & sua pro communitate 264.4.18

Claritatem naturalem non differre à glorioſa probatur tripliciter 241.3.5

claritas transfigurationis fuisse gloriosam probatur tripliciter eod.3.6

claritas transfigurationis non fuit glorioſa quoad modum essendi ibid.7

claritas transfigurationis nō fuit in profundo, sed solum in superficie corporis ibid.

claritas glorioſa potest videri ab oculo corporali, cum sit eiusdem speciei cum nostra ibid.9

claritas glorioſa in transfiguratione, vel fuit temperata, vel oculi discipulorum confortati ibid.

claritas fuit triplex in transfiguratione, scilicet corpore, vestimentis, & nube ibid.10

claritas quid importat, & quomodo dupliciter est in corporibus beatis 401.3.5.6

claritas beatorum non erit à causa naturali, sed immediatè à Deo ibid.4.9

claritas corporum beatorum potest non immutare oculum præsentem, si beati velint ibid.10

Clauis vocatur potestas qua ostium regni cœlestis aperitur 346.3.5

clauis est vna quoad essentiam, licet sint duę quoad actus & officia ibid.6.& 8

clauis scientiæ & potestatis propter diuersa officia nomē sibi assumunt ibid.6

Claues nihil operantur ad dimissionem culpæ vel pœnæ eodem 4.6

Claues se extendunt ad dimissionem culpæ, & collationem gratiæ per modum ministerij ibid.6

Clauium vsus præcessit in sacerdotibus vet. legis 349.2.5

Claues nullis aliis à sacerdotibus sunt traditę eod.6

Clauium traditio in ordinatione ostiarij non signat traditionem spiritualem clauium ibid.7

Clauium actus est solum ligare & soluere in foro pœnitentię ibid.8

Clauium potestas est duplex eod.4.5

Clauium potestas quæ respicit forum conscientiæ, promissa fuit Petro & Apostolis ibid.

Clauium virtute non dimittitur aliquid de pœna peccato mortali debita, licet de temporali 347.1.7

Clima temperatissimum non est sub linea æquinoctiali 160.4.6

Clima maxime distans à linea æquinoctiali est frigidissimum ibid.

Coactio capitur dupliciter 172.4.21

Coactio & violentia differunt 174.4.3

Coactio & violentia possunt capi dupliciter ibid.

Coactio est duplex, scilicet simpliciter, & secundum quid 371.1.5

Coactio est duplex ibid.

Coactione accepta pro impulsione aliquali circa contrarium actum voluntas potest cogi circa actum elicitum eodem 3.11

Coactus consensus metu cadente in constantem virum an ad matrimonium sufficiat, opiniones duæ 372.1.6.7

Cogi & necessitari non sunt idem 175.1.7

Cogere homo potest hominē non quoad inclinationem sed quoad motum sequentem ibid.8

Cogitur voluntas quantum ad actum elicitum coactione accepta pro impedimento actus 371.2.6.& 3.14

Cogitur, nemo constans ad committendum malum culpæ pro malo pœnæ vitando eod.3.4

Cogitare quis potest Deum non esse 21.4.11

cogitationes nostræ dupliciter possunt cognosci 148.2.5
cogitatio solum scitur coniectura, quando effectus non concludit causam. ibidem
cogitationes prout sunt in omnia à solo Deo secundũ alios cognoscũtur, quorũ opiniones reprobantur ibi.6
cogitationes non sequentes volitiones & affectiones non cognoscuntur ab angelo, licet de aliis aliter sit dicendum 148.2.7
quorum opinio reprobatur ibidem.9
cogitationes futuræ certitudinaliter non possunt cognosci à dæmone 148.1.3
cogitatio est duplex scilicet naturalis & gratuita 175.2.2
cogitatio non est putabilis, nisi subiaceat voluntati 173.4.5
Cognatio spiritualis quid est 389.4.5
cognatio spiritualis per septem cõtrahitur secundum aliquos, qui improbantur ibi.6.7
cognatio spiritualis contrahitur per baptismum & confirmationem ibid. 8
cognationis spiritualis tres sunt species ibid.9
cognatio spiritualis inter quas personas cõtrahitur ibi.9
cognatio spiritualis contracta per baptismum & confirmationem impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum 390.1.10
cognatio spiritualis principaliter contrahitur per hoc quòd spiritualis pater conuenit cum carnali, quo ad generationem 390.2.13
cognatio legalis quid sit ibid.5
cognatio legalis impedit matrimonium solum ex statuto iuris 390.3.6.7
cognatio legalis est triplex ibid.7
cognoscendi Deum supremus modus est in libro vitæ, infimus in libro creaturæ, medius in libro scripturæ 1.2
cognoscendi Deum ex infimo modo ad supremum venire non possumus nisi per medium ibidem
cognoscere potest quis eandem conclusionẽ per medium demonstratiuum & probabile 4.2.37
cognitio qua cognoscitur Deus in se, & immediatè, vocatur cognitio facie ad faciem 6.2.16
cognitio facie ad faciem non potest haberi à puro viatore 7.2.8
cognitionem abstractiuam de eclypsi habet Astrologus sciens lunam eclypsari actu, quanuis non videat 7.1.7
cognitio Dei abstractiua haberi potest à viatore, vt per eam assentiat firmiter Deum esse trinum secundũ quosdam ibid.6
cognitionem Dei abstractiuam qualis potest concludi ex creaturis potest habere viator 7.2.8
cognitionem abstractiuam cuiuscunq; rei impossibile est primam esse ibidem
cognitio duplex, abstractiua & intuitiua 7.1.7
cognoscere non possunt vires interiores, nisi præuia cognitione exteriori 7.2.9
cognitionem virium interiorum semper præit notitia exterior ibid.
cognosci non potest non ens nisi per ens, nec ens in potentia, nisi per ens in actu ibid.10
cognitio intuitiua est illa quæ fertur immediatè in rem vt sibi præsentem actu ibidem
cognitio nõ est de essentia fruitiõis, nisi antecedẽter 13.4.5
cognitio beatifica est intuitiua essentiæ diuinæ, & abstractiua aliorum ab essentia 17.4.12
cognoscere & velle in Deo non differunt ex natura rei, sed solum secundum vocem ibid.13
cognitio fit per proportionem inter rem cognoscentem & rem cognitam 21.4.15
cognitionem Dei quid nominis & quid rei in generali per creaturas quomodo possumus acquirere 21.3.7
cognitionem Dei quia est, & quid est in speciali non haberi à creaturis probatur 21.4.11
cognoscere de Deo quid sit in speciali non possumus per creaturas ibid.
cognoscimus de deo quia est, & quid est ignoramus ibid. 3.13
cognitio Dei qua cognoscit res ab æterno terminatur ad veram rem non quę sit ab æterno in actu, sed tantum in potentia 35.3.13
cognitio triplex, cognitio rei, quid nominis, quid rei, & an sit 56.3.5
cognoscere comprehensiuè est perfectissimus modus cognoscendi 94.2.10
cognitio aliquo toto quid est vnum per aggregationem bene cognoscuntur in eo partes eius distinctæ 95.1.15
cognitio dei tantum se extendit quantum eius causalitas 95.3.4.5
cognita causa singulari & necessaria cognoscitur effectus secundum rationem suæ singularitatis antequam existat 96.1.12
cognitio Dei aliquando dicitur simplex intelligentia, aliquando intellectus principiorum, aliquando scientia, aliquando experimentalis cognitio ibid. 2.15
cognitio dei an respectu omnium sit scientifica ibid
cognita à deo non sunt in eius essentia: sed bene in eius præsentia 97.1.2
cognita à deo notitia approbationis dicuntur esse in eo ibidem
cognosci aliquam rem contingit dupliciter in sua causa, & in sua existentia 104.1.6
cognitio rei quantum ad actualem existentiam, an sit tantum rei præsentis ibid.2.12
cognitio dei duplex 105.1.21
cognitio dei est ineffabilis, nec tamen imponit rebus necessitatem ibid. 21
cognitio quam habet deus de rebus creatis est duplex 104.4.19
cognosci nihil potest, nisi quod habet, vel habere potest naturam entis 106.3.6
cognitio in nobis duplex 139.4.21
cognitio an media fuerit, & si deus eam infuderit, latet nos 169.1.8
cognitio principiorum iuris naturalis, & correspondens inclinatio non tolluntur ab homine 97.3.16
cognoscens non suam pro sua se conformat alicui dictamini probabiliter verò scilicet hæc est à me cognoscenda 193.4.9
cognitio vltimi finis in Christo fuit perfectior, quàm cognitio fidei 200.1.10
cognitio quæ habetur de rebus, distinguitur 237.2.4
cognitio beata fuit in Christo ab instanti suæ conceptionis 236.3.4
cognitio beata animæ Christi excellit cognitionem omnium hominum, licet de angelis aliqui dubitent eodẽ 2.5.6.7.8
cognoscitur eadem res numero cognitione in verbo, & cognitione in proprio genere 237.4.8
cognitio perfecta secum patitur imperfectam respectu eiusdem rei idid. 9
cognitionis æqualitas non arguit æqualitatem dilectionis in deo 217.4.9
cognitio mali importans perfectionem est in deo & beatis, sed non quatenus importat passionem 398.3.23
cognitio triplex. s. naturalis, beatifica, & reuelatoria 407.2.8
cognoscunt beati orationes nostras, sed non cognitione naturali ibid.
cognosci potest peccatum cuiuslibet multipliciter. 410.1.9
cognitio confusa non decens in cognitionem rei quiddi tatiuam causatur propter medium 412.4.8
cognitio non potest fieri per speciem, nisi quando species & res per ipsam repræsentata sunt eiusdem speciei 413.4.18
Comestio indiget aliquibus circunstantiis excusantibus, sed non tantis sicut matrimonium 373.4.8
comestiones plures factæ in die ieiunii quomodo dicũtur repugnare inter se 335.4.14
commensuratio pœnæ ad culpam attenditur secundum grauitatem iniuriæ offensę, illius in quem committitur 203.3.5
commensuratio pœnæ ad culpam non attenditur quantum ad durationem, nec quo ad acerbitatem ibid.4
commentator turpissimè errauit dicendo deum non habere notitiam rerum distinctam 94.3.5.&.3.4
commissio consistit in actu exteriori vel interiori 191.1.4
commune & speciale, vel etiam superius & inferius, an realiter differunt. 3.1.16

communicatio supremi doni potest fieri creaturę infimę, non per inhærentiam sed relationem 215.3.15
communicari puro viatori virtute diuina cognitio abstractiua de articulis fidei potest, qualis potest concludi ex creaturis 7.1.7.& ibid.8
Compatres & commatres filii possunt contrahere, siue sint ante geniti, siue post 387.1.2
comparernitas quomodo dicatur impedire matrimonium ibidem
Compositum non esse deum in se probatur 37.1.4
compositio duplex ibid.5
componibilis alii non est deus, nec aliquid ipsi esse componibile probatur. ibid.6
compositio non arguitur ex pluralitate rerum, etiam existentium in eodem supposito, vel in vna substantia 90.4.17
compositio & diuisio intellectus quomodo accipiatur 103.4.5
compositio & diuisio an sint actus simpliciter ibid.
compositum ex genere & differentia est ex partibus essentialibus 136.2.12
composita habent aliud quo differunt, & quo constituuntur ibid.15
Comparabilia ad inuicem debent esse eiusdem generis 193.1.4
compositum non semper dicitur esse mouens ad formam 146.2.7
compositio est duplex 225.2.4
compositio huius adhuc est duplex eodem.4.5
compositum per substantiam non est melius partibus componentibus ibid.8
Comprehendere rem est cognoscere omni modo, quo est cognoscibilis 94.2.10
comprehensum est finitum in comprehensione intelligentis quomodo intelligatur ibidem
Conatus dicitur maior, aut propter difficultatem, aut propter intentionem 56.2.7
conatus angelorum fuit secundum potestatem naturæ vniuscuiusque ibid.8
conatus maior propter mala naturalia, aut malos mores non facit maiorem charitatem ibidem
Conceptus æquè determinati sub indeterminato conceptu generis sunt ambo specifici 136.2.14
conceptio naturæ humanæ præcesit naturaliter animationem & animatio assumptionem 217.2.13 & col.3.18
conceptionis Mariæ festum non bene fit, aut non bene nominatur, vt putat Richardus 217.4.14
conceptum & genitum nõ excludunt à supposito Christi naturam diuinam sicut esse creatum 233.1.13
Concluso deliberationis est rationis 170.1.12
Concretum triplex inuenitur 29.1.7
concretum & abstractum an sint idem in creaturis, puta homo & humanitas 91.4.6.7
concretum & abstractum non differunt, nisi quia concretum connotat & non abstractum 92.2.15.16.17
concretum proprie non dicitur de eo quod habet rationem partis, vel inhærentis alteri innitentis, aut alio modo habiti ibid.3.18
concretus terminus positus à parte subiecti & prædicati aliter, & aliter supponit 231.2.7
Concubinatus est prohibitus lege diuina, sicut fornicatio. 377.4.6
concubinæ patrum legis scriptæ dictæ sunt, quia non erant vxores principales ibid.9
Concupiscentia in baptismo remanet, & reatus aufertur 185.2.2
concupiscentia habitualis remanet post remissionem originalis 186.2.6
Conditionalis cuius antecedens est necessarium, & consequentia est necessaria, an consequens sit semper necessarium 105.2.25
conditiones rei inordinatæ in finem debent conuenire fini 285.1.11
conditio liberi arbitrii est peccare vel non peccare, &c. 178.2.2
conditiones agentis naturalis sunt duæ 392.2.7
conditio aliqua inhonesta vitians contractum accipitur multipliciter 285.1.10
conditio inhonesta contra naturam contractus voto addita tollit obligationem ibid.10.11.&.285.2.13.14.15
conditio inhonesta aliquando non vitiat contractum ibidem
conditio impossibilis in sponsalibus habetur pro non adiecta 369.3.5.&.370.4.6
conditio inhonesta contra bona matrimonii facit sponsalia nulla 370.3.5.6.7
conditio honesta in spõsalibus stans facit sponsalia, non stans dissoluit 370.4.6
Contritio, confessio, & satisfactio non sunt partes pœnitentiæ, quæ est sacramentum 336.2.4.&.5
Confessor curiosè interrogans de circunstantiis, vt in notitiam criminis alterius veniat, grauiter peccat. 337.4.8
confitens vitare debet de necessitate illa quæ includunt mortale, & illa de congruitate quæ sunt occasiones peccatorum eod.4.5
confessio dupliciter accipitur 342.2.5
confessio quam aliquis facit per seipsum, vel ab alio interrogatus extra iudicium non cadit sub aliqua lege ibidem
confessio facta sacerdoti sub specie veniæ obtinendæ nõ est de iure naturali, neq; purè humano eod.6.7
confessio sacramentalis est solum de iure diuino ibidem.8
confessio tam in lege veteri quàm in lege noua continebatur instituta licet differenter ibid.8
confessionis institutio post resurrectionem à Christo est instituta ibid.9
confessionem fuisse institutam ab vniuersali ecclesiæ traditione glossator decreti ponit 342.4.6
confessionem facere post peccatum nullus immediatè obligatur, nisi in quinque casibus 344.2.3
confessionem facere an aliquis obligetur non sacerdoti, opiniones duæ 343.2.4.5.6
confessio solum est sacerdotibus facienda ibid.4.5.6
confessus fratribus mendicantibus non tenetur illa reconfiteri curato proprio contra Ioannem de Poliaco 344.1.10.11
confessio facta à non contrito, qui dolet de peccatis, sed non sufficienter, valet ibid.2.5
confessio facta à non contrito qui non pœnitet, nec proponit pœnitere an valeat, opiniones duæ eod.2.6.7
confessio cum absolutione est facienda, non autem contritio, neq; satisfactio eod.3.10
confitendi & satisfaciendi propositum sufficit contritio ibidem.11
confessio sacramentalis instituta fuit à Christo ibid.5
confessionem faciendam præcepit ecclesia Christi auctoritate 345.1.7
confitens impœnitens an præceptum de semel in anno confitendo adimpleat ibid.8
confessionis statutum non est pœnale à fidelibus reputandum, sed salubre ibid.9
confitenda sunt de necessitate omnia peccata vni & eidem. 345.2.6
confessio potest fieri per plura signa contritionem ostendentia 345.4.15
confessionis materia est solum vna secundum analogiam ibidem
confiteri non potest vnus pro alio, neq; conteri licet bene satisfacere 352.4.7
confessor in nullo casu pro quocunq; incommodo debet reuelare confessionem nisi in generali 356.4.12
confessio generalis valet ad meritum 356.2.6
confessio generalis valet ad dimissionem venialium & moralium oblitorum ibid.6.9
confessio generalis est duplex ibid.4.6
confessio sacramentalis facta sacerdoti de venialibus non est necessaria ibid.8
confitens non potest licentiare sacerdotem, vt dicat peccata audita in confessione 356.3.9
confiteri fide abscondita tempore pacis est actus fidei, sed

sed tempore persecutionis pertinet ad fortitudinem 306.3.7
Confirmari in bono contingit dupliciter 220.1.6
confirmatio est sacramentum à baptismo distinctum 306.3.5
confirmatio non est sacramẽtum simpliciter necessarium ad salutem, nisi in casu quo imminet persecutor. ibid.6
confirmatio instituta est à Christo, licet nõ legatur. ib.8
confirmationis materia est chrisma consecratum per episcopum 306.3.5
confirmabant Apostoli cum chrismate, licet non legatur 307.1.11
confirmationis effectus datus est aliquibus sine sacramento ibidem
confirmatio an possit ab alio quàm ab episcopo conferri ex commissione Papæ, nota opinionem 307.3.11.12. &.308.1.5.6.7.8
confirmationem ministrandam per solum episcopum non potest ex sacra scriptura trahi 307.3.11
confirmationem non posse conferri per diaconum aut subdiaconum habetur per sacram scripturam ibid.
confirmatio confertur per solos episcopos 307.1.4
confirmatio an possit tradi per solos episcopos, vel possit per sacerdotes ex commissione Papæ, duæ opiniones, quarum prima improbatur eod.3.5.6.&.9.10
confirmatio non poterit à non episcopo, si sit de institutione Christi quantum ad ministrum 308.2.12.16.17.18.19
Conformitas voluntatis nostræ ad diuinam an sit, essecq; semper debeat 122.4.1.&.3.5
conformitas voluntatum est triplex ibid.5
conformitas non est semper secundum participationem formæ specificæ ibid.7
conformari plus importat quàm esse conforme ibid.8
conformare tenemur voluntates nostras voluntati Dei saltem in aliquo ibid.4.6
conformare intellectum nostrum intellectui diuino, an teneamur sicut & tenemur conformare voluntatem 123.4.16
conformatio fit per actionem 152.1.8
Coniuges an licitè cõuenire possint in actu matrimonii propter delectationem solam, duæ opi. 373.3.4.5
Confusæ notitiæ quæ non est intuitiua causa est medium præcognitum 367
coniuges debent habere obligationem perpetuã ad commorandum simul propter bonum prolis 373.3.6.7
Connexio appropriatur spiritui sancto 87.2.8
connexio virtutum est duplex 278.2.5.6
Consanguinitas impedit quando est in linea ascendentium vel descendentium de iure naturali 363.1.9
consanguinitas in linea collaterali impedit in primo gradu de iure diuino, & in aliis gradibus de iure positiuo ibidem
consanguinei non succedent quantum ad vxorem defuncti, quia non est possessio viri eodem
Conscientia secundum aliquos importat aliquid pertinens ad intellectum per modum actus 196.4.12
conscientia habet tria secundum aliquos ibid.3.6
conscientia secundum aliquos pertinet ad voluntatem 196.3.9
conscientia non est aliquid vnum, sed includit aliquid pertinens ad intellectum, & aliquid pertinens ad voluntatem ibid.4.11
conscientia est scientia cum aliquo ibid.12
conscientia dicitur scientia particularium operandorum cum inclinatione voluntatis correspondente ibid.
conscientia errare potest 197.1.4
conscientia si notet actum, non potest fieri contra eam aliquid ibid.6
conscientia importat habitũ si fiat contra eam ibid.2.9
conscientia erronea non obligat sed ligat ibid.2.7
conscientia erronea potest aliquid dictare quid est de præcepto, aliquando vt opus misericordiæ 197.3.9
conscientia erronea quæ non est ex errore proprio, non ligat quin faciens secundum eam excusetur ibi.10.11
Consecratio vnius speciei potest fieri sine alia absolutè 310.4.9
consecratio vnius speciei potest fieri sine alia à duobus sacerdotibus in necessitate ibidem
consecrandi Eucharistiam autoritas data est Apostolis non solum pro se, sed etiam pro posteris 324.2.6
consecratio qua intenditur consecrare decem hostias vnitas aliis quas non intendit consecrare sacerdos, an effectum faciat 321.2.4.5.6
consecratus domino per votum continentiæ solenniza-tum potest dispensatiuè tradi ad matrimonium 383.2.6.&.4.10
consecratum domino potest in alios vsus commutari propter magnam necessitatem ibid.
Consensus mali procedit ex libero arbitrio 166.4.2
consensus conditionatus limitatione temporis matrimonium vitiat 370.3.6
consensus de futuro addito iuramnteo non est certior consensu præsenti conditionato 371.1.7
consensus coactus metu qui non cadit in constantem virum sufficit ad matrimonium 371.4.5
consensus coactus non sufficit ad matrimonium, neque iudicium ecclesiæ, neq; conscientiæ 372.2.9.10
consensus matrimonii debet cadere supra contrahentes, non sic in baptismo 371.4.5
consensus contrahentium an feratur in carnalem copulam, an in cohabitationem, an in vtrumq;, opiniones duæ 384.3.6
Consequens voluntas quid sit 152.4.6
Consideratio mali aliquando est mala 195.4.5
Consignatio frontis in modum crucis est vsus materiæ confirmationis 306.4.9
Consilium an sit in deo 100.3.15
Constitutiua alicuius rei non possunt intelligi, vt vnita, quin simul intelligatur constitutum ex eis 91.2.8
Consuetudo est circa actus naturales 193.2.5
Continentia non potest vergere in periculum corporis sicut abstinentia 383.4.11
Contingens futurum est triplex 104.1.6
contingentis futuri non potest certa cogniti haberi per causam suam ibid.2.8
contingentia futura an possint deo esse præsentia quo ad suum actuale esse ab æterno 104.3.12.13
contingenter multa eueniunt 105.1.20
contingentia simpliciter stant cum necessitate ibid.22
contingentia ad vtrumlibet sunt determinata respectu dei 107.4.11
Contra, secundum, & præter differunt 120.1.4
contra & præter voluntatem dei antecedentem multa fiunt ibidem.5
contradictoria simul esse vera opinari est impossibile 3.2.21
contradictoria non possunt simul esse vera in eodem instanti fluenti, sed eidem nunc stanti successiuè possunt existere 133.1.12
contraria quantumcunque remissa sunt incomposibilia 6.3.19
contraria non solum contrariis curantur, sed eisdem modo contrario acceptis 264.3.15
contrariarum qualitatum contrariæ sunt species sensibiles in eodem medio saltem secundum continentiam 413.3.16
Contritio, confessio, & satisfactio non sunt partes pœnitentiæ virtutis 336.2.4
contritio ordine naturæ præcedit gratiam licet sit simul duratione 338.3.8
contritionis diffinitio eod.3.5
contritio est dolor qui est displicentia voluntatis. ibid.5
contritio accipitur per similitudinem ad ea quæ in corporalibus inueniuntur ibidem
contritio cum proposito confitendi aufert peccatum ante actualem confessionem eod.4.6
contritio quæ ad sui initium requirit detestationem de singulis peccatis, in sui tamen consummatione est vna & generalis ibid.7
contritione quandoque dimittitur culpa, & omnis pœna culpæ ibid.7
contritione pœnæ æterna totaliter soluitur secundum vnum modum dicendi ibidem.4

contritione commutatur pœna æterna in temporalem, & ſic homo non totaliter liberatur à pœna per contritionem 339.2.5
contritionem habere, poteſt teneri aliquis dupliciter 343.1.5
Conueniens aliquid multipliciter dicitur eſſe 189.1.22
Conuerſus ad fidem non liberatur à domino infidelis, ſi permittat illum viuere more chriſtianorum 206.4.9
conuerſus de nouo ad fidem cum prima vxore debet remanere, ſi plures habuerit in infidelitate 385.4.20
conuerſio & creatio inter ſe differunt 319.1.5
conuerſio cuiuslibet in quodlibet non poteſt fieri, niſi illorum quæ communicant in materia eod.9.10.11
conuerſio ſubſtantiæ panis in corpus Chriſti nota per quem modum fiat 319.4.5
conuerſio panis in corpus Chriſti eſt ſummè miraculoſa in modo faciendi, ſed non quantum ad ſubſtantiam facti eod.4.7
Cor prauum habet qui non vult quod deus vult quomodo intelligitur 123.4.20
Corona non eſt ordo propriè, ſed impropriè 362.3.7.4.7
corona eſt diſpoſitio congrua ad ordines ibid.5
corona non eſt diſpoſitio neceſſaria præſuppoſita ab ordinibus ibid.6
Correctio fraterna cùm ſit præceptum affirmatiuum, nõ obligat pro ſemper, niſi pro loco & tempore 351.1.11
correctionem fraternam tenentur facere religioſi, quamuis pro ea facienda non teneantur exire clauſtrũ. ibi.13
correctionem peccati publici & notorii non debet præcedere ſecreta admonitio 351.2.4
correctionem fraternam debet præcedere ſecreta admonitio, quando peccatum non eſt adeò notum quòd poſſit probari ibidem
correctionem fraternã debet præcedere proceſſus, quem dominus ponit in euangelio ſi peccatum non ſit omnino notum, nec omnino occultum eod.2.5.6
correctio fraterna & pœnæ peccatorum inflictio non ſimpliciter omittenda ſunt metu ſcandali 351.2.4
Corpora cœleſtia poſt reſurrectionem influent inuicem 132.3.5.
corpora omnia poſt diem iudicii pertinebunt ad eundem ſtatum ibidem
corpus aſſumptum à dæmone non poteſt diuidi 147.2.7
corpora aſſumpta à dæmonibus ab aëre inſpiſſato quod maximè figurari & colorari poteſt, formantur. ibid.
corpus ab angelo aſſumptum debet eſſe formatum, & habere proprietates apparentes ibid.
corporalia & incorporalia eandem habent materiam ſecundum aliquos, quorum opinio reprobatur 153.1.12
corpus Adæ egebat alimentis 160.4.2
corpus habet magis eſſe à forma quàm à materia 154.1.26
corporum ſubtilium lumen eſſe defluxum à ſole & ſtellis improbatur tripliciter 155.1.5
corpus Adæ non fuiſſet paſſibile paſſione corruptiua in primo ſtatu 163.3.3
corpus Adæ fuiſſet paſſibile paſſione quæ conſiſtit in abiectione alicuius conuenientis ibidem
corpus humanum eſt compoſitum ex contrariis 181.3.4.
corpori Chriſti in triduo erat diuinitas vnita tanquam rei irrationali 215.2.12
corpus Chriſti non debuit poſt mortem pati aliquam corruptionem & putrefactionem 247.4.4
corpus Chriſti poſt reſurrectionem fuit idem numero quod prius 250.3.8
corpora ſimplicia habent ordinem in loco ſecundum gradum ſuæ perfectionis, licet non miſta 251.3.8
corpus Chriſti conſecrari poteſt per hæc verba præciſè, hoc eſt corpus meum. opi.duæ 309.3.6
corpus Chriſti & ſanguinem contineri ſub ſpeciebus poteſt dupliciter intelligi ibid. 4.11
corpus Chriſti ſumendum eſſe interdum poſt cibum per modum medicinæ acceptum non eſt prohibitum ab eccleſia ſecundum vnam opinionem, quæ improbatur 311.1.6
corpus Chriſti exiſtit in altari modo ſpeciali. vnde tres ſunt opiniones 314.4.14
corpus Chriſti in Euchariſtia non aſſumit panem hypoſtaticè ibidem.15
corpus Chriſti non eſt in ſacramento per communicationem idiomatum 315.1.19.20.21
corpus Chriſti quomodo eſt ſub ſpeciebus 315.1.8.9.10.15.
corpus Chriſti non mouetur ad motum hoſtiæ. 316.4.5.6
corpus Chriſti verum eſt realiter in hoc ſacramento 316.4.2
corpus non poteſt eſſe in pluribus locis ſimul circunſcriptiuè ibidem
corpori Chriſti ea ratione qua ſubſtantia non repugnat eſſe in pluribus locis ſicut angelo ibid.
corpus Chriſti ſolum eſt in hoc ſacramento Euchariſtiæ directè 315.4.4.6
corpus Chriſti eſt in Euchariſtia ſine quantitate ſecundum aliquos ibid.7
corpus Chriſti in Euchariſtia videtur oculo mentali glorificato 317.1.6
corpus Chriſti non eſt in loco circunſcriptiuè, neque diffinitiuè 318.1.7.8
corpus Chriſti & ſanguis ſunt realiter præſentia ſpeciebus panis & vini ibid.2.10
corpus Chriſti poteſt eſſe in Euchariſtia remanente ſubſtantia panis 318.2.11.12.13.14
corpus Chriſti exiſtens in ſacramento non eſt in aliquo, vbi in quo prius non fuerit ibid.
corpus idem poteſt habere diuerſa capita, quorum vnum erit naturale, & aliud ſimilitudinarium 236.2.10
corporale debet eſſe de lino 325.3.8
corpora duo non ſunt in pane intincto vino 399.1.14
corpus glorioſum non poteſt impediri à ſuo motu per aliud corpus propter diuinam virtutem ſibi aſſiſtentem 399.2.15
corpora plura poſſunt eſſe in eodem loco virtute diuina, quod ſecundum aliquos probatur ibid.2.4
corpora plura nullo modo poſſunt ſimul eſſe in eodem loco, ſecundum vnum modum 399.3.6
corpora ſanctorum non erunt impaſſibilia, ſic quod non recipiant formam conuenientem naturæ 397.3.7
corpora glorioſa non erunt impaſſibilia per priuationem principii paſſiui, vt dicunt aliqui qui improbantur 397.4.11
corpora beatorum abſoluentur à defectibus, & animæ perficientur collatione donorum 400.1.5
corpus poſt reſurrectionem erit plenè ſubiectum animæ 399.2.4
corpus Chriſti potuit fuiſſe in duobus extremis per motum non tranſeũdo per medium in ſepulchro in vtero matris cùm intrauit ad diſcipulos 400.1.14
corpus Chriſti in ſacramento, ſed non modo quantitatiuo ibid.16
corpus eſſe in loco localiter, & non occupare locum eſt impoſſibile 400.2.18
corpus idem ſimul eſſe in pluribus locis circunſcriptiuè implicat expreſſam contradictionem 400.3.20
corpora beatorum ſunt agilia 400.4.8
corpora glorioſa quandoque localiter mouebuntur 401.1.9
corporibus beatis an conueniat alius motus, quo corpus ab anima mouetur non organicè, opiniones duæ. ibid.2.16.17.
corpora glorioſa non æquè citò attingent diſtans ſicut propinquum licet imperceptibiliter moueantur 401.2.19
corpora beatorum poſſunt eſſe peruia reſpectu oculi, propter poros in eis exiſtentes 401.4.10
corpora damnatorum ſecundum aliquos ſolum patiuntur ab igne intentionaliter, & ſecundum alios realiter 402.4.7
corpora & ſi non ſint culparum capacia ex eis tamen, quandam impuritatem contrahunt, à qua ſunt purganda 410.2.9

corporales perfectiones imperfectiores sunt spiritualibus, quanuis pluribus conueniant, quàm spirituales 412.3.10
Creatura, mundi est homo 20.3.2
creaturæ ducunt nos in cognitionem creatoris in via remotionis secundum aliquos 21.2.10
creatura imò etiam omnis res est in deo 97.3.1.&.4.6
creatura secundum suum esse formale est in deo, id est, in dei scientia & potentia, sed non est in essentia. ibid.4.6
creaturæ secundum suum esse virtuale suæ causæ sunt in essentia dei, imò ipsa essentia ibid.
creatura verius esse habet in deo, quàm in propria natura ibid.7
creatura an habeat aliquid esse æternum 98.3.15
creaturæ causantur à deo per scientiam, vt dirigentem voluntatem, vel inclinantem & potentiam vt exequentem 103.2.4
creaturæ an habeant diuinam essentiam pro sua idea, quantum ad suas rationes specificas, & perfectiones suo modo quo eis conueniunt 99.1.22
creaturæ an ab æterno coextiterunt deo per præscientiam 104.3.13.14
creaturæ non potest communicari omnipotentia 114.2.3
creatura capitur dupliciter 115.2.4
creatura an possit à deo meliorari ibid.5.6
creaturæ an sint capaces necessitatis simpliciter 119.1.6
creauit Deus hominem ad se laudandum, & sibi seruiendum ex qua laude potest sibi homo proficere, & perfici habet 125.4.2
creatus est mundus propter hominem ibid.
creare est de nihilo aliquid facere ibid.
creatio rerum non ab æterno fuisse facta ostenditur autoritate Gene. ibid.
creatura quælibet facta est propter dei bonitatem ibid.
creatio accipiendo cõmuniter importat omnem actionẽ, per quam aliud producitur ex nihilo 126.2.5
creaturam posse fieri ex nihilo tripliciter potest intelligi, vel ex nulla materia, aut ordinabiliter, &c. ibid.
creatio dicitur esse de nihilo negatiuè, quia non habet terminum à quo fit ibid.8
cratio est ipsamet creatura sub respectu ad creatorem 126.2.12.
creari est habere esse ab alio secundum se totum ibid.
creaturam habentem esse permanens potuisse ab æterno produci, potest dupliciter intelligi, secundum qui ab æterno potest determinare ly creare aut potuisse 126.3.11.
creaturam fuisse ab æterno potest intelligi dupliciter ibidem.12
creaturam aliquam ab æterno fuisse non implicat, & maximè illam cuius esse non consistit in successione quod tripliciter probatur 126.4.14
creatio siue fiar in instanti siue successiuè, creatura tamen semper de nouo fit ibidem
creationis mensura est nunc instans quod potest pluribus temporibus nunc coexistere 127.1.19
creatura in quolibet instãti habet esse, ideo adeo pro quolibet verum est dicere quod creatur & creata est eod.
creatio quia est sine motu creare & creari dicunt solos respectus inter deum & creaturam ibidem
creare est dare esse suppositio ex nihilo & creari est sic habere esse à deo ibid.
creatura non prius tempore nec natura fuit nihil quàm aliquid ibid.2.21
creatura prius secundum aliquos dicitur esse non ens quàm ens quomodo debet intelligi ibid.22
creatura licet sit de nihilo nullus tamen ordo aut naturę, aut durationis importatur ad nihil ibid.14
creatura dum creatur, simul fit & facta est 127.3.26
creatura siue sit ab æterno producta, siue in tempore, semper à deo liberè producitur ibid.27
creatio nihil supponit ibid.28
creare est dare totum suum esse ibid.29
creatura si ab æterno fuisset, non tamen æquaretur deo in æternitate ibid.31
creare & nõ creare successiuè coexistunt ęternitati, 133.1.12
creatio dicitur productio alicuius nullo supposito dupliciter potest intelligi 129.1.9
creare & non inniti alteri non potest communicari creaturæ ibidem
creare posse potest communicari creaturæ 129.3.23
creando non est necesse habere infinitam virtutem propter infinitã distantiam inter ens & non ens ibid.23.24
creatio est de nihilo negatiuè ibid.24
creatura intellectualis peccare potest ratione inconsiderationis ibidem
creatura respectu dei propriè in coagendo non debet dici instrumentum 130.2.1
creatura aliqua sine errore considerat omnia agibilia 168.2.8.
creatura potest esse spiritualis perfecta in sua operatione sicut & corporalis ibid.9
creatura est impeccabilis per naturam, quo ad legem naturæ ibid.10
creatura non potest esse impeccabilis circa principia fidei per naturam ibidem
creatura præconcipitur à deo sub ratione boni honesti 131.3.10.
creatura aliqua per suam naturam est impeccabilis 168.2.7.
creatura rationalis esset ex sua natura impeccabilis, si ex naturalibus semper cõsideraret omnes circũstantias, ex quibus aliquid potest iudicari eligibile, &c. ibid.8
creatura ex se non habet quod sit ex nihilo 205.3.6
creare filios in esse naturæ conuenit toti trinitati, licet ad intra generare filium soli parti conueniat 232.1.11
creaturam dici de deo ostenditur 232.3.7.8.9
creatura potens peccare melior est ea quæ non potest peccare comparando rationalem irrationali 234.4.13
creatura pura absolutè non poterat satisfacere pro natura humana 246.4.8
creatio non est aliquid maius conuersione illorum inter se quæ non communicant in materia 319.2.11
creaturæ repræsentãtur in verbo necessariò quo ad suam essentiam, sed non quo ad suam existentiam 416.2.17
Credibilia non possunt in via intelligi 6.1.12
credibilium duplex est notitia 6.4.20
credere in deum non est præcisè actus fidei 255.2.6
creditum aliquid licet quandoque sit supra rationem humanam, medium tamen credendi concurrit cum ratione humana 257.4.7.8
credere esse meritorium 257.3.5
credere implicitè accipitur dupliciter 258.3.5
Crux Christi quomodo adoranda sit, & aliæ cruces similiter, & de earum differentia 130.2.14
Cupiditas mortalis, & cupiditas venialis non sunt eiusdem rationis 202.4.6
cupiditas quæ est in veniali non est contra præceptum Dei ibidem
cupiditas potest tripliciter accipi 201.4.7
cupiditas & superbia specialia peccata sunt radices aliorũ peccatorum secundũ intentionem scripturæ 202.1.8
Secundum aliquos quorũ opinio reprobatur ibid.9
cupiditas pecuniarum est radix omnium malorum, seu peccatorum 197.2.8
cupiditas quæ est pronitas naturæ corruptæ ad bona corporalia inordinatè appetenda dicitur radix secundum aliquos omnium malorum 201.4.7
quorum opinio reprobatur ibidem
Culpa non imputatur deo, licet peccati sit causa 192.3.4
culpa nobis efficitur actiuè 171.4.32
culpa originalis est à principio per originem deducta 184.2.2.
culpa originalis secundum Magistrum est quædam concupiscentia vitiosa, &c. ibidem
culpa est de his quorum habemus dominium 190.4.4
culpa dicit defectum bonitatis moralis, & peccatum defectum operationis ibid.4.4
culpa est malum moris & pœna malum naturæ 193.1.4.
culpa verius habet rationem mali quàm pœna eod.5
culpa propter se vitanda est, etiam si nulla pœna sequeretur eodem.1.6

culpa dicitur per prius de actu voluntatis quam rationis 195.2.6
culpa in generali ſicut excedit culpam, ſic pœna pœnam ſignificatur per illud Apoc. quãtum ſe glorificauerit in deliciis, tantum date ei tormentum 203.2.4
culpa non eſt in intellectu 195.2.4
culpa & gratia poſſunt deperdi diuiſibiliter 292.3.9.10
culpa non poteſt auferri quin conferatur gratia ibid.
culpæ maiori non ſemper imponenda eſt maior pœna vt præſtet remedium contra recidiuum, & contra ſcandalum 352.2.5
culpa dimiſſa punietur in inferno infinita pœna, quãtum ſi non fuiſſet dimiſſa 331.2.9
culpæ diſcretio & eius remiſſio multum differunt ex parte miniſterii 347.1.8
Cultellus lapideus in circunciſione fuit de ſolennitate ſacramenti 292.2.10
Cura ſpirituali non contrahitur cognatio ſicut cura temporali 390.4.9
curabile & incurabile poſſunt dupliciter aſſumi 239.4.12.
curabile fuit aſſumptibile, & incurabile inaſſumptibile ibidem.
curati & medii in eccleſia tenentur ſcire ea quæ pertinẽt ad officium ſuum 260.1.9
curatus vultum pecoris ſui cognoſcere poteſt dupliciter 343.3.8
curati parœciales infra annum promoueri tenentur ibidem
curatum poſſe abſoluere à ſententia maioris excommunicationis aliqui crediderunt 347.4.7

DAbile eſt minimum in natura damnationem ſuam ſibi reuelatã, an aliquis debeat velle ſe conformando voluntati dei 123.4.18
damnatis non conuenit præſatio in nos 144.3.6
damnantur qui non ſunt participes paſſionis Chriſti 245.2.12
damnati non habent ſpem neq; charitatem 256.2.9
damnatis non prosunt ſuffragia eccleſiæ 330.4.7
damnatis non prosunt ſuffragia, licet bene exiſtentibus in purgatorio ibid.7
damnatis duplicet eorũ culpa ratione pœnæ, & nõ quia eſt contra mandatũ diuinum, vel rationem 342.1.13
damnati reſurgent in illa conditione membrorum quam habuerunt in vita, ſic quod nihil addetur nec minuetur 396.2.6
damnati reſurgent cum incorruptibilitate, propter æternitatem pœnæ ibid.
damnati punientur in inferno non per pœnam hic inflictam, ſed per illam quam exiget rigor diuini iudicii ibid. 6.&.7
damnati cur de carentia viſionis diuinæ plus triſtentur, q̃ paruuli decedentes in ſolo originali 403.1.11
damnati poſt generale iudicium non potuerunt aliquo modo iuuari per operationes & ſuffragia 406.1.5
damnatis poſſunt prodeſſe ſuffragia viuorum ſecundum aliquos 406.2.11
damnati poſſunt totaliter liberari à pœna inferni per ſuffragia, vſque ad diem iudicii ſecundum Præpoſitum 406.1.9.
damnatio accipitur multipliciter 406.3.13
damnati ad preces Machanæi habuerunt ſolum gaudium phantaſticum ibid.1.15
damnatorum punitio aliquid miſericordiæ relaxantis includit 408.4.8
damnatus poteſt clarè deum videre de potentia abſoluta & in eo non delectabitur 411.1.4
damnati Chriſti humanitatem videntes plus triſtabuntur quàm gaudeant ibid.2.6
damnati ſi viderent diuinitatem, præ gaudio ſuam triſtitiam abſorberent 411.2.7
damnati appetitu eliciro efficaci non appetunt beatitudinem 421.2.19
damnati appetitu naturali appetunt beatitudinem ibidem.
damnati maximè dolent propter culpã ſuam, vt eſt impeditiua beatitudinis quam appetunt 421.3.6
damnati habebunt quadruplices pœnas ab extrinſeco, ſcilicet ignis, aëris, terræ, & aquæ ibid.4.7
damnati quomodo perpendent beatitudinem bonorum & de ea recordabuntur 423.1.7
Dari aliquid dupliciter intelligi poteſt 50.3.3
datio ſpiritualis ad preces facta pro indigno eſt ſimoniaca, ſecus ſi fiat pro digno 365.4.6
datio alicuius rei in perpetuum poteſt fieri, non tamen ad tempus 377.4.10
Debitum obedientię religioſi conſurgit ex voto. 207.2.4
debitum reddendum eſt petenti, niſi habeatur legitima exceptio contra petentem 267.3.8
debitor ſiue homini, ſiue deo aliquis efficitur dupliciter 318.2.5
debitum ſicut & meritum eſt duplex 331.4.4
debitum reddere tenetur quilibet coniugum ex neceſſitate præcepti 375.1.5.6
debitum reddere neuter coniugum tenetur quando ex redditione imminet periculum ibid.6
debiti redditionem non poteſt alteri coniugum eccleſia prohibere, licet bene exactionem eod.9
Decimæ & oblationes quomodo & quantum & ad quid ceſſauerunt 293.3.9
Deducta ex articulis præcipuè deducuntur ad ſuſtinendum, vel declarandum articulos 5.2.4&
deductio ex articulis non eſt ſcientia ibid.9
deductio ex ſcriptura ſacra interdum habetur per reuelationem diuinam, & tunc habetur ex fide 2.4.15
deducuntur aliqua ex aliquo loco ſacræ ſcripturę quæ alibi expreſſe traduntur in ſacra ſcriptura ibid.
Deficere quis poteſt multis modis, & rectè agere vno modo. 191.2.4
Defunctos non poſſumus facere participes malorum vluorum, licet bene bonorum 407.4.11
Defectus rationis habet rationem peccati naturæ, & non moris 195.2.5
defectus indetractabiles qui ſunt 239.2.6
defectus qui toti naturæ non ſunt communes, Chriſtus non aſſumpſit ibid.
defectus ſunt in nobis ex duplici cauſa, ſcilicet tanquã ex conditione, vel à remouente prohibens eod.3.8
defectus ſequentes naturam fuerunt in Chriſto ibid.9
defectus naturæ aliqui fuerunt à Chriſto aſſumpti, & aliqui non 239.1.2
defectus aſſumpti à Chriſto non impediebant fidem incarnationis, ſed promouebant eod.3.10
defectus naturæ non omnes à Chriſto aſſumpti fuerunt 219.1.2
defectus naturæ non fuerunt à Chriſto aſſumpti, niſi quãtum decuit reparationem 247.4.4
Deformitas in corpore poteſt contingere tripliciter 266.4.8
Delectatio maior eſt in tactu & guſtu, quàm in aliis ſenſibus 202.2.4
delectatio ſe habet ad fruitionem ſicut genus ad ſpeciem & quietatio ſicut differentia 13.4.5
delectatio vtrum ſit principaliter concupita 14.3.12
delectatio in deo eſt actus voluntatis 117.2.5
delectatio voluptatis ſequitur apprehenſionem rationis 173.4.4
delectatio duplex eſt ſequens apprehenſionem ibid.
delectatio curioſa circa materiam moralem eſt peccatum mortale 174.1.5
delectatio moroſa eſt deliberatiua ibid.
delectatio ſequens actum reflexum principaliter circa primum obiectum eſt mortalis 174.7
delectatio circa cogitationẽ quę eſt de mortali quandoq; eſt mortalis, quandoque eſt venialis ibid.5.6
delectatio in actu matrimonii, licet ſit intenſiſſima, non tamen excedit limites rationis 374.2.6
delectatio de viſione dei nõ augebitur reſumpto corpore 419.4.8
delectatio minuit triſtitiam eo quòd trahit potentiam ne tantum tendat in ſuum obiectum ibid.
delectatio non eſt de deo, ſed de viſione dei 417.3.10
delectatio beatifica non eſt de deo immediatè, ſed de aliqua creatura 418.2.6

delectatio pertinet ad amorem concupiſcentiæ 418.2.6
Dæmon victus poteſt iterum tentare de illo, de quo fuit victus 144.3.4
dæmon non tentat aliquem de vitio à quo fuit ſuperatus quando tentatus ſe habet eodē modo, licet de alio. ib.5
dæmon victus ab vno ppteſt alios tentare ibid.2
dæmones dantur ad exercitium, &c. ibid.
dæmones non poſſunt creare, licet ex pluribus ſeminibus poſſint producere ibidem
dæmones nulla poſſunt quę Deus nō permittit facere. ib.
dæmones non poſſunt bene agere moraliter 145.2.5
dæmones non poſſunt bene agere moraliter, nō quia adhærent prauo fini contra aliquos ibid.2.5.&.145.3.7
dæmon format voces aut ſonos in aëre, quibus nobis exprimit conceptum ſuum 146.1.5
dæmon poteſt facere quòd immutationes ſenſibilium quæ manent in nobis, ab omnibus ſenſibus veniāt ad organum phantaſiæ, & fiant operationes eorum quæ dæmon vult reuelare ibid.
dęmon reuelat nobis aliquid ſecundum aliquos per hoc quod ſe ꝏponit animæ noſtræ per modū quo opponitur ſpeculū ſpeculo, quorum opi. reprobatur. 146.1.6.7
dæmon per certitudinem, & quilibet angelus cognoſcit omnia futura, quæ depēdent ex ordine cauſarum naturalium ibidem.8
dæmones coniectura cognoſcunt ea quæ dependent ex libero arbitrio ibid.
dæmones non cognoſcunt ea quę ſubiacent voluntati diuinæ, niſi per reuelationem ibid.
dæmones poſſunt prædicere ea quæ dependent ex cauſis naturalibus ibid.
dæmones non poſſunt reuelare ea quæ ſubiacent voluntati diuinæ, niſi prius ſint reuelata ibidem.7
dæmones non poſſunt reuelare ea quæ ſubiacent noſtro libero arbitrio, niſi coniecturaliter ibid.8
dæmon aliquando apparuit in perſona alicuius perſonæ in diuinis ibid.
dæmones an aſſumant corpora inferiora, relinquitur inſolutum ibid.
dæmon oppreſſione & ſuggeſtione dicitur intrare in corpus hominis ibidem
dæmon eſt in ſimulachro ſecundum eſſentialia per operationem 147.4.9
dæmonem oportet eſſe prius ſuccubū ad hominem quā incubum ad mulierem ibid.3.5
dæmon poteſt immutare ſenſum noſtrum ibid.3.4
dæmon quodcunq; organum poteſt immutare ad indebitam diſpoſitionem ibid.
dæmon poteſt immutare vim nutritiuam 148.1.5
dæmon ita immutando nō mutat ordinem naturæ. ib.6
dæmon propriè ſolus tentat 160.1.8
dæmones an habeant fidem duo modi dicendi 256.2.10
dæmon in ſortilegiis non poteſt cauſare motum ad formam 290.4.33
dæmon poteſt ſumere ſpecies Euchariſtię ſacramentaliter 312.3.5
Deum eſſe vnum multi fideles ſciunt per demonſtrationem, neq; tamen perdunt fidem de illo 4.3.39
Demonſtrationem de diuinitate Chriſti quomodo habuerunt videntes Lazari ſuſcitationem 4.4.45
demonſtrandi ea quæ ſunt fidei duplex ille modus quem ponunt aliqui, eſt inſufficiens 5.1.46
demonſtrationem diuinitatis Chriſti ſi miracula cauſaſſent, non eſſe meritorium credere 5.1.47
demonſtrari non poteſt deum feciſſe hoc vel aliud, in teſtimonium veritatis 200.3.6
Denominatio duplex intrinſeca & extrinſeca ibid.
Deordinatio non eſt in potentiis, ſed in actu 195.1.2
deordinatio poteſt inueniri in potentiis aliis à potentia voluntatis ibid.
deordinatio quæ eſt circa media ordinata in finē. 203.4.6
deordinatio actus ſimpliciter eſt magis odienda in peccato, quàm quicquid aliud 333.1.10
Dependentia naturæ creatæ perfectius terminatur per perſonam diuinam, quàm faceret per propriam 212.2.16.
Deperditio fiebat in corpore Adæ 163.3.3
Deſyderium ac delectatio non ſemper ſunt reſpectu eiuſdem obiecti 14.3.14
Deſperatio eſt differentia bonitatis diuinæ 203.3.5
deſperatio abiicit ſpem præmiorum 204.3.8
Deſtinatio quid ſit 92.2.6
Determinata forma an requirat determinata accidentia 114.1.23.
determinatio eſt duplex extra genus & ſpeciem & intra ibidem
Dei notitia acquiritur in nobis ex notitia creaturarum quanuis ſit multum imperfecta 1.1.3
Deus iis quæ per ſe immediatè operatus eſt prærogatiuā quandam indicit 1.2.6
deo aliquid attribui per accidens poteſt intelligi dupliciter. 83.4.9
deus nihil abſtractiuè cognoſcit, niſi cognoſcendo eſſentiam ſuam intuitiuè 7.2.8
deus facere aliquid in teſtimonium veritatis quomodo per ſe notum fieri poſſit dupliciter 4.4.45
deus non habet duas cogitationes de creaturis ſed ſolum vnam, qualitercunq; illa vocetur 8.1.20
deus eſt ſubiectum theologiæ quæ eſt habitus quo defenduntur & declarātur ea quæ tradit fides. 10.3.25.&.247
deus ſecundum rationem ſuā abſolutam eſt ſubiectū theologiæ vno modo acceptæ ſecundum aliquos 9.4.14
deus eſt obiectum remotum fruitionis 15.1.18
deo non ytimur, licet bene operationibus, ſub quibus cadit deus 14.3.13
deo ſeruire propter mercedem poteſt dupliciter accipi 15.2.24
deum ſignificare quidditatem entem vel poſſibilem non eſt per ſe notum 22.2.12
dei ratio per ſe nota non eſt aliquid quo nihil maius excogitari poteſt ibid.15
deo impoſita ratione creaturarum non dicuntur translatiuè 93.2.3
Deo metaphoricè attribuūtur ea quę ſignificant ſpeciales quidditates rerum, vel perfectiones ſecundum quod creaturis conueniunt ibid.
deorum pluralitatem eſſe impoſſibilem probatur 17.1.5
deum eſſe per ſe notum ſecundum ſe, & ex natura rei, ſed non quo ad nos probatur 22.2.6
deus genuit deum alium à ſe 28.2..2
deus genuit deum qui non eſt deus, poteſt habere duos ſenſus ibidem
deus genuit deum conceditur, non iſta deitas genuit deitatem 28.3.8
deum eſſe terminum diſcretum aliqui opinantur ibid.9
deus non eſt vniuerſale, nec ſingulare 29.2.18
deum generare & deum non generare ſimul ſtant de rigore ibid.13
deo non eſſe nullo modo competere poteſt 35.1.7
Dicere ſumitur dupliciter
deum cognoſcimus tripliciter per cauſalitatem, & motionem, & eminentiam 69.2.4
deo nihil tribuendum quod prędicetur de eo abſolutè ex tempore 83.3.5
deo aliqua tribuuntur, quæ de eo prædicantur reſpectiuè ex tempore ibid.4.8
deus ſupponit pro aggregato ex perſona diuina & humanitate, licet ex eis non efficiatur vnum per compoſitionem 92.4.23
deo an cōueniant aliqua tranſitiuè & metaphyſicè. 93.2.3
deo multa attribuimus quibus poſſumus intelligere ea quæ illi attribuuntur non conuenire ſecundū modum, quo conueniunt creaturis ibid.
deo omnia ſunt præſentia, omnia quæ in eo ſunt 93.4.2
deus habet ſcientiam, ſeu certam cognitionem aliorū à ſe 94.1.4.
deus cognoſcit ſe, & alia à ſe perfecta & comprehenſiuè ibid.4.8.
deus & creatura cadunt ſub obiecto diuini intellectus ibid.9.
deus intelligit alia à ſe per ſuam eſſentiam ibid.12
deus nihil intueri extra ſe, quomodo intelligitur 94.2.15
deus plus poteſt in notitiam aliorum ex cognitione ſui ꝙ anima ex cognitione aliorum in notitiam ſui ibid.4.7

deus non poteſt punire malos,& præmiare bonos,niſi cognoſcere diſtinctè culpas & merita ibid.
deum eſſe cauſam entitatis in rebus, & quidditatis aliarũ perfectionum, ſatis arguit ipſum cognoſcere diſtinctè quidditates & perfectiones rerum ibid.8
deum eſſe cauſam rerum in eſſe ſingulari arguit ipſum cognoſcere res, non ſolum vniuerſaliter,ſed etiam ſingulariter ibid.9
deus eſſet inſipiens,ſi non ſciret ea quę ſcimus,licet ſciẽtia ipſius non ſit eiuſdem rationis cum noſtra ibid.10
deus an habeat notitiam diſtinctam rerum 94.4.7.8.9 & ſequentibus.
deum diſtinctè res intelligere, duplicem poteſt habere ſenſum 94.4.13
deum non cognoſcere res, niſi ſecundũ quod exiſtunt in ipſo in vno ſenſu conceditur,& in alio negatur. 95.2.21
deus cognoſcit ſingularia quantum ad rationem ſuæ ſingularitatis,ex eo quod eſt cauſatiuus materiæ, à qua ſumitur ſingularitas & indiuiduatio 96.2.15
deus cognoſcit ſingularia abſq; hoc quod determinetur per eſſe actuale,quia eſt ſuum eſſe 95.4.8
deus neſcit malo culpæ 97.1.7
deus cognoſceret malum ſaltem ſecundum ſpecialem rationem mali ſi non cognoſceret aliud bonum à ſe ibid.2.14.15.
deo tria genera perfectionum & conditionum attribuimus. 107.4.8
deus cognoſcit res per eſſentiam ſuam non prout eſt exemplar,vel ſimilitudo earum,ſed vt earum cauſa 98.4.20.&.99.1.22.
deus eſt cauſa immediata omnium 100.1.4.5.
deum & creaturam eſſe ſimul,an arguat deum eſſe in omnibus ibid.8
deus quare dicatur eſſe in rebus per præſentiam 100.2.10
deus quomodo dicatur eſſe in rebus per potentiam ibid.11.12.
deus quomodo dicatur eſſe in rebus per eſſentiam ibid.
deus ſecundum aliquos eſt in creaturis non ſecundum ſuum eſſe formale,ſed ſecundum eſſe cauſale ibid.11
deus exiſtit in Chriſto per gratiam vnionis & in homine reparato per gratiam adoptionis 100.3.13
deus quomodo dicitur eſſe in rebus 100.1.8
deo an conueniat eſſe in loco finito,vel infinito ſi eſſet ex ſua libertate 101.3.14
deus non intelligit diſcurrendo 95.3.6
deus ſcit enunciatione & enunciabilia 103.3.4.5.
deus an cognoſcat futura contingentia, quantum ad eorum actualem exiſtentiam 104.3.11.12
deum præſciſſe à fore an ſit neceſſarium, dato quòd ita ſit quòd deus præſciuerit 105.2.25
deus an neceſſariò ſciat & velit quicquid ſcit & vult 106.1.7.8.9.10.
deus an velit liberè, an verò neceſſariò res fore, vel non fore 106.2.11
deus an poſſit neſcire quod ſcit,& ſcire quod neſcit 106.1.10.&.ſequent.
deus quodammodo cognoſcat infinitum ſecundum magnitudinem aut multitudinem 107.1.8
deus an ſimul & actu cognoſcat totam ſucceſſionem temporis,& motus 107.2.11
deus an cognoſcat quot erunt cogitationes hominum. ibid.12.13.& ſeq.
deo an ſit cura æqualiter de omnibus 108.1.15
deus poteſt facere quicquid reſpicit potentiam actiuam ſolum. 111.2.6
deus an ſit cauſa damnationis malorum 109.2.10
deus virtualiter eſt illud quod alii ſunt formaliter 111.4.13.
deus an poſſit facere quæcunque poſſibilia ſunt. ibid. 4.10.&.11.
deum eſſe infinitæ virtutis & vigoris an ſufficiẽter arguatur ex eo quòd manet tempore infinito 112.2.6
deus non poteſt producere iudiuidua ſub omnibus ſpeciebus figurarum 114.1.25
deum agere ex neceſſitate naturæ dupliciter poteſt intelligi. 114.3.5
deus an producat aliquid ex neceſſitate naturæ ib.4.5.6
deus an operetur ex natura ibid.1.4
deus an determinetur ex iuſtitia ad aliquid faciẽdum ſic quod non poſſit illud omittere ibid.3.4
deus an poſſit facere quæ non facit, & velle quæ nõ vult. ibidem
deus cũ mille bonis an ſit aliquid melius ſolo deo. 116.2.6
deus an poſſit creare vniuerſum aliud ab iſto & melius ibid.3.8.
deus an poſſit facere plures mundos ibid.9
deus fecit aliquid melius beata Virgine,& in natura,& in gratia 117.1.1.
deus an facit aliquid melius humanitate Chriſti in natura,& ipſam eandem meliorauit in gratia gratis data in reſurrectione ibid.2
deus an poſſit nunc facere quicquid olim potuit ibid.3
deus poteſt velle,& etiam actu vult alia à ſe 117.3.6.7
deus vel angelus an immediatius agant per intellectum quàm voluntatem 118.3.9
deum velle oẽs ſaluos fieri,quomodo intelligitur. 119.1.11
deus an poſſit velle voluntate conſequente oppoſitũ eius quod vult voluntate antecedente 120.4.5
deus an poſſit præcipere mala fieri 121.2.3
deus nihil aliud à ſe vult ex neceſſitate 127.3.27
deum immediatè ad quemlibet effectum cõcurrere ratione materiæ improbatur 130.3.5
deus potuit facere mundum ſine hominibus 128.3.23
deus omnia immediatè produceret ſi potentiam producendi non communicaſſet aliis 131.1.16
deum agere propter finem poteſt dupliciter conſiderari ibidem.3.8.
deus agit propter finẽ qui eſt ſua bonitas quę eſt finis omnium actionũ dei,& rerum productarum per eum. ib.
deus aliter eſt factor artificialium quàm homo 130.4.10
deus nihil de nouo vult, licet aliquid de nouo producat. folio.131.4.11.
deus agit propter finem qui eſt ipſe ibid.12
deus agit propter aliud à ſe ibid.
deum vniuerſa propter ſemetipſum operatũ eſſe Prouerbiorum.16.quomodo debet intelligi ſecũdum aliquam condecentiam ibid.3.10
deus qualibet reuolutione cœli ſi eſſent infinitæ, potuit vnam creare animam in omnibus ſimul 128.3.24
deum agere vniformiter ad quamlibet rem habere improbatur 130.3.7
Et effectus ſolum diſtinguuntur ex parte, qua ſunt à cauſa ſecundis ibid.
deum nõ poſſe producere plures angelos eiuſdem ſpeciei negare eſt eius potentiæ derogare 138.1.15
deum ſemper agere vniformiter, eſt ipſum agere non liberè. 130.4.10
Differentia dicit partem ſpeciei 136.1.3
deus non eſt in genere,quia eſt illimitatus ibid.12
deus non eſt cauſa principalis,quare dęmones ſemper malè agunt. 145.4.12
deus ſolus illabitur animæ 147.1.2
deus ſolus plenè nouit corda hominum 148.4.16
deus materiam informẽ cum angelica natura produxit. 152.3.2.
deus per ſex dierũ intercalationes ex materia iſta diuerſas ſpecies produxit ibidem.
deus quicquid poteſt facere cum cauſa ſecunda, poteſt ſe ſolo,quomodo debet intelligi. 154.3.12
deus qualiter dixit, vtrum vocem proferendo ibid.4.2
deus quomodo dicitur requieuiſſe 157.2.2
Dies ſeptimus dicitur ſanctificatus in myſterium ibid.
deus dicitur animam inſufflaſſe 159.3.2
deus poteſt facere quantum ſine rato & denſo 161.3.9
deus propriè non tentat 165.4.6
deo eſſe ęqualem accipitur dupliciter,aut ſecundum ęqualitatem vel intentionem,& iterum dupliciter 167.2.3
deus permiſit hominem tentari ad ſaluandam conditionem naturæ 167.4.2
deus creauit hominem quem præſciuit caſurum, propter bonum quod volebat elicere ibid.
deus bene creauit naturam quæ peccare nõ poſſet, aliam quæ peccare,& peccare non poſſet ibidem
deus dimiſit malos libertati eorum ibidem.

Deus fecit creaturam natura peccabilem circa eligibilia principiorum legis naturæ ibidem.7.
Deus vult liberè producere 170.4.14
Deus ſe habet ſolum actiuè ad actus noſtros ibidem
deus eſt liberior homine & angelo 174.4.5.
deus cauſat in malis virtutes 177.1.2.
deus ſi non daret gloriam pro merito, non eſſet iniuſtus. ibidem.4.12
deus interius docet cauſando in nobis vim intelligendi. 178.4.9.
deus dicitur iraſci ſecundum effectum præparando pœnam 182.2.11.
deus dicitur bonus in ordine ad nos. 189.2.25.
deus dicitur relatiuè ad creaturas ibidem
deus non dependet à creatura,ſed econuerſo ibidem
deus non cauſa peccati 192.3.2.
deus eſt cauſa mali pœnæ. ibidem
deus eſt cauſa non immediata actionis malæ vniuerſalis. ibidem.
deus ſpecialiter inclinat liberum arbitrium ad bonum,& nunquam ad malum. ibidem
deus non poteſt eſſe cauſa immediata adulterii 192.3.5.
deus eſt actor mali pœnæ licet non cuiuslibet ibi.4.3
deus non eſt cauſa immediata actus mali. ibidem
deum eſſe in rebus per eſſentiam poteſt dupliciter intelligi. 211.2.16.
deus nunc annihilato mundo, non haberet eandem habitudinem extrinſecam quam habuit ante creationem. 226.1.2.
deum eſſe hominem,& contra,varii vario modo opinantur. 226.1.2.
deum factum eſſe hominẽ eſt diſtinguendum ſecundum aliquos. eodem.2.6.7
deus nec mundus punirent iuſtè, ſi punirent actum exteriorem ſine interiori 201.1.11.
deus per ſubtractionem ſuæ influentiæ eſt cauſa non eſſe. 205.3.7
deus factus eſt homo,eſt propoſitio vera 226.3.8.
deus factus eſt homo, vt fieri dicit factionem cum determinatione reſpectiua ibidem.3.9.
deus non debuit debito obligationis naturam reparare. 246.1.4
deus ſe habet ad actum credendi tripliciter 255.2.6
deitas nõ fuit ſeparata ab aĩa Chriſti in triduo 249.4.6
deitas an fuit ſeparata à corpore,duo modi dicendi 250.1.8.9
deus an plus vel æqualiter ſit diligendus à nobis quàm nos 264.2.7.8. 9.10.11.12
deus poteſt amari amore concupiſcentię 265.1.23
deus aliqualiter poteſt diligi amore mercedis ibid. 3.7
deus diligit vnum pluſquam alium, accipiendo gradum ex parte voliti,& non dilectionis ibid. 6
deus aliquos plus diligit quàm alios 270.4.2
deus ſolam creaturam intellectualem diligit amore amicitiæ 270.4.5
deus creaturam diligit 270.4.1
deus omnem creaturam diligit inquantum ſibi vult aliquod bonum ibid.
deus quomodo diligat ſe,& omnem creaturam inæqualiter 271.1.7
deus dat virtutes ſolum mediantibus actibus 272.2.11
deus in eſſentia ſua cognoſcit res quid ſint, & futurę ſint 96.4.2
Deus nõ poteſt per ſe agere,quod agit mediantibus cauſis formalibus & materialibus 404.2.19
Deus cognoſcitur ſecundum aliquos per ſpeciem, & lumen glorię ſecundum aliquos 413.1.12.13
deus videtur ſecundum aliquos per ſolum lumen gloriæ quod eſt confortans,vel diſponens,qui improbantur 413.4.20.21
deus cadit ſub ratione formali obiecti noſtri intellectus 414.4.29
deus poteſt cognoſci ab intellectu noſtro alio modo,quã per creaturas, ſicut viſus colores aliter quàm per ſpeciem receptam ibid.30
Deum hominem nunquam vidiſſe tripliciter eſt intelligendum 415.1.33
deus plus diligitur quàm cognoſcatur, quoad intenſionem actus, ſed non quoad conditionem obiecti 417.3.21.
Diabolus ab initio homicida fuit, quomodo intelligitur 135.4.2
diabolus eſt initium figmenti dei ad illudendum ibid.
diabolus inuidens homini in ſpecie ſerpentis tentauit Adam 165.3.2
diabolus per ſerpentem tanquam per inſtrumentum locutus eſt ibidem
diabolus de triplici genere peccati tentauit ibid.
diabolus iuſtè perdidit authoritatem quàm habuit ſupra peccatorem 246.1.2
diabolus iniuſtè detinebat hominem,& homo iniuſtè detinebatur eod.2.9
Diaconus cardinalis Romæ clericis capellæ Papæ in præſentia presbyterorũ dat euchariſtiam 326.4.6.7
diaconus in præſentia ſacerdotis non debet communicare euchariſtiam,niſi ex neceſſitate, & ex præcepto epiſcopi,vel ſacerdotis ibid.7.
diacono licet euchariſtiam communicare mediante vaſe,ſed non immediate tangere eod.9
diaconus olim actus inferiorum ordinum exercebat propter paucitatem 361.4.18
diaconiſſa vocatur non ab ordine,ſed ab officio 364.4.11
Diaphaneitas aëris eſt immediata ratio recipiẽdi lumen, 25.4.45
Dicere vel loqui non eſt aliud, quàm habere verbum ſeu notitiam 78.3.29
dicere me peccatum non habere à Chriſto prolatum poteſt dupliciter accipi 234.4.14
Dies diuerſi m odè accipitur 154.4.2
dies prima habuit veſperam,ſed non mane ibid.
Differentia media inter differentiam realem, & differentiam rationis non probatur 17.3.6
Differre realiter,aut ratione quid ſit 89.1.10
differentium realiter, an vnum ſit alterum ibidem 1.11.& 12
differẽtia realiter in aliquo bene ſunt idem in aliquo, ſed non adæquatè & conuertibiliter 89.2.13
differentia realis inter eſſentiam & perſonam non impedit prædicationem vnius de altero 90.3.36
differentia realis plurium arguit compoſitionem ibidem 38
differentiam realem eſſe inter perſonas non poteſt ſaluari, niſi ponendo aliquam differentiam realem perſonæ & eſſentiæ 91.1.39
differentiam realem nullo modo eſſe inter eſſentiam & perſonas non poteſt argui ex authoritatibus ſanctorũ, licet aliquæ authoritates illud videantur ſignificare ibid.38.& 39
differre ab alio realiter & non eſſe rem aliam, nec includere aliam rem eſt impoſsibile 91.4.6.7
differentia habet locum in compoſitis, & non in ſimplicibus 136.2.15
differentiæ non ſunt accidentium ibidem
differentia ſecundum formam,& non ſecundum abſolutam rationem formæ facit differentiam numeralem 137.3.7
differentia eſſentialis poteſt ſupernaturaliter ſeparari 175.4.7
Difficultas operis ſolum auget meritum accidentale 181.2.6
difficultas in opere vnde proueniat 258.1.8
Diffinitio dicitur terminus 86.4.13
diffinitio ex genere & differentia eſt ſolum ſubſtantiæ 136.2.15
Diligere nihil aliud eſt quàm velle bonum 54.4.6
diligunt perſonę ſe & nos ſpiritu ſancto an ſit verum 87.3.4.& 88.1.13
diligere ſumitur eſſentialiter & notionaliter 87.4.7
diligere nullus poteſt niſi amore à ſe procedente,quomodo intelligatur 88.2.17
dilectio qua diligitur Deus & proximus, per quid diſtinguatur 261.1.2
dilectio dei includit quatuor 262.1.6
dilectio dei totalis eſt duplex ibid.7

Diligere deum totaliter in patria, in ſtatu innocentiæ, & in via quomodo intelligitur ibidem.8.&.10
Dilectio totalis accipitur ex parte rei dilectæ diligentis, & relatione dilectionis ad diligibile ibidem.9
diligenda ſunt quatuor ex charitate 308.4.2
dilectio ſui non præcipitur, & quare. ibidem
dilectionis proximi præceptũ ad quos ſe extendit. ib.2
diligit res plus ſeipſam, quàm alias res. 262.4.5.6.
dilectionis ordo poteſt attendi ex parte obiectorum voli torum, vel ſecundum intenſionem actus. 263.3.4.5.
dilectio ſui magis habet rationem charitatis, quàm dilectio proximi. 262.4.6
diligendorum ex charitate numerus, & ſufficientia. eodem.2.7.
dilectio quomodo debet cadere ſuper corpus, & animam tam ſui quàm proximi. 263.1.7.8.10
diligendi ſunt omnes homines æqualiter ſecundum affectum, ſed ſecundum effectum quomodo ſint diligendi vide. 262.3.&.4.10
dilectio qua deum diligimus, an debeat eſſe maior dilectione qua nos diligimus, ſunt opiniones duæ. 264.2.10.11.& ſequentibus.
dilectio totius cõmunitatis quomodo præfertur dilectioni vnius partis incluſæ in ea. 264.3.17.18.19
diligere inimicos an ſit plus, vel æquè meritorium, quàm diligere amicos. 266.1.2.
dilectio eſt multiplex 270.4.5.6.
dilectio dei in ordine ad omnes creaturas eſt æqualis ex parte ſui, ſed non ex parte boni, ad quod dirigitur. 271.1.3.
Diluuiũ & ſtatus ante diluuium, & poſt diluuiũ. 163.2.7
diluuium, ſubmerſio Ægyptiorum, pœnitentia dicuntur baptiſmus, quia ſigna, & ſecundum proportionem. 302.2.5.6.
Diſcordare vel deuiare quid ſit, cognoſci non poteſt, niſi cognoſcatur quid ſit concordare 97.2.14
Diſparitas cultus aliter impediebat matrimonium ante legem, aliter ſub lege, & aliter tempore euanglii. 385.1.8.
diſparitas cultus dirimit matrimoniũ contractũ ex ſe diſpoſitiuè, & ex ſtatuto eccleſiæ cõpletiuè. ibid.
diſparitas cultus impedit matrimonium inter infideles, ſi habeant ius poſitiuum quale nos ibid. 10
diſpenſatio in præceptis tam affirmatiuis quàm negatiuis quando habeat locum 121.3.7
diſpenſari an aliquis poſſit à Deo in præceptis ibid.
diſpenſatio quid ſit ibid.6
diſpenſatio nullo modo poteſt cadere circa ſecretum confeſſionis, vt reuelatio poſſet fieri 356.1.8
diſpenſare poteſt eccleſia circa illa quæ ſunt de Apoſtolorum inſtitutione 370.1.8
Diſpoſitio conſiſtit in ratione ordinationis partium vniuerſi ſecundum diuerſos gradus naturarum 107.3.5.6
diſpenſatum ne fuerit aliquando à Deo in fornicatione, & furto 121.3.23
diſputando Aug. aſſumit frequẽter conceſſa, quanuis nõ ſint ſecundum mentem ſuam 67.4.20
diſtantia dabilis eſt maior inter ens & non ens, ſi diſtent 129.4.26
diſtantia dei à non deo eſt maior, quàm ſit illa quæ ab ente ad non ens 130.1.30
diſtantia inter omnia contradictoria nõ eſt eadem ibid.
diſtantia aliquarum partium non ſolum eſt per ſpatium medians inter eas 251.2.4.5.6
diſtinctio exiſtens vel poſſibilis eſſe in creaturis prius apprehẽditur à Deo, quàm formet circa ſe diſtinctionem rationum 94.1.7
diſtinctione relatiua non ſemper cauſari diſtinctionem inter abſoluta probatur dupliciter 212.3.13
Diuerſitas actuum prouenit ex diuerſitate principij 186.1.4
diuerſitas diſpoſitionum in corpore arguit diuerſitatem animarum quoad operationes 186.3.10
diuerſitas operationum intellectus eſt ex diuerſitate operationum corporis ibid.11
diuinę eſſentię aliquę conditiones materiæ non conueniunt 30.2.9
diuinorũ excellentia non capitur ab intellectu, niſi aſcendendo à ſenſibilibus ad intelligibilia 27.4.23
diuinum ſuppoſitum nominatur diuerſis nominibus 232.3.6
diuinitas in aliquibus actibus vſa eſt humanitate, vt inſtrumento in quibus non potuit peccare 234.2.10
diuinitatis & humanitatis in Chriſto fuit vna actio in diuerſis tamen generibus cauſę 243.2.4.5.6
diuinitas & humanitas in ſanatione leproſi diuerſa ſunt operatę ibid.3.8
diuinam eſſentiam non repræſentari per ſpeciem oſtenditur 414.4.30
diuina eſſentia magis eſt proportionata intellectui creato quàm ſubſtantia ſeparata ſenſui ibid.31
diuiſio naturę cauſans in indiuiduo differt à diuiſione quantitatis tripliciter 137.4.9
diuiſio quantitatis in ſuas partes nõ eſt cauſa plurificationis indiuiduorum 138.3.5
diuiſio gratię in operantem & cooperantem eſt diuiſio eiuſdem per diuerſa officia 176.2.13
diuiſio peccati per capitalia eſt diuiſio generaliſſimi in ea, quæ immediatè continet 202.3.4
diuiſio duplex, analoga, ſiue analogi in ſuas ſpecies 202.4.6
diuiſio non arguit corruptibilitatem, ſed ſolum facilitatem ad corruptionem 414.4.32
diuortium ſoluit matrimonium, quoad thorum & cohabitationem, ſed non quoad vinculum 380.3.9
diuortio celebrato inter coniuges datur authoritas contrahendi partibus 379.3.8
Doctrinam per reuelationem haberi eſt neceſſe, vt homo ordinetur ad beatitudinem ſupernaturalem 9.2.11
doctrina ſpiritualis an omittenda ſit propter ſcandalum audientis 384.3.9
dolor vel triſtitia non debet æquari delectationi culpæ 203.2.4
dolor ſtrictè acceptus quid ſit 240.3.8
dolor Chriſti fuit dolore damnatorum minor ibid.
dolor Chriſti fuiſſe maximus dolorum viatorum oſtenditur tripliciter ibid.7.8.9
dolor paſſionis in nullo minuebat delectationem fruitionis ibid.10
dolor vel triſtitia ſolum impedit delectationem dupliciter ibidem
dolor Chriſti licet fuerit maximus, non tamen fuit ſuperfluus ibid.11
dolor cõtritionis debet eſſe maior dolore de aliis rebus, non tamen dolore habito de aliis peccatis 339.3.4
dolor contritionis vt eſt paſſio ſenſitiuę partis, nõ poteſt eſſe maximus, & ſi poſſet non deberet eod.5
dolor deſperantis maior eſt dolore contritionis, ſed talis dolor non eſt debitus ibid.8
Dominus inferior nitens diſſenſionem facere inter eius ſuperiorem & ſubditos, meretur priuari officio 206.3.8
Donum eſt datio irreddibilis 63.1.5
donum tria connotat ibid.6
donum eſſe cur maximè competat ſpiritui ſancto in diuinis ibid.8
donum linguarum fuit in Chriſto, licet eo non fuerit vſus, & quare 235.4.12
dona ſpiritus ſancti ſunt virtutes, nec ceſſabunt in patria 274.1.2
dona ſeptem fuerunt in Chriſto ibidem
dona an diſtinguantur à virtutibus, diuerſi modi ponuntur 274.2.5.& col.3.6.7.8.9
dona ſunt tot quot virtutes ſecundum aliquos ibid.8
donorum & virtutum an ſit eadem diffinitio 274.4.10
donorum numerus & ſufficientia ponitur ibid.4
donorum diſtinctio & numerus ibid.5
dona ſpiritus ſancti quãtum ad habitum remanebunt in patria, licet aliqua non quantum ad actum 275.1.45
Dos impaſſibilitatis pertinet ad corpus, inquantum anima plenè illi ſubiicitur 398.2.22
dos ſubtilitatis pertinet corpori inquãtum corpus plenè ſubiicitur animæ quoad operationes cognitiuas & appetitiuas ibidem

dos

dos agilitatis est plena subiectio corporis ad animam vt ad mororem. 398.2.22.
dos subtilitatis facit solum operationes beatorum puriores ac subiectas rationi 399.1.12.
Dubitatio in muliere non fuit primum peccatum eius. 166.4.7
dubitatio est duplex 239.2.10.
Dulia solum debetur personæ ratione alicuius excellentiæ & dominii 230.3.5.&.6.
dulia accipitur tripliciter ibidem.5
dulia generaliter & specialiter est superius ad latriam. ibidem
dulia appropriatè est virtus distincta contra latriam. ibidem.7.8.
dulia data Mariæ inter omnes est excellentior,& dicitur hyperdulia ibidem.4.8
dulia primo debetur cuicunque personæ secundum gradus suarum virtutum ibidem
dulia & latria debentur Deo secundum diuersas considerationes ibidem.9
Duo accidentia licet possint esse in eodem subiecto, duo tamen corpora nunquam in eodem loco 400.3.22
Duratio creaturæ intercluſa inter duo fluentia est necessario finita, cuiusmodi non est duratio rei permanentis. 127.3.25.
duratio attenditur secundum esse substantiæ 132.2.7
duratio alicuius æuiterni nõ est mensura alterius. ibi.6
duratio vnius æuiterni non est mensura durationis aliorum 134.2.12.
duratio duplex in generalibus ibidem.3.5
duratio non successiua est quadruplex, & earum differentiæ ibidem
duratio successiua est duplex,& earũ differentiæ ibidem
duratio individui est incerta 135.1.12
Durandus in Romana curia in scholis sacri palatii veritatem docuit 1.4.12
Durandus ad episcopatum est prouectus per sedem apostolicam. ibidem.
EBrius ex culpa non excusatur. 167.4.6.
Ebrius occidendo minus peccat quàm si non fuisset ebrius. ibidem
Ebrius & phreneticus occidendo non peccant nouo peccato 170.1.10
Ecclesia potest statuere quòd quicunque serui Iudæorum baptizati sint à seruitute liberati 206.3.6
ecclesia nunc licitè non permittit quenq; fidelem subdi infideli 207.1.11
ecclesia non prętermittit prælationem nouam infidelibus super fideles ibid.12
ecclesia sola sacramentalia potest instituere sicut benedictionem,vnctiones ac cõsecrationes 236.1.5.& 308.2.14
ecclesia est vnum corpus mysticum per similitudinem ad naturale ibid. 6
ecclesia militans recepit influentiam à septem sacramentis,sicut mundus à septem planetis 287.1.1
ecclesia nunquam consueuit auferre filios parentum infidelium, & filios baptismo offerre 301.2.15
ecclesia accõmodat puero cor & omnes sensus ad credendum 305.4.8
ecclesia pro aliquo tempore potest præcipere ea quæ sunt supererogationis 334.4 8
ecclesia nõ potest dispensare quin peccator teneatur confiteri,licet bene de cõfitendo semel in anno 347.1.9
ecclesia non fert sententiam super Iudæos & Paganos,licet bene super fideles 348.4.13
ecclesia rationabiliter statuit quòd non quilibet sacerdos posset quemlibet peccatorem absoluere secundum aliquos 350.1.11.12
ecclesia prohibendo quemlibet absolui à quolibet sacerdote,nihil mutat de essentialibus sacramenti secũdum aliquos cod.2.13
ecclesiastica hierarchia licet exemplata sit à cœlesti,nõ tamen oportet quòd eam imitetur in omnibus 361.4.16
ecclesia Anicienſis in ordinatione diaconi non tradebat olim librũ euangeliorũ,quod Durãd.correxit 362.2.7
ecclesia habet determinare circa matrimonium,an sit cõtractus legitimus,an non 372.1.7
ecclesia interdicit aliqua,ne fiant, quæ si facta fuerint nõ irritat & aliquando oppositum 381.4.5
ecclesia habuit diuersas consuetudines in cohabitatione fidelis cũ infideli in principio,medio,& nunc 385.3.11
Effectus an bene denominet suum agens 87.4.7.& 88.1.13
effectus qui requirunt potentiam passiuam in eo cui attribuuntur,non possunt Deo attribui 111.3.8
effectus productus ab aliqua causa secundum totam eius virtutem,an possit ab ea meliorari 115.3.7
effectus an magis assimiletur agẽti immediatiori 117.1.3
effectus qui producitur à causa qua impediri non potest, an semper necessario producatur 119.1.10
effectus nunquam potest subterfugere causalitatem causę vniuersalissimę 120.2.9
effectus semper innititur suæ causę principali 129.1.9.10
effectus creationis nõ arguit virtutẽ infinitam 116.3.7
effectum vniuersalem posse reduci ad causam vniuersalem,ad causam particularem,& per particularem debet intelligi per prædicationem 130.4.10
effectus à Deo producti mediantibus causis secundis non fiunt ab eo immediatè ibid.11
Electio non est mala,nisi ratio sit mala 195.4.5
electio est in Deo 109.3.5
electionis ratio in quo consistat ibid.
electio tantum est eorum quę sunt ad finem 174.2.3
electio est eius quod est cõclusum per concilium ibid.4
electio est eorum quæ sunt in nostra potestate ibid.5
electio pręsupponit iudicium rationis 174.3.4
electio & intensio sunt vnus & idem actus 194.2.8.9
electionis obiectum est bonum sub ratione boni ostensum voluntati 340.1.5
electio mortis pro conseruanda vita amici non est recta 341.3.11
eligere mala pati cum aliquo modo sit agere quoad actũ interiorem nullo modo est licitum 340.4.14
Eleemosyna & ieiunium licet nõ sint satisfactoria in peccato,facta,tamen non sunt iteranda 331.3.13
eleemosynam esse satisfactoriam probatur dupliciter 333.1.6
eleemosyna quandoq; cadit sub præcepto est meritoria, sed non est satisfactoria,at quando non cadit sub præcepto est meritoria & satisfactoria ibid. 9
eleemosyna quandoq; est sub præcepto, quibus & quando ibid.10.11
eleemosynę corporales ponuntur esse septem contentę in vno versu 333.2. 5
eleemosynæ spirituales sunt septem contentę in vno versu ibid. 6
eleemosynæ spirituales sunt meliores & maioris meriti eleemosynis corporalibus 333 1. 7
eleemosyna quę magis subtrahit de substantia est magis satisfactoria,sed non magis meritoria ibid.8
eleemosynam spiritualem in casu quilibet tenetur facere ibidem 5
eleemosyna à quibus personis fienda est 333.4.6. & 334. 1.9
eleemosyna ex quibus bonis est fienda 334.1.8
eleemosyna non est fienda diuiti ibid.8
eleemosyna quibus pauperibus est danda ibid. 8.10
eleemosyna facta à malo potest prodesse 406.1.7
Eligibilia & circunstantiæ dupliciter possunt deduci 168. 2.8
Emanationes sunt tantum duæ,scilicet paternitas,& spiratio actiua 33.4.35
Empyreum dicitur igneum 132.2.6
Ens & non ens non distant,nec differunt 116.3.7
entitas & bonitas in eodem differunt solum secundum rationem non secundum rem 17.4.9
ens rationis est illud quod est subiectiuè in anima secundum vnam opinionem 65.3.10
entia rationis sunt obiectiuè in anima,licet non sint subiectiuè ibidem
ens rationis dicitur quod attribuitur rei solum secũdum esse intellectum 66.2.14
ens rationis interdum dicitur quod nihil est reale ibidem 3.16
ens diuiditur in ens rationis,& in ens reale ibid.

entia

entia rationis in triplici sunt differentia 66.4.11
ens inquantum ens diuiditur per idem & diuersum. 89.1.10.
ens capitur dupliciter, scilicet pro ente reali, & pro ente rationis. ibidem
ens per accidens, vel dictum per accidens quid sit. 92.1.7
ens secundum rationem entis est obiectum intellectus 94.1.9.
entitas secundum quid, vt quæ est in respectibus, & modis existendi priuationibus, & similibus sufficit ad verificandas istas locutiones modus essendi est, cæcitas est in oculo &c. 89.3.20
ens & non ens esse terminos creationis imaginantur aliqui doctores, quod proprie non est verum 319.1.6
ens quodlibet nō potest conuerti in quodlibet, sed solum illa quæ communicant in materia ibidem
entium quædam sunt permanentia, & quædam transeuntia. 392.4.8.
Epiciclus est infra ecentricum 157.1.8
Ecentricus est contiguus circulus sphæræ. ibidem.6.
Epiciclus est solum contiguus ibidem.8.
Episcopus non obligatur exercere opera ad quæ tenetur per se, sed sufficit quod per alium faciat 325.3.10
episcopo consecranti ab eo ordinati simul cum eo consecrant & celebrant opinio recitatur, & improbatur secundum aliqua. 325.4.6.7.&.326.1.8.9.10.
episcopus audire potest cōfessiones omnium diœcesanorum sine licentia propriorum curatorum 343.4.5.6.
episcopus potest committere officium audiendi confessiones aliis quàm curatis ibidem.6.
episcopi possunt committere officium audiendi confessiones monachis & religiosis ibidem.7
episcopus potest absoluere à sententia excōmunicationis lata à iure, si ius eam non retinuerit. 347.4.7.
episcopus est solum sponsus ecclesiæ commissæ, & papa est vniuersalis 354.1.9.10
episcopus solus potest conferre confirmationem, & extremam vnctionem omnis sacerdos 359.3.9
episcopus consecratur in dominico die propter maiorem solennitatem 363.4.10
episcopus est maioris potestatis ordinis simplici sacerdote ex natura rei secundum aliquos 363.1.9
episcopalis potestas maior est sacerdotali eod.3.7.8
episcopus celebrādo & ordines faciēdo repræsentat Christum vt se obtulit & ecclesiam fundauit, ac ministros instituit 363.2.11
episcopatus est ordo & sacerdotium perfectum, à sacerdotio solum distinctum secundum magis & minus, licet aliqui sentiant oppositum eod.3.8
episcopalis potestas includit sacerdotalem eod.3.9
episcopus quilibet potest conferre omnes ordines 364.1.4
episcopus præcisus, hæreticus, degradatus continuatur Christo in administratione sacramentorum eod.2.6
episcopo cōuenit ordinare alium ratione consecrationis quæ non admittitur, sed absoluere à peccatis conuenit ratione curę, quæ potest admitti ibid.7
episcopus potest cōferre beneficium famulo, cuius dignitatem est expertus ex diuturnitate seruitij 365.4.8
Æqualitatis & similitudinis tria sunt, fundamentum relationis, extrema ipsius, & ipsa habitudo relatiua 87.1.3
æqualitas & similitudo directe significat habitudinem relatiuam, non autem significat fundamentū relationis, nec extrema, licet de illa intelligatur ibidem
æqualitas quātum ad suum formale significatum & positiuum, & quantum ad fundamentum, sed quantum ad ipsum fundamentum consideratum sub ratione formali est priuatiuum ibid.4
æqualitas fundatur super vnum ibidem
æquale capitur priuatiuè quando dicitur ipsum opponi, & magno & paruo, vel quando dicitur esse illud quod nec excedit nec exceditur ibidem
æqualitas appropriatur filio ibid.2.8
æqualitas fuisset filiorum genitorum & genitarum 164.4.5.6
æqualitas proportionis duplex est 177.2.4
æqualitas quantitatis secūdum aliquos est inter opus formatum gratia & gloria ibid.5
duobus modis hoc ostenditur, quorum opinio reprobatur ibid.6
æqualitas vel inæqualitas animarum potest dupliciter intelligi 186.1.4
æqualitas in satisfactione potest dupliciter accipi 330.4.6
æquinoctium est causa temperationis illius loci 160. 3.5
æquiuoca non numerantur sub eodem nomine, sed bene analogica 20.4.1
Errare circa cognitionem mali aliquando est peccatum 195.4.6
error vnde proueniat 104.1.1
error est falsum approbare pro veris 142.2.7
error non fuit in intellectu angelico circa principale subiectum ibid.3.11
error fuit in angelo sicut in homine intemperante iudicante fornicationem esse bonam pro tunc ibid.
error nō potest esse circa principium vniuersale legis naturalis 197.1.5
error personę vel cōditionis deterioris impedit matrimonium, & non quilibet alius 372.3.7
error in fide qui non causat disparitatem cultus, non impedit matrimonium eod.3.8
Esca sumpta ante eucharistiæ sumptionem facit illi maiorem irreuerentiam quàm post 311.3.16
Esse & essentiam non differre in creaturis, duplex est modus dicendi 35.2.11
esse Deo competere maximè probatur 34.4.5
esse nomine dei est aliquo modo appropriatum ibid.4.7
esse non distingui realiter ab essentia probatur 35. 3.16
esse, substare, subsistere, quid importent 71. 2. 3
esse distans ab essentia an habuerit rationem omnis essentię, vt etiam possit includere res non determinatas per esse actuale 96.1.13
esse ex deo per ipsum, & in ipso idem sunt eod.2.15
esse conuenit alicui rei sex modis 98.1.8
esse cognitum alicui creaturę quid sit 104.3.11
esse in rebus contingit multis modis 100. 2.10
esse in loco dicitur tripliciter ibid.4.4
esse in loco circunscriptiuè, vel diffinitiuè nō potest Deo conuenire ibid.
esse in pluribus locis circunscriptiue vel diffinitiue, est impossibile 101.4.18
esse vbiq; an conueniat Deo ratione suæ essentiæ infinitę 101. 2.13
esse nihil, nec duratione, nec natura præcedit esse creaturę 127. 2. 21
esse simul natura est vnum non prę intelligi alteri, nec supponi ab altero, &c. ibid.30
esse & viuere in eodem non debent reduci in causas realiter differentes, sed solum ratione 130. 3. 7
esse creaturæ immediatè à Deo cōseruatur, sed agere causę secundę non est effectus immediatus causæ primę 131. 1. 17
esse vnius æuiterni potest alteri succedere 132. 4. 7
esse rei corruptibilis, & duratio non sunt quanta, sed extensa secundum rem 135. 2. 15
esse in genere, & esse compositum ex genere & differētia non sunt idem 136. 2. 12
esse in aliquo vno, vel pluribus est duplex ibid.7
esse in pluribus per inhærentiam non est de ratione vniuersalis ibid.
esse in pluribus per realem identitatem, & dici de pluribus per prædicationē essentialem est de ratione vniuersalis ibidem
esse angeli non differt ab essentia angeli 139. 1. 5
esse vniuersale non est aliud, quàm est intellectum absq; conditionibus singularitatis & indiuiduationis 140. 2. 7
esse vniuersale est denominatio obiecti ab actu ibid.
esse intentionale dupliciter potest intelligi 155. 2. 6
esse debile aliqua dicuntur habere tripliciter ibid.
esse in loco est terminus motus localis 158. 4. 16
esse dei in rebus est triplex 216. 3. 1
esse in loco, & esse prę sens loco differunt 318. 1. 7
esse in loco ptoprię, & largę, proprię dupliciter ibid.

esse substantiæ comparatum ad esse diuinum, & esse secundum quid, sed comparatum ad accidens est esse dupliciter. 233.3.6.
esse hominis ipso corrupto remanet anima separata 391.3.10.
esse nunc & prius cuilibet rei repugnat cum interruptione suę entitatis, licet non repugnet successiuis cum continuatione. 394.1.22
esse in tempore, & esse in loco differunt, ideo idem corpus potest esse in diuersis locis distãtibus sine hoc quod sit in medio, non sic de tempore. ibidem.24.
Essentia aliter se habet ad personam, quàm persona ad essentiam 30.1.9.& sequent.
essentiæ diuinæ perfectio inquantum fœcunda est, requirit esse à patre infilio, sed inquantum vna hoc nõ requirit 86.4.11.
essentialia attributa communia sunt omnibus personis, sed quædam maiorem habent conueniẽtiam cum propriis vnius personæ quàm alia 87.3.1.
essentia non potest attribui alicui personæ per appropriationem 87.2.10
essentiæ nomen Deo propriissimè conuenit articulo tertio 71.2.9
essentiam diuinam esse paternitatem, vel ediuerso non propriè dicitur quia non sunt idem formaliter. 90.2.31.& ibidem.3.34.
essentia diuina licet aliquo modo realiter differat à qualibet persona, non tamen ponit in numerum cum tribus personis, sic quòd ipsa essentia, & tres personę sint quatuor res ibidem.36.
essentia diuina non refertur, licet in ea sint relationes 93.1.4.
essentia diuina secundum aliquos, non est idem quod persona. ibidem
essentia vna trium personarum, & tres personæ vnius essentiæ rectè dicitur Deus trium personarum, vel tres personæ vnius Dei. ibidem
essentiæ & vnius essentiæ, an sit eadem ratio 93.2.3.
essentia diuina est ipsi deo ratio cognoscendi alia, tam ex parte cognoscentis, quàm ex parte cogniti. 94.2.12.
essentia diuina an possit repræsentare plures res distinctè. 95.1.16.
essentia diuina ex se, & non per rationem vnam vel plures repræsentat quicquid repręsentat ibidem
essentia diuina nõ habet in se res, sicut senarius vnitates, vel speculum imagines, nec repræsentat, sicut exemplar exemplata ibid.2.19
essentia diuina an sit res singularis 96.3.6
essentia diuina nõ est obiectum scientię dei, inquantum scientia est ibidem
essentia diuina est prima ratio cognoscendi mala, sed nõ proxima 96.2.16
essentia diuina differt à relatione non purè & præcisè secundum rationem, sed realiter aliquo modo, & secundum quid 89.4.23
essentiam diuinam differre à relatione non debet concedi simpliciter & absolute ibidem 25
essentiæ & relationis est differentia realis 90.1.26.27.& 32
essentiam diuinam formaliter differre à relatione, quid sit 90.1.29
essentiam diuinam inueniri in aliquo sine paternitate, an arguat eam realiter distingui à paternitate ibid.
essentia diuina an sit idea respectu creaturarum 98. 4. 19. 20
essentia diuina quare citius dicitur idea in ordine ad perfectiones creaturarum communes Deo q̃ quantum ad alias proprias 99.1.22.23
essentia dei non potest dici exemplar, aut imago rerum 99. 2.25
essentia diuina etiam si diceretur exemplar, & ideo aliorum à Deo, non tamen suiipsius ibid.26
essentia diuina an necessario repręsentet res, non solum quoad quidditates earum, sed quoad esse & fore 106.1.10
essentia diuina & eius duratio sunt idem, tamẽ esse simul cum Deo duratione, & simul natura cum eo differunt realiter propter respectum 127.3.30
essentia suprema æuiterna est mensura corum indirectè & comparatiuè 134.1.7
essentia sicut se habet ad essentiã, ita esse ad esse, & simultas ad simultatem qnomodo debet intelligi ibid.10
essentia diuina sola potest non plurificari 138.2.16
essentia angeli est separata ab omni corpore 139.1.4
essentia angeli non repręsentat sibi omnes res alias à se sicut essentia diuina 140.1.22
essentia angeli limitata in tali genere non impedit quin possit cognoscere alias res ibid.26
essentia diuina nõ potest videri à mortalibus 41.4.2.23.24
essentia proprie non dicitur imago 159.1.2
essentia animę non prius est grata Deo, quàm eius potentia 176.1.7
essentia non glorificatur, nisi mediante potentia ibid.
essentia animæ est vna & simplex ibid.2.10
essentia diuina differt aliquo modo ex natura rei à proprietate relatiua 211.4.14
essentię diuinæ potest aliquid reale competere, quod non conueniet personis 213.3.8
essentia diuina necessario repręsentat intellectui omnes res entes & possibiles 237.2.4.5
essentia diuina rationem habet speculi voluntarii, quo se ostendit vt vult 415.3.9
essentia diuina non repræsentat res necessario quantum ad suam existentiam, licet bene quoad suam essentiam 416.2.17
essentialiter subordinata sic se habent, q̃ vltimũ nõ habet habitudinem ad primum, nisi per medium 191.2.6
Æternum dicitur quasi extra terminos existens 64.2.4
æternus dicitur interdum pluraliter adiectiuè, substãtiuè verò nunquam 41.3.5
æternitas appropriatur patri 87.2.7
æternitatis totalitas potest accipi dupliciter 416.2.17
æternitati toti aliquid coexistere, vel toti æternitati dupliciter intelligitur ibidem
æternitatem mundi ponens Aristoteles, & principia rerũ naturalium improbatur 125.4.2
æternitas creatoris est semper simul tota vniformiter se habens 127.4.31
æternitas creaturæ deficit ab æternitate dei, licet illa impropriè dicatur ęterna, cum mensuretur æuo ibid.
æternitas, tempus, & æuum differunt 132.3.6
æternitas mensurat &c. ibid.
duratio attenditur secundũ actualem existentiã ibid.
Eua non attinebat Adæ in aliquo gradu consanguinitatis, quia non fuit producta naturaliter 386.4.13
Eua an resurget cum illo corpore quod formatum est de Adam 396.1.10
Eua si stetisset in innocentia cum aliis mulieribus peperisset per dilatationem membrorum 399.4.11
Eucharistia dignissimum est sacramentum 309.1.6
eucharistię sacramentum fuit figuratum pluribus figuris in veteri testamento ibid.2.7.8
eucharistia diuersis nominibus nominatur ibid.3.9
eucharistia est vnum sacramentum vnitate integritatis, & non indiuisibilitatis ibid.10
eucharistiæ sumptio impeditur per cibum sumptum post mediam noctem per modum cibi 311.3.15
eucharistiæ maiorem irreuerentiam facit cibus præsumptus, quàm postsumptus ibid.16.17
eucharistię vsus, est manducatio ibid.4.5
eucharistia sumitur ex parte modi manducandi dupliciter ibidem 6
eucharistia & extrema vnctio sunt de necesitate salutis ratione præcepti ipsis viatoribus 312.2.7
eucharistia sumitur à solo homine sacramentaliter & spiritualiter ibid.3.4.& 5.6.7.8
eucharistia indigne sumitur à peccatore 313.4.5
eucharistia an sine peccato possit sumi ab homine qui nõ est conscius peccati eod.2.7.8.9
eucharistiam dare an teneatur sacerdos homini existenti in peccato, distinguitur, & ponitur opinio eod.3.5
eucharistia apparentiæ in forma pueri vel carnis an adoranda & sumenda sit à sacerdote 317.2.9
eucharistiæ panem & vinum esse debitã materiam ostenditur 320.1.5.6

eucharistiæ effectus consistit in sola consecratione materiæ. 323.4.4
eucharistia conseruat vitam spiritualem auget & fortificat. ibidem.5.
eucharistiæ sumptio quotidiana laudabilis est ex genere facti. eodem.4.4.5
eucharistiam non sumere omni die est quandoq; laudabile ratione facientis 324.2.6.&.3.10
eucharistiã sumere omni die laudabilius est homini, qui potest laudabiliter sumere vel abstinere ibidem.7
eucharistiam sumere pluries in die ex genere facti est multum vtile,nisi contraueniret statuto ecclesiæ ibid.8
eucharistiam conficere conuenit omnibus sacerdotibus & solis 324.4.7
eucharistiam communicandam statuit Anacletus singulis diebus, & Fabianus papa ter in anno, & Innocentius semel in anno 344.4.5
eucharistiæ sumptionem aliquando impedit illud quod nullo modo est peccatum 348.4.11.
EVIdens propositio cùm altera credita non inferunt euidentem, sed solùm creditam propositionem 5.3.52
euidentia duplex,scilicet visionis & intelligentiæ,& vtra que declaratur. 6.1.11
euidentiam visionis habet rusticus de eclypsi quam videt astrologus habet euidentiam intelligentiæ ibidem
euidentiam articulorum nemo adhuc fecisse probatus est. ibidem.12
Æuiterna omnia simul inceperunt esse. 134.2.13
æuiternorum eadem est duratio ibidem.15
æuiterna vsque nunc mensurantur mensura heterogenea ibidem.14
Æuum est mensura vel duratio concreati vniformiter & stabiliter se habentis 132.3.6
æuum est mensura & non essentia ibidem
æuum non habet successionem. ibidem.4.7
æuum & æui nunc idem sunt realiter 131.1.1
æuum est duratio indiuisibilis secundum se ibidem
æuum superioris angeli est mensura omnium æuiternorum secundum aliquos 134.1.8
æuum supremi angeli mensuratur esse inferioris secundũ aliquos. ibidem opinio reprobatur.
æuum mensurans omnia æuiterna non oportet quòd sit in aliquo subiecto transcendente genus æuiternum ibidem 2.17
Ex appropriatur patri 87.2.9
ex & de differunt 96.4.2
exercitus ordinatus plus nocet quàm non ordinatus 144.3.5
Excommunicatus & degradatus non possunt absoluere in foro pœnitentiæ,licet bene consecrare 325.1.13
excommunicatus & degradatus non potest verè conficere ibidem
excommunicatus, hæreticus, & schismaticus non debet eucharistiam ministrare,neq; ab eo accipi 326.4.8
excommunicatio est separatio à communione ecclesiæ quoad fructum,& suffragia generalia 347.2.5
excõmunicatio maior separat hominem à cœtu fidelũ, quoad omnem actum legitimum 347.3.7
excommunicatio ritè fertur ab ecclesia ibid. 6
excommunicatio solum ferenda est pro peccato mortali,cui annexa est contumacia ibid.7
excõmunicatione traditur homo in manu hostis flagellandus,vt à culpa resipiscat 347.3.8
excommunicationis sententia est multiplex ibid.6
excommunicationis sententia potest esse in nulla multipliciter ibidem 5
excommunicationis sentẽtia lata à iudice non cadit sub arte 348.1.8
excommunicatus iniustè non frustratur suffragiis ecclesiæ ibidem 9
excommunicatio non pertinet ad forum secretum pœnitentiæ 347.4.6
excommunicatus publicus vitandus est in publico & priuato ibidem 7
Excusatio alicuius actus potest ex parte duorum prouenire 373.3.6
excusatione indiget actus carnalis ibid.4.7
Exemplar est duplex 117.3.4
exemplar sub ratione exemplaris non est principium factiuum alicuius rei ibid.4.7.& 8
Existens in dei potentia, scientia, vel essentia dicitur esse in deo 97.4.6
existentia dei in rebus per præsentiam, essentiam & potẽtiam probatur ex operatione dei,essentia,& virtute 100.3.13
existens non actualiter,an coexistat deo,& æternitati 104.3.13.14
An nõ existẽs actualiter coexistat deo,& æternitati. ibi.
Exorcismus quid est, & sit rationabiliter ante baptismũ 306.1.4.5
exorcismus multa complectitur quid verò significent vide ibidem 6
exorcismus non est sacramentum,neq; est ad spiritualem effectum,sed est ad remouendum impedimentum à susceptione sacramenti ibid.6.7.8
exorcismo cõpescitur potestas dæmonis, ne peccato primorum parentum impediat à baptismo ibid.
Extensio materię non est nisi ad præsentiam quantitatis, & tamen non est ipsa quantitas secundum aliquos,sed malè dicunt 92.1.8.& col.4.28
extremæ vnctionis figura non præcessit in veteri lege 297.4.11
FAcere non est de nihilo aliquid facere, sed de materia 125.4.2
facilitas operis minuit meritum,& aliquando auget 252.3.11
factum contra,vel præter voluntatem dei,an obsequatur ipsius voluntati 120.4.4
Falsitas attribuitur phãtasiæ,licet sit in intellectu 196.4.6
Fantasma est repræsentatum rei singularis 140.3.13
fatigatio & tarditas in motu progressiuo prouenit ex defectibus causis 401.1.9
fatum dupliciter accipitur 108.1.3
fatum in multis differt à prouidentia ibid.4
fatum est in causis secundis, & est temporale,nec omnia illi subduntur ibidem
Ferrum ignitum nõ habet ignem inclusum in se 155.2.13
ferrum ignitũ non habet simul ferrum & ignem 399.1.14
feruor charitatis est actus voluntatis,& non virium sensitiuarum 62.1.18
feruor charitatis non opponitur peccato veniali,neq; formaliter,neq; consecutiuè ibid.23.& sequentib.
Fictio an esset in deo si præciperet quod nõ vellet 120.4.6
fictus quis sit, & quot modis aliquis dicitur fictus (& 10 299.4.4
fictus non intendens suscipere sacramentum, nihil suscipit quantumcunq; circa eũ operetur per exteriora ibi.
fictus,id est,non bene dispositus ad dignè sacramentum suscipiendum,an suscipiat effectum & quãdo, tres opiniones 300.1.5.& col.2.7
Fide polleant plurimum 4.2.38
fides duplex vna quæ innititur humanæ auctoritati, altera quæ innititur diuinę 3.1.19
fides quæ innititur humanæ auctoritati, non differt ab opinione ibidem
fidei aliqua subsunt,quæ secundum cursum humanæ cognitionis non sunt demonstrabilia 4.1.39
fidei meritũ consistit in difficultate actus credendi 4.3.41
fides & scientia non stant simul in eodẽ de eodem ibid.
fidei plus innitendum est q̃ cuicunq; persuasioni ad trinitatem personarum 6.4.21
fides prę supponitur ad hoc, vt quis habeat notitiã illam superiorem,quæ theologia dicitur ibid.
fides accipitur dupliciter,& secundum vnum modum actus meritorius est subiectũ theologię quę est fides 9.3.12
fides secundum suam latitudinem est practica, nõ autem contracta 12.1.25
fidem infusam non possumus certitudinaliter cognoscere nos habere 56.4.11
fidei profunda occultãda sunt infidelibus & idiotis, siue simplicibus 93.3.7
fides infusa & scientia de eodem haberi possunt 4.2.36
fides est gratia præparans intellectum 175.2.2
fides non est nisi in eo qui vult credere ibid.

fides dirigit intentionem respectu vltimi finis specialiter 200.1.9.11.
fides iusta perditur per dissensum vnius articuli 178.4.7
fides infusa non est absolutè necessaria ad assentiendum articulis fidei. ibidem.8
fides est directiua bonitatis meritoriæ. 177.3.7
fides non necessariè dirigit bonitatem moralem. 177.3.8
fides in Christo intentionem dirigebat,nõ ratione enigmatis. ibidem.10
fidei diffinitio, & circa eam plures quæstiones habentur. 251.4.2
fides quomodo dicitur virtus 254.3.6.& col.4.7.8.
fides per inexistentiam charitatis non est magis virtus. ibidem. 8.
fides est habitus infusus ibidem.8
fides,spes,& charitas inter se ordinantur 255.1.9
fides quomodo fuit in Christo ibidem. 10
fiddes infusa est virtus generaliter accepta virtute.255.1.11
fiides quem actum habet 255.2.6.
fidei actus an sit certior actu scientiæ 255.1.7.8.9
fides an sit certior aliis habitibus. 255.3.11.
fides eadem potest esse informis & formata 255.4.6
fides informis manet in omnibus peccantibus contra bonos mores ibidem.7.
fide tenemus dictum scripturæ esse fulcitum diuina auctoritate 255.3.12.
fides in esse naturæ non formatur charitate ibidem.7
fides an remaneat in hæreticis. 256.1.8
fides aliqualiter remanet in damnatis eodem.2.9.
fides an fuerit in dæmonibus ad initio creationis. ibidem.10.11.12.
fides potest remanere extra viam 256.3.14.15.
fides & spes quantum ad habitum nõ perduntur per vnũ actum contrarium ipsis ibidem.16
fides accipitur dupliciter 256.4.5
fidei obiectum duobus modis capitur ibidem.6
fides requirit aliquid ex parte sui obiecti,quod non cæteri habitus 257.1.10.11.12.13.14
fides est de Deo,& de habentibus attributionem ad Deum. eodem.2.17
fidei non posse subesse falsum tripliciter ostenditur. ibidem.18.
fides nunquam deuiat totaliter à ratione humana 257.2.7
fide quomodo creduntur ea quæ sunt supra rationem,& quomodo non ibidem 4.8
fidei meritum an diminuatur per rationem adductam ibidem 9.10
fides explicita necessaria fuit adultis quantum ad aliquid pro omni statu 258.3.7.8
fides innititur auctoritati diuinæ reuelanti eodem 4.11
fidei personali alterius qui potest deficere nõ est inniten dum,sed fidei ecclesiæ ibidem
fidem infusam non posse inclinare ad actum credendi sine acquisita 259.3.4
fides & charitas habent eundem modum secundum limitationem essentię,& determinationem circunstantiæ 262.1.6
fidei habitum posse remanere in patria nõ est dictum hæreticum 268.1.10.11
fides potest remanere in patria sine actu eodem 2.13
fides & opinio secundum habitum possunt stare cum actu visionis & scientię ibidem 14
fides secundũ habitum potest simul stare cum habitu glorię 268.3.16
fidei actus licet sit composibilis habitui, visione tamen supposita est illi incomposibilis ibidem 19
fidei habitus in patria si sit,non est frustra eod.4.20
fides quomodo possit esse sine operibus ibidem 22
fidei & visionis actuum simultas non negatur neq; contrauenit scripturę 269.1.6.7
fidei & visionis actus possunt simul aliqualiter stare eodem 2.11
fides secundum actum fuit necessaria ad iustificationem 292.4.4.5
fides aliena fuit sufficiens ad iustificationem paruuli ibidem 6
fides interior ad iustificationem impij non sufficiebat sine fide exteriore 293.1.8
fides nostra non est efficacior fide patrum,quanuis ad iustificandum nos non sufficiat eodem 2.11
fidei protectio manifestius fit per expressionẽ trium personarum quàm vnius 296.1.13
fides ministri est causa vniuersalis collationis sacramenti,sed immediatè est causa particularis 305.4.7
fidei positio faciliter potest impugnari,& euidenter non possunt solui rationes in oppositum adductæ 317.4.6
fides non semper eligit illa circa quæ pauciores occurrũt difficultates 318.4.16
fidei defectus non impedit consecrationem eucharistiæ 324.4.8
fides & proles sunt essentialia matrimonio quantum ad obligationem,sed non quantum ad exemptionem 374.1.7.8
fidelis & existens in peccato æqualiter obligantur 198.4.10
fidelis tenetur soluere vectigal infideli 206.4.9
fidelis non subditur infideli inducenti eum ad infidelitatem ibidem
fidelis compellendus est sacramentum seruare 299.2.7.8
filius dicitur multipliciter, & æquiuocè de suis significatis 220.3.4
filius in diuinis vnica actione producitur, quia illa non potest interrumpi 138.1.14
filius dei an sit bis natus 227.4.2
filius dei quomodo est mediator dicendus, cùm tota trinitas peccata dimittat 244.3.2.& 245.3.4.5.6
filius dei semper gignitur,& genitus est à patre ex necessitate naturæ, sic creatura quandiu conseruatur à Deo, & ideo creatur 127.1.19
filius dicitur imago patris 157.4.2
fidelis adscriptus inter filios ecclesiæ assumitur ad cœtum fidelium,& participationem sacramentorum 336. 4. 5
fidelis de nouo conuersus ad fidem potest infidelem dimittere,vel retinere si vult 385.2.8
fidelis de nouo conuersus cum vxore quomodo debet facere,si primum contraxerat in gradu prohibito vel diuino eodem 4.20
Fieri vel factum esse potest dupliciter intelligi.s.simpliciter,& cum determinatione,dupliciter adhuc 226.3.8.9
fieri accipitur,vel secundum principium actiuum vel passiuum 272.2.9
Figura sigilli an habeat rationem exemplaris factiui respectu formæ quam imprimit 118.2.4
Filiationes plures esse in Christo diuersimodè conantur ostendere tres opiniones positæ 228.3.6.7.8.9
filiatio potest dupliciter accipi 229.1.17
filiationes duas esse in Christo non arguit Christum fuisse bis filium,vel duos filios 229.1.20
filium esse de substantia patris probatur ibi ly diceret circunstantiam materiæ, vel quasi circunstantiam materiæ 30.2.8
filius qui est perfecta imago patris,imitatur patrem secũdum quantitatem,aut qualitatem, vel in illis quæ sunt per modum quantitatis, aut qualitatis accepta,non autem in his quæ sunt secundum relationem 34.3.14
filius dici debet semper nasci,& semper natus 41.4.6
filio conuenit per se spirare,inquantum habet vim spiratiuam 45.4.12
filio appropriatur sapientia,species,æqualitas,ars, & ista præpositio per 88.2.15.& sequentib.
filius est sapiens sapientia genita in vno sensu est verum, in alio falsum 87.3.2. & 88.3.4.5
filius an sit sapiens sapientia ingenita ibid.
filius nihil habet nisi genitum quomodo intelligatur ibidem 2.1
filius Adæ si quis ante peccatum natus fuisset, non caruisset iustitia originali 165.2.6
filius debet honorem matri, inquantum includunt præcisè eandem naturam specificam 230. 1. 12
filius dei debet assumere naturam humanam ex stirpe Dauid,propter quatuor rationes 234.4.4

Filius dei debuit aſſumere naturam humanam in ſexu virili ibidem 6
filius dei debuit naturam in Adam aſſumere 235.1.8
filii Iſrael accipientes bonum Ægyptiorum non peccauerunt,niſi ex cupiditate fecerint 280.2.2
filii infidelium an baptizandi ſint inuitis parentibus. 304.4.9.300.4.9.10.& 301.11.12.13.14.
filiorum quatuor ſunt genera 388.4.6
filii quare dicantur aliqui legitimi, alii autem illegitimi ibidem
filii illegitimi legitimantur octo modis ibid.7
filius comitiſſæ Flandriæ legitimatus per Papam non ſuccesſit in comitatu,ſed eo iunior 389.1.9
filius quomodo punitur pro peccato patris, & quomodo non ibidem.11.
finis dicitur dupliciter 14.1.5
finis non debet quæri vbi non eſt cauſa 94.1.7
finis dicitur dupliciter 106.3.5
finis ad quem res creatæ diriguntur,eſt duplex 107.3.6
finitum quodlibet poſſe excedi ab alio finito,an implicet contradictionem 115.4.10.11.
finis operantis & operis non in quacunq; re inueniuntur diſtingui 131.2.6
finis operantis duobus modis poteſt conſyderari. ibi.5
finis poteſt eſſe alicuius operantis,& non operis ibi.6
finis præcepti cadit ſub intentione,non ſub obligatione. 180.1.4.
fines poſſunt eſſe plures intermedii 193.2.2
finis bonus eſt charitas ibidem
finis generaliter vltimus conſyderatus eſt idem omnium voluntatum. 194.4.5
finis vltimus in operationibus non ſemper debet actualiter conſyderari,ſed ſufficit habitualiter 195.1.8
finis duplex eſt proximus & remotus 194.4.4.
finis non eſt ſemper bonum illorum quæ ordinantur in finem 265.2.28
finitum idem numero quoad effectum poteſt ſimul eſſe in pluribus locis 243.3.10
firmamentum ſecunda die factum eſt 155.4.2
firmamentum quarta die ornatum eſt Sole, & Luna, & ſtellis 157.2.2
FLEtus & eſuries non fuiſſent in primo ſtatu 165.1.7.
Fletus & ſtridor dentiũ quomodo erit in dãnatis 422.1.8
Fomes quid eſt 219.2.6
fomes poteſt multipliciter impediri & ligari ne exeat in actum,ſicut quælibet potentia eod.3.8
fomes per ſe eſt à natura & à peccato, ſicut à cauſa remouente prohibens ibidem 9
fomes non poteſt ligari per gratiam gratum facientem ibidem 9
fomes in Maria per primam ſanctificationẽ fuit ligatus, & per ſecundam fuit ablatus ibidem 10.11
fomes vt dicit naturalem inclinationem ſecundum aptitudinem non poteſt ligari ibidem 11
fomitis ablatio non facit impeccabilitatem 220.1.5
Forma ſubſtantialis generantis in omnibus, tam animatis, quàm inanimatis eſt immediatũ principium generationis 24.2.18
formis ſubſtantialibus quare nõ conueniat ſuſcipere magis & minus 58..3.8
formæ eſſentiam variari eſſentialiter poteſt cõtingere dupliciter 60.2.36
forma intenſa & remiſſa poſſunt eſſe partes vnius formæ numero ibidem 39
forma quę per motum continuè acquiritur,continet infinitas formas partiales ibidem 3.2
forma & accidens aliter perficit ſuum ſubiectum, quàm agens paſſum 92.1.10
formale & conſtitutiuum alicuius rei denominat rem illam ibidem 12
forma an ſit aliud ab eo cuius eſt forma ibidem
forma ab aliquo producta prius ordine naturæ eſt aliquid in ſe,quàm vnita materię, quanuis ſint ſimul tempore 130.2. 39
forma ſeparabilis perfectior eſt inſeparabili 136.2.10
formas ſeparatas ſi Plato intellexit vniuerſali prędicatione,errauit 137.2.19
formę eiuſdem ſpeciei diuerſæ in prima rerum creatione fuerunt productę in diuerſis partibus materię 138.1.12
formæ quę educũtur è potentia materię, habent ſufficientia principia ſuę eductiõis in materia corporali 146.2.8
forma intentionalis in anima non eſt principium operationum 155.3.13
formę baptiſmi variatio,quoad voces ſolum nõ obeſt ſacramento 296.2.5
formę baptiſmi variatio, quoad voces & ſignificata, vel corrumpens ſenſum,vel per ſubſtractionem,tranſpoſitionem,vel interruptionem, an ſacramentum variet 296.2.6.7.8.9.10
formæ baptiſmi variatio quot modis contingit ibidem
forma conſecrationis panis & vini eſt conueniens 309.3.4.5
forma conſecrationis ſanguinis an ſit præciſa,opiniones duæ recitantur quæ improbantur eodem 4.11.12.13
forma conſecrationis ſanguinis & corporis ſecundũ Græcos 310.1.16
formæ conſecrationis Ro.eccleſia addidit aliqua quæ nõ ſunt de eſſentia ibidem 17
formam cõſecrationis euchariſtię præcedentia & ſequentia non ſunt de eſſentia ibidem
forma conſecrationis corporis eſt diſtincta à forma cõſecrationis ſanguinis 310.3.5.6
forma conſecrationis corporis an & quõmodo præeminet formæ conſecrationis ſanguinis ibidem 7
formę conſecrationis panis &vini non dependent à ſe inuicem 310.4.11
forma verborum efficit in hoc ſacramento principaliter illud quod ſignificat,& illa quæ ſecundario 318.4.17
forma abſolutionis ſacramentalis ſit per hæc verba, abſoluo te,&c. 357.4.5
formæ abſolutionis aliquid addendum eſt prędcedens vel ſequens ibidem 6
forma eſt immediatum receptiuum ipſius eſſe,& ratio recipiendi materię 391.2.9
forma eadẽ numero poteſt redire actione naturæ in aliis ab homine ſecundum aliquos 392.1.5. & 2.8
forma organica licet poſſit virtute naturæ eadem reparari,tamen natura nõ poteſt animam rationalem corpori reunire ſecundum aliquos ibidem
forma remanente eadem ſecundum numerum cuicunq; materię reuniatur,ſemper erit idem homo 396.1.10
Fornicatio accipitur dupliciter 377.3.6
fornicatio quælibet eſt peccatum ibidem 7
fornicatio vt eſt concubitus ad meretricem omnibus expoſitam eſt peccatum mortale de iure diuino veteri,& non prohibita eodem 4.9
fornicatio eſt contra dilectionem dei,inquantum eſt contra præceptum ibidem 12
fornicatio eſt magis contra bonum prolis quàm ſterilitas 380.2.9
fornicarius vir non poteſt dimitti ab vxore fornicaria, nec econtra ibidem 1.5.& 2.10
fornicaria vxor poteſt licitè dimitti ab innocente 380.1.6
fornicaria vxor non debet dimitti à viro ſuo in ſeptem caſibus ibidem
fornicaria quæ non eſt incorrigibilis poſt repudiationẽ, poteſt à viro reconciliari 380.3.6
fornicationem eſſe in ſecundis nuptiis quomodo intelligitur 391.1.8
Fortitudo per ſe conſiſtit in hoc quod virtuoſe agit non obſtantibus periculis quę retrahunt frequenter à bono rationis 341.1.5
forti purè morali non licet eligere mortem pro defenſione reipublicę eodem 6.7.8
forti fide illicitum eſt eligere mortem pro confeſſione fidei,& conſeruatione ac multiplicatione ibidem 8
forus pœnitentiæ non eſt ſic voluntarius q̃ quilibet poſſit quemlibet pro libito eligere 350.2.14
Frater ſecũdum legem veterem nõ debebat accipere vxorem fratris,niſi in caſu 387.4.12
Fruitio quid eſt 13.4.4
fruitio tria complectitur,ſcilicet cognitionem,& delectationem,& quietationem ibidem 5
fruitio eſt actus voluntatis ibidem 6

Fruitio non eſt actus nobiliſſimus, ſed delectatio ſequens nobiliſſimum actum ibid.6
fruitionis deus non eſt immediatum obiectum 14.2.6
fruitionis obiectũ poteſt eſſe illud quod amatur propter illud quod amatur amore amicitię 15.2.24
fruitionem quando duo actus, & quando vnus præcedit. 15.2.21.
frui & vti dupliciter poſſunt accipi, nota quomodo ſumma peruerſitas eſt frui vtendis & contra 16.2.11
fruitio bonorum poſt reſurrectionẽ extenſiuè augebitur. 421.1.16.
Fuiſſe & fore in angelo non ſunt idem 133.1.11
Futurum quid ſit 104.1.6
futurum cõtingens eſt triplex, quoddam quod euenit frequenter aliud raro, & aliud ad vtrumlibet ibid.
futura contingentia cognoſci à Deo, quantum ad eorum actualem exiſtentiam dupliciter poteſt intelligi. ibid.3.11. & 12
futura contingentia an ſint deo præſentia ab æterno ibid.12.
futura contingentia ab æterno deo fuiſſe præſentia, an arguat deum habere notitiam determinatam, & certam eorum. ibid.4.16. & ibid.18
futurum contingens habet neceſſitatem ſuppoſitionis ex parte cognitionis dei. 105.1.22

GAudium admiſtum dolori contritionis non eſt maximum ex ſpe venię. 339.4.8
Generabilia & corruptibilia ſola videntur habere materiam, quæ ſit altera pars compoſiti 152.4.5
Generare genito ſpirare ſpiritu, vel ſpirato diligere ſpiritu ſancto, an rectè dici poſſint 87.4.6
generationem in diuinis eſſe non poteſt efficaciter, & per rationem humanam probari 28.3.5
generationem aliquam originem habere in diuinis probatur. ibid.8
generationis formalis mutatio non eſt ratione ibid.9
generatio in creaturis includit veram mutationem quæ contingit ex imperfectione eius quod communicatur, & modis communicandi ibid.
generatio nõ dicitur vniuocè in deo & in creaturis. ib.10
generandi actus alicui dupliciter poteſt attribui 29.4.2
generandi potentia non dicit tantum naturam, ſed proprietatem 32.1.1.
generandi potentiam eſſe in diuinis probatur ibid.4
generandi potentia in diuinis non dicitur vniuocè cum potentia generandi in creaturis ibid.2.6
generandi potentia quid importet, triplex modus dicẽdi ibid.2.7.
generandi potentia quæ eſt principium, quo generans generat ſit ſola relatio paternitatis ibid. & 33.2.23
generationem eſſe opus naturæ idem per eam natura cõmunicatur 33.2.21
generãdi potentiam eſſe in filio tripliciter poteſt opinari ibid.23.
generandi potentia tripliciter accipitur ibid.24
generandi potẽtia quare nõ conuenit omnibus perſonis, licet ſcientia ibid.3.32
generationis ad ſpirationem eſt ordo originis indirectè & concomitanter 45.3.8
generatio non potuit eſſe ab æterno 127.2.21
generans quodlibet prȩcedit omnia ab eo genita coniunctim. ibid.
generatio ſecũdum aliquos fit per hoc quòd purum poſſibile, quòd eſt in materia tranſmutatur in naturã formæ, quorum opinio reprobatur. 172.1.8
generatio mulieris contingit ex hoc quod ſemen viri nõ poteſt digerere ſemen mulieris 164.4.5
generatio fœminæ non ſemper eſt occaſionata ibid.
generatio tria in ſe complectitur 227.4.5
generationem ſpiritualem vnius hominis plures ſimul poſſunt facere, ſed non carnalem 297.3.18
generatio ſpiritualis proportionatur carnali, & ſolum ponitur quantum ad terminum 298.3.8
Genitus includit illud quod terminat generationem, & illud quod formaliter terminat eam 30.1.9.10
genuit filium deus neceſſitate immutabilitatis 34.3.2
Genus moris incipit eſſe vbi eſt dominiũ voluntatis. 173.3.9
genus humanũ non fuit formaliter corruptum in Adam, ſed ſolum virtualiter 184.2.12
Glacies & aqua ſolidatæ poſſunt eſſe ſuper cœlos 151.4.2
Gloria in quolibet angelo amplior eſt quã in quocunq; deſcendente in baptiſmum 149.3.6
Gradus ſupremus an poſſit ſemper dari vbi datur infimus. 114.1.26
gradus immutabilitatis plures eſſe in deo reſpectu creaturarum ſpiritualium, quàm corporalium an pauciores eſt incertum 138.4.10
graduum in materia debet attendi diuerſitas 153.1.8
gradus non poteſt eſſe ſimpliciter nec ſupremus ibid.10
gradus non inuenitur in animabus 186.3.9.10
gradus conſanguinitatis 386.2.7
graduum cõſanguinitatis computatio tam in linea recta quàm collaterali ſecundum canones & ſecundum iura ibid.8.9.
gradus affinitatis computandi ſunt ſecũdum gradus conſanguinitatis 387.3.7
Grammaticus per eandem artem cognoſcit tam in generali quàm in ſpeciali omnes congruitates ſuæ artis concordantes, & omnes ab ea diſcordantes 97.2.13
Gratia eſt duplex, perſonalis & vniuerſalis 53.2.7
gratia redundare poteſt in aliquos dupliciter 53.4.4
gratia vel charitas cur donũ aliquod dicatur potius quã reliqua dona 54.4.6
gratia non eſt ponẽda neceſſario neceſſitate abſoluta ad merendum 56.1.24
gratiæ ſubtractio dicitur excæcatio & obduratio. 109.1.8
gratia tria facit 135.3.1
gratia eſt ſeminarium gloriæ 141.4.5
gratia in anima dicitur creari, quia non fit per rationes ſeminales 162.1.14
gratia habet duplicem actum 175.4.8
gratia ſecundum aliquos eſt in eſſentia animæ, & non in potentia eius, quorum opinio reprobatur 176.1.5.6
gratia & habitus infuſi ſunt in potentiis, & ad actus ordinantur ibid.2.11
gratia ſecundum aliquos eſt diuinum beneplacitum 176.4.4.
gratia ſecundum aliquos eſt quoddam habituale donum ibidem.
gratia ſecundum aliquos habet duplicem effectum, quia dicitur operans & cooperans ibid.5
gratia dupliciter capitur 178.3.4
gratia operans & cooperans differunt 175.2.2
Gratuita à deo prouenieentia non cadunt ſub merito ibidem.
gratia eadem dicitur opererans & cooperans ibid.
gratia & virtus realiter differunt ſecundum aliquos, quorum opinio reprobatur 175.3.4.5
gratia eſt eadem cum charitate 175.4.7
gratia accipitur dupliciter 216.4.4
gratia ſanctificationis poteſt valere ad duo 217.2.4
gratia dupliciter accipitur, ſcilicet pro acceptatione diuina alio modo pro dono creato, & hoc dupliciter 235.2.5.
gratia gratum faciens & gratis data fuiſſe in Chriſto pro batur ibid.7.8
gratiæ plenitudo fuit in Chriſto intenſiuè & extenſiuè 235.3.9.
gratia animæ Chriſti non fuit infinita ibid.10
gratia perdita ſemel poteſt recuperari in maiori minori gradu, quàm fuerit perdita 267.3.6
gratia eſt duplex, ſ. vnionis & habitualis 221.3.4
gratia non fuit in Chriſto connaturalis propriè, ſed bene ſimilitudinariè ibid.6.7.8.9
gratia perſonalis & gratia capitis in Chriſto eſt eadem gratia 236.2.9
Grȩci dicunt Ioannem correxiſſe alios tres Euangeliſtas. 320.3.11.
Gubernatio ſupponit prouidentiam ſicut actus imperatus ab ea. 107.3.6

HAbitus intellectuales ſeptem enumerat Ariſtoteles ſexto Ethicorum. 2.2.2
Habitus fidei non poteſt exire in actum niſi præſente obiecto, ideo opus eſt ſtudio theologico. 3.1.16

Haritus fidei importat adhæſionem præcipuè propter auctoritatem dicentis 6.2.15
habitus cauſæ ex actibus formaliter incompoſsibilibus, ſunt incompoſsibiles 3.1.20
habitus ſcientificus importat adhæſionem præcipuè propter euidentiam rationis 6.2.15
habitus plures impoſsibile eſt quòd concurrant ad vnam ſcientiam 8.3.7
habituum denominatio ſecundum practicum & ſpeculatiuum debet attendi ſecundum fines proprios & communes. 11.2.11
habitus acquiſiti cauſantur ex actibus noſtris, infuſi autem à ſolo deo 60.3.5
habitus vel diſpoſitio ex vno actu habente effectum poſitiuum generatur ibid.4.8
habitus acquiſitus cauſatur ex vnico actu, & per quemlibet ſequentem augetur ibid.8
habituum infuſorum eſſentiam nõ poſſumus augere, aut minuere niſi meritoriè 61.3.4.5
Habens & quod habetur an ſint idem in creaturis 92.4.27.
habitus infuſus non eſt in eſſentia animæ 176.3.8.9
habitus eſt duplex ibid.9
habitus ſunt in potẽtia quæ ordinantur ad actus ibid.10
habilitas animæ ad bonum eſt duplex 190.2.7
habilitas animæ prima remota nunquam totaliter tollitur, licet propinqua poſsit minui ibid.7.8
habilitas animæ ad bonum propinqua mutatur per culpam, & eadem tollitur per obſtinationem ibid.9
habitus duplex in intellectu practico 196.4.11
habitus eſt quo quis bene diſponitur ad ſe, vel alterum 198.2.7.
habitus non poteſt generari ex actibus indifferentibus ibid.7.&.3.12.
habitus in voluntate ſucceſsiuè poteſt eſſe bonus & malus. 199.2.4
habitus correſpondens prudentiæ non poteſt eſſe malus ibidem.
habitus primorum principiorum in ſpeculatiuis dirigit reſpectu omnis concluſionis ſpeculatiuè, ſicut habitus oſtenſiuus vltimi finis ad omnẽ concluſionem practicam. 199.4.6
habitus accipitur tripliciter 251.2.8.7
habitus ad habere dupliciter deriuatur ibid.
habitus quo aliquis bene vel malè ſe habet dicitur, differt ab habitu primo & ſecundo modo dictis ibid.8
habitus diuerſæ diſpoſitiones ibidem
habitibus indigemus ſi boni ſint ibid.9
habitibus non indigent potentiæ naturales 252.3.12
habitus acquiſitus non facit ad intenſionem actus 252.3.4.&.253.1.9.
habitibus indigemus ad determinandum potentiam ad certum modum agendi. 252.3.11
habitus moralis per actus facit ad intenſionem actus eod.3.8.
habitus bonus vel malus nihil facit ad determinationem actus. 253.2.6.&.3.10
habitus bonus vel malus facit ad determinationem actus ſecundum eſſe morale per accidens 253.3.7.8
habitibus quandoq; bene vel malè vtimur ibid.4.9
habitibus theologicis indigemus præter habitus naturaliter acquiſitos 254.2.4.5
habituum theologicorum numerus probatur per ſufficientiam ibid.6
habitus theologici diſtinguuntur ab habitibus moralibus & intellectualibus naturaliter acquiſitis eod.4.5
habitus an facit aliquid ad ſubſtantiam actus, vel ad modum 254.1.10
habitus diſtinguuntur ex ſubiectis & obiectis eod.1.4
habitus poſsibilis eſt in aliquo ſtatu, cui non eſt poſsibile obiectum. 268.4.21
habitus iufuſus non eſt quo quis poteſt vti cùm voluerit, ſed acquiſitus 259.4.6
habitum fidei poſſe remanere in patria non eſt contra ali quod dictum ſcripturæ 268.1.11
habitus virtutum moralium ſecundum aliquid remanebunt in patria 272.4.5.7
habitus perficientes intellectum & voluntatem remanebunt in patria ibid.7
habitus vitioſus non poteſt cauſari per nõ operari ſecundum aliquos qui improbantur 272.1.6.7
Hæretici an habeant fidem, & quomodo 256.1.8.9
hæreſis quid ſit, & quod nomen eſt hęreſis, & quis dicatur hæreticus 327.1.5.6
hæreticus ex grauitate criminis meretur occidi, & quia aliorum infectiuus nequaquam tolerandus ibid.7
hæretici compellendi ſunt obſeruare fidem, non autem ſic Iudæi & infideles 327.2.8.9
hæretici nõ ſunt extirpandi quandiu incertum eſt, an ſint hæretici. ibid.9
Hierarchia quomodo definiatur ſecundum Dionyſium 149.2.4.
hierarchia dicitur ſacer principatus ibid.
Hirci duo quorum alter mittebatur in deſertum, & alter immolabatur, quid ſignificatur 247.1.2
Homo an tantam gratiam vel maiorem pluribus actibus peruenire poteſt quàm angelus vno 56.3.9
homo & humanitas an ſit propria loquutio & concedenda. 92.3.19.20
homo & humanitas idem penitus ſignificant 92.4.25
homo non fuit totaliter creatus ob ruinam angelorum, licet partialis ſit cauſa 125.4.2
homo generat hominem prẽcognoſcendo, & equus equũ appetendo 130.1.35
homo non poteſt non cognoſcere repræſentato obiecto in phantaſmate 139.4.21
homo habet diuerſas virtutes, quarum vna exequitur motum, & alia imperat 146.3.4
homo & natus productus virtute dæmonis non eſt eius filius 147.3.5
homo à dæmone incubo quodammodo genitus eſt optimæ complexionis ibid.
homo non generatur à dæmone, vel ſi generetur, hoc erit per ſemen ſuſceptum ab homine, & in matricem deinde transfuſum ibid.
homo per vnicum actum meritorium non poteſt ſibi acquirere tantum gradum gloriæ, quantum potuit angelus per primum 149.3.6
homines aliqui aſſumentur ad æqualitatem præmii cum angelis ibidem
homines aſſumi ad ordines angelorum dupliciter poteſt intelligi ibid.5
homines non aſſumentur ad ordines quo ad officia. ibid.
homo poteſt tamen mereri quantum angelus ibid.6
homines dicentur de ordinibus angelorum, quia reparabunt loca eorum 149.1.2
homo factus eſt tanquam dominus creaturarum 157.2.2
homo factus eſt ad imaginẽ, quo ad naturalia ad ſimilitudinem quo ad virtutes theologicas fallitur 159.1.2
homini in ſtatu innocentiæ erant duo neceſſaria. 160.3.4
homo creatus eſt ad imaginem dei 159.1.2
homo in reſurrectione habebit corpus ſpirituale 162.4.2
homo in paradiſo fuiſſet optimè complexionatus & conſeruatus ratione multorum 163.2.7
homo poſt peccatum ſi manſiſſet in paradiſo, & conſeruatus fuiſſet ab extrinſeco comedendo de ligno vitæ, forſitan habuiſſet eandem immortalitatem ibid.9
homo corruit in tentatione exteriori, quare grauius peccauit 165.3.2
homo quia tentatione cecidit, ideo reparatorem habuit, non autem dæmon ibid.
homo peccauit per elationem præcedentem tentationem 166.4.2.
homo fuit triplici cognitione rerum præditus 168.1.2
homo non poteſt actu conſyderare omnes circunſtantias legis ſuperioris ibid.3.11
homo in ſtatu innocentiæ quomodo poterat dici beatus 169.1.11.
homo ſine gratia gratum faciente poteſt cognoſcere veritatem 178.3.4
homo in primo ſtatu potuit quodcunque mortale vitare ſine gratia 179.1.4
hominem vitare mortale ſine gratia in ſtatu naturæ lapſæ, poteſt intelligi dupliciter. ibidem

homo non poteſt ſatisfacere de peccato ſine gratia. ib.5
hominem vitare peccatum commiſſum, poteſt dupliciter intelligi ibid.2.6
homo actu peccans non poteſt diu ſic ſtare quin in peccatum cadat ibidem
homo habens reatum peccati poteſt ſine gratia peccata vitare ſed non diu ſecundum aliquos, quorum opinio reprobatur ibid.1.6.&.7.8
homo poteſt vitare omnia venialia ex genere, licet non omnia ex imperfectione 180.2.4.& ſeq.
homo poteſt adimplere præcepta ſine gratia 180.1.4
homo ſine gratia non poteſt adimplere præcepta iuris ſupernaturalis de ſuſcipiendis ſacramentis 180.1.5.6
homo damnatur pro ſola culpa originali ibid.7
homo poteſt ſe præparare ad gratiam ſine nouo dono habituali ibid.4
homo in primo ſtatu ſine gratia poterat euitare peccatū 180.3.3.
homo in primo ſtatu non potuit mereri ſine gratia. ib.3
homo in primo ſtatu poterat deficere à rectitudine volūtatis ad deum & proximum non tamen à rectitudine appetitus ſenſitiui ibid.4.6
homo in primo ſtatu potuit facilius mereri, quàm in ſecundo ibid.4.&.181.1.6
homo miraculoſè factus nō cōtraheret originale. 184.4.4
homo ſeruatus miraculoſè de digito vel pede nō eſſet de poſteritate Adæ ibid.2.5
homo per aſſuefactionem non habituatur ad volendum malum ſub ratione mali 196.2.7
homo tenetur ad bonum,cuius omiſſio eſt mala 199.1.10
homo dicitur peccare ex malitia,quia non ignorat malitiam 204.4.10
homo poteſt licitè non obedire Papæ præcipienti coniugium ſine cauſa 207.4.7
homo non tenetur obedire Papæ præcipienti eſum carnium vel non eſum,& multa alia ibid.4.8
homo prædicatur de deo,& tamen non prędicatur de ali qua perſona 212.3.13
homo non fuit à verbo aſſumptus 224.2.21
homo prędeſtinatus eſt eſſe filius dei,ſed non econtra,poteſt concedi 227.2.8
hominem eſſe prædeſtinatū eſſe filium dei intelligi poteſt ſecundum rei veritatē,vel manifeſtationem. eod.3.11
homo æquiuocè dicitur de deo & de homine ibid.13
homo factus eſt deus non poteſt verificari. 226.4.11 &.227.1.6.9.
homines puri poſſunt parificari angelis in beatitudine, non tamen in officio 236.4.8.&.237.1.9
homo dicitur eſſe deì dupliciter 245.4.9
homo tanquam creatura media participans cum angelis & cum brutis indiget habitibus,inquantum participat cum brutis 252.2.10
homines quomodo erunt ſimiles angelis 273.1.10
homo ordinatur ad proximum dupliciter 280.4.7
homo non poteſt in operationem ſupernaturalem de per ſe ſed ſolum de per accidens 299.1.12
homo poteſt ſatisfacere deo pro peccato mediante merito paſſionis Chriſti ſecundum aliquos qui improbantur. 330.4.7
homo pro conſeruatione boni communis cuius ipſe eſt pars,ſolum tenetur ſe exponere periculo de quo præſumitur euaſio poſſibilis 341.3.11
homo cōparebit coram deo talis qualis exibit de corpore vt ly dicit qualitatem non mutantem ſtatum. 230.3.1
homo idem ſecūdum numerum in reſurrectione erit cuicunque reuniatur anima 395.3.6
homo reſultat ex partibus integralibus tripliciter 396.2.4.
homo reſurget cum illis partibus ſine quibus non poteſt eſſe. ibid.5
Homouſiō an debeat vitari in locutionibus noſtris.91.3.2
Honorari poteſt aliquis dupliciter 229.4.7
honoratus poteſt ſecundum duo conſiderari ibid.8.9
honor deo exhibitus eſt alterius rationis ab illo qui exhibetur creaturis 230.3.1
Hoſtiam conſecratam nullo modo debet dare ſacerdos illi quem ſcit in peccato ſi petat 314.1.10
hoſtia eadem an' & quomodo poſſit à pluribus ſacerdotibus tota ſimul vel ſecundum partes conſecrari 325.4.5.6.&.326.3.15.
Humanitas Chriſti non eſt homo 92.4.26
humanitas aſſumpta habet modum inſtrumenti intrinſeci non aduenientis accidentaliter 226.1.8
humanitas aſſumpta comparatur,veſti propter duo ibid.9.
humanitas Chriſti adoratur de per accidens latria, quia incidit in idem ſuppoſitum cum deo 229.4.7
humanitati Chriſti ſeparatæ nec per ſe nec per accidens debetur latria 230.2.13
humanitas Chriſti videri poteſt cum triſtitia, & deitas nunquam ſine gaudio 411.2.6
Humor in homine eſt triplex 397.1.9
humor qui recidit à perfectione indiuidui qualitercunq; ordinetur,non reſurget in homine ibid.
humor quis reſurget in homine. ibidem.
IAcob cognoſcendo Lyam primò nō peccabat 167.4.6
Idea quid ſit 98.1.6
Ideæ propriisſimè ſunt in deo ibid.7.8
Idearum quinq; conditiones ibid.2.9
idea non ſe habet per modum intellectus diuini, nec per modum rationis aut actus intelligēdi, ſed per modum rei intellectæ ibid.10.11
idea eſt exemplar ac obiectum ad quod artifex inſpicit ibid.11.12.
idea eſt res creabilis & intellecta ibid.14.15
idea quandoq; eſt cauſa ſaltem remota rei productæ ibid.4.18.
idea non eſt ſemper res, ſed ratio rei apud intellectum ibid.17.
idea eſt æterna ibid.14
idea eſt principium produeendi creaturam ibidem.16.&.18.
idea & ideati ratio non eſt perfectè inter eſſentiam diuinam & creaturas 98.4.21.&.99.1.24
ideæ quare ponuntur in deo 99.2.26
ideæ à beato Dionyſio vocantur exemplaria & rationes determinatiuæ rerum & factiuæ ibid.2.3
idea dicitur dupliciter ibid.2.5
ideæ an plures ſint ibid.5.&.7
ideæ ſimpliciter pertinent ad rationem practicam & ſecūdum quid ad ſpeculatiuam ibid.6
ideæ an æquales,an inæquales ibid.9
ideæ infinitæ non poſſunt eſſe in deo, nec ſimul nec ſucceſſiuè 115.4.13.14
idea inquantum idea an ſit factiua rerum 117.4.8
ideas Plato vocat cognitiones rerum vel res cognitas,& non ſicut imponit ei Ariſtoteles 140.1.24
Identitas & differentia aliquando eſt realis,aliquando ſecundum rationem 86.3.5
Idem realiter vndo modo & differens realiter vno modo ſunt oppoſita ibidem
Identitas realis inuenitur cum aliqua reali differentia ibid.2.6.
identitas tollens omnem differentiam realem non ſufficienter arguitur ex eo quòd aliqua prædicentur de ſimplici in abſtracto 86.3.5
Ieiunium quadrageſimale ſi à Papa reuocaretur, nullus ad ipſum obligaretur 121.4.6
ieiuno ſtomacho præcipitur ſumi Euchariſtia,quare 311.3.17.
ieiunium & eleemoſyna in peccato facta ſecundum aliquos ſunt ſatisfactoria,nō tamen meritoria. 331.3.13.14
ieiunium eſt magis ſatisfactorium quā oratio & eleemoſyna ſuppoſita pari gratia 333.1.7
ieiunium valet ad tria 334.2.5
ieiunium quadrageſimale & alia ieiunia per eccleſiam inſtituta, vel generali cōſuetudine approbata quomodo cadunt ſub præcepto ibid.6
ieiunium an obliget ad non pluſquam ſemel comedendum, opiniones duæ 335.2.5.6
ieiunans tertia vice comedens & quarta,& ſic de aliis nō peccat mortaliter ibid.6
ieiunium quodlibet requirit ne in eo carnibus vtamur 234.3.7.

ieiunans non debet pluries in die cibum ſumere ibid.
ieiunans quomodo non debet comedere vſq; ad veſperas quomodo intelligitur ibidem
ieiunium in generali cadit ſub præcepto iuris naturalis, ſed ſpecialis modus eſt de iure poſitiuo 334.4.9
ieiunare non tenentur pueri, infirmi, & pauperes non validi. ibid.4.5
ieiunium ſtatutum eſt ab eccleſia, vt tantum ſemel comedatur, & finis intentionis eſt maceratio carnis 335.3.11
Ignis quàm primum eſt, eius lumen eſt 126.4.12
ignis infernalis nõ habet aliquam virtutem inhærentem detinentem ipſum 290.4.30
ignitio ferri quid eſt 399.1.14
ignis inferni non poteſt certitudinaliter cognoſci qualis ſit. 403.3.8
ignis inferni eſt corporeus ibid.
ignis idem & æqualiter & inæqualiter affliget corpora damnatorum ſecundum diuerſa demerita eorum 402.1.1.
ignis inferni aget vt inſtrumentum diuinę iuſtitiæ, à quo eius actio modificatur 402.1.1
ignem eſſe materialem dicere dubitauit Damaſcenus ibid.3.
ignis ceſſante motu cœli ſtuppæ approximatus ipſam combureret 403.1.13
ignis inferni aliter affligit animam ſeparatam, & aliter dæmonem 405.1.31
ignem inferni animas punire per veram immiſſionem diuerſi diuerſimodè opinantur 405.1.33
ignis non immittit in animam aliquid, ſicut inſtrumentũ diuinæ iuſtitiæ 404.2.17
ignem purgare mundum eſt rationabile 410.2.7
ignis qui purgabit mũdum, generabitur de nouo, vel ex præadiacente materia ibid.8
ignis poſt iudicium inuoluet reprobos, & deſcendet cum eis in infernum 410.2.8
ignis iudicii quatenus inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ totum orbem circundabit ibid.10
Ignorantia eſt neſcientia eorum quæ quis poteſt ſcire, aut tenetur ſcire 142.2.7
ignoratia eorum quæ quis non tenetur ſcire, non eſt peccatum 167.2.3
ignorantia eorum quæ quis tenetur ſcire, eſt peccatum ratione adiuncti ibid.
ignorantia poteſt ſe habere dupliciter ad actum 167.4.7
ignorantia concomitatiua non excuſat peccatum ibid.5.6.7.8.
ignorantia cauſalis duplex ibid.
ignorantia eſt multiplex ididem
ignorantia inuincibilis in ſe & ſua cauſa excuſat ibid.
ignorantia particularis non adhibita partim excuſat. ib.
ignorantia vincibilis eſt multiplex ibid.
ignorantia affecta aggrauat, ſed craſſa partim excuſat ibidem.
ignorantia particularis adhibita diligentia excuſat ibidem.
ignorantia cauſat culpam quodammodo 167.3.7
ignorantia eſt cauſa peccati, quando homo non faceret ſi ſciret 205.1.5
ignorantia inuincibilis circa articulos fidei eſt excuſabilis, ſed non circa prȩcepta iuris naturalis 258.4.10
Illabi in animam conuenit ſoli deo. 167.3.4
Illegitimatio ciuilis attenditur penes illegitimum exordium, & dei penes finem 389.1.10
Illuminationes angelorum de myſteriis gratiæ habent ordinem 149.2.4
Illuminatio eſt de his quæ dependent à voluntate diuina 151.4.6.
illuminatio intellectus eſt manifeſtatio veritatis ibid.5
Imago quid importat 23.2.5
imaginem trinitatis eſſe in homine probatur ibid.
imago dicitur alterius non participando naturam, ſed repræſentando ibidem.
imago duo amplectitur in ſua ratione 81.3.3
imaginem eſſe conuenit ſpiritui ſancto ſicut & filio, ſed magis filio per appropriationem ibid.5
imago quid habet ex ratione ſua ibidem
imago vtrum conueniat diuinis ibid.5
imago quomodo ſit propria filio 81.4.7
imago deducens in cognitionem alicuius rei, & primò cognita 139.3.11
imago dicit perfectam repræſentationem illius cuius eſt imago dupliciter 159.1.4
imago dei in creaturis dicitur dupliciter ibid.5
imago trinitatis in repræſentatione trinitatis increatæ non conſiſtit per creaturam ibid.
imago trinitatis conſiſtit in ſimili proportione partium ibidem.
imago dei in ſolis creaturis intellectualibus inuenitur ibidem.
imago trinitatis inuenitur quo ad memoriam, intelligentiam, & voluntatem ibid.
imago dei quo ad eſſentialia magis inuenitur in homine quàm in angelo, licet imago trinitatis quo ad perſonalia æqualiter inueniatur in ipſis ibid.2.3
imago quomodo ſit adoranda ſecundum opinionẽ communem quæ reprobatur, & tandem exponitur 229.4.8.10.
imagines patris & ſpiritusſancti non faciendæ in eccleſia, vt adorentur latria 230.2.15
imagines in quibus apparuit pater & ſpiritus ſanctus nõ fuerunt aſſumptæ hypoſtaticè ibid.
imagines aſſumptæ à ſpiritu ſancto & patre ſolum repræſentabant effectus miſſionis & apparitionis ibid.
imaginari non poſſunt plura corpora eſſe in eodem loco 402.4.7.
Imitatio creaturarum ad deum eſt imperfecta 98.4.21
Immolatio Iſaac an fuit volita à deo 120.3.3.4
Immortalitas hominis in primo ſtatu & ſanctorum differebant 162.4.2
immortalitas ſtatus innocẽtiæ fuit qua poterat non mori 163.1.4.5.
immortalitas in primo ſtatu erat ſecundum aliquid ſui naturalis ibid.6
immortalitas Adæ erat partim ſupernaturalis 163.2.7
immortalitas conferebatur per frequentem eſum ligni vitæ 180.3.2
immortalitas primi ſtatus fuit gratia 181.4.10
Impaſſibile aliquid dupliciter dicitur 397.3.19
impaſſibilitas corporum glorioſorũ erit per aliquid præſtans impedimentum actualis paſſionis 397.4.12
impaſſibilitas in corporibus beatis ſecũdum aliquos erit per formam exiſtentem, & ſecundum alios erit per diuinam virtutem inexiſtentem ibid.13.14. & ſeq.
impaſſibilitas ſtatus innocentiæ non erat per aliquã formam inexiſtentem ibid.2.17
Impedimenta matrimonii aut ſint naturæ, aut aſſumpta voluntariè 381.1.4.5
Impœnitentia finalis negat propoſitum 204.1.2
Impœnitentia & obſtinatio capiuntur dupliciter. ib.3.8
Imperator vendens magiſtratum peccat in legem naturalem. 366.3.16
Imperfectio qualitercunq; accepta æqualiter eſt vel nõ eſt de eſſentia actus fidei, & cuiuslibet alterius actus 270.2.8.
Imperfectum non eſt principale principium effectiuum perfecti 272.2.12
Impius iuſtificatur reddendo deo per obedientiam quod ſubtraxit 338.3.6
impii non reſurgent in iudicio diſceptationis 409.2.13
Implicitum dicere dupliciter 258.3.5
Impoſſibile per implicationem contradictionis non poteſt dici, ſiue non poteſt eſſe verbum 111.4.16
impoſſibile dicitur dupliciter 111.3.9
Impotentia ad actum carnis eſt multiplex 379.3.5
impotentia naturalis vel accidentalis ſi ſit perpetua antecedens matrimonium impedit contrahendum, & dirimit contractum ibid.6
impotentia ad actum carnis multiplicirer probatur ibidem.7.
impotentia ad actum carnis non ſolum impedit actum, ſed etiam obligationem ibid.9
Impreſſionem quam quis vidit, non percipit oculus 139.4.15.

Impugnatio veritatis eſt contra agnitionem veritatis 204.1.3.
In, appropriatur ſpiritui ſancto 87.2.9
Incarnatio filii probatur tribus rationibus 210.2.2
incarnatio diuinæ perſonæ cum natura humana quid importat ibid.3.6
incarnationem fore poſſibilem perſuadetur ibid.7
incarnatio aſſimilatur magis initioni quàm alicui alteri vnioni ibid.4 11
Incarnatio aliqualiter diſſimilis eſt inſitioni 211.1.12
incarnatio dicit mutationem in creatura & non in Deo 211.1.14.
incarnationem terminare poteſt vna perſona ſine alia nõ tamen incarnationem facere ibid.2.6
incarnatio terminatur ad perſonam ratione eſſentiæ ibid.7.&.3.12.
incarnatio actiua non eſt actus reciprocus 212.1.17
incarnatio non eſt actus notionalis, quia non eſt productio. ibid.18
incarnatio filii ſpecialiter attribuitur ſpiritui ſancto, & quare 210.2.2
Incipere eſſe quomodo dicatur de Chriſto, declaratur per tres modos dicendi 233.4.5.6.7
Inclinatio voluntatis eſt duplex 196.1.4
inclinatio intellectus non eſt determinata 172.2.14
Incommunicabilitas an ſit de ratione ſingularis 96.3.6.
Incorporea natura an eſt vbi operatur 101.1.3
incorporalia an ſint in loco 103.1.4
Incorruptibilitas corporum cœleſtium ineſt illis à natura, & illa glorioſorum per gratiam 398.2.19
Inconſyderatio eſt ſolum defectus actualis cognitionis eorum quæ quis ſcit in habitu 107.4.11
Indifferens dicitur duplex 114.1.7
indifferens ad plura an indigeat determinari per illud ibidem.
Indiſpenſabilitas alicuius præcepti an proueniat ex eo quod continet rationem debiti 122.4.13.14.15
Indigentia facit quòd eleemoſyna ſit magis debita, ſed non facit quod ſit melior 333.3.9
Indiuiduatio an ſumatur à materia & vniuerſalitas à forma. 95.3.5.&.7.8
indiuiduum eſt eſſe in vno ſolo 136.3.7
indiuiſibile an poſſit eſſe in pluribus partibus temporis vel pluribus locis 104.4.7
indiuiſibile eſt multiplex ibid.
indiuiduo vnius ſpeciei quicquid conuenit, conuenit alteri diuiſim non coniunctim 137.2.16
indiuiduum quodlibet à ſimili eſt per generationẽ ſecundum ſpeciem, licet ſit dabile aliquod in toto multitudine quod non eſt ſimile ſecundum ſpeciem 128.2.18
indiuidua eiuſdem ſpeciei non ſunt æqualis durationis 135.1.12.
indiuiduum ſuppoſitum & perſona aliquo modo conueniunt & differunt 136.3.4
indiuiduum eſt natura ſingularis in quocunq; genere ſit ibidem.
indiuidua conueniunt in natura communi ſecundum rationem 137.2.16
indiuidua eiuſdem ſpeciei differunt ſecundum realem exiſtentiam ibid.
indiuiduum & ſuppoſitum quomodo differunt inter ſe 211.2.17.
Indulgentias fore, nullus certitudinaliter poteſt perſuadere. 353.1.4
indulgentiæ vnde & ex qua cauſa valorem habẽt ibid.
indulgentiæ per quem modum valent ad remiſſionem pœnæ ibid.5
indulgentia non tollitur ordinatio dei, ſed impletur 353.3.11.
indulgentiæ ſecundum aliquos ſolum valent in foro eccleſiæ, & non in foro dei. ibid.col.3.4.5
indulgentiarum valor penes quid attẽditur, & an ſit tantus quantum ſonant indulgentiæ, opiniones quatuor recitantur ibid.6.7.&.354.1.8.9.10
indulgentiæ valent illi qui pœnitentias iniunctas adimplet. ibid.10
indulgentiæ non valent exiſtentibus in peccato mortali neq; exiſtentibus extra charitatem ibid.11
indulgentiæ non valent exiſtentibus in purgatorio directè. 354.2.12
indulgentias poſſe acquiri quãuis homines non eſſent cõtriti, neq; confeſſi, neq; aliquid darent eod.2.11
indulgentię fructus penſatur ſecundum auxilium conueniens quod præſtat qui indulgentias acquirit eod.2.13
Indulgentias cõſequuntur omnes officiantes in eccleſia, ſicut qui à terris longinquis veniunt eod.3.14
indulgentiarum forma videtur ſonare quod ſolum ſemel acquirantur ibid.
indulgentiarum datorem oportet habere poteſtatem ordinis, & curam vniuerſalis eccleſiæ ſecundum aliquos eod.3.4.5.6.
indulgentia multipliciter accipitur 353.4.6
Inæqualiter æqualibus dare an ſit iniquum & iniuſtum 110.3.15.
inæqualitas ſecundum plus & minus aut maius an poſſit conuenire infinitis 112.4.16.17
Infallibilis cognitio certa & determinata poteſt haberi de re neceſſaria ex ſuppoſitione 105.1.22
infallibilitas cognitionis dei prouenit ex eo quòd nihil ſubterfugit cognitionem dei ibid.2.23
Infamia minus eſt fugienda quàm ſumptio euchariſtiæ indigna 314.1.10
Infectio carnis eſt fomes 184.2.2
Infernus dicitur dupliciter 249.3.7
infernus eſt quadruplex ſecundum quadruplex genus pœnarum 249.4.4
inferni locum aſſignant opiniones duæ 402.3.7
Infernus eſt infra terram vt omnes communiter ſentiunt ibidem.
infernus dicitur non eſſe corporeus ratione continentiæ, quia anima in eo corporaliter non continetur. ibid.
Inferior non poteſt reuocare conceſſionem ſuperioris 207.1.10.
Infidelitas & blaſphemia directè deordinant à fine. 203.4.6.
infidelitas non impedit matrimonium quatenus eſt peccatum, ſed propter periculum ſubuerſionis 385.1.10
infidelis non poteſt ſe diſponere ad fidem ſuſcipiendam per actus malos 199.4.8
infidelis poteſt præeſſe fideli non nouo dominio. 206.3.6
infidelis non eſt cogendus nec compellendus minis & pœnis, licet poſſit induci perſuaſionibus & exemplis 300.4.7.
infidelis relictus propter contumeliam creatoris poteſt contrahere ſi conuertatur ad fidem, ſecus ſi remaneat in infidelitate 381.1.7
Infinitas naturæ non ſemper arguitur per hoc quod natura eſt in pluribus ſuppoſitis extrinſecè 211.2.17
infinitum quid ſit 106.3.5
infinitum dicitur ſecundum ſubſtantiam, & ſecundũ quãtitatem, & ſecundum qualitatẽ, adhuc dupliciter ſecundum magnitudinem & multitudinem. Item infinitum ſecũdum actum ſimpliciter, & ſecũdum actum miſtum potentiæ, & omnes alii modi ad iſtos reducũtur. ibid.
infinitum ſecundum magnitudinem non cognoſcuntur à deo ſcientia viſionis, ſed bene ſcientia ſimplicis intelligenti ibid.6
infinitum ſecundum quod infinitum, eſt ignotum ibid.
infinitum ſecundum multitudinem bene cognoſcitur à deo ſcientia viſionis ibid.7
infinitum ſecundum magnitudinem aut multitudinem ſi à deo ſit totum ſimul producibile, etiam & intelligibile ab eo, & ſi non ſimul totum producibile, nec intelligibile ibid.4.10
infinita potentia an argui poſſit ex eo quòd non eſt limitata ad genus per ſpeciem 111.2.7.&.10
infinita potentia an argui poſſit ex eo quòd nihil ſupponit in arguendo 112.3.11
infinitum an aliquid argui poſſit, quia excedat omnem perfectionem entem & poſſibilem in omnibus ſpecieibus & generibus ibid.12
infinitas dei arguitur, quia poteſt producere infinitum ſimul vel ſucceſſiuè ibid.13

Infinitas an sit deo attribuenda 111.1.5.&.3.13
infinitus processus rerum secundum gradus specie differentes, vel saltem secũdum numerum posſibilis arguit infinitatem dei ibid.3.14
infinitas simpliciter an arguatur ex posſibilitate ad infinitos effectus secundum numerum, & non secundum speciem 112.4.15.16
infinitas intensionis an arguit infinitatem simpliciter ibid.17.
infinita causa actu ex infinitate in potentia suorum effectuum an argui posſit ibid.17.&.19
infinitum dicitur priuatiuè & negatiuè 113.1.20
infinitas an arguit perfectionem ibid.
infinitum secundum essentiam à deo produci non potest 113.1.6.
infinita multitudo in ordinatis per se essentialiter est imposſibilis ibid.7
infinita multitudo secundum numerum incipiendo ab vno vel à finitis, & successiuè procedendo non est dabilis ibid.7
infinitam multitudinẽ, puta infinitas animas simul à deo produci an sit posſibile ibid.2.8.9.10
infinitus numerus an certitudinaliter sciri posſit 114.1.27
infinito secundum magnitudinem aut multitudinem an posſit fieri additio 113.3.14.15.16
infinito posse additionem fieri an arguat plus & minus, maius & minus posse conuenire infinito ibid.4.17
infinitas essentiæ an repugnet creaturæ 114.1.24
infinitum corpus mathematicum si esset, an esset figuratum 113.4.22.23
infinitum secundũ magnitudinem, siue sit ens naturale, siue mathematicum an posſit deus producere ibid.
infinitum an repugnet rationi quantitatis 114.1.29
infinitum secundum magnitudinem an esset infinitæ virtutis ibid.2.31
infinitas potentię an requirat quod posſit in infinita posſibilia specie distincta 115.4.9
infinitæ ideæ an sint in deo 115.4.12.13.&.116.1.14.15
infinitum an posſit esse inter terminos infinitè distantes ibid.14.
infinitus processus naturarum specificatarum non potest argui ex infinito processu numerorum & figurarum 116.1.19.
infinito secundum partem secũdum quam est finitum potest fieri additio, licet non secundum alteram partem 128.3.21.
infinitum duratione non habet mensuram durationis 17.3.6.
infinita esse inter deum & materiam est imposſibile 138.4.10.
infinitum priuatiuè secundum quod huiusmodi est ignotum, sed infinitum negatiuè est maximè cognoscibile, nisi cognoscendi difficultas proueniat ex parte potentiæ vel modi cognoscendi 414.4.31
Inhabitatio dei in sanctis 99.4.2
Inhærens primo modo semper ineſt 160.2.15
inhærentia coloris ad corpus dicit duo 211.3.11
Inimicorum dilectio quibus est prçceptum & quibus consilium 266.1.2
inimicus capitur dupliciter 266.2.4
inimicus inquantum talis non est diligendus, imò magis odiendus ibid.5.6
inimicus est diligendus de necessitate salutis, inquantum est creatura ad imaginem dei ibid.
inimicis signa amicitiæ aliquando sunt exhibenda 266.2.7.
inimicis licitum est optare aduersa fortunæ & tribulationes. 226.3.8
inimicum diligere an sit plus meritorium quàm amicum diligere ibid.4.&.col.4.6
Influentia generalis dei principia in esse cõseruat. 179.1.4
Ingenitus potest capi dupliciter 80.1.2
ingenitum & innascibile super quo fundatur 80.1.7.8.9
ingenitum & innascibile vtrum sit notio patris 80.2.12
ingenitum potest aliquid dici dupliciter ibid.
Innascibile & ingenitum quid important 80.1.5
innascibilitas vtrum constituat personam patris 80.4.3
Inniti non idem est quod inhærere 89.4.12
innititur vna res alteri tanquam causæ conseruanti, vel subiecto, vel suo fundamẽto, sicut innituntur respectus modi essendi ibid.
Inseparabile dupliciter potest dici de aliqua forma vel actu. 105.3.26
Instans diuidi in tria signa improbatur 218.1.7
Instans temporis discreti potest esse immediatum instanti 218.3.14.
Instrumentum est duplex, & aliquod recipit aliquam virtutem à principali agente ad agendum 290.1.18
instrumenta extrinseca adueniunt agenti accidentaliter, sed non intrinseca 226.1.8
instrumentum animatum indiget habitu ad operandum sed non instrumentum inanimatum 235.4.11
instrumentum motum ab agente suscipit vnam virtutem ad aliquid producendum vltra suam naturalem, secundum aliquos qui improbantur 289.3.11.&.290.1.18
instrumentum non habet præter suam naturalem virtutem, aliam virtutem à principali agente sibi inexistentem. 404.2.16
Integritas carnis se habet solum vt materia respectu virginitatis 164.2.7
integritas membri corporalis se habet de per accidens ad virginitatem ibid.10
Intellectus in cognoscendo semper sequitur ordinem naturæ 21.4.15
intellectus agens non agere in phantasmata aliquid imprimendo vel abstrahendo probatur 27.1.3
intellectum agentem non esse ponendum propter actionem eius in intellectum posſibilem probatur ibid.3.15
intellectus agens non debet poni 28.1.26
intellectum agentem ponere ratio Aristotelis non concludit ibid.29
intellectus diuinus est potentia cognoscitiua perfectiſſima. 94.1.8
intellectus vna intellectione non potest simul plura intelligere çquè primò & principaliter 94.2.13
intellectum intelligere primò alia à se & postea seipsum prouenit ex imperfectione ipſius ibid.
intellectionis nobilitas aut ignobilitas attenditur secundum ordinem nobilitatis obiectorum principalium & per se ibid.215.16
intellectus intelligendo vilius se tanquam principale obiectum vilescit ibid.
intellectum non intelligere lapidem nisi secundum illud quod de lapide est in intellectu, an sit verum ibid.21
intellectus creatus an intelligat res creatas antequam determinentur per esse actuale 95.4.8
intellectus cuius natura determinatur per esse actuale, an posſit cognoscere rem ſingularem non determinatam per esse actuale ibid.10
intelligi potest res sub esse essentiæ, licet illud non habeat & sub esse existentiæ, licet illud non habeat ibid.11
intelligere diuinũ tria habet, intellectum, rationẽ, actum intelligendi & rem intellectam 98.2.10
intelligere componendo & diuidendo quid sit 103.4.5
intellectus an aliquando necesſitetur 106.1.8
intelligi posſitiuè non est nisi eius quod habet rationem entis 107.1.10
intellectus an se habeat magis de propinquo in productione rerum quàm voluntas 119.3.5.6.7
intelligere & velle necessariò prærequiruntur termino producto & non sunt principia in creatione 130.1.35
intellectus beatus videns verbum videt in ipso omnes res creatas & creabiles, & tamen cognitio est finita 130.2.38.
intellectio aliqua dicitur alicuius dupliciter 136.1.8
intelligens habet materiam ibid.
intelligendi principium elicitiuum non habet materiam ibidem.
intellectiua operatio non indiget materia ibid.2.11
intelligere non conuenit materiæ tum propter quantitatem, tum propter impotentialitatem 136.3.5
intelligentia optimè non disponitur mouendo suum orbem. 138.3.6
intelligentia mouendo non assimilatur deo ibidem.

intelligentiæ & aliæ creaturæ spirituales excedunt corporales substantias virtute ibid.8
intelligere fit in nobis & in aliis per hoc quòd est prȩsens intellectui 139.2.7
intellectus humanus non intelligit se per suam essentiam 139.3.13.
intelligentia prima non creauit secundam,nec secũda tertiam contra Auicennam 139.2.9
intellectus non primò cognoscit vniuersaliter sed singulariter,quanquam aliqui oppositum dixerunt 140.2.7
intellectus si vellet non cognoscere singulare,prȩcognoscere illud ibid.3.13
intellectus alius à diuino semper est in potentia ad intelligendum 141.2.7
intellectus potest lactis dulcedinẽ ab eius albedine secernere,quanuis in eodem sint. 142.3.9
intellectus considerans absq; vllo errore non potest peccare. 145.1.5
intelligentia nõ habet fitum,nec in ipsa est eadem species & in alio 159.4.6
intellectus coniunctus & separatus habet alium & alium modum operandi 160.1.11
intelligere Deum est idem cum deo,& similiter velle 170.4.14.
intellectus practicus habet actiuitatem per aliquem actũ qui non est liber 171.4.29
intellectus primò est liber à necessitate 172.2.15.16
intellectus agens non est liber 171.4.31
intellectus est liber à coactione 172.1.12
intellectus dei practicus per prius est liber 172.4.24
intellectus practicus mouetur à bono 189.2.27
intellectus assentit principiis & conclusioni diuersis assensibus. 196.3.6
intellectus habet semper habitum correspondentem habitui voluntatis 199.3.5
intellectus idem potest esse determinatus & indeterminatus ad infallibilem veritatem 269.4.13
intellectus prout est habitus principiorum, dupliciter accipitur 271.4.7
intellectus humanus non videt corpus Christi in Eucharistia. 217.1.6
intellectus nunquam cogitur quantum ad actum qui est intelligere,licet possit necessitari 352.2.6
intellectus creatus per nullam formam potest eleuari ad recipiendum formam supernaturalem 414.4.30
intellectum videntem diuinã essentiam videt ea quę sunt in ipsa realiter,& nõ creaturas,aliqui opinantur & improbantur 415.2.5.6
intellectus intelligendo non potest cogi, sicut nec voluntas volendo 417.1.17
intellectus per suum actum perfectius nõ vnit deo quàm voluntas ibid.3.10
Intemperatus peccat, licet velle non sit tunc in sua potestate 170.1.10
Intendere est ex vno in aliud tendere 193.4.3
intendere est actus voluntatis 194.1.5
intendere est respectu finis,sed non absolutè ibid.
intendere potest respicere finem dupliciter ibid.8
intentio directè est de fine ibidem
intentio potest dici electio respectu diuersorum ibid.
intentio est actus voluntatis tendentis in finem mediantibus his quæ sunt ad finem 199.4.5
intentio potest esse in actu voluntatis, vbi erit remissio in actu intellectus 194.1.5
intentio duplex,vna mentalis,& alia exterior 305.1.5
intentio mentalis non requiritur in sacramentis habentibus actum exercitum secundum vnam opinionem ibid.6.7.8.9.10.11.12.
intentio mentalis actualis non semper requiritur,licet bene habitualis ad collationem sacramentorum ibid.
intentio recta requiritur in ministro ad conferendum sacramentum,sed non ad effectum sacramenti ibid.13
intentionale propriè quid sit 155.3.9
Inuisibilia dei quare in plurali dicit Apostolus 20.3.2
Ioachin Abbas in duobus errauit circa mysterium trinitatis. 48.4.29
Ioachin fuit verus Arrianus, ponendo tres personas esse vnum collectiuè solum, ita quòd in nulla essentia conuenirent,& imponendo magistro quòd ponendo essentiam non generantem,nec genitam, nec procedentem oportet in diuinis ponere quaternitatem 90.3.36
Ioachin opinio in duobus est condemnata ibid.
Ioseph fratres prȩmonuit antequã accusaret eos & si secus fecerit,errauit 351.4.8
Iudas plus horruit mendacium quàm fornicationem 377.4.11.
iudæ melius fuisse si natus non fuisset quamodo intelligitur. 422.3.12
Iudæi multipliciter peccauerunt blasphemando in deum 205.3.6.
Iudex non potest licitè vendere suum iudicium 365.2.11
iudicandorum quadruplex est differentia 409.2.13
iudici infideli comparere non tenetur fidelis 207.1.14
iudicandi omnes vniuersaliter cognoscent bona & mala per reuelationem 409.3.4.5
iudicare potest competere alicui multipliciter 409.2.10
iudicialia legis veteris mutata sunt lege durante, & fortiori ratione lege cessante 293.2.5
iudicium Astrologorum de futuris particularibus deficit in multis 158.1.11
iudicium intellectus est causa potestatis liberi arbitrii 171.2.23.
iudicium conclusiuum est primus actus liberi arbitrii 172.3.18.
iudicium rationis in somnis,& aliis ægritudinibus absorbetur,& tamen non deperditur 164.2.6
iudicium faciet Christus in media nocte,id est, in medio climate quod est vallis Iosaphat secundum aliquos 395.1.15.
iudicium generale esse futurum ostenditur 409.1.8
iudicium disceptationis fiet mentaliter inter deum & homines,licet sententiæ prolatio secundum aliquos vocaliter fiat ibidem
iudicii vniuersalis tempus non potest sciri per certitudinem rationabiliter ibid.2.10
iudicii locus fiet super vallem Iosaphat, in qua Christus ascendit ibidem
iudicium particulare fit in morte cuiuslibet, & vniuersalis separatio fiet in generali iudicio ibid.2.11.12
iudicio particulari & vniuersali iudicandus est homo,inquantum persona singularis est & pars communitatis ibid. 12.
iudicio retributionis omnes iudicabũtur, sed iudicio discutionis iudicabuntur illi,quorũ merita demeritis permiscentur ibid.
Iuramentum quid est 283.3.5.6
iuramentum non est de se illicitum,sed non est de se appetendum eod.4.7.8
iuramento subuenitur incredulitas audientis ibid.9
iuramẽtum duplex, scilicet assertorium & promissorium 284.1.4.5.
iuramentum coactum per metum cadentem in constantem virum non est obligatorium in foro contentioso ibid.6.
iuramentum coactum in foro conscientiæ est obligatorium si id quod promittitur sit licitum ibid.7
iuramentum dicitur incautum dupliciter eod.3.4
iuramentum incautum quo iuratur illicitum,vel aliquod quod est maioris boni impeditiuum, non est obligatorium ibid.5.6
iuramentum exactum per iudicem solum est partis & legis 285.4.10
Ius diuinum ex gratia non tollit ius humanum,quod est ex naturali ratione 206.1.6.7
ius & dominium secũdum aliquos infidelis super fideles potest auferri illi ab ecclesia 206.3.6
ius patronatus nullo modo plus debet vendi propter spirituale annexũ,& de modo quo rectè venditur 366.3.13
ius naturale diuiditur & diffinitur 376.2.6
Iustum secundum quid tantum est reperibile inter deum & hominem 55.4.18
Iustitia puniẽs an sit necessaria ad perfectionem vniuersi 110.2.11.
iustitia dupliciter potest capi 103.2.3

Iuſtitia gratuita fuit cauſa conſeruatiua iuſtitiæ originalis. 165.2.4

Iuſtitia originalis fuit ſubiectū corporis reſpectu animæ & obedientiæ virium inferiorum ad rationem ibid.6

Iuſtitia originalis non fuit gratia gratum faciens 165.3.10.

Iuſtitia originalis auferebat omne læſiuum à corpore 181.3.5.

Iuſtitia in deo dicitur reſpectu noſtri 223.4.2.5

Iuſtitia commutatiua eſt quando redditur præmium pro merito 201.1.4

Iuſtitia circa quæ conſiſtit, nota 229.3.9.10

Iuſtitia dupliciter accipitur 286.3.6

Iuſtitia originalis capitur dupliciter 165.2.4

Iuſtitia originalis an poterat transfundi 290.4.31

Iuſtificatio impii quid ſit 338.3.5.6

Iuſtitia impii plena requirit ſatisfactionem quæ frequenter ſequitur infuſionem gratiæ eod.4.11

Iuſtificatio impii primò requirit ex parte peccantis quòd peccatum deteſtetur, & ex parte dei quòd gratiã infundat. eod.3.7

Iuſtitiam conſtituere æqualitatem in acceptionibus & dationibus dupliciter intelligitur 407.4.6

Iuſtitia commutatiua requirit æqualitatem quantitatis inter dantem & accipientem ibid.

Iuſtitia diſtributiua requirit æqualitatem proportionis, & non quantitatis ibid.7

Iuſtitia diſtributiua magis dependet ex commutatiua quàm econuerſo ibid.

Iuſtitia commutatiua non eſt inter deum & hominem reſpectu bonorum licet bene malorum 408.2.12

Iuſtitia diſtributiua ponitur in deo reſpectu creaturarum 408.1.8.

Iuſtitia diſtributiua propriè dicta non eſt propriè in deo ibidem

Iuſtitia dei punitiua eſt bona per modum medicinæ, & ſecundum quòd eſt rectitudo voluntatis ibid.10

Iuſtitiam ponere in Deo per comparationem ad materiã ciuilem eſt ridiculum. ibid.2.11

LAborantes autem qui tenentur ieiunare, & qui non 335.1.6.

Labor in admiſtratione ſacramentorũ nullo modo venditur ſine ſimonia 365.2.10

Labor nunquam vendi poteſt, ſed fructus operis ex labore pendens ibid.

Lachrymæ ſunt effectus immediatus triſtitiæ, ſed non ſunt immediatus effectus diſciplinæ voluntatis. 339.4.7

Laico quantumcunq; ſancto non licet euchariſtiæ ſacramentum communicare aliis 326.3.4.5

Latria quid ſit 229.2.6

Iatria ſeu cultus deo exhibitus accipitur tripliciter. ibid.

Iatria eſt virtus ibid.7

Iatria non eſt virtus theologica 229.3.9.10

Iatria reducitur ad virtutem iuſtitiæ ibid.10

Iatria vt eſt actus iuſtitiæ nõ eſt propriè ad deum. ibid.10

Iatria quomodo conſiſtit circa medium non rei, ſed rationis, nota ibid.11

Iatria ſecundum aliquid eſt de iure naturali, & ſecundum aliquid eſt de iure merè poſitiuo ibid.12

Iatria exhibetur alicui dupliciter per ſe & per accidens 229.4.6.7.

Iatria propriè debetur ſoli deo ibid.7

Iatria poteſt dari aliis à deo dupliciter ibid.7

Iatria cruci Chriſti ſecundum ſe conſideratę non debetur ibid.8.

Iatria exhibenda eſt tribus, ſcilicet corporis, animæ, & exhibitione exteriorum 230.1.11

Iatria, pietas, theoſebia, & religio, quomodo differunt ibidem.

Legalia an ſint obſeruanda ex Apoſtolorum præcepto 293.3.11.

Legitimatio facta per Papam, an teneat quo ad ſucceſſionem in bonis temporalibus extra terras Papæ duæ opiniones 383.1.8.9

Legitimus nunquã illegitimatur, licet bene econtra, cùm iura proniora ſint ad abſoluendum quàm ad puniendum. ibid.12

Legitimatio ciuilis non ſemper ſequitur legitimationem dei, quia vna ex parte animę, & alia ex parte bonorum attenditur ibid.10

Lepra interdum cedens in malum prolis non debet impedire à traditione debiti 375.3.10

lepra non impedit matrimoninium, quantum ad propriũ actum, licet aliqua grauamina inferat, quantum ad ſecundos actus 381.2.6

leproſæ vxori, vtrum vir ſanus teneatur debitum reddere & cohabitare, opiniones duę 375.1.4 &.2.8

lepræ periculum imminet viro cognoſcenti vxorẽ leproſam magis quàm vxori ſanę cognitæ à leproſo ibid.8

Lex euangelica eſt lex libertatis à peccato & à vet. lege 207.1.13.

lex vetus prohibebat manum & animum, & ſolam manũ cohibebat 286.2.5.6.7.8

lex vetus multipliciter accipitur ibid.3.6

lex vetus ante aduentum Chriſti iuſtificabat iuſtitia acquiſita ibid.6

lex vetus bene obſeruata iuſtificabat meritoriè, ſed non effectiuè ibid.3.7

lex vetus quare dicta eſt lex timoris ibid.4.9.12

lex noua quomodo liberat ab oneribus legis veteris 288.3.14.

lex quomodo impleta eſt per Chriſtum 293.3.10

lex humana non poteſt præcipere alicui, vt peccatum ſuũ coram ſacerdote confiteatur 342.2.7

Liber vitæ dupliciter dicitur 74.1.9

liber vitæ dicitur per ſimilitudinem ad librum materialem. 267.3.7

liber vitæ prius repræſentat bonos quã malos ibid.

liber vitæ diſtinguitur in paginam præſentis iuſtitiæ, & paginam prædeſtinationis æternæ ibid.

libertas quomodo poteſt conuenire 26.3.13

libertas an ſit in deo reſpectu omnium actuum diuinorũ 105.4.6.7.

libertatis ratio vel neceſſitatis ſumẽda eſt ex habitudine potentiæ ad obiectum 127.3.27

libertas abſoluta, & libertas arbitrii differunt 170.3.12.

libertas arbitrii eſt qua quis poteſt exire in aliquem actũ, & eius contrarium contrariè & contradictoriè ibid.

libertas arbitrii priuatiua non eſt reſpectu actuum imperatorum ibid.13

libertas de ratione ſua non importat quòd ſit actiua vel paſſiua ibid.15

libertatis cauſa eſt connexio contingens aliquorum volibilium, &c. ibid.4.16

libertas in nobis duplex reſpectu concluſiui & electiui ibid.17.

libertas in cognoſcente excludit coactionem & neceſſitatem. ibidem

libertas non poteſt eſſe reſpectu potentiæ purè paſſiuę, ſic quòd nullo modo ſit actiua 173.2.21

libertatis ratio conſiſtit in notitia quam habemus de cõtingenti connexione aliquorum viſibilium, &c. ibid.23.

libertas in deo non eſt ad habendum actum ibid.4.30

libertas largè eſt immunitas à quocunque bono, &c. 172.1.12.

libertas ſumitur tripliciter ibidem

libertas electionis continetur in libertate iudicii concluſiui. 172.3.17

libertas triplex 174.1.2

libertas an ſit ad bonum & malum, nota ibid.

libertas arbitrii tripliciter poteſt conſyderari ibid.

libertas voluntatis non eſt æqualis in omnibus 174.4.5

libertas eſt magis in bonis quàm in malis per impulſionẽ ibid.8

libertas eſt reſpectu futurorum, ſed non omnium 174.1.2

libertas eſt diuerſa ſecundum diuerſos ſtatus ibid.

libertas poteſt dupliciter accipi, & ſecundum vnum modum intellectus eſt liber 417.1.17

libertas oppoſita neceſſitati non facit actum liberiorem perfectiorem ibidem

liberum arbitrium non poteſt impediri directè 157.4.7.

liberum arbitrium quid ſit, nota 169.3.2

Liberum arbitrium dicit facilitatem voluntatis & rationis. 170.1.8
Liberum arbitrium eſt potentia intellectus,vel voluntatis,vel vtraque ſimul. 169.4.4.
Liberum arbitrium nec eſt actus,nec habitus ibidem
liberum arbitrium poteſt eſſe actiuum, vel quoad exercitium,vel quoad determinationem 170.1.11.&.12.
liberum arbitrium per peccatum recipit difficultatem. 187.3.1.
liberum arbitrium per peccatum recipit difficultatem. 174.1.2.
liberum arbitrium eſt ſolis habentibus intellectum. 174.3.4.
liberum dicitur liberum ab aliquo & ad aliquid. ib.3.4
liberum arbitrium eſt vulneratum 174.4.8
Lignum vitæ quare dicebatur 159.3.2.
Limbus patrum dicitur infernus inferior, & quomodo, vide 249.2.5.
Limitatio eſt duplex ſecundum eſſentiam, & ſecundum qualitatem molis 101.2.13
Limitari aliquod genus vel ſpeciem quid ſit 112.2.7.
Linea ſeipſa terminatur,non puncto 133.3.13
linea ſe habet ad punctum, ſicut ad priuationem vlterioris continuationis ibid.14
linea conſanguinitatis quid eſt 386.1.5.
Linguas igneas fuiſſe veras res extra animam probabilius eſt. 54.1.9.
Litera occidit quomodo intelligitur 286.4.9
Locatum eſſe in loco,& non occupare locum eſt impoſſibile 400.2.17.18
Locus poteſt conſyderari dupliciter 99.3.3.5
locus quid ſit 101.1.5.
locus eſt duplex,mathematicus & naturalis ibidem
locus & ſitus eſt duplex,mathematicus & naturalis. ibidem.
locus diffinitus an conueniat alicui rei ratione eſſentiæ limitatæ 101.2.13
locus cœleſtis non competebat Lucifero 143.4.2.
loci diſtantia non minuit inclinationem 156.2.12
locus non eſt terminus motus localis, ſed eſſe mobilis. 222.3.6.
Locus poteſt acquirere de nouo aliquod corpus abſque ſui mutatione & abſque mutatione alterius in ipſum 318.3.12.13
Locutio eſt duplex exterior & interior 151.3.12
locutio exterior duo requirit ibid.
locutio interior fit per directionem affectionis in alterum ibidem
locutio interior fit per directionem conceptus ſui in alterum ibidem
Lucifer dicitur religatus,quia non habet tantam poteſtatem,quantam poteſt habere in die iudicij 143.4.2
Lucifer incertum eſt cuius ordinis fuerit ibid.4
Lucifer ſecundum Gregorium fuit de ſupremo ordine 144.1.6
Lucifer ſecundum aliquos fuit de angelicis virtutibus ibidem
Lucifer peccauit ratione proprię excellentiæ ibid.
Lucifer de primo ordine principij recidit 149.4.2
Lucifer conſiderans eminentiam ſuę dignitatis elatus eſt 144.1.6
Lucifer non eſt inter nos,ne nunc infeſtet nos 143.4.2
Lucifer licet fuerit forte ex ordine Seraphin,tamen dicitur Cherubin 144.4.9
Ludi triplices quorum aliqui de neceſſitate vitandi ſunt à pœnitentibus alij poſſunt permitti 338.1.6
Lumen medium habentes habẽt euidentiam intelligentiæ,neq; in eis perditur fides 6.1.11
lumen quod medium inter lumen fide & lumen glorię ponitur ſecundum opinionem aliquorum 5.4.6
lumen illud medium inter lumen fidei & lumen gloriæ eſt veluti lumen auroræ inter lumẽ meridianum & tenebras medium ibidem
lumen medium habentes (ſi ponatur) at adhuc non cauſaret in aliis euidentiam eorum quæ docent 6.1.12
lumen medium inter lumen fidei & lumen glorię improbat doctor ibid.
lumen medium inter lumen fidei & lumen gloriæ multi doct.experiuntur ſe non habere ibid.
lumen medium ſi eſſet ad vtilitatem communitatis inductum,manifeſtaretur per actum proprium ibid.
lumẽ nullum medium eſt quod reddat articulos euidentes euidentia intelligentiæ 6.2.16
lumen medium etiam ſi ponatur non facit euidentiam articulorum ibid.
lumen medium ſi eſſet,euacuaret authoritatem ſacrę ſcripturæ ibid.18
lumen medium & obſcuritas fidei contrarię opponuntur,ideo ſimul ſtare non poſſunt ibid.
lumen medium inter fidem & lumen gloriæ ſecũdum ſic opinantes ponitur quaſi retinens formas contrarias ibidem 19
lumen ideo appellatur theologia,quæ eſt fidei declaratiua & aliqualiter perſuaſiua 6.3.20
lumine tali quod dicitur theologia pollere debent maiores prælati ibidem
lumen nullum eſt in via ponendum quod faciat articulo euidentes ibid.
lumen nullum eſt quod tantum poſſit reſpectu articulorum, quantum poteſt lumen naturale reſpectu principiorum naturalium ibid.4.22
lumen glorię ſecundum ponentes facit euidentiam tantam vel maiorem de articulis,quantũ habemus de principiis naturalibus ibid.
lumen ſi eſſet cognitiuum cognoſceret tenebras non aliunde quàm à ſe 97.3.16
lumen intellectuale non intenditur 152.1.14
lumen intellectuale vnius angeli nõ poteſt intendere reliquum ibid.2.18
lumen defluxum corporum ſubtilium à ſole & ſtellis ſecundum aliquos,quorum opinio reprobatur 155.1.5
lumen ſecundum aliquos eſt forma ſolis,quorum opinio reprobatur ibid.9
lumen dicitur habere eſſe debile ibid.2.7
lucet nihil niſi denſum 155.3.8
lumen dat non colori eſſe intentionale ibid.11
lumen habet eſſe reale ibidem
lumen nõ requiritur ad viſionem niſi ad diſpoſitionem medij 178.4.8
lumen habet non ſolum illuminare,ſed calefacere & frigefacere virtute corporis in quo eſt 156.1.8
lumen gloriæ & lumen naturale non ſe habent eodẽ modo ad habitudinem 237.1.9
lumen gloriæ animę Chriſti plus facit ad viſionem beatam quàm naturalis perfectio potentiæ ibid.11
lumen in viſione corporali quomodo requiritur 413.4 20. 21.22.23
lumen gloriæ an requiratur ad viſionem beatam ibid.
lumina duorum luminariũ in eadem forma faciũt vnum lumen, licet radij & fulgores vlterius procedentes diſtinguantur 155.2.18
luminaria cœli quoad ſubſtantiam & aliquam ſuam operationem non ceſſabunt priuſquam iudicium 412.4.1
Lux & lumen ſunt eiuſdem ſpeciei quo color & ſpecies coloris,quia ſe habent eodem modo 139.4.18
lux prima fuit ratio diſtinctionis 154.4.2
lux creata in principio mundi poteſt dici quòd fuit ſpiritualis,vel corporalis ibid.
lux facta eſt vbi ſol modo poſitus eſt ibid.
lux primo facta motu ſuo faciebat noctẽ & diem ibid.
lux & lumen ſunt qualitates in aëre ſolum exiſtentes 155.1.10
lux & lumen quare dicuntur formæ intellectuales ibid.

MAchina mũdi diſtincta eſt tribus primis dieb.157.2.2
Magdalenam poſt Chriſti paſſionem peccaſſe, & fuiſſe confeſſam eſt probabile 343.1.10
Magiſter Sententiarum non tenetur in hoc quod dicit eandem eſſe dilectionem qua Deus diligit nos, & nos Deum 270.4.2
Magi non virtute ſua produxerunt ſerpentes, ſed per applicationem requiſitorum ad eorum productionem actu cito producebantur 146.3.8
Magicæ artes fiunt virtute dæmonum 144.4.2

Magnum non poteſt facere deus de paruo ſine rarefactio ne,aut additione materiæ,nec natura ſecundū aliquos, quorum opinio reprobatur 161.2.5.6.7
magnum Deus de paruo poteſt facere ſine additione cuiuſcunq; aut rarefactione & non natura ibid.3.9
Magnes non motus localiter agit in ferrum 158.3.11
Maieſtas trinitatis eſt vna, ſic eſt vnum peccatum quod committitur in quamlibet trium perſonarum,vt de expulſione ſpirituum immundorum, quæ attribuebatur à Iudæis dæmonibus 204.3.9.
Maiores ordines ſolum poſſunt conferri ab Epiſcopo. 362.1.7.
Maius interdum alicui conuenit cui non conuenit minus. 215.2.10.
Mala pœnæ poſſunt referri in vltimum finem,& ideo illis licitè poſſumus vti 16.2.8.
malis culpæ an ſit vtendum & quomodo ibid.9.10
Maledictio pœnæ optatiua eſt illicita,niſi ſit ad correctionem delinquentis 347.3.9
Mala licet cognoſcantur à deo, non tamen dicuntur eſſe in eo 96.4.2
Malum an cognoſcatur à deo per ſolum bonum quo priuat 97.2.12.13.14.
mala tam naturæ quàm pœnæ & culpæ cognoſcuntur à deo. 97.1.8
malum opponitur bono diuino generali & ſpeciali oppoſitione ibidem.2.12.
mala fieri an poſſit à deo præcipi 121.2.3
mala ſunt aliqua ſolum quia prohibita ibid.3.7
malum & peccatum differunt 167.3.3
malum habet priuationem conuenientiæ ad rem pro for mali. 189.3.4.
malum per prius dicitur de priuatione conuenientiæ per eorum quæ conueniunt rei intrinſecè. 189.3.5.
malum & bonum dicunt naturas. 189.3.4
Malitia eſt ipſa corruptio formaliter ibid.4.7
malum non præceſſit primùm voluntatem malam. 187.4.2.
malum inquantum malum,non habet aliquam cauſam. ibidem.3.7
malum habet cauſam de per accidens & ſecundario. ibidem.
malum pœnæ conſiſtit in paſſione 192.4.3
malum inquantū malum non eſt intentum à natura, nec à Deo ibidem 5
malum naturæ aliquando bonum eſt in genere moris ibidem
malum non vniuocè dicitur de malo culpæ & pœnæ ibidem 4
mala an cadunt ſub prouidentia dei 181.1.7
mala fieri non poteſt à Deo magis eſſe volitum,quàm ab eo mala ſint volita 119.3.4
malum culpæ per pœnæ non poteſt à deo vel alio eſſe per ſe volitum ibid.
malum naturæ vel pœnę poteſt à Deo eſſe volitum per accidens ibid.3.6.& 4.9
malum culpæ non poteſt à Deo eſſe volitum, nec per ſe, nec per accidens ibid.3.7.& 4.9
mala fieri an ſit bonum, id eſt,conferēs ad perfectionem vniuerſi ibid.4.8
mala culpæ ſunt pręter voluntatem dei 120.1.6
malus dicitur per malum culpæ & non pœnæ 157.4.7
malum ſufficienter diuiditur in pœnam & culpam in habentibus liberum arbitrium 190.4.4
malum in operatione dicitur peccatum, in voluntate culpa 195.4.5
malum conſiſtit in priuatione boni debiti in eſſe 198.1.5
malum non fugitur niſi propter amorem boni 261.4.10
malum minus an aliquo modo poſſit eligi propter fugā maioris mali 282.1.6
malum dicitur dupliciter 311.1.4
malum culpæ non poteſt rectè eligi neq; ſecūdum ſe, nec pro vitādo quocunq; malo culpæ vel pœnæ 340.1.6 & 2.9.10
malum pœnæ minus aliquādo eſt eligendum pro vitando malo pœnæ maiori 340.1.8
malum pœnæ minus aliquando eſt eligendum pro vitando malo culpæ de neceſsitate aliquando ſolum eſt licitum ibidem
malum de ſe non excuſatur,& bonum de ſe non indiget excuſatione,ſed ſolus actus indifferens 373.3.5
Manducatio Chriſti poſt reſurrectionem fuit alia à manducatione angelorum in aſſumptis corporibus 250.4.10
manducatio euchariſtiæ eſt duplex 311.4.6
manducatio corporis Chriſti non eſt ſic de neceſsitate ſalutis vitæ ſpiritualis,ſicut manducatio cibi carnalis vitæ corporalis 312.2.9
manducatio Chriſti ſpiritualis & euchariſtiæ differunt 312.4.8
Manifeſtatio peccati eſt homini naturale,licet obligatio ad manifeſtationē ſit de Chriſti inſtitutione 342.3.10
Maria virgo cum Apoſtolis ſuſcepiſſe creditur ſpiritum ſanctum 53.4.6
Maria virgo oſtenditur non concepta in originali triplici via 217.2.5.6.7
Maria potuit à peccato originali præſeruari eod.3.8.9
Mariā à peccato originali præſeruari nō decuit ibid.10
Maria à Chriſto honorata eſt, non quantum potuit, ſed quantum decuit eod.4.13
Maria non fuit præſeruata à peccato originali ibid.14 ideo indiguit ſanctificatione ibid.15
Maria fuiſſet verè redempta,dato etiam quòd fuiſſet pręſeruata ab originali ibid.14
Maria non fuit ſubdita legi doloris partus ibid.15
Maria priuilegiata fuit ne corpus ſuum in terram verteretur ibid.16
Mariam fuiſſe ſanctificatam ante ſuam natiuitatem eſt certum 218.1.5
Maria ſecundum aliquos in eodem inſtanti fuit in peccato & ſanctificata,quæ opinio improbatur ibid.7
Maria non fuit ſanctificata in illo inſtanti in quo eſt concepta ibidem
Maria potuit fuiſſe per ſolum inſtans in peccato eod.2.8.& 3.15
Mariam nō fuiſſe per ſolum inſtans in peccato probatur ab aliquibus eod.2.10.11.12
Maria prius habuit quod eſt animale, & deinde quod eſt ſpirituale 219.1.18
Mariam fuiſſe in vtero ſanctificatam aliqualiter poteſt probari 219.1.19
Maria fuit bis ſanctificata ibid.5
Maria immunis fuit à peccato veniali quod ineſſe poterat eod.3.12
Maria non fuit impeccabilis per gratiam ſibi inhærentem eodem 3.5
Maria confirmata fuit in bono per auxilium dei ſpirituaLiter aſſiſtentis 220.1.8
Maria in paſſione filij dubitauit ex admiratione, ſed nō ex infirmitate fidei ibid.9
Maria caruit inani gloria dicens,filij vinum nō habent ibidem 10
Maria dicitur vera mater Chriſti,& quare 220.4.8 & 221.2.20
Mariam eſſe matrem dei eſt locutio vera & propria 220.4.5
Mariam non poſſe dici matrem Dei locutione propria oſtenditur quinq; rationibus 221.1.9.10.11. 12
Maria & crux conſideratæ ſecūdum habitudinem quam habent ad deum,poſſunt latria adorari 216.1.8
Mariæ virgini ſecundum ſe conſideratæ non debetur latria ibidem
Maria plus tenetur honorare Chriſtum filium quàm ecō tra 216.2.12
Maria alia honore debet honorari,quàm Chriſtus,ſcilicet hyperdulia ibidem
Marię non debetur dulia,prout dulia eſt honor datus habentibus dominium ſuper nos 230.3.6
Maria virginitatem vouit 373.1.4
Mariam cōſenſiſſe in matrimonium abſq; præiudicio voti ſui intelligi poteſt dupliciter ibid.8
Maria certificata fuit quòd carnalis copula non ſequeretur inter ipſam & Ioſeph ibid.9

Maria in partu nō peperit cum aliqua corruptione membrorum, neque in partu fuerant duo corpora ſimul. 399.4.11.
Maria peperit Chriſtum per ſolam dilatationem membrorum. ibidem.
Martyres aliqui quantum ad aliquid paſſi ſunt maiorem dolorem dolore Chriſti, ſed non quantum ad omnia. 240.4.13
martyrium præualet cuilibet ad liberationem à malo ſequelæ & tollitionem maioris boni. 302.2.9.10
martyrium habet efficaciam à charitate patientis, & à cauſa patiendi. 302.3.14
Materia recipit formas accidentales mediante forma ſubſtantiali. 24.2.16
materia ſola non eſt cauſa recipiendi quantitatem 39.1.&.2.
materia extenſa an differat à ſeipſa nō extenſa 92.4.28
materiam habere plures partes ſub pluribus quantitatibus vel pluribus partibus eiuſdem quantitatis an arguat materiam habere extenſionem aliam à ſua quantitate. ibidem
Materialitas vel ſingularitas non impedit quin aliud cognoſcatur à deo 96.1.14
materia ab angelis & aliis dicitur ingenita non à carentia principii productiui, ſed principii durationis. 95.2.7.
materia eſt aliquid productum per creationē. 126.2.9
materia eſt vltimum ſubiectum quo nihil eſt prius in eius productione ibidem
materia prima habet cauſam ipſam deducentem de non eſſe ad eſſe ibidem
materia prima non poteſt eſſe ſine forma ibidem
materia fit propter formam 136.2.11.
materiæ non vnita forma niſi quia indiget ibidem
materia ſecundum aliquos eſt principium indiuiduationis, quorum opinio reprobatur 136.1.6
materia ſic ſignatur ratione entis vel vnius 137.2.16
materia non facit differre niſi quando vnum non habet materiam ibidem.3.7
materia non ſeruit ad nutum dæmonum 144.4.2
materia prima à ſolo deo creatur 152.3.2
materia creata eſt in loco in quo eſt mundus ibidem
materia illa magnum ſpatium occupabat ibid.
materia terræ & abyſſus dicta eſt ibidem
materia dicta eſt informis ne videretur vnicam formā habere ibidem
materia omnis corporabilium & incorporabilium ſecundum aliquos eſt alia & alia materia, quorum opinio reprobatur 152.4.5
materia non poteſt eſſe abſq; priuatione 153.2.14
materia poteſt capi dupliciter ibid.16
materia prima ſecundum aliquos non poteſt eſſe ſine forma ibidem
materia nō poteſt eſſe ſine omni forma accidentali & ſubſtantiali 154.1.4.&.2.8
materia non poteſt eſſe ſub forma eſſentiali 154.2.7
materia & forma conſtituunt vnum, non autem materia & accidens 154.2.8
materia plus dependet à forma ſecundum actualem exiſtentiam quàm accidens à ſuo ſubiecto ibid.3.11
materialia à materia coſtæ non fuit ex qua mulier fuerat formata 161.1.2
materia coſtę ipſius Adæ fuit multiplicata ſicut quinque panes Chriſti ibid.
materia ſecundum ſe non eſt alteri æqualis nec inęqualis ibidem 4.11
materia virginitatis eſt in experientia delectationis 164.3.10
materiæ baptiſmi variatio quoad accidentalia nō variat ſacramentum 296.2.6
materia eadem poteſt eſſe in diuerſis ſacramentis, quia ſacramenta diſtinguuntur principaliter per formas ibidem 6.7
materia de ſe nō poteſt eſſe eadem cum alia materia, neq; diuerſa 394.1.26
materia hominis annihilata & eadem producta nō eſſet cum præcedente, neq; diuerſa ibid.
materiæ competit duplex diſtinctio per hoc quod ipſa eſt aliquo modo ens & aliquo modo diſtinguitur ab actu 396.1.9
materia non diſtinguitur, neq; cum ea habet vnitatem ibidem
mater aliquando tantum honorem tenetur impendere filio ratione excellentiæ ſicut econtra 230.1.12
Matrimonium fuiſſet inter omnes primi ſtatus 164.4.2
matrimonium fuit inſtitutum ante peccatum & poſt peccatum 366.4.2
matrimonii prima inſtitutio differt à ſecunda multiplicitер ibidem
matrimonium eſt ſignum duorum ibid.
matrimonium probatur eſſe bonum & licitum ibidem 4.4.5
matrimonium ſeparat coniunctionem per contemplationem cum Deo, ſed non illa quæ eſt per gratiā 367.1.6
matrimonium per bona matrimonij excuſatur à toto, & non à tanto ibid.7
matrimonium cadit ſub præcepto nondum reuocato ibidem 2.4.5
matrimonii præceptū ſecum patitur virginitatis votum ibidem 5
matrimonij inclinatione ceſſante in omnib. ceſſaret matrimonij obligatio ibid.6
matrimonium eſt licitum, & probatur eſſe ſacramentum 367.3.5
matrimonij ſacramento non confertur gratia ſecundum Canoniſtas, licet bene ſecundū Theologos ibid.6.7.8
matrimonium non habet plenam vniuocationem cum aliis ſacramentis nouę legis 367.4.9.& 368.2. 12. 13. 14
matrimonium non eſt ſacramentum propriè, licet ſit remedium contra peccatum 368.2.17
matrimonium poteſt eſſe inter infideles, dummodo non contrahunt in gradu prohibito iure naturali vel diuino 385.1.7
matrimonium contractum dirimitur, & contrahendum impeditur per diſparitatem cultus ibid.8
matrimonium eſt ſacramentum eccleſię ratione ſignificationis 381.4.6
matrimoniū in tribus vltimis gradibus erat multum periculoſum & inutile. 386.3.11
matrimonium inter conſanguineos & affines cōtractum eſt diſſoluendum 388.3.5
matrimonium in gradu prohibito accuſandū eſt primo per conſanguineos, & demum per extraneos 389.2.7
matrimonium vnius fratris cum aliqua ſorore cōſanguinea cum alia ſorore, non ſeparetur ibid.9
matrimonium ſecundū eſt licitum ſicut & primū 390.4.7
matrimonium primum habet duas honeſtates quas non habet ſecundum ibid.6
matrimonium contractum dirimentia & impedientia cō trahendum multa ſunt quæ probātur per ſufficientiam 379.2.7
matrimonio fratris cū cōſanguinea ſeparato quid facere debet alius frater qui ſubtile matrimonium contraxit. 389.2.7
matrimonio quæ eſt maxima diſtantia, quæ diſſoluit & nimia propinquitas ibid.8
matrimonii cauſa pertinet ad iudicē eccleſiaſticū 368.2.7
matrimonij diffinitio ponitur ibid.3.2
matrimonium requirit conſenſum per verba, aut verbis æquiualentia expreſſum ibid.3.2.vlt.
matrimonij conſenſus expreſſus non obligaret ſi ceſſaret diuina inſtitutio ibid.5
matrimonium ſoluitur per religionis ingreſſum, opiniones quatuor recitantur 368.4.6.7.& ſeq.
matrimonium habet duplicem ſtatum 369.2.16
Mors eſt duplex, corporalis & ciuilis ibid.
matrimonium contractum non conſummatum non ſoluitur per ſuſceptionem ſacri ordinis ibid.17
matrimonium conſummatum per violentiam an ſit diſſoluendum per ingreſſum religionis 369.1.14
matrimonium conſummatum de conſenſu vtriuſq; partium non ſoluitur quoad vinculum per ingreſſum religionis ibid.2.16

Matrimonium cõsummatum potest solui dupliciter quo ad thorum ibidem
matrimonii contractus requirit dispositionem corporis ad generandum 369.2.8
matrimonium pet quem consensum expressum habeat fieri 370.2.2
matrimonium non dirimitur conditione præsente, præterita & futura necessaria 370.4.6
matrimonium impeditur secundum aliquos, & secundũ matrimonium factum cum consensu coactione extorto non tenet 371.1.2.
matrimonii obligatio maior est quàm obligatio iuramenti, & quare. 284.2.8.
matrimonium factum per consensum coactum metu cadente in constantem virum an ab ecclesia censendum sit legitimum 371.4.5.&.372.1.6
matrimonium est contractus subiacens determinationi iuris naturalis, positiui, ciuilis & canonici, vltra quod dicitur sacramentum ex institutione diuina ibidem.7
matrimonium inquantum est purum sacramentum non impeditur per metum cadentem in constantem virum. 372.2.9.
matrimonium impeditur per errorem 372.3.5.
matrimonium habet aliqua bona excusantia ipsum. 373.3.5.
matrimonium tripliciter consyderatur, & secundum illam triplicem consyderationem, triplicia sunt eius bona. ibidem.6
matrimonii actus licitè fit propter vitandam fornicationem in se & in proximo contra aliquos ibid.3.6
matrimonii actus sufficienter excusatur per duo bona, scilicet fidem & prolem 374.1.4
matrimonium in statu innocentiæ non fuit in remediũ concupiscentiæ, sed solum in officium. 288.3.10
matrimoniũ in aliquo statu tantũ fuit meritoriũ, quantũ continentia virginitatis in alio statu 378.4.9
matrimonium pluribus modis potest impediri 379.1.5.
matrimonium contrahendum impeditur per defectum illorum quæ sunt de solennitate ibidem.6.
matrimonium contractum dirimitur per defectum illorum quæ sunt de necessitate ibidem
matrimoniũ redintegrandũ est inter illos qui propter maleficium fuerãt superati cessante maleficio ibid.3.8
Medicina corporalis habet virtutem inhærentem ad inducendum sanitatem, sed non sic spiritualis 290.4.32
Medium contingens, & medium necessarium vtrum possint simul concurrere ad causandum vnum assensum 3.429.& 30
medium euidens & medium ineuidens possunt esse respectu eiusdem 4.1.35
medium inter contraria non retinet formas contrarias sub esse remisso 6.3.19
medium inter contraria si seruaret formas contrarias, nõ esset aliquid vnum ibidem
medium inter cõtraria extrema nõ dicitur medium, quia participat quodammodo naturam vtriusq; ibid.
medium vnionis est duplex 216.4.4
medium in virtute accipitur secundum quantitatem virtutis, non autem rei 219.3.11
medium virtutis dupliciter accipitur secũdum duplicem acceptionem extremorum 272.3.4
medium virtutis attenditur penes circunstantias secundum quas potest esse excessus & defectus 273.1.8
Melior secundum præscientiam plus diligendus quã melior secundum præsentem iustitiam 266.1.7
Membra quorum nullus erit actus, remanebunt post resurrectionem ad ostendendum virtutem agentis 396.3.8
membra possunt dupliciter considerari ibid.
Memoria est præsentium 23.1.2
memoriam esse potentiam realiter ab intellectu Dei voluntate distinctam opinantur aliqui 25.4.4.& 5
memoria dicitur intellectus agens ab aliquibus ibid.
memoriam & intelligentiã esse realiter vnam & eandem naturam probatur 26.1.10
memoria, intelligẽtia, & voluntas, in nullo absoluto differunt 26.4.20
Mendaciorum triplicia sunt genere, scilicet officiosum, iocosum, & pernicioſum 282.2.2
mendacij diffinitio, & qualiter omne est peccatum ibid. 3.6.& 8
mendacij diuisio potest sumi dupliciter ibid.3.7
mendacium est de se peccatum, & ideo nulla circunstantia est excusabile, non sic de homicidio eod.4.10
mendacium consistit circa verba, & non circa facta ibidem 12
mendacium quodlibet non est mortale, licet bene pernicioſum 283.1.5.& 2.9
mendacium quodlibet in viris perfectis perfectione status, vel persona est peccatum mortale secundum aliquos 283.1.6.7
Mensura fidei in duobus consistit 1.4.6
mensurę & durationes differentes sunt mensurę rerum differentium 133.1.3
mensurabilia dupliciter respiciunt quantitatem 134.3.3
mensura dat certitudinem rei mensuratæ 134.3.10
mensura non semper est causa mensurati ibid.3.1.& 2
Merces an possit esse causa sufficiẽs quare Deo seruimus 15.2.24
mensura vltra quantitatem importat certitudinem 135.2.16
Meretricibus & vsurariis qui publicam pœnitentiam nõ egerunt, deneganda est eucharistia 313.4.8
Mereri augmentum charitatis maius est quàm mereri vitam æternam 60.4.7.8
meretur quis de cõdigno apud alium aliquid transferendo in alium, ita merentur de cõgruo apud deum exhibendo opera exteriora 201.2.5
mereri alteri potest dupliciter intelligi 244.2.7
Meriti diffinitio & diuisio in meritum de condigno, & in meritum de congruo 55.3.13
meremur de congruo sine gratia, de condigno nequaquã ibidem 14
Meritum est duplex propriè dictum & largè ibid.3.15
meritum de condigno est duplex ibid.
meritum de condigno strictè sumptũ non est inter deum & nos, licet sit inter homines ibid.4.18
meritum de condigno quale sit in nobis per gratiam 56.1.22.23
meritum de cõdigno in nobis comparatum ad meritum de condigno strictè est meritum de congruo, sed comparatum ad meritum hominis est de condigno ibid.23
meritum in sui causatione tria habet, siue ad ipsum tria concurrunt 143.4.9
Merita Christi & Virginis excedunt merita angelorum 149.4.6
merita non fiunt sine libero arbitrio 176.4.2
meremur de condigno gloriam quomodo 177.3.7
mereri de condigno quis potest per gratiam secũdum alios, quorum rationes reprobantur 177.2.4.& 3.5.6
meritum non potest esse sine gratia 179.1.4
merita possunt dupliciter comparari 181.1.4
merita primi status, & moderni fuissent paria cæteris obseruatis ibid.
merita moderni status si includãt Christum fuerunt maiora meritis primi status ibidem
merita moderna ex difficultate superãt merita primi status ibidem
meritum requirit actum positiuum 191.2.10
meritum & demeritũ vitę æternę non opponuntur priuatiuè circa actum deliberatum 199.1.11
meritum vel demeritũ respectu alterius est, quia est quid ei vtile, vel nociuum 201.1.4
meritum formaliter consistit in actu exteriori, licet depẽdeat radicaliter ab interiori 201.3.7
mereri de condigno non est nobis concessum ibid.
meriti vel demeriti fructus per meritum vnius potest alteri valere 244.2.7
meruit Christus sibi & nobis per passionem diuersimodè ibidem
meritum est duplex, scilicet de condigno & de congruo 246.3.4.5
meritum interdum augetur ex facilitate proueniente ex pãrte operantis 252.3.11

meri

Meriti augmentum quodoq; accipitur ex parte operis, & quandoq; ex parte operantis 258.3.11
Metus quidam cadit in conſtantem virum,& quidam nõ cadit,& differunt quoad duo 371.4.4
Michael, Gabriel, & Raphael ſunt propria nomina ſecundum aliquos, & ſecundum alios nomina officiorum 149.4.2
Minæ diminuunt conſenſum,ſed blanditiæ augent,ideo per vnum cogitur homo,non per aliud 372.2.9
Minimum ſeparatum non poteſt dari 161.2.5
minimum terræ poteſt conuerti in minimum aquæ coniunctim ibidem
Miniſter malus non poteſt ſacramentum conferre ſtante ſua malitia artis 303.1.4.5
miniſter malus malitia moris poteſt verũ ſacramentum conferre 303.1.6.7
miniſter malus baptiſando ſiue cum ſolennitate,ſiue ſine ſolennitate,an peccet,opiniones duæ 303.2.6
miniſter ſacramentorum non eſt agens naturale, ſed per artem 307.4.13
Miracula Chriſti & apoſtolorum cauſare verã ſcientiã de diuinitate viuentibus aliqui opinantur 4.4.44
miraculum non debet quæri vbi veritas poreſt ſaluari cũ naturali curſu rerum 161.1.11
miracula facere quomodo datum eſt Chriſto & aliis ſanctis 238.4.11
miraculum de tranſſubſtantiatione panis in corpus Chriſti eſt vnum de maximis totius fidei 317.4.6
Miſericordia diuina maxime apparuit in opere reparationis 246.2.10
miſericordia dupliciter accipitur 408.3.6.
miſericordia quæ dicit paſſionem nullo modo eſt in deo licet bene miſericordia qua vult ſubleuare alterius miſeriam ibidem
miſericordia totaliter liberans eſt in vita præſenti,ſed relaxans etiam in futuro ibidem.4.9
miſericordia & iuſtitia dei accipiũtur dupliciter 408.4.7
miſericordia dei naſcitur ex iuſtitia ibidem
miſericordia nõ concurrit ad omne opus diuinũ,neq; iuſtitia ſecundum vnum modum excepta ibidem
Miſeria noſtra totaliter repulſa ſecundum ordinem ſapientiæ dei vocatur miſericordia liberans, aliqua verò minuens vocatur relaxans 408.3.6
miſeria damnatorum non augebitur intenſiuè reſumptis corporibus,ſic nec beatitudo bonorum 421.4.7
miſeriam pœnæ huius vitę patientes fideles poſſunt eligere non eſſe in hac vita 422.3.11
Miſſa nõ eſt celebranda ſine ſacris veſtibus,ſine lumine, & ſine coadiutore viro 325.4.9
miſſam omnino nõ celebrare non debet ſacerdos ibid.
miſſa celebranda in die artificiali, & nõ omni hora diei ibidem 8
miſſas plures celebrare in die eſt prohibitum propter figuram paſſionis dominicę, & humanam fragilitatem niſi in die natiuitatis 335.3.13
Miſſio non ſemper dicit ſuperioritatem in mitttente 51.4.7
miſſio filij triplex,in carnem,in mentem, & ad prædicationem 52.3.16
miſſio ſpiritusſancti ad Chriſtum facta eſt in inſtanti ſuę conceptionis 53.1.12
miſſio viſibilis ſpiritus ſancti eſt ſignum miſſionis inuiſibilis 53.3.1
miſſio cur facta ſit in ſpecie columbę die qua Chriſtus eſt baptizatus 53.4.5
miſſio cur ad Apoſtolos viſibiliter facta eſt primo ſub ſpecie flatus,ſecundo ſub linguis igneis 53.4.6
miſſio viſibilis ſpiritus ſancti fuit vtilis credentibus 53.2.8
miſſio viſibilis quomodo cõpetit ſpiritui ſancto ibid.10
miſſio viſibilis ſemper ſignificat gratiam quæ datur alteri potentem etiam redundare in alios 53.3.12
miſſio viſibilis non debuit fieri ante aduentum Chriſti 53.3.4
miſſio viſibilis nunc non debet fieri ibid.4.5
miſſio viſibilis non debet fieri ad mulierem ibid.6
Myſterium eſt ſacrum ſecretum,& quod occultam habet intelligentiam 1.3.11
myſteria gratiæ vel incarnationis non cognouerunt angeli,niſi per reuelationem 140.4.17
myſterium quid eſt 278.1.1
Mitti an conueniat angelis ſuperioribus 150.1.4
mittere perſonam eſt cauſare effectum mediante perſona à mittente producta 51.3 5
mitti dicitur filius tunc quando dona perficientia intellectum,vt ſapientia tribuuntur 52.4.5
Miſtum non corrumpitur per hoc quod elementa ex quibus corrumpitur agant & patiãtur ad inuicem 181.4.7
miſtum nõ habet principium actiuum ſuæ corruptionis, ſed paſſiuum ibidem
miſtio de qua loquitur Ariſtoteles non fit per illa quæ ſolo numero differunt,ſed per illa quę diſtinguuntur ſpecie 323.3.9
Mobile durante motu nunquam eſt in vna eadem diſſolutione 133.2.10
Modales an ſemper debeant diſtingui per ſenſum compoſitum,& diuiſum 105.3.26
Modus ſciendi eſt non excedere menſuram fidei 1.3.11
modi eſſendi non ſunt res,niſi ſecundum quid 88.2.15
modo eſſendi non conuenit quod ſit per ſe ſubſiſtens,vel alteri inhærens cum ipſe modus eſſendi conueniat denominatione rei ſubſiſtenti,vel alteri inhærẽti ibid.16
modus eſſendi nõ facit compoſitionem cum re cui conuenit denominatiuè,licet differant aliquo modo realiter ab ea ibid.17
Moyſes vidit diuinam eſſentiam ſicut Paulus 268.2.13
Monachus nõ tenetur obedire Papę,aut Abbati ſine cauſa præcipienti tranſgreſſionem voti 208.1.9.10
Mora nulla fuit inter creationem angelorum, & lapſum ſecundum aliquos,& probatur multis auctoritatibus 135.4.2
Moralia præcepta ſemper debuerunt manere 293.2.5
Mors hominibus eſt tempus præfixum merendi 145.4.12
mors ſpiritualis prior eſt morte corporali 180.3.8
mors,fames,& ſitis ab eodem principio cauſantur in nobis & in brutis 181.4.6
mors,fames,& ſitis ſunt in nobis à natura tanquam à cauſa per ſe, à peccato tanquam à cauſa remouente prohibens 181.3.8
Morienti neceſſitas contracta eſt ex peccato originali 179.4.14
Moriendi neceſſitas an fuerit,& quomodo in Chriſto 241.1.2
moriendi neceſſitas eſt à natura tanquam à cauſa per ſe, & à peccato,vt eſt à cauſa remouente prohibens 241.1.6
moriendi neceſſitas prouenit à ſubiectione contrarietatis qualitatum primarum ibid.6
mors Chriſti fuit voluntatis,& neceſſaria diuerſimodè eodem 2.10
mors Chriſti fuit volita voluntate deliberatiua, & ideo meritoria ibid.11
Mortale ex genere efficitur veniale propter imperfectionem actus moralis 173.4.11
Morte Chriſti plura nobis cedunt in vtilitaem 245.2.13
Mortui ſunt quadruplices 174.3.6
mortuus corporaliter,vel ciuiliter poſt reſurrectionem ſecundam poteſt ducere prima viuente 383.4.9
Motus an attribuatur angelo 102.2.29
motus accipit ſpeciem à termino 119.3.4
motibus cœli ſignificatur auerſio angelicæ, vel humanæ creaturę à Deo,vel conuerſio ipſius in Deum 125.3.1
motus non præcedit creationem 127.1.19
motus ſub ratiõe motus nõ poteſt eſſe ab ęterno 127.4.9
motus ex natura requirit ordinem partium,in quibus neceſſe eſt dare primam & vltimam 128.3.21
motus & tempus reſpectu aliorum habent omnes conditiones menſuræ & menſurabiles 134.3.19
motus in corpore aſſumpto proceſſiuus non eſt operatio vitę 147.3.5
motus velociſſimus non ſemper prohibet caſum grauis deorſum 156.2.11

Motus cœli eſt ab intelligentia ibidem.3.4
motus cœli non eſt ab anima vnita, nec à natura illi vnita. ibidem
motus cœli non eſt propriè naturalis 156.3.5.6
motus cœli eſt voluntarius 156.3.7
motus retrogradationis,quare ponitur in planetis.ib.4.7
motus localis non ponit aliquod abſolutum in cœlo 158.2.7.S.
motus cœli requiritur ad nouitatem rerum 158.3.12
motus cœli eſt propter indigentiam inferiorum, quantũ ad alterationem caliginis & frigoris ibid.4.14
motus localis eſt minus perfectus quàm generatio vel alteratio 158.4.17.
motus localis aliquando eſt cauſa ignitionis ibid.18
motus ſinguli carnis poſſunt vitari per præuentionem rationis. 166.1.10
motus diu manens in ſenſualitate eſt mortalis 173.2.2
motus in ſenſualitate aliquando eſt venialis,ſi perueniat ad ſuperiorem portionem eſt mortalis ibidem
motus ſenſualitatis eſt peccatum, quia illum præuenire poſſumus 173.3.9
motus ſubitĩ carnales habent rationem peccati ſecundũ quid 202.4.7
motus denominationem ſumunt à termino & non à ſubiecto 228.1.7
motuum diuerſitas non arguit diuerſitatem in terminis. 392.3.10.11.
motus non poteſt idem numero reparari 393.1.10
motus in reſurrectione an fiet in inſtanti, modus dicendi qui improbatur 394.3.8.9.10.11.
motus localis non eſt ponendus fieri in inſtanti propter reſurrectionem & organizationem 395.1.13
motu cœli ceſſante totaliter nihil corruptibile remaneret naturaliter loquendo. 403.1.12
motus localis ſolum competit quanto quantitatiuè ſumpto,ideo aliter dicitur motus Chriſti in ſacramento, & in tumulo 402.2.16
motus in homine eſt duplex. 400.4.7
motiuum hoĩs ſecundum naturã elementi prædominãtis & progreſſiuum tripliciter differunt ibidem 8
motus corporum glorioſorum non eritin inſtanti,ſed in tempore 401.2.17
motus cœli & tempus ceſſabunt poſt reſurrectionem 411.3.5
motum cœli nunquã ceſſare duplici ratione probat Philoſophus,quę improbantur ibid.6
motum cœli ceſſare de poſsibili & de facto oſtenditur ibid.7.10.11.12
motus localis minorem perfectionẽ addit mobili, quàm quies 412.1.13
Mouẽs an requirat præſentiam cum mobili ad hoc,quod mouear 102.2.23.& 25
moueri localiter an competat angelo ibid.13.26
Mulier de latere fuit formata 161.1.2
mulier formata de coſta Adæ dormientis fuit ad diuinæ voluntatis oſtenſionem ibidem
mulieris formatio fuit ſecundum virtutem diuinã ibid.
mulier in primo ſtatu peperiſſet ſine amiſsione cuiuſcũq; virginitatis ſecundum aliquos,quorum opinio reprobatur 164.2.8.9
mulier citius generatur quàm vir propter tres cauſas 162.1.12.13
mulier peccauit per ignorantiam 166.4.2
mulier ſola ſi peccaſſet,tota poſteritas non fuiſſet infecta 181.3.5
mulier conuerſa ad fidem, deobligatur à vinculo matrimonij,ſi alius velit habitare ſolum in contumeliã creatoris 206.4.8.9
mulier nõ poteſt ſuſcipere ordines, quia ſuſcipiens debet eſſe vir 364.3.6
mulier propter fornicationẽ derelicta an maritum poſt diuortium fornicatum poſsit petere,tres opiniones 380.3.7
mulieres poſſunt ſuſcipere ſacramenta ordinata cõtra defectum communem non autem illa quę conſtituuntur in gradu eccleſiæ 364.4.9
Mulieri nunquam licuit repudiare virum 378.1.5.6.7
mulier propter arctationẽ ſeparata à viro ſi ab alio eiuſdem conditionis cum primo cognoſcatur, debet redire ad primum 379.2.8
Multitudo qua numeramur,debet eſſe in aliqua ſpecie 113.2.12
multitudo eſt in plus quàm numerus ibid.
Mundum æternum ponens Ariſtoteles errauit nõ ſolum contra fidem ſed etiam contra rationem naturalem 128.2.19
& etiam ſibi ipſi contradicere videtur negando.3.Phyſicorum infinitum ibid.3.27
mundus purgabitur & innouabitur circa tempus iudicij 410.1.5
mundi purgatio cõſiſtet in duobus ſecundum duplicem impuritatem ibid.6
mundus non purgabitur vniuerſaliter niſi ſecundum illam partem quæ ceſsit in vſum hominum ibid.
mũdi purgatio per ignem verum præcedet dei iudicium ibidem 2.8
Mutabiliter eſſe creaturam per potentiam quæ eſt in alio & in ſeipſo probatur 37.3.4
mutabilem nullo modo eſſe deum probatur ibid.
mutari per tempus vel locum non conuenit Deo ſed creaturis 100.4.2
mutatum eſſe ipſius mobilis menſuratur ſolo nunc temporis 133.2.9
Munera exhibebantur Prophetis non ad emendum prophetiam,ſed ad eorum ſuſtentationem 365.3.14
munus à manu eſt duplex 365.2.6
munus à lingua conſiſtit in precibus ibidem
Mutatum eſſe in motu non eſt aliquod indiuiſibile 134.3.7
Mutuans exigere aliquid vltra ſortem dupliciter poteſt intelligi & quando hoc poteſt facere 283.3.6
mutuum dans poteſt per actum deducere recompenſationem damni ſui & accipere ibid.4.7
mutuum dans ſub vſura non facit gratiam ibid.8
mutui traditio procedit ex affectu beneuolentiæ, ſed nõ traditio ſub vſuris eod.4.7
Mutus per ſola ſigna non poteſt conferre baptiſmum 296.4.9.

NAſci cum ſit via ad naturam, ideo vnum ex altero denominatur 228.1.7
naſci conuenit naturę & perſonę,diuerſimodè ibid.8
naſci bis competere Chriſto poteſt concedi 228.2.8
Natiuitas ſolum cõuenit viuentibus, quorum generatio ſortitur triplex eſſe 227.4.5
natiuitas Chriſti & Dei ſunt duę natiuitates 228.2.7
Natura dupliciter accipitur, cum dicitur pater genuit filium natura 31.4.19
natura & ſuppoſitum an differant in creaturis 91.4.6 & 92.8.& col.2.15
natura & ſuppoſitum dupliciter poſſunt accipi 91.4.5
natura humana in Chriſto an ſit ſuppoſitum 92.2.13
natura vniuerſalis & indiuidua ſolũ differunt ſecundum rationem 137.1.14
natura communis non diuiditur in indiuidua tanquam prior ſit vna ſecundum rem,ſed ſolum ſecundum rationem 137.4.9
natura communis habet vnitatem ex indiuiduis ibid.
natura materiæ eſt pura potentia ad eſſe 154.2.5
naturæ ordo in diuinis reperitur capiẽdo naturam ſecundo modo 67.4.4
natura de paruo magnum poteſt facere ſine rarefactione & additione materię ſecundũ aliquos, quorum opinio reprobatur 161.2.5.6.7
natura regitur in genitiuo ab habente naturam,dummodo ſint duo genitiui vel vnus habeat vim pluriũ 93.2.3
natura communis pluribus eſſet vna ſecũdum rem, ſicut in diuinis oportet præter naturam communem quærere alia principia 137.1.15
natura corporis ſimplicis inclinat ad vnum motum 156.3.4
natura quicquid facit,facit mediante calido & frigido 161.4.10
natura aſſumptibilis poteſt dici vna dupliciter 212.2.7
natura eadẽ poteſt aſſumi à pluribus perſonis ibid.

natu

Natura humana à verbo semel assumpta, potest ab alia persona assumi, non tamen si sit persona propria personalitate. ibid.4.16
natura eadem non potest assumi à tribus personis ad vnã personalitatem ibidem.19
natura humana à tribus personis assumpta, habet tres personalitates communicatas sibi 213.1.22
natura imperfecta ex se constituens suppositum, potest in alio creato supposito existere 214.2.6
natura perfecta sicut humana per nullam virtutem potest in alieno supposito existere ibid.6.&.7
naturam irrationalem non posse assumi, probatur ab aliquibus 215.1.6
natura assumpta non habet esse, neq; posse supernaturale, nisi in supposito operante ibidem.1.9
natura irrationalis potest assumi de potentia absoluta. ibidem.2.12
naturam irrationalem assumi non decuit ibid.3.15
natura irrationalis potest personari personalitate aliena. ibidem 16
natura non attingit quod excedit suam facultatem, si nõ eleuetur per gratiam 217.1.6
natura & persona quomodo distinguuntur inter se. 222.4.12.
naturam humanam aduenire verbo accidentaliter potest dupliciter intelligi 225.4.5
naturam humanam induere naturam accidentis respectu verbi potest tripliciter intelligi 225.4.6.&.226.1.7
naturam humanam vniri filio dei est prædestinatum 227.3.10.
natura diuina quomodo intelligatur nata 227.4.2.
natura humana denominat Christum natum, licet sibi adueniat post esse completum 228.2.8
natura humana quomodo est in Christo adoranda notatur 229.1.2
natura humana habuit quod fuerit vnita à gratia vnionis 231.3.11
naturæ humanæ conueniunt multa prædicata 233.2.5
natura humana aliqua prædicata communicat Christo in concreto,& in abstracto,& aliqua non ibidem
natura humana prædicatur de filio dei in concreto, non tamen bene in abstracto. ibidem.3,8
natura assumpta à filio non debuit operę naturę formari triplici causa 235.1.8
natura assumpta non debuit formari de viro sed de muliere triplici causa ibid. 9
naturam humanam reparari per satisfactionem fuit congruum 246.2.6
natura panis remanet secũdum naturam, licet non secundum suppositum in eucharistia secundum aliquos qui improbantur 314.3.6
Naturalia intendunt finem metaphoricè 195.1.8
Necessitas multiplex 30.4.4
necessitas suppositionis & contingentia simpliciter simul stant 105.1.22
Necessarium ex suppositione non infert necessarium simpliciter ibid.3.27
necessario eueniunt quædam res, aliæ non necessario, & intelligitur de necessitate quæ est sub libertate dei per causas medias 119.1.7
necessario omnia euenire per comparationem ad deum est falsum ibid.8
Necessitas & contingentia quæ est in rebus, est à deo intenta & ordinata ibid.9
necessarium in quibus tenetur religiosus obedire prælato sunt duplicia 207.2.5
Necessitas est triplex scilicet naturalis, coactionis,& suppositionis 241.2.9
necessitas coactionis moriendi aliqualiter fuit in Christo 241.2.10
Negatiua purè possunt dici tam de ente quàm de non ente 49.2.4
Negationes quomodo distinguantur 97.1.7
negatio secundum se non potest natura præcedere habitum nec etiam durationè 392.3.14
negationi purę propriè nulla mensura correspondet 133.1.12
negatio sequẽs productionem rei & præcedens sunt eiusdem rationis, aliquid tamen facit præcedens quod nõ sequens 392.3.14
Nihil & aliquid an in infinitum distent 112.3.11
Nominum impositiones conueniẽtium deo & creaturis, fuerunt acceptę ex iis quæ conueniunt creaturis 17.4.11
Nomen importãs vnitatem vel pluralitatem tantummodo cum determinatione de Deo prædicatur 32.4.8
Nomina quædam non recipiuntur in diuinis, eo quòd fuerunt aliquando causa erroris 32.4.12
nomina adiectiua de personis diuinis possunt dici plura liter, substantiua nequaquam 41.3.5
Nomen aliquod cõuenire Deo propriè potest dupliciter intelligi 69.4.4
Nominum quædam dicuntur de Deo purè negatiuè, & quędam positiuè ibid.
nominum quæ dicuntur de Deo quædam significant per modum substantiæ, quędam quantitatis, quædam qualitatis 70.1.7.8
Nomina habere conuenit angelis propter nos 149.2.4
nomina illa sunt cauenda quæ distinguunt essentiam, vel confundunt personas ibid.
nomina substantiua in abstractu significantia non dicuntur pluraliter 83.1.6
Nomen imponitur rei quam intelligimus,& nullum nomen imponitur deo nisi ex creaturis 94.3.3
nomina substantiua prædicãtur de vno supposito, vel de pluribus secundum vnitatem, vel pluralitatem formæ importatę per ea 82.1.5
Notitia instruendi, persuadendi, ac defendendi ea quæ sunt fidei dicitur scientia & sapientia 6.7.20
notitia huiusmodi quę theologia dicitur à beato Aug.vocatur lumen, scientia,& sapientia ibid.
notitiam abstractiuam intellectiuam præcedit in nobis notitia intuitiua sensitiua 7.2.8.9
notitia dei abstractiua præsupponit intuitiuã, quę in via haberi non potest ibid.10
notitia intuitiua est prior notitia abstractiua 8.1.17
notitia abstractiua haberi potest de Deo quòd sit trinus & vnus secundum quosdam 7.1.5
notitia creaturarũ tribus modis deducit in notitiam dei 20.4.4
notitia perfectionis creaturarum deducit primo modo ad notitiam dei ibid.
notitia intellectiua est inter omnes notitias nobilissima 136.2.11
notitia sensitiua est in organo cõposito ex cõtrariis, ibid.
notitia matutina non est glorioſa 141.3.9
notitia matutina est quæ fit in laudem creatoris ibid.
notitia habita de cõtingenti connexione aliquorum vo libilium est causa quare eximus in aliquem actum 172.2.15.
notitia de eo quod conscientia erronea dictat, tollit obligatiouem 197.2.7.8.& reliq.
notitia Christi se extẽdit ad omnes res naturales, ad omnia mysteria, cogitationes,& facta 237.4.6
notitia collatiua est duplex eod.4.7
notitia confusa dupliciter accipitur 412.4.8
notitia, vide plura in vocabulo cognitio
Notiones dicuntur inquantum per eas possumus venire in notitiam alicuius personę 75.3.7.8
notio ad hoc vt sit, tria requiruntur ibid.
notiones sunt quinq; ibidem
Notionale quid sit 51.4.4
essentiale quid ibid.
notionale nunquam includit id quod est commune omni personę 88.1.10
notionalis actus nunquam includit nisi productum, licet ad illud possit habere aliquem alium respectum ibid.
Numerus duplex est 138.2.4
Numerus inuenitur in angelis ibid.
numerus saluandorum erit iuxta numerum angelorum qui ceciderunt 149.2.2
numerus qui est quantitas discreta & multitudo quæ est de transcendentibus, non possunt esse sine suo fundamento 322.1.7

Nunc

Nunc temporis discreti differt realiter à tempore discreto 133.2.5.
Nunc temporis continui, & tempus secundum aliquos differunt specie ibidem.6
Nunc tẽporis cõtinui nõ mẽsurat substantiã mobilis. ib.7
Nunc indiuisibile non est tempore. ibid.3.14
OBiectum summæ dilectionis non est obiectum summæ delectationis. 418.3.12.
Obiectum scientiæ quid est. 9.1.7.
Obiectum potentiæ est illud quod primò cognoscitur & subiecto scientiæ comparatur. ibidem
obiectum proportionatum intellectui nostro est aliquid prius sensatum 139.2.8.
obiectum intellectus est natura rei,seu quidditas 142.3.9
obiectum primum præcedit actum potentiæ 140.2.7.
obiectum fidei dupliciter accipitur. 256.4.6.
obiectum scientiæ dicitur dupliciter. ibidem
obiectum fidei an sit complexum,an incomplexum,deus vel quid. ibid.8.& 257.1.9
obiectum fidei quæ sit formalis ratio 257.1.10.&.2.16
Obligari & ligari differunt 197.2.7.
obligatio non potest esse illiciti. ibidem
Obligatio est duplex 284.1.5
obligatus satisfacere pro alio, peccat si non satisfaciat, licet satisfactio in sui vtilitatem quandoque solum vergat. 352.4.8
obligatio minor soluitur per maiorẽ quando sunt eiusdem naturæ 369.2.17.
Obsequi aliquid voluntati dei dupliciter intelligi potest 120.2.3.
obsequens voluntati dei per modum materiæ vel agentis,non ex intensione ibidem.3.6
Obstetrices non fuerunt remuneratæ pro mendacio, sed pro timore dei,& beneuolentia 282.4.11.
Obstinatio est quid cõmune angelis malis & hominibus damnatis,quare requirit causam cõmunem. 145.4.11.
obstinatio est obduratio mentis in malitia 204.1.2.
Odium inimici nunquam probandum est fuisse ex lege. 266.3.10.
Occidere innocentem an semper sit malum,& quomodo intelligitur illud præceptum, non occides 122.1.18.19
occidere vxorem quantumcunque adulteram non licet secundum leges ciuiles,nec secundum legem conscientiæ 382.1.5
occidi potest vxor à viro causa triplici ibid.6
occupare locum non potest non conuenire corpori in loco 400.3.23
Oculus corporalis non potest videre corpus Christi, nec suus,neq; alienus 317.1.5
Offensa capitur dupliciter 203.3.7
offensa potest esse in peccato veniali ibid.
offensa potest capi actiuè & passiuè 341.3.6
offensa dei secundum aliquos aliud est quàm pœna peccati realiter,quod improbatur ibid.4.7
Officia ordinum quæ sunt nota 149.3.5
officia ordinum angelorum competunt ipsis secundum gradum naturę & gratię ibid.6
Oleum ascendit in aqua,& descendit in aëre quę sit ratio nota 156.1.10
oleum propter conuenientiam quam habet cum effectu extremę vnctionis,est materia eius 358.4.6
oleum vnctionis consecratum est certa benedictione 358.4.5
oleum vnctionis consecrãdum est per episcopum ibid.8
Omissio secundum aliquos etiam requirit actum interiorem,quorum opinio reprobatur 191.1.5
omissio antequam sit imputabilis non quòd sit mediante aliquo actu voluntatis ibid.7
omissio qua quis non exit in actum in quem tenetur exire ibid.7.& 8
Omittens peccat ratione obligationis ibid.7.9
Omnipotentia attenditur solum secundum actus transeuntes in creaturam 67.3.14
Omnipotens quomodo filius dicatur, cum tamen generare non possit 67.2.7
omnipotentia non potest creaturæ communicari 114.2.3
omnipotẽtia & omniscientia vtrum potuerit dari Christo 236.2.4
omnipotentia est qua ipsam habens potest transmutare omnem creaturam 238.3.6
omnipotentia nõ potest communicare animę Christi, & quare 239.1.12
Omniscientia potest communicari, non tamen omnipotentia ibid.
Omnia producta sunt in materia & forma secundũ Aug. 152.3.2
omnia successiuè sunt facta secundum aliquos 157.2.2
Operatio alicuius est alteri delectabilis tripliciter 14.2.10
opera sex dierum secundum Aug.significat cognitionem angelicam sex rerum generibus præsentatam 141.3.9
opera sex dierum fuerunt simul secundum Aug. ibi.
operatio rei productę primo fit à Deo quando productũ est solum passiuum non liberum 143.1.7
operationes instantaneæ possunt simul esse,licet vna præcedat aliam causalitate 147.1.5
opera facta ab angelo in copore assumpto, sunt effectiuè à principio viuente 148.2
opera talia ab angelo in corpore assumpto facta nõ sunt in subiecto viuente ibid.
Operatur Deus quatuor modis 152.3.2
Omnia simul creata fuerunt secundum aliquos 157.2.2
Operatiõ diuina dependet ab alia operatione eius 154.3.10
Opus tertię diei fuit congregatio aquarum 155.4.2
opus quintę diei est aquę,aëris,& piscium 157.2.2
Operatio non solum Deo attribuitur, sed etiam voluntati 176.3.4
Operans & cooperans Deus secundum diuersas rationes dicitur gratia ibid.
Opus aliud potest dici bonum dupliciter 179.1.4
Operans moraliter habens gratiam, non semper meretur 198.4.7
Opus exterius quod natum est obligare,præmiatur præmio accidentali 201.2.5
Opera viatoris acceptantur,vt remuneranda,non sic autem opera beatorum 270.2.6
opera nostra dicuntur viua,mortua,viuificata, & mortificata per comparationem ad naturalia 329.3.6
opera mortificata quomodo viuificantur ibid.4.7.10
opera satisfactoria quædam relinquunt aliquid post se,& alia non,quæ multum discrepant inte se 331.3.15
opera facta extra charitatem sunt meritoria alicuius temporalis inter homines, non tamen sic omnino apud Deum 331.4.5.6
Opus hominis secundum rationem fit tripliciter 341.1.5
Optima sunt quæ Deus fecit 125.4.2
Ordo naturalis præsuppositionis est inter essentiam diuinam & relationes,& inter relationes disparatas, & personas 46.3.25
ordo partium vniuersi,an possit meliorari 116.4.14.15
ordo est, & prælatio inter dæmones 144.3.4
Ordines tres superiores assistunt secundum aliquos,inferiores nituntur medij,& assistunt,& nituntur 149.2.4
ordines nominantur à donis gratiarum ibid.
ordines angelorum sunt nouem quorum nomina patent ibidem 1.2
Ordo est multitudo spirituum cœlestium &c. ibid.
ordo aliquorum inter se est multiplex 216.1.7
ordo charitatis penes quid est attendendus 263.4.6.7.8 9.& 265.4.5
ordo charitatis remanebit idem in patria, qui & in via 276.3.8
ordo sacramentorum est ordo secundum viam generationis 294.2.8
ordo accipitur tripliciter, & quid est 360.3.4.5
ordinem esse,& debere esse probatur ibid.6
ordo vt est illorũ quæ exterius aguntur sensibiliter &c. est sacramentum ibid.4.7
ordo est spirituale medicamentum communitatis, & nõ solum illius qui suscipit ibid.8
ordo est vnum sacramentum vnitate perfectionis & integritatis ibid.9

Ordo generaliter acceptus diuiditur in ſpeciales ordines ſicut in ſacramentum,& ſacramentalia,quod probatur 361.6.7.8.9.10.11.12.13.

Ordinum numerus & ſufficientia probatur ibid.3.14

Ordines ſacri excellenter ſunt tantum tres, licet abſolutè ſint ſeptem 361.3.15

ordines non diſtinguuntur ſecundum actus hierarchicos ſed ſecundum quod ordinantur ad Euchariſtiæ ſacramentum ibid.4.19

ordo vnus non præſupponit alium ordinem ex autoritate,ſed ſolum ex congruitate 362.2.9

ordinum collatio quantum ad tempus eſt ex ſolo ſtatuto eccleſiæ 363.4.10

ordines communiter ſolum dicũtur ſemptem,ſupra quos omnes eſt epiſcopatus ibid.11

ordines minores pueri nõ poſſunt congruè recipere, licet bene abſolutè 364.3.7

ordinum multiplicitas & differentia ponitur 381.4.4

ordo ſacer impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum ex ſe diſpoſitiuè,& ex ſtatuto eccleſię completiuè ibid.4.5

Oppoſita poſſunt ſe compati in eodem ſecundum diuerſas partes 199.2.3

Orationes vniformiter, aut partialiter, vel ſingulariter factæ,vt aliqui ſaluentur,an ne fiant fruſtra 111.1.6

oratio magni meriti debet eſſe pro peccato in ſpīritum ſanctum 205.1.7.8

orare conueniebat Chriſto ſecũdum naturam humanam 242.3.5.

orauit Chriſtus pro ſe & pro aliis,ſed differenter ibid.

orauit Chriſtus, non ſolum mentaliter, ſed & vocaliter propter duo ibid.

oratio poteſt eſſe alicuius dupliciter 242.2.6

orando Chriſtus inſinuauit affectum ſenſualitatis propter tria ibid.6

oratio hominis exauditur, quando voluntas eius impletur ibid.7

oratio omnis Chriſti de hoc quod voluit ſimpliciter fuit exaudita ibid.

oratio Chriſti inſinuans motum ſenſualitatis nõ fuit exaudita ibid.

oratio Chriſti non fuit aſcenſus voluntatis in Deum per nouam contemplationem ibid.9

oratio ſolennis quid eſt,& qui ad eam tenentur in ſpeciali,& quomodo 335.4.5

oratio eſt duplex priuata & ſolennis ibid.

oratio priuata cadit ſub præcepto in generali abſq; determinatione loci,temporis,& modi orandi ibid.

oratio quęlibet ad quam quis obligatur ex attentione,debet procedere ſub pœna peccati 336.1.6.7

orans non tenetur ſemper actualiter attendere ad ea quæ dicit ibid.

orans non debet ſe ſcienter ab oratione diſtrahere ſub pœna peccati ibid.6.7

orari vult deus à nobis,vt det nobis fiduciam recurrendi ad eum in neceſſitate ibid.8

oratio publica vel priuata non eſt recompenſanda precio niſi ad ſuſtentationem miniſtrorum 365.3.13

oratio priuilegiata valet propter opus operatum à malo facta,ſicut ſi à bono fieret 405.4.10

orationes publicæ proſunt quando fiunt à malis,quia innituntur fidei eccleſiæ ibid.

oratio priuata non prodeſt à malo facta ſicut à bono,nec per modum ſuffragii,nec facienti ad meritum ibid.

orationes publicæ plus valent à bonis miniſtris quàm à malis ibid.

orationes noſtras dirigi ad ſanctos eſt plurimum conueniens 407.1.7

orandi ſunt ſancti propter inſtitutum diuinum, quod eſt de nobis conferendum aliquid ſolum per impetrationem ſanctorum. ibidem.

PAllæ altaris duæ eſſe debent 325.3.8

Pallæ altaris non debent eſſe de ſerico quouis modo deaurato ibid.

Pallor exteriorum propter ſanguinem retractum ad interiora cauſatur 146.3.9

Panis aſſumitur mediante corpore Chriſti in Euchariſtia ſecundum aliquos qui improbantur 314.4.15

Panis & vinum conuertuntur in ſubſtantiam corporis Chriſti 318.2.11

panis ſubſtantiam totam conuerti in corpus Chriſti, poteſt dupliciter intelligi 319.3.4

panem eſſe conuerſum in corpus Chriſti eſt propria locutio,nõ tamen panẽ factũ eſſe corpus Chriſti &c. 319.4.7

panis de frumento, & vinũ vitis ſunt materia ſacramenti Euchariſtiæ 320.1.7

panem confectum ex farre & ſpelta nonnulli autumant eſſe materiam Euchariſtiæ,opiniones duæ ibid.2.8.9

panis azimus eſt vera materia huius ſacramenti,& diſcep tatio Græcorum & Latinorum ibid.10

panis & vinum ſatis exprimunt paſſionis Chriſti amaritudinem eod.3.13

panis fermentatus poteſt confici ſicut azimus, licet non licitè ibid.14

panis an in quantacunq; quantitate poſſit conſecrari,duę opiniones,prima reprobatur 321.1.4.6

Papa poteſt diſpenſare de voto continentiæ 207.3.5

papæ diſpenſanti aliquem ſine cauſa de voto religionis non eſt obediendum,ſed citius Abbati ibid.

papa diſpenſans ſine cauſa exit limites ſuæ poteſtatis. ib.

papa poteſt cõmittere vt quilibet conferat alteri ſacramẽtum quod habet opi.quæ improbatur 307.4.4.5

papa poteſt committere non epiſcopo ſacerdoti q confirmet & conferat minores ordines opi.quæ improbatur 308.1.7.9.&.3.18.20.&.4.21.

papa an poſſit cõmittere vt ſacramentum confirmationis poſſit ab alio quàm ab epiſcopo conferri opinio no. 307.4.4.&.308.1.9.10.11.12.13.&.3.18.

papa duplicem poteſtatem habet ſecũdum plenitudinem ſcilicet iuriſdictionis & diſpenſandi &c. 308.3.17

papa nulli reſtitutioni ſubiacet quin poſſit à quolibet habente clauem abſolui 350.3.14

papa non conſecratur,neq; promotus in ſacerdotem non poteſt facere indulgentias,licet datio indulgentiarum ſit ſolius iuriſdictionis 354.4.7.8

papa poteſt committere culpam ſimoniæ ſicut quicunque inferior prælatus 366.1.6

papa vendens beneficium, licet nõ peccet in legem quam condidit,peccat tamen in legem Dei ibid.7

papa poteſt in voto ſolennizato diſpenſare propter bonũ commune 383.3.8

Paradiſus terreſtris intelligitur, & ſpiritualiter,& corporaliter 159.3.1

paradiſus terreſtris eſt ſub linea æquinoctiali in mõte eleuato ſuper omnẽ altitudinem aliorũ montium 160.3.5

paradiſus eſt locus temperatus ratione ſitus ibid.4.&.5

paradiſus fuit locus conueniens homini ibid.4

paradiſus eſt ſub æquinoctiali,vbi eſt clima ſecundum ali quos temperatiſſimum 160.3.5

paradiſus accipitur dupliciter 249.3.7

Parentes primi quandiu genuiſſent, non fuiſſent confirmati 165.2.9

Pars quo appetitu exponit ſe læſioni pro toto 264.4.18

partes quantitatis in ſe ſunt partes materiæ ſubiectiuè, & materiæ quantæ vt aggregati 92.4.28

partialitas materiæ eſt quantitas eius ibid.

partes integrantes hominem ſunt triplices 396.2.4

partes eſſentiales hominis ſine quibus non poteſt eſſe homo, reſurgent in beatis ibid.6

participare aliquid tripliciter dicitur 36.2.23

participans cum excommunicato ſi nõ deſiſtat monitus, eſt excommunicandus 348.4.10

participatio cum excõmunicatis,multipliciter fit. 348.2.5

participatio cum excommunicatis in aliquibus caſibus à iure permittitur ibid.

participans cum excommunicato in diuinis peccat mortaliter ibid.2.8

participans cum excommunicato in aliis quàm diuinis effrenatè,peccat mortaliter ibid.

participatio cum excommunicatis in aliquibus caſibus particularibus permittitur ibid.4.9

particulare dupliciter capitur 96.2.4

Paruuli nati fuiſſent in primo ſtatu 163.4.2

Paruulis non eſt differendus baptiſmus 300.2.5

Paruuli infidelium baptizati inuitis parentibus,an susci-
piant verum effectum baptismi,opi.duæ 301.2.4
paruulis sufficit volũtas aliena interpretatiua suæ ad sus-
cipiendum baptismum 301.4.11
paruulus patris fidelis potest baptizari licitè patre inuito
quando abutitur paterna potestate,non sic autem de fi-
lio infidelis liberi 302.1.14
paruuli occisi pro Christo inuitis parentibus fuerunt sal-
uati,sicut & modo saluarentur casu simili contingente
ibid.15.
paruuli in peccato originali decedentes decarentia visio
nis non tristantur 403.4.11.12
paruuli non cognoscent se priuatos beatitudine propter
culpam suam,licet bene alios ibid.
Passio præcedens potest se habere dupliciter ad principiũ
actionis sequentis 45.3.11
passio naturalis corruptæ partis fuisset in Adam 163.3.3
passio proueniens ex dolore sensitiuo non fuit in primo
statu 163.3.3
passio aliqua est animalis,alia naturalis quę est triplex,&
quid sint 239.4.5
passio vt est motus appetitus sensitiui fuit in Christo
ibid.6.7.
passio pro motu appetitus sensitiui aliter fuit in Christo,
quàm in nobis 240.1.7.&.3.8
passiones Christi magis fuerunt propassiones,quàm pas-
siones ibid.8
passio Christi liberauit ab omni peccato quo ad sufficien
tiam,sed non quo ad efficaciam 245.1.9.10
passio Christi credita remisit peccata Patrum eod.3.13
passio potest capi dupliciter 163.3.3
passiuum purè non se habet ad vtrumlibet 171.3.26
passio Christi efficacius delet peccatum originale, quàm
actus noster peccatum actuale 343.1.8
passionis Christi meritum non fuit plenè in Christo re-
muneratum,sicut merita aliorum sanctorum in seipsis
353.2.8.
passio Christi an possit eadem numero reproduci cum
suo subiecto 394.1.27
passibile dicitur quod potest transmutari à dispositione
conuenientiæ ad dispositionem contrariam naturę.
397.3.9.
passionis modus aliquando fit naturaliter, aliquãdo per
modum intentionalem 402.3.6
Patrem non genuisse filium necessitate coactionis pro-
batur 30.4.5
Pater non genuit filium necessitate expediente ibid.
pater nullo modo concedi debet prior filio 33.4.38.39
pater & filius sunt plures æterni,an hæc sit concedenda
41.3.5.
patris potentia non minuitur per generationẽ filii.42.2.8
pater Spiritui sancto nõ tantum communicat de actibus
notionalibus sicut filio 43.3.10
patrem esse priorem filio origine est intelligibile & fal-
sum 46.1.15
patrem & filium & spiritum sanctũ esse vnam essentiam
tantummodo collectiuè dixit Ioachin 48.3.29
Paternitas & communis spiratio secundum Durandum
sunt relationes in patre distinctæ realiter ibid.
pater quare dicitur operari per filium 154.4.2
pater & filius plures spiratores,non tamen plures creato-
res dicuntur 83.2.8.9
patri appropriatur potentia,æternitas,vnitas,& ista præ-
positio ex, quando importat habitudinem causæ effi-
cientis 87.2.5.6.7
pater dicit se, & alia verbo, sicut diligit se & alia spiritu
sancto 87.4.7.8
pater diligit seipsum, filiũ, nos spiritu sancto,id est, amo-
re essentiali,qui appropriatur spiritui sancto 88.2.15
pater dicit se & alia verbo, id est,notitia essentiali quæ at
tribuitur verbo ibid.
pater & filius diligunt se spiritu sancto 87.3.2.4
pater non est sapiens sapientia genita ibid.
pater est sapiens,conceditur tamen per appropriationem
88.2.15.
paternitas est relatio ab Aug.non admittitur 90.3.35
paternitas aut alia relatio non debet subsumi sub ly res
distributo per ly omnis ibid.
paternitas aut alia relatio non comprehenditur sub ly id
vel quod vel res etiam si distribuatur ibid.
pater & filius vna spiratione numero spirãt spiritum san-
ctum 131.1.13
pater & filius non communicant in eadem pœna sensus
187.1.7.
pater misit filium in tẽpore plenitudinis gratiæ 210.2.2
Patribus veteris testamenti quid necesse erat credere
258.2.2.
pater carnalis & spiritualis dant tria scilicet esse,nutrimẽ
tum,& eruditionem 390.2.13
patres in limbo ante Christi mortem non affligebantur
quod retarderentur à diuina visione 405.2.2
Patiendi principium nõ est materia sola,sed compositum
ex ea & forma 397.3.8.9
Paulus post raptum non habuit expressam cognitionem
essentiæ diuinæ sed solum in quodam confuso recorda
batur se vidisse Deum 8.1.19
Paulus in raptu non fuit mortuus, sed solum abstractus
ab vsu sensuum 268.2.13
paulus in raptu quomodo potest habuisse fidem ibid.13
paulus an iustè reprehendit Petrum obseruantem legalia
293.2.8.
paulus Petrum coram omnibus reprehendit,quia coram
omnibus peccauit 351.4.8
Peccatum quoddam est omissionis, & aliud commissio-
nis. 190.3.2
peccatum angelorũ & primorum hominum est materia
secundi sententiarum 125.3.1
peccatum hominis remediatum fuit per gratiam,ideo in-
cidentaliter de gratia determinat ibid.
peccatum originale prouenit ex contractione carnis
143.2.13.
peccatum fuit appetendo verum bonum, sed fuit sine de-
bitis circunstantiis 143.1.5
peccatum primi angeli fuit causa prior natura peccatis
aliorum angelorum,& magis culpabile 144.1.4
peccatum in electione procedit ratione defectus in ratio-
ne. 145.1.5
peccato non existente in ratione non est in voluntate,
quod dupliciter patet ibid.
peccare non dicit naturam,sed naturæ defectum 145.3.9
peccare posse non est libertatis secundum Anse. ibid.
peccatum statim post formationem mulieris secutum est
163.4.2.
peccatum potest comparari alteri peccato dupliciter
166.2.4.
peccatum primorum parentum comparatum ad aliud de
specie sua fuit grauissimum,nõ autem ad aliud alterius
speciei ibid.5
peccatum est grauius quod per se plura bona amittit
ibid.6
peccatum Adæ formaliter non ademit iustitiam origina-
lem. ibid.
peccatum primi parẽtis punitum est maxima pœna dam-
ni. ibid.7
peccatum veniale non potuit esse cum iustitia originali
166.3.4.
peccatum veniale non potuit esse primum peccatum Adę
ibid.5
peccatum veniale dupliciter est in nobis ibid.
peccatum mortale plus opponitur integritati primi sta-
tus quàm veniale ibid.6
peccatum primũ in primo parente fuit superbia 167.2.5
peccantis electio dependet ex intellectu 172.3.20
peccatum est deuiatio ab aliqua lege recta 173.3.7
peccatum mortale dicitur quod pœna mortis punitur
ibidem.
peccatum veniale dicitur quod est dignum venia ibid.
peccatum mortale nõ est in sensualitate secundum se, sed
solum veniale 173.3.9
peccatum veniale simpliciter est peccatum 177.4.M
peccatum mortale non potest esse in portione inferiori
173.3.9.
peccatum veniale est duplex 179.2.8
peccata mortalia sunt duplicia ibid.3.10

peccata

peccata mortalia cõtraria iuri naturali ſine gratia in reatu poteſt homo vitare, licet non illa quæ ſunt contra ius ſupernaturale ibid.
peccata ſupernaturalia ſicut ea quę fiunt contra ſuſceptionem Euchariſtiæ,non poſſunt vitari ſine gratia 173.3.11.12.
peccatum Adę non ſolum in nos per imitationem tranſit 181.2.2.
peccatum originale eſſe in nobis probatur multis auctoritatibus 182.4.8
peccatum eſt voluntarium in paruulo in originali principio. ibid. & ſequenti per totum
peccatum originale vel eſt carentia iuſtitiæ originalis vel rebellio vitium ſenſitiuarum ad rationem,vt eſt mortalitas corporis aut paſſibilitas 183.1.12.13
peccatum originale eſt carentia iuſtitiæ originalis cum debito habendi eam,& dignitate carendi ea ibid.14.15
peccatum remitti eſt ipſum non imputari ad pœnam 185.1.5.
peccatum originale fuiſſet in voluntate, & non in eſſentia animæ. 186.1.5
peccatum eſt in carne ratione infectionis animæ 184.2.4
peccata originalia nõ ſunt plura in vno & eodem. ibid.
peccatum originale quodammodo dicitur peccatum naturæ ibidem
peccatum originale in baptiſmo ratione diminutionis concupiſcentiæ aufertur & reatus 184.2.4
peccatum originale per traductionem carnis inducitur ibid.2.2.
peccatum originale contrahitur ex vnione animæ ad carnem. ibidem
peccatum originale non poteſt vitari, eſt etiam neceſſarium ibid.2.4
peccatum originale ſecundum aliquos fit ex vnione animæ ad carnem retione infectionis, quorum opinio reprobatur ibid.3.4.5.6
peccatum originale traducitur per hoc quod natura non poteſt communicare illam iuſtitiam originalem qua carebat 184.3.8
peccatum remittitur,vel quo ad offenſam,vel pœnam vel culpam 185.3.5
peccatum originale non contrahitur ratione reatus 186.1.4.
peccata parentum viſitantur in filiis,ſi imitentur patres ibid.4.2.
peccata parentum redundare in filios, poteſt dupliciter intelligi ibid.4.1
peccatum parentum non tranſit in filios quo ad culpam actualem 187.1.4
peccatum originale proximorum parentum non redundat in filium ibid.5
peccatum originale in quolibet eſt vnum ſicut reatus ibid.2.4.
peccatum poteſt comparari ad multa 190.2.4
peccatum comparatum ad ſuum oppoſitum,ipſum omnino aufert,non autem ſi comparetur ad ſubiectum. ib.
peccatum ſecundum aliquos non poteſt corrumpere totalem habilitatem ad bonum. licet poſſit minuere,quorũ opinio reprobatur ibid.5
peccatum dupliciter diffinitur ſecundum Auguſtinum 190.3.2.
peccatum ſecundum Ambroſium, eſt præuaricatio legis diuinæ,&c. ibid.
peccatum quodlibet eſt voluntarium,hoc eſt in poteſtate voluntatis 200.1.3
peccatum aliquod eſt voluntarium,quia eſt ſubiectiuè in voluntate ibid.
peccatum cõſiſtit in actu exteriori prout comparatur ad principium immediatum eliciens,ſed culpa non poteſt eſſe in actu exteriori ſecundum ſe 191.2.4
peccatum quo ad actum poteſt eſſe cauſa finalis efficiens & materialis alterius peccati 191.4.5
peccatum omiſſionis eſt ſolus defectus, in cõmiſſione eſt defectus & actus ibid.
peccatum quo ad defectum de per accidens eſt cauſa alterius ibid.
peccatum inquantum peccatũ non eſt cauſa alterius. ib.7
peccatum non eſt pœna peccati per ſe loquendo 192.1.3
peccatum poteſt eſſe pœna peccati concomitatiuè. ibid.4
peccare an poſſit Deo attribui 111.3.8
peccatum factum per ignorantiam eſt quodammodo voluntarium 200.1.4
Peccata omnia ſimul non ſunt euitabilia, licet quodlibet per ſe ſit euitabile ibid.
peccatũ quodlibet poteſt ex ſuperbia & cupiditate oriri 200.2.2.
peccatum diuiditur ſecundum radices ibid.
peccatorum quoddam eſt ex timore malè humiliante, quoddam ex cupiditate ibidem
peccatorum quoddam ore eſt,quoddam mente ibid.
peccatum per ſe eſt in ſe, vel in Deum ibid.
peccatum eſt quoddam perpetratum, quoddam eſt delectum ibid.
peccata mortalia ſunt ſeptem quæ ſignant ſeptem populos eiectos de terra promiſſionis ibid.
peccata ex ſuperbia oriuntur ibidem
peccatum in homine poſt actum remanet in reatu ibid.
pecatum eſt voluntarium 200.1.2
peccatum tranſire poteſt dupliciter intelligi 201.3.3
peccatum remitti eſt ipſum non imputari ad pœnam ib.
peccatum eſt cauſa reatus, quia inducit defectum iuſtitiæ ibid.4.5
peccatum poteſt multipliciter oriri ibid.4.6
peccatum non quodlibet naſcitur ex ſuperbia 202.2.10
peccatum aliquod contingit dupliciter ibid.3.4
peccata capitalia ſunt ſeptem,quorum ſufficientia patet ibidem
peccatum alio,& alio modo dicitur radix & caput 202.3.6.
peccati diuiſio in mortale & veniale eſt diuiſio alicuius termini in ſua æquiuoca, ſecundum aliquos, ſic quod veniale non eſt peccatum, quorum opinio reprobatur 202.3.6.7.
peccatum veniale inuenitur in actibus deliberatis 202.4.7.
peccatum veniale dicitur de quo venia facilè habetur, quod tripliciter intelligitur 203.1.10
peccatum veniale non differt à mortali per hoc quod fiat per ignrantiam,vel per aliquod peccatum ſuperueniẽs ibidem
peccatum mortale dicitur quòd aufert principiũ vitæ ſpiritualis ibid.11
peccatum veniale eſt contra legem & non præter ib.12
peccata quæ fiunt in iniuriam proximi & ſui,ſunt mortalia. 203.1.11
peccata quæ non ſunt contraria dilectioni Dei aut proximi,nec tollunt ordinem debitæ ſubiectionis ad Deum etiam ſunt ex genere venialia ibidem
peccatum quodlibet eſt contra legem Dei naturalem vel inſpiratam,vel ab eis deriuatam ibid.12
peccatum mortale & veniale differunt per pœnas ſenſus 203.3.6.
peccatâ poſſunt comparari ad grauitatem tripliciter ibid. 5
peccata quibuſcunq; modis comparentur non ſunt æquè grauia ibidem
peccatum eſt priuatio debitæ rectitudinis in actu ibid.
peccatum mortale priuat rectitudinem debitæ ſubiectionis ad Deum non autem veniale ibid.
peccatum mortale dicitur quod ex genere ſuo repugnat dilectioni Dei ſuper omnia 203.1.11
peccat grauius eſt habitu quis, quàm ex ignorantia vel metu 203.4.7
peccatum eiuſdẽ ſpeciei cum alio eſt eo grauius ratione intentionis ibidem
peccatum eſt grauius quod corrũpit plures bonas circunſtantias ibid.
peccatum mortale natum eſt remouere ordinem ſubiectionis ad Deum 204.1.9
peccatum in ſpiritum ſanctum eſt grauiſſimum ibid.2
peccata in ſpiritum ſanctum quæ ſint ibid.
peccatum in ſpiritum ſanctũ dicitur irremiſſibile ſecundum aliquos,quia vix aut raro remittitur, licet alii dicant finalem impœnitentiam eſſe de eſſentia ibid.

peccatum in Spiritum sanctum aliquando dicit finalem impœnitentiam quæ est contra remissionem peccatorum quæ attribuitur spiritui sancto quare dicitur, scilicet peccatum in spiritum sanctum 204.2.7
peccans ex infirmitate dicitur peccare in patrem,& ex ignorantia in filium,& ex malitia in spiritum sanctum ibidem
Peccare ex malitia quis dicitur dupliciter ibid.
peccare contemnendo remedia peccati est peccare in spiritum sanctum ibid.
peccare in spiritum sanctum dicitur alio modo fieri contra eius bonitatem aut virtutem 204.1.2
peccatum in spiritum est blasphemia prolata in spiritum sanctum, prout spiritus cuilibet personæ conueniat in diuinis ibid.2.6
peccatum in spiritum sanctum ex malitia sex habet species. ibid.3.8
peccare contingit dupliciter contra spiritum sanctum accipiendo spiritum sanctum personaliter ibid.4.11
peccatum in spiritum sanctum est ad mortem prout secludit viam ad vitam ibid.
peccatum in spiritum sanctum includens finalem impœnitentiam est simpliciter irremissibile 204.4.4
peccatum in spiritum sanctum ex malitia vel in personas est irremissibile,quia non habet aptitudinem vt remittatur. 205.1.7
peccatum est irremissibile cùm causa aggrauat ibid.5
peccator ex electione est impœnitiuus ibid.
peccatum in spiritum sanctum expellit remedia medicinæ. ibid.6
peccare non posse conuenire supposito Christi quouismodo ostenditur 234.2.5.6
peccatum dicit defectum naturæ 145.2.9
peccatum mortale deletur formaliter per gratiam 244.4.5.6.
peccatum & gratiam omnino opponi sicut habitus,& priuatio probatur quatuor rationibus ibid.6
peccatum actuale & gratia opponuntur concomitatiuè 245.1.7.
peccatum actuale tria dicit ibid.
peccatum originale & veniale duo dicunt ibid.
peccata remittuntur quo ad culpam per passionẽ Christi, quia passio inclinat ad detestationem eorum 245.1.8
peccatum nostrũ obligauit nos Deo & diabolo 245.4.8
peccatum quodlibet acquiritur per aliquem actum secundum aliquos qui improbantur 272.1.6
peccatum post baptismum commissum deletur per contritionem fictionis in illo qui fictè baptismum susceperat 300.2.9.
Peccator cõscius de peccato sumens Eucharistiam peccat mortaliter 313.1.7
peccator quomodo debet discutere conscientiam antequam veniat ad Eucharistiam sumendam ibid.7.8
peccator conscius de peccato Eucharistiam sumens multum grauiter peccat ibid.2.9
peccator non peccat videndo Eucharistiam licet bene gustando,& quare eod.3.12
peccatori occulto sacerdos tenetur dare Eucharistiam,si petat in publico 313.3.5.&.4.6.7.8
peccatum cõmissum in Christum sub propria forma grauius est quam peccatũ sub specie sacramentali 315.2.10
peccatum veniale remittitur per sumptionem Eucharistiç 323.4.5.
peccata non sunt connexa adinuicem quantum ad commissionem,licet bene quãtum ad remissionem 310.3.11
peccata quæ non habent connexionem inter se ex aliqua parte sui possunt remitti vnum sine altero, non autem contra 316.3.4.
peccatum mortale neq; veniale opponuntur formaliter, neq; charitati,neq; eius feruori 336.4.9
peccatum mortale tria comprehendit, scilicet deordinationem actus,priuationem gratiæ,& reatum pœnæ 338.3.8.
peccatum mortale essentialiter cõsistit in volũtaria actus deordinatione,& duobus concomitantibus 342.1.14
peccator nullo modo dispensari potest, quin teneatur ad confessionem 344.1.9
peccata omnia vni & eidem esse confitenda putantur 345.2.6.&.3.7.
peccatum mortale complectitur deordinationem actus, carentiam gratiæ,reatum pœnæ 346.4.6
peccatores à Deo puniuntur dupliciter 347.2.5
peccator nõ potest per alium pœnitentiã facere si potens sit,nisi interueniente sacerdotis autoritate 352.3.5
peccatum etiam veniale secundum aliquos qui improbantur non potest deleri post hanc vitam 355.2.4
peccatum quomodo remittitur quo ad culpam ibid.5
peccatum mortale post hanc vitam non potest remitti, neq; veniale iunctum mortali ibid.6
peccare facilius est quàm resurgere quandiu liberum arbitrium nostrum flexibile est ad vtrumq; ibid.7
peccata dimissa per pœnitentiam non possunt redire quo ad culpam licet aliquo modo quo ad pœnam damni & & sensus 357.1.5.6.&.2.8
peccatori recidiuanti debetur maior pœna propter ingratitudinem ibid.8
peccatum sequens pœnitẽtiam reducit hominem in similem captiuitatem sicut prius ibid.2.8
peccatum non sic redit per sequens peccatum, sicut opera mortificata per actum bonum ibid.3.8
peccatum minus quandoque plus habetur horrori quàm maius 377.4.11
peccato grauiori pœna acerbior correspondet secundum acerbitatem 408 3.6
peccata & merita vniuscuiusq; iudicandi quomodo cognoscentur ab omnibus,opi.duæ 409.4.6
peccata cuiuslibet iudicandi reuocabit Deus ad memoriam. ibid.8
Pecunia accipitur ab absoluente ab excommunicatione in pœnam delinquentis 365.3.14
Pecunia in cõtractu accipitur quasi mensura aliarũ rerũ, ideo error circa eam non impedit contractum 372.4.11
Pœna est per substractionem alicuius perfectionis debitę vel habitæ 141.3.7
Pœna essentialis dæmonis nõ potest augeri,licet accidentalis. 145.3.9
pœna debita peccato originali est duplex 185.3.7
pœna debita peccato originali quæ concernit gratiam & gloriam baptismo tollitur, licet non tollatur illa quæ concernit vires inferiores 185.3.7.& seq.
pœna damni non proportionatur culpæ,licet proportionetur ei pœna sensus 166.3.7
pœna debita originali peccato est à Deo 186.1.4
pœna damni est duplex 187 1.7
pœna debita filio pro parẽtibus est vindicatiua culpç. ib.
pœna est duplex,sensus & damni ibid.
pœna & meritum idem potest esse dupliciter 192.1.4
pœna est in nobis ratione culpæ 192.1.1
pœna non semper est in nobis ratione culpæ nostræ. ib.4
pœna Christi habuit ordinem ad culpam nostram. ib.6
pœna temporalis commutata ab æterna remanens post peccatum potest dici quidam reatus 201.3.3
pœna æterna debetur peccato mortali,& non veniali 203.3.5.
pœnam sustinet frequenter qui culpam non commisit 239.3.9.
pœnam infernalem & quamlibet aliam posse minui intelligendum est, vel per remissionem, vel per fornicationem subiecti 329.4.4
pœna inferni debita alicui nullo modo minuitur per bona opera facta in peccato 330.1.6
pœna inferni quæ deberetur,minuitur per opera bona in peccato facta ibid.
pœnale aliquid ex conditione operis,& aliquid ex conditione operantis reperitur 332.2.7
pœnale ex conditione operis, quanto magis est pœnale, tanto magis est satisfactorium ibid.
pœna à sacerdote iniuncta si non sit pœna pro peccato debita condigna,nõ liberat pœnitentem,quin residuum soluat in purgatorio 353.1.6
pœna in confessione taxatur propter duo 352.2.5
pœna maior pro maiori culpa semper est imponenda, quantum requiritur ad soluendum debitum ibid.
pœna peccato debita tripliciter potest remitti 353.1.5

pœna peccati venialis proportionem habet cum pœna debita mortali quo ad intensionem 355.3.5
pœna damnatorum illis debetur secundum iustitiam propriè dictam, non sic præmium iustorum 403.4.10
pœnam totalem damnatorum nullus docere posset, nisi ei reuelaretur 404.1.15
pœnam æternam esse infinitam potest intelligi secũdum intensionem vel durationem 408.2.4
pœnam esse infinitam secundum acerbitatem vel intensionem non est possibile ibid.
pœna infinita intensione vbi posset dari, non infligeretur pro peccato mortali ibid.
pœnam infinitam secundum extensionem dari pro peccato mortali est iustum 408.2.5
pœnæ quantum ad institutionem sunt ad correctionem illius cui infliguntur vel aliorum, & non ad finalem exterminationem 408.3.7
pœna vermis est in damnatis præter pœnam ignis ac quãcunque aliam pœnam corporalem 421.3.6
pœnæ corporales plures erunt in inferno præter pœnam ignis. 421.4.7
pœnæ damnatorum erunt in duplici genere ibid.
pœna vermis in damnatis simpliciter est maior quacunq; pœna corporali 422.1.9
pœna ignis in damnatis est maxima inter pœnas corporales ibid.10
pœnarum damnatorum varietas nõ præstat refrigerium, sed supplicium propter subitam mutationem ibid.
pœna purgatorii ordinatur ad purgandũ, at inferni ad puniendum, ideo per ignem conuenienter fit ibid.11
pœnale esse, eligibilius esse, q̃ non esse secundum aliquos prouenit ratione duplici quæ improbantur ibid.2.7.8
Pœnitentia restituit omnia quæ sunt de necessitate salutis. 267.3.8
Pœnitentia licet viuificet opera mortificata, non tamen gratiam æqualem semper restituit ibid.9
pœnitentia est triplex, quarum aliqua est necessaria baptizandis, & alia non 299.3.7
pœnitentia interior & exterior 327.2.2.&.4.5
pœnitere est actus virtutis regulatus à recta ratione 327.4.6.7.
pœnitere non est actus virtutis theologicæ 328.1.8
pœnitendi actus habet plures bonas circunstantias eod.10
pœnitere potest esse actus perfecti & imperfecti diuersimodè ibid.2.11
pœnitens non dolet de peccato præterito conando facere peccatum non fuisse ibid.12
pœnitentia quæ est displicentia de peccato, quatenus est contra rectam rationem nõ est specialis virtus 328.2.4
pœnitentia est virtus partim moralis, partim theologica ibid.5.&.6
pœnitentia est actus virtutis iustitiæ eod.3.7
pœnitentia potest dici virtus generalis dupliciter ibid.8
pœnitentia soli impœnitentiæ opponitur formaliter ib.9
pœnitentia accipitur dupliciter ibid.4.5
pœnitentia pro actu qui est inter pœnitentem & absoluentem confessionem & absolutionem 329.1.7
pœnitentia accepta pro confessione pœnitẽtis & absolutione sacerdotis non est de dictamine iuris naturalis ib.6
pœnitentia de qua loquitur Iob non fuit pœnitentia sacramentalis ibid.7
pœnitentia solennis imponenda est pro grauioribus scelcribus & notoriis, quæ commouent totam vrbem vel vicinia ibid.5.6
pœnitentia solennis non est imponenda clericis in fauorem ordinis ibid.
pœnitens publicè non est ad sacros ordines recipiendus ibidem.
pœnitentia solennis non est reiteranda propter tria ib.7
pœnitentiæ solennis virtus qualis sit eod.8
pœnitẽtia publica potest à simplici sacerdote imponi. ib.8
pœnitentia publica an peccatum pœnitentis publicetur, opi. duæ 329.2.10.11
Pœnitentiarii Papæ imponunt pro publico homicidio, vt pœnitens spolietur, & capite cooperto circũdetur per ecclesiam cum verberibus ibid.12
pœnitentia remittuntur peccata mortalia eod.3.5
pœnitentia viuificat opera mortificata ibid.6
pœnitentia habet duos effectus subordinatos scilicet remittere & viuificare ibid.4.7.8.9
Peccatum per pœnitentiam remittitur quãtum ad reatum pœnæ æternæ, sed non quantum ad pœnam temporalem. ibid.4.9
pœnitentia potest iterari, & à vera pœnitentia potest quis cadere. eod.4.5.6
pœnitentiam iterandam esse quomodo ostẽditur ex Christi operibus 330.1.7
pœnitens vincitur à tentatione in cautela non violentia ibid.8
pœnitentia coinquinata per sequens peccatum dicitur inanis. ibid.10
pœnitentia facta in peccato mortali an sit satisfactoria 331.2.8.
pœnitentia soluenda est Deo in statu gratiæ ibid.9
pœnitens officia debet vitare, quæ habent peccatum annexum 338.1.6
pœnitentia & baptismus quo ad remissionem culpę inter se differunt 346.4.6
pœnitentiam iniunctam omittens adimplere quomodo non peccet 352.2.6
pœnitens adimplens pœnitentiam sibi impositam, in foro ecclesiæ obligatur ibid.3.8
pœnitere potest vnus pro alio 352.3.5
Perditio virginitatis non fuisset per dolorosam diuisionem continui 164.3.12
Peregrinantes voluntariè non ob necessitatem tenentur ad ieiunium 335.1.6
Perfectio rerum mensuratur secundum perfectionem formarum 135.2.14
Perfectio intellectus arguitur ex hoc quod primò intelligat se, quàm alia 133.4.5
perfectiones in Deo perfectiores sunt diligere & amare 138.3.6.
perfectiora non excedunt minus perfecta numero, sed perfectione ibid.8
perfectio triplex est 141.2.2
Persistentia rationis requisita ad virtutem quæ sit 164.2.6
Perfectiones quæ suscipiunt magis vel minus procedunt de esse imperfecto ad perfectum 172.3.19
perfectio potentiæ respectu actus, potest dupliciter attrẽdi 111.2.7.
perfectum est illud perfectum in esse naturæ 191.4.6
perfectio & perfectibile dicunt habitudines 189.2.23
Positiuum nihil potest conuerti cum ente, nisi sit synonimum. ibid.24
perfectio hominis in primo statu fuisset infusa vel innata 158.4.17.
perfectio per naturam nullam permittit de nouo acquirere. 238.2.12
perfectum & imperfectum distincta specie possunt simul esse in eodem 268.3.17.18
Periurium quid est, quomodo committitur, & per quid iurandum 283.2.2
Periurium est duplex nota quando est peccatum mortale, quando non 285.3.5.6
periurium an sit grauius peccato homicidii, duæ opiniones. ibid.7.8
periurium nõ ex eo dicitur mortale peccatum, quòd per ipsum quis infametur 285.4.12
Permanentia rei est prior vnitate, quàm variata variatur vnitas 392.3.15
Permanentia eadem numero non posse reparari reprobatur 293.3.17
Permissio dupliciter capitur 120.2.8
Per, appropriatur filio 87.2.9
Per, præpositionem notare habitudinem principii potest intelligi dupliciter 47.1.5
Per, potest denominare principium intellectiuũ, vel subiecti repræsentatiuum 139.2.6
Perpetuum à parte ante, secundum Aristotelem est perpetuum à parte post 162.4.8
Personas distingui diuinas relationibus originis probatur. 28.3.6

personam diuinam principiare non dicit in principiante aliquam perfectionem supra non principiantē. 33.3.29
personarum diuinarum pluralitas nō potest probari,neq; numerus demonstratiuè & efficaciter 42.2.4
personarum numerus in diuinis quomodo potest probari. ibidem
persona habens plures proprietates, nō per vnam solam distinguitur 44.1.22
persona secundum Boëtium est rationalis naturæ indiuidua substantia 70.3.4.5
personarum distinctio est realis 87.2.6
persona nomen dicitur analogicè de Deo,& creaturis 72.3.8.9.
persona dicit quid constitutum ex essentia,& proprietate relatiua 91.2.8
persona diuina est quid constitutum ex essentia & relatione. 81.3.4
persona ratione relationis differt ab essentia aliquo modo realiter ibid.
personas tres esse vnius essentiæ verè & congruè dicitur 93.2.3.
persona diuina producit aliam non à casu nec propter aliquem finem præstitutum 94.1.7
personæ tres assumentes eandem naturam sunt vnus homo. 212 4.20
persona vna assumens tres humanitates est tres homines ibidem
persona diuina non assumpsit personam creatam, sed solum naturam 337.4.7
persona solum de natura intellectuali dicitur 136.3.4
persona quid dicit 231.3.10
Petens carnis debitum à muliere diebus exclusis ad minus peccat venialiter 164.1.7
Petrus & Magdalena non tenebantur ad confessionem, cùm solum ante Christi passionē peccauerunt 343.1.10
Petrus peccatum Ananię publicauit instinctu spiritussancti,& ad aliorum terrorem tanquā incorrigibilem sibi mortem inflixit 351.4.8
Planeta est de natura sphęræ 156.3.4
Planetæ sunt quandoq; propinquiores nobis, quandoq; remotiores 156.4.6
planeta in epiciclis dicitur quandoq; retrogradus,quandoque directus,&c. ibid.
planeta potest moueri ab alio motu quàm circulari, licet non habeat alium motum 157.1.9
planetæ & orbes habent diuersos motus ibid.
planetarum & aliorū sphęræ non differunt specie ibid.4
Plura Plato posuit ab æterno, increata, nec concedit rerum creationem,sed potius ex materia factam 125.2.2
Pluralitas in rebus accedentibus ad primam causam est minor,quàm in aliis 138.4.13
pluralitas deformitatum quarum vna non est alia, includit multa peccata 167.1.4
Plus & minus,maius & minus non conueniunt infinito 112.4.16.17.&.113.1.20.
Portio animæ duplex 173.1.4.5
portio inferior data est in subsidium superioris ibid.2.2
portio superior & inferior non sunt diuersæ potentiæ 171.1.4.5.
Posse maius non semper arguit posse minus 19.1.19
posse generare non est posse quid,sed ad aliquid 67.4.18
posse non mori potest capi dupliciciter 163.1.5
posse peccare non essentiale libero arbitrio 206.1.12
posse maius perfectius est,quàm posse minus,si minus includatur in maiori 307.4.13
Possibile dicitur dupliciter 111.3.9
Positionum differentiæ, vt extra,intra,sub,supra, &c. solum dicuntur respectu corporum 101.4.17
Posterius semper supponit suum prius 81.1.6
Potentiæ partis sensitiuæ & vegetatiuæ realiter inter se differunt 17.4.3
potentia generatiua & nutritiua sunt idem essentialiter 224.2.18.
potentia augmentatiua absolutè non est potentia animæ ibid.19
potentia augmentatiua in animatis est eadem cum nutritiua. ibid.
potentiæ sensitiuæ tam interiores quàm exteriores se habent ad actus suos passiuè,passione quæ est receptio 243.20.
potentiæ animæ non addunt aliquid super essentiam animæ. ibid.25
potentiam animæ differre realiter ab essentia probatur ibid.24
potentia sensitiua non est totale principium sentiendi 25.1.34.
potentia quid ibid.35
potentiæ creandi primò conuenit ratio principii 82.2. 9.10.
potentia attribuitur patri 91.3.2
potentia Dei quomodo est causa rerum 103.2.4.8
potentia ad oppositа an sit in Deo respectu omnium suorum actuum 105.4.6
potentiam habuit Deus ab æterno circa omne possibile 126.3.11.
potentia diuiditur in actiuàm & passiuam 111.2.4
potentia passiua quid sit ibid.
potentia actiua est in Deo,non autem passiua ib.5.&.6
potentia passiua non est in Deo ibid.
potentia actiua est in Deo solum respectu transeuntium in rem aliam ibid.
potentia non coniuncta actui,an sit imperfecta 111.2.7
potentia an sit minus perfecta quàm actus ibid.3.8
potentia Dei non se extendit ad omnia possibilia 112.3.15.
potentia Dei sub ratione potētię potest dici probabiliter non esse infinita, sicut dicimus de ideis 115.3.8
potentia Dei an excedatur à Dei scientia 113.1.21
porentia diuina extendit se ad omne illud quod non implicat contradictionem 111.4.10
potentia supponit obiectum ibid.3.8
potentia intellectiua angeli est eadem cum essentia 139.1.4.
potentiam intellectiuam animę distingui ab essentia conuincitur ex duobus ibidem
potentia est duplex quædam ad actum primum, & quædam ad actum secundum 141.1.4
potentia habens aliam, & aliam habitudinē ad aliud, & aliud obiectum,tunc sortitur diuersa nomina 169.4.7
potentia illa est magis libera, per quam habemus principalius donum 172.3.16.17
potentia purè passiua respectu determinationis ad actum dummodo sit acta respectu exercitii actus est libera ibidem
potentiæ aliæ ab intellectu tendunt ex vno in aliud passiuè. 194.1.5
potentia inquantum naturalis bona est,inquantum inordinata est mala 195.1.2
potentia per habitum determinatur 259.4.5
potentia peccandi duo includit 205.2.5
potentia peccandi prout est principians actum est à Deo, licet quo ad defectibilitatem non sit à Deo ibid.
potentia deficiendi in eligendo est à Deo 205.4.10
potentia coniuncta actui est perfectior in bonis, quā potentia separata,non autem in malis ibid.11
potentia moriendi non fuit ligata 219.4.11
potentia aliquando determinatur aliquando actus, aliquando verò indeterminantur 253.2.5
potentia quæ nihil,potest pati,nobilior est illa quę potest pati. 398.2.18
potentia superior necesitatur aliquando ab inferiori cōsecutiuè. 420.4.12
Potestas quælibet à Deo est, siue sit bona siue mala 205.2.5.
Potestas superior & inferior possunt se habere dupliciter 207.3.4.
potestas inferior totaliter dependens à superiore tenetur omnino superiori obedire ibidem
potestas omnis data est Christo inquātū Deus est.238.4.10
potestas respectu effectus sacramētorum est triplex.s.auctoritatis,excellentiæ, & ministerii 303.4.4
potestas autoritatis non competit Christo,secundū quod homo est ibid.4
potestas excellentiæ Christi consistit in quatuor ibid.5

poteſtas autoritatis dimittẽdi peccata conuenit Chriſto, inquantum Deus eſt,& excellentiæ inquantum homo ibid.6
poteſtatem autoritatis dimittendi peccata Chriſtus non potuit homini communicare,licet bene excellentiæ,licet non decuit ibid.4
poteſtas ſimplicis miniſterii fuit à Chriſto hominibus cõmunicata 304.1.6
poteſtas audiendi confeſſiones introducta eſt in vtilitatem plebis,& honorem Dei 344.1.9
poteſtas remittendi peccata quo ad culpam, vel pœnam eſt clauis 346.3.5
poteſtas alia eſt iuriſdictionis, alia cõſecrationis 362.3.4
poteſtas cõſecrationis, vel ordinis ſacerdotalis,an aliqua maior ſit in eccleſia,opi.tres 362.4.6.7.& ſeq.
Praxis eſt operatio 10.4.5
Præcipere an poſſit Deus aliquid quod non vult 120.4.7
Præcepti interpretatio quid ſit 121.3.6
Præceptorum interpretatio ad quem pertineat ibid.
Præcipiens aliquid aliquando vult quod præcipitur, aliquando id pro quo præcipitur 120.4.6
Præceptorum quædam ſunt affirmatiua, quædam negatiua. 121.3.7
præcepta decalogi an ſint diſpenſabilia 121.4.11.& 122.1.16.&.ſeq.
præcepta an obligent ad impletionem ſui propter cauſam finalem,ſiue propter Deum 123.2.9
præceptum habet in ſe duo conſideranda 180.1.4
præceptum affirmatiuũ obligat pro certo tẽpore 191.2.6
præceptum affirmatiuum, an obliget ad ſemper diſpoſitiué. 167.3.5
præceptum inferioris non obligat contra præceptum ſuperioris 197.3.10
præcepta & prohibitiones ſunt in qualibet lege 205.1.12
præceptum charitatis in via non poteſt impleri 261.1.2
præcepta primæ tabulæ ordinant nos ad Deum,& ſecundæ ad proximum 280.2.2
præceptorum decalogi connumeratio ibid.
præcepta decalogi ſufficienter enumerantur eod.3.6
præcepta ſpiritualia oportuit ponere præter dilectionem Dei & proximi ibid.4.7
præceptum de dilectione ſui non fuit dabile quare ib.9
præcepto de non mœchaberis,& non furtum facies,conuenienter alia duo ſunt ſuperaddita quæ concupiſcentiam prohibent 285.4.1.&.286.1.7.8
præcepta de non mœchando & non furando quomodo diſtinguuntur à præceptis de concupiſcendo,&c. ib.6
præceptum aliquando proponitur aliquando ſolum documentum 121.1.14
præcipiens an ſemper velit rem præceptam fieri ibid.
præcepta de impendẽdo aliquo beneficio proximo reducuntur ad præceptũ de honoratione parentũ 286.1.5.7
Prædeſtinatio,præſcientia,diſpoſitio & ſcientia differunt 93.4.2.
prædeſtinationis in ſpeciali quare,ſcilicet hic ſaluetur nõ ille à variis variæ aſſignantur cauſæ 110.3.12.13
prædeſtinationis in ſpeciali nulla poteſt aſſignari cauſa, ſed bene in vniuerſali, & huius exemplum inuenitur in artificialibus & naturalibus ibid.14
prædeſtinatio quid ſit 73.3.3.6
prædeſtinare eſt ſolius Dei & prædeſtinari ſolius creaturę intellectualis ibid.5
prędeſtinatio & prouidentia differunt dupliciter ibid.5
prædeſtinatio eſt infallibilis & certa ibid.4.7
prędeſtinationis infallibilitas non eſt neceſſitas, niſi ex ſuppoſitione ibid.
prędeſtinatus an potuit non prędeſtinare Ibid.4.8
prędeſtinationis certitudo nõ tollit contingentiã.109.4.1
prędeſtinatio ſecundũ rationẽ ſupponit electionem ib.9
prędeſtinatio non eſt de fine,ſed de promouentibus in finem. ibid.10
pędeſtinatio eſſentialiter conſiſtit in actu intellectus, ſed habet tamen propoſitum ad intellectum ibid.4.5
prędeſtinationi aliquam eſſe cauſam multipliciter poteſt intelligi 110.1.5.6.7.8
prędeſtinationis & effectus eius an ſit aliqua cauſa 110.1.5.6.7.&.2.11.&.14.15.
prędeſtinationis effectus dupliciter poteſt capi 110.1.6
prędeſtinationem iuuari precibus dupliciter poteſt intelligi. 110.4.4
prędeſtinationis partialis effectus iuuatur precibus ſanctorum ibid.
prędeſtinatio an totaliter depẽdeat ex voluntate diuina 111.1.6.
prędeſtinatus ab ęterno eſt prędeſtinatus 127.3.27
prędeſtinatio eſt duplex,ſcilicet ſimpliciter & cum determinatione 227.2.5
prædeſtinatio importat tria ibid.5
prędeſtinatio nõ conuenit filio Dei, niſi ſecundum quod homo ibid.6.7
prędeſtinatio Chriſti duo dicit, & prędeſtinatio noſtra vnum tantum 232.2.5
prędeſtinatio noſtra dicit actum prædẽſtinantis;& terminum prædeſtinationis ibid.
prædeſtinationis noſtræ quomodo prędeſtinatio Chriſti eſt cauſa efficiens & exemplaris ibid.5.6.7.8
Prędationis ordo eſt inter bonos angelos & malos vſque ad diem iudicii 132.2.2
Prędatio eſt hominibus ex admiratione diuina quantum ad debitum, nõ autem quantum ad acquiſitionem,vel vſum malum 206.1.6
prælationis vſus non ſemper eſt à Deo ibid.
prędatio fuiſſet in ſtatu innocentiæ, ſed nõ ſecundum omnem modum ibid.7
Prędertur aliquis alteri dupliciter ibid.
Prędatio non fuiſſet in ſtatu innocentię in qua bonũ ſubditi fuiſſet relatum in prędatum ibid.
prędatio fuiſſet in ſtatu innocentiæ ad bonum illius qui dirigitur ibid.2.8
Prędati debent eſſe ſecundum rectam rationem,& in temporalibus,& in ſpiritualibus ibid.2.5
Prędati eccleſiæ quomodo obligantur ſcire articulos fidei explicitè & plura alia 258.3.8
prędati & aliorum rectores nõ ſolum debent eſſe perfecti vita actiua & contemplatiua,ſed alios debent perficere 277.1.10.
Præmium accidentale minus eſt quàm eſſentiale 201.2.5.
præmium cadens ſub merito plura requirit 241.3.5
prędmium iam habitum cadit ſub nouo merito 244.2.8
prędmium correſpondens merito ſecundũ quantitatẽ non ſemper confertur illi parti quæ meruit 417.4.24
Prędordinatio diuina & eius voluntas eſt per ſe & directè menſura quidditatis,& perfectionis naturę ęuiternorũ 134.1.7.8.
Presbyter pernoctans in taberna debet grauiter puniri, & arceri à perceptione Euchariſtiæ 311.2.15
Prędſcientia,prędeſtinatio,& diſpoſitio an fuiſſent in Deo ſi nulla futura fuiſſent 93.3.2
Prędens eſſe alicui immediatè eſt in plus, quàm eſſe propinquum ſecundum locum 101.4.10
præſentia immediata non infert præſentiam ſecundum locum ibid.
præſentia agentis paſſum,vel mouentis ad mobile poteſt intelligi vario modo 102.1.24
Prędſcriptio nõ habet locum in matrimonio contracto in gradu prohibito 389.2.8
Prędſumptio abiicit timorem ſuppliciorum 204.3.8
Prędter,contra,& ſecundum differunt 120.1.4
Præter voluntatẽ Dei conſequentem, aliqua fieri poſſunt ibid.1.6.&.2.6.
Primi parentes per concubitum genuiſſent 163.4.2
primus parens in actu ſuo peccauit multis peccatis. 167.1.4.
primi parentes quamprimũ fuerunt creati,perfecti fuerũt in corpore & anima,quo ad ſcientiam 169.1.5
primi parentes erant inſtituti principium aliorum,nõ ſolum quo ad corpus,ſed quo ad animam ſpectantium ibidem
primi parentes aliqua non ſciebant ibid.2.7
primi parentes in primo ſtatu non potuerunt errare nec decipi ibid.
primi parentes quoties conueniſſent,toties genuiſſent 164.1.7.

primi parentes non conueniſſent, niſi cum intentione generandi ibid.
Primum mouens debet eſſe immobile 158.4.13
primum in genere prędicamentali non eſt cauſa aliorum ibid. 14
primum efficiens dicere non eſſe ens ſimpliciter primum eſt hæreticum 22.1.2
Principes ſeculares duplices ſunt 206.2.4
Principatus eſt multitudo ordinata ſub vno principe 149.2.4.
Principiare diuinam perſonam non eſt maius quàm principiare creaturam 33.1.17
Principium ſequentis actionis eſt terminus paſſionis prędecedentis dupliciter 41.3.8
principium non dicitur vniuocè reſpectu perſonæ diuinę & reſpectu creaturarum 82.1.7.8
principium vnum ſpirandi ſpiritumſanctum quomodo dicatur eſſe & quomodo non 82 4.7
principii ratio quomodo reperitur in diuinis 82.1.5
principii ratio vtrũ ſit vniuoca, cum dicitur de patre reſpectu filii,& de Deo reſpectu creaturarum 82.1.4
principium naturæ & quidditatis eſt principium indiuiduationis 128.2.18
principium actus liberi arbitrii nõ eſt liberum arbitrium 171.4.29.
principia ex quibus actio diſcurrit,ſunt multiplicia 173.1.4.
Priuari dicitur aliquis,qui ſecundum ſe non eſt natus habere habitum oppoſitum 94.4.10.11
Principia naturalia non conſtituunt hominem in eſſe naturali 175.3.4
Priuatio & priuatum tripliciter capiuntur 49.2.4
priuationes & negationes ſunt in prædicamentis ſolum reductiuè 87.1.4
priuationes quomodo diſtinguantur 97.1.9
priuatio non cognoſcitur,niſi per habitum ibid.
priuatio ſibi determinat ſubiectum,non autem negatio 190.1.7.
priuatio viſionis æternæ in illo habente originale dicitur pœna in ordine ad primum parentem 203.3.6
priuatio non requirit cauſam poſitiuam, ſed ſolum per ſubtractionem 398.2.22
Prius & poſterius an ſint inter actus voluntatis,& intellectus Dei 109.3.6.8
Prius poteſt eſſe ſine poſteriori,quando vtrumq; eſt actus 154.3.9.
Procedere aliquid à filio,quod nõ à patre eſt impoſsibile 44.1.21.
Peccatum poteſt procedere à voluntate inhęrente debito fini. 145.3.7
Proceſsionis nomẽ,quid primaria impoſitione ſignificet 45.1.5.
proceſsionis nomen quare magis appropriatum ſit ſpiritui ſancto,quàm filio 45.2.6
proceſsio temporalis definitur 102.1.20
proceſsio æterna ſolum dicit exitum perſonæ à perſona 50.2.5.
proceſsio temporalis dicit exitũ perſonæ à perſona cum nouo reſpectu ad creaturam ibid.
proceſsio,miſsio,& datio inter ſe differunt 51.3.6
proceſſus in infinitum in perfectionibus ſpecificis,an ſit poſsibilis 115.3.4.5.6.7.&.4.13.& ſeq.
Procreatio puerorum fuiſſet in vtroq; in primis parentibus. 164 4.4
Producta proceſſu temporis à principio producta ſunt ſecundum rationes ſeminales 163.1.4
productio filii in diuinis per actum intellectus, & ſpiritusſancti per actum voluntatis dupliciter poteſt intelligi. 31.2.6
productio diuinarum perſonarum dupliciter conſideratur. 30.4.5
productio rei quæ non habet aliquid melius ſe, non eſt propter finem 94.1.7
productio aut actio reſpectu diuinorum & creaturarum non dicitur vniuocè ibid.
productũ extra rationes ſeminales dicitur creari. 162.2.14
profeſsio religiõis ſemper fit per verba de preſenti.368.4.2
Prohibita ſunt aliqua quia mala 121.4.9
Prohibitio differt à cohibitione 280.3.5
Proles patris fidelis & matris infidelis debet dari parenti fideli,& ſi ſit doli capax, ſequatur quam partem voluerit. 385.4.18
Promiſsio don importat obligationem 98.4.21
Promiſsio facta in manu alicuius prælati, obligat ad ſuperiorem illius prælati,à quo eius poteſtas dependet 208.2.11.
Pronitas innata ex corruptione naturę per peccatum originale eſt cauſa peccati 19.3.24
Prophetiæ donum eſt commune bonis & malis 5.1.47
Propinquus minus bonus, plus eſt diligendus quàm extraneus magis bonus 262.1.5.6.7
Proportio eadem partium vniuerſi an requiratur ad bonitatem partium vniuerſi 116.3.12
proportio an poſsit meliorari ibid.4.16
proportio nulla eſt inter ens & non ens,inter poſitum & priuatum 130.1.31
proportio in iuſtitia diſtributiua debet attendi ſecũdum proportionem perſonarum accipientium 177.3.6
Propoſitio per ſe nota cui aſſentitur abſq; hoc quod probetur per aliam propoſitionem notiorem 21.2.12
propoſitio per ſe nota dupliciter dicitur ibid.10
propoſitio per ſe nota quo ad nos quàm ſtatim quilibet approbat,nec poteſt mente contradicere ibid.11
propoſitio negatiua vera, habet aliquam affirmatiuam veram priorem ſe 69.4.5
propoſitiones intelligendæ ſunt in ſenſu in quo fiunt, nõ quem primò aſpectu faciunt 87.1.4
propoſitio de præterito vera nullam habuit de præſenti veram in duobus caſibus 248.3.8
Proprius ſacerdos poteſt abſoluere à ſententia minoris excommunicationis 347.4.7
Proprietates quæ ſunt in diuinis perſonis, ſunt ipſæ perſonæ,hac eſſentia diuina 88.3.2
proprietates eſſe in diuinis perſonis,& tamen non eſſe ipſas diuinas perſonas aſſeritur ab aliquibus ibid.
proprietas corporalis ſequens totam ſpeciem transfunditur à parente in prolem,niſi ſit donum Dei 165.2.6
proprietates naturæ humanæ prędicantur de Deo denominatiuè 214.2.6
proprietas magis alicui conueniens interdum facilius ſeparatur quàm minus proprium 223.2.19
proprietates naturæ humanæ prędicantur de ſuppoſito diuino & econtra,niſi dicant præciſionem 213.1.12
Proprium quid ſit 34.4 4
Prouidentia conſiſtit in ratione collationis eorum quæ neceſſaria ſunt cuilibet creaturæ ad operationem pro conſecutione finis 107.3.5
prouidẽtia Dei reſpectu totius vniuerſi eſt ſicut prouidentia ducis reſpectu exercitus,& patriſta.reſpectu domus ibidem
prouidens & prouidentia ibid.6
prouidentiæ poteſt aliquid ſubeſſe dupliciter ibid.4.7
prouidentia ſupponit diſpoſitionem 107.3.6
prouidentia Dei non eſt æqualiter de omnibus 107.4.12
Prouiſor an debeat permittere mala naturæ,pœnæ & culpæ. 108.1.14
prouidentia Dei ſpecialis in prædeſtinatis requiritur ad hoc quòd ſe ad gratiam præparet 180.2.7
prouidentia humana non ſe extendit, niſi ad contigẽtia, ſed prouidentia Dei bene ſe extendit ad res naturales, & quas dicimus neceſſarias 108.1.13
prouidentia habet connexionem cum virtutibus moralibus & econuerſo 278.4.4.5.&.279.1.8.10
Pſalmiſtatus non eſt ordo,eſt tamen officium 278.4.5
Publicæ honeſtatis iuſtitia quid ſit 388.3.4
Publicæ honeſtatis iuſtitia habet gradus,ſicut conſanguitatis & affinitatis,qui matrimoniũ impediunt ibid.
Pueri non baptizati ideo dolent de carentia viſionis æternæ. ibid.4
pueri non dolent de carentia viſionis æternæ, quia non cognoſcunt eam ibid.6
pueri in limbo carent lumine fidei,licet polleant ratione naturali ibid.
pueri decedentes cum ſolo originali non pertinebunt ad iudicium

iudicium. ibidem
pueri decedentes cum originali in die iudicii nõ cognoſcent ſe eſſe priuatos iuſtitia originali ibid.
pueri & ſi cognoſcerent ſe eſſe priuatos viſione æterna. adhuc non triſtarentur 187.4.8
pueri in limbo neſciunt cauſam ſuæ namnationis ib.9
puer in limbo nolens videre Deum nõ eſſet peruerſus.ib.
puer in ventre non habet alium angelum cuſtodem ab angelo matris 150.4.8
pueri non fuiſſent nati in perfecta quantitate in primo ſtatu 165.1.4
puer habuiſſet in principia defectus comitantes vitæ initium ibid.
pueri nati fuiſſent perfecti quantum congruebat in illo tempore ibid.6
pueri fuiſſent nati cum iuſtitia gratuita à Deo gratis infuſa ibid.2.8
puer natus in puris naturalibus ſine gratia, & originali, careret viſione æterna quæ illi non eſſet pœna ſed defectus. 203.3.6
pueri infidelium in quo caſu inuitis parentibus poſſunt ad ſacramentum baptiſmi trahi 300.4.9.10
pueri infidelium ſeruorum baptizati ſuſcipiunt effectum ſed non infidelium liberorum 301.4.13
pueri apparitione facta circa Euchariſtiam vni vel pluribus,quid faciendum 313.2.9.10.11
pueri,infirmi,& pauperes non validi,non tenentur ad ieiunia. 335.1.5.6
puer non poteſt ſuſcipere maiores ordines 364.3.7
Puncta & lineæ per ſe ſunt termini quantitatis. 154.2.7
QValitates ſenſibiles in re ſpirituali inueniri non poſſunt 322.2.12
Qualitas elementaris quod agat in aliam,poteſt dupliciter intelligi 181.3.5
Qualitas ſenſibilis non eſt genus ad colorem gratiæ, ad alias qualitates,niſi circumlocutiuum 322.2.12
Qualitas Euchariſtiæ poteſt toraliter corrumpi naturaliter,non ſic autem dicendũ eſt de quantitate. eod.4.9.10
Quæ ſpecies corrumpuntur in Euchariſtia non annihilantur 323.1.12
Qualitas poteſt habere continuitatem & diuiſibilitatem dupliciter 58.4.10
Quanta duo diſtincta Deus non poteſt facere partibus eorum poſitione indiſtinctis 309.1.12
Quantitas & albedo non poteſt eſſe in angelo,nec intellectus in lapide 26.4.17
quantitas informat ſubſtantiã & informatur à qualitate 37.3.4.
quantitas materiç an ſit res diſtincta ab extenſione ipſius 92.4.28.
quantitas non exigit in materia extenſionem per quam habeat diuerſas partes quæ ſubiiciatur diuerſis partibus ipſius quantitatis ibid.
quantitas infinita eſſet indiuiduum vnius ſpeciei, ſi eſſet 137.4.9.
quantitatis partes ſunt quantitas, & pars equi non eſt equus ibid.9
quantitas non eſt cauſa plurificationis indiuiduorum 138.1.10.11.
quantitas diſcreta habet vnitatem pro menſura 134.3.5
quantitas ſecũdum aliquos eſt principium indiuiduationis ſubſtantiæ ſeparatæ,ſi ipſæ indiuiduantur,quorum opinio reprobatur 136.4.8.9
quantitas non eſt de ratione intrinſeca indiuiduationis 137.1.11.12.
quantitas præcedens in ſubiecto tranſmutationis nõ eſt principium indiuiduationis ibid.12
quantitas præcedens tranſmutationem eſt cauſa plurificationis indiuiduorum ibid.13
quantitas furti auget grauitatem peccati 319.4.7
quantitas grauitatis peccati, quædam eſſentialis, alia eſt quæ ſtat in eadem ſpecie, quæ ſola de congruitate eſt confitenda 337.4.7
Quaternitatem in diuinis Ioachin imponebat Magiſtro ſententiarum,quòd diceret eſſentiam nec generare,nec generari 29.4.4.5
Quaternitatem relationum realium in diuinis non dam nat concilium ibidem
Quaternitas perſonarũ condemnatur in diuinis,ſed non quaternitas relationum 89.4.23
Qui non eſt mecum,contra me eſt 120.2.10
REatus originalis prouenit à primo parente 186.1.4
Radix tranſſumptiuè inuenitur in peccatis propter aliquam ſimilitudinem 201.4.6
Reatus eſt obligatio ad pœnam æternam & temporalem 202.2.2.
Reatus peccati manet poſt ceſſationem actus 201.3.3
Reatus peccati dicitur tranſiens poſt peccati remiſſionẽ, & tunc non remanet ibid.
Radix omniũ malorũ eſt amor inordinatus ſui 202.2.10
Radix ſecundaria omnium malorũ eſt timor ibid.
Rationi potius innitendum eſſe quàm autoritati in cæteris diſciplinis à Theologia 1.3.11
Rationem dimittens homo propter autoritatem humanam incidit in inſipientiam beſtialem ibid.
rationum pluralitas non poteſt ſumi, niſi ex aliquo poſitiuo,& non ex vno niſi ex cõparatione ad plura. 19.2.21
rationes aliquæ contra articulum factæ non poſſunt demonſtratiuè ſolui 4.3.40
ratio mali poteſt dupliciter accipi 195.4.6
ratio quid ſit 97.1.9
ratio cuiuslibet rei in mente diuina eſt quid actuale factiuum incommunicabile & primum ſiue principale 98.1.8.
ratio intelligendi non intellecta eſt ſicut ſpecies 162.1.10
rationes ſunt multiplices primordiales, obedientiales & ſeminales 162.2.13
rationes ſeminales concurrunt ad diſpoſitionem materiç ibid.14.
rationes ſeminales includunt virtutes actiuas & paſſiuas 162.2.16.
ratio nominat potẽtiam diſcurſiuam à principiis ad concluſiones 173.1.4
ratio ſuperior eſt quæ deducit aliquid ex principiis per reuelationem habitis ibid.
ratio deducens aliquid ex principiis naturalibus vocatur inferior ibid.
ratio ſuperior regit inferiorem ibid.6
ratio conſiderans poteſt multipliciter decipi 197.1.5
ratio poteſt ferre in aliquid dupliciter 240.2.9
ratio aliqua pro fide adducta quandoq; auget, quandoq; minuit fidei meritum 258.1.9.10.11
rationis vſu carent tria hominum genera 300.2.4.5
ratione carentibus propter ætatem conferendus eſt baptiſmus ibid.5
ratione carentibus propter grauitatem infirmitatis,an & quo modo ſunt baptizandi 300.2.6
Reatus eſt iuſta obligatio ad pœnam propter culpam 200.2.2.&.203.2.4.
Reatus oritur ex culpa ibid.
Receſſus ſolis ab habitantibus ſub linea æquinoctiali eſt paruus 160.3.5.7
Recidiuans in aliquam culpam poſt pœnitentiam ſolum pro peccatis præcedentibus remiſſis punietur temporaliter. 357.3.10
Rectitudo rationis conſiſtit in conformitate ad aliquam legem 198.2.8
rectitudo volũtatis magis ſpectat ad iuſtitiam gratuitam quàm originalem 165.2.4
rectitudo ratione voluntatis fuit radix in primo homine iuſtitiæ originalis ibid.
rectitudo voluntatis reſtituitur in baptiſmo per gratiam & non alio modo 185.4.10
Redemptor & mediator noſter dicitur Chriſtus inquantum redemit nos 245.3.4.5
Redemptorem eſſe mediatorem proprium eſt Chriſto ſecundum naturam humanam ibid.6
Redemptio duo requirit ibid.7
Redditio præmii pro merito attenditur ſecundum iuſtitiam commutatiuam & non diſtributiuam 177.3.5
Redditio voti eſt de iure diuino 207.4.6
Reduplicatio facta circa inferius non infert reduplicationem factam circa ſuperius 231.3.11
Reflectio radiorum ſub linea æquinoctiali, ratione quæ

sunt fermè omn... ad angulos rectos causat ibidem magnum ardorem 160.4.8
Regula immediata rectitudinis voluntatis est rectitudo rationis 168.3.11
regula rationis debet magis obseruari in aliquibus, quã in aliis 204.1.8
regula voluntatis est ratio 193.3 7
Regeneratio terminatur ad gratiam 176.3.13
Regnum cœlorum non venditur propriè 305.2.12
Relationum est triplex genus 28.3.7
Relatio & essentia differunt in diuinis 17.4.10
relatio in diuinis constituit suppositum 28.4.9
relatiua proprietas in diuinis dat esse personale quæ est actus primus in ordine ad generare 37.2.8
relatio potest fundari super relationem 37.3.4
relationes quæ sunt illæ quæ constituunt personas 42.3.7.
relatio diuina cùm sit formaliter & additatiuè respectus non est formaliter & quidditatiuè essentia, quanuis nõ alia res,neq; subsistens,neq; inhærens 88.2.15
relatio & essentia diuina dicuntur realiter differre, quia non sunt idem conuertibiliter & adæquatè 90.1.26
relatio & essentia diuina ab aliquibus dicuntur differre, sicut res & modus habendi vel essendi,& secundũ alios differunt formaliter ex natura rei quanuis sint idem identicè ibid.27.&.28
relationes sunt tam in essentia quàm in personis,non per aliquem modum essendi ibi positum ab Aristotele, sed per aliquem modum reducibilem 91.2.5.6
relationes personales sunt in personis sicut differentia in specie quam constituit,sed non personales,vt innascibilitas & spiratio communis sunt in personis aliquibus, sicut accidens in supposito ibid.2.7
relationes nõ sunt per prius in essentia, quàm in personis diuinis nec secundum rem,nec secundum rationem ibid.8
relatio an prius sit in fundamento,quàm in supposito ibid.8
ralatio licet sit in fundamento,non tamen fecit ipsum referri,sed solum facit suum suppositum referri ibid.8
relationes seminales creaturæ inditæ sunt 291.2.10 &.3.2.&.4.4.
relatio est perfectio 189.2.23
relationes diuinæ non sunt finitæ,neque infinitæ 212.3.43.
relatio interdum est terminus motus 222.3.8
relationes duæ eiusdem speciei possunt esse in eodem respectu diuersorum fundamentorum 229.1.19
Relatiuum accipitur dupliciter, & secundum vnum modum Deus potest facere extremum relationis sine relatione,& secundum alium non 322.2.11
Religiosus non tenetur in omnibus Prælato suo obedire 207.2.4.
Religiosi possunt puniri à Prælatis de transgressione præceptorum diuinorum ibid.5
religiosus debet obedire in iis quæ sunt mutui obsequii ibidem
religiosus non tenetur obedire in illicitis suo Prælato ibid.5
religiosus debet magis obedire Episcopo vel Archiepiscopo (vbi monasterium non est exemptum in quibus subditur) quàm Abdati ibid.4
religiosus non est suditus Episcopo ad ea,in quibus Episcopus non habet potestatem ibid.
religiosus plus tenetur obedire Papæ,quàm Abbati ibid.&.5.
religiosi vouent tria principaliter ibid.6
religiosi tenerentur nubere (omnibus aliis ipsis demptis mortuis,aut nolentibus nubere) vide illic optimũ consilium 367.2.8
religionem intrare vtrum possit alter coniugum cum licentia alterius 375.4.6
religionem egredi tenetur vir qui solenniter fuit professus viuente vxore & consentiente, nota quo modo ibid.7
religionis ingressus plus impedit seruitium domini, quã matrimonium 381.3.1
Remedium non omne contra peccatum est sacramẽtum 368.2.16.
Remissio peccatorum est opus misericordiæ, plusquam opus iustitiæ 339.3.6
Remittere peccata Deo cõuenit autoritatiuè, Christo excellenter,& nobis ministerialiter 346.3.5.7
Remissio pœnæ debitę pro peccato ministerialiter potest competere puro homini 353.3.10
Remorsus conscientiæ importat quandã tristitiã. 196.4.13
Remuneratio bonorum & punitio malorum non potest esse in sola anima,sed debet esse in corpore & anima 392.1.16.
Reparatio generis humani oppositio modo se habuit ad ruinam 215.1.10
reparare potuit Deus naturam aliter, quàm per satisfactionem 246.1.4
reparationem solum insinuauit Christus per verba scripturæ. 246 2.6
reparari naturam humanam per mortem Christi fuit cõgruum ibid.7.8
reparationem fieri per hominem Christum Deum fuit congruum 247.1.10
Repræsentatiuum alterius repræsentat inpsum secũdum conditionem eius realem 140.3.10
Repræsentatio aliquã trinitatis inuenitur in omni creatura 22.4.7
repræsentari plura per vnum adæquatum, aut saltem excedens an sit possibile 95.1.14
repræsentans aliquid ex se realiter differt à repræsentante ad placitum & ex institutione ibid.16
Reprobatio videtur esse oppositа approbationi 109.1.4
reprobatio videtur posse pertinere tam ad intellectum quàm ad voluntatem ibid.
reprobatio quid sit 109.1.4 &.8
reprobatio nõ opponitur directè prędestinationi, sed alicui antecedenti ad eam 109.1.6.7
reprobari debent aliqui à Deo ibid.8
reprobationis sunt duo effectus ibid.8
reprobus an possit corrigi 109.2.9
Repudium vxoris in veteri lege an fuerit licitum,opiniones duæ 378.1.6.7
repudiatam vxorem vtrum licuerit in veteri lege reconciliare,opiniones duæ ibid.2.8.9
repudium permittebatur in veteri lege ad vitandum vxoricidium ibid.
Repugnant magis inter se album & nigrum in quocunq; gradu quàm magis album & minus album 6.3.19
Res siue reale prius dicitur de re absoluta, & posterius de respectu 89.2.15
Res vnius prædicamenti non continet rem alterius prędicamenti nisi in diuinis 90.2.33
Respectus & modi existendi sunt entia, quia sunt entis non solum concomitatiuè vt accidentia absoluta, sed sunt entis quidditatiuè & formaliter ibid.
Resistere malo erat solum meritorium in natura lapsa 169.2.2.
Resurrectionem Christi fuisse factam tertia dei fuit conuenientissimum 250.1.7
resurrectio tardata est vsq; ad tertium diẽ, propter fidem nostram confirmandam. 250.2.8
resurrectio Christi facienda fuit tertia die,nostra verò expectanda vsq; ad finem seculi quare ibid.9
resurgere à peccato & cessare differunt 179.1.5
resurrectio Christi quibus argumentis fuit probata 250.1.5.6.
resurrectio Christi manifesta est dupliciter, scilicet argumento,signo,& testimonio cod.3.7
resurrectionis argumenta fuerunt sufficientia ad probandum propter quod inducebantur ibid.4.9
resurrectionis argumenta sigillatim sumpta non probassent resurrectionem,sed bene simul sumpta ibid.10
resurgens à peccato potest ad maiorem, minorẽ, vel æqualem resurgere gratiam 267.4.6
resurrectio final. quare dicitur mysterium, vel sacrum secretum 287.1.1
resurrectionem hominum esse possibilem,probatur tripliciter. 391.2.6.&.3.11.&.4.12

Resurrectio nulla inclinatione partium naturalium fieri potest 391.3.10.
Resurrectio hominum est de facto futura ibid.4.13
Resurrectio & generatio non terminantur ad diuersos terminos ibid.14.
Resurrectio eadem numero non potest esse illorum, quorum substantia dependit cuiusmodi nō est homo, & hoc virtute supernaturali. 392.1.15.
Resurrectionem omnium fore probatur authoritate & ratione 394.2.4.
Resurgent homines qui erunt viui tempore iudicij, & morientur in raptu, corpora resoluentur, & subito reparabuntur. ibidem
Resurrectio dixit triplicem surrectionem contra triplicem casum qui est in morte ibid.5.
Resurrectio quæ est collectio puluerum dispersorum fiet successiue ibidem.
Resurrectio quæ est formatio corporum, & animatio fiet immediatè à deo in instanti. ibid.6
Resurrectio omnium mortuorum non fiet in eodem instanti. ibid.3.14.
Resurrectio cuiuslibet hominis erit in instanti, licet omnium nō erit in eodem instanti, sed successiue ibid.
Resurrectionis dies est incertus & hora ibidem
Resurrectionis hora varij variè assignant. 395.1.15.
Resurrectionem fieri cum celeritate intelligitur dupliciter. ibid.2.17
Resurrectio hominis qui nutritus est ex carnibus alterius hominis quomodo fiet, nota. 396.1.10
Resurrectio bonorum & malorum erit cū omnibus membris quæ fuerunt de necessitate vitæ præsentis. ibid.3.7
Resurrectio hominum fiet in aliqua quantitate, quam vnusquisque natus est consequi, vel est assecutus in statu iuuenili. 396.4.6
Reuelator secretorum Patris fuit Filius propter tria. 210.1.1. & sequen.
Reuocatio differt à dispensatione 121.3.6
Reuolutiones temporis nō fuerunt infinitæ 128.1.10.11.
Reuolutiones coeli quamuis non sint plures per interpositionem quietis sunt tamen plures, per signationem sensus & rationis. ibid.2.15.
Romana ecclesia solum sibi retinet absolutionem à quibusdam excommunicationibus, & dispensationem super quibusdam irregularitatibus. 345.4.13
Sabbatum & omnes aliæ solennitates ordinatæ sunt in veteri lege in recognitionem alicuius beneficij 289.2.11
Sacerdote nolente baptizare, nisi propter pecuniam paruulum, quid faciendum. 303.1.10
Sacerdos quomodo non tenetur dare eucharistiam homini existenti in peccato publico quę scit etiam, &c. 313.3.5. & 4.6
Sacerdos potest consecrare materiam in tanta quantitate quantam potest habere præsentem duę opiniones, quarum prima reprobatur 321.1.4.6
Sacerdos intendens consecrare tantum decem hostias, si vndecimam reperiat, an sit consecrata, & vtrum reliquę decem, nota etiam modum dicendi 321.2.3.4 5. 6. 7.
Sacerdos vnus in vitis patrum creditur ex speciali reuelatione quod nunquam celebrauit 325.4.11
Sacerdos non potest licitè ab omni celebratione missæ cessare secluso omni impedimento legitimo 325.2.5.6
Sacerdotes plures vtrum possint eandem hostiam secundum se totam, vel secūdum suas partes simul consecrare 325.4.5.6.7. & 326.1.7.8.9.10. & seq.
Sacerdotes plures eandem hostiam consecrātes sic operantur quod nullus eorum totum facit 326.3.16.17
Sacerdotes veteris testamenti claues non habuerunt 349.2.5
Sacerdos potest quemlibet peccatorem de quolibet peccato absoluere secundum aliquos qui improbantur ibidem 4.6.7
Sacerdos in casu necessitatis quemlibet potest absoluere ex priuilegio 350.3.17
Sacerdos quilibet nō potest quemlibet peccatorem absoluere ibidem 18.19
Sacerdos habet limitatā potestatem in remissione culpæ, & taxatione pœnę 352.1.6
Sacerdos multa audit in confessione quæ non tenetur celare sub pœna peccati 356.2.7
Sacerdos quomodo tenetur celare peccata in confessione audita, & quando non ibid.
Sacerdos coactus coram iudice reuelare peccata quæ audiuit in confessione potest iurare se nescire, an autē sponte. ibid.10
Sacerdotium est proprie ordo comprehendendo episcopū tum qui est ordo perfectus, sed non minores ordines 360.4.9
Sacerdotes maiores sunt in ecclesia quantum ad potestatem iurisdictionis 362.4.5
Sacerdotes sunt æquales episcopis de facto, quo ad omnē potestatem, sed non secundum determinationem ecclesiæ opi. Hieron. ibid.6
Sacerdos administrans sacramenta si quid accipiat, solum accipit ad sustentationem ministri 365.2.11
Sacramenta restituunt ea quæ sunt necessitatis 185.4.10
Sacramenta propter quid instituta sunt 287.1.1
Sacramenti diffinitio eod.2.2. & 4.10.11
Sacramenti institutio ratione triplici vallata est 287. 2. 2.
Sacramenti nomen quid significat 287.3.7.8
Sacramentorum distinctio ibid.9
Sanatio aliqui adhibetur spiritualiter vel corporaliter ibidem
Sacramenti diffinitio data ab Hugone de sancto Victore calumniatur eod.4.12
Sacramenti non sunt plures diffinitiones secundum generalem rationem nominis 288.1.13
Sacramenta non sic fuerunt necessaria generi humano quin sine eis genus humanum potuerit saluari 288.2.6 7. & 9
Sacramenta instituti debuerunt, quia expediens fuit generi humano 288.2.7
Sacramenta quo tempore fuerunt necessaria generi humano 288.2.9
Sacramenta creuerunt secundum crementum fidei ibidem 3.11
Sacramenti inexercitatio non est purè corporalis ibid.12
Sacramenta requiruntur ad gratiam perditam recuperandam ibid.13
Sacramenta veteris legis consistebant in rebus absq; verbis eod.4.5
Sacramenta nouæ legis consistunt in verbis, non tamen in verbis & rebus 289.1.8.9
Sacramenta omnia consistunt in vsu præter sacramētum eucharistię ibid.2.10
Sacramēta habent virtutem causatiuam characteris & ornatus in anima, & sunt causa dispositiua gratiæ secundum vnum modum dicendi qui improbatur 289.3.11. 12. & 290.1.17.18
Sacramēta nō sunt causatiua gratię, nec characteris in anima, nisi sine qua non eod.2.19.20.21
Sacramenta nouę legis & veteris non differunt per hoc quod illa nouè efficiunt quod figurant 290.4.34
Sacramēta veteris legis conferebant gratiam frequenter per opus operans 291.1.5
Sacramenta veteris legis conferre gratiam tres modi contrarij ostendunt 291.3.13. & 2.7.8.9.10
Sacramenta veteris legis quanto fuerunt legi nouæ propinquiora, tanto perfectiora 291.3.13
Sacramenta veteris legis cessare debuerunt propter tria 293.2.6
Sacramenta legis veteris quando debuerunt cessare opi. Aug. & Hieron. eod.2.7.8
Sacramenta à solo Deo instituta sunt per primariam authoritatem 293.4.4
Sacramenta potuerunt ab homine institui per commissionem ibid.5
Sacramenta omnia de facto fuerunt à deo instituta, quamuis de minoribus aliqui difficultent 294.4.8.9. & 295.2.6
Sacramentorum numerus, & sufficientia habetur 294.2.4

Sacramenti effectus eſt duplex, ſcilicet remiſſio culpæ, & collatio gratiæ 353.3.10
Sacramenta aliqua alicui applicantur per manus impoſitionem, & aliqua non 241.4.8
Sacramentum non ideo præcisè eſt irreiterabile, quia in ipſo imprimitur character, ſed quia per ipſum quis deputatur ad actum ſacrum 362.3.12
Sacra vaſa propter conſecrationē nullo modo carius vendi poſſunt abſq; ſimonia. 365.2.9
Sacramentum vt eſt bonum matrimonii, eſt dignius inter alia, licet bonum prolis quoad obligationem ſit principalius 374.1.6.
Sacramentum aliquod poteſt dici neceſſariū dupliciter. ſ. ratione ſui, & ratione præcepti. 312.1.5
Sacramenta quædam ſunt neceſſaria communitati, alia cuilibet ſuppoſito communitatis eodem. 2.7
Sacrificandi Euchariſtiam locus quomodo intelligitur non eſſe extra eccleſiam 325.1.12
Samaritani parabola declaratur 287.2.2
Sanctificatio ſabbati quantū ad aliquid morale, & quantum ad aliquid cerimoniale 283.1.6
Sanctificatio eſt duplex, vna ſecundum legem cōmunem & alia ſecundum diſpenſationem 304.3.4
Sanctificatio per baptiſmum ſolum fit paruulo nato ex vtero, nota ſecundum quas partes ibidem
Sanctificatio pueri ſecundum ſpiritualem diſpenſationē poteſt fieri in vtero ibidem
Sanctificati in vtero egent baptiſmo, vt recipiant charac terem 305.1.6.
Satisfactio pro culpa debet fieri illi in quē culpa fuit commiſſa, vel alteri de voluntate eius. 331.1.8.
Sancti tam maiores quàm minores orandi ſunt propter quinque rationes. 407.1.7
Sanguis Chriſti, & corpus manent tandiu ſub ſpeciebus, quandiu ipſæ manent 323.2.4.
Sanguis Chriſti an & quomodo deſinat eſſe ſub ſpeciebus per admiſtionem non vini, vel alterius liquoris. 323.2.6.7.8.
Sanctorū interceſſio quomodo nobis prodeſt 407.1.7
Sancti ſic nobis proſunt quod impetrant pro nobis, licet non ſatisfaciant ibidem
Sapientia dei ſumpta eſt triplici lib. ſ. creaturæ, ſcripturæ, & vitæ. 1.1.2.
ſapientia appropriatur filio 87.1.5. & 91.3.2
ſapientia eſſentialis patris & filij eſt vna 87.3.2
ſapientia maior magis fuiſſet in vno q̄ in alio in ſtatu naturæ integrę 206.1.7
Satisfacere non poteſt homo pro peccato deo propriè, licet bene largè 330.4.6
ſatisfactio de peccatis non fit per operum præceptorum adimpletionem 331.1.8
ſatisfacere poteſt homo pro mortali, non tamen potuit purus homo ſatisfacere pro originali ibid.
ſatisfactio poteſt dupliciter accipi eod.4.5
ſatisfactio non poteſt fieri propriè de vno peccato ſine alio ab illo qui pluribus eſt inuolutus 335.1.6
ſatisfactio poteſt fieri homini ſine acquiſitione gratiæ illius non tamen Deo 334.4.9
ſatisfactio quam homo debet deo facere, debet fieri per opera pœnalia 332.3.4
ſatisfactionis tres ſunt partes, ſcilicet ieiunium, eleemoſyna, & oratio ibid.5
ſatisfactio poteſt dici condigna dupliciter 246.3.5
ſatisfacere deo nemo poteſt ſecundum æqualitatem quantitatis ibid.5.6
ſatisfacere poſſumus deo ſecundum æqualitatem quantitatis de congruo 246.4.7
ſatisfacere potuit pura creatura pro natura humana ſuppoſita dei ordinatione ibid.8.9
ſatisfacere tenetur homo pro peccato ad arbitrium ſacerdotis, cum ſibi non conſtet de ſufficientia contritionis 339.3.7
ſatisfacere nō poteſt vnus pro alio qui peccauit pœnitentia præſtante remedium contra recidiuum 352/3.4
ſatisfacere poteſt homo pro homine inter homines quoad rem debitam, & quoad iniuriam ſi voluntas iudicis interueniat eod.4.9
Scandalum proximi an impediat repetitionē bonorum temporalium 384.2.6
ſcandalum Græcè, pedis offenſionem vel ruinam ſignificat 383.4.5
ſcandalum quid ſit, & quomodo diſtinguitur in actiuum & paſſiuum ibid.
ſcandalum actiuum dupliciter fit ibid.
ſcandalum paſſiuum nunquam eſt ſine culpa ſcandalizati, nec actiuum ſine culpa ſcandalizantis 384.1.6
ſcandalum paſſiuum eſt quandoq; ſine culpa ſcandalizantis, & actiuum ſine culpa ſcandalizati ibid.
ſcandalum paſſiuum non eſt ſpeciale peccatum, neq; actiuum ibid.7
ſcandalizans intendit alium corrumpere, ſicut corripiens intendit alium emendare ibid.7
ſcandalum Phariſæorum fuit tantum paſſiuum, cui non correſpondebat in Chriſto aliquod ſcandalum actiuū eodem 9
Scientiam & opinionē haberi de eadem re eſt omnium impoſſibile diſtinguendo eas per obiecta 3.1.10
ſcientiam & opinionem habere de eadem re eſt poſſibile diſtinguendo eas per media 3.3.24
ſcientia & fides quæ innititur authoritati humanæ poſſunt ſimul ſtare 4.2.36
ſcientiam de diuinitate cauſari per miracula Chriſti, & Apoſtolorum opi. eſt aliquorum 4.4.44
ſcientiam non habuerunt Apoſtoli, quòd Chriſtus eſſet Deus propter miracula 5.1.47
ſcientia interdum capitur pro notitia diuinorum, quam tradit ſcriptura diuinitus reuelata 5.2.48. & 3.54.55
ſcientia beatorum poſſumus intelligere notitiam doctorum magis illuminatorum 6.1.11
ſcientia propriiſſimè dicta habet ſubiectum habens paſſiones ſubiecto diſtinctas, non ſic autem theologia 10.3.22
ſcientia ſemper accipit denominationē vniuocam à ſubiecto ſuo ibid.23
ſcientia propriè non habet quòd Deus ſit trinus, niſi accipiatur ſcientia pro notitia ibid.24
ſcientiarum diſtinctio ſecūdum ſpeculatiuum & practicū eſt à fine formaliter, & à ſubiecto originaliter 10.4.5
ſcientiam ſubalternari ſcientiæ eſt vnam ſub altera collocari, quod fit dupliciter 12.1.5
ſcientia non ſubalternatur ſcientiæ ſecundum ſe, ſed in ordine ad ſcibile, quod fit dupliciter 12.1.3. & ſeq.
ſcientia vniuerſalis aut particularis multipliciter 95.2.4
ſcientia dei eſt vna ſecundum rem, & plures ſecundum rationem ibid.3.8
ſcientia dei eſt triplex ſimplicis notitiæ, viſionis, & approbationis ibid.2.4
ſcientia dei an ſit vniuerſalis an particularis 97.1.7
ſcientia dei quare dicitur tantum vna, cum tamen ponamus plures ideas 99.3.7.8
ſcientia dei an ſit cauſa rerum 103.2.3.4
ſcientia dei comparatur ad res vt cauſa, & earum cognitio infallibilis 104.4.19
ſcientia dei an imponat neceſſitatem rebus 105.1.20 21. 22.
ſcientia enuntiabilium eſt duplex 106.1.10
ſcientiæ augmentum & diminutio poteſt accipi dupliciter 106.2.12
ſcientia dei an ſit augmentabilis & diminuibilis ibid.
ſcientia viſionis & ſimplicis notitię quare ſic dicatur 106.3.6
ſcientia dei an ſit menſura rerum 107.2.14
ſcientia præſupponitur à diſpoſitione & prouidentia ibidem 3.6
ſcientia omnium an poſſit communicari 114.2.4
ſcientia animæ Chriſti nō æquatur ſcientiæ dei, licet omnia cognoſcat quantum ad id quod ſunt 237.2.6
ſcientia Chriſti creuit ſecundum modum certitudinis eodem 1.11
ſcientia poteſt creſcere ſecūdum debitum, vel ſecundum aliquem modum certitudinis ibid.
ſcientię & opinionis actus non poteſt ſimul ſtare, licet bene medium probabile & demōſtratiuum 269.4.14

Scientia hic acquiſita remanebit in patria, quantum ad actum & habitum 270.3.5
Scientia acquiſita in vita deſtruetur in patria quoad neceſſitatem ibidem.6
Scientia & ſapientia quomodo differunt & diſſiniuntur. 276.3.2.
Scire malum non eſt malum 195.3.3.
Scitum à deo an neceſſariò eueniet 105.2.24.
Scitum à deo an neceſſariò eſt verum 105.3.26.
Scribi in libro vitæ quid ſit, & quot modis aliquis ſcribatur. 267.3.7
Scriptura ſacra reuelat ea quæ excedunt naturam, ſed tamen imperfectè, quia ex auditu 1.1.4.
Scriptura ſacra tradit ea quæ à ſolo deo primo ſunt originaliter tradita ibidem
Scriptura ſacra quatuor dotibus cæteras præcellit ſcientias ibid.5.&.6
Scriptura ſacra per ſupremã partẽ ſtatuæ Nabuchodonoſor ex auro puriſſimo fabricatam diſignatur 1.2.7.
Scriptura ſacra aquæ comparatur quæ tantum in altum aſcendit, quantum ab alto deſcendit. ibid.7.&.8
Scripturæ ſacræ egreſſio eſt à ſummo cęlo, & occurſus eius vſq; ad ſummum eius ibidem.8.
Scriptura ſacra plena eſt myſteriis cęleſtibus 1.3.11.
Scripturam ſacram eſſe à deo reuelatam non eſt per ſe notum, ſed creditum. 1.3.10.
Scriptus in libro vitæ an poſſit deleri. 108.4.9
Scripturæ ſacræ nihil eſt addendum, niſi per modum elucidationis 259.2.10
Secundus liber conſyderat de tribus 125.3.1.
Secundus ſententiarũ cęlo cõparatur propter tria ibid.
Secundum, contra, & præter differunt 120.1.4.
Secundum quod importans cauſam inhærentiæ prædicati ad ſubiectum accipitur dupliciter 231.2.6.
Seductio mulieris ſecuta eſt peccatum internæ elationis. 169.2.10
Semen non ſolum dicitur reſpectu viri, ſed etiam reſpectu mulieris 183.4.6.7.
Semen eſt aliquid denſum à ſubſtantia & virtute naturæ generantis ſecundum aliquos, quorum opinio reprobatur ibidem.5.6
Semen non poteſt eſſe ſubiectum peccati originalis. ibidem 6
Semen diſcinditur de ſuperfluo alimenti 184.1.8.9
Semen pueri non habent ibid.9
Seminarium gloriæ animæ eſt gratia, & ſeminarium gloriæ corporis eſt inchoatio immortalitatis 163.1.4
Semen eſt ſuperfluum quoad nutritionem & neceſſarium ad generationem 164.2.9
Senſibilia ſenſui præſentata cognoſcuntur per ſenſum 139.4.21
Senſualitas nominat appetitũ ſenſitiuum ſecũdum quod nõ expectat deliberationem rationis, & ſic nullam potentiam abſolute nominat 171.2.5
ſenſualitas eſt quædam vis animæ extra 169.2.2
Senſus non eſt perceptiuus rei ſpiritualis 21.2.12
ſenſus poteſt immutari dupliciter 148.1.4
Sententia iniuſta cuius error non eſt omnib. manifeſtus, in publico tenenda eſt 347.4.1.2.3.4
ſententia excõmunicationis ſolum ferenda eſt ab his qui poſſunt reddere ius partibus in foro contentioſo 347.4.7
Separatur aliquis per minorem excommunicationem à participatione ſacramentorum 347.2.5
Serpens ęreus qui pendebat in deſerto, poteſt dici aliquo modo ſacramentum 288.1.14
Serui & ſeruę ſunt in duplici differentia 362.2.7.8
Seruitus ſuperuenire poteſt ex parte viri ignorante & cõtradicente vxore, ſed non econtra 381.1.4
ſeruitus antecedens matrimonium non impedit ipſum, licet bene ignorantia eius reſpectu perſonę melioris cõditionis 381.1.5
Seruus per religionis ingreſſum maius infert præiudiciũ domino quàm per matrimonium 381.2.5
ſeruus non eſt res domini quãtum ad actus naturales neceſſario, licet bene quantum ad actus ſuperadditos naturalibus 381.3.6
ſeruus nõ debet ordinari ſine conſenſu domini, quanuis ſi ordinetur characterem ſuſcipiat ibid.7
ſeruus poteſt contrahere matrimoniũ ignorante, vel contradicente domino 381.2.4
ſeruus contrahens domino ſciente & permittẽte plus tenetur vxori debitum reddere quàm ſeruitium domino ibidem
ſeruus de nouo conuerſus ad fidem nõ debet relinquere dominum quando non imminet periculum ſubuerſionis 385.4.17
Sex rerum genera per ſex dies ſignificantur 157.2.2
Sydera dicuntur fieri in ſigna & tempora ibid.
Sigillum iudicis nullo modo debet vendi 365.2.11
Signa omnia in quibus miſſus eſt ſpiritus ſanctus fuiſſe vera inquantum huiuſmodi eſt probabile 53.2.7.8.9.10
Significare quid ſit 69.2.6
Signum dupliciter poteſt nominari nomine rei, cuius eſt ſignum 118.2.5
ſignum imaginis eſt ſtatua erecta in corpore apparente 159.1.2
ſignum eſt multiplex 287.2.2
Syllogiſmus expoſitorius in diuinis non tenet, ſumendo ly hæc eſſentia diuina pro medio 90.2.31
Symbalum quid eſt, & qua neceſſitate & vtilitate ſit oppoſitum 259.1.7
ſymbolum eſt triplex, & propter tria condita ſunt tripli-cia ſymbola 259.2.8
ſymbola tria eandem veritatem continent magis, vel minus explicatam 259.2.11
Similitudo inter Deum & creaturas non eſt ſecundũ ſpeciem, ſed ſecundum proportionem 93.3.4
ſimilitudo & propinquitas licet valeant ad coniunctionem, non tamen ad omnem 386.4.12
Simonia à Simone dicta eſt qui voluit emere gratiam, vt poſtea opera ſua venderet 365.1.7
ſimoniacum eſt pro labore celebrationis miſſę pecunias ſumere 365.2.10
ſimoniacum eſt in foro eccleſiæ quodlibet munus quod præſumitur inclinare voluntatem iudicis eod.3.6
ſimonia quæ eſt peccatum ſola volũtate committitur, ſed illa quæ inducit pœnam iuris, tripliciter committitur, eodem 3.4.& 4.8
ſimonia quoad Deum committitur, quoties propter aliquod bonũ quantumcunq; paruum ſpirituale confertur 365.3.6
ſimonia non ſolum pecunia committitur, ſed per munus à lingua & ab obſequio eod.4.8
ſimoniam committi in collatione ſimplicis beneficij, dupliciter intelligitur 266.1.4
ſimoniacum aliquid eſt de ſe, & aliquid ex ſola iuris prohibitione 366.2.8
Syntereſis includit aliquid pertinens ad intellectum, & aliquid ad voluntatem 196.4.11
ſyntereſis dicitur electio cum aliquo ibid.12
ſyntereſis errare nõ poteſt, quia reſpicit principia vniuerſalia 197.1.5
Singularia poſſunt cognoſci ab intellectu creato antequam exiſtant etiam ſecundum rationem ſuæ ſingularitatis 96.1.13
ſingularia an cognoſcãtur per intellectum ibid.2.16
ſingulare eſt vnum ſecundum eſſe reale. 137.1.14
ſingularia ſunt multiplicia 140.2.6
ſingulare prius mouet intellectum q̃ vniuerſale ibid.3.14
ſingularia plus habent de entitate q̃ vniuerſalia ibid.15
ſingularia dependentia à cauſis realibus infallibiliter cognoſcuntur ab angelo ibid.
ſingularia pręterita, futura per neceſſaria infallibiliter cognoſcuntur ab angelo ibid.
ſingularia dependentia à libero arbitrio Dei futura non poſſunt ab angelo cognoſci 140.4.17
ſingularia ſunt præſentia angelo per cauſas naturales 141.1.22
Somnus nõ confert multũ ad euchariſtiæ ſumptionem 311.2.15
Sol & luna obtenebrati ſunt, qũo intelligitur 125.3.1
ſol in illo inſtanti in quo creatus eſt, hemiſpherium noſtrum illuminauit 126.4.12

Sol rectè irradiat ſuper habitantes in zona torrida,quare magnus calor cauſatur 162.2.4.
Solis mora ſuper hemiſpherium noſtrũ eſt minor, quàm in cæteris climatibus ibidem
Sol bis in anno tranſit per zenith capitis eorum qui manent ſub linea æquinoctiali ibidem
Solennitas in voto addit vltra votum ſimplex traditionem rei promiſſæ 383.1.11
Solennizatio voti per ſuſceptionem ſacri ordinis,& perfectionem religionis differunt eoꝺem.2.5
Solus, dictio excluſiua quomodo capitur in diuinis, & quibus terminis adiungi debeat 68.1.2.&.3.4
Speciei natura differt à generis natura 17.1.5.
Species appropriatur filio 87.2.7
Speciei conſeruatio non eſt totalis cauſa plurificationis ſpeciei. 138.2.17.
Species non ſunt ponendæ ſecundùm aliquos in ſenſu quum non ſe habeat vt obiectum eius, nec cognoſcatur. 139.2.10
Species non ſunt ponendæ in intellectu, quia tales ab ipſo cognoſcerentur 139.3.12
Species licet in nulla ſint potentiâ, in ſpeciebus tamen corporeis non ſenſibilibus remanent quandoq; ſpecies ad repræſentandum ei ſuum obiectum,ſicut in dormientibus ibidem.14.
Species eſt eiuſdem ſpeciei cum illa re quam repræſentat. ibidem.4.17
Species magis propriè habet eſſe intentionalem quàm lumen 155.3.10.11.
Species eadem non poteſt eſſe in phantaſia, & in intellectu noſtro 159.4.6.
Species ſacramentales in ſumptione in quid conuertuntur,nota opin.Bar.& improba. 313.1.5.
Speciebus motis ad motum earum non mouetur corpus Chriſti 316.4.6.
Species ſacramentales poſſunt aliquid immutare immutatione accidentali & ſubſtantiali 322.3.6.7.&.4.8.10
Spectacula ſunt triplicia, & nota à quibus tenetur retrahere pœnitens,& quibus poſſit adeſſe 338.1.6.7
Speculatiuè ex articulis nulla ſcientia poteſt aliquid deducere,licet bene practicè. 11.1.7
Specularia vel practica ſcientia vnde dicatur 100.4.6.
Spelta Leodienſium creditur ab aliquibus eiuſdẽ ſpeciei cum frumento 320.2.9
Spes & charitas non manent in damnatis 256.2.9
Spei non poſſe ſubeſſe falſum oſtenditur 257.3.4
Spei diuerſæ ſunt diffinitiones 259.4.2.& 260.1.6
Spes de quibus eſt,nota ibid.2
Spes dicitur quinq; modis ibid.2
Spes infuſa non eſt abſolutè neceſſaria ad inclinãdum voluntatem in proſecutionẽ boni ſupernaturalis ibid.6
Spes eſt virtus largo modo dicta 260.1.7
Spei obiectũ quid ſit,an Deus,an aliud à Deo eod.2.5.6.7
Spes quomodo diſtinguitur à fide & charitate ibid.7
Spes quomodo ordinatur ad fidẽ & charitatem 260.2.8
Spes & fortitudo non idem ſunt ibid.3.11
Spes quomodo poteſt dici certa 260.3.4.5
Spei actus non eſt in beatis neq; damnatis,ſed in ſolis viatoribus eod.4.6
Spei habitus poteſt eſſe in beatis & damnatis ibid.7
Spiratio in diuinis dicitur per habitudinem ad creaturas 45.4.12.14
Spiritualia aliqua dicuntur multipliciter 365.1.4.5
Spirituale per eſſentiam nullo modo vendi poteſt,nec de iure,nec de facto ibid.6.7.8
Spirituale per attributionem vendi poteſt de facto ſed nõ de iure ibidem
Spiritualia à ſpiritu creato ſunt duplicia ibid.2.11
Spirituales actus vendi prohibentur in Matthęo expreſſe 366.3.12
Spiritus ſancti nomen interdum conuenit omnibus perſonis 42.4.8
Spiritus ſancti nomen appropriatur tertiæ perſonæ propter aliquas congruitates ibid.9
Sanctitas quomodo attribuitur ſpiritui ſancto ibid.
Spiritum ſanctum à patre procedere docuit, Græci autem à filio procedere non dicunt 42.3.6
Spiritum ſanctum procedere à filio probatur ex eo quod pater producit 42.4.7.8.9
Spiritum ſanctum à filio procedere non dicit Ioan.Dam. neq; negat cautè loquens 43.1.12
Spiritus ſan. non procedit perfectius à patre quàm à filio 46.4.3
Spiritus ſan.procedit principalius à patre q̃ à filio ibid.4
Spiritus ſan. quomodo dicatur procedere à patre mediante filio & quomodo immediatè 47.1.4.5
Spiritus ſan.quare non dicatur natus aut factus 47.2.2
Spiritus ſan.poteſt dici ingenitus ibidem
Spiritum ſanctum procedere temporaliter nõ eſt tantum mitti in donis,ſed in ipſo 49.4.4
Spiritus ſan.datur prius natura quàm dona eius ſecũdum formam non ſecundum materiam 50.4.6
Spiritum ſanctum dari poteſt dupliciter intelligi, vel auctoritate vel miniſterialiter 50.4.3
Spiritus ſan. datur miniſterialiter ab omnibus, & bonis & malis 51.1.5
Spiritus ſanctus etiam poteſt dari ab omnibus occaſionaliter ibidem
Spiritus ſan. poteſt dari angelis an omnibus tam bonis quàm malis ibid.
Spiritus ſancti miſſio viſibilis quid ſit 53.2.6
Spiritus ſan. propter miſſionem viſibilem non fuit minor patre ibid.2.11
Spiritus ſan. qualiter perſona diuina diligit ſe, & alias perſonas & nos an ſit verum, & quomodo de hoc triplex eſt opinio 87.3.4.5.6.7
Spiritui ſancto bonitas appropriatur 87.1.4.5
Spiritui ſancto appropriatur bonitas, vſus, connexio, & iſta præpoſitio in 87.1.5.6.& ſequent.
Spiritus creatus bene eſt in loco diffinitiuè 88.2.14.15
Spiritum fuiſſe datum Chriſto non ad menſuram triplicitèr intelligitur 238.2.10
Spiritus non poteſt pati à corpore per immiſſionem neq; contra 397.3.11
Sponſalia quid ſint,& quomodo fiant 368.3.2
Sponſalia conuenienter præcedunt matrimoniũ 365.3.5
Sponſalia quatuor modis contrahuntur ibid.
Sponſalia vt poſſunt inter aliquos contrahi,requirũt tempus ſeptennii 366.1.6
Sponſalia in octo caſibus dirimuntur ibid.7
Sponſalia filiorum nõ poſſunt ſufficienter fieri per parentes 369.4.9
Sponſalia ritè facta cauſant quendam gradum attinentię quę dicuntur publicę honeſtatis 388.4.2
Sponſalia quæ nulla ſunt,ſunt duplicia ibid.
Spõſalibus quæ de facto nulla ſunt,aut propter defectum conditionis,aut conſenſus an contrahatur publicæ honeſtatis iuſtitia ibid.
Sponſalia contracta ante ſeptimum annum vera, vel præſumpta,an impediant matrimoniũ contrahendũ ibid.
Spõſalia cauſant vinculum quod impedit matrimonium contrahendum, & dirimit cõtractum ratione illius ad quod ordinantur ibid.6
Sponſi conuenientes intentione reddendi quod promiſerant,matrimonium conſummant 370.3.5.8
Sponſi conuenientes intentione fornicaria,vel altero tantum verum matrimonium non conſummant ſecũdum forum conſcientię ibid.6.7
Statura Nabuchodonoſor ſignificat hominem omni genere ſcientiarum,& artium perfectum 1.2.7
Status pueri eſt triplex 302.4.7
Stellæ aliquæ ſunt in octaua ſphæra,& aliquæ in inferioribus quę dicuntur planetæ 156.4.4
ſtellæ in octaua ſphęra ſolum mouẽtur ad motum illius ibidem
ſtellę mouentur in epiciclis & ecentricis ibid.6
Stimulus quem habuit Paulus non fuit carnis,ſed ab hoſte 166.2.7
Subalternationis propriè ſunt duo modi, licet aliqui nitantur plures ponere 12.2.8.& ſequent.
ſubalternationi nõ ſufficit ſupponere illa quæ in alia ſcientia probantur & vti eis 13.2.8
Succeſſio eſt quando aliquid acquiritur,& aliquid deperditur 132.4.7

Successiua differunt à permanentibus in duobus 393.1.12
Successiua non possunt eadem numero reparari. 393.1.11. ibidem.2.13.14.15.
Subditus non tenetur in omnibus obedire superiori. 151.3.12.
Subiectum scientiæ habet tres conditiones 8.4.6.
Subiectum theologiæ quid sit, prout subiectum dicit habitum quo assentimur his quæ in scriptura sacra traduntur. 9.1.9.
Subiectum theologiæ vno modo acceptæ est sub ratione determinata quæ est ratio saluatoris. 10.1.16.17.18.
Subiectum theologiæ quę deducitur ex articulis fidei est Deus, sicut & ipsius theologiæ 12.2.21
Subiectum naturaliter prius est accidente 136.4.9
Subiecta distincta non possunt denominari ab eodem actu intrinsecè, sed extrinsecè. 200.3.6
Subiecta aliquando habent esse simpliciter, aliquando secundum quid secundum diuersas cooperationes 234.1.8.
Subsistens in natura humana, & ea quæ sunt de ratione ipsius præintelliguntur, an simul intelliguntur dum natura est humana. 9.2.10.
Subsistentia suppositalis est æquè perfectè in natura inferiore, sicut in superiore. 214.3.11.
Substantia capitur interdum pro principio substandi quæ materia 71.1.16
Substantia capitur ab Augustino interdum pro supposito. 71.1.20.
Substantia in diuinis dicitur res perstans ibid.2.4.
Substantia materialis diuiditur in materiam, formam, & compositum &c. 136.3.16
Substantia simplex non continetur sub materiali ib.
Substantiæ merè accidentaliter conuenit esse per se. 210.4.9.
Substantia ideo est imperfecta, quia accidens ipsam informat & actuat ibidem. 10
Substantiæ recipiunt triplicem differentiam nominum. 221.2.15.
Subtile in corporibus opponitur ei quod est esse grossum tam ratione quantitatis quàm qualitatis 398.3.6.
Subtile ratione quantitatis quid sit & proprietas eius ibidem.
subtile ratione qualitatis quid & eius conditiones ibid.
subtilitatem corporum glorioforum ponentes duæ opi. errauerunt 398.3.4
Subueniendum non est proximo contra ordinem iuris naturalis 301.1.12
Suffragia possunt alicui valere dupliciter 406.4.7
suffragium viui inquantum voluntarium prodest facienti, & inquantum pœnale illi cui fit ibid.
suffragia viuorum prodesse defunctis potest dupliciter intelligi 405.3.5
suffragia viuorum non prosunt defunctis quoad liberationem à culpa ibid.
suffragia viuorum prodesse defunctis ostenditur via orationis & satisfactionis ibid.
suffragia viuorum prosunt defunctis inquantum charitate vniuntur ad inuicem, & intentio viuorum refertur ad mortuos ibid.5.6
suffragia ecclesiæ nullo modo prodesse damnatis probatur à doctore 406.1.10
suffragia viuorum solum prodesse illis pro quibus fiunt aliqui dicunt, & solum prosunt bonis, & nō malis pro quibus fiunt secundum alios ibid.3.6
suffragiorum valor potest dupliciter valere 406.4.7
suffragiū plus valet illi qui plus habet de charitate quantum ad valorem quę est consolatio vel gaudium secundum aliquos ibid.7.& 8
suffragium solum prodest illi cui applicatur per modum satisfactionis & recompensationis ibid.7
suffragia solum prosunt mortuis qui meruerūt in hac vita, quod illis prodessent ibid.9
suffragium non prodest alicui ex necessitate naturæ, sed solum per intentionem applicantis, sicut vox doctoris vel lumen ibid.10
suffragium prodest omnibus capacibus per modum congratulationis, sed non per modū satisfactionis ibid.11
Sulphur & spiritus procellarum quomodo dicuntur pertinere ad pœnas damnatorum 422.1.8
Sumptio eucharistię extra casum necessitatis post cibum medicinalem est præceptum ecclesiæ 311.2.11.12
sumptio corporis Christi post cibum sumptum per modum medicinæ non est de se mala 311.1.4
sumptio eucharistię ex parte suscipientis est duplex 311.4.6
Superbia potest tripliciter accipi 201.4.9
superbia quæ est quidam cōtemptus legis diuinæ dicitur initium secundum aliquos omnium peccatorum & nō radix ibid.
superbiæ quatuor sunt species 200.2.2
Supererogatio quædam cadit solum sub consilio, alia est quæ pertinet ad necessitatem saluris 334.3.8
Superfluitates ostendentes defectum naturę non fuissent in Adam, vt sudores, putredines 164.2.9
superfluitates ostendentes perfectionem naturę fuerūt in Adam ibid.
Suppositā nō per relationes, sed per absoluta distinguuntur in creaturis, in diuinis contra. 4.3.4
suppositum an in sua ratione includat intrinsecè aliquid quod accidit naturæ 91.4.6
suppositum differt à natura secundum aliquos, quia de ratione eius est per se subsistere non de ratione naturæ 92.2.14
suppositum & natura an differant in creaturis ibid.4. 21.23.24.
suppositum est natura singularis in prædicamento substantiæ 136.3.5
suppositum diuinum & suppositum creatum quomodo differunt 211.2.7
suppositum diuinum & natura diuina distinguuntur 213.4.16
suppositum dicitur tripliciter 213.2.4.5
suppositum propriè non reperitur in diuinis 213.4.16
suppositum propriè solum inuenitur in illis in quibus inuenitur genus & species ibid.
suppositorum pluralitas in Christo sicut personarum repugnat 225.1.7
suppositis quomodo solum attribuitur actio & non naturę 234.2.8.9
Supra & infra quandoq; dicunt solum gradum situs 251.3.10
supremum an possit semper dari vbi datur infimum 114.1.27
TEmperantia & intemperantia sunt eiusdem speciei, naturæ & non moris 193.2.6
temperantia & fortitudo sunt in appetitu sensitiuo 173.4.10
temperatus & incontinens tenetur æqualiter dirigere actus suos 178.4.10
Temporalis processio ſſ. ad creaturam potest dupliciter intelligi 49.4.4
temporale quid sit & quid æternuum 50.1.7
temporalis effectus nō ponit mutationem in deo 125.4.2
Tempus, æuum, & æternitas differunt 64.2.6
tempus duplex, continuum & discretum 133.1.4
tempus habet esse per existētiam suarū partium ibi.3.14
tempus continuum est mensura rerum corruptibilium 135.2.15
tempus discretum est quantitas 133.3.15
tempus per se est mensura successiuorū, per accidens mensurat ea quæ tempori coexistunt 134.1.7
tempus est mensura motus per quem res aliter & aliter se habent 132.3.6
tempus hominis est triplex 369.3.6
tempus quod est mora continua erit post resurrectionem sed non tempus, quod est passio primi motus 401.2.18
Tenebræ erant super faciem abyssi, & carentia luminis 152.3.2
tenebræ bifariam dicuntur ibid.
Tentatio duplex, exterior & interior, & interior duplex 165.3.2
tentatio est motus natus inclinare in illicitum 166.1.8
tentatio de natura sua habet tria 165.4.4
tentatio Abrahæ fuit solū per quandā similitudinē ibi.6

Tentatio carnis ſemper eſt peccatum, non autem ſemper tentatio hoſtis vel mundi. 166.1.8.9
tentatio carnis non eſt appetenda 166.1.4
tentatio dæmonis & mundi & victoria ſimul ſunt appetendæ, & non primum per ſe. ibidem.5.
tentationi non conſentire laudabilius eſt quàm nō poſſe tentari 173.2.2.
tentationis ordo in nobis aſſimilatur tentationi parentum ibidem
Terminus generatiōis dupliciter aliquid dicitur. 160.2.4
terminus concretus poſitus à parte prædicati, vel cum implicatione accipitur pro formabili ſignato 231.2.7
Terra ſexta die ornata eſt animalibus 157.2.2
Theologia accipitur dupliciter 2.2.6.
theologia non pollent fideles plurimi, quanuis ſumpto nomine ſcientiæ ibidem.9.
theologia vt dicit habitum quo defenduntur articuli, non eſt ſcientia 5.1.47
theologia vt dicit habitum eorum quæ deducuntur ex articulis, vtrum ſit ſcientia ibid.2.48
theologia pro habitu eorum quæ deducuntur ex articulis eſt ſcientia largè dicta 5.3.53.
theologia qualitercunq; ſumpta dici poteſt ſapientia ratione ſubiecti ſeu materiæ ibidem.54
theologia vtrum ſit ſcientia ſuppoſito lumine fidei. 5.4.1.
theologiam eſſe ſcientiam propriè dictam in quantum articuli ſunt in quodam lumine medio cogniti eſt vna opinio ibidem.6.
theologiam dicunt aliqui nec practicam, nec ſpeculatiuam, ſed affectiuam, qui non tenentur 11.2.14.15
theologia quæ eſt habitus eorum quæ traduntur in ſacra ſcriptura eſt ſcientia practica ibid.3.20.21.22
theologia pro habitu quo articuli fidei defenduntur, eſt ſimpliciter ſpeculatiua 11.4.23
theologia quomodo dicitur nobilior aliis ſcientiis. ibidem.24.
Theologus aſſentit huic, corpus Chriſti eſt in ſacramento non propter euidentiam, ſed propter authoritatem ſacræ ſcripturæ 6.2.15
Theologus hoc ſolum præſtat ſimplici fideli, quod ſcit adducere authoritatem ſcripturæ ibidem
theologia non eſt vna ſcientia, ſed plures 8.2.4
theologia accipitur tripliciter 8.4.6
theologię vno modo acceptę ſubiectum eſt actus meritorius ordinabilis ad beatitudinem 9.1.9
theologia dicitur practica à fine remoto plus quā à proximo ſecūdum aliquos, cuius oppoſitum tenet doctor. 11.1.7.8.9.10
theologia noſtra non ſubalternatur propriè ſcientię beatorum, quanuis à ſcientia Dei & beatorum dependeat 12.3.11
theologia non ſubalternat ſibi alias ſcientias 13.1.5
theologia nulli ſcientię ſubalternatur ibid.6
theologia propter tria non dicit propter quid de principiis aliarum ſcientiarum ibid.2.10
Theſaurus eccleſiæ quomodo ex merito Chriſti conſtare dicitur, & an ex meritis paſſionis Sanctorum 353.1.6
Timoris diuiſio in caſtum, filialem, ſeruilē, & initialem, penes quid accipitur 275.2.5.6
timoris quid eſt obiectum immediatum ibid.3.7
timor ſeruilis quantum ad actum & habitum eſt bonus, licet ſit imperfectus ibidem 8
timoris obiectum eſt malum quod fugitur, & amoris eſt bonum ibidem
timor caſtus differt per eſſentiā à timore ſeruili 276.1.5.6
timor quomodo minuitur & per quod ſecundū habitum & ſecundum actum ibid.2.4
timor eſt quadruplex 274.1.2
timorum deſcriptio ibid.
timor eſt aliquid perfectius virtute, accipiendo timorem pro dono 275.2.7
Totalitas & partialitas eſſentialiter eſt quantitatis & materię ſubiectiuè 92.4.28
Totum eſt quadruplex, ſcilicet eſſentiale, integrale, vniuerſale, numerale 65.2.6
totum eſſentiale non eſt in diuinis, neq; integrale, neq; vniuerſale ibid.
totus Chriſtus an fuerit in ſepulchro & in inferno 248.4.5.6.7
Traductio importat originem & deciſionem 162.2.3
Traianus non fuerat damnatus ſententia finali antequā fuerat vitę miraculoſe reſtitutus 406.3.15
Traiano factum eſt ſingulare priuilegium, quod non eſt omnibus aliis concedendum ibid.
Transformatio alicuius in aliud fit dupliciter 417.4.22
transformatio noſtri in deum conſiſtit præcipuè in habere Deum, & aſſimilari Deo, quod fit per viſionē ibid.
Translatiuè & metaphoricè debent aliqua nomina attribui Deo 93.2.3
translatio quando ſit facienda ibid.
translatio qua de Deo aliqua dicimus metaphoricè, eſt vtilis propter tria 93.3.5
translatio qua quid Deo attribuimus conuenientior ſit à rebus vilioribus quàm perfectioribus ibid.7
Tranſmutatio innoteſcit materia, forma, & compoſito 136.3.16
tranſmutatio eſt triplex 238.3.5.6
Trinitatis articulus nō poteſt demonſtrari ex aliquo creato 6.2.16
trinitatis articulus quomodo habet ordinem ad actum meritorium, qui eſt ſubiectum theologię 9.2.10
trinitatis articulum demōſtratiuè ſcire quidam nituntur probare 20.1.5
trinitatis articulū non poſſe demōſtrari probatur 20.2.11
trinitatis articulum ad perſuadendum, recurrendum eſt ad infinitatem diuinæ perfectionis 20.2.14
trinum in perſonis eſſe Deum, eſt Deo intrinſecū 4.3.41
trinum Deum poſſibiliter eſſe demonſtrari non poteſt ibidem
trinum & vnum Deum eſſe miraculoſe ſciri poteſt à viatore ſecundum quoſdam ibid.4.42
Triſtitiæ corporales & afflictiones grauiores videntur nobis pœnis damnatorum propter tria 403.4.10
triſtitiam non poteſt habere creatura habens de Deo perfectam cognitionem beatificam 418.1.25
triſtitia quomodo intelligitur minuere delectationem 419.4.8

VAlor meriti attenditur ſecundum virtutem ſpiritus ſancti nos mouentis 177.3.7
Vbiq; eſſe an ſit proprium Dei 100.3.3. & 101.2.13
vbi dare primum & vltimum illa ſunt finita 117.4.9
Vegetatiuum & ſenſitiuum in eſſentia animę bruti nullo modo differunt 17.4.8
Velle non poteſt cauſari in voluntate abſq; hoc quod cognoſcere non cauſetur in intellectu 26.3.14
velle eſt finis & eligere mediorū ordinatorum in finem 145.1.7
velle mori & nolle fuerunt in Chriſto, nota quomodo 240.2.9
velleitas & voluntas differunt 120.1.5
Venditio cadens ſuper temporale cui eſt annexum ſpirituale, non eſt ſimoniaca 366.3.13.14
Vendere ſimplex beneficium eccleſiaſticum non eſt de ſe ſimoniacū, & ideo Papa non peccat hoc faciendo, quia non ligatur à iure ſecundum aliquos qui improbantur 366.2.8
Veniale minuit in nobis habilitatem cauſatā ex frequenti conuerſione ad Deum 62.2.24
veniale peccatum ſecundum actum impedit effectum eu chariſtiæ in ſuſcipiente 324.1.7
veniale opponitur feruori charitatis ibid.
veniale peccatum an poſſit dimitti ſine mortali, duo modi contrarij, quorum primus improbatur 336.4.5.6
veniale peccatum non obſcurat mentem diminuendo lumen gratiæ 337.1.11
veniale peccatum poſt hanc vitam ſi ſit ſine mortali, poteſt remitti 355.4.6
veniale peccatum non dimiſſum quoad culpam punitur in inferno pœna æterna, non ſic autem quando fuit dimiſſum eod.4.6
veniale remittitur per extremam vnctionem 358.2.7.8.

Verbale nomen degenerat in adiectiuum, idem pluraliter potest dici 82.1.8.&2.9
Verbum dicitur quadrupliciter, sed principalius est verbum mentis 77.1.7.
verbi ratio quid complectatur. ibidem
verbum in nobis nihil est aliud quàm actus intelligendi. 78.3.26.
verbum dicitur magis actus reflexus quàm actus. ibidem. 27.
verbum in diuinis est ipse actus intelligendi quo deo manifesta sunt omnia 79.1.3.
verbum de vi nominis dicit quid essentiale,& non personale 79.2.6.
verbum esse quod sit proprium filii, debet intelligi q̃ sit appropriatum ex consuetudine loquendi. 79.3.11.
verba temporalia dicta de deo nullam mutationẽ ponũt in ipso,sed solũ nouum effectum in creatura. 125.4.2.
verbum non est compositum ex partibus intrinsecis ratione humanitatis assumptæ. 225.2.4.
verba consecrationis quomodo tenentur recitatiuè an personaliter, & concluditur quòd personaliter. 310.2.18.19.20.
verba consecrationis an aliquid demonstrant quoad sensum,vel quoad intellectum ibid.21.22.23.
Verecundia ponit imperfectionem in eo qui verecundatur. 328.2.11.
verecundia non solum est culpa etiam de his quæ habent speciem culpæ. 374.1.6.
Veritas est conformitas intellectus ad rem. 60.1.8.
veritas non potest defendi per illud quod est erroneum. 128.3.23.
veritas ex sensu deducta potest intelligi absque dono supernaturali. 178.3.5.
veritas fidei potest dupliciter intelligi. ibidem.6
veritas fidei per coniecturam potest cognosci sine supernaturali lumine ibidem.5.
veritas est adæquatio intellectus ad rem 193.3.7
veritas vitæ,doctrinæ, & iustitiæ non est propter scandalum pusillorum simpliciter omittenda, sed occultanda vel differenda ad tempus. 384.3.8.
Versio est aliquid habere non esse à Deo postquam habuit. 127.3.29.
versio præsupponit mutationem ibidem
Vertere est non dare cui prius dabatur ibid.
versio potest coexistere infinitæ durationi à parte post,sicut creatio à parte ante ibid.
Vestigium quid sit 22.4.7
vestigij rationem inuestigare oportet habere adaptationem 23.1.11
vestigij partes nõ aliquid addunt super rem faciens compositionem 22.4.9
vestigium trinitatis potest magis assignari in accidentibus ibidem
Viatori nõ potest communicari omnis illa cognitio quæ non poneret eum extra terminum viæ, duplici causa 7.4.16
viator duo dicit ibidem
Victus in pugna spirituali & corporali non se habent eodem modo 144.3.6
Vitia non ordinantur inter se sicut virtutes 273.1.8
vitia non debent dici cardinalia sicut virtutes ibid.
Videre in libro vitæ est videre in ipso deo per manifestã visionem 1.1.4
videns essentiam non potest peccare illam videndo quãdo apprehenditur finis 145.2.8
videns eucharistiam non peccat,licet bene tangẽs vel gustans 313.3.12
Vir non peccauit eo modo quo mulier peccauit 166.4.2
vir fuit magis deceptus quàm mulier ibid.
vir peccauit,quia credebat mortale esse veniale ibid.
vir dimittens vxorem ob fornicationem non potest alteram ducere 380.2.5
virorum pluralitas respectu vnius vxoris est contra principalem finem matrimonij, non autem pluralitas vxorum respectu vnius viri 377.2.16
virum interficere vxorem dupliciter cõtingit,scilicet per iudicium ciuile,& per seipsum 382.1.5
Virginitas in statu naturę integrę non manssisset cum matrimonio 164.3.10
virginitas in primo statu nõ plus fuisset licita quàm coniugium ibid.9
virginitas secundum se in hoc statu nõ est bona nisi quia promouit ad maius bonum ibidem
virginitas est licita naturæ corruptę, vt quis liberius vacet contẽplationi,& carnalibus facilius abstineat ibi.
virgo naturaliter non potest concipere ibid.
virginitas non est bona secundum se,licet bene per accidens & per modum medicinę 378.1.5.6
virginitas melior est matrimonio in statu modernio eod.3.7.8
Virtus cœli empyrei ignoratur,sicut quando magnes attrahit ferrum ignoramus quid influat 132.2.4
virtutes spirituales angelorum designantur per quædam organa 147.3.5
virginitas mentis in primis parentibus non fuisset deperdita in actu matrimonij secundum aliquos,quorũ opinio reprobatur 164.2.5.6
virginitas est propositum firmissimum abstinendi à delectationibus venereis ibid.
virtus non est in sensualitate 173.4.10
virtus est qualitas animam informans 176.4.2
virtus est principium merendi ibid.
virtus secundum nomen habet ortum à vi vel violentia 177.1.4
virtus determinat appetitum ad bene agendum ibid.5
virtus non est potentia nec actus ibid.
virtus est habitus perficiens potentiam ad medio modo appetendum ibid.2.9
virtutes sunt multiplices 180.4.4
virtutes theologicæ fuissent in statu innocentiæ ibid.
virtutes intellectuales fuissent in statu innocentię ibid.
virtutes quę sunt circa operationes fuissent in statu innocentiæ ibid.5
virtutes morales moderantes passiones non fuissent necessariæ cum iustitia originali ibid.
virtutes infusæ morales vel innatę potuerunt esse in primo statu 181.1.4
virtus vini conuertentis aquam paulatim per admistionem aquę diminuitur 183.4.12
virtus vna non est potior altera 203.4.6
virtutes theologicas esse tres probatur 251.4.1
virtus dupliciter accipitur 254.3.6
virtutes non importãtes imperfectionem in actu suo fuerunt in Christo plenissimè 255.1.10
virtus consideratur secundum esse morale & esse naturæ, eodem 4.5
virtutem theologicam habere deum pro obiecto duplici ter intelligitur 260.2.6
virtutibus moralibus non est proprium consistere in medio inter vitia 260.3.9
virtutibus moralibus an conueniat esse inter duo vitia ibidem
virtutes theologicæ impẽrãt actus virtutum quæ sunt circa media ad fidem ibid.11
virtutes cardinales numerantur & distribuuntur 271.2.2
virtutes esse in nobis à natura dupliciter intelligitur eodem 2.4.5.6
virtutes insunt nobis à natura vno modo & nõ alio modo ibid.3.5.6
virtus consistit in medio accepto inter extrema excessus & defectus 272.4.7
virtus nõ consistit in medio existente inter extrema, quorum alterum bonum est,& alterum malum 273.1.7
virtutes intellectuales cõsistunt in medio existente inter extrema excessus & defectus 273.1.6
virtutes morales quãtum ad actum non remanebunt in patria 273.1.9
virtutes morales quatuor debẽt dici cardinales 273.2.4.5
virtutum moralium cardinalium sufficiẽtia & numerus patet ibid.
virtutes theologicæ non debent dici propriè cardinales, eodem 2.7

Virtutes quare dicuntur cardinales 273.2.5
virtutes morales non oportet infundi neq; in pueris, neq; in adultis 273.4.8.9.10.
virtutes theologicæ faciunt nos rectè conuerſari in vita ſpirituali ſicut morales in ciuili. 274.1.11.
virtutum connexio multipliciter contingit. 278.2.6.7.8.
virtutes morales non dependent à theologicis quantum ad eſſentiam & quidditatem 278.2.7.
virtutes morales connectuntur cum theologicis diſpoſitiuè eod.3.10
virtutes intellectuales non habent eſſentialem connexionem cum virtutibus moralibus 279.4.4
virtutes morales connexæ ſunt cum intellectualibus diſpoſitiuè 279.1.7.&.9
virtutes morales non ſunt inter ſe eſſentialiter & immediatè connexæ eodem.2.4
virtutes morales connectuntur in prudentia ibid.5
virtutes morales ſecundum eſſe perfectum ſunt connexæ adinuicem diſpoſitiuè 279.2.6
virtutes intellectuales non eodem modo connectuntur ſicut morales 279.3.8
virtutes multæ nõ poſſunt perfectè haberi niſi homo excitetur circa materias aliarum virtutum ibidem.9.
virtutes theologicæ ſunt perfectiores acquiſitis, & intellectuales moralibus, & vna moralis altera 280.1.5.6
virtutes quomodo æquales ſunt aliqualiter ſecundum proportionem, vide ibidem.7.
virtutes cauſari ex actibus noſtris probatur 271.4.5.
virtus generalis dicitur dupliciter vbi notatur quomodo pœnitentia eſt virtus generalis 329.4.8.
Virtutes theologales nõ poſſunt inter ſe comparari in via quoad nobilitatem earum 417.2.18
Viſio diuina non ſufficit ad impeccabilitatem 168.3.11
Viſionem diuinæ eſſentiæ nudam & apertam neceſsitate naturæ ſequitur gaudium 411.1.10
Viſionem beatam cauſat diuina eſſentia intellectui creato repræſentata ſecundum ordinem diuinæ gratiæ. 414.2.24. & col.3.25.
viſio creatarum rerum in verbo eſt duplex 415.4.13.
viſio creaturarũ eſt ſicut cauſale in cauſatiuo ibid.14
viſionis medium eſt duplex. 412.4.6.
viſio Dei intuitiua poteſt communicari alicui creaturæ abſq; beatitudine comprehendente omnem perfectionem creaturæ poſsibilem 419.1.5
viſio intuitiua dei non poteſt creaturæ rationali communicari, quin beatificet ibid.
viſio communicata Paulo in raptu fuit beatificata beatitudine quæ eſt per actum 419.2.7
viſio Pauli in raptu fuit æquè beatifica abſq; lumine gloriæ ac ſi fuiſſet ſemper continua ibid.
viſio dei abſq; viſione creaturarũ eſt æquè beatifica eſſentialiter ſicut cum illa ibid.8
viſio beatorum poſt reſurrectionem augebitur intenſiuè ſecundum aliquos ibid.3.1
viſitantes accipientes pecuniam non accipiunt pro pretio correctionis, ſed pro ſuſtentatione miniſtri 365.3.14
Vita noſtra quomodo dicatur conſiſtere in viſione æterna 173.3.7
vita naturæ immediatè reſpicit eſſentiam 176.2.12
vita triplex in homine, ſcilicet ſenſitiua, contemplatiua, & actiua 273.2.5
vita humana diuiditur in actiuam, & cõtemplatiuam, & non vita abſolutè ſumpta 276.4.6.& 277.1.8
vita vniuſcuiuſq; hominis conſiſtit in eo in quo maximè delectatur 276.4.6
vitæ diuiſio in actiuam & contemplatiuam eſſe ſufficiẽs oſtenditur ibid.7
vita actiua dupliciter accipitur, & ſecundum vtrunq; modum poteſt contemplatiuè comparari 276.1.5
vita actiua an ſit contemplatiuę melior ibid.5.6.7.8
vita actiua eſt magis neceſſaria in vita ciuili quàm contemplatiua ibid.2.8.9
vita cõtemplatiua eſt nobilior actiua, quare eod.2.7
vita contemplatiua non dimittitur propter actiuam ſingularem 277.3.12
vita actiua per quam homo nititur bonum in illos tranſfundere eſt melior contemplatiua 277.3.4
vita contemplatiua reſpectu conſecutionis gloriæ eſt maioris meriti quàm actiua 277.4.5.6
vita actiua ſingularis quantumcunq; zelet proximos eſt minoris meriti quàm contemplatiua ibid.7
vitæ principium eſt duplex, & quod requiritur ad ſuſceptionem baptiſmi 300.3.8
vita naturę prȩcedit doctrinam, & doctrina præcedit vitam gratię 305.4.7
Viuimus in Deo mouemur & ſumus 98.1.8
viuificare effectiuè ſimpliciter eſt perfectionis, nõ autem formaliter vt anima viuificat 147.2.8
Vmbra non ſemper cauſatur per totalem receſſum luminis, ſed per remiſsionem eius 155.2.12
Vnctio in confirmatione fit in fronte propter duo 358.1.2
vnctio extrema eſt ſacramentum 358.2.4.5
vnctionis extremę effectus eſt dimiſsio culpę, licet aliqui oppoſitum ſentiant ibid.6.7
vnctionis extremę effectus non eſt remiſsio culpę mortalis, ſed venialis eod.3.8.9.10
vnctionis extremæ effectus eſt ſanatio mentis & non corporis, niſi per accidens ibid.11
vnctiones plures in extrema vnctione faciũt vnum ſacramentum integraliter ibid.4.12
vnctiones factæ per vnum ſacerdotem circa infirmum ipſo mortuo non ſunt per alium iterandę ibid.
vnctionem extremam nullus laicus, nec clericus, niſi ſit ſacerdos, poteſt diſpenſare 359.1.4.5
vnctionem extremam non ſolus epiſc. poteſt diſpenſare 359.2.6
vnctionis extremę forma videtur 359.3.10
vnctio extrema ſolum conferenda eſt infirmis 359.3.5.6.7
vnctio extrema ſolum fiẽda eſt in determinatis partibus, ſcilicet circa organa ſenſuum pedes & renes 359.4.8
vnctio extrema quomodo fienda eſt in mutilatis ibid.
vnctio extrema eſt ſacramentum iterabile ibid.9
Vnio carnis ad animam repręſentat fore poſsibilem vnionem animę ad deum 125.4.2
vnio vel compoſitio ſupponit omnia vnibilia, & non econuerſo 130.2.39
vnio conſtituens vnam naturam fit tripliciter 210.4.11
vnio partium non conſtituentiũ vnam naturã fit duplici ter 211.1.12
vnio perſonalis completiuè cõſiſtit in vnione naturæ humanæ ad perſonam 211.4.13.14
vnio perſonalis prȩexigit per ſe ſubſiſtentiam eſſentiæ 212.1.15
vnio per inexiſtentiam dicit in vniente infinitam potentiam & perfectionem ibid.16
vnio naturæ humanæ cum diuina poteſt fieri ſecundum exiſtentiam, licet non ſecundum proprietatem relatiuam 313.2.4.5
vnio naturę humanæ cum diuina eſt vna ſecundum ſuppoſitum: ſi ab ea abſtrahantur relationes 213.4.15
vnio naturarum prouenit ex parte proportionis earum, & non ratione conuenientiæ 214.3.9
vnio homogenei Deo non facit quamlibet partem eius Deum 215.4.16
vnio naturæ humanæ ad verbum fuit in eodem inſtanti temporis in quo fuit conceptio naturę 216.1.7
vnio naturæ aſſumptæ, & eius formatio fuerunt in eodem inſtanti 222.2.4.& 3.9
vnio naturæ aſſumptæ, & eius formatio fuerunt diuerſæ actiones 222.2.5
vnio naturę humanę non eſt facta mediante gratia gratum faciente 216.4.4
vnio dupliciter accipitur 222.4.4
vnio differt ab aſſumptione dupliciter ibid.
vniens poteſt dici vnitum, tanen aſſumens nunquam dicitur aſſumptum 223.1.5
vnio hypoſtica nõ eſt maxima vnionum ſecundum rationem vnius intrinſecam ibid.7
vnio incarnationis eſt maxima quoad nobilitatẽ & vtilitatem ibidem
vnionem naturæ humanę verbum exprimũt tres opiniones, conuenientiæ & differentiæ earum 223.2.2

Vnio fidelium ad Chriſtum eſt duplex 245.2.10.11.
vnio creaturæ cum Chriſto eſt multiplex. 245.4.9
vnio per aliquid ceſſat per quod nō fit ſeparatio 247.2.4
vnio diuinitatis & humanitatis non fuit per gratiam habitualem. eod.4.9
Vniuerſum capitur tripliciter 116.2.4
vnita cum tertio aliquo modo non vniuntur inter ſe alia vnione 246.2.10
Vnitas duplex eſt, vna quæ eſt principium numeri, altera quæ conſequitur ens 322.1.7
vnitas appropriatur patri. 87.2.8.
vnitas replicata reddit numerū durationum 135.2.14
vnitas ſine additione non cauſat numerum 131.1.16
Vniuerſale an ſumatur forma 95.3.5.6
vniuerſale eſt vnum in multis 137.3.7
vniuerſalitas non poteſt eſſe in rebus, ſed ſolum ſingularitas. 140.2.7
vniuerſalitatis diuinæ cognitionis eſt cauſa ſuæ infallibilitatis 105.2.23
vniuerſale eſt vnū per abſtractionem à multis 140.3.12
vniuerſo an aliquid poſſit eſſe melius. 116.2.7.&.3.8
vniuerſi bonitas conſiſtit in tribus 116.3.10
vniuerſi partes poſſunt meliorari extenſiuè, & etiā intenſiuè quoad bonitatem accidentalem 116.3.10.11.
vniuerſi harmonia & ſymmetria an remaneant, & aliquę partes vniuerſi melioretur, & non aliæ ſaltēm non proportionabiliter. 116.3.12.&.4.13
vnitas partium vniuerſalis vnde penſetur 117.1.18.
vnum de per ſe non inclinat niſi ad vnum
Venia non correſpondet culpæ ſecundum rationē.
vnumquodque perfectius eſt, quanto magis accedit ad naturam ſupremi æuiterni. 134.1.7.
vnum dicitur dupliciter 138.2.4.
vnum in eſſentia aliqua dicuntur dupliciter, ſimiliter vnum in perſona 222.3.9.
vnus eſt deus quoad eſſentiam, & ſunt tres perſonæ diſtinctæ relationibus originis 19.4.4.
Volitiones eſſe cognitas angelo dicere non derogatur iuſtitiæ diuinæ 148.3.9.
volitum poteſt eſſe aliquid dupliciter 117.3.8.
Voluntatis actus non ſemper eſt deſyderium vel delectatio. ibidem
voluntarium aliquid dupliciter dicitur eſſe 182.1.6
voluntarium per ſe eſt magis voluntarium, quàm illud quod eſt voluntarium ab alio ibidem
voluntariū aliquid dicitur eſſe dupliciter voluntate aliena 182.1.7
voluntas Adę fuit voluntas omniū poſteriorum 182.4.10
voluntarium dupliciter dicitur 200.1.3
Volitum à voluntate eſt obiectum rationis & econuerſo 194.2.9
volita à voluntate habent rationem vnius obiecti ibid.
voluntas fertur in Deum ſecundum beneuolentiā & concupiſcentiam 15.2.23
voluntatis obiectum non ſemper eſt vtile 15.4.11
voluntatem & intellectum differre realiter aliqui nituntur probare 26.2.5
voluntas & intellectus in nullo abſoluto differūt ibid.8
voluntas dei an ſit cauſa rerum 91.3.13
voluntas an aliquando neceſſitetur 105.1.22
voluntas dei an ſit indifferens ad velle & nolle 114.4.7
voluntas eſt in Deo 117.2.4.5
voluntas an magis de propinquo ſe habeat in productione rerum quàm intellectus 118.1.9
voluntatis ſigni diſtinctio in.5.ſigna dupliciter accipitur 118.2.6.7
voluntas beneplaciti & ſigni quod dicit operatio quomodo differunt ibid.8
voluntas diuina eſt infallibilis 118.4.4.5
voluntas dei imponit neceſſitatem rebus 119.1.6
voluntas dei in voluntate beneplaciti & ſigni diſtinguitur, vt in voluntatē propriè dictā & impropriè dictam 118.2.4
voluntas antecedens & conſequens quid ſint 119.1.11
voluntas dei antecedens ſtat cum actuali euentu oppoſito 7.1.3
voluntas dei conſequens ſemper impeditur 120.1.6
voluntas ſigni an ſemper impleatur, & nō aliud fiat contra, aut præter eam ibid.7
voluntas oppoſitorum an ſint oppoſitæ 121.1.11
voluntas antecedens eſt conditionata ibid.
voluntas conſequens an ſit ſolum de executione ordinis pertinentis ad voluntatem antecedentis ibid.12
voluntatis diſtinctio in antecedentem & conſequentem eſt ex parte volitorum ibid.14
voluntatem noſtram tenemur conformare voluntati dei 123.2.7
voluntatem noſtram voluntati diuinæ in volito conformari an teneamur 123.3.11.12.13.14.15
voluntati diuinæ conformare voluntatem ſuam non tenentur damnati, nec viatores, niſi quantum eis innotescit 123.4.17
voluntas non neceſſitatur, niſi reſpectu finis 127.3.27
voluntas poteſt peccare quæ poteſt ſe conformare regulę fallibili 141.2.6
voluntas innititur intellectui vel rationi tanquam regulæ ibidem
voluntas per electionem tēdit in rem cum omnibus ſuis circunſtantiis ibid.3.9
voluntas præſentato volibili nō poteſt impediri quin inclinetur ad volendum 158.1.9
volūtas eſt mala, quia volumus aliquid quo proni ſumus ad culpam 167.3.6
volūtas primi hominis erat recta per carētiā culpę 169.2.2
voluntas & intellectus poſſunt cogi reſpectu actuum imperatorum 172.4.21
voluntas & intellectus non differunt natura ibid.4.25
voluntas habet completum dominium ſuper motum ſenſualitatis 173.3.9
voluntas dicitur libera à coactione 174.3.4
voluntas non poteſt facere quid rectum, niſi Deus coperetur 175.2.2
voluntas quomodo ſe habet ad gratiam notatur ibid.
voluntas præuenit quædam dona gratiæ ibidem
volūtas habet rectitudinem & peruerſitatem à bono vel malo 193.2.2
voluntas & intenſio non ſunt idem ibidem
voluntas aliis potentiis imperat 194.1.5
voluntas ſola facit intendere in aliud actiuè ibid.
voluntas eſt finis non ſub ratione finis ibid.8
voluntas fertur in bonum ſimplex propter aliud, & tunc eſt electio ibid.2.6
voluntatem velle finem, & ea quæ ſunt ad finem vnico actu poteſt dupliciter intelligi ibid.7
voluntates malæ in diuerſa feruntur, & bonæ in idem 194.3.12
voluntates habent eundem finem ſi ſequantur rationem ſyllogizantem ex principiis fidei 194.4.6.7
voluntates bonæ habent vnum finem 195.1.8
voluntas vult bonum ſecundum conuenientiam naturæ 196.1.4
voluntas vult bonum naturaliter ſecūdum rationem generalem boni ibid.5
voluntas non vult naturaliter bonum ſub ratione ſpecialis. ibidem
voluntas cum opere per accidēs dupliciter poteſt fieri peior vel melior 200.4.8
voluntas cum actu interiori eſt peior vel melior 201.1.10
voluntas cum actu exteriori eſt magis meritoria quàm ſine actu 201.1.4
voluntas in Chriſto multiplex 242.1.4
voluntatem per eſſentiam fuiſſe in Chriſto patet triplicitер 242.1.6.& 2.7
voluntatem per participationem fuiſſe in Chriſto patet tribus rationibus 242.2.7
voluntas noſtra poteſt conformari voluntati diuinæ dupliciter ibid.8
voluntas naturalis, & ſequēs deliberationem in Chriſto fuit conformis voluntati dei vno modo eod.9
voluntas naturalis in Chriſto nō ſemper fuit conformis in volito voluntati dei, licet bene deliberatiua 242.1.8 & 243.1.2
voluntas interpretatiua paruuli eſt in parentibus ſecundum gradus 301.4.12

Voluntas poteſt cogi quantum ad actum imperatum coactiuè ſimpliciter 371.1.5.
Voluntas nullo modo cogi poteſt coactione pro compulſione in contrarium accepta eodem.2.8.&.3.13.
Voluntas beatorum ſic erit ordinata,ꝙ non volet alicubi eſſe vbi non ſit 401.3.20.
Voluntas non vult beatitudinem ſibi propoſitam, ſiue in vniuerſali,ſiue in particulari ex neceſſitate, ſed liberè ſecundum aliquos. 420.3.9.
Voluntas non potentia ſuperior intellectu ibid.4.10
Voluntas diuina neceſſario vult ſuã beatitudinẽ 421.1.16
Voluntas beata pro ſtatu patriæ neceſſario vult ſuam beatitudinem ibidem
Voluntas quomodo fertur in beatitudinem ſecundum rationem generalem 421.2.20
Voluntas vt eſt natura nullo modo poteſt appetere non eſſe. ibid.21.
Voluntas ſequens rationem rectam facilius eligit miſeriã pœnæ quàm omnino non eſſe. ibidem
Voluntas ſequens rationem erroneam præeligit non eſſe ei quod eſt miſerum eſſe ibidem
Votum religionis non eſt ad obediendum in omnibus. 207.2.4.
Votum obedientiæ limitatur in ſingulis religionibus. ibidem.7.
Votum & iuramentum promiſſorium factum ex motiuo illicito,motiuo ſtante ſecundum aliquos obligatiuum, quod improbatur 367.4.8.9
Votum conditionatum non eſt obligatorium, niſi ſtante conditione. 368.4.7.
Voto alia ſufficit promiſſio, quæ non ſufficit matrimonio. 367.2.7
Voti obligatio non eſt eiuſdem rationis cũ obligatione matrimonii,& vna per aliam non ſoluitur. 369.2.17
Voto adſtrictis peccatum eſt conſentire in matrimonium niſi certificati ſint de carnali copula non conſecutura. 373.3.8.
Votum crucis poteſt emittere vir ſine conſenſu vxoris, licet non econtra. 376.1.8
Voti duplex eſt diffinitio 382.3.4.5
Votum non poteſt fieri de malo,nec de indifferenti, nec de minori bono,nec de neceſſario ibid.4.6
Vouere poteſt quilibet ea quæ ſunt in ſua libertate, & ea in quibus eſt ſui iuris ibid.7
Votum diuiditur in commune & ſingulare, & ſingulare ſubdiſtinguitur ibid.8
Votum ſimplex impedit matrimonium contrahendum, ſed non dirimit contractum,ſed ſolenne impedit & dirimit 383.1.9
Votum ſolenne an ſit indiſpenſabile ſecũdum materiam & formam,opiniones tres 383.2.5.6.7.8
Votum continentię eſt indiſpenſabile propter excellentiam materię ſecundum aliquos ibid.5
Votum continentiæ ſecundum aliquos eſt indiſpenſabile ratione ſolennitatis ibid.6
Votum tripliciter obligat 383.3.8
Vouere continentiam ac religionem intrare poteſt coniunx quando fornicata eſt ſpiritualiter vel carnaliter 375.3.5.6
Vouens continentiam præcludit ſibi viam ad omnem actum carnalem, ideo quoties incontinenter viuit,toties peccat 335.3.12
Vſuram accipere pro pecunia mutuata eſt ſecundum ſe iniuſtum 281.4.4.5
Vſura circa quas res exercetur ibid.5
Vſurario non tenetur qui accipit inuitũ vltra ſortem dare ratione primi contractus,neꝙ ex debito amicitiæ 281.3.4.5.6
Vſurariis & meretricibus deneganda eſt euchariſtia ſi publicè non pœnituerint 313.4.8
Vſurariè accipere poteſt aliquis dupliciter 281.4.4
Vſurariè accipiens abſqꝙ iuſta neceſſitate peccat mortaliter ibid.5
Vſurariè petere & velle accipere an poſſit homo motus iuſta neceſſitate 282.1.5.6.7
Vſus attribuitur ſpiritui ſancto 75.2.7
Vſus nutrimenti in primis parentibus non fuiſſet ad augmentum, nec ſolum ad coniunctionem,ſed ad nutritionem 163.3.3
Vſus rei qualiſcunqꝙ non ſemper licitus eſt domino 374.4.10
Vti capitur dupliciter 16.1.3.4
Vti non eſt vltimi finis tanquam obiecti ibid.5
Vti poteſt eſſe omnium aliorum quæ ſunt circa vltimum finem ibid.6
Vti quid eſt 15.3.5
Vti non poteſt eſſe alterius potentiæ quàm voluntatis niſi ſecundm quid,quomodo probatur triplici ratione 15.4.6
Vti & vſus non ſemper ſunt eiuſdem potentiæ 15.4.10
Vtilitas rei ordinatur ad rem operantem 136.2.5
Vxorem infidelem dimittere vel retinere poteſt de nouo conuerſus ad fidem 385.2.7.8
Vxor non poteſt vouere continentiam ſine licentia mariti niſi quantum ad petere 375.3.5.6
Vxorum pluralitas an ſit prohibita de iure naturali vel diuino,vel ſolũ poſitiuo,opiniones duæ 376.3.6.7.8.9
Vxorem ſecundã in lege veteri nullus potuit ducere niſi de conſenſu primæ ſecundum aliquos eod.4.9
Vxorum pluralitas licet permitteretur in vet. le. nullus tamen poteſt diſpenſare quod in noua lege liceat 376.4.10.12.13
Vxorum pluralitas licita fuit propter multiplicationem generis humani 377.2.18
Vxorem repudiare in ve.le.an fuerit licitum 378.1.6
Vxor dimitti poteſt dupliciter, aut quoad thorũ,aut quo ad cohabitationem 380.2.7
Vxorem fornicariam abſqꝙ iudicio eccleſiæ vtrum poſſit vir dimittere auctoritate propria ibid.6.7
Vxorem dimittens,niſi ob fornicationẽ mœchatur,quomodo intelligitur 380.2.10
Vxor quæ propter cõtumeliam creatoris virum reliquit, an poſſit cum alio contrahere 285.3.11.12
Vxoricidium impedit matrimonium contrahendum,ſed in aliquibus caſibus non dirimit contractum 382.1.6
Vxoricidium magis impedit matrimonium quàm matricidium ibid.2.7
Vxoricidium ſecundum extra iudicium prꝙiudicat perſonę & reipublicę ibid.8

ZElus animarum pertinet ad vitam æternam prælatorum,quę eſt perfectior vita contemplatiua 277.4.7.

Laus perennis Altiſſimo.

FINIS.

Præfatio in quatuor

Diuinarum Veritatum

EXIMII AC PROFVNDI PERSCRVTA toris,& difficultatum tam Philoſophicarum,quàm Theologicarũ,ſolidi reſolutoris,Magiſtri noſtri,M.Durandi de Sancto Porciano,ordinis Prædicatorum,& Meldenſis Epiſcopi,in quatuor librorum Magiſtri ſententiarum elucidationem editionis nouiſſimæ incipit Præfatio.

EST Deus in cœlo reuelans myſteria. Dan.2. Luc.cap.12. dicitur,ꝙ nihil opertum eſt,quod non reueletur: neq; abſconditum,quod nõ ſciatur. Cuius ratio eſt,quia Deus cuius perfecta ſunt opera, qui homini inſeruit naturale ſciendi deſideriũ,non relinquit ipſum(quantum in ipſo eſt) imperfectum : quin potius animam rationalem,quam creauit ad imaginem & ſimilitudinem ſuã et ob hoc ſui capacẽ (vt dicitur.14.diſt.de Trin.) deducit de imperfecto ad perfectum, per modum congruentiſſimum reuelando alia, & ſeipſum : vt ſcilicet nihil ſit opertum quod non reueletur.

2. Eſt ſiquidẽ triplex modus,quo Deus reuelat ſeipſum, & alia, ſecundum ꝙ ſapientia ſua ſcripta eſt in triplici libro,ſcilicet creaturæ,ſcripturæ,& vitæ. Prouerb.22. Ecce deſcripſi eam tripliciter,id eſt,in triplici libro.

3. Primus & infimus modus eſt, quo Deus nobis reuelat ſeipſum,in libro creaturæ, inquantum naturali lumine intellectus ab inferioribus & ſenſibilibus poteſt homo,licet debiliter, ad aliquam diuinorum notitiam peruenire: ſecundum illud Rom.1. Inuiſibilia ipſius à creatura mundi,id eſt,ab homine,per ea quæ facta ſunt,intellectu conſpiciuntur. Et hęc eſt reuelatio,de qua ibidem prę mittitur,Quod notum eſt Dei,manifeſtum eſt illis: Deus enim illis manifeſtauit. Vbi dicit gloſſa Ambroſii: Vt Deus qui natura inuiſibilis eſt,etiam à viſibilibus poſſet ſciri,opus fecit,quod viſibilitate ſui opificẽ manifeſtauit.

4. Supremus verò & perfectiſſimus modus eſt, quo Deus reuelat nobis ſeipſum,& alia,in libro vitæ,id eſt,in ſeipſo per manifeſtã viſionẽ. De quo dicitur Eſa.40. Reuelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro pariter ꝙ os Domini locutũ eſt. Et hic eſt finis, & expectatio creaturæ humanæ,ſecundũ illud. Ro.8. Expectatio creaturæ reuelationẽ filiorũ Dei expectat. Tunc enim cõplebitur deſideriũ humanũ,quãdo omnia erunt nuda & aperta oculis cordis,creator ſcilicet,& creatura. Sed quia hanc viſionem non patitur ſtatus mortalitatis præſentis,ſecundum illud Io.16. Multa habeo vobis dicere,ſed nõ poteſtis portare modo: ideo ex primo modo infimo,& imperfectiſſimo,nõ deducimur ad ſupremũ & perfectiſſimum,niſi per mediũ modũ,quo Deus nobis reuelat ſeipſum,in libro ſacræ ſcripturæ: in quo reuelauit nobis quædam de ſeipſo, quæ naturalem cognitionẽ excedunt. In quo præminet primo modo. Sed quia nõ manifeſtè videntur,ſed quaſi audita creduntur,deficit à ſupremo : vt rationabiliter ſit inter vtrũq; quaſi medius. De hoc dicit Apoſt.1. ad Cor.2 Quod oculus nõ vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcendit,quæ præparauit Deus his, qui diligũt illum. Nobis autẽ Deus reuelauit per Spiritum ſuũ. Et quia hæc à ſolo deo primò & originaliter ſunt tradita,et nullo modo per rationẽ naturalem inueſtigata, ideo dicuntur reuelata. Quia verò nõ manifeſtè videntur,ſed quaſi velantur, dicũtur myſteria,ſecundum illud.1.ad Cor.2. Loquimur ſapientiam Dei in myſterio,quæ abſcondita eſt. Et Dan. 2. dicitur, ꝙ Danieli myſteriũ per viſionẽ nocte reuelatum eſt. De hoc ergo modo,quo Deus nobis reuelat in libro ſcripturæ ſeipſum,& alia,ad ſalutem nos promouentia, intelliguntur verba propoſita, Eſt Deus in cœlo reuelans myſteria.

5. In quibus verbis ad cõmendationem ſacræ ſcripturę tanguntur quatuor,in quibus ſcientias cęteras antecellit Excellit enim cæteras ſcientias in celſitudine dignitatis, in plenitudine bonitatis,in certitudine veritatis,et in vorągine profunditatis. Primum habet ſacra ſcriptura ex

principio originali,ibi,Deus: Secundum habet ex intento finali,In cœlo : tertium ex ornamento formali,Reuelans : quartum ex contento materiali,Myſteria.

6. Dico primò,ꝙ ſacra ſcriptura excellit oẽs alias ſcientias celſitudine dignitatis & autoritatis,quam habet à principio originali: quia eſt immediatè inſpirata à Deo. Sicut enim eſt in corporalibus, ſic ſuo modo in ſpiritualibus. In corporalibus autẽ illa quæ immediatè fuerunt à Deo facta,quandam prærogatiuã habuerunt, ſicut dicit Chryſoſt. de vino,in quod Chriſtus cõuertit,aquã in nuptiis. Ergo inter ſcientias & ſcripturas, quæ ad ſpiritualẽ perfectionẽ animæ pertinent, ſacra ſcriptura,quæ immediatè à Deo eſt inſpirata,quandam prærogatiuam dignitatis obtinet : quia eſt emanatio quædam claritatis Dei omnipotentis ſyncera. Sa.7.

7. Hæc prærogatiua dignitatis figurata fuit Dan.2. in ſtatua Nabuchodonoſor,cuius caput erat de auro optimo pectus autẽ & brachia de argento: porrò venter & femora ex ære: tibiæ autẽ ferreæ: pedum autẽ quędam pars ferrea,quædam autẽ fictilis. Hæc ſtatua figuram humanam habens,ex metallis diuerſis cõpoſita,ſignificat hominem omni genere ſcientiarũ artiumq; perfectũ. Pars enim inferior hominis, eſt quaſi ex ferro & luto, quo ad artes mechanicas: Media pars,quaſi ex ære & argento,quo ad ſcientias morales & ſpeculatiuas naturaliter acquiſitas: ſed ſuprema pars eſt ex auro puriſſimo, propter ſacrã ſcripturam,& veritates ſaluberrimas,in ea reuelatas. Et ideo ſapientia oſtenſa eſt Boetio li.1.de Conſolat. Philoſ. Proſa prima,in ſpecie mulieris,quæ pulſare cœlum ſummo verticis cacumine videbatur, quæ cũ altius caput extuliſſet, etiã ipſum cœlum penetrabat. Quod innuit Aug.11.de ciuit.dei,ca.1.in principio: Ciuitatem dei dicimus,cuius ea ſcriptura teſtis eſt,quæ nõ fortuitis motibus animorum, ſed planè ſummæ prouidẽtiæ diſpoſitione ſuper oẽs oĩm gentium literas,omnia ſibi genera ingeniorũ humanorũ diuina excellens autoritate, ſubiecit. Et hoc habet ex eo ꝙ immediatè à Deo inſpirata eſt. De hoc Ecc.1. Sapientiã dei,præcedentem omnia,quis inueſtigabit? In hoc tangitur materia primi lib. Sententiarũ,in quo agitur de Deo quantum ad vnitatem eſſentiæ & trinitatem perſonarũ de propriis & appropriatis, vt patebit in proceſſu. Hæc ſunt ſecreta diuina,quæ optabat Iob nobis aperiri. Iob.11 Vtinã loqueretur tecum,et aperiret labia ſua tibi,vt oſtenderet tibi ſecreta ſapientiæ ſuæ.

8. Secundo excellit ſcriptura ſacra alias in plenitudine bonitatis,quam habet ex finali intento. Et iſtud ſecundum ſequitur ex primo. Quæ enim ex altiori principio deriuantur,ad altiorẽ finem ordinantur: aqua enim tantum in altũ aſcendit, quantũ de alto deſcendit. Cæteræ enim ſcientiæ humanitus inuentæ, ſicut habent creatũ & quaſi terrenũ principiũ,ſic & ad finem creatũ, & quaſi terrenum perducunt. De terra ſunt, & in terrã pariter reuertentur. Eccl.3. ſed ſacræ ſcripturæ. Sicut à ſummo cœlo egreſſio eius,ſic occurſus eius vſq; ad ſummum eius.

9. Ex nomine ſacræ ſcripturę cõparantis ſe aliis ſcientiis,poteſt dici illud Eſaiæ.55. Sicut exaltantur cœli à terra,ſic exaltatæ ſunt viæ meæ à viis veſtris. Sicut ergo terra eſt inſenſibilis quantitatis,reſpectu cœli, ſic bonitas & veritas ex aliis ſciẽtiis acquiſita eſt,quaſi nullius momenti reſpectu bonitatis,ad quã ſacra ſcriptura dirigit & conducit. Non ſimus igitur,ſicut filii Agar,exquirentes ſapientiã,quæ de terra eſt,vt habetur Baruch.3. Sed vt dicit Hieron.ad Paulinũ, Diſcamus in terris, quorum ſcientiæ perſeueret nobiſcũ in cœlis. Hoc autem ſolum eſt in ſacra ſcriptura,ex cuius nomine dicitur Eccl.24. Gyrum cœli circuiui ſola. Propter quod inquirentibus eã dicitur Mat.5. Gaudete & exultate : ecce enim merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Sic igitur habemus plenitudinẽ bonitatis in intento finali in nomine cœli,in quo tangitur materia. 2 lib. Sent. Agitur enim in.2.lib. Sententiarũ de creaturarũ productione,& de creaturæ intellectualis,tam angelicæ, quàm humanæ deuiatione per culpam. Primũ.ſ. creaturarum productio,cõuenienter intelligitur nomine cœli,intelligendo pro parte totũ. Cœlum enim inter creaturas corporales,quæ ſunt nobis notiores,eſt pars nobilior: & ideo per cœlum intelligitur vniuerſitas creaturæ ſecundum illud Pſal. Verbo domini cœli firmati ſunt. Poteſt

etiam nomine cœli ſpiritualis creatura intelligi, ſecũdum Aug. ſuper Gen. ad literam. De cuius creatione, & deuiatione agitur in. 2. lib. Senten. Et de hoc poteſt intelligi illud, quod dicitur Eſa. 50. Induam cœlum tenebris. Et ob hoc Iob. 15. Cœli non ſunt mundi in conſpectu eius.

10. Tertiò ſacra ſcriptura excellit omnes alias in certitudine veritatis, quam habet ex formali ornamẽto, quod notatur ibi, reuelans. Quęcunq; in ſacra ſcriptura traduntur, aut ſolum, aut principaliter diuina reuelatione tenentur: talia autem certiſſima ſunt. Ratio huius eſt, quia ſuprem um inferioris deficit ab infimo ſuperioris. In omni enim genere viſa ſunt certiora auditis: ſed audita à Deo quanuis ſint infima in gradu certitudinis in illo genere cogitationis, tamen certiora ſunt & veriora his, quæ ſciũntur & videntur à nobis, in lumine creaturæ rationalis. Vnde claræ & certæ authoritati diuinæ cedit ratio, vt dicit Hier. ad Marcellã, Si contra ſcripturarũ authoritatẽ redditur ratio, quantũcunq; acuta ſit, vera eſſe nõ poteſt. Ideo petebat Sapiens, Eccl. 1. Radix ſapientiæ, cui reuelata eſt? certè Prophetis & Apoſtolis, qui poterant dicere cũ Apo. 2. ad Cor. 3. Nos reuelata facie gloriã dei ſpeculantes, in eandẽ imaginẽ transformamur, à claritate in claritatem, tanquã à Domini ſpiritu. De hoc ſimul & de præcedenti mẽbro Hugo dicit lib. 3. de anima, In ſacra doctrina quicquid docetur, veritas: quicquid præcipitur, bonitas: quicquid promittitur, felicitas eſt. Nã Deus veritas eſt ſine fallacia, bonitas ſine malitia, felicitas ſine miſeria. Et ideo præ cæteris ſciẽtiis, in quibus eſt plurimũ falcitatis & modicum vtilitatis, tranſeundũ eſt ad iſtã, vt dicamus cum Apoſtolo. 2. ad Cor. 12. Veniã ad viſiones & reuelationem Domini. In hoc etiã tangitur materia tertii libri Senten. Quanuis enim tota Trinitas principaliter reuelauerit ea, quæ in ſacra ſcriptura continentur: tamen Dei filius incarnatus Ieſus Chriſtus ore proprio maiora & excellentiora diuinitatis ſacramenta reuelauit & docuit. Ipſum enim miſit pater, tanquam lumen ad reuelationem gentium: vt dicitur Luc. 1. Vnde Apoſt. Galat. 1. Notum vobis facio Euangelium, quod Euangelizatum eſt à me: quod non eſt ſecundum hominem: nec; enim ab homine accepi illud nec didici: ſed per reuelationem Ieſu Chriſti. De Ieſu Chriſto autẽ, hoc eſt de Dei filio incarnato: & de Dei gratia, & de ſcientia, ac cæteris virtutibus ipſum perficientibus, agitur in tertio libro.

11 Quartò ſacra ſcriptura excellit omnes alias in voragine profunditatis, quam habet ex contento materiali. Quod innuitur, cum dicitur, myſteria. Myſterium enim eſt ſacrum ſecretum: & quod occultam habet intelligentiam, vt dicit Hugo. Talia autẽ ſunt, de quibus agitur in ſacra ſcriptura. Excedunt enim limites naturalis rationis. Nam ſicut dicitur libro de ſpiritu & anima, Scibilũ tria ſunt genera: quædam infra rationẽ, quædam iuxta, quædam ſupra. Infra rationem ſunt, quę ſenſu percipimus. Iuxta rationẽ, quæ per viam rationis. Supra rationẽ autem, quæ nec ſenſus docet, nec ratio perſuader, ſed aut diuina reuelatione comprehenduntur, aut ſcripturarum authoritate creduntur. Et hæc ſunt profundiſſima myſteria, de quibus agitur in ſcriptura ſacra. Vnde Augu. ſuper Gene. ad literam. 10. capi. ſic loquitur: Sacra ſcriptura, vt altitudine ſuperbos irrideat, profunditate attentos terreat, veritate magnos paſcat, affabilitate paruos nutriat. Quia ſicut dicit Grego. in Prologo Moralium, In vno & eodem ſermone, dum narrat geſtum, prodit myſterium. Ideo dictum fuit diſcipulis Mat. 12. Vobis datum eſt noſſe myſterium regni cœlorum. Quia ſicut dicitur. 1. ad Corint. 14. Spiritu loquitur myſteria. Iſte autẽ eſt, qui ſacram ſcripturam & doctrinã reuelauit. In hoc tangitur materia quarti libri Sententiarum, in quo agitur de ſacramentis, & de gloria reſurrectionis. Sacramẽtum autem meritò dicitur myſteriũ, quaſi ſacrum ſecretum. De quo dicitur. 1. Cor. 4. Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. Item gloria reſurrectionis futurę dicitur myſterium, propter ſuam occultationem. De quo 1. ad Corin. 15. Ecce myſterium vobis dico, omnes quidem reſurgemus. His igitur, & aliis conſideratis, patet quòd ſacra ſcriptura plena eſt cœleſtibus myſteriis, quæ Deus ſuis fidelibus reuelauit, vt verè poſſit dici illud nobis: quod fuit dictum Daniel. 2. Verè Deus veſter Deus Deorum eſt, dominus; q; regum, reuelans myſteria.

12 Concludo igitur cum Apoſt. Coloſ. 4. Orantes ſimul, vt Dominus aperiat oſtium ſermonis, ad loquẽdum myſterium Chriſti, vt manifeſtetur illud, ita vt me loqui oportet. Oportet autem loqui de myſterio Chriſti, & vniuerſaliter de his, quæ merè tangunt fidem, cõformiter ad ea, quæ tradidit ſacra ſcriptura. Vnde Ioan. 5. Chriſtus: Scrutamini ſcripturas: illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me. Si quis autem hoc non ſeruat, non loquitur de myſterio Chriſti, ac de cæteris directè fidem tangentibus, ſicut oportet: ſed incidit in illud, quod dicit Apoſt. 1. Cor. 8. Si quis autem exiſtimat ſe aliquid ſcire, nondum cognouit quicquam, quomodo oporteat eum ſcire. Modus enim eſt non excedere menſuram fidei: de qua dicit Apoſt. Rom. 12. Non plus ſapere, quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem, & vnicuiq; ſicut Deus diuiſit menſuram fidei. Quæ quidem menſura in duobus conſiſtit, videlicet vt non ſubtrahatur fidei, quod ſub fide eſt: nec attribuatur fidei illud, quod ſub fide non eſt. Vtroq; enim modo menſura fidei exceditur, & à continentia ſacræ ſcripturæ, quæ fidei menſuram exprimit, deuiatur. & hunc modum, Deo adiuuante, tenere volumus, vt nihil ſcribamus, vel doceamus, ſacræ ſcripturæ diſſonum. Quod ſi per ignorantiam, vel inaduertentiam aliquid diſſonum ſcriberemus, ipſo facto pro non ſcripto habeatur. Et quia interpretatio dubiorum ſacræ ſcripturæ ad ſanctam Eccleſiam Romanam & catholicam pertinet, omnia opera noſtra huius libri, ac ſequentium, eius correctioni totaliter ſupponimus: vtpote qui à pueritia in fide & obedientia Romanæ eccleſiæ nutriti ſumus, & in Romana curia in ſcholis ſacri palatii veritatem ſacræ ſcripturæ docuimus, & per ſedem Apoſtolicam ad Epiſcopalem dignitatem, quanuis immeriti, promoti ſumus. Modus autem loquendi, ac ſcribendi, in cæteris, quæ fidem non tangunt, eſt, vt magis innitamur rationi, quàm authoritati cuiuſcunque doctoris, quantumcunq; celebris, vel ſolennis: & paruipendatur omnis humana autoritas, quando per rationem elucefcit contraria veritas. Quanuis enim captiuandus ſit intellectus noſter in obſequium Chriſti, & in his, quæ fidem tangunt, plus acquieſcere debeamus autoritate ſacræ ſcripturæ, quàm cuicunque rationi humanæ, quia diuina notitia, quam exprimit ſacra ſcriptura, plus excedit humanam notitiam, quàm humana notitia beſtiales: tamen omnis homo dimittens rationem propter autoritatem humanam, incidit in inſipientiam beſtialem, vt comparatus ſit iumẽtis inſipientibus & ſimilis factus ſit illis. Quis enim, niſi temerarius exiſtens, audeat dicere, quòd magis ſit acquieſcendum autoritati cuiuſcunque Doctoris, quàm autoritati ſanctorum Doctorum ſacræ ſcripturæ, Auguſtini, Gregorii, Ambroſii & Hieronymi, quos celebritate condigna ſancta Romana eccleſia ſublimauit? Et tamen Auguſtinus inter Doctores celeberrimus, dicit de ſeipſo. 1. de Trinitat. circa principium: Noli meis literis, quaſi ſcripturis canonicis, inſeruire: ſed in illis & quod non credebas, cum inueneris, incunctanter crede: in iſtis autem, quod certum non habebas, niſi certum intellexeris, noli firmum retinere. Et ad Vincentium Victorem libro ſecundo: Negare non poſſum, nec debeo, ſicut in ipſis maioribus, ita multa eſſe in opuſculis meis, quæ poſſunt iuſto iudicio, & nulla temeritate culpari. Et recitantur iſtæ autoritates. cum pluribus aliis ad idem pertinentibus, diſt. 9. in Decreris. Ex quibus patet, quòd compellere ſeu inducere aliquem, ne doceat vel ſcribat diſſona ab iis, quæ determinatus Doctor ſcripſit, eſt talem Doctorem præferre ſacris Doctoribus, præcludere viam inquiſitioni veritatis, & præſtare impedimentum ſciendi, & lumen rationis, non ſolum occultare ſub modio, ſed comprimere violenter. Nos igitur plus rationi, quàm cuicunque autoritati humanæ, conſentientes, nullius puri hominis autoritatem rationi præferimus, attendentes, quòd omnibus exiſtentibus amicis ſanctum eſt prænorare veritatem, quam omnis terra inuocat, cœlum etiam ipſum benedicit, benedictus Deus veritatis. Amen.

FINIT PRAEFATIO.

INCIPIT BREVIS, ET PERVTILIS diuiſio literæ Magiſtri Sententiarum, quæ ad perfectam intellectionem eiuſdem plurimum confert, edita per ſoliditiſſimum diuinæ veritatis inquiſitorem, Magiſtrum Durandum de Sancto Porciano.

Diuiſio literæ Prologi.

CVpientes aliquid de Penuria &c. Huic operi Magiſter prę mittit proœmium ſuum: in quo principaliter tria facit, quia primò reddit auditorē benevolum, ſecundò docilem, tertiò attentum. Prima in principio, Cupientes: ſecunda ibi, horum igitur Deo odibilem: tertia ibi non igitur debet hic labor. Primò reddit auditorem benevolum, aſſignans cauſas mouentes ipſum ad compilationem huius operis: ex quibus oſtenditur affectus eius in Deum & proximum. Sunt autem tres cauſæ ipſum mouentes. Prima ſumitur ex parte ſui, ſcilicet deſideriū proficiendi in Eccleſia dei: ſecunda ex parte Dei, ſcilicet promiſſio mercedis, & confidentia diuini auxilii: tertia ex parte proximi, videlicet profectus fratrum & ſociorum. Quarū primæ duę inſinuant charitatē in Deū: tertia vtilitatem in proximum. Econtrà ſunt tres cauſæ ipſum abhoc opere retrahentes. Prima eſt ex parte ſui, ſcilicet defectus ingenii & ſcientiæ: ſecunda ex parte operis, ſcilicet altitudo materiæ & magnitudo laboris: tertia ex parte proximi, ſcilicet inuidorum contradictio.

2 Sic igitur in hac parte, vbi reddit auditorē benevolum, ſex facit per ordinē. Primò enim ponit cauſam vnā mouentē, et ei annectit ſtatim cauſam contrariā retrahentem. Secundò, adiūgit aliā cauſam mouentē, cū alia retrahente. Tertiò, has quatuor cauſas ſimul colligit per oppoſitum. Quartò oſtendit cauſarū mouentium victoriā ad retrahentes. Quintò ponit tantū cauſam mouentē. Sextò ponit cauſam retrahentē. Secunda pars incipit ibi, Ardua ſcandere. Tertia ibi, delectat vos veritas. Quarta ibi, quā vincit zelus domus Domini. Quinta ibi, nō valētes ſtudi oſorū. Sexta ibi, quanuis nō ambigamus. Item vltima in tres partes diuiditur: qa primò ponit cōtradictionis cauſam. Secundò cōtradictionis euidentiam. Tertiò cōtradictentiū nequitiam. Secunda pars incipit ibi, quia diſſentientibus voluntatum motibus. Tertia ibi, qui non rationi voluntatē ſubiiciunt. Et hæc vltima diuiditur in tres partes, quia primò oſtendit contradicētium nequitiam ex inordinata affectione. Secundò, ex ſimulata religione. Tertiò, ex pertinaci contentione. Secunda pars incipit ibi, habent rationem ſapientiæ. Tertia ibi, qui contentioni ſtudentes.

3 Secunda pars principalis, in qua reddit auditorem docilem, diuiditur in quatuor partes: ſecundū quod præmittit quatuor cauſas, ex quibus redditur auditor docilis. Primò enim ponit cauſam finalem: ſecundò efficientem: tertiò materialem: quartò formalem. Secunda pars incipit ibi, in labore multo. Tertia ibi, ex teſtimoniis veritatis. Quarta ibi, in quatuor libris diſtinctum.

4 Illa pars, in qua reddit auditorem attentum, diuiditur in tres partes, ſecundum quòd ex tribus reddit ipſum attentum. Primò ex operis vtilitate: ſecundò ex materiæ profunditate: tertiò ex modi procedendi ordinabilitate. Secunda pars incipit ibi, In hoc autem tractatu. Tertia ibi, vt autem quod quæritur. Hæc diuiſio eſt, & ſententia in generali.

5 In ſpeciali verò ſic procedit Magiſter. Vt enim reddat auditorem benevolū, primò vnā cauſam ponit mouētem ipſum ad cōpilationem huius operis, quæ eſt deſiderium proficiendi: et ſtatim adiungit contrariā cauſam ipſum retrahentem, quæ eſt defectus ingenii & ſcientiæ. Poſtea ponit aliā cauſam retrahentē, quæ eſt altitudo materiæ huius operis, & magnitudo laboris. Et ſubiungit aliam cauſam mouentem, ſcilicet confidentiā diuini auxilii, & præmium à Chriſto promiſſum. Poſtea has quatuor cauſas enumeratas ſimul colligit. Deinde oſtendit victoriā cauſarum mouentiū. Et dicit quòd illa duo, quæ videtur eum retrahere à cōpilatione huius operis, vincit ardor intenſus, quem habet ad eccleſiam, quo inflāmatus opus aggreditur. Et ſuam intentionē circa tria principaliter dicit verſari, ſcilicet circa fidei defenſionem: catholicæ fidei explanationem: ſacramentorum etiā manifeſtationem. Poſtea

ponit aliam cauſam mouentē, quæ eſt charitas & inſtantia fratrum & ſociorum. Deinde ponit etiā cauſam retrahentem præcedenti contrariā, quæ eſt contradictio, & inordinatio inuidorū. Ibidem ponit contradictionis cauſam, quæ eſt diſcordia & inordinatio: ex quibus prouenit error: ex errore autē inuidia: ex inuidia contradictio oritur. Et ſtatim ponit contradicentiū nequitiā ex inordinata affectione: quia ſcilicet voluntatē ſuam non ſubiiciunt rationi. & rationis rectitudinē non ſequuntur: nec autoritati ſacræ doctrinæ ſe ſubiiciunt: ſed tā rationi, quā ſcripturæ autoritati ſenſum ſuum præponunt. Deinde tangit eorum nequitiā ex ſimulata religione: quia ſcilicet quidā ſuperflua & ſuperſtitioſa religione, exterius ſimulata, habent argumentum ad oſtendendum ſapientiā, quandam doctrinam nouam adinueniendo. Et ſtatim ponit eorum nequitiam ex pertinaci cōtentione: quia ſcilicet clamoſa contentione impugnant pertinaciter veritatem.

6 Sequitur altera pars, in qua reddit auditorē docilem, cauſas operis aſſignando: vbi primò ponit cauſam finalē quæ eſt duplex, ſcilicet deſtructio erroris, & manifeſtatio veritatis. Deinde ponit cauſam efficientē, quæ eſt duplex: principalis, ſcilicet Deus: & inſtrumentalis, vt ipſe Magiſter. Ibidem ponit cauſam materialē, ſcilicet & exempla, & autoritates ſanctorum. Deinde ponit cauſam formalē, quæ eſt duplex: ſcilicet forma tractatus, quæ cōſiſtit in diuiſione operis: & forma tractandi, quę eſt quidam modus agendi. Deinde reddit auditorē attentum. Et primò ex operis vtilitate, quia ſcilicet illa, quæ alibi ſunt diffuſa, hic breuiter & vtiliter cōpilantur. Deinde reddit ipſum attentum, propter materiæ profunditatem: quia ſcilicet hoc opus verſatur circa profundas quæſtiones veritatis. Vltimò reddit ipſum attentum ex modi procedendi ordinabilitate: quia ſcilicet ſingulorum librorum præmittit capitula ad facilitatem quæſitorum. Et in hoc terminatur ſententia totius Proœmii in generali, & ſpeciali.

PRIMA QVAESTIO PROLOGI.

Vtrum Theologia ſit ſcientia.

De hac S. Tho. 1. q. 1. ar. 2. Scotus in Prolog. q. 4. & 5.

HIc primò quæritur de cauſis Theologiæ ſecundum ſe: & deinde de comparatione eius ad alias ſcientias. Quantùm ad primum, quæritur, de tribus partibus ad tres cauſas Theologiæ: ſcilicet formalem, materialem, & finalem. De efficiente enim nō eſt magna dubitatio. Circa cauſam formalem quæruntur duo: Primum eſt, Vtrum Theologia ſit ſcientia. Secundum, Vtrum ſit vna. Adhuc circa primum tria quæruntur: Primum eſt, Vtrum Theologia, prout communiter traditur, & habetur, ſit propriè ſcientia. Secundum eſt, Vtrum ſit ſcientia, ſuppoſito quodam lumine, quod quidam ponunt eſſe in perfectioribus Doctoribus. Tertium eſt, Vtrum virtute diuina poſſit cōmunicari viatori cognitio ſciētifica de articulis fidei. Ad primū ſic proceditur: & arguitur, quòd Theologia, prout communiter traditur, & habetur, ſit propriè ſcientia, quia omnis ſapientia eſt propriè ſcientia (quia ſapientia includit ſcientiam vt habetur. 6. Ethico. cap. 7.) ſed Theologia eſt ſapientia, cùm ſit cognitio diuinorum, quæ dicitur ſapientia ſecundum Auguſt. 12. de Trinit. cap. 14. ergo ipſa eſt ſcientia.

2 Item Philoſophus. 6. Ethic. diſtinguit habitus intellectuales in ſeptem, ſcilicet ſapiētiam, ſcientiam, intellectū, prudētiam, artem, opinionem, & ſuſpitionem. Sed Theologia eſt habitus intellectualis, & non eſt opinio, nec ſuſpicio, quibus contingit falſum dicere, non autē per Theologiam: nec eſt ars, quę eſt de factibilibus à nobis: nec prudentia, quæ eſt de agibilibus, cùm Theologia ſit de Deo, vt communiter ponitur: nec eſt intellectus, qui eſt habitus principiorum, quia illa ſunt per ſe nota, non autē illa, de quibus eſt Theologia. Relinquitur ergo, per locum à ſufficienti diuiſione, quòd ſit ſcientia, vel ſapientia: ſed ſi eſt ſcientia, habetur propoſitum: ſi verò eſt ſapiētia, idem habetur, cùm ſapientia includat ſcientiam vt dictum eſt. Quare, &c.

3 Item Hiere. 9. dicitur, quòd in hoc glorietur, qui gloriatur ſcire & noſcere me. Et videtur loqui de notitia, quę habetur de Deo per ſacram ſcripturam ſeu Theologiam: ergo ipſa eſt ſcientia.

4 IN contrarium arguitur. Primò, quia ſcientia eſt virtus intellectualis, vt patet ex. 6. Ethico. ſed Theologia non eſt virtus intellectualis: ergo non eſt ſcientia. Minor probatur: Quia virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimũ, vt habetur. 7. Phyſicorum: ſed Theologia non diſponit, nec perficit intellectum ad id, quod optimum eſt intellectui: quia non facit euidentiam de his, quæ tradit, ſicut nec fides, ex cuius arculis procedit. Clara autem euidẽtia veritatis eſt illud, quod eſt optimũ intellectui. Quare, &c.

2. Cap.

5 Item, Perfectior eſt habitus principiorum, quã habitus concluſionum: quia habitus concluſionum dependet ex habitu principiorum, & non econuerſo, ſed fides, quæ eſt habitus principiorum, ex quibus Theologia procedit, non eſt virtus intellectualis: nec inter illas nominatur. 6. Ethic. Ergo nec Theologia eſt virtus intellectualis.

6 RESPONSIO. Circa quæſtionem iſtam procedetur ſic: quia primò ponetur quędam diſtinctio Theologiæ: & ſecundò, iuxta membra illius diſtinctionis, reſpondebitur ad quæſtionem. Quantùm ad primũ notandum eſt, quòd Theologia videtur poſſe accipi tripliciter: Vno modo, pro habitu, quo ſolũ vel principaliter aſſentimus his, quæ in ſacra ſciptur traduntur, & prout in ea traduntur. Et hoc rationabiliter. Si enim ſcire ea, quę cõtinentur in libris Naturalibus Ariſtotelis, & quorumcunq; aliorũ Philoſophorum, vocatur cõmuniter Naturalis Philoſophia: multo magis, ſcire eã, quæ in ſacra ſcriptura cõtinentur, debet vocari Theologia: quia naturalis Philoſophia nõ eſt ſcire, quid Ariſtoteles, vel alii Philoſophi ſenſerũt: ſed quid habeat veritas rerum: Vnde vbi deuiat mẽs Ariſtotelis à veritate rerum, nõ eſt ſcientia, ſcire quid Ariſtoteles ſenſerit, ſed potius error. Sed verè Theologia dicitur ſcire eorum mentem, qui ſacrum canonem Spiritu ſancto inſpirante tradiderunt: quia intellectus eorum nũquam deuiauit à veritate rerum.

Quomodo differunt habitus Theologiæ, infrà explicatur. q. 4.

7 Secundo accipitur Theologia, pro habitu, quo fides, & ea quæ in ſacra ſcriptura traduntur, defenduntur, & declarãtur, ex quibuſdã principiis nobis notioribus. Et ſic accipit eã Aug. li. 14. de Trin. ca. 1. Dicit enim, q̃ huic ſciẽtiæ tantũmodo tribuitur illud, quo fides ſaluberrima gignitur, nutritur, defenditur, et roboratur. Et ſubdit immediatè, Qua ſciẽtia nõ pollent fideles plurimi, quãuis polleãt fide plurimũ. Aliud eſt enim, ſcire tantũmodo quid homo credere debeat: aliud autem, ſcire quomodo hoc ipſum & piis opituletur, & contra impios defendatur: quã proprio vocabulo Apoſt. ad Cor. ſcientiã appellare videtur. Verba ſunt Auguſtini. Ex quo ſatis apparet, q̃ ipſe vocat ſcientiã Theologiæ habitum, quo fides & ſcriptura defenduntur, & declarantur. Sic etiam accipit, & intendit eam tradere Magiſter Sentent. in Prologo dicens, Sic fidem noſtram aduerſus errorem carnaliũ hominum turris Dauidicæ clypeis munire, vel potius munitã oſtendere: ac catholicarũ inquiſitionum abdita aperire: necnon ſacramentorũ eccleſiaſticorum, pro modulo noſtræ intelligentiæ, notitiam tradere ſtuduimus. Dicit autem, munitam oſtendere, quia vtitur autoritatibus Auguſtini, & aliorum, qui ſuis dictis fidem defenderant, & clarificauerant.

2. Cor. 13.

8 Tertio accipitur Theologia communius (neſcio ſi *verius) pro habitu eorum, quæ deducuntur ex articulis fidei, & ex dictis ſacræ ſcripturæ, ſicut cõcluſiones ex principiis: & hic modus nunc vertitur communiter in ore loquentium, &c.

** Huius rationem vide infrà, nu. 48.*

9 Hac diſtinctione præmiſſa, dicendũ, quòd ſi Theologia capiatur primo modo, ſcilicet pro habitu, quo cognoſcuntur ea, quæ in ſacra ſcriptura traduntur, & modo, quo in ea traduntur: Theologia nõ differt à fide. Cuius ratio eſt, quia quę in ſacra ſcriptura traduntur, ſic ſolùm diuina autoritate tenentur. Sic autem aſſentire eis, ſcilicet vt diuina autoritate ſunt tradita, ſolius fidei eſt. Et ideo Theologia ſic accepta, non differt à fide. Propter quod, quærere vtrum Theologia ſic accepta, ſit ſcientia, idẽ eſt, ac ſi quæreretur, vtrum fides eſſet ſcientia, & non ſolùm, vtrũ cum fide ſtet ſcientia de eodem. Et quia nullus vnquàm dubitauit, an fides formaliter ſit ſcientia, niſi loquendo largiſſimè de ſcientia, ſicut loquitur Auguſtinus de videndo Deum, dicens, quòd illud dicimur ſcire, quòd credimus aliorum teſtimonio: ideò hic ſenſus concluſionis ad præſens dimittitur.

Quomodo ſint de eodem, declaratur infrà. q. 5. num. 16.

10 Si autem Theologia accipiatur ſecundo modo, ſcilicet pro habitu, quo fides, & ea quæ in ſacra ſcriptura traduntur, defenduntur, & declarantur, ſic fides & Theologia ſunt de eodẽ: niſi q̃ illud, quod tradit fides ſola autoritate, tradit Theologia ratione. Et ideo quærere, vtrũ Theologia ſic accepta ſit ſcientia, eſt quærere, vtrum de eodem poſſit ſimul haberi fides & ſcientia.

11 Accipiendo autẽ Theologiam tertio modo, ſicut cõmuniter accipitur, pro habitu eorum, quæ deducuntur ex articulis fidei: & ex dictis ſacræ ſcripturæ, ſicut concluſiones ex principiis: ſic quærere, vtrũ Theologia ſit ſcientia, eſt quærere vtrũ ex articulis fidei poſſit aliquid demonſtratiuè concludi, quod ſit verè ſcitum.

12 Et his duobus modis vltimis tractabitur quæſtio: Primò, vtrũ de eodem poſſit eſſe fides, & ſcientia. Secundò, vtrum ex articulis fidei poſſit deduci cõcluſio verè ſcita. Sed antequam hæc tractentur, excludendæ ſunt quædam obiectiones, quę fiunt contra prædictã diſtinctionẽ. Quidam enim arguunt contra duo mẽbra diſtinctionis. Contra primum mẽbrum dupliciter: Primo ſic: Per fidẽ propriè acceptã, ſolùm aſſentitur alicui, vt eſt à Deo reuelatũ, & non, vt eſt ex aliquo deductum. Sed ſacra ſcriptura tradit quædã, vt ex aliis deducta & concluſa. Ergo talia non tenentur ſola fide: cuius oppoſitũ dictũ eſt in primo membro diſtinctionis. Maior patet: ſed minor probatur: quia in ſacra ſcriptura vnus articulus deducitur, & cõcluditur ex alio: ſicut Apoſt. 1. Corin. 15. concludit reſurrectionem noſtram ex reſurrectione Chriſti. Item deducendo ad inconueniens contra fidem, probat illud idem, dicens, Si mortui nõ reſurgunt, vana eſt fides noſtra, inanis eſt probatio noſtra. Et quædã ſimilia frequenter inueniuntur in epiſtolis & libris ſapientialibus. Quare, &c.

13 Secundò ſic: Fides eſt habitus infuſus: ſed Theologia primo modo, eſt habitus requiſitus: quia habitus, quo cognoſcimus ea, quæ continentur in ſacra ſcriptura, eſt acquiſitus per ſtudium & doctrinam: ergo talis Theologia non eſt idem, quod fides.

14 Contra ſecundum membrum arguitur ſic: Habitus, quo ſacra ſcriptura, & contentà in ea, defenduntur, & declarantur, ſe habet ad ſacram ſcripturam, ſicut ſe habet habitus opinatiuus circa vnumquodq; cognoſcibilium, ad ſcientiã de illis ſcibilibus. Multa enim probabilia dicuntur de Naturalibus & Geometricis, quorum habitus ſe habet ad ſcientiam naturalem, vel Geometriam, ſicut ſuprà dictus habitus ad Theologiam, vel ſacrã ſcripturam. Sed propter habitum opinatiuum, annexum Naturali ſciẽtiç, vel Geometriæ, non dicitur, quòd ſunt duæ Geometriæ: Ergo nec propter ſuprà dictum habitum annexum ſacrę ſcripturæ, debet dici, quòd ſint duæ Theologiæ. Dicunt ergo iſti, quòd ille habitus perſuaſiuus, non eſt alius habitus à Theologia propriè dicta, vel nõ eſt alia Theologia propriè dicta, ſed eſt annexus Theologiæ propriè dictæ, ſicut habitus opinatiuus eſt annexus ſcientiç, quãdo ſunt de eiſdem obiectis.

15 Ad primum iſtorũ, quod eſt contra primũ membrum diſtinctionis, dicendũ eſt ad maiorem, q̃ per fidẽ ſolũ aſſentitur alicui, vt reuelatũ eſt à Deo, & non, vt eſt ab alio deductũ, deductione purè fundata ſuper naturas rerum, ſeu deductione humana: ſed ſi deductio tenetur, vt à Deo inſpirata, vel ipſa deducta traduntur alibi in ſacra ſcriptura, vt abſolutè à Deo ſunt reuelata, tunc talis deductio, & ipſa deducta, tenentur ex fide propriè dicta. Deinde dicendum ad minorem, q̃ quamuis in ſacra ſcriptura quædã tradantur, vt deducta ab aliis: tamen illa deductio, vt ad ſcripturam pertinet, habetur vt à Deo inſpirata, & nõ vt humana ratione inuenta: alioquin liceret eam negare, & ſic falſificaretur ſcriptura pro illa conſequentia deducta: quod eſt erroneum. Quædam etiam talium quæ hic traduntur, vt ex aliis deducta, traduntur alibi in ſcriptura, vt abſolutè reuelata, ſicut reſurrectio noſtra, quæ concluditur ab Apoſtolo ex reſurrectione Chriſti, traditur, vt abſolutè reuelata, Iob. 19. & Dan. 12. & per Chriſtum in Euãgelio, in pluribus locis: & omnia talia tenentur ſolùm, vel principaliter, per fidem propriè dictam.

16 Ad

16 Ad ſecundum dicendũ, ꝙ nullus habitus poteſt exire in actũ, niſi præſente vel propoſito obiecto: propter quod neceſſe eſt, ad hoc quòd per fidẽ credamus explicitè & in particulari omnia credibilia, ꝙ ipſa proponantur nobis, & explicentur. Et quia ipſa cõtinentur in ſacra ſcriptura, quæ non eſt nobis naturaliter nota: ideo oportet habere notitiam eius, per acquiſitionem ſtudii vel doctrinæ: ex quibus ſi in nobis generatur aliquis habitus, bene quidẽ: ſed ille habitus de ſe non facit aſſenſum: imò poteſt eſſe communis aſſentientibns, & nõ aſſentientibus: quia tam illi, quàm iſti, poſſunt cognoſcere, quid cõtinetur in ſacra ſcriptura: ſed nõ aſſentiunt, niſi illi qui credũt ſacram ſcripturam eſſe à Deo inſpiratã: quòd pertinet ad fidẽ: & ita fides aut ſolum, aut principaliter, facit aſſentire dictis ſcripturæ. Primus autem habitus, qui eſt per ſtudium acquiſitus, requiritur propter ſolam propoſitionẽ ſeu præſentationem obiecti: propter quod non debet dici Theologia ob defectum aſſenſus, ſicut nõ debent dici Geometrici habitus, quibus cognoſcitur, quicquid continetur in libris Geometricalibus, ſi eis nõ aſſentiretur. Minor igitur propoſitio illius obiectionis, implicat falſum, vocãdo Theologiam illum habitum acquiſitum, qui de ſe non facit aſſenſum: & ſic patet, quòd Theologia, prout dicit habitũ, quo ſolum, vel principaliter, aſſentimus his, quæ in ſacra ſcriptura traduntur, & vt in ea traduntur, non differt à fide: quod fuit primum membrum diſtinctionis.

17 Ad illud, quod obiicitur contra ſecundũ membrum diſtinctionis, dicendũ eſt, quòd ſi argumẽtantes intẽdant dicere quòd ille habitus defenſiuus ſacræ ſcripturæ, quem vocant Theologiã, non ſit alius habitus à tali Theologia ſed ſit ei adiunctus, cõtradictio eſt in dictis, quia nihil adiungitur ſibiipſi. Et ideo ſi eſt adiunctus, eſt alius. Si verò intendant dicere, quòd ſit alius habitus, ſed nõ debet dici Theologia, quia non eſt principalis, ſed adiunctus, ſicut habitus opinatiuus circa Geometricalia, nõ dicitur Geometria, ſed ſola ſcientia Geometriæ, tanquã principalior: adhuc iſti contradicunt ſibi ipſis. Dicunt enim alibi, quòd opinio non ſtat cum ſcientia: hic autem dicunt, habitum opinatiuum circa vnumquodq; genus ſcibiliũ, annexum eſſe ſcientiæ, quę eſt de eiſdem ſcibilibus. Nõ autem poſſibile eſt, imò videtur eſſe cõtradictio, quòd incompoſsibilia ſint ſibi inuicẽ annexa: quin potius vnum annexorum eſt amminiculatiuum alterius.

18 Sed quicquid ſit de hoc, dicendum eſt ad rationem iſtorum, quòd non eſt ſimile, quod inducitur pro ſimili: quia habitus opinatiuus, adiunctus ſcientię Geometricæ, quanuis ſit habitus Geometricus, tamen nõ dicitur Geometria: quia ſcientia Geometriæ, tanquam certior & perfectior, illud nomen ſibi appropriat. Et illo modo, ſi quis eſſet habitus Theologicus, qui eſſet propriè ſcientia, ille ſolus diceretur propriè Theologicus, propter ſuam excellentiam, reſpectu aliorum: ſed non eſt ita vt inferius patebit: quinimò omnes habitus Theologici deficiunt à ratione ſcientiæ propriè dictæ. Et ideo nulli appropriatur nomen Theologię, ſed cõuenit omnibus habitibus Theologicis cognitiuis facientibus aſſenſum, & maximè illi habitui, de quo nunc loquimur: vt teſtatur autoritas Beati Auguſtini prius allegata. Et ſic patet, quòd obiectiones factæ contra iſtam diſtinctionem prius poſitam, non concludunt.

19 NVNC procedendum eſt ad pertractandũ articulos propoſitos: & primò primum, videlicet vtrum fides & ſcientia poſsint ſimul eſſe in eodem homine de eadẽ concluſione. Et vt latius tractetur quæſtio, notandũ eſt, quòd fides poteſt capi dupliciter: vno modo pro fide, quæ innititur autoritati humanæ: alio modo, pro fide quæ innititur autoritati diuinæ. Prima fides non differt ab opinione: quia locus ab autoritate humana, eſt topicus, & argumẽtum inde ſumptum, eſt debiliſsimum. Et ideo fides, quæ tali autoritati innititur, eſt opinio debiliſsima. Propter quod idem eſt quærere, vtrum talis fides & ſcientia propriè dicta, poſsint ſimul eſſe in eodem, & de eodem, ſicut de opinione & ſcientia. Et in hoc ſenſu primò tractabitur quæſtio: & poſtea de fide, quæ innitetur autoritati diuinæ, & de ſcientia dicetur.

20 Quantum ad primum, notandum eſt, quòd diſtinctio ſcientiæ & opinionis poteſt accipi dupliciter. Vno modo, ex parte cõcluſionis ſcitæ & opinatæ, ita videlicet, vt ſcientia dicatur habitus concluſionis neceſſariæ, quam impoſsibile eſt aliter ſe habere: & quòd de hoc conſtet ſcienti, ſicut ponitur in diffinitione eius, quod eſt ſcire, vt habetur primo Poſteriorum, ꝙ ſcire eſt cognoſcere de cõcluſione, quòd impoſsibile eſt eam aliter ſe habere. Opinio verò proportionaliter ſit habitus concluſionis cõtingentis realiter, vel quæ ęſtimatur ab opinante eſſe contingẽs, & poſsibilis aliter ſe habere. quod pro tãto additur, quia per ſcientiã non dicitur, niſi verum. Et ideo qualis eſt concluſio ſcita, talis videtur eſſe ſcienti: ſed opinione contingit dicere verum & falſum: vt habetur .6. Ethic. propter quod concluſio, de qua eſt opinio, & quæ ab opinante æſtimatur contingens, ſecundũ hanc diſtinctionẽ opinionis à ſcientia, poteſt eſſe contingens, vel ſecundũ rem, & ſecundum ęſtimationem opinantis ſimul: & tunc eſt opinio vera, quo ad hoc: vel ſolùm ſecundum æſtimationem opinanti: & tunc eſt opinio falſa. *Cap. 2.* *Cap. 3.*

21 Sic autem diſtinguendo opinionem à ſcientia, impoſsibile eſt, eundem hominem habere ſimul opinionem & ſcientiam de eadem concluſione, nec ſecundum actum, nec ſecundum habitum. De actibus patet faciliter ſic: Impoſsibile eſt cõtradictoria ſimul eſſe vera. Æſtimare enim contradictoria ſimul eſſe vera, nõ poteſt eſſe in mente hominis, etiamſi voce proferatur: vt habetur quarto Metaphyſicæ. Sed eandem concluſionẽ neceſſariam eſſe, & contingentem includit contradictionem, ſcilicet poſſe aliter ſe habere, & non poſſe aliter ſe habere. Æſtimare autem concluſionem nõ poſſe aliter ſe habere, quod fit per ſcire; & æſtimare eandem concluſionem poſſe aliter ſe habere quod fit per opinari, ſecundum diſtinctionem præacceptam, eſt exiſtimare contradictoria ſimul eſſe vera, vt de ſe patet. Ergo ſcire, & opinari, ſic accepta, non poſſunt ſimul eſſe in eodem homine, & de eadem concluſione. Et in hoc ſenſu dicit Ariſtoteles in fine primi Poſteriorum, quòd non contingit eundem hominem ſimul ſcire, & opinari eandem concluſionem. *4. Met. 7. Cap.* *30. Cap.*

22 Idem patet de habitibus, quia habitus, qui cauſantur ex actibus formaliter incompoſsibilibus, ſunt incompoſsibiles vt patet ex .2. Ethicorum, quia quilibet actus faciens ad generationem vnius habitus, facit ad corruptionem alterius, & completa generatione vnius, cõpleta eſt corruptio alterius. Sed ſciẽtia, & opinio, prædictis modis acceptæ, cauſantur ex actibus formaliter incompoſsibilibus, ſcilicet ex ſcire, & opinari, qui prędicto modo accepti ſunt actus incompoſsibiles formaliter, vt ſtatim probatũ eſt: ergo ſcientia & opinio ſic acceptæ, ſunt habitus incompoſsibiles: & per conſequens, ſcientia, & fides, quæ innititur autoritati humanæ, cùm ſit quędam debilis opinio, vt dictum fuit prius. *1. Met. 8. Cap.*

23 Alio modo poteſt accipi diſtinctio ſciẽtiæ, & opinionis, ex parte mediorum, ex quibus procedunt. Nã ſcientia procedit per medium neceſſariũ. Opinio verò, per mediũ probabile, & contingens, vel quod æſtimatur tale. Et iſta diſtinctio videtur magis propria, quàm prima: quia licet diſtinctio conſimilium habituum, puta ſcientiæ à ſciẽtia, debeat accipi ex parte obiecti magis, quã ex parte medii, quod eſt in omnibus ſcientiis conſimile formaliter, quia eſt neceſſariũ, quanuis vnum dicat propter quid, & aliud quia, de quo nihil eſt ad propoſitum: tamen diſtinctio diſſimilium habituum, qui poſſunt eſſe eiuſdem obiecti, tam incomplexi, quàm complexi, quemadmodum ſunt opinio & ſcientia, oportet quòd ſumatur ex parte mediorum, ex quibus procedunt. Hoc etiam neceſſe habẽt fateri illi, qui contradicunt, quòd circa vnumquodq; ſcibilium eſt dare habitum opinatiuum: quod non eſſet, niſi concluſio eadem poſſet eſſe ſcita & opinata. Non ergo neceſſariò differunt ſcientia & opinio ex parte concluſionum: ſed differunt ſemper neceſſariò ex parte mediorũ, ex quibus procedunt: ita vt ſcientia ſit habitus concluſionis concluſæ per medium neceſſarium, de cuius neceſsitate euidẽter conſtet ſcienti: opinio verò ſit habitus concluſionis concluſæ per medium, quod eſt contingens, vel ęſtimatur eſſe contingens. Accipiendo autem ſic ſcientiam & opinionẽ, poſſunt verè, ſcientia & opinio ſimul eſſe in eodem homine de eadem concluſione, ſecundum actum, vel ſaltem ſecundum habitum.

24 Circa hoc videndū eſt primo de actibus, qui ſunt nobis notiores, & poſtea de habitibus. De actibus autē dicēdum eſt, ꝙ ſi ponātur eſſe diuerſi ſecundū rē, ſimul eſſe nō poſſunt ſimul eſſe: quia plures actus intelligendi non poſſunt ſimul eſſe in eodē intellectu ſecundū curſum naturæ, vt alibi probatū ſuit. Scire autem eſt quidam actus intelligēdi, & opinari ſimiliter: ergo quando ſcire, & opinari, ſunt plures & diſtincti actus, tunc nō poſſunt eſſe ſimul in eodē intellectu: neq; de eadē concluſione, neq; de diuerſis: & hoc modo non contingit vnum & eundē hominem ſimul ſcire, & opinari, neq; idem, neq; diuerſa.

25 Si autē plures actus intelligēdi poſſent eſſe ſimūl, nihil prohiberet eundē hominē quandoq; ſimul ſcire & opinari eandē concluſionem. & quandoq; nō eſſet poſſibile. Quod quandoq; eſſet poſſibile, patet, quia aſſentire cōcluſioni neceſſariæ per medium contingens, quod ęſtimatur eſſe neceſſariū, eſt opinari: ſed tale aſſentire poteſt eſſe cum ſcire, cùm nullā habeat cum eo repugnantiā: ergo tale opinari, & ſcire, poſſunt eſſe ſimul in eodē. Maior patet, quia tale aſſentire, nō eſt ſcire: cùm ſit per mediū, quod eſt realiter cōtingens: nec eſt actus cuiuſcunq; alterius habitus, quàm opinionis, quia quæram, quis eſt ille habitus, & nō poterit dari, niſi fingatur nouus habitus, præter illos, de quibus loquutus eſt Philoſ. quare, &c. Nec obſtat, quia talis decipitur, æſtimando mediū, quod eſt contingens, eſſe neceſſariū: quia nō eſt contra rationē opinionis, decipi tā circa concluſionē opinatā, quā circa mediū, per quod concluditur. Opinione enim contingit verū & falſum dicere, vt habetur. 6. Ethic. Et ſic patet maior. Minor probatur: quia illi actus, qui ſe habent cōformiter ad cōcluſionem, nullam habent repugnantiā formalē, quin poſſint ſimul eſſe in eodē homine de illa concluſione: ſed ſcire aliquam concluſionē, & opinari eandē per medium contingens, quod æſtimatur neceſſarium, ſe habent conformiter circa concluſionem: quia per vtrunq; æſtimatur concluſio eſſe neceſſaria, & impoſſibilis aliter ſe habere: ergo opinari, & ſcire, ſic accepta, nullam habet formalem repugnantiam. quin poſſint eſſe ſimul in eodem homine de eadem concluſione.

26 Et ſi dicatur, ꝙ decipi, opponitur ei quod eſt ſcire: ſed ſic opinari eſt decipi: ergo opponitur ei quod eſt ſcire: & illa non poterūt ſimul eſſe. Dicendū eſt ad hoc, ꝙ ſcire, & decipi circa diuerſa, nō opponuntur, nec ſunt incōpoſſibilia in eodē: alioquin qui ſciret vnā propoſitionē, non poſſet decipi circa quancunq; aliam, quod falſum, & contra illud quod paſsim experimur. Modò in propoſito noſtro, ſcire, & decipi, non ſunt circa idem, quia opinans nō decipitur circa concluſionē, quæ eſt eadem reſpectu vtriuſque actus ſciendi ſcilicet, & opinādi: quia opinans æſtimat eā eſſe neceſſariam, ſicut verè eſt: ſed decipitur ſolū circa medium, quod æſtimat eſſe neceſſarium, cùm ſit contingens. Non eſt autem idem mediū ſciendi, & opinādi, ſed aliud. Propter quod tale decipi, non opponitur ei quod eſt ſcire concluſionem eandē per aliud medium. Et ſic patet, quòd ſi plures actus intelligendi poſſent eſſe ſimul, nihil prohiberet eundem hominem ſcire & opinari ſimul eandē concluſionem, quando ſcilicet opinans æſtimat mediū, quod eſt contingens, eſſe neceſſarium.

27 Si autē opinans æſtimet mediū ſuū eſſe contingens, tunc tale opinari nō poteſt ſimul eſſe cū ſcire. Cuius ratio eſt, quia impoſſibile eſt hominē eundē cognoſcere certitudinaliter aliquā concluſionē, & ſimul formidare de eadē. Hæc enim ſibi inuicē opponuntur. Sed per ſcire cognoſcitur concluſio certitudinaliter, ſicut conceditur: per opinari autē, ſi ſit vnus actus per ſe, & ſit per ſolum medium, quod æſtimatur contingens, formidatur de concluſione, vt probatur. Ergo non eſt poſſibile, eundem hominem ſic opinari, & ſcire ſimul eandē cōcluſionē. Aſſumpta minor probatur, quia illa cognitio concluſionis, quæ eſt per ſolum mediū, quod ęſtimatur poſſe deficere à cōcludendo talem cōcluſionē, eſt cum formidine. Sed opinari, quādo eſt per ſe quidā actus procedēs per ſolū medium, quod ęſtimatur contingens cum formidine eſt talis cognitio: quia de medio, quod æſtimatur contingens reſpectu cōcluſionis, æſtimatur ꝙ poſſit deficere à concludendo cōcluſionem illam: & ſic formidatur de ea, cùm illa cognitio ſit ſolum per mediū illud. Ergo ſic opinari eſt cognoſcere cum formidine. Vtraq; præmiſſarū patet ex rationibus terminorum, & per cōſequens patet tota ratio. Sic igitur patet, quòd etſi plures actus intelligendi poſſent ſimul eſſe, nun quàm tamen ſcire, & opinari per mediū, quod æſtimatur cōtingens, ſimul eſſe poſſent: & quicquid dictū eſt de actu opinandi, conſimiliter poteſt dici de actu credēdi, qui innititur autoritati humanæ, & per eaſdem rationes: quia tale credere, eſt opinari.

28 De habitibus autē correſpōdentibus prædictis actibus, tenendū eſt, ꝙ illi ſunt cōpoſſibiles, qui cauſantur ex actibus formaliter cōpoſſibilibus: ſed illi, qui cauſantur ex actibus formaliter incōpoſſibilibus, ſunt incōpoſſibiles, propter rationē prius dictā. Dico aūt actus formaliter incōpoſſibiles, quādo reſpectu eiuſdem obiecti includūt oppoſitas habitudines. Tunc enim, quantū vnus eorū facit ad generationē proprii habitus, tantū facit ad corruptionē alterius, vt prius dictū fuit. Alii autē actus, qui nō includunt prædictā oppoſitionē, non vocātur hic formaliter incōpoſſibiles: & habitus cauſati ex talibus, poſſunt ſimul eſſe, quanuis ſecundū veritatē plures actus nunquā ſint ſimul, nō quidē propter oppoſitionē prædictam, quia illam nō habent: ſed quia (vt dictū fuit prius) non puto, ꝙ plures actus intelligendi poſſint eſſe ſimul in eodem intellectu ſecundum curſum naturæ: neq; de eodē obiecto, neque de diuerſis, quanuis ex ſuppoſitione oppoſita, ſint deductæ duæ concluſiones immediatè præcedentes, propter cauſam, quæ inferius apparebit.

29 Nunc ergo ſupponēdo, quòd ſcire, & opinari, vt ſunt diſtincti actus intelligendi, non poſſunt eſſe ſimul in eodem intellectu, nec de eadē concluſione, nec de diuerſis: inquirendū eſt, vtrum mediū contingens, quod de ſe natū eſt facere opinari: & mediū neceſſarium, quod de ſe natū eſt facere, quòd homo verè ſciat, poſſint ſimul concurrere ad cauſandū vnum & eundē aſſenſum de eadem cōcluſione, & ſic ſcientia & opinio dicātur poſſe ſtare ſimul, ſi medium neceſſarium, quod eſt ſcientificum, & medium contingens, quod eſt natum facere opinionem, poſſunt cōcurrere ad cauſandum vnum aſſenſum de eadem cōcluſione, an non. Solum enim in hoc ſenſu poteſt procedere quæſtio, ſtante ſuppoſitione prædicta.

30 Sic ergo intelligendo quæſtionē, dicendum, ꝙ medium contingens, vel æſtimatur eſſe neceſſariū, vel cōtingens. Si æſtimetur eſſe neceſſariū, ſic poteſt concurrere cū alio medio verè neceſſario ad cauſandū eūdē aſſenſum de eadē concluſione. Cuius ratio eſt, quia pro omni aſſenſu idem eſt iudiciū de duobus mediis neceſſariis, & de duobus, quorū vnum eſt neceſſariū, & aliud cōtingens, ſi ęſtimetur neceſſarium: ſed duo media neceſſaria poſſunt concurrere ad cauſandū vnum aſſenſum: ergo & medium neceſſariū, & contingēs, ſi æſtimetur neceſſariū, poſſunt ſimiliter ad idē concurrere. Maior patet, quia aſſenſus concluſionis, vt deducta eſt ex mediis vel principiis, totaliter dependet ex aſſenſu & æſtimatione principiorū, ſeu mediorum, & nō ex natura mediorū ſecundum ſe, niſi quatenus cadunt ſub æſtimationē deducentis. Et ideo media, quæ æſtimantur ſimilia, poſſunt ſimiliter concurrere ad eundē aſſenſum, dato ꝙ non ſint ſimilia in re. Minor patet de ſe: quia ſi quis haberet plura media neceſſaria ad eandē concluſionē, poſſet ea copulare in eadē demonſtratione loco vnius medii, & ſic ex eis haberet vnū aſſenſum de eadē concluſione loco vnius medii. Et ſic patet minor. Sequitur ergo prædicta concluſio.

31 Si verò mediū contingēs æſtimetur eſſe contingens, adhuc tale mediū ſiue ſumptū ex apparentibus de re, ſiue ex humana autoritate, poteſt cōcurrere cū medio neceſſario ad cauſandū eundē aſſenſum: quanuis habens mediū neceſſariū euidens, nō indigeat autoritate, nec medio contingente, ita ꝙ medium neceſſariū excludit neceſſitatē habendi autoritatē, & mediū contingens, ſed non excludit compoſſibilitatē. Quòd excludat neceſſitatē, patet de facili: quia qui habet aliquid certius & euidētius autoritate, aut quocunq; medio contingēte, nō indiget eis: ſed habens mediū neceſſarium, de cuius veritate & neceſſitate conſtat ei, per reſolutionē ad per ſe nota, habet quid certius & euidentius, quàm ſit autoritas, & quodcunq; medium contingens, quantumcunque probabile: ergo talis non indiget autoritate, nec medio contingente.

32 Quod

32 Quod autem medium necessarium non excludat compossibilitatem autoritatis, vel medii contingentis, probatur sic: Si autoritas, vel medium contingens, non possent concurrere cum medio necessario ad causandum eundem assensum, hoc esset propter oppositionem euidentis & ineuidentis, certi & dubii. Sed istud non impedit, vt probatur. Ergo possunt simul concurrere. Maior patet quia nulla causa impossibilitatis prædictorum mediorũ apparet, nec per aliquem est adhuc assignata, nisi hoc solum, quòd assensus per medium necessarium est certus & euidens, assensus autẽ per autoritatem, & per quodcunq; medium cõtingens, est dubius & ineuidens, quæ cùm sint oppositа non possunt simul eidem conuenire. Minor probatur, scilicet quòd hoc non obstet.

33 Circa quod aduertendum est, quòd aliqua, quæ secundum se sola habent effectus conditionum incompossibilium, possunt concurrere ad vnum effectum, qui est cõmunis amborum. Verbi gratia, lumen quod à Sole causatur, & lumen quod causatur à stella, habent conditiones incompossibiles, scilicet clarum & obscurum, & tamen Sol, & stella, quando sunt ex eadem parte hemisphęrii, concurrunt ad causandum vnum lumen in medio. Non enim solus Sol tunc illuminat, & stella nihil facit, cùm omne lucens præsens diaphano de necesitate causet lumen, sed fit vnum lumen ab vtroque, nõ seorsum & distincte agentibus, sed simul, vt vnum agens: & cũ isto lumine non fit aliud lumen et alia claritas eius, sed vnum & idem lumen. Et ideo loquendo de re vtraque, tam stella, quàm Sol, est causa luminis & claritatis, non quidem totalis, sed partialis, quanuis non ex æquo, quia perfectior ratio causandi est in Sole, & quasi totalis: in stella autem imperfecta, & minima, & à sensu imperceptibilis: ratio tamen conuincit, quòd sit aliqua. Et propter hunc excessum virtutrs illuminatiuæ in Sole respectu stellæ, qui patet, quando seorsum agunt, quia tunc Sol causat lumẽ clarum, & stella obscurum, idcirco quando simul causant vnum lumen clarum, per appropriationem rationis claritas attribuitur causalitati Solis, & non stellæ, quanuis secundum rem totũ sit ab ambobus, vt à partialibus causis simul concurrentibus & tenentibus locum vnius causę totalis. Et sic patet, quòd aliqua, quæ secundum se sola habent effectus conditionum incompossibilium, quandoq; possunt concurrere ad eundem effectum, qui est communis amborum.

34 Ratio autem, quare talis conuersus est possibilis, est ista, quia clarum, & obscurũ, non accipiuntur hic pro habitu & priuatione circa commune subiectum, ab vtroque realiter differens, vt sunt lumen & tenebræ in aëre, quia causæ istorum, scilicet luminis & tenebrarum (accipiendo tenebras pro pura priuatione) nunquam possunt concurrere ad causandum eundem effectum, cum effectus vnius, sit formaliter priuatio alterius. Sed accipiuntur hic clarũ, & obscurum, pro gradu perfectionis, & imperfectionis, in essentia luminis: nec differt talis gradus realiter à lumine. Et talis perfectio, & imperfectio, est in effectu, ex perfectione, vel imperfectione suæ causæ, & non ex alia formali oppositione in causalitate. Propter quod, sicut causa imperfecta, seorsum agens, causat imperfectum lumen, scilicet obscurum, propter defectum perfectionis virtutis, sic ipsa coniuncta cum perfectiore virtute, & tenens cum ea locum vnius totalis causæ perfectæ, causat perfectum lumen, scilicet clarum, quia iam non deficit perfectio, quę prius deficiebat.

35 Ex hoc, ad propositum, omnis cognitio veritatis, lumen quoddã est, & lumen vocatur ab ipso Apost. Ephe. 3. vbi dicit sic: Mihi omnium sanctorũ minimo, data est gratia hæc, in gentibus euangelizare inuestigabiles diuitias Christi, illuminare, &c. Id est, dare cognitionem, quæ est quoddam spirituale lumen. Quędam autem cognitio est clara, & quædam obscura: nec talis claritas & obscuritas sunt habitus, & priuatio, circa cognitionem, tanquam circa subiectum, quia tunc causa obscuritatis non posset concurrere cum causa claritatis ad causandum vnam cognitionem claram: quemadmodũ dictum fuit prius de causa luminis, & tenebrarum: sed sunt gradus perfectionis maioris, vel minoris, indifferentes realiter ab essentia cognitionis. Et sunt isti gradus in cognitionem, secundum gradum perfectionis, & imperfectionis, in medio causante illam cognitionem, & non ex alia formali oppositione in causalitate. Medium ergo sumptum ex autoritate humana, & medium necessarium, si quodlibet eorũ causet seorsum aliam, & aliam cognitionem conclusionis eiusdem, istæ cognitiones erunt conditionum incompossibilium, quia vna erit clara & euidens, illa scilicet, quę erit per medium necessarium, propter eius perfectionem in veritate & connexione ad conclusionem: alia verò obscura, & ineuidens, quæ erit per solam autoritatẽ, propter defectum prædictæ perfectionis, quæ est in medio necessario. Sed si autoritati adiungatur medium necessarium, iam non deficit in medio perfectio, quę prius deficiebat, nec per consequens in cognitione deficiet claritas & euidentia, quæ prius deficiebat: imò erit vna cognitio clara & euidens, causata ab illis duobus mediis, tanquam à causis partialibus simul concurrentibus, & tenentibus vicem vnius causæ totalis. Claritas tamen illa & euidentia magis debet attribui medio secundum rem necessario, quàm autoritati, quia perfectius est & secundum se natum facere cognitionem claram & euidentem, quam secundum se non faceret authoritas.

36 Quicquid autem dictum est de oppositione clari & obscuri, euidentis & ineuidentis, & de possibili concursu mediorum ad causandum vnam cognitionem claram & euidentem, intelligendum est circa oppositionem certi & dubii, & circa concursum mediorũ ad causandum vnam cognitionem certam: quia mediũ contingẽs, & autoritas humana per se sola faciunt assensum dubium: mediũ autem necessarium facit assensum certum. Et hi duo assensus non possunt simul esse in eodem homine & de eadẽ conclusione. Hoc tamen non obstante, prædicta media in ratione mediorum, possunt concurrere ad causandũ vnum assensum, qui non erit simul, nec successiuè, certus & dubius, sed certus tantùm: & sic in assensu nulla erit oppositio, aut repugnantia secũdum certum & dubium, clarum & obscurum, euidens & ineuidens, vt declaratum est. Et sic patet minor, & principale intẽtum, quantum ad istum articulum, videlicet quòd medium necessarium, quanuis excludat necesitatem autoritatis humanæ, & cuiuslibet medii contingentis: tamen non excludit compossibilitatem eorum in ratione mediorum causantiũ vnum assensum. Et hoc modo scientia, & opinio, nec non & fides, quæ innititur autoritati humanæ, possunt simul esse in eodem, & de eodem, non quidem vt distincti habitus, habentes distinctos actus: sed quia media, quæ secundum se nata essent causare distinctos actus, ex quibus in nobis fierent prædicti habitus, vt distincti, possunt concurrere ad causandum vnum assensum.

37. Et huic concordat communis doctrina, quæ dicit, quòd vnus homo potest simul cognoscere eandem cõclusionem per medium probabile & demonstratiuum. Thomas prima secundæ, quæst. 67. articulo. 3. in corollario solutionis. Et alibi dicit, quòd opinio potest stare cum scientia demonstratiua, quod non potest esse secundum pluralitatem actuum, sed solùm eo modo, quo dictum est: & hoc vltima parte, quæstio. 9. articulo tertio, in solutione secundi argumenti.

38 NVNC RESTAT inquirere, vtrum scientia, & fides, quę innititur autoritati diuinæ, possint simul esse in eodem homine de eadem conclusione. Ad quod dicendum est, quòd aut quęritur de simultate habituum, aut de simultate actuum. Si de simultate habituum, sic dicẽdum est, quòd fides, quæ est habitus infusus à Deo, potest stare simul cum scientia. Cuius ratio est, quia habitus fidei infusæ, se extendit ad omnia, quæ sunt nobis tradita per reuelationem diuinam, & maximè ad illa, quæ non sunt ex aliis deducta. Sed de quibusdam talibus habent aliqui fideles veram scientiã: ergo in illis sunt simul fides, & scientia de eodem. Maior patet de se. Minor consimiliter nota est: quia Deum esse vnum, traditum est in sacra scriptura, sicut à Deo reuelatum, & non vt ex alio deductum. Deuteronomii. 6. Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. De hoc autem multi fideles habent veram scientiam per demonstrationem acquisitam. Ergo habitus fidei infusæ, & veræ scientiæ, possunt simul stare.

Th. 22. q. 2. articulo. 5. Scotus lib. 3. d. 24.

39 Si verò quæratur, de simultate actuum, dicendum est, ꝙ respectu taliũ, de quibus potest haberi à viatoribus vera scientia, sicut est, deum esse vnum, possunt stare simul actus fidei & scientiæ: nõ quidem sic, ꝙ sint diuersi actus, sed quia autoritas diuina, & ratio demonstratiua, possunt simul concurrere ad causandum vnũ assensum, de hoc ꝙ Deus sit vnus. Quod patet per eandem rationẽ, quæ prius facta fuit, videlicet ꝙ concursum prædictorum nõ potest impedire, nisi oppositio clari & obscuri, euidentis & ineuidentis: sed illa nõ impedit, vt prius probatum fuit: ergo possunt simul stare. Et satis durum videtur dicere, ꝙ fidelis acquirens scientiam, ꝙ Deus sit vnus, nõ credat ipsum esse vnum, quia ipsemet Deus hoc in scriptura sacra reuelauit. Alia autem sic subsunt fidei, ꝙ secundum communem cursum humanæ cognitionis non sunt demonstrabilia, vt Deum vnum in essentia, esse trinũ in personis: & illud suppositum, esse Deum & hominem. Et de his puri viatores sic habent fidem & actum fidei, ꝙ non possunt de eis habere actum scientiæ, nec per consequens habitum acquirere, non propter oppositionem euidentis & ineuidentis, quia illa sublata est ex præcedentibus, sed propter conditionem materiæ, quæ non est demonstrabilis, aut simpliciter, aut huic, scilicet viatori, secundum cõmunem cursum. Et circa hoc ostendentur tria.

Deut. 6

40 Primum est, ꝙ non potest demonstrari, ꝙ ita sit, sicut ponit articulus. Secundum est, ꝙ non potest demonstrari, ꝙ articulus nihil impossibile includat. Tertium est ꝙ non omnes rationes, quæ possunt adduci contra articulum, possunt sic solui, quòd scientificè constet de earum solutione. Primum patet, quia si articulus posset demonstrari, vel hoc esset à priori & per causam, vel à posteriori & per effectum. Non primo modo, quia licet aliqui articuli habeant causam, puta articulus incarnationis, & quidam alii: illa tamen causa, quoad articuli existentiam actualem, est voluntas diuina, quę secundũ se est nobis ignota. Etiam articulus trinitatis causam non habet. Quare articuli non possunt demonstrari à priori. Item nec à posteriori, siue per effectum, quia effectus ducit in cognitionẽ causæ secundum quòd ab ea procedit: sed nullus effectus apparens nobis, procedit à Deo: nisi secundum illud, quod est vnum & cõmune cuilibet personæ intrinsecæ, scilicet secundum rationem scientiæ, potentiæ, & voluntatis, vt infra patebit: ergo nullus effectus potest nos ducere in cognitionem Dei, quantum ad distinctionem personarum, sed solùm quantum ad vnitatem essentiæ, & attributorũ essentialium. Omnes enim articuli includunt articulum Trinitatis aliquo modo: sicut articuli pertinentes ad humanitatem Christi, includunt distinctionem personæ filii ab aliis personis, sicut esse incarnatum, passum, & resurrexisse & huiusmodi. Quare, &c. Item demonstrationi assentit homo necessariò velit nolit: sed articulis nõ assentit homo, nisi liberè volens (vt dicit Augustin.) alioquin gentiles Philosophi potuissent, & adhuc possent, necessitari rationibus nostris, ad assentiendum fidei articulis, ꝙ non est verum: ergo articuli fidei non possunt demonstrari: nec aliquis adhuc visus est, qui demõstratiuè probauerit, quòd ita sit, sicut ponit articulus.

d. 35. & sequen.

41 Secundum scilicet ꝙ articulus nihil impossibile includat, patet, quia talis demonstratio, cùm nõ posset esse à priori & per causam, propter illa quę dicta sunt prius sumetur ex his quæ apparent ex creaturis: sed apparentia ex creaturis, magis videntur cõcludere impossibilitatem articuli, quàm possibilitatem: ergo &c. Minor probatur, quia in creaturis apparet, ꝙ impossibile est, suppositа distingui per relationes, sed distinguuntur necessariò per absoluta. Cuius oppositum ponitur in articulo trinitatis. Item, in creaturis natura completa in genere substantiæ constituit proprium suppositum, nec potest subsistere in supposito alieno: cuius oppositum includit articulus incarnationis: & similiter in aliis: ergo ex his quæ apparẽt, magis posset concludi impossibilitas articulorum, quàm possibilitas. Itẽ, quicquid est in Deo intrinsecè, vel necesse est ibidem esse, vel impossibile est ibi nõ esse. Et quicquid non est in Deo, impossibile est ibi esse (neque enim potest aliquid euenire Deo contingenter, aut ab ipso recedere, quoad illa, quæ sunt intrinseca) sed esse trinum in personis, est Deo intrinsecum: ergo necessarium est Deum esse trinum, vel impossibile est non esse trinum. Sed non potest demonstrari, quòd Deus sit trinus, vt probatũ est: ergo nec demonstrari potest, quòd sit possibile Deum esse trinum. ad vnum enim sequitur aliud, vt dictum est. Itẽ meritum fidei consistit in difficultate actus eius: sed si posset demonstrari, quòd articulus fidei est possibilis, actus fidei circa articulum nihil, vel modicum difficultatis haberet: non enim est multum difficile, credere illud esse factum, quod demonstratur possibile fieri: ergo hęc positio tollit, vel quasi tollit, meritum fidei.

3. d. 24. q. 3. num. 9.

42 Tertium patet, scilicet ꝙ non omnes rationes, adductæ contra articulum, possunt solui, sic quòd clarè & scientificè constet de eorum solutione. Ad quod videndũ notandum est, quòd ratio, quæ adducitur contra articulum, aut peccat in forma arguendi, & tunc potest eã soluere scientificè, quicunq; scit artem libri Elenchorum, aut peccat in materia, eò ꝙ assumit falsam propositionem: vt pote si sic argueretur, *Semper in distinctis suppositis est distincta natura*: sed in diuinis natura non potest distingui: ergo nec suppositum. Ratio ista non peccat in forma sed materia: quia maior propositio non est vera vniuersaliter, sicut assumitur, sed tantum creaturis. Cùm ergo talis ratio sic soluitur per interemptionem propositionis, quæ solùm habet instantiam in proposito in quo datur, vel de quo, scilicet in diuinis, nunquid potest clarè & scientificè constare de tali solutione? certè non, vt videtur: quia per idem, & eodem modo constat de falsitate propositionis affirmatiuæ, & de veritate negatiuæ sibi oppositę quia eadem est, causa vtriusq;: sed de veritate huius negatiuæ scilicet, quòd in diuinis non distinguitur natura, distinctione suppositorum, nec econuerso, non potest clarè constare & scientificè, sed solùm per fidem, quę hoc ponit ergo de falsitate affirmatiuæ sibi oppositæ, scilicet quòd semper distinguatur natura, vbicunque distinguuntur suppositа, non potest constare clarè & scientificè, sed solum per fidem, quæ hoc ponit.

43 Sic ergo patet, quòd considerando fidem secundũ specialem materiam de qua est, quæ non est demonstrabilis, aut simpliciter, scilicet viatori (qualis est fides articulorum) fides & scientia non stant simul in eodem, & de eodem: quia viatori non potest demonstrari, ꝙ ita sit, sicut ponit articulus, nec quòd articulus sit possibilis: nec rationes contra articulum possunt solui clare & scientificè, secundum communem cursum, quo à nobis habetur Theologia.

44 Dico autem, secundum cõmunem cursum, propter duo. Primum est, quia aliqui bene ponunt, ꝙ vera scientia (quam dicunt abstractiuam) potest haberi à puro viatore, quòd Deus sit vnus & trinus, sed non secundum communem cursum, sed virtute diuina, & miraculosè. De hoc tamen suo loco inquiretur. Secundum est, quia videtur quibusdam, ꝙ Apostoli, & illi qui viderunt Christum miracula facientem, & suscitantem mortuos, in testimoniũ suæ diuinitatis, & suæ doctrinæ, habuerunt veram scientiam de diuinitate Christi, & de veritate suæ doctrinæ, quia necessarium & per se notum est, tam infideli, quàm fideli, Deum non posse mentiri. Cui ergo notum esset, Deum aliquid dicere, vel facere in testimonium alicuius rei, ille haberet ex per se notis scientiam de re dicta vel testificata.

Tho. 3. 45. ar. 4.

45 Qualiter autẽ posset esse alicui per se notum, Deũ aliquid dicere, vel facere in testimonium alicuius rei? Dicunt, ꝙ dupliciter: vno modo, si Beatus videns Deum per essentiam, videret ipsum mouere intellectum alicuius ad assentiendum alicui veritati: & iste modus non competit viatori. Alio modo, si aliquis videret aliquem effectum excedentem totam virtutem creaturæ, fieri in testimonium alicuius rei. Ex hoc enim sciretur, ꝙ Deus faciens talem effectum, testificaretur illud, propter quod fieret. Et hoc modo Apostoli, & illi qui viderunt resuscitationem Lazari quatriduani in testimonium diuinitatis Christi, sciuerunt Deum testificari, quòd Christus esset Deus, & per hoc habuerunt scientiam, quasi per talem demonstrationem procedentem ex per se notis eis. Quicquid testificatur est verum: sed Deus per tale factum testificatus est Christum esse Deum: ergo Christus est verus Deus. Et per consequens habuerunt scientiam, quòd doctrina tota

quam

quam audierunt à Christo, quem sciebant esse verum Deum, fuit vera.

46 Quicquid sit de modo, quo Beati possunt videre Deum aliquid dicentem, modus tamen assignatus pro viatoribus, non videtur verus, propter tria. Primum est, quia demonstratio necessitat intellectum ad assentiendū: sed aliqui, qui viderunt Christum resuscitantem Lazarū, & alia miracula facientem, non assenserunt, ꝙ ipse esset Deus, vt patet Ioan. 11. quod etiam Christus exprobrando dicit Ioan. 15. Si opera non feciſſem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Ergo illa non fuerunt sufficientia ad probandum demōstratiuè Christum esse Deum. Secundum est, quia si Apostoli habuerunt per talia scientiam de Christo, quòd ipse esset Deus, & per consequens quòd doctrina eius esset vera: sequeretur, quòd ex tunc nihil meruerint in credendo prædicta: quia secundum Gregorium in Homilia in Octauis Paschæ, Fides nō habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum. Hoc autem fortè videretur esse inconueniens: quare & illud, ex quo sequitur, videlicet quòd Apostoli habuerunt de talibus scientiam. Tertium est ꝙ dato ꝙ esset per se notum, aliquid posse fieri à solo Deo, sicut fuit resuscitatio Lazari: tamen non esset per se notum, ꝙ hoc fieret ad testificandum hoc, quod diceret iſte, vel ille, qui prædiceret miraculum: quia de nullo homine est per se notum, quòd non possit dicere falsum ex ignorantia, vel malitia: nec de Christo fuit hoc per se notum, sed solùm creditum ab illis, qui crediderunt ipsum esse Deum: & quantumcunque etiam aliquis videatur verum dixisse in vno, non est propter hoc per se notum, quod dicat verum in alio. Posito ergo, quòd Christus dixisset, quòd Deus resuscitaret Lazarum, ad testificandum, quòd ipse Christus esset verus Deus, & constaret euidenter de resuscitatione Lazari facta à Deo, & ex hoc de veritate Christi prædicentis talem resuscitationem: non tamen propterea esset per se notum quòd Christus verum dixisset pro illo addito, scilicet quòd resuscitatio fieret in testimonium, quòd ipse esset Deus.

47 Sed diceret aliquis, quòd imò: quia Deus nō perhibet testimonium falsitati: sed si Christus nō fuisset Deus, & tale miraculum factum fuisset à Deo, Christo inuocante Deum, vt per tale miraculum testificaretur ipsum esse Deum, sequeretur, ꝙ Deus faciendo tale miraculum ad talem Christi inuocationem, perhibuisset testimoniū falsitati. Quare &c. Est ad hoc dicendum, quòd si Deus per talem inuocationem Christi faceret miraculum, tunc esset in testimonium inuocationis: sed quantumcunque concurrant talis inuocatio, & miraculum, non est tamen propter hoc per se notum, quòd miraculum fiat ob talem inuocationem: quia aliquis potest per reuelationem scire quod facturus sit Deus, & ignorare, propter quid debeat fieri, & propria præsumptione, vel malitia, coniecturare, vel fingere ac dicere, quòd Deus facturus sit illud propter aliud quàm fiat à Deo. Donum enim Prophetiæ cōmune est bonis & malis: & talis sic dicens, falsum dicit: sed deus faciens miraculum, quod prædicitur, non testificatur falsum: quia non facit miraculum propter illud, quod alius dicit, quanuis simul concurrant: & sic non est per se notū, ꝙ miraculum fiat ad testificandum dictum cuiuscunque hominis, etiam Christi, sed solùm creditum ab illis, qui credunt ipsum esse Deum: & per consequens non posse mentiri, propter quod minor propositio rationis, (quam alii vocant demonstrationem) non est per se nota. Credò ergo, quòd Apostoli, per nihil, quod audierunt à Christo vel viderunt fieri ab eo, habebant scientiam propriè dictam, quòd ipse esset Deus, quanuis ex concursu talium miraculorum cum fide, habuerint quandam perfectiorē notitiam, quàm nos. Et sic patet primus articulus quæstionis, scilicet qualiter fides, & scientia, possunt simiſiter esse de eodem, & qualiter non: & quòd Theologia, prout dicit habitum, quo declarantur & defenduntur articuli fidei, vt Deum esse trinum & vnum, & huiusmodi, non est propriè scientia, & simpliciter.

48 NVNC videndum est de secundo articulo principali, scilicet vtrum Theologia accepta pro habitu eorū, quæ deducuntur ex articulis fidei, situt conclusiones ex principiis, sit verè & propriè scientia. Sic enim (vt dictum est prius) Theologia sumitur communius, nescio si verius, vel proprius: quod pro tanto dico, quia illa, quæ quidam dicunt deduci ex articulis, magis adducuntur secundum veritatem ad sustinendum vel ad declarandum articulum: verbi gratia, ex hoc quòd articulus Trinitatis ponit, quòd in diuinis sint tres personæ, & vna essentia, deducitur tanquam conclusio, quòd distinctio personarum est per relationes, & non per aliquod absolutum. Similiter ex hoc, quòd articulus ponit, quòd filius Dei est homo, deducitur, quòd habeat veram carnem, non phantasticam, vt ponunt Manichæi. Sed secundum veritatē, ista magis adducuntur ad sustinendum vel declarandum articulum. Propter hoc enim dicimus, distinctionem diuinarum personarum fieri per relationes, et non per absoluta, vt sustineamus, qualiter articulus posit esse verus. Si enim fieret per absoluta, necessario sequeretur, ꝙ fieret, vel per essentiam diuinā, & tunc ipsa plurificaretur, quod est impossibile: aut per aliquod absolutum, additum essentiæ, & tunc esset vera et realis compositio in deo, quod rursus est impossibile. Vt ergo articulus Trinitatis, qui secundum rationem humanam multùm est obscurus, sustineatur aliqualiter, tanquam possibile, adducimus id, quod dictum est, ad sustinendum articulum, & non deducimus principaliter ex articulo. Similiter, quod dicimus, filium Dei habere veram carnem, & non phantasticam, adducimus ad declarandum, qualiter intelligatur articulus, qui ponit quod filius Dei est homo, scilicet quòd est verus homo, non secundum apparentiam tantùm. Et isto modo vsus est Saluator, Apostolis volens declarare articulum resurrectionis, Lucæ vltimo, vbi dicit, Palpate & videte, quia Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Certè poterat concludere, Ego resurrexi verè: ergo habeo veram carnem, Sed non sic fecit, imò econuerso ad articulum declarandum suæ resurrectionis adducit quod dictum est de veritate carnis. Et eodem modo potest deduci, ex hoc, quòd filius est verus homo, ꝙ ipse habebat verā carnem: nec est magna philosophia, imò fortè petitio principii. Credo tamen, quòd principalius adducatur ad insinuandum intellectum articuli, modo, quo dictum est. Practicè autem ex articulis multa deducuntur, & aliis dictis scripturæ, vt patet in libris Moralibus Gregorii, et aliorum Sanctorum, necnon in Homilia eorum, & aliorum Doctorum.

49 Sed siue sic, siue primo modo, fiat deductio ex fidei articulis, dicendum, quòd Theologia sumpta pro habitu quo talia deducuntur, non est propriè scientia: quod patet, quia syllogismus demonstratiuus, qui facit solus proprie scire, procedit ex propositionibus necessariis, & per se notis, vel reducibilibus ad aliqua per se nota: sed nulla ratio procedens ex articulis, qui meræ sunt fidei, est huiusmodi: ergo nulla talis ratio facit propriè scire. Maior patet ex primo Posteriorum, vbi dicitur, quòd demonstratio est syllogismus faciens scire: & ibi determinatur, quòd procedit ex necessariis, & per se notis, vel quæ possunt resolui ad per se nota, cùm in talibus non sit processus in infinitum. Minor similiter manifesta est, quia articuli, qui sunt meræ fidei, vt Deum esse trinum, filium incarnatum, passum, resurrexisse, & huiusmodi, non sunt de se noti, nec possunt resolui in aliqua per se nota: sed solum, vel principaliter, eis autoritate scripturæ, quam credimus à Deo esse inspiratam: & hoc ipsum, videlicet scripturam esse à Deo inspiratam, non est per se notum, nec reducibile ad aliquid per se notum. Quare, &c. *Infra. q. 3 Num. 22*

50 Contra rationem istam instatur dupliciter. Et primò contra maiorem propositionem, dicendo, quòd ipsa solùm habet veritatem in scientiis, quæ non subalternantur aliis scientiis. Scientia enim subalterna non procedit ex principiis per se notis in illa scientia, sed solùm creditis. Quod probatur: quia principia scientiæ subalternæ, aut sunt ei euidentia, & hoc, aut ex sola ratione terminorum, aut quia sunt ex aliis conclusa, aut sunt solùm credita. Primum non potest dici, quia illa euidentia solùm est in principiis primis & vniuersalissimis, quorum termini, & rationes terminorum, omnibus sunt noti: quod nō est verum de principiis scientiæ subalternæ. Nec secundum potest dici: quia accipere ea, vt conclusa, pertinet ad scientiam talia concludentem, sicut est scientia subal-

ternans. Relinquitur ergo, quòd in ſcientia ſubalterna ſint tantum credita.

51 Secundò inſtatur contra minorem propoſitionem, dicendo, quòd Theologia non procedit ex ſolis articulis creditis, imò cùm articulo credito aſſumit aliam propoſitionem, quæ poteſt eſſe per ſe nota, virtute cuius cõcluſio poterit eſſe nota, & per conſequens propriè ſcita.

52 Ad primum iſtorum dicendum, quòd principia ſcientiæ non ſufficit eſſe credita ex ſola autoritate alterius, quia cùm principia debeant eſſe euidentiora concluſione concluſio non eſſet niſi credita, & non ſcita. Sunt ergo euidentia in ſcientia ſubalterna, non aliquo illorum modorum, de quibus agitur, ſed via ſenſus, memoriæ, & experientiç, modo, quo determinat Philoſophus primo Metaphyſicæ: quòd ex multis ſenſibus ſit vna memoria, & ex multis memoriis vnum experimentum, & cum multis experimentis vniuerſale, quod eſt principium ſcientiæ & artis: & ſic omnis ſcientia ſubalterna, facit euidentiam de ſuis principiis, quantum ad quia eſt.

Periut Poſt. vlt. cap.

53 Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut ex vna propoſitione neceſſaria & altera contingente non ſequitur concluſio neceſſaria, ſed contingens: ſic ex vna euidente, & per ſe nota, & altera ineuidente & ſolùm credita, non ſequitur concluſio euidens, & per ſe nota, qualem oportet eſſe concluſionem propriè ſcitam. Et ratio huius eſt, quia cùm maior extremitas non concludatur de minore, niſi propter connexionem medii cum vtraq; impoſſibile eſt, quod ex vi talis illationis inhærentia maioris extremitatis cum minore in concluſione ſit magis neceſſaria, vel magis nota, quàm inhærentia medii cum vtraq;. Propter quod in quacunq; præmiſſarum medium conueniat alicui extremitati, vel extremitas ſibi contingenter vel ineuidenter, impoſſibile eſt, quòd in concluſione ex vi talis illationis maior extremitas conueniat minori neceſſariò vel euidenter, prout requiritur ad concluſionem propriè ſcitam. Et ſic remanet adhuc, quòd Theologia, prout dicit habitum, quomodo deducuntur aliqua ex articulis fidei, ſiue ex vno articulo, & quacunque alia propoſitione aſſumpta, non eſt propriè ſcientia, ſed ſolum largè, vocando ſcientiam habitum, quo aliquid concluditur ex veris, tamen immanifeſtis ipſi deducenti. Et huic cõcordat doctrina communis, quæ dicit ſic: Si eſſet aliqua ſciẽtia, quæ non poſſit reduci ad principia naturaliter cognita, non eſſet eiuſdem ſpeciei cum aliis, nec vniuocè diceretur ſcientia.

54 Ad primum argumentum dicendum, quòd ſapientia, prout de ipſa loquitur Philoſophus. 6. Ethi. eſt quædã ſcientia, vel includit ſcientiã propriè dictam, propter modum procedendi, quem habet: ſed Theologia, qualitercunq; ſumpta, quanuis poſſet dici ſapientia ratione ſubiecti, vel materiæ, de quo eſt (iuxta quem ſenſum beatus Auguſt. vocat eam ſapientiam) tamen deficit à modo procedendi ſcientiæ propriè dictæ: & ideo non eſt propriè ſcientia.

55 Ad ſecundum dicendum, q; Ariſtoteles nihil nouit de cognitione, quæ eſt per autoritatem diuinam, propter quod de illo habitu non fecit mentionem. Vnde propriè loquendo, ſub nullo illorum, quæ enumerantur. 6. Ethic. continetur Theologia, qualitercunq; accepta. Per idem patet ad tertium, quia in autoritate Hiere. non accipitur ſcire ita ſtricte, ſicut Philoſophus accipit primo Poſteriorum, ſed accipitur pro notitia diuinorum, quã tradit ſcriptura ſacra, inquãtum creditur à Deo reuelata. Rationes in oppoſitum probant, q; Theologia non eſt propriè & ſtrictè ſcientia, quod conceſſum eſt.

QVAESTIO SECVNDA.

Vtrum Theologia, lumine alio à lumine fidei ſuppoſito, ſit propriè ſcientia.

Henricus Quodlib. 12. quæſt. 2. Oxam. 3. q. Prologi maioris, 3. diſt. 25. q. 5. Vide Carthuſianum.

AD ſecundum ſic proceditur, & arguitur, quòd Theologia, ſuppoſito quodã lumine alio à lumine fidei, ſit propriè ſcientia: quia altius lumen cauſat altiorem cognitionem: ſed reſpectu credibiliũ eſt dare in viatoribus lumẽ altius fide: ergo eſt dare eis altiorem cognitionem, q; ſit cognitio fidei: ſed ſupra fidem non eſt niſi ſcientia: ergo &c. Maior de ſe videtur manifeſta. Minor probatur per autoritatẽ beati Aug. ſuper illud Ioan. 1. Erat lux vera, vbi dicit, q; aliud eſt lumen ad credendum, aliud ad intelligendum: ergo præter lumen fidei eſt dare aliud lumen, & altius.

2 Item ibidem dicit, quòd lux increata illuminat hominem duplici lumine, paruulos quidem lumine fidei, quo nutriuntur, vt lacte: maiores autem, lumine ſapientiæ, quo, vt ſolido cibo, veſcuntur. Quod lumen habebat Apoſtolus, qui dicebat. 1. Cor. 2. Sapientiam loquimur inter perfectos. Igitur præter lumen fidei, quod habent omnes fideles, quãtumcunq; ſimplices, eſt quod lumen clarius, quod habẽt maiores, & doctores. & hæc fuit minor: ſequitur ergo concluſio.

3 Item, Deus non deficit in neceſſariis, multo minus, q; naturæ: ſed neceſſariũ eſt, quòd fides defendatur contra errores infidelium & hæreticorũ, ergo Deus prouidit eccleſiæ q; ſemper ſint in ea aliqui, qui poſſint fidem defendere: hoc autem nõ poteſt fieri per ſolum lumẽ fidei, nec per ſolam cognitionem Dei, quæ communis eſt omnibus fidelibus: ergo oportet in maioribus eſſe aliquod lumen clarius fide, in quo habeant de credibilibus altiorem cognitionẽ, quàm per fidem: ſed illa non videtur eſſe niſi cognitio ſcientifica: quare, &c.

4 Ad idem eſt, quod dicit beatus Aug. in ſecunda epiſtola ad Voluſianum: Ego catholicam fidem profiteor, & per illam ad certam ſcientiam me venturũ præſumo. Autoritas videtur expreſſa.

5 IN CONTRARIVM arguitur, quia omnis ſcientia reſoluitur ad per ſe nota, vt prius oſtenſum fuit: ſed nullus inter viatores adhuc inuentus eſt, qui credibilia reſoluerit, vel reſoluere potuerit ad per ſe nota: ergo nullus adhuc fuit illuminatus, in tantum q; habuerit ſcientiam de credibilibus.

6 RESPONSIO. Circa quæſtionem iſtam ſic procedetur: quia primo ponetur quædam opinio, quæ aſſerit Theologiam eſſe ſcientiam propriè dictã, eo q; articuli, ex quibus, tanq; ex principiis, ipſa procedit, ſunt verè intellecti nõ ſolo lumine fidei, quia in illo ſunt tantum creditи, ſed quodã lumine medio inter lumen fidei & lumen gloriæ. Et ſecundo inquiretur de his, quæ dicta opinio ponit.

7 Quantum ad primum, ſciendum eſt, quòd illa opinio tria ponit: primum eſt, q; eſt dare lumen tale. Secundum eſt, quòd in illo lumine poſſunt eſſe articuli verè intellecti, quemadmodũ in lumine naturali intellectus noſtri, principia ſcientiarum ſunt verè intellecta: & per conſequens concluſiones ex articulis ſic intellectis demonſtratæ ſunt veræ, & propriè ſcitæ. Tertium eſt, quòd tale lumen & ſcientia in illo lumine habita, non euacuant fidem.

Henri. 12. Quodl. q. 2.

8 Primum iſtorum, ſcilicet q; eſt dare tale lumen, probant duabus autoritatibus beati Aug. poſitis in primo argumento quæſtionis. Necnon & ſecunda ratione ibidem ſubiuncta.

9 Secundum autem probãt duabus autoritatibus, & vna ratione. Prima autoritas ſumitur ex Canone Eſa. 7. vbi dicit translatio noſtra, Niſi crediderit is, non permanebitis: alia translatio habet, non intelligetis. Ergo ſuppoſita credulitate per fidem, poſsibile eſt intelligere articulos per aliud lumen. Secunda autoritas eſt beati Aug. ad Voluſianum, prius in arguendo poſita. Ratio autem talis eſt, non minus poteſt lumen, ſuppoſita fide, ſuperna turale, q; naturale lumẽ intellectus noſtri ſuppoſito phantaſmate. Sed lumẽ naturale intellectus noſtri, ſuppoſito phantaſmate, facit clare intelligi principia naturalia, & ſciri concluſiones ex eis deductas. Igitur lumen ſuperna turale, ſuppoſita fide, ſufficit ad faciendum intelligi principia ſupernaturalia, id eſt, articulos fidei, & ſcire concluſiones ex eis deductas.

10 Tertio

10 Tertiò probant, ꝙ tale lumen non euacuat fidem ſed ſtat cum ea: quia ſi tale lumen non poſſet ſtare cum fide, iſtud eſſet maximè propter oppoſitionem, quæ videtur eſſe inter ænigma fidei, & claritatem illius luminis: ſed illud non impedit, quia contraria, licet non compatiantur ſe in ſuis excellentiis, tamen, vt dicunt, compatiuntur ſe in eſſe remiſſo. Nunc ita eſt, ꝙ obſcuritas fidei, & claritas gloriæ opponuntur, ſicut contraria in ſuis excellentiis: ſed obſcuritas fidei, & claritas illius luminis medii, opponuntur ſicut contraria in eſſe remiſſo: quia claritas illius luminis non eſt perfecta claritas, nec obſcuritas fidei, eſt perfecta obſcuritas: & ideo licet lumen gloriæ euacuet fidem, tamen illud lumen medium non euacuat ipſam. Exemplum eſt autem eiuſdem de aëre, qui de nocte eſt ſimpliciter tenebroſus, & in meridie ſimpliciter illuminatus, ſed in aurora eſt partim illuminatus, & partim tenebroſus: nec tenebroſitas totaliter expellitur, vſq; ad meridiem, quando claritas perficitur. Sic fides eſt quaſi tenebræ, gloria quaſi lumen meridianum, quod totaliter expellit tenebras fidei, ſed lumen medium eſt quaſi lumen auroræ, quod ſtat cum tenebris fidei, nec expellitur per lucem meridianam gloriæ, ſed potius perficitur.

11 Ad declarationem huius poſitionis, adducunt, quòd duplex eſt euidentia, ſcilicet viſionis, & intelligentiæ. Euidentia autem viſionis eſt, quando res nudè & immediatè cognoſcitur, ſeu videtur. Euidentia verò intelligentiæ eſt, quando res non eſt præſens, ſed per diſcurſum rationis cognoſcitur. Primam euidentiam habet ruſticus de eclypſi, quam videt. Secundam habet Aſtrologus de eclypſi, quam non videt. Et ſecunda euidentia ſufficit ad ſcientiam, abſque prima: nec tollit fidem, licet prima tollat. Et eodem modo Beati habent de articulo euidentiã viſionis, quæ tollit fidem propter claritatem perfectam luminis gloriæ. Habentes autem illud lumen medium, habent de articulo euidentiam intelligentiæ, quæ eſt imperfectior, nec tollit fidem, ſufficit tamen ad ſcientiam: ſimplex autem fidelis fidem tantum habet de eiſdem.

12 NVNC SECVNDO reſtat inquirendum de prædictis. Et primò oſtendetur, ꝙ fictitium eſt ponere tale lumen. Secundò oſtendetur, ꝙ dato ꝙ poneretur, tamen in ipſo articuli fidei nõ eſſent propriè intellecti, nec concluſiones ex eis deductæ, eſſent propriè ſcitæ. Tertiò oſtendetur, quòd tale lumen, ſi eſſet, euacuaret à viatoribus neceſsitatem habẽdi fidem. Primum probatur: quia tale lumen aut daretur ad vtilitatem perſonæ, aut ad vtilitatem cõmunitatis. Si ad vtilitatem perſonæ, cum Deus non ſit perſonarum acceptor, daretur ꝙualiter omnibus æqualiter diſponentibus ſe per meritum vitæ, & exercitium ſtudii in ſacra ſcriptura. Sed multi æqualis, vel melioris ingenij, quã alij, & æqualis meriti, & æquè, vel plus exercitati in ſtudio ſacræ ſcripturæ, ſentiunt ſe non habere tale lumen, quia nõ experiuntur ſe habere euidentem cognitionem de articulis fidei, nec de concluſionibus ex eis deductis, (quod tamen oporteret, ſi haberent tale lumen quod facit de articulis euidentem cognitionem) ergo tale lumen nõ datur ad vtilitatem perſonæ. Item nec ad vtilitatem communitatis, ſicut ſunt gratiæ gratis datæ, de quibus loquitur Apoſtolus. 1. ad Corinth. 12. quia omne donum ordinatum ad vtilitatem communitatis, manifeſtatur aliis per proprium actum, ſicut donum linguarum, gratia ſanitatum, operatio virtutum & miraculorum. Vnde ibidem dicitur, quòd vnicuiq; datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem, ſupple, cõmunitatis: quia nulla poſſet ex talibus donis vtilitas peruenire communitati, niſi per manifeſtationem actus. Sed tale lumen nõ poteſt per aliquem effectum manifeſtari aliis. Ergo, &c. Maior patet ex dictis. Minor probatur: quia manifeſtatio habitus cognitiui, eſt per doctrinã. Signum enim ſcientis, eſt poſſe docere, vt habetur 1. Metaphyſicæ. Tale autem lumen & habitus, ſcientialiter per eum, & in eo acquiſitus, ſi quis eſſet, non poſſet per doctrinam manifeſtari aliis: quia habentes tale lumen, & talem habitum, aut facerent ea, quæ docerent euidentia aliis, aut non: ſi nõ, tunc doctrina eorum nõ differret à doctrina aliorum, & ſic per talem doctrinam nõ manifeſtaretur illud lumen, nec ille habitus ſcientificus.

13 Si verò dicatur, quòd habentes tale lumen poſſunt facere ea, quæ docent aliis eſſe euidentia. Arguitur contrà: quia non habentibus aliquod lumen, non poteſt eſſe euidens illud, quod totam euidentiam ſuam habet ab illo, & in illo lumine: ſed credibilia & deducta ex eis, habent totam ſuam euidentiam ab illo, & in illo lumine, quod iſti ponunt: ergo non poſſunt per quancunque doctrinam fidei euidentia aliis non habentibus prædictum lumẽ. Nec ſine dubio inuentus eſt adhuc aliquis, qui per doctrinam ſuam fecerit de eis euidentiam, niſi qualem faciunt doctores communiter, quæ tamen non eſt tanta, ꝙ ſufficiat ad ſcientiã proprie dictam: & ſic tale lumen non eſt donum, quod poſsit per ſuam manifeſtationem in alio actu eſſe vtile communitati: nec eſt ordinatũ ad vtilitatem perſonæ, vt probatum eſt. Ergo fictitium eſt ponere tale lumen. Et ſic patet primum, & amplius patebit in ſequentibus.

14 Secundum probatur, videlicet ꝙ dato, quòd tale lumen poneretur, adhuc articuli fidei nõ eſſent in eo intellecti, nec concluſiones ex eis deductæ eſſent propriè ſcitæ. Et hoc patet primo autoritate beati Aug. 9. de Trin. cap. 1. vbi dicit ſic: De credendis nulla infidelitate dubitemus: de intelligendis nulla temeritate affirmemus. Reputat ergo beatus Auguſtinus temerarium, quòd aliquis affirmet ſe pro ſtatu viæ poſſe intelligere credibilia, ſeu articulos fidei.

15 Idem patet duabus rationibus. Prima eſt: quia ille, qui principalius aſſentit alicui propter autoritatem alicuius dicentis, ã propter quancunq; euidẽtiam rationis, ita ꝙ autoritate ceſſante, vel non aſſentiret, vel non firmiter adhæreret propter ineuidẽtiam rationum, non diceretur habere habitum ſcientificum: quia habitus ſciẽtificus importat adhæſionem principaliter propter euidentiam rationis. Sed quilibet, quantumcunque perfectus in doctrina fidei, eſt huiuſmodi. Vnde ſi quæreretur à Theologo, quare principaliter aſſentit huic quod eſt, verum corpus Chriſti eſſe in ſacramento altaris: non reſponderet, quia ratione euidẽti hoc ſcio: imò, quia hoc dicit autoritas ſacræ ſcripturç: quanuis Theologus ſciret aſsignare locum ſcripturç, vbi hoc dicitur: quod non faceret ſimplex fidelis. Ergo nullus Theologus, quantumcunq; perfectus, habet de articulis fidei rationem euidẽtem, & neceſſariam, nec per conſequens ſcientiam.

16 Secunda eſt, quia ſi in iſto lumine intelligatur euidenter, quòd Deus eſt trinus & vnus, aut hoc eſt, quia immediate repræſentatur intellectui ſic illuminato diuina eſſentia, in qua ſic repræſentata in ſe & immediate, intelligatur euidenter connexio terminorum articuli Trinitatis: aut talis euidentia ex alio deducitur. Sed neuter illorum modorum eſt poſsibilis, vt probabo. ergo, &c. Maior patet: quia omne quod intelligitur, vel intelligitur per ſe & immediate in ratione obiecti: vel intelligitur per aliquod aliud prius intellectum. Minor probatur, primo quantum ad primam partem: quia cognitio, qua cognoſcitur eſſentia diuina in ſe & immediate & non ex aliquo præcognito, eſt cognitio, quç vocatur facialis, ſiue facie ad faciem, quia non eſt per aliud medium prꝛecognitum. Sed talis cognitio cum ſit glorioſa, non poteſt haberi à puro viatore. Quare, &c.

17 Item nec alius modus poſsibilis eſt, ſcilicet quòd euidentia articuli ex alio deducatur: quia vel deduceretur ex aliquo præcognito in creaturis, vel in Deo. Non ex aliquo prꝛecognito in creaturis, quia ex nullo quod ſit in creaturis, poteſt demonſtrari articulus Trinitatis, vt probatum fuit. Nec ex aliquo præcognito in Deo: tum quia ille eſt primus articulus Trinitatis, quòd quicquid præintelligimus in Deo, totum pertinet ad vnitatem eſſentiæ, & nullo modo ad diſtinctionem realem: tum quia quæreretur de illo præcognito, ſi ſit' immediate cognitum, vel ex alio præcognito. Non poteſt dici, quòd ſit immediate cognitum, propter eandem rationem, qua nec articulus: nec alio præcognito, quia quæreretur de illo ſimiliter, & eſſet proceſſus in infinitum, vel deueniretur ad aliquid, quod

q. 1. nn. 40

quod eſſet immediate cognitum in ipſa natura diuina, in ſe & immediate intellectui noſtro repræſentata: quod nõ eſt poſsibile in via. Patet ergo, quòd nullum lumen eſt in viatoribus, quod reddat eis articulum euidentem euidentia intelligentiæ.

18 Tertium probatur, ſcilicet quòd tale lumen, ſi eſſet, euacuaret neceſsitatem habendi fidem & autoritatem, quia ille, cui cõſtat certitudinaliter aliquid ſic eſſe ex euidentia rei, quocunq; alio dicente, vel nõ dicente, non indiget teſtimonio, vel autoritate alterius: ſed habẽs ſcientiam alicuius concluſionis deductæ ex principiis neceſſariis & euidentibus, eſt certus: ergo talis non indiget alio teſtimonio, vel alia autoritate, nec fide innitente autoritati. Si ergo illud lumen, quod iſti ponunt, faceret articulos fidei euidẽtes, & concluſiones ex eis deductas verè ſcitas, ſequeretur, quòd tale lumen euacuaret neceſsitatem fidei & autoritatis. Puto tamen, quòd non euacuaret poſſibilitatem fidei, nec quãtum ad actum, nec quantum ad habitum, quãdo poſſent concurrere ad faciendum vnum aſſenſum, modo, quo dictum eſt in præcedenti quæſtione de ſcientia, & fide, & opinione.

19 Modus tamen, quem iſti aſsignant, eſt impoſsibilis: quia cõtraria quantumcunq; ſint remiſſa, ſunt incompoſsibilia. Sed obſcuritas fidei, & claritas illius luminis, opponuntur, ſecundum ipſos, contrariè (licet ſecundum gradum remiſſum) ergo nullo modo compatiuntur ſe in eodẽ. Minor patet eorum dicto. Maior probatur primo, quia oppoſitio eſt cauſa repugnantiæ & incompoſsibilitatis. Sed contraria in omni gradu, tam remiſſo, q̃ intenſo, opponũtur. Ergò, &c. Minor iſtius rationis patet, quia contrarietas eſt oppoſitio ſecundum formã, vt habetur 4. Metaphyſ. ergo vbicunq; manent formæ, ibi eſt oppoſitio, vel nunq̃ eſt. Formę autem manent tam in gradu remiſſo, q̃ intenſo: ergo in omni gradu opponuntur, & ſunt incompoſsibiles. Secũdo, quia impoſsibile eſt idem & ſecundum idem, ſimul eſſe album & nigrum: ſed albedo in quocunq; gradu ſit, ex quo realiter eſt ibi, dat eſſe album, & nigredo eſſe nigrum: ergo, &c. Tertio terminus à quo, & ad quem in eodem motu ſunt incompoſsibiles, alioquin vnus nõ abiiceretur per introductionem alterius: ſed vna forma cõtraria in quocunque gradu poteſt eſſe terminus ad quem, & ex quo, reſpectu alterius: ergo formæ contrariæ in quocunque gradu ſunt incompoſsibiles. Quarto, quia magis repugnant inuicem album & nigrum in quocunque gradu, quàm magis album & minus album: quia illa differunt ſpecie, hæc autem ſolo numero. Inter ea autem, quę differunt ſolo numero, non poteſt inueniri ita formalis oppoſitio, ſicut inter ea, quæ differunt ſpecie. Sed magis & minus album, non ſtant ſimul in eodem. Ergo nec album & nigrum in quocunq; gradu. Item ſequeretur, q̃ ſolum ſummè album, & ſummè nigrum eſſent contraria, & incompoſsibilia, quia maxime diſtãt: omnis autem alia albedo, & nigredo eſſet compoſsibilis: quod eſt manifeſte falſum. Puto autem in hoc eſſe deceptionem: quia inter contraria eſt quandoq; dare medium aliquo modo vnum per eſſentiam, in quo aliqualiter dicuntur extrema manere, non quidem ſic, quòd in illo medio ſint diſtinctæ formæ contrariæ ſub eſſe remiſſo (hoc enim impoſsibile eſt, vt probatum eſt ſtatim: nec illud mediũ aliquo modo eſſet tunc vnum, niſi per aggregationem) ſed quia illud mediũ participat naturam vtriuſque, & comparatum ad quodcunque extremum, habet aliquo modo rationẽ extremi alterius: vt patet de tepido reſpectu calidi & frigidi. Ipſi autem accipiunt primo modo, cum ponãt fidem manere cũ illo lumine, tãquam duo diſtincta: & obſcuritatem fidei cum claritate illius luminis: ideo decipiuntur.

20 Nunc reſtat diſcurrere per dicta eorũ, ſoluendo quę adducunt pro ſe. Cum enim dicunt, illud lumen eſſe, & probant per autoritatem Aug. poteſt dupliciter reſpõderi: vno modo, q̃ B. Aug. diſtinguit duplex lumen. ſ. fidei, quod habetur in via, & lumen gloriæ, quod habetur in patria: vt ſit ſenſus, Aliud eſt lumen ad credendũ, dum ſumus in via, ſcilicet fides: aliud, ad intelligẽdum in patria, ſ. gloria. Alio modo, & fortè magis ſecũdum intentionẽ Aug. q̃ duplex eſt notitia credibiliũ, vna, qua aſſentimus ſimpliciter eis propter autoritatẽ dicentis: & hoc eſt per fidem, quã habent omnes fideles. Alia eſt, qua quidem maiores poſſunt alios inſtruere & perſuadere ea quæ ſunt fidei, & aliqualiter declarare, & defendere: quam notitiam poteſt quis habere vel à deo per infuſionẽ, vel ab alio per doctrinam, vel à ſeipſo per exercitium ſtudij: & hanc notitiã vocat beatus Aug. ſcientiam, vel ſapientiam. 14. de Trin. cap. 1. Hoc etiam vocatur lumen ab eodem in autoritatibus allegatis, quo lumine articuli intelliguntur nõ ſimpliciter, ita vt ſint euidentes intellectui noſtro, modo, quo alij ponunt, ſed quia habetur de eis quædam altior notitia, q̃ per ſolam fidem, quæ notitia eſt fidei declaratiua, & aliqualiter perſuaſiua. Et hoc lumine, id eſt, hac notitia, ſunt illuminati maiores, qui habent fidem docere, & defendere, nec oportet eos eſſe illuminatos aliquo lumine, in quo articuli ſunt intellecti, vel ſciti, vt alij ponunt, quia ad ea, quæ ſunt fidei, non poteſt adduci cogẽs ratio, ne tollat meritũ fidei. Nam ſecundum Greg. fides nõ habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Et ſic excluſa eſt ratio, quam adducunt.

21 Quod dicunt ſecundo de euidentia intelligentiæ, quã facit illud lumen. Primo per illud Eſa. 7. Niſi credideritis &c. poteſt dici dupliciter: Primo ſic, quia de credibilibus non habetur notitia, niſi credulitas. Niſi, inquam, credideritis, non intelligetis i. aliter nõ cognoſcetis. Vel ſic, Quia notitia doctorum fidem defendentium, fidem ſupponit, niſi credideritis per fidem, non intelligetis, id eſt, non habebitis illam notitiam altiorem, quæ dicta eſt. Similiter ad illud Aug. Ego catholicã fidẽ profiteor, &c. poteſt dici dupliciter: primo ſic, Per fidem præſumo me venturum ad veram ſcientiam Beatorum, id eſt, quæ habetur in patria, non in via. Vel ſic, Præſumo me venturũ ad ſcientiam Beatorum, id eſt, Doctorum magis illuminatorum, modo quo dictum eſt, & nõ illo modo, quo ipſi intelligunt.

22 Ad rationem eorũ, Plus poteſt lumen ſupernaturale ſuppoſita fide, q̃ intellectus noſter ſuppoſito phãtaſmate, dicendum, q̃ nullum lumen, quod poſsit haberi à puro viatore, poteſt tãtum reſpectu articulorum fidei, quantũ poteſt lumen naturale intellectus noſtri reſpectu principiorum naturalium, & eorum quę ex ipſis deducuntur. Cuius ratio eſt, quia ſingularia, quorũ phantaſmata ſunt quædam ſimilitudines, habent neceſſariam habitudinem ad vniuerſalia, vt ex inductione facta ſufficienter, poſsit in ſingularibus euidenter vniuerſale concludi, quod eſt principium artis: Sed nec fides, nec aliqua cognitio, tradit nobis euidentem notitiam aliquorum, in quibus, vel ex quibus poſsit articulus euidenter intelligi, vel concludi: lumen tamen gloriæ (ſi quod eſt) prout communiter ponitur, facit euidentiam tantam, vel maiorem de articulis, quantam habemus de principiis naturalibus. Sed de illo non eſt ſermo ad præſens.

23 Tertium autẽ dictum eorum, euacuatum eſt, oſtendendo quòd falſum aſſumunt, ſcilicet quòd contraria in eſſe remiſſo poſſunt ſimul eſſe. Ad alias rationes principales, factas in arguendo ad quæſtionem, patet reſponſio ex iam dictis.

QVAESTIO TERTIA.

Vtrum viatori poſsit communicari ſcientia de articulis fidei.

Gandan. Quodlib. 8. q. 14.

AD tertium ſic proceditur: & arguitur, quòd puro viatori virtute diuina poſsit communicari cognitio ſciẽtifica de articulis fidei, vel cognitio certa & expreſſa: quia omnis illa cognitio poteſt cõmunicari viatori, quæ non ponit ipſum extra terminos viæ: ſed cognitio abſtractiua de Deo q̃ ſit trinus & vnus, quantumcunq; ſit certa & expreſſa, vel ſcientifica, nõ ponit hominem extra terminos vię: igitur poteſt cõmunicari viatori. Maior patet, quia nihil repugnat viatori, vt viator eſt, niſi illud: quod faceret ipſum nõ eſſe viatorẽ, vel extra terminos viæ. Omnis enim repugnãtia reſoluitur in contradictionem. Minor probatur: quia ſola cognitio intuitiua, quã Apoſt. vocat, facie ad faciem, eſt beatifica, quæ ponit hominẽ extra ſtatũ viæ: ſed cognitio abſtractiua, quantumcunq; ſit expreſſa & perfecta, eſt diſtincta cõtra intuitiuã, & imperfectior

fectior ea: quia habens abſtractiuam, adhuc deſiderat intuitiuam: ergo nulla cognitio abſtractiua ponit hominem extra ſtatum viæ.

2 Item, prior cognitio poteſt haberi ſine poſteriore: ſed cognitio abſtractiua, quantūcunq; ſit perfecta expreſſa & ſcientifica, eſt prior q̄ intuitiua, quæ ſola eſt beatifica: ergo poteſt haberi ab homine ſine ea: & ſic homo remanebit purus viator. Maior de ſe patet. Minor probatur: quia cognitio intuitiua, cum reſpiciat rem ſecundum eſſe præſentialis exiſtentiæ, & ſe habeat ad abſtractiuam per additionem, quæ reſpicit rem ſecūdum quidditatem eius abſolute: certe eſt poſterior ea.

3 Item, quicquid faceret eſſentia diuina, ſi eſſet preſens intellectui ſub ratione obiecti naturaliter mouentis, poſſet facere voluntas diuina, dato quod eſſentia diuina nō ſit illo modo præſens: ſed ſi eſſentia diuina eſſet præſens intellectui noſtro in ratione obiecti naturaliter mouentis, ipſa cauſaret cognitionē quidditatis ſuæ, & omnium quæ ſunt in ea expreſſam & perfectā: ergo hoc idem poteſt facere voluntas diuina abſq; præſentia prædicta. Sed illa cognitio eſſet abſtractiua. ergo &c. Maior patet: quia voluntas diuina poteſt ſupplere vicem cuiuſcunq; cauſæ mouentis. Minor de ſe patet, & per cōſequens tota ratio.

4 Item, Paulus, qui in raptu vidit diuinam eſſentiam, poſt raptum habuit memoriam de viſione, & de re viſa, quia ipſe locutus eſt de ipſa. 2. ad Cor. 12. Illa autem cognitio memoratiua, non fuit intuitiua, ſed abſtractiua: ergo iſta eſt poſsibilis homini ſine illa. Et ſic idem, quod prius.

5 IN CONTRARIVM arguitur, quia cognitio abſtractiua de Deo, aut eſt æquè perfecta, ſicut intuitiua, aut perfectior, aut minus perfecta. Si ſit æquè perfecta, vel perfectior, tunc ſicut vna eſt beatifica, nec eſt communicabilis, ita & altera. Si autem dicitur, q̄ ſit minus perfecta, arguitur contra. Deus non habuit ab æterno de rebus creabilibus niſi cognitionē abſtractiuam: quia creaturę non fuerunt ab æterno præſentes Deo ſecundum ſuum eſſe reale, eo quòd ab æterno nihil erant. Nunc autem habet de eis, vel de aliquibus earum, cognitionem intuitiuam: hęc autem non eſt perfectior prima, alioquin deus profeciſſet in cognitione rerum, quod eſt impoſsibile. Ergo cognitio abſtractiua, nō eſt minus perfecta, quàm intuitiua: & per conſequens eſt beatifica, & incommunicabilis viatori, ſicut intuitiua.

6 RESPONSIO. Circa quæſtionem iſtam procedetur ſic, quia primo ponetur, & exponetur quædam opinio, quæ dicit, quòd viatori poteſt cōmunicari cognitio perfecta, certa, & expreſſa de Deo, q̄ ſit trinus & vnus, nō quidem intuitiua, ſed abſtractiua: & ſecundo inquiretur de veritate illius opinionis.

Scot. li. 2. d. 3 quæſt. 9. et in quodl. q. 13.

7 Quantum ad primum, ſciendum quòd ponentes dictam opinionem, diſtingūt duplicem cognitionem. ſ. abſtractiuam, & intuitiuam. Vocant cognitionem intuitiuam, illam, quæ immediate tendit ad rem ſibi præſentem obiectiue, ſecūdum eius actualem exiſtentiam: ſicut cum video colorem exiſtentem in pariete, vel roſam, quam in manu teneo. Abſtractiuam autem vocant, omnem cognitionem, quæ habetur de re, non ſic realiter preſente in ratione obiecti immediate cogniti. Vnde ſecūdum iſtos, cognitio abſtractiua dicitur nō ſolū per abſtractionē quidditatis ab eſſe, & à non eſſe, ſicut eſt illa cognitio, per quā cognoſcitur de aliqua re, puta de roſa, quid ſit, nō conſiderādo an ſit, vel non ſit: ſed etiam dicitur abſtractiua illa cognitio, per quam cognoſcitur de re q̄ ipſa ſit in rerū natura, dum tamen ipſa, vt ſic, non ſit præſens in ratione obiecti immediate cogniti. Verbi gratia, ſi eclipſis Lunæ ſit in rerum natura, & Aſtrologus exiſtens in domo, ſciat Lunam tunc actualiter eccliſpſari, quia ſcit adeſſe tempus & horam interpoſitionis terræ inter ſolem & Lunam, dū tamen non videat eclipſim in ſe, dicitur habere de eclipſi cognitionem abſtractiuam, & non intuitiuam. Et eodem modo Philoſ. ſciens demonſtratiue Deum eſſe, habet de Deo cognitionem abſtractiuam, non per abſtractionem quidditatis ab eſſe, ſed quia cognitio eius non tendit immediate in deum, vt ſibi realiter præſentem, ſed ſolum cognoſcit ipſum eſſe ex effectibus ſuis. Vnde oīs cognitio, cuiuſcunq; rei, quæ non eſt de eius actuali exiſtentia immediate, vt præſente, cognoſcenti eſt abſtractiua, & non intuitiua. Et ideo, qui accipiunt cognitionem abſtractiuam primo modo ſolū, non vadunt ad intentionem aliorum, nec per conſequens rationes, quas ſuper hoc fundant. Accipiendo ergo cognitionem abſtractiuam, illo modo, quo expoſitum eſt, dicunt quidam, quòd Deus poſſet communicare cognitionem abſtractiuam puro viatori de ſeipſo, adeò perfectam, quòd ipſe ſic cognoſcendo Deum, cognoſceret certitudinaliter & expreſſe, ipſum eſſe trinum in perſonis, quia cognita perfecte & certitudinaliter natura ſubiecti, cognoſcuntur ea quæ conueniūt ſubiecto: quibus cognitis cognoſcitur propoſitio complexa ex ſubiecto & prædicato. Et ideo cognitio abſtractiua de Deo quidditatiua & perfecta, ſufficit ad perfectam, certam, & expreſſam cognitionem omniū, quæ conueniunt Deo intrinſece, ſicut eſt, eſſe trinum & vnum, & conſimilia. Rationes autem huius opinionis, probantes talem cognitionem poſſe cōmunicari viatori, poſitæ ſunt in arguendo ad quæſtionem. Et hoc ſufficit de primo.

8 Quantum ad ſecundum, dicendum, q̄ viator purus poteſt habere de Deo cognitionem abſtractiuam, qualis poteſt concludi ex creaturis. Et hæc nullò modo ſe extendit ad cognoſcendum de Deo, q̄ ſit trinus, ſicut in præcedentibus probatum fuit. Poteſt etiā habere de Deo, q̄ ſit trinus, & vnus, per cognitionem expreſſam, qualis poteſt haberi per fidem. Sed q̄ viator poſsit habere de Deo cognitionem abſtractiuam, adeò expreſſam, & perfectam, vt ſuprà dicti dicunt, non apparet mihi poſsibile, ſemper tamen ſalua reuerentia diuinæ potentiæ, quæ non poteſt à nobis comprehendi perfectè. Et hoc probatur dupliciter Primò ſic, Impoſsibile eſt cognitionem abſtractiuam cuiuſcunque rei eſſe primam, ſed neceſſariò ſequitur aliam priorem, ex qua deducitur: ſed in puro viatore non poteſt præeſſe aliqua cognitio, ex qua cognitio abſtractiua de Deo poſsit deduci: ergo impoſsibile eſt, quòd cognitio abſtractiua de Deo communicetur viatori. Maior patet inductiuè & ratione. Inductiuè ſic, Deus nihil cognouit abſtractiuè, puta res antequam ſint, niſi cognoſcendo eſſentiam ſuam intuitiuè. Similiter & angelus primò intuitiuè cognoſcit eſſentiam ſuam, & ex ea deducitur cognitio abſtractiua aliorū. Similiter experimur in nobis, quòd omnem cognitionem abſtractiuam intellectiuam præcedit cognitio intuitiua ſenſitiua. Et ſimiliter eſt in brutis, ſi habeant aliquam cognitionem abſtractiuam. Non autem ſunt plura cognoſcentia, quàm Deus, angelus, nos, & bruta. Quare &c.

9 Ad hoc autem dicunt quidam, q̄ hæc inductio ſolū concludit id, quod eſt ſecundum conſuetum curſum naturæ, ſed non concludit, q̄ non poſsit aliter fieri diuina virtute. Sed contra hoc arguitur ſic: Certum eſt q̄ Deus non intelligit, nec intelligere poteſt abſtractiuè alia à ſe, niſi cognoſcendo intuitiuè eſſentiam ſuam, per quā cognoſcit alia. Angelos dimittamus, quia parū ſcimus de eis & loquamur de nobis, de quibus eſt quæſtio. Conceſſum eſt etiam ab omnibus, q̄ ſecundum cōmunem curſum naturæ, vires interiores, tam ſenſitiuæ, quàm intellectiuæ, non poſſunt exire in actum, niſi præuia cognitione intuitiua alicuius ſenſus exterioris: quia nō habent immediatum ordinē ad res exteriores, ſed ſolum mediante cognitione ſenſitiua exteriore. Propter hanc mediationem, omnes actus interiorum virium, ſunt abſtractiui, & non intuitiui. Ex hoc ſic arguitur: Si virtute diuina fieret, quòd intellectus, & aliæ vires interiores, exirent in actus ſuos, reſpectu rerum exteriorum, abſq; vlla præſuppoſitione quorumcunq; actuum ſenſuum exteriorum, tunc intellectus, & vires ſenſitiuæ interiores haberent, quo ad tales actus, immediatū ordinem ad res exteriores, ſicut & ſenſus. Sed actus ſenſuum exteriorū ſunt intuitiui, propter immediatum ordinem ad obiecta ſua. Ergo & actus intellectus, & aliarum virium interiorum, eſſent intuitiui, & non abſtractiui propter eandem cauſam. Si ergo aliqua cognitio ſit abſtractiua, oportet q̄ eam præcedat aliqua alia, quam ſupponit, vel ex qua deducatur. Et ſic patet, quòd illa inductio cōcludit illud, quòd ſic eſt in Deo, & in nobis, quòd impoſsibile eſt fieri oppoſitum quacunque virtute.

Solutio Olzā in ſolutione vltimi. Dubii q. 4. prologi. Vide & de hac re Gabri. ar. 3. q. 1. prologi.

10 Ra-

10 **Ratione ſic probatur eadem maior:** Prima cognitio neceſſariò eſt entis in actu: ſed talis cognitio neceſſariò eſt intuitiua, vt probatur: Ergo omnis alia cognitio neceſſariò præſupponit intuitiuam, & ex ea deducitur. Maior patet: quia non ens non poteſt cognoſci, niſi per ens: nec ens in potentia, niſi per ens in actu, vt habetur. 9. Metaphyſicæ. Ergo prima cognitio, ex qua omnis alia dependet, eſt entis in actu. Minor probatur, quia illa cognitio eſt intuitiua, quæ fertur immediatè in rem, vt ſibi præſentè, ſecundũ eius exiſtentiã actualem: & hoc patet ex ratione cognitionis intuitiuæ prius poſita. Sed prima cognitio, quę eſt entis in actu, vt præcogniti, fertur in ens in actu, ſecundũ eius exiſtentiã actualẽ, cũ hoc ſit formalis ratio ſui obiecti: et fertur immediatè in ipſum, quia nõ mediante alia cognitione, cũ illa ſint prima: nec mediãte alio cognito, cũ ſit illud prius. Ergo talis cognitio eſt intuitiua, quã ſupponit omnis alia. Et hæc fuit maior principalis rationis. Minor probatur, videlicet, ꝙ in puro viatore nõ poteſt præcedere aliqua cognitio, ex qua deducatur talis cognitio abſtractiua, qualem illi ponũt, quia cognitio vel eſſe eiuſdẽ cogniti, ſcilicet Dei, aut alterius. Non alterius, quia illud eſſet creatũ: ex nullo autẽ creato præcognito poteſt deduci talis cognitio Dei, per quã certitudinaliter & expreſſe cognoſcatur deus eſſe trinus & vnus vt probatum eſt in præcedentibus. Nec poteſt eſſe eiuſdẽ cogniti, ſcilicet Dei, quia vel eſſet abſtractiua, vel intuitiua. Si abſtractiua, adhuc ipſam præcederet quædã alia, de qua quæreretur, vt prius. & ſic eſſet proceſſus in infinitũ. Relinquitur ergo, ꝙ ſit intuitiua: ſed illa non poteſt communicari viatori, cũ ſit beatifica: ergo nec abſtractiua.

11 Sed diceret aliquis, ꝙ quãuis viatori, qui nunquã fuit cõpræhenſor, nõ poſſit talis cognitio abſtractiua cõmunicari, viatori tamen poterit cõmunicari, ſi primò rapiatur ad viſionẽ intuitiuã Dei, ac deinde ceſſet illa viſio, & ille raptus: ſicut fuit in Beato Paulo. Sed quia hoc tangitur in quodam argumento prius facto, ideo nunc differtur vſque ad ſolutionem illius argumenti. *Nu. 4. huius quæſt.*

12 Secundò probatur principalis concluſio ſic: Si talis cognitio abſtractiua eſſet poſſibilis viatori, aut eſſentia diuina ſecundum ſe immediate præſentaretur intellectui, aut mediante aliquo alio. Si primũ, tunc eſſet cognitio intuitiua, ſicut viſio coloris in pariete, & talis viſio nõ poteſt cõmunicari viatori. Si ſecũdum, aut illud eſſet medium cognitũ, aut ſolũ ratio cognoſcendi (ſicut quidã ponunt de ſpecie) nõ medium cognitũ, quia nihil creatũ poteſt per modũ obiecti cogniti ducere in tam perfectã cognitionem Dei, ꝙ expreſſe cognoſcatur, eſſe trinus (vt prius dictũ fuit, & probatũ) nec aliquis vnquã hoc poſuit. Si autẽ illud medium ſit ſolũ ratio cognoſcendi, vt ſpecies, tale mediũ nõ faceret cognitionem abſtractiuã, ſed intuitiuam. Quod patet: quia ſi aliqua res eſſet ſecundũ ſe realiter præſens potentiæ cognitiuæ, & præſentetur ei in ratione obiecti cognoſcibilis per ſolã ſpeciẽ, illa cognitio eſt intuitiua, quia potẽtia fertur in talem rem, vt ſibi realiter præſentẽ in ratione obiecti immediate cogniti: quia ſpecies nõ eſt medium cognitũ, ſed ſolum ratio cognoſcẽdi. Exemplũ de cognitione ſenſitiua viſiua. Sed eſſentia diuina eſt ſecundum ſe prẽſens realiter cuicunq; potentię cognitiuę, & cuilibet rei. Si ergo ipſa prẽſentetur in ratione obiecti cognoſcibilis per ſolã ſpeciẽ illi potentię quę eſt capax eius, neceſſe eſt talem cognitionẽ eſſe intuitiuã. Et hoc modo ponũt quidã ſpeciem in viſione beata, quæ eſt intuitiua. Puto tamen, ꝙ nulla ſpecies (prout loquimur de ſpecie) poteſt repræſentare eſſentiam diuinam vt per eam cognoſcatur intuitiue, vel abſtractiue: quod plenius patebit in. 4. lib.

d. 49. q. 2. 13 Sed diceret aliquis, ꝙ non oportet eſſentiã diuinã, nec quodcunq; aliud obiectum eſſe prẽſens potentię, neq; ſecundũ ſuam actualem exiſtentiã, neq; per medium cognitum, neq; per medium, quod eſt ratio cognoſcendi ſolum, vt ſpecies: quia ſola cognitio rei apud potentiam cognitiuam, facit obiectum præſens eſſe potentiæ, nõ in ratione exiſtentis, ſed in ratione agniti. Hanc enim præſentiã facit ſolus actus, & nulla alia præſentia obiecti requiritur ad eius cognitionẽ, niſi quãdo cognitio cauſatur effectiue ab obiecto, quia propter hoc bene requiritur actu alis præſentia obiecti, ſecũdum eius realem exiſtentiã, eo ꝙ illud, quod nõ eſt realiter in actu, nihil poteſt agere: ſed Deus poteſt per ſeipſum facere, quod facit mediante obiecto. Et ideo, vt videtur, Deus poteſt cauſare in intellectu cognitionẽ alicuius rei quæ nõ eſt præſens intellectui, ſecundũ ſuam actualem exiſtentiã, nec ſecundum mediũ cognitum, nec ſecũdum ſpeciem aliquam: cuius oppoſitum aſſumebatur in præcedenti ratione.

14 Iſtud autẽ prima facie videtur mirabile ſatis, quia ſecundũ hoc Deus poſſet facere, ꝙ oculus videret colorẽ, qui nõ eſſet ei præſens realiter, imò qui omnino nõ eſſet in rerũ natura, ex quo actus potẽtiæ nõ requirit aliquam realem exiſtentiã obiecti, quando obiectum non mouet ad actum: quod vtiq; eſſet, ſi deus ſuppleret vicem obiecti in mouendo. Poſſet igitur ſecundum hoc dici, ꝙ oculus videret colorem, qui non eſt: & auditus audiret ſonũ, qui non eſt: & guſtus guſtaret ſaporem, qui nõ eſt: tactus ſentiret calorem, qui non eſt: & odoratus odorẽ, qui non eſt: quod videtur multis impoſsibile.

15 Item quæcunq; cognitio creata plus videtur requirere prẽſentiã ſui obiecti, q̃ cognitio increata: quia cognitio, quanto eſt perfectior, tãto pauciora requirit: & quanto imperfectior, tãto plura. Sed cognitio diuina & increata requirit neceſſario præſentiam cuiuſcunq; obiecti ſui in ſua reali exiſtentia, vel in ſuo repræſentatiuo: quia obiectum cognitionis diuinę primarium, eſt ſua eſſentia realiter præſens: obiectũ autem ſecundarium, ſunt creaturæ, quæ ab æterno fuerũt intellectui diuino prẽſentes in ſuo repræſentatiuo. ſ. in eſſentia diuina, quæ eſt obiectum primum & repræſentatiuum omniũ obiectorum ſecũdariorum: nec aliter creaturę poſſent cognoſci à Deo, niſi repręſentarentur in eſſentia diuina, vt in obiecto primo. Ergo fortiori ratione quęcũq; cognitio creata requirit neceſſario realem præſentiã cuiuſcunq; obiecti ſui in ſua actuali exiſtẽtia, vel in ſuo repræſentatiuo: nec aliter videtur poſſibile, ꝙ aliquid cognoſcatur. Et ſic remanet adhuc virtus rationis præcedentis: & per conſequens patet principalis concluſio, videlicet, ꝙ nullus viator poteſt quacunq; virtute habere cognitionẽ abſtractiuam de Deo adeò perfectam, ꝙ poſsit certitudinaliter & expreſſe cognoſcere Deum eſſe trinum.

16 Ad rationes in oppoſitũ reſpõdendum eſt: Ad primã, cũ dicitur, ꝙ ois illa cognitio poteſt cõmunicari homini viatori, quæ nõ poneret ipſũ extra terminos viæ: dicendum eſt, ꝙ hic eſt duplex defectus: primus eſt, quia ad hoc ꝙ aliqua perfectio ſit cõmunicabilis alicui, oportet ꝙ illa perfectio ſit in ſe, & ſecundũ ſe poſsibilis: quia quod nõ eſt poſsibile ſecundũ ſe non poteſt alicui cõmunicari. Et ideo debet dici ſic in maiori propoſitione. Quia ois illa cognitio, quę eſt poſsibilis ſecundũ ſe, &c. & tũc minor propoſitio, ſi directe ſumatur ſub iſta, eſt falſa: quia cognitio abſtractiua, qualem iſti ponũt, nõ eſt ſecundũ ſe poſsibilis: quia cùm omnis cognitio ſit alicuius cognoſcẽtis, iſta nullius eſt, nec eſſe poteſt, nec Dei, nec creaturæ, nec pro ſtatu patriæ, nec pro ſtatu viæ. Et ꝙ non ſit poſsibilis Deo, de ſe clarũ eſt: quia illa cognitio eſt imperfecta reſpectu cognitionis intuitiuę, vt ipſi dicunt. Nihil autẽ imperfectum poteſt eſſe in Deo. Quòd etiã nõ ſit poſsibilis creaturæ beatæ, vt beata eſt, pãtet per idem: quia cognitio creaturæ beatę, vt beata eſt & diſtinguitur à nõ beata, nõ eſt niſi cognitio beata, quæ eſt intuitiua, & non abſtractiua. Quòd nõ ſit poſsibilis creaturæ in ſtatu viæ, quanuis ſit probatũ in corpore quæſtionis, nũc tamen reſpondendo ad rationem, ſufficit negare hanc poſsibilitatẽ, & eis incumbit probatio, vel manifeſte petunt principium. Secundus defectus eſt quia homo viator duo dicit, quæ ſe habent ſicut excedentia, & exceſſa: quia non omnis homo eſt viator, imò quidam ſunt comprehenſores: nec omnis viator eſt homo, quia angeli fuerunt viatores, & adhuc Deus creare poſſet angelos, qui poſſent eſſe in ſtatu viæ. Poteſt igitur aliquid repugnare homini viatori, quatenus homo eſt, quod non repugnat, quatenus viator eſt: ſicut eſſe angelum, repugnat homini viatori, inquantum homo eſt, quia idem non poteſt eſſe homo & angelus: ſed non repugnat, inquantum eſt viator, quia angeli fuerunt viatores, & adhuc poſſunt eſſe, ſicut homines. Debet ergo poni in maiori propoſitione, quòd illa cognitio, quæ eſt poſsibilis ſecundum ſe, nec repugnat

gnat homini viatori, nec inquantū homo est, nec inquantum viator. Et tunc in minori propositione debet probari, quòd cognitio abstractiua sit talis, quo ad singula mẽbra: quod nō fit, nisi de vltimo membro. Et ideo ratio est tripliciter defectuosa, vt dictum est.

17 Ad secundam rationem dicendum est, per interemptionem minoris: quia cognitio intuitiua prior est quàm abstractiua, vt probatū fuit. Et ideo intuitiua potest habere sine abstractiua, & nō econtra. Et cū probatur, q̃ abstractiua sit prior, quia tẽdit in quidditatem rei absolutæ, intuitiua autem tendit in rem secundum esse præsentialis existentiæ: concedatur: quāuis abstractiua ad aliud se extẽdat, q̃ ad cognitionẽ quidditatis, vt prius dictū est. Sed illo concesso, adhuc non sequitur, q̃ abstractiua sit prior. Nam sensitiua exterior, quæ præcedit omnem abstractiuam, tendit in rem secundum esse præsentialis existentię. Quòd autem additur, quòd talis cognitio se habet per additionem ad aliam, non est verum, sed totum est econtrario, sicut vna cognitio potest se habere per additionem ad aliam, scilicet secundum præsuppositionem. Nec argumentum ex parte cognitorum valet, nec simpliciter, nec in proposito. Non simpliciter quia accidentia se habent per additionem ad substantiā, tanquam posteriora. Et tamen cognitio accidentium tam sensitiua, quàm intellectiua, præcedit cognitionem substantiæ. Item in proposito, esse actualis existentiæ, non se habet in Deo per additionẽ ad quidditatem, cum sint penitus idem: vnde illa ratio nihil concludit.

18 Ad tertiam rationem dicendum est, quòd ipsa nihil concludit pro eis, sed solum contra eos, si aliquid concludit: quod patet resumẽdo rationem eorum, quicquid faceret essentia diuina, si esset præsens intellectui in ratione obiecti naturaliter mouentis, potest facere voluntas diuina sine tali præsentia existentiæ: sed si essentia diuina esset præsens intellectui in ratione obiecti naturaliter mouentis, ipsa causaret perfectam cognitionem sui intuitiuam, & non abstractiuam: ergo voluntas diuina sine præsentia essentię in ratione obiecti naturaliter mouentis, potest causare cognitionem perfectā intuitiuam, & non abstractiuam. quod est contra eos.

19 Ad quartam rationem dicendum est, quòd memoria quam habuit beatus Paulus post raptum de visione, quam habuerat in raptu, & de re visa, non fuit expressa cognitio essentiæ diuinæ, qualem isti ponunt: nec expressa cognitio visionis beatę: sed solum in quodam confuso recordabatur se vidisse Deū, sicut Nabuchodonosor Daniel. 2. in somno recordabatur aliquid magnum & mirabile, & non recordabatur quid esset in speciali. Cuius ratio est, quia omnis cognitio memoratiua fit per aliquam impressionem, repræsentantem rem memoratam per modum obiecti medij: sed quicquid sit de specie in visione beata, nullus tamē vnquam posuit, quòd essentia diuina posit expresse & quidditatiue repræsentari per aliquod creatum, se habens in ratione obiecti medij. Et ideo illa memoria beati Pauli non potuit esse expressa cognitio Dei abstractiua, qualem isti ponunt.

20 Argumentum in oppositum, licet sit pro parte ista, quo ad cognitionem: assumit tamen vnum non verum, istud videlicet, quòd cognitio abstractiua eiusdem potentiæ & obiecti sit æquè perfecta, sicut intuitiua: quod non puto verum. Nec probatio valet, quia falsum assumit, scilicet, quòd Deus habet de creaturis quandoque cognitionem intuitiuā, de quibus habuerat prius cognitionẽ abstractiuam. Deus enim de nullo habet, nisi vnā cognitionem, & vno modo, & semper æqualiter perfectam, qualitercunque illa vocetur. Quia quantumcunque creaturæ sint in rerum natura, vel non sint, tamen eodem modo repręsentantur intellectui diuino, scilicet in ratione obiecti secundarij, per primum obiectum, quod est essentia diuina, vniformiter se habens in seipsa, & in repræsentando alia. Propter quod cognitio creaturarum non est in Deo plus abstractiua, quando non sunt: nec plus intuitiua, quando sunt. Non sic autem est in nobis. Et ideo nullum simile est hinc & inde.

QVAESTIO QVARTA.

De vnitate scientiæ.

Thom. 1. p. q. 1. ar. 3.

VIso qualiter Theologia habet rationem scientiæ, & qualiter non: nunc quærendum est de eius vnitate. Et arguitur, quòd sit vna: quia scriptura loquitur de ipsa, vt de vna scientia, Sap. 10. Dedit illi scientiam sanctorum. Quod videtur intelligi de Theologia. Ergo, &c.

2 Item illa, quę participant vnam rationem cognoscibilitatis, pertinẽt ad vnum habitum cognitiuum, sed omnia, de quibus tractat Theologia, sunt huiusmodi: quia participant rationem reuelabilem: & sic videtur pertinere ad Theologiā: ergo ipsa est vnus habitus cognitiuus, vel vna scientia.

3 Item illa pertinent ad vnam scientiam, quæ hàbent attributionem ad vnum, quod est in ea principaliter consideratum: sed omnia, de quibus tractatur in Theologia habent attributionem ad Deum de quo principaliter in ea tractatur: ergo, &c.

4 In contrarium arguitur, quia supernaturalia debẽt proportionari naturalibus: sed creator, & creaturæ, speculabilia, & practica, de quibus tractatur in Theologia, prout cognoscuntur ductu rationis naturalis, pertinent necessario ad diuersas scientias: ergo hæc eadem, prout cognoscũtur lumine fidei, vel per reuelationem, pertinent ad diuersas sciẽtias: sed oĩs talis cognitio pertinet ad theologiā: ergo ipsa nō est vna sciẽtia. Respõsio, Nō fiat vis in hac quęstione de noie scientiæ, vtrū propriè conueniat Theologiæ vel nō: quia de hoc satis dictū est in præcedentibus: sed vocetur nūc scientia, omnis habitus theologicus cognitiuus: & sic fides est sciẽtia, modo, quo loquitur Aug. de Videndo Deū, dicẽs, Illud dicimur scire, quod credimus testimonio aliorū. Quo supposito, dicẽdum est, q̃ Theologia non est vna scientia, sed plures. Patet sic: quia illi habitus sunt plures, & distincti, qui sunt de pluribus & distinctis obiectis: vel de eisdẽ obiectis, cõsideratis per distincta media. Sed Theologia est de pluribus, & distinctis obiectis, vel de eisdẽ obiectis cõsideratis per distincta media. Ergo ipsa est plures habitus, & nō vnus. Maior patet, quia distinctio habituum cognitiuorū non est solū ex parte obiectorum, de quibus sunt (sicut distingũtur inter se scientiæ propriè dictæ) sed etiā ex parte mediorū (supposita identitate obiectorū) sicut scientia & opinio de eodem, differunt, quia non sunt per idem medium: quia scientia est per medium necessarium, opinio verò per medium cõtingens. Et hæc distinctio est maior & formalior quàm prima. Quòd sit maior, de se patet. Plus enim differt opinio à scientia (dato quòd sint eiusdem obiecti) propter diuersitatẽ mediorum q̃ differat scientia vna ab alia, vel opinio ab opinione, ex diuersitate obiectorum. Quòd etiā sit formalior, patet, quia habitus requiritur propter modū, quo tendit potẽtia in obiectum: & ideo habitus distinguuntur formaliter ex diuerso modo tendendi in obiecta. Vnde ab alio modo tendit intellectus in prima principia, quæ non cognoscit per discursum, & alio modo in conclusiones, quę cognoscuntur per discursum ex principiis: ideo alius est habitus principiorum, qui dicitur intellectus ab habitibus conclusionum. Rursus, quia in quasdā conclusiones tendit cum formidine, propter medium contingens, in quasdā verò sine formidine, propter necessitatem medij, & eius euidentiam: ideo differt opinio à scientia. Omnes autem scientiæ conueniũt inter se in formali modo tendendi in obiecta sua, quia omnis tendit in suum obiectum sine formidine, & necessario: Propter quod differentia, quā habent scientiæ ex parte obiectorū, nō est adeò formalis sicut prima. Aliā tamen habere non possunt. Et ideo dicuntur differre formaliter per sua obiecta. Quæ tamen differentia magis assimilatur differẽtiæ partium in modo sub suo toto, q̃ differentiæ specierum sub genere. Et istud sit dictum gratis de differẽtia habituum, ad præbendum aliis occasionem amplius cogitandi.

5 Ad propositum enim sufficit, q̃ distinguantur habĩtus, tam ex parte mediorum, quàm ex parte obiectorum: quod satis declaratum est. Et sic patet maior propositio. Minor autem patet ex his, quæ dicta sunt prius in prima quæstione, videlicet, quòd Theologia accipitur triplicĩter: vno modo pro habitu, quo assentimus his, quæ in sacra scriptura tradũtur, & modo, quo in ea traduntur: & sic non differt à fide: secundo modo, pro habitu defen- *Num. 6.*

siuo

ſiuo fidei: tertio modo, pro habitu, quo practicè deducuntur aliqua ex articulis fidei, & ex dictis ſacræ ſcripturæ. Hi autem habitus ſunt de diuerſis obiectis, vel per diuerſa media, vt infra patebit, quando quæretur de ſubiecto Theologiæ. Quare &c.

6. Manifeſtum etiã eſt ex alio, hos habitus eſſe diuerſos, quia primus eſt infuſus, & per hoc differt ab aliis duobus, qui ſunt acquiſiti. Et illi inter ſe differunt: quia ſecundus eſt declaratiuus articulorum, & defenſiuus fidei, ita quòd articuli ſunt concluſiones in illo habitu, ſed in tertio habitu ſe habent, vt principia, ex quibus quędam alia deducuntur.

7. Contra hoc autẽ dicunt quidam, ꝙ dato ꝙ Theologia includeret prædictos tres habitus, non propter hoc ſequeretur, ꝙ ipſa nõ eſſet ſcientia vna, ꝙ vt iſti dicunt, ad vnam ſcientiam plures habitus concurrunt, videlicet habitus principiorum, ex quibus ſcientia procedit, & plures habitus pluriũ concluſionum. Non enim oportet in vna ſcientia eſſe vnã concluſionem tantùm, imò ſunt plures, ſecundum pluralitatem paſſionum ſubiecti. Et ita pluralitas habituum non excludit vnitatem ſcientiæ.

8. Iſtud enim nihil valet, nec in ſe nec in propoſito. In ſe quidem, quia licet plures habitus poſſint ad vnã ſcientiam concurrere extrinſecè per modum cuiuſdam antecedentis, vt habitus principiorum: ſeu per modum comitãtis, vt habitus opinatiuus circa vnũquodq; ſcibilium: impoſſibile eſt tamen, ꝙ intrinſecè & eſſentialiter plures habitus cõcurrant ad vnã ſcientiã. Quia impoſſibile eſt, & contradictionem implicans, ꝙ ſuperius multiplicatũ pertineat intrinſecè ad naturam vnius ſui inferioris, ſicut impoſſibile eſt, ꝙ plura animalia pertineant eſſentialiter ad naturam vnius hominis. ſed habitus eſt ſuperius ad ſcientiam: ergo impoſſibile eſt, ꝙ plures habitus pertineant intrinſecè, & eſſentialiter ad vnã ſcientiam. Imò hoc modo ſicut vnum plurificatur, & reliquum: vt ſicut animalia intrinſecè pertinentia ad hominem, plurificantur plurificatis hominibus, & econtrario: ſic habitus intrinſece pertinentes ad ſcientiam, plurificantur plurificatis ſcientiis, & econtrario. Item in propoſito inſtantia illa nõ valet, qua dictum fuit, ꝙ in hac quæſtione accipitur ſcientia largè pro omni habitu cognitiuo, & ideo idem iudiciũ eſt, quo ad vnitatẽ & pluralitatẽ in ſcientia ſic accepta, & de habitu cognitiuo: quia idẽ ſunt, & pro eodem accipiuntur.

9 Ad primum argumentum in oppoſitum, dicendum ꝙ ſcriptura loquitur ibi de ſola cognitione fidei quantũ ad illa, quæ ſufficiunt ad ſanctè viuendum. Theologia autem pluribus modis accipitur, quàm pro cognitione ſolius fidei, vt prius dictum fuit. Itẽ licet ſcriptura loquatur ibi in ſingulari, hoc tamen nõ fuit ad inſinuandam vnitatem ſcientiæ Theologicæ, aut ad excludendum pluralitatem, de quibus ſacra ſcriptura nunquàm ſe intromiſit: quia in eodem lib. Sapientiæ. 7. cap. ſignanter dixit idem Sapiens Deus dedit ſapientiã horum quæ ſunt, & enumerantur multa, quæ nõ pertinent ad vnam ſcientiã, ſed ad multas. Nos etiã conſueuimus dicere, aliquẽ eſſe magnæ ſcientiæ, quanuis ſit habituatus in pluribus ſcientiis, & non in vna tantum.

10 Ad ſecundum dicendum, ꝙ habere vnam rationẽ cognoſcibilitatis, poteſt accipi tripliciter: duobus modis ex parte obiecti, & vno modo ex parte medii, vel modi cognoſcendi. Ex parte obiecti poſſunt aliqua habere vnã rationem cognoſcibilitatis per prædicationem, vel attributionem. Per prædicationem, ſicut omnia entia naturalia conueniunt in ratione mobilis, quę prędicatur de eis: & ſecundum iſtam rationem pertinẽt ad vnam ſcientiã, quæ traditur in libris Phyſicorum. Sed per illam neſciuntur paſſiones propriæ ſingulorum entium naturalium ſed ſolùm cõmunes, quæ conueniunt eis, inquantum mobilia ſunt, & de hac non procedit argumentum: nec de illa cõmuni ratione, quæ eſt per attributionem ad aliquid vnum, principaliter in ſcientia conſideratũ. De hac enim procedit tertium argumentum: ſed tantùm procedit de illa communi ratione cognoſcibilitatis, quæ eſt ex parte modi cognoſcendi, vel medii per quod fit cognitio, videlicet de ratione reuelabilis. Eſſe enim reuelabile, non eſt aliud, quàm eſſe cognoſcibile ex dicto alterius, ſeu per autoritatem: & talis communis ratio non ſufficit ad hoc, ꝙ omnia, quibus ipſa eſt communis, pertineãt ad vnum habitũ: alioquin ſi omnia, quibus aſſentiretur per autoritatem, pertinerent ad vnum habitum, pari ratione omnia, quibus aſſentiretur per demõſtrationẽ, pertinerẽt ad vnã ſcientiam, & omnia, quibus aſſentiretur per medium Dialecticum, pertinerent ad vnam opinionem: & ſic nõ eſſet, niſi vna ſcientia, & vna opinio: quod eſt inconueniens. Vnitas ergò reuelabilis nullo modo ſufficit ad vnitatem Theologiæ.

11 Ad tertium dicendum, ꝙ attributio aliquorum ad ſubiectum ſcientiæ, facit ꝙ illa cadunt ſub eadem ſciẽtia cum ſubiecto. Deus autẽ non eſt ſubiectum, niſi in Theologia ſecundo modo dicta, vt poſtea patebit. In Theologia autem primo & tertio modo ſumpta, ſubiectum eſt idem, ſcilicet opus meritoriũ: ſed quia procedunt per diuerſa media, videlicet per diuinã autoritatem, & per humanam perſuaſionem: ideo ſunt diuerſi habitus. *q. 5. nu. 13.*

QVAESTIO QVINTA.

De ſubiecto Theologiæ.

Th. 1. p. q. 1. ar. 7. Cap. q. 4. Prologi.

COnſequenter quæritur de pertinentibus ad materiã ſeu ad ſubiectum Theologiæ.

1 Et quæritur, quid ſit ſubiectum in Theologia, vtrũ Deus, an aliquid aliud. Et arguitur, ꝙ Deus non ſit ſubiectum. quia omnis ſciẽtia debet habere ſubiectum, de quo probetur, ꝙ ei inſint aliquæ paſſiones: ſed Deus nõ eſt huiuſmodi: ergo non eſt ſubiectum theologiæ, nec alicuius ſcientiæ. Maior paret ex primo Poſteriorum, vbi dicitur ꝙ omnis ſcientia eſt vnius generis, ſubiecti partes & paſſiones conſiderans. Minor videtur manifeſta: quia Deus nullas habet paſſiones, cùm nulla habeat accidentia.

2 Item ſi Deus eſſet ſubiectum in Theologia, aut hoc eſſet ſub ratione abſoluta, vel ſub aliqua alia ratione determinata. Non ſub ratione abſoluta: quia nihil infinitũ, ſub ratione infinita, poteſt eſſe ſubiectum ſcientiæ finitæ: quia ſcientia ſortitur rationem ab obiecto. Sed Deus ſub ratione abſoluta eſt infinitus, & ſub ratione infinitatis acceptus. Ergo vt ſic non poteſt eſſe ſubiectum vel obiectum Theologiæ noſtræ, quæ finitatẽ habet. Nec ſub alia determinata ratione: quia ad ſubiectum, ſub ratione formali ſubiecti, attributionem habent omnia, de quibus determinatur in ſcientia. Sed multa determinantur in theologia, quæ nullam attributionem habent ad Deum ſub aliqua vna ſpeciali ratione. Ergo &c.

3 Item ſi Theologia eſſet de Deo, aut procederet per cauſam & à priori, aut per effectũ & à poſteriori. Sed theologia nullo iſtorũ modorũ poteſt procedere ad probandum aliquã de Deo. Ergo Deus non eſt ſubiectum in ea. Maior videtur de ſe manifeſta. Minor probatur: quia deũ eſſe trinũ: non habet cauſam: nec per aliquẽ effectum poteſt concludi de deo, ꝙ ſit trinus. Ergo &c.

4 IN CONTRARIVM arguitur: illud eſt ſubiectum in Theologia noſtra, quod eſt ſubiectum in Theologia Sanctorum: quia ſcientia noſtra, & Beatorum, nõ videntur differre ex parte obiecti, ſed modi cognoſcendi, vt innuit Apoſtolus. 1. ad Corin. 13. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate: tunc autẽ facie ad faciem: nunc cognoſco ex parte: tunc cognoſcã ſicut & cognitus ſum. Sed in ſcientia Beatorum ſubiectum vel obiectum eſt Deus, & ſub ratione abſoluta. Ergo & in noſtra.

5 Item, aut Theologia eſt de Deo, vt de ſubiecto, aut de creatura, aut de ente cõmuni vtrique. Non poteſt dici, ꝙ ſit de creatura, vt de ſubiecto, quia tunc non conſideraret de Deo, niſi quantùm ad cauſalitatem creaturæ: quod videtur eſſe falſum. Nec eſt de ente cõmuni Deo & creaturæ: quia tunc non conſideraret in ſpeciali de Deo & creatura, ſed ſolùm inquantum ſunt entia: quod iterum eſt falſum. Relinquitur ergo, ꝙ ipſa ſit de Deo vt de ſubiecto. Ad idem eſt quia ipſa denominatur ex hoc Theologia, quaſi ſermo de Deo.

6 RESPONSIO. Theologia tripliciter accipitur, ſicut in prima quæſtione expoſitum eſt: ideo quæſtio iſta tripliciter deducetur, ſecundum triplicem acceptionẽ Theologiæ. Prius tamen præmittetur, quid ſit eſſe ſubiectum in ſcientia, & quæ ſunt de ratione ſubiecti. Eſt ergo ſciendum, ꝙ nunc non quæritur de ſubiecto, in quo eſt ſcientia. Sic enim omnium ſcientiarum eſt vnum ſubiectum ſcilicet

ſcilicet intellectus. Sed intendimus de ſubiecto ſcientiæ, de quo eſt ſciẽtia. Et tale ſubiectũ oportet habere tres conditiones. Prima eſt, ꝙ ſit aliquid incõplexum. ſ. terminus & non propoſitio. Secunda eſt, ꝙ ſi primò & principaliter in ſcientia conſideratũ, & ꝙ omnia alia habeãt attributionẽ ad ipſum. Tertia eſt, ꝙ aliqua poſſint prædicari de ipſo denominatiuè. Ratio primæ conditionis eſt: quia illud eſt ſubiectũ ſcientiæ, quod eſt ſubiectũ cõcluſionis demonſtratæ, ſed ſubiectum concluſionis demonſtratæ eſt terminus incomplexus, & non propoſitio. Ergo &c. Minor patet, ſed maior probatur: quia ſcientia eſt habitus cõcluſionis demonſtratæ: & ideo illud eſt ſubiectum, de quo eſt ſciẽtia, & de quo eſt aliquid demonſtratum in concluſione ſcita. Demonſtratur autẽ prædicatũ de ſubiecto, & nõ econuerſo. Ergo ſubiectum concluſionis ſcitæ, eſt ſubiectũ ſcientiæ. Propter quod magis proprie eſt ſubiectum, q̃ obiectum: non quidẽ ſubiectum in quo, ſed de quo. Obiectum enim proprie ſumptum, eſt illud, quod primò & principaliter cognoſcitur. Quod autem primò & principaliter cognoſcitur ſcientificè, eſt concluſio demonſtrata, quæ cõtinet ſubiectum & paſſionẽ. Et ideo cõcluſio demonſtrata, proprie dicitur obiectũ ſcientiæ: ſed ſubiectũ concluſionis demonſtratæ, eſt ſubiectũ ſcientiæ proprie dictum, de quo alia ſciuntur: quia de ipſo alia demonſtrantur. Vnde ſecundũ hoc illa cõparatio, qua dicitur, ꝙ ſicut ſe habet obiectum ad potentiã, ita ſubiectum ad ſcientiã, non eſt vera ſecundũ omnẽ ſenſum. Obiectũ enim potentiæ eſt illud, quod primò & directè cognoſcitur: ſed ſubiectũ ſcientiæ nõ eſt illud, quod primò & directè ſcitur: ſed eſt illud de quo paſſiones demonſtratæ ſciuntur. Veruntamen in hoc poteſt eſſe vera comparatio, ꝙ ſicut omnia, quæ cognoſcuntur ab aliqua potentia, habẽt attributionem aliquam ad principale obiectum, ſic illa omnia quæ determinantur in ſcientia, habent attributionem ad ſubiectum.

7 Et hæc eſt ſecunda cõditio ſubiecti in aliqua ſciẽtia. Cuius ratio eſt, quia vnitas ſciẽtiæ eſt à ſubiecto, ſicut dicitur primo Poſteriorũ, ꝙ ſcientia vna eſt, vnius generis ſubiecti partes & paſſiones conſiderãs: ſed nõ eſſet vna à ſubiecto, niſi ſubiectũ primò & principaliter conſideraretur & alia per cõparationẽ ad ipſum. Si enim ſubiectum nõ cõſideraretur principalius, q̃ alia, nõ magis attenderetur vnitas ſcientiæ ſecundũ ſubiectum, q̃ ſecundum alia. Rurſus ſi aliqua nõ haberent attributionẽ ad ſubiectum ſcientia non eſſet vna: quia diuerſa cõſideraret, & quidem vt diuerſa, & non vt aliquo modo vnum. Ergo &c.

8 Ratio tertij eſt, quia omnis ſcientia probat de ſubiecto aliquas paſſiones vel aliqua per modum paſſionum: ſed paſſio, vel quodcunq; acceptũ per modum paſſionũ, prædicatur de ſubiecto denominatiue: ergo oportet ꝙ de ſubiecto ſcientię poſſint aliqua prædicari nõ ſolum eſſentialiter, ſed etiam denominatiue.

9 Hoc ſuppoſito, inquirendum eſt de principali propoſito. ſ. quid ſit ſubiectum in theologia. Et primo ſecundũ primam acceptionẽ, videlicet prout dicit habitum, quo aſſentimur his, quæ in ſacra ſcriptura traduntur, & prout in ea tradũtur. Et dicendum, ꝙ ſubiectum in Theologia ſic accepta eſt actus meritorius, vel actus ſalutaris, ſeu ordinabilis ad beatitudinem. Quod patet duabus rationibus, & quibuſdam autoritatibus tam ſacræ ſcripturæ, q̃ Sãctorũ. Prima ratio talis eſt: illud eſt ſubiectũ in quacunq; doctrina, cuius cognitio eſt finis proximus in ea: ſed in ſacra ſcriptura cognitio actus humani meritorij, vel ordinabilis in beatitudinẽ, eſt finis proximus, Ergo, &c. Maior patet. In omni enim doctrina cognitio ſubiecti ſecundum ſe, & ſecundũ ea, quę ei attribuuntur, quæritur tanq̃ finis proximus. Et dico, proximus, quia in ſcientia ſpeculatiua perfecta cognitio ſubiecti, eſt finis proximus, & finis ſimpliciter, quia ad nihil aliud ordinatur, inquantum huiuſmodi. Sed in ſciẽtia practica, licet cognitio ſubiecti ſit finis proximus, nõ tamẽ eſt finis ſimpliciter: quia ordinatur ad aliquid aliud, vltra. ſ. ad exteriorẽ operationẽ. Et ſic patet maior: minor ſic. Scribitur. 2. ad Ti. 3. Oĩs ſcriptura diuinitus inſpirata, eſt vtilis ad docendũ ad arguẽdum ad corrigendũ ad erudiendũ in iuſtitia: & ſequitur quis ſit finis: Vt perfectus ſit homo dei, ad omne opus bonũ inſtructus. Ecce ꝙ inſtructio de bono opere, quod eſt actus meritorius vitę æternę, eſt finis, ſaltẽ proximus, ſacræ ſcripturę. Et hęc fuit minor: ſequitur ergo concluſio.

10 Secunda ratio talis eſt: illud eſt ſubiectũ in aliqua doctrina, quod eſt primum, & principaliter cõſideratum in ea, & ad quod attributionẽ habẽt omnia, de quibus determinatur in ea: ſed actus humanus meritorius primo & principaliter conſideratur in ſacra ſcriptura, & ad eum habent attributionem omnia, quæ determinantur in ea: ergo actus meritorius eſt ſubiectũ. Maior patet ex ſecunda cõditione ſubiecti prius poſita. Sed minor probatur: quia quæ in tota ſacra ſcriptura à principio Gen. vſq; ad finẽ Apocal. habentur (præter ea, quæ proponuntur nobis credenda de Deo in ſe, vel de Deo incarnato) omnia illa habent claram attributionem ad opus meritorium. Sunt enim vel pręcepta bene operandi, quæ traduntur nobis per Decalogum, quantum ad pręcepta Iuris naturalis, & in aliis locis ſcripturæ, quantum ad alia præcepta: vel exempla bonæ operationis, quæ traduntur in libris hiſtorialibus: vel monita ſalutaria, quæ traduntur in libris Salomonis: vel præmia, & pœnæ, quæ proponuntur bene & male operãtibus: vt patet in Prophetis. Et idẽ eſt in nouo teſt. Hæc autem, vt de ſe patet, attributionem habẽt claram ad opus meritoriũ. Quæ autem proponuntur nobis credenda de deo in ſe, vel de filio incarnato, vt nobis proponuntur per ſacram ſcripturã, attributionem habent ad opus meritoriũ. Illa enim, quæ ſacra ſcriptura proponit nobis credẽda de Deo, nõ proponit nobis principaliter propter cognitionem, quam habemus de eis per fidem, cum illa ſit ineuidentiſsima, & quãtum eſt ex parte noſtra, poſſint eſſe nõ verorũ: ſed proponũtur nobis talia, ad credendũ: tũ quia ipſe actus credendi, cũ debitis circunſtãtiis, eſt opus meritoriũ, ita ꝙ non ſolum proponuntur nobis talia vt credantur, ſed etiam ipſum credere proponit nobis, vt actus meritorius vitæ æternæ, iuxta illud Ioan. 20. Hęc autem ſcripta ſunt, vt credatis, quia Ieſus eſt Chriſtus filius dei viui, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius. Item proponuntur nobis, vt regula operis meritorij, & vt adiuuantia nos ad bene operandũ: Et hoc eſt ſatis clarum, quantũ ad articulos, qui ſunt de Chriſto incarnato. Oẽs enim ad hoc tendunt, vt cognoſcamus, ꝙ merito Chriſti incarnati paſſi, & ſic de aliis, reſtituti ſumus ad ſtatum merendi. Iuxta quod ſcriptũ eſt Gal. 4. At vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum ex muliere, factum ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, & vt adoptionem filiorum reciperemus. Et cũ hoc ipſa incarnatio & paſſio exempla fuerunt operis meritorij: illa quidem humilitatis, hæc autem patientiæ & charitatis. Quod inducit B. Petrus, primæ Canonicæ. 2. cap. Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens exemplum, vt ſequamur veſtigia eius. Et rurſus. 4. c. Chriſto igitur in carne paſſo, & vos eadem cogitatione armamini. De ſolo autem articulo Trinitatis, non eſt clarum, qualem attributionem habeat ad opus meritorium. Habet tamen: quia nõ ſolum proponitur nobis articulus, vt credatur (quod ad cognitionẽ attinet) ſed proponitur nobis ipſum credere, tanq̃ aliquid maxime meritorium, propter maximam difficultatem obiecti: tum quia articulus neceſſarius eſt ad cognoſcendum perſonam incarnatam, cuius fides directè habet attributionẽ ad opus meritoriũ, vt dictũ eſt: tũ quia proponitur nõ ſolũ vt credamus, ſed vt credamus ꝙ deueniemus ad clarũ intellectũ articuli tanq̃ ad finem & mercedem operis meritorij. Finis autem in agibilibus habet rationem principij, cuius eſt per ſe habitudo ad ea, de quibus eſt doctrina. Patet igitur quòd omnia, de quibus tractatur in ſacra ſcriptura, habẽt attributionem ad opus meritorium. Et hæc fuit minor. Sequitur ergo concluſio principalis, ſcilicet, quòd actus meritorius, vel ſalutaris, ſeu ordinabilis in beatitudinem, eſt ſubiectũ in ſacra ſcriptura.

11 Ad idem ſunt plures autoritates ſacræ ſcripturę, in quibus ipſa vocatur ſcientia ſalutis: quia docet opera ſalutaria, vel meritoria. Introducitur enim ſacra ſcriptura, vt loquens de ſe ipſa, Prou. 8. Qui inuenierit me, inueniet vitam: & hauriet ſibi ſalutem à Domino. Et Luc. 1. dicitur, Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius, in remiſſionem peccatorum. Et iterum Rom. primo Apoſtolus: Nõ enim erubeſco euangelium: virtus enim Dei in illo eſt

Num. 6.

Nuperrimè.

ad ſalutem omnium credentium. Et Act.13.dicitur: Nobis verbum ſalutis huius miſſum eſt. Et in pluribus aliis locis ſcripturæ, inueniuntur quædam conſimilia. Item Auguſt.8.lib. de Trinitate ca.4. dicit ſic illa tria, propter quæ in animo ædificanda omnium diuinorum machinamenta conſurgunt,ſunt Fides,Spes,& Charitas. Item de laude charitatis ſic dicit:Ille tenet,& quod patet,& quod latet in diuinis codicibus,vel ſermonibus qui charitatem ſeruat in moribus. Ecce ꝙ dicit, omnes libros & ſermones diuinos, de hoc principaliter eſſe, ꝙ virtuoſe operemur per fidem,ſpem,& charitatẽ. Hoc eſt meritorié operari. propter quod opus meritoriũ eſſe videtur illud, de quo principaliter tractatur in ſacra ſcriptura. Vnde qui dicunt contrariũ,aut non viderunt ſacram ſcripturã, aut ſcienter auertunt oculum conſiderationis ab eius contuitu. Omnes enim concedunt, ꝙ principalis neceſſitas & vtilitas ſacræ ſcripturæ eſt,ꝙ homo ordinetur ad beatitudinẽ ſupernaturalem,quæ excedit naturalem cognitionẽ hominis.Propter quod,vt homo ad hunc finẽ poſſet dirigere actus ſuos, neceſſe fuit aliquã doctrinam per reuelationem haberi,quæ traderet cognitionem huius finis & operum,quæ ad ipſum meritorié perducunt. Et hæc eſt ſacra ſcriptura,quæ (excluſa prædicta cauſa) nullam neceſſitatem vel vtilitatem videtur habere. Propter quod principalis cõſideratio ſacræ ſcripturæ,eſt de opere, per quod beatitudo ſupernaturalis poteſt acquiri.

Tho.1.q.1. art.1.

12 Contra hæc autem,quæ dicta ſunt,poteſt ſic obiici Theologia prædicto modo accepta,& fides,ſunt idem,vt ſuprã probatum fuit: ſed opus meritorium non eſt obiectum vel ſubiectum fidei: ergo nec Theologiæ prædicto modo acceptæ. Minor probatur, quia articuli, qui ſunt principaliter crediti,non ſunt de opere meritorio, ſed de Deo. Et dicendum eſt ad hoc,ꝙ fides poteſt accipi,vel ſecundum ſuã totam latitudinem,ſcilicet prout ſe extendit ad omnia quæ credita ſunt reuelatione diuina: & ſic eſt idem,quod Theologia,de qua nunc loquimur: & habet idem ſubiectum,ſcilicet opus meritoriũ: quia ſecundum omnes tota cauſa neceſſitatis fidei eſt illa, quæ dicta eſt de neceſſitate Theologiæ,vel ſacræ ſcripturæ. Et ideo ex illa neceſſariò debet cõcludi, idem ſubiectũ eſſe vtrobiq;. Vnde accipiendo ſic fidem,minor eſt falſa. Alio modo poteſt accipi fides,ſecundũ quandã arctationem ad illa,quæ ſecundum ſe habent excellentiorẽ dignitatem,& amplio rem difficultatem: & ſic dicitur fides articulorũ,quæ ſic præciſe accepta,eſt de Deo: quia omnes vel principaliores articuli ſunt,Deum eſſe trinũ, incarnatum, paſſum,& huiuſmodi.Et de fide ſic arctata procedit probatio minoris.Et licet fides ſic præciſe accepta,nõ ſit de opere noſtro meritorio,vt de ſubiecto,ſed de Deo ſub ratione Saluatoris (vt poſtea dicetur) tamen omnes articuli qui ſunt de Deo,ſub prædicta ratione attributionem habẽt ad opus ſalutare,ſeu meritorium,modo quo declaratum fuit in ſecunda ratione. Et hoc idem dicitur in ſymbolo Niceno, quod cantatur in miſſa,vbi dicitur ſic: Qui propter nos homines,& propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis, & incarnatus eſt,&c.Et ſic de ſingulis articulis.Quod etiam trahitur ex diuerſis locis ſacræ ſcripturæ,vbi expreſſe dicitur, ꝙ omnia, quæ fecit Chriſtus,vel paſſus eſt, ordinabantur ad noſtram ſalutem,ita ſcilicet,vt nos hæc credentes,& ex eis ſpem ſalutis accipientes, ac exardeſcẽtes in dilectione Dei operemur opera meritoria noſtræ ſalutis,ſecundum quod ipſe Saluator operari nos docuit,verbo pariter & exemplo. Propter quod, ſicut nauta conſiderat aſtra & motum aſtrorum, non ſecundum ſe & abſolute,ſed prout ſunt regula nauigãdi ad determinatum portum,vt patet de ſtella,quæ dicitur nautica,& de conſimilibus, ſecũdum quorum ſitum nauigatio eſt tuta vel periculoſa:ſic fides & ſacra ſcriptura conſiderant de Deo incarnato,paſſo, & ſic de aliis, non ſecundum ſe,& abſolute,ſed inquantum ſunt quædam adiutoria,iuuantia,ac dirigentia nos ad nauigandum per mare huius ſeculi,vſque ad portum ſalutis. Et ideo, ſicut in arte nauigatiua aſtra & motus aſtrorum non ſunt ſubiectum,ſed nauigatio:ſic in fide abſolute ſumpta, ſeu in Theol. prout nunc ſumitur,Deus ſub quacunq; ratione ſumptus,non eſt ſubiectum, ſed opus meritorium. Et ſic patet quid ſit ſubiectum in Theol.ſumpta primo modo.

q.1.nu.9.

q.96.prol. nu.25.

13 NVNC videndũ eſt,quid ſit ſubiectum in Theologia ſumpta ſecundo modo ſ.pro habitu,quo defendũtur, & declarantur ea,quæ tradunt fides & ſcriptura ſacra. Et dicendum,ꝙ ſubiectum in ea eſt Deus.Et primo declaratur hoc, & ſecũdo oſtendetur,ſub qua ratione Deus ibi ſit ſubiectum.Primum patet ſic:Illud eſt ſubiectum in ſcientia,quod eſt ſubiectum in cõcluſione, principaliter illata & ſcita:ſed deus eſt ſubiectũ in concluſioone principaliter ſcita & illata in Theo. vt nunc accipitur:ergo deus eſt ſubiectum in Theologia. Maior patet ex prima conditione ſubiecti ſupra poſita. Minor probatur, quia Theologia, quæ defendit & declarãt fidem, & ea quæ tradit ſcriptura, principaliter defendit & declarat articulos qui ſunt de Deo,ſecundum ſe,vel de Deo,vt incarnato:ita ꝙ tales articuli ſunt cõcluſiones,principaliter illatę in Theol. vt prius dictũ fuit. Cauſa autem eſt,quia licet tota ſcriptura, principaliter fidei innitatur:fide enim tenemus nõ ſolum,quòd Deus eſt trinus & vnus,incarnatus, & paſſus & huiuſmodi:ſed etiã,ꝙ opus noſtrũ poteſt eſſe vitę æternę meritorium,& multa talia: tamen iſtorum quædã habent rationem principij in ſacra doctrina: habent etiam ſpecialem difficultatẽ,vt articuli qui ſunt de Deo. Alia autem ſunt, quæ magis habent rationem concluſionis, nec habent ſpecialẽ difficultatem,ſuppoſitis articulis:ſicut ꝙ dilectio diuina ſit meritoria vitę æternę. Hoc enim faciliter concluditur ex articulo incarnationis ſic: Illud quod Deus dixit,verũ eſt: ſed Chriſtus,qui fuit verus Deus & homo,dixit,Io.14.Qui diligit me,diligetur à patre meo: & ego diligã eum, & manifeſtabo ei meipſum. Et quaſi infinita talia poſſunt inueniri in ſcriptura,quę concludũtur ex principalibus articulis:nec in talibus eſt aliqua difficultas,niſi illa,quã implicant articuli,ex quibus concluditur.Et ideo ſcriptura nõ indiget defenſione, vel declaratione: quantũ ad concluſiones,de quibus eſt,ſed quantum ad principia,ex quibus procedit. Principia autẽ,ex quibus ſacra ſcriptura procedit modo doctrinę,ſunt principales articuli, qui ſunt de Deo ſubiectiue: ergo Theol. quæ eſt habitus defendens, & declarans ſcripturam,cum concludat vtrunq; articulum,vel poſsibilitatem articuli, eſt de Deo ſubiectiue.

q.4.nu.6.

14 Nunc reſtat inquirere,ſub qua ratione ſit ſubiectũ, vtrum ſub ratione abſoluta,qua Deus eſt, an ſub aliqua ratione determinata, puta ſub ratione glorificatoris,vel alia quacunq; tali.Et videtur quibuſdam,quòd ſub ratione abſoluta:quod probant primo ex ambitu ſubiecti ſic: Subiectum ſecundum ſuam rationem formalem, debet ambire,& fundamentaliter continere omnia,de quibus tractatur in ſcientia:ſed nulla ratio attributalis poteſt eſſe talis:ergo ſecũdum nullam rationem attributalem poteſt deus eſſe ſubiectum in Theologia. Maior patet,quia tantum extendit ſe conſideratio ſcientiæ, quantum formalis ratio ſubiecti. Medicus enim in tantum conſiderat neruum,inquantum eſt ſuſceptiuus ſanitatis,quæ eſt ſubiectum medicinæ,vt habet Philoſ. Et ſimiliter eſt in omnibus aliis. Minor probatur:quia conſiderat Theologia multa de Deo dicta ſecundum ſubſtantiam. Omnis enim ratio attributalis dicitur de Deo per modum accidentis: ſubſtantia autem non habet attributionem ad accidentia,ſed potius econuerſo. Item Theologia cõſiderat multa,quę conueniunt Deo ſecundum ſe,& non per reſpectũ ad creaturas, ſicut eſſe æternum, trinum,& vnum,& huiuſmodi. Talia autem non habent attributionẽ ad illud, quod cõpetit Deo per reſpectum ad creaturas:ſicut eſt ratio glorificatoris,vel redemptoris,Ergo,&c.

15 Secundo probant idem, ex habitudine ſubiecti ad paſsionem ſic: Illud,quod quæritur in ſcientia,tanquam aliquid probãdum de alio, non eſt ſubiectum,ſed potius paſsio vel proprietas ſubiecti:ſed eſſe glorificatorem,quę ritur in Theologia,tanq; aliquid probandum de alio:ergo eſſe glorificatorem, non eſt formalis ratio ſubiecti Theologiæ. Maior patet: quia omnis ſcientia ſupponit ſuum ſubiectum ſecundum ſuam formalem rationem, nec probat ipſum de alio,ſed alia de ipſo. Minor ſimiliter patet:quæritur enim in Theologia,vtrũ Deus ſit glorificator, ſicut quæritur, vtrum ſit ſapiens vel omnipotens. Ergo:&c.

16 His autem non obstantibus, dicendū, ꝙ in Theologia, de qua nūc loquimur, Deus est subiectū, nō sub ratione absoluta, sed sub ratione determinata. Quod patet sic Sub eadē ratione est Deus subiectū in Theologia, de qua nūc loqnimur, & in fide articulorū: sed in fide articulorū Deus est subiectū nō sub ratione absoluta, sed sub ratione determinata: ergo Deus nō est subiectū in Theologia sub ratione absolura. Maior patet: quia sicut supra dictū est, illud idē, & sub eadē ratione, est subiectū in scientia, quod est subiectū in cōclusione principaliter illata: sed articuli fidei sunt cōclusiones principaliter illatæ in Theologia, prout nūc loquimur, vt supra declaratū est: ergo idē & sub eadē ratione est subiectum in Theologia, & in fide articulorū, ita ꝙ Theologia, & fides articulorū, non differunt quantū ad subiectū, sed solū quantū ad modum assentiendi. Et hæc fuit maior. Minor probatur, scilicet ꝙ in fide articulorū Deus non sit subiectum sub ratione absoluta, sed sub ratione determinata: quia sicut probatū fuit in prima quæstione, licet fides, secundum suā formalem rationē, possit esse simul in eodē, & de eodē, de quo est scientia: tamen fides accepta secundū specialē materiā, qualis est fides articulorū, de qua sola loquuntur Theologi, nō est de aliquo scibili pro statu viæ, quia nec articuli possūt demonstrari, nec rationes adductæ contra articulos possunt scientificè solui, vt probatū fuit suprà. Ex hoc sic arguitur: Deus nō est subiectum in fide articulorū sub illa ratione, sub qua multa possūt probari de ipso demōstratiuè & scientificè, alioqui inueniretur aliquis articulus fidei qui posset viatori demonstrari: sed de Deo sub ratione absoluta, qua Deus est, possunt multa probari demonstratiuè & scientificè, verbi gratia, ꝙ Deus est vnus, ꝙ Deus est intellectualis, & similia: Ergo Deus sub ratione absoluta non est subiectum in fide articulorum, sed sub aliqua ratione determinata.

Num. 13. *Num. 23.* *q. 1. nu. 42.*

17 Quæ autē est ista ratio: credo ꝙ sit ratio Saluatoris: quod patet primò: quia illa est ratio subiecti in aliquo habitu, quæ in illo principaliter attenditur & consideratur, & quæ continet alias fundamentaliter, & per illas explicatur. Exemplū de corpore mobili in scientia naturali. Sed ratio Saluatoris est huiusmodi. Principaliter enim in fide intenditur. Nunq̄ enim fuit fides, nec in statu innocentiæ, nec post lapsum, quin explicitè fuerit de Saluatore: nō sic autem est de aliis. Itē hæc ratio continet alias fundamentaliter, & implicitè, scilicet esse incarnatū, passum, resurrexisse, ascendisse in cœlum, venturum ad iudicium: quibus explicatur, qualiter Deus salutem nostram operatus est. Et ipse articulus Trinitatis cōtinetur implicitè etiam in ratione Saluatoris, propter determinationē personæ saluantis nos meritoriè: quæ est principale obiectum completæ salutis. Ergo Deus sub ratione Saluatoris, est subiectum in fide articulorum.

18 Secundo patet idem sic: Sub illa ratione Deus est subiectum in fide artiulorū, sub qua maxime habet habitudinem ad opus meritorium: sed talis est ratio Saluatoris: ergo, &c. Maior patet quia principia oportet habere per se habitudinem ad conclusionem: articuli autem fidei sunt principia respectu eorum, quæ in sacra scriptura cōcludūtur de opere meritorio, vt dictū fuit prius: ergo oportet illud, quod subiicitur in fide articulorū, habere habitudinē ad opus meritoriū. Minor similiter probatur: quia illa ratio habet maxime directā habitudinem ad opus meritoriū, quę includit aliqualiter rationē finis, & aliqualiter modum perueniendi ad finem. Hoc patet, quia in agibilibus, finis habet rationē pricipij, vt habetur 2. Phys. Sed ratio Saluatoris includit finem operis meritorij. s. salutem, & implicitè modum perueniēdi ad hunc finem: ergo Deus sub ratione Saluatoris maxime habet habitudinem ad opus meritorium. Et hęc fuit minor. Sequitur ergo cōclusio, quòd Deus sub ratione Saluatoris, sit subiectum in fide articulorum, & in theologia, quę est fidei declaratiua & defensiua. Ad hoc facit, ꝙ ille, de quo omnes articuli loquuntur, nomen Saluatoris accepit, vt dicitur Mat. 1. & Luc. 1. & 2. cap.

19 Ad rationes alterius opinionis respondendum est. Cum enim primo dicitur, ꝙ subiectum debet continere fundamentaliter omnia de quibus determinatur in scientia: concedatur. Et ad minorem dicendū est, per interemptionem. Ad probationē respondendū est dupliciter: Primo, quia attributio aliorum ad formalem rationē subiecti, nō est secundū ordinem causalitatis in essendo, vel inhærendo subiecto: quia si sic esset, tunc dicta secundū substantiā, non haberent attributionē ad dicta per modum accidētis: nec dicta de Deo absolute, ad ea quę dicūtur de deo in respectu ad creaturas. Sed nō est sic: Videmus enim ꝙ formalis ratio subiecti in scientia naturali, est ratio mobilis, ad quā habet attributionem ratio quāti: & ad generabile ratio cōpositi ex materia & forma, quæ ad substantiam pertinent. Ex hoc enim ꝙ aliquid est mobile, probamus ꝙ sit quantum, vt patet. 6. Phys. Et ex eo, quòd est generabile, probamus, ꝙ sit compositum ex materia & forma: vt patet primo de generatione, &. 2. Phys. Et constat quòd hæc attributio nō secundū ordinem causalitatis in essendo vel in inhęrēdo. Nō enim propter hoc aliquid est quantū, quia est mobile, sed ecōuerso: nec propter hoc aliquid est cōpositū ex materia & forma, quia est generabile & corruptibile, sed ecōuerso. Ergo attributio, quā habēt ea, de quibus determinatur in scientia ad rationem formalem subiecti, nō est secundum ordinem naturæ & causalitatis, sed secūdum ordinem cognitionis. Sic enim subiectum cum sua formali ratione est suppositum in scientia, tāquam præcognitum. Cætera autem de subiecto inquirūtur. Et hoc modo nihil prohibet, dicta per modum substantiæ, habere attributionem ad aliquid dictum per modum accidētis, (quia accidentia magnam partem conferunt ad cognoscendum quod quid est, vt dicitur. 1. de Anima.) & ea quæ dicuntur absolute, ad ea quæ dicuntur respectiue. Nam operationes diuinæ, transeuntes ad creaturam, natæ sunt deducere nos in cognitionem aliquarū perfectionum, quæ Deo absolute conueniunt. Et sic ad rationem Saluatoris, licet sit denominatiua & respectiua, possunt habere attributionem alia dicta de Deo absolute & secundum substantiam. Secundo, quia dicta de Deo secundum substantiam, & absolute, nō pertinent proprie ad Theologiam: vtpote, quòd Deus sit substantia intellectualis, vel aliquid tale: quia ad Theologiam, & ad fidem, secūdum materiam, in qua loquimur, vt Theologi, non petineut proprie, & per se, ea quę possunt de Deo demonstrari. Et huic concordat. quod dicit Aug. 9. de Trin. Huic scientiæ illud tantummodo attribuitur, &c. Sed talia supponuntur, ab alia scientia Metaphysica, vel Naturali, quæ inniuntur lumini naturali: & cum de talibus inquirit Theologus, assumit formā, Philosophi, & transgreditur limites Theologi.

20 Ad secundum argumentū dicendum, ꝙ in Theologia supponitur Deum esse Saluatorē: quo suppositō, inquiritur modus. s. ꝙ per meritum suæ incarnationis, passionis, & huiusmodi. Et si quis inquirit, an Deus sit saluator, simile est, ac si Naturalis inquirat, an aliquid sit mobile. Vnde argumentū falsum supponit. Sic patet secundus articulus. s. quid sit subiectum in theologia, quæ est habitus defensiuus fidei, & declaratiuus.

21 NVNC videndum est de tertio. s. quid sit subiectum in Theologia, prout dicit habitum eorū, quæ deducuntur ex articulis fidei. Et sicut dictum fuit supra, nō video ꝙ ex articulis aliquid proprie speculatiuum deducatur: sed potius ad articulum declarandum adducitur. Si tamē aliquid deducatur, idem est subiectū in tali habitu, & in fide articulorū. Cuius ratio est, quia in demonstratione, & in omni ratione syllogistica cōcludente directe, subiectū conclusionis sumitur idem, & sub eadem ratione, qua in minori propositione. Minor enim extremitas subiicitur in cōclusione, & præaccipitur semper in propositione minori. Sed in omni eo, ꝙ speculatiue deducitur ex articulo, articulus tenet locū minoris propositionis. Et maior sumitur, tanq̄ nota in lumine naturali: vt si arguatur sic: Vbicunq; est vnitas essentiæ in pluribus suppositis, impossibile est distinctionē esse secūdum absoluta: sed in Deo est sic, cū Deus sit trinus & vnus: ergo, &c. Patet, ꝙ hic articulus sumitur pro minore propositione: similiter in aliis: ergo subiectum talis conclusionis, & per consequens talis habitus continetur idem, & sub eadem ratione in articulo, nō vt prædicatum est, sed vt subiectū, si arguatur in prima figura, in cuius virtute aliæ concludunt: propterea quòd ad primam reducūtur. Ergo idem

eſt ſubiectum concluſionis deductæ ex articulo,& articu li:& per conſequens,Theologiæ ſic acceptæ,& articulorũ fidei. Quid autẽ ſit illud,dictum eſt in ſecundo articulo quæſtionis.Magis tamen ſto in hoc,q̃ nullius ſcientię eſt deducere aliquid ſpeculatiuum ex articulo, quia talis deductio,in nullo,aut modicũ perficeret intellectum. Practicè autẽ multa deducuntur ex articulis, vtpote,q̃ humiliter eſt viuendum exemplo Chriſti,qui ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, vt dicitur Philip.2.multa, imò quantumcũq; grauia, ſuſtinenda ſunt pro ſalute,exemplo Chriſti, qui paſſus eſt pro nobis, & ſalute noſtra: ſicut arguit Beat.Petrus.1.Can.ca. 2. vt dictum eſt ſuprà, Chriſtus paſſus eſt pro nobis,relinquens nobis exẽplum &c. Et ſimili modo ex aliis articulis multa deducuntur, quæ etſi modicũ & quaſi in nullo, perficiant intellectum quoad cognitionẽ: mirabiliter tamen promouent affectũ & bonã operationem.Et cùm cõplures, & conſimiles deductiones per ſacrã ſcripturam fiant, patet q̃ Theologia accepta pro habitu eorum, quæ ex articulis deducuntur, coincidit cum ſacra ſcriptura : propter quod de ſubiecto eius,& ratione ſubiecti,idem eſt dicendum,quod de ſubiecto ſacræ ſcripturæ dictum eſt ſuprà,ſcilicet q̃ opus meritorium eſt in ea ſubiectum.

22 Ad primũ argumentũ dicendũ, q̃ dictum Philoſophi primo Poſteriorũ intelligitur de ſcientia potiſſima, ſeu propter quid,in qua demonſtratur paſſio de ſubiecto per cauſam paſſionis, ſed ſcientia quia, quæ procedit ex effectu ad cauſam,nõ concludit ſemper paſſionẽ de cauſa ſed cõcludit quandoq; ſolũ de cauſa quia eſt. Et ideo ſubiectum in tali ſcientia non oportet habere aliquas paſſiones realiter differentes ab ipſo. Et ſi in tali ſcientia cõcludatur de cauſa quia eſt, non ſolùm accipiendo eſſe ſecundò adiacens,ſed & tertiò adiacens,vt quia eſt intelligens vel volens,vel aliquid huiuſmodi,ſufficit q̃ iſta differant à ſubiecto ratione.Et per hunc modum poteſt haberi ſcientia de Deo tam acquiſita,quàm infuſa.

23 Ad ſecundũ dicendum eſt q̃ Deus eſt ſubiectum in Theologia quæ eſt fidei defenſiua & declaratiua. Ratio autẽ formalis ſubiecti,eſt ratio Saluatoris,ad quã habent attributionẽ omnia, de quibus determinatur in Theolo. vt dictum fuit prius.Non nego tamen,q̃ Deus ſub ratione abſoluta, nõ ſit ſubiectum in Theol.propterea q̃ illa ratio eſt infinita,vt tangebatur in arguendo. Iſtud enim nõ valet,quia ſiue accipiatur infinitum pro eo,quod formaliter importatur per nomen infiniti,quod eſt priuatio finis:ſiue accipiatur pro re ſubiecta infinitati : ſemper de infinito poteſt eſſe haberi ſcientia finita. Quod patet, quantũ ad primũ modum. Eiuſdem enim ſcientiæ eſt,cõſiderare habitum & priuationẽ: quia rectus eſt iudex ſui & obliqui.Ergo ſcientia, quæ conſiderat rationẽ finiti in quacunq; materia, ſiue in quantitate,molis, ſiue virtutis, habet cõſiderare rationem infiniti,quæ ei opponitur priuatiue. Primum poteſt ſcientia finita:ergo & ſecundum. Vnde & Philo.3.Phyſ.tradit ſcientiam de infinito.Sed ratio infiniti nõ poteſt eſſe primum ſubiectum. Quantum ad ſecundum,patet idem:quia ſi repugnaret ſcientiæ finitæ,eſſe de re infinita,tota ratio repugnantiæ eſſet nõ propter rem,ſed propter rei infinitatem:quia quãtum ad hoc ſolùm,apparet ibi oppoſitio ſecundum finitum & infinitum. Si ergo ſcientiæ finitæ non repugnat tractare de ratione infinitatis,vt ſtatim oſtenſum eſt, multo minus repugnat ei cõſiderare rem ſubiectam infinitati. Et mirum eſt hoc negare, cum Deus ſecundum illud quod eſt,& nõ ſecundum aliquam ſpecialem rationem, ſit obiectum ſcientiæ beatorum,quæ finita eſt. Et ſi dicatur,quòd ſcientia ſortitur rationem ab obiecto: verum eſt,ſed non vniuocam cum obiecto: alioquin ſcientia de motu eſſet mobilis : & ſcientia,quam habemus de lapide, eſſet lapidea: quod eſt abſurdum . Quare ſimiliter non oportet ſcientiam de infinito eſſe infinitam.

24 Ad tertium dicendum,quòd ſcientia ſtrictè & propriè accepta nõ poteſt hic haberi de Deo,quòd ſit trinus, neq; per cauſam,neq; per effectum,ſicut probat argumentum:ſed accipiendo ſcientiam largè, pro quacunq; notitia declaratiua articulorũ, ſiue per autoritatem, ſiue pro quacunq; apparentia probabili, quibus poſſet perſuaderi eorum veritas, ſic de articulis poteſt eſſe talis ſcientia, & talem dicimus eſſe Theologiam.

25 Ad argumenta alterius partis reſpondendũ eſt: ad primum,q̃ ſcientia viatoris,per quã declarantur articuli: & aliqualiter defenduntur,& ſcientia Beatorũ,non differunt ſolum ex parte luminis & modi cognoſcẽdi,ſed etiã ex parte obiecti.Scientia enim Beatorum,eſt præmiũ noſtrum: propter quod eius obiectum eſt Deus,ſub ratione qua poteſt capacitatẽ intellectus replere,quod non poſſet facere aliqua determinata ratio attributalis. Sed ſcientia quã habemus de Deo in via, dirigit nos ad opus meritorium:& ideo ſubiectũ in ea eſt deus,ſecundũ rationẽ illã, quæ maximè reſpicit meritũ.Et hæc eſt ratio Saluatoris, vt declaratã fuit. Veruntamen quia ratio abſoluta latior eſt,q̃ ratio Saluatoris,& eã includit:ideo viſio patriæ clara eſt de oĩbus, de quibus nũc eſt fides ænigmatica,& nõ econuerſo. Propter quod,quicquid nũc videmus ænigmaticè,tunc videbimus facie ad faciẽ:& ſic fidei ſuccedet viſio de eodem,& non adæquata,imò ſuperexcedens.

26 Ad ſecundum dicendum,quòd in Theologia,quã litercunq; accepta nõ conſideratur de Deo ſecundum ea, quæ ipſi abſolutè conueniũt, ſed ſolum in habitudine ad creaturas: vnde ratio Saluatoris,ſecundum quam conſideratur de Deo. eſt reſpectiua.

27 Ad tertium dicendum, q̃ habitus non ſemper denominatur à formali ratione ſubiecti,ſed ſit quãdoq; denominatio à digniori. Et quia in opere noſtræ ſalutis dignius eſt illud, quod eſt ibi ex parte Dei q̃ illud,quod eſt ibi ex parte noſtra:ideo Theologia, quę eſt ſcientia noſtræ ſalutis,denominatur à Deo.

QVAESTIO SEXTA.

Tho.1.q.1.ar.4. Scotus q.4.9.5.Prologi.

DEinde quæritur, vtrum Theologia ſit practica, an ſpeculatiua.Et videtur,q̃ ſit ſpeculatiua:quia nobiliſſima ſcientia eſt gratia ſui,vt dicitur primo Metaphyſ. ſed Theologia eſt nobiliſſima ſcientia:ergo eſt gratia ſui contrà ſcientia practica,non eſt gratia ſui,ſed operis : ergo Theologia non eſt practica,ſed ſpeculatiua.

2 Item Fides, & Theologia accepta pro ſacra ſcriptura,ſunt idem habitus,vt dictum fuit:ſed fides eſt habitus ſpeculatiuus: ergo & Theologia.

3 IN contrarium eſt,quia ſcientia quæ dirigit ad operationem bonam,eſt practica: ſed Theologia dirigit ad operationem bonam,vt patet Iacobi pri. Eſtote factores verbi,& non auditores tantùm,& ſimile habetur in compluribus locis : ergo &c.

4 RESPONSIO. Circa quæſtionem iſtam videnda ſunt tria.Primum eſt,à quo denominatur ſcientia ſpeculatiua,vel practica. Secundum eſt, ſuppoſito q̃ à fine, vtrum à fine proximo,an remoto. Tertium eſt:applicare iſta ad propoſitum, inquirendo ſcilicet, vtrum Theologia ſit practica,an ſpeculatiua.

5 QVANTVM ad primũ, ſciendũ q̃ diſtinctio ſcientiarũ ſecundũ ſpeculatiuũ & practicũ, eſt à fine formaliter,à ſubiecto autẽ originaliter & radicaliter. Primũ patet,quia ſciẽtia dicitur ſpeculatiua ab actu ſpeculandi,vel à ſpeculatiõe,vt ipſũ nomẽ inſinuat.Practicaverò ab operatione extra intellectũ per eandẽ rationẽ. Praxis enim Græcè eſt operatio Latinè, nõ quæcunq;,ſed extra intellectum. Speculatio autẽ,& operatio,ſunt fines ſcientiarũ ergo diſtinctio earũ ſecundũ ſpeculatiuũ & practicum,eſt formaliter ex parte finiũ.Maior patet ex vi nominis.Minor declaratur, quia omnis habitus eſt finaliter propter operationẽ,quæ eſt ſecundũ habitũ illum : vnde & felicitas,quæ habet rationẽ finis,non eſt habitus,ſed operatio ſecundũ habitum perfectiſſimũ,vt vult Philoſophus.1. & 10.Ethic. Operatio autẽ ſecundũ habitũ ſcientiæ,eſt ſpeculatio vel praxis. Ergo ſpeculatio, & praxis,ſunt fines ſcientiarũ. Quòd autẽ operatio ſecundũ habitũ ſcientiæ, ſit ſpeculatio,vel praxis,patet: Cùm enim ſcientia attingit ſuũ obiectum per ſuã operationẽ,illa operatio vel eſt ſola cognitio veritatis circa obiectum,quæ ſpeculatio dicitur ,vel eſt cognitio dirigens in faciendo obiectũ, ſicut ars domificatiua præbet cognitionẽ dirigentẽ in faciendo domum,& medicinalis in cauſando ſanitatẽ. Et talis operatio praxis dicitur ratione vlterioris operationis,ad quã dirigit. Ergo ſpeculatio & praxis ſunt operationes ſcientiarum, & fines earum,ſecundum quorum differentiam formaliter diſtinguntur ſcientiæ ſecundum ſpeculatiuum & practicum.

1.cap.7. 10.cap.6.

6 Secundum.ſ.q̃ iſta diſtinctio ſit radicaliter à ſubiecto,patet ſic:Ex hoc habet radicaliter ſcientia,q̃ ſit ſpeculatiua vel practica, q̃ operatio ſcientiæ circa ſuũ obiectũ conſiſtat in cognitione veritatis,vel ſit directiua vlteriꝰ operis.Et hoc patet ex prȩcedẽtibus.Sed hoc habet ſcientia ex natura ſui obiecti. Ex hoc enim,q̃ obiectum ſcientiæ tale eſt,q̃ nullo modo eſt agibile vel factibile à nobis,nec per operationẽ noſtrã,contingit ipſum ſic vel aliter ſe habere,prouenit,q̃ operatio ſcientiæ,conſiſtit in ſola circa ipſum cognitione veritatis. Quando autẽ obiectum eſt agibile,vel factibile à nobis,& per operationem noſtrã cõtingit ipſum ſic vel aliter ſe habere, tunc operatio ſcientiæ circa ipſum nõ conſiſtit in cognitione veritatis,ſed dirigit in proſecutione operis. Ergo ſciẽtia habet radicaliter ex obiecto,q̃ ſit ſpeculatiua vel practica, licet hoc habeat formaliter à fine.Et vtrũq; iſtorũ innuit Philoſophus.3.de Anima,vbi primò dicit, q̃ intellectus practicus differt à ſpeculariuo fine,quantũ ad differentiã formalẽ.& poſtea tangẽs radicẽ & originẽ huius differẽtiæ ſubdit q̃ obiectũ intellectus practici,eſt bonũ non autem omne,ſed actuale, quod eſt etiã cõtingens aliter ſe habere. Et ſic patet primum principale.ſ.vnde ſumatur diſtinctio ſcientiarum ſecundum ſpeculatiuũ & practicum.

7 Quantũ ad ſecundũ,dicunt quidam, q̃ Theologia dicitur ſpeculatiua vel practica,magis à fine remoto, q̃ à proximo:& quia finis remotus Theologia eſt ſpeculatio patriæ:ideo dicunt,q̃ propter iſtũ finem Theologia qualitercũq; ſit accepta,eſt ſpeculatiua ſimpliciter. Aſſumptũ probant tripliciter.Primò, quia denominatio debet fieri à fine principal.& magis intẽto : ſed finis principalior,& magis intentus,eſt beatitudo patriæ:ergo ab ea debet denominari Theologia. Secundò, quia viator q̃diu eſt in via,nõ poteſt attingere finẽ aut terminũ: ſed Theologia eſt ſcientia viatoris : ergo finis eius non eſt aliquid,quod poſſit in via attingi : ergo finis eius nõ eſt cognitio viæ quę attingitur nunc, ſed cognitio patriæ, & ſic idẽ quod prius. Tertiò,quia in finibus & habitibus ordinatis finis ſupremus nominat habitum ſupremum: ſicut regere ciuitatẽ,& regnum, cũ ſit ſupremus finis in vita ciuili, denominat politicam,quæ eſt ſuprema inter morales ſciẽtias: ſed beatitudo patriæ eſt ſupremus finis hominis:ergo debet denominare Theologiã,quę eſt ſuprema ſcientia.

8 His tamen non obſtãtibus,dicendũ eſt,quòd Theologia non debet denominari ſpeculatiua à fine remoto, ſcilicet à ſpeculatione patriæ. Quod patet tripliciter : Primo ſic: Omnis finis,qui denominat aliquam ſcientiã, eſt operatio,quam ſcientia elicit,vel operatio quam regulat,atq; dirigit:ſed beatitudo patriæ, non eſt operatio elicita ex noſtra Theol.nec eſt directe regulata per Theologiam noſtram:ergo non denominat eam, vt ab ipſa dicatur ſpeculatiua vel practica.Minor eſt de ſe clara:ſed maior probatur: quia ſicut dictũ fuit prius,cum omnis ſcientia attingat obiectum per ſuam operationẽ,illa operatio vel eſt ſola cognitio veritatis, quæ ſpeculatio dicitur, & ab hac dicitur ſpeculatiua:vel eſt cognitio dirigens ad faciendum obiectũ,vel ad factionem vel actionem obiecti, & tũc dicitur practica. Nec practicum,ſeu ſpeculatiuum, aliter acceptũ eſt vſq; adhuc à quocũq; Philoſopho. Et ſic patẽt tam maior,quàm minor:ſequitur ergo concluſio.

9 Secundo probatur idem ſic:nulla ſcientia poteſt denominari ſpeculatiua,vel practica, à fine ad quem ſolum ordinatur per modũ diſponentis à remotis,vel per modũ meriti,aut mediãte merito: ſed Theol.non ordinatur ad beatitudinẽ patriæ,niſi ſolum diſponendo à remotis, vel per modũ meriti,vel mediante merito:ergo nõ debet denominari ſpeculatiua à ſpeculatione patriæ.Maior patet, quia habitus immediate diſponit habentem ad operationem,quę denominat ipſum.Si enim ſufficeret remota diſpoſitio,tunc virtutes morales eſſent habitus ſpeculatiui, cũ diſponãt ſaltẽ à remotis ad beatitudinẽ naturalẽ, quæ ſecundum Philo.10.Ethi.conſiſtit in cõtemplatione veritatis.Si enim ſufficeret ordo meriti ad prȩmium,fortiori ratione ipſum meritũ debet dici contemplatiuum magis q̃ illud quod ordinatur ad contẽplationem mediante merito:quod eſt abſurdum. Item vbi habitus ordinatur ad aliquem finem mediante merito, conſecutio finis eſt ſecundum modum meriti,& non ſecundum modum habitus, vt in propoſito. Beatior enim eſt vetula, vel idiota magni meriti, q̃ doctor in Theologia parui meriti: imò vetula bona,vel idiota, conſequitur finem illum.ſ.beatitudinem patriæ per meritum abſq; habitu theologiæ:doctor autem malus,habens habitum abſq; merito, nõ conſequitur. Inconueniens autem eſt,q̃ ille finis denominet habitum, qui nõ poteſt attingi per habitum abſq; aliquo alio , & poteſt attingi per aliud abſq; tali habitu . Patet ergo maior,ſcilicet quòd ſcientia non denominatur ſpeculatiua, vel practica à fine ad quem ſolũ ordinatur per modum diſponentis à remotis, vel mediante merito. Minor ſimiliter patet : quia Theologia noſtra immediate non diſponit ad viſionem patriæ,ſed habitus gloriæ:ſed ſi diſponat,hoc eſſet mediante merito,ſine quo non attingitur beatitudo ergo,&c.

10 Tertio patet illud ſic:ſi Theologia diceretur habitus ſpeculatiuus à ſpeculatione patriæ , cùm illa ſit viſio Dei per eſſentiã,poſſet dici,q̃ Theol. eſt habitus viſionis Dei per eſſentiã. Conſequens eſt falſum:ergo & antecedens.Probatur cõſequentia:quandocunq; ſub aliquo termino communiter ſumpto nõ eſt dare niſi vnum contentum ſub ipſo , licitum eſt ex termino communi inferre terminum ſpecialem ſub ipſo contentum:verbi gratia,ſi nullus eſſet homo,niſi Sortes,& diceretur,quòd homo currit:verè ſequeretur,ergo Sortes currit. Neceſſariũ eſt enim,terminum communem verificari pro aliquo cõtento ſub ipſo:ſed ſub beatitudine patriæ nõ eſt dare aliquid contentum,niſi viſionem Dei per eſſentiam : ergo ſi Theologia diceretur ſpeculatiua à ſpeculatione patrię,diceretur etiam ſpeculatiua à ſpeculatione dei per eſſentiã, quia nulla eſt alia ſpeculatio Dei in patria,in qua ſit beatitudo noſtra.

11 Ad rationes aliorũ dicendum:ad primã,q̃ denominatio propria habituum ſecundũ ſpeculatiuum & practicum,debet attendi ſecundum fines proprios, & nõ ſecundum fines communes,dato q̃ ſint principaliores:quia ad eundem finem remotũ poſſunt ordinari habitus ſpeculatiuus & practicus,ſicut ad beatitudinẽ viæ , quæ eſt contemplatio dei poſsibilis in via,ordinãtur virtutes in morales,diſponendo hominẽ,vt aptior ſit in cõtemplando, ne perturbetur paſſionibus. Ordinantur etiam ad idem ſciẽtiæ naturales, quia ex ſenſibilibus conſurgimus in cognitionem dei.Metaphyſica etiã ordinatur ad idem, magis de propinquo. Si ergo à tali fine fieret denominatio, totũ eſſet ſpeculatiuũ & nihil practicũ,vel ecõuerſo:quod eſt inconueniens.Sic in propoſito,quia beatitudo patriæ non eſt finis proprius,ſed remotus.

12 Ad ſecundum dicendũ, q̃ viatori repugnat attingere finem vltimũ ſimpliciter,ſed nõ repugnat ei attingere finem congruentẽ ſuo ſtatui, alioquin non hoſpitaretur alicubi vſq; ad finem viæ, ſimiliter nunc attingimus finem viæ congruentem ſtatui viæ,quæ eſt cognitio licet ænigmatica articulorũ de Deo ſaluatore,& aliorũ,quantum ſufficit ad dirigendum ad ſalutem.

13 Ad tertiũ dicendum, q̃ ſupremus habitus eſt habitus gloriæ ſpeculatiuus,non autẽ Theol.noſtra:imò magis ſequitur contrariũ:quia idem finis nõ poteſt denominare diuerſos habitus propria denominatione.

14 QVANTVM ad tertium articulum,de quo eſt principale propoſitũ,dicunt quidam,q̃ Theol.nec eſt ſpeculatiua,nec practica,ſed affectiua:quod probãt ſic:quia illa ſcientia eſt affectiua, cuius finis principalis eſt amor, vel affectio:ſed Theol.eſt huiuſmodi:ergo ipſa eſt affectiua. Maior patet: ſed minor probatur : primo per illud, quod dicit Apoſt.1.ad Tim.1.Finis præcepti eſt charitas. Secundo,per illud,quod dicit Aug.& inductũ fuit prius, Ille tenet & quod latet,& quod patet,&c. Tertio,per rationem : quia illud habet rationem finis,quod habet rationem melioris:ſed in via amor Dei melior eſt cognitione Dei, quam habemus per fidem , vt patet.1.ad Cor.13. Maior horum charitas.ergo,&c. Si autem eſt affectiua, nõ eſt ſpeculatiua,nec practica: quia ſpeculatiuum & practicum pertinent ad intellectum,affectiuum autem pertinet ad voluntatem.

15 Hæc autem opinio vnum affirmat,ſcilicet q̃ Theologia debet dici affectiua,de quo poſtea videbitur.Aliud autem negat,ſcilicet q̃ nec eſt ſpeculatiua, nec practica:

quòd nõ videtur verũ: quod patet primò, oſtendendo generaliter de omni ſcientia, ꝙ oportet eam eſſe practicam, vel ſpeculatiuã. Secundò, oſtendendo illud de theologia, etiamſi ponatur affectiua. Primũ patet ſic: ex parte actuũ, omnis ſcientia attingit ſuũ obiectum per actum qui conſiſtit in ſola cognitione veritatis, vel per actũ qui dirigit in exercitium vlterioris operis: ſed ſcientia, quæ attingit ſuum obiectum per operationẽ quæ conſiſtit in ſola cognitione veritatis, eſt ſpeculatiua: illa autem, cuius actus dirigit in exercitium vlterioris operis eſt practica: ergo omnis ſcientia eſt ſpeculatiua, vel practica. Vtraq; præmiſſarum patet ex præcedentibus.

16 Secundò patet idem ex parte obiectorum. Omnis ſcientia, quę habet obiectum agibile vel factibile à nobis quod per operationẽ noſtram conuenit ſic vel aliter ſe habere, eſt verè practica. Quæ autẽ non habet obiectum factibile à nobis: nec per operationem noſtram cõtingit ſic vel aliter ſe habere, eſt verè ſpeculatiua. Sed oĩs ſcientia habet tale vel tale obiectum, cũ fiat diuiſio per affirmationẽ & negationẽ: ergo &c. Maior patet ex præmiſſis.

17 Secundò patet idem de Theologia, etiam ponendo ꝙ ſit effectiua: quia cùm agamus nunc de denominatione ſcientiæ, quæ eſt à fine formaliter, vt dictum fuit, finis Theologiæ erit aut ſola cognitio veritatis circa charitatem & affectionem, aut erit cognitio qualiter charitas & bona affectio habet fieri in nobis. Sed primo modo Theologia eſſet purè ſpeculatiua, ſecundo eſſet vere practica, vt patet ex propriis rationibus ſpeculatiui & practici ſuprà poſitis. Ergo &c.

18 Ratio autẽ eorum nõ valet, nec colorẽ habet. Cũ enim dicitur, ꝙ ſpeculatiuũ & practicũ pertinent ad intellectum, affectiuum autẽ ad voluntatẽ, ergo & quod eſt affectiuum, nõ eſt ſpeculatiuũ nec practicũ: non valet, primò, quia directè eſt contra eos: quia Theologia & omnis ſcientia eſt habitus intellectiuus: ſed affectiuũ nõ pertinet ad intellectũ, ſed ad voluntatem: ergo nec theologia, nec aliqua ſcientia poteſt dici affectiua: cuius contrariũ ipſi dicunt. Secundò, quia omnis moralis ſcientia ordinatur finaliter ad hoc vt boni fiamus, vt patet ex variis locis lib. Ethi. Bonitas autẽ moralis conſiſtit in hoc, ꝙ bene afficimur, tam ſecundũ voluntatem, q̃ ſecundũ appetitũ ſenſitiuum: ergo ſcientia moralis verè eſt affectiua, & tamẽ ponitur practica: ergo affectiuũ non excludit practicum.

19 Dicendum ergo, ꝙ licet ſpeculatio, à qua dicitur ſcientia ſpeculatiua, ſit in intellectu, tamẽ praxis, à qua ſcientia dicitur practica, nõ eſt in intellectu, ſed in aliqua alia potentia. Scientia tamen denominatur practica, quia eſt cauſa praxis per modum dirigẽtis: & ſimili modo poſſet dici affectiua, licet affectio non ſit in intellectu, ſed in voluntate: ſicut dicimus, ꝙ ars eſt habitus factiuus, & tamẽ factio nõ eſt in intellectu, ſed in rebus extra eum. Sed factionem dirigit ars. Patet ergo, quòd dato quòd Theol. diceretur affectiua, iſtud tamen non excludit, quin oporteat eam eſſe ſpeculatiuam, aut practicam.

20 Dicendum ergo iuxta diſtinctionem ſuprapoſitã, ꝙ aut quæritur de Theol. quæ eſt habitus eorũ, quæ in ſacra ſcriptura traduntur, aut de Theol. quæ eſt fidei defenſiua & declaratiua. Tertius enim modus coincidit cũ primo, vt dictũ fuit in precedente quæſtione. Loquendo de Theol. primo modo, dicẽdum, quòd ipſa eſt practica ſimpliciter, quod patet ſic: Quia illa ſcientia, quæ habet pro obiecto aliquid agibile, vel factibile à nobis, ꝙ per operationem noſtrã contingit ſic vel aliter ſe habere, eſt verè & ſimpliciter practica, ſed Theol. accepta primo modo, pro habitu quo cognoſcimus ea, quæ in ſacra ſcriptura tradũtur, habet pro ſubiecto opus meritorium, quod eſt agibile à nobis, & per operationem noſtrã contingit ſic vel aliter ſe habere: ergo Theo. vel ſacra ſcriptura eſt verè & ſimpliciter practica. Vtraq; præmiſſarum patet ex præcedentibus.

21 Sed contra rationem poteſt obiici ſic: Scientia practica habet ſubiectũ ſic agibile vel factibile à nobis, quòd nos poſſumus eius eſſe cauſa ſufficiens, vt patet in Polit. & Moral. Sed nos nõ poſſumus eſſe cauſa ſufficiẽs operis meritorĩ, cũ requirat charitatẽ, quę nõ eſt in poteſtate noſtra. Ergo ſacra ſcriptura nõ eſt practica, quãuis ſit de opere meritorio, vt de ſubiecto. Eſt dicendum, ꝙ maior poſitio eſt falſa. Nõ enim requiritur ad ſcientiam practicam, quòd homo per eam ſit ſufficiens cauſa ſui obiecti: ſed ſufficit, ꝙ ſit cauſa vel concauſa, ita quòd operatio hominis neceſſario requiratur ad cauſandum obiectũ, & ꝙ ad hoc ordinetur ſcientia: Sic autem eſt in poſito. Neceſſe eſt enim, opus noſtrum cõcurrere ad meritũ. Item licet nõ ſit in poteſtate hominis, cauſare in ſe charitatẽ, eſt tamen in poteſtate ſua, diſponere ſe in tãtum, quòd Deus dabit illi charitatem, & habita charitate, in poteſtate eius eſt, meritorié agere: ideo inſtantia nulla eſt.

22 Secundo patet idem ſic: Illa ſcientia eſt ſimpliciter practica, cuius operatio circa obiectum ſuum nõ conſiſtit in contemplatione veritatis, ſed dirigit in proſecutione operis: ſed Theol. vel ſacra ſcriptura, eſt huiuſmodi: ergo ipſa eſt ſimpliciter practica. Maior patet ex præcedentibus. Et minor patet quaſi ex infinitis locis ſcripturæ, in quibus commendãtur facientes, & reprehenduntur audi tores, & nõ faciẽtes. Et ſine dubio mirũ eſſet, niſi eſſet practica, cũ euidenter appareat omni conſiderãti ſcripturam à principio vſq; ad finẽ, quia ſemper pro vna ſcripturæ columna, in qua agitur de his quæ ſunt purè ſpeculabilia à nobis, ſunt plusq̃ quingenta folia, in quibus agitur de purè practicis. Et quia opus meritorium nõ eſt ſine charitate, qua principaliter diligimus deum: ideo ſacra ſcriptura, quæ principaliter agit de opere meritorio in cõpluribus locis hortat ad charitatẽ, qua bene afficimur ad deũ. Et ſi propter hoc ſacra ſcriptura dicatur affectiua, non negando tamen eam eſſe practicam, nõ eſt male dictum. Iuxta quẽ ſenſum ſunt accipiendæ autoritates ad hoc inductæ per alios, & rationes ſimiliter. Cũ enim finis practicę ſit operatio, per quã ſit ſuum ſubiectũ, & dilectio eſt opus quoddã meritorium, nec ſine dilectione ſunt alia meritoria, ponendo dilectionẽ finem magis, q̃ cognitionem, nõ diſcedimus à propoſito noſtro, quod dictum eſt, ꝙ ſubiectum theologię eſt opus meritorium, & finis eiuſdem eſt dilectio reſpectu operis meritorĩ. Patet ergo primum, ſcĩ licet quòd Theol. accepta pro habitu eorum, quæ tradit ſacra ſcriptura, eſt ſimpliciter practica.

23 Si accipiatur Theol. pro habitu quo articuli principales defenduntur & declarantur, ſic dicendũ, quòd Theol. eſt ſimpliciter ſpeculatiua. Quod patet dupliciter, primo ex parte obiecti ſic, Illa ſcientia eſt ſpeculatiua, & nõ practica, cuius obiectum non eſt agibile à nobis, nec factibile, nec per operationẽ noſtram contingit ipſum aliter ſe habere: ſed Theol. quæ eſt fidei defenſiua & declaratiua, eſt huiuſmodi, cùm obiectum eius, vel ſubiectum, ſit Deus ſub ratione Saluatoris: ergo ipſa eſt ſimpliciter ſpeculatiua. Vtraq; præmiſſarum patet ex præcedentibus. Secundo patet idem ex parte finis ſic: Illa ſcientia eſt ſimpliciter ſpeculatiua, cuius operatio circa ſuum obiectum conſiſtit in cognitione veritatis: ſed actus theologiæ, qui defendit & declarat fidem, conſiſtit in ſola cognitione veritatis. Ad hoc enim ſolũ directe ordinatur, vt veritas articulorum, quę ſecundum humanũ intellectum multum dubia eſt & obſcura aliqualiter declaretur & defendatur: ergo ipſa eſt ſpeculatiua.

24 Ad rationes principales reſpondendum eſt. Ad primam, cũ dicitur, quòd nobiliſſima ſcientia eſt gratia ſui, concedatur: & cum ſubditur: quòd Theolo. eſt nobiliſſima ſcientia, ſi fiat comparatio reſpectu omnis ſcientię, generaliter falſum eſt. Scientia enim beatorum, multo nobilior eſt, & illa eſt gratia ſui, & purè ſpeculatiua. Si autẽ fiat comparatio reſpectu ſcientiarum, quæ habentur in via, tunc dicendum, quòd aut tunc loqueris de Theolo. quæ eſt defenſiua fidei & declaratiua, & tunc es pro me, quia illam pono ſpeculatiuam, aut de Theologia, quæ eſt habitus eorum, quæ ex principalibus articulis, cõcludun tur, & ſic dico ꝙ Theol. non eſt nobiliſſima, nec ratione ſubiecti, cum ſit de opere meritorio, tanq̃ de ſubiecto, nec ratione certitudinis euidentiæ, cum aliæ multo certius, hoc eſt euidentius procedãt. Eſt tamen nobilior inter ſcientias practicas, & ratione finis, & ſubiecti. Poteſt etiã dĩci, ꝙ eſt nobilior omnibus ſcientiis humanitus adinuentis ratione luminis, in quo reuelantur, & cognoſcuntur theologica: ſed iſta nobilitas non arguit eam eſſe ſpeculatiuã, cũ in illo lumine æquè poſſent reuelari & cognoſci ſpeculatiua, ſicut practica, & econuerſo. Su. q. 5.

25 Ad

25 Ad ſecundũ dicendum, q̃ fides accepta ſecundum ſuã totã latitudinẽ, & prout eſt idẽ cũ Theologsa primo modo dicta, eſt habitus practicus, quia nõ eſt principaliter vt cognoſcamus, ſed vt boni fiamus, vnde tota vel principalis neceſsitas fidei eſt, vt cognito fine noſtro, diriganturopera noſtra ad conſequendũ finẽ. Propter quod D. Iacob. Can. ſua. 2. dicit fidem ſine operibus otioſam. Otioſum enim eſt, quod non attingit finẽ, ad quẽ ordinatur. Ergo fides ordinatur ad hoc, vt per opera meritoria ac ſalutaria conſequamur noſtrã ſalutẽ. Et ſic eſt habitus practicus. Si autẽ arctaretur præciſe ad fidẽ articulorum principalium, ſic eſſet habitus ſpeculatiuus, & Theolog. declarans ac defendens eã, eſt ſpeculatiua: quia vt ſic conſiſtit in ſpeculatione, & declaratione, ſeu defenſione veritatis articulorum. Sed quia in Theologia primo modo, & tertio modo ſumpta, articuli applicantur practicè ad concluſiones ibidem deductas: ideo Theolog. ſic aſſumpta eſt practica. Et eſt ſimile, q̃ regnante tali aſtro, vel conſtellatione mare ſit tempeſtuoſum, purè eſt ſpeculabile à nobis. Et hoc pertinet ad habitũ purè ſpeculatiuũ, vtputa ad Aſtronomiã: & tamen nauigatiua hoc principium applicat ad opus ſic, Non expedit nauigare, mari exiſtente tempeſtuoſo, ſed regnante tali aſtro, vel conſtellatione, mare eſt tempeſtuoſum: ergo tunc nõ expedit nauigare. Vnde nauigatiua nõ eſt ſpeculatiua Similiter in propoſito noſtro licet fides articulorum principalium ſit de purè ſpeculabilibus à nobis, tamen practicè applicantur ad opus meritoriũ, tanq̃ directiua operis meritorii, vt oſtenſum fuit prius: propter quod licet fides articulorum ſit habitus ſpeculatiuus, tamen Theologia quæ articulos fidei applicat ad opus meritorium, eſt practica.

QVESTIO SEPTIMA.

De ſubalternatione ſcientiæ.

Thom. 1. q. 1. ar. 2.

POſtquam quæſitum eſt de his, quæ pertinent ad cauſas Theologiæ, nunc quærendum eſt de comparatione eius ad alias ſcientias.

1 Et primò, vtrum ipſa ſubalternetur ſcientiæ Beatorũ. Secundò, vtrum ipſa ſubalternetur alicui ſcientiæ humanitus inuentæ, vel aliæ ſibi. Ad primum ſic proceditur, Et arguitur, q̃ Theologia noſtra ſubalternetur ſcientiæ beatorum, quia Theologia ſubalternatur illi ſcientiæ, à qua neceſſariò dependet: ſed illa neceſſario dependet à ſcientia Beatorum: ergo ſubalternatur ei. Minor probatur, quia de Supernaturalibus, de quibus eſt fides, & Theologia, nihil poſſumus cognoſcere, niſi quantum reuelatum eſt nobis à Deo, & à Beatis, qui vident ea quæ nos credimus.

2 Item ſicut ſe habet linea viſualis ad lineam abſolutè ſumptam, ita Deus Saluator ad Deum abſolutè ſumptũ: ſed ſcientia, quæ eſt de linea viſuali, vt perſpectiua, ſubalternatur Geometriæ, quæ eſt de linea abſolutè ſumpta: ergo ſimiliter Theologia, quæ eſt de Deo ſub ratione Saluatoris, ſubalternatur ſcientiæ Beatorum, quæ eſt de deo abſolutè ſumpto.

3 Item, vbi finis vnius ſcientiæ eſt ſub fine alterius, ibi eſt vera ſubalternatio, vt patet ex. 1. Eth. de frænifactiua, & equeſtri: ſed finis Theol. ſiue ſit ſpeculatio viæ, ſiue ſit opus meritorium ordinatur ad contemplationem patriæ tanquam ad finem: ergo Theologia tam practica, quàm ſpeculatiua, ſubalternatur ſcientiæ Beatorum.

4 IN contrarium arguitur ſic: Scientia ſubalternãs & ſubalternata ſunt cõpoſsibiles in eodem, imò vna confirmatur per alteram, vt patet de Geometria, & Perſpecti ua, & de Arithmetica & Muſica: ſed Theologia viatorũ, & ſcientia beatorum, non ſunt compoſsibiles: ergo nõ ſe habent, ſicut ſubalternans & ſubalternata.

5 RESPONSIO. Circa quæſtionẽ iſtam videnda ſunt duo. Primũ eſt, quid ſit ſubalternatio. & quot modis fiat. Secundò declarabitur propoſitũ. Quantũ ad primum, ſciendum q̃ ſcientiã ſubalternari ſcientiæ, eſt vnã ſub altera collocari. Hoc autẽ poteſt eſſe dupliciter: vno modo ſecundum rationem vniuerſalis & particularis, ſicut indiuidua collocantur ſub ſpecie, & ſpecies ſub genere. Et hoc modo omnes ſcientiæ ſic acceptæ collocantur ſnb ſcientia in cõmuni accepta: & ſic non loquimur de ſubalternatione, quia cõſtat q̃ Geometria, & Perſpectiua quæ ei ſubalternatur, non ſe habent, ſicut indiuiduum & ſpecies, nec ſicut ſpecies & genus: ſed ſunt ſcientię diſparatę. De quarũ tamẽ ſubalternatione tractat Philo. 1. Poſte. Alio modo collocatur vna ſcientia ſub alia ſecundũ rem, & hoc dupliciter: vno modo, ſecũdum gradum dignitatis, qui gradus eſt in ſciẽtiis vel ex nobilitate ſubiecti, vel certitudine modi procedendi, vt patet in Proœm. lib. de Anima. Et talis collocatio nõ facit ſubalternationem, de qua quærimus, & de qua Philo. loquitur. 1. Poſt. quia liber de Anima, eſt de nobiliori ſubiecto, quã Geometria, vel arithmetica: ſed econtrario iſtæ certius procedunt, quàm ſcientia de anima: & tamẽ nec illa ſubalternatur iſtis, nec iſtæ illi. Alio modo collocatur vna ſciẽtia ſub alia, ſecundum dependentiã cognitionis. Quæ dependentia poteſt cauſari ex duobus: quandoq; quidem ex parte ſcibilis, & quãdoq; ex parte ſcientis. Ex parte ſcientis poteſt eſſe dependentia, vel propter conditionem indiuidui, ſicut cum aliquis eſt ſic diſpoſitus q̃ nihil poteſt ſcire de geometria, ſed ſolum credit illi, qui habet de talibus ſcientiã. Tunc enim opinio eius dependet à ſcientia alterius. Vel eſt dependentia à conditione ſtatus communis, ſicut manente ſtatu, quo homo nihil poteſt cognoſcere, niſi ex ſenſibilibus: & tunc impoſsibile eſt cognoſcere illa, quæ ex ſenſibilibus nõ poſſunt probari, niſi quãdo reuelatur ab illis, qui talia vident, & ſunt in alio ſtatu. Cap. 7. & 10.

6 Ex prima cõditione nullus dicit eſſe ſubalternationem. Sed ex ſecunda dicũt quidam, q̃ poteſt eſſe ſubalternatio: nullam verò rationẽ habentes, niſi ſolũ palliationẽ illius opinionis, quę dicit, q̃ Theol. noſtra ſubalternatur ſcienriæ Sanctorum illo modo.

7 Hoc autem eſt ſatis friuole dictũ, quia ſecundum ſtatum communẽ omnis cognitio intellectiua, & ſcientia, dependent in omni homine à cognitione ſenſitiua: ergo ſi talis dependẽtia cauſat ſubalternationẽ, cognitio intellectiua ſubalternaretur ſenſitiuæ, quod nullus vnquã dixit. Et iterũ, ſcientia Beatorum ſubalternaretur ſcientiæ Dei, quia ab ea dependet ſecũdum illum totum ſtatum: quod etiam nullus dicit.

8 Reſtat ergo, q̃ illa ſola dependẽtia cognitionis, quę eſt ex parte ſcibilis, cauſet ſubalternationem: quod poteſt eſſe dupliciter: vno modo, quia ſubiecta ſe habent, ſicut pars & totum. Alio modo, quia ſe habent, ſicut cauſa & effectus. Si vt pars & totũ, adhuc dupliciter, vel ſicut pars & totum eſſentialiter ordinata, vt homo & animal, corpus mobile & corpus mobile ad formã, vel ad vbi. Hæc enim ſe habent, vt totũ vniuerſale, & ſua pars ſubiectiua, vel ſicut totum in modo & ſua pars, vt homo & homo albus: quomodo ſe habent linea, & linea viſualis. Si ſubiectum dependeat à ſubiecto, quoad cognitionẽ, quia ſe habent ſicut pars ſubiectiua & ſuũ totum eſſentialiter ordinata: ſic eſt quidã modus ſubalternationis, ſed nondũ perfectus. Eſt quidẽ ibi aliquis modus ſubalternationis, quia ignoratis cõmunibus, quæ ſunt quo ad nos notiora (vt habetur. 1. Phyſ.) & quorũ rationes & paſsiones conueniunt partibus, neceſſe eſt particularia & paſsiones eis cõuenientes ignorare. & ſecundũ hoc ſcientia libri Cæli & mundi, & de Generatione, quæ ſunt de corpore mobili ad ſitum & ad formã, ſubalternatur ſciẽtiæ lib. Phyſ. quæ eſt de corpore mobili in cõmuni. Sed hic modus ſubalternationis non eſt vſquequaq; perfectus. Cuius ratio eſt, quia in ſubalternatione propria & perfecta, ſcientia ſubalterna dependet à ſubalternante, quãtum ad perfectam cognitionem ſuorum principiorũ, ita q̃ de principiis, de quibus ſcientia ſubalterna dicit tantũmodo quia, ſciẽtia ſubalternans dicit propter quid: ſed quando ſubiectum differt à ſubiecto, ſicut pars eſſentialis & ſubiectiua à ſuo toto, ſuperior ſcientia non poteſt dicere de principiis inferioris ſcientiæ, nec quia, nec propter quid: ergo non eſt ibi propria & perfecta ſubalternatio. Maior patet ex ratione propriæ & perfectę ſubalternationis. Minor probatur: accipiamus, gratia exempli, q̃ vna ſcientia ſit de animali, & alia de homine, nec per animal, nec per aliquid aliud ſibi conueniens, poteſt aliquid homini proprium probari nec quantum ad quia, nec quantum ad propter quid, cuius ratio eſt, quia quod conuenit animali per ſe ſicut eſt omne quod demonſtratur conueniat ei vniuerſaliter: tale autẽ non poteſt eſſe propriũ homini, ſed com-

mune omni animali. Vnde nec illud nec per ipſum concluditur aliquid de homine homini proprium. nullo ergo modo per animal, nec per aliquid animali conueniēs, poteſt aliquid proprium concludi de homine: paſſio autem communis bene concluditur de homine per animal, ſed non quo ad propter quid, ſed quia, quia quę ſunt vnū per eſſentiā. vnum nō dicit propter quid de altero nec de aliquo ei conueniente. Alioquin diceret propter quid de ſeipſo. ex quo non ſunt duo, ſed vnum. Homo autē & animal ſunt vnum per eſſentiam: ergo per animal nō poteſt dici propter quid de homine, nec de aliqua paſſione communi homini cōueniente, ſed eſt vnum & idem, quod dicit propter quid de vtroq; : & ſic patet ꝙ non eſt perfecta ſubalternatio, quando ſubiectum differt à ſubiecto ſolum ſicut pars eſſentialis & ſubiectiua.

9 Quando autē vnū differt ab altero, ſicut pars in modo verbi gratia linea & linea viſualis dicunt quidā quod tunc poteſt eſſe perfecta & vera ſubalternatio. quia pars in modo vt linea viſualis includit duo, ſcilicet quantitatem lineæ, & id per quod eſt viſualis, quorū vnum, ſcilicet quantitas, eſt cauſa ſubiectiua alterius: propter quod paſſiones lineæ poſſunt eſſe cauſa alicuius varietatis contingentis, in modo videndi, vtpote ꝙ res videatur maior vel minor: cauſa eſt, quia videtur ſub maiori vel minori angulo linearum, ideo ſcientia quæ conſiderat lineam abſolute, & paſſiones lineæ, vt Geometria, poteſt dicere propter quid de his, de quibus ſcientia quæ conſiderat lineam viſualem vt perſpectiua dicit quia, vnde perſpectiua proprie ſubalternatur Geometriæ.

10 Sed iſtud non videtur bene dictum: quia quanuis linea, ſiue quantitas, non ſit viſualis, niſi ſit colorata, & linea colorata ſe habet ad lineam, ſicut pars in modo ad ſuum totum: tamen ſecundum hoc non attenditur ſubalternatio inter Geometriam & Perſpectiuam ratione ſubiectorum. Non enim ſubiectum perſpectiuæ eſt linea colorata, ſed viſio ſeu modus videndi: nec Perſpectiua concludit aliquam paſſionem, quæ inſit ſubiectiuè lineæ coloratæ, ſed viſioni, quanuis non denominet rem ſecundū ſe & realiter, ſed ſolū vt eſt viſa. Verbi gratia, Perſpectiuus docet, quomodo res videtur maior vel minor, propinquior vel remotior, recta vel inuerſa, in alio, & alio ſitu: & certe iſta nō inſunt rei, quę ſecundū ſe non mutatur, quaſlitercūq; videatur: ſed viſioni ineſt quidā modus, ſiue paſſio, ratione cuius res apparet vidēti ſic, vel aliter. Et iſtius modi, ſiue paſſionis in viſione, cauſa eſt quantitas, vel aliqua paſsio quantitatis, non ſubiectiua, ſed effectiua. Non ſubalternatur ergo Perſpectiua Geometriæ ratione ſubiectorum, tanquā vnum ſit ſub altero, ſicut pars in modo ſub ſuo toto. Quod autem conſueuit dici, quòd perſpectiua eſt de viſuali linea, vt de ſubiecto: intelligēdum eſt ſic, ꝙ eſt de viſione, conſiderando modos, rationes & paſſiones eius, ſecundum quas linea vel quantitas eſt vario modo viſa. Non eſt ergo ſubalternatio, inquantum ſubiectum eſt ſub ſubiecto vt pars in modo, vel ſaltem vt in exemplo poſito.

11 Reſtat ergo, quòd fiat ſubalternatio alio modo, videlicet quādo ſubiecta duatum ſciētiarum ſunt omnino res diuerſæ, quarum vna nō includit alteram, ordinantur tamen ſecundum habitudinem effectus, & cauſæ, maxime finalis, & efficientis, & effectus finalis quidem, vt frēnum & equitatio, quorum vnum eſt finis alterius. Non enim fit frænum, niſi propter equitationem. Scientia ergo, quæ conſiderat finem, ſubalternat ſibi proprie illam, quæ conſiderat id quod eſt propter finem, vt equeſtris frænifactiuam, quia equeſtris dicit propter quid frænū debet eſſe talis formę, de quo frænifactiua ſolum dicit quia. Hæc autem ſubalternatio maxime inuenitur in practicis, & in artibus. Similiter, quando ſe habent, vt effectus & cauſa efficiens, ſicut ſanitas quam conſiderat Medicus, & virtutes rerum naturalium, quas conſiderat Naturalis Philoſophus. Vnde Medicus dicit quod rheubarbarum purgat choleram, ſed Naturalis dicit propter quid: ergo Medicina ſubalternatur Philoſophię naturali. Ex prædictis patet, duos eſſe modos proprię ſubalternationis tantum, ſcilicet quando ſubiecta ſe habent ſicut finis, & id quod eſt ad finem: & quando ſe habent, vt effectus & cauſa efficiens, & ſic patet primum.

12 NVNC reſtat videre de principali quæſito, videlicet vtrum Theol. ſubalternetur ſcientiæ Beatorum. Et dicendum, ꝙ quāuis Theo. noſtra dependeat à ſcientia dei, & beatorum propter conditionem ſtatus noſtri, quādiu ſumus viatores, tamen nō ſubalternatur ei proprie ſecundum aliquem prædictorum modorum. Cuius ratio eſt, quia vbicunq; eſt vera & perfecta ſubalternatio, ſcientia ſubalternans dicit propter quid de principiis ſcientię ſubalternæ, de quibus ipſa ſolum dicit quia: ſed ſcientia Beatorum non dicit propter quid de illis, de quibus fides & Theol. dicunt quia: ergo non eſt ibi propria & perfecta ſubalternatio. Maior patet ex. 1. Poſt. Minor probatur: quia quædā eorum, quæ tradit fides & Theol. non habēt propter quid, ſeu cauſam, vt Deum eſſe trinum. Quędam verò etſi habeant propter quid & cauſam, vt Deum fuiſſe incarnatum, paſſum, & huiuſmodi (hæc enim omnia facta ſunt à Deo propter noſtrā ſalutem finaliter) iſtud tamen propter quid æquè dicit Theol. noſtra, ſicut ſcientia Beatorū, nec iſtud accipit plus Theol. à ſcientia Beatorū q̄ alia. Sciētia autem vere ſubalterna, nunq̄ dicit propter quid de ſuis principiis, niſi induendo formā ſcientię ſubalternantis, quod nō fit in propoſito. Et ſic patet minor, & per conſequens tota ratio. Hęc autem magis patebunt ex ſolutione argumentorum.

13 Ad primum argumentū dicendum, ꝙ dependentia ſcientiæ à ſcientia, quę eſt ex parte ſcientis, non ſufficit ad ſubalternationem, vt declaratū fuit prius, ſed requiritur dependentia ex parte ſcibilis, ex qua conſurgit talis habitudo, quòd ſuperior dicat propter quid de principiis inferioris ſcientię, de quibus ipſa ſolum dicit quia: taliter autem non dependet Theo. à ſcientia Beatorum, ſed ſolum primo modo.

14 Ad ſecundum dicēdum, quòd maior propoſitio eſt falſa, quia linea habet aliquas paſſiones nobis notas, & de quibus conſiderat Geometria, & quæ poſſunt eſſe cauſa propter quā accidit diuerſitas in modo vidēdi, vt prius dictum fuit. Et ideo inter ſcientiā conſiderātem lineam, & conſiderantem lineam viſualem, poteſt eſſe vera ſubalternatio: ſed deus nō habet aliquā proprietatē, quę ſit cauſa noſtrę ſalutis, vel quæ dicat cauſam propter quā ſaluat nos, niſi volūtatem ſuā ſicut ſcriptū eſt, Saluum me fecit, quoniam voluit me. Et hanc nō accipit Theol. à ſcientia beatorū, ſed habet à ſe ipſa, ſicut cætera, & ideo non cōſurgit talis habitudo, ꝙ ſcientia quæ habet Deum pro obiecto, dicat propter quid de his, de quibus Theol. dicit ſolum quia. Et ideo non eſt ſimile hic, & ibi.

15 Ad tertium dicendum, ꝙ nō ſemper ſubalternatur ſcientia ſcientiæ, quando finis vnius iuuat ad finē alterius quia tunc morales ſcientiæ, quæ docent animum quietari à paſſionibus, quo facto aptior eſt ad contemplationē veritatis, ſubalternarentur omnibus ſcientiis ſpeculatiuis: quod nō dicimus: ſed requiritur ad verā ſubalternationē ꝙ ſubiectum vnius ordinetur ad ſubiectum alterius, tanq̄ ad finem, & ꝙ ſuperior ſcientia vtatur ſubiecto inferioris ſcientiæ ad conſecutionē proprii finis. Verbi gratia, frænum vel factio fræni, de qua eſt ars frænifactiua, & equitatio, de qua eſt ars equeſtris, & militare, de quo eſt ars militaris, ſic ſe habent, ꝙ frænum eſt finaliter propter equitationē, & eo vtitur ars equeſtris in equitando, & vſus equi eſt finaliter propter bene pugnare, & eo vtitur ars militaris ad bene pugnandum. Et ex hoc ordine conſurgit, ꝙ ſuperior ſcientia dicit propter quid de hoc, de quo inferior dicit ſolùm quia, ſicut equeſtris dicit propter quod frænū debet eſſe talis formæ: de quo frænifactiua dixit quia forma debet eſſe talis: ſed equeſtris dicit propter quid, ſcilicet quia talis forma neceſſaria eſt ad bene ducendum & regendum equum, & eadem ratio eſt de militari, reſpectu equeſtris. Nunc eſt ita, ꝙ ſpeculatio viæ, nō eſt ſubiectum Theologiæ noſtræ. Opus autē meritorium licet ſit ſubiectum Theologiæ practicę, ſcientia tamen Beatorum non vtitur tali opere ad conſecutionem ſui finis: quia nec talia opera ſunt in vita beata. Et ideo non dicit de opere meritorio propter quid eſt fiendum ſic, vel aliter ſicut dicit Theologia noſtra: propter quod non eſt ibi ſubalternatio.

QVÆSTIO OCTAVA.
Vtrum Theologia subalternetur Metaphysicæ.

AD secundum sic proceditur.

1 Et arguitur, quòd Theologia subalternetur Metaphysicæ, quia scientia quæ dicit propter quid, de his, de quibus Theologia dicit, quia subalternat sibi Theologiam: sed Metaphysica est huiusmodi: ergo, &c. Maior patet ex præcedentibus. Minor probatur. Theologia enim dicit, quòd Deus est vnus: Metaphysica autem dicit, propter quid est vnus, videlicet ex eo quòd est primũ ens simpliciter, & omnino perfectum. tale enim necesse est tantũ esse vnum, vt infrà patebit: quare, &c.

2 Item illa scientia, quæ supponit ea, quæ probantur in alia scientia, & vtitur eis, tanquam principiis, videtur illi scientiæ subalternari: sed Theologia sic se habet ad Metaphysicã: ergo, &c. Minor probatur: quia Theologia supponit Deum esse vnum & vtitur hoc vt quodã principio. istud autem probatur in 2. Metaphysicę. Et sic patet, quòd processus Theologiæ confirmatur per illud principium declaratum in Metaphysica. De quolibet affirmatio, vel negatio, & de nullo ambo simul, quare, &c.

3 IN CONTRARIVM arguitur, ꝙ Theologia subalternet sibi alias scientias humanitus inuentas. Et primò, quantũ ad practicas sic: Scientia, quæ est de vltimo fine, subalternat eas, quæ sunt de mediis finibus, qui sunt fines sub fine. Sed Theologia est de vltimo fine: ergo subalternat sibi scientias practicas humanitus inuentas, quæ sunt de fine medio & propinquo qui est finis sub fine.

4 Item arguitur quo ad speculatiuas: quia scientia quæ dicit propter quid de principiis aliarum scientiarũ, subalternat sibi alias: sed Theologia est huiusmodi: ergo, &c. Minor probatur: quia naturalis scientia dicit, ꝙ talis res habet talẽ virtutem: Theologia autẽ dicit, quia Deus hoc voluit sibi dare: & hoc dicendo dicit causam quare, &c.

5 CIRCA quæstionem istam videnda sunt duo. Primum est, vtrum Theologia subalternet sibi alias sciẽtias. Secundum est, vtrum subalternetur aliis. Quãtum ad primum dicendum est, quòd Theologia nõ subalternat sibi alias scientias. Cuius ratio est, quia illæ scientiæ quæ habent de suis principiis euidẽtiorem notitiã, quàm sit illa, quæ de eis traderetur per Theologiam, non subalternatur Theologiæ. Sed scientiæ humanitus adinuentæ sunt huiusmodi: ergo, &c. Maior patet: quia propria subalternatio est, quando inferior scientia dependet à superiore, quãtum ad perfectam cognitionem suorũ principiorum. Et ideo non potest esse quòd per sciẽtiam subalternatam perfectius cognoscantur principia, quàm per scientiã subalternantem: & per consequens nec euidentius: quia euidentia per se pertinet ad perfectionem cognitionis, & magis quàm adhæsio, quæ potest esse de falsis. Propter quod illa cognitio est perfectior, quæ est euidentior. Minor similiter patet: quia scientiæ humanitus adinuentæ habent de suis principiis claram euidentiam via sensus, memorię, & experiẽtiæ, vt dictum est suprà, & vt patet ex Procœmio Metaphy. Theologia autem, si quam tradit de eis cognitionem, illa est ænigmatica tantùm, quia est per solam auctoritatem, ideo, &c.

6 QVANTVM ad secundum, dicendum, ꝙ Theologia non subalternatur alicui scientiæ humanitus adinuentæ. Et patet dupliciter: Primò, quia Theologia plus dependet à scientia Dei & Beatorum, quàm ã quacunque scientia humanitus inuenta: sed ipsa non subalternatur propriè scientiæ Beatorum, vt patet ex præcedẽti quæstione: ergo nec alicui humanitus inuẽtæ. Secundò, quia nullus modus subalternationis inueniri potest inter ipsam & illas, vt patet discurrendo per singulas. Non enim subiectum cuiuscunq; alterius sciẽtiæ, est finis subiecti Theolog. qualitercunq; acceptæ, sed potius econuerso: nec aliæ scientiæ dicunt causam de principiis cuiuscunq; veritatis, de qua Theologia dicat tantùm quia: ergo nullo modo subalternatur Theologia alicui scientiæ humanitus inuentæ.

7 Ad rationes vtriusq; partis respondendum est. Ad primam per interemptionem minoris: & cùm probatur per hoc, quòd Metaphysica dicit propter quid Deus est vnus, de quo Theolo. dicit solùm quia: dicendum, quòd falsum est, quia Deum esse vnum non habet causam. Vnde licet Deum esse primum ens simplicissimum, & vndequaq; perfectum, concludat infallibiliter, Deum esse vnum, & possit esse, quo ad nos, medium cognoscendi: tamen non est causa rei cognitæ, nec de ea dicit propter quid.

8 Ad secundam dicendum, quòd supponere ea, quæ in illa scientia probantur, & vti eis, non sufficit ad subalternationem. Alioquin omnes aliæ scientiæ subalternarẽtur Logicæ, quia supponunt modum arguendi, & vtũtur eo. Quòd si intelligatur, non de modo sciendi, sed de principiis scientiæ, vt argumentum videtur assumere: dicẽdum est tunc, quòd assumere pro principiis ea, quæ in alia scientia probata sunt probatione quæ fit à priori per causam dicẽtem propter quid, bene facit ad veram subalternationem: sed Theologia nihil tale assumit à Metaphysica: tũ quia quòd Deus sit vnus, non assumit ab ea, sed tenet sola autoritate diuina, cui magis innititur quàm cuicunq; rationi humanæ: tum quia Metaphysica non probat Deum esse vnum per causam à priori, sed solũ à posteriori. Quod autem subditur, quòd processus Theologiæ confirmatur per illud principium Metaphysicum, De quolibet affirmatio, vel negatio, & de nullo ambo simul: verum quidẽ est, sed non oportet, quòd sumatur à Metaphysica, quia per se notum est cuicunq; intelligenti terminos: nec Metaphysica dicit de hoc propter quid, sed solùm dat declarationes quasdam contra negantes voce, quanuis non possint negare mente.

9 Ad rationes alterius partis dicendum est: ad primam, cùm dicitur, quòd illa scientia, quę est de fine vltimo, subalternat sibi alias: verũ est, si aliæ cõsiderent sua subiecta in ordine ad finem illum, sicut frenifactiua considerat frenum in ordine ad equitationem: & si ex tali ordine consurgat hæc habitudo quòd superior scientia dicat euidenter propter quid de principiis inferioris sciẽtiæ. Neutrum autem istorum est inter Theologiam, & alias scientias: quia scientiæ præctieæ, quanuis sint de talibus, quæ possint ordinari ad illud de quo est Theologia, tamen non considerant ea, vt sub tali ordine: nec Theol. dicit de principiis eorum propter quid, vel saltem non euidenter.

10 Quod arguitur vltimò de Theologia, quòd dicit propter quid de principiis aliarum scientiarum, quia voluntas Dei est causa rerum, dicendum, quòd istud non valet, propter tria. Primum est, quia scientia subalternata necessariò habet accipere propter quid à subalternante, quia aliter se habere non potest. Scientiæ autem humanæ non habẽt necessariò accipere istud propter quid à Theologia. Per rationem enim naturalem potest sciri, quòd Deus est causa rerum per voluntatem. Ideo, &c. Secundò, quia istud propter quid non redditur nisi per causam remotam: quod nõ sufficit ad propriam subalternationem. Tertiò, quia istud propter quid non manifestat ipsum quia, vel non euidenter: sed econtrario per ipsum quia, innotescit ipsum propter quid. Non enim Theologus, vel quicunque alius, primò nouit voluntatem Dei, ac deinde per voluntatem notam cognoscit quòd talis res habet talem virtutem: sed econuerso, per hoc quòd videmus quòd talis herba habet talem virtutem, cognoscimus voluntatem Dei esse, quòd talis herba possit hoc vel illud facere. ideo tale propter quid, non facit ad veram subalternationem.

DIVI-

Magistri Durandi de Diuisio Literæ Magistri Sancto Porciano

SENTENTIARVM, CVM SENTENtia eiusdem in generali, & speciali: & primæ distinctionis primi Libri.

VEteris, ac nouæ legis. Hic incipit tractatus, & diuiditur in duas partes. Primò enim Magister præmittit quædam generalia, quasi totius operis prælibatiua. Secundò, suam intentionem exequitur. Et hoc in principio secundæ distinctionis, ibi, Hic ... & vera & pia fide. Prima est præsentis lectionis: & diuiditur in tres partes. In prima, Magister determinat suum intentum. In secunda, mouet quæstiones circa determinata. In tertia, ponit quandam epilogationem, in qua continuat dicta dicendis. Secunda incipit ibi, Cùm autem hominis. Tertia ibi, Omnia ergo quæ dicta sunt. Prima pars diuiditur in tres: quia primò præmittit quandam diuisionem vtilem toti operi. Secundò, membra diuisionis declarat. Tertiò, mouet quandam dubitationem. Secunda incipit ibi, Illud verò in rebus cõsiderandum est. Tertia ibi, Notandum verò &c. Secunda pars principalis, in qua mouet quæstiones, diuiditur in tres partes, secundum tres quæstiones, quas mouet. Secunda incipit, Sed cum Deus diligat nos. Tertia ibi, Hic cõsiderandum est. Cuilibet autem quęstioni adiungit suã solutionẽ. Et hæc est diuisio, & sententia in generali.

2 In speciali sic procedit Magister: primò ponit, ꝙ consideranti diligenter & subtiliter continentiã veteris ac nouæ legis, patet, totam sacram paginam circa res & signa versari: & declarat membra huius diuisionis, dicẽs, quòd res est de his, quæ non adhibentur ad aliud significandũ: signa verò, quorũ vsus in significatione est. Subdiuidit signa, dicẽs, quòd signorũ quædam sunt signa solũ, vt sacramenta veteris legis: quædã verò sunt signa & res, vt sunt sacramenta nouæ legis. Comparat etiã signa ad rem, dicens, ꝙ omne signũ est res: non enim potest signare quod nihil est: sed non omnis res est signũ, quia non omnis res ad significandũ adhibetur. Hinc etiam ordinẽ concludit agendi, quia primò est agendũ de rebus quæ in tribus libris continẽtur: & postea de signis, quod fit in .4. li. Deinde ponit subdiuisionẽ rerum: quia alię sunt, quibus fruendum est: illæ scilicet, quæ beatos nos faciunt, vt Trinitas, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Aliæ sunt, quibus vtendum est, illæ scilicet, quibus tendentes ad beatitudinẽ adiuuamur: vt creaturæ, per quas in Deũ manuducimur. Et hoc confirmat Magister per Augu. Aliæ sunt res, quę fruuntur & vtuntur, vt creaturę rationales in medio situatę, fruendorum scilicet, & vtendorũ. Vbi determinat, quid est frui, & quid vti. Postea remouet quandã dubitationẽ: vbi sic procedit. Primò enim ponit quandam aliam assignationem de frui & vti, cum gaudio nõ spei, sed iam rei: vti verò est assumere aliquid in facultatem voluntatis: vnde concludit, quòd omnis fruitio sub vsu continetur. Secundò ex hoc opponit contra prædicta, dicens, ꝙ soli Beati fruuntur: quia solũ habent gaudium rei. Tertiò respõdet, dicens, quòd soli Beati fruuntur propriè & perfectè, iusti verò in via impropriè, & imperfectè. Aliam etiã quæstionem soluit, dicens, quòd iusti in via, habent gaudiũ reale: ideo etiam realiter loquẽdo oportet quòd etiã fruantur: quia quicunq; alicui rei cũ delectatione adhæret, fruitur. Sed si ista fruitio & adhæsio alibi sit, quàm in Deo, sic est abusiua fruitio. Deinde quærit, vtrum hominibus sit fruẽdum, an vtendum. Et respondet secundum Augustinum, quòd vtendum est, non fruendum: quia propter se nõ sunt diligendi: vt tamẽ videtur dicere Apost. quòd hominibus sit fruendum ad Philemonẽ dicens, Itaq; frater ego te fruar in Domino. Et respondet secundum Augustinum, quòd non dicit, Ego fruar te: sed addit, in Domino. Sed homine sic in Deo frui, potius est Deo frui, quàm homine. Contrà quæritur, vtrum Deus vtatur nobis, an fruatur. Et dicit, quòd non fruitur, sed vtitur. Sed tamen differenter quàm nos: quia nos vtimur aliis rebus propter nostram vtilitatem. Deus autem nobis vtitur non ad vtilitatem suam, sed ad nostram. Et exempla habentur ex verbis Augustini. Hoc habito, quærit, vtrum virtutibus sit fruendum. Et primò ostendit per autoritatẽ Augustini, quòd nõ, tali ratione: Omne quo est fruendum, propter se est amãdum. virtutes autem non sunt propter se amandæ, sicut ostendit autoritate Augustini: ergo virtutibus non est fruendũ. Sed ꝙ virtutibus est fruendũ, & propter se sint appetendæ, ostendit autoritate Ambrosii. Et respondet Magister, quòd nõ est fruendum virtutibus. Et quod dicit Ambrosius, quòd propter se sunt appetendæ vel amandę, hoc est, quia delectant suos possessores, & habent aliquid, vnde propter se amentur: tamen earũ amor ad aliud ordinatur. Vnde non est in eis sistendum: sed vlterius per eas ad beatitudinem est tendendum. Sed cõtra hanc solutionem obiicitur sic, Frui est amore alicui adhærere propter se sed hoc est intelligendum cum hac additione, tantùm, ita ꝙ amor non referatur ad aliquid: sed sic non est adhęrendum virtutibus propter se: sed vlterius propter beatitudinẽ est virtutibus adhærendũ: & hoc ostendit autoritate Augustini: & ideo virtutibus non est fruendum, sed Deo. Vltimò recapitulat ea, quæ dicta sunt, ostendens secundũ quem ordinẽ de eis sit tractaturus, quia prius de rebus, quã de signis: & prius de rebus, quibus fruendum est, quàm de eis, quibus vtendum est. Et hæc est sententia in generali, & speciali.

PRIMA QVÆSTIO PRIMÆ distinctionis.

Vtrum frui sit actus intellectus, an voluntatis.

Tho. 1. 2. q. 11. ar. 1. & q. 25. ar. 2.

CIrca distinctionem istam quæritur de duobus in generali, scilicet de fruitione, & vsu. Circa fruitionem quæruntur duo: Primum est, cuius potentię actus sit, frui. Secundum est, quid sit obiectum fruitionis. Ad primum sic proceditur. Et arguitur, quòd frui sit actus intellectus: quia nobilissimus actus videtur esse nobilissimæ potẽtię: fruitio nominat actum nobilissimũ, & intellectus est nobilissima potentia: ergo fruitio est actus intellectus.

3 Item habendo bonum fruimur: sed idem est habere, quod nosse, secundum Aug. lib. 83 quęst. ergo frui est idem quod nosse. sed nosse est actus intellectus: ergo, &c.

3 IN CONTRARIVM est, quod dicit Aug. & habetur in litera, quòd frui, est amore inhærere alicui rei propter seipsam. Amor autem pertinet ad voluntatem: ergo, &c.

4 RESPONSIO. Videnda sunt duo: Primum est, quid sit fruitio, & quot requiruntur ad fruitionem. Et ex hoc secundo apparebit, quod quæritur.

5 QVANTVM ad primum, sciendum est, quòd significata nominum probare non possumus, nisi ex vsu & acceptione doctorum. Beatus autem Aug. 12. de Ciu. dicit quòd nomen fruitionis à fructu descendit. Fruimur enim fructu, sicut cibamur cibo, Fructus autem est illud, quod vltimò de arbore, & cum quadã delectatione percipitur, Fruitio ergo includit delectationem: propter quod cùm aliquis multum delectatur in aliqua re, dicimus ꝙ fruitur ea. Delectatio autem requirit cognitionem: quia delectari non est nisi cognoscentis, vt habetur. 7. Ethic. Ideo fruitio requirit cognitionem præuiam delectationi: non autem quæcunq; delectatio sufficit ad fruitionem, sed illa, quæ quietat appetitum, vel totaliter, vel in illo genere: quod concordat prædictis. Fructus enim est, non quodcunq; ex arbore proueniẽs, sed vltimum, vltra quod nihil aliud expectatur. sic fruitio à fructu dicta, est delectatio, non quæcunq;, sed illa, in qua finaliter quietatur appetitus.

6 Patet ergo quòd tria concurrunt ad fruitionẽ, cognitio, delectatio, & quietatio. Horum autẽ trium primum, scilicet cognitio non pertinet ad essentiam fruitionis intrinsecæ, sed antecedit. Cuius ratio est, quia fruitio aut est delectatio, vel saltem nõ potest esse fine delectatione: sed cognitio non est delectatio, & potest esse sine omni delectatione: ergo fruitio non est essentialiter ipsa cognitio. Maior patet ex dictis. Minor probatur. Quòd enim cognitio nõ sit delectatio, de se patet, eo quòd cognitio pertinet ad potentiam appræhensiuam, delectatio autem ad appetitiuam. Quòd etiam possit esse fine delectatione, videtur, cùm prius possit esse fine posteriori, vel secundum natu-

naturam,vel saltem diuina virtute:cognitio autem prior est delectatione:& ideo inuenitur quandoq; sine delectatione naturaliter. Tristitia enim quæ excludit delectationem,necessariò requirit cognitionẽ. Potest etiam esse,saltem diuina virtute,q̃ habentes cognitionem cuiuscunq;, etiam habentis supremi boni rationem non sequatur delectatio,fruitio autem nequaquam est,vbi delectatio non est:quia si posset esse sine delectatione, pari ratione posset esse cum tristitia : quod enim non coexistit vni oppositorum, potest stare cum reliquo. Relinquitur ergo, quòd fruitio non sit cognitio essentialiter:sed præexigit cognitionem antecedentem : quia nõ delectamur,nec fruimur, nisi cognitis.

7 Delectatio autem se habet ad fruitionem, sicut genus ad speciem:sed quietatio,sicut differẽtia specifica,vel eam circunloquens. Est enim fruitio delectatio,non quęcunq;, sed quietans appetitum. Et hoc est,quod dicit Aug.10.de Trin.quòd fruimur cognitis, in quibus voluntas propter se delectata conquiescit. Et ex hoc patet,secundum,quod quæritur,cuius potentiæ actus sit frui : quia voluntatis. Quod patet dupliciter:primò,ex suo genere sic:Illius potentiæ actus est frui, cuius est delectari : Sed delectari est actus voluntatis. Ergo,&c. Secundò patet idem,ex eius specifica differentia sic:Eiusdem est moueri ad terminum, & quiescere in termino. Sed desiderium de bono habendo, & fruitio de bono habito, se habent sicut motus, & quies:ergo eiusdem est desiderare,& frui:sed desiderium est actus appetitus vel voluntatis, ergo & fruitio.

8 Ad primum dicendum, quòd fruitio non est nobilissimus actus, sed est delectatio consequens nobilissimum actum,scilicet actum intellectus circa nobilissimum obiectum. Vnde fruitio non nominat actum beatificantẽ nos essentialiter, sed delectationẽ superuenientẽ beatitudini, sicut superuenit pulchritudo iuuentuti.

9 Ad secundum dicendum, quòd habendo summum bonum,fruimur:sed ipsum habere non est frui,sed quoddam præsuppositum fruitioni, sicut nosse præsupponitur delectationi.

QVAESTIO SECVNDA.

Tho.1.2.q.11.ar.2. Durand.in.3.dist.26.q.2. Et in.4.dist. 49.q.5. De Pallude ibid.q.4. Holcot.q.7. determinationum.

SEcundò quæritur de obiecto fruitionis, vtrum illud sit solùm Deus,vel possit esse aliquid aliud.

1 Et videtur, quòd non solùm Deo sit fruendum : quia omne illud potest esse obiectum fruitionis, quod potest quietare voluntatem & implere eius capacitatẽ:sed aliud à Deo potest quietare voluntatem, & implere eius capacitatem ergo.&c. Maior patet ex suprà dictis. Minor probatur:quia omne finitum potest impleri aliquo finito,quod non est Deus:sed capacitas voluntatis est finita:ergo potest impleri aliquo finito, quod non est Deus. Et hæc fuit minor. *q.præce.*

2 Item,quod amatur propter aliud non est obiectũ fruitionis:sed Deus amatur propter aliud. Amatur enim,ac ei seruitur propter mercedem, vt dicit quædam glosa super illud Luc.15.Quanti ergo mercenarii,&c.

3 IN CONTRARIVM arguitur,quia solo fine vltimo fruendum est : sed solus Deus est finis simpliciter vltimus, sicut est agẽs simpliciter primum:ergo solo Deo est fruendum.

4 RESPONSIO. Dicenda sunt duo:Primum est,q̃ immediatum obiectũ fruitionis non est Deus,sed aliquis actus quo Deus à nobis attingitur. Secundum est, quòd obiectum fruitionis remotum est solus Deus.

5 Primum patet, præmittendo duas distinctiones necessarias ad propositum. Prima est de fine, eò quòd delectatio, qua quiescit voluntas in aliquo, vt in fine, est fruitio. Finis enim dicitur dupliciter:vno modo,res assecuta, sicut finis auari est pecunia. Alio modo assecutio rei,sicut finis auari dicitur possessio pecuniæ.Et eodem modo finis creaturæ rationalis est Deus, sicut res assecuta : sed finis eius vt assecutio, est operatio, per quã Deum assequimur. Et hæc est visio Dei.

6 Secunda distinctio est,de amore : quia cum fruitio sit actus voluntatis,& omnes actus volũtatis radicaliter fundentur in amore,omnes habent aliquo modo iudicari ex amore. Est autẽ duplex amor,scilicet amor beneuolentiæ, & amor concupiscentiæ. Illud amamus amore beneuolentiæ,cui volumus aliquod bonũ, vel aliquam perfectionẽ: ipsum autem bonum,vel perfectionẽ,quam volumus nobis,vel aliis amamus amore concupiscentiæ.

7 Hoc præmisso,patet primum propositum sic : Immediatum obiectum amoris concupiscentię,non est res subiecto distincta à cõcupiscente:sed fruitio,cùm sit delectatio de Deo, & in Deo habito, est quidam amor concupiscentiæ : ergo immediatum obiectum fruitionis vel delectationis non est Deus,cùm sit res à nobis subiecto distincta,sed aliquis actus,quo à nobis attingitur vel habetur, Vtraq; præmissarum patet. Et primò maior inductione & syllogismo. Inductione patet, Diligo vinum dilectione concupiscentiæ : nunquid immediatum obiectum istius dilectionis est vinũ ? certè non, sed vsus vini,qui est actus gustatiuus,vel gustandi. Non enim diligo vinum immediatè,sed gustare vinum,& idem est in omnibus aliis. *Vide Caie.22. q.17.ar.5.*

8 Ratione patet idem:illud amatur amore concupiscentiæ,quòd est bonum,vel perfectio, quam nobis volumus, vel amicis : sed res subiecto distincta,nũquam est bonum nostrum, nisi ratione actus, quo nobis coniungitur sicut nutrimentum:puta panis aut vinum nũquàm esset nobis bonum, nisi ratione actus quo nobis coniungitur, cùm comedimus aut bibimus:& ipsa coniunctio est bonũ nostrum immediatum:ergo res subiecto distincta à concupiscente, non est immediatum obiectum amoris cõcupiscentiæ. Et hæc fuit maior. Minor probatur,scilicet quòd fruitio, quæ est delectatio de Deo, & in Deo habito sit amor concupiscentiæ : quia aut est amor concupiscentiæ, vel beneuolentię. Non potest dici,quòd sit amor beneuolentiæ,quo volumus aliquod bonũ Deo : quia delectatio de Deo habito, respondet desiderio de ipso habendo:sed per tale desiderium non desideramus aliquid Deo, sed nobis:non enim desideramus Deo aliquid habendum ab ipso, (fatuum enim esset tale desiderium, cùm nihil futurum possit ei aduenire) sed desideramus ipsum habẽdum à nobis, quod pertinet ad amorem concupiscentiæ, quo desideramus nobis aliquod bonum. Hoc est autem Deum habere,vel videre,vel aliquid tale:ergo delectatio de Deo habita, non est amor beneuolentiæ ad Deum, sed amor concupiscentiæ retortæ ad nos. Item, amor habens pro formali ratione obiecti bonum vtile, vel delectabile, est amor concupiscentiæ : sic autem est in proposito : habet enim fruitio pro obiecto, bonum summè delectabile : ergo,&c. Et sic probata est vtraque propositio ; resumatur ergo ratio.

9 Contra hoc tamen obiiciunt tripliciter. Primò,contra maiorem illius rationis,probando, q̃ amor concupiscentiæ potest pro immediato obiecto habere rem subiecto distinctã ab ipso subiecto cui concupiscitur:quia laus, fama,& honor, sunt res subiecto distinctæ ab eo qui laudatur,honoratur, vel famatur, & tamen cadunt sub concupiscentia. Concupiscunt enim multi famari, laudari,& honorari, & quidam posuerũt felicitatem in honoribus, vt patet ex primo Ethic. Secundò instant contra minorem,probando,quòd delectatio non pertinet ad amorem concupiscentiæ:quia illud quod principaliter concupiscitur,non est amor concupiscentiæ,sed est obiectum ipsius: sed fruitio vel delectatio est principaliter concupita : omnes enim appetunt delectari : quare, &c. Item,amor concupiscẽtiæ est propriè de futuro:sed delectatio est de præsenti:ergo delectatio non est amor concupiscentiæ. *Cap.5.*

10 Ad primum dicendum, quòd operatio vnius, potest esse delectabilis alteri,tripliciter : vno modo,inquantum per operationem alicuius consequimur aliquod bonum: & secundum hoc operationes illorum,quæ nobis bonum faciũt,sunt nobis delectabiles, quia bene pati ab alio, est delectabile. Alio modo,secundum quòd per operationes aliorum efficitur nobis aliqua cognitio vel æstimatio proprii boni. Et propter hoc homines delectantur in hoc, quòd laudantur, vel honorantur ab aliis : quia per hoc accipiunt *Th.1.2.q. 32.ar.5.c.*

accipiunt æſtimationẽ, quòd in ſeipſis eſt aliquod bonũ. Et quia illa ęſtimatio fortius generatur ex teſtimonio bonorum, & ſapiẽtum, ideo in honoribus horũ & laudibus homines magis delectantur. Et quia adulator eſt apparẽs laudator, propter hoc adulatores ſunt delectabiles. Tertio modo, operationes aliorũ ſunt nobis delectabiles, inquantũ æſtimantur vt bonum propriũ propter vim amoris, quæ facit æſtimare amicũ, quaſi eundẽ ſibi. Ex quibus apparet, quòd nihil extrinſecũ eſt immediatũ obiectum delectationis: extrinſecũ dico ſecundũ rem, & ſecundum æſtimationẽ. Quod auẽ dicitur, ꝙ quidam poſuerunt felicitatem in honoribus, bonum quidẽ eſſet argumentũ, ſi opinio eſſet vera, ſed falſa eſt, propter rationem, quã ſubdit Philoſ. quòd honor magis eſt in honorante, quàm in honorato. Ideo æſtimans honorẽ eſſe bonum ſuum, decipitur, & ſic deceptus delectatur eodẽ modo, quo aliquis delectatur in aliquo, quod æſtimat bonũ eſſe: quia voluntas per nullũ actum poteſt tendere in aliquod bonum niſi mediante cognitione. Et ideo, ſi malũ æſtimetur bonũ, & bonum extrinſecũ ęſtimetur intrinſecum, poteſt de vtroq; eſſe delectatio ſequens falſam æſtimationem.

11 Ad ſecundum dicendũ, quòd omnis delectatio pertinet ad amorem concupiſcentiæ: & quod dicitur in cõtrarium, quia illud quod principaliter cõcupiſcitur, non eſt amor concupiſcentiæ, dicendũ, quòd ſi ly principaliter, dicat ſummam & potiſſimã conditionẽ obiecti concupiſcẽtiæ, verũ eſt, quia potiſſimũ obiectum non poteſt eſſe aliquis actus concupiſcentiæ: & hoc modo delectatio non eſt principaliter concupita, quia non eſt potiſſima perfectio noſtra, ſed potius viſio, vt declarabitur. 4. li. Si autem, ly principaliter, dicat conditionẽ obiecti, non potiſſimã, ſed in comparatione ad quædã alia obiecta, ſic maior eſt, falſa: quia nihil prohibet aliquẽ amorem concupiſcentiæ puta delectationẽ illam, de qua loquimur, eſſe obiectum alterius actus, puta deſiderii, & principalius, quã ſint multi alii actus: ſicut magis deſidero delectari, quã deſiderare: & tamen vtrunq; concupiſcitur, ſcilicet delectatio, vt de ſe patet, & deſiderare, ſecundum illud Pſal. Concupiuit anima mea deſiderare.

1. 49. q. 4.

12 Ad tertium, cùm dicitur, quòd amor concupiſcentiæ eſt ſolum de futuro, dicẽdum, quòd falſum eſt. Non enim nomen concupiſcentiæ eſt ſolùm de futuro. Licet enim nomen concupiſcentiæ, ſecundum vſum, communiùs accipiatur pro deſiderio non habiti, tamen ſecũdum rei veritatem conuenit etiam cõplacentiæ ſeu delectationi, quę habetur de bono habito, & hoc etiam omnes concedunt. Delectatio enim, quæ habetur de cibo vel potu guſtato, conſtat ꝙ pertinet ad amorẽ concupiſcentię. Nullus enim ſanæ mentis diceret, quòd pertineret ad amorem amicitiæ, qui non poteſt eſſe ad creaturas irrationales, & ſic patet, quòd inſtantiæ iſtæ non valent.

Infrà in 3. d. 28. q. 1.

13 Secundò patet idem ſic. Idem eſt obiectum deſiderii præcedentis, & delectationis ſequentis, ſicut idem eſt terminus in quo eſt quies, & ad quem eſt motus: ſed immediatum obiectum deſiderii nõ eſt Deus, ſed aliquis actus, quo Deum attingimus: ergo immediatum obiectum fruitionis, vel delectationis non eſt Deus, ſed aliquis actus, quo Deus attingitur. Maior patet. Sed minor probatur: quia obiectum deſiderii eſt aliquod futurum: Deus autem ſecundum ſe, non eſt futurus, ſed eius viſio ſeu manifeſtatio nobis eſt futura: ergo illa viſio, ſeu manifeſtatio, quæ non eſt Deus, eſt obiectum immediatũ deſiderii, & etiam Deus, vt in illa includitur, erit obiectum.

14 Contra iſtam rationẽ inſtatur, negãdo maiorẽ: quia ſi idem eſſet obiectũ deſiderii & delectationis ſequentis, tunc idẽ eſſet obiectũ ſui ipſius, quia delectatio poteſt eſſe obiectũ deſiderii. Sed ad hoc reſpondetur, quòd non vniuerſaliter ratio aſſumpſit quòd idem obiectũ ſit deſiderii & delectationis ſemper, cùm deſideriũ poſſit eſſe obiectũ deſiderii, non idem numero, ſed aliud, & delectatio ſimiliter. Sed aſſumitur in ratione dicta, quantùm pertinet ad propoſitum, quod ſecundum partẽ, & non vniuerſaliter, eſt idem obiectũ poſsibile: ſic ſcilicet, quòd vbi eſt eadem ratio obiecti extrinſeci, in quod tendit & quieſcit voluntas per deſiderium & delectationem, ibi eſt illud idẽ obiectum immediatum & intrinſecum vtriuſq;. Et illud non habet aliquam inſtantiam. Sicut enim deſidero vinum non habitum, & delector in eo habito, ita quod idem eſt obiectum extrinſecum deſiderii & delectationis, ſcilicet vinum: ſic idem eſt immediatum obiectum vtriuſq;, ſcilicet guſtare vinum. Et eodem modo in propoſito, de deſiderio, & delectatione reſpectu Dei: quia ſicut idem eſt obiectum extrinſecum, oportet, quòd ſit idem obiectum immediatum & intrinſecum vtriuſque, ſcilicet deſiderii, & delectationis.

15 Tertia ratio principalis eſt iſta: ſicut ſe habent deſiderium & delectatio ad bonum, ſic ſe habent timor & triſtitia ad malum: ſed ſumma triſtitia, quã habent damnati, non eſt de Deo ſecundum ſe & immediatè, ſed de dolore quem ſentiunt, vel magis de carẽtia viſionis diuinæ: ergo ſumma delectatio, vel fruitio, quam habent Beati, nõ eſt de Deo ſecũdum ſe immediatè, ſed de diuina viſione. Sed diceret aliquis, quòd non eſt ſimile, quia Deus ſecundũ ſe, non poteſt habere rationem mali, ideo de Deo, vt ſic, non poteſt eſſe triſtitia: ſed quia Deus ſecundum ſe poteſt habere rationem boni: ideo de Deo ſecundum ſe poteſt eſſe delectatio. Sed illud non valet: quia ſicut Deus de ſe non habet rationem mali per comparationem ad damnatum: ſed ſolùm ratione pœnæ, quam infert: ita Deus ſecundum ſe non eſt bonus Beatis, niſi ratione præmii, quod infert. Quia ſicut probatum eſt, nihil extrinſecum eſt bonum alicuius, niſi ratione alicuius boni intrinſeci.

Cap. 5. Th. 1. 2. q. 32. ar. 1. & 5.

16 Quarta ratio talis eſt, ſecũdum Philoſophũ. 10. Ethic. delectationes diſtinguuntur ſecundum operationes, quas conſequuntur, & ſecundum eas iudicantur bonæ vel malæ. Hoc ergo intelligitur vel de operationibus, quæ ſunt prçuiæ delectationibus, & non ſunt obiectum delectationum, ſicut ſunt cognitiones obiectorum. Tales enim ſem per præcedunt delectationes, quę non poſſunt eſſe, niſi de cognitis, nec tamen ſemper ſunt obiecta. Vel hoc intelligitur de operibus, quæ præcedunt, tanquàm obiecta. Non poteſt intelligi primò modo, quia cognitione, quæ præcedit omnem dilectationẽ, nulla delectatio poteſt iudicari mala: quia omnis cognitio eſt bona. Cognitiones etiã malorum bonæ ſunt. Oportet ergo, quòd intelligatur ſecundo modo, ſcilicet de operibus quæ præcedunt vt obiecta cognita. Manifeſtum eſt enim, quod obiectum immediatum cuiuslibet delectationis, eſt aliqua operatio, quæ eſt vel ęſtimatur bonum formale ipſius operantis. Et hoc eſt, quòd dicit Philoſo. 7. & 10. Ethic. quòd delectatio eſt operatio connaturalis non impedita. Et eſt diffinitio per cauſam, quia operatio eſt cauſa delectationis, nõ aliter, quàm per modum immediati obiecti.

17 Quinta ratio talis eſt: ad delectationẽ duo requirũtur, ſcilicet conſecutio proprii boni, & cognitio boni conſecuti. Ex hoc ſic arguitur: Illud ſolũ poteſt eſſe propriũ, & immediatum obiectum delectationis, quod eſt, vel poteſt eſſe propriũ bonum illius, qui delectatur: ſed Deus, & quæcunq; res ſubiecto diſtincta ab homine, nõ poteſt eſſe proprium bonnũ eius: imò nõ poteſt eſſe aliquod bonum eius niſi ratione operationis per quã attingitur: ergo nec Deus, nec aliqua res ſubiecto diſtincta ab homine poteſt eſſe immediatũ obiectum delectationis humanæ. Maior patet, quia nullus delectatur in quocunq; bono, niſi quatenus æſtimat illud eſſe ſuum aliquo modo. Vnde Philoſ. 8. Ethi. dicit: Amabile quidem bonũ, vnicuiq; autem proprium. Ad cognitionem enim boni ſecundũ ſe, quę eſt ſpeculatiua, nulla affectio ſequitur. Hanc etiam poſitionem omnes Doctores tenẽt, & ſcribunt. Minor probatur: quia ſecundum quando aliquid dicitur tale per denominationem extrinſecã, & aliud dicitur per denominationẽ formalem, nullo modò poteſt conuenire alicui, niſi ratione formalis denominationis. Verbi gratia, ſanum dicitur per denominationẽ formalem, id quod dicitur de Medicina, de dieta, & de animali: ſed de medicina, & dieta, per denominationem extrinſecã, de animali verò per prædicationem formalem. Et ideo nec Medicina, nec dięta poteſt dici ſana, ratione ſanitatis quæ eſt in animali formaliter. Similiter aliquid poteſt dici bonum homini, per denominationem extrinſecam, quæ eſt cauſa alicuius bonitatis in homine: ſicut Sol eſt bonus frigeſcẽti: quia cauſat in eo calorem, qui formaliter eſt bonus ei. Neo vnquã poſſet dici Sol bonus frigeſcenti, niſi ratione caloris, qui eſt ei bonus formaliter. Nunc eſt ita, quòd Deus non poteſt

Cap. 2.

eſſe

esse bonum hominis formaliter, nec quæcunq; res ab homine subiecto distincta, sed solum per denominationem extrinsecam, qualiscunq; sit illa : ergo esse bonũ hominis, non potest competere Deo, nisi ratione bonitatis formalis, quæ est in homine formaliter. Imò plus, quòd sicut nõ est alia sanitas numero, quã sanitas quæ est in homine formaliter, & sanitas à qua denominatur medicina sana: sed est vna & eadem: sic non est alia bonitas qua Deus dicitur bonum hominis, vel ignis bonus frigescenti, quàm bonitas, per quam Beatus est bonus formaliter, & bonitas, qua frigescens dicitur bene habere formaliter. Et sic patet minor: sequitur ergo conclusio principalis, scilicet quòd Deus secundum se non est immediatum obiectum delectationis, sed aliquis actus, quo à nobis attingitur vel coniungitur.

18 SECVNDVM patet: quia oportet actum quietantem volũtatem, esse perfectissimum summa perfectione possibili haberi naturę humanæ. Alioquin restaret aliquid desiderandum, & non esset quies: sed actus, quo fruimur, sicut immediato obiecto, quietat voluntatem, vt patet ex nomine fruitionis : ergo oportet illum actum esse perfectissimum perfectione possibili haberi à natura humana, sed summa perfectio possibilis haberi à nobis est, quòd per actum nobilissimæ potentiæ in nobis attingamus nobilissimum obiectum, quod est Deus: Ergo actus, quo sicut immediato obiecto fruimur, habet Deum pro obiecto proximo & immediato, & per consequens ipse Deus est obiectum remotum fruitionis.

19 Et ponitur tale simile: Delectatio secundum gustum sicut habet pro immediato obiecto actũ gustandi, sed pro remoto cibum gustatum: sic fruitio habet pro immediato obiecto, visionẽ dei, sed pro remoto ipsum Deũ, quatenus est obiectum proximi obiecti. Vtrunq; istorũ innuit Aristoteles. 2. Rhe. vbi dicit, q̃ fruibile est, ex quo non aliud quid dignum, præter vsum, quæritur. Ecce fruibile vocat remotum obiectum. Vsum autẽ vocat actum, quo attingitur qui est immediatũ obiectum. Vtrunq; enim horum quęritur, vnum mediante alio: & vtroq; fruendo delectamur. Sed quia obiecta sunt notiora actibus, actus autem sumunt rationem ab istis obiectis: Ideo Beatus Augu. loquens de his quibus fruimur. 1. lib. de Doctri. Christ. dicit quòd res, quibus fruendum est, sunt Pater, & Filius, & Spiritussanctus: non quidem excludendo actum, quo hæc cognoscuntur, cũ prius dixerit, quòd illæ res, quibus fruendum est, nos beatos faciunt. Efficimur autem beati Deo obiectiuè, ipso autẽ actu, quo Deum videmus, sumus beati formaliter. Sed hoc fit propter principalitatem obiecti respectu actus.

20 Sed cõtra hoc arguitur : Quòd voluntas nullo actu suo, nec desiderio, nec delectatione, potest ferri, nisi in illud, quod est cognitũ obiectiuè. Si ergo fruitio nõ habet Deũ pro immediato obiecto, sed cognitionẽ, vel visionẽ Dei: sequitur, q̃ ad fruendum necessariũ est, q̃ non solùm videamus deum, sed etiã cognoscamus nos videre Deum. Et ita fruitio non sequitur actum simplicẽ, quo videmus Deum, sed reflexum, quo videmus nos videre Deũ. Istud autem videtur incõueniens: primò, quia actus intellectus reflexus, magis de propinquo se haberet ad beatitudinẽ, quàm fruitio, eò quòd fruitionem præcederet. Quod non videtur, cùm multi ponant, quòd fruitio pertinet ad beatitudinem essentialiter, etsi nõ principaliter, sed visio: quidam verò principaliter: pauci aut nulli ponũt, quòd actus reflexus pertineat essentialiter ad beatitudinẽ. Secundo, quia appetitus concupiscibilis respectu cibi, est nõ solum in hominibus, sed etiã in brutis. In brutis autẽ immediatum obiectum concupiscentiæ est cibus, qui est subiecto distinctus, & non actus eorum, puta actus gustandi. Ergo idem potest esse in nobis, scilicet, q̃ obiectum immediatũ fruitionis poterit esse Deus, nõ obstante quòd sit subiecto distinctus. Minor probatur: quia concupiscentia non est nisi respectu cogniti. Sed bruta non cognoscunt actum suum, sed solùm extrinsecum obiectum, quia potentiæ, quæ sunt in brutis, cùm sint omnes corporeæ & organicę, non sunt reflexiuæ super actus suos. Ergo nõ delectantur de actu suo, sed immediatè de extrinseco obiecto. Quare, vt videtur, idem poterit esse in nobis, respectu Dei. Et dicendum ad hæc.

21 Ad primũ, quòd delectatio, quã Beati habent de Deo, supponit nõ solùm actũ simplicẽ, quo cognoscimus Deũ, sed & reflexum, quo cognoscimus nos videre Deum. Et idem est de omni delectatione, quæ est respectu eorũ, quæ non habẽtur, nisi quia cognoscuntur: ita q̃ in his habere, non sit aliud, quã cognoscere. Et ratio dicta fuit prius, nec oportet repetere. Et quando arguitur primo, quòd tunc actus reflexus magis de propinquo se haberet ad beatitudinem, quã fruitio: dico, quòd verum est. Nam fortè idem actus per essentiam est, quo beatus videt Deum, & videt se videre Deum. Sed vt fertur in Deum, dicitur rectus: vt autem fertur in visionẽ Dei, dicitur reflexus. Et si hoc est verum, tunc actus reflexus, secundũ id quod est essentialiter, pertinet ad beatitudinẽ, fruitio autẽ nunquam. Si autem actus reflexus sit alius ab actu recto, adhuc magis de propinquo se habet ad beatitudinem, quàm fruitio : tum quia fruitionẽ procedit : tum quia perficit beatitudinem perfectione eiusdem generis, scilicet quo ad cognitionẽ. Nec enim omni modo est perfecta cognitio, qua quis cognoscit rem aliquam per actum rectum, nisi perpendat se cognoscere eam. quod fit per actum reflexum. Fruitio autem perficit beatitudinem perfectione alterius generis, scilicet delectatione. Propter quod, licet vtrunq; perficiat beatitudinem accidentaliter, magis tamen de propinquo actus reflexus, quàm fruitio. Et quod dicitur, fruitio pertinet ad beatitudinem essentialiter, vel principaliter, vel saltem secundariò, credo quòd non sit verum : cùm Deus non sit obiectum immediatũ fruitionis, sed aliquis actus creatus: ideo essentia beatitudinis non includit fruitionẽ, nec primò, nec secundariò. *Num. 17. huius. q.*

22 Ad secundũ dicẽdum, quòd brutæ nõ solùm cognoscunt exterius obiectum, sed etiam actum propriũ, siue per eandem potentiã, cuius est actus, siue per aliã. Sicut enim non solùm videmus colorem exteriorẽ, sed perpendimus nos videre, & hoc per eundẽ visum, aut per sensum communem: sic etiam bruta, in quibus sunt perfectæ potentiæ sensitiuæ, fortè omnes, licet magis confusæ & indistinctę. Et ideo falsum est, quod assumit ratio, scilicet, quòd brutæ non cognoscant actum suum: cognoscũt enim, & in ipso cognito delectantur.

23 Ad rationes principales dicendũ est : ad primã, cùm dicitur, q̃ capacitas volũtatis, cùm sit finita, posset impleri per aliquid finitũ: dicendum, q̃ verũ est informatiuè. Vnde tam delectatio volũtatis, quã cognitio intellectus Beati, est aliquid finitum, quibus capacitas intellectus, & voluntatis, terminantur informatiuè: sed illud, quod terminat capacitatem eorum obiectiuè, oportet esse infinitum. Cuius ratio est, quia obiectũ intellectus, est ens secũdum communem rationẽ entis: & obiectum voluntatis, est bonum secundũ communem rationẽ boni. Et ideo nihil potest simpliciter terminare capacitatẽ intellectus & voluntatis obiectiuè: nisi habeat aliquo modo rationem omnis entis, & omnis boni: & omne tale est infinitũ: sed hoc interest inter intellectum & voluntatẽ, quia intellectus tale obiectũ respicit immediatè, voluntas autẽ mediante intellectu. Et hoc dupliciter, secundũ duos actus volũtatis, quã sunt amor beneuolentiæ, & amor cõcupiscentiæ. Nam secundum amorẽ beneuolentiæ fertur voluntas in Deũ cognitũ obiectiuè, non autẽ in ipsum cognoscere : ita quòd cognoscere præcedit diligere, sed non est eius obiectum, nec pars obiecti. Sed secundum amorem concupiscentiæ fertur in Deũ cognitũ, & in ipsum cognoscere obiectiuè: quia Deus non potest esse immediatum obiectum amoris concupiscentiæ. Sed hoc est aliquis actus, quo à nobis attingitur, hoc est cognoscere : tamen quòd talis actus terminet capacitatem voluntatis, hoc habet ratione obiecti, quod est infinitum.

24 Ad secundum argumẽtum, cùm dicitur, quòd illud, quòd amatur propter aliud, non est obiectũ fruitionis, verum est, si amatur propter aliud, quod sit diligibile amore concupiscentiæ : quia in tali non quietatur voluntas concupiscentiæ, ad quam pertinet fruitio, sed aliud vltra quæritur : sed illud, quod amatur propter aliud, quod diligitur amore amicitię, vel beneuolentiæ, bene potest esse obiectum fruitionis. Cuius ratio est: quia illud, quod amatur amore concupiscentiæ, semper amatur propter illud quod amatur amore beneuolẽtię. Est enim aliquod bonũ, vel

vel aliquā perfectio, quā volumus nobis, vel amico: vnde ipsam beatitudinem creatā, quæ immediatū est obiectum fruitionis, diligimus propter nos. Et plus debemus nos diligere, quàm talem beatitudinē, cùm sit quędā perfectio nostra accidētalis. Et cùm dicitur, ꝙ Deus amatur propter aliud, dicendum, quòd aut loqueris de amore beneuolentiæ. & tunc hoc est falsum, nec est ad propositum. Falsum quidem est, quia de ratione amoris beneuolentiæ, non solùm respectu Dei, sed etiam cuiuscunq; alterius, est quòd illud diligatur propter se, etiamsi nihil commodi deberet diligēti inde prouenire. Propter quod dicere, quòd Deus diligatur amore beneuolentiæ, & tamen propter aliud, non solùm est falsum, sed etiam videtur implicare cōtradictionem. Item non est ad propositum, quia obiectū fruitionis, de quo quærimus, vt sic non amatur amore beneuolentiæ, sed concupiscentię, vt probatum fuit. Si verò loquaris de amore concupiscentiæ, sic adhuc illa minor est falsa: quia Deus secundum se non amatur amore concupiscentiæ, sed actus quo attingitur: Deus autem solùm in illo actu includitur. Et quod additur, quòd ei licitè seruitur propter mercedem, dicendum, quòd seruire Deo propter mercedem, sic ꝙ principalis causa sit merces, illicitum est: quia Deus est honorificandus. Ipsi enim est obediendum & seruiendū, etiamsi nihil mercedis deberemus inde habere: quia etiam hoc faciendo, non possumus reddere æquiualens. Si autem ex hoc ꝙ seruimus Deo, expectamus mercedem, non tanquàm principalē causam seruitii, quia absq; mercede seruiremus, & obediremus Deo, licitum est. Sed esto, quòd licitum esset seruire Deo principaliter propter mercedem, tamen non sequeretur, quòd diligeremus Deum propter aliud, sed solùm quòd diligeremus seruitium impensum Deo propter remunerationem habendam ab ipso.

Num. 3. huius.

Infrà. 3. d. 29. q. 3.

25 Ad argumentum alterius partis dicendum, quòd proximum obiectum fruitionis est vltimus finis, qui est assecutio rei: sed remotum est finis vltimus, qui est res assecuta. Licet autem solus Deus sit vltimus finis noster secūdo modo: tamen primo modo aliud à Deo potest esse vltimus finis, & immediatum obiectum fruitionis.

QVAESTIO TERTIA.

Vtrum vti sit actus intellectus.

Tho. 1. 2. q. 16. ar. 1. & 3.

CIrca secundū primò quæritur, cuius potentiæ sit vti. Et videtur, quòd intellectus: quia secūdum Philosophum. 6. Etnic. ordinare aliqua in finem, & inuentio finis, pertinet ad prudentiam, quæ est habitus intellectus: sed vti, est aliquid ordinare, vel referre in finem, vt patet per Augu. 1. de Doctrina Christiana: ergo vti, est actus intellectus.

2 Item, Eiusdem potentiæ actus est vti, & vsus sicut frui, & fruitio: sed vsus potest dici actus cuiuslibet rei: sicut dicimus, quòd vsus cultelli est scindere, & vsus equi est equitare, & sic de aliis: ergo vti est actus cuiuslibet rei.

3 IN CONTRARIVM est, quod dicit Augu. 10. de Trinitate, quòd vti est assumere aliquid in facultatem voluntatis. Et arguitur ratione sic: Cuius potentię est obiectum, eiusdem est actus, qui cadit super illud obiectum. Cuius ergo potētiæ obiectum est vtile, eiusdem actus est vti. Sed vtile est obiectū voluntatis. Ergo vti est eiusdem voluntatis actus.

4 RESPONSIO. Primò præmittenda sunt duo: & postea soluetur quæstio. Primùm præmittendū est, quòd cùm quæritur, cuius potentiæ sit vti, intelligitur cuius potentiæ sit, tanquam immediatè elicientis, & non solū, tanquam imperantis. Cùm enim volūtas moueat omnes potentias ad actus suos, actus omnium potētiarum sunt imperati à voluntate. Propter quod, si quæratur de actu quocunq;, qui subest libero arbitrio, cuius potentiæ sit, intelligeretur de potentia imperante, facilis esset, & eadem responsio ad omnes tales quęstiones, dicēdo, ꝙ omnes actus sunt voluntatis. Hæc autē non est intentio quærentium, sed est quærere de potentia eliciente actum immediatè: quæ est diuersa secundum diuersitatem actuum.

Nunquā ergo liberi, quod aduersatur dicendis in. 4. dist. 49. q. 4.

5 Secundò prœmittendum est, quid vocatur vti: videtur autem vti importare applicationē rei ad aliquam operationem. Sicut enim vsus nominat operationem, ad quam res applicatur (verbi gratia, Scindere est vsus cultelli: & percutere vsus baculi) sic vti est applicare rem suo vsui, & est simile. Sic enim videtur se habere vti ad vsum, sicut mouere ad motum: mouere autē est causare motum: ergo vti est causare vsum. Et in hoc tamen est differentia, quia mouens dicitur omne, quod causat motum effectiuè, siue moueat naturaliter, siue liberè. Sed vtens non est proprie, nisi quod causat vsum liberè, dicente Augu. lib. 83. quæst. quod vti nō potest, nisi quod rationis est particeps: tale autem causat vsum inclinando, & applicando rem suo vsui:

Vti est actus voluntatis simpliciter.

6 His autem suppositis, dicendum, quòd vti est propriè actus voluntatis elicientis, nec est alterius potentiæ, nisi secūdum quid, & per attributionem ad voluntatē. Quod patet tripliciter, primò sic: Illius potentiæ actus est vti, cuius est liberè applicare res alias suo vsui. Hoc patet ex præcedentibus. Sed voluntas est huiusmodi. Ergo, &c. Minor declaratur applicamus enim ad operationem & principia interiora, agendi scilicet, ipsas potentias animæ, & membra corporis, vt intellectum ad intelligēdum, oculum ad videndum, & etiam res exteriores, vt baculum ad percutiendum, sed res exteriores non applicamus ad operationem, nisi per principia intrinseca, quæ sunt potentiæ animæ, vel organa corporis. Ipsæ autem potentiæ, vel membra corporis seipsis non applicantur liberè ad operationem: sed casu aut necessitate quantum ex ipsis est: quicquid autem est ibi liberæ applicationis totum est voluntatis quæ habet dominium super omnes potentias. Ideo vti propriè est solius voluntatis.

7 Secundò sic: ad eandē potentiā pertinet actus, & actus modificatus, sicut ad eandē potentiā pertinet cōcupiscere & moderatè cōcupiscere, vel immoderatè: ergo ad eandē potētiam pertinet vti, & bene vti, vel abuti. Sed bene vti, vel directè, & propriè, pertinēt ad voluntatē: ergo. & vti. Maior patet: sed minor probatur: quia rectè agere, & peccare directè pertinent ad voluntatē: sed Augustl. lib. Retractionum, dicit, quòd volūtas est, qua peccatur, & rectè viuitur: sed tam bene vti, quàm abuti, directè & propriè pertinent ad voluntatem: ergo, &c.

8 Tertiò sic: eiusdē potentiæ actus sunt frui, & vti: sed frui est actus voluntatis: ergo & vti. Minor patet ex præcedenti quęstione: sed maior probatur: quia vel frui includit vti, sicut inferius suum superius, iuxta illud Augu. 10. de Trinitate, frui est vti cum gaudio, non adhuc spei, sed rei, vel vti se habet ad frui, sicut voluntas eorum, quę sunt ad finem, se habet ad voluntatem finis, iuxta illud quod iterum dicit Augu. 10. de Trinitate. Vtimur eis, quæ ad illud referimus, quo fruendum est. Quicquid autē horum detur, semper frui, & vti, pertinent ad eādem potentiam, vt de se patet: quare, &c.

9 Ad primum argumentum dicendum, quòd ordinare vnum ad aliud per modum dirigentis, pertinet ad rationem: sed tendere in illud, quod est per rationem ad aliud ordinatum, & inclinare potentias alias ad illud exequendum, pertinet ad voluntatem: & hoc est vti, non autem primum.

10 Ad secundum dicendū, quòd licet frui, & fruitio, sint eiusdem potentiæ, non tamen vti, & vsus, semper: quia frui est delectari, & fruitio delectatio: delectari autē non est aliud, quā habere in se delectationē: & ideo nō est possibile, quòd alterius potentiæ sit frui, quā eius, cuius subiectiuè est fruitio. Vti autē, & vsus, se habent aliter: quia vti est liberè, & cū prædominio applicare rem ad aliquem vsum, vel operationē, & non est habere in se illum vsum, vel illam operationem, sed eam causare in aliis potentiis, modo quo dictū est: nisi fortè vsus acciperetur strictè pro actu prædominante, sicut dicimus ꝙ dominus vtitur seruo, & non econuerso. Hoc autem modo vti, & vsus essent solius volūtatis, quæ, sicut regina, in regno animæ dominium habet super cæteras potentias, & actus earum.

11 Ratio autem in oppositum, licet sit ad partem vera, tamen deficit in hoc, quod assumit, quòd vtile sit solum obiectum voluntatis. Hoc enim non est verum: quia omne, quod est obiectum voluntatis, & cuiuscunque appetitus sequentis cognitionem, priùs apprehenditur à potentia cognitiua sub eadem ratione, sub qua postmodum offertur appetitui: vnde ipsum bonum vtile priùs apprehēdit intellectus practicus, quā in ipsum feratur volūtas.

Propter

Propter quod, ex tali obiecto, in quod ordine quodã fertur duplex potentia, non potest argui, quòd actus cadens super ipsum, sit magis vnius potentiæ quàm alterius.

QVAESTIO QVARTA.

Vtrum omnibus, citra Deum, sit vtendum.

Tho.12.q.16. ar.3.

SEcundò quæritur, cuius sit vti, tãquam obiecti: vtrum scilicet omnibus, citra Deum, sit vtendum. Et videtur, quòd non: quia vti est assumere, aliquid in facultatem voluntatis: omne autem tale subiacet nostræ operationi: sed non omnia subiacent nostræ operationi: ergo non omnibus est vtendum.

2 Item, vsus est ab habitu charitatis: sed charitas non se extendit ad omnia creata, sed tantùm ad quatuor, secundum Augu. ergo non omnibus vtendum est.

3 CONTRA primæ ad Cor.10. dicitur, Omnia in gloriam Dei facite. Et Beatus Aug. dicit. 1. de Doct. Chri. quòd illis vtendum est, quibus tendẽtes ad beatitudinem adiuuamur: sed omnes creaturæ iuuant nos ad cognoscẽdum Deum, in quo sistit nostra beatitudo: ergo monibus creaturis est vtendum.

4 RESPONSIO. Circa quæstionem istam primò sciendum est, ꝙ vti dupliciter sumitur à Beato Aug. à quo hæc materia videtur deriuata. Quandoq; enim vti sumitur largè, prout dicit tantùm applicationẽ cuiuscunq; potentiæ per suam operationẽ ad quodcunq; obiectum: & sic vti est commune ad vti propriè dictum, & ad frui. Nam in fruitione, saltem viæ, fit libera applicatio volũtatis per suum, vel operationem, ad suum obiectum. Et sic loquitur Aug. 10. de Trin. dicens, Frui est vti cum gaudio, non iam spei, sed rei. Et subiungit, ideoq; omnis qui fruitur, vtitur. Et in hoc sensu non procedit quæstio. Alio modo sumitur vti, propriè & distinctè, prout distinguitur contra frui: & sic vti, est applicare rem vsui, vel operationi propter aliquid aliud vlterius obtinendum. Et sic loquitur Aug. 1. de doct. Christ. dicens sic: Frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam: vti verò, est id, quod in vsum venit, referre ad obtinẽdum illud, quo fruendũ est. Et idem dicit. 10. de Trini. Et acceptio hæc videtur magis propria. Nam vtilia dicuntur, quę sunt magis expedientia ad finem consequendum.

5 Sic ergo accipiendo vti, dicenda sunt duo: primũ est, quòd vti non est vltimi finis, tanquam obiecti. Secũdum est, quòd vti potest esse omnium aliorum, quæ sunt citra vltimum finem. Primum patet breuiter ex ratione ipsius vti statim posita: quia illud non est vltimum, quod ordinatur ad aliud obtinendum: sed omne illud, quo vtimur vt obiecto, ordinatur & refertur ad aliquid obtinẽdum: ergo obiectum ipsius vti, non est vltimus finis.

6 Secundum patet, scilicet quòd omnibus, quæ sunt citra finem vltimum, sit vtendũ: ad quod probandum, sciendum est, quòd cùm vti sit assumere aliquid in facultatem voluntatis, referẽtis illud ad vltimum finem: nihil autem sit in facultate voluntatis, nisi actus nostri, & illi tantùm, qui subsunt libero arbitrio, alia autem nõ, nisi vt cadunt sub actibus nostris: propter hoc dico, quòd omnibus est vtendum primo, vel secũdo modo. Primo quidem modo vtimur actibus nostris, vel potius potentiis actuũ. Secundo autem modo vtimur obiectis potentiarũ, & actuum. Hoc autem patet sic: Omnibus illis est vtendum, quæ cadere possunt sub facultate voluntatis referentis ea ad aliquid vlterius obtinendum: sed omnia quæ sunt citra finem vltimum, cadere possunt sub facultate voluntatis referentis ea ad aliquid vlterius obtinedum: ergo, &c. Maior patet ex propria ratione ipsius vti. Sed minor probatur: Quia omne, quod est citra finem vltimũ, est cognoscibile à nobis secũdum vires apprehensiuas, vel prosequibile vel fugibile secundum vires appetitiuas, vel operabile secundum vires executiuas: sed sub volũtatis facultate cadunt omnes vires animæ apprẽhensiuæ, appetitiuæ, & motiuæ, & executiuæ, vt applicentur suis actibus, & obiectis, & vt referantur ad aliquid aliud obtinendum, si sint talia, quæ sint citra finem vltimum: ergo omnia, quæ sunt citra finem vltimum, cadere possunt sub facultate voluntatis, referentis ea ad aliquid vlterius obtinendum. Et ita omnibus, quæ sunt citra finem vltimum, est vtendum, nisi quòd voluntas per se & immediatè vtitur potentiis, quas ad actus applicat: aliis autem, quatenus cadunt sub actibus potentiarum.

7 Ad maiorem autem declarationem eorum, quę dicta sunt, norandum, quòd omnia, quæ sunt citra finem vltimum, sunt bona, vel mala: & rursus malorum quædã mala pœnæ, quędam mala culpæ. De bonis, siue sint bona naturæ tantùm, vt res creatæ, siue sint bona moris, vt actus virtuosi, quòd omnia sint referibilia in finem, patet. quia sicut diuina potentia nominat principium actuum, sic bonitas finem: sed omne bonum creatum est à diuina potentia, sicut à principio effectiuo: ergo omne bonum creatum ordinatur ad bonitatem diuinam, tanquàm ad finem: & sic ad eam referibile est.

8 De malis verò pœnæ, idem patet, quia illo vtendum est, quo tendentes ad beatitudinem adiuuamur: sed mala pœnæ iuuant nos ad tendẽdum in beatitudinem, dicente Greg. quòd mala, quę nos hic premunt, ad dominum nos ire compellunt. Et Philos. 2. Ethic. dicit, quòd pœnæ sunt medicinæ. Sanant enim mentem à morbo peccati, & per consequens, disponunt hominem ad virtutem, per quam ordinamur in Deum: & propter hoc infligũtur à Deo, qui est summus Medicus. Vnde in Psal. dicitur, Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt. Ergo malis pœnæ est vtendum.

9 De malis autem culpæ alia ratio est. Deordinãt enim à Deo: propter quòd non videntur referri in Deum. Sed quia scriptum est Rom. 8. Diligentibus Deũ omnia cooperantur in bonum: & glossa hoc verbũ extendit ad mala, dicens. Vt si aliqui deuiant, & exorbitãt, hoc ipsum faciat eis proficere in bonũ, quia redeunt humiliores, & doctiores. Ideo aliter dicẽdum est, scilicet, ꝙ illud, quo vtimur, dicitur multipliciter: quo, vt potentia vtente & hæc est voluntas, vt patet ex præcedenti quæstione: quo, vt habitu, & hæc est charitas, qua omne quod diligitur, in Deũ refertur: quo, vt actu formali, & hoc est ipsum vti. Et neutro istorum modorum vtimur peccato: quia peccatum nõ est potentia, nec habitus. Est autem actus, sed deordinatus à fine: propter quod non est vsus, propriè loquẽdo, sed abusus. Et hoc modo procedit instantia facta. Alio modo vtimur aliquo, vt obiecto tantùm: & sic quærimus nunc: & hoc modo possumus vti peccato, non quidem peccando, quia peccatũ non solum esset obiectum, sed actus: sed referendo peccatũ, ab alio, vel à nobis cõmissum, ad vtilitatẽ nostram: non quidẽ per causam, sed per occasionẽ. Et hoc sufficit ad vsum. Nam & Deus hoc modo vtitur malo, vt dicit August. in Ench. quòd cùm sit Deus summè bonus, nullo modo sineret mala fieri, nisi sciret ex malis bona elicere. Sic ergo homo potest malo culpæ vti obiectiuè, inquantum ex peccato, à se, vel ab alio commisso, cognita propria fragilitate, efficitur cautior, & humilior.

10 Circa autem ea, quæ dicta sunt, restat vnum dubiũ. Dictum est enim, quòd omnibus illis est vtendum, quæ possunt cadere sub facultate voluntatis referentis ea ad vlteriorem finem. sed Deus, vt cognitus cognitione viæ, & dilectus dilectione viæ, cadit sub facultate voluntatis imperantis hos actus, & ordinantis ad consecutionem vlterioris finis, scilicet beatitudinis: ergo, vt videtur, Deo vtendum est, saltem, vt cadit sub actu cognitionis & dilectionis viæ. Quod est contra prædicta. Dictum est enim, quòd vltimo fine non est vtendum. Et dicendum, quòd licet cognitio Dei in via, & dilectio eius, possint ordinari ad obtinendum aliud ab istis operationibus, non tamen referuntur ad obtinendum aliud ab obiecto cognito, & dilecto, sed ad obtinendum idem, per aliam tamen operationem. In aliis autem à Deo, secus est. Sic enim cadunt per aliquam operationem sub facultate voluntatis, vt referantur & ordinentur ad obtinendum aliud, non solùm ab operatione, sed ab obiecto, propter quòd vtimur aliis à Deo, & non solùm operationibus, sub quibus cadunt. Deo autem non vtimur, quanquã vtamur operationibus nostris, sub quibus cadit.

11 Est etiã aduertendũ, propter ea quę dicta sunt in ista, & in præcedenti quæstione, ꝙ differt habere actum absolutè, & actum modificatũ secũdum regulã rationis. Vnde differt dicere, quòd voluntas vtatur, aut fruatur absolutè:

& quòd vtatur, aut fruatur eodē modo, quo debet ſecundum regulam rationis. Secūdum enim primum modum, frui poteſt eſſe reſpectu finis præſtituti, non tamen debet eſſe finis ſecundum veritatem: & vti, reſpectu aliquorum, quæ non debitè ordinantur ad finem. Et ſecundum hunc intellectum non eſt dandum, quòd frui ſit tantùm vltimi finis: & vti ſit tantùm eorum, quæ pertinent ad finem: quia multi fruuntur vtendis, & vtuntur fruendis, quæ eſt ſumma peruerſitas, vt dicit Auguſt. Sed ſi accipiantur frui & vti, ſecundū regulam rationis, quādo ſcilicet voluntas fruitur & vtitur eo modo quo debet: ſic frui eſt ſemper vltimi finis, & vti eſt eorum quæ debitè feruntur in finem.

12 Ad primum argumentum dicendum, quòd omnia ſubſunt noſtræ operationi ſecūdum aliquam vim animæ, vt dictum fuit in corpore quæſtionis, ſecundum quā operationem referri poſſunt ad vlteriorem finem: & ſic vtendum eſt eis.

13 Ad ſecundum dicendum, quòd licet charitas extendat ſe tantùm ad quatuor, tāquam ad ea quæ poſſunt participare beatitudinem, tamen extendit ſe ad omnia alia, inquantum poſſunt nos iuuare ad conſequendum beatitudinem.

Diuiſio literæ .2. Diſtinctionis.

HOc itaq; vera, & ipſa fide. Superius Magiſter inquiſiuit, de quibus agendum eſt in hoc opere: hic perſequitur ſuam intentionem: & ſecundum ordinem ſuprà poſitum primò determinat de rebus: ſecundò de ſignis ſacramentalibus, in principio .4. lib. ibi, Samaritanus.

Secunda pars diuiditur in tres: Primò determinat de rebus, quibus fruendū eſt: ſecundò de rebus, quibus vtendū eſt: tertiò de virtutibus, per quas fruimur, & de verbo incarnato, per quod huiuſmodi virtutes infunduntur. Secunda pars incipit ibi, in principio .2. lib. creationem rerū. Tertia ibi, in principio .3. li. Cùm verò venerit plenitudo.

Prima adhuc in duas. Primo enim inquirit vnitatem diuinæ eſſentiæ, & pluralitatem perſonarum, quæ eſt cauſa & ratio exitus creaturarum cum eſſentiæ diuerſitate. Secundò determinat de diuinis attributis, quibus adſcribitur creaturarum cauſalitas. Secunda ibi, in prin. 35. diſtin. Cumq; ſuprà diſſeruimus.

Prima diuitur in tres partes. Primò enim inquirit trinitatem perſonarum in vnitate eſſentiæ: ſecundò remouet quaſdam quæſtiones incidentes: tertiò proſequitur determinationem trinitatis & vnitatis diuinæ eſſentiæ. Secunda ibi, in prin. 4. diſt. hic exoritur quæſtio. Tertia in principio .8. diſt. ibi, nunc de veritate.

Prima adhuc diuiditur in duas. Primò inquirit trinitatem perſonarum in vnitate eſſentiæ per autoritates: ſecundò per rerum ſimilitudines. Secunda in principio .3. diſt. ibi, Apoſtolus nanque ait.

Prima eſt præſentis lectionis. Et diuiditur in tres partes. Primò proponit intentū, ſecundò oſtendit modum inueſtigandi per autoritates Veteris teſtamēti: tertiò per autoritates Noui teſtamenti. Secunda ibi proponamus modò in medium. Tertia ibi, nunc verò poſt teſtimonia.

Prima diuiditur in tres, ſecundùm quòd modum inueſtigandi oſtendit quantū ad tria: primò quantùm ad inquirendum conditionem: ſecundò, quantùm ad eorum intentionem: tertiò, quantum ad inquirendi ordinem. Secunda ibi, omnes autem Catholici. Tertia ibi, cæterum in primo lib.

Secunda pars principalis, in qua oſtendit propoſitum per autoritates Veteris teſtamenti, diuiditur in tres partes. Primò oſtendit ſpiritualiter eſſentiæ vnitatem. ſecundò communiter eſſentiæ vnitatem & perſonarum diſtinctionem: tertiò, ſpiritualiter perſonarum diſtinctionem, ſcilicet proceſſionem filii à Patre, & Spirituſſancti ab vtroq;. Secundum ibi, perſonarum quoque principalitatem: tertium ibi, dicendum quoque, &c.

Pars verò principalis, in qua oſtendit per autoritates Noui teſtamēti, diuiditur in duas partes. Primò enim ponit intentum. Secundò excuſat ſe de paucitate autoritatū inductarum. Secunda ibi, & quia ſingulæ pœnæ in ſimile. Hæc eſt diuiſio ſententiarum in generali.

2 In ſpeciali autem ſic Magiſter procedit. Primò ponit, quòd diuina trinitas eſt vnus Deus, & ſummum bonum. Secundò tangit modum inueſtigandi, quantum ad acquirendum conditionem. Et primò, quantum ad ipſam puritatem, quæ neceſſaria eſt, quantum ad tantæ veritatis contemplationem: vnde dicit, quòd hoc eſt ſummum bonum, ſcilicet trinitas quæ per fidem à mentibus purgatiſſimis cernitur. Cuius etiam tanta eſt excellentia, quòd ſecundū Auguſtinum nec alicubi periculoſius erratur, nec laborioſius aliquid quæritur: nec fructuoſius aliquid inuenitur. Secundò, quantum ad reuerentiam & attentionem, quia cum modeſtia & attentione de ipſa agendū eſt. Tertiò, inquantum ad mutuam charitatem, quia vnus indiget auxilio alterius propter difficultatem materiæ. Vnde auditori ſummè expedit humilitas in dubitando, & in inquirendo: & malè dicta corrigendo. Deinde tangit modum inueſtigandi, quātum ad inquirendum intentionē, dicens, quòd ſecūdum omnium catholicorum ſententias tres perſonæ in diuinis ſunt vnius ſubſtantiæ, & inſeparabiles æqualitate: & ſunt vnus Deus naturaliter: nec eſt ibi aliud & aliud, ſed vnus eſt alius ab altero. Et hoc tangit Aug. autoritate. Poſtmodùm tangit modo inueſtigandi, quantum ad inquirendi ordinem. Et dicit, quòd primò veritatem vult confirmare per autoritates, ſecundò per rationes & ſimilitudines, propter garrulos diſputatores. Poſtea oſtendit veritatem eſſentiæ, & pluralitatem communiter & ſpecialiter per autoritates Veteris teſtamenti, dicens, cùm dixerit Deus Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinē noſtram. Per hoc, quod dicit, faciamus, & noſtram, oſtenditur pluralitas perſonarum: per hoc quòd dicit, ad imaginem, oſtenditur vnitas eſſentiæ: quia ſecundum Hilarium, vbi eſt imago & ſimilitudo ſolet eſſe vnitas charitatis. Hoc habito, addit quatuor alias autoritates ad probandum trinitatem perſonarum, & vnitatem eſſentiæ, non exprimentes aliquam certā perſonā. Deinde adducit autoritates, exprimentes certas perſonas, ſcilicet Filii, & Spirituſſancti. Autoritates patent in litera. Hoc idem etiā oſtendit per autoritates Noui teſtamenti, quæ patēt in litera. Vltimò excuſat ſe, quòd plures autoritates non inducit de Nouo teſtamento, quia totum eſt plenum talibus, imò penè omnes noui teſtamenti hoc inſinuant. Et ita in hoc terminatur ſententia huius diſt. in ſpeciali.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum ſit vnus Deus.

Tho. 1. q. 11. ar. 3.

CIrca diſtinctionem iſtam quæruntur tria: primum eſt, de vnitate eſſentiæ diuinæ: ſecundum eſt, de pluralitate attributorum: tertium eſt, de pluralitate perſonarum. Quantùm ad primum, quæritur, vtrum ſit tantùm vnus Deus: & arguitur quòd non, quia magis & minus tale, dicuntur per reductionem ad aliquid quod eſt ſummè tale: ſed in rebus eſt dare aliquid magis malum, & minus malum: ergo eſt dare ſummè malum: ſed ſummè malum non poteſt cauſari à ſummo bono, vt probabitur: ergo ſicut eſt dare ſummè bonum, & à nullo cauſatum, & cauſam omnium bonorum: ita, vt videtur, eſt dare ſummum malum, à nullo cauſatum, & cauſam omnium malorum: & ſic erunt duo Dii, vnus bonus, & alter malus.

Probatio aſſumpti, ſcilicet quòd ſummè malum non poſſit cauſari à ſummè bono, quia cauſa habet in ſe effectum virtualiter: ſed ſummè bonum nihil habet de ſummè malo, nec formaliter nec virtualiter: ergo, &c.

2 Item quicquid perfectionis eſt in creaturis, totum eſt Deo attribuendum: ſed facere ſibi ſimile, eſt perfectionis in creaturis, vt patet per Philoſophum .4. Meteor. qui dicit, quòd perfectum eſt, quod poteſt facere ſibi ſimile: ergo Deus poteſt facere alium Deum: ergo plures Dii ſunt, vel ſaltem eſſe poſſunt.

3 IN CONTRARIVM eſt, quod dicitur Exod. 20. & Deut. 6. Dominus Deus tuus, vnus eſt Deus. & Philoſophus 12. Metaphyſi. in fine, concludit, quòd entia nolunt malè diſponi: nec bona multitudo eſt Principum: vnus ergo princeps.

4 RESPONSIO. Iſta quæſtio ſupponit vnum, videlicet quòd Deus ſit: & quærit aliud, ſcilicet vtrum ſit tantùm vnus Deus, an plures. De hoc quod ſuppponitur, patebit veritas in ſequenti diſtin. & nunc ſupponimus Deum eſſe, intelligēdo nomine Dei illud, quod eſt primū & perfectiſſimum in entibus: quo ſuppoſito, dicenda ſunt q. 1.

duo

duo de quæstione proposita. Primum est, quòd impossibile est esse plures Deos specie differentes. Secundum est, quòd impossibile est, quod sint plures Dii, qui sub eadem specie differant solo numero.

dist.3.q.1. & di.44. q.3.huius.

5 Primum patet dupliciter, primò ex creaturarum ordine sic: quicunq; ordinem habent essentialem secundum gradum specificum naturæ, ordinatur sub vno secũdum speciem, quod est supremum, & perfectissimum in illo ordine: sed quæcunque species substantiarum sunt, vel esse possunt, habent inter se ordinem essentialẽ secundum gradus specificos naturæ: ergo omnes species substantiæ quę sunt, & esse possunt, ordinantur sub vno secundum speciẽ, quod est supremum, & perfectissimum inter omnes substantias, & per consequens est perfectissimum simpliciter. Et hoc vocamus Deum: ergo non est nisi vnus Deus, saltem secundum speciem. Maior patet, quia supposito, quòd in gradibus specificis entium sit dare perfectissimum & supremum, vt nunc supponitur, & postea probabitur, & inter omnes species est ordo secundũ gradum perfectionis: necesse est quòd in ordine isto deueniatur ad vnam speciem perfectissimam, in qua sit status. Si enim staretur æquo in pluribus, & non in vna, illæ plures non haberent inter se ordinem secundum gradum perfectonis naturalis: cuius oppositũ assumitur in maiori propositione. Minor probatur, scilicet ꝙ quæcunque sunt, aut esse possunt, habent inter se ordinem essentialem secundum gradum naturæ (loquendo de speciebus, quia indiuidua sub specie non habent ordinem inter se, nisi tantùm per accidens) hoc autem patet assumendo dictum Philosophi. 8. Metaph. vbi dicit, ꝙ species rerum sunt sicut numeri. Videmus autem in speciebus numerorũ, quòd plures species numerorũ nec sunt nec esse possunt quacunq; virtute quæ æquè distent ab vnitate. sed necessario vna distat mediante altera, tanquã habentia necessarium ordinẽ inter se, & ad vnitatem: vt patet inducendo in omnibus speciebus numerorum. Denarius & quaternarius non æqualiter distant ab vnitate. sed quaternarius mediante ternario: nec potest virtute diuina fieri species numeri, quæ æqualiter cum ternario distet ab vnitate, sed necessariò plus vel minus, incidẽdo in ordinẽ specierum numeri: ergo similiter est in speciebus rerũ, quòd nõ sunt plures species, nec esse possunt quacunq; virtute, æquè distantes à primo, & non habentes inter se ordinẽ. sed necessario ordinantur inter se, secundũ gradum naturę. Istud autẽ magis patebit infrà dist.44. Sic ergo patet minor: sequitur conclusio.

q.3.huius.

6 Secũdo patet idem, ex operatione specierũ secundum perfectionem maiorẽ & minorẽ sic: Illud nõ est deus, quo est dare aliquid perfectius, quia nomine Dei intelligimus illud, quod est perfectissimũ: sed vbicunq; sunt duo, quæ specie differunt, vnum est altero perfectius (quia impossibile est duas species esse in eodẽ gradu perfectionis, vt iã dictum est.) ergo illud alterum non potest esse Deus.

Idẽ d.16. q.1.huius.

7 SECVNDVM patet scilicet ꝙ non possunt esse plures Dii solo numero differentes. Et hoc sic: Omnis natura, quæ est non solũ ab alio plurificabilis, sed etiã de se plurificata, non est vna secundũ speciẽ: sed natura diuina non est ab alio plurificabilis effectiuè, cũ non habeat causam agentẽ priorẽ se. Et ideo si sit in pluribus, est in eis de se & ex se plurificata: ergo talis natura non est vna secundum speciem in illis pluribus. Et ita nõ differunt solo numero. Minor est manifesta: sed maior probatur. In hoc enim distinguũtur natura speciei, & natura generis, quia natura speciei potest tota saluari in vnico indiuiduo, genus autẽ non. Et hoc est, quia genus importat pluralitatẽ naturarum, quæ in vno indiuiduo esse nõ potest. Natura enim generis est de se plures: propter quod dicitur. 7. Phy. quòd æquiuocationes latent in generibus: sed natura speciei de se non est plures, cùm possit saluari in vnico supposito. Est tamen in aliquibus plurificabilis per actionem agentis iterabilem, vt patebit in. 2. lib. dist. 3

Cap.4.

q.3

8 Item omnis natura, quæ est plurificabilis in multa solo numero differẽtia, quantũ est de se, potest multiplicari in plura, sicut in duo vel tria, imò in infinita, saltẽ successiuè, (sicut experiẽtia docet de omnibus multiplicabilibus in numeris secundũ eandem speciẽ.) Si ergo natura diuina esset multiplicabilis secundum numerum, ita vt essent plures Dii sub eadem specie solo numero differentes: sequeretur, ꝙ possent esse non solũ duo Dii, sed quodcunq;. Et quia quicquid est possibile in natura diuina, totũ est in ea necessariò, quia ipsa est necesse esse: ideo sequeretur, ꝙ essent Dii infiniti, non solũ potentia, sed in actu: quia in ea nihil est possibile, quod non sit in actu. Hoc autem est impossibile: ergo & illud, ex quo sequitur scilicet, quòd natura diuina sit plurificabilis in multa solo numero differentia. Sic ergo patet, quòd non possunt esse dii specie differentes, aut solo num. nullo ergo modo.

9 Ad primum argumentum, cùm dicitur, quòd magis & minus tale dicuntur, &c. dicendum est, quòd hęc habẽt solùm veritatem in effectibus positiuis, non autẽ in priuatiuis. Cuius ratio est, quia vnumquodq; reducitur in causam suam, sicut ab ea procedit. Effectus autẽ positiui habent causam positiuam, & positiuè influentem: & ideo positiuè reducuntur in eam. Et propter hoc, vbi est magis & minus positiuè dictum, oportet dare aliquid summe tale. Priuatiua autẽ non habent causam positiuam, & positiuè influentem, sed magis deficientẽ, & ideo non reducuntur in causam positiuè influentẽ, ita vt sit aliquid summè priuatiuum, quod sua influeniia causet alia priuatiua. Sed reducuntur in causam positiuam, non à qua fiant per se, sed quæ potuit deficere, & deficit. Et ideo malum cùm dicat priuationem, non arguit, esse aliquod summè malũ, à quo causetur, sed tãtùm arguit, esset bonum, quod possit plus vel minus deficere.

10 Ad secundum, cùm dicitur, ꝙ illud quod est perfectionis in creaturis, debet Deo attribui, dicendũ, quòd verum est, sed intelligendũ est, ꝙ naturam nõ reperiri in pluribus suppositis, est perfectionis: plurificari autẽ in eis, est imperfectionis. Primum enim arguit illimitationẽ: secundum autem arguit limitationẽ. Et similiter arguit imperfectionem & limitationem, habere ex alio entitatem, vt argutum fuit in positione: tollamus ergo, quod est imperfectionis, scilicet naturam plurificari, & remanet id, quod est perfectionis, scilicet naturam inueniri in pluribus suppositis, & hoc attribuendũ est diuinis, & verè attribuitur.

QVAESTIO SECVNDA.

Vtrum attributa diuina aliquo modo differant ex natura rei.

Scot.d.8.q.3. Nymphus.12. Metaph.q.13. Henr.Quodl. 5.q.1. & Quodl.15.q.1. vide Quodl.7.q.1.

CIrca distinctionem attributorum quæruntur duo. Primum est, vtrum attributa diuina differant aliquo modo ex natura rei, circunscripta omni operatione intellectus. Secundum est, vtrum aliquis intellectus creatus, vel increatus possit concipere distinctionẽ attributorum diuinorum absq; omni comparatione ad creaturas.

1 Ad primum sic proceditur: & arguitur, ꝙ attributa differunt in Deo ex natura rei, circunscripta omni operatione intellectus. Primò sic: iustitia & sapiẽtia in Deo, aut signant ens rationis, aut ens reale, aut aggregatum ex ambobus. Non ens rationis tantùm: quia tale cùm sit ens diminutum, non dicit aliquam perfectionem simpliciter, quemadmodũ iustitia, & sapiẽtia. Nec dicit aggregatũ ex ambobus: quia tunc cõceptus iustitiæ nõ esset vnus, quod est falsum: ergo dicunt ens reale. Si ergo nulla est differentia inter ista ex parte rei, sequitur ꝙ sapiẽtia & iustitia habent penitus idem signatum formale, & sic erunt synonyma, hoc autem est falsum. ergo necesse est, quòd differant aliquo modo ex natura rei.

2 Item, Deus cognoscit ista attributa distinctè cognitione intuitiua: sed illud quod conuenit rebus secundum rationem intelligendi tæntum, non cognoscitur cognitione intuitiua: ergo distinctio istorum non est secũdum rationem intelligendi tantùm. Probatur maior: quia ad cognitionem Dei beatificam pertinet ista cognoscere distinctè: sed cognitio Dei beatifica est intuitiua, quia cognitio intuitiua est perfectior omni alia cognitione: cognitio autem beatifica debet esse perfectissima: ergo, &c. Probatur minor, quia illud quod conuenit rei secundum rationem intelligendi tantùm, non conuenit ei in existẽtia sua reali: sed cognitio intuitiua non terminatur nisi ad exiſtens, vt exiſtens in rerum natura: ergo, &c.

3 Item, Deus realiter intelligit, seu cognoscit mala fieri:

ſed nō vult mala fieri: ergo intelligere, & velle in Deo nō ſunt penitus idem ex natura rei: ergo aliquo modo differunt ex natura rei. & idem videtur de aliis attributis.

4 IN CONTRARIVM arguitur: quia quæ differunt ex natura rei, circunſcripto omni actu intelligendi, differunt realiter: ſed nullus vnquam dixit, quòd attributa differant in Deo realiter: ergo non differunt ex natura rei, circunſcripto omni actu intelligendi.

5 RESPONSIO. Circa quæſtionē iſtam primò ponetur quædā opinio, quam non credo veram. Et ſecundò, ponendo oppoſitum, reſpōdebitur ad rationes primę opinionis. Quantum ad primū, dicunt quidam, ꝙ attributa diuina differūt formaliter, & quidditatiuè ex natura rei, ante omnem operationē intellectus. Et iſta differentia nō eſt realis, cùm omnia attributa ſint vna res ſimplicisſima: nec eſt ſecundū rationem tantū, cùm præcedat omnē operationem intellectus: ſed eſt media inter vtranq;, & vocatur ab eis differentia formalis. Confirmatur autem hæc opinio quatuor rationibus. Prima talis eſt: quæ differunt diffinitione, differūt formaliter & quidditatiuè ex natura rei, quia diffinitio indicat quid eſt res: ſed attributa, puta ſapientia, bonitas, differunt diffinitione: (ſi enim diffinirētur, alia diffinitio daretur de ſapiētia, alia de bonitate) ergo differunt formaliter, & quidditatiuè ex natura rei. Secunda talis eſt: per idem ſimplex nō poteſt aliquid conuenire cum alio, & differre ab eodē, niſi ſit aliquo modo diuerſificatum. Sed brutū per eādem & ſimplicem animæ eſſentiam, inquantū eſt vegetatiua, conuenit cum planta, & inquantū eſt ſenſitiua, differt ab eadē. ergo vna & eadē eſſentia animę aliquo modo diuerſificatur per ſenſitiuam & vegetatiuam: ſed nō realiter, ergo formaliter. Et exemplificatur de albedine, quæ inquantū color eſt, conuenit cum nigredine, & inquātum albedo, differt ab eadē. Cùm tamen ſit vna res ſimpliciter albedo & color: ergo oportet, quòd differant formaliter ſaltē. Tertia eſt talis: entitas & bonitas differunt formaliter, licet ſint vna res: ſed hæc differentia nō eſt ex parte intellectus, cùm formalis ratio obiecti præcedat actum potentiæ: entitas autem eſt obiectum intellectus: ergo talis differentia eſt ex parte rei. Quarta ratio talis eſt: illud quod de ſe eſt cōmunicabile, differt ex natura rei ab eo quod de ſe eſt incōmunicabile: ſed eſſentia diuina eſt de ſe communicabilis, paternitas incommunicabilis: ergo eſſentia & paternitas differūt ex natura rei, ſed non differunt realiter, cùm ſint vna res, ergo formaliter. & idem videtur de attributis.

6 QVANTVM ad ſecundum, dicendum eſt, quòd hæc opinio deficit in duobus: vnum eſt quia ponit differentiam quandam mediam inter differentiam realem, & differentiam rationis. Aliud eſt, quod pertinet ad principale propoſitum, quia dicunt attributa differre ex natura rei, circūſcripta omni operatione intellectus. Primum patet dupliciter: primo quia vnū & multiplicata, idem & differens, ſunt paſſiones entis ſed nullum ens eſt, nec eſſe poteſt, niſi ens rationis quod habet eſſe per operationem intellectus, vel ens reale, quod nō habet eſſe per ſolā operationem animæ: ergo nec eſt, nec eſſe poteſt identitas, vel differentia, niſi realis, vel ſecundum rationem. Secundò, quia quicquid conuenit rei ſecūdum ſe, & ex eius natura, circunſcripta omni operatione intellectus, eſt verè reale. Si ergo in eadem re ſimplici puta diuina vel alia, inuenia tur aliqua differentia ex natura rei, circūſcripta omni operatione intellectus, oportet quòd illa ſit realis: quod ipſimet negant de attributis: ergo in nulla eadem re ſimplici poteſt ex natura rei aliqua differentia inueniri inter abſoluta. Secundum patet dupliciter: primò, quia diffinitio indicat quid eſt res: ergo quæ differunt diffinitione, differunt re. Sed attributa diuina ſecūdum illos differunt diffinitione: ergo differunt re: quod eſt impoſsibile. Secūdò, quia nihil plus eſt modò in albedine ex natura rei, quàm ſi non eſſet, vel ſi non poſſet eſſe alius color. Sed ſi nō poſſet eſſe alius color, albedo & color non differrent formaliter ex natura rei: ergo nec modò.

7 Ad rationes alterius opinionis reſpondendum eſt: ad primam dicendum, quòd ſi diffiniretur bonitas, & ſapientia in cōmuni, alia daretur diffinitio de bonitate, alia de ſapientia: pro eo quòd ſub vtraq; continentur aliqua, quę differunt realiter. Sed ſi non eſſet bonitas aut ſapientia, niſi in Deo, & diffinirētur, eadem eſſet diffinitio vtriuſq;: & idem eſt, ſi diffiniantur nunc, prout ſunt vnūm in Deo, quia idem eſt quid vtriuſque.

8 Ad ſecundam dicendum eſt, quòd loquendo de conuenientia, & differentia reali, minor eſt falſa, quia eſſentia animæ bruti, inquantum eſt ſenſitiua, & inquātum eſt vegetatiua (excludendo potentias partis ſenſitiuæ & vegetatiuæ, quæ realiter inter ſe differunt) æqualiter conuenit & differt ab anima plantæ. Dicimus tamen, ꝙ anima bruti conuenit cum anima plantæ, inquātum eſt vegetatiua: & differt ab ea, inquantum eſt ſenſitiua, tam ex parte rei, quàm ſecundum rationem cōſiderandi. Ex parte rei propter potentias: quia potentiæ vegetatiuæ bruti plus conueniunt cum potentiis plantæ, quæ ſimpliciter ſunt vegetatiuæ, quàm ſenſitiuæ potentię eiuſdem bruti, quia nullę ſenſitiuæ ſunt in planta: ſecundum verò rationem conſiderandi, quia ex eo quòd videmus potentias vegetatiuas animæ bruti plus conuenire ſecundum rem cum potētiis plantæ, quàm conueniant ſenſitiuæ, concipimus, ꝙ anima bruti ſimplex & eadem (cuius ſunt ambæ potentiæ) conueniat cum anima plantæ, inquantum eſt vegetatiua, & non inquantum eſt ſenſitiua: & tamen, quantum eſt præciſe ex parte eſſentiæ animæ plantæ, excludendo quodcunq; aliud, & loquendo de re æqualiter, differunt anima bruti, inquantum vegetatiua, & inquantum ſenſitiua, ab anima plantæ: quia in eſſentia animæ bruti nullo modo differunt ex parte rei vegetatiuum, & ſenſitiuum. *Infrà.q.2.diſt.3.*

9 Ad tertium dicendum, quòd entitas & bonitas in eodem differunt ſolùm ſecundum rationem, & non ex natura rei abſolutè. Et cùm dicitur, quòd formalis ratio obiecti præſupponitur actui potentiæ, concedatur: & ideo bene ſequitur, quòd entitas & bonitas ſunt in rebus ante omnem operationem intellectus, ſed in differentia omnino ex natura rei. Differunt autē per intellectum, hoc modo: Intellectus enim apprehēdens entitatem alicuius rei, & videns quòd eſt alteri conueniens, alteri verò diſconueniens, ponit differentiam rationis inter entitatem rei, & eius bonitatem, ſiue conuenientiam: quia res eſt ens per comparationem ad omnem aliam rem, ſed non eſt conueniens, vel bona, per comparationē ad omnem aliam rem, ſed ad aliquam rem tantùm: ſicut calor in gradu tali, eſt bonus, & conueniens igni, non tamen manui. Eſt tamen ens reſpectu cuiuslibet, & tota cauſa eſt, quia denominatio boni ſumitur ex pluribus tanquam reſpectiua.

10 Ad quartam dicendum, quòd nō eſt ſimile de attributis abſolutis inter ſe, & de eſſentia reſpectu paternitatis, vel cuiuſq; alterius relationis, quia relatio & eſſentia differunt in diuinis aliquo modo ex natura rei, vt patebit inferius. *De hac re infrà.d.34.q.1.*

11 Ad rationes principales reſpondendum eſt, quòd ſapientia & iuſtitia non ſignificant ens rationis, nec ens cōpoſitum ex ente reali, & ente rationis: ſed ſignificant tantùm ens reale: & illud, quanuis ſit penitus idem in Deo, non tamē in creaturis: imò in eis aliud realiter eſt ſapientia, & aliud iuſtitia, propter quod iuſtitiæ, & ſapientiæ, prout ſumuntur abſolutè, non eſt idem ſignificatum formale, nèc per cōſequens ſunt nomina ſynonyma, cuicunq; applicentur: quia non propter hoc mutant ſignificatum ſuum formale, quòd eſt commune his, quæ ſunt idem, & quæ differunt: & prius quo ad impoſitiouem, reſpicit ea quæ differunt, quàm ea quæ ſunt idem: quia impoſitiones nominum conuenientium Deo & creaturis, fuerunt acceptæ ex his, quæ conueniunt creaturis: quæ ſunt nobis prius notæ. Si autem plura nomina imponerentur ad ſignificandum præciſe perfectiones abſolutas, quæ ſunt in Deo, & ex ipſis immediatè ſumeretur illorum nominum impoſitio, illa eſſent ſynonyma: ſed non eſt ſic in propoſito. *Tho.1.p.q.3.ar.6.*

12 Ad ſecundam rationem dicendum, quòd accipiendo cognitionem intuitiuam pro cognitione tendente immediatè in rem præſentem, ſecundam eius actualem exiſtentiam, ſic Deus ſuam iuſtitiā, & ſuam bonitatem (quæ ſunt realiter id quod ipſe) cognoſcit intuitiuè, ſed non diſtinctionem eorum: quia non conuenit eis ſecundū eſſe reale exiſtētiæ, ſed ſolùm ſecundū rationem. Et cùm probatur, quòd

quòd imò, quia ad cognitionem beatificam, quę eſt intuitiua, pertinet iſta cognoſcere diſtinctè, ſeu diſtinctionem iſtorum, dicendũ eſt, ꝙ cognitio Dei beatifica eſt omniũ, nõ ſolũ illorũ reſpectu, quorũ dicitur intuitiua, vt eſt ſua eſſentia, ſed omnium craturarũ, entium etiã posſibiliũ, & omnium rationum, quæ circa ipſum & creaturas conſiderari poſſunt, reſpectu quorũ non dicitur vllo modo intuitiua: nec omnem cognitionẽ beatificã eſſe intuitiuam reſpectu omniũ, niſi reſpectu principalis obiecti. Et cũ dicitur vlteriùs, ꝙ cognitio intuitiua eſt nobilior abſtractiua & ob hoc omnem cognitionẽ beatificam, tanquàm nobiliſſimam, eſſe intuitiuã: dicendum, ꝙ cognitio intuitiua eſt nobilior, quàm abſtractiua, excludendo intuitiuã: ſed cognitio, quæ vtranq; includit, eſt nobilior, quã altera earum, quæcunq; ſit illa: ſicut cognitio Dei eſt nobilior, quã cognitio creaturæ præciſæ: ſed cognitio Dei & creaturæ ſimul eſt nobilior, quã ſola cognitio Dei, cæteris paribus. Cognitio autem beatifica Dei omnia prædicta includit, & ideo eſt perfectiſſima.

13 Ad tertiam rationẽ dicendũ, quòd ex eo, ꝙ Deus cognoſcit mala fieri & non vult mala fieri, non poteſt concludi, ꝙ cognoſcere, & velle, in Deo differunt ex natura rei: quia licet intelligere, & velle, & omnia abſoluta, in diuinis importent eandẽ rem penitus indifferentẽ ex natura rei, & ob hoc verificentur de ſe inuicẽ in prædicatione dicente, hoc eſt hoc, quia intelligere Dei, eſt ſuum velle: & econuerſo. & idẽ eſt de omnibus abſolutis. Tamen quędã nomina importãt illam rem per modũ actus nullo modo tendentis in aliud, ſicut eſſe: quædã verò per modũ actus tendentis vel connotantis aliud, ſicut intelligere, & velle, quæ ſecundum rationẽ tendunt in cognitum, & volitum quod poteſt eſſe aliud à Deo: quia Deus non ſolũ cognoſcit & vult ſe, ſed etiã alia à ſe. Et ob hoc eſſe non cõpetit Deo ſub illa cõnotatione, ſub qua competit ei intelligere & velle. Non enim eſt verum dicere, ꝙ Deus ſit aliud à ſe, ſicut intelligit & vult alia à ſe. Et eodem modo, quia omnis actus requirit in obiecto in quo tendit, determinatam rationem: ideo nomen importans actum diuinũ, vt tẽdentem in obiectum, non verificatur, niſi in illo obiecto inueniatur ratio correſpondens illi actui, vt importatur per tale nomen. Et quia perfectio diuina, vt importatur per tale nomen: quod eſt velle, requirit in obiecto volito rationem boni, quam nõ requirit neceſſariò eadẽ perfectio, vt importatur per hoc nomẽ quod eſt intelligere, nõ quidem propter aliquã differentiam, quæ ſit inter iſta ex parte rei, ſed quia vnumquodq; prædictorum nominum importat perfectionem diuinam ſecundũ quòd cõtinet præciſè illum actum, qui in creaturis importatur per idem nomen: idcirco verificamus hanc, Deus agnoſcit mala fieri, & non hanc, Deus vult mala fieri: quãuis intelligere Dei, & ſuum velle, nullo modo differant ex natura rei, vt dictum eſt, ſed ſolùm ſecundũ rationem. quo ſuppoſito procedit ſequens quæſtio.

QVAESTIO SECVNDA.

Vtrum aliquis intellectus poſsit concipere diſtinctionem attributorum ſine aliqua comparatione ad creaturas.

Tho. Opuſ. 9. q. 4. 1. & 2. Proderit videre. q. 13. 1. par. 1. & de potentia. q. 7. 5. 6. c.

AD ſecundum ſic proceditur.

1 Et arguitur, quòd intellectus poſsit concipere diſtinctionem attributorum diuinorum, ſecũdum rationẽ, abſq; aliqua comparatione dei ad creaturas: quia ſicut ea, quę ſunt realiter diuerſa, ſe habent ad veritatem rationis, ita ea quæ ſunt realiter idem, ſe habent ad diuerſitatẽ rationis. Sed ea, quæ ſunt realiter diuerſa, vt Sortes, & Plato, concipi poſſunt vt vnũ, ſecundum rationẽ ſpeciei, abſq; aliqua comparatione ad aliquid vnum ſecundũ rem: ergo ea, quæ ſunt vnum ſecundum rem, ſicut attributa diuina, poſſunt concipi vt diuerſa ſecundum rationem abſq; comparatione ad ea quæ ſunt diuerſa ſecundũ rem, quomodo attributa differunt in creaturis relatiuis. Item in relatiuis identitatis aliquid vnum ſecundũ rem accipitur, vt plura ſecundum rationem: quia omnis relatio requirit duo extrema: ſed hæc acceptio nõ videtur eſſe per cõparationem ad aliqua differentia ſecundum rem: ergo nõ oportet differentiam attributorum diuinorum ſecundum rationem accipi per comparationem ad aliqua differentia ſecũdum rem: ſed pro alio non negatur, quin poſsit accipi abſque comparatione ad creaturas: ergo, &c.

3 Item Deitas & paternitas differunt in diuinis ſecundum rationem: ſed non eſt per comparationem aliquam ad creaturas: ergo, &c.

4 Item circunſcripta omni habitudine Dei ad creaturas, adhuc different in Deo ſecundum rationẽ, intelligere & intellectum: ergo & alia attributa. Conſequẽtia patet per ſimile. Probatio antecedentis: quia ſtante hypotheſi, Pater reſpicit Filium, & Spiritum ſanctum, vt obiectũ intellectum, & volitũ: & non reſpicit, vt intelligere, & velle, quibus formaliter velit, vel intelligat: quia ſecundũ Aug. hæc eſt falſa, Pater eſt ſapiens Filio: & tamen hęc eſt vera, Pater eſt ſapiens ſapientia eſſentiali, vel per ſuum intelligere, ſeu per ſapere: & ſic vt videtur, intelligere, & eſſe intellectum, differũt ratione in diuinis, ſine habitudine ad extra. Et idem iudicium videtur de aliis attributis.

5 CONTRA, ſicut ſe habet ens rationis ad ens reale, ita pluralitas ad pluralitatem, ſed omne ens rationis acciptur ab aliquo ente reali: ergo pluralitas rationis habet ortum à pluralitate reali: ſed illa pluralitas rationis non poteſt accipi à pluralitate reali in eſſentia diuina: ergo, &c.

6 RESPONSIO. Circa quæſtionem iſtam videnda ſunt tria: primum eſt, quid ſit attributum. Secundũ eſt, quid ſit ratio, & quid differre ratione. Tertium eſt, inquirere de principali propoſito. Quantum ad primum, ſciendum, quòd attributum poteſt ſumi dupliciter: vno modo largè, prout attributum dicit aliquid alicui tributũ, ſicut attribuimus calorem igni, & candorem niui, & ſic omnia quæ conueniunt Deo per modum cuiuſdam denominationis, dicuntur attributa, ſicut eſſe infinitum, eſſe immenſum, & ſic de aliis. Hæc enim, licet ſint id ipſum, quod eſſentia diuina, tamen ſecundum rationem videntur quædam eſſe addita, quia denominatiuè dicuntur: denominatio autem vt plurimùm ſit à forma accidentali. Et ideo dici poſſunt attributa largo modo, quaſi aliqua alii tributa.

7 Alio modo dicitur attributum ſtrictè & propriè, perfectio communis Deo & creaturæ, ſaltem communitate eiuſdem analogiæ, quàm intellectus noſter cõſiderans in creaturis, & ratiocinãs quòd nihil eſt in creaturis ad perfectionem pertinens, quin eminentius ſit in Deo, eã Deo attribuit: ſicut ſunt ſapientia, bonitas, & potentia, & ſic de quibuſdam aliis: & ſic attributum dicitur, aliquid alii ex alio tributum.

8 Quales autem ſint iſtæ perfectiones, conſiderãdum eſt, ꝙ eorum, quæ ſunt in Deo & in creaturis, quædã reſpondent ſibi per oppoſitionẽ: vt infinitum in Deo, & finitum in creaturis. Quædam ſecundum cauſalitatẽ: vt creator, & creatura. Quædam ſecundũ analogiam, & proportionem: vt ſapientia in Deo, & in creaturis. Et idem eſt de bonitate, & iuſtitia, & cõſimilibus. Et illa quæ ſunt primę conditionis, & ſecundæ, non dicuntur propriè attributa, vel ſaltẽ non faciunt difficultatẽ, vt patebit in quæſtione, ſed ſolùm illa, quę ſunt tertii modi, in quibus deus & creatura conueniunt. Hæc autem ſunt, quæ in ſua ratione imperfectionem non includunt, nec eam ex ſua ratione excludũt. Nam ſi in ſua ratione imperfectionẽ includerent, non poſſent Deo conuenire. Et rurſus, ſi eam excluderent non conuenirent creaturis, in quibus ſemper eſt adiuncta imperfectio perfectioni. Patet ergo primum, ſcilicet quid ſit attributum.

9 QVANTVM ad ſecundum, notandum eſt, quòd ratio vno modo dicitur diffinitio: vnde. 4. Metaphy. dicitur, quòd diffinitio eſt ratio, quam ſignificat nomen. Et differre ratione, eſt differe diffinitione: & quæ ſic differũt ratione, differunt etiam re: quia diffinitio eſt ratio indicans quid eſt res. Secundo modo dicuntur aliqua differre ratione, propter ſolam negationem intellectus apprehendentis id, quod eſt vnum realiter, ſub pluribus modis, vel habitudinibus: ſicut eandem columnam dicimus nunc dextram, nunc ſiniſtram. Et ſic ratio non eſt aliud, quàm

habilitas circa rem apprehenſam per intellectum, ſecundum quē res nata eſt iudicari diuerſimodē talis vel talis. Et iſto modo differūt attributa diuina ratione, nō primo, cùm ipſa ſint vnū realiter. De hac autem differētia quærit quæſtio, vtrum poſsit poni ab aliquo intellectu inter attributa diuina, non habito reſpectu ad creaturas.

10 ET ISTVD eſt tertium, quod eſt principale propoſitum. Circa quod notandum, q̄ differt quærere, vtrum iſta attributa accipiantur in Deo ſecundū ſe abſq; habitudine ad creaturas: & vtrum eorum differentia accipiatur in Deo abſq; habitudine tali. Si quæſt. procederet primo modo, & attributa vocarentur illa, qeæ conueniunt Deo ſecundum oppoſitionē ad creaturas, vel cauſalitatē vt eſſe infinitum, eſſe creatorē, ſic eſſet dicendū, quòd nihil tale poteſt concipi eſſe in Deo à quocunq; intellectu, niſi in habitudine ad creaturas: quod patet ſic: Nihil poteſt intelligi ſine eo, quod clauditur in ſua ratione, ſiue includatur, vt pars eſſentialis, ſicut homo nō poteſt intelligi ſine rationali: ſiue includaiur, vt obiectū, vel terminus actionis, vel relationis, ſicut nō poteſt intelligi dealbatio ſine albedine: ſiue includatur per modum oppoſitionis, ſicut includitur habitus in ratione priuationis, vel affirmatiō in ratione negationis: ſicut cæcitas non poteſt intelligi, non intellecto viſu, nec nō homo non intellecto homine. Sed de ratione eorū quæ attribuuntur Deo per modū cauſalitatis, eſt creatura per modū termini, vel obiecti, vel correlatiui, vt patet in creatore vel creatura. Creatura enim eſt terminus vel obiectū creationis, & potentiæ creādi, à quibus Deus creator dicitur. Eſt etiā terminus relationis, qua Deus refertur vt creator. De ratione verò eorū, quæ cōueniunt Deo per oppoſitionē ad creaturas eſt aliquid creatum, ſicut habitus eſt de ratione priuationis, affirmatio de ratione negationis, vt patet, cùm dicitur Deus infinitus. Eſſe enim infinitū, dicit priuationē, vel negationē finitatis, quæ nō poteſt eſſe niſi in creaturis. Et ideo talia non conueniunt Deo, niſi in habitudine ad creaturas: & per conſequens nec eorum conuenientia, vel differentia.

11 Si autem attributa vocentur perfectiones poſitiuè communes Deo, & creaturis, quæ nō dicunt aliquā cauſalitatem Dei ad creaturas (ſicut eſſe intelligentē, vel volentem & huiuſmodi) planū eſt, q̄ talia cōueniunt deo ſecundum ſe, & abſq; habitudine ad creaturas, & poſſunt intelligi eſſe in Deo abſq; habitudine ad quodcunq; creatū. Si autem quæſtio intelligatur ſecundo modo, ſcilicet vtrum differentia talium attributotū poſsit concipi eſſe in Deo, abſq; habitudine ad creaturas: dicunt quidam q̄ ſic: quod probant multipliciter: primò ſic, Quod non ſupponitur à poſteriore, non ſupponitur à priore. Sed diſtinctio perſonarum ſecundū rem eſt poſterior diſtinctione attributotum ſecundū rationē. Cùm ergo diſtinctio perſonarū diuinarum ſecundū rem, non ſupponat diſtinctionē realem in creaturis exiſtentem, vel poſsibilē, videtur q̄ diſtinctio attributorū non ſupponat eam, & ita nō fumitur in cōparatione ad realem diſtinctionē creaturarum. Maior de ſe patet. Minor probatur, ſcilicet q̄ diſtinctio attributorum ſecundum rationem ſit prior, quā diſtinctio perſonarum, quæ eſt ſecundum rem: quia diſtinctio voluntatis & intellectus ſecundum rationem, eſt cauſa diſtinctionis emanationum diuinarum, quæ eſt ſecundum relationes diſparatas, quædam enim eſt per modum intellectus, & alia per modum voluntatis. Hæc autem eſt cauſa diſtinctionis perſonarum, quæ eſt ſecundum relationes oppoſitas. Cauſa autem præcedit effectum, & vniuerſaliter principium præintelligitur ei, quod eſt ex principio: ergo diſtinctio attributorum ſecundum rationem, prior eſt diſtinctione emanationum & perſonarum.

12 Ad cuius autem maiorē declarationē facit hoc, quòd debemus imaginari circa Deū, ſicut circa totū vniuerſum, vt ſicut omnia procedunt ab vno, & tātò cedunt in maiorem compoſitionē, & diuerſitatē, quantò plus recedūt ab ipſo: ſic illud, quod primò conſideramus in Deo, eſt maximè vnum, & quaſi quoddā pelagus infinitum, cōtinens vnitiſſimè omnes diuinas perfectiones. Et hoc eſt eſſe, quod conſideramus in Deo, quòd eſt intelligens & volēs: quæ iam differunt ratione, quæ eſt minima differentia. Deinde elongando plus ab eſſe, quod eſt ſummè vnum, inuenimus realem diſtinctionem aliquorum, ſcilicet proceſſionum per modū naturę, & intellectus, & per modum voluntatis, quæ eſt ſolū per relationes diſparatas. Vltimò autem, & quaſi in maxima diſtantia, eſt diſtinctio realis perſonarum per relationes nō ſolùm diſparatas, ſed oppoſitas. Ex quo patet, quòd diſtinctio perſonarū, tanquā maxima in diuinis, ſupponit diſtinctionem proceſſionū: & vtraque diſtinctionem attributorum, quæ minima eſt, eò quod eſt ſolùm ſecundum rationē. Cùm ergo diſtinctio perſonarum, quæ eſt vltima, nō ſumatur per comparationem ad creaturas, videtur, quòd nec aliæ, quæ ſunt priores. Et hæc eſt prima, & principalis ratio.

13 Secūda ratio talis eſt, Quod eſt cauſa maioris diſtinctionis, eſt vel eſſe poteſt minoris: ſed fœcunditas eſſentiæ diuinę eſt ſufficiens cauſa diſtinctionis perſonarum, abſq; habitudine ad creaturas: ergo eadem poteſt eſſe ſufficiens cauſa diſtinctionis attributorum, quæ eſt minor, cum ſit ſolum ſecundum rationē, alia autem ſecundum rem.

14 Tertia ratio talis eſt, Licet in Deo nō ſit actus intelligendi cōpoſitus, aut reflexus, ſed vnicus, ſimplex & rectus: tamē Deus vnico actu ſuo intelligit obiectiuè, quicquid nos intelligimus per actā componentē, & per actum reflexum. Tunc arguitur ſic: obiectū actus cōponētis, aut reflexi includit ex neceſsitate duo diuerſa, ſecūdum rem, vel ſecundum rationē: ſed in Deo eſt dare actum intelligendi correſpondentē, quo ad obiectū, actui compoſitiuo & reflexo, dato per impoſsibile, q̄ nulla creatura eſſet, nec eſſe poſſet: ergo dato, q̄ nulla creatura eſſet, nec eſſe poſſet, etiam Deus poſſet intelligere plura differētia re vel ratione. Sed attributa non differunt re. Ergo, &c. Maior patet: obiectum enim actus cōponentis includit plura ex neceſsitate. Compoſitio enim nō eſt niſi pluriū. De obiecto actus reflexi idem eſt: includit enim illud, ad quod terminatur actus rectus, & illud, ſuper quod fit reflexio: vt cùm intelligo me intelligere lapidem. Et ſic patet maior. Minor ſimiliter patet, quia Deus, circūſcripto quocunq; alio, intelligeret ſe eſſe: quod pertinet ad obiectum intellectus componentis: intelligeret etiam ſe hoc intelligere: quod pertinet ad obiectum actus reflexi. Et hæc fuit minor: ſequitur ergo concluſio. Plures autem aliæ rationes poſſent adduci, ſed hæ ſufficiunt.

15 Alia eſt opinio, quæ mihi videtur verior, videlicet q̄ diſtinctio attributorum ſecundū rationem non poteſt ſumi, niſi per comparationē ad aliquam realem diuerſitatē, actu exiſtentem in creaturis, vel poſsibilē. Quod probatur primò ſic: Differētia rationis, niſi ſit falſa & vana, licet ſit completiuè ab intellectu, oportet tamen q̄ habeat fundamentum in re: ſed differentia attributorū ſecundum rationem, non poteſt habere ſufficiens fundamentum in natura diuina abſolutè accepta, niſi comparetur ad realem diuerſitatem quę in creaturis eſt vel eſſe poteſt: ergo differentia attributorum diuinorū ſecundum rationē, non poteſt verè ſumi, niſi per comparationē ad creaturas. Maior patet: ratio enim, quā intellectus formar, niſi fundetur alī qualiter in re, ficta eſt & vana. Minor probatur: quia illud, quod eſt vnitiſſimè vnum, & nullo modo plura, neq; actu formaliter, nec potentia ſeu virtualiter, nō poteſt eſſe fundamentū pluriū rationū. Vnde enim fingeret intellectus ibi pluralitatē, qui nullū apparens habet ex parte rei, ex quo pluralitatē cōcipere poſsit? Oportet enim cauſam continere effectū, & fundamentū illud, cuius eſt fundamētum, aliquo modo, vel formaliter, vel ſaltem virtualiter. Sed natura diuina & eius attributa, abſolutè conſiderata abſq; omni habitudine ad creaturā entem vel poſsibilē, ſunt vnitiſſimè vnum, & nullo modo plura, neq; formaliter, neq; virtualiter. Si enim nihil præter Deū eſſet, neq; eſſe poſſet, ſicut attributa diuina non ſunt plura formaliter, ita nec eſſent plura virtualiter. Cōparando autē ea ad creaturas, iā ſunt plura virtualiter, quia perfectiones, quæ diuiduntur in creaturas, cōtinentur virtualiter in creatore. Ergo diuina natura, & eius attributa abſolutè accepta abſq; omni habitudine ad creaturas entes, vel poſsibiles, non poſſunt eſſe ſufficiens fundamentū pluralitatis rationum. Et ſine dubio omnino videtur rationabile, q̄ illud quod eſt ſimpliciter & omni modo vnum re, ſi apprehendatur ſecundum rationē quæ competit ei ſecundum ſe & abſolutè, apprehendatur vnica ratione: ſic autem eſt de diuina eſſentia & de eius attributis: ideo, &c.

Vide Th. de veritate q. 3. art. 2. ad vltim.

16 Secun-

16 Secundò patet idē sic: nihil imperfectionē includens, est in diuinis absolutè, sed solum in cōparatione ad creaturas. Sed omnis distinctio per absoluta (siue sit rei, siue rationis) includit semper aliquā imperfectionē: ergo talis distinctio vel differentia non potest esse in diuinis absq; comparatione ad creaturas. Maior patet, quia omnis imperfectio relegatur à Deo: ꝙ si aliqua ei attribuitur, hoc est, inquantū accipitur vt terminus habitudinis creaturæ ad ipsum. Sic enim dicimus essentiā diuinam habere rationem idęæ, hoc est imitabilis in limitato gradu, quia est terminus habitudinis creaturæ finitæ & limitatæ, imitantis diuinam essentiā. & similiter est in aliis. Minor sic declaratur: quia vbicunq; est distinctio per absoluta, oportet quòd vtrunq; vel alterum sit finitum, & vt finitum apprehendatur, quia non possunt esse plura infinita secundum essentiam vel perfectionē essentialem. Dico autē de distinctione per absoluta, quia distinctio per relationes nullam imperfectionem arguit. Omnis perfectio autem attenditur secundum aliquid absolutum.

17 Tertiò apparet idem ex eis, quæ videmus in creaturis, de quibus certius iudicamus: minùs enim, vel saltem non plus differunt perfectiones diuinæ, quàm creatæ: sed perfectiones creatæ, quæ sunt vnū re, nullo modo concipiuntur vt diuersę secundū rationē, nisi per comparationē ad aliquam diuersitatē realem; ergo, &c. Maior patet. Minor probatur, inducendo in aliquibus, & idē intelligēdo in omnibus. Albedo enim, & color, sunt idē re: similiter intelligere, & cognoscere: & vniuersaliter omnis species cum suo genere. Nunc est ita, ꝙ si præter albedinē non esset, nec esse posset alius color, realiter differens ab albedine, nunquàm posset iudicari, ꝙ albedo, & color differrent ratione. Nō enim cognosceremus colorem, nisi albedine. Similiter si non esset aliqua cognitio, realiter different ab intelligere, nō possemus aliquam differentiam apprehendere inter intelligere & cognoscere. sed per hoc quòd color inuenitur in aliquo alio quā in albedine, & genus potest reperiri in aliquo alio, quàm in specie vna: ideo iudicamus genus & speciem saltem differre ratione. Ita quòd omnis differentia rationis in creaturis, sumitur ex aliqua differentia reali. Ergo idem est ponendum in diuinis. Et huic opinioni magis assentio.

18 Ad rationes alterius partis respondendum est: ad primam, per interemptionem minoris. Non enim distinctio personarum, est posterior distinctione intellectus & voluntatis. Et quod dicitur, ꝙ distinctio voluntatis & intellectus, est causa distinctionis processionis personarū, quarum vna procedit per modum naturæ vel intellectus, altera autem per modum voluntatis: dicitur, quod falsum est: & hoc magis patebit: quando agetur de emanationibus diuinarum personarum. Tunc enim patebit, ꝙ Filius non dicitur procedere per modum naturę vel intellectus, nec Spiritussanctus per modum volūtatis, nisi per aliquā similitudinem ad emanationes, quæ sunt in creaturis, nec natura, nec voluntas, vt distincta ratione, sunt principia distinctarum emanationum: vt infrà declarabitur. Illud autē quod additur quasi pro confirmatione, scilicet quòd prius est considerare in Deo esse, &c. cùm non probetur, æqua facilitate potest negari.

d. 6. q. 2. huius.

Vide differentiam, d. 2. q. 1. ad vltim.

19 Ad secundam rationem dicendum, quòd non oportet, quòd illud quod est causa maioris distinctionis, sit causa minoris, nisi sint vnius rationis, vel nisi maior includat minorem. Non enim oportet vniuersaliter, quòd illud quod potest maius, possit minus. Homo enim potest intelligere, quod est maius, & non potest volare, quod est minus. Nunc est ita, quòd realis distinctio personarum, & distinctio secundum rationem, non sunt distinctiones vniuocæ, nec maior includit minorem: ideo illud, quod est sufficiens causa maioris, nō oportet ꝙ sit sufficiens causa minoris. Aliter potest dici, quòd licet distinctio personarum sit maior, quàm distinctio attributorum, quoad hoc quòd illa est realis, hæc autem rationis tantùm: tamē distinctio attributorum exigit maiorem distinctionem entem, vel possibilem, scilicet aliquam distinctionem realem per absoluta, quæ nec est, nec esse potest in diuinis. Et ideo oportet habere respectum ad realem distinctionem attributorum in creaturis, vt ex ea sumatur distinctio rationis in diuinis.

20 Ad tertiam rationem dicendum, ꝙ obiectum actus componentis, vel reflexi, semper includit duo diuersa secundum rem, vel secūdum rationē, differenter tamē: quia quando sunt diuersa secundum rem, ex natura obiecti est talis diuersitas: vnde cùm per intellectum apprehēditur, non efficitur. Sed quando sunt diuersa secundum rationem tantùm, vt cùm apprehendimus intellectu componente, quòd Deus est Deus, diuersificantes secundum rationem, vnum & idem in loco subiecti & prædicati, tunc hæc diuersitas non solū apprehenditur, sed efficitur ab intellectu, non ex sola apprehensione, sed ex modo apprehēdendi. Quod patet: Ille enim, qui simplici intelligentia apprehendit Deum, tantū apprehendit de Deo, quantum ille, qui componendo dicit, Deus est Deus: tamen primus non apprehendit aliquā diuersitatem secundū rationem, sed secundus. Ergo hæc diuersitas non est ex apprehensione, sed ex modo apprehendendi, quæ est cōponendo subiectum cum prædicato. Et hæc diuersitas rationis ex necessitate originē habet ex aliqua diuersitate reali: & hoc, quia intellectus componēs, & dicens quòd Deus est Deus, similem compositionē fecit antè in realiter differentibus: vt dicēdo, homo est asinus. De obiecto autem actus reflexi in nobis, certum est, quòd semper includit diuersa re. Reflexio enim intellectus est super se & suum actū: primum autem apprehensum ab intellectu nostro actu recto, non potest esse intellectus noster, nec actus eius, sed aliqua res extra ipsum. Et ideo obiectum actus reflexi in nobis, cùm includat principale obiectū, quod est res extra, & actum intellectus, vel ipsum intellectum, ex necessitate includit diuersa re. Ex qua diuersitate reali potest colligere in aliis diuersitates rationis, puta inter seipsum, vt est intelligens & vt est intellectus, per hoc quòd videt quòd aliquid est ab eo intellectum, quod tamen non est intelligens. Si autem solùm intelligeret se, impossibile esset, quòd poneret differentiam rationis inter se intellectum & intelligētem. Non enim haberet, vnde hanc differentiam sumeret. Licet igitur obiectum intellectus diuini sit illud idē, quod est obiectum intellectus nostri componentis, aut reflexi, tamen si nihil aliud à se intelligeret, nullo modo posset ponere differentiam rationis inter illa quæ sunt realiter id ipsum quod Deus, quia hoc posset facere, quæcunq; intellectus, quantumcunq; componens aut reflexus.

21 Ad rationes principales respondendum est. Ad quarum primam respondent quidam, concedendo maiorem, per interemptionem minoris, dicentes, quòd vnitas rationis plurium indiuiduorum sub specie, vel genere, sumitur ab vnitate reali, quæ est conformitas vnius ad alterum: & hæc conformitas est vna numero, & vnius vt subiecti, & alterius vt termini: & ex hac cōsurgit intellectus ad concipiendum, quòd illa, quorum est conformitas prędicta maior vel minor, sint vnum secundum rationē speciei, vel generis. Sed illud non videtur bene dictum, quia conformitas plurium, quæ non est cuiuslibet eorum eodem modo & æqualiter, non potest esse sufficiens fundamentum vnitatis secundum rationem in genere vel specie: sed cōformitas plurium, quæ est vnius eorum vt subiecti, vel vt de quo dicitur, alterius, verò vt termini, non est iuslibet eorum eodem modo & æqualiter: igitur, &c. Minor de se patet. Probatio maioris, quia vnitas rationis in quocunq; vniuoco genere vel specie, est secūdum quam vniuocum prædicatur eodem modo & æqualiter de vniuocatis, puta genus de speciebus, & species de indiuiduis: ergo fundamentum illius rationis debet eodē modo conuenire illis, quæ vniuocantur secundum illam rationem. Alioquin nō est sufficiens fundamentum. Et hæc fuit maior. Sequitur ergo conclusio. Si dicatur: quòd cōformitas plurium conuenit eodem modo alicui & cuilibet eorum, quia sicut Sortes est conformis Platoni secundum humanitatem, ita ecōuerso Plato est conformis Sorti, & ita cōformitas cōuenit cuilibet eorum eodem modo, videlicet in ratione subiecti, & termini: non valet: quia conformitas eadem numero non potest esse duorum, ita quòd sit cuiuslibet vt subiecti, imò sicut Sortes & Plato sunt duo realiter, & non vnum, sic conformitas vnius ad alterum, est realiter alia à conformitate alterius ad ipsum. Et ita si vnitas secundum rationem fundaretur super mutuā cō-

formitatem duorum vel plurium, quæ eſſet vtriuſque vt ſubiecti & termini, non fundaretur ſuper vnum numero realiter: quod eſt contra eos.

21 Dicendum eſt ergo aliter, interimendo maiorẽ, quia non eſt ſimile de diuerſitate rationis reſpectu diuerſitatis realis, & de vnitate rationis reſpectu vnitatis realis: quia vnum ſecundũ rem, ſi ſecundũ ſe concipiatur, & ad nihil aliud comparetur, nõ poteſt concipi niſi ſub vna ratione. Vnde enim conciperetur pluralitas rationũ non ex vno, vt vnum eſt, ſicut de ſe patet: nec ex cõparatione eius ad aliud, quia tollitur omnis cõparatio. Propter quod oportet, quòd pluralitas rationum in vno ſimplici, ſumatur ex comparatione ad plura realiter. Sed cum intellectus intelligit plura realiter, poteſt ea comparare non ſolũ ſecundum diuerſitatẽ, vel pluralitatem determinatã, ſed etiam ſecundum priuationẽ vel negationẽ alicuius pluralitatis. Et quia vnum dicit priuationẽ pluralitatis, ideo ex hoc ſolo quòd aliqua non differunt tali differentia, poteſt concipi, quòd aliquo modo ſunt vnum, etſi non ſecundũ rem, tamen ſecundum rationẽ. Verbi gratia intellectus poteſt comparare Sortẽ ad Platonẽ, vt ſunt diuerſa ſuppoſita in natura humana, & ſic concipit ea, vt plura, vel poteſt comparare Sortem & Platonẽ ex vna parte, ad Brunellũ aſinum. Et quia ſecundum hanc comparationẽ Sortes non differt, ſed cõuenit cum Platone, quia vterq; differt à Brunello, eò quòd vterq; eſt homo, quanuis nõ ſint idem homo numero, & ſecundũ rem: ex hoc poteſt intellectus cõcipere, quòd ſunt idem homo ſecundũ rationem & ſpeciẽ. Semper enim comparando conuenientiã ad differẽtiam, vel minorem differentiã ad maiorem, poteſt concipi vnitas rationis: quia quæ minus differunt, magis ſunt vnum, & inquantum nõ differunt, ſunt vnum. Et cauſa omnium iſtorum eſt, quia conceptus vnius eſt priuatiuus, & ob hoc ex priuatione cuiuſcunq; differentię poteſt concipi aliqua vnitas rationis, ſed conceptus pluralitatis eſt poſitiuus, & ideo pluralitas rationum non poteſt ſumi, niſi ex aliquo poſitiuo, non ex vno, vt vnum eſt, prout declaratum fuit: ergo ex pluribus, vel ex comparatione ad plura realiter.

Vide infrà d.24.q.1.

23 Ad ſecundum dicendum eſt, quòd in relatione eiuſdem ad ſeipſum vnum ſecundũ rem, accipitur, vt plura ſecundum rationem per comparationẽ ad plura ſecundum rem, dupliciter ad pręſens: vno modo, quia intellectus cõſiderans, quòd extrema realiter differentia, referuntur ad inuicem ſub replicatione eiuſdem nominis, vt diuerſum à diuerſo diuerſum concipit idem in ſuo oppoſito, vt dicat idem eidem idem, vtens vno realiter, tanquàm duobus. Alio modo, quia intellectus cõſiderans quòd ea quæ ſunt diuerſa ſecundum rem, dicuntur vnum & idem, (vt duo alba dicuntur vnum in qualitate, & duo æqualia vnum in quantitate) conſiderat, quòd verior eſt vnitas cuiuslibet rei in ſeipſa. Et ideo dicit, quamlibet rem eãdem ſibi, vtens vna, vt duabus.

7. praced. 12.

24 Ad tertium dicendum, vt prius, quòd non eſt idem iudicium de attributis inter ſe, & de eſſentia, & de paternitate, ſiue quacunq; alia relatione, an ſint idẽ re, vel non. Sed dato q̃ eſſent idem re vt attributa, tamẽ quo ad propoſitum non eſſet ſimile, quia in diuinis non eſt aliqua diuerſitas realis, ex qua poſſit ſumi differẽtia attributorum eſſentialiũ, eò q̃ quodlibet eorũ æqualiter ſe habet ad omnia quæ ſunt in diuinis: ſed quia perſonæ diuinę, quæ differunt realiter, non æqualiter ſe habent ad eſſentiã, & paternitatẽ, ſeu alias relationes, eò quòd eſſentia cõmunis eſt omnibus, non autem relationes: ideo ex reali differentia perſonarum poteſt ſumi differẽtia rationis, inter eſſentiam & quancunq; relationem.

Vide Gabriel. & Olzam, q. 1. huius diſtin.

25 Ad quartam dicunt quidam, quòd differentia rationis inter intelligere, & eſſe intellectum, & inter amare, & eſſe amatum, poteſt reduci ad realem differentiam, quę eſt in diuinis, abſque comparatione ad creaturas, modo quo dictum eſt de differentia paternitatis, & diuinitatis, quia Filius & Spiritus ſanctus ſunt intellecti, & amati à Patre, non autem ſunt actus intelligendi & amandi, quibus Pater intelligit & amat formaliter. Et quia alicui conuenit eſſe intellectum, cui non conuenit intelligere, ex hoc ſolo poteſt ſufficiẽter concipi differentia rationis inter eſſe intellectum, & intelligere vel eſſe intelligentem. Et idem dicunt de amare, & amato.

26 De aliis autẽ attributis dicunt, ſicut in poſitione dictum eſt. Et hoc quidẽ verũ eſſet, ſi in diuinis quoquomodo realiter eſſentia & ralatio differrent, & per conſequens perſona ab eſſentia ratione relationis: quia differentia rationis inter amare, & eſſe amatũ, & intelligere, & eſſe intellectum, habet pro ſufficienti fundamento differẽtiam realem, quæ eſſet inter eſſentiam, & relationem, & perſonã ratione relationis. Quia enim relatio & perſona ſunt intellecta obiectiuè, & nõ ſunt ipſum intelligere per omnem modum identitatis realis: eſſentia autem, ſi realiter differt à relatione & à perſona, eſt in intellectu obiectiuè, & eſt ipſum intelligere identicè: conſequens eſt, quòd eſſe intellectum & intelligere ſaltem differant ratione, quia differenter ſe habent ad ea, quæ differunt re. Si autẽ perſona & relatio non differant realiter quoquomodo ſeu ex natura rei ab eſſentia, non video qualis differentia realis in diuinis poſſet eſſet ſufficiens fundamentũ differentiæ rationis inter intelligere & eſſe intellectũ: quia non illa, quæ eſt inter eſſentiam, & relationem & perſonam, quia non eſt realis, vt dicis. Differentia autẽ rationis reducitur ad differentiam realem, tanquàm ad fundamentũ (etiam ſecundum miſtos) nec illa quæ eſt inter relationem, & relationem, ſeu inter perſonam, & perſonam: quia illa quæ ſe habent vniformiter ad aliqua plura, non ſunt cauſa vel fundamẽtum pluralitatis eorum: vt quia Sortes & Plato ſe habent æqualiter ad animal, & æqualiter ad hominem, certè realis differentia inter Sortem & Platonem non eſt cauſa, nec fundamentũ differentiæ rationis inter animal, & hominẽ. Nunc eſt ita, quòd relationes oppoſitæ, & perſonæ per eas conſtitutæ, ſe habent æqualiter & vniformiter ad intelligere, & eſſe intellectum: quęlibet enim eſt intellecta obiectiuè, & nulla vel quælibet eſt intelligere ipſum formaliter: ergo differentia perſonarum, vel relationum ſecundum rem, nõ eſt ſufficiens fundamentum differentiæ rationis inter intelligere & eſſe intellectum. Eſt tamen aduertendum, quòd eſſe intellectum, non dicit attributum diuinum, prout attributum dicit perfectionem communem cõmunitate analogiæ Deo & creaturis: quia eſſe intellectum vt ſic non dicit aliquid exiſtens in re intellecta: ſed eſt denominatum ab intelligere quod eſt in alio: & ſi fit in eodem, hoc accidit intellecto, vt intellectum eſt. Et ideo inſtantia illa non eſt ad propoſitum, niſi latius tractetur quæſtio quàm de attributis, vtpote ſi quis dicat, quòd nulla differentia rationis poteſt inueniri in aliquo abſq; comparatione ad differentiam realem.

QVAESTIO QVARTA.

Vtrum cum vnitate potentiæ poſſit eſſe perſonarum pluralitas.

Tho. 1. p. q. 30. ar. 1. & q. 31. ar. 1.

AD tertium principale ſic proceditur. Et videtur, quòd cum vnitate eſſentiæ nõ poſſit ſtare realis pluralitas perſonarum: quia ſicut ſe habet ratio ad differentiam rationis, ita res ad differentiã rei: ſed non poteſt eſſe, quòd aliqua ſint vnũ ratione, & diuerſa ratione, per illud quod eſt vnum ratione: ergo nec aliqua poſſunt eſſe vnum, & idem re, & diſtincta re, per aliquid, vel per aliqua, quę ſunt vnum re: ſed eſſentia & relatio in diuinis ſunt vnum & idem re, vt communiter ponitur: ergo impoſsibileſt, quòd ea quæ ſunt vnum in diuinis per eſſentiam, ſint diuerſa realiter per relationes: ſed propter aliud non ponitur quòd ſtet pluralitas perſonarum cum vnitate eſſentiæ: ergo, &c.

2 Secundo ſic: quæcunq; ſunt vnum realiter, multiplicato vno multiplicatur alterum: ſed perſona & eſſentia ſunt vnum realiter, alioquin in diuinis eſſet realis compoſitio: ergo cùm eſſentia nõ multiplicetur, videtur quòd nec perſonæ.

3 IN CONTRARIVM eſt fides nobis tradita, per ſacram ſcripturam.

4 RESPONSIO. Quia concluſio non eſt dubia apud fideles (omnes enim tenent, q̃ vnus eſt Deus, quod ad eſſentiam attinet, & quòd tres ſunt perſonæ diſtinctæ relationibus originis) ideo circa declarationem concluſionis immorandum eſt.

5 Quia

5 Quidam enim dicunt, quòd hæc cõcluſio, quę directè continet articulum Trinitatis, poteſt demõſtratiuè ſciri, ſicut q̃ corpus compoſitum ex contrariis, ſit corruptibile. Demonſtrationes autem, quas iſti adducũt, ſunt hæ. Omnis perfecta operatio terminatur ad aliquod operatũ: ſed in Deo ſunt intelligere & velle operationes perfectiſſimę: ergo terminantur ad aliqua opera: intelligere quidem ad verbum productũ, velle autem ad amorem: ſed producẽs aliquid per quancunq; operationẽ, & productum, neceſſariò differunt: ergo talis differentia eſt in diuinis, cùm illa productio ſit ad intra: ſed non poteſt eſſe quo ad eſſentiam, quæ eſt vna: ergo quo ad perſonas.

Ph.1.p.q. 27.ar.1.

6 Secunda eſt talis: Quicquid perfectionis eſt in creaturis, totum eſt Deo attribuendum (excluſa imperfectione) ſed naturam reperiri in pluribus ſuppoſitis, eſt perfectionis, licet plurificari in eis, ſit imperfectionis, vt dictũ fuit ſuprà: ergo primum eſt Deo attribuendum, excluſo ſecundo. Hoc autem ſolùm fit, ponẽdo plures perſonas in vna eſſentia diuina: ergo, &c.

q.1.nu.10. huius diſt.

7 Ad confirmationẽ huius facit: quòd natura quæ non eſt niſi tantùm in vno ſuppoſito, videtur arctata & limitata, quod nõ competit naturæ diuinæ. Hæ autẽ rationes (vt iſti dicunt) æquè bene concludunt, ſicut quæcunq; demonſtratio in naturalibus.

8 Sed quia in 1. quæſt. huius libri ſatis efficaciter probatum eſt, q̃ articulus fidei, potiſſimũ trinitatis, demõſtrari non poteſt, nec q̃ ita ſit, vt ponit articulus, nec q̃ articulus ſit posſibilis, aut q̃ nihil impoſsibile ſequatur ad articulum, quorum vnũ includit aliud. Ex posſibili enim nõ ſequitur impoſsibile, nec rationes quæ ſunt contra articulũ ſcientificè diſſolui poſſunt, ideo non replicando rationes prius adductas, ſolum reſtat ſoluere rationes, per quas iſti nituntur demonſtrare articulum trinitatis.

Num.40.

9 Cùm enim primò dicitur q̃ intelligere & velle vbicunq; ſunt operationes perfectè terminantur ad aliquod operatum per eas productũ, falſum eſt abſolutè, & non valet ad propoſitum, abſolutè quidẽ falſum eſt, quia in beatis intelligere & velle quibus vident Deum & diligunt ſunt perfectiſſimæ operationes: & tamen per illud intelligere nullum verbũ formatur ſeu producitur, nec per illud velle producitur aliquis amor, ergo illud eſt falſum abſolutè, non valet etiam ad propoſitum, quia intelligere & velle in Deo aut eſſent ipſæmet productiones perſonarũ, aut principia productionum. Primũ non poteſt dici, quia productiones in diuinis ſunt diuerſæ realiter, ſed velle & intelligere nõ differunt realiter, ergo nõ ſunt productiones. Item producere & produci non poſſunt cõpetere omnibus perſonis, quia quædam eſt non producens (ſcilicet Spiritus ſanctus) & quædam non producta (vt pater) Sed intelligere & velle competunt omnibus perſonis, ergo non ſunt producere nec produci, & ita non ſunt productiones, nec actiuè nec paſsiuè. Item nec ſunt principia productionum, quia aut eſſent vnum principium aut plura. Si vnum ex hoc non poteſt demonſtratiuè probari q̃ ab illo vno ſint plures productiones & plura producta. Si plura aut differunt re aut ſola ratione, nõ re, quia ſunt abſoluta, & conueniunt omnibus perſonis, & talia non differunt realiter in diuinis. Si ſola ratione, ex hoc nõ poteſt demonſtrari quòd ſint principia plurium productionum & plurium productorum realiter differentium, quare nullo modo per intelligere & velle poteſt demonſtrari pluralitas perſonarum poductarum.

Infrà diſt. 27.q.3.

Infrà diſt. 6.q.1. in diſt.7.q. 1.nun.

10 Cùm ergo dicitur quòd omnis perfecta operatio terminatur ad aliquod operatum. Si vocetur operatio perfectio artis, vt dominificatio, verum eſt. Si etiam operatio vocetur actio de genere actionis, adhuc eſt verum, quia actio tranſit in paſſum ſecundum aliquid in eo cauſatum. Actio enim propriè accepta in creaturis non eſt aliud quã denominatio producentis à producto, ſicut calefactio actio non eſt aliud, niſi denominatio calefacientis à calore producto. Sed ſi vocetur operatio vltima perfectio potentiæ quemadmodum ſe habet videre ad viſum, & intelligere ad intellectum falſa eſt popoſitio, quia iſtæ perfectiones ſunt vltimus finis potẽtiæ, nec aliquid per eas neceſſario producetur in eadem potentia, vt habetur. 9. Metaphyſi. & primo Ethicorum.

11 Quod autem ſecundo dicitur quòd perfectionis eſt quòd eſſentia vna ſit in pluribus ſuppoſitis: nam imperfectioni & arctationi naturæ atteſtatur quòd ipſa ſit tãtum in vnico ſuppoſito: dicendum quòd quantum habet via naturalis inquiſitionis, ſufficit ad ponendum naturã diuinam eſſe perfectiſsimam & illimitatã quòd ipſa ſit in vnico ſuppoſito perfectiſsimo & illimitato, nec oportet quòd ponatur in pluribus, nec Philoſophi qui ductu rationis naturalis ſciuerũt naturam diuinam eſſe perfectiſsimam, poſuerunt quòd perfectio eius requireret plura ſuppoſita, ſed tantum vnum perfectiſsimum. Sic ergo patet quòd rationes iſtæ nullo modo demõſtrant articulum trinitatis, quia omnino demonſtrari non poteſt.

12 Reſtat ergo vt ſolæ perſuaſiones adducantur ad id quod demonſtratio non attingit. Hoc autẽ aliqui ſic perſuadent. Dicunt enim quòd in omnibus creaturis eſſe eſt aliud ab eſſentia. Eſſentia enim quæ eſt in pluribus ſuppoſitis quantum eſt de ſe eſt vna, plurificatur autem in eis per eſſe, modo eſſe non eſt niſi ſuppoſiti, quòd ſi ſit ipſius naturæ hoc eſt ſolum ratione ſuppoſiti: plurificatis ergo ſuppoſitis neceſſe eſt quòd eſſe plurificetur, quo plurificato neceſſe eſt eſſentiam plurificari. In diuinis autem aliter eſt, quia ibi eſſe eſt idem quod eſtentia, nec eſſe conuenit eſſentię per ſuppoſitum, ſed ipſa eſt de ſeipſum eſſe: & ideo nec ipſum eſſe per ſuppoſita nec eſſentiam per eſſe oportet plurificari. Licet hæc concluſio ſit vera, perſuaſio tamen eius eſt multum defectuoſa. Statim enim patitur calumniam in primo dicto, ſcilicet quòd eſſe & eſſentia in creaturis realiter differant, hoc enim negant multi. Sed eſto quòd ſic eſſet quòd dicunt poſtea, quòd eſſentia nõ habet eſſe niſi per ſuppoſitum ſi intelligant quòd eſſentia nõ habet eſſe niſi in ſuppoſito, verum eſt tam in natura creata quàm increata. Et ideo ex hoc nihil poteſt argui plus de vna quàm de alia. Si verò intelligatur cauſaliter quòd eſſentia habet eſſe per ſuppoſitũ, falſum eſt, imò magis econtrario ſuppoſitum habet eſſe per eſſentiam ſi tamen eſt ibi aliqua cauſalitas, quia ſi eſſe differt ab eſſentia eſt eius proprius effectus, vel aliqua proprietas conſequens eſſentiam, vel vt quidam dicunt fluens ab eſſentia, vnde in omni ſuppoſito prius eſt intelligere eſſentiam, & poſtea ratione eſſentiæ ipſum eſſe. Quicquid enim attribuitur ſuppoſito, ſiue eſſe ſiue operari, totum attribuitur ratione eſſentiæ & naturæ. Et ideo quod dicunt tertio q̃ eſſentia plurificatur in creaturis per plurificationẽ ipſius eſſe, valde eſt irrationabile, quia ita eſt eſſe de ſe vnum, ſicut & eſſentia. Per quid ergo plurificabitur? non ſe ipſo, quia idẽ dicerem de eſſentia, nec per agens, quia actio agentis naturalis per prius attingit eſſentiam quàm eſſe (ſi ſint diuerſa.) Et ideo rationabilius eſt quòd eſſentia quæ prius attingitur per prius plurificetur, & per conſequens eſſe quod in ea plurificata recipitur quàm ecõuerſo. Item omnibus his cõceſſis adhuc in nullo declaratur propoſitum, ſed remanet tota difficultas, ſcilicet qualiter eſt poſsibile quòd vnum eſſe & vna eſſentia ſint in pluribus ſuppoſitis & per quid conſtituantur & diſtinguantur illa ſuppoſita, quia nõ per eſſe nec per eſſentiam, cum in illis cõueniant, de nullo autem alio fit mentio: ideo, &c.

13 Et per ad aliqualiter perſuadendum articulum trinitatis credo quòd recurrendum eſt ad infinitatem diuinæ perfectionis. Sicut enim eadem eſſentia numero eſt voluntas, & intellectus, magnitudo, pulchritudo, & fortitudo, & quicquid aliud eſſentialiter dicitur, ſic propter infinitum ſuæ perfectionis eadem natura diuina poteſt eſſe fundamentum oppoſitarum relationum, quæ (cùm ſint relationes originis) neceſſario competunt diuerſis ſuppoſitis, quia nulla res ſeipſam gignit vt fit, vt dicit Auguſt. 1. de Trinitate. Et cum relatio non faciat compoſitionem cum ſuo fundamento (vt infrà probatur) relinquitur quòd in diuinis ſint plura ſuppoſita quæ nullam ponunt ibi compoſitionem.

d.30.q.2.

14 Aliqui autẽ hoc aliter perſuadent ex ordine vniuerſi ſic, vna natura inuenitur in vnico ſuppoſito vt in Angelo & multæ in multis vt in eiſdẽ. Item in vna perſona multę naturę, vt in forte, ergo ad complementũ vniuerſi eſt dare reliquũ, ſcilicet q̃ in multis perſonis ſit vna natura quod ſolum eſt in diuinis. Plus autẽ eſt adhærendũ concluſionì propter fidem quàm propter dictas perſuaſiones.

15 Ad vtranq; rationē patet responsio per vnū & idem, scilicet interimendo id quod vtraq; ratio ponit, videlicet quòd relatio & esse in diuinis nullo modo differant realiter vel ex natura rei. Oppositum autē patebit infrà quando agetur de differentia essentiæ & relationis. *di.33.q.1.*

Sententia literæ tertiæ distinctionis.

APostolus nanque ait, &c. Superius ostendit magister vnitatem essentiæ & trinitatem personarum per auctoritates, hoc idem nunc ostendit, sed per rationes naturales & similitudines quasdam, & circa hoc duo facit. Primò ostendit vnitatem essentiæ diuinæ per rationes naturales. Secundò ostendit trinitatem personarum per similitudines creaturarum. Secunda incipit ibi: Nunc restat ostendere. Primum diuiditur in tres, quia primo ostendit per autoritatem Apostoli posibilitatem probandi per rationes vnitatem essentiæ. Secundò inducit probationes. Tertiò excludit quandam dubitationem. Secūda incipit ibi: Nam sicut ait Ambrosius. Tertia ibi, cùm ergo vnus Deus sit. Pars secunda in qua inducit probationes, diuiditur in quatuor partes secūdum quatuor rationes quas inducit infrà. Secunda ibi: Alio autem modo: Tertia ibi: Considerauerunt etiam. Quarta ibi. Intellexerunt, &c. Sequitur prima, quæ incipit ibi, Nunc restat ostendere. In qua ostendit Magister trinitatem personarum per similitudines in creaturis, & circa hoc duo facit. Primò ostendit trinitatem personarum per similitudines vestigii. Secundò per similitudines imaginis. Secūda ibi: Nunc verò iam ad eam perueniamus. Prima est prę̄sentis lectionis, & diuiditur in tres. Primò ponit similitudines trinitatis esse in creaturis. Secundò ex ipsa similitudine concludit personarum distinctionem. Tertiò ostendit similitudinem vel repræsentationē vestigii esse insufficientem. Secunda incipit ibi: Per considerationem itaq; creaturarum. Tertia ibi: Ecce ostensum est. Et hæc est sententia in generali.

2 IN SPECIALI verò proponit Magister quòd secundum autoritatem Apostoli, inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt, &cæt. Et exponit quòd creaturam mundi vocat hominem, propter naturę dignitatem & conuenientiam quā habet cum omni creatura: vnde proponit ꝙ auxilio naturalis rationis & inspectione creaturarum in dei cognitionē deuenitur. Postea inducit quatuor rationes ad probandum vnitatem essentiæ, quārum diuersitas sumitur secundum vias deueniendi ex creaturis in Deum, quas Dionysius. 7. cap. de di. no. ponit dicens, quòd ex creaturis in Deum tribus modis deuenimus, scilicet per causalitatem, per remotionem & per eminentiam. Creatura enim est ens productum ab alio de nihilo, quia ea producta deuenitur in cognitionem producentis per viam causalitatis, quia est, de nihilo deuenitur in cognitionem Dei per viam remotionis, quia nō omne ens potest esse de nihilo, nec vertibile in nihilum, quia est ens, sed imperfectum, deuenitur in cognitionem Dei per viam eminentiæ, quia omne imperfectum reducitur ad perfectum, nec est processus in infinitum. Est ergo prima ratio talis. Omne creatum reducitur ad aliquid increabile, omnis creatura est creata, ergo &c. Secunda talis est. Omne numerabile reducitur ad innumerabile, sed omnis creatura est numerabilis, ergo præter omnem creaturam est dare aliquid innumerabile hoc est Deus, ergo &c. Aliæ duæ sumuntur per viam eminentiæ, quia magis & minus bonum reducitur ad summe bonum, bonum est corpus, melior est spiritus, summè bonus est Deus, &c. Item magis & minus speciosum sunt à summè speciosō, speciosum est corpus, speciosior spiritus, speciosissimus est Deus, quare, &c. Postea remouet quandam dubitationem dicens, quòd licet sit in diuinis summa simplicitas, tamen Apostolus dicit in plurali inuisibilia Dei propter plures modos quibus à creatura in Deum deuenimus, & propter plura quæ attribuuntur, sicut ex perpetuitate creaturarum cognoscimus ęternitatem & ex magnitudine eorum omnipotētiam, & ex dispositione & gubernatione bonitatem. Postea inquirit qualiter trinitas posit inquiri in vestigio creaturarum vt dicit quòd in creaturis inuenimus similitudinem trinitatis per hoc quòd quælibet creatura habet vnitatem, speciem & ordinem, vnitas enim quæ est principium numeri repręsentat patrem qui est principium originis omnium personarum in diuinis. Species verò repręsentat filium qui est perfectissima pulchritudo ad quam omnis creatura formatur. Ordo verò repræsentat Spiritum sanctum qui est bonitas & perfectissima dilectio cū sit amor patris & filii, à quo omnis pacis & gratię effectus in nobis prouenit. Postea ex hac similitudine distinctionem personarum concludit sicut patet in litera. Vltimo dicit quòd per huiusmodi similitudinem sufficiens notitia trinitatis vel doctrina vel inspectio haberi nō potest, quòd probat per hoc quòd Magi Pharaonis defecerunt in tertio signo. Et hæc est sententia in speciali.

CIrca primam partem huius distinctionis tertiæ quæritur de duobus in generali. Primum est de cognitione Dei per creaturas. Secundum est de vestigio, circa primum quæruntur tria. Primum est vtrum possimus ex creaturis probare Deum esse. Secundum est vtrum possimus cognoscere de Deo quid est. Tertium est vtrū Deum esse sit per se notum.

QVAESTIO PRIMA.

Vtrum possimus probare Deum esse, ex his quæ sunt in creaturis.

Tho. 1. p. q. 2. ar. 3.

AD primum sic proceditur & arguitur ꝙ non possumus probare Deum esse ex his quæ videmus in creaturis, quia sicut dicitur. 8. metaph. species rerum sunt sicut numeri, sed in numeris non est dare supremum, ergo nec in entibus, sed supremū in entibus vocamus Deum, ergo nullus est Deus.

2 Item plus distat Deus ab intellectu nostro quā res spiritualis à sensu, sed sensus nullo modo potest cognoscere rem spiritualem, ergo nec intellectus noster Deum.

3 IN CONTRARIVM est quod dicit Apostolus Rom. 1. quòd inuisibilia Dei à creatura mundi id est ab homine per quæ facta sunt hoc est per ea creaturas intellecta conspiciuntur, sempiterna quoq; virtus eius & diuinitas.

4 RESPONSIO. dicendū quod per creaturas possumus deuenire in cognitionē dei tripliciter, secundū tria quæ possunt cōsiderari circa creaturas. Creatura enim est ens productum ab alio de nihilo, quia ens aliquam perfectionem importat, quia producta ab alio causam efficientem habet, quia de nihilo vertibile est in nihil subtracta influentia conseruantis, & secundū ista tria triplex est via inuestigandi Deum ex creaturis, scilicet via eminentiæ quantum ad primum, via causalitatis, quantum ad secundum, via remotionis, quantum ad tertium.

5 Prima via patet sic, in perfectionibus specificis aut est dare supremum in quo est status, aut non, sed est processus in infinitum. Si est dare supremū in quo sit status habetur propositum, quia dicimus Deum scilicet illud quod est supremum & perfectissimum in entibus. Si verò dicatur ꝙ sit processus in infinitū aut hoc erit in actu permixto potentiæ, ita videlicet quòd quocunq; dato poterit dari perfectius, nunquàm tamen data erunt actu infinita, aut ita quòd data sint actu infinita. Si primum dicatur adhuc habetur propositum, quia si data sint finita necesse est quòd inter illa sit aliquid primū & perfectissimum quo non est posibile dare perfectius. Cuius ratio est, quia cum illud nondum sit, aut produceretur ex se aut ex alio, non ex se, quia nihil est imposibilius quàm quod aliquid producat seipsum, vt dicitur primo de Trinit. nec ab alio, quia nihil eorum quæ sunt possunt producere aliquid perfectius se, ergo, &c. Nec secundum potest dici, scilicet quòd data sint actu infinita, quia infinitas actualis repugnat enti, maximè in per se ordinatis, vt infrà patebit. Et iterū quia inter data vel est aliquid infinitę perfectionis & tunc illud erit primum & perfectissimum, quia infinito in perfectione non est dare maius, nec ęquale, & sic habetur propositum, aut non est dare ibi aliquid infinitæ perfectionis. Et tunc iterum sequitur quòd non sunt infinita actu, quia procedendo augeretur perfectio, igitur. Si non est inter data aliquid infinitum actu, non est processus in infinitum actu, *d.43.ar.3.*

actu, & sic datet ꝙ secundū quamcunq; potentiā de processu in perfectionibus rerum necesse est deuenire ad aliquid supremū & perfectissimū quod dicimus Deum.

6 Secunda est via causalitatis, circa quā primo probatur ꝙ inter causas efficientes per se ordinatas est dare primam vel supremā, & secundo probabitur ꝙ primum efficiens est primum ens simpliciter,& sic est Deus. Primum patet sic, in causis finitis in quibus non est circulatio, necesse est dare primā causam:sed causæ efficientes per se ordinatæ finitæ sunt nec in eis potest esse circulatio, ergo inter causas efficientes per se ordinatas necesse est dare primam. Maior patet, sola enim circulatio impedit vbi sunt aliqua finita ꝙ non sit inter ea dare primam. Maior patet, sola enim circulatio impedit vbi sunt aliqua finita ꝙ non sit inter ea dare primum sicut si factum esset. a. a. b. & b.esset a.c. & c,esset a.d. & rursus d. esset ab a. non esset signare primum sicut nec in circulo . Minor probatur quantum ad vtrunq; membrum. Et primò ꝙ inter causas efficientes per se ordinatas non sit circulatio,quia causæ efficientes per se ordinatæ se habent vt effectus & causa, semper enim posterius est effectus prioris & ab eo dependet vt à causa. In hoc enim consistit talis ordo ꝙ vnum est ab alio effectiuè,& illud ab alio,& sic semper. Si ergo esset aliqua circulatio,causa esset ab effectu & idē à seipso mediate,quorum vtrunq; est impossibile, Ergo inter causas non est circulatio.

7 Quòd etiam sint finitæ patet, quia in hoc differunt causæ per se ordinatæ ab ordinatis per accidens, quia ordinatæ per accidens non sunt simul in productione cuiuslibet effectus,causæ autē per se ordinatę simul cōcurrunt vt ad generationē hominis concurrunt homo & sol, & si quid est aliud superius agēs. Et hoc patet ex septimo physicorum. Si ergo causæ efficientes per se ordinatæ essent infinitæ, oporteret ad productionem cuiuslibet effectus infinitas causas actu concurrere quod est impossibile. Itē inter causas infinitas aut est aliqua infinita perfectione aut non. Si esset infinita perfectione illa esset prima,quia infinitum perfectione à nullo depēdet. Omne autē quod habet causam priorem se,dependet ab ea. Si autē esset prima iam non essent infinitæ, quia in infinitis iam non est dare primum. Et ideo ex ipsa positione infinitatis in causis sequitur oppositum positionis. Si autē nulla esset infinita perfectione nō esset processus in infinitum actu in causis, & sic semper sequitur oppositum positionis, ergo necesse est quòd in causis efficientibus per se ordinatis sit status in aliqua quæ sit simpliciter prima,quam vocamus Deum.

8 QVOD AVTEM primum efficiēs sit primum ens simpliciter probatur sic, perfectissimo simpliciter nō potest deesse aliqua perfectio simpliciter quam melius sit habere quàm nō habere, alioquin si talis perfectio deesset ei,non esset perfectissimum simpliciter,sed potentia actiua per quam competit alicui producere aliquid effectiue est talis perfectio quam melius est habere q̄ non habere, perfecti enim est agere, ergo primo enti quod est simpliciter perfectū nō deest potentia actiua per quā alia possit effectiue producere,& sic primum ens est primum efficiēs cùm non possit esse secundariū,cùm à nullo sit factum.

9 Et per hoc excluditur instantia quæ fit ab aliquibus contra precedentem rationem. Dicunt enim quòd probare quòd in causis efficientibus sit dare primam,nō est probare Deum esse , quia Deus est id quod est simpliciter supremum in entibus , primum autem efficiens quanuis sit primum in entibus in genere illius causalitatis , non est tamē vt dicunt simpliciter primum,quia inter intelligentias secundum eos,aut nullus est ordo causalitatis,aut illa causalitas est solum finalis,inquantum interiores intelligentię tanq̄ minus perfectæ ordinantur ad supremā per fectissimam vt ad finem propter quem sunt,& non vt ad causam agentem à qua sunt. Hoc autem est hæreticum,& cōtra veram philosophiam per quā potest efficaciter probari ꝙ omne quod habet causam finalem habet efficientem,sed quia illud est aliquantulum longum & alibi tractatum,ideo ad præsens sufficit prædicta ratio,quòd primum agens est simpliciter primum ens.

10 Tertia via per quam possumus in creaturis probare Deum esse est via remotionis. Et potest sic argui: Omne quod est ab alio quantum est de se potest nō esse per subtractionem cuiuslibet influentię,sed non omne quod est potest nō esse per subtractionem cuiuslibet influētiæ: ergo non omne quod est,est ab alio , sed est aliquid quod non est ab alio,nec potest nō esse,sed est de se necesse esse, & hoc dicimus Deum:ergo,&c. Maior patet,quia omne quod est ab alio sicut à causa subtracta influentia causæ suæ potest non esse qualiscunq; causa sit illa siue in fieri siue in esse, quia si est causa tantum in fieri subtracta eius influentia effectus non fieret. Si autem in esse non maneret in esse subtracta influentia illius causæ. Minor probatur,scilicet ꝙ nō omne ens potest non esse, quia illud impossibile est quo posito in esse sequitur impossibile , sed posito in esse quòd nihil sit sequitur impossibile , scilicet ꝙ nihil possit esse,nec Deus nec aliquid aliud,quare,&c. Quod autem illud sequeretur patet,quia si nihil esset,tūc si aliquid fieret,aut fieret à seipso aut ab alio. Non à seipso, quia nihil est impossibilius quàm ꝙ aliquid producat seipsum,vt habetur.1.de Trin.cap.primo,nec ab alio quia nihil esset aliud. Omne enim quod fit , fit ab ente actu, quare,&c. Patet ergo ꝙ Deum esse possumus conuincere ex creaturis ttiplici via, scilicet eminentiæ, causalitatis & remotionis, quam triplicem viam tangit beatus Dion.7. cap.de Di.no. Licet autem prædictis viis possumus deuenire ex creaturis in cognitionem dei quantum ad ea quę pertinēt ad vnitatē essentiæ, nō tamen quantū ad ea quæ pertinent ad distinctionem personarum ficut videre possumus in rationibus nunc adductis.Per primā enim quæ sumitur ex via eminentiæ concluditur in Deo esse omnē perfectionem,per secūdam primam causalitatem,per tertiam remouemus ab eo imperfectionem & possibilitatē deficiendi. Cōstat autem ꝙ quicquid causalitatis vel perfectionis est in vna persona,totum est in alia,& quicquid imperfectionis remouetur ab vna & ab alia , quare & manifestum est quòd ex creaturis non deuenimus in cognitionem dei quantū ad ea quibus personę distingūtur, sed quantum ad illa in quibus conueniunt.

11 Ad primum argumētum in oppositum dicendum, quòd ordo rerum naturalium est secūdum species numerorum quantum ad gradus earum , & quantum ad habitudinem ad vnum principium.Sicut enim omnes numeri deriuātur ab vnitate,sic omnes res ab vno primo principio. Et ideo processus numerorum ab vnitate in infinitum non est ad negandum primum principium numerorum, sed ad negandum terminum quod est per accidens eo,ꝙ additio in numeris sequitur diuisionem continui, quæ procedit in infinitum. Iste autem processus nō est in speciebus rerum versus primum principium, quia nec in numeris nec in descensu rerum & primo principio, quia ille per se est quoad species & non secūdum diuisiones ad modum continui.

12 Ad secundam rationem, dicendum quòd cognitio nō fit per realem assimilationem in natura sicut quidam dixerunt quod ignem igne cognoscimus, sed fit per proportionem inter potentiam cognitiuam,& rem cognitā. Per talem quidem proportionē vt res cognita cadat sub formali ratione obiecti potentiæ cognitiuæ.Nunc est ita ꝙ res spiritualis non cadat nec cadere potest sub formali ratione obiecti cuiuscunq; sensus,quia qualitates sensibiles quę sunt propria obiecta sensuum in re spirituali inueniri nō possunt,propter quod sensus non est perceptiuus rei spiritualis,Deus autē non cadit sub ratione entis quæ est formalis ratio obiecti intellectus . Et ideo ab intellectu apprehendi potest non obstante maiori distātia quo ad gradū naturæ inter deum & intellectū nostrum q̄ inter sensum & angelum, quia talis distātia aut propinquitas nec remouet nec impedit per se.

QVAESTIO SECVNDA.

Vtrum de Deo possimus cognoscere quid est.

Tho.1.p.q.11.art.3.

AD secundum sic proceditur. Et arguitur quòd de Deo possimus cognoscere quid est , quia ille qui cognoscit rem aliquam quantum ad ea quæ sunt rei propria , habent de illa re perfectam & propriam cog-

nitionem quid ſit,ſed ex creaturis cognoſcimus quædam de Deo quæ ſunt ei propria & nulli alii conueniunt,ſicut Deus eſt creator,omnipotens,infinitus,æternus,& ſimilia,quæ nulli alii conueniunt.hæc etiam vt videtur dicũt ipſammet eſſentiam diuinam, ergo per creaturas poteſt cognoſci de Deo quid ſit in ſpeciali.

2 Itẽ vbi ſunt idem ſi eſt & quid eſt, cognito vno cognoſcetur & reliquũ,ſed in Deo ſunt idem,ſi eſt,& quid eſt quia eſſe,& eſſentia in eo ſunt vnũ, ergo ſi cognoſcamus de Deo ſi eſt,cognoſcimus de Deo quid eſt.

3 Item illud quod omnino eſt ſimplex totaliter cognoſcitur vel totaliter ignoratur, non enim poteſt partim cognoſci & partim ignorari,cũ ſit ſimplex,& impertibile ſed Deus eſt omnino ſimplex : ergo totaliter cognoſcitur vel totaliter ignoratur, ſed nõ totaliter ignoramus quid eſt Deus. Scimus enim ꝙ Deus eſt ſubſtantia vel eſſentia quod pertinet ad quid eſt : Ergo totaliter cognoſcimus quid Deus eſt.

4 IN contrarium arguitur, quia cognitio rei quantũ ad quod quid eſt,eſt cognitio perfecta,ſed de Deo nõ poſſumus habere perfectam cognitionem in via.Ergo &c.

5 Itẽ ſi de Deo poſſimus cognoſcere quid eſt, aut hoc eſſet in ſe in habitudine ad alia. Non in ſe,quia ſic videremus nude eſſentiam diuinam, quod nõ poſſumus pro ſtatu viæ,non in habitudine ad alia,quia prior eſt cognitio abſoluti quàm relati,& ab ea ſupponitur. Cùm ergo de Deo non poſſimus cognoſcere quid eſt abſolute & in ſe, videtur quod hoc non poſſimus ex habitudine quam habet alia.Ergo nullo modo.

6 RESPONSIO. Circa quæſtionẽ iſtam.Primo præmittenda eſt quędam diſtinctio neceſſaria ad propoſitum. Secundo reſpondebitur ad quæſtionẽ. Diſtinctio eſt iſta quæ communiter ponitur ſcilicet quod eſt dare quid nominis & quid rei, quæ diſtinctio poteſt accipi ex parte rei,vel ex parte noſtra. Ex parte rei dupliciter. Vno modo ꝙ quid rei dicatur, quando res notificatur per principia eſſentialia.Sed quid nominis dicatur,quando res notificatur per aliqua eius accidẽtia,quia & ſi accidentia ducant in cognitionem quod quid eſt,tamen quia non ſunt principia quidditatis & eſſentiæ, ideo notificatio rei per ea dicitur pertinere ad quid nominis. Alio modo poteſt intelligi iſta diſtinctio ſic quòd quid nominis dicãtur habere tam entia q̃ non entia,entia vt homo,aſinus.Nõ entia,vt chimera,vacuum. Quid verò rei dicãtur habere illa ſolum quæ important veras res extra exiſtentes.Et iſte modus dicitur magis proprius quàm primus.

7 Quoad nos tamẽ poteſt ſimiliter hæc diſtinctio dupliciter accipi. Vno modo vt cognitio alicuius quoad quid nominis vocetur cõmunis & confuſa. Quoad quid autem rei cognitio ſpecialis & determinata. Alio modo ſic quòd quid nominis vocetur quando ſignificationem nominis nouimus,ſed vtrũ res extra ſit actu ignoramus. Sicut ſi aliquis dicat ꝙ Deus eſt quo maius cogitari non poteſt quãtum ad illum qui neſciret an ratio nominis alicui rei extra conueniret, eſſet quid nominis tantum, ſed quantum ad illum cui demõſtratum eſſet,quòd ratio huius nominis alicui rei extra conueniret, eſſet quid rei, & hoc modo rationabiliter ſatis diſtingũtur quid nominis & quid rei, quia habito quid nominis inquiritur vtrum ſit in rerum natura vel non, quod non eſſet niſi quid rei eſſet indifferens ad vtrunq;, quæ indifferentia eſt quoad cognitionem noſtram.

8 HOC SVPPOSITO dicendum eſt ꝙ de aliquo poſſumus habere cognitionẽ dupliciter,ſcilicet quia eſt & quid eſt. Et rurſus quid eſt dupliciter. Vno modo in generali & in potentia, ſicut cognoſcimus hominem cognoſcendo animal,vel in ſpeciali & ſub propria forma ſicut res cognoſcitur per propriam diffinitionem.

9 Dicendum ergo quòd per creaturas poſſumus deuenire in cognitionem Dei quia eſt & quid eſt in generali non autem in ſpeciali. Primum patet ſic: Tantum poteſt de Deo per creaturas cognoſci quãtum poteſt de Deo ex creaturis concludi,ſed de Deo poteſt ex creaturis concludi quia eſt, quod enim non eſt nullius eſt cauſa . Et ideo cum ex creaturis conſurgamus in cognitionem Dei ſicut in cognitionem cauſæ per ſuos effectus, patet quòd entitas creaturarum arguit Deum eſſe,atq; etiam eſſe ſubſtantiam (quod pertinet ad quod quid eſt,ſaltem in generali) quia cauſa prior eſt effectu ſaltem ordine naturę, accidẽs autem nõ poteſt eſſe prius omni ſubſtantia.Et ideo quod eſt prima cauſa non eſt accidens ſed ſubſtantia, & ſic patet ꝙ ex creaturis cognoſcimus de Deo quia eſt & quod eſt in generali. Et iſtud quia eſt quid rei iuxta ſecundam & quartam acceptionẽ prius poſitã. Sed quid eſt in generali eſt quid nominis iuxta tertiam acceptionem.

10 Si etiam quid nominis accipiatur primo pro deſcriptione rei per accidentia,ſic ex creaturis cognoſcimus de Deo quid nominis, vt ſi quaſi accidentales accipiamus eius habitudines ad creaturas vtpote quòd eſt creator & gubernator & huiuſmodi.

11 Secundum patet ſcilicet ꝙ per creaturas non poſſimus cognoſcere de deo quid eſt in ſpeciali,quod eſt quid rei ſimpliciter & hoc ſic, ex effectu nunquam poſſumus deuenire in perfectam cognitionem cauſę quãtum ad ſuũ quod quid eſt in ſpeciali niſi dupliciter. Vno modo ratione ſimilitudinis quando effectus eſt eiuſdem ſpeciei cum ſua cauſa.Alio modo ratione virtutis,quando ſcilicet effectus demonſtrant totam virtutem cauſæ. Tunc enim per virtutem cauſæ cognoſcimus eſſentiam. Nunc eſt ita quòd creaturę non ſunt eiuſdem ſpeciei cum Deo,nec demonſtrant totam virtutẽ Dei, ergo impoſsibile eſt ꝙ per creaturas deueniamus in perfectam cognitionẽ Dei quid ſit in ſpeciali.

12 Ad rationes vtriuſq; partis,dicendum eſt. Ad primam concedendo quòd maior propoſitio eſt vera ſi propria vocentur illa,quæ ſoli rei conueniunt poſitiue & dicunt eſſentiam rei abſolute, & non habitudinem rei ad extra. Sola enim intrinſeca dicũt quid eſt res,nec ſine eis poteſt dici quid rei. Et ideo ſi illa quæ ſunt Deo propria non dicunt eſſentiam Dei abſolute, ſed potius habitudinem eſſentiæ ad creaturas per talia quantũcunq; ſint propria,neſcitur in ſpeciali quid eſt Deus,ſed ſolum quid nõ eſt. Si ſint nomina remouentia à Deo imperfectionẽ creaturarum, vt eſſe infinitum per quod à Deo remouetur limitatio quæ inuenitur in creaturis, vel eſſe æternum per quod remouetur ab ipſo poſsibilitas deficiẽdi aut per talia ſcitur ꝙ habitudo eius ad creaturas eſt eminentior q̃ habitudo creaturarum ad ſuos effectus,vt cũ dicitur creator vel omnipotens ſumme bonus,ſumme ſciens nullam autem perfectionem abſolutam quę ſit deo propria nouimus de Deo ex creaturis. Et ideo ſequitur idem quod prius,ſcilicet ꝙ per creaturas non poſſumus de Deo cognoſcere quid ſit in ſpeciali.

13 Ad ſecũdam dicendum quod cognoſcimus de Deo quia eſt, ita cognoſcimus de Deo quid eſt, vtrunq; enim ignoramus in particulari, & cognitione completa, & vtrunque ſcimus in vniuerſali & cognitione confuſa. Scimus enim Deum eſſe,ſed quale ſit illud eſſe in ſpeciali ignoramus, & ſimili modo cognoſcimus & ignoramus quid eſt.

14 Ad tertiam dicendum quod Deus totaliter cognoſcitur vel totaliter ignoratur ſecũdum gradum cognitionis. Totaliter enim ignoramus quid ſit in ſpeciali & ſub propria forma,& totaliter cognoſcimus eũ in vniuerſali ſcilicet quod eſt ſubſtãtia vel tale quid. vel totum potius cognoſcimus in vniuerſali, & totum ignoramus in particulari,cum ſit ſimplex & indiuiſibilis.

15 Primum argumentũ in oppoſitum bene procedit, ſed ſecundum deficit. Cum enim dicitur quòd Deus non cognoſcitur à nobis in ſeipſo, verum eſt pro ſtatu viæ de quo nunc loquimur,ſed cognoſcitur alio pręcognito propter habitudinem alterius ad ipſum.Et quod arguitur in contrarium quòd cognitio Dei in ſe prædit cognitionem eius in habitudine ad alia, ſicut cognitio abſoluti prædit cognitionem relati.Dicendum quòd non eſt verum vniuerſaliter, licet enim res abſoluta prius ſecũdum ordinẽ naturę ſit aliquid in ſe quæ habeat habitudinẽ ad aliud quia reſpectus vel habitudo ex natura rei aliquo modo oritur,tamẽ intellectus noſter in cognoſcendo nõ ſequitur neceſſario & ſemper hũc ordinem , ſed ſolum in primo cognito, primum cognitum, cum cognoſcitur intuitiue cognoſcitur ſecundum ſe & abſolute, deinde

cogno

cognoſcitur habitudo eius ad alia. In aliis autem quę nō cognoſcuntur ſimplici intuitu ſed diſcurſu rationis ex aliquo præcognito nō eſt ſic, ſed ſimul & actu vnico cognoſcitur res cum ſua habitudine, quia cū talis res ſolum cognoſcitur propter habitudinem alterius præcogniti ad ipſum, habitudini autem relatiue per ſe & directe correſpondet res alia cum habitudine correlatiua: ideo talia nō prius cognoſcuntur in ſe poſtea ſub ſua habitudine, ſed ſimul vt dictum eſt.

QVAESTIO TERTIA.

Vtrum Deum eſſe ſit per ſe notum.

Tho. 1. p. q. 2. ar. 1.

AD tertium ſic proceditur. Et videtur ꝙ Deum eſſe ſit per ſe notum. Quia illa propoſitio eſt per ſe nota in qua prædicatum includitur in ratione ſubiecti. Tunc enim impoſſibile eſt intelligere ſubiectum, quin intelligatur prædicatum. Sed in hac propoſitione Deus eſt, prædicatum eſt de ratione ſubiecti, imò ſunt omnino idem. Ergo &c.

2 Itē illud eſt per ſe notum eſſe ꝙ non poteſt cogitari nō eſſe, ſed nullus poteſt cogitare Deum nō eſſe, ergo per ſe notū eſt Deum eſſe. maior patet, quia illa propoſitio eſt per ſe nota quā nullus poteſt mente negare, & quā auditā ſtatim approbat. minor probatur tripliciter, ſcilicet ꝙ nullus poſſit cogitare Deum non eſſe. Primo quia nulla res poteſt intelligi cū oppoſito eius quod eſt de ſua quidditate. Eſſe autem eſt de quidditate Dei. Secundo quia nullus poteſt negare deum eſſe niſi ignoret ſignificatū vocabuli ſcilicet quid importetur per hoc nomen Deus, dicit enim Anſelmus proſo. 4. ꝙ nullus poteſt cogitare ꝙ Deus non eſt, licet hæc verba Deus non eſt dicere poteſt aliquis in corde, aut ſine vlla ſignificatione, aut cum extranea. Ex quo patet ſecundum eum ꝙ hęc propoſitio Deus eſt negari non poteſt, ſi accipiatur in propria ſignificatione, ignorando autē proprium ſignificatum vocabulorum poteſt quælibet propoſitio negari. Tertio, quia Deus eſt quo maius cogitari non poteſt ſecundum Anſelmum, ſed illud eſt maius quod non poteſt cogitari non eſſe quàm illud quod poteſt cogitari nō eſſe, ergo deus nō poteſt cogitari nō eſſe, & hæc fuit minor, ſequitur ergo concluſio.

3 IN CONTRARIVM arguitur conuertendo rationem factum ſic. Illa propoſitio non eſt per ſe nota quam poteſt aliquis negare, ſed Deum eſſe multi negauerunt etiam Philoſophi quidam qui negauerunt omnem cauſam agētem: & in Pſalmo dicitur ꝙ dicit inſipiens in corde ſuo non eſt Deus: ergo, &c. maior patet ex. 4. Metaphyſ. minor declarata eſt.

4 RESPONSIO, ad euidētiam huius quæſtionis præmittenda ſunt duo. Primū eſt quid ſit propoſitionem eſſe per ſe notam. Circa quod aduertendum eſt, ꝙ per ſe & per aliud opponuntur. Et ideo propoſitio quæ eſt nota per aliud, nō eſt nota per ſe: dico autē per aliud cōplexū, & nō per aliud incōplexū, quia oīs propoſitio fit nota ex notitia terminorū ſuorū: etiā principia prima, quia principia cognoſcimus inquātum terminos cognoſcimus, propter quod nulla propoſitio poteſt eſſe per ſe nota, niſi per aliud prius notū quod eſt incōplexū: nō excluditur ergo à propoſitiōe per ſe nota neceſſaria præcognitio incōplexi, ſed cōplexi, quia illa eſt per ſe nota cui aſſentitur abſq; hoc quod probetur per aliam propoſitionem prius & magis notam.

5 Secundo notandum ꝙ ſicut communiter dicitur aliqua propoſitio poteſt dici per ſe nota dupliciter. Vno modo ſecundū ſe & ſecundum naturā rei: alio modo quoad nos. Secundum ſe & ſecūdum naturam rei dicitur propoſitio per ſe nota quando prædicatum eſt de ratione ſubiecti ſecundum rei veritatem, quia natura rei hoc habet vt nihil ei conueniat per prius, aut verius q̄ id quod eſt ei eſſentialiter intrinſecum: vnde quòd hoc non ſtatim appareat non eſt ex defectu rei, ſed ex defectu intellectus non potentis immediate & perfecte talem rem cogitare, quo ad nos autem dicitur propoſitio per ſe nota, quando ſtatim apparet connexio terminorū cognitis terminis quantum ad id quod primo occurrit intellectui de ſignificato eorum, ita quòd eam prolatam ſtatim quilibet approbat, nec poteſt mente contradicere. Et hoc prouenit ex eo ꝙ talis propoſitio formatur in terminis notis omnibus, ſicut de quolibet eſſe, vel nō eſſe, & omne totum eſt maius ſua parte.

6 His viſis dicendum eſt ad quæſtionem ꝙ Deum eſſe eſt per ſe notum ſecundum ſe & ſecundum naturā rei, ſed nō eſt per ſe notum nobis. Primum patet, quia illa propoſitio eſt per ſe nota ſecundum ſe & ſecūdum naturam rei, in qua prædicatū eſt de natura ſubiecti, & viſa natura ſubiecti, ſtatim apparet inhærentia prędicati cū ſubiecto, ſed talis eſt hæc propoſitio Deus eſt: ergo, &c.

7 Secundum patet primo ſic, illa propoſitio nō eſt per ſe nota nobis quæ non formatur in terminis per ſe notis nobis, ſed iſta Deus eſt, eſt huiuſmodi: ergo, &c. vtraq; prę miſſarum apparet ex præcedentibus.

8 Secūdo ſic, ſicut de ratione Dei eſt ſuum eſſe, ita ſua ſcientia & ſua immaterialitas & omnia quæ dicunt aliquid abſolutum, ſed non eſt per ſe notum nobis Deum eſſe ſcientem & immaterialem & huiuſmodi, cum multi hoc negauerint: rego, &c.

9 Tertio, quia illa propoſitio non eſt per ſe nota quo ad nos in qua nō ſtatim apparet connexio terminorū cognitis terminis quātum ad illud quod primo occurrit intellectui de ſignificatis eorū, licet fortè appareat cognita plenè natura rerum ſignificatarū per terminos. Si enim hoc ſecundū ſufficeret ad hoc ꝙ propoſitio eſſet per ſe nota nobis, tunc eadem propoſitio eſſet per ſe nota nobis & per aliud nota nobis, cum uō cognoſcamus plenè & perfecte res ſignificatas per terminos aliquarum propoſitionum, niſi cum multa inueſtigatione & multo diſcurſu rationis: & ſic talia cognoſcimus per aliud prius notum nobis. Hoc autem eſt inconueniens (ſcilicet quòd illa propoſitio ſit per ſe nota nobis quę & cuius termini fiunt nobis noti per aliud.)

10 Relinquitur ergo ꝙ propoſitio non eſt per ſe nota quoad nos, quando non ſtatim apparet connexio terminorum cognitis terminis quantum ad illud quod primo occurrit intellectui de ſignificatis eorum, ſed cognito eo quod primo occurrit nobis de ſignificato huius termini Deus, & de ſignificato huius termini qui eſt eſſe, non ſtatim apparet connexio terminorum. Si enim per hoc nomen Deus primo occurrat intellectui prima cauſa vel primum principiū, non ſtatim apparet cuilibet ꝙ talis res ſit in rerum natura, quia ſi eſſet proceſſus in infinitū in cauſis, aut circulatio in cauſis & effectibus, non eſſet dare primam cauſam, non eſt autem per ſe notum cuilibet quòd non ſit proceſſus in infinitum in cauſis aut circulatio, ſed cum multa deductione probatum eſt à philoſopho, quod non oportet ſi fuiſſet per ſe notum: ergo nec eſt per ſe notum eſſe aliquam primam cauſam vel primum principiū. Idem eſt intelligēdum ſi per hoc nomen Deus primo occurrat intellectui illud quo maius excogitari non poteſt (vt accipit Anſelmus.) Et hoc magis patebit in ſolutione cuiuſdam argumenti. 2. Metaphyſ.

11 Ad primum argumentum in contrarium patet ſolutio ex prædictis, licet enim ſufficiat ad hoc ꝙ propoſitio ſit per ſe nota ex natura rei quòd prędicatum ſit de ratione ſubiecti, tamen non ſufficit ad hoc ꝙ ſit per ſe nota nobis, alioquin nulla eſſet diſtinctio qua diſtinguimus inter propoſitionem ſecūdum ſe notam & notam nobis, quia omnis propoſitio nota ſecundum ſe eſſet nota nobis & econuerſo, ſed requiritur cum hoc quòd formetur in terminis per ſe notis nobis, ſicut ſunt communiſſimi termini, vt ens totum & pars, quibus prolatis ſtatim appareret eorum habitudo & connexio, vt de quolibet eſſe vel non eſſe, & omne totum eſt maius ſua parte, talis autem non eſt iſta Deus eſt, vt patet ex prius dictis, ideo dicit Auicenna primo Metaphyſ. ſuæ quòd Deum eſſe non eſt per ſe notum.

12 Ad ſecundum dicendū per interemptionem minoris, poteſt enim cogitari ꝙ deus non ſit & mente opinari. Et quod contra hoc primo dicitur, quia nihil poteſt cogitari cū oppoſito eius quod eſt de ſua quidditate, dicēdum eſt ꝙ ſuppoſito ꝙ per ſe notū ſit hoc nomen Deus ſignificare quidditatem entem, vel poſsibilem, impoſsibile eſt quòd cogitetur nō eſſe ſubiectiue hoc eſt, quòd illa quiditas cogitetur, vt quædam res quæ ſit actu ſubiectum

ipſius

ipſius non eſſe, ſiue eſſe ſit de quidditate rei, ſiue nō, quia ſi cogitatur eſſe actu ſubiectū, cogitatur eſſe actu aliquid in ſe. Et ſi cogitatur ſubiici ipſi nō eſſe cogitatur non eſſe. Et ideo ſimul cogitaretur nō eſſe & eſſe. quod eſt impoſſibile. Sed ſi nō eſt per ſe notū nomen illud ſignificare quid ditatē entem vel poſſibilem, per conſequens nō eſt per ſe notū ꝙ eſſe ſit de eius quidditate, propter quod poteſt cogitari nō eſſe. nō quidē ſubiectiuē modo prius dicto (ſ. ꝙ cogitetur eſſe ſubiectū ipſius nō eſſe) ſed quaſi obiectiuē, vt cogitetur nō eſſe actu res aliqua vel quidditas.

13 Adhuc ſuppoſito ꝙ ſit notum nomen ſignificare quidditatem entem vel poſſibilem, vt hoc nomen roſa, et ꝙ eſſe ſit de quidditate roſæ vel floris: adhuc poteſt cogitari roſa non eſſe actu vel non eſſe flos: non quidem ꝙ roſa maneat quantum ad ſuam quidditatem extra animam & non habeat actu eſſe, vel non ſit actu flos, ſed cogitando ꝙ huic nomini non ſubeſt actu aliqua quiddicas. Ex hoc ad propoſitum dicendum ꝙ non eſt per ſe notum ꝙ hoc nomen Deus ſignificet quidditatem entem vel poſſibilem, ſed cum multa deductione probatum eſt à Philoſopho (vt dictum fuit.) Et ſi eſſet per ſe notum (vt de roſa) adhuc poſſet cogitari non eſſe actu modo quo dictum eſt.

14 Quia autē ſubditur de Anſelmo, qui dicit, ꝙ nullus poteſt cogitare ꝙ deus nō eſt, licet hæc verba dicat in corde, aut ſine vlla aut cū aliqua extranea ſignificatione, dicendum ꝙ Anſelmus non dicit hoc abſolutē, vt ibidem patet: ſed ſuppoſito ꝙ hæc ſit ratio huius nominis Deus: Deus eſt quo maius cogitari non poteſt. Et ſuppoſita illa deductione ꝙ illud cogitetur eſſe maius quod non poteſt cogitari non eſſe quàm illud quod poteſt cogitari nō eſſe His enim duobus conceſſis, & facta deductione, ſequitur quòd Deus non poteſt cogitari non eſſe, non autem abſolutē, quia non concedens alteram præmiſſarum aut non deducens concluſionem ex præmiſſis poteſt ſecundum ſe cogitare, & mente concipere Deum non eſſe: propter quod oppoſitum eius, ſcilicet Deum eſſe non eſt per ſe notum nobis, ſed ſit notum deductione facta ex notioribus quo ad nos.

15 Ad illud quod tertio ſubditur dicendum ꝙ nō eſt per ſe notū ꝙ hæc ſit ratio nominis quod eſt Deus: Deus eſt quo nihil maius excogitari poteſt, nec Anſelmus accipit hoc vt per ſe notū, ſed tantum vt creditum, dicens, credimus te eſſe aliquid quo nihil maius cogitari poteſt, nec de omni cogitatione veritatem habet, quia licet Deus ſit quo nihil maius eſſe poſsit & quo nihil maius verè cogitari poſsit, poteſt tamen (quanuis falſo) cogitari aliquid maius Deo. Ex quo ſequitur ꝙ licet Deum eſſe ſit verum, nō tamen eſt per ſe notū, quia oppoſitum per ſe noti quo ad nos non poteſt, nec verè nec falſe opinari.

QVAESTIO QVARTA.

Vtrum in omni creatura ſit veſtigiū trinitatis.

Tho. 1. p. q. 45. art. 7.

CIrca ſecundum principale, ſcilicet de veſtigio Dei in creaturis quæritur, vtrum in omni creatura ſit veſtigium trinitatis. Et videtur ꝙ non, quia veſtigium rei eſt per quod res inueſtigatur, ſed ex creaturis non poteſt inueſtigari trinitas perſonarum, vt ſupra oſtenſum eſt: ergo, &c.

2 Item ſecundum Aug. veſtigiū attenditur ſecundum modum ſpeciem & ordinem, ſed modi nō eſt modus, nec ordinis ordo, &c. Cum hæc igitur ſint quædā creaturę videtur ſaltem quòd non in omni creatura ſit veſtigium.

3 Præterea Ambr. in Hexametro dicit quòd natura lucis nō eſt creata in numero, pondere, & menſura. Et tamē ſecundū hoc attenditur veſtigium: ergo non in omni creatura eſt veſtigium.

4 CONTRA SAP. 11. Omnia in numero, &c.

5 Item Aug. in libro de Natura boni, loquens de numero, ſpecie, & ordine, dicit vbi hæc tria, magna ſunt magnum bonum eſt, vbi parua paruum, vbi nulla nullum, ſed in omni creatura eſt aliquod bonū: ergo in omni creatura eſt veſtigium.

6 RESPONSIO, videndum eſt primo quid ſit veſtigium, & ſecundum quas partes attenditur. In quo appārebit an veſtigium ſit in omnibus creaturis. Et ſecundo videbitur vtrum partes veſtigiī addāt aliquid reale ſuper rem quę eſt earum fundamentum.

7 Quantum ad primum ſciēdum eſt quòd veſtigium nunc translatiuē ſumitur ad ſimilitudinem veſtigiī propriē dicti quod eſt impreſsio ducens confuſe in cognitionem eius cuius eſt, ſicut veſtigiū hominis dicitur impreſsio pedis derelicta in puluere quæ ducit in cognitionem hominis cuius eſt impreſsio, nō tamen determinate in cognitionem eius, ſed confuſe in cognitionem alicuius, ex hoc ſic arguitur. Vbicunq; eſt aliqua repræſentatio trinitatis ducens nos ſaltem confuſe in aliquam trinitatis notitiā ibi eſt veſtigium trinitatis, ſed in omni creatura eſt aliqua repręſentatio trinitatis ducēs nos in aliqualem trinitatis notitiam (licet cōfuſam) ergo &c. maior patet ex dictis, minor declaratur, quia in trinitate diuina eſt vnitas eſſentię cum trinitate perſonarum. In omni enim creatura inuenitur eſſentiæ vnitas, & quædam tria quæ aliqualiter correſpondent tribus perſonis (licet confuſe.) Omnis enim creatura procedit à Deo per potētiam, ſecundum ordinem ſapientiæ, & propter bonitatem diuinam, quia tria appropriantur tribus perſonis. Ea autem quæ in creaturis his tribus reſpondent ſunt ſecundum Aug. modus, ſpecies, & ordo. Omnis enim creatura habet eſſe limitatum & non infinitum, & hoc pertinet ad modum. Item habet eſſe determinatum ad certam ſpeciem quod pertinet ad ſpeciem. Habet etiam inclinationē ad aliquid aliud, & hoc pertinet ad ordinem. Ducunt autem hæc in cognitionem appropriatorum, & per cōſequens in cognitionem confuſam perſonarum hoc mdo. Ex hoc enim ꝙ quælibet res habet ſubſtantiam modificatam & finitam demōſtratur quòd ſit ab alio principio, & ita ducit in cognitionem potētię quæ nominatur principium & appropriatur patri. Species verò demonſtrat verbum patris (ſicut forma domus conceptionem artificis) ordo verò demonſtrat amorem producentis quo effectus ordinatur in bonum. Amor autem appropriatur Spiritui ſancto: ideo, &c.

8 Hæc autem aſsignatio eadem eſt cum illa quam ponit beatus Aug. lib. 83. q. quod conſtat, quo diſcernitur, quo cōgruit. Eſt etiam eadem cū illa quæ ponitur Sap. 11. Omnia in numero, menſura, & pondere diſpoſuiſti. vnde Aug ſuper Gen. cap. 5. dicit quòd Deus eſt menſura omnī rei modum præfigens, numerus omni rei ſpeciem præbēs pondus omnem rem ad ſtabilitatem trahens, vnde pro eodem accipit menſuram & modum, numerum & ſpeciem pondus & ordinem: vel hæc ad inuicem coaptat, & ſic paret primum.

9 QVANTVM ad ſecundum dicendum ꝙ partes veſtigiī nō addunt ſuper rem aliquid faciens compoſitionem, quod patet primo ex earum communitate ſic: quæ ſunt per ſe communia omni enti nihil addunt ſuper ens, ſed partes veſtigiī ſunt communes omni enti cum in omnibus inuenīatur veſtigium: ergo nihil addūt ſuper ens, ſed ens nihil addit ſuper quamlibet rem: ergo nec partes veſtigiī. minor iam patet, maior declaratur, quia præter ens nihil eſt. Et ideo quę conueniunt enti ſecundū ꝙ ens (qualia ſunt illa quæ omni enti conueniūt) nihil poſſunt addere ſuper ens: exemplū de vno quod conuertitur cum ente, & de conſimilibus.

10 Secundo patet idem ſic: Si modus rei de quo nunc loquimur, qui eſt vna pars veſtigiī (& idem eſt intelligendum de aliis) eſſet res addita ſuper illud cuius eſt modus faciens cum ipſa compoſitionem, cum in omni creatura ſit veſtigiū (vt probarū eſt) in tali modo eſſet aſsignare veſtigiū, & partes veſtigiī quę ſunt modus, ſpecies, & ordo, & ita modi eſſet modus, tunc quærerem de modo iſto ſecūdo vtrū diceret additum aut nō. Si nō, eadē ratione ſiſtendum fuit in primo. Si ſic, erit proceſſus in infinitum quærēdo vt prius, hoc eſt inconueniens: ergo patet ꝙ partes veſtigiī non dicunt aliquid additum ſuper rem cuius ſunt, hoc etiam competit eorum repræſentationi: repræſentant enim appropriata perſonis vel perſonas quātum ad appropriata quæ nō dicunt rem additam eſſentiæ vel perſonæ. Intelligendum eſt etiā quòd licet in omni creatura poſsit aſsignari veſtigium, magis tamē in per ſe ſubſiſtentibus cuiuſmodi ſunt indiuidua ſubſtātiæ quàm in accidentibus, & adhuc in materia minus.

11 Ad

11 Ad rationes in oppositum. Ad primam dicendum ꝙ licet in creaturis non inuestigetur Trinitas personarũ per modum demonstrationis ex necessitate concludentis, tamen inuestigatur per modum cuiusdam adaptationis, & hoc sufficit ad rationem vestigii cum sit repræsentatio imperfecta.

12 Ad secundum dicendũ quod procedit ex falso intellectu, scilicetꝙ modus rei sit res aliqua creata alia ab ea cuius est modus, faciens cũ ipsa cõpositionẽ quod non est verum, vt declaratum fuit in corpore quæstionis.

13 Ad tertium dicendum ꝙ pro tanto lucis natura dicitur non fuisse creata in numero, pondere & mensura, quia eius effectus est minus limitatus quàm aliarũ rerum simpliciter tamen cum luce sunt ista creata.

Secunda pars tertiæ distinctionis.

NVnc verò iam ad eam peruenimus. Superius ostendit Magister Trinitatem personarum & vnitatem essentiæ per similitudinem vestigii. Hic ostendit hoc idem per similitudinem imaginis quæ in creatura rationali specialiter habet esse. Et diuiditur in tres partes. Primo ostendit subiectum imaginis. Secundo ostendit secundum quid attenditur imago. Tertio ex omnibus quæ dicta sunt concludit vnitatem essentiæ, & trinitatem personarum. Secunda ibi. Ecce ergo mens. Tertia ibi. Quapropter iuxta istam. Secunda autem istarum in qua ostenditur secundum quid attenditur imago diuiditur in duas partes. Primo enim assignat imaginem secundum potentias. Secundo secundum habitus. Secunda ibi, potest autem alio modo. Item prima diuiditur in tres partes. Primo ostendit imaginis partes. Secundo ostendit in eis similitudinem trium personarum. Tertio dissimilitudinẽ Secunda ibi, hæc ergo tria, vt ait. Tertia ibi, veruntamen caueat. Adhuc secunda istarum in qua ostendit similitudinem personarum in potentiis diuiditur in tres. Primo inducit probationem. Secũdo ponit quorundam dictorũ manifestationẽ. Tertio excludit quandam dubitationẽ. Secunda ibi, mens autẽ hic accipiendum. Tertia ibi, hic aduertendum. Illa pars in qua assignat imaginẽ secundũ habitũ, diuiditur in tres. Primo enim assignat partes imaginis. Secundo probat in eis similitudinem personarum. Tertio cõcludit suũ intentum. Secunda ibi. Hæc autẽ tria cum sint distincta. Tertia ibi, mens itaque rationalis. Hęc est scientia Magistri in generali.

2 In speciali autem sic procedit magister dicens, quod imago Dei qui est omnipotens in excellentiori parte hominis, scilicet in mente quærenda est, non solum prout est gratia informata, sed secundum sua naturalia, quia secundum suam naturam est capax Dei, & particeps esse potest eius. Et hoc est esse imaginem, postea assignat imaginem in mente secundũ potentias dicens quòd secundum quod mẽs meminit sui, intelligit se, vult se, inuenitur imago trinitatis in memoria, intelligentia & voluntate. Deinde ostẽdit similitudinem trium personarum. Et primo quãtum ad consubstantialitatem. Illam enim consubstantialitatem habent ad inuicem, quia sunt vna mens & vna essentia. Secundo quantum ad distinctionem personarũ, scilicet quia habent diuersam relationem. Tertio quantũ ad æqualitatem, sunt enim ad inuicem æqualia, sicut personæ diuinæ quam æqualitatẽ probat per hoc quod se inuicem capiunt, & includunt, quia quælibet dictarũ personarum capit aliam, & quælibet capit oẽs. Et ideo quilibet est æqualis oĩbus. Quicquid enim est obiectum vnius est obiectũ omnium. Quod autẽ memoria sic capiat ostẽdit, quicquid est præsens memoriæ est in memoria, sed mens memoria est sibi præsens, ergo totã seipsam capit. Item quicquid intelligo & volo illud intelligo me scire & velle, sed quod scio me intelligere est in memoria, ergo quicquid intelligo & volo est in memoria mea, ergo memoria totam se capit & intelligẽtiam & voluntatem. Quòd verò intelligentia capiat singula sic probat Aug. Omne quod non est ignotum est intelligentia, sed quicquid est volitum, vel intellectũ in memoria existens non est ignotum, ergo omne huiusmodi est in intelligentia, & ab ipsa capitur intelligentia, ergo alias capit. Quod etiã voluntas singula capiat sic probat. Omne illud quo vtor est in voluntate mea & ab ea capitur vt obiectum, sed omni eo quod volo vel intelligo vel memoror, vtor, ergo omne huiusmodi est in volũtate mea, cũ ab ipsa capiatur vt obiectum voluntas, ergo seipsam capit & alias potẽtias. Postea determinat quędã & primo quomodo accipitur mẽs, & dicit quòd mens potest hic accipi dupliciter, veluti pro tota anima vel eõuenientius pro eo quod est in ea excellentius. Secundo dicit quòd memoria nõ est tantum præteritorum & absentium, sed præsentium, alias se non cognosceret. Postea excludit quandam obiectionem & quærit primo quomodo ista tria sunt vna essentia cùm non videantur esse substãtia sed naturalis proprietas ipsius animę, nulla autem proprietas est essentia, cum in essentia non sit diuersitas & relatio mutua, & soluit dicens quòd ideo dicuntur vna substantia eo quòd non accidentaliter, sed essentialiter sunt in ipsa essentia animæ. Postea ostendit in istis potentiis dissimilitudinem respectu diuinarũ personarum: & ponit duplicem dissimilitudinem. Prima est in trinitate diuina, trinitas est vnus Deus. Hæ verò tres potentiæ non sunt vnus homo, sed hominis vnius. Secunda, quia persona vnius hominis habet tres potẽtias illas. Sed in diuinis vna persona non habet trinitatem: vnde istæ tres personę non videntur esse personæ vnius Dei, & addit quòd in istis potentiis est imago, non solum respectu sui, sed etiam respectu dei. Postea assignat alio modo imaginem Dei, scilicet secundum habitum, & dicit quòd in mente notitia & amore est imago trinitatis. Postea ostendit similitudinem trium personarum in istis. Et primo quantum ad substantialitatem, quia hæc tria vnum sunt. Secundo quantum ad originem, quia ex mente procedit notitia & ab vtroq; amor sicut vna persona diuina ab alia procedit. Tertio quantum ad æqualitatem, quia inquantum est mens intãtum se notat & diligit, & vtrumque istorum in altero concluditur. Postea ex vnitate quæ in ista imagine apparet concludit vnum Deum, si enim essent duo dii vel alter superfluueret, si vterq; esset perfectissimus, vel alter esset insufficiens. Vltimo ex prædictis concludit veritatem fidei, scilicet ꝙ in diuinis est vnitas essentiæ in trinitate personarum, quas personas necesse est esse distinctas relatione processionis, & hæc est sententia Magistri in speciali.

QVÆSTIO PRIMA.

Secunda pars tertię distinctionis. Vtrum in homine sit imago trinitatis.

Tho. 1. p. q. 93. ar. 1. infra. 2. sent. d. 16. q. 1.

CIrca secundam partem principalem huius tertiæ distinctionis in qua Magister tractat de imagine trinitatis. Primo, quæritur vtrum in homine sit imago trinitatis. Et postea quæritur de partibus imaginis. Quęritur ergo primo vtrum in homine sit imago trinitatis. Et videtur quòd non, quia beatus Hilarius lib. de Synodis dicit ꝙ imago est eius rei ad quã imaginatur species indifferens, sed nulla vna species indifferẽs potest esse trinitatis diuinæ & animæ nostræ: ergo in anima nostra non est imago trinitatis.

2 Item infinitas diuina non habet imaginẽ in aliqua creatura: ergo nec trinitas: antecedens patet, quia in creaturis nihil est quod repræsentet infinitatem diuinã, probatio consequentiæ, quia omnis infinitas diuina sufficienter inuestigatur ex creaturis, non autem trinitas, propter quod magis deberet habere imaginem ꝙ trinitas.

3 IN CONTRARIVM est quod dicitur Gen. 1. Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostrã. Et Aug. 14. de Trin. dicit, ꝙ anima nostra eo ipso ad imaginem Dei est quòd capax eius particepsq; esse potest.

4 RESPONSIO, duo videnda sunt. Primum est quid sit de ratione imaginis. Secundum est qualiter imago trinitatis sit in nobis.

5 Quantum ad primũ est intelligendum ꝙ imago importat duo. Primum est similitudo ad id cuius est imago non quæcunq;, sed secũdum ea quæ demonstrant rem expressius, vt apud sensum color & figura. Et hoc patet in his quibus vulgariter nomen imaginis attribuimus. Si enim alterũ desit nõ dicimus esse completã imaginẽ, sed quia istud non sufficit, multa enim sunt sibi similia in colore & figura, & in his quæ rem expressius repræsentant, quorum vnum non est alterius imago, sicut ouum

quan

quantumcunq; sit alii ouo simile non dicitur eius imago ideo requiritur, secundum scilicet q̃ sit similitudo ab imaginato expressa actiuè vel exemplariter: dicitur enim imago quasi imitago, quia fit ad alterius similitudinẽ, vel imitationem modis quibusdictum est. Exemplariter quidem sicut pictor facit imaginẽ Herculis vel Sortis inspiciẽs & considerans ad Sortem tanq̃ ad exemplar. Actiuè autem sicut pater generat filium sibi similem.

6 Et sic duo sunt de ratione imaginis, scilicet similitudo quantum ad ea quæ expressius rem repræsentant, & q̃ exprimatur ab imaginato actiuè vel exemplariter propter primum, vermis non dicitur imago hominis, licet originetur ab homine, quia non est similis: propter secundum ouum non est imago oui, licet sit simile, quia non exprimitur ab eo, nec exemplariter nec actiuè. Hoc quantum ad primum.

7 Quantũ ad secundum dicendũ, q̃ in homine est imago trinitatis: quod patet, quia in trinitate vera est vnitas essentiæ cũ pluralitate personarũ quarum secunda originatur à prima, & tertia ab vtraque, sed in homine est inuenire tres potentias in vna essentia, quarũ potentiarum secunda aliqualiter originatur à prima, & tertia ab vtraque, vt infra patebit: ergo in homine est quædam imitatio & imago trinitatis. Potentiæ autem hæ secundũ quas imago attenditur secundum nomen suum sunt memoria intelligentia, & voluntas: de quarum vnitate & origine postea quæretur. *q. 3. & 4. huius d.*

8 AD PRIMAM rationem in oppositum dicendum q̃ aliquorũ potest esse species indifferens dupliciter. Vno modo participando eandem naturã secundum speciem, sicut filius simillimus patri dicitur imago patris. Et hoc modo in creatura non est imago Dei. Alio modo dicitur aliquid imago alterius, nõ quidem participando eandem naturam secundum speciem, sed alteram, speciei tamen demonstratiuam, sicut imago Herculis dicitur aliquid sculptum in lapide vel pictum in pariete, quod licet sit alterius naturæ, tamen Herculem repræsentat: & hoc modo in creaturis inuenitur imago Trinitatis, & species indifferens, sicut intendit Hilarius.

9 Ad secundum dicendum q̃ non est simile de Trinitate & infinitate, quia licet infinitas in Deo possit inuestigari ex creaturis & non trinitas, tamen infinitas cõuenit Deo per abnegationem eius quod est in creatura, scilicet per abnegationem finis & limitationis, propter quod nihil simile habet in creaturis quod possit dici eius imago: trinitas autem non conuenit Deo per talem abnegationem. Et ideo potest habere aliquid quod sit eius imitatiuum & aliqualiter imago.

QVAESTIO SECVNDA.

Vtrum potentiæ animæ sint idem quod essentia.

Tho. 1. q. p. 77. ar. 2. Scotus. 2. dist. 16. q. 1.

POstea quæritur de partibus imaginis quæ sunt quo ad potentias, scilicet de memoria, intelligentia, & voluntatem. Et quæritur primo de habitudine earum ad essentiam animæ. Et deinde de habitudine earum inter se. Quantum ad primum quæritur vtrum potentiæ animæ sint idem quod essentia animę vel aliquid additum. Et videtur quòd sint idem. Primo, quia partes vestigij nõ dicunt aliquid realiter differens à re vel additum in qua re est vestigium: ergo nec partes imaginis quæ & potentię animæ dicunt aliquid realiter differens ab anima in qua est imago, antecedens patet ex prȩcedentibus, consequentia tenet per simile vt videtur.

2 Secũdo sic: essentia animę aut est per se intellectiua, sensitiua & vegetatiua, aut per accidens. Nõ per accidẽs, quia rationale est differentia hominis, similiter sensitiuũ & vegetatiuum sunt differentiæ in prędicamẽto substantiæ quæ sumitur per se à forma: alioquin si conuenirent rei per formã secundum accidens nõ ponerentur in diffinitione indicãte quid est res: conueniunt ergo animę per se. Ex hoc sic: quod est intellectiuum per se potest habere actum intelligendi sine quocunq; alio, sed essentia animę est per se intellectiua: ergo potest in actum intelligendi sine quocunque alio addito, non potest autem sine potentia: ergo potentia non est aliquid additum essentię.

3 Tertio sic: omnis forma quæ est ratio agendi, si per se subsisteret posset elicere actum (sicut si calor per se subsisteret, posset calefacere.) Si ergo intellectus addit aliquam naturam absolutam super essentiam animæ, poterit per potentiam diuinam ab ea separari & per se subsistere: & sic poterit elicere actũ intelligendi: hoc autem est impossibile, quia tale accidens posset beatificari.

4 Quarto, quia materia est sua potentia passiua, forma vero accidẽtalis sua potentia actiua, vt color: ergo pari ratione anima est sua potentia qualiscunq; sit illa actiua vel passiua, consequentia patet ex vtroq; antecedente. Et primo sic: formæ est agere sicut materię pati: & ideo secundum commentatorem transmutatio fecit scire materiam, & actio formam, sed materia per essentiam patitur, & non per aliquid additum. si enim materia per essentiã suã nõ subiiceretur immediate trãsmutationi, sed per aliquid additũ trãsmutatio nõ demõstraret materiã, sed aliquid additũ: ergo similiter si forma nõ ageret immediate per essentiam suã, sed per aliquid additũ, actio nõ demonstraret formam, sed illud additum. Ex secundo sic: magis appropinquat ad primum & purum actum, qui est Deus forma substantialis, q̃ accidentalis. Si ergo accidentalis forma in hoc participat naturam primi actus q̃ ipsa est sua potentia per quam agit: videtur quòd fortiori ratione hoc habeat forma substantialis.

5 IN CONTRARIVM, quia potentia actiua & passiua continentur sub secunda specie qualitatis: sed nihil tale potest esse substantia: ergo potentia tam actiua quàm passiua sunt aliquid additum super substantiã: anima autem est substantia: ergo, &c.

6 Item quæcunq; vni, & eidem sunt eadẽ, inter se sunt eadem. Si ergo potentia intellectiua est eadem cum essentia animæ: & similiter potentia sensitiua & vegetatiua: sequitur q̃ hæ potentiæ erũt eædem inter se: hoc autem est impossibile, quia tunc esset verũ dicere quòd sensus esset intellectus, & quia potentia nutritiua esset intellectiua quod est absurdum dicere.

7 Item potentiarum animæ quædam sunt actiuæ, vt sunt intellectus agens & potentiæ vegetatiuæ. Quædam passiuæ, vt intellectus possibilis & sensus, sed idem per essentiam nõ potest esse actiuum & passiuum, alioquin oppositę, relationes possent fundari in eadem natura creata simplici, quod est impossibile, cùm illud sit solũ propriũ naturę diuinę propter suam illuminationem: ergo potentiæ actiuæ animæ differunt à passiuis per essentiam, quod non posset esse si non dicerent aliquid absolutum additum super essentiam animæ: quare, &c.

8 RESPONSIO, Potentiarũ animæ quædã sunt vegetatiuę, quædam sensitiuæ, & quędam intellectiuæ. Et in omnibus deducetur quæstio. Et primo in vegetatiuis potentiis: deinde in aliis.

9 Quantum ad primum, notandum est quòd cum potentię innotescant per actus, ideo oportet aliquid prȩmittere de actibus potentiarum vegetatiuarum: sunt autem tres actus vegetatiuæ potentię, videlicet nutrire, augmentare, & generare: vt patet. 2. de Anima, quorum primus & vltimus, scilicet nutrire & generare, prout dicũt introductionem formæ substãtialis in materia possunt esse immediate ab essentia animę prȩuia tamẽ alteratione secundum aliquas qualitates.

10 Quod probatur sic: simile iudicium est de nutritione in viuentibus, & de generatione in omnibus. Sed immediatum principium generationis (prout dicit introductionem formę substantialis) est forma substantialis generantis: ergo immediatum principium nutritionis est forma substantialis rei viuentis, vtraq; propositio probatur. Et primo maior, sicut enim in generatione materia corrupti accipit formã substantialem quã prius nõ habebat, sic in nutritione, hoc excepto q̃ forma quæ est finis generationis prius omnino nõ erat: sed forma sub qua fit materia alimenti per nutritionem prius erat, in vtroq; tamen, scilicet tam in generatione quã in nutritione fit materia corrupti sub aliqua forma substantiali quam prius non habebat: ergo eadem virtus quæ sufficit ad generationem sufficit etiam ad nutritionem in eodem: & sic patet maior, minor probatur, quia cum ignis generet ignem ex aẽre corrupto, aut forma substantialis ignis geniti est

In Sac. Sent. conciliatorem Sanct.

immediate à forma subſtantiali ignis generantis aut à calore. Si primum detur habetur intentum. Si ſecundum, contra quia aut calor ignis introducit formam ſubſtantialem virtute propria, aut virtute alterius, non in virtute propria, quia tũc ageret vltra ſuam ſpeciem, nec in virtute formæ ſubſtantialis, quia nihil agit in virtute alterius, niſi ſit motum ab illo (ſicut ſecuris mouetur à carpentatore) vel niſi recipiat aliquã virtutem ab eo (ſicut agentia naturalia dicuntur agere in virtute Dei, quia recipiũt ab eo ſuas formas & virtutes per quas agunt) alioquin, ſi nullum prædictorum requiratur, poteſt fingi quòd quilibet agat in virtute cuiuslibet cõiuncti ſibi. Calor autem nõ recipit à forma ignis motionem vel virtutem aliquã, quia de illa virtute cum eſſet accidens quæreretur ſicut de calore, & procederetur in infinitum: ergo calor in virtute formæ ſubſtantialis nihil agit, ſed ipſa forma ſubſtantialis generantis inducit formam ſubſtantialem geniti: & ſic patet minor: ſequitur ergo concluſio. Sed contra rationem iſtam inſtatur dupliciter.

Hoc principiũ eſt Tho. cõtra gen. 3. lib. cauſ. 70

11 Primo, quia falſum eſt q̃ forma ſubſtantialis generantis ſit immediatum principiũ inducens formã ſubſtantialem in materia geniti. Secundũ eſt, quia non eſt ſimile quod adducitur pro ſimili de nutritione & generatione. Primũ patet per Philoſophũ lib. de ſenſu & ſenſato, ignis & terra & quodcunq; aliud ſecundũ illud quod eſt eſſentialiter non eſt natum agere vel pati, ſed ſecundum q̃ hãbent contrarietates ſecundum formas accidentales: ergo ſecundum illas ſolum agunt & patiuntur, & non ſecundum formas ſubſtantiales.

Cap. 4.

12 Secundũ patet, quia ad perfectiorem actum cõcurrunt plura principia, ſed nutritio eſt perfectior generatione in rebus animatis, quia actus proprius animatorum perfectior eſt actu qui eſt cõmunis animatis & inanimatis. Et ideo dato q̃ ſola forma ſubſtantialis ſufficeret ad immediate introducendum formã ſubſtantialem in generatione inanimatorum: nõ oportet tamen q̃ ſufficiat ad introducendum formã ſubſtantialem in nutritione, ſed requiritur aliquod principium ſuperadditum quod vocamus potentiam nutritiuam.

13 Ad rationẽ autẽ reſpondent quidã ſic. Cùm enim dicitur q̃ calor aut introducit formã ſubſtantialẽ virtute propria aut virtute formæ ſubſtantialis dicunt q̃ in virtute formæ ſubſtantialis, nõ quidẽ recipiẽdo à forma ſubſtantiali motionẽ aliquã aut virtutẽ. Sed forma ſubſtantialis & calor cõcurrunt vt vnũ perfectum agens ad cauſandum talẽ effectũ: ita q̃ nullũ eorũ ſufficeret ſecundũ ſe: ſicut durities & acuties cõcurrunt in cultello ad hoc q̃ poſſit ſcindere nõ tanquã duo principia, ſed tanq̃ vnũ perfectum vel ſupplentia vicẽ vnius perfecti, & tamẽ quia acutis ſupponit duritiẽ, dicitur in virtute eius agere vel ſcindere, quia per ſe nõ ſufficeret. Similiter quanuis calor & ſubſtantialis forma ſint vnũ perfectum agens, quia tamen calor ſupponit formã ſubſtantialem & nõ econuerſo, ideo calor dicitur agere in virtute formæ ſubſtantialis, quia ſine ea nõ ageret. Forma autẽ ſubſtantialis non dicitur agere in virtute caloris, quanuis ſine calore non ageret, quia non ſupponit calorem ſicut nec durities acutiem.

14 Hæc autẽ non impediunt priorẽ rationem. Primũ non, quia pro tanto philoſophus dicit q̃ ignis ſecundum q̃ ignis non agit, quia eius prima actio in tranſmutando materiã non poteſt eſſe per formã ſubſtantialem, ſed eſt neceſſario per aliquam qualitatem: qualitatibus enim (& potiſsime primis) competit primo ſe expellere circa idem ſubiectum propter earum perfectam contrarietatem, nõ intendit tamẽ propter hoc ſubtrahere omnem actionem à forma ſubſtantiali præſuppoſita actione qualitatis. Nec iſti concludunt cum dicant formam ſubſtantialem generantis eſſe partialẽ cauſam introductionis formæ ſubſtantialis geniti, quanuis non totaliter, de quo an verum ſit ſtatim dicetur.

15 Quod autem ſecundo dicũt q̃ ad nutritionem plura principia concurrũt q̃ ad generationem cum nutritio ſit perfectior actus q̃ generatio. Dicẽdum eſt q̃ non oportet, quia ad perfectiorem actum ſufficit perfectius principium, eſſentia autem animæ perfectior eſt formis inanimatorum, propter quod ſi formæ ſubſtãciales inanimatorum ſint ſufficientia principia generationis, per eandẽ rationem eſſentia animæ cum ſit perfectior poteſt eſſe ſufficiens principium generationis & nutritionis, dato q̃ nutritio eſſet perfectior actus q̃ generatio inanimatorum, quanuis propter rationes eorum non oporteat hoc dicere, quia non omne quod eſt proprium animatorũ eſt perfectius omni eo quod conuenit inanimatis, alioquin aliquæ perfectiones accidentales quę ſunt inanimatorũ propriæ, eſſent perfectiores formis ſubſtantialibus inanimatorum: quod non eſt verum.

16 Reſponſio etiam quæ datur ad rationem prius poſitam concedit q̃ forma ſubſtantialis eſt immediatũ principium generationis, nõ quidẽ totale, ſed partiale, quemadmodum durities & acuties concurrunt in cultello ad hoc vt poſsit ſcindere: quòd ſit immediatum principium puto verum eſſe, ſed quod non ſit totale principium, ſed partiale videtur quòd ſit rationabile.

17 Primo, quia principium actu producens effectum ſibi totaliter adæquatũ non poteſt ſimul concurrere cum alio principio ad producẽdum immediate alium effectũ, & maxime ſuperexcedentem, quia primus effectus nõ eſſet adęquatus, ſed in generatione ignis calor ignis producit effectum totalem ſibi adæquatum (ſcilicet calorem ſimilem ſpecie & æqualẽ virtute) ergo non concurrit cum forma ſubſtantiali tanquam partiale coagens ad productionem formæ ſubſtantialis.

18 Secundo, quia illud quod eſt principium actiuum alicuius effectus non excedentis ipſum virtute vel ſpecie, videtur eſſe principiũ effectiuum totale. vnde enim fingeretur eſſe partiale cum talis effectus non excedat ſpeciem principii, nec virtutem? non apparet, ſed forma ſubſtantialis ignis generantis conceditur ab iſtis eſſe principium immediate productiuum formæ ſubſtantialis ignis geniti quæ non excedit eam ſpecie nec virtute: ergo ipſa eſt totale principium productiuum & non partiale: alioquin poſſet dici q̃ calor ignis generantis nõ eſſet totale principiũ caloris ignis geniti, ſed calor cũ forma ſubſtantiali, ſicut dicitur q̃ forma ſubſtantialis nõ eſt totale principium alterius formę ſubſtantialis, ſed forma ſubſtãtialis cum calore, videtur enim par ratio vtrobiq; patet ergo q̃ forma ſubſtantialis generantis in omnibus tam animatis q̃ inanimatis eſt immediatũ principium generationis ſu introductionis formæ ſubſtantialis in materia, quanuis præſupponat alterationem pręuiam: & inanimatis eſt immediatum principium cõſeruationis alimenti in ſubſtantiam nutriti. Et cùm tale principium vocemus potentiã nutritiuam ac generatiuam ſequitur quòd potentia animæ nutritiua & generatiua ſunt idem quod eſſentia animę, nec obſtat quòd nutrire & generare ſunt plures actus, quia cum ſint ſubordinati poſſiunt eſſe ab eodem principio.

19 Potentia autem augmẽtatiua abſolute ſumpta nõ oporttet q̃ ſit potentia animæ. Nam augmentum prout dicit ſolum deductionem de minori quantitate ad maiorem conuenit inanimatis, vt patet de rarefactione aëris quæ fit per ſolã virtutem caloris, & non per aliquam virtutem animæ, & talis potentia augmentatiua actiua non oportet q̃ ſit in eo quod augetur, vt patet in exemplo dicto de aëre. In rebus autem animatis potentia augmentatiua prout ad animã pertinet eadem eſt cũ potẽtia nutritiua, & eſt ſolum in eo quod augetur, quia virtus animæ vt conuertit alimẽtum ad reſtaurationẽ deperditi nutrit, vt autem plus conuertit q̃ ſufficiat ad reſtaurãdum deperditum auget. Cum ergo eadem ſit virtus animæ quæ conuertit de nutrimento plus vel minus, patet quòd eadem virtus animę eſt augmentatiua & nutritiua. Aduertendũ tamen eſt quòd ſiue conuertatur de nutrimento quãtum ſufficiat, ſiue plus anima vtatur calore, quia ante conuerſionem nutrimẽti calor ipſum decoquit (vt habetur. 2. de Anima) quo facto virtus animę conuertit ipſum in ſubſtantiã animalis, poſt conuerſionem autẽ ſaltem ordine naturæ, quando plus cõuerſum eſt q̃ ſufficiat ad reſtaurationẽ deperditi calor totũ extẽdit, & fit augmentũ abſq; rarefactiõe, quod nõ fit abſq; additione materię, ſicut fit augmentũ aëris, vtraq; ergo operatio videlicet decoctio alimẽti cõuertendi & extenſio nutriti fit præciſe per calorem, cùm terminus vtriuſque actionis ſit ſola forma accidentalis qualitas vel quantitas qui non excedit virtute

calo

caloris, ſed conuerſio alimenti in ſubſtantiam animalis pro nutritione & augmento fit ſolummodo virtute animæ quæ non differt ab eius eſſentia vt probatum fuit prius, & ſic patet quod potentiæ vegetatiuæ quæ ſunt nutritiua & augmentatiua & generatiua ſunt idem realiter quod eſſentia animæ, quanuis actio caloris cõcomitetur nutriri, augeri & generari.

20 NVNC videndum eſt de potentiis ſenſitiuis an ſint idem cũ eſſentia animæ vel dicant aliquid abſolutũ additũ ſuper eã. Circa quod notandũ eſt, ꝙ potentiæ ſenſitiuæ tam exteriores q̃ interiores ſe habent ad actus ſuos paſſiue paſſione quæ eſt receptio: nõ quidem ipſę ſolæ, ſed compoſitum ex ipſis & ſuis organis, vtrũ autem ſe habeant ad ſuos actus aliquo modo actiuè ſatis dubium eſt de quo forte aliàs inquiretur, ſed nunc procedemus ex eo quod certum eſt. Et primo oſtendetur ꝙ vnaquæq; ſubſtãtia actu ſubiecta accidentibus eſt immediata potentia receptiua aliquorum ſuorum accidentium. Et ſecundò inquiretur an actus ſentiendi inſunt animę vel toti compoſito immediate vel mediantibus potentiis realiter differentibus ab anima.

21 Primum patet ſic, aut eſſentia animæ vel totius cõiuncti eſt immediatũ receptiuum aliquorum ſuorum accidentium, aut mediante aliquo accidente. Si immediate habetur propoſitum videlicet ꝙ eſſentia animæ vel totius coniuncti eſt immediata potentia receptiua alicuius accidentis. Si nõ ſed mediante aliquo accidente. Contra quia illud accidens cũ ſit receptum in ſubſtantia, aut eſt receptum immediate vel mediate. Si immediate habetur intentum. Si mediante alio accidente, quæram de illo, vt prius & procedetur in infinitum, vel dabitur aliquod accidens quod immediate recipitur in ſubſtantiam reſpectu cuius ſubſtantia ſecundum ſeipſam eſt immediata potentia receptiua.

22 Quantũ ad ſecundũ, videlicet vtrũ actus ſentiẽdi inſint animæ vel toti cõiuncto immediate vel mediante aliquo, inquirendum eſt & quid ſit illud medium. Quòd nõ inſit animæ immediatè, patet, ſed mediantibus diſpoſitionibus corporalibus organorũ, ſicut videre mediante corporali diſpoſitione oculi, & audire mediante diſpoſitione auris, & ſic de aliis, & iſtæ diſpoſit ões ſunt acciden tales ſuperadditæ toti compoſito ſubſtantiali: neceſſitas autem huius eſt, quia ſi actus ſentiendi haberent pro immediate ſuſceptiuo ſolũ cõpoſitum ex materia & forma ſubſtãtiali quę eſt aia, cũ iſtud vt ſic vniformiter ſe habeat ſecundũ oẽs partes corporis, ſequeretur ꝙ quilibet actus ſentiẽdi poſſet recipi in qualibet parte corporis ſeu cõiuncti, & ſic videre poſſemus per aurẽ & audire per oculum. quod eſt falſum. propter quod actus ſentiẽdi ſicut ſunt diuerſi, ſic requirunt in toto coniuncto ſubſtãtiali quod eſt vniforme, diuerſas diſpoſitiones accidentales quibus mediantibus recipiantur in diuerſis partibus ſeu organis.

23 Et iſtud nullus negat, ſed per hoc nondũ habemus quod potentiæ animę ſint aliquæ formæ abſolute ſuperadditę eſſentiæ animę, quia prædictę diſpoſitiones corporales diuerſorũ organorum vidẽtur poſſe eſſe præciſæ vel ſaltem magis ex determinata cõmixtione qualitatũ elemẽtalium q̃ ex parte animę, potentiæ autẽ animæ magis ſe tenent ex parte animę q̃ ex parte corporis vel qualitatum elementalium, propter quod prædictę diſpoſitiones organorum non videntur poſſe vocari proprie potentiæ animę. Et ideo adhuc reſtat inquirendum ſi actus ſentiendi requirant ex parte animę præter prędictas diſpoſitiones organorum aliquam formam quæ proprie poſſet dici potentia animę.

24 Et circa hoc duo ſunt modi dicendi, vnus eſt quod potentię animæ non dicunt aliquid abſolutum additum ſuper eſſentiam animę. Principaliores autem rationes huius opinionis tactę ſunt in arguendo ad queſtionem. Declarant autem hanc poſitionẽ per modum iſtum. Supponunt primo ꝙ forma ſubſtantialis poteſt eſſe immediatũ principium alicuius operationis. Tenẽt enim primã opinionem quę poſita fuit de potentiis vegetatiuis. Secundo ſupponunt ꝙ quãto forma eſt eleuatior tãto potẽtia eſt eleuatior. Et hoc quia potentia correſpondet formæ. Tertio ſupponunt quòd ea quæ ſunt diuiſa in inferioribus poſſunt eſſe vnita in ſuperioribus. Videmus enim ꝙ in generatione animarum vegetatiua tanquã infima dat ſolum vnicum eſſe. ſ. vegetatiuum, ſenſitiua autem tanquam perfectior dat duplex eſſe vitę, ſed vnice ſcilicet vegetatiuum & eſſe ſenſitiuum quæ ſunt vnum eſſe in animali ſicut anima ſenſitiua & vegetatiua ſunt vna eſſentia, intellectiua verò tanq̃ perfectiſsima dat triplex eſſe vitę vnicę, tamen ſcilicet eſſe vegetatiuum ſenſitiuum & intellectiuum per eandem rationem.

Scotus.

25 His ſuppoſitis cõcludunt ſuũ propoſitũ ſic: Si eſſentia animę realiter differt à ſuis potentiis, hoc eſt aut quia nõ poteſt eſſe immediatũ principiũ alicuius operationis, aut quia non noteſt eſſe immediatũ principium plurium operationum. Primum eſt excluſum per primam ſuppoſitionem. Secundum excluditur per ſecundam & tertiam ſuppoſitiones. Sic, quãto aliqua forma eſt eleuatior, tanto potentia eius eleuatior eſt, vt dicit ſecunda ſuppoſitio Sed forma quæ eſt eleuatior, vt forma ſenſitiua & intellectiua vnica exiſtens dat immediate plura eſſe, vt patet ex tertia ſuppoſitione. ergo potentia talis formæ vnica exiſtens & vnum cum eſſentia poteſt ad plures operationes ſe extẽdere & immediate. Cum ergo fruſtra & ſine ratione ponãtur plura vbi vnum ſufficit, & eſſentia animę poteſt eſſe immediatum principium operationis non vnius tantum ſed plurium, fruſtra vt videtur adderentur potentiæ ad eſſentiam animę.

26 Quicquid ſit de concluſione, ratio tamen iſta non placet, quia cum dicitur ꝙ forma perfectior vnica exiſtẽs dat plura eſſe immediate, ergo potentia talis formæ vnica exiſtens & vnum cum eſſentia poteſt immediate principiare plures actus. Cõſtat ꝙ nõ eſt ſimile quia illa plura eſſe quæ dat forma perfectior non ſunt plura realiter, ſed vnum tãtum includẽs virtute perfectiones plurium, propter quod poteſt eſſe ab vna forma includente perfectiones plurium, ſed actus animæ ſunt plures realiter & quædam eorũ nullum ordinem habentes ad inuicem, & ideo non poſſunt immediate cauſari ab vna natura realiter. Alius modus dicendi eſt quòd potentiæ ſenſitiuæ differunt realiter ab eſſentia animæ.

27 RATIONES autẽ huius opinionis præter eas quæ tactæ ſunt in argumento ad quæſtionẽ ſunt multæ quarum quædã ſunt parui ponderis & illæ primo ponentur & oſtendẽtur defectus earũ. Deinde ponentur pro eadem concluſione quędam alię rationes probabiliores. *Tho. in ſcript.*

28 Primę ſunt tres. Prima talis eſt: In quibuſcũq; proximum principiũ operatiõis eſt de genere ſubſtãtię, oportet ꝙ operatio ſit ſubſtãtia, quia effectum proximũ & immediatũ oportet proportionari ſuę cauſę, ſed in ſolo deo operatio eſt ſubſtantia. In omnib. autẽ aliis operatio eſt accidẽs, ergo ſolus deus eſt qui nõ agit per potentiã mediam differentẽ à ſua eſſentia. Alia autẽ agunt per potentiã quæ eſt accidens, & ſic eſſentia animę quę eſt ſubſtantia non eſt ſua potentia cum illa ſit accidens. *Tho. in ſumma.*

29 Secunda talis eſt. quia cũ potentia & actus diuidãt ens & quodlibet genus entis, oportet ꝙ ad idem genus referantur potentia & actus, & ideo ſi actus nõ eſt in genere ſubſtãtię, potentia quæ ad illum actũ ordinatur non poteſt eſſe in genere ſubſtantiæ, operatio autẽ animæ nõ eſt in genere ſubſtantiæ ſed in ſolo Deo cuius operatio eſt eius eſſentia, vnde dei potentia quæ eſt principiũ operationis eſt ipſa Dei eſſentia, quod non poteſt eſſe verum neq; in anima neq; in aliqua creatura.

30 Tertia talis eſt, quia anima ſecundũ ſuam ſubſtantiam eſt actus. Si ergo ipſa eſſentia animæ eſſet immediatum principium operationis ſemper habens animã actu, haberet opera vitæ ſicut ſemper habens animam actu, eſt viuum. non enim inquantum eſt forma eſt actus ordinatus ad vlteriorem actum, ſed eſt vltimus terminus generationis. vnde quòd ſit in potentia ad hunc vel ad alium actum hoc non competit ei ſecundum ſuam eſſentiam in quantum eſt forma, ſed ſecundum ſuam potentiam, & ſic ipſa anima ſecundum quòd ſubeſt ſuæ potentiæ dicitur actus primus ordinatus ad actum ſecundum. Inuenitur autem habens animam non ſemper eſſe in actu operum vitæ. vnde & in diffinitione animę dicitur quòd eſt actus corporis potentia vitam habentis, quæ tamen potentia non obiicit animam. Relinquitur ergo quod eſſentia non

non eſt eius potentia: nihil enim eſt in potentia ſecundū actum inquantum eſt actus.

31 HÆC AVTEM opinio quanuis cōmunius teneatur ꝙ prima, rationes tamen adductæ pro ea ſunt defectuoſæ valde, quod patet diſcurrendo per ſingulas. Cum enim primo dicitur quod in quibuſcunq; principiū operationis proximū eſt de genere ſubſtantiæ, oportet quod operatio ſit ſubſtantia, quia cauſa & effectus proximus & immediatus proportionātur, hic eſt multiplex defectus. vnus quia hic accipitur operatio pro ſola operatione intra manente: vt ſunt cognoſcere, appetere, de quibus ſolū & earū principiis ſeu cauſis proximis & immediatis nunc agitur, propter quod illud quod inducitur de tali operatione diuina non eſt ad propoſitum. Ipſa enim nō eſt ſubſtantia propter hoc ꝙ principium eius ſit ſubſtantia, quia nec cauſam habet nec principium.

32 Sed hoc omiſſo videamus de veritate maioris propoſitionis in ſe. Cum enim ſit duplex principium actiuū ſcilicet & paſſiuum. Si intelligatur de paſſiuo principio falſa eſt, neceſſe enim eſt quòd ſubſtantia ſit principium immediate inceptiuum alicuius accidentis vt prius probatum eſt, & ideo ſi operatio eſt accidens, non ſequitur ex hoc quod proximum ſuū principium paſſiuum & recepti uē ſint accidens, nec propter hoc deficit proportio inter talem cauſam & talem effectum, imò in hoc eſt proportio receptiui & receptibilis quod receptibile ſit inhærens quod competit accidenti, & receptiuum ſit per ſe ſtans quod competit ſubſtantiæ.

33 Si autem prima maior propoſitio intelligatur de principio actiuo tunc non eſt ad propoſitum. Si ponatur ꝙ potentia ſenſitiua non ſe habeat ad actum ſentiendi actiuē, ſed ſolum paſſiue ſicut cōmunius ponitur. Sed dato ꝙ ſe haberet ẓctiue adhuc illa maior eſſet falſa, quia lux ſolis eſt ab aliquo effectiue, & nō ab alio corpore ꝙ à ſole lucente ſecundum philoſophos omnes, quia ſol inter corpora lucentia lumen influit aliis & non recipit, ideo lux ſolis vel eſt effectiue à ſubſtantia ſolis, vel à dante ſubſtantiā. Et quicquid horū detur, ſemper habetur ꝙ lux ſolis quæ ſemper eſt vere accidens ſit à ſubſtantia tanquàm à principio actiuo. Et pari ratione non oportet ꝙ ſi principium actiuum operationis ſit ſubſtantia ꝙ operatio ſit ſubſtantia, nec iſtud eſt contra porportionem cauſę & effectus, quia effectus æquiuocus non æquatur ſuæ cauſæ, ſed deficit ab ea. Et ideo quanuis contra prædictam proportionē eſſet ſi effectus eſſet ſubſtantia, & cauſa eius prę-ciſa eſſet accidens, quia tunc effectus excederet ſuam cauſam, tamen nō ſic eſt ſi cauſa productiua ſit ſubſtantia & effectus productus ſit accidens, oēs enim doctores concedunt ꝙ Deus qui agit per ſubſtantiā ſuam producit immediate gratiam quæ eſt accidens, non obſtante ergo ꝙ operatio ſentiendi ſit accidens principium productiuum eius quod vocamus potentiam poteſt eſſe ſubſtantia.

34 Adhuc ſic oporteret operationem eſſe ſubſtantiam quando principiū eius eſt ſubſtantia, hoc eſſet ſolummodo verum de principio totali & præciſo, & nō de principio partiali, potentia autem ſenſitiua nō eſt totale principium ſentiendi, ſed partiale, concurrit enim cum ea obiectum & ſpecies ſeu aliqua impreſsio obiecti quorū vtrunque eſt accidens, propter quod non oportet ſi potentia ſit ſubſtantia ꝙ operatio ſit ſubſtātia, ſed poteſt eſſe accidēs cū in principio eius totali includatur accidēs, & ſic patet quòd prima ratio multipliciter deficit.

35 Secunda etiā ratio procedit in ęquiuoco de potentia & actu. Potentia enim & actus qui diuidunt ens & quodlibet genus entis, & potentia & actus de quibus nūc loquimur æquiuoce dicuntur. Cum enim dicimus ens & quodlibet genus entis diuidi per actum & potentiam nō importatur aliquid realiter aliud per vnum ꝙ per aliud, ſed importatur idem ſub alio modo eſsēdi, ſicut dicimus hominem in actu & hominem in potentia, albedinem in actu & albedinem in potentia, & ſic de rebus aliorum generum, & ſic actus & potētia ſunt in eodem prædicamento & in eodem genere proximo, nec non in eadem ſpecie, ſicut homo in actu & homo in potentia ſunt in prædicamento ſubſtantiæ, & albedo in actu & albedo in potentia ſunt in prædicamento qualitatis, & ſic de aliis.

Porentia autē de qua nunc loquimur eſt principium actiuum vel paſsiuum, & actus eſt operatio producta vel recepta. Et hoc modo potentia & actus non diuidunt ens, nec quodlibet genus entis. Nō enim omne ens eſt operatio vel immediatum principium operationis etiā ſecundum iſtos, dicunt enim quòd in creaturis ſubſtantia nec eſt operatio, nec immediatum principium operationis. Et per eandem rationē non oportet ꝙ ſint in eodem prædicamento, quia pari ratione eſſent in eodem genere proximo & in eadem ſpecie quod nullus ponit.

36 Tertia ratio æquè parum concludit & ſeipſam impedit. Non enim ſequitur quòd ſi eſſentia animę ſit immediatum principium operādi quòd animal ſemper ſit actu operans, ſicut ſemper eſt actu viuens quandiu habet animam, quia anima eſt formale principium quo animal eſt viuum, ſicut albedo eſt formale principiū quo corpus eſt album. Et ideo ſicut impoſsibile eſt corpus habere albedinem & non eſſe album, quia idem ſunt, ſic impoſsibile eſt animal habere animam & non eſſe animatum ſeu viuum, quia idem ſunt, ſed potentia animæ, dato quòd ſit eadem cum eſſentia nō eſt hoc modo formale principiū operandi, ꝙ habere ipſam ſit eſſe operans, ſed eſt vel ſolum principium paſsiuum, vel ſi ſit aliquo modo principium actiuum non eſt totale ſed partiale, vt dictum eſt. Illud enim quod eſt principium operationis ſolummodo paſsiue non ponit operationē niſi concurrat principium actiuum ſufficiens & totale: propter quod eſſentia animę dato ꝙ ſit idipſum quòd potentia ſua non neceſſario reddit ſuum ſubiectum actu, & ſemper operans, ſed reddit ipſum ſemper actu viuum. Nec obſtat ꝙ anima per eſſentiam ſuam eſt actus, quia illud quod eſt actus & forma reſpectu vnius eſt potentia actiua vel paſsiua reſpectu alterius, ſicut quantitas quę eſt actus & forma, ſaltem accidentalis corporis eſt potentia receptiua coloris, & calor qui eſt forma ignis eſt potentia productiua alterius, imò ratio ſeipſam impedit, quia ſi potētia ſit aliquid abſolutum additum eſſentiæ animæ, illud erit forma quædam & quidam actus per eſſentiam ſuam ſicut anima. Et ideo qua ratione anima non poteſt eſſe potentia, quia eſt actus per eſſentiam, & quia poneret ſubiectum ſuum ſemper ſub actu operandi, eadem ratione, nec illud additum poſſet eſſe potentia, quia eſt actus per eſſentiam ſuam, & pari ratione poneret ſubiectum ſuum ſemper ſub actu operādi ſi illa ratio valeret aliquid. *Scoti ſolutio.*

37 Aliæ autem rationes ſunt pro eadem concluſione, quæ videtur mihi probabiliores, quarum prima ſumitur ex natura actuum, ſic accidentia quorum eſſe conſiſtit in fieri vel ſaltem in continua habitudine ad agens, & quæ circa ſubiectum variabilia non inſunt ſubiecto niſi mediantibus accidentibus quorum eſſe non requirit continuam habitudinem ad agēs & quæ ſunt circa ſubiectum inuariabilia. Sed actus animæ puta intelligere & ſentire ſunt quaſi in fieri. Requirunt enim continuam habitudinem ad agens puta ad obiectum. Sunt etiam variabiles circa animam. Non enim ſemper intelligimus aut ſentimus, ergo tales actus non inſunt nobis niſi mediantibus quibuſdam accidentibus quorum eſſe non eſt in fieri, nec in cōtinua habitudine ad agens, quę etiam ſunt circa animam inuariabilia tanquam habentia eſſe ratum & firmū in ſubiecto. Tale autem accidens quod præſupponitur ad actum, vocamus potentiam, ergo potentia eſt aliquid additum eſſentiæ animæ realiter ab ipſa differens. maior declaratur, accidentia enim quæ habent eſſe debile in ſubiecto ita ꝙ requirunt continuā præſentiam agentis, ſicut lumē in aēre, & oīa accidentia quorū eſſe eſt in fieri, ſicut dealbatio, vel augmentatio & huiuſmodi nō habent eſſe in ſubiecto niſi præſuppoſito quodā alio accidente quod habet eſſe ratū & firmum in ſubiecto, lumen enim præſupponit in aēre diaphaneitatem, motus localis præſupponit quantitatē, motus alterationis aliquam qualitatē, & de omnibus talibus ſic, & ſic patet maior, minor declarata eſt, quare, &c.

38 Secundo probatur idem ex diuerſitate actuum ſic, illud quod de ſe nō dicit ordinem ad actum, ſed eſt indifferens ad diuerſos actus, oportet ꝙ per aliquid determinetur ad quemlibet eorū ſi aliquē debet producere. Sed eſſentia animæ de ſe non dicit aliquem ordinē ad actum

hunc vel illum, sed est indifferens ad quemlibet illorum. Alioquin cùm essentia animæ sit vna & actus sint plures & realiter diuersi, vnum & idem & secundum idem esset simul determinatum ad plura realiter diuersa quod est inconueniens, ergo oportet ꝙ essentia animæ determinetur per aliquid ad hunc actum vel illum. Illud autē quo essentia determinatur ad actum vocamus potentiā, ergo potentia est aliquid additum super essentiam.

39 Et si dicatur ꝙ illud additum est solus respectus, & non aliquid absolutū. cōtra respectus & habitudo nunq̄ est causa determinationis, sed potius determinatus respectus sequitur & causatur à principio determinationis, vt bi gratia ignis non est determinatus ad calefaciendū per hoc ꝙ habet talem habitudinem vel respectum, sed calor determinat ignē ad calefaciendum, & per calorem habet determinatū respectum, & hoc rationabiliter. Sicut enim respectus supponit fundamentum ex quo oritur, sic determinatus respectus determinatum fundamentum, ergo determinatio animæ ad hunc actum vel illum nō est per solum respectum, sed fit necessario per aliquid absolutū quod est immediatū principium actus. Et illud dicimus potentiam. Et ista ratio videtur procedere supposito ꝙ actus animæ sint ab anima effectiuè, sicut prima procedit ex hoc quòd sint in anima subiectiuè.

40 Tertio probatur idē ex cōmuni dicto quod etiam habetur ex doctrina Aristotelis in pluribus locis lib. de anima, scilicet ꝙ potentiarū animæ quædam sunt organicæ quæ vtuntur corpore vt organo, sicut omnes potentiæ sensitiuę, visus oculo, auditus aure, & sic de cæteris, quędā verò nō sunt organicæ, quia nō vtuntur corpore vt organo, licet indigeant corpore vt subiecto, vt intellectus & voluntas. Et hoc sic arguitur: Illæ potētiæ quæ æqualiter perficiunt corpus nō possunt distingui secundum organicum & nō organicum. Sed si potentiæ animæ nō differāt realiter ab anima, & re absoluta, tunc oēs æqualiter perficiunt corpus vel indigēt corpore, ergo inter potētias animæ nō esset distinguere ꝙ quædā essent organicæ & quædam nō organicæ quod est cōtra philosophū, & cōtra cōmune dictum. maior de se patet, minor declaratur. Essentia enim animæ secundū se æqualiter perficit totū corpus & quamlibet partē corporis. Respectus autē nihil perficit nisi ratione sui fundamenti. Si ergo potētiæ nō dicāt nisi essentiam animæ cum respectu, sequitur ꝙ omnes æqualiter perficiant corpus, & hæc fuit minor.

41 Quarto patet idem ex separatione potentiæ ab essentia vel econuerso, sic illa non sunt idem, quorū vnum manet altero corrupto, sed essentia animæ manet corrupta potentia, ergo, &c. maior patet, sed minor probatur. Homo enim qui viuit per animā viuens efficitur cæcus, hoc autem est vel per solam priuationem actus videndi, vel per priuationē principij visiui. Primū non potest dici, quia dormiens diceretur cæcus, quod nō est verum, ergo oportet dicere secundum scilicet ꝙ homo sit cęcus per priuationem principij visiui, sed principium videndi nō est solus respectus qui nihil principiat aut determinat, ergo præter animā quæ manet in cæco est aliquid absolutum quod est principiū videndi, & quod per cæcitatē corrumpitur, & hæc fuit minor, sequitur ergo cōclusio, scilicet ꝙ potentię animę dicunt aliquid absolutum additum essentiæ animę.

42 De potentia autem intellectiua videtur idem esse, potissime propter primā & tertiam rationem quæ æquè concludunt de potētia intellectiua ꝙ differat realiter ab essentia animę sicut potentia sensitiua.

43 AD RATIONES in oppositum. Ad primam dicendum quòd non est simile de partibus vestigij & de partibus imaginis, quia partes vestigij attenduntur secundum ea quę sunt communia toti enti creato. Et ideo non dicunt aliquid additum, sicut nec ens, partes autem imaginis attenduntur secundum ea quæ sunt propria intellectuali naturæ. Et talia possunt super fundamentū aliquid reale addere.

44 Ad secundam dicendum est ꝙ essentia animę est intellectiua & sensitiua per se, nec propter hoc sequitur ꝙ ipsa sine addito possit in actū sentiendi vel intelligendi, quia dicitur intellectiua & sensitiua per se ex eo quòd de natura sua habet per se ordinem ad tales actus, non oportet tamen quòd immediatum.

45 Ad tertiā dicendum ꝙ forma, quæ est principium alicuius actus transeuntis in materiam exteriorem, fortè si separatè ageret sicut calor si separaretur calefaceret, sed forma quæ est principium actus manentis in se & quā recipit si separaretur nō reciperet talem actum. Verbi gratia, diaphaneitas aëris est immediata ratio recipiendi lumen. Et tamen si separaretur absq; quantitate, nō posset lumen recipere, & similiter potest esse de potentia intellectiua respectu actus intelligendi.

46 Ad quartā dicendum ꝙ materia est sua potētia respectu eius quod primo recipit. s. respectu formæ substantialis. Similiter anima per suam essentiā est potentia receptiua eorū quæ primo insunt sibi, vt sunt potentiæ, sed sicut materia non est sua potentia respectu formarum accidentalium, sed eas recipit mediante forma substantiali. Sic anima non est sua potentia respectu actuum intelligēdi & sentiendi, sed recipit tales actus mediantibus potentiis superadditis, scilicet intellectu & sensu. quod dicitur de forma accidentali quæ simplex est sua potentia. nō est simile de ipsa & de substantiali, quia per substantialē constituitur suppositū cuius est esse & agere. Et primum quidem habet à forma substantiali, sed secundū à forma accidentali quæ est potentia per quā agit, sicut forma substantialis est primus actus per quem existit, vel concedatur quod respectu aliquorū actuum ad quas anima se habet actiue essentia animæ idem quod potentia sicut dictum fuit de potentiis vegetatiuis.

QVAESTIO TERTIA.

Vtrum memoria & intelligentia sint vna potentia an diuersæ.

Tho. 1. p. q. 79. ar. 7.

POstea quæritur de partibus imaginis qualiter se habeant inter se. Et primo de memoria & intelligentia vtrum sint vna potentia an diuersæ. Secundo de intellectu & volūtate. Tertio quęritur de intellectu agente vtrū sit aliquid animę nostrę. Ad primum sic proceditur. Et arguitur ꝙ memoria & intelligentia sint potentiæ diuersę, quia intelligentia oritur ex memoria secundum August. sed nihil oritur à seipso, ergo memoria & intelligētia realiter sunt diuersa.

2 Item imago attenditur secūdum tres potentias animæ, quę sunt memoria, intelligentia & voluntas, secundū eundem Aug. 10. de Trin. Sed nō essent tres nisi memoria realiter differret ab intelligentia, ergo, &c.

3 IN CONTRARIVM est, quia respectu eiusdē actus est eadem potentia, sed eundem actum quem Aug. attribuit memoriæ scilicet tenere species. Philoso. 3. de Anima attribuit intellectui possibili, dicens quod anima est locus specierum non tota sed intellectus, quare videtur eadem esse potentia, memoria & intellectus seu intelligentia.

4 RESPONSIO, circa quęstionē istam est duplex modus dicendi in generali. Primus est ꝙ memoria prout est pars imaginis nominat potentiā realiter ab intellectu & voluntate distinctam, quā quidem potentiā dicunt esse intellectum agentem.

5 Duplex autē motiuum habent. Primum est ꝙ quæcunq; attribuimus memorię conueniunt intellectui agenti. Duo enim conueniunt memoriæ quæ est pars imaginis. Primum est ꝙ continet species. Secundum est quòd ex ea gignitur vel oritur intelligentia. Primum conuenit intellectui agenti. Continet enim virtualiter oēs species intelligibiles, est enim illud quo est omnia facere vt dicitur. 3. de Anima. Item secundum ei conuenit, quia intellectus agens est qui causat velle quod est motiuum intellectus. Et ideo secundum istos Aug. nomine memorię vocauit intellectum agentem. Addunt etiam quòd hoc modo expressius habetur ratio imaginis. Si dicatur ꝙ intellectus agens tenet locū memoriæ, quia ratio parentis & gignentis verissime competit intellectui agēti, ipse enim format verbum quod est notitia genita.

6 Secundum motiuum est, quia imago trinitatis quærenda est in suprema parte animæ, secundum August. in

telle

tellectus autem agens est aliquid simpliciter supremum inter partes animæ, & ideo inconueniens est ipsum seclu dere ab imagine, secluderetur autem nisi teneret locum memoriæ. Ergo &c.

7 Istud autē videtur valde extortum, scilicet quod in tellectus agens vocetur memoria, & applicationes extor tæ, quia licet vtraque, scilicet memoria & intellectus agēs contineat species æquiuoce, tamen quia intellectus agens continet solum virtualiter & effectiue, memoria autem continet eas formaliter & se habet ad eas subiectiue, propter quod licet continere vtrunque dicatur, nomen tamē vnius transfertur ad alterum æquiuoce, quomodo facilè est nomen vnius alteri imponere.

8 Item imago non solum ponitur quantum ad has potentias in homine sed in angelo. In angelo autem non ponimus intellectum agentem qui teneat locum memo riæ, ergo nec in homine.

9 Secundum etiā motiuum non valet quia nondū est certum q̄ intellectus agens inter partes animæ teneat su premū locū vel aliquem locum. Nec Augustinus vnquam fecit de eo mentionem nec sub isto nomine nec sub alio, quia vt apparet in pluribus locis de trinitate ipse non po suit in superiori parte animæ (quam mentem vocat) nisi memoriam intelligentiā & voluntatē, per quorū nullum vnquam intellexit intellectum agentem.

10 Alius modus dicendi est q̄ memoria & intelligētia sunt realiter vna & eadem natura absoluta sub diuersis officiis & actibus qui sunt tenere speciem vel habitudinē cognoscere, & vti speciebus & actualiter cognoscere, q̄ patet quia eiusdem potentię est habere habitum & vti ha bitu & nō alterius, eiusdem ergo aliter potentiæ est habe re speciem vel habitualiter cognoscere & vti specie seu actualiter cognoscere, sed primū pertinet ad memoriam, secundum verò ad intelligentiam, ergo memoria & intel ligentia sunt vna natura & vna potentia quoad illud q̄ absolute dicunt. Quod autem hæc diuersitas actuum vel officiorum sufficiat ad diuersitatem partium imaginis de claratur sic, secundum potentias vt sunt sub actibus atten ditur imago maxime & non secundum potentias nudas nisi secundum quid & imperfectè. Sed esto quod sit vna natura cuius sunt duo officia vel actus, ipsa tamen habet duos respectus subordinatos secundum ordinem & ori ginem actuum. Pluralitas autem respectu ordinatorum in eadem natura maximè reptæsentat diuinam trinitatē in qua est vna natura absoluta sub respectibus originis. Et ideo talis pluralitas respectiuè sufficit ad pluralitatē partium imaginis. Sic ergo patet q̄ memoria & intelli gentia sunt vna natura absoluta quæ dicitur memoria vt tenens speciem vel habens habitum, & dicitur intelli gentia vt est eliciens actum.

11 AD PRIMVM argumentum dicitur q̄ à me moria oritur intelligentia non secundum id q̄ sunt vna natura, sed secundum actus à quibus denominatur, quo rum vnus ex necessitate supponit alterum sicut actu in telligere supponit habitualiter intelligere, vel habere speciem secundum illos qui ponunt speciem in intellectu ad aliud patet solutio ex iam dictis.

QVAESTIO QVARTA.
Vtrum intellectus & voluntas sint eadem potentia.
Thom. 1. p. q. 79. ar. 7.

AD secundū sic proceditur. Et videtur q̄ intellectus & voluntas sint eadem potentia. Primo sic, illæ po tentiæ sunt vna & eadem, quarum vnum & idem est ob iectum, sed intellectus & voluntatis est vnum & idem obiectum, ergo intellectus & voluntas sunt vna & eadem potentia. Maior videtur manifesta, quia potentiæ distin guntur secundum distinctionem obiectorum. minor pro batur, quia illud idem quod appehendit intellectus, hoc vult voluntas & nō aliud, ergo in idem subiectum fertur vtrunq̄. Et si dicatur quòd idem est obiectum voluntatis & intellectus, sed sub alia ratione, quia est obiectū volun tatis sub ratione boni, intellectus autem sub ratione en tis vel veri, quæ diuersitas rationis in obiecto sufficienter arguit diuersitatem realem in potētiis. Idem enim lac est obiectum visus inquantū album, & gustus inquātum dul ce. Et similiter videtur in proposito esse. Contra rationes obiectorum per quas diuersificantur potentiæ sunt ratio nes reales quas diffinitiones indicāt nec vna includit ali am, & non sunt rationes nominum tantum sicut patet in exemplo posito de albedine & de dulcedine lactis, diffe runt enim realiter nec vna includit alteram. Rationes au tem quas format intellectus ex diuersis habitudinibus re rum sunt rationes nominum, eo q̄ secūdum ipsas eidem rei imponuntur diuersa nomina. Et istæ non diuersifican tur per potentias, quia cum possunt esse quasi infinitæ sal tem nobis indeterminatæ sunt, sequeretur q̄ essent quasi infinitę potentiæ, vel saltem nobis indeterminatę, quod videtur falsum. Rationes autem boni, entis & veri sunt rationes nominum tantum. In re enim idem est entitas, bonitas & veritas, sed intellectus apprehendens eandem rem secūdum se vel in comparatione ad intellectum aut ad aliam rem imponit ei diuersa nomina scilicet entis, ve ri & boni, ergo cùm istę sint diuersę rationes nominum tantum non possunt arguere diuersitatem potentiarum. Item appetitus sensitiuus non differt à potentia sensitiua, ergo nec appetitus intellectiuus qui est volūtas differt ab intellectu, consequentia patet per simile, probatio antece dentis, quia si appetitus sensitiuus differret à sensu cum non differat ab eo quo ad subiectum, sed sint in eodem subiecto, vt patet in libro de Anima, sequeretur quòd tot essent appetitus sensitiui quot sunt potentiæ sensitiuæ, quia ad solam apprehensionem cuiuslibet potentiæ sen sitiuę sequeretur propria delectatio vel tristitia quæ sunt actus appetitus, hoc autem non dicimus, ergo, &c. Item delectatio est actus appetitus, sed omnis potentia cogni tiua delectatur in actu & obiecto sibi conuenienti, ergo omnis potentia cognitiua est essentialiter appetitus. *2. cap. 3.*

4 IN CONTRARIVM est Philosophus. 2. de Anima, qui distinguit appetitum contra sensum, & intel lectum, in hoc manifestè innuens appetitum sensitiuum esse aliam potentiam à sensu, & intellectiuum (quæ dici tur voluntas esse) aliam potentiam ab intellectu. *Cap. 3.*

5 RESPONSIO. omnes communiter dicūt q̄ vo luntas est alia potentia ab intellectu, quomodo autem sit alia est duplex modus dicendi. Vnus est q̄ intellectus & voluntas differūt realiter non solum respectibus, sed ab soluto, cuius ratio est duplex.

6 Prima est q̄ potentia dicit principium actus, sed so lus respectus non potest actum principiare, ergo quę sunt principia diuersorum actuum nō differunt solum secun dum respectum, sed per aliquid absolutū. Intellectus au tem & volūtas sunt principia diuersorū actuum qui sunt intelligere & velle: ergo, &c.

7 Secunda est quia si sola diuersitas respectuum suffi ceret ad diuersitatem potentiarum tunc sicut intellectus & voluntas sunt duę potentiæ propter duos respectus ad duos actus, ita memoria & intelligētia essent duæ potentię propter duos respectus ad duos actus, qui sunt habere speciem, & intelligere.

8 Hoc autem non dicimus, ergo, &c. Alius modus di cendi est qui videtur mihi probabilior q̄ vna res absolu ta siue essentia animæ, siue aliquid additū essentiæ, vt ve rius credo, est intellectus & voluntas habēs rationē dua rum potentiarū propter hoc quòd est principium duorū actuum subordinatorū qui sunt intelligere & velle. Ita q̄ intellectus & voluntas in nullo absoluto differūt, sed so lum per respectum ad diuersos actus.

9 Confirmatur autem hęc opinio rationibus & auto ritatibus. Prima ratio talis est, nos distinguimus duplicē appetitū naturalem qui non sequitur aliquā cognitionē, & animalem qui sequitur cognitionem comprehenden do sub animali appetitum sensitiuum & intellectiuum. Ex hoc sic arguitur, appetitus naturalis nō differt per es sentiam à natura quā sequitur sicut appetitus materiæ nō differt à materia, & appetitus grauitatis nō differt à gra uitate, ergo appetitus animalis siue sensitiuus siue intelle ctiuus qui dicitur voluntas, nō differt naturaliter à poten tia cognitiua, quā sequitur. antecedens patet, consequen tia verò tenet per simile.

10 Ad hoc respondetur quòd non est simile de appeti tu naturali & de appetitu cognitiuo, quia ad perfectiorē

actum plura requiruntur q̃ ad imperfectiorẽ. Et quia appetere perfectior actus est in cognoscentibus q̃ in rebus naturalibus, ideo nõ oportet si forma naturalis sufficiat ad principiandũ talem actum in naturalibus, q̃ potentia cognitiua sufficiat ad principiandum perfectiorẽ actum, sed oportet addere specialem potentiam appetitiuam.

11 Sed istud nõ valet, quia ad perfectiorẽ actum sufficit perfectius principiũ proportionatũ, nec oportet plurifi care principia. Sicut autẽ appetere in cognoscentibus est perfectior actus q̃ sit actus appetitus purè naturalis, sic natura cognitiua perfectior est quàm nõ cognitiua, propter quod si vna sufficiat ad principiandum actum suum sine alio addito, eadem ratione & altera.

12 Secunda ratio talis est, frustra ponuntur plura vbi vnũ sufficit. Sed vna natura absoluta sufficit ad principiandum cognoscere & appetere, ergo frustra ponerentur plures naturæ absolutæ quarũ vna esset cognitiua & altera appetitiua. Minor probatur, quia actus differentes & subordinati possunt esse ab eodem principio absoluto. Sicut ab eodẽ lumine solis est illuminatio & calefactio aëris, nũc est ita q̃ cognoscere & appetere sunt duo actus genere differentes & subordinati ad inuicem, quia appetere sensitiuũ & intellectiuũ supponunt cognoscere, ergo possunt esse ab eodem principio absoluto.

13 Tertia ratio talis est, omnis virtus nõ cognoscens fertur in obiectum suũ naturaliter & nõ liberè, sed voluntas in eligendo fertur in obiectum suum liberè, ergo ipsa non est non cognoscens sed cognoscens, sed in superiori parte animæ in qua est voluntas, nulla potentia est cognoscens nisi intellectus, ergo voluntas & intellectus sunt eadem natura. Maior patet quia omne agens liberũ habet iudicare de actu suo, alioquin non imputaretur ei, & per eandẽ potentiã per quam est liberum habethuiusmodi iudicium, quia potentia non est libera ex hoc q̃ est in supposito libero, alioquin omnes potentiæ hominis essent liberæ quod nõ est verum, sed suppositũ est liberum quia habet potentiam liberam. Si ergo de ratione libertatis est habere iudicium sui actus, necesse est q̃ illa potentia per quam homo est liber sit iudicatiua sui actus quod nõ potest conuenire nisi potentiæ cognitiuæ, & hæc fuit maior, minor autem conceditur etiam omnibus, quare &c. Ex quo patet quòd sequi cognitionem & non esse cognoscentem nõ sufficit ad hoc q̃ potentia sit libera, alioquin potẽtiæ corporales motiuę in nobis essent liberę, quia in actibus suis qui sunt currere, percutere & huiusmodi sequitur cognitionẽ liberã, hoc autem est falsum, quia sunt purè seruiles obedientes rationi principatu desposito vt dicitur. 1. Politic. ergo sequi cognitionem liberam nõ sufficit ad libertatem potentię.

14 Quarta ratio talis est, si intellectus & volũtas essent diuersæ potentię absolute Deus posset causare velle in voluntate absq; hoc q̃ cognoscere præcederet in intellectu, cõsequens est impossibile, ergo & antecedens. Quod consequens sit impossibile patet, quia si velle posset esse in voluntate absq; hoc q̃ cognoscere præcederet in intellectu, tunc possemus amare incognita. quod est impossibile sicut tractat Aug. lib. de Trin. 11. cap. 2. & sic patet impossibilitas consequentis. consequentia autem probatur sic: Si intellectus & voluntas sint naturę absolute distinctæ, tunc velle non dependet ab intelligere tanq̃ à subiecto, nec tanquã à dispositione subiecti, quia quodlibet eorum habet aliud & aliud pro subiecto, neq; sicut à forma quia formæ nõ est forma, neq; sicut à fine quia in practicis velle non est propter cognoscere, sed potius econuerso. Si ergo dependent ab ipso hoc est solum sicut à causa efficiente, sed illam Deus potest supplere, ergo Deus poterit causare velle in voluntate nostra absq; hoc q̃ cognoscere præcedat in intellectu.

15 Si dicatur q̃ velle dependet ad obiectũ sicut ad suũ terminum correlatiuum à qua dependentia nõ potest absolui. Et ideo necessario præsupponit intelligere, quod ei ostendit & præsentat suum obiectum.

16 Non valet. quia correlatiuum vt correlatiuum nõ præexigitur tẽpore vel natura, sed solum coexigitur, correlatiua enim sunt simul natura & intellectu, & ista coexigentia & simultas consistit in hoc q̃ proportionabiliter posita se ponunt, & perẽpta se perimunt, & eo q̃ dicuntur ad seinuicẽ, propter quod ex eo q̃ velle se correlatiue habet ad suum obiectũ solũ sequitur q̃ si velle est q̃ aliquid sit volitum, & si aliquid sit volitũ q̃ sit aliquod velle, sed q̃ volitum sit præintellectum vel cointellectũ nullo modo sequitur ex ratione correlatiuorũ, ex qua sola procedit instantia prędicta.

17 Si ergo oportet quòd per intelligere præsentetur & ostendatur obiectũ voluntati hoc nõ est inquãtum obiectum est suum correlatiuum, quia sic non potest procedere, sed inquantum est motiuum ad volendum. quã motionem Deus potest facere sine obiecto vt dictum fuit, & sic semper redibit propositũ, scil. cet q̃ deus poterit creare velle sine intelligere, & sic patet quòd si intellectus & voluntas sint distinctę naturæ absolute Deus poterit creare velle sine cognoscere quod videtur impossibile. Si autẽ intellectus & voluntas ponãtur esse vna natura absoluta, tunc de facili potest ostendi quare velle necessario prę supponit intelligere. Sicut enim quodlibet accidens non potest esse in quolibet subiecto, vt quãtitas vel albedo in angelo, aut intellectus in lapide, nec quodlibet accidens in suo subiecto nisi præuia certa dispositione, vt motus naturalis deorsum nõ potest esse nisi in corpore habẽte grauitatem, nec motus naturalis sursum nisi in corpore habente leuitatem, sic in illa natura absoluta quæ mens dicitur non potest esse velle quod est quasi motus vel inclinatio voluntatis nisi præcedat cognitio quæ est forma secundũ quã menti conuenit inclinari, sicut per grauitatem vel leuitatem conuenit corporibus moueri & inclinari ad certa loca.

18 Et si dicatur q̃ hoc idem potest saluari posito quòd intellectus & voluntas sint distincta in absolutis, quia diceretur q̃ volũtas nõ est nec esse potest in anima nisi mediante intellectu, & per cõsequens nec velle nisi mediante intelligere, quia qualis ordo est inter potẽtias talis est inter actus.

19 Non valet, quia aut ordo inter intellectũ & voluntatem est secundũ habitudinem dispositionis subiecti ad accidens aut non. Si nõ, nihil ad propositum. Si sic, talis ordo nõ potest esse inter actus, nisi diceretur q̃ intelligere esset subiectiue in voluntate & mediante ipso recipere tur ipsum velle, quod nõ potest dici ponendo istas potentias distinctas secundum absoluta, quia voluntas esset intelligens cum in ipsa esset intellectio, & per consequens ipsa esset intellectus quod est oppositum positi.

20 Ad idem est expressa autoritas beati Augustini. 4. de Trin. cap. 10. vbi dicit sic: hæc tertia memoria, intelligentia & voluntas non sunt tres vitæ, sed vna vita, nec tres mentes, sed vna mens, nec tres substantię, sed vna substantia. Memoria quippe quod vita, mens & substantia dicitur ad seipsam dicitur. Quod verò memoria ad aliquid relatiue dicitur hoc de intelligentia quoq; & voluntate dixerim. Intelligentia quippe & voluntas ad aliquid dicitur, vita autem vnaquæq; ad seipsam & mens & essentia, quocirca hæc tria eo sunt vnum quo vna vita, vna mens, vna essentia, & quicquid aliud ad seipsam singula dicuntur etiam simul singulariter non pluraliter dicuntur, eo verò tria sunt quo se ad seinuicem referũtur. Item. 11. lib. cap. 3. dicit intellectum nostrũ & appetitum rationalem esse in vna mentis natura sicut rationẽ superiorem & inferiorem. De quibus certum est q̃ non differunt per naturas absolutas vt in principio sequentis ca. dicit idem Augustinus. Ex his ergo expresse patet quòd secundum Aug. hęc tria memoria, intelligentia, & voluntas in nullo absoluto differunt, sed solum respectibus, & secundum hoc multo expresior est in eis imago trinitatis q̃ secundum opinionem oppositam.

21 Ad rationes alterius opinionis facile est respondere. Ad primam cũ dicit quòd potentia cum nominat principium actus quòd non potest esse solus respectus, verum est, sed cum dicitur quòd principia diuersorum actuum differunt secundum aliquid absolutum, hic dicendum est quòd hoc habet veritatem quãdo actus nullum ordinem habẽt inter se, sed quilibet eorum æquè immediate se habet ad potentiam. Nec vnus supponit alterum sicut videre & audire, sed quando vnus actus supponit alterum quia sunt subordinati inuicem & differentes genere, ta

re, tales actus poſſunt eſſe ab eodem principio abſoluto ordine quodam, vel vnus mediante altero, ſicut ſol per eandem lucem illuminat aërem & illuminando calefacit tales autem actus ſunt intelligere & velle, et vniuerſaliter cognoſcere & appetere, propter quod poſſunt eſſe ab eadem natura abſoluta.

22 Ad ſecundam rationem dicendum ꝙ ſecundum veritatem & intentionem Auguſtini tantum differt memoria ab intelligentia ſicut intellectus à voluntate, ꝙ autem philoſophus nec ſic fecit mentionem de eorum diuerſitate, cauſa poteſt eſſe quia actus memoriæ ſi ſit, tenere ſpeciem, ſicut quidam dicunt, videtur ꝙ ſecundum genus eſſet communis rebus inanimatis quæ aliquas formas in ſe retinent, propter quod minus videtur eſſe actus animæ quã intelligere & velle. Et ideo de differentia memoriæ ab intelligentia quæ fit per reſpectum ad ſuos actus non curauit philoſophus facere tantam mentionem.

23 RATIONES principales quæ ſunt pro hac cõcluſione concedendæ ſunt. Ad rationes autẽ in contrariũ dicendum, ꝙ philoſophus diſtinguit appetitum contra ſenſum & intellectum, non quia inter ſe differant per naturas abſolutas, ſed propter diuerſitatem actuum, qui cũ principientur ab eadem natura abſoluta ordine quodam illa ſortitur nomina plurium potentiarum propter plurilitatem actuum quorum eſt principium.

QVÆSTIO QVINTA.

Vtrum ponendus ſit intellectus agens in anima.

Tho. 1. p. q. 49. ar. 3. Ad idem eſt intentio Ariſtotelis. 3. de anima.

AD tertium ſic proceditur. Et videtur ꝙ neceſſarium ſit ponere intellectum agentem partem animæ noſtræ, quia operatio arguit formam ſecundum commentatorem, ſed nos experimur nos abſtrahere formas vtiles quod eſt opus intellectus agentis, ergo in nobis eſt intellectus agens.

2 Item obiectum præexiſtit actui potentiæ cuius eſt obiectum, ſed velle eſt obiectum intellectus poſſibilis, ergo præexiſtit actioni intellectus poſſibilis, ſed non poterit præexiſtere niſi fiat per operationẽ alicuius potentiæ animæ, quia res de ſe non eſt vtilis, nulli autem potentiæ attribuitur, quòd faciat vtilitatẽ in rebus niſi intellectui agenti cui commentator attribuit hanc operationem ſupra prooemium de anima.

3 IN CONTRARIVM arguitur, quia ſi oporteret ponere intellectũ agentem, hoc eſſet vel vt eſſet principium paſſiuum & receptiuum actus intelligendi, vel vt eſſet principium actiuum, propter primum non oportet, quia ad illud ordinatur intellectus poſſibilis, nec propter ſecundũ, quia intelligere eſt operatio manẽs in agente, vt patet ex. 2. Metaphyſ. ergo non eſt aliud actiuum à receptiuo, quia intellectus poſſibilis ſufficit & omnis alius intellectus ſuperfluit.

4 RESPONSIO, quia potentię innoteſcunt per actus, operatio etiã facit ſcire formã vt aſſumptum eſt in arguendo, ideo ſi neceſſariũ eſt ponere intellectum agentem hoc erit propter aliquam operationẽ eius neceſſariã ad actum intelligendi, operatio autẽ intellectus agentis non poteſt intelligi niſi in fantaſmata vel niſi in intellectum poſſibilem, ſed nec in fantaſmata nec in intellectũ poſſibilem habet aliquam actionẽ vt declarabitur, ergo fictitium eſt ponere intellectum agentem.

5 Aſſumptum probatur quantũ ad vtranq; partem. Et primo ꝙ non agat in fantaſmata, quia ſi intellectus ageret in fantaſmata hoc eſſet vel aliquid imprimendo vel aliquid abſtrahendo, ſed intellectus agens nec imprimit aliquid in fantaſmata, nec aliquid abſtrahit ab eis, ergo nullo modo agit in fantaſmata. minor probatur ſecundum duas partes quas habet. Et primo quãtum ad primã partem. ſ. quod nõ agat in fantaſmata eis aliquid imprimendo primo ſic, omnis virtus quæ recipitur in corpore & nec ipſa nec eadem ſecundũ ſpeciem poteſt eſſe niſi in corpore eſt merè corporea non obſtante quod ipſe ſit effectiue à ſpiritu creato, vel increato, ſed quæcunq; virtus impreſſa phantaſmatibus ab intellectu agente eſt in corpore, vt de ſe patet, & ipſa nec eadem ſecundum ſpeciem poteſt eſſe niſi in corpore, quia in corpore & ſpiritu nulla eſt cõmunis proprietas recipiẽdi aliquid vnum & vniuocum, ergo illa virtus ſi quã eſſet merè eſt corporea, ſed per talem virtutẽ non poteſt mouere phantaſia intellectum poſſibilem cum ſit purè corporea ea ratione qua non poteſt ſecundũ ſe, ergo talis virtus fruſtra ponitur, cum tota ratio ponendi ipſam ſit, vt ipſa ſit phantaſmatibus ratio mouendi intellectũ poſſibilem. maior patet quia de re eſt iudicandum potius ꝙ ſit corporea vel incorporea ex hoc quod natura rei requirit quàm ex agẽte extrinſeco. Id eſt æquiuoco à qua quãdoq; poteſt produci tam corporeum ꝙ incorporeum. minor declarata eſt, quare, &c.

6 SECVNDO quia ſi angelus nõ poteſt in materia corporali imprimere formã immediate, videretur ꝙ multo minus hoc poſſet intellectus agens, phantaſma autem eſt quid corporeũ, ergo intellectus agẽs nullã formã poteſt phantaſmatibus imprimere, & ſic patet primũ membrum minoris propoſitionis, ſcilicet ꝙ intellectus agens non agit in phantaſmata aliquid imprimendo.

7 SECVNDA pars probatur, ſcilicet ꝙ intellectus agens nõ agit in phãtaſmata aliquid abſtrahendo, vel remouendo, quia illa abſtractio vel eſſet realis, vel ſecundũ rationem, non realis quia talis realis abſtractio, vel eſſet realiter ſeparatio alicuius præexiſtentis actu in phantaſmatibus, ſicut abſtrahitur vel ſeparatur lapis ab altero lapide, vel ſicut ſeparatur accidẽs à ſubiecto per corruptionem accidẽtis, vel alio modo virtute diuina, vel talis abſtractio vocaretur eductio alicuius de potentia ad actum ſicut forma dicitur educi, vel abſtrahi de potentia ſubiecti. Primum nõ poteſt dici, quia nihil eſt actu in phantaſmatibus quod deſinat in eis eſſe ad præſentiã intellectus agentis, neq; per corruptionem neq; per trãslationem ad intellectum poſſibilem tanq; prius eſſet in phantaſmatibus & poſtea in intellectu poſſibili, quia forma non migrat de ſubiecto in ſubiectum, nec ſecundum poteſt dici, quia cùm aliqua forma educitur de potentia in actum, ipſa educta eſt in illo tanquã in ſubiecto de cuius potentia educitur. Si ergo intellectus agens de potentia paſſiua phantaſmatum educeret aliquã formam ſiue eſſet ſpecies intelligibilis ſiue quęcunq; alia forma ipſa educta eſſet in phantaſmatibus ſicut in ſubiecto, & ita intellectus agens ageret in phantaſmata aliquid imprimendo ſcilicet formam illam quam educeret, & ſic rediret primum membrum immediate prius reprobatũ. Talis ergo abſtractio non poteſt eſſe realis.

8 Item nec talis abſtractio poteſt eſſe ſecundum rationem ſolum, quia omnis actio rationis eſt cognoſcẽtis circa cognitũ obiectiue intellectus, ſed agens nõ agit circa phantaſmata ſicut cognoſcens circa cognita, quia nec intellectus agens phantaſmata cognoſcit, nec ſua actio eſt cognitio, imò præſupponitur omni cognitioni intellectuali ſecundũ ponentes ipſam, ergo ſua actio circa phantaſmata non eſt abſtractio ſecundum rationẽ, nullo ergo modo agit in ea nec aliquid imprimendo nec aliquid abſtrahendo, neque ſecundum rem, neque ſecundum rationem.

9 Item ad quid fieret talis abſtractio, non vt repręſentarẽtur quidditas intellectui abſq; conditionibus indiuiduantibus quod dicũt ponentes intellectum agentẽ agere circa phantaſmata abſtrahendo.

10 Dicunt enim quod illud facit intellectus agens circa quidditatẽ & phantaſmata ſeparando, & abſtrahendo ea ſecundum rationẽ quod dicebat Plato fieri circa ideas ſecundũ rẽ. Et ideo ſicut ideæ ſeparatæ ſecundũ rẽ ab indiuiduis materialibus eſsẽt ſecundũ ſe intelligibiles vt ponebat Plato, ſic quidditas ſecũdum rationẽ à phantaſmatibus & conditionibus indiuiduantibus efficitur ſecundum ſe intelligibilis vt iſti dicunt.

11 Sed iſtud nihil valet primo quia nullo modo oſtendunt quomodo intellectus agẽs ſepararet ſecundũ rationem quidditatẽ à conditionibus indiuiduãtibus ſub quibus repręſentatur in phantaſmatibus. Et ideo illa facilitate qua hoc dicunt poteſt etiã negari, maxime cum probatũ ſit ꝙ talis abſtractio non poteſt fieri per intellectum agentem cum actio eius circa quidditatem & phantaſmata non ſit intellectio.

12 Quòd etiam patet ſecundo ex alio, quia ſtante reali impedimento alicuius actionis impoſsibile eſt ſequi actionẽ vt patet in trabe impediẽte deſcenſum lapidis, &

tenebris impediẽtibus viſũ. Quãdiu enĩ trabs manet ſub lapide,& tenebræ ſunt in medio,nec lapis poteſt deſcẽdere,nec oculus videre,ſed illud quod impedit repræſentationem quidditatis vniuerſaliter eſt materialis,& indiuidualis conditio phantaſmatũ vt ipſimet dicunt. Cum ergo illud nunq̃ amoueatur à phantaſmatibus perquancũq; actionem intellectus agentis, nec per illam abſtractionẽ rationis quã ponunt, ſequitur q; phantaſmata per talem abſtractionem nunq̃ poterunt repræſentare quidditatẽ vniuerſalem ſed ſemper ſub conditionibus ſingularibus. Aliter autẽ non repræſentaretur quidditatis intellectui niſi per phantaſmata ſecundum iſtos,quia non ponunt q; à phantaſmatibus abſtrahatur aliqua ſpecies quę ſit repręſentatiua quidditatis, ergo talis abſtractio nõ ſufficit ad repræſentandum quidditatem vniuerſalem.

13 TERTIO, quia conſequentia quam faciunt nulla eſt. Non enim ſequitur ſeparatio realis quam ponebat Plato ſufficiebat ſecundũ ipſum ad fingendum idæas per ſe intelligibiles, ergo ſeparatio rationis quã tu ponis ſufficit ad faciendũ quidditatẽ per ſe intelligibilem,ſicut nõ ſequitur realis amotio trabis ſufficit ad hoc vt lapis deſcendat.ergo amotio eius ſecundum rationem ſufficit ad illud idem. Sic ergo patet quod intellectus agens nõ agit in phantaſmata aliquid imprimendo, nec aliquid abſtrahendo.Ergo nullo modo.

14 Sed diceret aliquis q; hęc diuiſio ſit inſufficiẽs quia intellectus agens agit in phantaſmata dando eis virtutẽ mouendi intellectum poſſibilẽ non quidẽ aliquid imprimendo nec abſtrahendo,ſed ſolum aſſiſtendo & ponitur ſimile,quia lumen dat colori virtutẽ mouendi viſum, & tamen nihil imprimit colori nec à colore aliquid abſtrahit ſed tantum aſſiſtit,et eodem modo poteſt eſſe circa intellectum agentem & phantaſmata vt videtur.

15 Iſtud autẽ eſt mirabile q; aliquid det alteri virtutẽ & tamen non influat,nec impedimentũ tollat ſed ſolum aſſiſtat. Hoc enim videtur implicare contradictionẽ ſcilicet q; det virtutẽ nihil dando, ſed & exemplum procedit ex ignorantia,lumen enim nõ requiritur ad videndũ propter colorẽ vt det ei virtutẽ mouendi viſum cũ color ex ſe habeat virtutẽ,ſed propter medium & organũ quæ nõ ſunt ſuſceptiua actionis coloris niſi ſint illuminata, vel ex alia cauſa. Et ideo non eſt mirum ſi ex falſo aſſumpto concluſum eſt aliud falſum. Non ergo oportet ponere intellectum agentẽ ex actione eius circa phantaſmata,quia nulla eſt vt probatum eſt,& hæc eſt prima pars principalis deductionis.

16 Secunda pars principalis videlicet quod non ſit neceſſe ponere intellectum agentem propter aliquam actionem eius in intellectum poſſibilem, patet ſic quod actio eius in intellectũ poſſibilem non poteſt intelligi niſi duobus modis. Primo ſic q; intellectus agẽs ſolus agat in poſſibilem,phantaſma autẽ nihil agat nec coagat,ſed ſolum ſe habeat obiectiue. Secũdo ſic q; tam intellectus agens q̃ phantaſma agant in intellectum poſſibilem tanquã duo imperfecta agentia ſupplentia vicem vnius perfecti agentis, eodem modo quo duo homines trahunt nauem quorum neuter per ſe ſufficeret.

17 Primum non poteſt dici ſcilicet quòd ſolus intellectus agens agat in poſſibilem & phantaſmata nihil omnino agant, ſed ſolum ſe habeant obiectiue vel terminatiue , quia ſi ad cognitionem non requiritur quòd obiectiuum vel repræſentans ipſum aliquid agat in potentia, ſed ſolum quòd ei repræſentetur cum ſenſus ſufficiat ad apprehendendum obiectũ ſibi propoſitum ſine alio mouente,nõ video quare intellectus nõ ſufficiat ad illud idẽ abſq; hoc q; præter obiectum ſibi propoſitum ponatur intellectus agens mouẽs ipſum,niſi redeatur ad illud quòd phantaſmata nõ ſufficienter repręſentant obiectum intellectui poſſibili niſi per actionem intellectus agẽtis circa ipſum, ſed de hoc non agitur nunc quia actum eſt ſupra, ſed ſolum nũc quæritur de operatione intellectus agentis in poſſibilem an ſit neceſſaria ad actum intelligendi ſuppoſita præſentia obiecti, & patet quòd non , ſicut ad ſentiendum non requiritur aliud agens,ſed tantum præſentia obiecti.

18 ITEM, IDEM manens idem & reſpectu eiuſdem ſemper natũ eſt facere idem,potiſsime ſi agat ex neceſsitate naturæ vt patet ex ſecundo de Generatione, ſed intellectus agẽs agit ex neceſsitate naturæ & manet ſem per idem ſecũdum ſe & in habitudine ad poſsibilẽ quantumcunq; phantaſma, quod eſt obiectum intellectus,varietur, ergo ab initio creationis animę ſemper fecit idem in intellectu poſsibili non obſtante diuerſitate phantaſmatum quę ei obiiciuntur.quia illa nõ agunt, nec coagũt ſecundum hanc opinionem. igitur per vnum intelligere numero tãtum ab intellectu agẽte intellexit intellectus ab initio. & ſemper intelliget omnia ſibi repræſentata, quod eſt inconueniens.

19 Item illud quod ſemper pręexigitur ad effectum eſt cauſa eius propinqua vel remota. ſed phãtaſma præexigitur ſemper intellectioni, ergo eſt cauſa eius propinqua vel remota. Patet ergo q; primus modus nõ eſt poſsibilis ſcilicet q; intellectus agẽs agat in intellectum poſsibilem phantaſmate nihil coagente.

20 Et ideo quidam ponunt ſecundum modum ſcilicet quòd tam intellectus agens quàm phantaſmata agunt in intellectum poſsibilem tanquam duo imperfecta agẽtia ſupplentia vicem vnius perfecti agentis,ad cuius declarationem dicunt q; duo agentia poſſunt tripliciter concurrere ad aliquid faciendum. primo quãdo vnum influit in alterum,& illud alterum agit per illud quod eſt ſibi influxum,ſicut ſol illuminat lunam , & luna per lumen receptum à ſole illuminat aẽrem.

21 Secundo modo quando vnum nihil influit in alterum,nec econuerſo,ſed vnum cauſat diſpoſitionem & reliquum formam principalem,ſicut mollificans ceram diſponit materiam & imprimẽs ſigillum vel ipſum ſigillum impreſſum introducit principalem formam ſcilicet figuram. & ſic concurrunt hæc duo ad figurãdum ceram. Tertio modo quãdo nec vnum influit in alterum, nec vnum cauſat diſpoſitionẽ, & reliquum formã,ſed ſicut duo imperfecta agẽtia quorũ quodlibet habet de ſe virtutẽ agendi ſed imperfectam , iuncta autem ſimul ſupplent vicem vnius perfecti agentis,ſicut eſt de duobus trahẽtibus nauem quorum neuter per ſe ſufficeret. Et iſto modo concurrunt intellectus agens & phantaſmata ad cauſandum in intellectu poſsibili vnam ſpeciem numero, vel vnum actum intelligendi, quia nec intellectus influit aliquid phantaſmati,nec econtra circa primũ modum,nec vnum cauſat diſpoſitionem & reliquum formã principalem circa ſecundum modum , ſed vtrunq; habet de ſe virtutem mouendi intellectum poſsibilem quodlibet tamẽ habet per ſe imperfectam. Ambo autem ſimul æquipollent vni perfecto agenti. quòd enim intellectus agens habeat de ſe virtutem mouendi poſsibilem omnes concedunt, de phantaſmate autem q; ſimiliter ſe habeat, patet per illud quod dicit Philoſ. 3. de Anima q; ſicut ſe habent colores ad viſum,ſic phantaſmata ad intellectum,quod non eſſet niſi phantaſmata de ſe haberent aliquã virtutem mouendi intellectum ſaltem imperfectam.

22 Hæc autem non videntur bene dicta. Primo quia nihil probatur,ſed aſſumitur illud quod quęritur. Suppo nitur enim in hac reſpõſione q; ſit dare intellectum agentem qui in ſe habeat virtutem mouẽdi intellectum poſsibilem , nos autem hic quærimus vtrũ videlicet ex aliqua operatione poſsit conuinci intellectum agentem eſſe partem animę noſtræ.

23 Secundo quia per omnẽ modum & omnem rationem quibus iſti ponunt intellectum agentem eſſe & vnà cum phãtaſmate agere in intellectum poſsibilem poteſt poni quòd ſit dare ſenſum agentem qui vnà cum obiecto ſenſibili agat in ſenſum paſsiuum quod nõ ponitur communiter. ergo nec illud debet poni,aut eadem ſit ratio q; vtrobiq; patet ſic quòd ſola phantaſmata ſine intellectu agente non ſufficiant ad mouendum intellectum poſsibilem ad actum intelligẽdi hoc eſt vel propter exceſſum perfectionis actus intelligendi reſpectu phantaſmatum, vel quia phantaſmata cum ſint corporalia nõ poſſunt ſecundũ ſe agere in intellectũ qui eſt potẽtia purè ſpiritualis,vel quia ſecundum ſe nõ poſſunt repręſentare vniuerſale quod primo apprehenditur ab intellectu. Si primum detur, eadem ratio eſt de ſenſibili reſpectu ſenſus,quia ſicut intelligere eſt quædã forma altioris gradus quàm ſit

quod

quodcunq; phantasma, sic sentire est altioris gradus q̃ sit quæcunq; qualitas sensibilis propter quod similis, necessitas est q; si præter phantasmata requiratur aliud ad mouendum intellectum possibilem, & q; præter qualitatem sensibilem requiratur aliud ad mouendum sensum ad actum sentiendi, & si illud aliud sit ibi intellectus agens, pari ratione & hic sensus agens.

24 Secundum autem non possunt ipsi dicere quia ponunt q; phantasma agit in intellectum possibilem, non per virtutem receptam ab intellectu agente: sed per propriam virtutem quanuis imperfectam. Et idem dicunt de intellectu agente.

25 Nec tertia potest dici, quia phantasmata secundum se nõ repræsentant nisi singularia. Nec secundum hãc opinionem intellectus agens aliquid influit phãtasmatibus, nec aliquid aufert ab eis sed solum coasistit. ergo phantasmata ratione intellectus agentis nõ plus repræsentant vniuersale quàm sine eo, nisi ipsemet intellectus agens ipsum repræsentaret quod nullus dicit. Illud autẽ quod innuitur videlicet q; primum intellectum à nobis est vniuersale siue sit verum siue falsum, contradicit cuidam dicto istorum, dicunt enim alibi q; conceptus vniuersalis sumitur ex hoc q; intellectus noster apprehendit conformitatem vnius singularis ad alterum, & sic secundũ eos prius concipiuntur singularia & conformitas eorum ad inuicem quàm habeatur conceptus vniuersalis, non ergo concipitur primo vniuersale.

Vide in. 2. d. 3. q. 7.

Vide Tho. 1. p. q. 85. ar. 3. ad. 1.

26 Patet ergo ex præcedentibus, q; sicut non ponitur sensus agens qui cũ obiecto causet actum sentiendi, sic nõ oportet ponere intellectum agentẽ ad hoc vt cũ phantasmate moueat intellectum possibilem ad actũ intelligendi tanq̃ duo imperfecta agentia supplentia vicem vnius perfecti agentis. Cùm ergo intellectus agens non agat in phantasmata aliquid imprimendo vel aliquid abstrahendo, neq; secundum rem, neq; secundum rationẽ, nec agat in intellectum possibilem, nec sine phantasmate nec cum phantasmare vt deductum est, videtur q; non debeat ipsum ponere, nec Augustinus magnus philosophus vnquã posuit ipsum vt prius dictum fuit.

27 Ad primum argumentum in oppositum dicendum quòd abstrahere vniuersale à singularibus non est operatio intellectus agentis, licet commentator hoc dicat errãs quia talis abstractio est solum secundum considerationẽ. Et ideo opus illius potentiæ est cuius est cõsiderare, quod non conuenit intellectui agenti sed possibili. Si tamẽ possibilis debet dici vbi aliud agens non est.

28 Ad secundum dicendum per interemptionem minor. quia vniuersale, id est, ratio vel intentio vniuersalitatis aut res sub intentione vniuersalitatis non est primum obiectum intellectus nec præexistit intellectioni, sed est aliquid formatum per operationem intelligendi per quam res secundum considerationem abstrahitur à conditionibus indiuiduãtibus, in qua operatione intellectus abstrahens habet pro termino à quo singularia à quibus abstrahit, & pro termino ad quem ipsum vniuersale abstractũ, & quia terminus à quo præcedit terminũ ad quem, ideo cõsideratio singularium præcedit vniuersale abstractum ab ipsis iuxta illud, primo de Anima. Vniuersale autẽ nihil est, aut posterius est.

29 Istud autem magis declarabitur alibi, quod postea dicitur de intentione Aristotelis, dicendũ quod quicquid ipse intenderit, de quo non est tantum curãdum sicut de veritate, tamen ratio quam ad hoc adduxit parum valet. Non enim oportet q; in omni natura quæ quãdoq; est in potentia & quandoq; in actu sint principium actiuum & principium passiuum tanquã duæ potentiæ eiusdem suppositi radicatę in eadem essentia secundum numerum, ita quòd per talem potẽtiam actiuam & passiuam reducatur in actum, sed sufficit q; potẽtia passiua reducatur in actũ per aliquam potentiam actiuam, siue sit eiusdem suppositi siue alterius. Illa etiam ratio æquè cõcludit quòd sit dare sensum agẽtem sicut intellectum agentem, quia sensus quandoq; est in potentia ad sentiendum, & quandoq; in actu sicut intellectus ad intelligendum.

Sententia quartæ distinctionis tam in generali quàm in speciali.

Distinctio quarta.

HIc oritur quæstio. Superius Magister probauit trinitatem personarum & vnitatem essentię auctoritate, rationibus, & similitudinibus. Hic incipit quæstiones incidentes circa prædicta determinare, præmiserat enim supra distinguẽs personas vel processionem vnius ab aliis, vnde circa processionem vnius ab alia quęstiones mouet & determinat. Et secũdum hoc pars ista diuiditur in tres partes, quia primo mouet quæstiones circa processionis suppositum vel terminũ. Secundo circa processionis modum. Tertio circa processionis principium. Secunda pars incipit. 6. dist. Prȩterea ibi quęri solet. Tertia in principio 7. di. ibi hic solet à quibusdã. Est autẽ sciẽdum q; licet Magister moueat has quęstiones de generatione filij à patre, tamẽ eædẽ quæstiones possũt fieri de processione spiritus sancti & determinantur eodem modo. Prima potest diuidi in duas, primo enim ponit quæstionem de nominibus essentialibus in concreto vtrum scilicet possint significare vt suppositum generationis an vt finis. Secũdo mouet quęstiones de nominibus essentialibus in abstractione significantibus ibi post hoc quæritur. Prima verò est præsentis lectionis. Et diuiditur in tres partes. Primo enim præmittit hanc quæstionem, vtrum hæc sit vera, Deus genuit Deum. Secundo excludit circa hoc incidentem opinionem. Et tertio obiicit in contrarium circa determinata. Secunda ibi, Quidam tamen aduersarij veritatis. Tertia ibi, Nunc autem ad præmissam quæstionem reuertamur. Prima diuiditur in duas partes, secundum quòd duplici via opponit. Secunda ibi, Sed ad hoc opponitur. Et hæc est sententia Magistri in generali.

2 IN SPECIALI sic procedit Magister, inquirit vtrum hæc sit vera, Deus genuit Deum. Et videtur quòd non. Si enim Deus genuit Deum aut ergo se aut alium. Si se, tunc ergo idem est generans & genitus. quod est impossibile. Si aliũ ergo in diuinis sunt plures dij. Et respõdet Magister q; Deus genuit Deum nõ tamen se nec aliũ in diuinitate, sed aliũ in persona. Postea opponit ad quæstionem alia via. Si enim Deus genuit Deum, aut Deum qui est Deus pater, & sic genuit se, aut genuit Deũ qui nõ est Deus pater. Et respondet q; illa propositio habet duos sensus, videlicet, vno modo vt sit sensus genuit deum qui non est Deus pater, id est Deum qui nõ est pater, & sic est vera, vel sic, genuit Deũ qui nõ est idẽ Deus cũ Deo patre & sic est falsa, quia in diuinis est vnus solus Deus. Postea incidentaliter excludit quorundam opinionem. Supposuerat enim in prædicta solutione quòd personale nomẽ prædicatur de essentiali vt dicatur Deus est pater. Quidã tamẽ sunt in contrarium opinati. dicunt enim quòd hęc est vera, tres personę sunt vnus Deus non tamen econuerso. Sed Magister dicit quòd secundum fidem catholicam vtraq; est vera. Quod probat per multas autoritates. Vltimo contra determinationẽ præcedentis quæstionis obiicit per autoritatẽ Aug. qui dicit q; pater genuit alterum à se. quod videtur contra solutionem prædictam, & Magister respondet q; hoc sit intelligendum & genuit alterum à se, id est, alterum qui est idem in natura cum ipso, sed alter in persona, & in hoc terminatur sententia in speciali.

QVAESTIO PRIMA.

Vtrum in diuinis sit generatio.

Tho. 2. p. q. 27. ar. 1.

CIrca distinctionem istam quæritur primo, vtrum in diuinis sit generatio. Et secũdo de propositionibus exprimentibus diuinam generationẽ. Ad primam sic proceditur. Et arguitur q; in diuinis non sit generatio, quia à quo remouetur superius & inferius, sed mutatio superior est ad generationem, ergo cùm in diuinis nõ sit mutatio, videtur q; nec generatio. Item si in diuinis esset generatio, illa esset æquiuoca, vel vniuoca, sed non est æquiuoca nec vniuoca, ergo &c. probatio minoris. Et primo quòd non sit generatio æquiuoca, quia secundum Aug. in filio est perfecta ratio imaginis, quia in eo nulla est dissimilitudo, sed generatio æquiuoca excludit perfectam similitudinem, ergo, &.

2 Itē nec vniuoca quia tantum differūt gignens & genitum quantum proprietates eorum constitutiuæ, sed paternitas, & filiatio quæ constituunt patrem gignentem, & filium genitum sunt diuersarum rationum, ergo gignens & genitus sunt diuersarum rationum, sed tunc non est generatio vniuoca. Ergo &c.

3 IN CONTRARIVM est quod dicitur Esaię vltimo: Ego qui aliis generationem tribuo, nunquid ste rilis ero?

4 Et arguitur per rationem. Paternitas & filiatio sequuntur generationem, sed in diuinis est paternitas & filiatio vt patet ex multis locis scripturæ. Ergo in diuinis est generatio.

5 RESPONSIO, tenendū est simpliciter ꝙ in diuinis est generatio ꝗuis per rationem humanā nō possit hoc efficaciter probari, licet dicant quidam oppositū sicut de pluralitate personarū quorū opinio prius recitata fuit distinctione secunda cū rationibus eorum in quæstione Vtrum cum vnitate essentiæ possit realiter esse pluralitas personarum, & ostensum fuit ꝙ rationes nō concludunt Nunc autem persuadebitur propositum scilicet quòd generatio sit in diuinis facta quadam suppositione fidei videlicet quòd in diuinis sint plures personæ, quo supposito potest satis efficaciter probari quòd generatio sit in diuinis.

6 Ad quod probandum ostendetur primo ꝙ personę diuinæ distinguntur relationibus originis. Et secundo ostenderur ꝙ aliqua origo habet in diuinis rationem generationis. Primum patet sic, quia si sint plures personæ in diuinis aut differunt in absolutis, aut solum relationibus. Non in absolutis, quia cum illud absolutum non sit essentia quæ in diuinis est vna, nec distinguit nec distinguitur, oporteret ꝙ esset additum essentiæ diuinæ, sed ab
Cap. 15. solutum additum alii absoluto facit compositionem. ergo in diuinis esset compositio. quod est impossibile, quare impossibile est distinctionem diuinarum personarum fieri per absoluta, sit ergo per relationes & quidem per relationes reales, quia relationes rationis non distinguerēt nisi secundum rationem.

7 Relationum autē triplex est genus vt patet. v. metaphysicæ. Quædam enim fundantur super vnum et multa vt æqualitas, similitudo. Quædam super rationē mensurę & mensurati vt scientia, & scibile. Quædam super actionem & passionē siue super originem vt paternitas & filiatio. Oportet ergo quòd personę diuinæ distinguātur per aliquod genus relationum, sed nō possunt distingui per relationes fundatas super vnum in quātitate, vel qualitate vt sunt similitudo & æqualitas. Primo quia tales relationes aut non sunt reales omnino, aut saltem in
q. 3. diuinis vt patebit infra dist. 31. Secundo quia relatio non distinguit personas nisi includat oppositionem, sed oppo
Vide infra d. 26. q. 1. ar. 18. sitio relationum æqualitatis & similitudinis supponit distinctionem suppositorum, æquale enim præsupponit aliquid iam constitutum cui æqualitas attribuitur. ergo talis oppositio non facit distinctionem. Item nec distinguuntur per secundū genus relationū, quia ratio mēsuræ & mēsurati omnino non sunt in diuinis. Et si essent, relatio tamen mensurę ad mensurabile non est realis, sed solum secundum rationem, relatio autem rationis non distinguit realiter. Relinquitur ergo ꝙ distinguantur per tertium genus relationum quæ sunt relationes orginis, & hoc est primum.

8 Secundum patet sic: Illud quod accipit ab alio esse, & naturam, & modo naturæ dicitur ab eo generari, sed prima persona producta in diuinis accipit à persona producente esse & naturam & modo naturæ, ergo generatur ab ea. maior patet, quia generatio terminatur ad aliquod esse sicut corruptio ad non esse est etiam via ad naturam, & dicitur à Damasceno naturæ opus, & ideo vbi aliquid accipit ab alio esse, & naturam, & modo naturæ dicitur vere ab illo generari. minor declaratur quia prima persona diuina producta ab alia accipit ab eadem esse & naturam non solum eandem genere sicut in generatione ꝗuiuoca, aut specie sicut in generatione vniuoca, sed eādem numero. prima etiā persona producta hoc accipit modo naturę vt infra dicetur, quia procedit ab vna persona tantum. Hic autem est modus naturę, vt infra dicetur quod vnum sit ab vno tantum modo quo exponetur. Est ergo generatio in diuinis. *d. 6. q. 2.*

9 Ad primum argumētum dicendum est ꝙ mutatio non est de ratione generationis sicut superius est de ratione inferioris, loquendo absolute de generatione formali, solum enim de ratione generationis est acceptio esse, & naturæ ab alio modo quo dictum est, ita tamen quòd sit ibi aliquid communicatum, nō productum de quo dicitur genitum generari, alioquin non esset generatio prię, quia si homo produceret hominem de nihilo, non esset generatio sed creatio, semper enim in generatione aliquid supponitur quod per generationem non producitur sed communicatur, sed quia in creaturis illud quod communicatur & non producitur, est sola materia, quæ cum sit pura potentia omni forma carere non potest, nec plures specificas simul habere, ideo generans non potest communicare eam genito sine omni forma, nec cum forma præexistente, quia super illam generans non habet aliquam actionem nisi fortè in corrumpendo, ideo generans communicat eam cum forma noua per ipsum introducta & precedente expulsa in quo est vera mutatio. Omnis ergo generatio in creaturis includit veram mutationem, sed hoc non est de absoluta ratione generationis, sed contingit ex imperfectione eius quod communicatur, & modi communicandi. In diuinis autem non sic est, quia essentia diuina quæ communicatur per generationem, & non producitur, est secundū se actus ens & potest communicari nihil absolutum amittens, vel acquirens, propter quod non est ibi mutatio, nec credo ꝙ generatio dicatur vniuoce in Deo & in creaturis, sed analogicè.

10 Ad secundum dicendum quòd in diuinis est generatio vniuoca propter vnitatem naturæ in generante & genito non obstante diuersitate proprietatum cōstituentium suppositа, quia æquiuocatio & vniuocatio generationis respiciūt naturam generātis & geniti magis quàm proprietates sub quibus est natura. Et cum dicitur ꝙ generans & genitum sunt diuersarum rationum secundum speciem, dicendum quòd falsum est, quia * concurrunt vnum & idem in numero quod est realiter eius commune. Istud autem nō inuenitur in suppositis differentibus specie, nec sequitur, relationes differūt specie, ergo & suppositа per relationes constituta, quia aliquid aliud actuale, ꝗ relatio pertinet ad rationē suppositi scilicet essentia, propter quod non tantum differunt suppositа diuina secundum esse, quod ad rationem suppositi pertinet, quantum differunt solæ relationes, in creaturis autem tantum differunt suppositа quantum ea quæ formaliter suppositа constituunt, quia suppositа nihil aliud actuale per se includunt. * *Aliàs cōcernūt.*

11 Vel dicendum aliter quòd sicut in diuinis non dicitur generatio vniuoce cum generatione quæ est in creaturis, sic quo ad naturam per generationem communicatum est ibi pluſquā vniuocatio, sed quo ad proprietatem personā constituentem formaliter est ibi quasi æquiuocatio, nec oportet alterum tantum dare sicut in creaturis, quia altera ratio est in diuinis, altera in creaturis, quantum ad ea quæ intrinsece suppositа constituunt vt statim dictum est.

QVAESTIO SECVNDA.

Vtrum Deus genuit Deum.

Tho. 1. p. q. 39. ar. 4.

SEcundo quæritur vtrum ista sit vera, Deus genuit Deum. Et videtur ꝙ non, quia si esset vera hoc esset tantū pro persona patris, sed sicut Deus pater generat, ita Deus filius non generat, ergo si hæc concedatur, Deus genuit pro patre eadem ratione hæc debet concedi pro filio & spiritu sancto Deus non genuit quod tamen non conceditur.

2 Item si Deus genuit Deum aut se Deum aut alium Deum, non se Deum quia nihil seipsum gignit, vt habetur. 1. de Trin. nec alium Deum quia iam essent plures dij. igitur, &c.

3 IN CONTRARIVM est quod dicitur in symbolis fidei Deum de Deo, quod non est nisi per generationem.

4 Item

4 Item patet idem per ſyllogiſmum expoſitorium ſic. pater genuit filium, pater eſt deus, ergo Deus genuit filiũ, ſed filius eſt Deus, ergo Deus genuit Deum.

5 RESPONSIO. ad euidentiam quæſtionis primo videndum eſt quo modo nifferunt Deus & Deitas, & ex hoc apparebit quo modo hęc ſit vera Deus genuit Deum, & non iſta, deitas genuit deitatem.

6 Eſt ergo notandum quòd quantum ad ſignatum, & mõdum ſignandi, ita videntur ſe habere Deus & deitas, ſicut homo & humanitas. Humanitas autem ſignificat naturam abſq; habitudine ad ſuppoſita, homo autem & vniuerſaliter omne cõcretum includit ſuppoſitum ſaltem ex modo ſuo ſignandi, quod patet, actiones ſunt ſuppoſitorum, attribuuntur autem concretis & non abſtractis. Hęc enim eſt vera album currit, & nõ hæc, albedo currit. quod non eſſet niſi ſuppoſitum importaretur per concretum, quod non importatur per abſtractum. Similiter hæc eſt vera rationale diſputat, & non illa, ratio diſputat. Hęc etiam recipitur tanquam vera & propria, homo ædificat. nõ aut hæc, humanitas ædificat vel ſaltem non eſt propria. Ex quo patet quòd concretum importat ſuppoſitum, non autem abſtractum.

7 Eſt etiam aduertendum quòd inuenitur triplex concretum, quoddam accidentale vt album, quoddã ſubſtantiale, ſed denominatiuum, vt animatum, quoddam ſubſtantiale quod nõ eſt denominatiuum vt homo, animal. Omnibus autem concretis commune eſt quòd dant intelligere ſuppoſitum & pro ſuppoſito reddunt locutionem veram, vt album currit pro Sorte currente, rationale diſputat, vel homo mouetur.

8 Ex hoc pater quòd hæc eſt vera Deus genuit Deum, non autem eſt iſta, deitas genuit deitatem, quia actiones quæ important diſtinctionẽ in diuinis non poſſunt conuenire naturę, ſed tantum ſuppoſitis, quia natura eſt vna, ſuppoſita verò plurificantur, & diſtinguuntur, ſed generatio eſt actio quæ importat diſtinctionem, nihil enim ſeipſum gignit, vt habetur, primo de Trin. Ergo non poteſt in diuinis competere naturæ, ſed tantum ſuppoſitis, deitas autem importat ſolam naturam abſq; habitudine ad ſuppoſita. Deus autem importat ſuppoſitum habens naturam diuinam, ergo hæc poteſt verificari pro ſuppoſito generante & genito, Deus genuit Deum, quia pater genuit filium, non autem hæc, deitas genuit deitatem.

9 Ad primum argumentum dicunt quidam quòd hæc eſt vera, Deus genuit Deum, & iſta eſt falſa Deus non genuit Deum. Quòd declarant ſic. quia termino communi differunt præponere, & poſtponere negationem. Nam negatio præpoſita termino communi cadit ſuper totum ſignificatum. Et ideo negat totum, quia negato ſignificato negatur totus ambitus ſuppoſitorum, quia ad quodlibet ſuppoſitum ſequitur ratio ſignificati. Vnde ſequitur, non homo currit, ergo nullus homo currit, ſed negatio poſtpoſita termino communi non cadit ſuper totum ſignificatum, ſed tantum ſuper prædicatum, vt ſi dicatur homo non currit, negatur quidem omnis curſus ab homine ſed non ab omni homine, termino autem diſcreto nihil differt præponere vel poſtponere negationem, quia pro vno tantum affirmatur, vel negatur quicquid de termino diſcreto dicitur. Ad propoſitum ergo Deus, vt dicunt, eſt terminus diſcretus, quia importat naturam quæ non eſt plurificabilis, & ideo non differt dicere Deus nõ generat, vel non Deus generat, quia negatur generatio ab omni, illo cui conuenit ratio termini & ita negetur à patre cui competit generare, ergo ſimiliter hæc eſt falſa Deus non generat.

10 Sed iſtud non cogit, quia Deus nõ habet rationem termini diſcreti, ſed communis inquantum tribus perſonis conuenit ratione cuius communitatis aliquis diceret & bene, quòd differt pręponere, & poſtponere negationẽ. Item iſta poſitio ſeipſam impedit. quia ſicut quod negatur à termino diſcreto negatur pro omni cui conuenit ratio termini diſcreti, vt Sortes non currit. ſic quicquid affirmatur de omni illo cui conuenit ratio termini diſcreti affirmatur, vt dicendo Sortes currit. Si ergo Deus ſimpliciter habet rationem termini diſcreti dicendo Deus non generat, negetur generare ab omni ſuppoſito diuino & ſic falſificatur pro patre, ita dicendo Deus generat, affirmatur generare de omni ſuppoſito diuino, & ſic falſificatur pro filio & Spirituſancto qui non generantur: contrarium cuius ipſi dicunt.

11 Alii dicunt quòd hoc nomẽ Deus propriè loquẽdo nec eſt vniuerſale nec ſingulare, ſed habet aliquid de ratione vniuerſalis, & aliud de ratione ſingularis. ratione primi habet quòd prędicatur eſſentialiter de pluribus ſuppoſitis, & inde habet quòd ea quæ prædicantur de ſingulis ſuppoſitis prædicantur de ipſo, habet autẽ de ratione ſingularis, quia nõ multiplicatur ad rationẽ ſuppoſitorũ. dicimus enim quòd pater & filius ſunt vnus Deus, Sortes verò & Plato ſunt plures homines, & ex parte iſta habet hoc nomẽ Deus quòd affirmatio & negatio dictæ de hoc nomine Deus, opponuntur cõtradictorię. vnde ſicut iſtæ nõ poſſunt eſſe ſimul veræ Sortes currit, Sortes nõ currit, ſic nec iſtæ, Deus generat, Deus non generat.

12 Sed hæc ſolutio non valet. Primo quia contradicit ſibiipſi, dicit enim quòd ea quæ prædicantur de ſingulis ſuppoſitis prædicãtur de hoc nomine Deus, ſed generare prædicatur de patre, non generare de filio, ergo non generare, & generare prædicantur de Deo. Dicendo Deus generat & Deus non generat. Cuius oppoſitum poſtea dicunt. Secundo, quia hoc nomen Deus habet ex vnitate naturæ diuinæ, quòd non prædicatur de pluribus ſuppoſitis pluraliter, ſed in ſingulari, & idem iudicium eſt de omnibus prædicatis eſſentialibus præcipuè ſubſtantiuis, ſed reſpectu prædicatorũ ſubſtantialiũ, quæ ſunt propria ſuppoſitis & plurificantur, debet dici totum oppoſitum, ita quòd affirmatio & negatio ſe habeant ſubcontrariè & poſſint ſimul verificari, dicendo Deus generat & Deus non generat.

13 Ideo dicendum eſt aliter quòd quantũ eſt de virtute ſermonis iſta poteſt verificari, Deus nõ generat, ſicut hęc, Deus generat, quia cum hoc nomen Deus ſtet pro ſuppoſito habente diuinitatem poteſt de eo aliquid verè enunciari pro vno ſuppoſito, & negari pro alio. Et ideo cum generare cõueniat patri, iſta poteſt verificari Deus generat, & cum non conueniat filio nec ſpirituiſancto poteſt iſta verificari, Deus non generat quantum eſt de virtute ſermonis, ſicut hæ duæ verificantur, homo currit & homo non currit pro diuerſis, tamen non recipitur à magiſtris, ne ſit occaſio erroris in imperitis ex hoc credẽtibus quòd omnino non ſit generatio in diuinis.

14 Et notandum q̃ vbi in vno ſuppoſito ſunt plures naturæ, de illo ſuppoſito poſſunt verificari cõtradictoria ratione alterius & alterius naturæ vt patet in Chriſto, ergo vbi in vna natura ſunt plura ſuppoſita de termino ſignificante naturã in cõcreto poſſunt cõtradictoria verificari ratione alterius & alterius ſuppoſiti vt hæc, Deus generat & Deus non generat, quamuis hæc, Deus nõ generat, non recipiatur communiter propter cauſam prædictam.

15 Ad ſecundum dicendum quòd non ſequitur Deus genuit Deum, ergo aut ſe Deum aut alium deum, quia alius eſt relatiuum diuerſitatis eſſentiæ. Se autem relatiuũ identitatis non ſolum eſſentiæ, ſed perſonæ. Et quia in diuinis pater non eſt alius à filio in eſſentia, nec idem in perſona, ideo non ſequitur Deus genuit Deum aut ergo ſe Deum, quod notat identitatem perſonæ, aut alium Deum, quod deſignat diuerſitatem eſſentiæ.

16 Et ſi dicatur quòd imò, quia idem & diuerſum diuidunt ens ſufficienter, dicendũ quòd verum eſt vno modo & vniformiter accepta, vtpote ſi referãt tantum eſſentiã, vel tantum perſonam, ſed ſi referant vtrunq; ſimul, vt in propoſito, vtrunq; poteſt falſificari pro altera parte, ſcilicet pro eſſentia cuius notat diuerſitatem vel pro perſona cuius notat identitatem.

17 De hac cõſequentia quã Magiſter facit, Deus genuit Deum qui eſt Deus pater aut qui nõ eſt Deus pater, dicendum q̃ conſequentia eſt bona & verificatur pro hac parte Deus genuit Deum qui nõ eſt Deus pater, eſt enim regula quòd relatiuum refert antecedens, ſub eodẽ modo ſupponendi ſub quo præcedit. Et ideo cùm Deus in antecedente ſtet pro perſona, eodem modo ſtat in conſequente relatiuo cum dicitur aut Deum qui eſt perſonaliter pater, quod non eſt verum, aut Deum qui non eſt Deus patet perſonaliter & hoc eſt verum. Et ſi inferatur ergo non

tantum eſt vnus Deus, nō ſequitur abſolutè, quia plus negatur in conſequente quā in antecedente. In antecedente enim ſolum negatur vnitas in perſona propter rationem dictam, ſed in conſequente ſi abſolutè capiatur negatur omnis vnitas tam in eſſentia, quàm in perſona. Si autem inferretur cum determinatione, bene ſequeretur dicendo ſic, Deus genuit Deum qui nō eſt Deus pater, ergo nō eſt tantum vnus Deus perſonaliter, quod vtiq; verum eſt.

Sententia quintæ diſtinctionis in generali & ſpeciali.

POſt hæc quæritur. Superius Magiſter mouit quæſtionem de nominibus eſſentialibus cōcretis, hic mouet quæſtionem de nominibus ſignificantibus eſſentiam in abſtracto: vtrum aliquid eorum ſe poſſit habere ad generationem vt ſubiectum vel terminus. Et circa hoc tria facit. Primo mouet quæſtionem. Secundo determinat eam. Tertio determinationem cōfirmat. Secunda ibi, ad quod autem catholicis. Tertia ibi, ideo non eſt dicendum. Hæc vltima diuiditur in duas partes. Primo enim oſtendit q̄ diuina eſſentia non ſe habet ad generationē vt terminus vt dicatur generata. Secundo oſtendit quòd nec ſe habet ad ipſam vt principium vt dicatur generans. Secūda ibi, itaq; etiam nō eſt dicendum. Prima iſtarum diuiditur in duas partes. Primo probat intentum triplici ratione. Secundo obiicit in contrarium. Secunda ibi, huic autem videtur contrarium eſſe. Secunda pars in qua oſtēdit quòd eſſentia non dicitur generans diuiditur in duas partes. Primo enim oſtendit quòd nec eſſentia generat eſſentiā, nec eſſentia generat filiū, ſecundo obiicit contra vtrunq;. Secunda pars ibi, prædictis autem videtur cōtrarium. Et hæc ſecunda diuiditur in duas. Primo obiicit per autoritatem Auguſt. & Hilarii quòd eſſentia generat eſſentiam & ſoluit vtranq;. Secundo obiicit quòd eſſentia generat filium & ſoluit. Secunda ibi, videtur quoq; & frequenter & hæc eſt ſententia & diuiſio in generali.

2 In ſpeciali verò ſic procedit Magiſter. Et quærit primo vtrum concedendū ſit quòd pater genuerit diuinam eſſentiam, & vtrum diuina eſſentia genuit filiū, & vtrum eſſentia genuit eſſentiā, & vtrum eſſentia poſſit dici quòd nec generet nec ſit generata, nec procedat. Poſtea reſpondet Magiſter & dicit quòd nec pater genuit eſſentiā, nec eſſentia filium, nec eſſentia genuit eſſentiā. Poſtea probat primum horum, ſcilicet quòd pater nō genuit diuinam eſſentiam. Et hoc triplici ratione. Prima talis eſt. Omne illud quod generatur relatiuè dicitur ad aliud & ecōuerſo. Sed ſi diuina eſſentia generaretur diceretur relatiuè, quod falſum eſt quia non ſignificaret ſubſtantiam. Secunda talis eſt, pater eſt diuina eſſentia. Si ergo pater generet diuinam eſſentiam, ergo genuit ſe & illud quod ipſe eſt. quod eſſe non poteſt. Tertia ratio talis eſt, pater per diuinam eſſentiam poteſt eſſe. Si ergo pater genuit eſſentiam, tunc pater haberet eſſe per id quod eſt generatū ab ipſo, quod falſum eſt, quia generatum à generante habet eſſe non generans à generato. Addit Magiſter quòd ſimili modo probat Augu. quòd pater non eſt ſapiens ſapientia generata. Si enim eſſet ſapiens per illam ſapientiam genitam cum ſit idem ſapere & eſſe, ergo haberet eſſe per illud quod eſt ab eo, quod falſum eſt. Obiicit contra iſtam ſolutionem oſtendendo quòd genuit quod eſt ipſe, & ita genuit eſſentiam & ſoluit exponendo genuit illud quod eſt ipſe, id eſt, genuit filium qui eſt idem cum ipſo. Poſtea ipſe determinat quæſtiones alias & dicit quòd non eſt concedendum quòd diuina eſſentia genuit filium, quia cum filius ſit idem cum eſſentia diuina ſequeretur quòd idē generaret ſeipſum, & eadem ratione determinat quòd diuina eſſentia non generat diuinam eſſentiam. Poſtea obiicit in contrarium, probando per multas autoritates Auguſtini quòd eſſentia filii eſt de eſſentia patris, & ſapientia de ſapientia, & diuinitas de diuinitate. Et reſpondet quòd cum dicitur ſapientia de ſapientia, ſenſus eſt, filius qui eſt ſapientia eſt de patre qui eſt ſapientia, & ſimiliter exponendæ ſunt aliæ. Obiicit autem ad hoc per autoritates Hilarii oſtendendo quòd natura filii eſt nata de patre, & ſoluit quòd natura eſt nata, id eſt, naſcēdo accepta, vel filius qui eſt eiuſdem naturæ cum patre eſt natus à patre. Vltimo obiicit quòd diuina eſſentia generat filium, oſtendendo per multas autoritates quòd pater genuit filium de ſua ſubſtantia. Item oſtendendo quòd filius eſt eiuſdem naturæ cum patre, & reſpondet Magiſter, quòd autoritates iſtę ſunt exponendæ, ſenſus enim eſt quòd pater genuit filium de ſua ſubſtantia, id eſt, genuit non de nihilo, ſed genuit talem qui eſt eiuſdem naturæ cum illo. Hanc expoſitionem confirmat per multas autoritates. Addit etiam quòd filius ideo dicitur filius natura nō per adoptionem habens naturam eandem cum patre. Et in hoc terminatur ſententia in ſpeciali.

QVAESTIO PRIMA.

Vtrum eſſentia generet aut generetur.

CIrca diſtinctionem iſtam conſueuit quæri. Vtrum eſſentia generet, aut generetur. Et vtrum filius poſſit dici eſſe de ſubſtantia patris, aut de nihilo. Quantum ad primum videtur quòd eſſentia generet, quia ſicut ſe habet eſſentia ad perſonam, ita perſona ad eſſentiam, ſed attributa eſſentiæ prædicantur de perſona vt creare & huiuſmodi, dicimus enim pater creat, ergo actus perſonæ poſſunt attribui eſſentiæ, dicendo quòd eſſentia generat.

2 Item maior eſt oppoſitio affimationis & negationis quā relationis, ſed oppoſitio relatiua cauſat indiſtinctionem perſonarum, ergo multo fortius hoc faciet oppoſitio contradictionis. Si ergo perſona generet & eſſentia non generet, eſſentia & perſona different perſonaliter. quod eſt falſum.

3 IN CONTRARIVM arguitur, quia omne quod generat diſtinguitur à genito, ſed eſſentia à nullo diſtinguitur in diuinis, ergo eſſentia non generat.

4 RESPONSIO, actus generandi poteſt attribui dupliciter alicui, vno modo tanquam ei quod generat, & hoc eſt ſuppoſitum, actiones enim ſunt ſuppoſitorum vt eorum quæ agunt. Alio modo tāquam principio quo generās generat, ſicut calefacere attribuitur igni vt ei quod agit, & calori vt principio quo ignis calefacit.

5 Si primo modo intelligitur quæſtio vtrum eſſentia diuina ſit illud quod generat ſicut videtur intelligi, quia hunc ſenſum immediatè prætendunt termini quæſtionis, ſic non video quòd habeat difficultatem ſecūdum ea quæ dicta ſunt in præcedenti quæſtione, quia generatio nulli competit tanquam ei quod generat niſi ſuppoſito, ſed eſſentia diuina, vel diuinitas quod idem eſt, non includit aliquo modo ſuppoſitum vt prius dictum eſt, ergo nullo modo eſſentia diuina eſt id quod generat.

6 Quantum autem ad eos qui dicunt quòd perſona & eſſentia nullo modo realiter differūt ſeu ex natura rei, ſed ſolum ſecundum rationem, difficultatem habet, quia ſola differentia rationis non poteſt facere differētiam niſi reſpectu prædicati rationis, non rei, ſed generare non eſt prædicatum rationis, ſed rei (alioquin generatio nō eſſet realiter in diuinis) ergo differentia perſonæ & eſſentiæ ſi ſit ſolum ſecundum rationem nō poteſt eſſe ſufficiens cauſa quare generare competat perſonę & non competat eodem modo eſſentiæ.

7 Et ideo tenentes hanc viam addunt tanquā à veritate coacti quòd quādo aliqua ſunt idem re nec vnum importat aliam rem quàm alterum, nec diſtinctionem ab alia re à qua non importat diſtinctionem alterū, tunc eſt verum quòd quicquid dicitur de vno, dicitur de altero ſi ſit prædicatum reale. Nunc eſt ita quòd licet pater & eſſentia diuina ſint penitus idem re, tamē pater diſtinguitur realiter ab aliquo à quo non diſtinguitur eſſentia, ſcilicet à filio, propter quod non oportet quòd quicquid realiter dicitur de patre præciſè quod ad diſtinctionem pertinet, vt eſt generare, quòd hoc conueniat eſſentiæ diuinæ.

8 Sed iſtud nō valet, quia æquè difficile eſt quod nūc aſſumitur ſicut illud quod defenditur, æquè difficile vel impoſſibile eſt quando aliqua ſunt penitus idem re, quòd vnum realiter differat ab aliquo à quo non differt realiter alterum, ſicut quòd aliquod prædicatum reale dicatur de vno quod nō dicatur de alio. Si enim illa quæ ſunt vnum & idem in tertio ſunt neceſſario vnum & idem inter ſe, illo modo : fortiori ratione quæ ſunt omni modo vnum

& idem generaliter inter se sunt omni modo vnũ & idem respectu cuiuscunq; tertii, siue quo ad conuenientiam & affirmando, siue quo ad differentiam & negando. Et ideo semper remanet, quo ad istos difficultas. Et quasi impossibilitas respõdendi quo modo si pater & essentia sunt idẽ penitus re aliquid reale conuenit patri quod non cõuenit essentię, vt generare, aut quomodo distinguitur pater realiter à filio à quo realiter non distinguitur essentia.

9 Ponentibus autem quod persona ratione relationis ipsam constituẽtes differt realiter aliquo modo vel ex natura rei ab essentia nihil horum occurrit.

10 Si autem quæstio intelligatur secundo modo, scilicet vtrum generare competit essentiæ diuinę tanquã principio quo ita quòd sit illud quo pater generat, sic quæstio ista est eadem cum illa qua quæritur vtrum potentia generandi dicat substantiam an relationem.

11 Et quia de hoc dicetur infrà dist. 7. ideo ad præsens supersedeatur. Simili modo dicendum est de hac quæstione vtrum essentia generetur, quia sicut in generante est considerare duo, scilicet illud quod agit, & principiũ quo agit, sic in genito est considerare duo, scilicet illud quod terminat generationem, & illud quo formaliter terminat eam, & hæc sibi inuicem correspõdent, quia sicut id quod generat est suppositum cuius est agere, quo autem generat est aliquid existens in supposito, sic illud quod generatur per se, est suppositum cuius est esse, quo autem formaliter terminatur generatio est aliquid in supposito genito & non suppositum secundum se totum. Ex quo patet quòd sicut essentia non est illud quod generat, sic nec illud quod generatur & per eandem rationem. Vtrum autem essentia sit illud quo formaliter generatio terminatur, eadem difficultas est cum illa vtrum essentia sit principium quo pater generat, quia principium & terminus generationis videntur sibi inuicem proportionabiliter correspondere. Sicut enim ignis calefacit calore vt principio quo agit, ita calefactum terminat calefactionem calore recepto, non eodem secundum numerum, sed secundum speciem. Et ideo si essentia est principium quo pater generat, erit etiam terminus quo filius generationem terminat, si verò non, non. Primum autem declarabitur infrà dist. 7. vt dictum est, quo declarato erit declaratũ quod nunc quæritur, ideo nunc dimittitur.

12 AD PRIMVM argumentum dicendum quòd maior est falsa, quia aliter se habet persona ad essentiam, & aliter essentia ad personam. Persona enim includit essentiam & ob hoc omnia attributa essentiæ conueniunt personæ, nisi repugnent proprietati per quam persona formaliter cõstituitur vt sunt esse indistinctum, esse communicabile, & huiusmodi, sed essentia in suo signato vel nomine nullo modo includit personam, propter quod attributa personæ quæ conueniunt ei secũdum illud quod est formaliter persona nullo modo conueniunt essentiæ, vt generare, spirare & similia.

13 AD SECVNDVM dicendum quòd oppositio affirmationis & negationis est maxima secundũ continentiam vniuersalitatis, quia in omnibus oppositionibus includitur, quodlibet enim oppositum includit negationem sui oppositi, sed non est maxima quantũ ad suum fundamentum, cum quandoq; fundetur super solam differentiam rationis, & vbi fundatur super realem differentiam sufficit propter ipsius oppositionis latitudinem qualiscunq; realis differentia, qua vnum non sit aliud, sed relatiua oppositio realis si sit oppositio originis ex necessitate requirit realem diuersitatem quia realis est, & diuersitatem suppositorum quia est relatio originis. Origines enim actiuè & passiuè acceptæ respiciunt realiter opposita.

QVAESTIO SECVNDA.

Vtrum filius sit de substantia patris.

Tho. 1. p. q. 41. ar. 6.

SEcundo quæritur vtrum filius sit de substantia patris. Et videtur quòd non, quia de, dicit habitudinem materiæ vel quasi materiæ, sed substantia vel essentia diuina non est materia, vel quasi materia generationis filii. Ergo filius non est nec generatur de substantia patris. Maior patet, sed minor probatur multipliciter. Primo sic. Illud quod est materia vel quasi materia in generatione est subiectum formæ communicatæ genito à generante, sed essentia vel substantia non est subiectum alterius formæ communicatæ filio à patre, nihil enim communicat pater filio per generationem nisi substantiã suam quæ nõ subiicitur sibiipsi, ergo essentia diuina non est subiectum in generatione.

2 Item subiectum in generatione dici potest fieri hoc vel tale sicut in alteratione quæ est generatio secundum quid, vt cum aqua calefit, aqua potest dici fieri calida, licet non possit dici fieri absolutè & simpliciter. Similiter in generatione simpliciter materia potest dici, fieri formata, licet non possit dici fieri simpliciter & absolutè, sed in generatione diuina essentia non potest dici fieri esse cũ quacunq; additione secundum quodcunq; aduenies absolutum, vel relatum, non absolutum, quia nullum tale est in diuinis aduenies essentię, nec relatum: quia essentia non dicitur fieri relata, ergo essentia nullo modo est subiectũ in generatione diuina.

3 Tertio sic, quòd principium producens requirat materiam, vel quasi materiam, hoc est ex imperfectione eius, sed pater generans filium est perfectissimum agens: ergo materia non requirit aliquid quod sit materia, vel quasi.

4 IN CONTRARIVM arguitur, quia aut filius generatur de aliquo aut de nullo, non de nullo, quia si sic crearetur, ergo de aliquo, sed non esset verus Deus, ergo de substantia propria.

5 Item quando aliquid est de alio, & est ei consubstantiale, potest dici esse de eius substantia, sed filius est à patre & est ei consubstantialis, ergo est de eiusdem substantia.

6 RESPONSIO, in modo loquendi sic consueuimus dicere quòd esse de aliquo est esse de aliquo præexistente & permanente in re facta. Vnde cum in creaturis nihil præexistens maneat in re facta, nisi materia, in eis nihil propriè dicitur esse de aliquo nisi materialiter accipiendo, sicut dicimus cultellum esse vel fieri de ferro & sic de similibus, propter quod in diuinis id quod habet rationem materiæ vel quasi materiæ est illud de quo est generatio & res generata.

7 Sed aduertendum est quòd cùm generatio non sit vniuoce in diuinis & in creaturis non est quærenda vniuocatio totalis hic & ibi quantum ad illud de quo est generatio, & etiam quantum ad alia quæ sunt in generatione, sed sufficit inuenire similitudinem competẽtem quantum ad ea quæ imperfectionem non includunt.

8 Et secundum hoc potest dici quòd filius generatur, & est de substantia patris, ita quòd illa prępositio de dicit circunstantiam materiæ vel quasi materiæ, quod patet primo sic. Illud quod secundũ nostrum modum intelligendi præexistit filio producendo & inexistit iam producto, se habet ad filium vt de quo iam filius est, hoc patet ex præcedentibus. Et hæc est conditio materiæ quę non pertinet ad aliquam imperfectionem, sed substantia patris secundum nostrum intelligendi præexistit filio generando & inexistit filio genito, ergo &c.

9 Secundo sic, quandocunque aliquid constituitur ex pluribus, oportet quòd vnum illorum se habeat secũdum rationem materię & perfectibiliter, & alterum secundum rationem quasi actus perficientis, sed filius constituitur ex essentia & proprietate relatiua, ergo oportet quòd alterum istorum se habeat quasi in ratione materiæ, & alterum quasi in ratione actus, inter hæc autem essentia magis videtur se habere in ratione materiæ quàm relatio, quia intelligitur quasi substare relationi & non econuerso. quod autem habet rationem materiæ, est illud de quo est generatio, quare, &c.

10 Tertio sic, illud est subiectum vel quasi subiectum in generatione, quod recipit formam geniti, sed essentia diuina recipit in se formam per quam constituitur genitum, scilicet proprietatem relatiuam, ergo ipsa est quasi subiectum & materia de qua est generatio.

11 Sunt autem aliquæ conditiones materiæ quæ nullo modo conueniunt diuinę essentiæ, nec sunt in generatione diuina quærendæ, quia pertinent ad imperfectionem quæ omnino relegatur à diuinis sicut ꝙ ipsa est pura potentia

sentia & fit actu per aliquam formam abſoluram ſibi ad= uenientem. Item quòd tranſmutatur de priuatione in for mam, & quòd acquirendo vnam formam amittit aliam & huiuſmodi.

12 Ad primum argumentũ dicẽdum quòd ad rationem materiæ vel quaſi materiæ in generatione ſufficit quòd aliquo modo ſubſtet formę geniti, ſiue illa forma ſit com= munis genito & generanti, cõmunitate rei, vel rationis ſpecificæ ſiue non, modo in generatione filii, licet pater non communicet filio formam ſibi & filio communẽ niſi eſſentiam à patre, tamen eſt in filio, nõ eſt ſolum eſſentia, ſed relatio cui tanquam formæ, largè loquẽdo de forma, aliquo modo ſubſtat eſſentia.

13 Ad ſecundum dicendum ꝙ ſubiectum generationis, dicitur fieri hoc vel tale vbi terminus ſub quo fit ſubiectũ eſt aliquid abſolutum ſic, aut non eſt in diuinis.

14 Ad tertium dicendum quòd imperfectionis eſt in agente quòd requirat materiam extra ſe, ſed quòd agens in ſe aliquid habeat quod alteri communicet, & nihilomi nus teneat aliqualiter rationem materiæ non eſt imperfe= ctionis, ſed perfectionis, & ſic pater communicat filio eſ= ſentiam ſuam quę aliquo modo in generatione habet lo= cum materiæ.

15 Argumenta alterius partis concedantur ratione cõ= cluſionis, propter tamen primum aduertendum eſt, quòd nullo modo eſt dicendum quòd filius ſit de nihilo, quia eſſe de nihilo eſt non habere in ſe aliquid quod nõ ſit ab alio productum: ita quòd ſibi derelictũ cederet in nihil. In filio autem eſt eſſentia diuina quæ non ab alio produ= cta, filius etiam nullo modo poteſt nõ eſſe, ſed neceſſario eſt. Et ideo ei non competit eſſe de nihilo, ſed eſt de ſub= ſtantia patris modo quo dictum eſt.

Sententia diſtinctionis ſextæ in ge= nerali & ſpeciali.

PRæterea quæri ſolet, &c. Superius Magiſter mouit quæſtiones circa generationis ſubiectum vel termi= num. Hic mouet quandam quæſtionem circa generatio= nis modum. Et diuiditur iſta pars in tres. Primo mouet quæſtionem & determinat eam. Secundo remouet quan= dam obiectionem. Tertio exponit prędictam determina= tionem. Secunda incipit ibi: Contra hoc opponitur. Ter= tia ibi: Prædicta tamen vera. Prima diuiditur in tres par= tes. Primò mouet quęſtionem. Secundo eam determinat. Tertio ex terminatione quendam errorem excludit. Se= cunda ibi: nec voluntate nec neceſſitate. Tertia ibi: quo contra ait Auguſt. Hęc eſt ſententia Magiſtri in generali. In ſpeciali verò ſic procedit Magiſter & quærit primo vtrum pater genuit filium neceſſitate, vel voluntate. Et reſpondet quòd nec volũtate, nec neceſſitate. Neceſſitate non, quia neceſſitas nõ eſt in Deo, nec voluntate, quia ſic voluntas præcederet ſapientiam, id eſt, filium qui eſt ſa= pientia, generãs enim præcedit genitum. Deinde errorem Eunomii excludit dicens quòd malè dixit Eunomius qui artibus dialecticis deceptus ponit filium eſſe genitum voluntate intelligens, & malè, voluntatem generandi fi= lium patri acceſſiſſe de nouo, quod eſſe non poteſt. Sequeretur enim Deum eſſe mutabilem. Confirmat autem hoc quia argumentum hæreticorum non eſt efficax. Opponit enim hæreticus, pater aut volens aut nolens genuit filiũ. Si nolens ergo miſer eſt. Si volens ergo volũtate genuit filium. Et dicit Magiſter quòd hoc non cogit, quia ſic po= teſt opponi pater aut volens aut nolens eſt Deus. Si no= lens miſer eſt, ſi volens ergo voluntate eſt Deus, non na= tura quod falſum eſt. Vnde concludit quòd pater nec no= lens nec volens genuit filium. Poſtea quandam obiectio= nem remouet. Obiectio talis eſt, cum in diuinis idem ſit natura & voluntas. Si pater genuit natura filium, ergo & voluntate. Et reſpondet dicẽs quòd licet in diuinis na= tura & voluntas ſint idem re in Deo, differunt tamen ra= tione, vel connotato. Vnde ſicut ſcientia Dei ſe extendit reſpectu malorum, voluntas autem non, & tamen ſcien= tia & voluntas in Deo ſunt idem, ita etiam aliquid con= uenit naturæ Dei quod non conuenit voluntati, licet ſint idem in Deo. Vltimo dicit quòd pater genuit filium vo= luntate communicante generationem non præcedente vel antecedente de nouo. Et in hoc termiuatur ſententia lectionis in ſpeciali.

QVAESTIO PRIMA.

Vtrum pater genuerit filium neceſſitate

Tho. 1. p. q. 41. ar. 2. ad quintum.

CIrca diſtinctionem iſtam quæruntur duo. Primum eſt vtrum pater genuerit filium neceſſitate an volun tate. Secundum eſt vtrum genuerit filium natura. Ad pri mum ſic proceditur. Et arguitur quòd pater non genuit filium neceſſitate, quia quod gratis datur non datur ex neceſſitate, ſed ſecundum Ric. de trin. pater quicquid dat filio vel ſpiri. ſan. dat ſecundum amorem gratuitum, ergo non neceſſario, ſed per generationem pater dat filio quic= quid filius habet, ergo pater non neceſſario generat.

2 Item Augu. ad Oroſium nec neceſſitate, nec volun= tate pater genuit filium. Et Hila. li. de ſyno. dicit quòd nõ naturali neceſſitate ductus pater genuit filium

3 IN CONTRARIVM arguitur quia ſi pater non neceſſario genuit, potuit non generare & per conſe= quens filius potuit non eſſe. Hoc autem eſt impoſſibile, er go & primum conſequentia patet quia nõ neceſſe & poſ= ſibile non æquipollent.

4 RESPONSIO, neceſſarium dicitur multiplici= ter. Eſt enim neceſſitas violentiæ & coactionis, vt cum la= pis proiicitur ſurſum neceſſitatur ad aſcenſum. Alia eſt ne ceſſitas exped ẽciæ ex ſuppoſitione finis ſicut volenti ire vltra mare neceſſe eſt habere nauem. Et his duobus mo= dis ſumitur neceſſariũ ex cauſis extrinſecis quæ ſunt agẽs & finis. Eſt tertia neceſſitas, ſcilicet immutabilitatis quæ ſumitur ex cauſis intrinſecis, vel ex aliquo quod eſt de eſ= ſentia rei, ſicut neceſſe eſt hominẽ eſſe rationalem ratio= ne formæ, vel corruptibilem ratione materiæ. Principia autem intrinſeca ad quæ ſequitur talis neceſſitas quan= doꝙ ſunt cauſata actiuè ab alio ſicut eſt in omnibus circa Deum. Et ideo ſicut in eis principia rei dependẽt ab alio, ita & neceſſitas conſequẽs principia, propter quod in his non eſt neceſſitas ſecundum potiſſimum gradum neceſ= ſitatis. In Deo autem nihil eſt quod ab alio dependeat. Et ideo neceſſitas immutabilitatis quæ in Deo eſt, ſumma eſt & prima neceſſitas. *Th. 1. p. q. 8. ar. 1.*

5 Dicendum ergo cum quæritur vtrum pater genue= rit filium ex neceſſitate, quòd ſi loquamur de prima ne= ceſſitate quæ eſt coactionis quòd talis nullo modo cadit in Deo. Quod patet dupliciter. Primo quia neceſſitas co= actionis eſt à potentiore, ſed Deo nihil eſt potentius, ergo &c. Secundò quia neceſſitas talis nõ eſt in cognoſcenti= bus ſine triſtitia. v. meta. ſed triſtitia non cadit in Deo, er= go nec talis neceſſitas.

6 Si autem loquamur de neceſſitate ſecundo modo dicta quæ eſt neceſſitas expedientię ex ſuppoſitione finis, ſic dicẽdum ꝙ talis neceſſitas non eſt in Deo quoad actus interiores qui non tranſeunt in creaturam, poteſt tamen in Deo eſſe quoad actus qui in creaturam tranſeunt. Pri= mum patet ſic. Si actus manentes in Deo ſiue eſſentiales, ſiue notionales fierent ex ſuppoſitione alicuius finis aut ille finis eſſet in diuinis, aut in creaturis. Sed neutrum ho rum poteſt eſſe, ergo, &c. probatur minor quia finis po= tior eſt his quæ ſunt ad finẽ, ſed nihil quod ſit in creaturis poteſt eſſe potius his quæ ſunt in diuinis, imò nec æquè bonum, in diuinis etiã non eſt gradus bonitatis vt vnum ſit potius altero, ergo nihil eſt in diuinis, nec in creaturis ad quod tanquam ad finem ordinẽrur actus diuini intra manentes. Cùm ergo generatio filii ſit actus manens in diuinis, patet quòd pater non genuit neceſſitate quæ eſt ex ſuppoſitione finis. *Cap. 5.*

7 Secundum ſic patet, quia licet Deus & ea quę in Deo ſunt non ordinẽtur ad aliud tanquã ad finẽ, tamen actus diuini tranſeuntes in materiam exteriorem & res per eos productæ habent inter ſe ordinem finis & eorũ quæ ſunt ad finem, propter quod inter hæc inuenitur dicta neceſſi= tas, vt ſi dicamus ꝙ ſi Deus velit producere creaturam ca= pacem beatitudinis neceſſe eſt quòd producat eam intel= lectualem. Talis enim finis nullo modo poteſt haberi niſi à creatura habente talem formam. Et ideo in iſtis inueni= tur neceſſitas ſuppoſitionis.

8 Loquendo autẽ de neceſſitate tertio modo dicta quæ eſt neceſſitas immutabilitatis, dicendũ quòd pater ſum= ma neceſſitate genuit filium, quod patet, quia productio

quæ

quæ est per modum naturę, nec impediri potest nec à contrario prædominante, nec à superiore principio influentiam subtrahente, est summè necessaria, sed generatio filii in diuinis fit per modũ naturæ & à principio naturaliter agente, quia generatio est opus naturæ nec impediri potest à contrario prædominante, nec à superiore principio influentiam subtrahente, quia pater generãs est primum principium simpliciter & virtus eius infinita, ergo generatio filii est summè immutabilis & necessaria. mi. patet, sed ma. declaratur, quia principium naturale agẽs modo naturæ, agit quantum est de se ex necessitate naturæ. Et ideo si impediri nõ potest in agendo, nec à contrario prędominante, nec à superiore subtrahente influentiã, actio eius erit simpliciter necessaria maximè quãdo principium quod sic agit habet in se totum quod ad actionem requiritur, quia si nõ habet sed requireret aliquid extrinsecum tanquam materiam vel aliquid tale, ex defectu illius posset actio impediri non obstante concursu omniũ aliarum conditionum, sed nihil tale extrinsecum requirit pater in generatione filii, ergo, &c.

9 Aliter declarat quidam hanc eandem conclusionem, sic, actus diuini sunt in duplici differentia. Quidam enim transeunt in materiã exteriorem realiter sicut creare vel gubernare, & contingentia vel libertas in his, puta quòd Deus producat creaturam vel non producat, nullam mutabilitatem arguit in deo, sed solum in re creata. Alii sunt actus intrinseci de quorum numero est generatio, & contingentia in istis arguit posśibilem mutationem in Deo. Cùm ergo mutatio in Deo sit penitus impossibilis & contingentia in istis est omnino impossibiliter, sed est in eis mera necessitas.

10 Sed contra hunc modũ dicendi est instantia quorundam, quia velle in Deo est actus intra manens & nõ transiens extra, & tamen nõ quicquid Deus vult de necessitate vult, sed multa vult liberè, ergo nõ omnes actus intra manentes sunt simpliciter necessarii nisi facta suppositione ꝙ sint, tunc enim impossibile est eos non inesse, sicut suppositò quòd Deus velit aliquid, impossibile est ꝙ prius noluerit, aut quòd in posterum possit non velle, quia sequeretur mutatio in deo, simpliciter autem & absolutè potest illud non velle, quia nõ est necessaria habitudo volũtatis diuinæ ad tale volitum, & eodem modo diceretur quòd suppositò quòd pater genuerit filium, necessariũ est eum genuisse, simpliciter autem & absolute nõ. De hac autem necessitate nunc quærimus.

11 Hæc autem instantia non bene procedit, quia quamuis velle diuinum nõ sit necessario de quolibet volito, tamẽ omne velle diuinum est necessario in Deo, nec in Deo est libertas seu contingentia respectu actus volendi, quãuis in eo sit libertas, seu contingentia actus volendi respectu aliquorum obiectorum, sicut magis declarabitur infrà dist. 44.

Potius. 39. q. 1. & in 2. d. 24. q. 1. & 2.

12 AD PRIMVM argumentũ de amore gratuito dicendum ꝙ in amore gratuito sunt duo. Primũ est mera liberalitas & quantum ad hoc non est amor gratuitus in generatione filii, sed est ibi absoluta necessitatis immutabilitatis. Secundum est ꝙ dat sine retributione, & quantum ad hoc est ibi amor gratuitus, quia pater per generationem dat filio & nihil accipit ab ipso.

13 Augustinus autem & Hilarius in dictis suis excludũt à generatione diuina necessitatem coactionis, nõ autem necessitatem immutabilitatis, de qua procedit argumentum ad alteram partem. Et ideo in hoc sensu concedatur.

QVAESTIO SECVNDA.

Vtrum Pater genuerit Filium natura, an voluntate.

Tho. 1. p. q. 41. ar. 2.

AD secundum sic proceditur. Et arguitur quòd pater non genuerit filium natura, quia pater eo est pater quòd genuit, sed pater non est pater natura, ergo non genuerit filium natura. Maior patet, quia paternitas est relatio ex generatione consurgens, minor probatur per Augustinum. 7. de Trin. cap. 9. vbi dicit quòd pater nõ eo est pater quo Deus, sed est Deus natura, ergo non est pater natura.

2 Item natura & voluntas sunt vnum & idem in Deo, sed pater non genuit filium voluntate secundum Augu. ergo nec natura.

3 Item tantum conueniunt voluntas & natura in Deo quãtum natura & intellectus, sed illud quod procedit per modum voluntatis, vt Spiritus sanctus non dicitur procedere natura vel per modũ naturæ, ergo illud quod procedit per modum intellectus vt filius qui est verbũ, non debet dici procedere natura vel per modum naturæ.

4 AD OPPOSITVM est quod dicit Hilarius libro de synodis, vbi dicit quod omnibus creaturis substantiam Dei voluntas attulit, filio verò natura dedit. & Aug. 15. de Trin. dicit verbum per quod omnia facta sunt esse filium Dei natura.

5 RESPONSIO, ad videndum quomodo filius procedat per modũ naturæ, & Spiritus sanctus procedat per modum voluntatis, proceditur sic, quia primo excluditur imaginatio quorundam non bona circa hoc, & secundo declarabitur veritas quæstionis. Quantum ad primum sciẽdum quòd quidã imaginantur quòd filius producatur per actum intellectus propter quod dicitur verbum, quod est terminus operationis intellectualiter per ipsam productus. Spiritus autem sanctus per actum diligendi, vnde & amor est. Ex quo statim patet, quare filius dicitur produci per modũ intellectus, & Spiritus sanctus per modum voluntatis, quia per actus harũ potentiarum producuntur, sed quare filius dicatur procedere per modum naturæ, non autem Spiritus sanctus, dicunt quòd hæc est causa, quia id quod procedit ab alio accipiendo naturã & proprietates naturæ & modo naturæ, illud procedit per modum naturæ, sed filius procedit à patre accipiendo naturam & proprietates naturę & modo naturę, non sic autẽ per omnia procedit Spiritus sanctus ab vtroque, ergo &c. Minor declaratur sic, modus naturalis productionis est producere aliquid per viam assimilationis. Vnde natura dicitur vis insita rebus ex similibus similia procreans, pater autem producit filium per viam assimilationis, producit enim ipsum per operationẽ intellectualem de cuius ratione est quod verbum productum simillimum sit intellectui informato specie rei. Non sic autem est de Spiritu sancto, quia licet Spiritus sanctus sua processione à patre & filio accipiat naturam & proprietates naturæ, tamen de ratione processionis suæ non est quòd sit per viam assimilationis qui est modus naturę, nõ enim est de ratione eius quod producitur per volũtatem quod sit simile producenti, potest enim esse simile vel dissimile illud quod per voluntatem producitur, & ideo Spiritui sancto, cum per actum voluntatis procedit, non procedit per modum naturæ.

Hæc imaginatio est Th. 1. p. q. 27. ar. 5.

6 ILLVD AVTEM non videtur bene dictum, quòd enim filius producatur in diuinis per actum intellectus & Spiri. san. per actum voluntatis non potest intelligi nisi dupliciter. vno modo quòd isti actus sint ipsæ productiones personarũ. Alio modo quòd sint principia productionũ, sicut calor manus dicitur produci ab igne per calorem & per calefacere, sed per calefacere tanquam per productionem, per calorem verò tanquã per principium productionis.

Sup. q. 10. Num. 9.

7 Primum non potest dici scilicet quòd intelligere & velle sint actiuæ productiones personarum propter tria. Primum est quia productiones personarum secundũ omnes sunt actus notionales & non essentiales, sed intelligere & velle sunt actus essentiales & non notionales, ergo non sunt ipsæ productiones, vtraq; propositionum per se nota est.

8 Secundo quia cuicunque conuenit actus per quem persona producitur, sibi competit producere personã ad quam actus terminatur, sicut cui competit generare competit producere filium, sed intelligere & velle competunt omnibus personis in diuinis, ergo si isti actus essent productiones personarum, cuilibet personæ competeret producere filium & Spiritui sancto, quod est falsum.

9 Tertio quia productiones personarum differunt realiter, sed intelligere & velle non differunt aliquo modo realiter nec absoluta, nec relatiua, ergo non sunt productiones.

10 Quòd

10 Quòd autē nō ſint principia productionū patet ſic. Illud cuius conditio eſt oppoſita fœcunditati non poteſt eſſe principium actus quo aliquid producitur, quia omnis productio prouenit ex fœcunditate, ſed conditio actuum intelligendi & volendi eſt oppoſita fœcunditati, ergo nō poſſunt eſſe principiū actuum quibus perſonæ producuntur, maior iam patet, ſed minor probatur, quia hęc eſt conditio actus intelligendi vel volendi quòd ex ipſis nihil aliud conſtituitur ſeu conſequitur, vt patet ex. 9. metaph. Fœcunditas autem eſt ex quo natum eſt alterum ſequi, ergo conditio actus intelligendi & volendi contraria eſt fœcunditati, patet ergo quòd intelligere & velle nō ſunt productiones perſonarum nec principia productionum, ſed excluſis à Deo per intellectum intellectu & voluntate cū omnibus actibus ſuis adhuc eſſet in diuinis generatio Filii & ſpiratio Spiritus ſancti, ita quòd hæc ſunt in diuinis ex fœcunditate naturæ radicaliter, quā fœcunditatem habet ex ſua infinitate, & non ex hoc quòd eſt intelligēs & volens.

Infrà di. 27. q. 3. art. 2. & 26. q. 1.

11 Hoc autem poteſt perſuaderi ſic, ſecundū idem proportionaliter competit fœcunditas creaturis & Deo, ſed fœcunditas aliquid producendi competit creaturis nō ex hoc quòd ſunt intelligentes & volentes, ſed per aliquid aliud prius & cōmunius. Vnde & virtus generandi aliud inuenitur in rebus inanimatis carētibus intellectu, & vbi inuenitur in rebus habentibus intellectū hoc non eſt per intelligere & velle aut per aliquid ad hoc pertinens, ergo ſimiliter eſt in Deo, quia licet natura Dei ſit in Deo intelligens & volens, ex hoc tamen nulla fœcunditas ineſt ei ad producendum quantumcunq; perſonam, ſed ſicut calor ignis ſi eſſet intelligens cauſaret caliditatem ſibi ſimilem fœcunditate naturæ ſuæ ſicut nunc facit, nec ad hoc aliquid cooperaretur ſuū intelligere aut velle, ſic natura diuina licet ſit intelligens & volens ex infinitate ſua habet fœcunditatē quòd virtute eius perſona ſit à perſona, ad quam tamen nihil intelligere aut velle cooperatur.

12 Item qualis eſt ordo rei inter differentia realiter, talis eſt ordo rationis inter differentia ſecūdum rationem, ſed vbi natura intellectus & voluntatis differunt realiter productio eſt realiter vi naturæ & non intellectus vel voluntatis, ergo ſic eſt in Deo in quo iſta ſunt differentia ſolum ſecundum rationem.

13 Nec ratio aliorum eſt ſufficiens: quia cum dicunt q̄ modus naturalis productionis eſt producere per viam aſſimilationis non eſt verum vniuerſaliter ſed ſolum in generatione meré vniuoca. Eſto etiam quòd eſſet vniuerſaliter verum illud quod dicitur poſtea quòd verbum productum ſimilimum eſt intellectui informato ſpecie, falſum eſt, quia tunc duæ formę eiuſdem ſpeciei eſſent ſimul in intellectu, quia ſimilitudo non eſt differentium ſecundum ſpeciem, hoc autem eſt impoſſibile, quare, &c. & ſic patet primum principale propoſitum.

14 NVNC RESTAT ſecundum ſcilicet q̄ declaretur veritas quæſtionis. Eſt ergo intelligendū quòd cum quæritur vtrū pater genuerit filiū natura, ly natura poteſt dicere principium generationis, vel modum, ſi dicat principium generationis, tūc eſt ſenſus vtrum pater genuerit filium natura, id eſt, vtrum eſſentia diuina quæ eſt natura ſit principium generationis, vel vtrum hoc ſit proprietas relatiua, & ſic non intelligitur ad præſens, quia ſic eſt eadem quæſtio cum illa qua quæritur vtrum potentia generandi dicat quid vel ad aliquid de qua quæritur in ſequēti diſtinctione, ſic etiam nō haberet locum diſtinctio quæ ponitur in terminis quæſtionis vtrum pater genuerit filium natura an voluntate, quia natura & voluntas ſunt in Deo eadem res abſoluta, nec differunt quoad eſſe principium niſi propter principiandi modum, quia alius eſt modus quo eſſentia diuina principiat vt natura, (ſi tamen aliquid ſit principians) & alius quo principiat vt voluntas.

15 Si autem ly natura & ly voluntate dicant modum productionis, ſic habet locum quæſtio, & tunc dicendum eſt quòd in productione diuinarum perſonarum eſt tria conſiderare, ſcilicet habitudinem virtutis productiuæ ad actum producendi, ſuppoſita producentia, & ordinem productorum, vel productionum.

16 Si cōſideretur habitudo virtutis productiuę ad actū producendi, ſic nulla perſona procedit in diuinis per modum voluntatis, ſed quælibet per modum naturæ. Cuius ratio eſt, quia illud quod procedit à virtute agente ex neceſſitate immutabilitatis & ex virtute determinata ad vnum producitur per modū naturæ, ſed quælibet perſona diuina producitur ex neceſſitate immutabilitatis & virtute determinata ad vnum, ergo quęlibet perſona diuina producitur per modum naturæ. Maior patet, quia modus naturæ in hoc differt à modo volūtatis in eliciendo actū, quia principium naturale agens naturaliter nō habet in poteſtate actum ſuum, nec eſt indifferens ad oppoſita, ſed eſt neceſſario determinatum ad vnum, agens autē per voluntatem & modo volūtario habet in poteſtate ſua agere vel non agere & eſt indifferens ad oppoſita, ſicut poteſtas rationalis. Minor ſic patet, quia nec pater habet ſic in poteſtate generare filiū vt poſſit generare vel non generare, nec pater & filius habēt ſic in poteſtate ſpirare Spiritum ſanctum quòd poſſint ſpirare vel non ſpirare, ſed neceſſario pater generat filium, & pater & filius ſpirant neceſſario Spiritum ſanctum.

17 Si verò conſideremus ſuppoſita producētia, ſic Spiritusſanctus producitur per modū voluntatis, filius autem per modum naturæ, quia modus naturæ in creaturis eſt quòd vnum ſit ab vno tātum, & non à pluribus eiuſdem gradus & ordinis, quorum quodlibet eſſet per ſe ſufficiēs ad totum perfectè faciendum. Quæ autem fiunt per voluntatem poſſunt fieri à pluribus agentibus eiuſdem gradus & ordinis, quorum quodlibet eſſet per ſe ſufficiens ad totum perfectè producendum. Plures enim concurrūt moderando per voluntatem virtutem ſuam ſicut patet de pluribus trahētibus nauem vbi alter ad totum ſufficeret. Cùm ergo filius procedat tātùm ab vno, Spiritus autem ſanctus à duobus, ſcilicet à patre & filio, ita quòd æquè perfectè producit vnus ſicut ambo, nec perfectius ambo ſimul quā alter, ideo Spiritusſanctus dicitur produci per modum voluntatis, filius autem per modum naturæ.

18 Si autem attēdatur ordo productorū & productionum, ſic filius dicitur procedere per modum intellectus. Spiritus autem ſanctus per modum voluntatis. Cuius ratio eſt quia in imagine creata quæ attenditur ſecundum potentias & actus naturæ intellectualis, prima emanatio eſt ſecundum intellectum, alia autem ſequens in qua terminatur emanatio manēs infrà naturam intellectualem eſt emanatio pertinens ad voluntatem. Primo enim eſt cognitio boni. Deinde ex hoc oritur amor boni & ibi ſiſtit emanatio intra naturam intellectualem, & ex hoc arguitur ſic. Illud quod in diuinis procedit prima emanatione, procedit per modum intellectus ad intra. Aliud autem quod procedit ſecunda emanatione & vltima in qua terminatur omnis emanatio diuina ad intra procedit per modum volūtatis, quia ſic eſt in imagine creata vt dictū eſt. Sed filius procedit prima emanatione diuina. Spiritus autem ſanctus ſequente & vltima, ergo filius dicitur procedere per modum intellectus & Spiritusſanctus per modum voluntatis, & ſic intelligenda ſunt quæ dicuntur circa materiam iſtam de modo proceſſionis diuinarum perſonarum, quòd verba doctorum quæ videntur inſinuare quòd intelligere & velle ſeu diligere ſint rationes emanationum diuinarum. Hoc enim dicunt ſolum ſecundum quandam adaptationem ad ea quæ inueniuntur in imagine creata.

19 Ad primum argumentum dicendum quòd ly natura aliter accipitur cum dicitur quòd pater non eſt pater natura, & cum dicitur quòd pater genuit filium natura, quia dicitur quòd pater non eſt pater natura, ly natura accipitur ibi pro eſſentia & non pro naturali neceſſitate, quia pater eſt pater naturali neceſſitate ſummè immutabilis, ſed non eſt pater natura, id eſt, eſſentia formaliter, imò paternitate ſeu generatione actiua quod idem eſt, & ſic pater eſt pater, quia genuit, & alio eſt pater formaliter ſcilicet paternitate, & alio eſt deus formaliter, ſcilicet Deitate. Sed cum dicitur quòd pater genuit natura, ly natura non accipitur ibi pro eſſentia vt prius dictum fuit, ſed pro modo productionis naturalis, propter quod in argumento variatur acceptio huius nominis quod eſt natura.

20 Ad secundum & tertium patet responsio, per ea quę dicta sunt in corpore quæstionis, licet enim natura intellectus, & voluntas sint vnum & idem in Deo realiter loquendo, propter quod quicquid est ab vno tanquã à principio totum est ab altero, tamen modus procedendi per modum naturę, & per modum intellectus, & per modum voluntatis, non sunt vnus & idem modus, sed diuersi vt patuit in solutione quæstionis. Et ideo aliqua persona procedit per modum naturæ vel intellectus quæ nõ procedit per modum voluntatis & econuerso.

Sententiæ septimæ distinctionis.

HIc solet quæri à quibusdã. Superius Magister mouit quęstiones circa generationis subiectum, & terminũ, & circa modum generationis. Hic mouet quasdam quæstiones circa generationis principium quod est potentia generandi, & circa hoc duo facit, primo mouet quæstionem & eam determinat, secũdo obiicit in contrariũ & soluit. Secunda ibi: Sed vehementer nos mouet. Secũda pars in qua mouet quæstionẽ diuiditur in duas. Primo enim mouet quæstionẽ & determinat & adiungit quasdã alias obiectiones, secundo determinat. Secunda ibi: Ita etiam cum dicitur. Et hæc est sententia electionis in generali.

2 In speciali procedit sic Magister & quęrit primo si filius possit generare. Et arguitur sic primo quòd sic, quia si pater potuit generare & filius non, ergo pater potest aliquid quod filius non potest. Et respondet Magister quòd posset generare, vel posse esse patrem non est aliquid eorũ quæ subiecta sunt diuinæ potestati, sed est ad aliquid. Postea arguit per Augustinũ in contrariũ qui videtur dicere quòd potuit generare, sed nõ oportuit quia immoderata esset diuina generatio. Et respondet quòd Augustinus dicere intendit quòd non est impotentia in filio non posse generare, sed ex proprietate relatiua sibi conuenit hoc. Postea quærit vtrum pater si sit potẽs generare an hoc sit aliqua potentia quæ non sit in filio. Et respondet ꝙ pater est potens natura generare filium, & ꝙ filius habet eãdem potentiam qua potest gigni, quam habet pater qua potest generare. Et quærit vtrum potentia generandi quæ est in patre sit in filio. Et respondet Magister quòd potentia generandi non tantum dicit naturam, sed proprietatem, referendo ergo intellectum ad proprietatem non est potentia generãdi in filio, quia aliud est posse genertre & aliud posse generari. Referendo verò ad naturam idem sunt. Vltimo hoc idem declarat vlterius, scilicet quo modo potentia generãdi sit in filio, quia in eo est potentia qua potest generari. Et in hoc terminatur sententia in speciali.

QVAESTIO PRIMA.

Vtrum in diuinis sit potentia generandi.

Tho. 1. p. q. 41. ar. 4.

CIrca distinctionem istam tria quęruntur. Primum est vtrum in diuinis sit potentia generandi. Secundum est quid sit, vtrum substantia, an relatio. Tertio vtrum sit in filio. Ad primum sic proceditur. Et arguitur ꝙ in Deo non sit potentia generandi, quia omnis potẽtia est actiua vel passiua, sed potentia passiua cum sit imperfecta de se non est in Deo, actiua verò licet sit in Deo respectu creaturarum non videtur tamen quòd possit esse in Deo respectu diuinorũ, quia potentia actiua est principium transmutandi vel producendi aliud vt aliud, sed in diuinis nõ est aliud vt aliud, pater enim nõ est aliud à filio secundum August. in homilia super illud Ioan. Qui non intrat per ostium. Et in quodam sermone de Trin. Ergo in Deo respectu diuinorum non est aliqua potentia actiua, nec potentia generandi, nec alia.

2 Item omnis potẽtia est respectu alicuius possibiliter, sed in Deo nihil est possibile, sed est totum necessarium, ergo in Deo respectu diuinorum nulla est potẽtia nec generandi, nec alia.

3 IN CONTRARIVM arguitur quia omne genẽs generat per aliquã potentiã, sed in diuinis pater generat filium, ergo in patre est aliqua potentia generandi.

4 RESPONSIO, dicẽda sunt duo, primũ est quòd in diuinis est potentia generandi, secundum est quòd illa potentia non dicitur vniuoce cum potentia generandi quę est in creaturis. Primum patet sic, vbicunq; sunt plura realiter differẽtia quorum vnum est productiuũ alterius, ibi est verè & realiter potentia productiua, sed in diuinis pater & filius differunt realiter & filius est à patre productus per generationem, ergo in patre est verè & realiter potentia * productiua filii per generationem, sed hoc est potentia generandi, ergo &c. ma. patet ex ratione potentiæ actiuæ vel quasi actiuæ quæ sola ponitur in diuinis. Est enim potentia actiua principium quo aliquid producitur, vt patet ex. v. Metaph. Et ideo omne quod producit aliud, producit ipsum per aliquam potentiam productiuam. minor supponitur ex traditione fidei, & ex his quæ dicta sunt supra dist. 4.

* *Aliàs productiuè.*

Cap. 12. q. 1.

5 Iuxta quod intelligenda sunt duo, primum est quòd cùm potẽtia dicatur in habitudine ad actum potẽtia, aut passiua in habitudine ad actum quem recipit potẽtia, aut actiua in habitudine ad actum quem producit, vbi nõ est actus realiter receptus vel productus, ibi non est realiter potentia actiua vel passiua. Cum ergo intelligere & velle in Deo non sint actus realiter recepti, vel producti ab intellectu & voluntate, sed sint penitus idẽ cum ipsis, idcirco licet in Deo sint intellectus & volũtas prout dicunt naturam actu cognoscentem & volentem, tamen nullũ eorum est realiter potentia actiua vel passiua respectu prædictorum actuum, sed cum filius sit realiter à patre productus & per consequẽs realiter distinctus, & Spiritussanctus, ab vtroq;, ideo necesse est in diuinis ponere potentiã realiter productiuam respectu vtriusque, & respectu quidem filii dicitur potentia generandi quia productio filii est generatio, sed respectu Spiritussancti dicitur potentia spirandi, quia productio eius est spiratio.

6 Secundo intelligẽdum est quòd sicut in creaturis aliquid producitur per potentiam naturalem & in similitudinem naturæ producentis, sicut (exempli gratia) homo generat hominẽ, aliquid aut producitur per potentiã rationalem & nõ in similitudinem naturæ producentis, sed speciei in mente existentis (sicut producitur domus ab artifice,) sic aliqua producuntur à Deo patre per voluntatẽ non in similitudinem naturæ sed ideæ existentis in mẽte diuina tanquam artificiata. Et tales sunt omnes creaturæ quantum productio quo ad totum dicitur creatio, & principium huius actus dicitur potẽtia creandi. Aliquid autẽ producitur per naturam in similitudinem naturæ & modo naturæ, sicut producitur filius à patre, & actus quo producitur dicitur generatio, & potentia correspondens actui quæ dicitur potẽtia generandi. Sic ergo patet quòd potentia generandi realiter est in Deo.

7 SECVNDVM patet, scilicet quòd potentia generandi in diuinis non dicitur vniuoca cum potentia generandi in creaturis, quia cùm potentia productiua sit illa per quã aliud à producẽte producitur, vbi esse aliud à producente non conuenit vniuocè ipsis productis, ibi nec est vniuoca productio, nec potẽtia productiua, sed esse aliud à producente non conuenit vniuocè filio in diuinis & in humanis, ergo &c. Minor probatur, quia in humanis filius est verè & propriè & simpliciter aliud à patre secundum essentiam & substantiam secundum quam aliquid dicitur simpliciter aliud, sed in diuinis filius non est aliud à patre secundum essentiam & substantiam, sed solum secundum rationem dantis & accipientis, quæ alietas non cadit sub vno communi & formali conceptu cum forma.

8 PER HOC patet responsio ad primum argumentum quòd potentia generandi in diuinis nõ dicitur vniuoce cum illa quæ est in creaturis, & ob hoc non est aliud simpliciter ibi sicut in humanis.

9 Ad secundum dicũt quidam quòd possibile diuisum contra necessarium non est in diuinis, sed possibile quod continetur sub necessario. Vnde sicut dicitur quòd Deum esse est possibile ita potest dici quòd filium generari est possibile.

10 Sed ista responsio non videtur valere, qua dicitur Deum esse est possibile. istud possibile non arguit in Deo aliquam potentiã sed solum non repugnantiã terminorũ, sed filium generari arguit in patre potentiam generandi non

non ſolum non repugnantiam terminorum, alioquin ſequitur oppoſitum principalis concluſionis.

11 Et ideo dicendū aliter quòd poſſibile in diuinis nō excludit neceſſarium nec ponit aliquam dependentiā, nec dicit ſolum impoſſibile filium generari propter nō repugnantiam terminorum, imò tali poſſibili reſpondet potentia generandi. Sed quia per talem potentiam nō producitur diuerſum per eſſentiam ſed ſolū per relationē & in relationibus oppoſitis eſt par neceſſitas, quia æqualiter ſe coexigunt, ideo par neceſſitas eſſendi in patre habente potentiam generandi & in filio & eadē inde pendentia propter identitatem eſſentiæ.

QVAESTIO SECVNDA.

Vtrum potentia generandi dicat aliquid vel ſolum quid.

Tho.1.p.q.4.ar.5.

AD ſecundum ſic proceditur. Et arguitur quòd potentia generandi dicat ad aliquid & non quid hoc eſt relationem & non eſſentiam, quia potentiæ diſtinguūtur & cognoſcūtur per actus, ſed generare in diuinis dicit ad aliquid & non quid, alioquin conueniret omnibus perſonis, ergo potentia generandi non dicit quid ſed ad aliquid.

2 SECVNDO, proprius actus eſt à propria forma, ſed generare eſt proprius actus patris, ergo eſt à propria forma patris, hæc eſt paternitas & nō eſſentia quæ eſt omnibus communis ergo, &c.

3 Tertio ſic, ſicut ſe habet pater ad creandū inquantum Deus ita ſe habet ad generandū inquantū pater, quia ſicut creare eſt proprium Dei, ita generare eſt proprium patris, ſed Deus creat diuinitate, ergo pater generat paternitate. Quarto ſecundum Augu. de fide ad Petrum cap.3. qui dicit quòd generatio eſt opus paternæ proprietatis.

4 IN CONTRARIVM arguitur quia illud eſt principium generationis in quo genitum aſſimilatur gignenti, ſed filius aſſimilatur patri in natura & nō in proprietate relatiua, ergo &c.

5 ITEM PRINCIPIVM actionis & terminus ſibi correſpondent, ſed relatio non poteſt eſſe terminus actionis, ergo nec principium.

6 Ad idem eſt quod dicit Da. lib.1.cap.8. quòd generatio eſt opus naturæ.

7 RESPONSIO, circa quæſtionē iſtam triplex eſt modus dicendi. Primus eſt ꝙ potentia generandi dicit intrinſecè ſolam eſſentiā, quanuis actus generandi nō elicitur ab ea niſi concurrente relatione paternitatis. Et quia tota difficultas vel quaſi tota quæ ſequitur ad hanc poſitionem eſt quo modo eſſentia communis poteſt eſſe ratio propria eliciendi actū qui non eſt cōmunis, videtur enim quod in quocunq; eſt ſufficiens principium actus alicuius & non impeditur quod illud poſſit exire in actū: ideo ad tollendum hāc difficultatem. Primo ponetur imaginatio huius poſitionis, & ſecundo ponentur rationes eius.

8 Imaginatio poſitionis eſt iſta quòd ſola eſſentia diuina eſt illud cuius virtute ordine quodā eliciūtur hi actus generare & ſpirare & creare. Nec eſt inconueniens quòd ab eodē principio ſint plures ſubordinati actus, cùm hoc reperiatur in creaturis. Lux enim ſolis eſt principium illuminandi & calefaciendi, ſed quia agere eſt ſuppoſiti, ideo oportet eſſentiā eſſe in ſuppoſito vno vel pluribus ad hoc vt eliciat ſupradictos actus. Si autē termini illorū actuum eſſent formæ compoſſibiles in eodem ſuppoſito, in quocunque inueniretur eſſentia illud poſſet in omnes eius actus, ſicut lumen & calor, quia ſunt formę compoſſibiles in eodē, omnis forma quę eſt principium iſtorum actuum qui ſunt illuminare, & calefacere, poteſt in eos in quocunque ſuppoſito ſit niſi impediatur in agēdo per cōtrarium, & per indiſpoſitionem materiæ de quo non eſt in diuinis timendum, quādo autem per quemlibet actum conſtituitur nouum ſuppoſitū, vt in diuinis non poteſt ſic eſſe, imò primus actus neceſſariò eſt ab eſſentia vt eſt in vna perſona tantum, ſecundus vt eſt in duabus, tertius eſt vt in tribus. Cuius ratio eſt, quia in diuinis nō poteſt eſſe niſi vna perſona non producta. Si enim eſſent plures nō productè tales neceſſario differrent per abſoluta nō per relationes originis, quod eſſet impoſſibile, quia ſic eſſent duo dii.

9 Ex hoc ſic arguitur, nulla perſona poteſt principiare actionem per quam producitur, ſed prima perſona producta in diuinis producitur per primam productionē vel emanationem, ergo prima perſona producta non poteſt habere eſſentiam vt principiet primam productionē vel emanationē, oporret ergo ꝙ productio prima ſit à perſona non productā quæ eſt tantùm vna vt prius dictum eſt. Per idem patet quòd ſecunda emanatio nō poteſt eſſe ab eſſentia niſi prout ipſa eſt in duabus perſonis & nō in pluribus, quia ſecunda perſona producta producitur per ſecundam emanationem, ergo non poteſt habere eſſentiam prout eſt principium ſecundę emanationis, alioquin produceret ſeipſam. Reſtat ergo quòd eſſentia prout eſt principium ſecundæ emanationis ſit ſolum in perſona producente & perſona producta.

10 Ex quibus apparent duo. Primum eſt quòd eſſentia diuina non eſt principium præciſum & adæquatum alicuius dictorum actuum qui ſunt generare & ſpirare. Sed eſt commune principium omnium eorum, licet poſſit deſignari per rationem huic vel illi actui adæquatā, vt cum dicitur potentia generandi vel potentia ſpirandi.

11 Secundo apparet quare quodlibet diuinū ſuppoſitū habens perfectè diuinā naturā non poteſt in omnes actus iſtos licet ſola eſſentia diuina ſit totale & ſufficiens principium horum actuum. Cauſa enim eius eſt quia eſſentia diuina ſecunda eſt ad hos actus ordine quodā. Et quia non poteſt eſſe in ſecunda perſona niſi completa fœcunditate prima per quam expletionem ipſamet ſecunda perſona producitur, nec poteſt eſſe in tertia niſi cōpleta fœcunditate ſecunda, ideo in ſecunda perſona ſolū eſt principium ſecundi actus, qui eſt ſpirare. In tertia autē non eſt principium alicuius actus niſi tranſeuntis in materiam exteriorem vt eſt creare, non ſic autem eſt in generatione creaturarum vniuoca, quia ibi communicatur alia natura ſecundum numerum habens ſimilem virtutem ſecundum ſpeciem nulla fœcunditate expleta. Et ideo poteſt in omnes actus ſpeciei debitos in quocunque ſuppoſito ſit. Hæc eſt imaginatio opinionis.

12 Rationes autē eius ſunt plures, vna eſt talis, id quod eſt per ſe fundamentū relationis, non includit intrinſecè relationem. Sed potentia quæ eſt ad actus dictos diuinos eſt per ſe fundamentū relationis inter producēs & productum, ergo &c. maior patet quia relatio realis ſemper fundatur ſuper rem alterius prædicamenti, minor probatur quia nihil pertinet per ſe ad agens quod poſſit eſſe fundamentum dictæ relationis niſi actio vel potentia actiua. Actio autem non poteſt eſſe fundamentū eius nec in creaturis, nec in diuinis. In creaturis non, quia actio & paſſio ſunt in paſſo, fundamentum autem reſpectus agentis debet eſſe in agente. Nec in diuinis quia actio in diuinis, puta generare, eſt relatio, & relatio non eſt per ſe fundamentum relationis. Alioquin eſſet proceſſus in infinitū, ergo actio non poteſt eſſe fundamentum dicti reſpectus. Relinquitur ergo quòd ſit potentia actiua. & hæc fuit minor, ſequitur ergo concluſio.

13 Secunda talis eſt. Si in diuinis eſſet diuerſitas naturę ſecundū numerum & vnitas ſecundū ſpeciem, ratio principiandi attribueretur naturę & non relationi ſicut nunc eſt in creaturis, ſed vnitas nihil perfectionis tollit à natura, ergo per vnitatem non tollitur, quin debeat habere rationem principii reſpectu actuum diuinorum.

14 Tertia ratio talis eſt, continere principiatiuè diuinā perſonam nobilius eſt quàm cōtinere cauſatiuè creaturā, ſed continentia creaturæ eſt propter eſſentiam & nō propter relationem aliquam, ergo continentia principiatiua reſpectu diuinæ perſonæ multo fortius eſt propter eſſentiam, plures aliæ rationes poſſent adduci, ſed iſtæ nunc ſufficiunt.

15 AD RATIONES principales quæ ſunt contra hanc opinionem reſpondetur ſic. Cum enim primo dicitur quòd potentiæ diſtinguuntur per actus, dicendum ꝙ potentię diſtinguuntur per actus, id eſt, cognoſcuntur diſtinctè per actus, ſed non oportet quòd potētiæ ſint in eodem genere cum actu etiamſi potentiæ non ſolum diſtinctæ cognoſcantur, ſed etiam diſtinguantur eodem modo

quo

quo per fines eſt diſtinctio eorum quæ ordinantur ad finem, non enim oportet quòd finis & illud quod eſt ad finem ſint eiuſdem generis prædicamẽtalis, vt patet de medicina & ſanitate. Et ideo in nullo caſu neceſſe eſt q̃ ſi generare dicat ad aliquid quòd propter hoc potentia generandi quãtum ad illud quod importat intrinſecè dicat ad aliquid, licet potentia generandi quantum ad hoc connotet extrinſecè aliquid quod importat habitudinem ad actum qui verè eſt ad aliquid.

16 Ad ſecundum dicendum q̃ proprius actus eſt à propria forma, vel à forma communi vt appropriata, & hoc modo generare eſt ab eſſentia vt eſt ſub proprietate patris, nec tamẽ proprietas dat eſſentię quod principiet actũ generandi, ſed eſt tantũ cauſa ſine qua non. Multa enim concurrunt cum potentia quæ nõ pertinent ad rationem potentię ſine quibus tamẽ potentia nullo modo exiret in actum. Verbi gratia quantitas nullo modo eſt de ratione potentiæ calefactiuæ, aut diſgregatiuę, & tamen ſine quãtitate forte calor non calefaceret, nec color diſgregaret, ſic eſt in propoſito, fœcunditas eſſentię ad primum actum qui eſt generare licet non poſſit explicari niſi ab eſſentia exiſtente in prima perſona quæ nullo modo eſt ab alia vt declaratum fuit prius, tamen proprietas conſtituens primam perſonam nullo modo pertinet intrinſecè ad rationem potentiæ generandi.

17 Ad tertium reſpondetur ſic quòd aliter eſt Dei proprium creare, aliter eſt proprium patris generare. Creare enim eſt proprium dei ratione principii creatiui, quod in nullo alio eſſe poteſt, ſed generare eſt proprium patris nõ ea ratione principii, ſed modi habendi principium quod non poſſet alio modo producere primum actum niſi exiſtens ſub proprietate patris propter conditionem & ordinem actuum vt viſum eſt, non propter hoc quòd proprietas iſta ſit in aliquo elicitiua actus. Sub hoc ſenſu accipiẽdum eſt quod dicit Augu. quòd generatio eſt actus paternæ proprietatis quia non elicitur virtute eſſentiæ niſi vt exiſtit ſub proprietate patris.

18 SECVNDVS modus eſt, quòd tam eſſentia quã relatio habent rationem principii in generando & in ſpirando, imaginantur enim tenentes hanc viam quòd cum filius, ſecundum Hilarium. 2. lib. de Trin. nihil habeat niſi natum, id eſt, per generationem & natiuitatem acquiſitũ, habet autem eſſentiam & proprietatem relatiuam, ideo vtrunq; habet per generationem ſuam ex parte, ſed differenter, quia vnum habet tãquam communicatum & non productum ſcilicet eſſentiam quæ non eſt producta, ſed tantum communicata. Aliud autem habet tanquam verè productum, ſcilicet proprietatem relatiuam, & vtrunq; requiritur ad veram generationem. Sicut enim non eſſet vera generatio ſi nihil produceretur, ſed ſupponeretur illud totum quantumcunque communicaretur, ita non eſſet vera generatio ſi totum produceretur & nihil communicaretur, modo dicunt iſti quòd in generatione filii eſſentia patris habet rationem principii quantum ad illud quod ibi eſt communicationis. Sed paternitas habet rationem principii quantum ad illud quod ibi eſt productionis.

19 Et hoc patet ſic, principium quo producens aliquid producit, neceſſe eſt realiter diſtingui à termino quo productum ipſam productionem terminat. etiam ſecundum ſuppoſitum quando terminus productionis ſuppoſitum conſtituit, principium autem communicandi nõ oportet realiter diſtingui ab eo quod cõmunicatur vel quo communicatio terminatur. Nunc eſt ita quòd in generatione filii relatio filiationis eſt id quo productio terminatur & eſt conſtitutiua ſuppoſiti. Eſſentia autem eſt illud quod communicatur vel quo communicatio terminatur, oportet ergo quòd principium producendi ſit realiter diſtinctum à filiatione etiam ſecundũ ſuppoſitum. Principium autem communicandi non oportet diſtingui ab eſſentia communicata, ſed eſſentia ſecundum poſitionem commu nem non diſtinguitur realiter à filiatione, nec ab aliquo quod ſit in diuinis ſaltem ſecundũ ſuppoſitum, ergo ipſa
Infr. nu. 26. nõ eſt in generatione filii principium productionis licet poſſit eſſe principium cõmunicationis, maior patet, quia producens & productum neceſſario diſtinguuntur, nihil enim eſt impoſſibilius quàm quòd aliquid producat ſe ipſum vt dicit Augu. primo de Trin. ſed producens eſt totaliter producens ratione principii quo producit, & productum totaliter eſt productũ ratione termini quo productio terminatur, quia his excluſis & poſito quocunque alio excluditur totaliter ratio producentis & producti. Et his habitis ſtatim habetur ratio producentis & producti, ergo oportet quòd producens & productum realiter diſtinguantur quantum ad principium productionis & terminum.

20 Quod etiam patet ex alio, quia oportet q̃ terminus productionis quo productum terminatur ſit non ſolum communicatus, ſed etiam productus. Si enim totum eſſet communicatũ & nihil productum, nulla eſſet productio vt dictum fuit ſupra. Sed ſi terminus productionis poſſet eſſe realiter idem cum principio productionis filii, impoſſibile eſſet ipſum eſſe productum, quia exiſtit in patre qui nihil habet productum, ergo impoſſibile eſt quòd principium productionis & terminus idem ſint realiter, ſed neceſſario diſtinguuntur.

21 De principio communicandi ſecus eſt, quia non eſt de ratione rei communicatę, quòd ſit à cõmunicante producta, ſic enim principium communicandi & res communicata neceſſario diſtinguerẽtur, ſed ſolum quòd ſit à pluribus habita ita quòd vnus habeat ipſam ab alio. Et ſi quidem ſit vna numero quę ſolum eſt communis communitate rei de qua nunc loquimur non poteſt ſimul haberi totaliter & perfectè à pluribus niſi propter ſolam illimitationem, ita quòd illimitatio rei communicatæ eſt ratio communicandi ipſam, maximè ſi ſit illa communicatio naturalis & non mota à voluntate ex aliquo fine qualis eſt communicatio diuinæ naturæ, cuius ſola infinitas eſt ratio, quare ipſa ab vno habita ad aliud ſuppoſitum deriuetur.

22 Sic ergo patet maior. Minor ſimiliter probatur. Quòd enim in generatione filii relatio filiationis ſit illud quo productio filii terminatur, patet ſic, illud quod in filio eſt tantum productum eſt illud quo productio filii terminatur, ſed in filio nihil eſt productum niſi ſola relatio filiationis & non eſſentia quæ nullo modo eſt producta. Ex his autem duobus conſtituitur perſona filii, ergo ſola relatio filii eſt terminus productionis. De eſſentia autem quòd ipſa ſit illud quod cõmunicatur planum eſt. & hæc fuit minor. ſequitur ergo concluſio ſcilicet q̃ in generatione filii eſſentia quidẽ poteſt eſſe principium communicationis, ſed nõ productionis, cùm ipſa realiter à nullo diſtinguatur.

23 Hæc autem opinio falſa eſt, in hoc quòd ponit aliud eſſe principium productionis & aliud communicationis, quia eiuſdem actionis ſunt eadẽ principia, ſed generatio filii & communicatio eſſentiæ filio à patre eſt eadẽ actio, ſcilicet ſola generatio, ergo nõ eſt aliud principium productionis & communicationis, ſed vnum & idẽ, ma. de ſe patet, mi. declaratur, quia in diuinis non eſt actio niſi originis, ſed in diuinis non ſunt niſi duæ origines videlicet generationis & ſpirationis, ergo communicatio eſſentiæ non eſt actio ab illis diſtincta.

24 Item omnem actionem originis ſequuntur aliquæ relationes reales, ſed prẽter relationes generationis & ſpirationis actiuæ & paſſiuæ ſumptarum nõ ſunt in diuinis aliæ relationes reales originis, ergo cõmunicatio diuinæ eſſentiæ non eſt diſtincta actio à generatione & ſpiratione, quia ſibi correſpondent propriè relationes reales, non eſt ergo imaginandum quòd filius habeat eſſentiam à patre per aliam actionem quàm per generationem, quia non eſt ita, ſed quia pater generat filium in ſua eſſentia intrinſecè, ideo dicitur communicare ei ſuam eſſentiam non alia actione quàm generatione.

25 Et eſſet ſimile ſi in humanis forma patris & filii poſſent eſſe in eadem materia numero. Tunc enim pater generando filium & introducendo formam in ſua propria materia, communicaret ei eãdem materiam quam habet non alia actione quàm generatione. Similiter quia proprietas formalis conſtitutiua filii poteſt eſſe & eſt in eadẽ eſſentia cum formali proprietate conſtitutiua patris, ideo Deus pater in generando filium communicat ei ſuam eſſentiam quia per ſolam generationem vtraq; proprietas eſt in eadem eſſentia, non eſt ergo verum, quòd aliud eſt

principium generandi & aliud communicandi,imò oportet ꝙ ſit vnum & idem ſicut & vna actio, neceſſe eſt ergo quòd illud principium ſit vnum, vel ſola eſſentia vt dicit prima opinio,vel ſola relatio.

26 Et quamuis prima opinio prout fuit poſita & expoſita,ſit ſatis probabilis,nō videtur tamen mihi ꝙ poſſit eſſe vera.Et hoc partim probatum eſt in opinione præcedēte, quæ quantum ad hoc vera eſt in hoc quòd ponit & efficaciter probat quòd principium quo producēs producit neceſſario,diſtinguitur à termino productionis,quæ probatio poteſt confirmari ſic,ſecundum philoſophum.1.Phyſ. principium & principiatum ſunt multa & non vnum.Ex quo accipitur quòd principium & principiatum realiter differunt,ſed principium & principiatum nō ſolum ſunt illud quod producitur & illud quod producit, ſed per prius, & verius dicitur principium illud quo producens producit quàm ſuppoſitum quòd producit,& proportionaliter verius eſt principiatum correſpondens prædicato principio illud quo productio terminatur quàm ſuppoſitum quod productionem terminat,ergo principium quo producēs producit neceſſario diſtinguitur à termino quo productum terminat productionem etiam ſecundum vbi productio ſemper conſtituit nouū ſuppoſitum,ſed omnis productio in diuinis cōſtituit ſuppoſitum, eſſentia autem diuina à nullo quod fit in diuinis diſtinguitur ſecūdum ſuppoſitū,ergo eſſentia diuina non poteſt eſſe principium quo vel terminus productionis diuinæ. aſſumpta probatur videlicet quòd per prius & verius eſt principium illud quo producēs producit quàm ſuppoſitum producēs, quia propter quod vnumquodꝙ tale & illud magis, ſed producens dicitur principium producti ratione formæ per quam ipſum producit & non econuerſo,ergo &c.

27 Item qualitas abſtracta à ſuppoſito agit vt in ſacramento altaris,ſed ſuppoſitum agit vt in ſacramento altaris, ſed ſuppoſitum nullo modo poſſet agere niſi haberet qualitatem vel formam per quam ageret,ergo &c.

28 Item principium quo ſe toto eſt principium,ſed ſuppoſitum non eſt principium ſe toto,ſed ſolū ratione principii quo principiat,ergo &c.

29 Videtur ergo neceſſarium quòd potentia generandi quæ eſt principium quo generans generat, ſit ſola relatio paternitatis quæ ſola diſtinguitur ſecundum ſuppoſitum à filio & filiatione.Et hęc eſt tertia opinio quæ ſola poteſt habere veritatem ſecundum ea quæ ponit fides:neceſſitas autem huius opinionis patet ex eo quòd principium quo generans generat diſtinguitur neceſſario in diuinis ſecundum ſuppoſitum à termino productionis vt ſtatim probatum eſt.

30 Sumuntur etiam ad hoc quædam probabiles rationes quarum prima talis eſt,quandocunq; aliquis actus ineſt alicui ſuppoſito & non alteri imò repugnat, oportet quod ille actus inſit per illam rationē formalem per quā vnum differt ab alio non per illam ſecundum quā conuenit cum ipſo. Verbi gratia ratiocinari ineſt homini,& nō bruto, & certè oportet quòd conueniat homini per idem per quod differt à bruto, ſed generare conuenit patri & non filio ſed repugnat, ergo oportet quòd conueniat ei per id per quod differt à filio & illud eſt paternitas & nō eſſentia.

31 Et confirmatur ratio iſta per Ariſtotelem.1.Ethic.qui probat ſimili argumento quòd beatitudo,vel felicitas nō ſit operatio ſenſitiuæ partis ſed intellectiuæ, quia beatitudo ineſt homini & nō bruto, ergo ineſt homini per illud per quod differt à bruto, & hoc eſt intellectus non ſenſus. Hoc etiam prima facie videtur rationabile quia effectus communis requirit cauſam communem & per eandem rationem proprius propriam.

32 Secundo ſic,imperfectionis eſt in aliqua forma quòd det actum primum & non poſſit dare ſecundum ſicut ponitur exemplum de qualitate quòd eſſet valde imperfecta, quod daret actum primum & nullo modo poſſit in actum ſecundum.

33 Sed proprietas relatiua in diuinis dat actum primum ſcilicet eſſe perſonale, nec aliquid imperfectionis habet, ergo oportet dare actum ſecundum, qui eſt generare.

34 Tertio ſic,tāti ambitus debet eſſe aliquis actus quāti ambitus eſt principium præciſum.Dico autem præciſum: quia ſi principium nō eſſet præciſum reſpectu huius actus tantum, ſed excederet ratione exceſſus poſſet eſſet maioris ambitus, ſed potentia generandi eſt principium præciſum generandi, ergo non excedit actum generandi,eſſentia autem excedit,quia eſt in filio cui non competit generare,ergo &c.

35 Quarta talis eſt, emanationes diuinę debent reduci in talia principia quibus poſitis ſtatim ponitur ſtatus in emanationibus, ſed poſito quòd relationes ſint principia emanationū ſtatim rationabiliter ponitur quòd non ſint niſi duæ emanationes in diuinis, non ſic autem ſi ſola eſſentia ponatur principiū, ergo &c. Maior patet quia cum non poſſint eſſe plures emanationes in diuinis quā duæ, rationabile eſt quòd talia ponantur principia emanationum ex quibus poſſit ſufficienter vel probabiliter reddi ſtatus emanationum, minor probatur, quia ſi relationes ſint principia tūc rationabiliter poteſt dici quòd ſunt tantum duæ emanationes actiuæ ſecundum duas relationes ſcilicet paternitatem & ſpirationem actiuam,vel ſecūdum duplicem oppoſitionem relationum originis,ſi verò ſola eſſentia ponatur principium hoc nō poteſt dici, quia qua ratione ipſa vna exiſtens erit principium non vnius tantum ſed duarum, eadem ratione plurium vel infinitarum.

36 Ad rationes primæ opinionis reſpondendum eſt, ad primam cum dicitur ꝙ fundamentum relationis nō includit intrinſecè relationem aut intelligitur de intraneitate rei,aut rationis. Si de intraneitate rei,contra eos eſt, quia iſti dicunt quòd relatio & ſuum fundamentum ſemper ſunt eadem res intrinſecè. Si de intraneitate rationis concedatur ſic ꝙ fundamentum relationis non includit illam intrinſecè relationē cuius eſt fundamentū,ſed bene poteſt includere aliam.Dicimus enim quòd quædam relationes ſunt oppoſitæ vt paternitas & filiatio, quædā verò ſimiles vt duæ filiationes.Similitudo ergo cum ſit relatio fundatur ſuper relationem filiationis. Nec includit eam in ſua ratione intrinſeca. Et ſimiliter ſuper relationē quæ eſt paternitas poteſt fundari relatio potentiæ inquantum ipſa eſt principium productiuum alterius.

37 Vnde quod aſſumitur ꝙ relatio ſemper fundatur ſuper re prędicamenti alterius non eſt verum vniuerſaliter, quia relatio quæ eſt ſola denominatio reſpectiua, poteſt fundari non ſolū ſuper abſolutum, ſed ſuper relationem, nec propter hoc erit proceſſus in infinitū, quia relatio nō eſt fundamentū relationis ex hoc ſolo ꝙ eſt relatio,ſed ſecundum aliquam rationē quæ non eſt multiplicabilis in infinitum, ſicut in poſito ſuper paternitatē in diuinis fundatur relatio potentiæ, quia paternitas in diuinis eſt principium aliud producendi. Et multa implicantur in minore propoſitione de fundamento relationis agentis ad paſſum, ſeu producentis ad actum productum tam in creaturis quā in diuinis quæ parum habent veritatis, ſed quia non ſunt contra propoſitum noſtrum,ideo non pertracto.Non enim omnia poſſunt dici de omnibus. *Infrà diſt. 30.q.3.& di.31.q.1.*

38 Ad ſecundam rationem dicendum quòd ipſa magis concludit oppoſitum quā propoſitum eorum,quia vbi natura plurificatur ſecūdum numerum vna poteſt eſſe principium alterius,ſed vbi ipſa eſt vna ſecundum numerum, ipſa non poteſt eſſe principium productionis & terminus propter realem differentiam quā neceſſe eſt eſſe inter principium & principiatum.

39 Ad tertiam dicendum quòd perſona diuina eſt aliquid maius quàm creatura, & quicquid continet perſonam diuinam principiatiuè continet etiam creaturā principiatiuè & non ecōuerſo, quia Spiritusſanctus principiatiuè continet creaturam & non aliquam diuinam perſonam, ſed non oportet quòd principiū quo perſona producit aliam ſit maius quàm illud quo producit creaturā, nec idem præciſè, quia principiare diuinam perſonam nō ponit nec arguit in principiante aliquam perfectionem ſupra non principiantem,alioquin perfectiores eſſent pater & filius quàm Spiritusſanctus,qui nullam perſonam principiat aut producit, quod falſum eſt, propter quod principiare diuinam perſonam non eſt maius, nec minus, nec æquale quàm principiare creaturam: quia nullam perfe-

perfectionem ponit nec arguit pluſquam nõ principiare. Et ideo talis principiatio debet reduci in tale principium quod ſecundum ſe non dicat aliquã perfectionem, & hoc eſt in diuinis ſola relatio.

40 AD RATIONES principales ſimiliter reſpondendum. Cùm enim primo dicitur q illud eſt principium generationis in quo genitum aſſimilatur generanti. Dicendum q nõ eſt verum niſi ſit generatio ſimpliciter vniuoca, in qua genitum non ſolum recipit naturam à generante, ſed cum natura etiam potentiam generandi ſimile, niſi incidat defectus & error naturę, vbi autem generatio eſt æquiuoca nec genitum conſequitur potentiam generandi aliud, nec conſequi poteſt, impoſſibile eſt quòd illud ſit potentia generandi quo genitum aſſimilatur generanti. Generatio autem in diuinis ex parte eſt quaſi æquiuoca vt dictum fuit ſupra diſtin. 4. Genitum autem non conſequitur ſimilem potentiam generandi aliud. Et ideo principium generationis non eſt illud in quo genitum alteri aſſimilatur. Et iterum vbicunq; principium generationis eſt illud in quo genitum aſſimilatur generãti, illa aſſimilatio eſt ſecũdum diuerſas formas numero differentes ſub eadem ſpecie quarum vna poteſt eſſe principium alterius, vbi autem aſſimilatio eſt ſecundum eãdem formam numero, tollitur neceſſario ratio principii & termini, quia in nulla productione poteſt idem numero eſſe principium & terminus, & ſic eſt de eſſentia in diuinis. *q. prima.*

41 Ad ſecundum dicendum quòd ſicut Ariſto. negauit quòd relatio poſſet eſſe terminus actionis, ita negaſſet, & multo fortius, quòd relatio poſſet conſtituere ſuppoſitum. Et quia nos non tenemus Ariſtotelem quantum ad hoc, imò dicimus quòd relatio in diuinis conſtituit ſuppoſitum, ideo oportet negare illud quod communiter ſe habet ad hoc, ſcilicet quòd relatio non poſſit eſſe terminus actionis vel etiam principium. Dictum etiam fuit quòd non omnino ſimiliter loquendum eſt de potentia generandi in Deo & in creaturis, ſicut nec de generatione & ſuppoſito generante.

42 Ad dictum autem Damaſceni poteſt dici quòd pro tanto dicit Damaſcenus quòd generatio eſt opus naturę, quia per eam natura communicatur, & virtute naturæ generatio fundamentaliter elicitur, quia relatio quæ immediate actum generandi elicit fundatur in eſſentia, tamen non propter hoc eſt potentia generandi, quia potentia dicit immediatum principium quo actus elicitur, vel poteſt dici quòd Damaſcenus ſub numine naturæ comprehendit quicquid pertinet ad rationem ſuppoſiti & ſic relatio in diuinis ſub nomine naturæ continetur, cum Damaſcenus dicat quòd generatio eſt opus naturæ, vocat enim naturam omne principium quod agit neceſſario & non liberè, &c.

QVAESTIO TERTIA.

Vtrum potentia generandi ſit in filio.

Tho. 1. p. q. 41. ar. 6. ad pr.

AD tertium ſic proceditur. Et videtur quod potentia generandi ſit in filio, quia perfecta imago perfectè imitatur illud cuius eſt imago, ſed filius eſt imago perfectiſſima patris, ergo perfectiſſimè imitatur ipſum potentia generandi. ergo, &c.

2 Item nulla ſcientia eſt in patre quæ non ſit in filio, ergo nulla potentia eſt in patre quæ non ſit in filio, ergo in filio eſt potentia generandi ſicut in patre.

3 Ad idem eſt quod dicit Auguſtinus contra Maximũ, & habetur in litera, filius non genuit non quia non potuit, ſed quia non oportuit, ſi ergo non quia non potuit, ergo potuit.

4 CONTRA ſi potentia generandi eſt in filio poſito quòd generet, nullum ſequitur impoſſibile, ſequitur aut ſcilicet quòd eſſet immoderata generatio & infinitas filiorum, ergo hæc potentia non eſt in filio. Quod autem hoc ſequatur patet, quia potẽtia generandi diuina aut eſt terminata ad vnum filium aut non, ſi ſic, non erit in potentia generandi niſi in patre reſpectu illius filii. Si non, qua ratione poteſt in duos & in tres & infinitos? vel dicatur quare non.

5 RESPONSIO. duo ſunt modi dicendi ad quæſtionem iſtam. Prius eſt eorum qui dicunt quòd potentia generandi dicit relationem paternitatis, quæ cum non ſit in filio nec potentia generãdi eſt in ipſo, & hic modus vt mihi videtur verior eſt & planior.

6 Alius modus eſt correſpõdens primæ opinioni. Et eſt talis quòd iſtud gerundium generandi poteſt accipi tripliciter, ſcilicet actiuè, paſſiuè vel imperſonaliter. Et primo modo potentia generandi eſt vt aliquis generet, & ſic nõ eſt in filio quia nlius nõ poteſt generare. Licet enim ſola eſſentia ſit ſecundũ iſtos id virtute cuius fit generatio, tamen quia ipſa hoc non habet niſi inquantũ eſt, ſecundum iſtos fœcunda, quod ad primum actum qui eſt generare, ratio cuius fœcunditatis ſortitur nomen & rationem potentiæ generatiuæ. Ipſa autem vt ſic non eſt in filio ſed ſolum tali fœcunditate expleta, ideo eſſentia vt habens rationem potentiæ generatiuæ actiuè non eſt in filio.

7 Sed diceret aliquis contra hoc ſic, omne abſolutum cõmune eſt tribus perſonis, ſed potentia generãdi actiuè eſt quid abſolutum vt ponit prima opinio, ergo eſt in filio & in omnibus perſonis.

8 Et ad hoc dicunt quòd illud quod eſt ſic abſolutum quòd nullo modo connotat reſpectum, eſt commune tribus perſonis: ſed abſolutum, quod connotat reſpectũ non eſt commune tribus, vt eſt ſapientia genita quæ tantum competit filio, potentia autem generandi actiuè licet intrinſecè non importet niſi ſolum abſolutum quod eſt eſſentia, ſecundum iſtos tamẽ vt eſt ad generare ex quo ſortitur nomen & rationem potentiæ generatiuè, actiuè connotat reſpectum primitatis ſibi coexiſtentem in perſona in qua eſt ſub ratione talis potentiæ, & hoc propter primitatem actus generandi reſpectu aliorum actuum, propter quod non eſt niſi tantum in prima perſona & non in ſecunda vel tertia.

9 Si autem gerundium ſumatur paſſiuè, ſic potentia generandi eſt in filio. 1. vt generetur & in ſolo filio. Sicut enim eſſe deum genitum competit ſoli filio, licet Deus ſit nomen commune, ſic potentia generandi paſſiuè cõpetit ſoli filio propter reſpectum connotandum proportionaliter vt in potentia generandi actiuè.

10 Si autem ly generadi ſumatur imperſonaliter, ſic dicunt q potentia generandi eſt cõmunis tribus perſonis. Nam potẽtia qua exercetur actus generãdi eſt in qualibet perſona, licet generare vel generari non ſit in qualibet.

11 Sed iſta non placent. primum non, quia ſupra oſtenſum fuit quòd potentia generandi eſt relatio & nõ eſſentia vt ſic. Nec ſecundum videtur valere, quia valde extraneus modus loquendi eſt dicere quòd aliquis habeat potentiam generandi, quia haberet potẽtiam vt generetur, quemadmodum eſſet extraneum dicere quòd paries habeat potentiam dealbandi, quia habet potẽtiam vt dealbetur aut quòd ignorans habeat potẽtiam docendi, quia habet potentiam vt doceatur.

12 Secundò, quia talis reſponſio in nullo vadit ad intentionem quæſtionis, nullus enim quærendo vtrum in filio ſit potentia generandi intendit quærere vtrum filius habeat potentiam vt generetur, ſed tantum vt generet, quia de hoc eſt difficultas ſi ponatur quòd potentia generãdi dicat tantum quid.

13 Tertium etiam non videtur bene dictũ, ſcilicet quòd potentia generandi (cùm gerundium imperſonaliter ſumitur) ſit in qualibet perſona, quia verbũ imperſonale & ſi determinatè non importat habitudinem ad perſonam agentem vel patientem, quia ex hoc imperſonale dicitur, tamen importat eam in vniuerſali & indeterminatè: verbi gratia: Cùm dicitur docetur imperſonaliter, vel habet potentiam docendi prout eſt gerundium verbi imperſonalis, nõ includitur determinatè habitudo ad perſonam quæ docet actiuè vel determinatè ad perſonam quæ docetur paſſiuè, tamen nunquam verificatur, niſi pro perſona cui competit aut cõpetere poteſt actus docendi actiuè vel paſſiuè, igitur licet ly generãdi imperſonaliter ſumptum non includat determinatè actionem vel paſſionem aut reſpectum ad generans vel genitũ, includit tamen indeterminatè, nec vnquã verificari poteſt quòd in aliquo ſit potentia generandi accipiendo imperſonaliter, niſi cui competit aut cõpetere poteſt generatio actiuè vel paſſiuè,

ſed generatio nullo iſtorum modorum poteſt competere eſſe, ergo nec potentia generandi etiam imperſonaliter loquendo, quod eſt contra dictum tertium.

14 AD PRIMVM argumentum dicendum quòd filius cum ſit perfecta imago patris perfectiſsimè imitatur patrem in his in quibus imitatio attendi ſoiet, hęc autem ſunt propriè quãtitas vel qualitas, vel aliqua per modum quantitatis vel qualitatis accepta: vnde de filio perfectè imitante patrem dicitur quòd eſt tantus & talis ſicut pater, ſecundum relationes autem non eſt propriè imitatio, quia nullus ſecũdũ eas dicitur ſimilis aut diſſimilis quod ad imitationem pertinet. Cùm ergo potentia generandi dicat relationem intrinſecè ſecundum eam non debet attendi imitatio, ſed ſolum ſecundum eſſentiam & materię eſſentialia in quæ tranſeunt quantitas & qualitas in diuinis, in his autem filius perfectè imitatur patrem, licet non in potentia generandi propter relationem quã includit.

15 Ad ſecundum dicendum quòd nõ eſt ſimile de ſcientia & potentia generandi, quia ſcientia merè eſt abſoluta, & ideo eſt omnibus communis, potentia autem generandi includit intrinſecè relationem ratione cuius non poteſt omnibus conuenire.

16 Ad tertium dicitur quòd Aug. dicere intendit quòd non eſt impotentia in filio nõ poſſe generare, ſed ex proprietate relatiua ſibi conuenit, &c.

DISTINCTIO OCTAVA.

Sententia literæ octauæ diſtinctionis in generali & ſpeciali.

NVnc de veritate ſiue proprietate. Superius oſtendit Magiſter trinitatem perſonarum in vnitate eſſentię. Hic autem proſequitur de his quę pertinent ad eſſentiam & perſonã. Sunt autẽ in diuinis tria, ſcilicet eſſentia communis, perſona diſtincta, & proprietas diſtinguens. Et circa hoc quatuor facit. Primò enim determinat de pertinentibus ad eſſentiam. Secundò de pertinẽtibus ad perſonas. Tertiò de proprietatibus. Quartò cõparat illa ad inuicẽ. Secunda in principio, cùm dicit ibi: Nunc autẽ ad diſtinctionem perſonarum. Tertia in principio. 20. diſtinct. ibi, nunc de proprietatibus. Quarta in principio. 30. diſt. ibi poſt prædicta. Prima diuiditur in tres ſecundum tria attributa eſſentiæ quę proſequitur. Primo enim determinat de eſſentiæ vnitate. Secundo de eſſentiæ incõmunicabilitate. Tertio de ſimplicitate. Secũda ibi, Dei autem ſolius. Tertia ibi, Eadem quæ ſola. Prima in tres partes. Primo enim proponit ſuum intentum circa diuinæ eſſentiæ vnitatem. Secundo circa propoſitum mouet dubitationem. Tertio dubitationem ſoluit. Secunda ibi, hoc autem diligenter aduertendum. Tertia ibi. Ecce hoc dicit Auguſt. Tunc ſequitur illa prima pars, dei etiam ſolius eſſentia, in qua determinat de ipſius Dei immutabilitate. Et diuiditur in duas. Primo proponit diuinam immutabilitatem. Secundo eam declarat per comparationem ad creaturas. Secunda ibi, vt enim ait Auguſt. Hæc eſt diuiſio & ſententia Magiſtri pro iſta lectione in generali.

2 In ſpeciali ſic procedit Magiſter. Et primo proponit quòd diuina eſſentia eſt ſummæ veritatis, incommutabilitatis, & ſimplicitatis, veritatis, quia eſſe ei verisſimè conuenit, nam & à verbo eſſendi proprium nomen habet, & oſtendit quòd Dei eſſe ſecundum Hieronymum nõ habet præteritum nec futurum quod qualiter intelligendum ſit aperit dicens, quòd eſſe Dei non nouit præteritum, quia ſemper erat, nõ definit eſſe, neq; nouit futurum, quia ſemper fuit nec incepit eſſe. Et hanc expoſitionem confirmat per Auguſt. Poſtea contra hoc obiicit dicens. Si enim eſſe diuinum non nouit præteritum vel futurum, quomodo ergo verba præteriti vel futuri temporis de eo dicuntur? Et reſpondet ad hoc quòd præterita verba de Deo dicuntur: non quia eſſe diuinum prę terito vel futuro ſubiaceat, ſed ad ſignificandum diuinam æternitatem & permanentem ipſius perpetuitatẽ, ſubdit etiam quòd eſſe diuinum non aduenit ei ab alio nec eſt accidens mutabile, ſed naturaliter ei ineſt. Tunc ſequitur illa pars Dei etiam ſolius in qua Magiſter primo proponit quòd eſſe diuinum eſt incommutabile. Secundo probat hoc quatuor rationibus, quarum prima talis. In omni mutabili eſt aliquid ſecundum accidens quo mediante fit mutatio (id autem ſumit ab Auguſtino) in Deo autem nihil eſt ſecundum accidẽs: ergo Deus eſt immutabilis. Secunda ratio eſt talis, quod habet veriſsimum eſſe ſemper ſeruat eſſe, Deus habet veriſsimum eſſe: ergo ſeruat ſemper eſſe, & omne tale incommutabile eſt: ergo Deus eſt incommutabilis. Tertia talis eſt, & ſumpta eſt ab Apoſtolo, & poteſt ſic formari, Omne quod mutatur moritur & mouetur ſecũdum aliquid ſui: quia dicit Augu. omnis mutabilis nonnulla eſt mors ipſa mutatio, ſed Deus ſemper eſt immortalis, ſicut dicit Apoſtolus: ergo Deus eſt immutabilis. Quarta ratio talis eſt, Omne quod mutatur mouetur vel per locum vel per tempus, ſed Deus nullo motu mouetur: ergo Deus eſt immutabilis: Deus ergo non eſt mutabilis: ergo eſt immutabilis verè. Et hæc eſt ſententia Magiſtri in ſpeciali.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum qui eſt vel eſſe, Deo conueniat propriè.

Hæc quæſtio penul. ar. 1. non eſt apud Tho. Sed vide non multum diſtantem vniuerſaliorem. Tho. 1. p. q. 13. ar. 3.

CIrca diſtinctionem iſtam quæritur de entitate Dei. Secũdo de eius immutabilitate. Circa primum duo quæruntur. Primum eſt vtrum qui eſt vel eſſe Deo conueniat propriè. Et videtur quòd nõ, quia nihil nominamus niſi ſecundum quod concipimus, ſed conceptus quem habemus de Deo quia eſt, eſt maximè confuſus & minimè proprius: ergo & nomen huic conceptui correſpondens minimè eſt proprium, tale eſt qui eſt vel eſſe: ergo &c.

2 Item agens æquiuocum nõ communicat cum effectu in ratione quam largitur effectui, ſicut ſol nõ eſt calidus, quia cauſa eſt æquiuoca caloris, ſed deus eſt cauſa æquiuoca reſpectu creaturæ, & largitur eſſe ei: ergo non cõuenit Deo eſſe. Et ſi non conuenit ei non eſt ei proprium.

3 IN CONTRARIVM eſt quod dicitur Exod. 3. Qui eſt, miſit me ad vos, &c. Et arguitur per rationem ſic. Cui ſoli competit nomen eſſentiæ illi proprium eſt eſſe, quia eſſentia ab eſſe dicitur vel econuerſo, ſed ſoli Deo cõpetit nomen eſſentiæ, vt patet per Hieron. ad Marcellum vbi dicit, Deus ſolus qui exordium non habet veræ eſſentię nomen tenuit, quia in eius comparatione qui verè eſt, quia incommutabilis eſt, quaſi non ſunt quę cõmutabilia ſunt: ergo ſoli Deo propriè competit eſſe.

4 RESPONSIO: proprium diuiditur contra commune & contra translatum, & ſic dicitur dupliciter. Dicimus enim quòd homo propriè ridet, pratum autem dum floret ridere dicitur non propriè ſed translatiuè. Dicimus etiam ꝙ homini proprium eſt ratiocinari ſentire autem non, ſed communè, licet vtrunq; conueniat homini propriè prout proprium diuiditur contra translatum.

5 Si ergo quæſtio quærat de proprio prout diuiditur contra translatũ (quod quidem habet rationẽ improprii) ſic dicẽdum eſt quòd Deo competit maximè propriè eſſe. Quod patet dupliciter. Primo ſic. Illa nominatio eſt magis propria prout nunc loquimur de proprio quę ſumitur ſecundum cognitiouem magis propriam, ſed talis eſt per hoc nomen qui eſt vel eſſe: ergo &c. maior de ſe patet: minor probatur. Cùm enim in hac vita nõ poſſimus videre Deum ſicut in ſeipſo eſt quencunque modum intellectus noſter determinet, circa ipſum deficit ſemper à modo quo ipſe in ſe eſt. Et ideo omnis affirmatiua cognitio de Deo quanto particularior eſt, tanto plus habet de improprietate determinando circa Deum modũ qui in ipſo non eſt, quanto autem vniuerſalior eſt tanto minus habet de improprietate, talis autem eſt cognitio ſi eſt ſecũdum quam imponitur ei hoc nomen qui eſt, &c.

6 Secundo ſic: illud nomen magis propriè cõpetit Deo quod importat plures perfectiones vnico modo & ſine cõtradictione alicuius limitationis. ratio huius eſt, quia de his quę fuit in creaturis ex quibus Deum cognoſcimus & nominamus ſolę perfectiones Deo attribuuntur, ſed eminentius quàm ſint in creaturis, quia in deo ſunt perfectiones omnes generaliter ſine exceptione, vnitę ſine diuiſione, infinitæ ſine limitatione: ergo illud nomẽ magis propriè cõpetit Deo quod importat plures perfectiones quoad primum, & vnico modo quo ad ſecundum, & ſine cõ-

tradi

tradictione & limitatione quo ad tertium, sed hoc est esse vel qui est. Dicit enim Dionysius quòd inter omnes diuinę bonitatis participationes primum est esse & quasi principium aliorum prębabens in se omnia prędicta secũdum quendam modum, vnicum est enim minimè determinatum & limitatum, ergo maximè propriè competit Deo. Et hanc rationem tangit Damascenus lib.3. cap.15.dicens sic: Videtur quidem omnibus principalius eorum quæ de Deo dicũtur nominibus esse qui est, quemadmodum ipse oraculo loquens Moysi in mõte,ait,Dic filiis Israel quòd qui est misit me ad vos. totum in seipso compræhendens velut quoddam pelagus substantiæ infinitum & indeterminatum.

7 *Si* autẽ quæstio quęrat de proprio vt diuiditur contra commune, sic dicendum est,ꝙ esse vel qui est non est proprium nomen Dei, est tamen aliquo modo appropriatũ. Primum patet, quia illud est propriũ quod soli conuenit: sic per oppositũ illud est cõmune quod pluribus cõuenit, sed esse non solum conuenit Deo, sed etiã creaturis:ergo non est Deo propriũ. Secundum patet,scilicet ꝙ est appropriatum, id est de communi tractum ad propriũ propter aliquam specialem rationem:dicitur enim aliquid appropriate tale,quia maximè est tale. Et hoc modo esse appropriate competit Deo. Quod patet sic, illud cui competit primo esse & nullo modo potest ei cõpetere non esse,dicitur maximè esse, & per consequens appropriate esse, sed Deo primo competit esse:& nullo modo potest ei competere non esse,quia ipse solus est necesse esse:ergo Deo competit maximè esse,& sic appropriate esse:maior patet,quia illud conuenit alicui maximè quod conuenit ei primo & sine respectu ad oppositum:minor similiter declarata est: sequitur ergo conclusio sic, ergo esse conuenit Deo non propriè,sed appropriate,hæc autem appropriatio non est respectu aliorum nominũ quæ simili modo possunt Deo appropriari sicut esse sapiẽtem, bonum,& huiusmodi,sed est respectu creaturarum, quia nulli creatuæ potest sic appropriari esse.

8 PER HOC patet responsio ad primũ argumentũ, solum enim probat quòd esse nõ est proprium Dei prout proprium diuiditur contra commune. & hoc conceſſum est. tamen non probat quin conueniat ei appropriate & propriè prout proprium dicitur contra translatum.

9 Ad secundum quod videtur probare quòd esse nullo modo competit Deo,dicẽdum quòd causa æquiuoca non communicat cum effectu in ratione specifica quã ei largitur,alioquin iam non esset æquiuoca,sed vniuoca,necesse est tamen quòd communicet in rationibus communibus & transcendentibus quę omnia circueunt sicut esse bonũ, & huiusmodi.

10 Argumentum in oppositum probat solùm quòd essentia & esse conueniant Deo appropriate, & hoc sonant verba Hieronymi,vt patet intuentibus.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum in solo Deo esse & essentia sunt idem.

Tho.1.p.q.3.ar.4.Nymp.4.metaph.q.5.

SEcundò quæritur, vtrum in solo Deo essentia & esse sint idẽ realiter. Et videtur quòd sic, quia nihil potest intelligi verè sub opposito eius quod est idẽ re cum ipso (sicut homo non potest intelligi cum opposito animalis vel rationalis) sed esse omnis creaturæ potest intelligi cũ opposito ipsius esse,quia potest verè intelligi nõ esse,ergo in nulla creatura esse & essentia sunt idem re.

2 Secundo modo sicut se habet esse actualis existentiæ accidentis ad accidens,sic se habet esse actualis existentiæ substantiæ ad substantiam, sed esse actualis existentiæ accidentis quod est inesse est aliud ab accidente, quod probatur ex hoc quòd potest manere sine inesse, vt in sacramento altaris:ergo,&c.

3 Item si essentia esset idem quod esse,tunc esset idem iudicium de ista, essentia est essentia, & essentia est, sed hoc est falsum, quia vna potest esse falsa altera existente vera, ista enim semper fuit vera,homo est homo,non autẽ ista, homo est:ergo &c.

4 Item nihil est in potentia ad seipsum, sed essentia est in potentia ad esse:ergo,&c.

5 Item sicut se habet materia ad formam & ad priuationem,sic se habet essentia ad esse & nõ esse,sed materia differt realiter à forma:ergo essentia differt realiter ab esse.

6 Item solus Deus est esse subsistens & illimitatum : sed si in creaturis esse & essentia essent idem re, creatura esset suum existens (quia quædam creaturæ per se subsistunt) haberent etiam esse illimitatum,quia esse secũdum se nullam limitationem habet. Tunc autẽ creatura esset purum esse,nihil habens præter esse admixtum,hoc autem est inconueniens:ergo, &c.

7 Item Boẽtius lib.de hebdomadis,hebdomadum prima dicit diuersum est esse & quod est, & quædam similia dicit hebdomadum secunda, dicit idem & quinta ex quibus videtur quòd essentia & esse realiter differant in creaturis.

8 Item Aug.li.1.de Trin. ca.1.dicit sic,propriè de Deo dicuntur quæcunq; in nulla reperiuntur creatura, exemplum ponit scriptura diuina sicut illud quod dictũ est ad Moysen, Ego sum qui sum,& qui est misit me ad vos. Cũ enim aliquo modo dicatur esse & corpus & animus, nisi proprio quodammodo vellet intelligi non illud vtiq; diceret. Ille autẽ modus non videtur alius, nisi quòd in ipso solo esse sit idem quod essentia:quare,&c.

9 IN CONTRARIVM est quod dicit Hugo de sacramentis parte.1.ca.19. ꝙ homo ex corpore & anima est suum esse. Et arguitur per rationẽ commẽtatoris,quia ens aut est per seipsum aut per aliquid additũ. Si per seipsum habetur propositũ,si per aliquid additum. Quærã de illo addito cùm sit vtrum sit per se aut per aliquid additum, si per seipsum eadem ratione fuit sistendum in primo. Si per aliquid additum, quæram similiter de illo & sic erit processus in infinitum quod est inconueniens.

10 Item quarta propositione de causis dicitur quòd prima rerum creaturarum est esse,sed hoc non esset,si differret realiter ab essentia,quia supponeret productionem essentiæ:quare,&c.

11 RESPONSIO, præter opinionem quæ ponit ꝙ esse & essentia in creaturis realiter differũt cuius rationes potiores tactæ sunt in arguendo opinionẽ illorũ, qui dicunt quòd non differunt realiter bifurcatur. Quidã enim dicunt quòd esse nihil aliud reale & absolutũ addit super essentiam,sed solũ respectum ad causam producentẽ. Dicunt enim quòd res habet duplex esse, scilicet essentiæ & esse existentiæ. Primum habet quælibet res ab æterno in quantum respicit Deum tanquã causam exemplarẽ,& est penitus idem re cum essentia,nec differt,nisi sola ratione, quod probãt,quia cognitio Dei qua cognoscit res ab æterno terminatur ad veram rem : quod non esset nisi res ab æterno haberent aliquod esse reale. Item exemplar respicit exẽplatum, & idęa idęatum,& creatiuũ creabile. Cùm ergo in Deo sit ab æterno exemplar & idęæ rerũ & potentia creatiua earum,sequitur ꝙ ab æterno sit exẽplatum & idęatum & creabile : hæc autem non sunt Deus, sed creatura : ergo creatura habet aliquid esse reale ab æterno quod non est secundum istos, nisi esse essentiæ quod habet creatura à deo sicut à causa exemplari,esse autem existentiæ habet à Deo sicut à causa efficiente, nec differt ab essentia nec ab esse essentiæ, nisi solo respectu quem habet ad causam suam vt est actu producens, ita ꝙ creatura sub esse existentiæ includit rẽ sub respectu quo actu producta est,quod concordat cum dicto cõmuni quo dicitur, quòd generatio & creatio & huiusmodi terminantur ad esse. *Henricus in summa.q. 23.ar.2.*

12 Hęc autẽ opinio non potest stare,nec quantũ ad illud quod primo dicit de ęternitate essentiarũ, nec quãtum ad illud quod secundo dicit,quòd esse existentiæ addit super essentiam æternam solum respectum, & quia primum nõ directè pertinet ad propositum, ideo de illo nihil dicetur nisi quantum cogunt rationes quas adducunt pro se. Sed de secundo quod est directè ad propositũ patet quòd nõ, verum est & hoc sic, esse existentiæ aut dicit solum respectum, aut solum fundamentum respectus, aut vtrunque. Primum nõ potest dici, scilicet quòd esse dicat solum respectum,quia tunc rem esse non esset aliud quàm ipsam referri,quod est inconueniens, quia referri in creaturis supponit esse. Item quia ad solum respectum non terminatur per se & immediatè aliqua actio. Ipsi autem ponunt quòd ad esse solum terminatur creatio. Nec potest dici quòd

includat vtrunq; (ſcilicet fundamẽtum & reſpectum) quia totum eſſe exiſtentię producitur à generante vel creante. Si ergo includeret fundamentũ quòd eſt eſſentię & reſpectum vtrunq; produceretur per creationẽ quod ipſi negãt, nec aliquis vnquã per eſſe rei duo intellexit, vnum abſolutum & aliud relatiuum. Relinquitur ergo ꝙ eſſe dicat ſolum aliquid abſolutum, quod tamẽ poteſt eſſe fundamentum reſpectus. Illud autem abſolutũ vel eſt penitus idem cum eſſentia ſola ratione differens ab ipſa, vel eſt aliquid additum eſſentiæ, quorum vtrunq; eſt contra eos.

13 Ratio autem prima eorum per quam probant æternitatem eſſentiarum (quod eſt præter propoſitum) eſt contra eos. Si enim oporteret illud quod à Deo eſt intellectũ ab æterno habere veram entitatem ab ęterno, cùm Deus ab æterno cognouerit res nõ ſolum quo ad eſſentiam, ſed quo ad earum exiſtentiam, conſequens eſt quòd creaturæ fuerint ab ęterno, non ſolũ quo ad eſſe eſſentiæ, ſed etiam quo ad eſſe exiſtentiæ quod eſt contra eos. Dicendum eſt ergo ad maiorem quòd cognitio dei qua cognoſcit res ab æterno, terminatur ad veram rem non quæ ſit ab æterno in actu, ſed tantum in potentia, non rei niſi obiectiuè ſed Dei, ex hoc enim ſolum creatura potuit eſſe, quia potuit eſſe obiectum vel terminus operationis diuinæ.

14 Ad ſecundam dicendum quòd in maiori non bene accipitur proportio ſicut debet accipi, totum enim debet accipi ſecundum potentiam vt dicatur idęa & idęale, exemplar & exemplare ſicut dicitur creatiuũ & creabile & tunc nihil ponitur actu ab æterno, ſed tantum ſecundum potentiã modo quo dictũ eſt. Si autẽ dicatur ꝙ exemplar requirit exemplatũ & idęa idęatum, ſicut creatiuum creabile, non bene dicitur, ſed debet dici ſicut creans & creatum & omnia accipiantur dicta ſecundum actum, & tunc ſicut Deus nõ fuit ab ęterno actu creãs, ſic nec fuit idęans vt ſic dicatur vel exemplans vt ſic liceat nomina fingere, propter quod nullo modo ſequitur quòd creaturę fuerint ab æterno. Item cum non ſint niſi quatuor genera cauſarum, neceſſe eſt quòd cauſa exemplaris coincidat cum aliqua earum non niſi cum efficiente, ergo, &c. Item omnes cauſæ quatuor ſunt reſpectu eiuſdem, ergo non eſt aliud eſſe reſpectu efficientis & exemplaris.

15 Alii autem ſunt qui dicunt quòd eſſe non eſt aliquid additum eſſentiæ differens realiter ab ea neq; ſecundum abſolutum neq; ſecundum reſpectiuũ, ſed differt ſolum ratione. Eſſentia ſignificat naturã rei in abſtracto. Ens verò dicit illud idem in concreto. Eſſe autẽ exiſtentiæ dicit illud idem cum nota copulæ verbalis vt ſit idem eſſe quod habere eſſentiam, ita ꝙ eſſe & ens & eſſe realiter idem dicunt ſub diuerſis modis ſignificandi. Fundatur autẽ hæc opinio in dicto Ariſtotelis. 5. metaphy. qui diuidit ens in ens ſecundum animam tantum, & in ens extra animam tantum quod diuiditur in decem prædicamẽta, & huius entis ſolius eſt eſſentia & eſſe extra animam de quo nunc quærimus. Sicut ergo ens extra animam quod diuiditur in decem prædicamenta, prædicat eſſentiam vniuſcuiuſq; rei de qua dicitur & non aliquid additum, vt dicit philoſophus. 4. metaph. ita quod idem ſint homo & ens homo, nec dicunt aliquid diuerſum niſi ſecundum dictionem repetitam, vt ibidem dicitur, ita de quocunque dicatur eſſe in re extra, non dicit aliud re ſed idem, ſicut enim omne ens vel eſt ſubſtantia vel quantitas, & ſic de aliis, ita omne eſſe eſt vel eſſe ſubſtantiam vel eſſe quantum & ſic de aliis, & ſic cum dicitur homo eſt vel linea eſt, & ſic de omnibus dicat eſſe idipſum quod ſubiectum ratione alicuius ſub eſſe contenti quod eſt eſſe ſubſtantiam vel eſſe quantitatem & ſic de cęteris, ſic cum dicitur homo eſt ens, vel linea eſt ens, hoc autem innuit Ariſtoteles. 5. metaphy. diſtinguendo ens extra in decem prædicamenta, dicit enim ſic, quoniam ergo prædicamentorum, alia quid eſt ſignificant, alia quale, alia quantum, alia ad aliquid, alia facere, alia pati, alia vbi, alia quando. Horum vnicuique eſſe idem ſignificat.

Cap. 7.

16 Confirmatur autem hæc poſitio multis rationibus. Primo ſic, ab ente ſecũdum quòd ens nihil poteſt eſſe realiter differens eo quòd ens omnia includit, ſed eſſe conuenit vnicuiq; in eo ꝙ eſt ens, vnde & vnum ab altero denominatur, & proprietas communis reducitur ad aliquã rationem communem ſecundum quam conuenit omnibus in quibus reperitur. Illa autẽ ratio non poteſt eſſe niſi ratio entis: ergo nõ eſt realiter differens à natura entis, ſed ens dicit eſſentiam illius de quo prædicatur & non eſt aliquid additum, ergo & eſſe dicit idipſum. Secundo ſic, ex eadem radice eſſe aut eſt in certo prędicamento aut eſt de tranſcendentibus. Non poteſt dici ꝙ ſit in certo prædicamento, quia non in prędicamento ſubſtantię, quia conuenit accidenti etiam ſine ſubſtantia exiſtenti vt quantitati in ſacramento altaris, nec in aliquo de prædicamentis accidentium, quia nullũ eſt quod neceſſario aſſequatur omne ens ſicut facit eſſe, nam quantitas prædicamentũ accidentis non conuenit ſubſtantiis ſeparatis quibus tamen conuenit eſſe, qualitas etiã non neceſſario aſſequitur omnia, quia Deus poſſet facere ꝙ quantitas haberet eſſe ſine qualitate æquè faciliter ſicut ſine ſubſtantia. Et eodẽ modo poteſt deduci in aliis prędicamentis. Relinquitur ergo quòd eſſe ſit de tranſcendentibus, & hoc videtur rationabile, quia de quocunque dicitur ens, de eis dicitur eſſe, ſed omnia tranſcendentia prædicant eſſentiam eorũ de quibus dicuntur & nõ aliquid additũ, ergo, &c. Simile enim iudicium videtur eſſe de omnibus tranſcendentibus. Et ideo cum ens vnum aliquid res non dicant aliquid additum eſſentiæ, videtur ꝙ idem iudiciũ ſit de eſſe. Tertio ſic, omne accidẽs ſupponit ſubiectum ſubſiſtens. Si ergo eſſe ſubſiſtentiæ ſit accidẽs additum eſſentiæ eo circunſcripto per intellectum, adhuc ſubiectum eſſet per ſe ſubſiſtens. Et illa aliquid intelligetur ſubſiſtens ſine eſſe ſubſiſtentię quod implicat contradictionem. Quarto ſic, plus dependet accidens à ſubiecto quàm ſubiectum ab accidẽte, ſed nos videmus quòd Deus poteſt ſeparare accidens à ſubiecto & ſeparatum conſeruare, vt dictum eſt de ſpeciebus in ſacramento, ergo multo fortius poteſt ſubſtantiam vel eſſentiam ſubiecti ſeparare ab omni accidente & ſeparatum conſeruare, ſed res nullo modo poteſt cõſeruari ſine eſſe, quia implicat cõtradictionem, ergo eſſe non eſt accidens additum eſſentiæ. Quinto ſic, eadem radice nulla ſubſtantia completa eſt in potentia ad eſſe ſimplex, ſic vt illud non habeat vel habere non poſſit niſi addito ſibi actu realiter ab ipſa diuerſo, ſed eſſe ſubſiſtentiæ ſubſtantiæ completæ eſt eſſe ſimpliciter: ergo eſſentia ſubſtantiæ completæ non eſt in potentia ad eſſe ſubſiſtentiæ tãquam ad actum ſibi additum, maior patet, quia illud quod eſt in potentia ad eſſe ſimpliciter nec illud habet niſi addito actu realiter diuerſo, illud eſt tantum in pura potentia tenens infimum gradũ poſſibilem in entibus, quia hoc eſt eſſe in potentia ſubiectiuè ad eſſe ſimpliciter quod non conuenit niſi materiæ primæ quæ eſt propè nihil ſecundũ Auguſtinum, ſed eſſentia ſubſtantiæ completæ ſiue ſimplicis (vt eſt angelus) ſiue compoſitæ, vt in corporibus, nõ eſt pura potentia tenens infimum gradum poſſibilem in entibus, hoc enim ſoli materiæ primæ cõpetit & nõ actui vel includenti actum ſicut eſt in omni ſubſtantia completa: ergo nulla completa ſubſtantia eſt in potentia ad eſſe ſimpliciter, ſic vt illud habere non poſſit, niſi addito ſibi actu realiter ab ipſo diuerſo, & hęc fuit maior, minor ſimiliter probatur, ſcilicet ꝙ eſſe ſubſiſtentiæ ſubſtantiæ completæ ſit eſſe ſimpliciter: ad hoc enim quòd aliquid dicatur eſſe ſimpliciter videntur ſolum duo requiri quãtum pertinet ad propoſitum. Primum eſt quòd ſit in rerum natura. eſſe enim ſolum in intellectu eſt eſſe ſecundum quid per comparationẽ ad eſſe in re extra. Secundum quod eſt, illud eſſe in re extra ſit tale quòd nõ ſupponat aliud. Alia autem ſupponunt ipſum. Per hoc enim habet quandam principalitatem ratione cuius dicitur eſſe ſimpliciter. Hęc autem ſunt in eſſe ſubſiſtentiæ ſubſtantiæ completæ, quia eſt eſſe extra animam & in ipſo fundantur omnia alia & ſupponunt ipſum: ipſum autẽ non ſupponit alia: ergo eſt eſſe ſimpliciter, & hæc fuit minor, ſequitur ergo cõcluſio, ſcilicet quòd eſſentia ſubſtantiæ completæ non eſt in potentia ad eſſe tanquam ad actum ſibi additum. Item eſſe actualis exiſtentiæ non eſt aliud quàm eſſe actu ens, & ſic eſt differentia entis condiuiſa contra ens in potentia, ſed differentia entis non dicit aliquid additum illi de quo prædicatur ſub ente, ſicut rationale non dicit aliquid additum illi de quo prædicatur ſub animali, &c.

17 AD RATIONES in oppositum respõdendum est, ad primã cùm arguitur nihil potest intelligi sub oppositio eius quod est idẽ cum ipso, dicẽdum ꝙ verum est, nisi facta essentiali transmutatione qua tamẽ facta potest intelligi (verbi gratia) de essentia hominis est esse animatũ propter quod non cointellecta trãsmutatione circa essentiam hominis impossibile est intelligere hominẽ esse sub opposito animati, vt intelligamus ꝙ homo maneat quo ad essentiam suã & non sit animatus, facta autẽ transmutatione circa essentiã, & ea cointellecta potest homo intelligi sub opposito animati, vt cùm intelligimus hominem esse mortuũ, intelligimus hominẽ sub opposito animati, & hoc est cointellecta mutatione circa essentiã hominis. Similiter in proposito manente essentia in essentialibus non possumus verè intelligere essentiã non esse, sed cointellecta mutatione essentiæ quo ad ea quæ sunt ei intrinseca potest intelligi essentia non esse quanuis essentia & esse sint idipsum, vel aliter quia essentia & esse vtrunq; dicitur secundũ actum & secundũ potentiã. Cùm ergo dicitur quòd essentia & esse sint idẽ, intelligendũ est proportionaliter sumendo, scilicet essentiã in actu, & esse in actu & essentiã in potentia & esse in potentia, & sic sumendo, vnũ non potest intelligi sub opposito alterius. Non enim potest verè intelligi quòd essentia in actu nõ habeat esse in actu, aut quòd essentia in potentia non habeat esse in potentia, potest tamen intelligi quòd essentia in potentia non sit actu, quia esse & essentia sic accepta nõ sunt idem. Vel dicendum quòd nihil potest verè intelligi esse subiectiuè sub opposito eius quod est idem cum ipso. Nec esset tia potest sic intelligi sub non esse quasi ipsa sit quoddam subiectum non esse, quia si esset subiectum, esset ens & haberet esse, & sic simul esset & non esset, sed quodlibet creatum potest verè intelligi sub opposito eius quod est de ratione sua non quidem subiectiuè, ita quòd maneat secundum in quod est & eius oppositum sibi conueniat, sed facta transmutatione verè dicitur de eo oppositũ eius quod prius dicebatur.

18 Ad secundum dicendũ quòd esse accidentis non differt realiter ab essentia nec potest ab ea saparari, & quando dicitur ꝙ imò, quia accidentis esse est inesse. Dicẽdum quòd hoc est intelligendum non secundum identitatem, sed secundum concomitantiam, quia accidens secundum naturam non esset nisi inesset, suum tamen inesse nõ esset suum esse: nam vnum manet in accidẽte separato virtute diuina altero non manente.

19 Ad tertium dicendũ ꝙ idem iudicium est de hac, essentia est essentia & essentia est, sumẽdo proportionaliter hincinde terminos secundum potentiam & actum, hæc enim semper est vera essentia est in actu, & similiter hæc essentia in actu est in actu, & eodem modo sumendo terminos secundum potentiam, sumendo autem secundũ potentiam subiectum & prædicatum secũdum actum vtraq; est falsa, scilicet ista essentia in potẽtia est essentia in actu, & hæc essentia in potentia est in actu.

20 Ad quartum dicendum ꝙ potentia & actus dicunt quandoq; diuersas res, quandoq; autem eandem sub alio modo. Exemplum primi est, cũ dicitur ꝙ aqua est in potẽtia vt sit calida. Exemplũ secũdi est vt cùm dicitur Sortes fuit prius in potentia postea in actu. Cùm ergo dicitur ꝙ nihil est in potentia ad seipsum, verũ est primo modo, quã potentiam aliqui vocant subiectiuã, sed secũdo modo nõ est verum, quia idem est in potentia ad seipsum secũdum alium & alium modum, & sic essentia secundũ potentiam dicta est in potentia ad seipsam acceptam secundũ actum & ad esse secundum actum quod est idem cum essentia in actu. Eodem modo esse creaturæ est in potentia ad esse & non esse, quia esse rei potest esse & potest non esse, propter quod per idem posset concludi quòd esse non sit idem sibi sicut quòd non sit idem cum essentia.

21 Ad quintum dicendum per interemptionem maioris, materia enim est in potentia subiectiua ad formam & ad priuationem, & ideo oportet quòd differat ab vtraq; secundum rem. Essentia autem non est in potentia subiectiua ad esse & nõ esse, sed obiectiua tantum, dicitur enim essentia esse in potentia ad esse, quia potest esse obiectum operationis diuinæ producentis eam in actu. Est etiam in potentia ad nos esse, quia ab ea potest subtrahi influentia diuina qua substracta res secundum totum quod in ea est cedit in nihil, esse autem sic in potentia ad esse & nõ esse, scilicet obiectiuè tantum non arguit quòd essentia differat realiter ab esse, sed potius oppositum, quia ipsamet essentia est obiectũ operationis diuinæ ipsam producentis.

22 Ad sextum dicendum quòd esse cuiuslibet creaturę substistentis est subsistens, nullum tamẽ est illimitatum. Et quod dicitur quòd esse secũdum se est illimitatum. Dicendum quòd esse in sua communitate acceptum est illimitatum ratione esse increati sub ipso cõtenti, quodlibet autem aliud esse siue sit subsistens siue non, siue sit idem cum essentia siue aliud, limitatum est ex eo quòd creatura est, neq; enim essentia limitat esse, quia essentia illimitata est omni illo modo quo & esse.

23 Ad autoritatem Boẽtii de hebdomadis potest dici ꝙ pro tãto dicit Boëtius quòd diuersum est esse & quod est, quia aliquid includitur in vno eorũ ex suo modo significandi quod non includitur in alio, vel vt verius credo ꝙ Boëtius nõ loquitur vniuersaliter in omnibus, sed in cõpositis, nec loquitur de esse existentiæ vt est commune ad esse in actu, & ad esse in potẽtia, sed solum de esse in actu. Et quia in compositis tota actualitas est à forma quæ differt à composito sicut pars à toto: ideo dicit quòd differt quod est (id est ipsum compositum) & quo est vel esse (id est forma) sicut totum & pars. In simplicibus enim secundum ipsum hæc non differũt secundum hanc intentionẽ: dicitur in eodẽ libello quòd id quod est participat ipsum esse. Circa quod est notandum, quòd tripliciter potest aliquid participare aliud. Vno modo sicut subiectum participat formam sicut homo dicitur participare albedinem, & hoc modo participans & participatum defferunt realiter. Secundo modo sicut totum partem vel aliquid sumptum per modum partis. Et hoc modo concretum dicitur participare abstractum, quia concretum significat per modum totius & habentis, abstractum verò per modum partis & per modũ habiti, & sic dicimus quòd homo participat humanitatem, quia humanitas significat per modum partis, licet realiter dicat totum. Et dicimus quòd homo participat rationabilitatem quæ partem dicit & per modum partis. Tertio modo dicitur aliquid participare aliud, quia habet illud diminutè respectu alterius in quo est perfectè, sicut calor aëris dicitur participatus respectu caloris ignis. Primo modo ens non participat essentiam aut esse, quia non se habet ad ea vt subiectum ad formam re differentem. Secundo autem modo & tertio ens vel id quod est potest dici participare essentiã & esse, quia ens se habet ad essentiam sicut concretum ad abstractum, & se habet ad esse actu sicut totum ad partem in compositis, esse etiam in omni creatura est diminutum respectu esse diuini. Et ideo potest dici participatum secũdo & tertio modis, licet non sit ab essentta diuersum.

24 Ad illud Augustini dicendũ est, quòd proprius modus quo esse conuenit Deo, non est quod in eo solo esse sit idem quod essentia, sed quia immutabiliter competit ei esse, & hoc patet ex his quę dicit. 5. lib. ca. 2. resumens illud verbum, vbi dicit sic, id solum quod non solum non mutatur, verùm etiam mutari omnino non potest sine scrupulo occurrit quòd verisimè dicatur esse.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum solus Deus sit immutabilis.

Tho. 1. p. q. 9. ar. 1. & 2.

POstea quæritur de immutabilitate Dei, vtrum solus Deus sit immutabilis. Et videtur quòd nõ, quia illud quod exit de ocio in actum vel de non operante fit operans, mutatur, sed Deus est huiusmodi, fecit enim creaturas ex tempore, cùm prius non fecisset: ergo &c.

2 Item si solus Deus sit immutabilis, omnis creatura est mutabilis, sed contra omne quod est mutabile, est mutabile in oppositum, sed oppositum mutabilis est immutabile: ergo si omnis creatura est mutabilis, erit mutabilis in immutabile. Si ergo Deus est immutabilis & omnis creatura mutabilis, omnis creatura est mutabilis in Deũ, quod est impossibile.

3 IN CONTRARIVM eſt quod dicitur Malac. 3. Ego enim dominus, & non mutor. Et Iaco. 1. apud quem non eſt tranſmutatio De creatura autem ſimul dicitur, & creatore in Pſal. mutabis, & mutabuntur: tu autem idem ipſe es, &c.

4 RESPONSIO: aliquid poteſt dici mutabile per potentiam quę eſt in altero tantũ, & aliquid per potẽtiam quę eſt in ipſo. Et vtroq; modo omnis creatura mutabilis eſt, deus autem immutabilis. Primũ patet. Et primo quod omnis creatura ſit mutabilis per potentiã quæ eſt in altero, & hoc ſic. Omne quod ſecundũ ſe totum dependet ex alterius virtute & operatione mutabile eſt ſecundũ ſe totum per ſubtractionẽ influẽtię illius, quia omne quod dependet ab aliquo quantũ depẽdet ſiue in fieri ſiue in eſſe, ſiue quo ad totum, ſiue quo ad partẽ tantum eſt mutabile per ſubtractionẽ influentiæ illius, ſed omnis creatura dependet ſecũdum ſe totã à Deo: ergo omnis creatura ſecũdum totum quod in ea eſt, eſt mutabilis per ſubtractionẽ influentiæ diuinæ. Item paris virtutis eſſe videtur producere rem in eſſe & facere eam non eſſe, imò in multis videmus ſecundũ eſſe facilius quàm primũ, ſed creatura à Deo potuit fieri ex nihilo: ergo poteſt à Deo reduci in nihil, vtraq; autem potentia, ſcilicet vt creatura producatur ex nihilo vel reducatur in nihil, eſt Dei & non creaturæ, niſi vocetur potẽtia non prohibitio, nihil enim poſitiuum ex parte creaturę ſubiicitur creationi, nihil etiam eſt in creatura producta, quod ſit in potentia ſubiectiua ad annihilationẽ, ſed ſicut creatura dicitur poſſe creari, quia poteſt eſſe terminus ad quem potentiæ diuinæ creantis, ſicut dicitur annihilari poſſe, quia poteſt eſſe terminus à quo potentiæ diuinæ influentiam ſuam ſubtrahentis. Patet ergo quòd omnis creatura eſt mutabilis per potentiam quę eſt in altero, ſed abſque dubio hæc non eſt proprie mutatio, quia de ratione mutationis proprie dictæ eſt q̃ aliquid vnum & idem ſe habeat nunc aliter quàm prius. Cùm ergo in creatione & annihilatione nihil vnum & idem ſe habeat nunc aliter quàm prius (quia quod incepit eſſe per creationem non fuit prius nec ſic nec aliter, quia omnino non fuit) Similiter quod deſinit eſſe per annihilationem, prius quidem habet eſſe, ſed poſtea non eſt nec ſic nec aliter, nec ſecundum ſe nec ſecundum aliquid ſui, quia penitus non eſt: ergo non eſt ibi proprie mutatio.

5 Si autem aliquid dicatur mutabile per potentiã quæ eſt in ipſo, adhuc omnis creatura eſt aliquo modo mutabilis vel ſecũdum formam, ſicut in omnibus generabilibus & corruptibilibus in quibus nihil eſt quod non pertineat ad mutationem, vel vt ſubiectum vel vt terminus, primo vel ſecundario vel ſecundum locum (ſicut in corporibus cœleſtibus) vel ſecundum electionem, ſicut in omnibus creaturis ſpiritualibus: & cauſa eſt, quia omnis motus & mutatio eſt propter non habitum, poſſibile tamen haberi. Sunt enim motus & mutatio alicuius imperfecti, quod ergo non eſt ſimpliciter perfectum poteſt mutari aliquo modo mutationis, ſed nulla creatura eſt omnino & ſimpliciter perfecta: ergo omnis creatura poteſt aliquo modo mutari.

6 Secundum patet, ſcilicet quòd Deus nullo modo ſit mutabilis & quidem quòd non ſit mutabilis ſecundũ potentiam quæ eſt in altero per creationẽ & annihilationẽ. Patet quia omne quod eſt ſic mutabile cauſam habet à qua ſecundũ ſe totum dependet, vt dictum fuit. ſed Deus cauſam non habet, ſed eſt omnium prima cauſa: ergo &c.

7 Quòd etiam nõ ſit mutabilis ſecundo modo, ſcilicet per potentiam quæ eſt in ipſo, patet quia quod eſt omniquaq; perfectũ, eſt omnino immutabile, ſed Deus eſt omniquaq; perfectus: ergo eſt omnino immutabilis, mãior patet & ex eo quòd motus & mutatio ſunt actus rei imperfectè (vt dictum eſt) & per inductionem, quod enim mutatur ſecundum locum pertingit ſecundum ſe vel aliquid ſui, ad aliquid quod prius pertingere nõ poterat, eſt etiam quantum & limitatum (quia quantum infinitũ moueri non poſſet) & hęc omnia ſonant imperfectionẽ: quod etiam mutatur ſecundũ formam ſubſtantialẽ vel accidentalem eſt ſubiectum alicuius formæ ſibi inhærentis, vel eſt forma inhærens, vtrique enim attribuitur mutatio, vni tanquàm termino alii tanquàm ſubiecto vtrunq; autem ſemper importat imperfectionem, ſubiectum quidẽ, quia eſt in potentia paſſiua ad formam, forma autem, quia eſt alii inhærens, & quantum ad ſuum perfectum eſſe ab alio dependens: quare, &c.

8 De mutatione autem ſecundum electionem quòd includat imperfectionem patet, quia mutatio ſecundũ electionem prouenit ex mutatione cognitionis (manente enim iudicio rationis eodem, ſimpliciter in velle & in particulari de aliquo eligendo, impoſſibile eſt electionẽ mutari) mutatio autem cognitionis non eſt niſi alicuius imperfectè cognoſcentis qui non nouit à principio & ſimul omne eligibile & omnes circunſtantias eius: quare, &c. Patet ergo quòd omne illud quod eſt omniquaque perfectum, nullo modo eſt mutabile, minor autẽ ab omnibus ſupponitur, ſcilicet quòd Deus ſit ſimpliciter & omniquaque perfectus, ergo nullo modo eſt mutabilis.

9 AD PRIMVM argumentum dicendũ eſt, quòd exitus de ocio in actum & nouitas operati nunquam arguit mutationem in operante, niſi ſit nouitas ſecundum operationem intra manentem. Illa enim non poteſt de nouo aduenire ſine qualicunque mutatione. Aliæ autem poſſunt. Si enim ſol ſemper ſtaret in hemiſpherio noſtro in eodem ſitu & luna ſuo motu quandoq; interponeretur inter nos & ſolem, ſol quandoq; non illuminaret nos, & quandoq; illuminaret nos, & quandoque illuminaret de nouo nulla facta mutatione in ipſo. Si etiam ſol eſſet cognoſcens & volens & illuminare eſſet in poteſtate ſuæ voluntatis, tunc ſol antiqua voluntate & æterna ſi æternam haberet, poſſet velle & per conſequens facere nouam illuminationem abſque quacunq; mutatione ſui, nec quo ad velle quod poteſt eſſe antiquum & æternum reſpectu voliti de nouo producendi, nec quo ad illuminare, quia nouum illuminare non ponit mutationem in illuminante, vt dictum eſt. Cùm ergo Deus agat per voluntatem cui ſubeſt quicquid voluerit poſſe, patet quòd ſine ſui mutatione poteſt noua producere.

10 Ad ſecundum dicẽdum quod mutatio ſemper eſt in oppoſitum ſed non ſecundum omnem conditionem eius quod mutatur. Alioquin nihil ſymbolicum eſſet inter id quod mutatur & illud in quod mutatur, quod falſum eſt, quia ſic non poteſt mutari aër in ignem cum vterq; ſit calidus, nec mutabile in aliquid mutabile cum conueniant immutabilitate, quod eſt abſurdũ: ſufficit ergo oppoſito ſecundum ea quæ ſunt per ſe & ſpeciales termini mutabilis, vt album, nigrum, calidum, frigidum: ſecundum conditionem autem ſubiecti vt eſt eſſe mutabile, vel ſecũdum generales conditiones terminorum non oportet nec eſt poſsibile eſſe oppoſitum. Si enim terminus à quo eſt qualitas, non oportet quòd terminus ad quẽ ſit non qualitas: imò neceſſario eſt qualitas: eſſe autem mutabilis eſt conditio ſubiecti. Et ſi aliquo modo conueniat termino conuenit vt generalis conditio ſecundum quam non eſt poſſibile attendere oppoſitum.

Secunda pars diſtinctionis octauæ, ſententia in generali & ſpeciali ſecundæ partis octauæ diſtinctionis.

EAdem quæ ſoia proprietas. Superiùs determinauit Magiſter de diuina immutabilitate. Hic determinat de diuina ſimplicitate. Et diuiditur in duas partes. Primo enim proponit quid intendit. Secundo probatur intentum. Secunda ibi, vt autem ſcias. Et hęc ſecunda diuiditur in duas. Primo oſtendit multiplicitatem. Secundo diuinam ſimplicitatem. Secũda ibi, Deus verò, &c. Prima iſtarum diuiditur in duas. Primo excludit ſimplicitatem à creatura corporali. Secundo à creatura ſpirituali. Secunda ibi, Creatura ſpiritualis. Et cum hoc ſequatur illa pars in qua oſtendit diuinam ſimplicitatem, quæ diuiditur in duas partes. Primo oſtendit diuinam ſimplicitatem. Secundo excludit omnia ab eo cõpoſita. Secunda ibi, quòd autem in natura diuinitatis. Hæc autem diuiditur in tres. Primo ſeparat à Deo accidentium prædicationem, per quod habetur quòd nõ eſt in ipſo compoſitio accidentis & ſubiecti. Secundo excludit quòd nec ſubſtantia de ipſo proprie prædicatur. Tertio oſtendit quòd in eo nulla eſt compoſitio. Secunda ibi, vnde non proprie dicitur. Tertia ibi, huius autem eſſentiæ multiplicitas. Hæc eſt diuiſio

&

& sententia in generali.

2 In speciali verò sic procedit Magister & proponit. Primo ꝙ essentia Dei simplex est, quia in Deo nulla est diuersitas siue accidentium siue formarum. Postea ostendit creaturæ corporalis multiplicitatem. Et dicit ꝙ in creatura corporali est vtraque diuersitas, secundum partium & accidentium siue formarum. Et ostendit postea ꝙ creatura spiritualis est multiplex, licet enim in ea non sit diuersitas partiū sicut in corporalibus, quantū ad hoc simplex dicatur, vnde anima est tota in toto & tota in qualibet parte corporis, est tamen in ea diuersitas accidentium, sicut determinat per exempla. Postea ostendit diuinam simplicitatem. Et dicit quòd Deus est summè simplex, nec obstat huic simplicitati pluralitas nominum quæ de Deo dicuntur, quia omnia vnum significant, ab eadem enim natura & simplici habet Deus quòd sub multiplicibus nominibus ei attribuantur. Postea ostendit quòd in Deo non sunt alia accidentia distrahendo per singula prædicamenta accidentis. Postea dicit quòd substantia dicitur de Deo improprie, quia Deus nulli accidenti subsstat, & sic patet quòd Deus propter suam simplicitatem in nullo genere. Postea dicit Deum summè & omnino simplicem & ab eo omnem compositionem remoueri, quod ex hoc ostendit quòd Deus est quicquid habet. Addit etiam vlterius quòd hæc simplicitas pluralitatem personarum non excludit cum dicitur Deus est quicquid hic intelligendū est, excepto eo quod relatiue dicitur, & in hoc terminatur sententia in speciali, &c.

QVÆSTIO PRIMA QVÆ est quarta.

Vtrum Deus sit omnino simplex.

Thom. 1. p. q. 3. ar. 7. & 8.

CIRCA istam partem distinctionis quæritur de duobus in generali. Primum est de simplicitate Dei. Secundum est de simplicitate creaturæ. Circa primum quæritur vtrum Deus sit omnino simplex. Et arguitur ꝙ non, quia omne quod melius est, est Deo attribuendum, sed apud nos composita sunt meliora simplicibus. (Compositum enim melius est quàm materia sola aut sola forma) ergo compositio est Deo attribuenda.

2 Item in quocunque est pluralitas realis illud est realiter compositum, sed in Deo est realis pluralitas relationum realium: Ergo in ipso est realis compositio.

3 IN CONTRARIVM est quod dicit Aug. 6. de Trin. quòd Deus verè simplex est & summe.

4 RESPONSIO: circa quæstionem dicenda sunt duo. Primum est, ꝙ Deus non est compositus in se. Secundum est, quòd non est alteri componibilis nec aliud sibi. Primum patet dupliciter. Primo ex primitate Dei (supposito quod declaratum est prius, scilicet ꝙ Deus est primum in entibus) & hoc sic, primū ens est primum vnum, sed Deus est primum ens: ergo est primū vnum, sed vnum compositione nō potest esse primum vnū: ergo Deus non est vnus compositione, sed simplicitate. Quod autem primum vnum non sit vnum compositione patet, quia sicut se habet entitas ad entitatem, sic se habet vnitas ad vnitatem, sed entitas cōpositi supponit entitatē partium: ergo vnitas eius supponit vnitatem cuiuslibet partis.

5 Secundo patet idem ex eius causalitate (supposito ꝙ Deus causam non habet) sic, omne cōpositum habet causam, sed Deus causam non habet, sed est omnium prima causa: ergo Deus non est aliquid compositum. minor supponitur, sed maior probatur quia duplex est compositio: vna est ex materia & forma, quia substantia de qua nunc loquimur (cum de Deo quærimus) nō componitur nisi ex materia & forma: alia est compositio ex subiecto & accidente, de qua dicetur in secundo articulo. Quod autem compositū ex materia & forma causam habeat, patet, habet enim duas causas intrinsecas, scilicet materiam & formam ex quibus componitur, habet etiā causam efficientem, quia vnio materiæ cum forma fit per agens quod introducit formā in materia: vnde Philos. 8. metaphysic. cum quæreret quare ex materia & forma fit vnum, dicit quòd non est aliqua causa nisi vnum principium motus quod est causa agens. Item patet per rationem idem sic: Omne illud quod de se non est necesse esse, habet causam efficientem, sed nullum compositum ex materia & forma est de se necesse esse: ergo omne tale habet causam efficiē tem. maior patet, quia quod de se non est necesse esse, potest nō esse quantum est de se, imò etiam quantum est de se non esset. Omne autem tale indiget aliquo reducente ipsum de non esse ad esse, & illud est solum agens: quare, &c. minor probatur, quia nō est maior necessitas compositi q̄ partium ex quibus componitur, imò minor: quæro ergo de forma quę est pars istius compositi vtrum possit esse sine materia vel non. Si potest esse sine materia cōpositum potest nō esse, quia compositum non est, nisi forma existente in materia. Si autem forma non potest esse nisi in materia, ergo de se ipsa nō est necesse esse, quia omne quod est de se necesse esse, potest esse excluso quocunq; alio. Si autē ipsa nō est de se necesse esse, nec compositum. Idem potest probari ex parte materię: & sic patet minor: sequitur ergo conclusio.

6 SECVNDVM principale: patet, scilicet ꝙ Deus non est alī cōponibilis, nec aliquid sibi. Cum enim Deus sit substantia actu ens, si est alteri componibilis, vel aliud sibi talis compositio est subiecti & accidentis: sed probo quòd hoc nō sit possibile, quia omne accidens habet causam efficientem cum de se non sit necesse esse, eo quòd nō potest sine alio esse: ergo accidens quod esset in Deo aut esset tantum effectiuè ab eo vel ab alio, non ab alio: quia tale accidens oportet quòd dicat perfectionem simpliciter: aliàs non esset in deo, sed Deus cum sit perfectissimus & primum perfectum, habet ex se quicquid perfectionis est & non ab alio: ergo tale accidens non esset effectiuè in Deo ab alio, nec ab ipso, quia idem simplex, & secundū idem, & respectu eiusdem nō potest esse in actu, & in potentia, sed deus per essentiam suam simplicem respectu talis accidentis potest esse agens, & in actu vt tu dicis. ideo respectu eius non potest esse in potentia & subiectum: ergo nullum accidens est ei componibile. Et confirmatur quia quod est simpliciter & omniquaq; perfectum, nō recipit additionem perfectionis, sed Deus est summè perfectus: ergo non recipit additionem cuiuscunq; perfectionis accidentalis.

7 AD PRIMVM argumentum dicendum ꝙ quicquid bonitatis est in creaturis, totum est Deo attribuendum. Et cum dicitur ꝙ composita sunt meliora simplicibus, dico ꝙ non in eo quòd composita, imò in hoc sunt minoris perfectionis & maioris dependentiæ, vt declaratum est in corpore quæstionis, vnde si ea quæ sunt in cōposito, essent in eo modo vnico & simplici, perfectius esse haberent. & sic est in deo, habet enim omnes perfectiones compositorum sicut esse subsistens quod nō habet materiam neq; formam.

8 AD SECVNDVM dicendum ꝙ realis pluralitas absolutorum in eodem facit realem compositionem, & talis pluralitas realis non est in Deo, sed realis pluralitas relationū inter se vel cum absoluto nullam facit compositionē, sicut inferius declarabitur, talis autē solum est in Deo, & nō illa quæ est absolutorum, propter quod in ipso nulla est compositio.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum anima componatur ex materia & forma.

Thom. 1. p. q. 75. art. 2.

SEcundo quæritur de simplicitate creaturæ & specialiter animæ rationalis, & quæruntur duo. Primum est, vtrum anima rationalis sit composita ex forma & materia. Secundum est, vtrum habeat partes quantitatiuas, quod idem est quod quærere vtrum extendatur extensione corporis, vel sit tota in qualibet parte corporis. Ad primum sic proceditur. Et arguitur quòd anima sit composita ex materia & forma, quia in habentibus ordinem posterius supponit prius, sed compositio materiæ cum forma prior est cōpositione subiecti cum accidente, cùm prima det esse simpliciter: secunda verò det esse secundum quid, cum ergo in anima sit compositio subiecti ad acci-

dens, puta eſſentiæ animæ ad ſuas potentias habitus & actus, videtur q̃ in ea ſit compoſitio materiæ ad formam quæ ab alia ſupponitur tanquam prior.

2 Itē in per ſe ordinatis non peruenitur de extremo ad extremū niſi per medium, ſed inter ens in actu et nihil mediū eſt pura potentia : ergo ex nihilo non peruenitur ad ens actu, niſi per materiā quæ eſt pura potentia, ſed anima facta eſt ex nihilo ens in actu: ergo eſt materia media & ſic compoſita eſt ex materia & forma.

3 IN CONTRARIVM eſt quod dicit Auguſt. 7. ſuper Gene. ad literam, q̃ anima non eſt nec ex materia corporali, nec ſpirituali.

4 RESPONSIO: Dicendum eſt abſolutè q̃ anima non eſt cōpoſita ex materia & forma. Cuius ratio eſt, quia ſi anima eſſet compoſita ex materia & forma præter iſtam materiā eſſet in homine quædā alia materia. (Alioquin homo & anima nō differrent) ergo iſtæ duæ materiæ aut ſunt eiuſdem rationis aut diuerſarū. Si ſint eiuſdē rationis, aut vtraque informatur aut totum compoſitum ex vna materia cum forma informat aliam materiam. Iſtud autem ſecundum nō pōteſt dici, quia quod eſt pura potentia ſecundum ſe, nullo modo poteſt eſſe actus, ſed materia quæ ponitur pars animæ ſi ſit eiuſdem rationis cum materia corporis eſt pura potentia: ergo nullo modo cōpetit ei eſſe actum vel partem actus: ergo nullo modo anima, vt dicit quid cōpoſitum ex materia & forma, poteſt ſecundum ſe totam informare materiam corporis: nec ſimile eſt de quantitate quæ informatur albedine, & nihilo minus informat ſubſtantiam, quia quantitas non eſt pura potentia, ſed actus quidā imperfectus & medius, propter quod poteſt habere rationem potentiæ & actus reſpectu diuerſorum. Relinquitur ergo quòd vtraq; materia informatur eadem forma, hoc autem eſt impoſſibile propter multa. Primo, quia duæ formæ eiuſdem rationis, nec immediatè nec ordine quodam poſſunt eſſe ſimul in eadem parte materiæ, nec pari ratione duæ materiæ eiuſdem rationis, nec immediatè, nec ordine quodam poſſunt ſimul eſſe ſub eadem forma.

5 Secundo, quia quando duæ materiæ ſunt eiuſdē rationis & eiſdem diſpoſitionibus afficiūtur, ſi vnio formæ cum vna earum eſt ſolubilis & cū altera. Si ergo duæ iſtæ materiæ quæ ſunt in homine ſunt eiuſdem rationis cùm perficiātur eiſdem diſpoſitionibus eo quòd ſunt indiſtinctę loco & ſubiecto, ſi vnio formæ cū altera earū eſt ſolubilis, eodem modo & cū reliqua. Sequitur ergo q̃ aut anima eſt corruptibilis per ſolutionē formæ ſuę à materia, ſi cut homo, aut vtraq;, ſcilicet tam homo q̃ anima eſt aliquid incorruptibile, quorum vtrunq; eſt falſum.

6 Tertio, quia quærā per quid illæ materię diſtinguntur, non ſecundū genus, quia in pura potentia (inquantū huiuſmodi) nō eſt diſtinctio, maxime cum loquamur de pura potentia eiuſdem rationis, nec per formam quæ eſt vna & vtraq; perficit, nec per quātitatem cum ſint indiſtinctæ loco & ſubiecto, nec per alias diſpoſitiones per eandem rationem: & iterum quia talis diſtinctio eſſet ſolum per accidens, impoſsibile eſt ergo q̃ illę materiæ ſint eiuſdem rationis. Si dicatur q̃ illæ materię efficiūtur vna dum anima eſt in corpore, ſequitur q̃ anima aut non eſt in corpore compoſita, & ita nō eſt eadem coniuncta & ſeparata, aut ſi ſit in corpore compoſita & in homine viuente nō ſit niſi vna materia, non differunt homo & anima, quę omnia ſunt abſurda ſecundum philoſophiā, & periculoſa ſecundum fidem.

7 Quarto, quia eadem forma nata eſt dare idem eſſe præcipuè materiæ eiuſdem rationis: ergo forma quæ ponitur pars animæ cum maneat eadem per ſe, dabit omni materię eiuſdem rationis idem eſſe: ergo ſi ex ipſa cū vna materia reſultat anima ſimpliciter, ex ipſa cum alia materia reſultabit eadem anima vel alia, & ita erunt duæ animę & vnus homo, niſi dicatur quòd homo eſt duplex anima. quod eſt abſurdum. nullo ergo modo poſsūt illę duæ materiæ eſſe eiuſdem rationis. Si verò dicatur quòd ſint alterius rationis propter hoc quòd aliquibus videtur inconueniens ponere materias diuerſarum rationū ſi vtraque ſit pura potentia ad eſſe pro eo quod in pura potentia non eſt gradus, res autem diuerſarum rationum neceſſario ſunt in diuerſis gradibus, adhuc eſt ſpeciale incō ueniens, quia illæ materiæ nō ſunt diuerſarum rationum quæ perficiuntur per eundem actum cum ratio potentiæ ſumatur ex actu, ſed iſtæ perficiuntur eodem actu, ſcilicet forma quæ eſt altera pars animæ: ergo non ſunt diuerſarum rationum: & ſic patet primum, ſcilicet q̃ anima non eſt compoſita ex materia & forma.

8 AD PRIMVM argumentum dicendum, quòd compoſitio materiæ cū forma prior eſt compoſitione ſubiecti cum accidente in eodem, quia materia nō recipit formam accidentalem, niſi recepta prius forma ſubſtantiali. Simpliciter autem compoſitio ſubiecti cum accidente prior eſt compoſitione materiæ cum forma. Non enim ſunt aliqua magis & minus compoſita per maiorem & minorem acceſſum ad aliquid compoſitum ſummè: ſed per maiorem & minorem receſſum ab eo quod eſt ſummè ſimplex. Et ideo minima compoſitio eſt prima, qualis eſt illa quę eſt ſubiecti & accidētis: ſumma compoſitio eſt extra, qualis eſt illa quæ eſt ex materia & forma ſubſtantiali: vnde vbicunque eſt hæc poſterior, eſt illa prior & non econuerſo.

9 Ad ſecundum dicendum, q̃ inter ens & nihil poteſt materia ſeu ens in potentia habere rationem medij dupliciter. Vno modo ſecundum ordinem compoſitionis & reſolutionis: & hoc modo materia eſt mediū inter ens materiale compoſitum & nihil, & tale ens actu eſt compoſitum ex materia, & natum reſolui in materiam. Sic autem non eſt materia materiæ inter animam & nihil. Alio modo poteſt materia vel ens in potentia habere rationem medij inter ens & nihil ſecundum dignitatem: & ſic non ſolum materia, ſed omnia quæ ſunt inter materiam primam & animam ſunt media ex quibus tamē oportet animam eſſe compoſitam.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum anima tota ſit in qualibet parte corporis, vel in toto ſit extenſa.

Tho. 1. p. q. 76. ar. 8.

AD ſecundum ſic proceditur. Et videtur q̃ non tota anima ſit in qualibet parte corporis, quia totum eſt extra quod nihil eſt, tertio Phyſic. Si ergo tota anima eſſet in qualibet parte corporis, nihil de anima eſſet in aliis partibus, quod eſt inconueniens.

2 Item ponamus q̃ aliquis natus fuerit ſine manu, poſtea per miraculum addatur ei manus, talis manus nō vificaretur per animā de nouo creatam (quia tunc duæ animæ eſſent in eodem ſuppoſito, quod eſt incōueniens) ergo per animam prius exiſtentem, ſed hoc non poteſt eſſe niſi per motum localem, vel extenſionem, nō per motum localem, quia talis motus non competit animæ in corpore ſuo, quod etiam mouetur localiter accedēdo ad vnum locū dimittit alium: & ſic oporteret q̃ anima tendens ad viuificandum illam partem dimitteret alias partes quas viuificabat quod eſt inconueniēs: relinquitur ergo quòd per extenſionem.

3 IN CONTRARIVM eſt quod dicit Aug. 6. de Trin. ca. 6. q̃ in vnoquoq; corpore in toto eſt tota anima, & in qualibet parte tota.

4 Et arguitur per rationem. Si anima eſſet quāta per ſe vel per accidens, nullo modo intelligeret vniuerſale, quia quod recipitur in quanto recipitur ſitualiter & non ducit in cognitionē, niſi alicuius ſitualiter exiſtentis hic, & nunc, & tale eſt ſolū ſingulare. Si ergo anima eſſet quāta id quod reciperetur in ea reciperetur ſitualiter, nec duceret, niſi in cognitionē ſingularis exiſtentis hic & nunc, quod eſt inconueniens.

5 RESPONSIO. cum totum ſit quod habet partes, ſicut contingit accipere triplex genus partium, ſic & triplicem totalitatē. Eſt enim quædā totalitas quæ eſt ex diuerſis partibus eſſētialibus, quę ſunt materia & forma. Eſt & alia totalitas quæ eſt ex partibus quātitatiuis vt in toto cōtinuo. Eſt etiā alia quæ eſt ſecundū partes virtuales ſiue potentiales. Prima totalitas nō conuenit animæ, vt patet ex præcedenti quæſtione. Tertia totalitas conuenit ei præcipuè ſecundum opinionem quæ ponit potentias animæ differre ab eſſentia ſecundum quam totalitatem anima non eſt tota in qualibet parte corporis, ſed

ſed ſecundum aliam & aliam partem potentialem eſt in alia & alia parte corporis. vt ſecundum viſum in oculo, ſecundum auditum in aure.

6 De ſecunda autem totalitate eſt dubium vtrum inſit animæ. Et ſunt circa hoc tres opiniones. Prima eſt q̃ nulla forma ſubſtantialis eſt quanta vel habens totalitatem partiũ quantitatiuarum. Quod probatur ſic, ſi forma ſubſtãtialis eſſet aliquo modo quãta, ſcilicet extenſa, vel hoc eſſet ratione ſui, vel ratione ſubiecti in quo recipitur. Nõ ratione ſui cũ hoc ſit propriũ quãtitatis, nec ratione ſubiecti in quo recipitur, quia immediatum ſubiectum formæ ſubſtantialis eſt prima materia quæ de ſe non eſt quanta aut diuiſibilis. ergo forma ſubſtantialis nullo modo eſt quanta.

7 Quicquid autẽ ſit de concluſione illa ratio non valet, quia ad hoc q̃ forma ſubſtantialis ſit quanta per accidens, non requiritur quod recipiatur in ſubiecto quanto, ſed ſufficit q̃ ſit ſubiectum vel pars ſubiecti recipientis quãtitatem: vnde ſecundum omnes materia extenditur, & eſt quãta non per ſe, nec quia ſit in ſubiecto quanto, ſed quia eſt ſubiectum vel pars ſubiecti quanti, clarius enim eſt quòd ſubiectum vel pars ſubiecti quantitatis afficiatur & denominetur à forma ſibi inhærente quàm econuerſo. Et ideo licet forma ſubſtantialis non recipiatur in materia quanta, quia tamen eſt ſubiectum vel pars ſubiecti quantitatis ſicut & materia videtur poſſe eſſe quanta per accidens.

8 SECVNDA opinio eſt, q̃ inter formas ſubſtantiales omnes formæ inanimatorum ſunt quantæ per accidens. Nulla autem anima eſt per accidens quanta. Quod probatur tripliciter. Primo ſic, illa forma quæ non reſpicit æqualiter totum & partem, nec æqualiter denominat totum & partem, non eſt quanta per accidens, quòd forma quanta per accidens æqualiter denominat totum & partem, vt patet de albedine & cõſimilibus, ſed anima nõ æqualiter denominat totum & partẽ. Nõ enim quælibet pars animalis eſt animal, ſicut quælibet pars ignis eſt ignis, quare &c. Secundo ſic: Forma quæ eſt quãta per accidens non requirit diuerſitatem in partibus, quia conditio quãti eſt habere partes vnius rationis, ſed anima requirit in ſuo perfectibili diuerſitatẽ partium. ergo &c. Tertio ſic, Forma quæ non habet eaſdem operationes in toto & in omnibus partibus nõ eſt quanta per accidens, ſed talis eſt omnis anima, quia habet diuerſas operatiões in diuerſis partibus ſui perfectibilis, ergo nulla anima eſt quanta per accidẽs. Et per eaſdem rationes apparet quòd formæ inanimatorũ ſunt quantæ per accidens, quia æqualiter denominant totum & partem, nec requirunt diuerſitatem ſui perfectibilis, habẽt etiã ſimiles operationes in omnibus partibus. Exemplum de igne & conſimilibus.

9 Iſta autem opinio non habet veritatem: quia ſecundum Philoſ. 2. de anima, plantæ, & quædam animalia deciſa viuunt tanq̃ anima in his exiſtente actu quidem vna, potẽtia verò plures. Ex hoc ſic arguitur: in partibus plantarũ, & animaliũ deciſorũ eſt aïa, ergo per ſolã diuiſionẽ, vel per nouã generationẽ. nõ per nouã generationẽ, quia nullũ generãs apparet, nec talis alteratio qualis cõſueuit ſecũdũ naturã præcedere generationẽ, ergo eſt ibi per ſolã diuiſionem, ſed illud quod diuiditur diuiſione alterius, extenditur extenſione illius, ergo animæ plantarũ & animalium aliquorum extenduntur, & ſunt quantę per accidens. Nec rationes concludunt in aliquo. Primam non, quia in nullo repugnat formę quantę requirere diuerſitatem in partibus, & habere diuerſas operationes in eis, & per conſequens diuerſimode denominare totum & partem. Ex quibus procedunt illæ tres rationes. Hæc enim licet nõ conueniant animę, quia quanta eſt (partes enim quantitatis inquantum quantæ ſunt vnius rationis ſunt) tamen competunt ei inquantum eſt perfectior formis inanimatorum, propter hoc enim eſt principium plurium operationum, & per conſequens requirit diuerſas diſpoſitiones ſecundum quantitatem in partibus ſui perfectibilis mediantibus, quibus exercet illas diuerſas operationes, & ſic diuerſimode denominat totum & partem, & ipſas partes adinuicem, nec rationes declarant oppoſitum niſi per exemplum in rebus inanimatis, quòd non ſufficit, quia illa non competunt formis inanimatorum, non quia quantæ, ſed quia imperfectę in quibus exceduntur à formis animatorum.

10 Tertia opinio eſt, q̃ omnes formæ quæ educuntur de potẽtia materię extenduntur & ſunt quãtę per accidẽs, & tales ſunt omnes formæ naturales excepta anima rationali, & iſtius aſſignatur duplex cauſa. Quidã aſſignant hoc pro cauſa, quia forma quę educitur de potentia materię ſic educitur q̃ pars educitur de parte, & totum de toto. Et ideo tota forma recipitur in tota materia, & pars in parte, & nõ tota in parte, & hoc eſt extẽdi & eſſe quantum per accidens.

11 Iſta autẽ ratio in nullo dat cauſam extenſionis: ſed petit quod debet probare: quod patet ſic: ſicut forma præexiſtit in potentia paſſiua materię ante generationem, ita præexiſtit in potentia actiua agentis: ſed forma non ſic dicitur eſſe in potentia agentis quòd ipſa tota vel aliquid eius præexiſtat in agente: ſed ſolum quia in virtute agẽtis eſt eam producere: ergo eodem modo forma non dicitur præexiſtere in potentia paſſiua materię, nec de ea educi: quia forma vel aliquid eius materiæ præexiſtat in materia: ſed ſolum quia per agens naturale poteſt ad ipſam tranſmutari & ipſam recipere. Ex hoc ſic arguitur, ſicut forma educitur de potentia paſſiua materię, ſic (& forte verius) educitur de potentia actiua formę agentis. Sed nos non dicimus quòd tota forma geniti educatur de tota forma generantis, & pars de parte: ergo non debemus dicere q̃ tota forma geniti educitur de tota materia & pars de parte. Secundo, quia materia non habet partem niſi per quantitatem. Et ſimiliter eſt de forma, ita q̃ totalitas & partialitas eſt formaliter ipſa quantitas, vel per quãtitatem, vt magis patebit inferius: igitur ſi forma ſubſtantialis educatur dè materia tota de tota & pars de parte, iam materia & forma ſupponitur quanta: hoc autẽ eſt quod nũc de forma quęritur: ergo ſupponitur quod petitur. Itẽ quod dicitur q̃ forma quę educitur de potẽtia materię: pars in parte recipit, veritatẽ nõ habet: forma enim ſubſtantialis recipitur in materia ante omnem quantitatem ſaltem ſecundum ordinem naturæ: ſed præter quantitatem non eſt in materia, neq; in forma totum & pars, vt dictum eſt: ergo in receptione formæ in materia non eſt aſſignare q̃ pars recipiatur in parte, nec totum in toto, accipiendo propriè totum pro eo quod habet partes, ſed ſolum accipiendo totum pro perfecto: quia totum & perfectum idem ſunt, vt habetur 3. Phyſ. Cuius enim nihil eſt extra, ipſum eſt totum & perfectum, vt ibidem dicitur: iſta ergo nõ eſt ſufficiẽs cauſa q̃ forma educta de potentia materiæ extendatur ita q̃ pars educatur de parte materię & recipiatur in parte.

12 Secunda cauſa quæ aſſignatur eſt talis, vbicunque forma ſic dependet à materia q̃ ipſa ſecundum naturam nullo modo eſſet niſi eſſet in materia, omnis talis forma ſequitur conditiones materiæ in omnibus, ſcilicet in extendi & operari & omnibus aliis, & cauſa eſt, quia eſſe eſt fundamentum præſuppoſitum à poſterioribus perfectionibus, propter quod illud quod dependet à materia quo ad eſſe depẽdet quo ad perfectiones poſteriores, nunc eſt ita q̃ omnes formæ quæ educuntur de potentia materiæ ſic dependẽt à materia quòd ſecundum naturã nullo modo eſſent niſi eſſent in materia, ergo ſequuntur conditiones materię in omnibus aliis, ſcilicet in extendi & operari: & tales ſunt oẽs formę nõ ſolum inanimatorũ, ſed etiã animalium quantumcunq; perfectorum præter hominẽ. Et ideo omnes extenduntur quantumcunq; ſint perfectæ præter auimam humanam, & diuiduntur diuiſo toto: veruntamen aliquæ earum manent diu poſt diuiſionem, ſicut in plantis & in animalibus annulofis, licet minus q̃ in plantis, aliquæ autẽ vel cum ſua diuiſione corrumpuntur, vel ſi mancãt hoc eſt per minimam morulam temporis, ſicut conuenit animalibus perfectis, & cauſa huius permanentiæ maioris vel minoris, eſt perfectio formæ maior vel minor, quia forma magis perfecta requirit in ſuo perfectibili maiorem diuerſitatem in organis, propter hoc quòd eſt principium plurium operationum. Et ideo poſt diuiſionem ſui perfectibilis aut non manet, aut minus manet: & hoc dicit Philoſophus in fine primi de ani

de anima poſt verba prius allegata dicens ſic: ſi autē non permaneant nullum eſt incōueniens. Inſtrumenta enim non habent quibus ſaluent naturā, vnde perfectioni formæ eductæ de potentia materię, nō repugnat extendi vel diuidi ſicut quidam putant, ſed tantum ei repugnat diu manere poſt diuiſionē: anima autē intellectiua non dependet ſic à materia quantū ad eſſe, ſicut probat eius ſeparatio, & ideo non ſequitur conditiones materiæ, nec in operari nec in extendi, nec in aliis quæ perficiunt materiam: vnde anima intellectiua in corpore, nec extenditur quantitate, nec afficitur aliqua qualitate materiæ, quod tamen patiuntur omnes aliæ formæ.

13 Hæc autē cauſa licet accedat ad veritatē, tamen non ſufficit niſi plus addatur, quia quantuncūq; forma dependeat à materia, ita vt ſine ea eſſe non poſſit, non oportet tamen propter hoc ꝙ afficiatur omnibus diſpoſitionibus quibus materia afficiatur, niſi illa forma ſit ratio receptiua talium diſpoſitionum vel econuerſo: verbi gratia ſapor dependet à materia vel à ſubiecto actu ente tanquā ab illo ſine quo non poteſt eſſe. Et idem eſt de colore, ſed quia color non eſt ratio recipiendi ſaporē nec econuerſo, ideo ſapor non afficitur colore nec color ſapore: vnde nō eſt verum dicere ꝙ ſapor lactis ſit albus, nec albedo ſapida, quanuis idem ſubiectum afficiatur vtroq;, & ſimiliter (vt videtur) ſi forma ſubſtantialis nō eſt ratio receptiua quantitatis nec econuerſo, quātumcunq; ipſa dependeat neceſſario à materia, nunq̄ tamen propter hoc afficietur quantitate ita vt ipſa ſit realiter quāta, ſicut nec ſapor eſt realiter albus. Talia enim non afficiunt ſe mutuo, quāuis afficiant idem cōmune ſubiectum. Si autē forma ſubſtantialis ſit ratio receptiua quātitatis, tunc videtur ꝙ debeat affici quātitate & extendi. Et ſi in homine nō eſt alia ſubſtantialis forma ab anima rationali, tunc anima rationalis erit in homine ratio receptiua quātitatis, ſicut aliæ formæ ſubſtantiles in cęteris rebus, & ſic augmentabitur difficultas, quare anima rationalis non eſt quāta: & aliæ formæ ſubſtantiales ſunt quantæ, cùm omnes formæ ſubſtantiales cōueniant cum anima rationali in hoc ꝙ ſunt ratio receptiua quantitatis: videtur enim ꝙ implicetur contradictio, ſi dicatur ꝙ ſubiectum quātitatis vel ratio eius receptiua non ſit quāta, ſicut ſi diceretur ꝙ ſubiectum albedinis & ratio eius receptiua non ſint alba: propter hoc dimittendo ad præſens difficultatem prædictā, quia in ſequenti quæſtione inquiretur de ea.

14 Reddenda eſt alia cauſa quare anima rationalis nō eſt quāta ſicut cæterę formę ſubſtātiales. Et eſt talis, quia omnis res quę eſt purè & ſimpliciter corporalis, eſt capax paſſionis ſeu proprietatis quæ eſt per ſe & ſimpliciter & inſeparabiliter conditio corporeitatis: ſed materia & omnis forma generabilium & corruptibilium ſub anima rationali eſt purè & ſimpliciter corporalis quia nō ſunt nec eſſe poſſunt per naturam niſi in corpore cuius ſunt per ſe partes: anima autem rationalis quāuis ſit per ſe pars compoſiti corporalis, tamen non eſt inſeparabiliter, propter quod cùm tam materia q̄ cæterę formę ſub anima rationali ſint res corporales purè & ſimpliciter capaces, ſunt nō ſecundum ſe, ſed in toto quantitatis, quę eſt paſſio vel proprietas per ſe & inſeparabiliter rerū corporaliū, quia nec ſubſtantia dicitur corpus niſi quia eſt talis natura quę eſt capax quātitatis, quę etiā in ſuo genere vocatur corpus: anima autē propter ſui ſeparabilitatem à corpore nō eſt capax quātitatis, quia nō eſt pura res corporalis, quanuis ſit pars cōpoſiti corporalis, & cauſa partialis recipiendi quantitatem, ſuppoſito ꝙ in homine non ſit alia forma ſubſtantialis prętер animā, qualiter autem anima poſſit eſſe cauſa receptiua quantitatis & non ſit quāta, in quę ſtione ſequenti dicetur.

15 AD RATIONES. Ad primā dicendum ꝙ totum eſt extra quod nihil eſt: verum eſt ſecundū omnimodam & veram rationem totius, & ſic anima & quælibet forma non eſt tota niſi vbi eſt in aliquo, ſicut in proprio ſubiecto proportionato perfectibili, hoc autē modo anima non eſt in aliqua parte tota, ſed ſolum in toto corpore perfecto non carente aliqua parte debita ſpeciei ſecundum naturam. Et ideo anima non eſt extra propriū proportionatum perfectibile: eſt tamen extra ſingulam partem illius perfectibilis.

16 Ad ſecūdum dicendum ꝙ in membro de nouo adito per miraculum eſt anima non per creationem nouæ animæ aut partis: ſed eadem quæ prius perficiebat totum ſine parte, nūc perficit totum cum parte: nec iſtud eſt per motum localem animę, ſed per vnionem & concomitantiam partis ad totum, licet enim illud quod eſt alicubi ſicut in loco nō incipiat eſſe alibi ſicut in loco niſi per motum localem, tamen id quod eſt in aliquo ſicut forma in materia poteſt de nouo eſſe in aliqua materia ſibi adiuncta non per motum localem, ſicut anima de nouo vnitur materię nutrimenti vniti corpori animalis & conuerſi in ipſum, & hoc fit non per motum animę, ſed per vnionem alimenti ad corpus prius animatum, & ſic fieret in propoſito concurrente miraculo.

17 Ad rationes autem alterius partis, quanuis ſint ad concluſionem veram, tamen quia aliquæ non bene procedunt, ideo ad eas reſpondendum eſt. Et primo ad autoritatem beati Auguſtini, quia beatus Aug. æquè loquitur ibi de anima ſenſitiua etiam in quocunq; bruto, ſicut de anima intellectiua. Dicit enim ſic. 6. de Trin. cap. 6. Anima nō mole diffunditur per ſpacium loci, ſed in vnoquoque corpore & in toto tota eſt, & in qualibet parte eius eſt: & ideo cum ſit aliquid in quauis exigua particula corporis quod ſentiat anima, quanuis non ſiat in corpore toto, illa tamen tota ſentit, quia totam nō latet: ecce ꝙ beatus Auguſtinus dictū ſuum probat de anima ſenſitiua & per actum ſentiēdi communem nobis & omnibus brutis: & tamen multi tenent & veritas habet, quòd anima ſenſitiua in quibuſdam brutis (& fortè in omnibus) extenditur extenſione corporis. Oportet ergo, vel ꝙ dictum Auguſtini intelligatur de omni & in omni animato, & tunc reputabitur falſum ab omnibus tenētibus dictum Ariſtotelis prius allegatum, ꝙ plantę & quædam animalia deciſa viuunt, vel quòd aliter exponitur quàm de excluſione extenſionis quantitatiuę.

18 Ad aliud cum dicitur ꝙ ſi anima eſſet quāta nō cognoſceret vniuerſale, dicendū eſt ꝙ falſum eſt. Et ad probationē reſpōdendum eſt quòd dato ꝙ anima eſſet quanta per accidens, non oporteret ꝙ talia reciperentur in ea quantitatiue & ſitualiter.

19 Sed dato quòd ſic reciperentur in anima, nō ſequeretur ꝙ ducerent ſolum in cognitionem ſingularis ſitualiter exiſtentis, quia ſi ſolum ducerent, hoc eſſet vel ratione ſingularitatis, vel ratione quantitatis, non ratione ſingularitatis, quia ſecundum iſtos aliquid exiſtens in intellectu ducit in cognitionem vniuerſalis. Et tamen omne quod eſt ſubiectiuè in intellectu eſt quoddam ſingulare: ergo non obſtāte ſingularitate eius quod recipitur in anima adhuc poſſet ducere in cognitionem vniuerſalis. Nec iterū talis repræſentatio poſſet impedire, quia illud repręſentatiuum eſſet quantum quia magis opponitur rationi vniuerſalis ſingularitas quàm quantitas, ſed ſingularitas non impedit talem repręſentationem, vt dictum eſt, ergo nec quantitas.

20 Et iterum dato ꝙ eſſentia animę eſſet quanta, non oporteret tamen potentiam intellectiuam eſſe quantam ſicut nec oporteret intellectū eſſe actum corporis: quanuis anima intellectiua ſit actus corporis, quia potentia intellectiua ineſt animę ſecundum ſe & non quatenus perficit corpus. Cum ergo quæ repræſentant vniuerſale recipiātur in potētia intellectiua & nō in eſſentia animę (nullus autem ponit potentiam intellectiuam extendi extenſione corporis) nihil prædictorum ſequeretur, dato quòd poneretur eſſentia animę extendi.

21 Efficacior autem via quàm iſta ſit ad ponēdum animam non eſſe quantam, eſt illa quæ ſumitur ex diuiſione quanti, quia quod extenditur extenſione corporis, diuiditur diuiſione corporis, ſed anima humana non diuiditur diuiſione corporis, ergo non extenditur extenſione eius. Maior patet ex ratione quanti, quia eſſe quantum eſt diuiſibile, vt habetur quinto Metaphyſicæ. Minor probatur, quia ſi facta diuiſione alicuius partis corporis à toto, anima diuideretur, aut in parte diuiſa remaneret anima aut nō, ſi remaneret, tunc anima vna per diuiſionem fieret duæ, quod prima facie eſt nō ſolum inconue

conueniens in Philosophia, sed erroneum in fide. Et iterum anima illa parte cessante viueret aut corrumperetur & sic anima rationalis esset corruptibilis, quod adhuc est erroneum, aut separaretur, & sic quot partes corporis diuiderentur à corpore tot animæ separarentur partibus illis cessantibus viuere: quod iterum est æquè erroneum. Si verò in parte diuisa non remaneret anima quæ tamen erat ibi prius per extēsionem secundū positionem quę dicit eam esse quātam, adhuc non videtur quòd hoc possit esse nisi per sui corruptionem vel separationem, vt prius, nec legi ad hoc clarā ac sufficientem responsionem, quanuis dentur aliquę euasiones. vnde eadem ratione seu fide qua tenetur ꝙ anima sit incorruptibilis tenendum est ꝙ ipsa non est quanta nec extensibilis.

QVÆSTIO QVARTA.

Quid est ratio recipiendi quantitatem an materia an forma.

DEinde quæritur de hoc quod suppositum est (videlicet) vtrum sola materia sit ratio recipiendi quantitatem, vel sola forma, vel totum compositum. Et arguitur ꝙ sola materia, quia si forma vel totum compositum ratione vtriusque partis esset immediatum receptiuum quantitatis, sequeretur ꝙ anima rationalis esset quāta saltem per accidens, sed hoc est falsum (vt patet ex præcedente quæstione) ergo & illud ex quo sequitur probatio consequentiæ, quia immediatum receptiuum quantitatis oportet esse quantum, saltem per accidens, sed suppositā vnitate formæ in homine anima est immediatum receptiuum quantitatis, vel totale si sola forma sit immediata ratio receptiua quātitatis, vt partiale si totum compositū sit immediatè receptiuum ratione vtriusque partis. ergo oporteret ipsam esse quantam saltem per accidens.

2 Item quædam accidentia sunt quæ conueniunt supposito ratione solius formæ, sicut homini conuenit intelligere ratione solius animæ: ergo pari ratione aliqua accidentia conueniunt cōposito ratione solius materiæ, sed tale accidens maximè videtur esse quātitas quę est primū accidens inter accidentia corporalia. Ergo &c.

3 IN CONTRARIVM est quod dicit Aristoteles in fine primi Physicorum, ꝙ materia cū forma est causa omnium accidentium quæ sunt in ea sicut mater (hoc est subiectiuè & receptiuè) ergo sola materia nullius accidentis est subiectum, sed cum forma.

4 RESPONSIO, ad quæstionē istam: dicunt quidam quòd sicut ex parte agentis est considerare id quod agit & rationem agēdi, sic ex parte patientis seu recipientis est considerare illud quod recipit & rationem recipiendi: dicunt ergo ꝙ illud quod recipit quantitatem est ens actu, videlicet compositū ex materia & forma: sed ratio recipiendi est sola materia, tamen ordine naturæ præexigitur forma substantialis in materia ante quantitatē, non quidem vt ratio recipiendi quantitatem, sed vt terminās dependentiam materię quæ non potest actu esse, nisi per formam substantialem, & per hoc nituntur saluare quòd anima rationalis non sit quanta, dato ꝙ in homine non sit alia forma pręter eam, dicendo quòd subiectum quantitatis tam illud quod recipit, scilicet compositum quàm illud quod est ratio recipiendi, scilicet materia est quantum: sed anima & vniuersaliter quæcunq; forma substantialis, nec est subiectum quod recipit (quia illud est compositum) nec ratio recipiendi, quia illud est sola materia; quanuis forma sit pars compositi & præexistat in materia ante quantitatem ordine naturę vt terminans eius dependentiam, & non vt ratio receptiua quantitatis, propter quod non oportet eam extendi extensione quantitatis. Ad autotitatem Aristotelis quæ videtur in oppositū, dicunt quòd intelligitur sic, videlicet quòd materia cum forma, id est, compositum quod includit vtrunq;, est subiectum quod recipit quantitatem & quodcunq; accidens. Et iterum prius ordine naturæ est materia cū forma substantiali quàm recipiat quodcunq; accidens propter dependentiam quam habet ad formam substantialem: & tamen forma non est ratio receptionis quantitatis, sed sola materia: propter quod non oportet eam esse quantam sicut materiam.

5 Istud autem non placet aliis, & merito propter multa. Primo quia hæc adinuentio nulla ratione fulcitur ab istis, sed est merè conficta ad euadendum difficultatem prius positam, quia non apparet eis quomodo possint saluare animam non esse quantam nisi prædicto modo. Secundo, quia sic euadendo prædictum inconueniens incidunt in maius, quia quòd dicunt de anima ꝙ nō sit quanta per accidens, necessario habent dicere de omni forma substantiali per eandem rationem, quod patet sic: Illud quod non est ratio recipiendi quantitatem nec quantitas est ratio recipiendi ipsum, nullo modo est quantum (hæc enim est ratio propter quam dicunt animā non esse quantam) sed omnis forma substantialis est huiusmodi, quia non est ratio recipiendi quantitatem, sed sola materia (vt isti dicunt) nec quantitas est ratio recipiendi aliquam formam substantialem, quia secundum eosdem forma substantialis præcedit quātitatem in materia, ergo nulla forma substantialis erit quanta per accidens, sicut nec anima humana: hoc autem est manifestè falsum, quia quod diuiditur diuisione quantitatis (hoc est in partes eiusdem rationis) extēditur extensione quantitatiua, quia diuidi in partes eiusdem rationis est de ratione diffinitiua quanti, vt patet. 5. Metaphys. sed formæ corporum inanimatorū, necnō & plantarum & quorundam animalium diuiduntur tali diuisione, vt sensus docet, & Aristot. 2. de Anima dicit, ꝙ plantæ & quædam animalia decisa viuunt tanquam anima in his existente in actu quidem vna, potentia verò plures: ergo extenduntur extensione quantitatiua.

6 Ad hoc respondent prædicti dicentes quòd formas alias ab anima humana esse quantas, potest contingere, non ex hoc quòd sint ratio receptiua quātitatis vel econuerso, sed quia sunt formæ necessario dependentes à materia & eductę de potentia materię. Et ideo sequuntur cō ditionem materiæ in hoc quod est extendi. Nō sic autem anima humana quæ est separabilis à materia: nec est educta de potentia materiæ. Istud autē non videtur sufficienter dictum: quia quantumcunq; forma dependeat à materia, nunquam tamen propter hoc afficitur conditionibus vel dispositionibus materiæ quæ non sunt ratio receptiua formæ, nec econuerso, verbi gratia, Sapor dependet à materia vel à subiecto actu ente tanquam à ratione receptiua sine qua nullo modo potest esse sapor, & idem est de colore, sed quia vnum non est ratio recipiendi aliud, vel econuerso vnum non afficitur alio, vt sit verum dicere quòd sapor sit albus in lacte vel albedo sapida, quanuis in concreto accipiēdo vtrunq; sit verum dicere quòd album sit sapidum, & quòd sapidum sit album propter identitatem subiecti quod importatur per concretum vtrunq;. Et similiter videtur si forma substantialis non sit ratio receptiua quantitatis nec econuerso, vt isti dicunt, quantumcunq; ipsa dependeat à materia, nunquam tamē propter hoc afficietur quātitate, ita ꝙ ipsa sit realiter quāta, sicut nec sapor est realiter albus. Talia enim non afficiunt se mutuo, quanuis afficiant idem commune subiectum vt prius dictum fuit.

7 Tertio quia illa adinuentiō, scilicet quòd materia sola sit ratio recipiendi quantitatem est secundum se falsa, quod patet primo, quia diuersitas actuum genere remoto differentium requirit diuersitatem propriorum receptorum, sed forma substantialis & accidentalis sunt actus genere remoto differentes, ergo requirunt diuersa propria receptiua, sed proprium & immediatum receptiuum formæ substantialis est sola materia, ergo ipsa sola non est proprium & immediatum receptiuum quantitatis. Ad hoc respondetur dupliciter. Primo quia diuersitas actuum requirit diuersitatem recipiētium accipiendo recipiēs pro eo ꝙ recipit, sed non pro eo quod est ratio recipiendi, & sic est in proposito, quia illud quod recipit substantialem formam est sola materia, quod autem recipit formam accidentalem est compositum, & hæc sunt diuersa, sed illud quod est tota recipiendi vtrunque est vnum & idem scilicet materia prima. Secundo respondetur sic,

quia

quia illud quod eſt receptiuũ talium diuerſorum actuum nõ oportet quod ſit aliud,& aliud,ſed poteſt eſſe idem aliter ſe habens:& ſic eſt in propoſito,quia materia ſecundũ ſe recipit ſubſtantialem formã, ſed accidentalem nõ recipit niſi terminata prius ſua dependentia per formam ſubſtantialem quanuis forma ſubſtantialis non ſit ratio recipiendi accidentalem.

8 CONTRA primã reſponſionem arguitur ſic,ex dicto eorum ſicut ex parte agentis reſpectu actus procedentis ab agente eſt dare illud quod agit & rationem agendi, ita ex parte recipientis reſpectu actus recepti eſt dare illud quod recipit & rationem recipiendi,ſed diuerſitas actuum procedentium ab agente magis arguit diuerſitatem principiorum quæ ſunt rationes agendi quàm diuerſitatem agentium,ergo diuerſitas actuum receptorum magis arguit diuerſitatem rationũ recipiendi q̃ ipſorum recipientium. Cuius oppoſitum ipſi dicunt. Minor patet, quia idem agens per diuerſa principia quæ ſunt rationes agendi producit diuerſos actus. Et ſi in diuerſis agẽtibus eſſet vna & eadem completa ratio agendi, vt in patre & in filio eadem vis ſpiratiua,idem eſſet actus non obſtante agentium diuerſitate.

9 Contra ſecundam reſponſionem arguitur ſic.Illud per quod materia ſe habet aliter & aliter,aut facit aliquid ad rationem receptiuam aut nihil. Si aliquid, ergo ſola materia non eſt ratio recipiendi quantitatem, ſed forma concurrit. Cuius oppoſitum ipſi dicunt. Si nihil,ergo nihil variat in ratione receptiua vt receptiua eſt, & ſic per illud ratio receptiua vt ratio receptiua non ſe habet aliter & aliter,quod tamen ipſi innuunt.

10 Quarto principaliter probatur quod ſola materia non ſit ratio receptiua qnãtitatis,ſed totius formæ vel totum cõpoſitum ratione formæ æquè vel plus ſicut ratione materiæ, quia ſicut ſe habet ens in potentia ſimpliciter ad recipiendum formã ſubſtantialem quę eſt actus ſimpliciter,ſic ſe habet in potentia ſecundum quid ad recipiendum formã accidentalem quæ eſt actus ſecundũ quid, quicquid enim recipit actum aliquem,recipit ipſum, quia eſt in potentia paſſiua ad ipſum,& ſecundum conditionẽ potentiæ eſt conditio actus, quia ratio potentiæ ſumitur ex actu,ſed ens in potentia ſimpliciter per id quod eſt in potentia ſimpliciter habet rationem recipiendi formam ſubſtantialem quę eſt actus ſimpliciter,ergo ens in potentia ſecundum quid per id quod eſt in potentia ſecundum quid & non ſimpliciter habet rationem recipiendi formã accidentalem quæ eſt actus ſecundum quid,ſed illud per quod compoſitum eſt in potentia ſecundum quid non eſt materia ſola,quia ipſa eſt pura potentia ſimpliciter, ergo ipſa ſola non eſt ratio recipiendi quantitatem vel quancunque formam accidentalem,ſed forma vel vtrunque ſimul.

11 QVINTO probauit idem ſic,effectus communis requirit cauſam communem,ſed quãtitas communiter reperitur in homine & in omnibus generabilibus,necnon & in cælo,ergo habet in eis cauſam receptiuam communem,ſed illa non poteſt eſſe materia ſecundum commentatorem & multos alios : cùm nulla materia ſit in cælo, ergo ſola materia non eſt ratio receptiua quantitatis. Ad hoc reſpondetur,primo negando quod aſſumitur,videlicet quòd materia non ſit in cælo. Secundo conceſſo ꝙ in cælo non ſit materia, adhuc non ſequitur quòd in homine ſola materia nõ ſit ratio receptiua quantitatis. Et cum probatur quòd imò,quia communis effectus requirit cauſam communem,dicunt quòd verum eſt, ſed iſta communitas non ſemper eſt ſecundum eandem rationem,& hoc neceſſarium eſt in propoſito ſi ratio receptiua quantitatis in cælo ſit ſola forma:& in homine cõpoſitũ ex materia & forma, quia iſta non ſunt eiuſdem rationis in ſpeciali, & ſufficit ꝙ conueniant in aliquo communi analogo in habendo ſimilem proportionẽ ad habendum partes quantitatiuas.

12 Contra primam reſpõſionem nihil arguo, quia vana eſt niſi probetur ꝙ in cælo nõ ſit materia,quod probare eſſet diſgredi à propoſito. Sed ſecũda reſponſio ſi bene videatur, cõcludit oppoſitũ eius quod iſti intendũt:quia quãuis non oporteat rationem receptiuam cõmunis effectus vel paſſionis eſſe vnius rationis in ſpeciali, oportet tamen ꝙ in omnibus receptiuis inueniatur conditio per quã ſunt receptiua,illa autẽ conditio reſpectu formę accidentalis (quæ eſt actus ſecundum quid) eſt quid receptiuum ſecundum rationẽ recipiendi in potentia ſecundum quid & non ſolum in potentia ſimpliciter ſicut eſt materia prima,propter quod ſi cœlũ eſt materia ſimplex abſq; materia, nihilominus habet quantitatem, quia ſubſtãtia eius ens actu eſt in potentia ſecũdum quid ad talem actũ. Non poteſt ergo dici quòd ſola materia quæ non habet hanc conditionem ſit in quocunq; ratio receptiua quantitatis.

Infrà.2. d.12.q.1.

13 Sexto,quia ſecundum iſtos & ſecundum veritatem neceſſe eſt ꝙ forma ſubſtantialis ordine naturę præcedat quantitatem in materia : hæc autem neceſsitas nõ eſt totaliter ex parte materiæ vt terminetur eius dependentia (vt iſti dicunt)ſed eſt aliqualiter ex parte quantitatis quę requirit ſuum ſuſceptiuum ſic informatum, & ſic diſpoſitum, & ſic illa diſpoſitio per ſe pertinet ad rationem receptiuam quantitatis:quod patet ſic.Illud cuius actualis entitas dependet ex actuali entitate alterius ſubiectiuè (& nõ econuerſo) requirit per ſe in ſubiecto receptiuo,vt receptiuum eſt, perfectiorem entitatem actualem q̃ ſit ſua actualis entitas:ſed quantitas & omne accidens eſt huiuſmodi:quia vt habetur. 4. Metaphyſ. & de ſe notum eſt ex ratione accidentis,accidentia non ſunt entia niſi quia entis ſubiectiuè:vt ibidem exemplificatur : ergo quantitas & omne accidẽs requirit per ſe in ſuo ſubiecto receptiuo vt receptiuum perfectiorem entitatem actualem quàm ſit propria actualis entitas. Pura autem entitas potentialis non eſt perfectior actuali : ergo aliquid actuale eſt de ratione receptiua cuiuslibet accidentis, & non ſola materia quæ eſt pura potentia.

14 Septimo, quia eſſentialis dependet actus omnis ſecundum quid ab actu ſimpliciter q̃ vnus actus ſecundum quid ab alio actu ſecundum quid. Sed vnus actus ſecundum quid pura quantitas per ſe eſt ratio receptiua quorundam aliorum accidentium (puta coloris & figuræ) ergo actus ſimpliciter qui eſt forma ſubſtantialis eit per ſe ratio receptiua omnium actuum ſecundum quid ſiue omnium accidentium quanuis ordine quodam propter ordinem quem habent inter ſe accidentia : quia fortè omnia accidentia corporalia præſupponunt quantitatem, & ea mediante recipiuntur in toto compoſito ratione totius & non alterius partis ſolum,vt infra magis explicabitur. Ex his & quibuſdam aliis quę poſſunt adduci puto quòd falſum ſit dicere quòd ſola materia ſit in homine vel quibuſcunque generabilibus & corruptibilibus ratio receptiua quantitatis : nec puto quòd ille modus fuerit inuentus,niſi propter fugam illius inconuenientis, ne ſcilicet ſequeretur animam hominis eſſe quantam vel extenſam.

15 Dicendum eſt ergo,quòd ratio recipiendi quantitatem in quocunq; compoſito ex materia & forma non eſt ſola materia, ſed totum compoſitum ratione vtriuſq; partis:nec oportet propter hoc animam humanam eſſe quantam ſeu extenſam per accidẽs. Ad quod ſciendum,diſtinguendum eſt de ratione receptiua hoc modo,videlicet ꝙ quædam eſt totalis,quædã verò partialis. Totalis eſt quæ in ſuo gradu nõ requirit concauſam,verbi gratia,in gradu immediatæ receptionis colorum quantitas eſt totalis cauſa.quia nõ requirit aliquid aliud ꝙ ſit cum ipſa immediata ratio recipiendi colorem,quanuis quantitas ſupponit aliud quod receptiuum eſt tam quantitatis q̃ coloris, .ſ.ſubiectũ, ſed illud reſpectu receptionis coloris non eſt in eodẽ gradu recipiendi colorem,ſicut quantitas,quia illud eſt remotũ receptiuum,quantitas verò propinquum. Partialis autẽ cauſa eſt quæ in ſuo gradu coexigit aliud, vt concauſam : ſicut anima eſt partialis cauſa recipiendi ſuas potẽtias organicas,quia coexigit animã,nec eſt imaginandum ꝙ potentię organicę habeant pro immediato & totali receptiuo animam & materiã pro remoto, ſicut dictum eſt de colore reſpectu quantitatis & ſubiecti:imò habent pro immediato ſubiecto & pro immediata ratione receptiua compoſitum ex materia & forma,ſeu ex corpore & anima,ita ꝙ hæc duo ſunt immediatè cauſæ partiales ſupplentes vicem vnius totalis cauſæ recipientis immediate prædictas potentias. Et quòd ita ſit patet.

Nam

Nam si separaretur quantitas à substantia (sicut fit in sacramento altaris) in quantitate separata remanebit color, quia quantitas est totale receptiuum eius immediatū.

Inf. 4. d. 12 q. 1. 2. & 3. Si autem separetur anima à corpore, in anima separata non remanebunt potentiæ sensitiuæ, nec in corpore, quia neutrum fuit totalis causa receptiua talium potentiarum sed quælibet fuit partialis, & sui coniunctione supplebant vicem vnius totalis causæ.

16 Ex hoc ad propositum dicendum est, ꝙ sola materia nō est causa totalis seu ratio receptiua quantitatis, nec mediata nec immediata. Non immediata (nō solùm propter rationes prius positas) sed quia materia est pura potentia in genere substantiæ. Et ideo nō est per se & primo seu immediatè receptiua, nisi actus substātialis qui est sui generis & cū quo facit vnum per se, cum omni autem alio actu facit vnum per accidens, propter quod sicut ens per accidens supponit ens per se, sic vnio materiæ cum quantitate quæ est aliquid vnum per accidens supponit per se vnionem materię cum forma substantiali quę est aliquid vnum per se: & sic materia prima nō est immediata causa Item nec sola materia est totalis causa vel ratio remota recipiendi quantitatem, quia tunc oporteret ꝙ forma substantialis esset totalis causa & immediata recipiendi eam, cum inter materiam & quantitatem non sit dare aliud medium quàm formā substantialem. Illud autē est falsum, quia tunc si contingeret formam separari à materia vel naturaliter sicut separatur anima, vel virtute diuina, tunc quantitas remaneret in anima in qualibet forma substantiali separata, quemadmodum color remanet in quantitate separata in sacramento altaris. Illud autem est absurdum, quia tunc anima separaretur à corpore cum quantitate corporis colore & figura quemadmodum pingitur, quod nullus sapiens diceret. Relinquitur ergo ꝙ cùm materia non sit totalis ratio recipiendi quantitatem vel propinqua nec remota, nec forma similiter de qua statim probatum est quòd non est totalis ratio propinqua seu immediata: & de se notum est quòd non est totalis ratio prima & remota, quod quælibet harum est partialis causa quæ sui vnione ad constitutionem suppositi supplent vicem vnius totalis causæ immediatè receptiuæ quantitatis. Ex hoc autem solo quod aliquid est causa receptiua partialis quantitatis modo prædicto non est necesse ipsum esse quantum, sed solum aggregatum ex partialibus causis: sicut ex hoc ꝙ anima & corpus sunt partiales causæ receptiuæ potentiæ visiuæ & actus videndi, nō est necesse quòd anima secundum se videat, vel ꝙ corpus secundum se videat, sed solum aggregatum est quod recipit, & est totalis causa vel ratio receptiua. Et ideo ipsum solum necesse est esse tale, puta quātum, vel videns & nō aliquam partialium causarum secūdum se, propter quod licet anima sit partialis causa vel ratio recipiendi quantitatem, nō est necesse ipsam esse quantam, sed solum compositum.

17 Sed statim occurrit dubitatio, quia sicut anima est solum partialis causa recipiendi quātitatem, ita quælibet forma substantialis necnon & materia. Si ergo propter hoc non est necesse animam esse quantam, nō erit necesse quamcunq; aliam formam esse quantam nec etiam materiam. Cuius oppositum est superius cōcessum, & est secundum se notum. ad hoc dicendum est ꝙ ex hoc solo quòd materia & forma substantialis quæcunq; sint causæ partiales receptiuæ quantitatis, non sequitur aliquam earum esse quantam, sed solum compositum, nihilominus tamē nil prohibet materiam & aliquas formas substātiales ex alia causa esse quantas in composito, & non secundum se ex illa, scilicet causa quæ dicta fuit in præcedenti quæstione, ꝙ omnis forma & omnis res quæ est purè & simpliciter corporalis qualis est materia, & omnis forma substantialis sub anima est capax passionis & proprietatis quæ est per se & simpliciter & inseparabiliter conditio corporeitatis quæ est quantitas, vt deductum fuit ibi. Ad hoc ergo quòd aliquid sit quantum requiritur quòd sit ratio receptiua quantitatis vel econuerso. Et si sit ratio receptiua partialis solum adhuc exigitur ꝙ sit res purè & simpliciter corporalis modo prius expositō, quod conuenit materiæ & omnibus formis substātialibus præter animam intellectiuam.

18 AD RATIONES in oppositum dicēdum est. ad primam quòd ad hoc ꝙ aliqua forma sit quāta per accidens nō sufficit quòd sit ratio receptiua quantitatis nisi esset totalis ratio quod nulli formę competit: sed requiritur ꝙ sit forma purè & simpliciter corporalis quod non cōuenit animę rationali quę est à corpore separabilis. Ad secundum dicendum quòd aliqua forma substātialis potest esse totalis & immediata ratio receptiua alicuius accidentis sicut anima rationalis est immediata ratio receptiua intellectus & voluntatis, quia cùm forma sit secundum se actus quidam respectu materiæ, potest tamen esse potentia secundum quid respectu accidentis: sed materia cum sit potentia simpliciter, non potest secundum se esse totalis & immediata ratio recipiēdi quantitatē vel quodcunq; accidentis quod est actus secundum quid.

DISTINCTIO NONA.

Sententiæ nonæ distinctionis in generali & speciali.

NVne ad distinctionem personarum. Superius Magister determinauit de pertinētibus ad essentiam. Hic determinat de pertinētibus ad personam: Et diuiditur in tres partes. Primo determinat de personis quātum ad earum distinctionem. Secundo quantum ad earum qualitatem. Tertio de nominibus quibus & essentiæ vnitas & personarum designatur distinctio. Secunda in princi. 19. distinctionis. nunc postquam coæternitatem. Tertia in principio. 22. distinctionis. Post prædicta disserēdum est. Prima diuiditur in duas. Primo determinat de distinctione filij à patre. Secūdo de distinctione spiritus sancti ab vtroq;. Secunda in principio. 10. distinctionis. Nunc verò post filij æternitatem. Prima est præsentis lectionis. Et diuiditur in duas. Primo determinat fuum intētum. Secundo excludit quendā errorem per verba Augustini & Ambrosii. Secunda ibi, Sed contrā inquit hæreticus. Secunda pars principalis diuiditur in tres partes. Primo mouet quæstionem, & arguit ad vtranq; partem. Secundo mouet aliam & vtranq; soluit. Tertio solutionem confirmat per verba Hilarij. Secunda ibi, Hic quæri. &c. Tertia ibi, Hilarius quoq; soluit dist. Hęc est diuisio & sententia Magistri in generali.

2 In speciali verò sic procedit. & primo proponit ꝙ tres personę sunt vnum in natura distinctę in personalitate: est enim filius à patre alius cum sit ab eo genitus, non tamen ante fuit pater quàm filius, quia diuinæ personæ sunt sibi inuicem coæternę. Postea excludit errorem hæretici qui sic opponebat, si filius natus est, principium habuit: ergo non ab æterno fuit. Et respondet primo per Augustinum, quia potuit filius coæternus esse patri: sicut splendor esset coęternus igni si ignis esset æternus. Si etiam filius non esset coæternus & quandoq; fuit pater sine filio cum filius sit virtus & sapientia patris, aliquādo fuit pater sine virtute & sapientia. Excludit etiam hunc errorem per Ambrosium qui per autoritatem Esaiæ, filium & patrem coæternos esse dicit. Et probatur per rationem. Si enim aliquando pater fuit sine filio, & postea genuisset filium mutatus fuisset: quomodo autem pater fit prior, & quomodo filius sit generatus, est ineffabile & excedit intellectum rationalis creaturæ, quia diuina generatio est inenarrabilis, & incōprehensibilis sicut scriptum est: generationem eius quis enarrabit? Licet quidām præsumant & male quòd posset comprehendi intellectu & exprimi. Postea quærit vtrum debeat dici filius semper nascitur, an filius est semper natus. Et respōdet per autoritates Augustini & Greg. quòd generatio filij debet exprimi per præteritū tēpus ratione perfectionis, & per præsens ratione coęternitatis quę prę̄sens est. Orige. dicit ꝙ debet dici, filius semper nascitur. Postea magister respōdet & dicit ꝙ vtrunq; potest dici: semper natus propter perfectionē, & semper nascitur, quia generatio in præteritū non transit. Conuenientius tamen dicitur semper natus, quia magis tolletur erroris occasio. Vltimo confirmat hoc per autoritatem Hilarij per quam probat etiā quòd si pater est æternus, filius est æternus: sed æternitas patris priuat principium originis, æternitas verò filij principiū durationis,

natum

natum autem non poteſt eſſe coæternum gignenti in creaturis, quia prius ſunt homines quàm generent, non autē in diuinis, quia pater ab æterno generat filium. Et hæc eſt ſententia in ſpeciali.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrùm Pater ſit alius à Filio.

Thom. 1. p. q. 31. ar. 2.

CIrca diſtinctionem iſtam quæruntur quatuor. Primò vtrùm Pater ſit alius à Filio. Et videtur ꝙ non quia alius eſt relatiuum diuerſitatis ſubſtantiæ, ſed filius non eſt diuerſus à patre in ſubſtantia: ergo filius non eſt alius à patre, nec econuerſo.

2 Item alius & aliud idem important, ſed filius nō dicit aliud à patre, non debet ergo dici alius.

3 IN CONTRARIVM eſt quod dicit Athana. in ſymbolo: Alia inquit eſt perſona patris, alia filii.

4 RESPONSIO. In diuinis vtendū eſt talibus nominibus quibus nec tollatur pluralitas perſonarum, nec ponatur pluralitas eſſentiæ. Nomina autē quibus vtimur in diuinis tranſlata ſunt à creaturis in quibus multiplicatur natura multiplicatis ſuppoſitis. Et ideo nullū nomen importans vnitatē vel pluralitatem ſi accipiatur ſecundum ſe poteſt cōuenire diuinis, niſi cū determinatione: vnde non propriè dicitur in diuinis eſt tantum vnus vel in diuinis ſunt plures nullo plus addito. Verum quia adiectiua ponūt rem ſuā circa ſubſtantiā, ideo poſſumus vti nomine vnius & plurium cū additione ſubſtantiuorū quibus iſta conueniunt: vt dicendo deus vnus vel plures perſonæ, ſine additione, aut non niſi impropriè, quia poteſt quantū eſt ex vi nominis intelligi vnitas & pluralitas tam circa perſonā quàm circa eſſentiam & econuerſo. Similiter alius importat diſtinctionem quę eſt in diuinis ſolum quo ad perſonalia & nō quo ad eſſentiam. Et ideo hoc nomine nō eſt vtendum niſi cū additione perſonalū vt dicendo ꝙ pater eſt alia perſona vel alius in perſona à filio, vel aliud ſuppoſitum, quòd ſi quādoq; dicatur alius à filio pater ſine additione, exponenda eſt locutio & magis toleranda quàm ſi diceret aliud, quia aliud in neutro genere ſumitur ſubſtantiuè communius quàm in maſculino vel fœminino ſiue ex modo ſignificandi ſiue ex vſu loquendi, quam ſubſtantificationem vſus loquendi ſic accipit vt aliud dicat diuerſitatem eſſentiæ, alius vel alia diuerſitatem in perſona. Sed iſtud non eſt de virtute ſermonis, quia diuerſitas generis & cuiuſcunq; modi ſignificandi non mutat ſignificatum vocabuli. Sed neutrum etiam ſubſtantiuatum non differt à maſculino & fœminino, niſi in modo ſignificandi: ergo in eis eſt idem ſignificatum vocabuli. Sed alius & alia de ſuo ſignificato dicūt diuerſitatem in communi quæ eſt vel eſſe poteſt tam ſecūdum eſſentiam quàm ſecundum relationem vel perſonam: ergo idem dicit aliud in neutro genere nō obſtante ſua ſubſtantificatione, ergo de virtute ſermonis non ſtat ſolum pro diuerſo in eſſentia.

5 Notandum etiam quòd quædam ſunt nomina quæ non recipiuntur in diuinis, propter hoc ꝙ quandoq; fuerunt cauſa erroris magis ꝙ propter repugnantiam ſuæ ſignificationis, ſicut nomen ſingularitatis ne tollatur communicabilitas naturæ: nomē vnici ne tollatur numerus perſonarum, cum tamen eſſentia diuina ſit veriſsime ſingularis non obſtante ſua communicabilitate. Et pater ſit verè vnicus pater. Similiter eſt de aliis nominibus qui buſdam quæ conſimili ratione tolluntur à diuinis.

6 AD PRIMVM argumentum dicendum quòd alius eſt relatiuum diuerſitatis ſubſtantię accipiendo ſubſtantiam nō ſolum pro eſſentia, ſed pro ſuppoſito, & pro vtroq; poteſt reddere locutionem verā vel falſam ſecundum naturam eius cui additur. Si enim dicatur quòd pater eſt alia perſona vel aliud ſuppoſitum vera eſt locutio. Si autem dicatur quòd pater eſt alius Deus à filio, falſa eſt, quia dicit diuerſitatem eſſentiæ ſecundum conditionem termini eſſentialis cui additur. Si autem dicatur abſolutè & ſine additione, pater alius eſt à filio, impropria eſt, & indiget determinatione. Ad ſecundum patet reſponſio per idem.

QVAESTIO SECVNDA.

Vtrum pater ſit prior filio.

Tho. 1. p. q. 40. ar. 4.

SEcundo quæritur vtrum pater ſit prior filio. Et videtur quòd ſic: quia ſicut ſe habet corruptio ad non eſſe, ita generatio ad eſſe, ſed omne corruptum definit eſſe: ergo omne genitum incipit eſſe, ſed filius eſt genitus, ergo incipit eſſe, & ita non eſt patri coæternus.

2 Item in diuinis eſſe & duratio ſunt idē: ſed filius habet principium ſui eſſe cum ſit ab alio, ergo habet principium ſuę durationis, ſed nihil tale eſt æternum: ergo, &c.

3 Item prius eſt aliud à quo nō conuertitur cōſequentia, ſed ſequitur filius eſt, ergo Deus eſt & nō econuerſo: ergo Deus eſt prior filio, ſed nō niſi pro ſuppoſito patris, ergo, &c.

4 Contra in ſymbolo Athanaſii dicitur ꝙ in hac trinitate nihil eſt prius aut poſterius. *Inf. d. 28. q. 2. nu. 8.*

5 RESPONSIO. Dicendum eſt quòd impoſsibile eſt patrem eſſe priorem filio aliquo modo prioritatis: quod patet ſic: In diuinis non ſunt niſi duo concurrentia ad cōſtitutionem ſuppoſitorum, ſcilicet eſſentia & relatio: ergo ſi pater eſſet filio prior, hoc eſſet vel relatione eſſentiæ vel ratione relationis, non ratione eſſentiæ, quia eſt penitus vna & eadem in patre & filio. Prius autē & poſterius de neceſsitate reſpiciunt diuerſa, ſecundum rem ſi ſit ibi prius & poſterius ſecundum rem. Cōſiderando ergo præciſe diuinam eſſentiā ſecundū ſe cum ſit vna re & ratione: vt probatū eſt ſupra in quęſtione de attributis ſecūdum illam nihil poteſt dici prius aut poſterius in diuinis. *d. 2. q. 2.* Item ratione relationis non poteſt eſſe pater prior filio, nec per conſequens ratione eſſentiæ vt eſt ſub tali relatione vel tali perſona, quia quicquid ſit de relationibus diſparatis de quibus inferius inquiretur, tamen cōſtat ꝙ relationes oppoſitę ſimul ſunt natura & intellectu, paternitas autē & filiatio quibus ſolum pater & filius diſtinguntur ſunt relationes oppoſitę, ergo ſecūdum eas pater & filius ſunt ſimul: nec vnus prior eſt alio, nec ſecundum rem, nec ſecundum intellectum.

6 Quidā tamen diſtingunt de relatione ꝙ poteſt conſiderari vel vt relatio, vel vt proprietas conſtitutiua. Si vt relatio tunc eſt verum quod nūc dictum eſt. Si autem vt proprietas conſtitutiua ſic paternitas eſt prior filiatione, & pater filio, nam proprietas conſtitutiua perſonæ producentis præintelligitur perſonæ productæ & proprietati ipſam cōſtituenti. Ratio autem huius eſt, quia qualem ordinem realem habent inter ſe aliqua quando differunt re, ſimilem ordinem habent rationis quando differunt ſola ratione: ſicut enim intellectus & voluntas in nobis in quibus realiter differunt, habēt realem ordinem, quia intellectus naturaliter præcedit voluntatem & intelligere ipſum velle, ſic in Deo in quo non differunt niſi ratione intellectus & actus eius ſecundū rationem præcedunt voluntatem & actum eius. Nunc eſt ita quod vbi eſt proprietas conſtitutiua ſuppoſiti differens realiter ab actione & relatione, talis eſt ordo inter iſta ꝙ proprietas cōſtitutiua ſuppoſiti præcedit realiter ſaltem ordine naturæ, actionē & relationem, ergo in Deo patre in quo illa nō differunt niſi ſecundum rationem proprietas conſtitutiua prędcedit ſecundum rationem, generationem & relationem. Cum ergo pater ſimul ſit cum filio ratione paternitatis vt eſt relatio, & ratione relationis prędcedit ratio paternitatis conſtituentis, ſequitur vt videtur, quòd ſi paternitas conſideretur vt proprietas conſtitutiua, ꝙ paternitas prior eſt filiatione, & pater filio ſecundum rationem talis conſiderationis.

7 Hæc autem diſtinctio non videtur habere locum in propoſito, quia ſi illud quod conſtituit perſonam patris aut filij conſideretur vt proprietas conſtitutiua & non vt relatio non poteſt eſſe niſi duobus modis. Vno modo ſicut conſideratur abſolutum ſine relatione, quod in propoſito eſſe nō poteſt, quia tunc intelligeretur ſuppoſitum diuinum conſtitutum per abſolutum, & talis intellectus eſſet falſus. Alio modo ſicut conſideratur commune abſque minus communi vt animal abſque rationali vel irrationali. Et hoc modo cum proprietas conſtitutiua ſit in plus quàm relatio conſtituens, quædam enim ſuppoſita conſti-

constituuntur relationibus, vt in diuinis, quædam per absoluta, vt in creaturis, proprietas constitutiua potest intelligi absque intellectu relationis & absque intellectu formæ absolutæ, sed istud non habet locum in proposito.

Infra. di. 26. q. 1.

Primo, quia licet cõmune sumptum sub nomine & ratione cõmuni possit intelligi non intellecta ratione particulari sub ipso contenta, vt anima sine homine vel asino particulari, tamen sub hoc proprio nomine & propria ratione acceptum & retentum nõ potest intelligi sine communi quod ineſt ei per se primo modo, sicut homo non potest intelligi sine animali, & secundum hoc possumus intelligere ꝙ sit aliqua proprietas constituens suppositũ non intellecto ꝙ illa proprietas sit absoluta vel relatiua, sed hoc non quærimus. Non enim quærimus vtrum possimus intelligere in generali suppositum diuinum constitutiuum in esse suppositi, non intelligendo quod sit constitutum per relationem. Sed quærimus in speciali, vtrũ paternitas quæ est constitutiua patris possit intelligi vt constitutiua patris absque hoc, vel priusquam intelligatur vt relatio, qua tefertur pater ad filium, vt sic pater possit intelligi prior filio & constat quod non, imò econuerso paternitas potest intelligi vt relatio non intelligendo quod sit constitutiua. Cuius ratio est, quia nihil potest intelligi sine eo quod est de ratione sua iudicante quid est & ꝙ conuenit ei in primo modo dicendi per se. Talia autem sunt de intellectu rei. sed de ratione paternitatis est relatio & ineſt ei in primo modo dicendi per se. Esse autẽ constitutiuum suppositi non est de ratione paternitatis, nec aliquo modo conuenit ei per se quia non conuenit omni, ergo impossibile est intelligere paternitatem in aliquo nisi intelligendo rationem relationis, sed bene possumus intelligere paternitatem in aliquo nõ intelligendo rationem constitutiuam, sicut bene possumus intelligere paternitatem in aliquo nõ intelligendo ꝙ constituit suppositum totum, ergo contrarium accidit ei quod isti dicunt quod nunq̃ potest intelligi paternitas, in aliquo vt constituens & non vt referens, vel prius constituens postea vt referens, cum relatio sit de primario intellectu paternitatis, sed bene potest intelligi vt referens & non vt constituens, & sic nullo modo præintelligitur pater filio vtroque accepto, sub proprio nomine & propria ratione sicut quæstio intelligitur.

8 Item non solum in speciali considerando patrem & paternitatem, sed nec in generali, potest in diuinis producens intelligi esse prius producto quocunq; modo nõ solum secundum rem, sed nec secundum rationem: Quod patet sic, quia si in diuinis possit producens præintelligi producto, aut proprietas producentis proprietati producti, hoc esset inquantum hoc esset producens & illud productũ, aut alio modo: nõ inquantũ hoc est producẽs & illud productũ, quia rationes producẽtis & producti sunt correlatiuę quæ simul sunt secundum intellectũ. Nec alio modo vtpote inquantũ constitutum ineſſe suppositi, quia si suppositum producens non inquantum producens, sed inquantum constitutum ineſſe suppositi præintelligitur producto, sequitur ꝙ intelligatur cõstitutum antequam producẽs, quare & per aliud q̃ per relationem producentis: sed iste intellectus est falsus, quia sequeretur ꝙ intelligeretur constitutum per aliquid absolutum, quod patet, quia licet aliquid possit intelligi sub ratione communi nõ intellecta ratione propria sub communi contenta (sicut aliquid potest intelligi sub ratione animalis nõ intellecto rationali vel irrationali) tamen ex quo sub communi vnum diuidentium excluditur, alterum ex necessitate concluditur. Verbi gratia si dicatur sic: Istud est animal & non irrationale, sequitur quòd est rationale. Cum ergo constitui sit in plus quàm cõstitui per absolutum vel per relationem, ideo aliquid potest intelligi constitutum nõ intellecto ꝙ sit constitutum determinatè per absolutum, vel determinatè per relationem: tamen ex quo intelligitur constitutum & nõ per relationem necessarium est ꝙ intelligatur cõstitutum per absolutum: & ita suppositum diuinum si intelligatur constitutum nõ per relationem, sed prius constitutum, & postea relatum, sequitur ex necessitate quòd intelligatur constitutum per absolutum, qui intellectus est falsus. Et probatur consequentia, quia ex quo intelligitur cõstitutum per aliquid, oportet quòd intelligatur cõstitutũ per relationem, vel per absolutum vel per indifferẽs, quia præter rationes istas nulla alia est: Sed non intelligitur constitutum per rationẽ relationis, quia illa excluditur: nec per rationem indifferẽtem, quia ratio relatiua non excluderetur: ergo intelligitur constitutum per rationem absolutam.

9 Ad rationem adductam contra hoc dicendum est ꝙ qualem ordinem realem habent aliqua inter se vbi differunt realiter, talem ordinem rationis habent vbi differũt secundum rationem quando hincinde sibi inuicem correspondent proportionabiliter secundum suas rationes specificas (sicut intellectus & voluntas in Deo & in nobis) & sic si paternitas in creaturis esset proprietas constituẽs suppositum & esset prior realiter generatione, & relatione generantis ad genitum, sequeretur ꝙ in diuinis paternitas vt constituens esset prior secundum rationem q̃ generare, & quàm relatio generantis ad genitum: sed neutrum est verum, quia in creaturis, nec paternitas cõstituit suppositum, nec præcedit realiter generationem, nec relationem generantis ad genitum. verum est quòd proprietas absoluta constituens suppositum in creaturis præcedit secundum rem, generationem, & relationem: sed tali proprietati nihil correspondet proportionabiliter in diuinis, nec paternitas, nec aliquid aliud: Et ideo nullum simile est hincinde.

10 Vel dicendum clarius, quãuis redeat in idem, quòd ordo prioris & posterioris tam secundum rem q̃ secundũ rationem solum est inter disparata, quorum vnum non est de ratione alterius, & in illis maior propositio habet veritatem: sed paternitas & relatio non sic se habent, nec in diuinis nec in creaturis: quia in ratione paternitatis includitur relatio per se: Et ideo paternitas nullo modo potest esse prior relatione neq; secundũ rem neq; secundum rationem: nec in Deo, nec in creaturis.

11 AD PRIMVM argumentũ in oppositum dicendum ꝙ sicut se habet corruptũ ad desitionem essendi, sic genitum ad acceptionẽ essendi: nõ autẽ ad inceptionem: generatio enim de re sua non includit nisi acceptionem esse & naturæ ab alio modo naturæ, vt dictum fuit supra d. 4. q. 1. ꝙ autem sit ibi inceptio essendi hoc conuenit generationi quatenus est mutatio cuius subiectum prius est sub priuatione q̃ sub forma. nihil autem tale est in generatione diuina, & ideo genitum accipit quidem esse: sed non incipit.

12 Ad secundum dicendũ quòd sicut filius habet principium sui esse, ita suę durationis: filius autem habet principium sui esse, quia habet principiũ à quo est, sed nõ habet principiũ quòd sit prius in essendo: similiter filius habet principium à quo habet suam durationem, sed nõ habet principium quod sit prius duratione.

13 Ad tertium dicẽdum ꝙ per eandem rationem probaretur quòd filius vel spiritus sanctus esset prior patre: vt patet per similem deductionẽ, dicendũ ergo ꝙ ex his quæ conueniunt superiori ratione communis conceptus non licet inferre aliquod inferius. Sicut non sequitur, homo est species, ergo Sortes vel Plato est species. Prioritas autem secundum nõ conuertendi consequentiam conuenit superiori, ratione communioris conceptus: Et ideo non licet inferre aliquid inferiorum, sicut non sequitur, animal est prius homine, ergo asinus vel equus vel aliquid tale animal est prius homine. Et similiter non sequitur, Deus est prior filio secũdum non conuertendi consequentiam: ergo pater vel spiritus sanctus est prior filio.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum pater & filius sint plures æterni.

Tho. 1. p. q. 10. art. 3.

TErtio quæritur vtrum pater & filius possint dici plures æterni. Et videtur quòd non, quia sicut trium personarum est vna deitas, ita vna æternitas, sed pater & filius non dicuntur plures dii, ergo nec plures æterni.

2 Item quæ dicuntur absolutè nõ pluralificãtur in diuinis (significãt enim substantiã) sed æternus dicitur absolutè, ergo non pluralificatur dicendo plures æterni.

3 Ad idem est quod dicit Athanasius in symbolo. Et tamen non tres æterni, sed vnus æternus.

4 IN CONTRARIVM eſt, quia nō magis eſt eſſentialis perſonis diuinis æternitas quàm entitas,ſed entitas prædicatur in plurali de pluribus perſonis (dicimus enim ꝙ Pater & Filius ſunt) Ergo debemus ſimiliter dicere quòd Pater & Filius ſunt æterni.

5 RESPONSIO. Quæſtio iſta nō eſt de re quid ſit, ſed de modo loquendi. Non enim dubitamus vtrum æternitas plurificetur in perſonis diuinis,ſed ſuppoſito ꝙ in omnibus perſonis diuinis ſit vna æternitas ſicut vna diuinitas, quęrimus vtrum debeamus prędicare nomen æterni de tribus perſonis in plurali an in ſingulari: eſt ergo intelligendum ꝙ nominum quędam ſunt adiectiua, alia ſubſtantiua. Illa quę ſunt ſubſtantiua cū non ſignificent per modum dependentis ad alterum, & alteri inhęrentis nō dicuntur de aliquibus pluraliter,niſi natura importata per talia nomina plurificetur in illis. Sed adiectiua cū ſignificent per modum dependentis ad alterum,& alteri inhęrentis prędicantur pluraliter (de pluribus tamen) ſiue forma importata per talia nomina plurificetur ſiue non:Debent enim vt dicunt grāmatici,adiectiua cōformari ſubſtantiuis in numero. Vnde dicimus ꝙ plures homines trahunt nauem pluraliter, licet ſit vnus tractus numero. Cùm ergo quęritur vtrum pater & filius ſint plures æterni. Aut facis difficultatem in hoc quod eſt plures, vel in hoc quod eſt æterni: Si in hoc quod eſt plures,ſolutum eſt in prima quæſtione huius diſt. Si in hoc quod eſt æterni,nulla vis facienda eſt cùm ſit adiectiuū quod prædicatur pluraliter de pluribus: & pluralis numerus non denotat numerū formæ per adiectiuum importatæ, ſed pluralitatem illorum quibus cōuenit. Vnde bene dicitur plures perſonæ ſunt diuinæ non autem dii: & ꝙ pater & filius & ſpiritus ſanctus intelligunt & volunt nō autem intelligit aut vult, licet intelligere & velle in eis ſint vnū numero. Et idem iudicium eſt de hoc quod eſt æternum prout ſumitur adiectiue, quia debet dici quòd ſunt plures æterni.

6 AD PRIMVM argumentum dicendum ꝙ non eſt ſimile de hoc nomine deus,& de hoc nomine æternus quia illud eſt ſubſtantiuum & iſtud adiectiuum:quanuis hoc quod eſt æternus ſumatur aliquoties ſubſtantiuè, & tunc non prædicatur pluraliter: vnde Athanaſius ſic accepit cùm dixit, & tamen non tres æterni, ſed &c. Adiectiuè autem accepit cùm dixit quòd tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt & coæuæ.

7 Ad ſecundū dicendum ꝙ adiectiua prædicantur in plurali, quanuis ſint abſoluta & natura importata per ea non plurificetur,& cauſa dicta eſt. Ad autoritatem Athanaſii patet ſolutio ex iam dictis.

QVÆSTIO QVARTA.

Per quod verbum poteſt exprimi diuina generatio.

QVarto quæritur quomodo diuina generatio debeat exprimi,vtrum per verbum præſentis temporis dicendo filius ſemper naſcitur,an per verbum præteriti dicēdo filius ſemper natus eſt. Et videtur quòd per verbum præteriti tēporis,quia quod eſt nobilius,eſt Deo attribuendum, ſed nobilius eſt eſſe natum vel genitum q̄ naſci vel gigni: ergo debemus dicere ꝙ filius ſemper eſt natus vel genitus, magis quàm ſemper gignitur vel naſcitur.

2 Item Auguſt.93. quęſt. cap.57. ſic dicit, qui naſcitur nondum eſt natus: ſed filius eſt natus,ergo non ſemper naſcitur.

3 Præterea natiuitas cōpleta debet ſignificari vt iam facta & per conſequens debet ſignificari per præteritum, ſed natiuitas filij eſt completa, quia nihil de ea expectatur in futurum, ergo debet ſignificari per præteritum vt dicamus filius ſemper natus, & non ſemper naſcitur aut naſcetur.

4 IN CONTRARIVM eſt, quod non dēſinit eſſe ſemper debet deſignari vt præſens, ſed natiuitas filij non definit eſſe, ergo debet ſignificari per præſens dicendo filius ſemper naſcitur.

5 Item pater ſemper generat,ergo filius ſemper gignitur, conſequentia patet. probatio antecedentis patet per Da. lib.1. qui dicit: Deus infinitè & ſine tempore ens inquieſcibiliter generat.

6 RESPONSIO: dicendum ꝙ generatio filij nō ſufficienter exprimitur per præſentis tēporis verbum tantum,vel præteriti tantum, ſed per vtrunq; ſimul quod patet ſic, in his quæ producuntur non per motum, nec per actionem nouam,ſed per actionem indiuiſibilem,& perpetuam ſemper ſunt ſimul fieri & factū eſſe,ſed filius producitur à patre nō per motum nec per actionem nouam, ſed per actionem indiuiſibilem & perpetuā, ergo in productione vel generatione filij ſemper ſunt ſimul produci & productum eſſe,gigni & genitum eſſe, ergo per vtrunque debet generatio filij exprimi,& nō per alterum tantū, vt dicatur ſemper gignitur & ſemper genitus eſt,ſemper naſcitur & ſemper natus eſt. minor ſupponitur, ſed probatio hæc eſt maioris. In his enim quæ fiunt per motum fieri eorum eſt ipſe motus qui non manet acquiſito termino,ſed ceſſat & tunc primo res dicitur facta,propter quod in talibus fieri & factum eſſe nunquam ſunt ſimul. In his verò quæ non fiunt per actionem ſubitam ſed nouam, ſicut illa quæ creantur de nouo fieri & factum eſſe ſunt ſimul,quia mox vt talis actio eſt, cōpleta eſt,ſed hæc non eſt pro quolibet inſtanti ſed ſolum pro inſtanti primo in quo de nouo accipit eſſe. Tunc enim verum eſt dicere quod res creatur & creata eſt. Deinceps autem ſolum dicimus quòd eſt creata & quod nō creatur. Iſtud tamen non eſt de virtute ſermonis nec ex proprietate rei,ſed tantum ex conſuetudine loquendi vt patebit in ſecundo lib. diſt.1. In his autem quæ fiunt per actionem indiuiſibilem & perpetuam ſemper ſunt ſimul fieri & factum eſſe, vel produci & productum eſſe,quia talis productio,vt ſtatim eſt,perfecta eſt, & nihil de perfectione ſua expectās in poſterum. Et quia ſemper eſt & ſemper completa eſt, ideo productum per eam dicitur ſemper produci propter permanentiam productionis. Et dicitur ſemper productum propter eius perfectionem. Et ideo filius dicitur ſemper naſci, & ſemper natus, fortè tamen aliquantulum magis propria eſt iſta,filius ſemper natus eſt q̄ ſemper naſcitur, quia in cōmuni modo loquendi fieri dicit,quaſi viam ad terminum diſtantem quod nō eſt reperire in diuinis. Per hoc patet reſponſio ad obiecta. q.2.nu.10.

Diuiſio textus in generali & ſpeciali Diſtinctionis x.

NVnc poſt filij æternitatem. Superius Magiſter determinauit de filii generatione in iſta parte determinat de Spi.ſan. proceſſione. Et diuiditur in duas partes. Primo determinat de proceſſione eius æterna. Secundo de temporali. Secunda in principio decima.4. diſt. Præterea diligenter. Prima diuiditur in tres. Primo enim determinat proceſſionis modū. Secundo proceſſionis principium. Tertio diſtinguit proceſſionē & generationem. Secunda in principio diſtinctionis. Tertia ibi, poſt hoc conſiderandum. Prima eſt præſentis lectionis. Et diuiditur in quatuor partes. Primo enim proponit ꝙ amor in diuinis ſpiritui ſancto attribuitur. Secundo declarat per ſimile. Tertio confirmat per autoritatem canonis. Quarto confirmat per autoritatem ſanctorū. Secunda ibi,in pluribus enim exēplis. Tertia ibi,ſed Dei verbis. Quarta ibi,Nunc verò quæ incepimus oſtendere. Hæc eſt ſententia & diuiſio in generali.

2 In ſpeciali verò ſic procedit,quia Spiritus ſanctus eſt amor vel dilectio patris & filij, ſubditq; ꝙ nomen charitatis tribus perſonis in diuinitate conuenit, tamē ſicut ſapientia appropriatur filio ita charitas Spi.ſan. poſtea per ſimile hoc oſtendit dicens,ꝙ ſicut nomē legis quod commune eſt veteri teſtamento appropriatur legi Moyſi. Poſtea confirmat canonicam Ioan. vt in ſerie literę habetur quòd dilectio eſt Deus & eſt in Deo, & facit nos in Deo manere. Et ita Spiritus ſanctus eſt dilectio. Poſtea probat per autoritatem Sanctorum quòd Spiritus ſanctus eſt amor patris in filium & vnitas & communio ac donum amborum, & vnius eſſentiæ, & æqualis diuinitatis. Vltimo dicit quia Spiritus ſanctus eſt vnio & communio amborum nomen charitatis, quia ambobus conuenit,ſibi appropriatur. Et in hoc terminatur ſententia lectionis in ſpeciali.

QVÆ-

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum Spiritus sanctus sit proprium nomen alicuius personæ diuinæ.

CIRCA distinctionem istam consueuit quæri vtrũ in diuinis aliqua persona procedat per modum voluntatis, & vtrum persona sic procedẽs debeat dici amor. Sed quia de prima quæstione satis dictum fuit supra distinctione. 6. Secunda autem quæstio totaliter dependet ex prima, quia sicut competit personæ diuinæ procedere per modum voluntatis, sic competit ei ꝙ sortiatur nomẽ amoris, ideo de his nihil plus dicetur ad præsens. Sed restat quærendum de duobus aliis, scilicet vtrum Spiritus sanctus sit proprium nomen alicuius personæ diuinæ, & vtrum in diuinis sint tãtùm tres personę. Ad primum sic proceditur. Et videtur ꝙ non, quia omne quod est & non est corpus est Spiritus, sed Pater & quælibet persona diuina est, & non est corpus, ergo est Spiritus. Et constat ꝙ quilibet sanctus est, Ergo Spiritus sanctus non est proprium nomen, proprium alicus personę diuinę, sed est commune cuilibet.

2 Itẽ quod conuenit toti trinitati non conuenit soli personę, sed nomen Spi. san. conuenit trinitati toti, secundum illud Ioan. 4. Deus Spiritus est, & eos qui adorãt, in Spiritu & veritate oportet adorare: adoratio autẽ trinitatis & non vnius tantùm personę: ergo &c. totius est.

3 IN CONTRARIVM est quod dicitur. 1. Ioã. 5. Tres sunt qui testimoniũ dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. Sed pater est proprium nomen vnius personę. Similiter & Verbum, ergo & Spiritus sanctus.

4 RESPONSIO. Dicendum ꝙ Spi. san. vno modo dicitur à spiritualitate, & sic conuenit omnibus personis. Alio modo dicitur à spiratione, & sic cõuenit tantùm tertiæ personæ in diuinis. Hæc autẽ probatur vnica ratione sic: Cuius personę proprium spirari illius proprium est esse Spiritum, prout Spiritus dicitur à spiratione, sed tertiæ personæ in diuinis proprium est spirari: Sicut enim emanatio filii à patre dicitur generatio, sic processio Spiritus sancti ab vtroq; dicitur spiratio: ergo tertiæ personę in diuinis proprium est esse Spiritum prout Spiritus dicitur à spiratione quasi spiratus, prout autẽ Spiritus dicitur à spiritualitate. Spiritus non est proprium nomen tertiæ personæ, sed appropriatum tantum, id est de cõmuni tractum ad propriũ propter aliquã specialem cõuenientiam: Sic enim spiritus sonat in subtilitatẽ, vnde subtilia in corporalibus Spiritus vocamus, sicut vẽtum & aërem & corpus subtile quod est instrumentum virium animæ: magis etiam propriè Spiritus dicũtur omnia incorporalia sicut dicimus Angelos Spiritus, Deum etiam Spiritum vocamus. Iuxta illud Ioan. 4. Deus spiritus est: sed ex vsu scripturę inuenitur appropriatum tertiæ personę propter aliquas congruitates, vna est, quia tertia persona procedit communiter à prima & secunda, & ideo quod est commune vtriq; attribuitur tertiæ personę cõmuniter procedenti ab vtraque. Cum ergo pater sit spiritus & filius spiritus & vterq; sanctus: Tertia persona à patre & filio communiter procedens vocatur appropriate spiritus sanctus. Et hanc rationem tangit beatus Aug. 15. de Trin. Alia ratio est, quia in rebus corporeis spiritus sonat in quandã impulsionem vel motionem: illud autem quo maxime mouemur est voluntas cuius potissima affectio maxime motiua est amor, propter quod persona procedens per modum voluntatis (vt amor) appropriatè dicitur Spiritus sanctus. Sanctus additur, quia vt dicit Eustratius super primum Ethicorum, Iustum consistit in æqualitate ad alterum: sanctum autem in ordine ad Deum: Et quia dona quibus ordinamur ad Deum attribuuntur per appropriationem tertię personæ in diuinis: ideo & sanctum ei appropriatur.

5 Per hoc patet responsio ad argumentum vtriusque partis, duo enim prima probant quòd spiritus dictus à spiritualitate, & prout spiritualitas non solum sonat in subtilitatem, sed etiam in immaterialitatem conuenit toti Trinitati, nec est proprium alicuius personæ, appropriatur tamen propter rationes cõmunes dictas: Spiritus autem dictus à spiratione propriè conuenit tertiæ personæ: Et per idem patet solutio ad argumentum in oppositum.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum in diuinis sint tantum tres personæ.

AD secundum sic proceditur. Et videtur quòd possint esse plures personæ in diuinis quàm tres, quia per generationem filij non minuitur potentia patris, ergo sicut pater potest gignere vnum filium ita eo genito potest gignere secundum & tertium: & sic erunt plures personæ ꝙ tres per multiplicationem filiorum. Idem potest argui de patre & filio respectu spiritus sancti.

2 Item secundum Boëtium relatio multiplicat trinitatem, sed in diuinis sunt quatuor relationes, ergo sunt quatuor personæ.

3 IN CONTRARIVM est quod dicitur. 1. Ioan. vlt. Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, pater, & filius, & spiritus sanctus.

4 RESPONSIO. Dicendum quòd sicut pluralitas personarum diuinarum nõ potest probari efficaciter & demonstratiuè, ita nec numerus supposita etiam pluralitate. Vnde si scriptura dixisset plures esse personas, & numerũ non determinasset, credo ꝙ fuissent opiniones multæ de numero personarum nulla demonstratione ostendente certum numerum. Et quod dicitur de numero personarum intelligẽdum est de numero emanationum, *Vide infra d. 11. q. 2. nu. 15.* supposito tamen numero emanationum, scilicet ꝙ sint tantum duę satis efficaciter probatur ternarius personarum, & supposito ternario personarum efficaciter concluditur binarius emanationum, quod patet sic, personæ diuinæ distinguuntur per relationes originis vt dictum fuit. *d. 4. q. 2.* Ex quo statim apparet ꝙ in diuinis nõ potest esse nisi vna sola persona quæ à nulla procedat. Si enim essent duæ quarum vna non procederet ab alia, nec ambæ à tertia, tales non distinguerentur inter se aliqua relatione originis, ergo per absoluta, quod est impossibile in diuinis, quia sic essent plures dñ. Non ergo potest in diuinis esse nisi vnica persona quæ à nulla natura procedat. Et hæc vocatur pater qui etiam dicitur innascibilis, quia à nulla procedit: personæ autẽ procedentes non possunt esse nisi duę tantum supposita dualitate emanationum: quia per vnicam actionem semper vniformiter se habẽtem, nec requirentem materiam in qua recipiatur, non producitur nisi vnum tantum. Cum ergo emanationes diuinæ ad intra vniformiter semper se habeant, alioquin esset vera mutatio in diuinis, nec requirunt materiam ratione cuius fit in recipiendo aliqua varietas, patet quòd secũdum quam libet earum producitur vnum tantum, iuxta numerum, ergo emanationum est numerus personarum procedentiũ. Supposito ergo ꝙ sint duæ emanationes patet quòd sunt tantum duæ personæ procedentes, vnica autem est non procedens, ergo supposito binario emanationum patet quòd est tantum ternarius personarum.

5 Similiter supposito ternario personarum concluditur binarius emanationum, quia oportet dare vnam personam à nullo procedentẽ, alioquin esset circulus in emanatione personarum. Si à patre fit filius & ab vtroq; spiritus sanctus, & rursus à filio vel spiritu sancto esset pater, quod est inconueniens: duæ autem sunt tãtum procedentes. Et iuxta numerum personarum procedentium est numerus emanationum vt probatum est, ergo supposito ternario personarum solum sunt duæ emanationes, quia solum sunt duæ personæ procedentes. Prima enim non est procedẽs: Sic ergo supposito numero emanationum concluditur sufficienter & efficaciter numerus personarum & econuerso. Absq; autem suppositione non est possibile nisi persuasiue. Qui enim voluerit binarium emanationum probare per hoc quòd intelligere & velle solum *Tho. 1. q. 27. ar. 3.* sunt operationes intramanentes per quas dicunt personas procedere, quantum deficiant ostensum fuit supra dist. 6. persuasiones quæ possunt adduci omitto, quia plus volo inniti fidei, quàm cuicunque friuolæ persuasioni: sufficit enim soluere rationes quæ fiunt in contrarium.

6 AD PRIMVM argumentum dicendum quòd potentia patris non minuitur per generationem filij, sed ipsa semper est eodem modo se habens in generatione filij: Et ideo alium filium non potest producere sed semper

eundem : Vnius enim agentis ex propria sua virtute & semper eodem modo se habentis in se & in sua actione impossibile est esse nisi vnum productum.

Infra d.11.q.2.nu.22.sub fine.

7 Ad secundū dicendum ꝙ non oēs relationes constituunt personas: sed illæ tantum quæ sunt oppositæ ad excludendum innascibilitatem & quæ vni personæ cōueniunt ad excludendum cōmunem spirationem,& sic remanent tantū tres relationes constitutiuæ triū personarū, scilicet paternitas,filiatio,& spiratio passiua.

DISTINCTIONIS XI.

Sententia magistri in generali & speciali.

HIC dicendum est. Superius magister determinauit de modo processionis Spiritus sancti. Hic verò determinat de processionis principio. Et diuiditur in duas partes. Primo enim ostendit Spiritum sanctum procedere à patre & filio. Secundo quæritur vtrum ab vtroque procedat aliquo ordine. Secunda incipit ibi. in principio.12.di.ibi.Item quæritur.Prima est prẽsentis lectionis. Et diuiditur in tres. Primo enim determinat veritatem. Secundo excludit errorem Græcorum. Tertio ostendit ꝙ Græci in hac veritate nobiscum concordant realiter:& plures eorum nobiscum concordant vocaliter. Secunda ibi.Græci tamen dicunt.Tertia ibi.Sciendum tamen est. Hæc est diuisio & sententia magistri in generali.

2 In speciali verò sic procedit. Et primo proponit quòd Spiritus sanctus non solùm à patre procedit, sed etiam à filio, quia à filio mittitur & spiritus filii nominatur.Postea excludit errorem Græcorum. Et primo tangit errorem dicens ꝙ Græci quia in Euangelio, & pluribus conciliis apud eos celebratis, & in symbolo Leonis papæ.3.Spiritus sanctus dicitur à patre procedere,& nulla fit mentio de filio, ideo nolunt concedere quòd à filio procedat,imò dicunt nos excōmunicatos,quia Leo papa aliter docentes excōmunicauit. Et respondet magister ꝙ illi aliud docent qui docent oppositum : nos autem non docemus oppositum,sed doctrinam datam explanamus. In Euangelio enim solùm fit mentio de patre, quia filius solet omnia ad eum referre. Vltimo dicit quòd Græci hoc ipso quòd dicunt Spiritum sanctum esse filii nobiscū concordant. Aliter enim non est filii nisi quia procedit ab eo.Ponit etiam expressas autoritates Græcorum ꝙ spiritus sanctus & procedit & emanat & profluit à patre & filio. Et in hoc terminatur sententia in speciali.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum Spiritus sanctus procedat à solo Patre an à solo Filio,an ab vtroq;.

Thom.1.q.36.ar.2.&.4.

CIrca distinctionem istam quęruntur tria.Primo quæritur vtrū spiritus sanctus procedat à patre & filio, an à solo patre. Et videtur ꝙ non procedat à filio. Primo sic spiritus sanctus non minus conuenit cum patre quàm filius. (Est enim inter personas diuinas summa similitudo & summa æqualitas.) Sed spiritus sanctus nō communicat cum patre in generatione filij : ergo nec filius communicat cum eodem in spiratione spiritus sancti.

2 Secundo vnū & idem simplex non potest esse à duobus,quia talis effectus esset simplicior sua causa:sed spiritus sanctus est simpliciſsima persona : ergo nō potest esse à duobus personis.

3 Tertio,Da.dicit lib.1.cap.11.Ex filio spiritū sanctum non dicimus,spiritum verò filij nominamus: ergo secundum ipsum spiritus sanctus non est ex filio.

4 IN CONTRARIVM est quod dicitur Ioan. 15.Ille me clarificabit quia de meo accipiet,sed nulla acceptio est in diuinis nisi per originem : ergo spiritus originatur à filio. & constat quòd à patre &c.

5 Item Athanasius in symb.Spi.san.à patre & filio nō factus nec creatus,nec genitus,sed procedens.

6 RESPONSIO, in hac quæstione dissentiunt Græci à nobis,licet enim conueniant nobiscum in hoc ꝙ dicunt spi. sanct. procedere à patre & esse de substantia patris, tamen non dicunt spiritum sanctum procedere à filio,sed esse spiritum filij consubstantialem filio. Hæc autem opinio nō potest habere veritatem quantum ad hoc quod dicūt spiritum sanctum non procedere à filio quod aliqui probant sic : Spi. sancto repugnat quòd sit generans. hæc autem repugnantia vel est duorum productorum quod esse nō potest (quia pater à nullo producitur) vel duorum producentium quod etiam esse non potest, quia spiritus sanctus nihil producit, vel est vnius tanquam producentis & alterius tanquam producti vtpote, quia spiratus est à generante quod conuenit omni opinioni. Omnis enim opinio dicit spiritum sanctum à patre procedere, aut ergo spiritus immediate procedit à generante,& tunc est genitus, aut mediante alio nō nisi genito : ergo necesse est spiritum esse à genito. quod est nostrum propositum.

7 Sed ad hoc posset aliquis dicere quòd spiritus non potest esse generans,quia est à generante immediate non inquātum est generans,quia sic esset genitus,sed inquantum spirans, quia tamen generare & spirare inseparabilia sunt,nec genitus potest esse spirans,nec spiratur generans. Ideo probo eandem conclusionem dupliciter. primo sic:Ab vno agente ex tota sua virtute & ex necessitate naturę & eodem modo semper se habente in se & in sua actione non potest produci immediate nisi vnum : sed pater est vnum agens & agit actione ad intra & ex tota sua virtute & ex necessitate naturæ , & semper eodem modo se habente in se & in sua actione:ergo à patre non potest produci immediate nisi vnum. Si ergo à patre producuntur filius,& spiritus sanctus, oportet quòd hoc sit ordine quodam:aut ergo ordine originis quo vnum est ab alio, & sic habetur propositum : Aut ordine quo vnum est prius alio quod non potest esse,quia vnum non potest esse prius altero, nec natura cum sit eadem in omnibus,nec tempore,cum vterque sit æternus, quare relinquitur quòd ibi est ordo quo vnum est ab alio. Constat autē quòd filius non est à spiritu sancto,ergo spiritus sanctus est à filio. Hæc autem ratio satis efficaciter probat intentum secundum opinionem illorū qui ponunt quòd sola essentia est principium eliciens vel elicitiuum omnium actuum notionalium, scilicet generandi & spirandi, quia oportet quòd sint ab ea ordine quodam cum ipsa sit vna, & ab vno principio naturali non procedit immediate nisi vnum, sed secundum illos qui ponunt quòd potentia spirandi & potentia generandi important intrinsecè & essentialiter relationem,habet instantiam. Diceret enim quis quòd licet pater sit vnum agens tamen duplici hac virtute potest immediate duo producere quorum vnum non est ab alio. Hæc autem instantia refellitur ex eo quòd secundum catholicam doctrinam inter omnes personas diuinas est ordo, quia vbicunque est pluralitas sine ordine ibi est confusio. In diuinis autem est pluralitas sine confusione:ergo est ibi pluralitas cum ordine, sed constat ꝙ non est ibi ordo quo vnum est post aliud (vt probatum est) ergo est ibi ordo quo vnum est ex alio,& sic idem quod prius. Itē si spiritus sanctus esset immediate à solo patre sicut & filius, processio eius esset generatio sicut processio filij, quia procederet per modū naturæ sicut filius, sicut patet ex his quę dicta sunt supra dist.6. hoc autem est impossibile,quia tunc essent duo geniti (id est duo filii in diuinis) quare, &c.

8 Secunda ratio talis est,pater communicat quicquid habet à filio excepto eo in quo ei opponitur. Sed pater nō opponitur filio,quoad spirationem, sed solum quoad paternitatem & innascibilitatem, quia spirans inquātum spirans non opponitur nisi spirato : filius autem non est spiratus sed genitus , ergo pater communicat filio actiuam spirationem,si sic,ergo spi.sanct.spiratur communiter à filio & à patre. Sed cōtra hoc instatur,pater inquantum generans non habet oppositionem nisi ad genitum. sed spiritus sanctus non est generatus: ergo pater quoad generare non opponitur spiritui sancto. Si ergo communicat illi omne illud in quo non ei opponitur, sequitur ꝙ cōmunicet ei generare quod est impossibile.Non ergo pater communicat Spiritui sancto & per eandē rationē nec filio omne illud in quo ei nō opponitur, & sic maior quæ assumebatur videtur esse falsa.

9 Est dicendum ꝙ non est simile propter duo. Primū est, quia generare & generari habent oppositionem ad spirari mediatam,licet nō immediatam: Cuius ratio est, quia

quia in per ſe ordinatis illud quod eſt principium prioris eſt principium poſterioris. In diuinis autem eſt ordo primi, ſecundi, & tertii, licet non ſit ibi prius & poſterius. Et ideo quod eſt principiũ ſecundi, eſt principium tertii. Cùm ergo Pater per generare ſit principium filii per conſequens per ipſum eſt principium Spiritus ſancti licet mediatum, quia pater per ipſum generare communicat filio vim ſpiratiuam qua producitur Spiri. ſan. Et ideo eadem oppoſitione qua opponitur pater & filius ſpiritui ſancto inquantum ſpirantes opponuntur ei ordine quodam in eo q̃ iſte generans, ſcilicet pater, ille genitus, ſcilicet filius Et propter hanc oppoſitionẽ pater & filius nõ poſſunt cõmunicare ſpiritui ſancto generare vel generari, ſed pater per ſpirare nullam oppoſitionem directam vel indirectã, mediatam vel immediatam habet ad filium. Et ideo communicat ei ſpirare. Secundo, quia proprietas perſonalis quæ eſt per ſe conſtitutiua, non eſt alii perſonæ cõmunicabilis, quia hoc repugnat diſtinctioni perſonarum: Sed ſi generare & generari poſſent cõmunicari, paternitas & filiatio quæ ſunt proprietates perſonales vel perſonarum conſtitutiuæ poſſent cõmunicari. Cui enim conuenit generare & paternitas, cui conuenit generari & filiatio: ergo generare & generari non poſſunt communicari, quia hoc repugnat diſtinctioni perſonarũ. Si autẽ pater cõmunicat filio actiuam ſpirationem, nõ repugnat diſtinctioni patris & filii quæ eſt per paternitatem & filiationem: & ideo cõmunicari poteſt & cõmunicatur. Eſto ergo q̃ Pater & Filius nõ opponuntur Spiritui ſancto quoad generare & generari, adhuc poſſet maior ſupradictæ rationis ſuppleri ſic, pater producens communicat producto filio omne illud in quo ei non opponitur, nec repugnat diſtinctioni perſonarũ, ſed pater nõ opponitur filio quoad ſpirare, nec repugnat diſtinctioni patris & filii cõmunicatio ſpirationis, ergo ſpirare poteſt filio communicari. Et tunc ceſſat obiectio: quare generare & generari naturaliter non cõmunicantur ſpiritui ſancto, quia talis cõmunicatio repugnat diſtinctioni perſonarum Patris & filii inter ſe à ſpiritu ſancto. Si enim generare & generari & per conſequens paternitas & filiatio poſſent eſſe in perſona ſpiritus ſancti, Pater & Filius qui primo conſtituuntur paternitate & filiatione non eſſent perſonæ diſtinctæ à ſpiritu ſancto, nec inter ſe. Propria enim vnius perſonę non poſſunt in alia reperiri.

10 AD PRIMVM argumentum dicendum quòd Spiritus ſanctus quantum ad eſſentiam ſecundum quam attenditur ſimilitudo & æqualitas, tantum cõuenit cum patre quantum filius, ſed oppoſitionibus relatiuis ſeu relationis plus differunt ſaltem implicitè vt viſum fuit. Et ideo non tot communicat pater ſpiritui ſancto ſicut filio de actibus notionalibus quæ important vel exigunt relationes.

11 Ad ſecundum dicendum quòd ſi Spiritus ſanctus procedat à duobus, ſcilicet à Patre & Filio, procedit tamẽ ab eis ratione vnius principij ſimplicis quod eſt vis ſpiratiua. Et ideo æquè ſimplex eſt principiũ virtute cuius ſpiritus eſt ſicut illud quod eſt ex principio Spi. ſanct.

12 AD TERTIVM dicendum q̃ Damaſc. dicit illud in nouitate diſcordiæ inter Latinos & Græcos. Et ideo cautè dixit nullã partem aſſerens, dixit enim Spiritũ ex filio, nõ dicimus nec dixit Spiritus nõ eſt ex filio, ſed nõ dicimus Spiritum ex filio, nec propter hoc dicit oppoſitum, verũ eſt illud quod alibi dixit expreſſe q̃ Spiritus ſanctus non eſt ex filio, ſed hoc dixit ante prouulgationem & declarationem huius articuli, &c.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum ſi Spiritus ſanctus non procederet à filio diſtingueretur ab eo.

Tho. 1. p. q. 36. art. 2.

SEcundo quæritur vtrum ſi Spiritus ſanctus non procederet à filio, diſtingueretur ab eo. Et videtur q̃ ſic. Si Spiritus ſanctus non procederet à patre ſed tãtum à filio adhuc diſtingueretur à patre, ergo ſi Spiritus ſanctus nõ procederet à filio ſed tantũ à patre adhuc diſtingueretur à filio, conſequentia patet per ſimile, probatio anteceden tis quia ſi nõ diſtingueretur à patre eſſet idem cum patre, & tu dicis quòd procedit à filio, ergo pater procederet à filio quòd eſt impoſsibile, relinquitur ergò q̃ Spiritus ſanctus diſtingueretur à patre dato quòd procederet à ſolo filio. Et ſimiliter vt videtur diſtingueretur à filio dato quòd procederet à ſolo patre.

2 Secũdo ſic quælibet perſona diſtinguitur à qualibet alia ſua proprietate perſonali, quia per idẽ cõſtituitur aliquid in ſe & diſtinguitur à quocunq; alio, ſed proprietas perſonæ filij eſt filiatio, ergo per filiationem diſtinguitur filius à ſpiritu ſancto. Sed dato q̃ filius non ſpiraret, adhuc eſſet filius, ergo &c.

3 Tertio ſic, ſi per hoc ſolum diſtingueretur Spi. ſan. à filio, quia procedit ab ipſo, ergo non diſtingueretur per alium, & alium modũ procedendi, ſed hoc eſt falſum dicente Anſelmo lib. de Proceſsione Spiritus ſancti. Sic habent itaq; eſſe à patre filius & Spi. ſan. alter naſcendo alter procedendo vt alij ſint per hoc ad inuicem. Et poſtea ſubdit: Nam ſi per aliud non eſſent diuerſi per hoc ſolum eſſent diuerſi, ergo Spiritus ſanctus diſtingueretur à filio dato q̃ nõ procederet ab illo per hoc, ſcilicet q̃ filius aliter procederet à patre quàm Spiritus ſanctus.

4 IN CONTRARIVM arguitur, quia ſecundum Anſelmum libro de Proceſsione Spiritus ſancti. In diuinis eſt vnitas vbi non obuiat aliqua relationis oppoſitio, ſed ſi Spi. ſan. non procederet à filio nulla oppoſitio relationis eſſet inter filium & ſpiritũ ſanctum, ergo eſſent vnum.

5 Item Aug. 6. de Trin. cap. 1. dicit quod pater non diſtinguitur à filio niſi quia refertur ad ipſum, ſed non referretur ad ipſum niſi ab eo procederet, cũ in diuinis non ſint reales relationes niſi originis, quare idem videtur de filio & ſpiritu ſancto.

6 RESPONSIO, quidam dicunt quòd ſi Spiritus ſanctus non procederet à filio, nihilominus diſtingueretur ab illo perſonaliter ſicut modo, ſed quantum ad aliquam differentiam accidentalem modo plus differt, quæ differentia eſt per ſpirationem ſuperuenientem filiationi quæ conſtituit filium in eſſe perſonali. Semper enim perſona, & per ſe differentia perſonæ diuinæ à qualibet alia, eſt per proprietatem perſonalem. Cæterę autem ſuperuenientes ſunt quaſi accidentales quibus ſublatis remanet prima differentia quæ eſt per ſe. Et ideo filius per ſe & primo differt perſonaliter à qualibet perſona in eo q̃ filius, ſed quaſi per accidẽs differunt à ſpiritu ſancto in eo q̃ ſpirans, qua ſublata remanent prima.

7 CONFIRMATVR autem hæc opinio vnica ratione præter eas quæ tactæ ſunt in arguendo. Et eſt talis, illa quæ procedunt diuerſis emanationibus quas impoſsibile eſt eidem cõuenire neceſſario diſtinguntur. Sed dato quòd Spiritus ſanctus non procederet à filio, ſed vterq; ſimul à patre, nihilominus procederẽt diuerſis emanationibus quas impoſsibile eſſet eidẽ cõuenire, ergo &c. Maior pater, quia vbi eſt cauſa ſufficiens diſtinctionis, ibi oportet ponere diſtinctionem. Minor patet per autoritatem Anſelmi prius allegatam in tertia ratione, & per rationem ſic: Diſtinctorum principiorũ ſunt diſtinctæ productiones & diſtincta producta, ſed vis generatiua & ſpiratiua in patre ſunt diſtincta principia: quod patet ex hoc q̃ vna communicatur filio, ſcilicet ſpiratiua & non alia ſcilicet generatiua, ergo ab his principiis ſunt diſtinctæ emanationes, & diſtincta producta. Eſto ergo q̃ vis ſpiratiua non communicaretur filio, adhuc per diſtinctionem virtutis generatiuæ, & ſpiratiuæ in patre emanationes ab his principiis ſic eſſent diſtinctæ quòd non poſſent eidem per ſe conuenire, & hæc fuit minor. ſequitur ergo concluſio.

8 Et adducunt iſti quòd ſecundum illam viam diſtingueretur filius à ſpiritu ſancto per relationes originis nõ quidem oppoſitas, ſed diſparatas. Et hæc eſt prior ratio diſtinguendi perſonas ad inuicem quàm per relationes oppoſitas. Secundum enim doctrinam beati Dionyſij de Diuinis nominibus. Omnis multitudo reducitur ad vnitatem quodã ordine. Nam maior ſemper reducitur ad minorem quouſq; deueniatur ad vnitatem.

Vnde pluralitas perſonarum inter quaseſt maxima diſun ctio quæ poſſit eſſe in diuinis, quia eſt per oppoſitas relationes, reducitur ad multitudinẽ diſparatarum originũ quæ licet non ſint oppoſitæ vel diſparatæ, eidem tamen conuenire nõ poſſunt. Hæc autem reducuntur viterius ad pluralitatem principiorum quę ſunt vis ſpiratiua & gene ratiua quæ tamen eidem conueniunt. Hæc autẽ reducun tur ad pluralitatem attributorum quæ ſunt intellectus & voluntas quæ eſt ſolum ſecundum rationem. Et hæc redu cuntur vlterius ad vnum ſimplicium attributum quodeſt eſſe. Ex quo ergo prior eſt pluralitas diſparatarum origi num q̃ relationum oppoſitarum, quia hæc ad illam reduc citur tanquã maior multitudo ad minorem quę eſt prior, manifeſtum eſt ꝙ amota poſteriore diſtinctione quæ eſt per oppoſitas relationes, adhuc remanebit prior diſtin ctio quæ eſt per diſparatas origines quibus poterunt Filius & Spiritus ſanctus diſtingui, vbi enim ſunt plures cau ſæ ſufficientes alicuius effectus, ſi auferatur vna remanen te alia adhuc remanebit effectus, ſed diſtinctionis perſo narum ſufficiens cauſa eſt oppoſitio relatione originum & ſimiliter diſparatio originum, ergo amota oppoſitio ne originum ſecundum ſuppoſitum quòd Spiritus ſan ctus non procedat à Filio cum remaneat diſparatio ori ginum, remanebit diſtinctio perſonarum. Hæc eſt opinio cum rationibus ſuis.

9 Hæc autẽ opinio non poteſt ſtare, quia dato ꝙ eſſent tales diuerſi modi emanandi, tamen nõ ſufficerẽt ad per ſonalem diſtinctionẽ productorũ : ſed ſicut pater eſt vna perſona habens duas proprietates ſecũdum quas dicitur generans & ſpirans, ſic eſſet tantum vna perſona emanãs à Patre habens duas proprietates ſecundum quas dicere tur ſpirata, & generata, quod patet ſic, vbicunq; eſt cauſa ſufficiens & formalis diſtinctionis, ibi oportet eſſe diſtin ctionem, ſed plures relationes diſparatæ ſunt in Patre producente & non diſtingunt ipſum in plures perſonas, ergo relationes diſparatæ non ſunt cauſæ ſufficiens di ſtinctionis perſonarum, ſed ſi Spiritus ſanctus non proce deret à Filio nec eonuerſo inter eos non eſſent niſi rela tiones diſparatæ, ergo non poſſent differre perſonaliter, ſed ſolùm ſicut differt vna perſona à ſeipſa ſecundum di uerſas proprietates vt dictum eſt.

10 Sed ad hoc reſpondent aliqui ꝙ non oportet ꝙ tan ta diſtinctio ſit in principiis ſicut in principiatis. Quod patet quia idem homo per naturã generat filium, & per artem facit arcam, & hæc duo differunt ſecundum ſuppo ſitum licet natura & ars non diſtinguant producentes in duo ſuppoſita. Aliqua ergo ſufficiunt ad diſtinctionẽ pro ductorum ſecundum ſuppoſitum quę non ſufficiunt ad diſtinguendum producens. Ex vno enim principio mul ta procedunt. Similiter dicunt in propoſito ꝙ relationes diſparatę ſufficiunt ad diſtinguẽdum ſuppoſita producta ſcilicet, filium & Spiritum ſanctum, non autem ad diſtin guendum producens ſcilicet patrem.

11 Sed iſtud non valet. quia licet ab vno agente multa poſſint produci qualitercunq; hoc fit vt infra dicemus, ta men impoſſibile eſt, & contradictionem implicans quòd principia formalia & ſufficientia diſtinctionis ſint alicu bi & ibi non ſit diſtinctio. Simile enim eſſet ac ſi dicere tur ꝙ albedo eſſet in aliquo, & illud non eſſet album. Et ideo impoſſibile eſt & contra dictionem implicans quòd illa quæ formaliter diſtingunt principiata, ſecundum ſup poſita ſint in principio, & nõ diſtinguant ipſum, vbicun que enim principio exiſtẽte vno principiata ſunt multa, ibi neceſſe eſt aliquid eſſe in principiatis quo diſtingun tur quod non eſt in principio, aliter eſſet oppoſitum in adiecto quod manifeſtè apparet in exemplo eorum. Arca enim & filius habẽt aliquid in ſe quo diſtinguntur ſecun dum ſuppoſita, quia hoc eſt homo, illud verò lignum. Et ſi hæc eſſent in patre artifice neceſſario diſtinguerent ip ſum in plura ſuppoſita producentia ſicut diſtingunt pro ducta, & ſi non eſſet in productis ſicut nec in principio producente non plus diſtinguerent producta quàm prin cipium producens. Verbi graria aliquis parer generat fi lium & per artem ſuam fabrilem vel grammaticam in ſtruit ipſum, & facit ipſum fabrum vel grammaticum. Et certè nõ plus diſtingunt filium natura humana, & ars fa brilis, vel grammatica quàm patrem, quia vtrobiq; eſt ea dem cauſa diſtinctionis. Et ſimiliter eſt in omnibus aliis, non valet ergo dicta reſponſio.

12 Sed contra hoc iterũ arguũt alij, quia ab vno agen te poſſunt eſſe plures productiones eſſentiales, ſed tales non poſſunt vnius eſſe producti, licet eius poſsint eſſe plu res productiones accidentales vel vna eſſentialis, & alia accidentalis vt in exemplo adiecto de filio genito & fa cto grammatico. In diuinis autem non eſt productio acci dentalis, ſed omnes ſunt eſſentiales. Et ideo diuerſæ pro ductiões in diuinis & relationes eis correſpõdentes ſuffi ciunt ad diſtinguendum perſonas productas non autem perſonam producentem.

13 Sed illud non valet, quia vbi producens conſti tuitur productione actiua, ſicut productum productione paſsiua, æquè impoſsibile eſt ab vno agente eſſe plures productiones eſſentiales ſicut impoſsibile eſt eas eſſe eiuſ dem producti, quia vtrunq; æqualiter productione con ſtituitur, ſed in diuinis perſona producens conſtituitur productione actiua ſicut perſona producta productione paſsiua, ergo ſicut impoſsibile eſt eiuſdem perſonæ pro ductæ eſſe plures productiones paſsiuas, & eſſentiales, ſic eſt impoſsibile eiuſdem perſonæ producentis eſſe plures productiones actiuas, & eſſentiales, & ſic eſt in propoſito, quia ſi ſolus pater eſſet producens inquantum generans, & inquantum ſpirans, vna ſola productio eſſet eſſentia lis per quam conſtitueretur in eſſe perſonali. Vt nunc eſt, alia verò accidentalis pro tanto quia aduenireț perſonæ iam cõſtitutę, ſcilicet ſpirare. Similiter circa vnam & ean dem perſonam productam vna proceſsio eſſet eſſentialis, ſcilicet generari correſpõdens ei quod eſt generare. Alia verò accidentalis, ſcilicet ſpirare quia aduenireț perſonæ iam conſtitutę. Iſto enim modo eſt aliquid accidentale in diuinis.

14 Alij aliter reſpondent dicentes ꝙ relationes quate nus diſparatæ non ſufficiunt ad diſtinguendũ perſonas, ſed quatenus ſunt proprietates perſonales, eo quòd ſecun dum idem aliquid conſtituitur in ſeipſo & diſtinguitur à quolibet alio, filiatio autem & ſpiratio paſsiua ſunt pro prietates perſonales proprer quod ſufficiunt diſtinguere filium à ſpiritu ſancto. Sed ſola paternitas in patre eſt perſonalis, ſpiratio autem actiua aduenit perſonæ patris iam conſtitutæ, ideo non eſt perſonalis vel conſtitutiua perſonæ, ideo non ſufficit ad plurificandum perſonam patris.

15 Sed hoc non valet, quia ſi relationes diſparatæ & perſonales ſufficiũt ad diſtinguendum relatione vel rela tiuè perſonas productas, eadem ratione ſufficerent ad di ſtinguẽdum perſonas producentes relatione abſq; diſtin ctione eſſentiæ, & ita poſſemus ponere duas perſonas à nullo procedentes quæ diſtinguerentur relationibus diſ paratis abſq; diſtinctione eſſentiæ, hoc autem eſt falſum, ſecundum enim omnes in diuinis non poſſunt eſſe plu res perſonæ à nullo procedentes, quin ſequatur plurali tas & diſtinctio per eſſentiam. quod non eſſet ſi relatio nes qualeſcunq; duntaxat diſparatę ſufficerent ad diſtin guendum perſonas, poſſemus enim dicereq; ſunt duę per ſonæ à nullo procedentes quę diſtinguuntur inter ſe rela tionibus diſparatis, quia ab eis procedunt aliæ duæ pro ceſſionibus diſparatis. Cum ergo hoc ſit impoſsibile re linquitur quòd & illud ex quo ſequitur, ſcilicet ꝙ relatio nes diſparatę qualeſcunque ſint ſufficiant ad diſtinguen dum perſonas.

16 Aduertendum tamen eſt quòd ratio prȩcedens cui totus proceſſus ſolutionis innititur nulla eſt, ſi ponatur quòd paternitas & communis ſpiratio in patre non diſ ferunt realiter, ſed ſolum ſecunduin rationem, quia nul lum argumentum eſt dicere quòd relationes ſola ratio ne differentes non diſtingunt realiter perſonas, ergo rela tiones realiter differentes non diſtinguunt eas. Cum er go proceſsio & filiatio differant realiter ſi paternitas & ſpiratio non differant realiter, nulla conſequentia eſt di cere quòd ſi paternitas & ſpiratio non diſtinguunt per ſonam patris in plures perſonas : quòd propter hoc filia tio & proceſsio quæ differunt realiter non ſufficiunt ad diſtinguẽdum perſonam filij à perſona ſpiritus ſancti, pro

quæ habe tur nu. 9.

propter quod illi qui hãc rationẽ posuerunt, videntur tũc sensisse ꝙ paternitas & spiratio differrent in patre realiter. Per hoc patet responsio ad rationes aliorum.

17 Cum enim dicitur ꝙ illa quæ procedunt diuersis emanationibus &c. concedatur. Tunc ad minorem per interemptionem. Et cum probatur ꝙ diuersorum principiorum sunt diuersæ emanationes, potest dici ꝙ vis generatiua & spiratiua secundum quosdam non sunt distincta principia, sed vnum & idem, scilicet ipsamet essentia diuina fœcunda, quæ potest in hos duos actus qui sunt generare & spirare ordine quodam, & secundum hoc fortitur duo nomina.

18 Vel dato ꝙ essent duo distincta principia secundũ aliam opinionem quę ponit, ꝙ potentia generandi & spirandi includunt respectum, tamen hæc principia talia sunt ꝙ se compatiuntur inuicem in eodem supposito. Et similiter productiones quæ sunt ab his principiis & termini productionum poterunt se compati in eodem supposito, nec sufficient ad distinguendum suppositа, nisi oppositio relationis sit ibi sicut prius declaratum est.

19 Reductio autẽ multitudinis ad vnitatẽ secundum modum quem assignant nulla est. Dicunt enim ꝙ pluralitas quæ est per relationes oppositas quæ est maxima, reducitur ad pluralitatem originum disparatarum. Hoc autem esse non potest, quia relationes oppositæ vt paternitas & filiatio attenduntur secundum vnam & eãdem originem, etiamsi non essent nec esse possent plures origines disparatæ, nec pluralitas originum reducitur ad pluralitatem principiorum, quia possunt esse ab eodem principio ordine quodam, vt quidam dicũt. Nec pluralitas principiorum ad pluralitatem attributorum, quia illa est posterior vt dictum fuit in quæstione de attributis.

20 Aliter ergo attendenda est ista reductio. Cũ enim pluralitas personarum sit aliquorum se habentiũ in ratione principii & principiati per hoc fit reductio ad vnitatẽ quia inter eas est vna à qua aliæ procedunt ordine quodã Tertia quidem à prima mediante secunda, et sic ternarius personarum reducitur ad binarium personarum principiantium. Rursus inter personas principiantes, vna est principians & nõ principiata vt pater, alia principians & principiata. vt filius & reducitur in eam vt ad principium primum, & sic totum reducitur ad vnum.

21 AD RATIONES principales. ad primã cum dicitur ꝙ si Spi.san. non procederet à patre, sed tantum à filio adhuc distingueretur à patre, dicẽdum quòd hæc positio non solum est impossibilis, sed etiam incomposibilis, hoc est implicans contradictionem. Cum enim filius sit à patre & hoc de ratione eius, impossibile est aliquid procedere à filio quod non procedat à patre saltem mediate. Tu autem ponis quòd Spiritus sanctus procedat à filio & non à patre, ergo procedit à patre & non à patre quod est impossibile. Et ideo non est mirum si ex hoc sequantur impossibilia (scilicet quod distinguatur à patre, quia ponitur procedere) & sic opponi. Et quòd non distinguatur quia ponitur non procedere & non opponi, non sic autem esset si poneretur Spiritus sanctus procedere à solo patre, quia hæc positio licet sit impossibilis non tamen includit incomposibilia sub hoc modo quòd vna persona esset genita & spirata ab vno generante & spirante.

22 Ad secundum dicendum ꝙ cum dicitur quòd quælibet persona distinguitur à qualibet sua proprietate personali. dicendum quòd non est ita imò per proprietatem quancunque solum distinguntur ab illis cum quibus habent opponi. Et cum probatur ꝙ per idem constituitur aliquid in se & distinguitur à quocunq; alio. Dicendum quòd illud solum veritatem habet in absolutis, quia sola absoluta sunt propriè aliquid in se & ad se. Relatiua verò potius sunt ad aliud & ideo nõ distinguntur nisi per hoc quòd sunt ad aliud & quia sunt ad aliud per alium & alium respectũ: eo ꝙ respectus plurificatur iuxta numerum terminorum, ideo talia distinguntur à pluribus personis per plures respectus. De numero autem talium sunt personę diuinæ quæ sunt & dicuntur relatiuè. Et ideo vna persona habens plures proprietates per vnam earum nõ distinguitur ab omnibus aliis, sed per oẽs nec per vnam solum constituitur in esse incommunicabili & distinctio ab omnibus, sed per omnes simul, & expresse hoc dicit Anselmus in lib. de Processione Spiritus sancti circa finẽ. Quia sicut collectio plurium accidentium siue proprietatum quę ita inuenitur in vno supposito quòd non in alio constituit indiuiduum, ita collectio plurium proprietatum puta paternitatis & spirationis actiuæ in patre, filiationis & spirationis actiuæ in filio, constituit has personas in esse incommunicabili & distincto ab omnibus, verum est quòd harum proprietatum vna dicitur personalis, scilicet illa quæ prima intelligitur aduenire personæ & nullam aliam supponit & soli personæ conuenit vt paternitas in patre, & filiatio in filio, quia per talem proprietatem constituitur. Cæterę autem non dicuntur personales vt innascibilitas & cõmunis spiratio, quia aut non vni personę conueniunt tantũ, vt communis spiratio. Aut aliam proprietatem præsupponunt vt innascibilitas & communis spiratio. *De innasci bilitate inf. d. 28. q. 1.*

23 Ad tertium dicendum quòd si emanationes quæ sunt generatio & natiuitas & processio possent remanere eiusdem rationis vt prius facta suppositione prædicta tunc filius & Spiritus sanctus distinguerentur vt prius, non possent autem remanere eiusdem rationis cum prædicta suppositione imò vna esset substantialis & alia accidentalis vt prius dictum fuit. Et si poneretur ꝙ remanerent eiusdem rationis positio, hoc non solum esset impossibilis, sed etiam incomposibilis, ex ea enim sequeretur contradictio, scilicet ꝙ personæ per has emanationes producæ distinguerẽtur personaliter eo ꝙ emanationes substantiales essent. Et quod non distinguerentur personaliter, quia carerẽt formali principio distinctionis quod est oppositio relatiua.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum pater & filius spirent Spiritum sanctum inquantum vnum, an inquantum plures.

Tho. 1. q. 36. ar. 4.

AD tertium sic proceditur. Et videtur quòd pater & filius non spirent Spiritum sanctum inquãtum sunt vnum, quia actus sunt suppositorum, sed spirare est actus patris & filij, ergo est eorum vt sunt suppositа, sed in hoc sunt plura & non vnum, ergo pater & filius spirant inquantum sunt plures & non inquantum sunt vnum.

2 Itẽ omnis nexus est duorũ vel pluriũ vt plures sunt, sed Spi.san. procedit à patre & filio vt nexus eorum, ergo procedit ab eis vt plures sunt & non vt vnum.

3 IN CONTRARIVM est ꝙ pater & filius sunt plures solum paternitate, vel filiatione, vel innascibilitate & nascibilitate, sed neutrum horum est patri vel filio ratio spirandi Spiritum sanctum, ergo oportet quòd hic sit aliquid quod sit in eis vnum. Et ita spirãt inquantum vnum: maior patet de se. Sed minor probatur, quia pater inquantum est innascibilis nullius est productiuus, quia priuatio vel negatio nullius est principium vel causa in essendo inquantum est, aut, pater est solum productiuus filij. Nascibilitas autem & filiatio sunt proprietates producti non producẽtis, ergo per hoc ꝙ pater & filius sunt plures, non habent pater & filius quòd spirent Spiritum sanctum, quare &c.

4 RESPONSIO. quæstio ista non est de re, sed de modo loquẽdi, tenent enim omnes ꝙ pater & filius sunt duo suppositа quæ per vnam & eandem vim spiratiuam spirant Spiritum sanctum: quo supposito quęritur vtrum propter dualitatem suppositorum dicendum sit ꝙ spirẽt inquãtum plures, an propter vnitatem virtutis spiratiuę, dicendum sit quòd spirant inquantum sunt vnum in vi spiratiua.

5 Ad quod sciendum accipiendum est ꝙ omnis vera reduplicatio dicit causam inhærentiæ prędicati cum subiecto, vt cum dicitur quòd ignis inquantum calidus calefacit, vel inquantum leuis mouetur sursum, & sic de cæteris.

6 Hoc supposito est duplex modus dicẽdi ad quæstionem. Primus est ꝙ pater & filius spirant inquantum sunt vnum in vi spiratiua quod probatur sic: Reduplicatio facta super agens respectu actionis denotat principium

actionis,hoc patet,quia principium quo agens agit est ei ratio,quare actio ei conuenit,vt patet in exemplis inductis,sed principium quo elicitur actus spirandi est vis spiratiua,ergo reduplicatio facta super Patrem & Filium respectu actionis spirandi denotat vim spiratiuam,sed in illa Pater & Filius sunt vnum, ergo debet dici quòd pater & filius spirant Spiritum sanctum inquantum sunt vnũ & nullo modo inquantum sunt plures. Quòd autem Pater & Filius sint vnum in vi spiratiua patet, quia nihil simplex & vnum numero potest esse à pluribus ita ꝙ sit à quolibet perfectè nisi illa duo cõueniant in aliquo vno secundum numerum ratione cuius producant tertium, quia si essent distinctæ virtutes in pluribus & per vnum illorum & secundum vnam virtutem produceretur totũ aliud nihil faceret,sed omnino superflueret. Spiritus autem sanctus producitur perfectè à Patre & perfectè à Filio,ergo Pater & Filius conueniunt in vna virtute secundum numerum secundum quem producũt Spiritum sanctum,nec huic obstat pluralitas suppositorum: quia licet in pluribus suppositis natura differentibus nõ possit esse vna virtus numero,potest tamen in suppositis sola oppositione relationis differentibus vt sunt pater & filius,

7 Secundus modus ponit quòd reduplicatio potest denotare conditionem suppositi agentis vel conditionẽ virtutis actiuæ. Primo modo Pater & Filius spirant inquantum sunt plures propter pluralitatem suppositorum Secundo modo spirant inquantum sunt vnum propter vnitatem virtutis spiratiuæ. Hoc autem probatur eodẽ modo quo prius, sic reduplicatio potest denotare omne illud quod est causa inhærentiæ prædicati cum subiecto. Sed tam pluralitas suppositorum agentium quàm vnitas virtutis spiratiuæ dicunt causam, quare spirare competit Patri & Filio,ergo ratione vtriusque potest fieri reduplicatio. Maior patet ex dictis supra. Minor declaratur sic: actus spirãdi duo habet. Est enim vnus actus & simplex, & est actus per modum voluntatis. Quantũ ad primũ vis spiratiua quæ est vna numero in Patre & Filio,est ratio ꝙ spirare conuenit Patri & Filio,& ita debet dici ꝙ spirant inquantum sunt vnum. Quantum ad secundum scilicet vt actus spirandi est per modum volũtatis pluralitas suppositorum est eius ratio,quia vt dictum fuit supra dist. 6. propter hoc in diuinis dicitur aliqua emanatio esse per modum voluntatis,quia est à pluribus. Et quia supponit aliam productionem ad intra. Et secundum hoc debet dici quòd pater & filius spirant inquantum sunt plures,iste est secundus modus.

8 Nunc autẽ restat videre quid veritatis habeat vterq; modus. Circa quod sciendum est ꝙ in actu spirandi est considerare duo,actum scilicet & modum. Si consideremus actum solum sic pater & filius non spirant inquantum vnum, nec inquantũ plures,sed inquantum habent vim spiratiuam. Cuius ratio est,quia omnis actus secundum illud quod est,exclusa omni alia conditione respicit suum principiũ virtute cuius elicitur secundũ illud quod est,exclusa omni alia conditione. Potentia enim quæ nominat principiũ actus est illud quo possumus nullo alio addito,alioquin non esset potentia cum hæc sit ratio potentiæ, quòd etiam patet in omnibus. Calefacere enim absolutè acceptum est ab habente potentiam calefactiuã & disgregatiuè ab habente potẽtiam disgregatiuam, nec plus requiritur. Siue enim calefaciens sit vnum siue plura siue virtus calefactiua sit vna seu plures, totum accidit. Vnde & videmus omnia hæc variari. Contingit enim ꝙ calefacere est ab vno & per vnam virtutem. Et contingit quòd est à pluribus & per plures virtutes. Cum ergo spirare sit quidam actus ipse vt sic acceptus secundum illud quod est solum est ab habente vim spiratiuam, ꝙ hæc vis spiratiua sit vna vel plures in vno vel in pluribus hoc accidit. Et quia reduplicatio non denotat id quod est per accidens, ideo non est dicendum quòd pater & filius spirent inquantum sunt plures, vel inquantum sunt vnum, sed solum inquantum habent vim spiratiuam. Item patet per simile. sicut se habet generare ad patrem sic spirare ad patrem & filium,sed nos non dicimus ꝙ pater generat in quantum vnus, nec propter vnitatem suppositi,nec propter vnitatem virtutis generatiuæ, sed tantum quòd pater generat inquãtum habet potentiam generandi, ergo similiter non est dicendum quòd pater & filius spirent in quantum plures quo ad suppositа,aut inquantum vnum in vi spiratiua, sed absolutè inquantum habent vim spiratiuam.

9 SI AVTEM consideremus nõ solum actum,sed modum actus, adhuc potest esse dupliciter, quia possumus circa actum considerare modum realem quem habet in se & in habitudine ad sua principia, vtpote quod est actus vnus & simplex à patre & filio producens, ita ꝙ à quodlibet perfectè, & sic debemus dicere quòd pater & filius spirant,inquãtum sunt vnum in vi spiratiua. Cuius ratio est quia reduplicatio notat causam inhærentiæ prædicati cũ subiecto. Sed causa & ratio quare spirare & omnis actus vt simplex & vnus fit à pluribus ita ꝙ à quodlibet fit,perfecta est sola vnitas virtutis productiuæ in qua illa plura conueniunt & sunt vnum, vt probatum est prius, ergo hoc debet denotare reduplicatio dicendo quod pater & filius spirant inquantum sunt vnum,& sic procedit prima opinio & bene,vel possumus circa actum spirãdi considerare modum & habitudinem eius ad extrinseca secundum quandam similitudinem ratione cuius sortitur tale nomen vtpote quia spirare est à duobus, similitudinem habet cum actibus quę sunt à volũtate vt expositum fuit supra. 6. d. Et ideo sortitur hoc nomen quod dicitur esse per modum voluntatis, & quantum ad hoc dicunt illi de secunda opinione ꝙ pater & filius spirant inquantum sunt plures.

10 Sed istud non videtur bene dictum,quia licet procedere à pluribus sit ratio nominis quare talis actus sic vocetur. Et ideo posset dici ꝙ actus quo producitur Spiritus sanctus dicitur esse per modum voluntatis, quia est à pluribus quorum quodlibet habet potentiam totum producendi,tamen nos non quærimus hic de nomine sed de re quæ est causa vel ratio secundum quam actus quo producitur Spiritus sanctus qualitercunq; vocetur conuenit patri & filio. Et patet ex præcedentibus ꝙ pluralitas suppositorum nullo modo est huius causa vel ratio. Et ideo nullo modo est dicẽdum ꝙ pater & filius spirent inquantum sunt plures, propter quod secunda opinio minus est conueniens q̃ prima,nihilominus & prima deficit in hoc quod non distinguit vt distinctũ est, sed quantum ad secundum membrum distinctionis bene dicitur. Et pro ea est dictum Anselmi monolog. ca. 53. vbi dicit quod Spiritus sanctus est ex patre & filio non inquantũ plura sunt, sed inquantum vnum,& determinatio concilij quæ habetur extra de sum. Trin. & fi. catho. lib. 6.

11 AD PRIMVM argumẽtum dicendum ꝙ actiones sunt suppositorum vt illorum quæ agunt,sed inquantum non reduplicat id quod agit,sed rationem agendi. Esto etiam quòd reduplicaret tam vnum q̃ alterum hoc esset secundum id quod sunt & non secundum rationem vnius vel plurium nisi modo quo dictum fuit, & inferre vnum ex alio esset figura dictionis ex mutatione modi prædicandi, vt si dicatur sic, actiones sunt suppositorum secũdum quòd sunt suppositа,sed pater & filius sunt plura suppositа : ergo sunt vt plura, mutatur hic quid inquantum.

12 Ad secundum dicendũ quòd Spiritus sanctus dicitur nexus patris & filij,tum quia vniũtur vna vi spiratiua quæ est causa vel ratio spirandi. Spi. san. tum quia in ipso met Spiritu sancto, & pater & filius vniuntur tanquam in communi producto. Et illud vnum in quo primo nectuntur est eis ratio producendi secundum in quo secundario nectũtur. Cum ergo dicitur ꝙ Spiritus sanctus procedit vt nexus patris & filij, dicẽdum quòd verum est sub hoc sensu ꝙ Spiritus sanctus procedit ab eis vt nexi sunt in vna vi productiua Spiritus sancti & in qua sunt vnũ. Et ideo procedit quidẽ à duobus, scilicet inquantum conueniunt in vno in quo nectuntur.

SEQVITVR DISTINCTIO XII.

Sententiæ literæ Magistri in generali & speciali.

ITem quæritur. Superius determinauit Magister de principio Spiritus sancti, ostendens quòd Spiritus sanctus procedit à patre & filio. Hic verò inquirit vtrum

vtrum sit aliquis ordo inter patrē & filium respectu processionis Spiritus sanct. Et diuiditur in tres partes. Primo enim ostendit quòd inter patrem & filium in procedēdo & Spiritum sanctū non est ordo temporis. Secundo ostendit quòd non est ibi ordo pulchritudinis, vel dignitatis. Tertio ostendit quòd est ordo naturæ & autoritatis. Secunda ibi. nunc tractandum est. Tertia ibi. Dicit tamen Augu. in. 5. lib. Prima diuiditur in duas. Primo mouet dubitationem. Secundo soluit. Secunda ibi. his & huiusmodi quæstionibus. Hæc diuisio & sententia Magistri in generali.

2 In speciali verò sic procedit. Et quærit primo vtrum Spiritus sanctus prius procedat à patre quàm à filio. Et arguit ad hoc hæreticus sic. Aut Spiritus sanctus procedit à patre nato filio, aut non nato, si nato, ergo natiuitas filii præcedit processionem Spiritus sancti quod est inconueniens. Si non nato, ergo antè procedit Spiritus sanctus à patre quàm filius nasceretur. Postea soluit secundum Augustinum dicens quòd nullus est ibi ordo temporis vbi omnia sunt æterna. Nec habet ibi locum quæstio vtrum nato filio an non nato procedit Spiritus sanctus. Postea ostendit ꝙ non plenius procedit ab vno quā ab alio. Vltimo ponit autoritates per quas videtur pater plus habere in productione Spiritus sancti quā filius, quia quædā autoritates, dicunt quòd Spiritus sanctus procedit à patre principaliter. Et quia filius attribuit patri processionē Spirit. sancti in Euangelio, quæ omnia nō nominant maiorē dignitatem in patre, sed autoritatē in spirando, quæ autoritas in hoc cōsistit quòd filius habet à patre quòd potuit ab ipso procedere Spiritus sanctus. Et in hoc terminatur sententia huius distinctionis in speciali.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum generatio filii sit prior processione Spiritus sancti.

Tho. 1. q. 45. ar. 3.

CIrca distinctionem istam quæritur de tribus. Primū est vtrum generatio filii sit prior processione Spiritus sancti. Secundum est vtrum Spiritus sanctus plenius & perfectius procedat à patre quā à filio. Tertium est vtrū Spiritus sanctus sit à patre mediante filio, an per filiū. Ad primum sic proceditur. Et videtur quòd generatio filii sit prior processione Spiritus sancti: quia sicut est in trin. creata sic videtur esse in increata, quia vna exemplata est ab alia, sed in trin. creata productio verbi natura præcedit productionem amoris, ergo in trinitate increata productio filii præcedit productionem Spiritus sancti.

2 Item sicut se habet generatum ad spiratum, sic generatio ad spirationem, sed generatū prius est spirato cum sit principium eius, ergo generatio præcederet spirationem.

3 IN CONTRARIVM est quod dicitur in symbolo Athanasii quòd in trin. nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus.

4 Et arguitur per rationem, quia sicut se habet pater ad filium, sic pater & filius ad Spirit. sanct. sed pater nullo modo est prior filio, vt probatum fuit supra di. 9 ergo nec filius potest esse prior Spiritu sancto, quare nec generatio filii potest esse prior processione Spiritus sancti. quia sicut se habet terminus ad terminum, sic actio ad actionem.

5 RESPONSIO. cum quæritur de prioritate generationis filii respectu processionis Spi. sancti, aut quæritur de prioritate secundum rem, aut secundū rationem intelligendi. Si de prioritate secundum, sic dicūt quidam quòd inter generationem filii & spirationem Spi. sancti, est quidem per se ordo originis quo vnū est ab altero, sed non est ibi ordo prioris aut posterioris. Primum probant sic, Spi. sanctus per se est à genito, ergo spirari per se est à generari, probatio tam antecedentis quā consequentiæ, consequentia patet sic: quando aliqua per se sunt vnum & idem re maximè relata in diuinis quicquid ad originem pertinens dicitur per se de vno & de altero, & ratio est quia origines in diuinis attenduntur secundum relata, & inter relata, sed generari & genitus & spirari & spiritus sunt per se vnum & idem re nō solum in absoluto sed in re relata, ergo quicquid ad originem pertinens dicitur de genito & spirato per se, vt pote ꝙ vnum sit ab altero per se, hoc cōpetit ei quod est generari, & spirari, scilicet quòd spirari sit per se à generari realiter loquendo licet quo ad nomen sit improprius modus loquēdi propter alium modum significandi. Quòd autem generari & genitus, & spirari & spiritus sint idē re & per se patet, quia excluso motu ab actione & passione soli respectus remanent à quo aliud & quod ab alio, sed à generatione, & spiratione diuina excluditur omnis motus, ergo remanent soli respectus ita ꝙ generatio actiua, & spiratio actiua dicūt solum respectum, à quo est aliud per talem, vel per talē modum, generari autem & spirari dicunt respectū solum, vt quod ab alio secundum talem vel talem modum. Sed per respectum originis passiuæ constituitur per se persona quæ est terminus originis, ergo generari & spirari passiuæ accepta cum sint soli respectus sunt idem per se cum genito & spirato, & hæc fuit minor. patet ergo cōsequentia, scilicet quòd si spiritus est per se à genito quòd spirari per se est à generari, quia idem sunt generari & genitus, spirari & spiritus. antecedens patet scilicet quòd spiritus sit per se à genito quia de ratione spirati est esse productū ab aliquo prius producto, sed illud non potest esse nisi genitū. Cùm in diuinis nō sit nec esse possit præter spirationem aliqua productio nisi generatio, ergo spiritus est per se à genito, dico autem per se quia licet filius sit à patre spirante productus, hoc tamen accidit modo quo aliquid potest accidere in diuinis quia non est de ratione filii quòd producatur à spirante: quia posito per impossibile quòd pater nō spiraret adhuc tamen intelligeretur vt generans filiū, sed in proposito nostro nullo modo intelligeretur aliquid spiratum nisi esset productum à genito & per consequens à generante saltem mediāte: propter quod inter spiratum ex vna parte & genitum, & generantem ex alia est ordo originis, ergo inter spirari ex vna parte & generari & generare ex alia est similis ordo.

6 Istud autē non videtur, scilicet quòd spiritus sit per se à genito & generante, quia cuicunq; competit quòd ab ipso sit spiritus per se, ei cōpetit quòd sit spirans per se, sed genito & generāti nō competit per se quòd sint spirātes, ergo non competit eis per se quòd ab ipsis sit spiritus. Maior patet quia spiritus inquantum est spiritus non potest esse nisi à spirante inquātum est spirans. Minor patet, quia si genito & generanti competit per se esse spirantes, tunc hæc est vera genitum inquantū genitum est spirans, & generans inquantum generans est spirans, quia in propositionibus per se semper potest fieri reduplicatio subiecti, eo quòd est ibi ratio inhærentiæ prædicati cum subiecto vt dicendo homo inquantum homo est animal risibile, vel interfectum inquantum interfectum interiit. Et similiter in proposito debet se maximè, quia aliter nō concluderetur intentum, quicquid enim conuenit generāti, vel genito nisi eis cōueniat inquantum sunt generans & genitum, nō potest ex hoc concludi ꝙ cōueniat per se generanti, sed istæ non videntur veræ genitum inquantū genitum est spirans, vel generans inquantū generans est spirans. Quòd enim genitum inquantū genitum non sit spirans, patet. quia omne genitum inquantum genitum est productum, ergo nullum genitum inquantum genitū est producens, ergo nec spirans per locum à destructione superioris. Et probatur consequentia, quia licet relatio producentis & producti possint conuenire eidē subiecto respectu diuersorum, tamen vna nunquā potest esse alia, nec causa seu ratio alterius. Verbi gratia aqua calefit ab igne, & calefacit manum, ecce ratio producentis & producti in aqua respectu diuersorū, scilicet ignis & manus, sed certè esse calefactum nō est esse calefacientem, nec aquam esse calefactam est causa, siue ratio sibi calefaciendi manum sed eam esse calidam: & quanuis non sit calida nisi calefacta ab igne, tamen esse calefacta quòd præcisè sonat in ratione producti nullo modo est ei ratio per se calefaciendi aliud, quia cessante calefactione & remanente calore certè adhuc potest calefacere, & si aqua haberet calorem ex se & non ab alio calefaceret: eodem modo est in proposito, quia eidem supposito filii conuenit ratio producti & producētis respectu diuersorū, tamen esse productum, vel

genitum non eſt eſſe producentem vel ſpirantem, nec eſſe genitum per ſe eſt ei ratio ſpirandi alterum, ſed vis ſpiratiua. Et quanuis hæc non ſit in filio niſi per generationē, ttmen ipſa generatio per accidens ſe habet ad ſpirationē, quia ſi in filio eſſet vis ſpiratiua nō per generationem habita ſicut eſt in patre, adhuc filius ſpiraret, nō ſpirat, ergo inquantum genitus.

7 Item nec pater ſpirat inquantum generans, quia hoc eſſet aut quia generare & ſpirare ſunt idem ſicut ſuperius & inferius, & tunc iſta verificaretur pater inquantum generans eſt ſpirans, ſicut iſta Sortes inquātum albus eſt coloratus, aut quia actus generandi eſſet patri ratio ſpirādi, ſicut calor eſt igni ratio calefaciendi. Primum non poteſt dici quòd ſcilicet ſpirare ſit ſuperius ad generare, licet hoc dicant quidā quòd ſpirare in patre eſt realiter idem quod generare, & in filio eſt idem realiter quod generari, ita ꝙ ſpirare in ſua communitate acceptum eſt ſuperius ad generare & generari. Hoc enim non eſt verū ſicut infrà probabitur. Et nunc ſupponitur. Nec ſecundum poteſt dici, quia ſi generare patri eſſet ratio ſpirandi, cum generare non conueniat filio, aut filius non ſpiraret, aut in patre & filio non eſſet idem principium & ratio ſpirandi, quorum vtrunꝙ eſt falſum, quia & filius ſpirat, & idē principium & ratio ſpirandi eſt in patre & filio, nullo modo ergo generans inquantum generans eſt ſpirans, nec genitus inquantum genitus eſt ſpirans, vt prius oſtenſum eſt, ergo ſpiritus non eſt per ſe à genito, nec à generante inquantum huiuſmodi, quare nec ſpirare eſt per ſe à generari. Item impoſſibile eſt quòd eadem actio ſecundum numerum ſit à pluribus vt pluribus vt plura ſunt, & vt in nullo conueniunt, ſed ſpirare Spiritum ſanctum eſt vna actio ſecundum numerum, generans autem & genitum inquātum huiuſmodi ſunt plura, & vt plura ſunt nec in aliquo vno ſecundum numerum conueniunt inquantum generans & genitum, ergo ſpirare non eſt per ſe à generante nec à genito, vt illi dicunt.

8 Quòd concedimus dicentes quòd inter generationem filii & ſpirationem Spirituſſancti eſt quidē ordo originis, ſed non per ſe & directè, ſed indirectè & cōcomitatiuè & quaſi per accidens, eo modo quo per accidēs poteſt reperiri in diuinis. Ad quod ſciendum notanda ſunt tria. Primum eſt quòd nulla actio depēdet ex præcedente paſſione niſi quia terminus paſſionis eſt principiū actionis. Sic enim aqua calefacit prius calefacta, inquantum calor terminans calefieri aquę eſt principium calefaciendi alterum. Sic etiā paſſio dependet à paſſione vt moueri ipſius grauis dependeret à ſuo generari inquantum forma grauis quæ eſt terminus generationis eſt principium motus ſequentis.

9 Secundum eſt quòd principium ſequentis actionis poteſt eſſe terminus præcedentis paſſionis dupliciter, ſcilicet per ſe vel per accidens. Per ſe ſicut calor aquæ eſt terminus calefactionis ſuæ paſſiuę. Per accidens verò & concomitatiuè ſicut calefieri oſſium terminatur ad albedinē, ſcilicet per accidens ratione materiæ, nam quædam oſſa calefacta rubeſcunt, quædam nigreſcunt. Albedo autem eſt per ſe principium diſgregandi.

10 Tertium eſt quòd paſſio præcedens quæ terminatur ad principiū actionis ſequentis poteſt ſe habere ad ipſum dupliciter, vno modo ſicut fieri tranſiens manente termino, & ſic ſe habet calefieri aquæ ad calorem ſuum (manet enim aqua aliquo tempore calida poſtquam ceſſauit calefactio.) Alio modo ſicut fieri permanens neceſſario cum termino, ſicut illuminari aēris manet quandiu manet lumen in aēre.

11 His ſuppoſitis patet ꝙ vbi principiū ſequentis actionis eſt ſolum terminus per accidens præcedentis actionis, vel paſſionis (ſicut albedo oſſis quæ eſt per ſe principium diſgregandi eſt terminus per accidēs calefactionis oſſis) ibi ſequens actio eſt ſolum per accidens ex præcedente actione vel paſſione: ſicut in exemplo de oſſe diſgregatio eſt ſolū per accidens ex calefactione. Cuius ratio eſt, quia ſequens actio non eſt ex præcedente actione vel paſſione niſi propter habitudinē vnius & eiuſdē reſpectu vtriuſꝙ in ratione termini & principii, vbi ergo illud vnum quod eſt medium ſe habet ad alterum extremorum per accidēs tota habitudo extremorum eſt per accidens inter ſe, vbi verò paſſio præcedens ſe habet ad terminum ſuum ſicut fieri tranſiens manente termino ibi ſequens actio eſt ex præcedēte actione vel paſſione ſolum per accidens. Cuius ratio eſt, quia effectus in actu requirit cauſam in actu & maximè effectus qui eſt in fieri, ſed ſequens actio quæ eſt actu, eſt ſecūdum fieri ceſſante priore paſſione, ſicut aqua calida calefacit manum poſtquam deſiit calefieri, ergo ſequens actio non eſt per ſe ex præcedente actione. Et fortè cauſa eſt, quia præcedens actio vel paſſio eſt cauſa termini ſolum in fieri, & ille terminus ſecundū ſuum eſſe eſt cauſa ſequentis actionis propter quod præcedens actio vel paſſio non eſt cauſa per ſe, ſed per accidens. Vbi autē illa duo concurrunt, ſcilicet ꝙ principium actionis eſſet per accidens terminus præcedentis vel paſſionis. Et actio vel paſſio præcedens ſe haberet ad terminū ſuum ſicut fieri tranſiens manente termino, ibi ſequens actio eſſet ex præcedēte actione vel paſſione per accidēs duplici de cauſa, vt dictum eſt. Vbi verò principium ſequentis actionis eſſet per ſe terminus præcedētis actionis vel paſſionis & ad ipſum ſe haberet præcedēs actio vel paſſio vt fieri neceſſariò permanens cum termino, ibi ſequens actio eſſet ex præcedente actione vel paſſione per ſe, maximè ſi principia præcedentis actionis vel paſſionis, & ſequentis actionis ſint ordinata per ſe, quod pro tanto dicitur quia nō eſt ordo originis inter actiones & paſſiones niſi ſecundum ordinem principiorum, nec eſt proprius modus loqnendi dicere quòd actio ſit ex actione vel paſſione ſecundū quòd principium ſequētis actionis eſt à principio præcedentis actionis vel paſſionis.

12 Ex hoc ad propoſitum, certum eſt quòd filio cōuenit per ſe ſpirare inquantū habet vim ſpiratiuam per quā eſt per ſe principium Spiritus ſancti. Hanc autem habet per ſuum generari, ſed abſque dubio generatio filii non terminatur per ſe & directè ad vim ſpiratiuam, ſed ſolùm concomitatiuè, quia per generationem cōcomitatur. Per ſe enim terminatur generatio tanquam ad terminum ad illud ſolùm quod per generationem eſt productum ingenito, & illud eſt ſola relatio filiationis vt dictum fuit ſupra diſtinct. 7. filiatio autem nec eſt vis ſpiratiua, nec in ea per ſe includitur, ergo principium ſpirationis non eſt per ſe terminus generationis, ſed ſolū concomitatiuè. Et quaſi per accidens. Igitur ſpirari nō à generari per ſe & directè, ſed quaſi per accidens & concomitatiuè. Item per generationem qualitercunꝙ acceptam vis ſpiratiua non habet eſſe, ſed tātùm habet eſſe in filio. Eſt enim in patre & non per generationem, ſed ſpirario non eſt à generatione qualitercunꝙ accepta actiuè vel paſſiuè niſi ratione virtutis ſpiratiuę, ergo ſpiratio nō eſt à generatione niſi prout eſt in filio, non autem prout eſt à parte immediatè, quia pater non habet vim ſpiratiuam per aliquam generationē, ergo ſpiratio per ſe & ſimpliciter non eſt à generatione, ſed ſolum ſecundum quid.

13 Quòd autem arguunt alii quòd de ratione ſpirati eſt quòd ſit ab aliquo prius producto. Dicendū quòd non eſt verùm, ſed ſolum quòd ſit ab aliquo habente vim ſpiratiuam. Nec eſt de ratione virtutis ſpiratiuæ quòd ſit in aliquo producto, nec de ratione producti per generationem eſt per ſe & directè quòd habeat vim ſpiratiuam, ſed ſolùm concomitatiuè inquantum generans concomitatiuè communicat genito omne illud in quo ei non opponitur, per ſe autem non habet genitum inquantum genitum à generante niſi illud tantùm ſecundnm quod conuenit ei eſſe productum, & hæc eſt filiatio & illud in quo eſt productum, ſcilicet eſſentia, in cuius identitate producitur vt dictum fuit. Et ſi dicatur quòd de ratione ſpirati eſt quòd procedat per modum voluntatis qui modus ſupponit aliquod productum per modum intellectus à quo eſt illud quod procedit per modum voluntatis. Et ita ſpiratum per ſe eſt ab aliquo producto.

14 Dicēdum quòd hic eſt duplex defectus. Primus eſt quia non eſt de ratione ſpirationis quòd ſit per modum voluntatis. Sed competit ei hæc denominatio per habitudinem ad creaturas ex hoc quòd ſupponitur eſſe à duobus vt prius dictū fuit, vnde dummodo ſpiratio ſit à duobus, aut ſupponat aliquam priorem emanationem qualitercunꝙ hoc ſit per ſe vel per accidens ſemper poteſt dici per modum voluntatis. Secundus defectus eſt, quia licet

emanatio per modum volũtatis supponat quandã aliam, tamen non est de ratione producti per modum voluntatis quòd sit à producto per priorem emanationem sicut patet in creaturis, ex quo hoc nomen tractum est. (Amor enim quanuis supponat verbum, tamen non est à verbo tanquam à principio producente ipsum.) Et similiter potest dici quòd Spiritus supponit aliquid productum per generationẽ, sed non probatur quòd sit ab illo per se tanquam à principio productiuo. Et ideo ratio illa magis arguit ordinem præsuppositionis quàm principiationis vel originis. Sic ergo patet primum, scilicet qualiter inter generari & spirari est ordo originis.

15 Secundum patet scilicet quòd inter generationem & processionem nõ est ordo prioris & posterioris secundum rem vel vniuersaliter in diuinis, quod probatur sic: Si in diuinis esset ordo prioris & posterioris secundũ rem hoc esset comparando absoluta inter se, vel absoluta ad relationem, vel relationes adinuicem. Non primo modo scilicet comparando absoluta inter se, quia in diuinis nõ est realis pluralitas absolutorum, prius autẽ & posterius secundum rem necessario requirunt realem pluralitatem, quia idẽ respectu sui ipsius nõ est prius & posterius, quare &c. Nec secundo modo scilicet comparando absoluta ad relationem, quia vel esset ibi prius & posterius natura vel duratione. Hæc enim videntur sufficienter prius, & posterius diuidere secundum rem, nõ natura. Non enim est ibi pluralitas naturarũ. Relatio enim non est alia natura ab essentia. Nec duratione, quia quicquid est in diuinis absolutum vel relatũ est æternum, quare &c. Nec tertio modo videlicet cõparando vnam relationem ad aliam, quia vel hoc esset comparando relationes oppositas adinuicẽ vel comparando relationes disparatas, nõ primo modo quia relationes oppositæ sunt simul omni modo simultatis natura & intellectu, adeò quòd contradictionẽ implicat esse vel intelligere vnam alteri. Propter quod satis est intelligibile illud quod aliqui dicũt scilicet quod pater est prior filio non quidẽ natura vel duratione sed origine, quia filius originatur à patre & non econuerso, hoc enim cõtradicit rationi, & dicto beati Augustini. Rationi quidẽ quia vbi producens cõstituitur in esse personali per suum producere, vel per relationem producentis, & productũ constituitur in esse personali per suum produci, vel per relationem producti, ibi vnum non potest esse prius altero, secundum originem. Sed pater in diuinis constituitur in esse personali per generare, vel per paternitatem quæ est relatio generantis. & vtrunq; est idem. Et filius consimiliter constituitur in esse personali per generari, vel per filiationem quæ est relatio geniti, ergo pater nullo modo est prior filio per originem. minor de se patet. Sed ma. probatur, quia productio neq; re neq; intellectu potest præcedere produci, nec vniuersaliter aliqua origo actiuè accepta originem passiuè acceptam, alioquin in illo priori aliquis posset esse & intelligi actu producens & quòd nihil produceretur quod est intelligibile, & incõpossibile, quãuis ergo persona producens possit prius esse persona producta quando natura formaliter constituitur in esse personali per producere & produci, sicut est in creaturis, tamen in diuinis vbi personę constituuntur in esse personali per originem, impossibile est vllo modo intelligere aliquam prioritatẽ, maximè originis quæ prioritas originis quanuis possit esse inter duas origines passiuè acceptas, vt patet in creaturis, prius enim originatur flos quàm fructus, tamen talis prioritas non potest esse inter originem passiuè sumptam, & actiuè, neque in Deo, neque in creaturis, quia semper simul sunt re & intellectu, sicut relationes eis correspondentes.

16 Item ponere talem prioritatem in diuinis expressè contradicit dicto beati Augu. contra Maximum, quod recitatur in. 1. lib. senten. distin. 2. vbi dicitur sic, cum dicitur filius à patre genitus non ostẽditur inæqualitas substãtiæ sed ordo naturæ, non quo alter prior sit altero sed quo alter est ex altero, ecce quòd expressè ponit originis ordinẽ quo alter est ab altero, & quod negat prioritatem originis qua vnus sit prior altero, & sic patet quòd inter relationes oppositas & personas per eas constitutas & sic non est aliqua prioritas realis.

17 De rationibus autem disparatis & realiter differentibus vt sunt paternitas & filiatio ex vna parte, & processio & spiratio passiua ex altera, difficilius est probare q̃ non sit inter eas aliqua prioritas realis seu ex natura rei. Veruntamen ad hoc probandum, potest applicari ratio prius posita de substantia & relatione, quia omnis prioritas realis videtur esse secundum naturam vel secundum durationem, sed vna relationum disparatarum non est prior altera natura, quia non sunt diuersæ naturę, nec duratione, quia quælibet est æterna, ergo &c.

18 Contra rationem istam, & contra conclusiones ad quas adducta est, instatur ab aliquibus. Contra rationem sic, non omnis pluralitas realis requirit differentiam naturæ, vel durationis, ergo non omnis prioritas realis: Consequentia tenet per simile, quia non minus requirit pluralitas differentiam quàm prioritas. antecedens probatur, quia oppositæ relationis in diuinis necnon disparatæ saltem filiatio & processio sunt plures res, & tamen nõ differunt natura, quia sunt vna natura, nec duratione, quia sunt æternæ, ergo nõ omnis realis pluralitas requirit pluralitatem naturarũ, nec succesione durationis, ergo nec realis prioritas hoc requirit. Super hoc tamen fundatur totaliter prædicta ratio, ergo malè.

19 Contra conclusiones autem instatur sic. Et primo contra primam, probando quòd essentia diuina prior est quacunq; relatione prioritate naturalis præsuppositionis. Et hoc sic, tantum differunt essentia & relatio in diuinis quantum in creaturis, maximè secundum opinionem illorum qui dicunt quòd in creaturis fundamentum & relatio non faciunt compositionem sicut nec in diuinis. Vtroq; enim inuenitur absolutum & relatiuum, vel relatio & simplicitas ex quibus non est compositio, nec hic, nec ibi, sed in creaturis inter fundamentum & respectum est ordo naturalis præsuppositionis non obstante quòd non sunt diuersæ naturæ facientes compositionem, ergo idem est in diuinis. minor probatur, quia respectus præsupponit naturaliter suum fundamentum, fundamẽtum autem non præsupponit respectum.

20 Contra secundam conclusionem instatur sic. Illud quod aduenit personæ diuinæ iam constitutæ, supponit illud quod est constitutiuum personæ & non econuerso: Sed communis spiratio non cõstituit aliquam personam, sed aduenit personæ iam per aliud constitutæ scilicet per paternitatem vel filiationem: ergo ipsa præsupponit naturaliter tam paternitatem quàm filiationem, & nõ econuerso, quare vt videtur ipsa est posterior eis naturali præsuppositione. Et confirmatur, quia productum præsupponit producens quod non constituitur per producere, sed pater & filius producunt Spiritum sanctum ipsum spirando, nec constituuntur in esse personali per actum spirãdi, ergo pater & filius præsupponuntur à Spiritu sancto. Hęc autem præsuppositio non solum est secũdum intellectum sed ex natura rei, ergo.

21 Quicquid sit de ratione illa an valeat an non (difficile enim est efficacem rationẽ adducere ad ea quæ tangunt materiam fidei) conclusiones tamẽ ad quas probandas adducta est possunt rationabiliter sustineri & defendi: nec non & ipsa ratio dicendo quòd realis pluralitas & realis prioritas requirunt realem differentiam, sed prioritas super hoc addit antecessionem ratione cuius non potest inueniri in diuinis, in quibus cum vnitate essentię est pluralitas sola relationũ originis inter quas si sint oppositæ nulla est prioritas nec realis, nec secũdum intellectum, vt dictum fuit. De disparatis autem patet. idem sic nihil quod sit in filio præcedit quodcunq; eorum quæ sunt in patre quia quicquid habet filius habet à patre: pater autẽ nihil habet à filio, nec à quocunque alio, sed à seipso, Sed spiratio actiua est in patre, ergo filiatio non præcedit ipsam, sed processio seu spiratio passiua simul est omni modo simultatis cum spiratione actiua cum sint relationes oppositæ, ergo filiatio nullo modo præcedit secundũ rem spirationem passiuam seu processionẽ, nec per consequẽs paternitas quæ simul est cum filiatione: & sic patet quòd nulla relatio diuina præcedit realiter aliam, neq; oppositam, neq; disparatam.

22 AD PRIMAM rationem qua probatur quòd essentia prior est relatione secũdum ordinẽ naturalis præsuppo

ſuppoſitionis. Dicendum quòd non eſt ſimile de eſſentia & relatione in diuinis, & in creaturis quia in creaturis omnis relatio realis connotat vel requirit aliam naturam à natura fundamẽti ratione cuius poteſt eſſe poſterior natura fundamenti ſui : Sed in diuinis relatio non requirit nec connotat aliam naturam à natura ſui fundamenti ratione cuius poſſit eſſe poſterior realiter natura ſui fundamenti.

23 Ad ſecundam rationem quæ nititur probare quòd paternitas & filiatio præſupponitur ſpirationi actiuæ dicendum per interemptionem minoris quod realiter loquẽdo pater generat filium de ſua eſſentia & in ſua eſſentia communicando ei eſſentiam ſuam cum omnium proprietate non oppoſita filiationi. Et ideo ſicut filius nõ eſt realiter prius, filius quàm habens eſſentiam diuinam in qua & ex qua genitus eſt à patre, ſic non eſt realiter prius filius quàm habens eſſentiam diuinã cùm ſpiratione, quia talis eſt à patre, & talis communicatur ei à patre. Sicut ergo realiter loquendo diuinitas non aduenit filio conſtituto in eſſe perſonali ſed eſt de conſtitutione eius per quã eſt Deus ſicut pater, & differt ab omni, eo quod non eſt Deus ſicut pater. Sic ſpiratio loquendo realiter non aduenit filio iam conſtituto in eſſe perſonali ſed eſt de conſtitutione eius, & per eam eſt ſpirans vt pater, & differt ab omni non ſpirante ſicut & pater : vnde quanuis pater & filius conſtituantur in eſſe perſonali ſolum per paternitatem & filiationem prout pater ſolum diſtinguitur à filio & econuerſo, tamen non prout diſtinguitur perſonaliter à Spiritu ſancto, imò de perſonali cõſtitutione eorum eſt communis ſpiratio. Quod ergo dicitur quod communis ſpiratio non conſtituit aliquam perſonam, verum eſt de vnica tantùm, ſed conſtituit duas ſcilicet perſonam patris & filii quantum ad diſtinctionem perſonalem quam habent ad Spiritum ſanctum : ita quod pater vt eſt perſona diſtincta ab omni alia perſona diuina non cõſtituitur in eſſe perſonali præciſè per ſolam paternitatem, imò cum ea per ſpirationem: Et idem eſt de filio & filiatione, cõmuni ſpiratione. Et hæc eſt ſententia Anſelmi de proceſſione Spiritus ſancti in fine.

24 Per idem patet reſponſio ad aliam rationẽ quod pater & filius vt diſtincti perſonaliter à Spiritu ſancto conſtituũtur in eſſe perſonali per actũ ſpirandi quo producũt Spiritum ſanctum, quanuis pater vt præciſè diſtinctus à filio conſtituatur à ſola paternitate, & filius vt diſtinctus ſolum à patre conſtituatur ſola filiatione. Et ob hoc pater & filius ſecũdum rationem intelligendi ſunt priores Spiritu ſancto: quia diſtinctio eorum inter ſe nõ includit ſpirationem : ſed ſecundum rem pater ſimul eſt pater & ſpirans, & filius ſimul eſt filius & ſpirans : nec eſt ibi realis prioritas aliqua. Si verò quæratur de priori & poſteriori ſecundum rationem intelligendi, ſic dicẽdum eſt quod in diuinis eſt ordo prioris & poſterioris ſecundũ rationem comparando abſoluta inter ſe, & eſſentiam ad relationes & vnam relationẽ diſparatam ad aliã, & perſonas per eas conſtitutas. Conſtat enim quod in diuinis præintelligimus intellectum voluntati quorũ vtrunq; eſt abſolutum: nam ſicut in nobis intellectus realiter prior eſt volũtate: ſic in Deo prior eſt ſecundũ rationem, quia qualem ordinem realẽ habent aliqua vbi differunt realiter, talẽ ordinem rationis habent vbi differunt ſolùm ſecundũ rationem. Eſſentia autẽ diuina præintelligitur cuilibet relationi, quia cùm ipſa ſit communis omnibus perſonis, relationes autẽ non, intellectus eius prior eſt intellectu relationum. Similiter cum paternitas ſit in patre proprietas conſtitutiua eius, ſpiratio autẽ non (ſaltẽ vt diſtinguitur à filio) quia ſi poneretur per impoſſibile quod non eſſet perſona tertia in diuinis, adhuc pater eſſet pater & non eſſet ſpirans, patet quod paternitas præintelligitur in patre ſpirationi. & idem de filiatione in filio reſpectu eiuſdem ſpirationis, & per eandem rationem pater & filius vt ſic, præintelliguntur Spiritui ſancto.

25 Eſt tamen hic aduertendũ quod ordo rationis non ex eodem ſumitur inter omnia dicta, quia ordo rationis qui eſt in diuinis inter abſoluta (puta intellectum voluntatem conſimilia) non ſumitur ab intellectu niſi cõparando Deum ad creaturas in quibus quia talia differunt realiter & vnum eſt realiter prius altero, intellectus concipit quòd ſimilia differant in Deo ſaltem ſecundũ rationem. Et quod habeant conſimilẽ ordinem rationis, vt aliàs declaratum fuit, ſed differentia & ordo rationis inter eſſentiam diuinam & relationes & inter relationes diſparatas nec non & perſonas per eas conſtitutas nõ oportet quod ſumatur ex aliqua cõparatione diuinorum ad creaturas, quinimò in ipſis diuinis ſecundum ſe & ex natura rei eſt ſufficiẽs fundamentum cõcipiendi talem ordinẽ. Ob hãc cauſam quidam vocauerunt hunc ordinẽ, ordinem naturalis præſuppoſitionis non quod ſint ibi diuerſæ naturæ quarum vna præſupponat aliam, (quia in diuinis non eſt niſi vna natura quæ eſt eſſentia diuina) ſed quia ex ſola natura rei non cõparando diuinam naturã creaturis præſtatur ſufficiens fundamentũ quod vnũ prę̃concipiatur alteri: non ſic eſt autẽ de purè abſolutis, vt dictũ fuit. De relationibus autẽ oppoſitis, & de perſonis per eas cõſtitutis vt ſic nõ eſt idẽ iudicium, quia inter talia nullus eſt ordo prioris aut poſterioris etiã ſecundum intellectũ, eo quod talia ſimul ſunt intellectu, quia vnum includitur in intellectu alterius, ratio enim relatiuorũ eſt eſſe ad aliud quod eſt correlatiuum, & ſic patet qualis ordo prioris & poſterioris ſecundum intellectum eſt in diuinis.

26 AD PRIMVM argumentum dicendum quod non oportet ſic eſſe per omnia in trinitate increata ſicut eſt in trinitate creata, quia vna non perfectè repreſentat aliam, imò in pluribus deficit quàm aſſimiletur : propter quod licet in trinitate creata ſit prius & poſterius ſecundum rem propter diuerſitatem naturę: tamen nõ eſt ſic in trinitate increata in qua eſt vnica natura. Ad ſecũdum dicendum quod generatus ex hoc quod eſt principiũ ſpirati nõ eſt prior ſpirato. Principium enim eſt ex quo aliud: nec eſt de ratione principii quod poſt ipſam ſit aliud: nec durationem, nec natura niſi in quibus principium differt eſſentialiter à principiato quod non eſt in diuinis.

27 Ad argumentum in oppoſitum quanuis concludat verum de prioritate ſecundum rem, tamen de prioritate ſecundum rationem nõ eſt ſimile de patre ad filium & de vtroq; ad Spiritũ ſanctum, quia pater & filius diſtinguuntur inter ſe relationibus oppoſitis quæ ſunt ſimul natura, & intellectu, ſed pater & filius reſpectu Spiritus ſancti cõſtituuntur relationibus diſparatis quarum vna poteſt alteri præintelligi (vt declaratum fuit) quæ prioritas ſecundum intellectum ſumitur ſufficienter ex natura rei abſq; comparatione ad creaturas, & ob hoc vocata eſt à quibuſdam prioritas naturalis præſuppoſitionis quanuis aliis videatur & non irrationabiliter quod iſte modus loquendi in hac materia ſit improprius & nimis extenſus.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum Spiritus ſanctus perfectius procedat à patre quàm à filio.

Tho. 1. q. 36. ar. 3. ad. 2.

AD ſecundum ſic proceditur. Et videtur quòd Spirit. ſanct. plenius vel perfectius procedat à patre quàm à filio, quia propter quod vnumquodq; tale & illud magis, ſed filius habet à patre quòd ab ipſo procedat Spirit. ſan. ergo magis procedit à patre.

2 IN CONTRARIVM eſt, quia vbi eſt ſumma æqualitas ibi non poteſt eſſe magis vel minus, perfectius vel imperfectius, quia ſumma æqualitas priuat omnem gradum, ſed in diuinis eſt ſumma æqualitas, ergo, &c.

3 RESPONSIO. Dicenda ſunt duo. Primum eſt quòd Spiritus ſanctus nõ procedit plenius vel perfectius à patre quàm à filio. Secundum eſt quòd procedit ex ipſo principalius. Primum patet ſic, vbi non eſt intenſio & remiſſio in principio virtute cuius plura producunt vnum, ibi productum nõ eſt perfectius aut plenius ab vno quàm ab altero, ſed principium producendi Spiritum ſanctum quod eſt vis ſpiratiua, non eſt perfectius aut plenius in patre quàm in filio, cum ſit in eis vna numero non recipiens intenſionem & remiſſionem, nec ratione eſſentiæ : nec propter naturam reſpectus ſi reſpectum includat, ergo Spiritus ſanctus non procedit magis vel plenius à patre quàm à filio.

4 Secun-

4 Secundum patet sic, principalius est spirare à se quàm ab alio, sed pater spirat à se, filius autem ab alio, quia virtutem spirandi habet ab alio, scilicet à patre, ergo pater spirat principalius quàm filius. vnde Aug. 11. de Tri. ca. 18. dicit sic. Non frustra inquit in hac trinit. non dicitur verbum nisi filius, nec donum nisi Spiritus san. nec de quo est genitum verbum & de quo principaliter procedit spiritus nisi Deus pater, nec sequitur ex hoc quòd filius habeat aliquod minus patre: quia spirare vel non spirare principaliter non attenditur secundũ aliquid absolutum & essentiale, sed solùm secundum modum habendi vim spiratiuam qui modus est secundum relationem dantis & accipientis.

5 AD ARGVMENTVM in oppositum dicẽdum quòd propter quod vnumquodq;, &c. Non tenet in agentibus participantibus eandem formam numero ęquè perfectè, sed solùm in agentibus æquiuocis: vel vniuocis habentibus eandem formam specie secundum diuersos gradus quorum vnus est perfectior altero, vt est de calore in igne & in cæteris. In diuinis autem pater & filius habent eandem vim numero spiratiuam à patre, & est eiusdẽ gradus perfectionis, licet filius habeat eam à patre. Et ideo principalius habet eam pater quàm filius. Sed non habet perfectius, propter quod potest dici quòd pater principalius spirat quàm filius quia à se spirat, sed non perfectius.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum Spiritus sanctus sit à patre per filium.

AD tertium sic proceditur. Et videtur quòd Spiri. san. procedat à patre mediante filio: vel per filium quia quod conuenit principio & principiato, nõ conuenit eis æquè immediatè & primò. Sed spirare Spi. sanctum conuenit patri & filio sicut principio & principiato, ergo nõ conuenit vtriq; immediatè & primo. Cùm ergo non conueniat filio mediante patre, ergo conuenit patri mediante filio.

2 CONTRA cùm aliquis operatur per alium tanquam per mediũ potest fieri cõuersio. Sicut enim rex operatur per Baliuum, ita dicitur Baliuus operari per regem, sed nullo modo dicitur quòd filius spirat per patrẽ, ergo nec econuerso, scilicet quòd pater spiret per filium.

3 ITEM VBI non est prius & posterius ibi est ęquè immediatè primo, sed in processione Spiritus sancti à patre & filio nõ est prius & posterius, ergo, &c. Maior videtur esse manifesta, sed minor probatur sic. quia si Spiritus sanctus procederet prius à patre quàm à filio, sequeretur quòd bis procederet. Eadẽ enim processione indiuisibili non potest prius & posterius procedere.

4 RESPONSIO. dicendum quòd in patre & filio respectu actus spirandi possumus considerare duo, actus enim spirandi egreditur ab aliquo suppositò mediãte forma, & ideo actus spirandi potest referri ad formã quæ est spirationis principiũ, vel ad suppositа spirantia. Si ad formam quæ est spirationis principium, sic pater non producit Spiritum sanctum mediante filio, sed immediatè producitur ab vtroq;. Cuius ratio est quia eiusdẽ ad seipsum non est medium, sed vis spiratiua est vna & eadẽ numero in patre & filio, ergo quantum ad hanc vnum non est respectu alterius in spirando Spiritum sanctum. Si autem actus spirandi compararetur ad suppositа à quibus egreditur. Sic cum inter patrem & Spiritum sanctum filius sit tanquàm media persona virtutem spirandi à patre recipiens, potest dici quòd pater producit Spiritum sanctum mediante filio, sub eodẽ sensu potest dici quòd pater producit Spiritum sanctum per filium.

5 Vbi est notandum quòd hæc præsuppositio per, denotat habitudinẽ principii hoc potest dici dupliciter, vno modo sic vt illud sit agenti cui additur vt agat, sicut dicimus quòd ignis agit per calorem: & hoc modo non conuenit patri agere vel producere Spiritum sanctum per filium, quia filius non est principium vel ratio patri vt spiret. Alio modo potest dicere rationem principii non respectu agentis sed tantum respectu producti, sicut dicimus quòd rex facit hoc vel illud per Baliuum, & hoc modo potest dici quod pater spirat Spiritum sanctum per filium eo quòd filius habet rationem principii respectu Spiritus sancti, & hoc ipsum habet à patre sicut Baliuus à rege, nisi quòd habet eãdem numero cum patre & ęquè perfectam, quod non est in Baliuo respectu regis.

6 AD PRIMVM argumentum dicẽdum quod aliquid potest conuenire principio & principiato æquè immediatè, quando ratio per quam illud conuenit eis est eadem numero in vtroq;, sicut est de vi spiratiua quæ est eadem numero in patre & filio per quam vtriq; cõuenit spirare Spiritum sanctum & æquè immediatè sed non ęquè primo sumẽdo primum pro principaliter vt patet ex præcedente quæstione.

7 Ad argumentum oppositum dicendum quod nõ semper recipitur cõuersio cum aliquid dicitur agere per aliũ: dicimus enim quòd faber agit per martellũ, & tamẽ non dicimus quod martellus agat per fabrum. Et similiter nõ oportet quod si pater spirat per filium quòd econuerso filius dicatur spirare per patrem, quanuis sanè intelligẽdo posset dici eodem modo quo Baliuus dicitur agere per regem. Hic enim dicitur quòd Baliuus habet potestatem & autoritatem agendi à rege. Et similiter posset dici quòd filius spirat per patrem non tanquã per medium, sed quia virtutem & autoritatem spirandi habet à patre.

8 Ad aliud argumentum cum dicitur quòd vbi nõ est prius & posterius, ibi est ęquè primo & immediatè. Dicendum quòd non est ibi æquè primo, accipiendo primum pro principali, quia licet simul & vnica virtute pater & filius spirent, tamen illam virtutem principalius habet pater (quia à se habet) quàm filius qui habet ab alio. Est tamen ibi æquè immediatè inspiciendo virtutẽ spiratiuam, licet respiciendo suppositа spirantia sit ibi qualiscunq; ratio medii vt dictum est.

Sententia literæ Magistri distinctionis XIII.

POst hęc considerandum. Superius Magister determinauit de Spiritus sancti processione, modo medio & principio, hic determinat de processione in cõparatione ad generationem quæ comparatio vt magis pateat Magister quatuor facit principaliter in prima parte. Primò inquirit vtrum Spiritus sanctus procedens posset dici natus. Et soluit. Secũdò inquirit quomodo filius natus posset dici procedens. & soluit. Tertiò quærit quæ sit differentia generationis & processionis. Quartò quærit vtrum propter hanc differentiam possit dici Spiritus sanctus genitus. Secunda ibi. Cum igitur Spiritus sanctus. Tertia ibi, sunt item generationi filii. Quarta ibi. Nunc considerandum est. Et hæc est sententia & diuisio Magistri in generali.

2 In speciali sic procedit Magister. Et primo quærit quare Spiritus sanctus non dicitur natus aut non dicitur filius cum procedat à patre & sit de substantia patris. Et respondet quòd eum à duobus procedat si diceretur natus vel filius esset amborum & ita vnus se haberet vt pater, alius vt mater quod absurdum est. Deinde quærit cur filius dicatur procedere non solùm nasci, Spiritus autem sanctus procedere. Et respondet quòd vterque exit à patre, Sed spiritus sanctus dicitur procedens & non natus, sicut filius quia exit à patre quomodo datus non quomodo natus, id est, per modum liberalitatis, non per modum naturæ. Postea subdit quòd generatio filii differt à processione Spiritussancti, quia alius est modus procedendi à patre vtriusq;, filius enim à solo patre procedit, Spiritussanctus ab vtroque. probat per hoc quòd Christus insufflando dedit Spiritum sanctum, tamen propter autoritatem originis solet patri attribui, & subdit quòd omnis generatio est processio & non conuertitur, addit etiam quòd creatura non sufficit ad significandum perfectam differentiã generationis & processionis, quia vtraq; inæstimabilis est. Vltimo quærit vtrum Spiritus sanctus dici possit ingenitus, & probat per Augustinum quòd non, quia dicit Augustinus quòd hoc nomen ingenitus secundum disputantium consuetudinem Spirituisancto non conuenit, ne duo patres in trinitate videantur esse. Per Hieronymum verò probat quòd possit dici ingenitus, & soluit Magister quòd ingenitus potest dupliciter

ter accipi, vno modo idem est quod ens non ab alio & sic non conuenit Spiritui sancto. Alio modo ingenitus est id quod est ab alio, non tamen per generationem, & sic conuenit Spiritui sancto, & hoc confirmat per Hieronymum qui nō natum attribuit patri & Spiritui sancto. Et in hoc terminatur sententia in speciali.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum in diuinis sit aliqua processio.

Tho. 1. q. 27. ar. 1.

CIrca distinctionem istam quæruntur tria. Primum est vtrum in diuinis sit aliqua processio. Secundùm est vtrum generatio filii & processio Spiritus sancti sint emanationes distinctæ realiter. Tertium est vtrum Spiritus sanctus possit dici ingenitus. Ad primum sic procedi-tur. Et videtur quòd in diuinis non sit aliqua processio, quia vel esset localis vel causalis, non localis quia non est ibi motus personæ de loco ad locum, nec causalis, quia in diuinis non est causa & causatum, quare, &c.

2 Item si in diuinis aliqua esset processio, aut est eadem cum generatione tantùm & ita non conueniret Spiritui sancto quod non est verum cum dicat Athanasius in symbolo quòd Spiritus sanctus nō est genitus sed procedens, aut diuiditur contra generationem. Et ita non conueniret filio quod similiter non est verum, cum filius dicat Ioan. 8. Ego enim ex Deo processi & veni. aut esset in plus & tunc vt videtur non deberet appropriari Spiritui sancto, quare, &c.

3 IN CONTRARIVM est quod dicitur Ioan. 15. Cùm venerit paracletus quē ego mittam vobis spiritum veritatis qui à patre procedit.

4 RESPONSIO. duo sunt hic declaranda. Primum est quomodo processio sit in diuinis. Secundum est quare appropriatur Spiritui sancto, vtrunq; enim in argumentis tangitur. Quantum ad primū sciendum est quòd nomen processionis videtur primo fuisse impositum ad significādum motum progressiuum animalium quo mouent seipsa, & sic dicitur processio quasi propter virtutem incessio. Inde translatum est ad significandum omnem talem motū & mutationē quæ est ex quodam in quiddā. Et postremo ad omnem emanationem secundum quòd aliquid est ab alio vt à causa sua vel principio. dicimus enim quòd effectus procedit à sua causa, & vniuersaliter quælibet res procedit à suo principio, nullo autem dictorum modorum processio est in diuinis nisi tātum vltimo modo, & hoc exclusis imperfectionibus quæ sunt ex processionibus creaturarum ex causis suis quæ ibi sunt ratione motus, aut mutationis, aut diuersitatis essentiæ, vt in creatione quibus exclusis de ratione processionis solū est quòd procedens sit ab alio. Exclusis enim ab actione omni motu ex mutatione & innouatione remanent soli respectus à quo aliud & quod ab alio, hæc autem reperiuntur in diuinis, ergo, &c. Ex quo patet primo quòd processio solùm dicitur in diuinis de emanatione passiua, quia illi solùm conuenit procedere cui conuenit ab alio esse, hoc autē non conuenit nisi producto, ergo processio non conuenit nisi producto. Secundo patet quod processio quātum est de vi nominis communis est emanationi filii & Spiritus sancti, quia esse ab alio est cōmune filio & Spiritu sancto, ergo & processio, & sic patet primum.

5 QVANTVM ad secundum sciendum est quòd licet processio vt statim dictum est quantum est ex vi nominis communis sit filio & Spiritui sancto, tamen appropriatur emanationi Spiritus sancti, emanatio enim filii habet proprium nomen & vocatur generatio. Ratio autem appropriationis est triplex, vna est penuria nominū in his quæ pertinēt ad Spiritum sanctū. Et ideo emanatio eius retinet commune nomen cum deficit proprium.

6 Secunda est ex conuenientia nominis processionis. Significat enim primo modo motum voluntarium accipiendo voluntatem pro appetitu sequente cognitionem, Spiritus autem sanctus procedit per modū voluntatis. Et ideo conuenienter appropriatur ei nomen processionis.

7 Tertia quia Spiritus sanctus procedit à pluribus quā filius. procedit enim nō solùm à non procedente vt filius qui est à solo patre, sed etiam à procedente & non procedente, quia procedit à patre & filio, propter quod quasi per excellentiam competit ei processio.

8 Ad primum argumentum dicendum quòd non est in diuinis processio localis & causalis proprie loquendo, quia causa & causatum non sunt ibi, sed est ibi processio quæ est principiati à suo principio.

9 Ad secundum dicendum quòd processio communis est emanationi filii & Spiritus sancti, sed propter dictas causas appropriatur emanationi Spiritus sancti.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum generatio filii & processio Spiritus sancti sint emanationes distinctæ.

Tho. 1. q. 29. ar. 3. & 4. & q. 28.

AD Secundum sic proceditur. Et arguitur quòd generatio filii & processio Spiritus sancti non sunt emanationes realiter distinctæ, quia in rebus perfectis nō est nisi vnus modus cōmunicandi naturam sicut in homine & in animalibus perfectis, quamuis in imperfectis vt in muribus aliud sit, sed diuina natura est perfectissima, ergo non est nisi vnus modus communicādi eam. Non sunt ergo in diuinis plures processiones realiter distinctæ.

2 Item si inter processiones esset in diuinis realis distinctio, aut esset ex parte essentiæ, aut ex parte relationum cum non sint plura in diuinis. Non ex parte essentiæ, quia illa est vna tantùm, nec ex parte relationum, quia secundum Boëtium de Trin. omnia in diuinis sunt vnum vbi nō obuiat oppositio relationis, sed inter processiones nō est oppositio relationum, ergo nec realis diuersitas.

5 IN CONTRARIVM est, quia secundum vnam processionem est tantùm vnum procedens, sed in diuinis sunt duæ personæ procedētes realiter distinctę, ergo sunt duæ processiones realiter distinctæ.

4 RESPONSIO, cum processio in diuinis non sit motus vel mutatio media inter personam procedētem & illam à qua procedit, sed dicat solùm respectum vt quod est ab alio cui respondet oppositus respectus vt à quo est aliud qui respectus constituunt personas & distinguunt, patet quia generatio actiua est idem quod paternitas vel relatio paternitatis, & generatio passiua est idem quod filiatio vel relatio filiationis. Spiratio autē siue actiuè siue passiuè accepta est idem cum relationibus correspondentibus, nisi ergo velimus gratis contendere, non est aliud quærere de diuersitate istarum processionum secundum rem quàm quærere de diuersitate relationum, licet aliam rationem intelligendi habeant hęc & illa, possumus ergo comparare generare ad generari & spirare ad sperari, & sic manifesta est istorum realis diuersitas, cum includant formalem oppositionem vt de se patet, sicut manifesta est realis differentia inter paternitatem & filiationem, & inter relationem spirationis actiuæ & relationem spirationis passiuæ quę directè sibi inuicem opponuntur. Vel possumus comparare generare ad spirare & generari ad spirari, & sic difficilius est assignare quomodo differunt cum non opponantur formaliter, sicut difficile est assignare quomodo differunt paternitas & communis spiratio & similiter quomodo differunt filiatio & spiratio passiua. Circa quod procedetur, sic quia primò proponetur quidā modus qui à multis reputatur verus. Et secundò arguetur contra illum modum. Et respondebitur ad rationes probantes illum. Et tertiò ponetur alius modus quem etiam multi ponnnt.

5 QVANTVM ad primum sciēdum, quòd quidam dicunt quòd generare & spirare non differunt realiter, generari tamen & spirari differunt realiter, quod probāt ex duabus suppositionibus quales declarauerunt. Prima est, quòd ea quæ sunt in diuinis in eodem supposito nō differunt aliquo modo realiter. Secunda est quòd in diuinis non est differentia realis nisi per relationes oppositas. Prima probatur tripliciter. Primò sic, vbicunque sunt plura realiter diuersa, quorum quodlibet est subsistens ibi plura sunt suppositа (quia suppositum non videtur plus includere nisi aliquid subsistens ab aliis distinctum.) Sed in diuinis vbicunque sunt plura realiter diuersa ibi quodlibet eorum est subsistens, quia in diuinis nihil est inhærens secundum rem: aliquin esset ibi compositio, ergo in diuinis

vbi-

vbicunq; sunt plura realiter diuersa ibi sunt plura suppo-
sita necessariò, non possunt ergo differre realiter quę sunt
in eodem supposito.

6 Secundò sic, quæcunq; prædicantur de se inuicem nō
solum in cōcreto, sicut in creaturis, sed etiam in abstracto
sunt idem realiter, sed in diuinis quæcunq; sunt in eodem
supposito prædicantur de se inuicem non solùm in cōcre-
to sicut in creaturis, sed etiā in abstracto, ergo sunt idem
realiter.

7 Tertiò sic, sicut se habet essentia ad omnia quę sunt in
diuinis, quia est omnibus communis, ita se habet quod-
cunque aliud quod est pluribus cōmune ad ea quibus est
commune, sed essentia diuina non ponit in numerum rea
lem cum aliquo quod sit in diuinis, quia cum omnibus
stat in eodem supposito, ergo similiter alia quæ sunt plu-
ribus suppositis communia (vt communis spiratio quæ
conuenit patri & filio) non ponit in numerum realē cum
aliquo quod sit in patre & filio, sed est vnum realiter cum
omni eo quod cum ipsa est in eodem supposito, similiter
est de omnibus quæ sunt in eodem supposito.

8 Secunda suppositio probatur dupliciter. Primò sic.
Quæcunq; sunt imposſibilia in eodem supposito habent
inter se aliquam oppositionem, vnde & formæ quæ sunt
incomposſibiles includunt aliquo modo naturam priua-
tionis & habitus, sed vt statim est ostensum quæcunq; di-
stinguuntur realiter in diuinis sunt incomposſibilia in
eodem supposito, ergo quęcunque distinguuntur in diui-
nis realiter, habent inter se aliquam oppositionē, sed non
est ibi oppositio nisi relationum originis, ergo &c.

9 Secundo sic illa quæ conueniunt in omnibus in qui-
bus non opponuntur non possunt differre nisi per oppo-
sitionem, sed in diuinis supposita cōueniunt in omnibus
in quibus productę non opponuntur, quòd patet per An-
selmum qui dicit quòd persona producens necessario cō-
municat personæ productæ omnia in quibus ei non op-
ponitur, ergo nulla potest esse in diuinis realis differentia
nisi per oppositionem.

10 His duabus suppositionibus sic probatis faciliter
probant principale intentum, Et primo quòd generare &
spirare non differunt realiter, quia quæ sunt in eodē sup-
posito nō possunt in diuinis differre realiter, sed generare
& spirare sunt in eodem supposito: scilicet in patre, ergo,
&c. Per eandem rationem dicunt quòd generari & spira-
re non differunt realiter, quia conueniunt filio.

11 Item quæ non habent oppositionem non distinguun
tur realiter, sed spirare non habet oppositionem ad gene-
rare nec ad generari, ideo non distinguuntur realiter ab
eis. minor de se patet, & maior etiam per secundum sup-
positum, quare, &c.

12 Item si generare & spirare differūt realiter eum con-
stet quòd generari & sperari realiter differant, sequitur
quòd in diuinis esset quaternitas rerum. Hoc autē vt isti
dicunt est erroneum & condemnatum in concilio gene-
rali, vt habetur extra de summa tri. & fi. ca. c. damnamus,
vbi dicitur quòd in Deo solummodo ternitas nō quater-
nitas est, quare, &c.

13 Secundo probant quòd spirari differt realiter à gene
rari sic, quæ includunt oppositionem relatiuam sunt rea-
liter diuersa, sed generari & spirari includunt opposition-
nem relatiuam, ergo, &c. Maior patet ex præcedentibus.
minor probatur, quia productum & producens inquan-
tum huiusmodi, opponuntur relatiuè, sed spiratus est per
se à genito vt demonstratum fuit in præcedente distin-
9.1 ctione, ergo opponuntur relatiuè, & per consequens gene
rari & spirari relatiuè opponūtur cum idem sit iudicium
de emanationibus & terminis earum vt supra dictū fuit:
Si tamen spiratus opponitur genito quia est ab ipso, ne-
cesse est quòd opponatur generāti, quia est ab ipso saltem
mediante genito, & ita spiratus differt realiter à genito
& spirante & spirari à generari & generare, quia aliquo
modo opponuntur, & hæc est opinio & hoc quantum ad
primum.

14 QVANTVM ad secundum sciendum, quòd aliis
& magnis visum est, & adhuc videtur quòd prædicta opi
nio deficit in positione & in rationibus positionis. In po-
sitione quidem quantum ad hoc quòd ponit quòd gene-
rare & generari nullo modo differunt realiter à spirare,
nec per cōsequens paternitas & filiatio differūt realiter à
communi spiratione, quia idem est iudicium de emana-
tionibus & relationibus, vt à principio dictū fuit. Quod
patet primo sic, illa quę non possunt conuenire eidem res-
pectu eiusdem nō sunt vnum & idem realiter (saltem re-
lata) quia relationis est ad aliud esse, sed spirare vel gene-
rare vel generari non possunt conuenire eidem respectu
eiusdem, generare enim competit patri respectu filii tan-
tum: Spirare autem non competit patri respectu filii, sed
solum respectu Spiritus sancti. Rursus generari & spirare
competunt filio, sed generari tantum respectu patris, spi-
rare tantum respectu Spiritus sancti, ergo spirare non est
idem realiter saltem re relata cum generare & generari.

15 Secundo sic, sicut se habet generare ad generari ita
spirare ad spirari, ergo permutata proportione sicut se ha-
bet generare ad spirare ita se habet generari ad spirari,
sed generare & spirare non differunt realiter vt isti dicūt,
ergo nec generari & spirari cuius oppositum diunt.

16 Tertio sic, & est ad idem, duabus relationibus dispa-
ratis specie vel quasi specie differentibus correspondent
duæ relationes disparatæ specie vel quasi specie realiter
differentes, sed generari & spirari sunt duæ relationes spe
cie vel quasi specie differētes realiter, ergo relationes quæ
eis correspondent, scilicet generare & spirare specie vel
quasi specie differunt, & ita realiter differunt cum sint re-
lationes rei non rationis. maior patet quia eadem relatio
secundum speciem non opponitur pluribus relationibus
secūdum speciem. minor etiam de se patet, & ex dicto ad-
uersariorum, quare, &c.

17 Quarto sic, quæcunq; vni & eidē sunt eadem, inter se
sunt eadem saltem illo modo quo sunt eadem in tertia, &
hoc est necessariū cum oppositum implicet cōtradictionē.
Cùm ergo secūdum istos generare & generari sint idem
cum spirare non solum re absoluta, sed etiam re relata, se-
quitur quòd generare & generari sint idem inter se non
solum re absoluta, sed etiam relata, & ita essent penitus
idem. quod est absurdum cum opponantur inuicem, ergo
illud est absurdum ex quo sequitur, scilicet quòd spirare
sit idem realiter eum generare & generari vt ipsi ponunt.

18 Quinto sic, ab vna actione nō possunt esse immedia-
tè duæ passiones, sed generari & spirari sunt duæ passio-
nes vel emanationes dictæ passiuæ, ergo non possunt esse
ab vnica actione immediatè, sed generari immediatè est
à generare, & spirari est immediatè à spirare, ergo gene
rare & spirare non sunt vnica actio realiter differentes si-
cut & passiones eis correspondentes.

19 Sexto sic, imposſibile est esse eandem relationē pro-
ducentis & producti etiam si idem sit producens & pro-
ductum respectu diuersorum, verbi gratia dato q̄ Spiri-
tus sanctus esset filius filii (sicut cōtingit in humanis eun-
dem hominem esse patrem & filium respectu diuersorū)
tamen alia esset relatio qua diceretur filius, & alia qua di-
ceretur pater, sed spirare & generari sunt relationes pro-
ducentis & producti in eodem, scilicet in filio, licet respe-
ctu diuersorum, ergo imposſibile est q̄ sint vna relatio,
sed necesse est duæ. Idem autem est iudicium de rela-
tionibus & emanationibus, vt dictum est supra.

20 Septimo sic, generare potest esse in patre sine spirare,
quia dato etiam quòd pater & filius non spirarent adhuc
pater generaret & filius generaretur, ergo generare & spi
rare non sunt omnino idem. Item pater producit filiū per
generare. Si ergo generare & spirare sint omnino idē pa-
ter produceret filium per spirare, & sic filius esset spiritus,
quod est falsum.

21 Octauo sic, duę res absolutæ & inter se realiter distin-
ctæ nō possunt esse idem realiter cum aliqua re absoluta,
ergo duæ relationes realiter inter se distinctæ (vt paterni-
tas & filiatio) non possunt esse idem realiter cum aliqua
relatione (puta cum communi spiratione.) Patet ergo sic
quòd ista opinio deficit in positione, deficit etiam in ra-
tionibus positionis. Et primo quidem in suppositionibus
deinde in rationibus deductis ex eis. Prima quidē suppo-
sitio neganda est, cùm directè assumat id quod probare
intendit. Assumit enim quòd illa quæ sunt in eodem sup-
posito

poſito non poſſunt differre realiter, hic autem quæritur vtrum generare & ſpirare in patre differant realiter.

22 Ad probationes huius ſuppoſitionis reſpondendum eſt. ad primam cum dicitur q̃ vbicunq; ſunt plura realiter diſtincta quorum quodlibet eſt per ſe ſubſiſtens, ibi ſunt plura ſuppoſita. Dicendum, quòd huic maiori eſt addendum quòd quodlibet illorum ſit incõmunicabile, nam in diffinitione perſonæ ponitur quòd eſt incõmunicabilis, ſpiratio autem actiua eſt cõmunicabilis pluribus, videlicet patri & filio, propter quod nõ eſt diſtinctum ſuppoſitum ſeu diſtincta perſona à patre & filio in quibus eſt.

23 Secundo, quia ſi intelligitur in minore propoſitione quòd vbicũq; ſunt plura realiter diſtincta quodlibet eorũ eſt per ſe ſubſiſtens, falſum quidem eſt, quia non eſt niſi vnũ ſubſiſtens in diuinis & eſt abſolutũ vt probat Aug. 7. de Trin. quãuis enim ſuppoſitum diuinum ſit illud quod ſubſiſtit, tamen per aliud formaliter eſt ſuppoſitum diuinum & per aliud ſubſiſtit. Eſt enim formaliter ſuppoſitum per proprietatem relatiuã per quam diſtinguitur ab aliis ſuppoſitis, ſed ſubſiſtit per ſolam eſſentiam vel ſubſtantiam quæ eſt vna numero & indiſtincta in omnibus propter quod eſſe ſubſiſtens nihil facit ad pluralitatẽ ſeu diſtinctionem ſuppoſitorum diuinorum, ſed ad oppoſitionem incommunicabilitatis.

24 Tertio quia relationes inquantum diſtingunt perſonas formaliter non ſubſiſtunt nec perſonæ per eas, alioquin eſſent ibi plura ſubſiſtẽtia, ſed perſonę ſunt quæ ſubſiſtunt, ratio autem per quam ſubſiſtunt eſt ſola eſſentia.

25 Ad ſecundum dicendum quòd minor aſſumit quod quæritur quando dicit quòd hæc eſt vera, paternitas eſt communis ſpiratio, vel quòd filiatio ſit communis ſpiratio, hoc etiam negant qui tenent oppoſitum, & prima facie apparet cuilibet eſſe negandum.

26 Ad tertium dicẽdum q̃ non eſt ſimile de eſſentia reſpectu relationum & de cõmuni ſpiratione reſpectu paternitatis & filiationis, quia eſſentia eſt quid abſolutum, communis autẽ ſpiratio eſt relatio, magis tamẽ implicat oppoſitum q̃ vna relatio ſit duæ relationes quã q̃ vnum abſolutum ſit plura relata quanquã vtrunq; ſit ad intelligendum nimis difficile, adhuc eſſentia diuina ſecundum rationem ſuam & abſolutorum ſuorum eſt infinita, propter quod poteſt plures relationes cum ſua vnitate includere, ſed nulla relatio ſecundum propriam rationem relationis eſt finita vel infinita (vt aliàs efficaciter probatum eſt.) Et ideo vna relatio non poteſt ſic includere intrinſecè & identicè plures relationes ſicut eſſentia, de differentia etiam eſſentię diuinæ & relationum dicetur infra diſt. 33. vbi oſtendetur quòd non differunt ſolum ſecundũ conceptum noſtrum nec ſecundum differentiam nominum, ſed ex natura rei, quæ differentia vtrum debeat dici realis vel non, patebit poſtea.

3.d.1.q.3. nunc.12.

27 Secunda etiam ſuppoſitio ſimiliter calumniam patitur, licet enim in diuinis non ſit diſtinctio ſecundũ ſuppoſita niſi per relationes oppoſitas vt ſatis deductum fuit prius, diſt. 11. tamen in eodem ſuppoſito eſt aliquorum realis diſtinctio per diſparata. Et quòd arguitur contra hoc, dicendum eſt ad primum per interemptionem minoris. Non enim ſunt incompoſsibilia in eodem ſuppoſito quęcunque realiter diſtinguuntur, vt ſtatim ſuprà declaratum eſt.

28 Ad ſecundum reſpondendũ eſt concedendo maiorẽ & interimendo minorẽ. Et ad autoritatẽ Anſelmi cum dicit quòd perſona producẽs cõmunicat perſonę productæ omne illud in quo ei non opponitur. dicẽdum quòd hoc eſt intelligendum de aliis à proprietate perſonali, illa enim ſemper eſt incõmunicabilis ſicut perſona dicit quid incommunicabile. Omnia autem alia ſunt communicabilia, quæ tamen realiter differunt in eodem ſuppoſito ab eo quod eſt incommunicabile. Ex his de facili ſoluuntur rationes probantes quòd ſpirare ſit idem realiter cum generare & generari. Omnes enim aſſumunt vnam de prædictis falſis ſuppoſitionibus: ſcilicet quòd ea quæ ſunt in eodem ſuppoſito non poſſunt differre realiter, aut quòd in diuinis nulla ſit realis diſtinctio niſi per oppoſitiones relatiuas, vt patet intuenti rationes adductas.

29 Ad tertiam rationem ſumptã ex dictis concilii ad quam confugiunt aliis rationibus totaliter eis deficientibus, reſpondendũ eſt, & dicendũ quòd illud conciliũ non condemnat expreſſè niſi quaternitatẽ perſonarum concomitatiuè, tamẽ condemnat quaternitatẽ rerum inter perſonas & eſſentiã, ſed quaternitatẽ realem relationũ realiũ inter ſe non condemnat nec expreſſè nec concomitatiuè, quòd non condemnetur expreſſè niſi quaternitas perſonarum, patet ſic, intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda & dicenda ſecundũ Hilarium & recitatur extra de regulis iuris. Cauſa autẽ edendi illam conſtitutionẽ fuit error Ioachim qui reprobatur ibi quantũ ad duo, quorũ vnum ipſe ponebat, videlicet quòd pater & filius & Spiritus ſanctus non ſunt vnũ in eſſentia & in natura niſi collectiuè, ſicut multi homines ſunt vnus populus: & multi fideles vna Eccleſia. Quod videbatur probare per multas autoritates ſcripturę vt clarè patet intuenti textum illius decretalis. Et hic error ibi condemnatur. Aliud autem imponebat Magiſtro ſententiarum qui dicit in ſuis ſententiis quòd quædam ſumma res eſt pater & filius & Spiritus ſanctus, & illa nõ eſt generans neq; genita neq; procedens, vnde ex hoc aſſumebat Ioachim quòd Magiſter ſenten. non tam trinitatẽ quàm quaternitatẽ aſtruebat in Deo videlicet tres perſonas & illam communẽ eſſentiam quaſi quartam, hæc ſunt verba decretalis de quibus apparet quòd ille imponebat Magiſtro ſententiarũ quòd ipſe ponebat quaternitatem perſonarum. Nam ſecundum intellectum ſuum videbatur, ſibi quòd quantum differt pater à filio & vterq; à Spiritu ſancto, quia vnus eſt generãs & non genitus, alius nõ generans ſed genitus, tertius nec generans nec genitus ſed procedens: tantum differebat eſſentia communis quæ non eſt generans vt pater, nec genita vt filius nec procedens vt Spiritus ſanctus à quolibet illorũ & ab omnibus ſimul, vnde textus decretalis ſtatim allegatus dicit q̃ ipſe aſſerebat quòd Magiſter Petro nõ tam trinitatẽ quàm quaternitatẽ aſtruebat in Deo. & exponit qualẽ videlicet tres perſonas & eſſentiã quaſi quartam, ad quod refertur illud quartam ? vtiq; ad perſonam de qua immediatè præmiſerat tres perſonas, ſed textus nõ addidit & eſſentiam quaſi quartã perſonam, quia ex præcedenti clarè intelligebatur, & quia clauſula dictaminis obuiebat. De hac autem quaternitate perſonarum excuſat decretalis magiſtrum, Petro ſic dicens, nos autem ſacro approbante concilio credimus & confitemur vnà cum Petro quòd vna quædã res eſt incõprehenſibilis quidem & ineffabilis Pater & Filius & Spiritus ſanctus tres ſimul perſonæ ac ſigillatim quælibet earũdem. Et ideo in Deo ſolummodo ternitas eſt & non quaternitas, hęc ſunt verba decretalis. Ecce qualem trinitatem affirmat, ſcilicet ternitatem perſonarum quã exprimit, & conſimilem quaternitatem negat, nec expreſſè poteſt aliud haberi ex dicta decretali conſiderando tã cauſam concilii in hoc caſu quàm verba decretalis. Satis enim rationabiliter diceretur quòd per verba decretalis quibus dicitur quod in deo ſolummodo eſt ternitas, & non quaternitas referatur ternitas ad vnum ſcilicet ad ternitatem perſonarum prout ibi exprimitur, & quaternitas referatur ad aliquid amplius quantum eſt ex vi verborum: Et ſic patet quòd ibi non condemnatur expreſſè niſi quaternitas perſonarum, veruntamen condemnatur ibidem concomitatiuè quaternitas rerum inter perſonas & eſſentiam, quia cum eſſentia includatur intrinſecè in perſona & verificetur de ea & econuerſo dicendo quod pater eſt eſſentia & eſſentia eſt pater & ſic de aliiis perſonis, eſſentia non poteſt ponere in numerum rerum cum quacunque perſona quia eſt de intraneitate reali cuiuslibus perſonæ, propter quod ſicut non eſt inter perſonas & eſſentiam quaternitas perſonarum ſic nec quaternitas rerum. Sed quia vna relatio non includitur in intraneitate alterius nec de pluralitate relationum diuinarum ſe intromiſit conciliũ: quinimò omnes doctores fatentur quatuor relationes reales eſſe in diuinis, ideo nec directè nec expreſſè nec concomitatiuè condemnatur ibi quaternitas realium relationum: & dicere oppoſitum eſt adinuentio irrationalis, cum ſolennes doctores quos non latuit prædicta decretalis poſuerunt quòd paternitas & communis ſpiratio differunt in patre realiter.

30 Item

30 Item aduertant illi qui friuola & leui ratione volũt probare quod illa decretalis, damnamus, excludat quaternitatem realium relationum quã efficaci ratione conuincimus, eos eam in hoc malè intelligere, quia constat quòd diuina spiratio quædã relatio realis est & vnica sicut concilium generale Lugdunen. determinat extra de summa trinitate & fide ca. c. fideli lib. 6. Ex quo sic arguitur: sicut se habet absolutum ad absoluta ita relatio ad relationes, sed essentia diuina vna existẽs quantumcunq; sit infinita non potest esse eadem realiter cum pluribus absolutis realiter inter se differentibus imò hoc ponere esset contradictio, ergo fortiori ratione spiratio actiua existens vnica relatio vt iam patet ex determinatione cõcilii, quæ etiam vt relatio est non est infinita simpliciter, alioquin essent plura infinita simpliciter & plures infinitates nõ possunt esse eædem realiter cum paternitate & filiatione quę sunt plures relationes inter se realiter differentes, & sic isti malè exponentes concilium primũ impingunt in secundum, vnde credo quòd de differentia relationum disparatarum nihil est determinatum per quodcunq; concilium, sed est materia opinabilis & pro & contra, & quod cum determinatione vltimi concilii Lugdunen. magis concordat opinio ponens eas differre realiter quàm oppositas, veruntamen si etiam Romana ecclesia cuius est concilia condere & interpretari, determinaret certam personam in hac materia vel in quacunq; alia tangente fidem vel bonos mores illam partem absq; vlla hæsitatione vellem tenere. Et si quid docui vel scripsi vel in posterum docuero vel scripsero cuius oppositum prædicta sancta Romana ecclesia diffiniuerit vel diffiniet esse sentiendum, illud reuoco & volo pro reuocato haberi. Interim cum opinionibus doctorum disputans.

31 Quòd verò postea probãt quòd generari & spirari differunt realiter verum quidem est sed non bene probatur: ostensum enim fuit satis diffusè in præcedente distinctione quòd Spiritus non est per se directè à genito vel à generante vt isti dicunt, sed indirectè & cõcomitatiuè & illud facit quòd differant secundum suppositum sine qua differentia adhuc possent differre realiter si essent in eodẽ supposito sicut generare & spirare, & hoc tantùm dictum sit de secundo.

32 NVNC RESTAT tertium, scilicet vt declaretur veritas quæstionis. Est ergo intelligendum quòd generare & spirare realiter differunt, similiter generari & spirari. Ratio autem huius differentiæ non est sumenda ex parte suppositorum, tum quia in diuersis suppositis inuenitur aliquid vnum & idem numero vt essentia diuina & communis spiratio in patre & filio. Et rursus in eodem supposito sunt plura quæ realiter differunt, tum quia supposita non possunt esse prima distinguentia. Cuius ratio est, quia prima distinguentia debent differre se ipsis & secundum se tota, quia si in aliquo cõuenirent & in aliquo differrent, non essent primæ differentiæ, sed constitutæ ex primis differentiis cum aliquo alio, sed supposita non differunt secundum se tota, sed conueniunt in aliquo, ergo non sunt prima distinguentia, nec ex diffinitione eorum sumenda est causa & ratio distinctionis aliorum licet aliquale argumentum distinctionis quandoq; posset sumi ex his tanquam à posteriori.

33 Item nec ratio distinctionis processionum vel relationum (quia idem est iudicium in re vt prius dictum est) totaliter sumenda est natura oppositionis, quia licet omnia opposita sint distincta, tamẽ nõ omnia distincta sunt opposita, neq; in formis absolutis neq; in relationibus, vt patet in creaturis. In plus enim est distingui quã opponi. Cùm ergo relationes secundũ proprias rationes maneãt in diuinis, poterit inueniri in eis aliqua distinctio quæ non erit ratione cuiuscunque oppositionis sicut est inter paternitatem & communem spirationem, vel inter generare & spirare.

34 Et si quæratur ratio distinctionis istorum, dicẽdum q̃ seipsis distinguũt & nõ per aliud, alioquin esset abire in infinitum, sed huiusmodi relationes sunt quædam prima simplicia, ergo seipsis distinguuntur & non per aliquid aliud, veruntamen in his est quædã varietas, quia omnes relationes seipsis differunt adinuicem realiter, sed quædã specialiter differunt secundũ suppositа & illæ sunt tãtùm inter quas est oppositio directè, vt est inter generare & generari & similiter inter spirare & spirari, vel inter quas est oppositio indirectè & concomitatiuè sicut inter generare & generari, ex vna parte & spirati ex alia vt declaratum fuit in præcedente distin. ita q̃ oppositio nõ est eis ratio distinctionis realis simpliciter, se tantùm illius quæ est secũdum suppositũ specialiter propter incomposibilitatẽ oppositorum in eodem supposito. Sic ergo patet quomodo differunt processiones & relationes diuinæ.

35 AD PRIMVM argumentum dicendum q̃ non est simile de communicatione naturæ in Deo & in creaturis, quia sicut ex illimitatione naturæ diuinæ est q̃ ipsa numero vna existens possit esse in pluribus suppositis, sic ex eodem conuenit ei quòd communicetur emanationibus diuersis, hæc autem illimitatio non conuenit naturæ creatæ quantumcunque sit perfecta.

36 Ad secundum dicendum q̃ distinctio processionum est ex parte relationũ vel potius ipsarum relationũ cum sint idem realiter processiones & relationes. Et cum dicitur q̃ in diuinis omnia sunt idẽ vbi non obuiat oppositio relationis, dicendum quòd Boëtius loquitur de sola identitate quo ad suppositum, inter autem processiones est oppositio indirectè & concomitatiuè. Et ideo differunt secundum suppositũ, sed inter productiones actiuas vt sunt generare & spirare, non est oppositio propter quod licet differant realiter non tamen secundum suppositum.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum Spiritus sanctus possit dici ingenitus.

Tho. 1. q. 33. ar. 4. & infrà d. 28. q. 1.

TErtio quęritur vtrum Spiritus sanctus possit dici ingenitus. Et videtur quòd sic. quia plus distat à ratione generationis pater quàm Spi. san. quia Spi. san. nec generat nec generatur, pater autem & si non generatur tamen generat, sed ingenitũ negat vel priuat generationẽ, ergo verius potest dici Spi. san. ingenitus quàm pater.

2 Item in litera, & est Hieronymi dicitur quòd omne quod est aut est ingenitum aut genitum aut factum, sed Spi. san. nec est genitus nec factus, igitur est ingenitus. Item ad negatiuam de prædicato finito sequitur affirmatiua de prædicato infinito cum constantia subiecti. Sequitur ergo Spi. san. nõ est genitus: ergo est ingenitus vel non genitus quod est idem.

3 IN CONTRARIVM est quod dicitur in litera quòd solus pater est ingenitus. Et Aug. 15. de Tri. ca. 26. dicit quòd cum Spi. san. genitum non dicamus, dicere tamen ingenitum nõ audemus, ne in hoc vocabulo duos patres in Trinit. vel duos qui non sunt de alio quispiam suspicetur.

4 RESPONSIO. Duo videnda sunt. Primum est qualiter ingenitum sumatur in diuinis vtrum negatiuè an priuatiuè. Secũdum erit cui competat esse ingenitum & cui non. Quantum ad primum sciendum quòd ingenitum non potest sumi purè negatiuè, quia illa quę sunt purè negatiua possunt verificari tam de ente quàm de non ente (vt non lapis verificatur de homine & chimera) sed ingenitum non potest verificari de nõ ente, hæc enim est falsa chimera est ingenita sicut ista chimera est iniusta, ergo ingenitum non potest sumi purè negatiuè, restat ergo quòd sumatur priuatiuè. Sed tunc occurrunt dubia quia priuatio est remotio alicuius apti nati à subiecto, sed in diuinis nihil est aptum natum esse quod ibi non sit, nec amoueri potest quia quicquid ibi esse potest necessario est ergo nihil potest dici in diuinis priuatiuè, propter hoc no tandum est quòd priuatio ad præsens tripliciter dicitur sicut apparet ex. 5. metaph. ca. de priuatione. Dicitur enim vno modo aliquid priuatum propriissimè quando nõ habet quod aptum natum est habere secundum propriã speciem sicut homo carens visu dicitur cæcus propriissimè quando non habet quod aptum natum est habere. *Vide Ricar. d. 13. q. 4. ad tertium in oppositum.*

5 Secundo modo dicitur aliquid priuatũ quando non habet illud quod natum est habere non secundum suam speciem, sed secundum suum genus, vtpote quia illud inuenitur in aliquo sui generis vt talpa dicitur cæca quia non habet visum qui natus est haberi ab aliquo sub genere animalis licet non à specie talpæ.

6 Tertio modo dicitur aliquid priuatum quia nō habet aliquid quod natum est haberi licet non ab eo vel secundum speciem vel secundum genus: sicut planta dicitur priuari oculis. Primo ergo modo dicitur aliquid propriè priuatum. Et hoc modo non reperitur priuatio in diuinis sicut probat argumētum ad hoc factum. Secundo autem modo reperitur, ingenitum enim priuat generationē quę nata est alicui conuenire de genere suppositorum diuinorum, scilicet filio, & sic patet primum.

7 QVANTVM ad secundum sciendum quòd priuationes cognoscuntur per habitus, ingenitum autem dicit priuationē geniti modo quo dictum est statim. Et ideo ex consideratione geniti iudicandum est de ingenito. Genitum autem dicit illud quod habet esse ab alio per generationem. Quod ergo aliquid dicatur ingenitum potest habere duas causas veritatis, aut quia omnino non est ab alio, aut quia est ab alio, sed non per viam generationis. Primo modo esse ingenitum conuenit soli patri, quia in genere personarum diuinarum solus pater est à nullo vel non ab alio. Secundo autem modo prout ingenitum dicitur aliquid quod est ab alio non tamen per generationem, sed per spirationem Spi. sanct. potest dici ingenitus, quia licet sit à patre & filio nō tamen per generationem, sed per spirationem.

8 AD ARGVMENTVM primum dicendum q̄ distantia à generatione passiua facit quòd aliquid dicatur ingenitum & non distātia à generatione actiua. Pater autem plus distat à generatione passiua quàm Spi. san. quia distat secundum genus eo quòd omnino non est ab alio secundum aliquam emanationem. Spiritus autē sanctus distat solum secundum speciem, quia est ab alio, sed non per generationē. Et ideo in aliquo sensu vterq; potest dici ingenitus, sed magis pater quàm Spi. san.

9 Ad secundum dicendum q̄ Hieronymus accipit ingenitū pro omni eo quod est non per generationē siue sit ab alio vt Spir. sanctus, siue non, vt pater, & sic ingenitum dicitur de vtroq;, scilicet de patre & Spiritu sancto.

10 Ad tertium dicendum, quòd in illo sensu quo ingenitum dicitur illud quod est ab alio & non per generationem Spiritus sanctus potest dici ingenitus, in sensu autem in quo ingenitum negat vel priuat omnino esse ab alio ingenitum conuenit soli patri, & sic accipit Aug. ingenitum in autoritate allegata in contrarium.

DISTINCTIO XIIII.

Sententia distinctionis XIIII.

PRæterea diligenter superius determinauit Magister de æterna processione Spi. sancti. Hic verò determinat de temporali eius processione. Et primo determinat de ea. Secundo determinat nomē quod proprium est Spi. san. Secunda incipit dist. 18. ibi, prēterea diligenter. Prima diuiditur in duas. Primo determinat de processione eius in generali. Secundo prosequitur modos in speciali processionis suæ. Secūda incipit in principio. 16. dist. ibi. Nunc de Spiritu sancto. Prima diuiditur in duas. Primo ostendit q̄ Spi. san. procedit à patre & filio temporaliter. Secūda inquirit vtrū detur à seipso. Secunda incipit in 15. dist. ibi, hic considerandum. Prima pars est prēsentis lectionis. Et diuiditur in tres. Primo enim determinat intentum. Secundo excludit errorem. Tertio remouet quandā obiectionem. Secunda ibi, Sunt autē alii. Tertia ibi, Hic quæritur vtrum. Et hæc est diuisio & sententia in generali.

2 In speciali sic procedit Magister. Et proponit primo q̄ gemina est processio Spi. san. vna qua procedit æternaliter à patre & filio, alia qua procedit temporaliter ad sanctificandū creaturam, vnde subdit q̄ Spi. san. non à patre procedit in filiū & à filio in creatura, sed ab vtroq; procedit ad sanctificationē creaturæ. Et hoc confirmat autoritate Augustini. Hæc autē processio aliquando nominatur processio aliquando datio, aliquando missio. Et hoc ostēdit autoritate Bedæ & etiam Augustini. Postea excludit errorem dicētium q̄ in Spi. san. missione ipse Spiritus sanctus non datur, sed tantū eius dona. Et hoc dicunt sensisse Bedam qui dicit Spi. san. procedere, tamen ipsius gratia datur, sed q̄ Spiritus sanctus qui est vna in trin. persona detur pater, Spiritus enim sanctus indiuisus simul plures mentes discipulorū infudit quod nō potuisset si esset creatura. Idem etiā probatur autoritate Aug. ex parte dei dantis qui dat donum æquale sibi & addit q̄ Spi. san. non est minor patre & filio sicut à quibusdā dicitur. Vltimo quærit vtrum viri sancti dent Spi. sanctum & dicit q̄ nō, quia si Spi. sanct. à creatura daretur, ab illa procederet, vnde in primatiua ecclesia non legitur sanctos dedisse Spi. san. sed ad eorum orationē & manuum impositionē dabatur sanctus Spi. & subdit q̄ Christus secundum quòd homo non dedit Spi. san. Et excludit quandam obiectionem. Quod enim Apost. dicit ad Gal. se dedisse Spiritum sanctum, intelligendum est quòd per eius prædicationē dabatur Spi. san. Et hoc confirmat autoritate Augustini. Et hæc est sententia lectionis in speciali.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum sit aliqua processio temporalis Spiritus sancti.

Tho. 1. q. 43.

CIrca distinctionē istam quęruntur quatuor. Primum est vtrum in diuinis sit aliqua processio temporalis. Secundum est vtrum temporalis processio ponat innumerum cum æterna. Tertium est vtrum per processionē temporalem detur ipsemet Spiritus sanctus vel solū eius dona. Quartum est vtrum Spiritus sanctus detur à viris sanctis. Primo ergo quæritur vtrum sit aliqua tēporalis processio Spi. sancti. Et videtur quòd non: quia omne quod procedit temporaliter incipit esse ex tempore, si per processionē accipiat esse. Sed Spiritus sanctus non incipit esse ex tempore & tamen per processionem suam ex patre & filio accipit esse, ergo non procedit temporaliter.

2 Item sicut Spiritui sancto competit procedere ita filio competit generari. Sed filius non dicitur generatus temporaliter nisi ratione naturæ assumptæ, ergo cum Spiritus sanctus nullam vnquam naturam assumpsit videtur quòd nunquam processisset temporaliter.

3 IN CONTRARIVM est quod dicitur in litera, & arguitur per rationem, quia cōtingit aliquē habere Spiritum sanctum ex tēpore, sed non habetur nisi procederet ex patre & filio, oportet ergo ponere aliquam temporalem processionem Spi. sancti.

4 RESPONSIO. Primò videndum est quid vocamus processionem temporalem. Et ex hoc patebit veritas quæstionis. Sciendum ergo quod processio temporalis appellatur processio personæ à persona ad sanctificandum creaturam per aliquid in ipsa creatum, vnde August. dicit & habetur in litera quòd Spiritus sanctus procedit temporaliter quando creaturam sanctificat. Ex quo quidā acceperunt occasionem dicendi quòd sicut processio ęterna est processio personæ à persona, sic processio temporalis est processio alicuius doni creati puta gratiæ vel charitatis à persona diuina in animam. Quod vtiq; non est verum prout nunc loquimur de processione temporali. Loquimur enim de processione Spi. san. qua Spi. san. procedit. Ex hoc autem quòd aliquod donum procedit à Spiritu sancto, Spiritus sanctus non procedit sed aliquod donum procedit ex ipso, ergo processio qua aliquod donū procedit temporaliter à Spi. sancto in creaturis est quędā temporalis processio. Sed nō est temporalis processio Spiritus sancti, licet vna non sit sine alia vt postea patebit. Quid ergo? dicendum q̄ temporalis processio Spi. sancti est qua procedit à patre & filio in creaturam quod potest intelligi dupliciter. Vno modo quòd Spiritus sanctus procedat in creaturā tanquam in subiectum, sicut calor procedit ab igne in manum quod esse non potest, quia Spir. sanctus est persona subsistens. Alio modo quòd procedat in ipsam tanquam in obiectum amatum & cognitum & aliquo modo habitum. Et hoc quidem fit ex tēpore mediante aliquo dono collato creaturæ quod est gratia vel charitas, vel aliqua motio per quā creatura cōsurgit in cognitionem & dilectionē Dei meritoriā & habet deum nouo modo non subiectiuè in se sed obiectiuè & præter hoc habet ipsum vt specialē rectorem & directorē, vnde processio tēporalis vltra exitum personæ à persona importat sic esse in creatura scilicet obiectiuè & vt spiritualis rector & prouisor & director. Et hæc duo includit temporalis pro-

proceſſio perſonæ diuinæ ſicut totũ includit ſuas partes, ergo proceſſio temporalis Spiritus ſancti nõ dicitur proceſſio alicuius doni à Spiritu ſancto in creaturam, tamen non eſt ſine ea, quia perſona diuina nõ ſe habet nouo modo ad creaturã obiectiuè niſi quia creatura ſe habet nouo modo ad Deum per aliquid ſibi à deo de nouo influxum, ita quod tota nouitas & mutatio eſt in creatura ſecũdum rem & ſubiectiuè. In Deo autem ſolùm ſecundum rationẽ & obiectiuè. Per hoc apparet principale ſcilicet quòd talis proceſſio poteſt dici tẽpotalis & hoc ſic. Illud totum cuius altera pars non eſt ab æterno ſed nouo, non eſt ęternum ſed nouum & temporale, quia totum nõ eſt niſi exiſtentibus partibus quas totũ importat. Sed proceſſio perſonæ à perſona vt modo nouo ſit in creatura eſt quoddã totum importans duas partes, quarum vna eſt exitus perſonæ à perſona, alia eſt perſonam diuinã nouo modo eſſe in creatura. Et hæc pars non eſt æterna, ſed temporalis & noua, ergo hoc totum quod eſt proceſſio perſonæ à perſona vt nouo modo ſit in creatura non eſt ęternũ ſed temporale & nouum. Et ideo dicitur proceſſio temporalis.

5 Sed contra hoc poteſt argui dupliciter. Primo ſic ſicut ſe habet totum æternum ad ſuas partes, ſic totum temporale ad ſuas. Sed totum non poteſt dici æternum niſi quælibet eius pars ſit æterna, ergo nec totum poteſt dici temporale cuius quælibet pars non eſt temporalis. Cùm ergo proceſſio Spiri. ſancti de qua loquimur habeat duas partes quarum vna eſt æterna, & alia temporalis videtur quòd ſicut non poteſt dici æterna, quia quædam pars eius non eſt æterna, ita non poteſt dici temporalis, quia quædam pars eius non eſt temporalis.

6 Secundò arguitur ſic, quia demõſtrato vno cæco & altero videnti ſicut nõ poteſt verè affirmari quòd ambo ſint cæci, ſed negari poteſt vtrunq; dicẽdo quòd nec ſunt videntes nec cæci, eodem modo in proceſſione quę includit vnum æternum & aliquid temporale, ſicut non poteſt dici quòd ſit ęterna, ſic nec poteſt dici quòd ſit temporalis ſed vtrunq; eſt negandum.

7 Et dicendum ad primum quòd non eſt ſimile quod adducitur pro ſimili, quia ad eſſe totius requiritur exiſtentia cuiuslibet partis. Ad non eſſe autem eius non requiritur quòd quælibet pars nõ ſit ſed ſufficit alteram partem non eſſe. Æternum autem dicit illud quod ſemper eſt, fuit & erit. Et ideo totius æterni oportet quamlibet partẽ ſemper eſſe fuiſſe & fore quod eſt eam eſſe æternam. Sed temporale dicit aliquid ſic nunc eſſe quod prius non fuit ſemper, cum ergo ad non fuiſſe totius ſufficiat alterã partem eius non ſemper fuiſſe & hoc facit ipſum eſſe temporale, patet quod non oportet totius temporalis quamlibet partem temporalem eſſe.

8 Ad ſecundum dicendum quod refert loqui de pluribus pluraliter retentis & vno toto continente plura, quia in pluribus pluraliter eſt verum quod iſti dicunt, non autem in toto continente plura. Si enim quæreretur vtrum iſta duo ſcilicet proceſſio perſonæ à perſona & exiſtentia perſonæ diuinæ nouo modo in creatura ſint æterna vel temporalia, neutrum eſſet dicendum, ſed quòd vnum eſt æternum & aliud temporale. Sed cum quæritur vtrũ hoc totum quod eſt proceſſio perſonæ à perſona in creaturã ſit æternum an temporale, dicendũ quòd temporale, quia non ſemper fuit altera parte quæ ad totũ requiritur non ſemper exiſtente, & eſt ſimile. Ponamus quòd parieti antiquo ſuperponatur totum tectum nouum, ſi quæreretur vtrum hæc duo paries & tectum ſint de nouo vel ab antiquo, neutrum eſſet dicendum, ſed dicendum eſſet quòd paries antiquus & tectũ de nouo. Sed ſi quęreretur vtrum domus ſit de nouo vel ab antiquo, dicendũ eſſet de nouo, eodem modo eſt in propoſito.

9 AD PRIMVM argumentum, cum dicitur omne quod procedit temporaliter, &c. Dicendum quòd omne quod procedit temporaliter incipit eſſe ex tempore, ſi accipiat eſſe per illam proceſſionem ſecũdum quod eſt temporalis. Sed perſona procedens non habet eſſe per proceſſionem vt reſpicit terminum ad quem ratione cuius eſt temporalis, ſed vt reſpicit principium à quo ratio cuius eſt æterna.

10 Ad ſecundum dicendum quòd non omnino eſt ſimile de generatione & proceſſione, quia generatio dicit tantùm reſpectũ geniti ad eum à quo eſt generatio quod eſt principium communicãdi naturã ipſi genito. Et ideo non ponimus niſi duas generationes in filio ſecundum duas naturas cõmunicatas diuinam & humanã. Sed proceſſio non ſolũ dicit habitudinẽ procedentis ad principiũ à quo procedit, ſed etiam ad terminum in quem procedit. Et quia hic terminus poteſt eſſe temporalis, ideo ratione eius proceſſio eſt temporalis quanquã procedens nullam per hoc temporalem naturam accipiat.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum proceſſio temporalis Spiritus ſancti ponat in numerum cum ęterna.

Tho. 1. q. 83.

SEcundo quæritur, vtrum temporalis proceſſio ponat in numerũ cum æterna. Et videtur quòd ſic, quæcunq; habent adinuicem ordinẽ numerantur, quia ordo non eſt eiuſdem ad ſe ipſum ſed plurium. Sed proceſſio temporalis habet ordinem ad æternam, quia eſt poſterior ea, ergo ponit cum ea in numerum.

2 Item ſicut ſe habet filius ad generationem paſſiuam ita Spiritus ſanctus ad ſpirationem paſſiuam, ſed generatio filii æterna & temporalis ſunt realiter duæ generationes, ergo proceſſio Spiritus ſancti æterna & temporalis ſunt realiter duæ proceſſiones.

3 IN CONTRARIVM arguitur, quia omnis proceſſio Spiritus ſancti eſt à Patre & Filio, illa autẽ non poteſt eſſe niſi vnica, ergo proceſſio Spiri. ſancti tẽporalis & æterna non ſunt duæ proceſſiones, ſed tantùm vna.

4 RESPONSIO. Si proceſſio temporalis Spirit. ſancti eſſet proceſſio qua aliquod donum procedit à Spiritu ſancto in creaturam temporaliter ſicut nonnulli imaginantur, tunc certum eſſet quòd proceſſio temporalis & æterna eſſent duæ proceſſiones realiter differẽtes, nec mirum, vbicunq; enim ſunt procedentia realiter differentia ibi proceſſiones realiter differũt, ſed ſic eſſet in proceſſione æterna & temporali ſupradicto modo acceptis, ergo, &c. Minor probatur, quia procedens proceſſione æterna eſt perſona diuina, procedens verò proceſſione temporali eſt aliquod donum creatum & hæc differunt realiter vt de ſe patet.

5 Sed quia hæc opinio reprobata eſt prius, ideo dicendum eſt realiter quòd quæſtio poteſt intelligi dupliciter. Vno modo quòd proceſſio temporalis & æterna ponant in numerum proceſſionũ, ita quòd ſint duæ proceſſiones realiter differẽtes. Alio modo quòd ponant in numerum non quidẽ proceſſionum, ſed in qualemcunq; numerum rerum vel rei rationis. Si primo modo intelligatur quæſtio, ſic dico quòd proceſſio temporalis non ponit in numerum cum æterna, quia nõ ſunt duę reales proceſſiones ſed tantùm vna, quod patet ſic, per realẽ proceſſionem fit aliquid reale in perſona procedente abſolutum vel relatum. In diuinis enim perſona quæ procedit ab alia per proceſſionem habet quicquid habet abſolutũ vel relatum à perſona à qua procedit, ergo per aliam & aliam realem proceſſionem fit aliud realiter in procedente, ſed per proceſſionem temporalem Spi. ſan. nihil fit reale abſolutum vel relatum in Spi. ſanct. præter illud quod eſt in ipſo per proceſſionem æternam, ergo proceſſio temporalis nõ eſt proceſſio realiter diſtincta ab æterna. Et hoc quidem manifeſtum eſt ex prædictis, proceſſio enim æterna dicit ſolùm exitum perſonę à perſona, proceſſio verò temporalis dicit illud idem cum nouo reſpectu ad creaturam, & iſte nouus reſpectus non poteſt dici ſecundum ſe proceſſio, alioquin cum pater poſſit habere & habeat quandoque hunc nouum reſpectum ad creaturã, pater diceretur quandoq; temporaliter procedere, quod eſt falſum, totum ergo hoc, ſcilicet proceſſio perſonæ à perſona cum nouo reſpectu ad creaturam dicitur proceſſio temporalis, proceſſio æterna quidem ratione ſolius primi, ſed tẽporalis ratione ſolius ſecundi, & ita eſt ibi vnica proceſſio quæ eſt æterna ex primo, & dicitur temporalis ex ſecundo.

6 Si autem quæſtio intelligatur ſecundo modo ſic ad hoc dicendum quòd proceſſio temporalis & æterna non ponunt in numerũ rerum, quia nec ſunt duæ res, nec vna includit ſuper aliam aliquam rem, quod patet, quia prę-

processionem æternam nihil est ibi nisi respectus nouus ad creaturam, ille autem respectus nō est realis, sed solum secundum rationem, &c. veruntamen licet processio temporalis non sit alia res nec aliam rem includat intrinsecè, connotat tamē aliam rem intrinsecè. Hoc autem donum est aliquid in creatura, quia persona diuina non se habet nouo modo ad creaturam obiectiuè nisi, quia creatura se habet nouo modo ad Deum per aliquid receptum in ea subiectiuè. Et est simile Deus & Deus creans nō sunt duo dii nec duæ res, & tamen Deus creans cōnotat extrinsecè aliam rem, scilicet creaturam. Similiter est in proposito vt visum est, Si autem quæstio intelligatur de qualicunque numero, scilicet rei vel rationis, sic processio tēporalis ponit in numerum cum æterna non ita quòd vna processio puta æterna sit tantū res & alia, scilicet temporalis sit tantum ratio, sed quia supra processionem æternam quæ vera res est processio temporalis addit respectum ad creaturam quæ est solum secundum rationem.

7 AD PRIMVM argumentum dicendum quòd ordo processionis temporalis ad æternam est solum ratione connotati, ex quo consurgit circa personā diuinam procedentem respectus nouus, licet secūdum rationem & per consequens numerus rei & rationis vel eiusdē accepti solum secundum rem ad seipsum acceptum secundum nouam rationem.

8 Ad secundum dicendum quòd generatio filii ęterna & temporalis non solum distinguuntur per respectum rationis superadditum sicut processio Spi.sanct. temporalis & ęterna, sed per diuersas naturas acceptas per hanc generationē & illam, ideo generationes realiter distinguūtur sicut naturæ per eas acceptæ: non sic autē est ex alia parte.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum per processionem temporalem Spiritus sanctus detur an eius dona.

Tho. 1. q. 83. ar. 3.

TErtio quæritur, vtrum per processionē temporalem ipsemet Spi.san. detur an tantùm eius dona. Et videtur quòd ipsemet Spi.san. non detur, quia illud de nouo datur quod nouo modo habetur, sed Spi. san. secundum se non habetur nouo modo, sed tantum secundum eius dona, ergo, &c. minor probatur per autorem de causis qui dicit quòd prima causa semper eodem modo se habet ad res quanuis res diuersimodè se habeāt ad primam causam.

2 IN CONTRARIVM est quod dicitur Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spi. sanctum, qui datus est nobis, ergo videtur secundum Apostolum quòd vtrunque detur scilicet ipse Spiritus sanctus & dona eius.

3 RESPONSIO. videnda sunt tria. Primum est, quomodo Spi.san. detur cum donis suis & non tantū sua dona. Secūdum est cū quibus donis Spi.san. detur & cum quibus non. Tertium est quid detur per prius vtrum Spi. san. an dona eius. Quantum ad primum sciendū est quòd aliquid potest dari alteri dupliciter ad prēsens. Vno modo sicut forma inhærens sicut calor datur aquæ ab igne, & isto modo Spi. san. nunquam datur cum sit persona subsistens & nullo modo forma inhærens. Alio modo sicut obiectum, vel sicut amicus, rector, & motor, sicut dicitur quòd aliquid datur puero in tutorem, & hoc modo datur Spi.san. hominibus & nō solum dona eius. Est enim quorundam obiectum cognitum & amatum quorum ipse est spiritualis tutor & director.

4 Ex hoc patet secundum scilicet quòd Spi.san. datur creaturæ rationali solum cum donis naturæ, sed imperfectè. Cum donis verò gratiæ perfectius, sed cum donis gloriæ perfectissimè. Quòd patet vnica ratione quæ talis est. Illi soli creaturæ datur Spi. san. quæ potest in ipsum tendere tanquam in obiectum cognitum & amatum, & cuius ipse est spiritualis tutor & director, sed sola creatura rationalis potest intendere in Deum vel in Spi. san. tanquam in obiectum amatum & cognitum imperfectè quidem secundum dona naturæ, perfectius verò secundum dona gratiæ, perfectissimè autem secundum dona glorię, solius etiā creaturæ rationalis est specialis tutor, prouisor, & director, quia ordinabilis est ad finem supernaturalem & specialior electorum, specialissimus autem beatorum, ergo Spi. san. datur soli creaturæ naturali imperfectè secundum dona naturæ, perfectius secundum dona gratiæ, sed perfectissimè secundum dona gloriæ.

5 Quantum ad tertium notandum, quòd aliquid dicitur prius dupliciter. Vno modo secundum tempus. Alio modo secundum naturam. Si loquamur de prioritate secundum tempus, sic in datione Spi. san. & donorum eius maximè quo ad dona gloriæ nullo modo est prius & posterius secundum tempus. Cuius ratio est, quia dona pertinentia ad beatitudinē semper perficiunt ipsam animam in actu suo, quia beatitudo cōsistit in actuali operatione, vt patet ex primo Ethic. Sed illius actus vel operationis obiectum cognitum & amatum est Deus vel Spi. san. cum illa operatio sit intellectus & volūtatis, ergo simul secundum tempus habentur dona gloriæ & Deus vel Spi. san. vt amatus & cognitus.

6 De donis autem gratiæ & naturę cum quibus Deus habetur minus perfectè secus est, quia illa nō semper perficiunt hominem in actu suo. Non enim habens intellectum & voluntatē etiam cum fide & charitate semper est in actu contemplandi & diligendi Deum naturaliter vel meritoriè. Et ideo cum his donis nō semper habetur deus vel Spi. san. vt actus cognitus & amatus, sed solum secundum potentiā vel habitum, propter quod hæc dona prius habentur secundū tempus quā Spi. san. habeatur in actu. Si verò loquamur de prioritate secundū naturam sic ad prēsens duplex est natura, scilicet materia et forma, forma autem est perfectio materiæ. Et ideo illa quæ sunt perfectiora sunt priora secūdum naturam formæ vel finis, quæ autem sunt imperfectiora sunt priora secundū naturam materiæ vel subiecti recipiētis, cum ergo habere deum vt cognitum & amatum, sit sicut finis & perfectio principaliter intenta, patet quòd secundū naturam formæ & finis qui aliquo modo coincidit cū forma, Spi. san. datur prius natura quā dentur eius dona. Sed secundū naturam materiæ vel subiecti recipientis prius habentur dona. Spi. san. quàm ipse Spiritus sanctus propter duo. primo, quia semper in subiecto dispositio præcedit naturaliter perfectionem, sed dona Spi. san. sunt quædam dispositiones ad habendum Deum, ergo &c. Secūdo quia persona diuina nō se habet nouo modo ad creaturā obiectiuè nisi, quia creatura se habet nouo modo ad Deum per aliquid quod est ei datum de nouo & est in ea subiectiuè, sed illud quod est causa & ratio alterius est prius eo secundum naturā, ergo dona influxa natura à Deo sunt in ea prius secundum naturam quàm ipsa feratur in deum tanquā obiectum quod est eam habere Spiritum sanctum.

7 AD ARGVMENTVM in oppositum, dicendum quòd ipse Deus vel Spi. san. nouo modo se habet ad creaturam non quidem subiectiuè sed obiectiuè absq; mutatione sui per solam mutationem creaturæ, & cum quo Deus eodem modo se habet ad res secundum authorē de causis. Dicendum quòd intelligendum est: sic q; in Deo non sunt subiectiuè diuersi modi reales quibus se habeat nunc aliter quàm prius, ex variatione tamē creaturarum variæ relationes secundum rationem consurgunt circa Deum obiectiuè, & sic est in proposito.

QVÆSTIO QVARTA.

Vtrum Spiritus sanctus detur à viris sanctis.

QVarto quæritur vtrum Spiritus sanctus detur à sanctis viris. Et videtur quòd sic, quia Christus dedit discipulis potestatem dimittendi peccata, sed peccata non dimittuntur nisi per Spiritum san. ergo discipuli potuerunt dare Spiritum sanctum.

2 IN CONTRARIVM est quod dicit Aug. de Trin. non aliquis discipulorum dedit Spi. san. sed orabāt vt veniret in hominem.

3 RESPONSIO. dicendum q; Spi. san. potest dari dupliciter. Vno modo directè per modū autoritatis. Alio modo indirectè & per modū ministerii. Primo modo nō potest Spi. san. dari à quacunq; creatura, angelo vel homine nec in se nec in donis suis, nō in se quia Spi. san. solum

potest

potest dari per modum autoritatis ab illis à quibus originatur, quia non est autoritas personæ supra personam in diuinis nisi ratione originis, vnde nec aliqua persona se metipsam dat. Si tamen dat, non per modum autoritatis dat, sed tantum per modum cuiusdam liberalitatis. Sed Spi.san. originatur solum à patre & filio & non ab aliqua creatura, ergo Spi.sanctus non datur per modum autoritatis nisi à patre & filio & non ab aliqua creatura, nec per modum liberalitatis dari potest nisi ab illis quorum voluntati subest Spi.san. haberi à nobis, hi autē sunt solum pater & filius & Spi.san. quorum est vna & eadem voluntas, ergo nec per modum autoritatis potest dari Spi.san. à quacunq; creatura.

4 Item nec dona Spiritus sancti possunt isto modo dari ab aliqua creatura, quia dona illa si sint naturæ (cum sint intellectus & voluntas) nō possunt esse nisi à creante cū intellectus & voluntas sint ab extrinseco. Si verò sint dona gratiæ aut sunt dona gratiæ gratum faciētis & similia aut non sunt aliud quàm acceptatio diuina quæ non potest esse ab alio causaliter, nec in alio formaliter nisi in Deo, aut si sint aliud cum non possint educi de potentia subiecti vel materiæ inducuntur à creante solùm.

5 Idem intelligendum est de donis gratiæ gratis datæ quo ad hoc q̄ non subest voluntati creaturæ talia cōferre cum eleuent naturam supra id ad quod quocunq; natura creata secundum se nō potest attingere ergo nec Spi.san. in se nec in donis suis potest dari à quacunq; creatura directè & per modū autoritatis. Alio modo potest dari Spi. san. indirectè per modū ministri, & hoc modo potest dari spiritus ab hominibus non solū bonis, sed etiam malis dū administrant sacramēta ecclesiæ in quibus & cum quibus datur Spi.san. nisi recipiens ponat obicem. Potest etiam dari ab omnibus talibus occasionaliter per eorū prędicationem suadendo viam salutis. Potest etiam dari præter hos modos Spi.san. à bonis aliqualiter merendo per orationē sicut legitur de Apostolis actuum. 8. Orauerunt pro ipsis vt acciperent Spiritū san. Potest etiā phantasia hominis immutari per ministerium Angelicum vt in ea appareant mala fugienda & bona prosequenda. Quibus ostensis redit homo de culpa ad gratiam per pœnitentiam. Et ideo Spi.san. potest dari his modis à bonis & malis nō solùm hominibus sed etiam Angelis non directè per modū autoritatis, sed indirectè modis quibus dictum est. Et per hoc patet solutio ad argumenta.

DISTINCTIO XV.

Sententia literæ Magistri in generali & speciali.

HIc considerandum est. Superius dixit Magister quòd Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio temporaliter. Hic autē inquirit vtrum Spiritus sanctus detur à se. Et diuiditur in duas. Primò enim inquirit de hoc. Et secūdò quia fecerat mentionem de missione filii determinat incidentaliter de ea. Secunda ibi. Hic quæritur. Prima diuiditur in tres. Primò enim mouet quæstionem suam. Secundò soluit. Tertiò solutionem confirmat per simile de missione filii. Secunda ibi, Ad quod dicimus. Tertia ibi, ne admireris. Et hæc tertia diuiditur in quatuor partes. Primò enim proponit in tantùm de missione filii in generali. Secundò ostendit quòd filius missus à patre. Tertiò quòd missus est à Spiritu sancto. Quartò quòd datus & missus est à seipso. Secunda ibi, Quocirca. Tertia ibi. Et q̄ à Spiritu sancto. Quarta ibi. Deinde autem hic quæritur vtrum semel. Superius determinauit Magister de tēporali missione Spi.sancti. Et quia in determinando de tēporali missione Spi.sancti mētionem fecit de missione filii. Ideo in parte ista incidentaliter agit de missione filii: Et diuiditur in duas partes. Primò enim proponit suū intentum. Secundò mouet incidentaliter quandā quæstionem. Secunda ibi, Hic quæritur cum pater. Prima diuiditur in tres. Primò mouet quæstionem intentam. Secundò soluit assignādo duos modos ipsius missionis filii. Tertiò ostendit differentiam inter modos missionis assignatos. Secunda ibi, quod dicimus. Tertia ibi, Ideoq; putauerunt. Hæc est diuisio Magistri in generali.

2 In speciali verò sic procedit Magister. Et quærit primò, vtrū Spiritus sanctus detur à se. postea soluit & ostendit quòd sic, quia opera trinitatis sunt indiuisa, sed datio Spi. sancti est quædā operatio communis tribus personis. Item quicquid potest facere pater totum conuenit aliis: ergo si pater potest dare Spiritum sanctum, similiter Spi. sanctus dabit & potest dare seipsum. Spiritus sanctus etiā mittitur à seipso. Postea confirmat per simile de missione filii dicens, quòd nō solùm est admirandū quòd etiam filius dicitur à se missus in mundum. Postea ostendit quòd missio filii in carnem & ad prędicandum fuit à patre. Deinde ostendit quòd fuit à Spiritu sancto, & hoc confirmat autoritate Augustini. Vltimò ostendit quòd filius à seipso datus est, quia Propheta dicit eum datū nobis, non distinguendo à quo. Ostendit etiam quòd filius datur à se & à patre sicut traditus est à se & à patre, nec obstat quòd aliquando filius dicit à me ipso non veni. Hoc enim intelligitur secundum formā serui, missio hæc est filii incarnatio. Tunc sequitur pars illa quæ incipit ibi. Hic quęritur, vbi quærit Magister vtrum semel tantùm sit missus filius Dei an sæpe. Et respondet Magister quòd præter generationem ęternam quam quoddā mysterium appellat quod duobus modis missus est, scilicet visibiliter in carnem & inuisibiliter in mentē: & hos modos missionis ponit Aug. Et differt vna missio ab alia, nam missio in carnem semel facta est, missio verò in mentē pluries. Item per primam missus est in mundum, per secūdam non proprie, imò per eam nobis tale donum datur per quod quodammodo supra mundum eleuamur. Et hoc cōfirmat per autoritatem Aug. Postea quæritur cur pater non dicitur missus. Et respondet quòd hoc ideo est quia non est ab alio, imò in eo est principium siue autoritas, vnde autoritati non cōgrue bat mitti. Et hoc cōfirmat autoritate Aug. Vltimò excludit errorem quorundā dicentiū quòd quia pater non mittitur, filius verò mittitur, & Spiritus sanctus, Pater est maior, Filius verò & Spiritus sanctus sunt minores. Etiam respondet Magister autoritate Aug. quòd propter talem missionē nulla ponitur minoritas in personis missis, sed autoritas mittentis & effectus visibilis in creatura in qua pater non apparuit sicut illi, scilicet Filius & Spiritus sanctus. In fine autem dicit quòd per ea quæ dicta sunt patet quæ sit missio filii & quibus modis mittatur.

QVÆSTIO PRIMA,

Vtrum mitti conueniat alicui personæ diuinæ.

Tho. 1. q. 43. ar. 1. & 2.

CIrca distinctionem istam, primò quęritur vtrum mitti conueniat alicui personæ diuinę. Et videtur quòd non, quia nihil pertinens ad inferioritatem potest dici de vna persona respectu alterius, sed missio importat inferioritatem in misso respectu mittentis, ergo missio non competit alicui personæ diuinæ. Maior patet quia in trinitate non sunt gradus maioris & minoris, superioris & inferioris, propter quod Damascenus dicit q̄ Christus nō est obediens Patri nisi secundum quid & secundum quòd homo, quia obedientia importat inferioritatem. Minor probatur quia superioribus & maioribus & nobilioribus Angelis non competit mitti secundum Diony. sed solùm inferioribus, ergo missio vt videtur importat inferioritatem.

2 Item missio importat separationem missi à mittente, sed in diuinis personę non separantur abinuicem, quia semper vna est in alia. Ego in Patre & Pater in me est, Ioan. 14. ergo &c.

3 IN CONTRARIVM est quòd dicitur Ioan. 8. Neq; à mē ipso veni, sed Pater meus ille me misit. Et in eodem Euangelio simile habetur in pluribus locis. Similiter Gal. 4. dicitur, At vbi venit plenitudo temporis misit Deus Filium suum.

4 RESPONSIO. Circa quæstionem istam videnda sunt tria. Primum est quid importetur nomine missionis. Secundum erit qualiter conueniat diuinis. Tertium qualiter differat à processione & à datione. Quantum ad primam sciendum est, quòd in creaturis ex quibus transferimus nomina ad diuina videmus q̄ missio est motus vel exitus alicuius ab aliquo accipientis autoritatem vel potestatem ad aliquid agendum vel dicendum, sicut legatus dicitur missus à Papa, vel nūcius à Domino, quia vterque recipit autoritatem aliquid agendi; telum etiā dicitur

miſſum à iaciente eo q̃ ab ipſo recipit virtutem percutiendi, & in his omnibus ſunt multæ imperfectiones, ſcilicet motus & mutatio ſecundum quæ fit inter mittentem & miſſum localis ſeparatio & acceptio autoritatis vel virtutis diminutæ, vel ſaltem non eiuſdem, & quia ea quæ ſunt in creaturis nõ transferũtur ad diuina niſi ſegregatis imperfectionibus ideo ſegregemus à miſſione prædictas imperfectiones ſcilicet motum & mutationẽ & localem ſeparationem & diminutionem poteſtatis vel autoritatis, & habebimus q̃ miſſio eſt exitus vnius ab altero abſq; mutatione & locali ſeparatione accipiẽdo eandem virtutem & æquè perfectam ad aliquid agendum.

5 Ex hoc patet ſecundum quod eſt principale propoſitum q̃ in diuinis eſt exitus perſonæ à perſona ſecũdum originem abſq; omni mutatione & locali ſeparatione, & acceptio eiuſdem virtutis ad ſanctificandum creaturam, & ſic in diuinis eſt miſſio.

6 Circa tertium eſt intelligẽdum quòd iſta differunt, ſcilicet proceſſio, miſſio, & datio, quia proceſſio dicit exitum perſonę à perſona vel præciſè ſicut generatio eſt proceſſio filii à patre, vel cum aptitudine ad vlteriorẽ terminum ſicut filius dicitur procedere à patre & Spi. ſanct. ab vtroq; in creaturam ſecundũ aliquid in creatura cauſatũ, miſſio autem importat originẽ perſonæ miſſæ ab aliqua alia. Et in hoc conuenit cum proceſſione, & importat ſem per effectum nouũ in creatura & nouũ modum eſſendi in creatura, & in hoc differt à proceſſione quę cõuenit vel cõuenire poteſt perſonę diuinę abſq; nouo reſpectu ad creaturam, videtur tamẽ eſſe totaliter idem cum proceſſione temporali quę ſemper ponit effectũ in creatura. Datio autem non importat originẽ in dato, quia idẽ poteſt dare ſe ipſum modo quo perſona diuina datur, ſcilicet vt obiectũ
Th.ar.4. cognitum & amatũ. Et in hoc differt datio à proceſſione & miſſione quæ ſemper important originem producẽtis & miſi, ſed connotat effectum nouũ ſecundum quẽ attenditur datio. Et in hoc conuenit cum miſſione. Ex hoc apparet quòd quia miſſio & proceſſio important originem, datio autem non, ideo procedere & mitti non conuenit cuilibet perſonæ diuinæ ſaltem patri qui eſt à nullo, vnde Aug. 2. de Tri. cap. 12. dicit quòd pater nuſquã legitur miſſus, quia non habet de quo ſit aut à quo procedat, dari autem conuenit cuilibet perſonæ, quia quælibet poteſt ſeipſam dare.
Th.ar.2. Quia verò miſſio & datio ſemper important effectum temporalem, proceſſio autem non ſemper, ideo mitti & dari non poſſunt conuenire diuinæ perſonæ niſi ex tempore. Procedere autem poteſt conuenire ab ęterno vel ex tempore.

7 AD PRIMVM dicendum, per interemptionem minoris, quia miſſio in diuinis nõ ſemper importat ſuperioritatem in mittente, nec inferioritatem in miſſo, ſed autoritatem principii in vno reſpectu alterius. Et hæc inuenitur bene inter diuinas perſonas, nec eſt ſimile de obedientia quæ eſt reſpectu præcepti quod pertinet ad dominiũ quod importat gradum dignitatis qui non eſt inter perſonas diuinas. Et quod probatur, quia ſuperiores angeli propter ſuam dignitatem non mittuntur, dicendum q̃ fortè ſuperiores angeli quandoq; mittuntur, licet non regulariter, vt patebit in 2. lib. Et ſi nunquam mitterentur hoc non eſſet propter eorum dignitatem, ſed quia omnis effectus miniſterii angelici poſſunt fieri per inferiores angelos. Et ideo non oportet quòd ſuperiores mittantur, ſed effectus miſſionis non poſſunt fieri niſi à perſona diuina propter quod oportet quòd ipſa mittatur.

8 Ad ſecundum patet ſolutio ex iam dictis.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum miſſio dicat aliquid notionale an eſſentiale.

Tho. 1. q. 43. ar. 4.

SEcundo quæritur, vtrum miſſio dicat aliquid notionale an eſſentiale. Et videtur quòd dicat aliquid notionale, quia id quod in diuinis ſic conuenit vni vel duabus perſonis, quòd nõ omnibus eſt notionale, ſed miſſio conuenit duabus perſonis, ſcilicet filio & Spiritui ſancto, ita quòd non omnibus, pater enim non legitur miſſus vt ſupra dictum eſt, ergo miſſio dicit aliquid notionale.

2 Item Beda dicit in quadã homilia quòd miſſio Spi. ſancti eſt eius proceſſio, ſed proceſſio eius eſt quid notionale, ergo & miſſio.

3 INCONTRARIVM arguitur, quia nulla notio eſt communis filio & Spiritui ſancto, ſed miſſio communis eſt vtriq; vterque enim legitur miſſus, ergo miſſio non eſt aliquid notionale.

4 RESPONSIO. Videndũ eſt primo quid dicitur eſſe notionale, & quid eſſentiale vt per hoc appareat quod quæritur. Sciendum ergo quòd notionale eſt id quod includit proprium alicuius vnius perſonę vel duarum ita q̃ non conueniat omnibus. Et dicitur notionale, quia notitiam facit de perſona quãtum ad aliquid pertinens ad diſtinctionem perſonarum.

5 Eſſentiale autem dicitur quod cõuenit omnibus perſonis ratione eſſentiæ abſolutæ vel alicuius attributi abſoluti. Hoc ſuppoſito, dicendum q̃ quædam ſunt nomina in diuinis purè eſſentialia, quædam purè notionalia, quędam partim eſſentialia & partim notionalia. Purè eſſentialia ſunt ſicut bonus ſapiens & huiuſmodi. Purè notionalia ſunt ſicut generatio, ſpiratio & ſimilia partim notionalia & eſſentialia ſunt quę includunt vtrunq; ſine pluribus nominibus, vt potẽtia generandi ſecundum illos qui dicunt quòd potentia generãdi includit eſſentiam & reſpectum, vt ſapientia genita: ſiue vnico nomine vt incarnatum quod dicit opus commune trinitati & includit ſingulariter ſuppoſitum filii.

6 Qualitercunq; hoc ſit de numero talium eſt miſſio, includit enim notionale & eſſentiale, quod apparet primo de notionali ſic, miſſio eſt exitus perſonę à perſona vt apparet ex præcedente quæſtione, ſed exitus perſonæ à perſona eſt per originem quæ ad notoriam pertinet, ergo miſſio includit aliquid notionale.

7 Item includit aliquid eſſentiale, quia miſſio importat effectum in creatura, ſed effectus in creatura eſt opus commune toti trinitati ratione communis eſſentiæ & potentiæ, ergo miſſio includit aliquid eſſentiale, includit ergo vtrunque.

8 Quid autẽ includit principalius, credo q̃ illud quod eſt eſſentiale. Quod patet ſic, quando duo includuntur in aliquo & vnum eſt quaſi ratio cõpletiua & formalis reſpectu alterius & aliud quaſi materiale præſuppoſitũ, illud quod eſt formale eſt principalius, ſed in miſſione illud quod eſt eſſentiale eſt quaſi completiuũ & formale reſpectu eius quod eſt notionale, ergo in miſſione principalius includitur eſſentiale quã notionale. maior de ſe patet ſed minor probatur per Aug. qui dicit. 10. de Tri. quòd filius non eo quòd filius eſt à patre miſſus, ſed vel ex eo q̃ viſibilis apparuit, vel ex eo quòd mentem cuiuſcunq; ſanctificat. Sanctificatio autem mentis noſtræ eſt quoddam eſſentiale cum ſit à tota trini. vt dictum eſt, ergo formale & completiuum in miſſione eſt aliquid eſſentiale, & hæc fuit minor. ſequitur ergo concluſio, ſcilicet quòd principalius quod importatur per miſſionem eſt eſſentiale, dico autem principalius non, quia prædicetur in recto de miſſione, ſed quia complet rationem miſſionis reſpectu notionalis quod eſt præſuppoſitum vel quaſi materiale, vel poſſet dici quòd etiam in recto illud quod eſt eſſentiale includitur in ratione miſſionis transformando miſſionis rationem prius dictam, & fortè magis propriè, ſic miſſio eſt apparitio perſonę diuinę procedentis in natura creata quantum ad miſſionem viſibilem vel ſanctificatio creaturæ per dona appropriata perſonis procedentibus.

9 AD PRIMVM argumentum dicendum quòd illud quod cõuenit vni perſonę vel duabus ita quòd non omnibus oportet quòd importet aliquid notionale. Et nihilominus poteſt cum hoc importare aliquid eſſentiale vt ſapientia genita. quia per id quod eſt notionale totum contrahitur vt nõ poſſit dici de omnibus, ſed tantum de vna vel duabus, & ſic eſt de miſſione vt dictum eſt.

10 Ad ſecundum dicendum quòd miſſio Spiri. ſancti eſt proceſſio eius, ſed præter hoc includit aliquid aliud, ſcilicet effectum aliquẽ in creatura & illud eſt quoddam eſſentiale.

11 Ad tertium, quod eſt pro altera parte dicendũ eſt, q̃ notio poteſt ſignificari dupliciter. Vno modo in ſpeciali,

vt

vt paternitas vel filiatio, vel spiratio, & sic nulla notio est cõmunis filio & spi. san. vel potest significari in cõmuni sicut esse ab alio. Et hoc modo filius & Spi. san. habent cõmunem notionem quæ includitur in missione, quia quilibet eorum est ab alio à quo mittitur.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum aliqua persona possit mitti à seipsa vel ab illa à qua non procedit.

Tho. 1. q. 43. ar. 8.

TErtio quæritur vtrum aliqua persona possit mitti à se ipsa vel ab alia à quo non procedit. Et videtur q̃ sic. Aug. 4. de Trin. cap. 20. dicit sic, Sicut generari est filiũ esse à patre, ita filium cognosci esse à patre, est filium mitti à patre, sed ista cognitio potest cauiari à filio, ergo missio filii potest esse à seipso.

2 Item Esa. 48. dicitur ex persona filii & nũc misit me Dominus & spiritus eius, ergo filius mittitur à patre & spi. san. sed non procedit vt constat à spi. san. ergo filius mittitur à persona à qua non procedit.

3 Item Ambr. lib. de Spi. san. dicit filius datus est nobis, datus est, audeo dicere à spi. san. ergo eadem ratione missus est ab eo, & sic idem quod prius.

4 CONTRA Aug. 3. de Trin. cap. 20. ab illo mittitur filius à quo emanat, sed filius non emanat à spi. san. nec aliqua persona à se ipsa, ergo filius nõ mittitur à spi. san. nec à se ipso, nec aliqua persona mittitur à seipsa.

5 RESPONSIO. hic sunt duo modi dicẽdi. Vnus est, q̃ aliqua persona potest mittere seipsam, & etiam vna persona potest aliam mittere quæ ab ipsa nõ procedit. ratio autẽ huius opinionis est ista, diuersimode enim verificatur aliqua locutio quando aliquod coniunctũ prædicatur de aliquo secundũ esse & quãdo secundũ fieri, quãdo enim prædicatur de aliquo secundũ esse oportet q̃ vtraq; pars cõiuncti verificetur de subiecto, vt si dicatur Sortes est homo albus, oportet eum esse hominẽ & esse albũ, nisi vnũ diminuat de ratione alterius vt homo mortuus, sed quãdo prædicatur coniunctũ secundum fieri verificatur totũ ratione solius partis, vt si dicatur sic, Sortes est nunc factus homo albus, sufficit ad veritatem locutionis, q̃ sit nũc factus albus, licet nõ sit nũc factus homo. Sic etiã est in facere actiue, quia ad hoc q̃ pictor dicatur facere parietem albũ non oportet q̃ faciat vtrunq;, scilicet parietẽ & albedinem, sed sufficit albedinem facere in pariete.

6 Ex hoc ad propositũ personã mitti est eã fieri nouo modo in creatura per effectũ, in creatura tantũ vt dictum fuit, ergo ad hoc q̃ aliqua persona dicatur mittere aliam actiue sufficit q̃ habeat causalitatem super illud quod est formale in missione & nõ super personam missam (sicut sufficit q̃ pictor faciat solum albedinẽ parietis & tamẽ dicitur facere parietẽ album) formale autẽ in missione est effectus in creatura causatus super quẽ quælibet persona diuina habet causalitatem, ergo quælibet potest mittere: ergo Spi. san. potest aliquam personã mittere, sed hoc nõ potest esse nisi mittendo se vel mittendo personã quæ ab ipso nõ procedit, quia nulla procedit à Spi. san. ergo &c. Hic est vnus modus dicendi quem Magister videtur multum sequi in litera, & ad quẽ Aug. videtur declinare. 2. de Trin. cap. 6. vbi dicit quòd sicut filius tradidit seipsum, & sanctificauit se ipsum, sic misit se ipsum quãuis stricte accipiendo missionẽ non sit simile quod adducitur pro simili de traditione & sanctificatione, quia hoc non importat originem sicut missio.

7 Alius est modus dicendi ad quæstionem, scilicet q̃ necesse est personam quę mittitur originari ab illa quę dicitur ipsam mittere, quod patet primo supponendo quòd missum in diuinis sub ratione qua missum est importat quòd sic ab alio per originem, alioquin pater qui non est ab alio posset dici missus, quod negat Augustꝰ. 4. de Trin. cap. 20. allegans hanc rationem vt dictum fuit in prima quęstione huius distinctionis, ex hoc sic arguitur, missum sub ratione missi importat originẽ passiuam, sed missum vt missum non se habet passiue nisi ad mittentẽ, ergo missum in diuinis trahit à mittente originem. Et confirmatur quia quid pertinet ad misionem quòd missum sit ab alio, nisi sit ab aliquo pertinente ad misionem? certè nihil vt videtur. Cum ergo illud à quo est persona missa nõ sit creatura ad quam mittitur, nec effectus in ea causatus, nec ipsamet persona missa, quia nõ est à se ipsa præter hoc non est aliquid nisi mittens, relinquitur q̃ oportet personam missam esse à mittente persona.

8 Secundo sic, ista est bona consequentia secundũ omnes, persona diuina mittitur, ergo ipsa originatur, quia missio non potest saluari sine ratione originis, vnde secundum Aug. pater non mittitur, quia non originatur, ergo similiter bona consequẽtia est, persona mittit, ergo ipsa aliam ex se originat. Sicut enim mitti respicit illum à quo est, ita mittere respicit illum qui est ab eo, correspõdent enim sibi secundum rationem actiui & passiui, sed Spi. san. non originat ex se aliquam personam, ergo Spiritus san. nullam personam potest mittere. Et per eandem rationem nulla alia potest se ipsam mittere cum nulla originetur ex se.

9 Tertio sic, nomen missionis translatum est à creaturis ad diuina, & tam hic q̃ ibi de ratione missi est autoritate vel virtute alterius vt sic aliquid dicere vel facere, sed in creaturis missum non habet autoritatem vel virtutem nisi à mittẽte, ergo nec in diuinis, sed nihil recipitur in diuinis nisi per originẽ, ergo oportet personã missam esse originatam à mittente.

10 Quarto quia missio & processio temporalis sunt penitus idem vt dictum est supra, sed nulli personæ diuinæ conuenit procedere à se temporaliter, ergo nec mitti, huic opinioni cõcordat proprietas modi loquẽdi & diffinitio missionis prius posita, scilicet q̃ missio est exitus personæ à persona accipiens ab eo eandem virtutem ad faciendum aliquid. Sic ergo dicunt isti quòd missione propriè dicta nullo modo persona mittit se vel aliã quæ ab ipsa non procedit. Largè autem loquendo de missione pro datione vel qualicunq; liberali communicatione persona potest se ipsam mittere, quia datio vel liberalis communicatio non sic importat originem dati à dante vel communicati à communicante sicut missio secundum hunc modum qui videtur rationabilior & ex posterioribus dictis beati Augustini, quasi necessario concluditur.

11 RESPONDETVR ad rationem cõtrariæ opinionis dupliciter. Primo dicendum quòd ipsa nõ concludit de virtute sermonis cum non concludat in omni materia. Cum enim quę accipit sint communia missioni quę est in diuinis & in creaturis, & tamen veritatem non habent in creaturis, quia nulla creatura dicitur mitti nisi ab illa à qua recipit autoritatem vel virtutem agẽdi aliquid, consequens est quòd non concludat in diuinis de virtute sermonis.

12 Secundo respondetur explicando specialius defectum rationis sic, quòd vbicunq; prędicatur vnum cõiunctum de alio quod dicitur ipsum facere sufficit q̃ verificetur tantum pro altera parte quando partes illius coniuncti sic se habent quòd ex ipsis fit vnum secundum subiectum, sicut ex materia & forma, vel sicut ex subiecto & accidente. Et causa est, quia cum in factione subiectum supponatur quòd maneat vnum & idem in tota transmutatione, faciens, non causat nisi formam suppositã materia. Et secũdum istum modum verum est q̃ persona missa vel tota trinitas facit de nouo animam gratam, licet anima non fiat de nouo. Vbi autem prędicatur aliquod coniunctum tale cuius partes non faciunt vnum subiecto, nõ verificatur locutio pro altera parte, sicut cõtingit videri in omnibus quæ agunt mediante instrumento ex quo cum effectu non fit vnum secundum suppositum, quotiescunque enim per locutionẽ denotatur habitudo agẽtis principalis ad effectum per instrumentum, non sufficit quòd agẽs principale habeat solum autoritatem super effectũ, sed super instrumentũ, vt si dicatur sic, faber extendit ferrum per malleum. Sicut autem malleus recipit virtutem agendi à principali agente, sic oportet, vt videtur, q̃ persona missa cum sit media inter personam mittẽtem & vltimum effectũ, recipiat virtutem à persona mittẽte, quod non fit nisi per originem, ergo oportet personam missam originari à persona mittente.

13 Et confirmatur, quia si personam mittere est tãtum causare effectũ in creatura ratione cuius persona dicitur

nouo modo inhabitare creaturam, perſonam mitti erit prꝯciſè effectum cauſari aliquem in creatura ratione cuius perſona dicatur nouo modo eſſe in creatura.

14 Sed hoc non eſt verum, quia tunc mitti cõueniret patri cum per aliquos effectus in creatura productos perſona patris de nouo demonſtrata fuerit, vt in voce audita ſuper Chriſtum in Baptiſmo & in transfiguratione, ſed pater nunquam dicitur fuiſſe miſſus, ergo mitti non eſt ſolum effectum in creatura cauſari, quare nec mittere eſt ſolum effectũ in creatura cauſare, ſed eſt cauſare in creatura effectum mediante perſona à mittente producta, & mitti eſt cauſare talem effectum per virtutẽ à mittente recepta.

15 AD RATIONES principales. Ad primã cum dicitur ꝙ filium cognoſci eſſe à patre eſt ipſum mitti, dicendum ꝙ dictum Aug. non cõpræhendit quicquid pertinet ad rationẽ miſſionis, ſed tantùm illud quod conſequitur ad miſſionẽ, quia per effectum cauſatũ in creatura à perſona miſſa per virtutem quã habet à perſona mittente per quandam appropriationem poſſumus deuenire in cognitionem originis illius perſonꝫ quꝫ dicitur mitti. Mittitur enim filius cùm in creatura rationali fit donũ ſapientiæ. Spi. autẽ ſanctus dicitur mitti cum dono charitatis, quia ſapientia appropriatur filio qui procedit vt verbum vel notitia, charitas autem appropriatur Spiritui ſancto qui procedit vt amor, nec oportet quòd omnis perſona quæ habet autoritatem ſuper effectum iſtum ſit mittens, cum in hoc non compræhenditur ratio miſſionis, ſed illa ſola mittit quæ autoritatem habet ſuper perſonam quæ mittitur & ſuper effectum miſſionis.

16 Ad ſecundum dicendũ eſt, ꝙ illud verbum Eſa. 48. ad literam intelligitur de miſſione Prophetæ vt quidã exponunt. Et ideo nõ habet locum in propoſito. Quod ſi ſecũdum gloſſam intelligatur de Chriſto ſecundũ allegoriã, tunc eſt dicendum quòd triplex eſt miſſio filii ſcilicet in carnem, in mẽtem, & ad prædicationem, duæ primæ miſſiones cõueniunt filio quoad perſonam & naturam diuinam, & ſecundum eas propriè loquendo non mittitur filius niſi à patre. Tertia autẽ miſſio, ſed in prædicationem conuenit filio ſecundũ naturã humanam ſuper quã habet Spi. ſanctus autoritatem, & ex conſequenti ſuper filium ratione humanæ naturæ, & etiam filius ſecundum naturam diuinã habet autoritatem ſuper ſe ipſam ſecundum humanam, propter quod ſecundum hanc miſſionem ſcilicet ad prædicandum miſit Spi. ſanctus filium & filius ſeipſum. De hac loquitur Eſa. vbi ſupra. Et alibi in eodem lib. cap. 41. habetur expreſsius, ſuper me Spiritus Domini eo quòd vnxit me ad annunciandũ manſuetis me miſit.

17 Ad tertium patet ſolutio ex iam dictis. Aliud enim eſt dare, aliud mittere propriè, vnde quælibet perſona poteſt dare ſeipſam & illam quꝫ ab ipſa nõ procedit, mittere autem non, & cauſa dicta fuit.

QVÆSTIO QVARTA.

Vtrum miſſio inuiſibilis filio competat.

Tho. 1. q. 43. ar. 5.

QVartò quæritur, vtrum miſſio inuiſibilis cõpetat filio. Et videtur quòd non, quia perſona diuina non mittitur propriè niſi cum donis gratiæ gratũ facientis, ſed dona pertinentia ad intellectum, vt ſapientia & ſcientia quæ appropriantur filio non ſunt gratum facientia cum ſint cõmunia bonis & malis vt habetur. 1. Cor. 13. Si habuero omnem ſcientiam, &c. ergo filio non cõpetit inuiſibiliter mitti.

2 Item ſi filius mitteretur miſſio eius eſſet diſtincta à miſſione Spi. ſancti ſicut & perſonꝫ diſtinctꝫ ſunt, ſed hoc non eſt poſsibile, quia diuerſarũ miſſionum non eſt idem terminus, diuinæ autem miſſionis inuiſibilis eſt tantum vnus terminus, ſcilicet ſanctificatio creaturæ, ergo eſt tantum vna inuiſibilis miſſio. Conſtat autem Spi. ſan. inuiſibiliter mitti, ergo hoc modo non mittitur filius.

3 IN CONTRARIVM eſt quod dicitur Sap. 10. mitte illam ſcilicet ſapientiam genitam de cœlis, &c.

4 RESPONSIO, hic ſunt tria videnda. Primũ eſt quid ſit inuiſibilis miſſio. Secundũ qualiter cõpetit filio. Tertium eſt quomodo inuiſibilis miſſio filii ſe habeat ad inuiſibilem miſſionẽ Spi. ſan. Quantum ad primum ſciẽdum, quòd ratio priuationis ſumitur ex habitu. Cũ ergo inuiſibile priuatiuè ſe habeat ad viſibile ex ratione viſibilis miſſionis, ſumẽda eſt ratio miſſionis inuiſibilis, miſſio autem abſolutè dicta eſt exitus perſonæ à perſona ad causandum aliquem effectum in creatura per quem poſſumus per modum cuiuſdã apparitionis manuduci in notitiam perſonæ miſſæ, vt dictum fuit prius. Super hãc miſſionem abſolutè dictam addit miſſio viſibilis ſignum viſibile exterius inuiſibilis miſſionis, interius manifeſtatiuum, ſicut fuit columba ſuper Chriſtum in ſuo baptiſmate apparẽs, & linguæ igneæ apparentes ſuper Apoſtolos de quibus poſtea plura dicẽtur. Per priuationem autem huius ſigni exterioris viſibilis dicitur miſſio inuiſibilis quæ non eſt aliud quàm miſſio perſonæ à perſona ad ſanctificandum creaturam ſolo interiori opere abſqꝫ ſigno exteriori viſibili, & ſic patet primum.

5 CIRCA ſecundũ intelligendum eſt, ꝙ miſſio inuiſibilis cõpetit filio ſicut Spi. ſancto, quod patet primò ſicut dona perficientia voluntatem appropriantur Spi. ſan. ſic dona perficientia intellectum appropriantur filio. (filius enim procedit per modũ intellectus ſicut Spi. ſan. per modum voluntatis) ſed Spi. ſan. dicitur mitti inuiſibiliter, cũ alicui dantur dona perficientia voluntatẽ abſqꝫ ſigno viſibili, vt charitas vel aliquid tale, ergo filius dicetur mittẽ inuiſibiliter cum abſqꝫ ſigno viſibili dantur alicui dona perficientia intellectũ, vt ſapientis vel huiuſmodi, ergo filio conuenit inuiſibilis miſſio ſicut Spiritui ſancto.

6 Secundo ſic, perſona diuina mittitur ſecundum dona gratiæ & gloriæ, ſed ſecundum dona gloriæ mittitur quantum ad dona intellectus & voluntatis quæ appropriantur filio & Spiritui ſancto, ergo conſimiliter mittuntur perſonæ diuinæ, ſcilicet & Spiritus ſanctus ſecundum dona gratiæ perficientia tam intellectum quàm voluntatem.

7 QVANTVM ad tertium ſciendum eſt, quòd has duas miſſiones poſſumus comparare dupliciter. Vno modo quantum ad realem diuerſitatem. Alio modo quãtum ad actualem ſeparationem. Primo modo planum eſt eas differre realiter, quia miſſio duo includit: ſcilicet exitum perſonæ à perſona & effectum cauſatum in creatura. Et quantum ad vtrunqꝫ miſſio filii differt realiter à miſſione Spiritus ſancti, quia generatio qua filius exit à patre eſt alia à proceſsione Spiritus ſancti qua exit ab vtroqꝫ. Similiter donum quod perficit intellectum, vt ſapientia ſecundum quòd attenditur miſſio filii eſt aliud à dono quod perficit voluntatem puta à charitate, ſecundũ quod attenditur miſſio Spiritus ſancti, ergo miſſio filii ſimpliciter eſt alia à miſſione Spiritus ſancti.

8 Si autem comparentur quantum ad actualem ſeparationem ſic dicendum eſt, quòd vna miſſio nunquam eſt ſine alia. Cuius ratio eſt, quia amor ſupponit notitiam & perfectus amor perfectam notitiam, ergo dona amoris ſecundum quæ mittitur Spiritus ſanctus ſupponunt dona notitiæ ſecundum quæ mittitur filius, nũquam ergo mittitur Spiritus ſanctus ſine filio.

9 Item notitia boni perfecti in quo nulla eſt ratio mali ex neceſsitate ducit in amorem perfectum, ſed dona ſecũdum quæ mittitur filius pertinent ad notitiam boni perfecti in quo nulla eſt ratio mali, ergo ipſa inducũt in amorem perfectum qui non eſt ſine donis ſecundum quæ mittitur Spi. ſanctus, nõ mittitur ergo filius inuiſibiliter ſine Spiritu ſancto, nec econuerſo.

10 AD PRIMVM argumentum dicendum quòd dona pertinentia ad intellectum ſecundum quæ mittitur filius ſunt dona gratiæ gratũ facientis, non per eſſentiam ſed per inſeparabilem concomitantiã vt dictum eſt, vnde ſecundum illa dona intellectus quæ poſſunt eſſe ſine gratia, vt fides informans, prophetia, & ſcientia non dicitur mitti filius niſi valdè imperfectè ſed ſolum cum illis quæ neceſſario coexigunt gratiã, vt ſapientia prout eſt donum & conſimilia.

11 AD SECVNDVM dicendum quòd ſanctificatio creaturæ vna eſt inquantum vni vltimo fini, ſcilicet Deo creaturam coniungit, tamen multa requirit ſecundũ duas potentias ſecundum quas Deo cõiunguntur ſcilicet intellectum & voluntatem, ſecundum quarum perfectiones diuerſas diuerſꝫ ſunt miſſiones filii & Spi. ſancti, licet ſemper ſint ſimul vt viſum eſt.

11 Ex his patet ad quos facta sit inuisibilis missio, quia ad omnes qui receperunt effectum gratiæ sanctificantis vel gloriæ beatificatis, quod patet sic, missio & processio temporalis videntur esse idem realiter vt supra dictū est. Sed processio temporalis propriè & perfectè attenditur secundum dona gratiæ & gloriæ tantùm & non secundū dona naturæ, nih secundum quid & inperfectè, vt prius ostensum est, ergo idem est de missione, ad omnes ergo bonos facta est missio, siue sint homines, siue Angeli, & secundum gradus beatitudinis fuerunt gradus missionis donorum quibus beatificati sunt plenissimè, ergo facta fuit missio ad Christum in instanti conceptionis suę quo plenissimè beatificatus fuit secundum superiorem partē animæ, aliis autem differenter secundum gradum beatitudinis suæ, viatoribus autem sic cum donis gratuitis, vel cum augmento eorum, aliter enim generalius & plenius facta est missio tempore reuelatæ gratię quod est tempus plenitudinis quàm in veteri testamen. licet ad quasdam excellentes personas vete. testa. facta fuerit, ad nullas tamen plena & perfecta.

DISTINCTIO XVI.

Diuisio literæ huius distinctionis.

NVnc de Spiritu sancto. Superius determinauit de missione temporali Spiritus sancti & missione generali. Hic verò determinat spirituales modos. Et diuiditur in duas. Primò determinat de missione Spiritus sancti visibili. Secundò de inuisibili. 17. distinctione, iam nūc accedamus. Prima est principalis lectionis, & diuiditur in tres partes. Primo proponit suum intentum. Secundo cōparat missionem visibilem Spiritus sancti, ad inuisibilem missionem filii. Tertia determinat quoddam incidēs Secunda ibi. Sed prius quærendum est. Tertia ibi. Hilarius autem videtur dicere. Et hæc est diuisio Magistri in ista lectione in generali.

2 In speciali verò sic procedit Magister & proponit primò q̄ duplex est missio Spi. sancti, sicut & filii vna visibilis, alia inuisibilis. Et subdit q̄ visibilis missio Spiritus sancti est apparitio vel manifestatio in corporali creatura in qua creatura est Spiritus sanctus sicut in signo. Demū quæritur cur filius ratione temporalis missionis dicatur patre minor & non Spiritus sanctus. Et respondet q̄ hoc ideo est, quia filius assumpsit creaturam in qua apparuit per personalem vnionem, non sic autem Spiritus sanctus Et subdit quòd filius per illam temporalem missionē visibilem & à se ipso & à Spiritu sancto & ab Angelis est minoratus. Vltimo dicit secūdum Hilarium q̄ licet pater sit maior filio propter autoritatem, filius tamen non est minor patre proptet vnitatem naturę quam habet cum patre, verba tamen ista sanè intelligenda sunt. Et in hoc stat sententia, &c.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum Spiritui sancto cōpetat visibilis missio.

Thom. 1. q. 43. ar. 7.

CIrca distinctionem istam quæritur primo de missione visibili per comparationem ad personā missam, scilicet vtrum Spiritui sancto competat visibilis missio. Et videtur quòd non, quia filius propter naturam in qua visibiliter missus est, dicitur minor patre, Ioan. 14. pater maior me est, sed Spiritus sanctus nunquā dicitur minor patre, ergo nunquam fuit visibiliter missus.

2 Item per missionem persona diuina est nouo modo in creatura, sed Spi. san. nō fuit nouo modo in creaturis illis in quibus visibiliter apparuit, fuit enim tantum in illis secundum modum quo est communiter in omnibus rebus, scilicet per essentiam, præsentiam, & potentiam, ergo non dicitur in illis visibiliter missus.

3 Si dicatur quòd fuit in illis nouo modo, quia sicut in signo. Contra ratio sacramenti est q̄ in ipso sit Deus sicut in signo visibili, ergo si propter esse in aliquo sicut in signo diceretur missio visibilis, tunc in collatione cuiuslibet sacramenti esset visibilis missio. quod non est verum, ergo nec illud ex quo sequitur.

4 Item in veteri testamento fiebant apparitiones diuinarum personarum non solum filij & spiritus sancti, sed patris. Sicut enim dicit Aug. de Trin. temerarium enim est dicere q̄ pater non apparuerit patribus, sed pater nunquam legitur missus, ergo similiter Spiritus san. propter signum in quo visibiliter apparuit non potest dici missus visibiliter.

5 IN CONTRARIVM est quod dicit Saluator, Ioan. 16. Cum venerit paracletus quem ego mittā vobis. Et loquitur de missione visibiliter facta in Pentecoste, Act. 2. de qua rursum dicitur. 1. Pet. 1. Euangelizauerunt vobis spiritu sancto de cœlo misso, adhuc autē sunt multę autoritates in litera.

6 RESPONSIO. hic sunt tria videnda. Primum est quid sit visibilis missio. Secūdum est propter quid fiat vel ad quid sit vtilis, & tertio apparebit ex his principale propositum. Quantum ad primum sciendum est, quòd missio visibilis super missionem absolute dictam addit signum visibile, vt dictum fuit in præcedente distinctione. Cum ergo de ratione missionis absolutè sumptæ sit exitus personę à persona ad aliquid causandum in creatura, hæc omnia includit missio visibilis & cum hoc visibile signum ratione cuius tota missio dicitur visibilis. Ex quo potest colligi differentiā inter apparitionē & visibilem missionem. Apparitio enim dicit solam manifestationem personæ diuinæ per signum visibile, vnde conuenire potest cuilibet personæ diuinæ etiam patri, vt allegatum est in arguendo. Missio autem visibilis dicit id ipsum & cum hoc exitum personę à persona ad sanctificandum creaturam: & ideo nō competit nisi personis ab alio existētibus vt sunt filius & spiritus sanctus quorū vterq; visibiliter missus est: filius quidem in natura assumpta, vt dicit Apostolus Gal. 4. At vbi venit plenitudo temporis misit Deus filium suum, &c. Spiritus verò sanctus in columba super Christum apparente & linguis igneis apparentibus super Apostolos, & quàm pluribus aliis signis visibilibus, & hoc totum propter sanctificationem creaturæ rationalis, vt postea magis dicetur, & sic patet primum.

7 DE SECVNDO est intelligēdum quòd omnis missio tam visibilis q̄ inuisibilis est propter gratiā. Est autem duplex gratia, scilicet personalis & causalis seu vniuersalis. Personalis respicit personam secundum seipsam. Secunda verò respicit personam in ordine ad aliam. Ad primam ordinatur missio inuisibilis quę est ad solam sanctificationem creaturæ cui fit missio: propter secundam fit missio visibilis, quia per signum visibile significatur q̄ in eo cui fit missio fit gratia vt potens in alios redundare per eorum prædicationem vel ministerium: ideo Christo primo & postmodum Apostolis visibilis missio Spiritus sancti facta est, quia per eos gratia diffundenda erat in alios, & Ecclesia plantanda, & hoc fuit expediens.

8 Quod patet primo sic: fides est de transcendentibus naturalem rationem, decuit ergo vt prædicātibus fidem crederetur q̄ doctrina eorum & autoritas docēdi per alia quod transcendens rationem naturalem confirmaretur, hoc autem factum est per missionem visibilem, ideo missio visibilis fuit vtilis, fuit enim quasi quoddam argumentum confirmans doctrinam fidei.

9 Secūdo sic. maiorem manifestationem requirit gratia secundum redundātiam q̄ gratia secundum sufficientiam seu gratia causalis & vniuersalis q̄ gratia personalis, sed ad gratiā personalem sufficit visibilis missio quæ intus latet: ergo gratia secundum redundantiā quæ est causalis vel vniuersalis requirit plus, scilicet signum sensibile quod extra patet, & hoc de secundo.

10 EX HIS apparet tertiū faciliter, scilicet q̄ visibilis missio cōpetit spiritui sancto, sic: Ecclesiastica hierarchia exēplata est à cœlesti, sed in cœlesti hierarchia per superiores illuminātur & instruuntur inferiores, ergo simi liter in ecclesiastica per superiores illuminari debēt & instrui inferiores, propter quod ad significandū mysterium gratię acceptū à talibus conueniēter debuit apparere per signum huius ministerij ostensiuum quod factū est in missione visibili Spiritus sancti.

11 AD PRIMVM argumentum dicendum, quòd Spi. sanctus propter missionem visibilem nō dicitur minor patre, filius tamē propter naturam assumptā dicitur minor patre. Cuius ratio est, quia quandocunq; aliqua duo sunt vnum in suppositō, vnū potest de alio prædicari

in concreto & communicant ſibi ſuas proprietates denominatiuè: nunc eſt ita ꝙ filius aſſumpſit naturam humanam in vnitate ſuppoſiti. Et ideo verum eſt dicere ꝙ homo eſt Deus & Deus eſt homo, & ſicut homo eſt minor Deo, ſic poteſt dici ꝙ Filius inquātum homo eſt minor patre & ſeipſo inquantū eſt Deus, ſed Spiritus ſanctus nunq̄ aſſumpſit creaturam in qua apparuit in vnitate perſonæ, ſed ſemper fuerunt diſtincta ſecundum ſuppoſita, propter quod ratione illius creaturæ Spiritus ſanctus non poteſt dici minor patre ſicut filius ratione humanæ naturæ quā in vnitate ſuppoſiti aſſumpſit.

11 Ad ſecundum dicendum, ꝙ perſona diuina dicitur nouo modo eſſe in creatura viſibili ſicut in ſigno manifeſtatiuo inuiſibilis miſſionis, & quod opponitur de ſacramentis dicendum ꝙ ſigna miſſionis non ſunt præexiſtentia, ſed ad ſpecialiter facta, res autem ſenſibiles ſacramentales præexiſtunt. Præterea ſacramentum eſt ſignum gratiæ mediante humano miniſterio non ſic autem ſigna miſſionis. Adhuc in ſacramentis non ſemper conferetur gratia, poteſt enim recipiens ſacramentum ponere obicem gratiæ, ſed in miſſione viſibili ſemper abſque aliqua ambiguitate gratia eſt in illo ad quem fit miſſio non ſolum per ſe, ſed vt potens in alios redundare.

13 Ad aliud patet ſolutio ex dictis, differunt enim apparitio & miſſio, quia miſſio viſibilis vltra apparitionem includit exitum perſonæ à perſona quod patri non conuenit. Et ideo pater nunquàm legitur miſſus licet apparuerit quandoque.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum miſſio Spiritus ſancti viſibilis debuerit fieri ad Chriſtum.

Thom. vbi ſupra

SEcundò quæritur de miſſione viſibili per comparationem ad illos quibus facta fuit. Et videtur quòd non debuit fieri ad Chriſtum, quia exterior viſibilis miſſio ſignum eſt interioris miſſionis inuiſibilis, ſed ad Chriſtū non fuit facta inuiſibilis miſſio niſi forte in inſtanti ſuæ conceptionis, ergo poſtea non debuit fieri ad ipſum viſibilis.

2 Item videtur ꝙ deberet fieri ad prælatos noſtri temporis, quia miſſio fit ad denotandum redundantiam gratiæ in aliquo vt redundet in alios per eius miniſterium vel doctrinam, ſed prælati moderni habent officiū diffundendi gratiam in alios per prædicationem ſicut habebāt in primitiua eccleſia, ergo ad eos deberet fieri miſſio viſibilis ſicut antiquitus fiebat.

3 IN CONTRARIVM eſt, quia facta fuit ſuper Chriſtum in ſpecie columbæ, Luc. 3. ſuper Apoſtolos in linguis igneis, Act. 2. modo ſic nihil tale fit.

4 RESPONSIO. Ex fine ſumēda eſt ratio eorum quę ſunt ad finem, finis autem miſſionis viſibilis eſt cognitio plenitudinis gratię in aliquo à quo debet in alios redundare, vt ſupra dictū eſt, & fit vt magis ei credatur. Ex hoc apparent tria per ordinem. Primum eſt, quòd miſſio viſibilis non debuit fieri ante aduentū Chriſti, & hoc ſic, ſignum plenitudinis gratiæ non debuit dari ante tempus plenitudinis, ſed tempus plenitudinis gratiæ incepit in aduentu Chriſti, vt patet per Apoſtolum ad Galat. 4. ergo ante aduentum Chriſti non debuit fieri miſſio viſibilis quæ eſt ſignum plenitudinis gratiæ in Chriſto ad quem fit: & hinc dicit Aug. 4. de Trin. ꝙ licet filius & ſpiritus ſanctus in vete. teſt. apparuerint, tamen nunquam leguntur viſibiliter miſſi.

5 SECVNDVM eſt, quòd miſſio viſibilis modo non debet fieri. Cuius ratio eſt, quia illius cuius probatio ſemel facta eſt non oportet probationem iterari, ſed ex ſuppoſitione eius procedere: ſed viſibilis miſſio erat quaſi argumentum probans & confirmans doctrinam fidei, fiebat enim vt crederetur illis quibus incumbebat fidei doctrina: quod fuit valde neceſſariū ad fundandum eccleſiam, & ideo tunc fiebat: nunc autem non oportet hanc probationem iterari, ſed ex eius ſuppoſitione procedere, præcipuè, quia loquimur fidelibus non infidelibus, ideo non indigemus argumentis probantibus fidem, propter quod non oportet ſic fieri miſſionem viſibilem.

6 TERTIVM eſt, ꝙ non debet fieri miſſio viſibilis ad aliquam mulierem. quod patet, quia miſſio viſibilis fit ad ſignificādum redundantiam gratiæ in alios per miniſterium ſuum ſiue per prædicationem ſuam, ſed mulieri nō licet prędicare aut docere iuxta illud. 1. ad Tim. 2. mulierem in eccleſia docere non permitto, ergo ad mulierem non debuit fieri viſibilis miſſio.

7 Creditur tamen ꝙ B. Virgo fuit inter Apoſtolos in die Pentecoſtes quando facta fuit eis miſſio Spi. ſancti in linguis igneis, & ad ipſam tunc cum aliis facta fuit viſibilis miſſio ex ſpeciali priuilegio, quia quo ad naturam corporis aliquo modo vnū erat cum illo per quem gratia & veritas facta eſt, & in omnem terram diffuſa.

8 AD PRIMVM argumentum dicendum, quòd miſſio viſibilis ſignum eſt miſſionis inuiſibilis, nō ſolum pro tunc factæ, ſed vel tunc factæ vel prius: fit enim vt credatur illi ad quem fit in ipſo, & per ipſum in alios diffundenda. Et ideo facta eſt Chriſto pro tempore quo debuit per ipſum gratia in nos diffundi & non in inſtanti ſuę conceptionis quando facta fuit ad eum miſſio inuiſibilis. Ad ſecundum patet ſolutio ex dictis in corpore ſolutionis.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum ſpecies in quibus apparuit Spiritus ſanctus, fuerint res veræ.

Thom. vt ſupra.

TErtio quęritur de miſſione viſibili quantum ad ſpecies in quibus facta fuit. Et quæritur vtrum fuerint veræ res. Et videtur ꝙ ſic: quia ſpiritum veritatis non decet aliqua fictio, ſed Spiritus ſanctus eſt ſpiritus veritatis, Ioan. 15. ergo nō decet quòd appareat per aliquas ſpecies quæ non ſunt verę res.

2 Item idem iudicium videtur de omnibus ſpeciebus quæ fuerunt in apparitionibus viſibilibus, ſed conſtat ꝙ vox quæ audita fuit ſuper Chriſtum baptizatū & tranſfiguratum fuit vera vox, alioquin nō verè immutaſſet auditum, ergo ſimiliter columba quæ apparuit fuit vera columba, & ſic de aliis.

3 IN CONTRARIVM eſt, quia verus ignis verè comburit niſi per miraculum impediatur, ſicut legitur factum de tribus pueris Dan. 3. Sed linguæ igneæ quę apparuerunt Apoſtolis nō combuſſerunt aliquid, nec ſancti dicunt in hoc fuiſſe miraculū: ergo non fuerunt verę res, quare nec aliæ ſpecies per eandem rationem.

4 CIRCA quęſtionem iſtam videnda ſunt duo. Primum eſt in quibus ſpeciebus facta fuit viſibilis miſſio. Secundum eſt de illis ſpeciebus vtrum fuerint veræ res an non. Quātum ad primum ſciendum eſt, ꝙ ex fine ſumenda eſt ratio eorum quę ſunt ad finem. Finis autem miſſionis viſibilis eſt cognitio plenitudinis gratię in aliquo à quo debet in alios redundare, vt ſupra dictū eſt. Ex quo poteſt ſumi ratio quare in determinatis ſpeciebus facta eſt viſibilis miſſio hoc modo: Gratia poteſt redundare ab aliquo in aliquos dupliciter, Vno modo effectiue: alio modo per inſtructionem, & vtroq; modo Chriſtus diffudit in nos gratiam, effectiuè quidem & per modum auctoritatis inquātum Deus, & per modum meriti inquantum homo.

5 Et ad denotandum hanc redundantiam facta fuit viſibilis miſſio ſuper Chriſtum baptizatum in ſpecie columbæ quæ eſt animal fœcundum valde, quia tunc ipſe nihil accipiens à baptiſmo tactu ſuæ mundiſſimę carnis vim regeneratiuam contulit aquis, vt dicit Beda. Chriſtus etiam per doctrinam & prędicationem diffundit in nos gratiam, propter quod facta fuit ſuper eum miſſio viſibilis in nube lucida, cuius eſt ſpargere lumen ſuum, ſicut eſt doctorum diffundere lumē doctrinę. Et ideo tunc vox patris intonuit ſuper eum dicens: Hic eſt filius meus dilectus ipſum audite. Nec oportuit miſſionem fieri ad Chriſtum in inſtanti ſuæ concepptionis, ſed tunc ſolum quando gratia debuit per eum in nos modis prædictis redundare.

6 Per Apoſtolos autē gratia erat diffundenda dupliciter. Vno modo per adminiſtrationē ſacramētorum. Alio modo per prędicationem eorū. Ratione primi facta fuit miſſio viſibilis ad eos in ſpecie flatus. Ioan. 20. ad inſinuā-

dum

dum diffusionē gratiæ per eos faciendam per admiuistra tionem sacramentorū,vnde tunc dictum est eis.Quorum remiseritis peccata remittūtur eis, vt ergo denotaretur q̄ talis autoritas non deueniat ad eos nisi ab influxu capitis.s. Christi facta est missio in speciē flatus à Christo procedentis, de quo tamē an fuerit propriè missio adhuc aliquid dicetur.Ratione autē secundi scilicet ad denotandū diffusionem gratiæ per eas faciendam per modum doctrinæ facta est ad eos visibilis missio in die pentecostes in linguis igneis vt essent verbis profiui et charitate feruidi, suam & aliorum salutem zelantes,& sic patet ratio,quare in prædictis facta est missio visibilis, scilicet in columba, in nube lucida,in linguis igneis, & in flatu.

7 Quantum ad secundum, videlicet vtrum si illæ species fuerint veræ res non potest sciri per certitudinem cū quæstio sit de facto. Si enim esset de possibilitate facile esset respondere, potuit enim Spiritus sanctus apparere in vera columba, vel in sola similitudine columbæ, & sic de aliis. Sed quia quæritur quid de facto fuerit,sufficit ad hoc dare probabiles persuasiones.

8 Est ergo notandum q̄ dupliciter aliquid potest dici non vera res. Vno modo quia non est aliquid in re extra, sed tantū in imaginatione. Alio modo quia licet aliquid sit in re extra, non tamen est tale quale apparet,si intelligatur quæstio primo modo, sic dicendum est quod illæ species fuerunt veræ res extra existentes,& non solum in imaginatione sicut columba fuit vera res extra, & flatus Christi super Apostolos post resurrectionem fuit verus motus aeris.

9 De linguis autem igneis mouet Augustī.dubitationem secundo lib.de trin.9.cap.de magnis,&.16.de paruis. Et videtur dicere quod non refert dicere q̄ fuerint veræ res extra animam solum in imaginatione, quod arguit ex modo loquendi scripturæ quæ dicit quod apparuerūt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis, secundum ipsum enim nomen apparitionis inuenitur in scriptura sacra quandoq; pro visionibus imaginariis & pro visionibus rerum extra existentium , probabilius tamen tenetur quod illæ linguæ fuerunt veræ res extra animam existentes. Cuius ratio est quia ex hoc dicitur visibilis missio, quia fit sub signo visibili, sed apparitio imaginaria non fit propriè sub signo visibili,ergo tales res in quibus dicitur facta fuisse visibilis missio non fuerunt solum in imaginatione existentes.

10 Item missio visibilis fit ad manifestandū aliis quòd abundās gratia est in illis ad quos fuit visibilis missio, vt dictum fuit. Sed istud non esset nisi species in qua fit missio visibilis,esset vera res extra imaginationē quam astantes possent videre,ac per hoc perpendere cui facta est missio. Si enim illa species esset solum in imaginatione illius cui fit missio astantes non possent perpendere. Si autem esset in imaginatione astantium tum eis fieret missio & non alij,quia eidem fit missio visibilis & inuisibilis,& sic inuisibilis missio non appareret nisi tantum illi cui fieret,quod est contra finē missionis visibilis,quare oportet dicere q̄ illę species fuerūt verę res extra animā existētes.

11 Si autem intelligatur secundo modo,videlicet vtrū illę species fuerint veræ res tales quales apparebant,vtpote q̄ colūba apparēs fuerit vera columba & sic de aliis, dicendum quòd videtur quibusdam probabiliter quòd nō, sed fuit tantum eius similitudo ostensa in aliqua materia quę statim expleto mysterio in pristinam materiam est reuersa. Et hoc posset sic persuaderi, missio visibilis fit ad hoc vt credatur illi cui fit missio tanquam habenti mysterium doctrinæ & prædicationis,sed magis vel saltē æquè creditur ex hoc quòd signum visibile est quædam similitudo ostensa in aliqua materia sicut si esset res vera qualis apparebat,verbi gratia si fuisset vera columba quæ apparuit super Christum quæ peracto officio auolasset creditum fuisset quod casu aduenisset. Ex hoc autem quòd subiecto apparuit, & peracto mysterio subito disparuit magis patuit quòd esset miraculū.Et quanuis vera columba potuit virtute Dei subito formari & apparere nec volare, sed subito disparere quod plus valuisset quàm sola similitudo columbæ non bene patet. Et ideo magis decuit quòd tales apparitiones fierent per rerum similitudines quàm per ipsas res, & sic apparitiones bonorum Angelorum fiunt in corporibus quæ videntur humana & non sunt: non tamen propter hoc est aliquod mendacium,quia tales apparitiones fiunt non ad ostendendum veritatem rerum quę apparēt, sed ad aliquod mysterium gratię designandum.

12 Sic in proposito nō fuit falsitas nec fictio. Clarum est etiam quòd vox tunc audita non fuit vera vox rei animatę, vt videbatur ex eius articulatione, licet fuerit verus sonus similis voci humanæ ex determinata percussione aēris formatus.

13 Ignis autem qui apparuit super Apostolos non videtur fuisse verus ignis. Talis enim comburit (nisi per miraculum impediatur, vt legitur factum de tribus pueris Dan.3.) Ignis autem ille nihil combusit, nec in hoc dicunt sancti factum fuisse miraculum.

14 Flatus in quo datus est Apostolis Spiritus sanctus post resurrectionem potuit fuisse vera res qualis tunc apparebat,fortè tamen tunc nō fuit propriè missio,sed collatio cuiusdā potestatis mediāte signo visibili sicut nunc in sacramentis , vnde & eundem modum seruat ecclesia in sacerdotibus ordinandis: in sacramentis autē non dicimus fieri visibilem missionem,quare &c.

15 Aliis verò videtur q̄ columba quæ apparuit super Christum baptizatū fuit vera columba . Et hoc expressè tenet Aug.in lib.de Agone Christiano vbi dicit sic, neq; hæc ita dicimus vt Dominum Iesum Christum dicamus verum corpus habuisse,Spiritum autem sanctum fallaciter apparuisse oculis hominū , sed ambo illa corpora esse dicimus & credimus. Et post prædicta verba Augustini subdit, sicut nō oportebat,vt homines falleret filius Dei, sic non oportebat , vt falleret Spiritus sanctus , sed omnipotenti Deo qui vniuersam creaturam ex nihilo fabri cauit non erat difficile verum corpus columbæ sine aliarum columbarum ministerio figurare , sicut non fuit ei difficile verū corpus in vtero Marię sine virili semine fabricare, cum tamen in creatura corporea & in viscеribus fœminæ ad formādum hominē & in mundo ad formandum columbam imperio Domini voluntatiq; seruiret.

16 AD DVO prima argumēta patet solutio qui vult tenere primum modum. Secūdum autem tenentes alium modum , dicendum est ad argumentum in oppositum q̄ miraculum fuit quòd ignis qui sedit super singulos discipulorum nihil combusit.

QVÆSTIO QVARTA.

Vtrum pater sit maior filio.

QVarto quæritur vtrum pater sit maior filio. Et videtur quòd sic per dictū Hilarij in litera, qui dicit expressè quod pater est maior filio, licet filius non sit minor patre.

2 IN CONTRARIVM est quod dicit Athanasius in symbolo q̄ in hac trin.nihil maius aut minus.

3 RESPONSIO, in hac quæstione nulla esset dubitatio nisi propter verba Hilarij quæ sunt inducta in arguendo. Certum est enim q̄ propriè loquendo pater nō est maior filio,quod patet, quia secundū Aug.& veritatē in his duntaxat bonis quę nō sunt magna mole idem est maius esse quod melius esse, sed in diuinis nō est magnitudo molis,ergo ibi maius esse est melius esse, sed in diuinis nihil est altero melius cū omnino sit ibi vna summa & infinita bonitas,ergo nihil est ibi maius altero.

4 Restat ergo solum exponere verba Hilarij propter quorum expositionem dicendum est , quòd propriè acciendo maioritatem pater non est maior filio vt iam probatū est,& adhuc patet ex alio,quia maius & minus sunt species vel differentiæ inæqualitatis, sed inter patrem & filium est summa æqualitas secūdum Athanasium in symbolo,ergo inter patrem & filium non est maius & minus propriè loquēdo,accipiendo autē largè & impropriè maius per autoritatē originis, sic pater dicitur (licet improprie) maior filio, quia à patre est filius licet nō ecōuerso, & eodem modo sanè intelligēdo filius posset dici minor patre,quia caret autoritate originis in patre quem tamen pater habet in filiū, hoc autē pro tāto impropriè dictum est,quia quæstio de inæqualitate maioris ad minus nullo modo propriè potest esse quæstio originis quis à quo sit, sed est quæstio quātitatis molis vel virtutis. Ad argumenta vtriusq; partis patet solutio ex iam dictis.

DISTIN

DISTINCTIO XVII.

Diuisio literæ in generali & speciali.

IAM nunc autem accedamus. Superius magister determinauit de missione Spiritus sancti visibili. In ista distinctione determinat de eius missione inuisibili. Et diuiditur in duas partes. Primo determinat suum intentum ostendendo mentem vel opinionem suam. Secundo mouet quasdem incidentes quæstiones. Secunda ibi. Item quæritur si charitas. Prima est præsentis lectionis. Et diuiditur in tres. Primo enim ponit suum intentum in generali. Secundo prosequitur. Tertio confirmat. Secunda ibi Nunc autem intelligimus. Tertia ibi: Nec autem in re creata. Et hæc vltima diuiditur in quatuor. Primo ostendit ꝙ charitas est Deus. Secundo specialiter ꝙ charitas est Spiritus sanctus. Tertio excludit quandam responsionē. Quarto ostendit quomodo Spiritus sanctus dicitur dari vel mitti. Secunda ibi. Tunc autem fraterna dilectio. Tertia ibi. Sed ne forte. Quarta ibi. Tunc enim mitti vel dari. Hæc est diuisio & sententia in generali.

2 In speciali sic procedit Magister. Et primo ponit ꝙ Spiritus sanctus temporaliter datur vel mittitur inuisibiliter. Postea dicit ꝙ Spiritus sanctus charitas est qua diligimus Deum & proximum. Et tunc datur nobis vel mittitur quando facit nos diligere Deum & proximum. Postea ostendit per multas autoritates Augustī. quibus probat, ꝙ dilectio qua diligimus Deum vel proximum facit nos manere in lumine & sine qua nō datur viuere. Quod charitas Deus est vt probatur per canonicam Ioannis. Post ostendit tali ratione ꝙ Spiritus sanctus charitas est, maius donum inter dona Dei est Spiritus sanctus qui facit nos manere in Deo & Deum in nobis, ergo Spiritus sanctus est charitas. Postea excludit quandam rationem, posset enim dicere aliquis ꝙ hoc est per causalitatem sicut dicitur deus est patientia nostra, spes nostra. Et respondet Magister ꝙ non: quia sicut dicitur Deus est patientia mea quod non inuenitur dictum Deus charitas mea, sed Deus charitas est. Postea dicit ꝙ Spiritus sanctus datur, quādo nos facit Deum diligere & proximum. Ostendit etiam ꝙ charitas est excellentior inter omnia dona, quia excellentiores facit effectus, ideo Spi. sanctus qui dicitur donum Dei dicitur ipsa charitas. Et in hoc terminatur sententia istius distinctionis.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum necessarium sit charitatem esse habitum creatum vt homo sit Deo charus.

Tho. 22. q. 23. ar. 2. de Aliaco. 1. q. 9. ar. 2.

CIrca distinctionem istam quæruntur tria in generali de charitate. Primum est de eius necessitate. Secundum de eius augmento. Tertium est de eius diminutione. Circa primum quæruntur tria. Primum est quæ sit necessitas ponendi charitatem esse aliquem habitum creatum. Secundum est vtrum detur secūdum proportionem naturalium. Tertium est vtrum habens charitatem possit cognoscere se habere eam. Adhuc circa primum duo quęruntur. Primum est vtrum necessarium sit charitatem esse habitum creatum ad hoc ꝙ homo sit Deo charus. Secundum est, vtrum necessarium sit ponere eam habitum creatum ad hoc vt per eam homo mereatur vitam æternam. Ad primum sic proceditur. Et arguitur ꝙ necessarium sit charitatem esse habitum creatum in homine ad hoc quod homo sit Deo charus, quia nullus potest effici de non grato gratus, vel de non charo charus nisi per aliquam mutationē factam in ipso vel in altero, sed homo efficitur de non grato gratus, & non per aliquam mutationem factam in Deo, ergo per aliquam mutationem factam in ipso, sed nulla mutatio fieret in homine nisi gratia esset aliquid creatum in ipso, non actus qui transit & homo remanet gratus, ergo habitus.

2 Item sicut a fide dicitur aliquis fidelis ita a charitate dicitur charus sed propter primū necessarium est fidē esse aliquid creatū, ergo propter secundum necessariū est charitatem esse aliquid creatum.

3 IN CONTRARIVM arguitur, quia esse Deo gratum est esse a Deo dilectū, sed dilectio Dei est in Deo diligēte & nō in homine dilecto, ergo ad hoc ꝙ homo sit Deo gratus non requiritur ꝙ in eo sit aliquid de nouo causatum nec actus nec habitus.

4 RESPONSIO. eadem est necessitas ponere gratiam esse habitum creatum sicut charitatem & ecōuerso. Et ideo de vtroq; deducitur quæstio: & sic ad quæstionē istam dicenda sunt tria. Primum est ꝙ homo potest esse, & est Deo gratus & charus anteq; habeat gratiam & charitatem sibi formaliter inhærentem. Secundum est quōd ad esse Deo gratum vel charum non sequitur necessario necessitate absoluta quōd homo sit habiturus quandoq; gratiam vel charitatem sibi formaliter inhærentem. Tertium est ꝙ ad esse Deo gratum vel charum sequitur necessario necessitate cōditionata (scilicet ex suppositione ordinationis diuinæ) quōd homo sit habiturus quandoq; gratiam & charitatem habitualem formaliter inhærentem.

5 Primum patet sic, effectus sequitur suam causam efficientem tempore vel natura, sed omne bonum habituale quod est vel esse potest in homine est effectiue ab eo quod est esse deo gratum vel charum, ergo omne bonum habituale siue gratia siue charitas, siue quodcunq; aliud sequitur natura vel tempore id quod est hominem esse Deo gratum vel charum, ergo prius homo natura vel tempore est Deo gratus vel charus q̄ habeat gratiam vel charitatem sibi formaliter inhærentem. maior de se patet, minor probatur, quia principium cuiuslibet liberalis communicationis est amor. Quicquid enim datur homini a Deo datur liberaliter & non aliqua necessitate vel obligatione, ergo datur ex amore, sed esse Deo gratū vel charum est esse a Deo amatum vel dilectum, ergo quicquid datur homini a Deo est effectiue ab eo quod hominem esse Deo gratum vel charum. & hęc fuit minor, sequitur ergo conclusio ꝙ prius natura vel tempore est homo Deo gratus & charus q̄ habeat gratiam vel charitatem sibi formaliter inhærētem quod fuit primum propositum: illa tamē denominatio esset extrinseca sicut esse amatum vel dilectum. *Vide inf. in 3. d. 13. q. 1. nu. 5.*

6 SECVNDVM patet, scilicet ꝙ ad esse Deo gratum vel charum non sequitur necessario necessitate absoluta ꝙ homo sit quandoq; habiturus gratiam vel charitatem habitualem sibi formaliter inhęrentem, quia amare vel diligere aliquem nihil aliud est q̄ velle ei bonum, vt habetur. 1. Rhe. sed Deus potest velle homini bonum, & summum bonum cuius ipse est capax (scilicet beatitudinem) absq; hoc ꝙ velit ei dare gratiam habitualem vel charitatem quantum est de potentia absoluta secundum quam Deus potest dare & homo recipere gloriam vel beatitudinē sine gratia habituali præuia, ergo ad esse Deo dilectum vel ad esse Deo gratum vel charum non sequitur ex necessitate absoluta ꝙ homo sit quandoq; habiturus gratiam vel charitatem habitualem: & sic patet secundum.

7 TERTIVM patet, scilicet ꝙ ad esse Deo gratum vel charum denominatione extrinseca sequitur ex suppositione diuinæ ordinationis ꝙ homo sit quandoq; habiturus gratiam vel charitatem habitualem secundum quā dicitur formaliter gratus denominatiōe intrinseca, quia dilectio dei est causa alicuius boni in eo quem diligit, cū diligere sit velle bonum, velle autem Dei est causa tātum boni & non causatum ab eo, inter bona autem quorum dilectio dei est in nobis causa, est ordo ex diuina dispositione, quia cum beatitudo sit finis & terminus nostrę peregrinationis & pręmium nostrarum actionum sicut via pręcedit terminum, & meritū præredit pręmium, sic dona quæ perficiūt nos pro statu vię ad merendū (vt gratia & charitas) præcedunt dona quæ perficiūt nos ad videndum & fruendū deo: Et ideo ex dilectione qua Deus diligis nos vt capaces sui per visionē & fruitionē causantur in nobis primū dona viæ quæ sunt ad merendum, & vltimo dona patriæ: inter autē dona viæ potissima sunt gratia & charitas quibus sumus grati & chari denominatione formali & intrinseca, propter quod ad esse gratum vel charū denominatione extrinseca sequitur ex diuina dispositiōe quod causatur in nobis gratia habitualis & charitas. Quare autē aliquod donū dicatur gratia vel charitas & non omnia, cum tamen omnia donentur in nobis a Deo ex eius gratuita siue chara dilectione.

8 Ratio est, quia quædam perficiunt nos ad hoc vt actus nostri acceptentur à Deo, & quidem vt remuneran-di vita æterna, quia hoc est summum bonum quod potest cõmunicari creaturæ, ideo talia dona dicuntur per quan dam excellentiã gratia vel charitas, quia sunt in nobis à Deo nõ solum ex cõmuni dilectione qua diligit bonos et malos, sed ex speciali & chara qua diligit vt filios adopti-uos ad participationem boni quo ipsemet est bonus. Alia autẽ dona quæ non ordinant immediate ad tale meritũ nominantur cęteris nominibus secundum actus ad quos dantur. Est etiam hic notandum q̃ cum omnis denomi-natio extrinseca habeat ortum ab illa quæ est intrinseca sicut sanum dictum de medicina, diæta, & vrina ortum habet ex hoc q̃ animal dicitur sanum formaliter vt subie ctum sanitatis. Denominatio tamen extrinseca qua quis dicitur Deo gratus, vel charus hoc est chare dilectus non habet ortum ex denominatione qua homo dicitur gra-tus vel charus per aliquem habitum inhærentem, sed po-tius hæc ab illa. habet autem ortum ex hoc q̃ Deus dici-tur chare nos diligẽs & nos per consequens chare dilecti & dona prædicta dicuntur gratia vel charitas.

9 AD ARGVMENTA vtriusq; partis patet re-sponsio ex prædictis. Cum enim primo dicitur q̃ nullus potest effici de non grato gratus nisi per aliquam muta-tionem concedatur. Et tunc ad minorem dicendum est q̃ quantum ad solam denominationẽ extrinsecam nullus efficitur de nõ grato gratus: quia esse sic gratum est esse à Deo dilectum, & hoc est æternum, sed effectus huius dile-ctionis in via & in patria quantum ad dona gratię & glo riæ non est æternus, imò secundum ea efficitur homo de nõ grato gratus & talia ponunt aliquẽ habitum in nobis secundum quẽ fit in nobis mutatio dexteræ excelsi.

10 Ad secundum dicendum q̃ non est simile de hoc quod est esse fidelem & de hoc quod est esse gratũ vel cha rum, quia nullus dicitur fidelis ex soladenom natione ex trinseca, sicut potest dici gratus vel charus ex hoc solo q̃ est ab alio sic dilectus: Et ideo prima denominatio qua quis dicitur esse fidelis arguit in ipso aliquid formaliter ipsum perficiens siue fit habitus siue actus, sed denomina tio qua quis dicitur Deo gratus vel charus nõ requirit ne cessario aliquid formaliter inhærens homini per quod di catur charus vel gratus sed est denominatio extrinseca ex diuina dilectione consurgẽs ad quam iuxta diuinum beneplacitũ sequitur in nobis aliquid formaliter nos per-ficiens.

11 Ad argumentum in oppositũ dicendum est q̃ quan-uis dilectio Dei nõ sit in nobis, sed in Deo : tamen ex ea fiunt in nobis dona gratię secundũ quę dicimur grati for maliter denominatione intrinsecra per modum inhæren tię: Et ideo licet esse à Deo dilectum nõ coexigat necessa-rio gratiã habitualem, ipsa tamen sequitur ad hęc secun-dum diuinam ordinationem, vt dictum est.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum necesse sit ponere gratiam habitualem ad merendum.

Tho. 1. 2. q. 109. ar. 2. & 114. ar. 2.

AD secundum sic proceditur. Et arguitur q̃ nõ sit ne-cessarium ponere gratiam vel charitatem habitua-lem ad hoc vt mereamur aliquid apud Deum, quia sicut se habet fides ad actum credẽdi sic charitas ad actum me-rendi, sed sine fide habituali & infusa potest homo om-nia credere: ergo sine charitate habituali & infusa potest homo in actum merẽdi. Maior patet per simile. minor pa tet, quia hæreticus carens fide infusa credit multos ex ar-ticulis, & eadem ratione posset omnia credere.

2 Item actus qui sunt eiusdem speciei in essendo sunt eiusdem efficaciæ in agendo, sed actus diligendi Deum ex charitate & actus diligendi Deum sine charitate sunt eiusdem speciei in essendo vt probabitur: ergo sunt eius-dem efficaciæ in agendo : ergo si vnus est meritorius & alius, & ita charitas non est necessaria ad merendum, pro batio minoris primo, quia actus præcedentes habitus ac-quisitos sunt similes (& per consequens eiusdem speciei) cum actibus sequentibus, vt patet ex. 2. Ethic. Et videtur idem esse de actibus præcedentibus habitus infusos & de sequentibus cum tales habitus minus dependeãt ex acti-bus præcedentibus : nec plus faciant ad actus sequentes, quare, &c. Secundo, quia si actus diligendi Deum ex cha-ritate & sine charitate differrent specie, homo posset inter eos clare distinguere, quia non essent similes, & sic homo posset scire per certitudinẽ vtrum diligeret Deum ex cha ritate vel non. & per consequens vtrum haberet charita-tem vel non. quod nullus dicit.

3 Item si charitas requireretur propter meritum aut hoc esset propter meritum de congruo vel de condigno, non propter meritum de congruo, quia tali merito pecca tor qui caret gratia meretur suam iustificationẽ, nec pro-pter meritum de condigno, quia nonnulli dicũt q̃ nihil potest apud Deum mereri de condigno, ergo secundum istos videtur q̃ gratia vel charitas habitualis non est po-nenda in nobis propter aliquod meritum.

4 IN CONTRARIVM arguitur, quia omnis actus voluntatis sine gratia vel charitate est purè natura-lis. Si ergo gratia non sit necessaria ad merendum sequi-tur vel q̃ ex puris naturalibus possumus mereri quod est hæresis Pelagiana: vel q̃ nihil omnino possumus mereri. quod iterum est contra fidem.

5 RESPONSIO, omnes ponũt charitatem increa tam quæ est Deus secundum illud. 1. Ioan. 4. Deus chari-tas est. Item ponunt aliquam charitatem creatam quæ po test sumi dupliciter, vno modo pro actu quo diligimus & hanc omnes concedunt: vel pro habitu informãte vo-luntatem & ei inhærente: & hanc negat Magister in lite ra: ponit enim q̃ gratia existente in essentia animæ non est necesse aliquem habitum esse in voluntate quo elicia-tur actus dilectionis meritorię, sed ipsum immediate eli-cit spiritus sanctus : Et quia aliqui videntur fulcire hanc opinionem: ideo procedetur sic: quia primo ponetur ful-cimentum quo isti fulciunt opinionem Magistri Senten-tiarum, & reprobabitur, & secundo respõdebitur ad quę-stionem.

6 QVANTVM ad primum sciẽdum est quòd qui-dam defendunt opinionem Magistri sic, dicunt enim q̃ actus charitatis differt ab actu fidei & spei in duobus: pri mum est, quia actus fidei & spei includunt imperfectionẽ in sua essentia, actus autem charitatis nõ, licet habeat im perfectionem adiunctam pro statu viæ. Illa enim imper-fectio non est de essentia charitatis. Secunda differentia est quæ sequitur ex prima, scilicet quòd actus fidei & spei non manent in patria, quia includunt imperfectionem: Cum autẽ venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est, primæ ad Corinth. decimotertio, sed actus charitatis manet in patria: quia nullam imperfectionem includit.

7 Ex hoc arguitur sic, perfectus actus elicitur à perfe cto agente sine medio, sed imperfectus nõ elicitur à per-fecto agẽte nisi mediante alio, sed actus charitatis est per-fectior q̃ actus fidei & spei qui sunt imperfecti, ergo actus charitatis immediate elicitur à Spi. san. qui est agens per-fectissimum, sed actus fidei & spei tanq̃ imperfecti non eliciuntur à Spi. sanct. nisi mediantibus habitibus creatis scilicet fide & spe.

8 Secũdo sic, actus visionis in patria qui est perfectus elicitur immediate à deo absque specie, in via autem non propter suam imperfectionem. Cum ergo charitatis tam viæ q̃ patriæ sit actus perfectus, videtur q̃ absq; medio habitu eliciatur in nobis à Deo vel à Spi. san. tam in via q̃ in patria. Et ita Magister negat omnem habitum in vo luntate necessarium ad eliciendum actum dilectionis me ritorię. Supponit tamen gratiam esse in anima. Sine gra-tia autem non est meritũ. Et licet de hoc non faciat men tionem expressam in loco isto, in secundo tamen lib. hoc expresse dicit in pluribus locis.

9 Quicquid autem sit de conclusione, rationes tamen istæ non valent. Primo quia effectus qui dependet ex plu ribus causis necessario est perfectior quanto vnaquæque earum est perfectior, sed velle meritorium secundũ istos dependet à Deo sicut à principio effectiuo immedia-te, constat etiam quòd dependet ex nostra voluntate saltem sicut à causa subiectiua & recipiente, ergo tanto velle nostrum est perfectius quanto vnumquodq; princi-piorum est perfectius, sed voluntas est perfectior cum ha-bitu

bitu bono & virtuoso quàm sine habitu à quocunq; ipsa mouetur, ergo propter perfectionem actus non est tollendus habitus à voluntate sed potius ponendus.

10 SECVNDO quia secundũ istos visio patriq; quę est perfectissimus actus, licet eliciatur sine specie repræsentante, nõ tamen sine habitu luminis gloriæ eleuãte intellectum & confortante, ergo perfectio actus non excludit omnem habitũ imò potius ponit & re vera sic est, nullus enim dubitat quãdo habitus virtuosus requiratur vt perficiat potentiam in relatione ad actum : virtus enim est quæ habentem perficit & eius opus bonum reddit.

11 Tertio quia Deus immediate ita est causa imperfectorũ sicut perfectorum. Causat enim ita immediate materiam primam sicut angelum, ergo differentiam actuum charitatis secundum rationẽ perfecti & imperfecti non facit ꝙ actus fidei, & spei eliciantur à Deo mediantibus habitibus, actus autem charitatis sine habitu.

12 Quarto, quia rationes istæ concludũt quòd ad meritoriam dilectionem non oportet ponere gratiam in voluntate, sed ꝙ faciat totum spiritus sanctus immediate: cum ergo gratiam in anima sicut nec gratiam in voluntate ponant & charitatem negent, videtur quòd male, & sic patet primum.

13 Quantum ad secundum primo ponetur quædã distinctio de merito & deinde pertractabitur quæstio secundum membra distinctionis. Quantum ad primũ notandum est ꝙ cum meritum dicatur actio per quã ei qui agit efficitur debitum aliquid dari, sicut est duplex debitum, ita est duplex meritum, quoddam est debitum de condigno quando ex natura & cõditione operis efficitur homo dignus vt ex iustitia sibi reddatur talis merces propter æqualitatem inter opus et mercedem secundũ iustam æstimationem. Aliud est debitum de congruo quando non debetur talis merces ex natura operis, sed redditur solum ex liberalitate dantis, aliquid enim congruum est liberalem dare quod alius non meruit ex condigno recipere meritum, ergo de condigno respicit debitum primo modo dictum, meritum autem de congruo respicit debitum secundo modo dictum.

14 Hoc supposito dicendum est quod ad merendum solum de cõgruo non est necessarium ponere in nobis gratiam vel charitatẽ habitualem quod patet quia secundũ omnes peccator carens gratia pœnitendo meretur de congruo gratiã iustificantem, vt tangebatur in arguendo ad quæstionẽ. Congruum enim est vt bene vtenti bonis naturæ propter deum det deus bona gratiæ. Idem patet de gloria, posset enim deus de potentia absoluta facere ꝙ gloria vel beatitudo caderet sub tali merito. Si enĩ Christo data est beatitudo animæ sine vllo merito, fortiori ratione posset deus gloriam dare cuicunq; homini pro solo opere bono gratia non informato, vt sicut meremur gratiam per opus non informatum gratia, sic meremur gloriam per opus consimile. Quemadmodum enim pro consimili actu rex militi quandoq; dat equum quandocunq; castrum dat. Sic Deus pro eodem opere bono ex genere & circunstantiis posset absq; gratia de potentia absoluta dare gloriã siue paradisum tanquã castrum pro quo nunc dat gratiam, vel charitatem tanquam equum quæ nunq; excidit & vtrobiq; esset meritum solum de congruo. Ratio autem omnium istorum est, quia meritũ de congruo plus innititur liberalitati dantis quàm valori operis. Dare autem gloriam pro opere bono ex genere & circunstantiis pro quo nunc datur gratia iustificans nõ excedit, imò nõ adæquat liberalitatem diuinam: ergo beatitudo vel gloria posset de potentia dei absoluta cadere sub merito talis operis, sicut nunc cadit gratia & sic propter tale meritum non est necesse ponere gratiam vel charitatem esse habitum creatum in anima.

15 De merito autem de condigno est subdistinguendum, quia quoddam est meritũ de condigno dictum proprie & strictè & aliud largè. Primum meritum de condigno strictè & propriè sumptum est actio voluntaria propter quã alicui merces debetur ex iustitia, sic ꝙ si non redatur ille ad quem pertinet reddere iniustè tacit & est simpliciter & propriè iniustus. Et tale meritum de condigno inuenitur inter homines, sed nec est nec esse potest hominis ad Deum, sicut probabitur lib. 2. di. 26. & nunc suppo-

natur: Et ideo propter meritum de condigno (cum sit homini simpliciter impossibile) nõ est ponendum in nobis gratiã vel charitatem habitualem. Aliud est meritum de condigno largè sumptum pro quadam dignitate quam deus ex sua ordinatione rationabili requirit in nobis ad hoc vt opera nostra acceptentur à Deo, & quidẽ vt remunerabilia vita æterna: & propter tale meritũ necessarium est ponere in nobis gratiã vel charitatẽ habitualẽ : quod patet autoritate sacrę scripturę & probabili persuasione. q. 2.

16 Autoritates sacrę scripturæ, quanuis plures sint, ad præsens tamen adducentur duę tantũ: Prima est vet. test. in psal. vbi dicitur ꝙ gratiam & gloriã dabit Dominus: Secunda est Rom. 6. vbi dicitur ꝙ gratia Dei vita æterna. ex quarum qualibet apparet secundum rationabilem intellectum quòd gratia præit gloriam secundum ordinationem diuinã, nec confertur gloria nisi prius habẽti gratiam quę tamen datur principaliter ad merendum secundum illud Apost. 1. ad Cor. 15. Plus omnibus laboraui nõ ego, sed gratia Dei mecum.

17 Idem patet probabili persuasione quę talis est: sicut se habet beatitudo supernaturalis ad naturalem, sic se habent ad inuicem illa quæ perducunt ad vtramq; beatitudinem: sed beatitudo supernaturalis excedit naturalem, quia est per habitũ diuinitus infusum, & non ex nostris actibus acquisitum sicut beatitudo naturalis, ergo similiter actus perducẽtes ad beatitudinem supernaturalem, vt sunt actus meritorij differunt ab actibus perducẽtibus nos ad beatitudinem naturalem, quia procedunt à potentiis informatis per aliquem habitũ supernaturalem : hic autem habitus est gratia vel charitas, quare requiritur ad merendum gloriam vel beatitudinem ex diuina ordinatione rationabili gratia siue charitas informans animã.

18 Et sic patent tria. Primũ est quòd propter meritum quod est purè de congruo non est necessarium ponere de necessitate absoluta gratiam vel charitatem habitualem, quia sine eis posset Deus de potentia absoluta acceptare opera nostra bona ex genere & circunstantiis vt remuneranda vita æterna.

19 Item patet secũdo ꝙ propter meritum quod est strictè & propriè de condigno modo quo expositum est non est possibile ponere gratiam vel charitatem habitualem in nobis, quia homo nõ potest illo modo mereri aliquid apud Deum.

20 Tertio patet ꝙ propter meritum de condigno nõ simpliciter & strictè accepto (modo quo supra expositum est) sed pro quadam dignitate quã Deus ex sua ordinatione rationali requirit in operibus nostris ad hoc vt remunerentur vita æterna oportet ponere gratiam vel charitatem habitualem: & illud meritum est de condigno secundum quid: & non simpliciter : Est enim tale condignum ex suppositione diuinę ordinationis & non absolutè. Huic autem sentẽtiæ concordat communis doctrina quę ponit ꝙ sicut reddere iustum pretiũ pro re accepta ab aliquo est actus iustitiq, ita recompensare mercedem vel prȩmium alicuius laboris vel operis est actus iustitiq: & ideo in illis in quibus est simpliciter iustum: est etiam simpliciter ratio meriti & præmij siue mercedis, in quibus autem non est simpliciter iustum, sed secundum quid in his non est ratio meriti simpliciter, sed secundum quid inquantũ Saluator ibi iustitiæ ratio. Inter hominẽ autem & Deum non potest esse simpliciter iustum, sicut nec æquale, sed solum iustum secundum quid, scilicet dominatiuum, quia totum quod est hominis bonum est Dei & à Deo, & multo amplius ꝙ actiones serui sunt domini sui in humanis, propter quod meritum hominis apud Deum non potest esse simpliciter meritum de condigno, sed solum secundum præsuppositionem diuinæ ordinationis, ita scilicet vt homo id consequatur à Deo per suã operationem quasi prȩmium vel mercedem, ad quod deus ei virtutem operandi deputauit, quæ virtus operandi ad merendum beatitudinem est nõ solum potentia voluntatis, sed habitus gratiæ vel charitatis. *Tho. 1. 2. q. 114. ar. 1.*

21 AD PRIMVM argumentum dicendum ꝙ maior propositio debet sic sumi, quod sicut se habet fides ad actum credendi, sic charitas ad actum diligendi. Et tunc bene concluditur quòd sicut fine fide infusa potest homo

in

in Deum credere, sic sine charitate infusa potest homo Deum diligere: sed neuter actus est meritorius de condigno, quia tale meritum ex diuina ordinatione supponit gratiam vel charitatem.

22 Ad secundum dicendum ꝙ actus nostri possunt cõsiderari tripliciter, vno modo secundum esse naturę. Alio modo secundum esse moris quo sunt boni vel mali moraliter. Tertio modo secundum esse meritoriũ de quo nunc agitur, & secundũ quemlibet istorum modorũ actus similes habent eandem efficaciã sibi proportionatam, actus enim similes secundum esse naturæ quantumcunque sint dissimiles secundum esse moris (vt actus matrimonij & adulterii) possunt habere similem effectum naturalem puta prolem: actus verò similes secundum esse morũ, sed dissimiles secundum esse meriti supernaturalis (vt diligere Deum in habente charitatẽ, vel non habente) habent similem efficaciã moralem, quia consimiliter laudabiles sunt moraliter, sed quia non sunt consimiles in eo quòd secundum diuinam ordinationem reddit opus nostrum Deo acceptum vt remunerandum vita æterna, ideo actus habentis charitatẽ est meritorius vitę æternę, & aliusnõ.

23 Ad secundum dicendum ꝙ nec propter meritum de solo congruo, nec propter meritũ de condigno strictè ac simpliciter & propriè sumpto ponenda est gratia vel charitas habitualis: sed propter meritum quod est de condigno non simpliciter, sed secundum præsuppositionem ordinationis diuinæ.

24 Ad argumentum alterius partis dicendum est ꝙ gratia non est necessaria propter meritũ quod est de solo congruo, sed propter meritum quod est de solo cõdigno, non simpliciter, quia illud nõ est homini possibile, sed secundum præsuppositionem ordinationis diuinæ: Et ideo non sequitur ꝙ ex puris naturalibus mereamur de condigno, vt dicit Pelagius: nec sequitur, ꝙ apud Deum nihil possumus mereri: possumus enim mereri de solo congruo ante gratiam habitam, & post habitam de condigno modo prius frequenter expositio.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrùm gratia vel charitas detur secundum proportionem naturalium.

Tho. 1. 2. q. 112. ar. 4. & 2. 2. q. 24. ar. 3.

VISO quæ sit necessitas ponendi charitatem habitum creatum: consequenter quæritur vtrum ipsa detur secundum proportionẽ naturalium & arguitur quòd sic, quia sicut se habet gratia ad gloriam, sic videtur se habere natura ad gratiam, sed gloria datur secundum modum & proportionem gratiæ, ergo gratia vel charitas datur secundum modum & proportionem naturæ.

2 IN CONTRARIVM est, quia angelica natura altior est q̃ humana, sed aliqui homines secundum gradum gratiæ sublimius ascendunt q̃ angeli, cum secũdum Greg. ad singulos ordines angelorum aliqui homines assumuntur, ergo gratia non datur secundum modum naturæ.

3 RESPONSIO. circa quæstionem istam sic procedetur, primo ponetur veritas quæstionis. Secũdo ponetur quædam difficultas incidens circa veritatẽ. Tertio respondebitur ad istam difficultatem.

4 QVANTVM ad primũ sciendum est ꝙ mensura charitatis consideranda est ex duobus: omnis enim effectus dependẽs ex pluribus causis mensuratur ab illis, quia ab eodem habet vnumquodq; esse & esse limitatũ, & esse mensuratum. Charitas autem dependet ex duobus, scilicet ex Deo influente, & subiecto recipiente. quare mensura charitatis pensanda est ex his duobus: Cõtingit enim charitatem inæqualiter dari dupliciter vno modo ex parte Dei charitatem influentis (suppositа æquali dispositione subiecti recipientis.) Sicut enim Deus ex beneplacito suo sanctificat vnum in vtero, & alium nõ sanctificat, nec ex parte subiectorum est aliqua dispositionis diuersitas. Similiter ex solo beneplacito inter sanctificatos vnum plus sanctificat, & alium minus, concedendo vni maiorẽ gratiam vel charitatem quàm alij. puta Mariæ q̃ Hieremiæ, nec in hoc iniustum aliquid facit, quando sic facit, gratuito facit: Et ideo licet ei quod vult facere, nec est qui rationabiliter ei dicere possit cur ita facis?

5 Alio modo contingit charitatẽ inęqualiter dari propter inæqualitatẽ quę est ex parte recipientis: Hæc autem inæqualitas potest attendi vel quoad naturã subiecti, vel quo ad dispositionem eius. Si attẽdatur quo ad naturam subiecti sic nõ datur charitas secundũ proportionem naturalium, alioquin in homine & in angelo nõ posset esse par gratia, nec in pluribus hominibus dispar. Cuius ratio est, quia volũtas est subiectũ receptiuum charitatis: potentia autẽ volũtatis secundũ se est æqualis gradus in omnibus hominibus inter se, & inferioris gradus q̃ in angelis, ergo si secundũ proportionem naturæ volentis nude daretur gratia, vel charitas, tunc in omnibus hominibus inter se esset æqualis: quæ tamẽ esset minor q̃ in angelis. Hoc autem est falsum, ergo &c.

6 ALIO modo attenditur inæqualitas ex parte subiecti quo ad dispositionẽ subiecti per quã homo reddit se aliqualiter dignum charitate saltem de congruo, & hæc dispositio est conatus ad bonũ qui requiritur in omnibus adultis, quia secundum Aug. qui creauit te sine te, nõ iustificabit te sine tẽ (id est nisi te cooperante per detestationem mali & conatũ ad bonum) & de isto conatu est tota difficultas: vtrum secundũ maiorem conatum vel minorem detur maior vel minor charitas.

7 Et dicẽdum ꝙ conatus potest dici maior dupliciter; vno modo propter difficultatẽ: alio modo propter intensionem. Si dicatur maior propter intensionem, quia ille intensiore amore fertur in Deum, & intensiori detestatione in peccatũ q̃ vnus alius: Sic dico ꝙ infallibiliter secundum proportionem conatus datur charitas: Cuius ratio est, quia immediata dispositio voluntatis ad recipiẽdum charitatem est amor boni, & detestatio mali. voluntas ergo illa plus disponitur in qua actus illi magis intenduntur. Sed volũtas magis dispositа recipit perfectiorem charitatem quantum est ex parte sui, sicut omne subiectũ magis dispositum recipit perfectius impressionem agentis, ergo secundum intensionem conatus est intensio charitatis.

8 Si verò conatus dicatur maior propter difficultatẽ, si secundum conatum non semper datur maior charitas, datur tamen quandoq;. Primum patet sic: æqualis charitas datur secundum æqualis conatus intensionem, sed conatus difficilior nõ semper est intensior, ergo secundum gradus conatus in difficultate non est gradus charitatis. maior prius probata est, minor probatur, quia mala dispositio in naturalibus, vel mala consuetudo in moribus facit ꝙ ad æquè diligendum Deum, & obediendum peccatum sicut alius Deum diligit qui est in naturalibus melius dispositus, nec est à Deo deprauatus moribus requiratur maior conatus quo ad difficultatem. Et ideo secundũ gradum conatus in difficultate non est semper gradus in intensione actus, nec per consequens in charitate. Est tamen quandoq;, scilicet quando cætera omnino sunt paria. Tunc enim non videtur conatus difficilior in vno q̃ in alio, nisi quia actus ad quem conatus est perfectior. Ille autem conatus creditur fuisse in angelis secũdum proportionem suæ naturæ, ita quòd angelus bonus qui meliora naturalia habuit: habuit intensiorem conatũ (quia in eis non est appetitus sensitiuus retrahens voluntatem à bono rationis, sicut est in hominibus in quibus caro cõ cupiscit aduersus spiritum) propter quod conatus angelorum creditur fuisse secundum totam possibilitatem naturæ vniuscuiusq; quæ nullũ habuit retractiuum. Et ideo receperunt gratiam vel charitatem secundum proportionem naturæ suæ & hoc si eam meruerunt, quia fortè eam habuerunt in sua creatione ante omne meritum, vt videbitur in. 2. lib. in hominibus autem appetitus sensitiuus retrahit voluntatem à bono, & quandoq; impedit in quibusdam magis, in quibusdam minus, secundum aliam & aliam corporis dispositionem: Et ideo per æqualem conatum in difficultate non disponuntur omnes æqualiter: sed qui habet meliora naturalia si æqualiter conetur cum illo qui habet peiora naturalia, melius disponitur & plus recipit de charitate. quandoq; aut ille qui habet meliora naturalia minus notabiliter conatur, & ille qui habet peiora plus & tũc est ecõuerso, sicut patet in hoc exẽplo: fortis enì plus potest portare q̃ debilis si æqualiter conetur, sed debilis tantũ potest conari, & fortis ita parũ ꝙ plus portabit debilis quàm fortis, & sic patet primum.

9 QVAN

9 QVANTVM ad ſecundum ſciendum eſt q̃ ex dictis videtur ſequi q̃ homo non poſſit alicui Angelo adæquari in charitate, quia Angelus in ſua conuerſione. vt ſuppoſitum eſt, vſus eſt naturalibus ſuis ſecundum omnem conatũ ſuæ naturæ poſſibilem, ſed homo quantumcunq; etiã bona naturalia habeat nõ poteſt æquari Angelo, ergo nec conatus hominis quantumcunq; bona naturalia habentis poteſt æquari conatui Angeli, ſed ſecundũ conatum datur, ergo &c. Dicendum ad hoc q̃ augmentũ bene procederet ſi diſpoſitio hominis ad gratiam & ad augmentum gratiæ eſſet per vnicum actum ſicut fuit in Angelis, quia nunquã conatus vnius hominis poteſt attingere ad conatum Angeli. Sed quia homo non vnico actu diſponitur ad gratiam habendam, ſed pluribus, & poſt gratiam habitam conatur pluribus actibus ad acquirendum augmentum gratiæ, ideo poteſt attingere ad tantam vel maiorem gratiam quàm Angelus qui vnico conatu fuit diſpoſitus.

Inf. 1. 2. d. 9. q. 2.

10 Ad argumentum in oppoſitũ dicendum q̃ non eſt ſimile de gratia reſpectu gloriæ & de natura reſpectu charitatis & gratiæ, quia gratia eſt immediata diſpoſitio ad gloriam : ſed natura non diſponitur ad gratiã niſi mediante conatu qui nõ eſt ſemper ſecundũ proportionem naturæ, vt declaratum eſt. Ad aliud patet ſolutio.

QVÆSTIO QVARTA.

Vtrum ille qui eſt in charitate poſſit cognoſcere certitudinaliter ſe in ea eſſe.

Tho. 1. 2. q. 112. ar. 5.

DEInde quæritur vtrum ille qui eſt in charitate poſſit certitudinaliter cognoſcere ſe habere charitatem Et videtur quòd ſic, quia Aug. dicit. 8. de trinitate & habetur in litera quòd qui diligit fratrem magis nouit dilectionem qua diligit, quàm fratrem quem diligit. Et loquitur de dilectione charitatiua. ſed fratrem nouit certitudinaliter, ergo & dilectionem.

2 Item nihil eſt certius homini ſua fide & hoc videtur eſſe propter præſentiam fidei, ergo ſimiliter vt videtur nihil eſt homini certius ſua charitate.

3 Item ponamus aliquem puerum modo baptizatum de quo conſtat quod non poſſit ponere obicem gratiæ, q̃ habet gratiam vel charitatem talis quando venit ad annos diſcretionis in quibus poteſt peccare, aut poteſt primum peccatũ quo mortaliter peccat cognoſcere aut nõ: non poteſt dici q̃ non poſſit cognoſcere, quia ſi non poſſet cognoſcere an eſſet peccatũ nõ poſſet peccare illo peccato. Excuſaretur enim totaliter per ignorantiã inuincibilem. Si verò poteſt cognoſcere primum peccatum & illud vitare, cum ante primũ peccatum certũ ſit eum eſſe in charitate talis poterit ſcire de ſe quòd ſit in charitate.

4 IN CONTRARIVM eſt q̃ dicitur Eccl. 9. Nemo ſcit vtrũ amore vel odio dignus ſit. Sed omnia in futurum reſeruantur incerta.

5 RESPONSIO, de aliquo poteſt haberi triplex cognitio, ſcilicet quod dicatur per nomen, quid ſit, & an ſit. Quid autem dicatur per nomen commune eſt enti, & nõ enti, etiã cui prohibetur eſſe & hoc modo dicit Philo. 4. Phyſic. quòd vacuum eſt locus priuatus corpore, quanquam æſtimet impoſsibile q̃ locus ſit ſine corpore. Quid autem rei importat illud quod ad eſſentiam rei pertinet tam in generali, vt quid eſt homo? ſubſtantia, q̃ in ſpeciali, vt homo eſt animal rationale mortale, & iſtud dicit quid rei, quia explicat realitatem eius de quo quæritur quid ſit. Tertia autem cognitio, ſcilicet an ſit eſt cognitio qua ſcimus de re non ſolum quod dicitur per nomen quod eſt commune enti & non enti, nec quid eſt quo ad eſſentiam, quod conuenit ſoli enti, ſed vtrum illud quod dicitur per nomẽ quod pertinet ad quid nominis, cui etiã competit poſsibilitas in re quod pertinet ad quid rei, ſit actu in re extra.

6 Si ergo quæratur de charitate vtrum poſſit cognoſci de ea quid dicitur per nomen, certum eſt quòd ſit per omnem hominem qui ſciret exprimere quid vult inſinuare per nomen charitatis etiam ſi illud non eſſet poſsibile in rerum natura ſicut ſcimus de Hircoceruo quid ſignificatur per nomẽ quod compoſitum eſt ex hirco, & ceruo, quanuis nõ poſsit eſſe in rerum natura. Si verò quæratur vtrum poſſumus cognoſcere quid ſit, dicendum quòd ſic, accipiendo largè ſcire pro eo quod eſt aſſentire dicto ſcripturę, vel pro eo quod eſt aſſentire probabili perſuaſioni, vtroq; enim modo tenemus charitatem eſſe quendam habitum nobis infuſum vt deductum fuit prius. Qualiter autem alia certitudo poſsit haberi de hoc non apparet. De neutra autem harum cognitionum videtur procedere quæſtio, ſed tantum de tertia qua cognoſcitur de charitate ſi eſt: & quia eſſe charitatis ſicut & cuiuslibet accidentis eſt ineſſe ſubiecto, ideo tunc ſolũ cognoſcimus de charitate ſi eſt quando cognoſcimus nos vel aliũ habere charitatem. Habere autem hanc cognitionẽ de charitate nullus poteſt quo ad ſeipſum per certitudinem ſcire.

7 Quod patet dupliciter, primo ſic : Habitus innoteſcunt per actus & obiecta, quicũq; ergo ſcit ſe habere charitatem oportet q̃ hanc cognitionem ſumat ab obiecto vel ab actu, ſed per nullum iſtorum poteſt haberi certitudo de charitate habita, ergo &c. Minor probatur primo quãtum ad obiectum quia ad idem obiectum ordinatur potentia cum habitu & ſine habitu, ſicut intellectus perfectus per ſcientiã & ſine ſcientia. Et ideo idem eſt obiectum voluntatis abſq; charitate vel cum charitate ſcilicet bonum creatũ vel diuinũ ſiue Deus & proximus maxime ſuppoſito fide in intellectu, quare per obiectum non poteſt cognoſci charitas.

8 Item nec per actum quia vel hoc eſſet per actũ quo ad eſſentiam actus vel per modum quem ponit habitus circa actum, non primo modo quia omnis potẽtia ſecundum ſe & ſine habitu poteſt in omnẽ actum quo ad eſſentiam actus in quem poteſt cum habitu, nec eſt alius actus ſecũdum ſpeciem hic & ille in genere naturæ, nec quo ad modũ quem ponit habitus circa actum quia modus quẽ ponit habitus acquiſitus circa actum eſt delectatio & facilitas, & hunc dum experitur operans in ſeipſo. Hunc autem modum non ponit charitas, vt patuit ſupra, & ſi poneret per ipſũ nõ diſcerneretur ab habitu dilectiõis acquiſitæ, quia habitus acquiſitus poneret ſimilem modum, ponit autẽ charitas creata circa actum dilectionis rationem meriti, vel acceptabilis. Actus enim charitatis eſt meritorius & acceptatus à Deo vt remunerabilis vita æterna. Hic autẽ modus non cadit ſub cognitione noſtra: cum talis acceptatio ſit in voluntate diuina, ergo &c.

9 Secundo ſic, maximum ſignorum ducentium in cognitionem gratiæ & charitatis eſt carere remorſu conſcientiæ, ſed hoc ſignum eſt fallibile. 1. ad Cor. 4. Nihil mihi conſcius ſum, ſed nõ in hoc iuſtificatus ſum: ergo multo magis cætera ſigna ſunt fallibilia. Patet ergo q̃ nullus poteſt per certitudinem cognoſcere ſe eſſe in charitate. De hoc tamen poſſunt haberi aliquę coniecturæ per quæ dam ſigna quæ ponit beatus Berna. Et quanuis homo de ſeipſo non poſsit habere aliquam certitudinem q̃ ſit in charitate: tamen ſi charitas eſt aliqua forma creata (vt ſupra poſitũ eſt) videtur q̃ angelus bonus, vel malus poſsit eam videre in anima noſtra: & per conſequens ſcire quis noſtrum ſit in charitate, & quis non.

10 AD RATIONES in oppoſitum cum dicitur primo : Quiſquis diligit fratrem magis nouit dilectionẽ q̃ fratrem. Dicendum q̃ verum eſt quantum ad eſſentiam actus: ſed non nouit vtrum actus ille ſit à Deo acceptus. Ex quo ſolo poteſt ſciri per certitudinem, quòd ſit à charitate.

11 Ad ſecundum dicendum q̃ non eſt ſimile de fide & charitate, quia tam obiectum fidei ſub ſua formali ratione, q̃ modus quem fides ponit circa actum intellectus habent maiorem diſtinctionem ad reliquos habitus intellectus & ad actus eorum q̃ habeat charitas, & modus quẽ ponit circa actum ad alios habitus voluntatis & ad modum quem ponunt circa actum ad quem proficiunt, vel aliter poteſt dici quod ſicut nullus poteſt ſcire per certitudinem ſe habere charitatẽ infuſam: ſic nullus poteſt certitudinaliter ſcire ſe habere fidem infuſam, licet enim experiamur nos credere, neſcimus tamen vtrum ad hoc inclinemur per habitum infuſum, cum ſine tali habitu poſſimus credere quicquid credimus, vt patebit in. 2. lib. & hoc credo verius, &c.

12 Ad tertium dicunt quidam quòd nihil prohibet q̃ aliquis ſciat de ſe vel de alio principaliter, quòd ſit in cha

d. 28. q. 1.

charitate, sed nullus potest scire si finaliter morietur in ea: vnde dicunt ꝙ autoritas eccles. allegata intelligitur de finali charitate & nō de præsenti vt expresse innuitur in fine autoritatis ꝙ omnia in futurum reseruantur incerta, sed quia vt visum est istud nō potest habere veritatem quicquid sit de intellectu autoritatis, ideo alii dicunt aliter ꝙ nullus potest esse certus certitudine scientiæ de se vel de alio ꝙ sit in charitate, licet possit esse certus de hoc certitudine fidei: & de alio quidem est manifestum: baptizans enim paruulum quē scit non posse ponere obicem gratiæ certus est certitudine fidei ꝙ paruulus baptizatus est in charitate. Et idem dicunt isti ꝙ potest aliquis nosse de seipso quando venit ad ætatem in qua potest iudicare quid licitum sit, vel illicitum vt arguebatur.

13 Sed istud non videtur verum quantum ad hoc ꝙ aliquis sit certus de seipso ꝙ habeat charitatem: quamuis possit esse certus de paruulo quem baptizat. Nec ratio adducta obstat. Cùm verò dicitur ꝙ puer baptizatus quando venit ad annos in quibus potest primo peccare, aut potest cognoscere de primo peccato quo mortaliter peccat ꝙ sit suum primum peccatum aut non. Dicendum ꝙ potest cognoscere de primo peccato quo peccat ꝙ sit peccatū quia aliter non peccare posset vt arguebatur, sed non potest sciri per certitudinem ꝙ sit primum peccatum, & ideo non potest scire per certitudinem si prius non peccauit. ꝙ autem ita sit patet, quia cōstat quòd est aliquod primum instans in quo potest quis primo peccare, sed id nemini potest esse notum. Et ideo nullus potest esse certus de aliquo peccato suo quod sit primum, quia nescit si ante peccare potuit aut peccauit omissione alicuius quod debuit velle, aut facere, aut commissione alicuius quod non debuit: ideo &c.

Sententia generalis & specialis secundæ partis distinctionis decimæ septimæ.

HIC quæritur si Charitas. Superius determinauit magister de missione Spiritus sancti inuisibili. Hic mouet incidentem quæstionem circa determinata. Et diuiditur in tres partes. Primo enim obiicit contra determinationem per rationem. Secundo patet per autoritatem. Tertio mouet aliam quæstionem de comparatione Spiritus sancti ad dona. Secunda ibi. Supradictum est. Tertia ibi. Hic oritur quæstio cum Spiritu sancto. Prima diuiditur in tres. Primo enim mouet quæstionē suam obiiciendo contra determinata. Secundo respōdet. Tertio responsionem confirmat. Secunda ibi, His itaq; respondet. Tertia ibi, Vt autem manifestum fiat. Secūda verò pars principalis in qua obiicit contra autoritatē diuiditur in tres, secundum tres autoritates quas mouet & soluit. Secunda ibi, Sed aliud est inquisitum. Tertia ibi, Et animal quoq; inducunt. Et hæc est diuisio Magistri, & sententia in generali.

2 In speciali verò sic procedit Magister. Et primo dicit ꝙ charitas non est Spiritus sanctus: quia Spiritus sanctus nō potest augeri, vel minui cum sit immutabilis, sed charitas potest augeri, vel minui: ergo Spi. sanct. non est charitas. Item Spiritus sanctus est vbiq;, charitas autem non, quia non habenti datur Spiritus sanctus: ergo non est charitas. Et respondet Magister quòd Spiritus san. in se est immutabilis: nec augetur nec minuitur: sed in homine vel potius augetur homini vel minuitur, sicut dicitur exaltari & magnificari in nobis inquātum. s. in se magnos facit, qui tamē in se nō magnificatur, nec exaltatur Quòd autē obiicitur ꝙ vbiq; est, verum est, sed nō omne habēs spiritū san. est vbiq;. & quo ad primū sic responsum confirmat per Augustinum, & patet in litera. Deinde obiicit per Augustinum: qui exponens illud Apostoli, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris: distinguit inter charitatem qua Deus dilexit nos, & charitatem qua nos diligimus Deum & proximum. Et respondet ꝙ non est distinctio secundum rem, sed secundum rationem solum, quia charitas alia ratione est qua Deus diligit & qua nos diligimus Deum & proximum, licet sit eadem charitas in essentia. Alia ratio quæ probat quòd Spiritus sanctus non est charitas talis est: Spiritus sanctus non est à seipso, charitas autem est à Spiritu sancto, sicut fides, sicut dicit Augustinus: ergo Spiritus sanctus non est charitas, sicut nec fides. Et respondet quòd Spiritus sanctus à se nō est charitas aut à Spiritu sancto est in nobis. Et ideo à seipso datur nobis: & quantum ad hoc dicit Augustinus, quòd charitas est à Spiritu sancto, fides autem quia non est Deus dans, sed tantum ipsum datum: Spiritus sanctus non est, sed tantum à Spiritu sancto est. Tertia ratio talis est, quia charitas est affectus mentis & motus animi, & hoc ostendit duabus autoritatibus August. sed Spiritus sanctus non est affectus mentis, nec motus animi cum sit immutabilis: ergo Spiritus sanctus non est charitas. Et respondet quòd cum charitas est affectus mentis & motus animi, hoc est effectiuè, quia per charitatem mouentur & afficiuntur homines ad diligēdum Deum: & hoc modo, scilicet effectiue dicitur charitas siue Spiritus sanctus motus animi, sicut dicitur sapiētia mobilis, scientia: sed tunc est quæstio cum per Spiritum sanctum afficiatur aliquis ad spirandum, vel credendum, sicut ad diligendum, quare Spiritus sanctus non dicitur fides aut spes sicut charitas. Et respondet quòd actum fidei & spei operatur Spiritus sanctus mediante fide & spe, sed actum charitatis immediate. Et quia immediate actus charitatis à spiritu sancto est, ideo illud à quo immediate ingreditur est charitas, non fides, vel spes: vnde Spiritus sanctus est charitas. Et ad hoc adducit autorita. August. qui vult quòd charitas est bonum quo nihil est melius, sed quo nihil est melius est Spiritus sanctus: ergo Spiritus sanct. est charitas qui non diuiditur, sed dona eius. Et hoc confirmat autoritate Augustini. Sed hæc opinio Magistri non tenetur, nec ipse obiectiones soluit. Vltimo quærit vtrum per donum quod est Spiritus sanctus dentur omnia dona. Et respondet ꝙ sic, sed tamen nō omnes qui habent Spiritum sanctum omnia dona habent: & in hoc terminatur sententia in generali.

QVÆSTIO QVINTA.

Vtrum charitas possit augeri.

Tho. 1. 2. q. 52. ar. 1, 2. & 3. & 22. q. 24. ar. 5.

CIrca augmentum charitatis quæruntur quinq;. Primum est vtrum charitas possit augeri: & secundum quid attendatur eius augmentum. Secundum est quæ sit causa augmenti, vel intensionis & remissionis in formis, & quibus formis cōueniat intensio & remissio. Tertium est an forma intensa, & remissa sit eadem secundum numerum. Quartū est vtrum augeatur per quemlibet actū. Quintum est vtrum charitas possit augeri in infinitum. Ad primū sic proceditur. Et arguitur ꝙ nec charitas nec quæcunq; forma possit augeri, quia omne quod augetur vel mouetur quocunq; motu, variatur: sed charitas & vniuersaliter omnis forma inuariabilis est (vt dicit autor sex principiorum) ergo &c.

2 Item si charitas augeretur, hoc esset secundum gradus in essentia, vel in esse, nō secundū gradus in essentia, quia hoc variaret speciem, nec secundum gradus in esse, quia esse est adeò simplex sicut essētia & ita actuale: ergo nullo modo augetur.

3 IN CONTRARIVM est quod dicit Augustinus ad Bonifacium, & habetur in Glosa. 1. Cor. 11. quòd charitas meretur augeri, vt aucta mereatur perfici. Et arguitur per rationem sic, prēmium correspondet merito, sed in præmio est gradus secundum illud Ioan. 14. In domo patris mei mansiones multæ sunt, ergo etiam in merito: sed meritum potissime dependet à charitate: ergo charitas habet gradus: Sed omne tale potest deduci de imperfecto ad perfectum quod vocamus augmentum: ergo, &c.

3 RESPONSIO. hic est prēmittendum ꝙ vbicunque est dare augmentū secundum magis & minus (de tali enim augmēto nunc loquimur, licet magis propriè sit alteratio quàm augmentum) ibi est reperire gradus maioris & minoris perfectionis. Illud enim cuius natura cōsistit in indiuisibili simpliciter non dicitur secundum magis & minus. magis & minus autem si propriè accipiantur attenduntur secūdum eandem naturam specificam: secundum quòd dicitur. 7. Phys. quòd illa quæ sunt comparabilia, secūdum magis & minus sunt vnius rationis.

Et iſto modo intendimus nunc inquirere de charitate, & de quacunque alia forma vna ſecundum ſpeciem, vtrum habeat gradus ſecundū quos ſuſcipiat magis & minus, & qualiter. Circa quod procedemus ſic, quia primò ponētur dicta aliorū. Secūdò ponetur illud quod eſt verius.

5 QVANTVM ad primum ſciendum eſt ꝙ quidā dicunt ꝙ gradus ſecundum quos attenditur magis & minus in intenſione ſiue augmento cuiuſcunque formæ, nō ſunt gradus ſecundum eſſentiam, ſed ſecūdum eſſe, quod probant quantum ad partem affirmatiuam, & quantum ad negatiuam. Quātum ad negatiuam, ſcilicet ꝙ iſti gradus non attendantur ſecundum eſſentiam, probatur primò ſic. Omnes formæ ſpecificæ ſe habent vt numeri, vt habetur 8. Metaph. ſed ratio numeri conſiſtit in indiuiſibili quod eſt completiua vnitas, ſic quòd facta quacunque variatione, additione, vel ſubtractione variatur ſpecies numeri, ergo ſimiliter facta quacunq; variatione circa eſſentiam formæ ſpecificę variatur ſpecies, eo quòd eſſentia formæ conſiſtit in indiuiſibili.

6 Secundò ſic, ſi iſti gradus attenduntur ſecundū eſſentiam, hoc eſt, quia qualitas intenſa continet virtualiter remiſſam, ſicut intellectiuum continet ſenſitiuum, aut quia præexiſtenti gradu alius additur. Primum nō poteſt dici, quia gradus eſſentiales quorū vnus virtute continet aliū differunt ſpecie (vt patet in exemplo poſito de ſenſitiuo & intellectiuo) qualitas autem intenſa & remiſſa nō differunt ſpecie, nec poteſt dici ꝙ vnus gradus alii addatur, quia tunc augmentū fieret per additionem quod non eſt verum: ergo nullo modo ſunt illi gradus in eſſentia.

7 Quòd autē illi gradus poſſint attendi ſecundū eſſe probatur ſic. ſicut ſe habet virtus ad agere, ita eſſentia ad eſſe, ſed eadem virtus in nullo variata poteſt agere perfectius vel minus perfectè ſecundum ꝙ illud in quod agit eſt magis vel minus diſpoſitum: ergo à ſimili eſſentia in nullo variata poteſt dare perfectius eſſe vel minus perfectum ſuo ſubiecto, ſecundum ꝙ ſubiectum eſt magis vel minus diſpoſitum: Et quia ſubiectum formę ſubſtantialis eſt immediate materia prima ſecundū ſe, quæ vt ſic nō eſt magis vel minus diſpoſita, ergo nulla forma ſubſtantialis ſuſcipit magis vel minus etiā ſecūdum eſſe ſuū in materia vel ſubiecto, ſed ſolum forma accidentalis, & etiā propter aliud, quia forma ſubſtātialis dat eſſe ſpecificum, non autem forma accidentalis. Et ideo in eſſe quod dat forma ſubſtantialis non eſt variatio, nec eſſe poteſt ſine variatione ſpeciei. In eſſe autem quod dat forma accidentalis poteſt eſſe variatio, non variata ſpecie: ergo nulla forma ſuſcipit magis & minus quo ad gradus in eſſentia, ſed tantum quo ad gradus in eſſe, & non omnis, ſed tantum forma accidentalis, huius ſignum eſt, quia nulla qualitas in abſtracto ſuſcipit magis & minus. Sic enim ſignatur vt eſſentia, ſed in cōcreto & in habitudine ad ſubiectum in quo eſt, & cui dat eſſe.

8 Hæc autem deficit in multis. Primo in ſuppoſitione. Secundo in poſitione. In ſuppoſitione quidem, quia ſupponit ꝙ eſſe realiter differt ab eſſentia. Cuius oppoſitum multi tenēt pro veriſſimo. In poſitione verò deficit quod patet ſic, quòd enim dicitur ꝙ in eſſe ſunt gradus & nō in eſſentia, aut intelligitur quòd in ipſo actu eſſendi vt quædam res eſt, ſunt diuerſi gradus, ſicut alīq ponunt diuerſos gradus in eſſentia formæ, aut intelligitur ꝙ eſſe in ſe ſit res quædam omnino indiuiſibilis, ſed participatio eius à ſubiecto habet quandā graduum latitudinem. Primum non poteſt dici propter multa: primo quia eſſe intimius ſequitur formam, vel totum compoſitum ratione formę, quàm quęcunq; propria paſſio vel proprietas ſequatur ali quam ſpeciem (puta riſibile hominem) ſed in iſtis, ſcilicet ſpecie & propria paſſione non poteſt eſſe gradus in vno quin ſit in alio, ergo nec in eſſe & forma poſſunt eſſe gradus in vno quin ſint in alio.

9 Secundo, quia id quod ſequitur aliquid primo & per ſe, & conuenit ei & non alteri, niſi per illud, videtur habere ab iſto menſuram, fixionem, & determinationem, ſed eſſe conſequitur formam primo & per ſe, nec poteſt alicui conuenire niſi per formam: ergo eſſe habet fixionem, menſuram, & determinationem ſecūdum formam. Et ita nō videtur ꝙ eſſe poſſit habere variationē ſecundum gradus forma non variata.

10 Tertio, quia aut loquimur de eſſe eſſentiæ, aut de eſſe exiſtentiæ. Si de eſſe eſſentiæ cum illud ſit idem cum eſſentia ſecundum omnes impoſsibile eſt ponere gradus in eſſe, quin ponātur in eſſentia formæ. Si verò loquamur de eſſe exiſtentiæ, aut illud eſt vnum tantum in quolibet ſuppoſito, iuxta vnitatem formę ſubſtantialis conſtituentis ſuppoſitū, aut plurificatur ſecundum pluralitatem formarum ſubſtantialium, & accidentalium. Si primum dātur, ſequitur ꝙ nulla forma habebit gradus in eſſe, niſi forma ſubſtantialis, cui ſoli competit dare eſſe exiſtētiæ, quod eſt totaliter contrarium veritati & dicto eorum. Si autem detur ſecundum, adhuc ſequitur ꝙ forma ſubſtantialis poſsit recipere magis & minus, ſecundum gradus ineſſe exiſtentiæ, ſicut forma accidētalis. Quid enim plus obſtat hic q̄ ibi: nō hoc ꝙ vnum ſit eſſe ſpecificū & aliud non, quia nullum eſſe exiſtentiæ eſt eſſe ſpecificum.

11 Eſſe enim ſpecificum eſt eſſe eſſentiæ quod indicat diffinitio, & tale eſſe ſpecificum dat forma accidētalis in genere accidentis, ſicut forma ſubſtantialis in genere ſubſtantiæ, nec aliud quod dicūt obſtat, ſcilicet ꝙ ſubiectum in quo forma ſubſtantialis habet eſſe, ſcilicet materia prima non eſt ſecundum magis & minus diſpoſita: ſubiectū autem formæ accidentalis diſponitur ſecūdum magis & minus, quia vt videbitur paulò poſt in ſubiecto eodē modo diſpoſito, inuenitur forma participari ſecūdum magis & minus. Sic ergo patet ꝙ impoſsibile eſt ponere gradus in eſſe, vt eſt res quędam quin ponantur in forma. *Num. 15.*

12 Si verò detur alia pars, ſcilicet quòd tam eſſe quàm eſſentia ſit quædam res omnino indiuiſibilis, nec habens gradus ſecundum ſe, ſed tantum participatio eius à ſubiecto, ſicut credo ꝙ intelligāt qui hanc poſitionem poſuerunt. Illi enim nō ponunt aliquod eſſe exiſtentiæ in vno ſuppoſito, niſi vnum tātum quod eſt à forma ſubſtantiali propter quòd cum negent formam ſubſtantialem ſuſcipere magis & minus ſecundum eſſentiam, & ſecūdum eſſe: & nulli alīq formę debetur eſſe ſecundum eos, patet ꝙ ipſi non intendunt quòd ſit aliquod eſſe eſſentiæ vel exiſtentiæ, quod habeat gradus, ſed vocant eſſe participationem formæ à ſubiecto ſic per ineſſe, ſicut clare patet ex dictis eorum, ꝙ accidentis eſſe eſt in eſſe. Hæc autem participatio formę ſecundum in eſſe quę vocatur ab eis ſecundum eſſe, ſi ſit ſecūdum magis & minus, oportet ſecundum dictum eorum ſic intellectum quòd ſit totaliter ſecundum magis & minus in eſſe, quia cum nō ſit ſecundum magis & minus in eſſentia formæ, nec in natura ipſius eſſe, ſi eſſe ſit quoddam eſſe abſolutum additum formæ, neceſſe eſt ꝙ ſit totaliter & præciſe ſecundum in eſſe, quod non poteſt eſſe niſi dupliciter. Vno modo, vt illa forma dicatur magis ineſſe quæ ineſt intimius. Alio modo, quòd illa dicatur magis ineſſe quæ ineſt firmius & inſeparabilius. Neutrum autem iſtorum poteſt eſſe verum, quia nos quærimus de maiori & minori perfectione formæ puta caloris, vel alterius, per quem ſubiectum dicitur magis vel mīnus tale, ſed propter maiorem intimationem, vel firmiorem radicationem caloris in ſubiecto, ipſum non dicitur magis calidum, quia calor intimus ineſt aëri vel aquæ calefactæ, quibus intimatur vſque ad profundum quàm in ferro, cui non intimatur quandoque vſque ad profundum, & tamē ferrū eſt calidius q̄ aër vel aqua calefacta.

13 Item calor inſeparabilius ineſt cordi animali à quo non poteſt totaliter ſeparari cū conſtantia ſubiecti quàm ferro ignito à quo poteſt ſeparari manente natura ferri. Et tamē nullus diceret quòd cor eſſet calidius ferro ignito, ergo nec maior participatio ſecūdum intimationem, nec ſecundum firmiorem radicationem, ſiue inſeparabilitatem ſufficit ad hoc quòd aliquid dicatur magis vel mīnus tale.

14 Item in relatione nō poteſt eſſe latitudo, niſi ſit latitudo in abſoluto, patet de ſimilitudine in qua non poteſt inueniri magis & minus ſimile inueniatur latitudo in qualitate quæ eſt fundamentum ſimilitudinis, ſed participatio formæ ſecundum ſuum ineſſe eſt quædam relatio, ergo in ea non poteſt eſſe latitudo, niſi propter latitudinem formæ, cuius eſt inhærere ſubiecto.

15 Sed diceret aliquis quòd ad magis & minus in relatione ſufficit latitudo in altero extremo, ſicut idem albū eſt ſimilius vni albo quàm alteri, nō propter latitudinem ſuæ

ſuæ albedinis, ſed propter diuerſitatem eorum, quibus dicitur ſimile. Et eodem modo in participatione formæ poteſt eſſe magis & minus abſque latitudine formæ propter latitudinem ex parte ſubiecti recipientis.

16 Item autem non valet. Primo quia ſubiectum vno & eodem modo diſpoſitum recipit, ſiue participat formã ſecundum magis & minus, ſicut aër æqualiter dyaphanus intenſius illuminatur à ſole quàm à luna, ergo in participatione luminis non eſt tunc magis & minus ex parte recipientis, ſed ex parte formæ receptæ.

17 Secundò, quia latitudo ex parte ſubiecti non poteſt attendi ſecundum naturam eius ſubſtantialem, quia illa non recipit magis & minus, nec ſecundum elongationẽ à contrario, quia magis & minus inueniuntur in participatione formæ non habentis contrarium, puta luminis: ergo oportet ꝙ attendatur ſecundum aliquam formã quæ eſt in ſubiecto, mediante qua ſubiectum eſt ſuſceptiuum alterius formæ, ſicut aër eſt ſuſceptiuus luminis mediante dyaphaneitate, tunc quæram de hac forma per quam ſubiectum diſponitur magis & minus, quare participatur ab eo ſecundum magis & minus. Vtrum propter latitudinẽ formæ an propter latitudinẽ ex parte ſubiecti, ſi propter latitudinem formæ, ergo talis forma habet latitudinem graduum in ſua eſſentia quod eſt contra eos, ſi propter latitudinem ex parte ſubiecti, quæram vt prius de forma ſecundum quam ſubiectum diſponitur ſecundum magis et minus, & erit proceſſus in infinitum vel dabitur aliqua forma quæ participabitur à ſubiecto ſecundum magis & minus propter latitudinem exiſtentium graduum in ipſamet formæ eſſentia.

18 Ad rationem illius opinionis reſpondendum eſt. Cùm enim primò dicitur ꝙ formæ ſunt ſicut numeri. Reſpondetur tripliciter. Vno modo ꝙ illud intelligitur de formis à materia ſeparatis. Cuius ſignum eſt, quia pars illa introducitur propter opinionem Platonicorum qui poſuerunt ideas ſeparatas eſſe rerum ſubſtantias. Vnde & Philoſ. ibidẽ dicit quòd quemadmodum numerus non habet magis & minus, neq; ſecundum ſpeciem ſubſtantialem, ſed quæ eſt cum materia.

19 Aliter dicitur ꝙ illa ſimilitudo inter formas & numeros debet intelligi de formis ſubſtantialibus quarum propria eſt diffinitio vel ſpecierum per eas cõſtitutarum. Diffinitio autem ſpeciei cõparatur numero: quia nihil ei poteſt addi vel minui ſine variatione ſpeciei.

20 Tertio modo poteſt dici ꝙ omnes formæ tam eſſentiales quàm accidentales ſunt ſicut numeri quantum ad hoc ꝙ ſunt indiuiſibiles, & ſine latitudine graduum quãtum ad differẽtias formales quæ conſtituunt ſpeciem, nõ autem quantum ad gradus poſſibiles inueniri in diuerſis indiuiduis eiuſdem ſpeciei.

21 Ad aliam quòd nõ oportet quòd omne illud quod manet virtute in aliquo differat ab eo ſecũdum ſpeciem, quia minus ſemper continetur in maiori, maius autem et minus aliquando inueniuntur in eadem ſpecie, & non in diuerſis.

22 Ad aliam rationem per quã nitũtur probare quòd forma poteſt ſuſcipere magis & minus quantum ad eſſe, quanuis non recipiat quantum ad eſſentiã. Dicendum ꝙ non eſt ſimile de agere reſpectu virtutis actiuæ, & de eſſe reſpectu formæ, quia eſſe ſiue ſit à forma differẽs ſiue nõ, eſt in eodem ſuppoſito cum forma & mediante forma. Et ideo nulla eſt ratio quare vnum varietur ſine altero: ſed agere non eſt in eodem ſuppoſito cum virtute à qua eſt actio, ſed in alio, ſcilicet in paſſo, & ſecundum eius variationem & diſpoſitionem maiorẽ vel minorem poteſt eadem virtus nõ variata vario modo agere, fortè autẽ competentius argueretur ſic, ſicut ſe habet agere ad formam productã in paſſo, ſic ſe habet eſſe ad formam productam in ſubiecto, quia vtrobiq; fit cõparatio eorum quæ ſunt idem ſubiecto, vno mediãte altero, ſed agere nõ variatur ſecũdum magis & minus, nec variari poteſt niſi forma recepta in paſſo varietur, ergo ſimiliter eſſe non poteſt variari niſi variata forma quæ eſt in ſubiecto.

23 Dicendum eſt ergo ꝙ intenſio & remiſſio formę attenduntur ſecundum gradus eſſentię quod poteſt probari ſic, ſicut ſe habet maius & minus extenſiue ad quantitatem, ſic ſe habẽt magis & minus intenſiue ad qualitatem, ſed magis & minus extenſiue attẽduntur ſecũdum ipſam met eſſentiam quantitatis quæ ad hoc habet latitudinem in eſſentia, ergo magis & minus intenſiue attenduntur ſecundum ipſammet eſſentiam qualitatis quæ quo ad hoc habet latitudinem graduum.

24 Secundo patet ſic, ſicut indiuiſibilitas formę eſt ratio non ſuſcipiendi magis & minus, ſic indiuiſibilitas formæ ſecundũ gradus eſt ratio ſuſcipiendi magis & minus, ſed indiuiſibilitas formæ attenditur quo ad eius eſſentiã, ergo & indiuiſibilitas.

25 Tertio ſic, omnis vera alteratio terminatur ad formam quæ eſt in tertia ſpecie qualitatis, vt patet. 8. Phyſic. Sed vera alteratio eſt inter magis & minus in eadem ſpecie, vt patet in. 6. eiuſdem, ergo alteratio quæ eſt ſecũdum magis & minus eſt ad veram formã de tertia ſpecie qualitatis. Hoc autem nõ poſſet eſſe niſi gradus intenſionis & remiſſionis attẽderentur ſecundum ipſam eſſentiam formæ vel qualitatis, ergo in eis eſt talis varietas graduum quo ad eſſentiam formæ.

26 Quarto, quia in differentibus ſpecie perfectius & minus perfectum attenduntur ſecundum ipſasmet eſſentias formarum, ergo ſimiliter perfectius & minus perfectum in eadem ſpecie attenduntur ſecundum ipſammet eſſentiam formæ.

27 Circa quod aduertendum eſt ꝙ cùm omnis perfectio, prout nunc loquimur ſit aliqua forma, impoſſibile eſt quòd magis & minus quę dicunt gradus perfectionis ſint niſi gradus formæ ſecũdum illud ſecundum quod ipſa eſt perfectior, & hęc eſt eſſentia ſua & nihil aliud, vnde ſicut aliquis eſt formaliter albus per eſſentiam albedinis ſibi formaliter inhærentem, ſic eſt album perfectius vel minus perfectè per albedinem eſſentialiter perfectiorem vel minus perfectam, & hoc ipſum nomen ſonat cum dicitur magis albus vel minus albus ꝙ magis & minus inſunt ſecundum albedinem.

28 AD PRIMVM argumentum principale dicendum quòd forma dicitur inuariabilis, quia non eſt ſubiectum variationis, ſed tantum ſecundum eam tanquam ſecundum terminũ attenditur variatio in ſubiecto, & hoc ſufficit ad hoc vt poſſit augeri, modo quo nũc loquimur de augmento.

29 Ad ſecundum dicendum ꝙ argumentum illud attenditur ſecundum gradus in eſſentia qui nõ variant ſpeciem, niſi eſſentiales gradus in quos forma ſecundum ſe pluries eſt diuiſa, ſicut forma generis ſecundum ſe pluries eſt diuiſa in formas ſpecificas habentes inter ſe gradus. Tales autem gradus non ſunt illi ſecundum quos attenditur intẽſio & remiſsio formæ ſpecificæ, quia in eos forma ſpecifica non eſt ſecundum ſe diuiſa, ſed tantum diuiſibilis: vel fortè etiã illi gradus poſſunt in eadem forma reperiri: vt quidam putant, quod tamen alij negant. quid autem verius ſit infra patebit.

QVÆSTIO SEXTA.

Vtrum eſſentia formæ ſit cauſa ſuſcipiendi magis & minus.

Thom. 12. q. 52. art. 1.

AD ſecundum ſic proceditur. Et arguitur quòd cauſa ſuſcipiendi magis & minus ſit latitudo formę ſecundum ſuam eſſentiam, quia illud quo poſito ponitur magis & minus (etiam omnibus aliis circunſcriptis) & quo remoto remouetur magis & minus (quibuſcunque aliis poſitis) videtur eſſe pręcipua cauſa ſuſcipiendi magis & minus, ſed poſita latitudine formæ ſecundum ſuam eſſentiã ſtatim ponitur magis & minus (quibuſcunq; aliis circunſcriptis) quia latitudo nõ eſt in vno gradu: & ea remota remouetur magis & minus (quibuſcunque aliis poſitis) quia in indiuiſibili non eſt gradus, ergo latitudo formæ eſt cauſa quòd ipſa ſuſcipiat magis.

2 IN CONTRARIVM arguitur quòd diuerſitas ſubiectorum, & ſeparabilitas à ſubiecto ſint cauſa ſuſcipiendi magis & minus, quia omnis variatio accidentis debet accipi in comparatione ad ſubiectũ (quia accidentis eſſe eſt in eſſe) ſed variatio accidentis reſpectu ſubiecti non eſt niſi altero dictorum modorum, videlicet quia reſpicit diuerſa ſubiecta, vel quia poteſt ineſſe, & non ineſſe, ergo, &c.

3 RESPONSIO. Circa quæſtionem iſtam videnda ſunt duo. Primum eſt quæ ſit cauſa ſuſcipiendi magis & minus. Secundum eſt quibus formis conueniat, & quibus non. Quantũ ad primum ſciendum eſt ꝙ cùm cauſa ſit ad cuius eſſe ſequitur aliud, cauſa et effectus ſemper differunt realiter tanquã diuerſæ eſſentię ſiue naturæ, ſiue totaliter ſicut cauſæ extrinſecæ, ſcilicet finis & agẽs, vel partialiter ſicut cauſæ intrinſecæ, videlicet materia & forma quæ differunt partialiter à compoſito cuius ſunt cauſæ intrinſecæ, quia cõpoſitum includit aliquid diuerſum realiter à qualibet ſuarũ partium diuiſim accepta, includit enĩ vtramq; partem quãrũ quælibet eſt realiter diuerſa ab altera, quo ſuppoſito ſtatim patet ꝙ cauſa ſuſcipiendi magis & minus non eſt latitudo formę, quia illa quæ ſunt penitus idem realiter acceptà, tam ſecundum actum q̃ ſecundum potentiã vnum non eſt cauſa alterius, ſed latitudo graduum in eſſentia & ſuſcipere magis & minus ſunt penitus idem realiter accepta tam ſecundum potentiã q̃ ſecundum actum, quia nihil aliud eſt eſſentialiter & formaliter albedinem vel quãmcunque qualitatem poſſe ſuſcipere vel actu ſuſcipere magis & minus quã poſſe habere vel actu habere latitudinem graduum, ergo vnum non eſt cauſa alterius.

4 Item ſi vnum eſſet cauſa alterius aut eſſet efficiens, aut finalis, aut eſſet materialis, aut formalis. Non eſt efficiens, nec finalis vt de ſe patet. nec materialis quia latitudo formę nõ eſt materia nec in qua nec ex qua, ſint magis & minus in eſſentia formæ quæ nõ habet materiã ex qua fit, nec materiam in qua fit, niſi ſuum ſubiectum: nec eſt cauſa formalis, quia formæ non eſt forma, ergo latitudo formæ nullo modo eſt cauſa ſuſcipiendi magis & minus, Imò vt dictum fuit, vnũ eſt idipſum quod aliud realiter tam ſecundum potentiam quàm ſecundum actum.

5 Quæ eſt ergo cauſa ꝙ aliqua forma ſuſcipiat magis & minus, dicendum eſt ꝙ cùm magis & minus ſint idipſum quod eſſentia formæ in alio & alio gradu perfectionis eſſentialis, ſicut ipſius formæ non eſt quærere cauſam formalem, nec materialem ex qua fit, ſed ſolum in qua fit, & cum hoc agens & finis, ſic nec ipſius magis & minus. De cauſa finali autem nihil ad propoſitum, quia nullus de ea intendit quærere hic.

6 Reſtat ergo ſolum inquirere de ſubiecto, & efficiente de quibus dicẽdum eſt quòd agens formam producẽs & ſubiectum eam recipiens ſe habentia diuerſimode in agendo & recipiendo ſunt cauſa recipiendi magis & minus, quod probatur ſic: Sicut ſe habent agens & ſubiectũ vniformiter ſe habentia ad cauſandum vniformitatem in forma producta, ita ſe habent agens & ſubiectum difformiter ſe habentia ad cauſandum difformitatem in ea, ſed ex hoc quòd agens & ſubiectum ſe habent vniformiter in agendo & patiendo cauſatur vniformitas in forma producta (Idem enim manẽs idẽ & reſpectu eiuſdem natũ eſt facere idem, vt habetur. 2. de generatione) ergo ex hoc ꝙ agẽs & patiens ſe habẽt difformiter in agendo & patiendo, cauſatur difformitas in forma producta, magis aũt & minus dicũt difformitatẽ in forma, ergo &c.

7 Diuerſitas autem inter agẽs & ſubiectum actionis, & per conſequẽs diuerſitas ſecundum magis & minus poteſt contingere tripliciter, vno modo ex ſola variatione ſubiecti, ſicut aër intenſius illuminatur à ſole q̃ à qua. Secundo ex ſola variatione agẽtis ſicut idem aër, & eodem modo diſpoſitus intẽſius illuminatur à ſole q̃ à luna. Tertio modo ex variatione vtriuſq;, ſicut aër intenſius illuminatur à ſole quàm aqua à luna: veruntamen quia nihil fit niſi quod poſſibile eſt fieri, quanuis diuerſa habitudo agentis ad patiens ſit cauſa latitudinis formæ & ſuſcipiendi magis & minus, neceſſe eſt tamen ꝙ ex parte formę ſit poſſibilitas ad prædictam latitudinem, & diuerſitatem graduum ſecundum magis & minus, & ſic patet primum.

8 QVANTVM ad ſecundum, ſcilicet quibus formis conueniunt gradus ſecundum magis & minus, dicendum eſt ꝙ non conueniunt formis ſubſtantialibus, ſed tantum accidentalibus: non quantitatibus, ſed qualitatibus, non omnibus, ſed illis quæ concernunt diuerſam habitudinem ſubiectorum & agẽtium. Quòd ſuſcipere magis & minus nõ conueniat formis ſubſtantialibus patet, quia ad omnem formam quæ habet latitudinẽ graduum ſecũdum magis & minus poteſt eſſe motus ſecundum ſe: ſed ad formam ſubſtantialem nõ poteſt eſſe motus ſecundum ſe: ergo nulla forma ſubſtãtialis habet latitudinem graduum ſecundum magis & minus. maior patet, quia ſicut motus ſucceſſiuus dicitur à mutatione ſubita in hoc quòd motus latitudinem partium importat, mutatio autem ſubita nequaquam, ſic forma quæ per motum acquiritur immediate habet neceſſario latitudinem graduum, forma autem ad quam non eſt per ſe & immediate motus, ſed ſubita mutatio, nullam talem latitudinem habet ſicut nec mutatio. Minor patet ex. 5. Phyſic. vbi dicitur ꝙ ad ſubſtantiam non eſt motus. Et confirmatur, quia ipſamet forma quæ per motum acquiritur ſi non intendatur ſecundum totum decurſum motus, ſed ſolum ſecundum gradum illum ſecundum quem fit actu mutatum eſſe cõſiſtit in indiuiſibili, & multo fortius eſt hoc verum de forma ſubſtantiali, quæ nullo modo eſt terminus intrinſecus motus vel alterationis, ſed ſolum extrinſecus propter mutationem generationis concomitãtem alterationem præcedentem.

9 De quantitatibus quòd non ſuſcipiãt magis & minus patet ſic, gradus ſecundum magis & minus dicũt perfectionem maiorem vel minorem in eſſentia formæ, ſicut prius patuit, ſed tota perfectio quantitatis eſt ſecundum maiorem vel minorem extenſionem cum quantitas ſit eſſentialiter extenſio, ergo magis & minus ſecundum intenſionẽ nõ cõueniunt quãtitati, ſed ſolũ maius & minus ſecundũ extẽſionẽ. Idẽ patet de quibuſdã qualitatibus potiſſimè quartę ſpeciei, vt triangulus, quadrangulus & huiuſmodi, quia illæ formę quarum formalis & completiua ratio conſiſtit in indiuiſibili non ſuſcipiunt magis & minus, quia iſta requirunt latitudinem graduum quæ non poteſt eſſe in indiuiſibili, ſed prædictæ qualitates ſunt huiuſmodi, determinãtur enim modo numeri, cuius formalis ratio completur per indiuiſibile, & quocunq; addito vel ſubtracto mutatur ſpecies: ergo tales qualitates non poſſunt ſuſcipere magis & minus. Cæterę autem qualitates quarum formalis ratio non completur per indiuiſibile, & quarum agentia & ſubiecta receptiua poſſunt ſe habere diuerſimodè, ſuſcipiunt magis & minus. Reliqua autem prędicamenta cũ non ſint niſi puri reſpectus, vel denominationes reſpectiuę nõ ſuſcipiũnt magis & minus, niſi ratione alicuius abſoluti.

10 AD RATIONES vtriuſq; partis reſpondendum eſt. Cum enim primo dicitur ꝙ illud quo poſito ponitur magis & minus, & quo remoto remouetur, eſt cauſa ſuſcipiendi magis & minus, verum eſt ſi ſit ab eo realiter differens, quia cauſam & effectum oportet differre realiter: latitudo autẽ formę & magis & minus nõ differunt realiter: imò ſunt penitus idem tam ſecundum potẽtiam q̃ ſecundum actum, vt prius dictum fuit.

11 Ad rationem alterius partis dicendum eſt quod licet omnis variatio accidentis ſit in ſubiecto, quia accidẽs non habet eſſe niſi in ſubiecto, tamen variatio eius ſecundum magis & minus attenditur ſecundũ ipſammet eſſentiam formæ. Cauſa autem huiuſmodi eſt varia habitudo agentis ad ſubiectum, nec ſeparabilitas formæ, aut concernere diuerſa ſubiecta eſt per ſe cauſa ſuſcipiendi magis & minus, quia angulus rectus concernit diuerſa ſubiecta & eſt accidens ſeparabile, & tamen non recipit magis & minus, nec omnis variatio formæ eſt penes inhærere diuerſis ſubiectis, nec penes poſſe inhærere vel non inhęrere, ſed penes hoc quod eſt poſſe inueniri in diuerſis gradibus perfectionis.

QVÆSTIO SEPTIMA.

Vtrum eadem forma numero poſsit eſſe intenſa & remiſſa.

Tho. 1. 2. q. 52. ar. 1. & 22. q. 24. ar. 4. & 5.

AD ſecundũ ſic proceditur. Et arguitur ꝙ eadem forma numero non poſsit eſſe intenſa & remiſſa, quia ſicut ſe habet vbi ad motum localem, ſic ſe habet forma ad motũ alterationis vel intenſionis: Sed in toto motu locali non eſt idem vbi, ſed ſemper aliud & aliud: ergo in motu intenſionis nõ eſt eadem forma, ſed ſemper alia & alia.

2 Item

2 Item in motu intenſionis forma quæ prius erat remiſſa ſi maneret eadem in motu & in eius termino, aut maneret eadem in propria forma, aut non. Si maneret eadem in propria forma, ergo maneret remiſſa ſicut erat prius quod eſt contra ſenſum, & etiã contra rationem, quia nulla facta eſſet intenſio per motum intenſionis, vel ſi facta eſſet intenſio, tunc eadem forma maneret remiſſa & eſſet facta intenſa quod eſt impoſſibile, quia tunc ſimul eſſet intenſa & remiſſa. Relinquitur ergo q̃ non manet in propria forma, ſed forma quæ nõ eſt in propria forma non manet eadem forma, quia ſua entitas & identitas eſt ſua propria formalitas. ergo &c.

3 Item de his quæ pertinent per ſe ad tranſmutationẽ ex parte tranſmutati ſolum ſubiectum eſt illud quod manet idem in tota ſua tranſmutatione, vt patet ex primo Phyſicorum, ſi ergo in motu intenſionis & remiſſionis, manet eadem forma intenſa & remiſſa, ſequitur quòd ipſa ſit ſubiectum talis motus & non terminus à quo vel ad quem, quod non eſt verum.

4 Item agens intendens formã, aut imprimit aliquid diuerſum à præcedente aut non. Si non, ergo nulla variatio eſt in intenſione quod eſt contra ſenſum. Si ſic, ergo forma intenſa quam imprimit eſt diuerſa à præcedente remiſſa: ergo non eſt eadem intenſa & remiſſa.

5 Itẽ motus incõpoſſibiles habent terminos incõpoſſibiles: ſed motus intenſionis & remiſſionis ſunt incompoſſibiles, ergo forma remiſſa & forma intenſa quæ ſunt termini prædictorum motuum ſunt incompoſſibiles, & per conſequens non poſſunt eſſe eadem forma.

6 IN Contrarium arguitur, quia ſi intenſum & remiſſum ſunt formæ realiter differentes tot erunt formæ realiter differentes in alteratione quot erunt differentiæ ibi ſecundum magis & minus: ſed ille ſunt infinitæ, ergo eſſent infinitæ formæ quod eſt impoſſibile. Maior patet, quia magis & minus ſe habent ſicut intensũ & remiſſum. Probatio minoris, quia tot ſunt differentię ſecundum magis & minus quot nunc poſſunt accipi in toto tempore alterationis, quia non eſt dare duo nunc in quibus mobile ſit intenſum æquè, alioquin non moueretur, ſed quieſceret conſimiliter ſe habens nunc vt prius, ſed tẽpore quolibet poſſunt accipi infinita nunc, ergo &c.

7 Item ſi per motum intenſionis forma remiſſa abiici tur, aut ergo abiicitur in tempore aut in nunc: Si in tempore, ergo in tempore illo præcedẽs forma remanſit cum eo quod acquiſitum eſt per alterationẽ, & per cõſequens cedit in eſſentiam eandem, quia duæ formæ ſolo numero differentes nõ poſſunt ſimul eſſe in eodem ſubiecto. Si dicatur q̃ in inſtanti, eadem ratione forma ſequens erit acquiſita in inſtanti, & ſic nulla talis alteratio erit cõtinua quod eſt inconueniens.

8 Item frigidum remittens calidum, aut nihil, aut aliquid imprimit. Si aliquid, aut calorem, aut frigus, non calorem, quia frigidi non eſt calefacere per ſe, nec immittit frigus, quia calor ibi remanet, ſicut patet ad ſenſum: Calor autem et frigus cum ſint contraria, non poſſunt ſimul eſſe: Relinquitur ergo q̃ nihil immittat, & ſic nihil eſt ibi de nouo, quod non eſſet prius, eſt ergo eadem forma penitus intenſa prius, poſtea remiſſa.

9 RESPONSIO. Circa quæſtionem iſtam videnda ſunt tria. Primum eſt quod principaliter quæritur, videlicet vtrum forma intenſa & remiſſa ſit vna forma ſecundum numerũ an plures. Secũdum eſt ſi ſit vna, vtrum ſit vna vnitate indiuiſibilitatis, an cõtinuitatis. Tertium eſt ſi ſit vna vnitate continuitatis & non indiuiſibilitatis (Cum omne continuum habeat partes) vtrum illæ partes ſint ſignabiles an non.

10 QVANTVM ad primum dicendum eſt q̃ ſupponendo alterationem per quam forma intẽditur eſſe verum motum continuum neceſſe eſt formam intenſam & remiſſam vnã eſſe numero, quod patet tripliciter. Primo ſic vnius motus ſecũdum numerum neceſſe eſt eſſe vnum terminum ſecundum numerum, ſed alteratio continua per quam forma intenditur eſt vnus motus ſecũdum numerum quia vera vnitas motus eſt eius continuitas, ergo forma quæ eſt terminus eius eſt vna ſecũdum numerum, minor de ſe patet, ſed maior probatur, primo per Ariſtotelem. 5. Phyſ. qui hoc dicit expreſſe. Secundo quia vnius motus ſecundum numerum eſt ſolum vnum actu mutatum eſſe ſecundum numerum, ſed ſecundum plures formas numero totaliter differentes nõ poteſt vnum eſſe numero mutatum eſſe in actu, ſed ſunt neceſſario plura, ergo vnus motus ſecundum numerum non poteſt terminari ad plures formas ſecundum numerum, ſed ſolum ad vnam. Tunc ſic terminus motus non acquiritur totus ſimul, & ſubito, ſed ſucceſſiue. Alioquin motus qui nihil aliud eſt quàm termini acquiſitio non eſſet continuus & ſucceſſiuus quod vt manifeſtum eſt, eſt impoſſibile, ſed in illa ſucceſſione eſt intenſum & remiſſum ſecundum illam formam quæ acquitur quæ eſt vna numero vt probatum eſt, ergo eadem forma ſecundum numerum eſt intenſa & remiſſa, quòd autem in illa ſucceſſione ſit intenſum & remiſſum patet: quia mobile quod ſe habet ſimiliter nunc vt prius, non mouetur, ſed potius quieſcit, ſed ſi in tota ſucceſſione motus per quem forma intenditur forma nõ variatur ſecundum intenſum & remiſſum, ſed eſt in eodem gradu tunc ſubiectum talis formę ſic ſe habet ſecundum illam ſimiliter nunc vt prius, ergo non mouetur ſed quieſcit, & ſic habens motum non mouetur quod eſt impoſſibile, quare &c.

11 Secundo ſic, æquè neceſſariam habitudinem habet motus alterationis ſucceſſiuæ ad formam fluentem ſicut ad mobile & ad tempus, ſed vnitas numeralis motus requirit neceſſario vnitatẽ mobilis numeralis & vnitatem numeralem temporis, ergo & formę fluentis, ſed in forma fluente ſunt neceſſario gradus ſecundum intenſum et remiſſum, ergo &c.

12 Tertio ſic, quia ſi latitudo intenſi & remiſſi non eſt in aliqua forma ſecundum numerum cùm nulla latitudo ſit in ea niſi forte ſecundum extenſionem de qua nihil ad propoſitum. Tunc quælibet alteratio eſſet acceptio vnius formæ indiuiſibilis, ſed talis acceptio eſt ſubita mutatio, & non motus ſucceſſiuus, ergo ſuppoſito quòd alteratio ſit motus continuus, neceſſe eſt quòd forma illa acquiſita per motum illum, vna numero exiſtens habeat latitudinem extenſi, & remiſſi, quod eſt primum & principale propoſitum.

13 QVANTVM ad ſecundum dicendum eſt q̃ talis forma non eſt vna indiuiſibilitate, ſed continuitate, quod patet primo quia terminus motus acquiritur ſucceſſiue vt probatũ eſt. Sed indiuiſibile nõ poteſt acquiri ſucceſſiue, ſed neceſſario acquiritur totũ ſimul cũ nõ habeat partem & partẽ, ergo forma quæ eſt terminus modus eſt vna vnitate continuitatis & non indiuiſibilitatis.

14 Secũdo ſic, motus ad formam eſt fluxus formæ, vel forma fluens: Et ideo idem iudicium videtur eſſe de vnitate motus, & de vnitate formæ, ſed motus eſt vnus vnitate continuitatis ſuarum partium, & non vnitate indiuiſibilitatis, ergo forma quæ acquiritur per motũ non eſt vna vnitate indiuiſibilitatis ſed continuitatis.

15 Tertio per idem per Ariſtot. 6. Phyſ. vbi dicit q̃ in motu omnia ſunt indiuiſibilia, mobile, tempus, & terminus. qualiter autẽ qualitas quæ ſecundum ſe nõ eſt quanta, nec diuiſibilis poſſit habere continuitatem & diuiſibilitatem dicetur poſtea.

16 QVANTVM ad tertium videlicet vtrum partes ſecundum quas attenditur cõtinuitas & diuiſibilitas formæ ſint ſignabiles vel non, procedetur ſic. Primo ponetur opinio aliorum, & poſtea illud quod videtur verius de quæſtione. Quãtum ad primum dicunt quidam quòd forma intenſa differt à remiſſa præcedente, ſicut habens ipſum & plus, non ſecundum partes ſignabiles, ita quòd vna poſſit ſignanter diſtingui ab alia, ſed ſicut totum perfectionabile comprehendens aliqua non diſtincta in eo ſecundum partes ſignabiles. Et de hoc ponuntur duo exempla.

17 Primum eſt de conuerſione alimenti in nutritum, vbi materia aduenies non poteſt ſignanter diſtingui à præcedente. Et ſimiliter quando pellis efficitur maior per extenſionem, maioritas aduenies non poteſt diſtingui à præcedente, & idem ſi fiat per rarefactionem, quia corpus rarefactum fit maius & maioritas aduenies non poteſt diſtingui à quantitate præcedente. Simili modo dicunt q̃ forma efficitur intẽſior per hoc quòd toto primo accepto remanẽte illo quod ſuperuenit cedit in vnitatem

cum eo, nec diſtinguitur aliquo modo ſicut diuerſæ partes ſignabiles.

18 Hæc eſt opinio cum tota ſua declaratione. In hac autem opinione implicantur multa inconuenientia. Primum eſt, quia cõtradicit illi opinioni ſancti Thomę quã fingit ſe defendere. Hæc enim opinio dicit augmentum ſiue intenſionem formæ fieri per additionem alicuius de nouo aduenientis, quemadmodum fit mutatio per additionem materiæ alimenti ad materiam nutriti, vt clarè patet ex dictis eorum. Opinio autem doctoris quam tenentes prædictam opinionem dicunt ſe ſequi eſt patenter contraria.

19 Secundum eſt, quia ille modus quem ponunt eſt ſecundum ſe falſus. Quod patet ſic, quia realis additio eſt realiter diuerſorum. Idem enim non additur ſibiipſi, niſi forte ſecundum rationem, ſed qualitati præexiſtenti non poteſt aduenire noua qualitas realiter diuerſa à prima qualitate: ergo non poteſt eſſe additio qualitatis ad qualitatem. Probatio minoris. Si præcedenti qualitati poſſet aduenire noua qualitas realiter à præcedente diuerſa, hãc diuerſitatem habet vel ante ſuã additionem, vel in ſua additione, vel poſt ſuam additionem, non ante ſuam additionem, quia quod non eſt à nullo eſt diuerſum, idem enim & diuerſum ſunt differentiæ entis, ſed ſecunda qualitas ante ſuã additionem non eſt. Cùm enim qualitas nõ ſit niſi in ſubiecto, nec tranſeat de ſubiecto in ſubiectum, impoſſibile eſt qualitatem præexiſtere ſuæ vnioni ad ſubiectum in quo habet aliquando eſſe, nec hanc diuerſitatẽ poteſt habere in ſua additione, vel poſt, quia tũc eſt in eodem ſubiecto cũ qualitate diu præcedente, diuerſa autem accidentia eiuſdem ſpeciei non poſſunt ſimul eſſe in eodẽ ſubiecto, vt patet ex. 5. meta. Ergo &c.

20 Secundò ſic, quia ſi qualitas adderetur qualitati, aut hoc eſſet per modum informationis ita ꝙ prima informaretur per aliam vel econuerſo quod nõ eſt intelligibile, cùm vtraq; ſit forma vnius rationis cũ alia. Et inter tales non habet locum informatio, aut per modum aſſociationis, quod ſimiliter eſſe nõ poteſt, quiatunc homo ſimul haberet plures qualitates, nec eſſet augmentũ qualitatis, ſed multiplicatio, aut per modum tranſitus quod non poteſt eſſe ſecundum naturam, quia nullus actus, nec in actu quantũ ad actum ſuum tranſit naturaliter in alterum, niſi corruptione ſui, verbi gratia. Dicimus ꝙ aër tranſit in ignem per generationem, & alimentum in nutritum per nutritionem: Et vtrobiq; corrumpitur quicquid actualitatis eſt in eo quod dicitur tranſire. Cum ergo omnis forma ſit aliqua actualitas, impoſſibile eſt ꝙ trãſeat in quodcunq; niſi per ſui corruptionem, & ſic non remanebit eadem numero quę prius erat. Et cauſa eſt, quia actus diſtinguit & ſeparat. Et ideo impoſsibile eſt ꝙ actus aduenias actui ſi maneat quin ſit res diſtincta & ſignabilis aliquo modo. Non ſic autem eſt de pura potentia qualis eſt materia, quia pura potentia de ſe non diſtinguitur niſi à nihilo & ab actu, quia cum ſit ens qualecunq; diſtinguitur à nihilo quod nullo modo eſt ens: & cum ſit pura potentia diſtinguitur ab actu, ſed materia de ſe non diſtinguitur à materia, cum vtraq; ſit pura potentia & neutrum ſit actus nec nihil, imò cùm tota actualis entitas materiæ ſit ſua forma, tota actualis vnitas vel diuerſitas materiæ cũ materia eſt à forma, ab eodem enim eſt entitas, vnitas & diuerſitas. In fundamento enim materię quod eſt materia nihil eſt diſtinctum quantum eſt de ſe ſecundum commentatorem, propter quod alimentum aduenies materiæ nutriti ſub eadem forma penitus efficitur vnum cum ea, quia nec de ſe prius diſtinguebatur, ſed per formam vel formas quas prius habebant, forma autem quælibet de ſe diſtinguitur ab alia.

21 Et ideo nullo modo poteſt cedere in vnum penitus cum alio quin corrũpatur, vel ſi remaneat quin ſit aliquo modo diſtincta & ſignabilis, propter quod nullũ eſt ſimile quod iſti adducunt de materia alimẽti aduenientę materiæ nutriti & de forma.

22 Secundum etiam ſimile quod adducunt de extenſione pellis nihil penitus valet, quia quando pellis extenditur quantitas quantitati non additur, quia vel præexiſtẽs adderetur, vel alia quę de nouo fieret, nõ præexiſtẽs, quia nulla apparet præexiſtere quæ ab extẽdente accipiatur & præexiſtenti addatur, nec aliqua de nouo fit, quia omnis actio ad quamcunq; formã veram, & naturalem, aut eſt alteratio vel habet alterationem præuiam. Hic autem non apparet aliqua talis alteratio præuia: ergo in extenſione pellis maior quantitas apparet q̃ prius, non propter aliquam quantitatem additam ad præexiſtentem remanentem, ſed propter alteram vel vtranq; duarum cauſarum, vna eſt ꝙ pellis extenditur per talem modum quo cera extenditur, quod fit quando aliquę partes quæ prius ſibi iungebatur ſecundum latum per compreſsionem ceræ, iunguntur ſibi ſecũdum longum, & eodem modo partes pellis quæ ante extenſionem iunguntur ſibi aliqualiter ſecundum groſsiciem per extenſionem iunguntur ſibi ſecũdum longitudinem. Cuius ſignum eſt, quia pellis ſi extendatur, efficitur ſubtilior & minus ſpiſſa. Alia cauſa eſt, & potior ꝙ pellis eſt corpus poroſum & molle, & per extenſionem pori dilatantur ſecundum illam dimenſionem ſecundum quã pellis trahitur, & ſecundum aliam ſtringuntur. Verbi gratia, ſi pellis trahatur ſecũdum longum, pori qui forte prius erant rotundi efficiuntur figurę oblongę, & partes pellis ſecundum latũ iunguntur ſibi propinquius q̃ prius, & ob hoc pellis efficitur maior ſecundum longitudinem, et ſtrictior ſecundum latitudinẽ, aliud autem exemplum de extẽſione per rarefactionem petit principium. Idem enim dubium eſt de identitate caloris intenſi, & remiſsi, & de modo identitatis, ſicut de identitate maioris & minoris quantitatis ſequẽtis ad motũ rarefactionis quæ eſt vera alteratio, vt habetur. 4. Phy. Et ideo vtrunq; eſt æquè dubium, nec eſt verum quod ab iſtis opponitur.

23 DICENDVM eſt ergo ad articulũ iſtum quòd ſi partes ſignabiles vocentur ſolę partes continui, quæ ſimul accipi poſſunt, ſic forma intenſa & remiſſa non ſunt partes ſignabiles in aliqua vna forma, quia in eodem ſubiecto & ſecundum eandem partem non eſt poſsibile eandem formam ſecũdum ſpeciem ſimul eſſe intenſam & remiſſam, ſed hoc modo partes ſignabiles nimis ſtrictè accipiuntur. Si verò partes ſignabiles vocentur omnes illæ partes quæ in ſuo toto habent realem differentiam, ratione cuius verè poſsit dici ꝙ vna nõ eſt altera, quanuis ſint partes vnius numero, ſic forma intẽſa, & remiſſa ſunt partes ſignabiles vnius formę quæ in toto motu eſt vna continuitate, & ſi non ſimultate alium partium.

24 Circa quod aduertendum ꝙ qualitas quæ ſecundum ſe non eſt quanta nec diuiſibilis poteſt habere continuitatem & diuiſibilitatem dupliciter. Vno modo, quia extenditur quãtitate & continuitate ſubiecti ſui, ſicut calor ignis extenditur ſecundum quantitatem ignis, & albedo niuis ſecundum quantitatem niuis, & quia quælibet pars ignis eſt calida, & quælibet pars niuis eſt alba, & in qualibet parte ſubiecti eſt alia, & alia pars qualitatis, puta caloris vel albedinis quę cõſtituunt vnum calorem & vnam albedinem vnitate cõtinuitatis, ſicut partes ſubiecti conſtituunt vnum ſubiectum continuum. Et iſtud ſolum habet locũ in qualitatibus quę habẽt corpus quantum pro ſubiecto.

25 Alio modo poteſt aliqua qualitas habere continuitatem & diuiſibilitatem non à ſubiecto, nec ſecũdum partes ſubiecti, ſed ſecundum motum & partes motus, cuius eſt terminus, & per quem habet fieri in ſubiecto & acquiri, quia cùm quilibet motus habeat partes, quarum quælibet eſt motus, neceſſe eſt quòd ſicut duorũ motuum præciſe diuerſorum ſunt termini præciſe & ſimpliciter diuerſi, ſic omnium partium motus quarum quælibet eſt quidam motus diſtinctus partialiter ab alio, ſicut diuerſi termini partialiter diſtincti conſtituentes ſua continuitate vnum totalem terminũ ſecundum quẽ fit motus, & hæc continuitas differt à prima, quia partes primę continuitatis ſunt ſimul permanentes ſicut quãtitas ſubiecti eſt permanens. Sed partes ſecũdæ continuitatis non ſunt permanentes, nec ſunt ſimul duratione, ſicut nec partes motus, propter quod ſicut vna parte motus ſuperueniente aliæ deſinit eſſe, ſic eſt etiam in partibus formę quæ intenditur ꝙ vna abiicit aliam ab eodem ſubiecto. Et quãuis rationes quæ adducẽ ſunt in arguendo ad quæſtionem ſatis efficaciter hoc probent, tamen poſſunt aliæ adhuc adduci ad probandum idem.

26 Prima

26 Prima talis est, in omni motu terminus à quo abii citur & terminus ad quem acquiritur, sed in motu intensionis terminus à quo est forma remissa, terminus verò ad quem est forma intensa, ergò in tali motu forma remissa abiicitur, & forma intensa acquiritur, & sic est alia & alia forma.

27 Ad hoc respondent quidam ꝙ in motu intensionis terminus à quo non est forma quantum ad id quod est, quia sic manet, sed quantum ad priuationem perfectionis quæ est in forma intensa, & sic non manet.

28 Sed istud non valet, quia sicut patet ex primo Phy sicorum ad transmutationem non pertinent per se & intrinsecè, nisi subiectum & terminus à quo & terminus ad quem, sed ad motum intensionis requiritur per se forma remissa quantum ad essentiam formæ, quia motus intensionis non potest esse in non habente formam, ergo cum ipsa non sit subiectum, nec terminus ad quem relinquitur quòd ipsa secundum id quod est essentialiter sit terminus à quo qui abiicitur.

29 Item priuatio quæ dicitur esse terminus à quo aut habet pro immediato subiecto formam remissam aut subiectum formæ. Non subiectum formæ, quia tunc subiectū formę posset habere priuationem illam sine forma, & per consequens posset sine ea moueri motu intensionis quod est falsum, si forma est eius subiectum, sequitur ꝙ ipsa sit subiectum perfectionis oppositę, quia idem est subiectum priuationis & habitus, & sic illa perfectio non esset idem cum forma, quia idē non est subiectum sui ipsius quod est falsum & cōtra eos: ergo & idem, ex quo sequitur, videlicet ꝙ forma secundum id quod est nō sit terminus à quo, sed priuatio perfectionis quæ est in forma intensa.

30 Item idem est terminus ad quē remissionis qui est terminus à quo intensionis, quia isti motus se habent ex oppositō, sed terminus ad quē remissionis non est sola priuatio, sed forma positiua. Minor probatur: quia actio illa est positiua, & ad positiuum terminū, quæ est à principio positiuo agente ex necessitate naturæ, sed actio per quā frigus aquæ remittitur per calorem ignis est à principio positiuo, scilicet à calore agente ex necessitate naturæ: ergo est positiua, & ad terminū positiuum, quod de se natū est agere, nec potest actionem suspendere, eò ꝙ agit de necessitate naturæ si aliquid agit, agitur positiuum & nō priuatiuum, nisi quatenus ad positiuum sequeretur aliquid priuatiuum: Semper enim principium actionis per se & eius terminus sibi inuicem correspondēt. Secus esset si in potestate sua esset subtrahere suā actionē. Si enim in potestate solis esset subtrahere suam influētiam, tunc huiusmodi non quidem actionis, sed subtractionis terminus esset priuatio (scilicet tenebra) sed nullius agentis ex necessitate naturę potest esse terminus priuatiuus, nisi totaliter impediatur eius actio: Et tunc nec est ibi dare terminum nec actionem: in motu autem remissionis frigiditatis aquæ per calorem ignis nō potest dici ꝙ actio caloris totaliter impediatur. Alioquin non esset remissio frigiditatis aquæ: quare, &c.

31 Secunda ratio est talis, agens intendens aut imprimit aliquid diuersum à præcedente, aut non: Si non, ergo nulla variatio est in intēsione quod est cōtra sensum: si sic, ergo forma intensa quam imprimit est diuersa à præcedente remissa, & ex hoc vlterius, sequitur ꝙ illa remissa corrumpatur, quia duræ formæ eiusdem speciei non sunt simul in eodem subiecto.

32 Ad hoc dicunt illi quòd imprimere aliquid diuersum à præcedēte potest esse dupliciter, vno modo, quia facit formam omnino distinctam: Et hoc modo intendens non imprimit aliquid diuersum à præcedēte. Alio modo, quia facit præcedens perfectius, & sic facit diuersum à præcedēte modo quo idem magis perfectum differt à seipso minus perfecto. Si autem fiat vis in nomine impressionis posset dici quòd non imprimit de nouo, sed impressum perficit: & sic agit.

33 Ista responsio in multis deficit, primo quia discordat à positione istorum: ponunt enim ꝙ sicut materia alimenti aduenit materiæ nutriti, sic per actionē intendentis aduenit aliquid priori formæ, & constat ꝙ materia alimenti antequam adueniat nutrito, est totaliter alia à materia nutriti. Et similiter oportet in intēsione formę si fiat per illum modum quem isti ponunt, scilicet per additionem alicuius de nouo aduenientis, quia noua actio & totaliter alia habet nouum terminum totaliter alium, sed actio intendētis formā est noua & totaliter alia ab actione producentis formam, & quādoq; cadit inter ipsas multum tempus medium: ergo forma quę est terminus intensionis est totaliter alia à forma priore, quæ fuit terminus prædictę productionis. Si ergo intēdens formam aliquid imprimit, illud est totaliter diuersum à præcedente. Vnde multo melius tenuissent positionem suam, si dixissent ꝙ illud impressum est totaliter diuersum, sed sui additione cadebat in idem cum priore, quanuis hoc dictum sit falsum, & impossibile secūdum cursum naturæ, vt prius probatum fuit. quòd autem secundo dicitur ꝙ intendēs formam nihil imprimit, sed impressum perficit & sic agit, ex presisius contradicit positioni eorum q̄ primum, quia isti expresse dicunt quòd per intēsionem aliquid superuenit priori formæ, & modo dicunt ꝙ nihil, aliquid autem & nihil expresse contradicunt.

34 Item si nihil imprimit sed perficit & sic agit, ergo perficit per nihil, & agit nihil agendo, quæ omnia sunt absurda & impossibilia.

35 Item perfectio formæ est aliquid positiuum, aut ergo est idem cum forma quantum ad essentiam formę, aut aliud. Non aliud tam secundum istos q̄ secundum veritatem: ergo idem est: ergo quod causat nouam perfectionē causat nouam formam quantū ad essentiam formæ, primum fit per intensionem, ergo & secundum.

36 Tertia ratio talis est, essentia essentialiter variata non est eadem essentia, sed forma intensa & remissa dicūt essentiam formæ essentialiter variatā. ergo forma intensa & remissa non sunt eadem essentia. Maior patet, quia idem manens idem, vt sic nō est variatum, propter quod essentia manens eadē essentia non variatur essentialiter: Et si variatur essentialiter, non manet eadem essentia. Minor similiter probatur, quia cùm perfectio formæ sit ipsa met essentia formę variatio perfectionis formæ est variatio essentię formæ & essentialis: quare, &c.

37 Ad hoc respōdent qui prius & vt prius quòd essentiam formæ variari etiam essentialiter potest esse dupliciter. Vno modo sic ꝙ sint plures formæ totaliter diuersæ, & hoc non facit quælibet essentialis variatio potissimè illa quæ est secūdum intensionem & remissionē. Alio modo quòd sint sic diuersæ ꝙ vna contineat aliquam perfectionem quā non continebat alia remanente tamen vtroq; eadem essentia, & sic est in proposito.

38 Ista autem euasio & omnes consimiles friuolę sunt: & stant in verbis sine re, quia quādocunq; aliqua sunt idē realiter adæquatę & conuertibiliter à quocunque differt vnū & reliquum, sed in forma intensa, essentia formæ, & eius perfectio sunt idem realiter adæquatę & cōuertibiliter, quia nō est aliud neq; secundum totū neq; secundum partem essentia formæ & eius perfectio, sed sunt penitus idem: ergo cùm forma intensa differat secundum istos à remissa ratione maioris perfectionis, siue quantū ad perfectionem necesse est vt differat quantum ad essentiam.

39 TENENDVM est ergo quòd forma intensa & remissa acquisitę per motum possunt esse partes vnius formæ numero, & quæ non est vna indiuisibilitate, sed continuitate suarum partium quæ non sunt simul, sed successiuè & vna superueniente alia definit esse & hoc modo signari possunt.

40 De charitate autem de qua principaliter quæstio mota est dicendum est ꝙ si Deus augmentet eam per verum motum cōtinuum sicut etiam potest si vult, idem dicendum est quod de qualitatibus corporalibus dictū est. Si verò Deus augmentet charitatem per subitam influentiam sicut probabilius est dicere, necesse est charitatem remissam & intensam esse omnino distinctas secundum numerum, nec possunt esse numero quocunq; modo verę vnitatis. Cuius ratio est quia sola cōtinuitas motus est ratio vnitatis partiū formæ acquisitæ per motū. Cum ergo tollitur motus tollitur ratio vnitatis, & cōtinuitatis partium formę quæ secundum se nō habet quantitatem, nec partialitatem. Hoc autē est in charitate quando per subitam influentiam infunditur & augetur: quare, &c.

41 Rationes principales quæ adductæ ſunt ad probandum q forma intenſa & remiſſa non ſunt eadem forma ſecundum numerum concedendæ ſunt pro quanto probant q forma intenſa & remiſſa mutuo ſe expellunt tanq̃ partes vnius continui ſucceſſiui ſicut in corpore quæſtionis expoſitum eſt, ſed non probant quin tota forma cuius illæ ſunt partes ſit vna numero continuitate.

42 AD Rationes in oppoſitum reſpondendū eſt: ad primam cū dicitur q ſi intenſum & remiſſum eſſent diuerſæ formæ ſequeretur q in quolibet motu intēſionis eſſent infinitæ formæ. Dicendum eſt q ſicut in quolibet motu ſunt infinitæ partes motus in potentia & vniuerſaliter in quolibet continuo, ſic in forma quæ per motū ſucceſſiuè & continuè acquiritur, ſunt infinitæ formæ partiales quæ in ſua continuitate cōſtituunt vnā totalem formā ſecundum quā tota ſucceſſio motus acquiritur, tamen ſecundū nullam earum eſt actu mutatum eſſe, niſi ſecundum finalem gradum ad quem terminatur motus, & hoc non eſt inconueniens imo neceſſarium q infinitæ formæ in potentia per modum partium continui ſint in qualibet forma quæ per motum acquiritur.

43 Ad ſecundum dicendum eſt q forma remiſſa quæ ante motum erat in ſubiecto ſub eſſe fixo abiicitur in inſtanti, ſequens tamen forma non introducitur in inſtanti ſed in tempore, ſicut enim per motum localem contactus mobilis cū alio corpore ſecundum ſui vltimum ſoluitur in inſtanti, quia erat ſecundum indiuiſibile, proceſſus verò mobilis ad quemcunq; locum eſt ſucceſſiuus, quia omnis locus quantitatem habet, ſic receſſus ſubiecti à forma remiſſa quæ prius erat in ſubiecto ſub eſſe fixo & indiuiſibili in inſtanti, acquiſitio verò formæ ſequentis per motū cū habeat latitudinem continuitatis, fit in tempore.

44 Ad tertium dicendum q frigidum remittens calidum aliquid imprimit non per ſe ſolum, ſed cū calido coagente, vel conſeruante calorē priſtinū, ſicut enim calidū & frigidum de nouo appropinquata eidem paſſiuo cauſant tepidum nō alterum tantum, ſed vtrumque, ſic frigidum ſuperueniens agenti & conſeruanti calorē circa idē ſubiectum agit vna cum ipſo remiſſiorem calorem, non q ſeorſum vnū cauſet calorem & aliud frigus, ſed ambo tenentia locum vnius agentis agunt effectum vtriq; proportionabilem ſecundum modum ſuæ virtutis.

QVÆSTIO OCTAVA.

Vtrum charitas augeatur per quemlibet actum meritorium.

Tho. 1.2. q. 114. ar. 8. ad. 3. & 2.2. q. 24. ar. 6.

AD quartum ſic proceditur. Et arguitur q charitas augeatur per quemlibet actum, quia quod poteſt facere maius poteſt & minus, ſed maius eſt mereri vitā æternam q̃ augmentum charitatis. Cum ergo per quemlibet actum informatum charitate homo mereatur vitam æternam, videtur quòd fortiori ratione mereatur augmētum charitatis.

2 Item aut primus actus aliquid operatur ad augmentum habitus aut non, ſi ſic eadem ratione ſecundus & tertius, & quilibet alius, ſi non, eadem ratione nec ſecundus nec tertius, nec quilibet. igitur aut habitus nunquā augebitur quod eſt manifeſtè falſum, aut augebitur per quemlibet actum.

3 IN CONTRARIVM eſt, quia habitus habet augmentari & generari ex eiſdem, vt patet ex. 2. Ethi. ſed charitas nō generatur in nobis ex actibus noſtris, ſed eſt à ſolo Deo eam influente, ergo per nullum actū noſtrum poteſt augeri.

4 RESPONSIO. Videnda ſunt tria, primum eſt qualiter ſe habent differenter actus noſtri ad habitus infuſos, & ad acquiſitos in generatione & augmento eorū. Secundum eſt quòd quilibet actus conformis habitui acquiſito generat ipſum vel generatum prius augmentat. Tertium eſt quomodo ſe habeāt actus noſtri ad augmentum charitatis.

5 QVANTVM ad primum ſciendum eſt quòd habitus acquiſiti cauſantur ex actibus noſtris. Infuſi autem non, ſed tantum à Deo, propter quod actus noſtri ſe habēt ad habitus acquiſitos aliqualiter effectiuè, ad charitatem autem & ad habitus infuſos non: ſed tamen diſpoſitiuè per modum meriti. Et hoc tam reſpectu infuſionis, quàm reſpectu augmenti. tamen ex eiſdem fit acquiſitio & eius augmentum.

6 QVANTVM ad ſecundum ſciendum quòd non eſt alia difficultas de augmento habituum acquiſitorum ex actibus q̃ de augmento aliarum qualitatum recipientium magis & minus. In omnibus enim ex vno actu nō quocunq;, ſed habente effectum poſitiuum, generatur habitus vel qualitas ex quolibet ſimili augmentatur, quod patet ſic: Omne enim paſſiuum dum patitur ab agēte recipit aliquam impreſſionem, quia non eſt intelligere paſſionem propriè dictam ſine abiectione & receptione, nec impropriè dictam ſine receptione, actus enim conformis habitui agit in potentiā quę nata eſt perfici per habitum vel obiectū mediāte actu, vel illud quod eſt cauſa actus, ergo aliquid imprimit in potētiam. Nunc eſt ita q quando impreſſio facta ab vno agente non abſorbetur aut totaliter corrumpitur quouſq; appropinquat eidem paſſo cōſimile agens, illud ſecundū agens ſua impreſſione augmentat prius impreſſū. Si verò impreſſio prioris agētis abſorbeatur prius, tunc ſecūdum agens de nouo facit ſuā impreſſionem per modum ſuæ virtutis. Impreſſio ergo facta per primum actum aut manet vſq; ad aduētum ſecundi, aut non. Si maneat illud augmentatur per ſecundum, ſi non maneat, quæram eodem modo de impreſſione facta per ſecundū & ſic de aliis, & ſequitur ſi nō maneat q nunquā generabitur habitus. Si verò maneat iam generatus eſt habitus per talem actum & per quemlibet actum alium augmentatum. Cum enim habitus & quæcunq; qualitas ſit forma ſimplex oportet q vnico actu acquiratur quantum ad id quod eſt per eſſentiam: quod dico pro tanto quia quantum ad completam rationem habitus non eſt ſic, habitus enim & diſpoſitio licet ſint vna res per eſſentiam differunt tamen in hoc, quia illud idem quod dicit diſpoſitio per modum imperfecti inſtabilis dicit habitus per modū ſtabilis & perfecti, quia ergo vnus ſolus actus non poteſt ſuam impreſſionem facere ſubeſſe perfecto & ſtabili potiſſime vbi præexiſtit contraria diſpoſitio potentiæ ideo quod generatur ex vnico actu potius dicitur diſpoſitio quàm habitus.

7 DE TERTIO ſciendum q non omnis actus ex charitate procedens meretur augmentum charitatis, ſed ſolum illi qui ſunt ſecūdum proportionem charitatis informantis voluntatem, vel excellentiores, puta ex toto conatu voluntatis. Cuius ratio eſt, quia ille ſolus dignus eſt accipiendis qui bene vtitur iam acceptis, ſed habēs habitum iam intenſum & remiſſe operans non vtitur debito modo ſuo habitu, quia actus non proportionatur intenſioni habitus, ergo per tales actus non meremur augmentum charitatis, ſed ſolum per illos qui excellunt vel adæquant ipſum habitum.

8 AD PRIMVM argumentum dicendum q maius eſt mereri augmentū charitatis, q̃ vitam æternā, quia per illum actum per quem meremur augmētum charitatis meremur vitā æternā, & aliquid aliud ſcil cet charitatis augmentum & nō econuerſo. Non enim per omnem actum per quē meremur vitam æternā meremur augmentum charitatis.

9 Ad ſecundum dicendū quòd habitus acquiſitus cauſatur ex vnico actu quantum ad eſſentiam habitus & per quemlibet actum ſequentem augetur. De habitu autem infuſo vt eſt charitas ad quem ſe habent actus noſtri ſolum meritoriè non eſt ſic, quia per illos actus ſolum meremur augmentum habitus qui ſunt proportionati habitui vel excellentiores & cauſa dicta fuit. Argumentū in oppoſitum ſolum probat q charitas non augetur ex actibus noſtris effectiuè quod conceditur.

QVÆSTIO NONA.

Vtrum charitas poſsit augeri in infinitum.

Tho. 22. q. 24. ar. 7. de Aliaco. q. 1. 9. ar. 3.

QVinto quæritur, vtrum charitas poſsit augeri in infinitum. Et videtur quòd ſic, quia bonus ſaltem in via ſemper poteſt proficere, vt dicit gloſ. Philip. 3. ſed non eſt profectus ſine augmento charitatis: ergo charitas ſaltem in via ſemper poteſt augeri.

2 Item

2 Item si charitati repugnaret augeri etiam in infinitum, hoc esset ex parte agentis vel ex parte subiecti recipientis, vel ex limitatione ipsius charitatis, non ex parte agentis, quia Deus qui charitatē infundit & auget est infinitæ virtutis, & potest semper plus & plus infundere, nec ex parte capacitatis subiecti, quia in volūtate est duplex capacitas respectu charitatis, scilicet proxima & remota. Proxima est ex actibus nostris, quibus reddimus nos dignos augmento charitatis. Remota verò est nuda potentia voluntatis, ex parte primę capacitatis non est necessarium augmentū charitatis habere finē, quia quanto plus augetur charitas, tanto plus crescit talis capacitas. Actus enim qui sunt ex maiori charitate reddūt nos digniores augmento charitatis. Nec ex parte secundæ, quia potētię passiuæ finitæ nō repugnat perfici in infinitū successiuè, sic quòd nunquā fit deuentum ad infinitum actum, neq; respectu perfectionū diuersarum specierū, sicut quantitas est in potentia ad infinitas figuras successiuè, puta ad trigonum & tetragonum; & sic deinceps, neq; respectu eiusdem formæ dummodo formæ nō repugnet augeri in infinitum, quòd autē non repugnet charitati talis infinitas patet, quia limitatio secundum speciem nō repugnat infinitati graduū in eadem specie, quia limitatio secūdum speciem ponit rem in gradu, à quo nō potest se extendere ad perfectionem alterius speciei, sed nō impedit quin infra speciem possit semper plus & plus intendi non ponendo terminum in eadem specie: ergo ex nulla parte repugnat charitati augeri in infinitum.

3 IN CONTRARIVM arguitur sic, charitas meretur augeri, vt aucta mereatur perfici: sicut dicit Augu. ad Bonifacium, sed illud quod potest in infinitum augeri non potest perfici, nisi fiat actu infinitum quod reputatur impossibile potissimè in qualitatibus: ergo charitas non potest in infinitum augeri.

4 RESPONSIO. Circa quæstionem istam est triplex modus dicendi. Primus est quòd charitas & vniuersaliter omnis forma suscipiens magis & minus potest augeri in infinitum, sic tamen quòd nunquā est deuenire ad infinitum actu.

5 Secundus modus est q̄ charitas specialiter (sed non omnis forma generaliter) potest habere tale augmentū.

6 Tertius est quòd nec charitas, nec aliqua qualitas potest augeri in infinitum, sed est deuenire ad supremū gradum perfectionis vltra quem nec charitas, nec alia forma reperiri potest. Ratio primi modi est, secunda ratio prius posita in arguendo ad quæstionem. Illa enim æquè probat de omni forma suscipiēte magis & minus quòd possit augeri in infinitum, saltem virtute diuina sicut de charitate, vt patet consideranti virtutem rationis.

7 Ratio secundi modi est, quia magis & minus sunt per accessum maiorem & minorē ad terminum, vbi ergo terminus distat in infinitum ab antecedente, accessus poterit esse infinitus, & ratio accedēti infinita, sed terminus rationalis creaturæ (scilicet Deus) distat in infinitum à creatura: ergo accessus potest esse infinitus, & ratio accedendi infinita, charitas autē est ratio accedendi ad Deū: quare &c. Cōfirmatur hæc ratio per exemplum. Si enim locus sursum distaret in infinitum quocunq; motu dato posset dari maior. Similiter est in proposito vt videtur. Item in numeris est processus in infinitum propter infinitum recessum ab vnitate, ergo in charitate est processus in infinitum propter accessum infinitum ad Deum.

8 Ratio tertii modi est multiplex, vna est, quia omnis natura quæ est deducibilis de paruo ad magnum, si non habet terminum in maximo non habet terminū in minimo (vt patet in magnitudine molis; in qua sicut est possibile processus in infinitum augmentando quantū est ex parte quantitatis, nec est dare terminum in maximo, sic est possibilis processus in infinitū diminuendo, quantum est ex parte quantitatis, nec est dare terminū in minimo,) sed in omni forma recipiēte magis & minus est dare terminum in minimo ex ipsa natura formæ, nec est ex illa parte possibilis processus in infinitum: ergo in omni tali forma est dare terminum in maximo, nec est possibilis processus in infinitum. Maior probata est, minor declaratur, quia si per motum diminutionis & remissionis non esset deuenire ad infinitum gradum, in quo forma posset saluari, sed semper esset inuenire imperfectiorē gradum, tunc actio calidi remittentis frigidum posset procedere in infinitum, hoc autem esset incōueniens, quia calidum posset sic in infinitum agerere, & nunquam introduceret calorem semper remanente frigiditate in subiecto.

9 Secundò, quia. 8. Phys. vult Philos. quòd nullus motus alterationis potest esse infinitus, sed motus intēsionis & remissionis est motus alterationis: ergo nullus talis motus potest tendere in infinitum. Tertiò patet sic, idem inter terminos signatos & finitè distātes impossibile est motus procedere in infinitum, sed albedo & nigredo, vel calor & frigus accepta secūdum aliquem gradum signatum sunt termini finitè distantes, ergo impossibile est q̄ inter istos terminos aliquis motus possit procedere in infinitum. posset autem si forma posset remitti in infinitum, ergo illud est impossibile, quare & ipsum augeri in infinitum est impossibile.

10 Item natura generis magis requirit pluralitatem graduum specificorū quàm natura formæ specificæ requirit pluralitatē graduum intensionis & remissionis. quod patet ex hoc, quia nulla natura generis est sine pluralitatē specierum actu ente vel possibili: multæ autē formæ specificæ sunt, quæ non habent aliquam graduū latitudinem, nec habere possunt, vt declaratū fuit prius, sed intra naturam generis non potest procedi in infinitum in pluralitate graduum specificorū, sed est dare supremū & infimū, vt in genere animalis supremus gradus quo nec est, nec esse potest in genere animalis altior est natura humana; infimus verò in aliqua specie, licet sit nobis ignota & in genere coloris album & nigrū, & vniuersaliter in omni genere habente sub se veram cōtrarietatem extremæ contrarietatis quæ maximè distant, claudunt inter se tanquam supremum & infimum omnes gradus sub genere possibiles. Igitur vt videtur omnes gradus possibiles sub forma specifica clauduntur fortiori ratione inter supremum & infimum, propter quod nō potest esse in eis processus in infinitum, & hoc non solum est verum in specie bus specialissimis quæ sunt in genere infimo, sed etiā in omnibus speciebus quę sunt sub supremo genere substantiæ, vt infra patebit, quòd autem dictum est prius de qualitatibus in generali, scilicet quòd non possunt augeri in infinitum puto quòd verificetur de charitate: nec appareret quid obuiet præter ea quæ dicta sunt pro confirmatione secundę opinionis quorū solutio postea apparebit. Pro hac opinione est dictum Augustini in Enchir. vlt. ca. vbi dicit quòd charitas crescit donec perueniat ad eam magnitudinem qua maior esse non possit.

11 AD PRIMVM argumentum dicendū quòd bonus in via semper potest proficere secundū cōmunē cursum qui inuenitur in bonis, quia secundū quosdam ex ordinatione diuina charitas nunquā habetur hic perfecta, sed est tanta charitas patriæ in minimo beato vt nulla charitas viatoris æquetur ei: & secūdū hoc exponūt illud quod Dominus dixit de Ioanne, Mat. 11. Qui minor est in regno cœlorum maior est illo; tamen considerādo naturam charitatis secundum se, viator si diù procederet viuendo & semper proficeret in charitate tantum posset viuere & tantum proficere quòd charitas sua æquaretur charitate viatoris cuiuscunq;, & etiam comprehensoris: vel potest dici quòd quilibet bonus in via semper potest proficere vel quo ad augmentum charitatis, vt imprefectè, vel quo ad numerum actuum charitatis perfectè, sed illa multiplicatio actuum non merebitur augmentū charitatis iam existentis in suo termino.

12 Ad secundū patet solutio ex dictis in corpore quæstionis, scilicet quod omni qualitati suscipienti magis & minus repugnat infinitas gradus in eadem specie vt aliqualiter declaratum est.

13 Ad rationem quæ probat specialiter de charitate q̄ possit in infinitum augeri respondendum est. Cùm enim dicitur quòd vbi terminus distat in infinitū ab accidente potest accessus esse infinitus. Et ratio accedendi infinita. Dicendum quòd verū est in accessu successiuo & respectu termini sic distantis quòd non attingitur aliqua pars talis accessus, vt patet in exemplo adducto de motu sursum, si locus sursum distaret in infinitū: sed in proposito nostro accessus ad deum per charitatem nō est illo modo

ſucceſſiuus, imò quolibet actu charitatis quantumcunq; indiuiſibili Deus attingitur vt obiectum, quia aliter non eſt attingibilis terminus à nobis. Cùm ergo attingatur Deus actu etiã indiuiſibili nõ oportet propter acceſſum ad ipſum ponere infinitatem in acceſſu, & ſi eſſet ſucceſſiuus acceſſus, & infinitus, tamen nõ ſequeretur q̃ charitas quæ eſt ratio accedendi poſſet eſſe infinita, ſicut nõ oportet quòd grauitas eſſet infinita dato quòd locus deorſum diſtaret in infinitum & motus deorſum ad ipſum eſſet infinitus. Idem enim manens idem ſemper poteſt idem facere, & ſi maneret in infinitum poſſet facere idẽ in infinitum, propter quod grauitas finita ſicut & charitas finita, quandiu maneret poſſet cauſare acceſſum ad terminum quantumcunq; diſtantem. Si verò dicatur q̃ diſtantia termini ſcilicet, Dei à creatura in infinitum eſt cauſa acceſſus poſſibilis ad ipſum in infinitum non ſic q̃ nunquam attingatur quantumcunque creatura accedat, ſed quia quantumcunq; attingatur tamen plus in infinitum eſt attingibilis: non enim poteſt Deus tantũ diligi à creatura quin dato quocunq; termino adhuc ſit plus diligibilis. Dicendum quòd licet Deus ſit diligibilis in infinitum tanquam bonum infinitum, tamen creatura non eſt dilectiua in infinitum cùm ſit virtutis finitę, Deus tamen diligitur à ſeipſo infinitè.

QVÆSTIO DECIMA.

Vtrum charitas poſſit diminui.

Tho. 22. q. 24. ar. 10. de Palude In. 3. d. 28. q. 3.

POſtquàm quæſitum eſt de neceſſitate charitatis & de eius augmento, hic quæritur de eius diminutione. Et arguitur quòd poſſit diminui quia formæ naturales quæ poſſunt intendi poſſunt remitti, ergo ſimiliter eſt in habitibus infuſis: ſed charitas quæ eſt habitus infuſus poteſt intendi, ergo poteſt remitti.

2 Item illa quæ ſunt eiuſdem rationis in eſſendo ſunt eiuſdem efficaciæ in agendo, licet proportionabiliter, ita quòd illud quod natum eſt corrumpi à maiori ſaltẽ natum eſt diminui à minori, ſed cupiditas maior & minor ſunt eiuſdem rationis cùm ex eodem procedãt, cùm ergo maior cupiditas quæ in peccato mortali charitatem omnino corrumpat, videtur quòd minor cupiditas quæ eſt in veniali eam diminuat.

3 CONTRA. ſi charitas poſſit diminui hoc eſſet per peccatum mortale vel veniale. Non per mortale quia illud non diminuit charitatem, ſed omnino corrumpit. Nec per veniale quia tunc tantum poſſent multiplicari venialia quòd totaliter tollerent quia omne finitum tandem conſumitur ablato aliquotiens ab eo aliquo finito, hoc autem eſt impoſſibile quia tunc per ſola venialia homo poſſet damnari, quare &c.

4 RESPONSIO. circa eſſentiam habituũ ſupernaturalium quos infuſos dicimus nihil omnino poſſunt actiones noſtræ bonæ vel malę niſi meritoriè quo ad generationem vel corruptionem, augmentum vel diminutionẽ, ſed omnia ſunt effectiuè à Deo. Et ideo quòd actu diminuatur ſi contingat hoc erit ex actibus noſtris meritoriè, & à Deo effectiuè, quòd autem habitus talis ſit diminuibilis oportet quòd ſit ex natura habitus.

5 Quibus ſuppoſitis videnda ſunt duo. Primum eſt an charitas poſſit diminui. Secundum eſt vtrum aliquando diminuatur ſecundũ actum, quòd autem poſſit diminui quantum eſt de natura ſua omnes concedunt, ſicut quòd poſſit augeri & rationabiliter, quia omnis forma quę nõ conſiſtit in indiuiſibili, ſed habet latitudinẽ diuerſorum graduũ in quibus natura eius poteſt ſaluari talis forma ſicut poteſt per agẽs deduci de imperfecto gradu ad perfectum ſic quantum eſt de ſe poteſt reduci de perfecto ad imperfectionem, ſed charitas eſt huiuſmodi vt dictũ eſt prius, ergo ſicut charitas educitur de imperfecto gradu ad perfectiorẽ per augmentum ſic poteſt reduci de perfecto ad imperfectiorem per diminutionem.

6 Vtrum autem quandoq; diminuatur actu, duplex eſt opinio: vna quorundã dicentium quod ſic. Quorũ ratio eſt iſta quia deus nõ eſt cauſa corruptionis charitatis, niſi per auerſionẽ volũtatis à Deo, quia ſicut voluntas à Deo omnino auertitur per peccatũ mortale, ſic aliqualiter per peccatũ veniale & ſi nõ omnino, dicente Aug. lib. confeſſionum. O magne minus te amat, qui tecũ aliquid amat, quod non propter te amat. In peccato autem veniali creatura amatur non propter Deum, quia ſi propter Deũ nullum eſſet peccatum, ergo videtur quòd ſicut propter totalem auerſionem quæ à Deo eſt in peccato mortali charitas corrumpitur, ſic propter partialẽ quæ eſt in peccato veniali charitas diminuitur. Pro hac opinione videtur eſſe Aug. 83. quæſt. dicens, q̃ venenum charitatis eſt cupiditas. Vbi autem magna cupiditas parua charitas, & vbi nulla cupiditas perfecta charitas. Ex quo patet quòd ſecundum augmentũ cupiditatis eſt diminutio charitatis. Conſtat autem quòd ſæpè augmentatur cupiditas, ergo ſæpè minuitur charitas.

7 Item illud quòd facit quòd à principio minor charitas infundatur facit quòd charitas habita minoretur. Sed peccatum veniale vel multitudo eorum ſi eſſet in homine antequam charitas infunderetur faceret quòd minor charitas daretur, ergo habita charitate faciunt quòd minoretur.

8 Item demus duos qui ſint in æquali charitate, quorum vnus peccet venialiter, alter non, non eſt probabile quòd vterq; eorum ſit æqualiter Deo charus. Sed ille magis qui nõ peccat, & ille minus qui peccat. Sed minus eſt charus qui minus habet charitatem: ergo &c.

9 Ad rationem in oppoſitũ reſpondent iſti q̃ venialia diminuunt charitatẽ, nunquam tamen per ſola venialia corrumpitur, ſed venialia totiens iterari poſſunt q̃ cauſabunt talem diſpoſitionem quòd ſi homo procedat vltra ſecundum illam diſpoſitionẽ non poterit exire in actum quin incidat in talem contemptum & libidinem ſic improbam quòd erit peccatum mortale, per quod charitas corrumpetur & nunquàm per aliquod veniale.

10 Quicquid ſit de concluſione illud tantum quod dictum eſt in ſolutione argumenti nõ valet propter multa. Primò quia non oportet dare talem habitũ vel diſpoſitionem in nobis. Cuius ratio eſt, quia omnis diſpoſitio & habitus cauſatur ex actibus qui ſunt vnius rationis. Ex actibus enim diuerſarũ rationũ nullus habitus cauſatur. Si enim quis ſemel intẽperatè concupiſcat: deinde timeat vbi non eſt timendum, & poſtea iniuſtè agat. Ex huiuſmodi actibus nunquã cauſabitur aliquis habitus, ſed ex frequenter intemperatè cõcupiſcere cauſatur habitus intemperantię, & conſimiliter ex aliis actibus eiuſdẽ rationis frequentatis cauſatur habitus correſpõdens. nunc eſt ita q̃ peccata venialia, quibus homo poteſt peccare non ſunt vnius rationis, ſed diuerſarũ: nec oportet quòd peccans venialiter peccet iteratione ſimiliũ actuum. Sed poteſt peccare modo ſecũdum vnam ſpeciem peccati venialis, modo ſecundum aliam: ergo non eſt neceſſe ex peccatis venialibus cauſari in nobis aliquam diſpoſitionẽ vel habituum qualem iſti ponunt.

11 Secundò, quia dato q̃ cauſetur in nobis talis diſpoſitio non eſſet neceſſe hominibus ab ea recedere, vel ſecũdum eam procedere, quod patet faciliter ex iã dictis, quia illa diſpoſitio eſſet cauſata ex peccatis venialibus vnius ſpeciei, ſed ſecundũ talem diſpoſitionẽ non eſt neceſſe hominem procedere vt peccet, nec ab ea recedere, ſed poteſt ſecundũ alias ſpecies venialiũ peccare, quod faciẽdo neq; procedit ſecundũ diſpoſitionẽ talẽ, nec ab ea recedit. Tertiò, quia dato q̃ homo procederet ſecundũ talem vel talẽ diſpoſitionẽ non eſſet neceſſe q̃ peccaret mortaliter, quia habitus & diſpoſitio inclinãt per ſe ſolũ ad actus ſimiles illis ex quibus generati ſunt, ſed talis diſpoſitio generata eſt ex actibus peccatorũ venialiũ vt tu dicis: ergo ſolum inclinat per ſe ad peccandũ venialiter & non mortaliter.

12 Item in actum deliberatũ qui plenè eſt in poteſtate voluntatis, nec habet aliquam colligantiam ad aliquid præexiſtens non eſt neceſſarium voluntatem exire: ſed actus peccati mortalis eſt actus deliberatus. Eſt etiã plenè in poteſtate voluntatis, nec habet neceſſariam colligantiam ad diſpoſitionem tãtam ex peccatis venialibus, vel

da illam, quia de se nulla apparet: ergo non est necessarium voluntatem exire in talem actum quantumcunque à præcedente dispositione non recedat.

13 Quartò, quia concessis omnibus quæ isti ponũt, adhuc tamẽ in nullo soluta est ratio. Arguã enim faciendo talẽ consequentiã: peccata venialia diminuunt charitatẽ: ergo si semper multiplicarentur finaliter tollerent eam: consequens est falsum, scilicet charitatẽ posse tolli per venialia: consequentia autẽ de se patet, quia omne finitum per ablationem alicuius finiti tandem consumitur.

14 Sed adhuc posset dici aliter quã prius, videlicet ꝙ si charitas posset in infinitum augeri ipsa posset similiter in infinitũ minui sicut continuũ quod crescit in infinitũ per appositionẽ potest minui in infinitum per diminutionẽ, & tunc si peccatũ veniale minueret charitatẽ ipsa tamen nunquã tolleretur quantumcunq; venialia multiplicarẽtur in infinitum, sed diminuere in infinitũ, vnde cùm illi qui ponunt charitatẽ posse in infinitũ augeri debeant ponere charitatẽ in infinitũ posse minui, non possunt dicere conuenienter ꝙ si charitas per peccatũ veniale minuatur ꝙ ipsa tollatur propter multiplicationem venialium.

15 VERIVS ergo dicitur quòd charitas nõ potest in infinitũ augeri nec minui. Dicẽdũ ergo aliter ꝙ charitas nunquã minuitur quantum ad essentiã habitus, quanuis quandoq; minuatur quantũ ad feruorem actus: quod tripliciter patet. Primò quia ex actibus nostris charitas non potest diminui nisi meritorie, nec Deus effectiuè minuit eam nisi propter culpam nostram, sed nulla culpa nostra meretur diminutionẽ charitatis: ergo charitas nunquam diminuitur secundũ actũ, probatio minoris. Culpa enim mortalis nõ meretur diminutionẽ eius, quia nõ stat cum gratia. Sed magis meretur eius corruptionem. Similiter culpa venialis non meretur corruptionẽ cùm stet cũ gratia, nec diminutionẽ, quia omne quod natum est aliquid diminuere, ipsum vel perfectum in illa specie, vel aliquotiens multiplicatũ natum est corrũpere, sicut omne quod natum est aliquid augere illud idẽ vel perfectũ in illa specie vel aliquotiens multiplicatũ natum est simile generare, vt patet in omnibus formis naturalibus. In habitibus etiam acquisitis videmus idem, quia ex eisdem actibus generantur & augmentantur, & ex similibus corrũpuntur & minuuntur, vt patet. 2. Ethic. & sicut est in augmentantibus & minuentibus effectiuè sic (vt videtur) debet esse in augmentantibus & minuentibus meritorie, sicut sunt actus nostri respectu charitatis, sed nullum veniale, nec omnia simul merẽtur corruptionem charitatis, ergo nec diminutionem.

16 Secunda ratio talis est, ponatur ꝙ aliquis creetur in minimo gradu charitatis, talis vt videtur potest peccare venialiter, ergò illud peccatũ veniale aut minuet aliquid de charitate aut nihil. Si nihil pari ratione nec quodcũq; aliud. Si aliquid corrũperet eam cum non sit dare minorem gradum, hoc autem est impossibile, ergo &c.

17 Respondetur ad hoc quòd si talis crearetur in statu innocentiæ non posset peccare venialiter primo peccato sicut nec Adam potuit. Si autẽ in statu originalis peccati, idem sequeretur: quia habens originale solum, veniẽs ad ætatem qua potest actualiter peccare non potest peccare primo peccato venialiter sed mortaliter. Istorum autem alterum est absurdũ, scilicet quòd aliquis creetur in statu originalis peccati & in minimo gradu charitatis, quia charitas non potest stare cum originali, alterum verò, scilicet quòd crearetur in statu innocentiæ non est necessarium: sed posset creari in puris naturalibus sine iustitia originali tamẽ cum minimo gradu charitatis. Quod autem talis nõ possit peccare venialiter primo peccato nulla ratio est. Adam enim hoc non potuit propter certitudinem quæ erat in eo ratione iustitiæ originalis, vt patebit. Tertia ratio talis est, si peccatũ veniale minueret charitatem, minueret etiam prẽmium essentiale quod respõdet charitati. Decedens, ergo in tali statu puniretur pœna æterna & perpetua diminutione præmii essentialis sibi prius debiti quod est inconueniens, quare &c. & sic patet primum, scilicet quod charitas nunquam minuitur quantum ad essentiam habitus.

Th. 1. q. 89.

2. d. 21. q. 4.

18 Secundum patet scilicet ꝙ minuatur quandoq; quãtum ad feruorem actus, quia actiones nostræ procedẽtes ex habitibus infusis, sua frequẽtia causant in nobis quasdam habilitates secundũ quas prompte & faciliter inclinamur ad tales actus: vnde experimur ꝙ corrupta charitate in aliquo prius assueto operibus charitatis adhuc in ipso remanet promptitudo quẽdã ad opera similia. Et iste habitus non est infusus nec superinfusus, sed ex actibus acquisitus. Ex hoc arguitur quãdo aliqua duo cõcurrunt ad vnum effectũ, impedimentũ potest contingere in effectu ex parte vtriusq; illorũ, sed ad feruorem actus charitatis duo concurrunt, scilicet intensio habitus charitatis & intensio habitus acquisiti ex frequentia actuũ nostrorum: ergo actus potest impediri à solito feruore ex impedimento alterius istorũ. Venialia autẽ minuunt habilitatem causatã ex actibus nostris & eam totaliter possunt tollere, etiã remanente charitate propter quod charitate non remissa per venialia feruor actus remittitur ex diminutione prædictæ habilitatis & tepescit continuè intantum, vt quandoq; videatur homo carere charitate ac per hoc fiat promptus ad peccandum mortaliter.

19 SED CONTRA hoc aliqui obiiciunt dupliciter. Primò, quia feruor vt dicunt, est in viribus sensitiuis ex redundantia charitatis quę est in voluntate, ergo non potest feruor diminui, nisi causa feruoris diminuatur, scilicet charitas.

20 Secundò quia actus procedẽtes ex virtute morali moraliter acquisita nõ generant alium habitum, sed præcedentem confirmant, ergo similiter actus procedentes à virtute infusa, scilicet charitate non generant in nobis alium habitum sicut præcedens ratio assumit. Sed tãtum præcedentem charitatem confirmant. Et dicendũ ad primum istorum quòd feruor de quo loquimur est intentio actus voluntatis sed non actus virium sensitiuarum, vel dato quòd vtrunq; sit nihilominus duplicem causam habet, scilicet charitatem & illum habitum acquisitũ ex frequentia actuum quo solo feruor diminuitur ex diminutione suæ causæ, sine diminutione charitatis.

21 Ad secundum dicendũ quòd non est simile de actibus procedentibus à virtute morali acquisita, & de actibus procedentibus à virtute infusa cuiusmodi est charitas, quia actus procedens à potentia perfecta per charitatem & est moralis de se & nihilominus supernaturalis ratione charitatis. Supernaturale enim & meritorium non excludunt naturale, sed potius includũt. Ex actibus ergo talibus vt sunt meritorii vel supernaturales nullus alius habitus acquiritur, sed præcedens confirmatur sed ex eis quatenus sunt morales potest aliquis habitus inferior generari & generatur. Et quia actus procedentes à virtute morali acquisita non habent nisi alterũ, scilicet quòd sint morales tantum, ideo nullum alium habitum generant, non moralem, quia generatus est sed solum confirmant, nec supernaturalem, quia illæ ad illum attingere nõ possunt, cùm sit altioris gradus.

22 AD RATIONES principales. Ad primã dicendum quòd nõ plus probat nisi quod charitas quãtum est de natura sua potest diminui sicut augeri quod concessum est, sed nõ probat quòd aliquando secundũ actum minuatur sicut secundum actum augetur.

23 Ad secundum dicendum quòd minor est falsa, qua cupiditas quæ est in peccato mortali & veniali non est vnius rationis in genere moris, quia cupiditas quæ est in peccato mortali est contra præceptum & diuertit à fine propter quod tollit charitatem quæ est finis præcepti, sed cupiditas quæ est in veniali non est contra præceptum, nec diuertit à fine propter quod non est proportionabilis earum actio ita vt sicut mortalis tanquam cupiditas maior meretur corruptionem charitatis, ita venialis tanquam minor meretur diminutionem eius.

24 Ad rationes alterius opinionis dicendũ est. Ad primam ꝙ nõ est auersio eiusdẽ rationis in peccato mortali & veniali, cùm veniale nõ fit cõtra præceptũ nec diuertat à fine, sed potius sit quies & status in via circa finẽ eo ꝙ talis actus nõ refertur in finẽ, propter quod interrũpitur actualis motus in finẽ, sed non est cõuersio aliquo modo

oppo-

oppoſitum finis, quare nec auerſio à fine, veruntamen ex conſuetudine talis interruptionis & diſſuetudine cõuerſionis ad Deum minuitur habilitas quę erat in nobis causata ex frequenti cõuerſione ad Deũ, ſed nõ habitus propter cauſam prędictã. In hoc ſenſu loquitur Aug. qui dicit minus te amat qui tecum aliquid amat quod nõ propter te amat. In eodem ſenſu accipiendũ eſt quod ibidẽ dicit Aug. quòd venenũ charitatis eſt cupiditas. Conſtat enim quòd nõ loquitur de mortali cupiditate, ſed loquitur de veniali quæ ſicut eſt maior & minor, ſic plus & minus minuit charitatem quo ad feruorẽ actus, ſed non quo ad eſſentiam habitus, quanuis aliqui dicant ꝙ talis cupiditas contrariatur charitati, & eam minuit, quod ſatis eſt mirabile: quia contraria nunquam poſſunt ſimul ſtare. Iſti autem ponunt talem cupiditatem manere cum charitate.

25 Ad aliud cùm dicitur ꝙ id quod à principio, &c. dicendum eſt quòd veniale peccatũ vnum vel multa nõ facit quòd à principio minor charitas detur, niſi quia facit quòd conatus volũtatis ſit minus intenſus, & ſecundum eius proportionem datur charitas de congruo vt dictum fuit ſupra. Similiter cùm in peccatis venialibus non ſit æquè intẽſus conatus, feruor & intenſio actus charitatis minuitur per peccata venialia, ſed nõ minuitur charitas, quia charitas nunquam minuitur niſi per demeritum noſtrum de cõdigno, licet detur à principio propter ſolum meritum de congruo, quia cõgruum eſt quod conatu exiſtente intenſiore intentior charitas detur, ideo quia per peccatum veniale talis intenſio remittitur, congruum eſt vt minor charitas detur, ſed diminutio feruoris actus charitatis non meretur de cõdigno diminutionem eius, alioquin per multa peccata venialia mereremur de condigno eius corruptionem quod eſt impoſſibile, propter quod per talem diminutionem feruoris actus nõ minuitur charitas quo ad eſſentiam habitus.

26 Ad aliud dicendum ꝙ aliquis poteſt dici charus deo tripliciter. Vno modo denominatione intrinſeca ab habitu inhærẽte, & ſic qui ſunt in ęquali charitate ſunt ęquè chari Deo quantumcunq; vnus peccet venialiter, & alter non. Alio modo dicitur aliquis charus Deo denominatione extrinſeca, ſcilicet à Deo diligente, & ſic omnes dilecti à Deo ſunt ęquè ei chari, ſiue habitus charitatis ſit in eis æqualis ſiue non, quia dilectio Dei non recipit magis & minus. Tertiò modo dicitur aliquis charus Deo denominatione extrinſeca ab effectu propriato, Deus enim dicitur illos diligere quibus aliquod donũ propriat & illos odire quibus propriat pœnã, & ſic duo exiſtẽtes in ęquali charitate quorum alter peccat venialiter alter non, ſunt æqualiter à Deo dilecti quantum ad præmium eſſentiale quod reſpondet charitati, ſed inæqualiter quantũ ad præmium accidentale ſeu quantum ad dilationẽ præmii eſſentialis, quia decedens in charitate ſine aliquo peccato veniali ſtatim præmiabitur, ſed diſcedens cum veniali non ſtatim præmiabitur, ſed punietur pro illo veniali ratione cuius punitionis poteſt ſibi aliquo modo dici Deus iratus.

DISTINCTIO XVIII.

Diuiſio literæ Magiſtri in generali & ſpeciali.

PRæterea diligenter conſiderandum. Superius Magiſter determinauit de proceſſione Spiritus ſancti, hic verò inquirit nomen quod cõpetit ei ſecundum modum ſuæ proceſſionis, vnde ſpecialiter in iſta diſtin. tractatur quomodo nomen doni conueniat Spiritui ſancto. Et diuiditur in tres partes. Primò inquirit, vtrum Spiritus ſanctus eadem ratione dicatur donum & datum, & obiicit ad vtranque partem. Secundò ſoluit. Tertiò mouet quæſtionem incidentem. Secunda ibi, ad quod dicimus. Tertia ibi, poſt hoc quæritur. Secunda iſtarum diuiditur in tres partes. Primò oſtendit differentiam inter donum & datum ex parte proprietatis importatę per nomẽ. Secundò ex parte originis. Tertiò ex parte dati. Secunda ibi, & notandum. Tertia ibi, & ſecũdum hoc quòd ſempiternè. Cuilibet iſtarum partium adiungit vnam quæſtionem & ſoluit. Et in hoc terminatur ſententia & diuiſio Magiſtri in generali.

2 IN SPECIALI ſic procedit: Et quærit primò, vtrum Spi. ſanctus eadẽ ratione dicatur donum & datũ. Et arguitur primò quòd ſic per Aug. quia à datione dicitur donum & datum. Deinde opponit in contrariũ, quia donum dicitur ab æterno: Datũ verò ex tempore. Poſtea reſpondet Magiſter aſſignans vtranq; differentiam inter donum & datum: & dicit quòd Spi. ſanctus alia ratione dicitur donum, & alia ratione datũ: quia ex proprietate relationis quam habuit ab æterno dicitur donum, nõ autem datũ: quia ab æterno fuit donabilis, & ab ęterno per modum doni proceſſit à patre & filio: Sic enim Spi. ſan. eſſe donum Dei, eſt procedere à patre & filio ſicut natum eſſe eſt filiũ eſſe à patre. Et hoc confirmat autoritate Aug. ab illa enim proprietate donum dicitur, à qua proprietatem ſumitur nomẽ doni. Nomen autem dati ſumitur ex actuali donatione: vnde ab æterno dicitur donum, quia donabilis, à tempore verò dicitur datũ, quia datur. Erat autem donabilis ab æterno nobis, qui futuri eramus in tempore, & non quia donatus à patre & filio, vel conuerſo. Quęrit etiam cùm filius fuerit nobis donabilis ex tempore, quare non dicitur donum. Et reſpondet, quòd licet donabilis fuerit, non tamen ex modo ſuę proceſſionis quæ eſt generatio, habuit iſtã donabilitatem. Poſtea aſſignat aliam differentiam inter donum & datum, quia Spi. ſanctus à proceſſione æterna habet quòd ſit donum, non quòd ſit datum: vnde Spiritui ſancto eſſe donum, eſt à patre & filio procedere: vnde dicit quòd ſicut Spi. ſan. ex proceſſione ſua æterna accipit vt ſit ita etiã vt donum ſit, ſed ex eo quod datur non habet vt ſit, nec etiam vt donum ſit, quia ab eodem habet eſſe & eſſe donum: & filius quomodo naſcẽdo habet vt filius ita habet vt ſit. Sed tũc quæſtio eſt, quia, vt dicit Aug. pater non eſt ex eo Deus quo pater: nec filius eo eſt filius quo Deus. Et reſpondet quòd non eodem formaliter eſt filius & eſt, ſed originaliter: & Spi. ſanctus eſt eodem originaliter donũ & deus: quia per ſuã proceſſionẽ habet quicquid habet eſſentiam ſcilicet & relationem. Et concludit quòd nomẽ doni reſpondet æternæ proceſſioni, nomẽ dati temporali. Poſtea quærit aliam differentiam inter donum & datum: quia Spi. ſanctus ſecundum quòd donum refertur ad patrem & filium, à quibus procedit ſecundũ quòd datur, refertur ad dantẽ & ad eos quibus datur. Poſtea ponit differentiã inter ſpiritum hominis & Spi. ſanctum: dicens. Spiritus enim hominis dicitur noſter, quia per illũ ſumus, ſed Spi. ſanctus dicitur noſter, quia nobis datur. Subdit etiam ꝙ nomina quæ important reſpectum alia principaliter recipiũt additionem horum pronominũ, meum, noſtrum. Alia verò quæ imponuntur à proprietate æterna non recipiunt horum additionẽ vnde non dicitur filius noſter, ſed ſpiritus noſter. Vltimò quærit cùm datum referatur ad dantem & Spi. ſanctus detur à ſe, vtrum poſſit dici referri ad ſe: cuius quæſtionis ſolutionem differt vſque ad tractatum in quo agitur de his quæ relatiuè Deo conueniunt. Et in hoc habetur ſententia in ſpeciali.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum in diuinis donum ſit aliquid eſſentiale, an notionale.

Tho. 1. q. 38. ar. 1.

CIrca diſtinctionem iſtam quæruntur tria. Primum eſt, vtrum donum in diuinis ſit aliquid eſſentiale, an notionale, videtur quòd ſit eſſentiale: quia nullum notionale conuenit eſſentiæ ſed eſſe donum conuenit eſſentiæ ſecundum Hilar. 7. de Trin. qui dicit quòd eſſentia eſt donum quod datur filio à patre.

2 Item quicquid intelligitur in diuinis excluſa diſtinctione perſonarum eſt eſſentiale: ſed donum intelligitur eſſe in diuinis excluſa diſtinctione perſonarũ: quia ſi non eſſet niſi vna perſona in diuinis adhuc illa poſſet dare ſeipſam, ſicut prius dictum fuit de patre, ergo &c.

3 Item omne nomen dicens reſpectum ad creaturam eſt commune tribus, & eſſentiale: ſed donum dicit reſpectum ad creaturam cui datur, &c.

4 IN CONTRARIVM eſt quod dicit Aug. 7. de Ttrin. quòd verbum nõ dicitur niſi filius: nec donum niſi Spi. ſanctus: ſed illud quod competit vni perſonæ eſt notionale, & non eſſentiale, ergo &c.

5 RE-

5 RESPONSIO. ad sciendum veritatē omnium talium quæstionum quæ fiunt, notandū quòd significarū dictionis & ratio significandi non mutatur ad hoc quod res significata per nomē inueniatur in alio & alio genere entium: siue enim illud quòd donatur sit bos vel asinus, sit naturale vel supernaturale, creatum vel increatum, nomen tamen doni idem significat, scilicet id quod per diffinitionem importatur. Diffinitio enim est ratio, quam significat nomen: vt habetur. 4. metaphy. Diffinitio autem doni est quòd doni est datio irredibilis. Quod autē illud sit absolutum vel relatum essentiale vel notionale totum accidit & est extra significatum & rationem significandi doni. Et ideo quærenti quid significet donum in diuinis vtrum significet essentiale an notionale, responderi debet quòd nullum eorum significat: licet de aliquo eorum dicatur sicut pretium nō significat denariū, vel numerum, vel solidum, vel obolum, licet de quolibet eorum dicatur; sed eius significatum & ratio significādi abstrahit ab omnibus his. Si verò quæratur, sicut credo quòd cōmuniter intendunt mouentes hanc quæstionem (licet verba quæstionis aliud prætendant) non de significato vel ratione significandi: sed de suppositis vel de his de quibus prædicatur vt sit sensus quid est illud in diuinis de quo donum prædicatur, si est essentiale, an notionale, videndū est quid sit de ratione doni: quo viso apparebit quod quæritur.

6 Videtur autem, quòd donum importat tria, scilicet respectum ad dātem, & ad illum cui datur & modum liberalitatis quo datur, donum enim est dantis, & fit accipientis per liberalem cōmunicationem. Hoc supposito dicenda sunt duo. Primum est, quòd in diuinis respectu diuinorum nihil est cui competit ratio doni neq; notionale neq; essentiale. Secundum est quòd ratio doni inuenitur in diuinis respectu creaturarum & competit eq̄dē propriè essentialibus sicut personalibus vel essentiæ sicut personis licet appropriatè soli personæ Spiritus sancti.

7 Primum patet sic: illud quòd non comunicatur liberè alteri non habet rationem doni: sed in diuinis nihil est quod communicetur liberè: sed quicquid cōmunicatur in diuinis communicatur ex necessitate naturæ & nō liberè vt dictum fuit cùm quęreretur dist. 6. vtrum pater genuit filium natura, ergo in diuinis respectu diuinorum nihil habet rationem doni.

8 Secundum patet: quia donum est aliquid alteri liberaliter cōmunicatum seu exhibitum: sed istud æquè conuenit essentiæ vel essentialibus, sicut personæ vel personalibus respectu creaturarum: ergo, &c. maior patet ex ratione doni, minor probatur: quia nihil diuinū datur creaturę, vt habeatur ab ipsa subiectiuè, sed tantum obiectiuè vt cognitum & amatum siue per modū specialis rectoris & directoris: vt dictum fuit. 8. dist. & 14. cùm ageretur de processione temporali: & hoc modo æquè datur creaturę essentia diuina sicut persona, scilicet sub ratione obiecti cogniti & amati, & per modum specialis rectoris & directoris tam in donis gratię quàm glorię, ergo &c. Nihilominus tamen per modum cuiusdam appropriationis esse donum maximè cōpetit Spiritui sancto: quia omnis specialis communicatio quę ad donum exigitur, procedit ex radice amoris qui est actus volūtatis: Et ideo illi personæ conuenit appropriatè esse donum quæ procedit vt amor, vel per modum voluntatis: sed talis est sola persona Spiritus sancti: ergo &c.

Th. 1. p. q. 38. art. 2.

9 AD ARGVMENTA patet solutio. Cùm enim primò arguitur de Hilario qui dicit q̄ essentia est donum quod à patre datur filio: & ita donū videtur esse in diuinis respectu diuinorum quòd est contra dicta: dicendum quòd donū ibi accipitur largè pro eo quod cōmunicatur alteri etiam ex necessitate naturæ per quem modum dicitur quòd omne generans dat formam. Nos autem non loquimur nunc de dono ita largè, sed strictè, scilicet prout dicit aliquid alteri communicatum liberaliter quod non conuenit alicui in diuinis respectu diuinorum.

10 Secundum argumentum probat, quòd esse donum competit cuilibet personæ respectu creaturarū quod concessum est.

11 Idem probat tertiū argumentū quanuis defectuosè, quia non omne quod importat respectum ad creaturā est commune tribus personis: vt patet in hoc quòd est incarnatus, quod competit soli filio: & tamē dicit respectum ad creaturam vel creaturę ad Deum: quia ille respectus est in ratione termini qui potest conuenire vni personæ, & non alteri: sed respectus principii effectiui necessariò cōmunis est omnibus personis: quia fundatur super potētiam quæ est omnibus communis.

12 Ad argumentum alterius partis dicendum quòd solus filius dicitur verbum: & solus Spiritus sanctus donum, non per exclusionem aliorum, sed per appropriationem vt dictum fuit.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum Spiritus sanctus eo sit donum quo Deus.

SEcundo quæritur, vtrū Spiritus sanctus eo sit donum quo Deus. Et videtur quòd nō: quia reduplicatio dicit causam inhærentiæ prędicati ad subiectum: sed Spiritum sanctum esse Deum non est causa quare sit donum: quia multa sunt dona quæ non sunt Deus: ergo Spiritus sanctus non est eo donum quo Deus.

2 CONTRA. Sicut quicquid habet filius, habet sua generatione: sic quicquid Spir. sanctus habet, habet sua processione: sed Spiritus sanctus habet qnòd sit donū, & quòd sit Deus sua processione, ergo vtrunque habet per idem, scilicet per suam processionem.

3 RESPONSIO. Dicendum quòd sicut hoc huius dicitur multipliciter secundum Philos. 2. elenchorum, ita esse aliquo dicitur multipliciter: & ad præsens dupliciter, scilicet formaliter & originaliter, si quæratur vtrum Spi. sanctus eodem modo formaliter sit donum & Deus dicēdum q̄ non, sed deitate est Deus, & donabilitate donum & hoc formaliter, differūt enim sicut superius & inferius, quia in plus donum quàm Deus, vel donabilitas quā Deitas, vel sicut res & ratio, quia deitas dicit rem super quam donabilitas addit rationem. Si verò quęratur vtrum Spi. sanctus eodem modo originaliter sit donum & Deus: dicendum quòd sic, quia quicquid habet Spi. sanctus, habet vnica origine, qua procedit à patre & filio, siue illud sit esse Deū, siue esse donum: & quodcunq; aliud. Argumēta procedunt viis suis. Primum quòd nō eodem formaliter Spiritus sanctus est donum & Deus. Secundum quòd eodem originaliter quod concessum est.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum conuenienter dicatur Spiritus sanctus noster.

TErtio quæritur, vtrum cōuenienter dicatur Spiritus sanctus noster. Et videtur quòd non, quia noster, est pronomen possessiuum: sed Spiritus sanctus non possidetur à nobis, sed econuerso: ergo non potest dici noster.

2 Item non bene dicitur filius noster: ergo à simili nō bene dicitur Spiritus sanctus noster.

3 IN CONTRARIVM est quod dicitur. 4. Regum. 2. quia dicit Heliseus Heliæ: Oro vt spiritus tuus duplex fiat in me, sed sicut dicitur tuus, ita potest dici noster: ergo &c.

4 RESPONSIO. Illud quod potest dici nostrum habet aliquam habitudinē ad nos: nec semper requiritur habitudo possessionis, licet illa sit principalis. Aliæ enim sufficiunt sicut aliquis dicitur pater noster, vel rex noster. Nominum ergo diuinorum quæcunque non important aliquam habitudinem ad nos, illis nō potest addi propriè nostrum, meum, vel tuū, sicut est potissimè de nominibus abstractis. Non enim bene dicitur deitas nostra, vel æternitas nostra: & sic de similibus, vt essentia, substantia, & huiusmodi: illis autem nominibus diuinis quæ importāt aliquam habitudinē ad nos possunt prædicta pronomina addi. Et quia principalis habitudo Dei ad nos est secundū rationē principii actiui, ideo talibus nominibus propriè fit talis additio: vt cùm dicitur, Deus est creator noster, saluator noster, redemptor, & huiusmodi quęcunq; effectiuè ad actionem nostram spectant.

5 Deinde fit consimilis additio nominibus importātibus qualescunq; habitudines ad nos siue per modū finis: sicut bene dicitur, Deus est finis noster: siue per quemcunque alium modum. Nominibus autē quæ non important talem habitudinē nō possunt prædicta pronomina addi, sicut sunt nomina personarum, pater, & filius, & Spi. san.

Hæc

Hæc enim important habitudinem inter ſe qua referũtur adinuicem ſed non ad nos: vnde ſicut non bene dicitur filius noſter: quia per hoc habitudinem habet ad patrem cuius eſt filius, & non ad nos: ſic nõ bene dicitur pater noſter ſumẽdo patrem perſonaliter: ſic enim eſt ſolum pater filii per generationem diuinã. Sumẽdo autẽ patrem eſſentialiter, ſcilicet per creationem: ſic cõuenienter dicitur pater noſter, propter habitudinẽ principii effectiui ad nos: eodem modo non bene dicitur Spiritus ſanctus noſter, cùm non dicat habitudinẽ ad nos: niſi fortè quis dicat q̃ imò quatenus nobis inſpiratur. Non enim ſolum ſpiratur à patre & filio, ſed ab eiſdem nobis inſpiratur: & vtrunq; habitudinem dicit nomen ſpiritus.

6 Sed hoc non credo verũ eſſe, quia ſpiritus de nomine ſuo, vel ſonat in ſubtilitatẽ naturæ, vt dictum fuit ſuprà, diſt. 10. vel trahit hoc nomẽ à modo ſuæ originis: vt ibidẽ dictum fuit. Ex neutro autẽ horum importat habitudinẽ, vt alteri inſpiratur: quia ſpiratio à qua dicitur ſpiritus, & inſpiratio per quam alii inſpiratur, ſunt alterius rationis: ergo non bene dicitur ſpiritus noſter accipiẽdo ſpiritum perſonaliter, nec etiam eſſentialiter. Et idem dicendũ eſt de nominibus importantibus alias perſonas.

7 De nominibus autem eſſentialibus concretis idem dicendum eſt: quia prædicta nomina ſi ſint abſoluta non recipiunt additionem talium pronominum niſi expreſſa aliqua determinatione reſpectiua, vel ſaltẽ ſubintellecta, vt cùm dicitur Deus noſter, ſubintelligitur creator vel aliquid tale, quo etiã modo dicitur ſpiritus Heliæ, & dictum eſt ei ab Heliſæo ſpiritus tuus, &c. tuus inquam ductor vel doctor vel huiuſmodi. Per hoc patet reſponſio ad argumenta vtriuſq; partis.

DISTINCTIO XIX.

Sententia huius literæ in generali & ſpeciali.

NVnc poſtquam ęternitatẽ, &c. Superius determinauit Magiſter de perſonis diuinis quãtum ad earum diſtinctionem per relationem. Hic verò determinat de ipſis quantum ad earum æqualitatem. Iſta diuiditur in duas. Primò enim oſtendit æqualitatem perſonarum. Secundò mouet quandam quæſtionem incidentem ex prædictis. Secunda ibi, in principio. 22. diſt. Hic oritur. Prima diuiditur in duas. Primò proponit intentũ. Secundò exequitur. Secunda ibi, Quod autem æternitatem. Et hæc ſecunda diuitur in tres. Primò ex prædictis ſupponit æqualitatem perſonarum quantum ad æternitatem. Secundò probat earum æqualitatem quãtum ad magnitudinẽ. Tertiò probat earum æqualitatem quantum ad propoſitum. Secunda ibi, nunc ſupereſt. Tertia ibi, in princ. 10. diſt. ibi. nunc verò oſtendere reſtat. Secunda iſtarum diuiditur in tres. Primò probat æqualitatem in magnitudine per naturæ vnitatem. Secundò excludendò omnem inęqualitatem. Tertiò per diuinam ſimplicitatem. Secunda ibi, ſed iam nunc ad propoſitum. Tertia ibi, ſciendum eſt ergo. Prima iſtarum ſolum eſt præſentis lectionis. Sunt ergo in lectione iſta tres principales partes, in quarũ prima proponit æqualitatem perſonarũ. Secundò oſtẽdit ex præcedentibus æqualitatẽ in æternitate. Tertiò probat æqualitatẽ in magnitudine per naturæ vnionẽ. Prima iſtarum diuiditur in duas partes. Primò proponit ęqualitatem quo ad tria quæ inueniuntur in perſonis. Secundò oſtendit quomodo iſta tria ſe habent ad diuinã naturam. Secũda ibi. Cumq; tria enumerantur. Tertia verò pars principalis in qua oſtendit ęqualitatẽ in magnitudine per naturę vnitatem diuiditur in tres. Primò enim proponit intentum. Secundò manifeſtat propoſitũ in generali. Tertiò oſtendit æqualitatis ſignum. Secunda ibi, Sciendum eſt ergo. Tertia ibi, Et inde eſt quòd pater. Hæc eſt diuiſio & ſententia in generali.

2 IN SPECIALI verò ſic procedit. Et primò proponit q̃ perſonæ diuinæ ſunt coæternæ, & coæquales ita q̃ vna aliam nõ præcedit ęternitate nec ſuperat poteſtate, ſed ſunt coęternæ. Et hoc oſtẽdit per hoc q̃ generatio filii ac proceſſio Spi. ſan. coęternæ ſunt propter vnitatẽ naturæ quæ eſt in eis. Deinde oſtendit quomodo iſta tria ſecũdum quæ attẽditur æqualitas diuinarum perſonarũ ſe habeant ad diuinã eſſentiam. Et dicit q̃ æternitas, magnitudo, & potentia idem ſunt in diuinis, licet diuina eſſentia nominibus diſtinguatur. Poſtea probat æqualitatem in æternitate ex ſupradictis. Deinde proponit quòd diuinæ perſonæ ſunt æquales ſecundũ magnitudinem, quod probat per hoc q̃ naturæ magnitudo ſiue perfectio eſt eadẽ in vna ſicut in omnibus vel pluribus perſonis. Vltimò ponit æqualitatis ſignum quod eſt, quia vna dicitur eſſe in alia ſiue cõtinetur, vnde pater eſt in filio & filius in patre, &c. Et hoc eſt propter naturæ vnitatem. Et oſtendit per diuerſas autoritates ſanctorum quæ patent in litera.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum inter perſonas diuinas ſit æqualitas.

Tho. 1. q. 42. ar. 1.

CIrca diſtinctionem iſtam quæritur de tribus principaliter, ſcilicet de æqualitate diuinarum perſonarũ, & de earum æternitate, & de earũ vnitate. Circa primum quæruntur duo. Primũ eſt, vtrum inter perſonas diuinas ſit ęqualitas. Secundum eſt de hoc quod Magiſter dicit in litera quòd ſignum æqualitatis perſonarum eſt quòd vna perſona eſt in alia. Ad primum ſic proceditur, & arguitur quòd in diuinis non ſit æqualitas, quia vbi eſt æqualitas ibi eſt duorum commenſuratio in quantitate: ſed in diuinis non eſt commenſuratio quantitatis: tum quia non eſt ibi quantitas (Eſt enim Deus ſine quantitate magnus ſecundum Aug.) tum quia ſi ſit ibi quantitas tunc infinita eſt, & ei repugnat menſurari: quare, &c.

2 Item ſi in diuinis eſt æqualitas aut ipſa attenditur ſecundum eſſentiam vel ſecundum relationes, non ſecundum eſſentiam vel eſſentialia: tum quia ſubſtãtia vel eſſentia magis eſt fundamentum identitatis, quã ęqualitatis, vt patet. 5. metaphy. tum quia vbi eſt æqualitas, ibi eſt diſtinctio: nulla autem eſt diſtinctio in diuinis quoad eſſentiã: ergo, &c. Nec attenditur æqualitas ſecundum relatiua: vt dicit Aug. in fine ſequentis diſt. ergo in diuinis nullo modo eſt æqualitas.

3 IN CONTRARIVM eſt q̃ dicit Athanaſius in ſymbolo tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt, & coæquales.

4 RESPONSIO. Dicenda ſunt tria. Primum eſt quòd in diuinis eſt æqualitas. Secundum eſt quòd ibi eſt æqualitas cõuerſiua. Tertium eſt quòd ibi nõ eſt adęquatio conuerſiua. Quantum ad primum præintelligendum eſt quòd cùm æqualitas ſit relatio fundata ſuper quãtitatem (Dicuntur enim æqualia illa quæ participant eãdem quantitatem nõ ſecundum magis & minus) idcirco opus eſt hic diſtinguere de quantitate. Vno enim modo accipitur pro quantitate molis corporalis quę cùm ſit diſtincta, facit vnum prædicamentũ diſtinctum contra qualitatem & ſubſtantiã: & hoc modo non eſt quantitatis in diuinis, nec æqualitas ſuper ipſam fundata.

5 Alio modo accipitur pro quantitate perfectionis: & ſic inuenitur in diuinis & in omnibus in quibus vel inter quæ contingit inuenire diuerſos gradus perfectionis. Et quia perfectionum quædã ſunt ſubſtantiales, & quædam accidentales quæ pertinent ad genus quantitatis vel qualitatis, ideo quantitas ſic accepta non diſtinguitur contra ſubſtantiam & qualitatẽ, ſed eſt tranſcendens & cõmunis ad iſta, & per cõſequens ęqualitas ſuper eam fundata non diſtinguitur cõtra identitatẽ & ſimilitudinem, niſi ſecundum rationem ſuperioris & inferioris: Nam ſicut in creaturis eadem res (puta humanitas) eſt ſubſtantia, & habet determinatum gradum perfectionis: Sic ſecũdum eam vt eſt ſubſtantia duo homines dicũtur idem in humanitate: illo modo quo dicit Porphirius quòd participatione ſpeciei plures homines ſunt vnus homo. De hac enim identitate loquimur nunc: & non de illa qua vnũ ſuppoſitum dicitur idem ſibiipſi: vt autem humanitas habet eundem gradum perfectionis dicuntur æquales: ſimiliter duo homines participantes albedinem ſecundum eam vt eſt quędam qualitas dicuntur ſimiles: vt autem participant eam ſecundum eundem gradum vel diuerſum dicuntur ęqualiter vel inęqualiter albi.

6 De æqualitate ergo fundata ſuper quãtitatem ſic acceptam, quòd ſit in diuinis probatur ſic: vbicunq; ſunt plura extrema diſtincta realiter habentia eandem quantitatem, non ſecundum magis & minus ibi eſt æqualitas: ſed in diuinis eſt ſic: ergo eſt æqualitas, maior patet, quia in hoc

hoc differunt similitudo & æqualitas ab illa idẽtitate qua vnum suppositũ dicitur idem sibiipsi quòd extrema illius identitatis non sunt distincta realiter, sed solum secũdum rationem: extrema verò similitudinis & æqualitatis oportet esse distincta realiter: nihil enim est sibiipsi simile vel æquale. Oportet etiam extrema ipsius æqualitatis habere eandem quantitatem nõ secundum magis & minus dicẽte Philosopho. 4. metaphy. quòd æquale dicitur per priuationem maioris & minoris: ergo vbicunq; sunt duo prædicta, ibi est æqualitas: & hæc fuit maior, minor similiter patet: In diuinis enim sunt plures personæ realiter distinctæ habentes eandem quantitatem non secundum magis & minus: quãtitas enim perfectionis est in diuinis: nec est in eis secundum maius & minus, cum sit vna numero in omnibus & semper inuariabilis. Est autem hic aduertendum, quòd in creaturis similitudo & æqualitas nõ solum habent extrema realiter distincta, sed etiam fundamenta: quia quantitas secundum quam aliqua dicuntur ęqualia non est vna numero in eis. Et idem est de qualitate secundum quam aliqua dicuntur similia: & in vtroq; istorum differũt similitudo & æqualitas ab identitate qua aliquid vnum numero dicitur idem sibi. Et si contingeret vel per naturam vt in monstris, vel per artẽ vt in picturis & sculpturis quòd aliqua duo conuenirent in aliquo vno secundum numerum sicut duæ imagines duorum animalium pinguntur in vno capite, vel duo monstra quæ sic nascuntur, talia non dicuntur propriè similia, nec dicuntur simpliciter idem, sed medio modo: quia quoad fundamẽtum conuenientiæ plus esset ibi quàm similitudo: scilicet vera identitas numeralis in capite quæ non dicitur propriè similitudo: quia est aliquid potius similitudine, sed quoad extrema esset minus quàm in identitate eiusdem suppositi ad seipsum, videlicet aliqua realis distinctio extremorum: & sic est in diuinis, quia enim personæ diuinæ realiter distinguuntur inter se, & nihilominus conueniunt in vna perfectione secundum numerum non habita secundum plus & minus: ideo propter primum, scilicet propter realem distinctionẽ non est omnimoda identitas, sed propter secundum, scilicet propter conueniẽtiam in vna perfectione secundum numerum est ibi pluſquàm æqualitas vel similitudo quæ est in sua ratione saltem prout vtimur in creaturis includunt distinctionem fundamẽtorum: & sic patet primum.

7 QVANTVM ad secundum sciendum quòd licet æqualitas quæ attenditur secundum quantitatem molis non requirat similitudinem nec econuerso, possunt enim æquales quãtitate esse dissimiles qualitate, & similes qualitate esse inæquales quantitate: tamen vbicunq; æqualitas attenditur secundũ quantitatem perfectionis vel virtutis ibi necessario æqualitas supponit similitudinẽ & non econuerso, quę sunt sicut æqualiter alba necessariò sunt alba, & non econuerso, propter quod in diuinis, vbi non est magnitudo molis, sed virtutis & perfectionis æqualitas supponit similitudinem: & addit super eam paritatem gradus: vel magis priuationem excessus & defectus: vnde ista se habẽt per ordinem, similitudo, æqualitas, & adæquatio. Æqualitas enim super similitudinẽ addit priuationem intensionis & remissionis, sicut æqualiter sunt alba quę participant albedinẽ non secũdum magis & minus. Adæquatio autem addit super æqualitatem imitationem. Quod enim adæquatur alteri fit ad eius imitationẽ. Vnde Aug. dicit quòd imago si perfectè impleret illud cuius est imago coæquatur ei: & non econuerso.

8 His visis patet faciliter secundũ propositum sic: Omnis enim relatio æquiparentiæ est mutua & cõuersiua: sed æqualitas est relatio æquiparentiæ: ergo vbicunq; est ipsa est mutua & conuersiua.

9 TERTIVM patet sic ex eodẽ: omnis adæquatio est alicuius habentis se ad aliud per modum imaginis ad exemplar: sicut imago Herculis fit ad imitationem Herculis, & non econuerso. Cùm ergo nihil vnum & idem respectu eiusdem possit esse res & imago: patet quod adæquatio nunquam recipit cõuersionem: vnde in diuinis filius æquatur patri, & nõ pater filio: & Spiritus sanctus vtriq;: & non econuerso.

10 AD PRIMVM argumentum dicendũ quòd de ratione æqualitatis non est ęmomensuratio, sed priuatio maioris & minoris: vt patet ex. 4. metaphy. licet tamen talis priuatio non possit esse sine commensuratione in quãtis finitis: in diuinis ergo est ęqualitas non ponendo communem terminum, sed priuando excessum.

11 Ad secundum dicendum, quòd æqualitas attenditur secundum essentiam & essentialia: vt habent rationem quantitatis vel virtualis vel perfectionalis: nec oportet fundamentum esse distinctum nisi in æqualitate & similitudine propriè dicta, id est, quæ nihil plus habet identitatis, quàm requirat propria æqualitas vel similitudo, quod non est in diuinis.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum esse æternum conueniat Deo.

Tho. 1. q. 10. ar. 2. 4. & 5.

CIrca secundum principale, scilicet de trinitate quæritur, vtrum esse æternum conueniat Deo. Et videtur quòd non: quia æternitas est nomen mensuræ, sed Deo non competit habere mensuram vel esse mensuratum: ergo nec esse æternum.

2 Item nihil creatum competit Deo, nisi secundũ naturam assumptam: sed ęternitas est aliquid creatum, dicente Aug. lib. 7. 4. quęstionum quòd Deus est causa ęternitatis: ergo non potest euenire Deo nisi secundum naturã assumptam: sed secundum illam non conuenit ei esse æternum, sed ex tempore. ergo nullo modo.

3 IN CONTRARIVM est quòd dicitur Esa. 57. Hæc dicit dominus excelsus & sublimis habitans æternitatem: & in Psal. Tu autem in ęternum permanes, &c. Et in symbolo, ęternus pater, ęternus filius, ęternus Spiritus sanctus.

4 RESPONSIO. Dicenda sunt tria. Primum est quid sit æternitas. Secũdum est quomodo differat ab aliis mensuris. Tertiò apparebit ex his propositum. Quantum ad primum sciendũ est, quòd æternitas videtur importare durationem interminabilem, æternũ enim dicitur quasi extra terminos ens vel existens. Istud autem potest esse tripliciter. Vno modo quòd sit interminabilitas secundũ totum, licet nõ sit secundum partes. Et hoc modo posset interminabilitas conuenire tempori à parte post & à parte ante secundum illos qui ponunt quòd motus potuit esse ab æterno: tunc enim tempus secundum sui totalitatem non haberet terminos: quælibet tamen pars temporis significata terminaretur. *De his. 2. d. 2. q. 2.*

5 Secundò modo, quòd non sit terminatio quoad totũ nec quoad partes: & hoc modo potest competere angelo: potuit enim creari ab æterno, & permanere in æternum. Et hæc permanentia æquè respicit totũ esse angeli, & non aliter totum & aliter partem, quia nõ est ibi pars & pars. Tertio modo vt sit interminabilitas non solum possibilitas carendi terminis, sed impossibilitas habẽdi terminos quoquo modo, & hoc modo nec motui nec angelo potest conuenire interminabilitas, nec alicui creaturæ: quia omnis creatura potuit de nouo recipere esse, & de nouo desinere esse saltem per subtractionem influentiæ diuinæ, & talis interminabilitas quæ est impossibilitas habendi terminos durationis, & est de ratione æternitatis propriè dictæ, quam diffinit Boëtius dicens, quòd æternitas est interminabilis vitę tota simul & perfecta possessio, in qua excludit ab æternitate principium etiam durationis & finem quum dicit interminabilis vitæ, & omnem successionem in partibus quum dicit tota simul, & possibilitatem habendi terminum vel successionem quum dicit perfecta possessio. Non enim perfectè possidetur, quod non possidetur totum simul, aut quod possessum amitti potest hoc de primo.

6 SECVNDVM patet faciliter, scilicet qualiter ęternitas differt ab aliis mensuris, scilicet quo & tempore. Differt enim in hoc quòd tempus dicit mensuram rei sem per difformiter se habẽtis in se per successionem partium secundum prius & posterius. Est enim mensura motus, per quam res semper se habet aliter & aliter. Æuum verò est mensura rei se habentis vniformiter in se, quæ tamen compatitur variabilitatẽ & transmutationẽ adiunctam, vel secundum locum vt in corporibus cęlestibus, quorum esse, licet sit inuariabile in se, tamen habet variationem adiun-

adiunctam ſecundum locum, vel ſecũdum formam vt in luna quoad lumen, & in angelis quoad electionem & cognitionem, vt quidam ponunt: talis res variabilis eſt de eſſe ad non eſſe per ſubtractionẽ influentiæ ſuperioris cauſæ. Æternitas verò dicit mẽſuram vel potius durationem rei omnino inuariabilis in ſe in quo ſpecialiter differt à tempore, nec compatitur ſecum aliquam variabilitatem, neq; ſecundum aliquid adiunctum, neq; de eſſe ad nõ eſſe, in quo differt ab æuo, & ſic patet ſecundum. Th.ar.3.

7 EX HIS apparet propoſitum, ſcilicet q̃ eſſe æternum proprie conuenit Deo & ſoli Deo, quod patet ſic: illud ſolum proprie eſt æternum quod non poteſt deficere ab eſſe quoquo modo, nec ſecundum ſe, nec ſecundum aliquid ſui eſt mutabile, nec compatitur ſecum aliquam mutabilitatem, ſed ſolus Deus eſt huiuſmodi, nõ enim poteſt deficere ab eſſe aliquo modo, cùm ſit neceſſe eſſe à nullo alio dependens, nec eſt mutabilis ſecundum ſe, nec ſecundum aliquid ſibi adiunctum, ſecũdum illud Malac. 3. Ego Deus, & non mutor: & Iac. 1. apud quem non eſt tranſmutatio, omnia autem alia ſunt defectibilia ad eſſe, cùm dependeant ab alio. Quædam etiam eorum in quadam variatione conſiſtunt. Quædam verò variationem habent adiunctam, ergo ſolus Deus eſt proprie æternus.

8 AD PRIMVM argumentũ dicendũ, quòd æternitas nõ eſt nomen menſuræ, ſed durationis diuinæ. Sicut enim primũ in vnoquoq; genere non menſuratur aliquo ſui generis, ſed eſt menſura aliorũ (ſicut omnis motus mẽſuratur per primum motum, ipſe autẽ nõ menſuratur per aliquem aliũ motũ) ſic primũ ſimpliciter in tota vniuerſalitate entium nõ habet omnino aliquã menſuram, ſed eſt omnium mẽſura licet heterogenea: nec mẽſuratur ſeipſo: quia omnis menſura realis differt realiter à menſurato: propter quod æternitas non dicit menſuram eſſe diuini, ſed eius durationem à nullo menſuratam.

9 Ad ſecundum dicendum, quòd minor eſt falſa: æternitas enim proprie dicta non eſt aliquid creatum: Augu. autem dicens quòd Deus eſt cauſa æternitatis, nõ accipit proprie æternitatẽ, quæ eſt duratio eſſe diuini, ſed improprie pro æuo quod eſt æternitas participata, cuius Deus eſt cauſa de qua procedit obiectio.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum in diuinis ſit circuminſeſſio.

Thõ. 1. q. 42. ar. 5.

DEinde quæritur, vtrum in diuinis ſit circuminſeſſio. Voco autem circuminſeſſionem quòd vna perſona ſit in alia. Et videtur quòd non, quia ſi pater eſſet in filio & filius in patre ſequeretur quòd pater ſit in ſeipſo, conſequens eſt falſum, ergo & antecedens, probatio conſequentiæ, quia ſi Sortes eſt ſimilis Platoni & Plato eſt ſimilis Martino, ſequitur quòd Sortes eſt ſimilis Martino, & eodem modo eſt in propoſito vt videtur, falſitas conſequentiæ apparet, quia nihil poteſt eſſe in ſeipſo vt habetur. 4. Phyſicorum.

2 Item Ariſt. 4. Phyſi. aſſignat modos eſſendi in, ſed ſecundum nullum eorum vna perſona poteſt eſſe in alia, vt patet diſcurrendo per ſingulos, ergo &c.

3 IN CONTRARIVM eſt, quod dicitur Ioan. 14. Ego in patre & pater in me eſt.

4 RESPONSIO. Dicendũ eſt quod in diuinis eſt circuminſeſſio, quia pater eſt in filio & filius in patre, & quælibet perſona in alia: qualiter autem hoc ſit, ſciendum eſt quòd vna perſona nõ poteſt eſſe in alia ratione totius conſtituti ex eſſentia & relatione ita q̃ quælibet ſit continens & contenta ratione totius, poteſt tamen ratione alterius partis, nec fiat vis in nomine totius & partis, quia ſic oportet loqui, licet in diutnis non ſit proprie totum & pars. Primum patet ſic, eſſe in alio & in quo aliud, opponuntur ſecundum proprias rationes, ſicut eſſe ab alio & à quo aliud, ſed nihil vnum & idem ſecundum idẽ & reſpectu eiuſdem eſt ab alio, & à quo aliud, ergo nihil vnum & idem reſpectu eiuſdem & ſecũdum idẽ eſt quod in alio & in quo aliud, ſed iſtud ſequeretur ſi pater eſſet in filio & econuerſo quilibet ratione totius conſtituti, quare &c.

5 Secundũ patet ſcilicet quòd vna perſona poteſt eſſe in alia ratione partis niſi quòd præintelligendũ eſt quòd ſecundum noſtrum modum intelligendi diuina perſona eſt cõſtituta quaſi ex duabus partibus, ſcilicet ex eſſentia & relatione, vna autem perſona non proprie dicitur eſſe in alia ratione relationis, licet per eam ſit de intellectu alterius, quia vt ad quem & vt in quo ſunt diuerſæ habitudines, ſed habitudo perſonæ ad perſonam ſecundum relationes eſt habitudo vt ad quem tantum, ergo ratione relationis vna perſona non eſt in alia.

6 Item illud per quod vna perſona diſtinguitur ab alia nõ eſt ratio quare vna ſit in alia, quia illud per quod vna eſt in alia eſt cõmune vtriq;: & eſt in vtraq;, alioquin non eſſet ratio quare vna perſona eſſet in alia, ſed relationes quibus perſonæ diſtinguuntur non ſunt communes perſonis, ergo ſecundum eas vna non dicitur eſſe in alia.

7 Reſtat ergo q̃ vna perſona ſit in alia ratione eſſentię quę vna eſt numero in omnibus perſonis. Sed perſona nõ eſt vt in qua eſt alia ratione ſolius eſſentiæ, quia tunc per idem cõuenirer perſonæ eſſe in alio & in quo aliud, quod reprobatum eſt, ſed conuenit perſonæ vt in ipſa ſit alia, ratione totius conſtituti, ſicut filio cõuenit ratione eſſentiæ quod ſit in patre, ſed patri cõuenit vt ſit in quo eſt filius ratione totius conſtituti, & ſimiliter in aliis. Et hoc videtur rationabile, illud enim in quo eſt aliud debet excedere vel eſſe in plus, quã illud quod eſt in ipſo, ſed pater ratiõe totius conſtituti ſe habet aliquo modo in plus, quã filius ratione ſolius eſſentiæ, & ſimiliter econuerſo: quare &c.

8 AD PRIMVM argumentũ cùm dicitur ſi pater eſt in filio & filius in patre, &c. Dicendũ quòd cõſequentia non tenet quia ineſſe eſt proprietas diſtincti, eiuſdẽ autem ad ſeipſum non eſt diſtinctio. Et ideo procedendo in rectum bene tenet conſequentia non reflectendo ſicut in exemplo quod adducitur, ſi Sortes eſt ſimilis Platoni, & Plato Martino, bene ſequitur quòd Sortes ſit ſimilis Martino, reflectendo autem non tenet conſequentia, quia reflectio tollit diſtinctionẽ, vnde nõ ſequitur, Sortes eſt ſimilis Platoni, & Plato ſimilis Sorti, ergo Sortes eſt ſimilis ſibiipſi. Eodem modo ſequitur in propoſito, Spi. ſanctus eſt in filio & filius eſt in patre, ergo Spir. ſanctus eſt in patre, non tamen ſequitur reflectendo, pater eſt in filio & filius in patre: ergo pater eſt in ſeipſo. Vel dicendum quòd fortè ſequeretur ſi quælibet perſona eſſet in alia ratione totius conſtituti & eſſet in qua alia ratione eiuſdem, ſed non eſt ita, vt viſum eſt.

9 Ad ſecundum dicendum q̃ non omnes modi eſſendi in aliquo continentur in illis quos ponit Ariſt. 4. Phyſic. niſi fortè per quandam remotam reductionẽ, ſicut eſſe in tempore reducitur ad illum modum quo aliquid in loco eſt. quia vterq; eſt ſicut menſurarum in mẽſura, & eodem modo poteſt hic inueniri aliqua reductio, pater enim eſt in filio ratione eſſentiæ, eſſentia autem eſt in filio modo quo natura communis eſt in ſuppoſito, reducitur ad modum quo genus eſt in ſpecie, vel ſpecies in indiuiduo, licet eſſentia non habeat proprie rationem generis vel ſpeciei reſpectu perſonarum vt poſtea patebit.

Secunda pars diſtinctionis XIX.

Sententia huius literæ in generali & ſpeciali: & in generali primò.

SEd iam nunc ad propoſitum, &c. Superius Magiſter probauit æqualitatem in magnitudine per naturę vnitatem. Hic probat eam remouendo, ſiue excludendo omnem inæqualitatem: & cum hoc ſequitur alia pars in qua probat æqualitatem in magnitudine per diuinam ſimplicitatem & vnitatem: & ſic ſunt duæ partes. Prima autem iſtarum diuiditur in tres. Primò oſtendit intentum. Secũdò opponit in contrarium. Tertiò ſoluit obiectionem. Secunda ibi, His autem videntur aduerſarii. Tertia ibi, Hæc autem quæ hic dicuntur. Prima iſtarum diuiditur in quatuor partes ſecundum quatuor quæ perſequitur ad oſtendendum ſuum intentum. Primò enim probat quòd in diuinis non eſt conuenientia tanquã in toto integrali. Secundò non eſt conuenientia in diuinis tanquam in toto vniuerſali. Tertiò quòd non eſt conuenientia tãquam in materiali aliquo. Quartò quòd non eſt in proprietate formali aliqua. Secunda ibi, Hic autem adiiciendum eſt.

Tertia

Tertia ibi, Notãdum etiã. Quarta ibi, His quoq; adiicie-dum est. Hæc diuisio & sententia lectionis in generali.

3 IN SPECIALI verò sic procedit Magister. Et ostendit primò quòd non est inæqualitas in diuinis per hoc q̃ sit aliquod totũ integrale in personis, quod ex hoc probat: vbi est summa naturæ vnitas, ibi non potest esse totius integralis vel partiũ diuersitas: sed hæc est in diuinis personis: ergo &c. Quomodo autẽ pluralitas personarum non ponat compositionẽ in diuinis: ostendit per similе ex hoc quòd in vna & eadẽ persona pluralitas attributorum compositionẽ non ponit. Deinde ponit & probat quòd in diuinis nõ est natura totius vniuersalis: non enim dicimus essentiam totũ vniuersale esse respectu personarum quod ostendit duabus rationibus. Prima dicit impossibile: & est talis: multiplicatis illis quorum est genus, multiplicatur & ipsum genus: ergo si diuina essentia esset genus respectu personarũ multiplicaretur diuina essentia multiplicatis diuinis personis: constat autẽ quòd diuina essentia non multiplicatur multiplicatis diuinis personis: ergo diuina essentia non est genus, nec personę sunt species, nec indiuidua. Ratio autẽ ista est beati Aug. dicentis, quòd diuina essentia non est genus nec personę species: nec essentia est species, nec persona indiuidua ratione prædicta: quia iam multiplicaretur diuina essentia: ergo diuina essentia nõ est species nec genus: nec personę sunt: vt indiuidua: manifestum ergo est q̃ diuina essentia nõ est vniuersale ad personas. Alia ratio est ostẽsiua, & est talis: vna essentia inquantũ vna non habet species, sed diuina essentia est simpliciter vna: ergo non habet species. Et quod non habet species non est genus: ergo diuina essentia non est genus. Item non est species: quia nõ multiplicatur ad multiplicationẽ personarum: ergo nõ est ibi aliquod totum vniuersale. Postea dicit q̃ tres personę nõ conueniunt in essentia sicut in parte materiali, ita q̃ diuina essentia sit in materia personarũ, sicut lutũ vel æs multorum vasorum, quia sicut dicit in omnibus quæ constituuntur ex vna materia, plus est de materia in pluribus quàm in vna: sed non est plus de essentia diuina in pluribus personis quã in vna: ergo essentia nõ se habet ad personas vt materia. Deinde ostendit q̃ diuinę personæ non conueniunt in essentia, sicut in proprietate formali: sicut conueniunt homines in vna cõplexione, qui eriã propter hoc dicuntur esse vnius naturæ, quod ex hoc ostenditur, quia in his maius aliquid sunt duo quã vnus quod nõ est in diuinis personis. Postea obiicit per auctoritatem Damasceni, qui dicit q̃ diuina essentia est cõmunis & vniuersalis: tres verò personæ sunt tria particularia. Deinde respondet ad hoc, & dicit q̃ verba ista Damasceni non proprię, sed similitudinariè sunt accipienda: sunt ibi tamẽ aliqua quæ similitudinem tenent respectu cõmunis, & aliqua respectu particularis. Differentia autẽ materialis dicitur in diuinis esse, non quòd aliquid sit in vna quod nullo modo sit in alia, sed quia propter distinctionẽ relationum possunt sibi inuicem connumerari. Vltimò probat æqualitatẽ magnitudinis personarũ ex ratione vnitatis: vel ex diuina simplicitate sic: vbicunq; idem est vnitas & magnitudo non est maior magnitudo vbi non est maior vnitas, sed in Deo est idẽ magnitudo & vnitas secundum rem: ideo si in Deo nõ est maior vnitas, ibi non est maior magnitudo: sed non est maior vnitas in tribus personis quàm in vna: ergo nõ est maior magnitudo trium quàm vnius tantum: & ita sunt in magnitudine æquales. Concludit etiã ex dictis quòd quanuis Deus dicatur trinus, non tamen est dicendus triplex: quia triplicitas inæqualitatem poneret. In illis enim rebus inuenitur triplicitas vbi tria excedunt vnum in magnitudine, quod tamẽ non est in diuinis personis: ergo non est ibi triplicitas, &c.

QVÆSTIO QVARTA.

Vtrum in diuinis sit dare totum & partem.

CIrca lectionem istam quæritur de duobus. Primum est, vtrum in diuinis sit dare totũ & partem. Secundum est de veritate, quod est tertium principale in tota ista distinctione. Ad primum sic proceditur. Et arguitur quòd in diuinis non sit dare totum & partem: quia vbicunq; est dare totum & partem, ibi est dare maius & minus, quia omne totum est maius sua parte: sed in diuinis non est dare maius & minus cùm ibi sit summa æqualitas: ergo &c.

2 Item omne quòd habet rationem partis, habet rationem imperfecti: sed in Deo nihil potest esse imperfectum, ergo nec pars: quare nec totum, cùm totum & pars correlatiuè dicantur.

3 IN CONTRARIVM est, quia totum & perfectum sunt idem: vt dicitur. 3. Phys. sed in Deo maximè reperitur ratio perfecti: ergo & ratio totius: & per consequens ratio partis, propter rationem prius tactam.

4 RESPONSIO. Videndũ est primò de ratione totius in generali qualiter conueniat diuinis: & secundò videbitur de specialibus rationibus totius huius & illius puta totius vniuersalis & totius integralis, an similiter competant diuinis. Quantum ad primũ, sciendum quòd sicut dicitur primo cœli & mundi, omne totũ, & perfectũ non differunt secundũ speciem, sed secundũ materiam in qua reperiuntur. Completio enim quæ importatur absolutè per nomen perfecti contrahitur per omne & totum: quia vtrunq; importat complementum cõtentiuum plurium: de eo enim quod est vnum tantum actu & potẽtia, nec includit nisi vnum: nõ potest dici totum, neq; omne perfectum totum potest dici: vt hæc natura huius angeli potest dici naturaliter perfecta, sed nõ potest dici propriè tota vel omnis.

5 Rursus omne in natura cui conuenit requirit quòd contineat plura de quibus nomen importans illam naturam dicatur. Et ideo solũ additur termino cõmuni quem distribuit pro illis solum de quibus dicitur: totũ verò reperitur in illis quæ continẽt plura, de quibus dici nõ possunt, sicut dicitur tota domus quæ habet omnes partes domus, de quibus tamen nõ prædicatur. Cũ ergo constet quòd esse perfectũ potissimè conueniat diuinis: dubium est de toto & omni, quorum vtrunq; importat perfectionem contentiuam plurium: tamen si hæc continentia sit pluriũ secundum rationẽ adhuc videtur quòd possit reperiri in diuinis. Constat enim q̃ in diuinis sunt plura ratione differentia. Pelagus enim perfectionis diuinę includit multas perfectiones attributales aliquo modo, ficut totum partes. Si verò talis continentia sit pluriũ differentium secundũ rem, tunc maius dubiũ est an sit in diuinis. De hoc tamen statim in secundo articulo apparebit.

6 QVANTVM ad secundum, sciendũ est quòd totum includens realiter multa actu vel potẽtia videtur ad præsens esse in quadruplici differentia, scilicet essentiale, integrale, vniuersale, & numerale. Totum essentiale est quod continet plura realiter constituentia vnã essentiam per modum actus & potentiæ, sicut est compositũ ex materia & forma. Totum verò integrale est quod continet plura realiter constituentia ipsum non per modũ actus & potentiæ, sed per modũ continuationis, vt in toto continuo, vel per modũ colligationis, vt in domo, archa, vel lecto. Totum verò vniuersale continet actu vel aptitudine plura nõ constituentia aliquod vnum realiter, sed discreta inter se, de quorum quolibet prædicatur, in quo differt à toto essentiali & integrali, quorũ neutrum prædicatur de suis partibus. Totum verò numerale non est aliud quàm numerus cõprehendens pluralitatem aliquorum, sicut duodenarius numerus dicit numerum Apostolorũ. Et vt videtur mihi hęc nõ est ratio totius nisi nimis abusiuè, quia totum cõprehendit plura vt aliquo modo sunt vnum vel saltem vnita: sed numerus dicit solũ plura non vt vnum, sed verificatur numerus quicunq; de illis quę in nullo sunt vnum nec vnita, nec compositione, vt in toto essentiali, nec continuatione vel colligatione, vt in toto integrali, nec in conceptione intellectus, vt in toto vniuersali: quare non videtur quod sit totum nisi nimis improprię, & ideo ad præsens dimittatur, quia inferius requiretur vtrum sit numerus in diuinis.

7 De toto ergo essentiali vtrum sit in diuinis, dicendum q̃ non. Primò quia omne totum essentiale continet plures essentias imperfectas constituentes vnã essentiam perfectam, ex hoc enim dicitur totum essentiale, quia cõtinet plures essentias reales, sed in diuinis nullo modo sunt plures essentiæ, ergo nec totum essentiale.

8 Secūdò, quia in diuinis si esset totum essentiale, hoc esset persona respectu essentię & relationis ex quibus cōstituitur, nihil enim in diuinis est quod ex pluribus constituitur nisi persona, sed persona non potest esse totum essentiale: ergo &c. Probatio minoris, illa ex quibus constituitur totum essentiale reale sunt realiter vnum actus, & reliquum potētia, sed essentia & relatio, ex quibus persona cōstituitur non sunt actus & potētia, sed sunt actus absolutus & relatus: ergo essentia & relatio non constituunt aliquid quod sit essentiale totum, & nihil aliud est in diuinis quod possit habere rationem totius essentialis vt dictum est: ergo in diuinis nullo modo est totum essentiale.

9 Item nec totum integrale, quia totū integrale consistit propriè in partibus quātis quantitate molis, quę possunt constituere totū per modū continuationis vel contiguationis vel colligationis: sed in diuinis nihil est quātum quāritate molis: ergo &c. Maior probatur, quia omne totum integrale habet partē extra partem quod competit solum quantis, minor de se patet. Itē si esset aliquod totum integrale in diuinis, illud esset persona, quia sicut prius dictū est, nihil est in diuinis ex pluribus cōstitutum nisi persona, sed persona non est totū integrale: ergo &c. probatio minoris, totū integrale est perfectius qualibet sua parte: sicut enim totum habet rationē integri, sic quęlibet pars habet rationē diminuti, sed persona nō est aliquid perfectius quàm sola essentia. Tota enim perfectio in diuinis est ab essentia & nō relatione, alioquin aliquid perfectionis esset in vna persona quod non esset in alia, sicut & aliquid relationis: ergo persona non est aliquid perfectius quàm sola essentia, nec per consequens est totum integrale ad ipsam & ad relationem.

10 De toto autem vniuersali dicendū, ꝙ ea quæ sunt in diuinis possunt considerari secundum esse quod habēt secundum se in re extra, vel secundū esse quod habent in anima. Si primo modo, sic in diuinis nihil est vniuersale, quod patet. Primò quia eidē & secundū idem impossibile est quòd cōueniat ratio vniuersalitatis & singularitatis, sed omni rei siue in creaturis siue in diuinis conuenit ratio singularitatis secundū esse quod habet in re extra. Sic enim verum est verbū Boētii, ꝙ omne quod est, ideo est, quia numero est: ergo nulli rei neꝙ in diuinis, neque in creaturis cōuenit ratio vniuersalitatis secundū esse quod habet in re extra. Secundò, quia si aliquid quod sit in diuinis haberet rationē vniuersalis, hoc esset potissimè essentia quæ reperitur in pluribus personis, & de pluribus prædicatur quę videtur esse ratio, vniuersalis, sed essentia non habet rationē vniuersalitatis ad personas secundum esse quod habet in re extra: ergo &c. Minor probatur, tū quia vnitas vniuersalis in singularibus nō est vnitas rei, sed tantū rationis, sicut & entitas, vnitas autē essentiæ in personis est vnitas rei, non rationis, tum quia vniuersale dicitur in cōmuni quicquid pertinet ad rationem suppositi, essentia autē non, quia non dicit relationē quę est suppositi constitutiua: ergo essentia non habet rationē vniuersalis ad personas. Cùm enim ratio vniuersalis cōsistat in esse communicabili pluribus & in esse plurificabili eis propter quod vnitas est à solo intellectu, & non à natura rei. Et primū quidem pertinet ad perfectionē. Secundum autem ad imperfectionē, natura diuina primū habet, secundum nō habet, propter quod deficit à ratione vniuersalis. Si verò ea quæ sunt in diuinis considerentur secundum esse quod habent in anima, sic in eis potest inueniri totum vniuersale. Sic enim persona in cōmuni est aliquid vniuersale ad patrem & filium & Spi. sanctum, & relatio diuina in communi est vniuersale ad paternitatem, filiationem, & spirationem tam actiuam quā passiuam: quod patet per propriam rationē vniuersalis. Vniuersale enim est quod dicitur de multis & per se & realiter plurificatur in eis: dicitꝙ in cōmuni totam naturam singularium sed hoc modo se habet persona in communi accepta ad patrem & filium & Spi. sanctum. Et relatio in communi accepta ad paternitatem, filiationem & spirationem ac processionem, vt de se patet: ergo &c. Non sic autem potest dici de essentia qualitercunqꝙ accepta, aut de relatione respectu personarum, quia nullum istorum dicit quicquid est de constitutione personæ.

Sup. d. 2. q. 1. nu. 10.

11 AD PRIMVM argumentum dicendum quòd vbicunqꝙ est dare totum & partem integralem, ibi est dare maius & minus quantitatiuè quod non ponitur in diuinis, vbi autem est dare totum & partem vniuersalem, ibi est dare maius & minus secundum ambitū continentiæ & prædicabilis, quia plura continet & de pluribus prædicatur totum vniuersale quàm pars eius subiectiua. Et illud maius & minus licet non sit in diuinis secūdum realem actum essendi, est tamen in eis secundum rationem considerandi vt dictum est.

12 Ad secundum per idem patet. Illud enim quod habet rationē partis essentialis vel integralis habet rationē imperfecti, & totum rationē perfecti. In his enim pars est aliquid totius & non totum secundū rem, sed illud quod habet rationem partis subiectiuæ respectu totius vniuersalis nō oportet quòd habeat rationem imperfectiorem cum recipiat essentialē prædicationē totius, & sic realiter ipsum totum nisi secundū modum intelligendi. Sic enim est aliqualiter minus perfectum quod non repugnat diuinis, quia secundum nostrum modum intelligendi est aliquid in diuinis quod est maioris ambitus in prędicando quàm aliud, & aliquid quod dicit minus perfectū quàm aliud, sicut sapientia dicit minus perfectum secūdum nostrum modum intelligendi quàm pelagus perfectionis diuinæ, vt supra dictum est.

13 Ad argumentum alterius partis dicendum quòd totum & perfectum licet sint idem in formali significato, quia vtrunqꝙ importat complementum, differunt tamen in hoc quod perfectum est in plus, eo quòd omne & totum dicit complemētum contentiuum plurium ratione, cuius perfectum dici potest de aliquo, de quo nō dicitur, nec omne totum, vt deductum est.

QVÆSTIO QVINTA.

Vtrum veritas sit ens reale an rationis

Tho. 1. q. 19.

CIrca veritatem quæruntur duo. Primum est vtrum veritas sit ens reale an ens rationis solū. Secundum est in quo sit veritas, vtrum sit in rebus an in anima. Ad primum sic proceditur. Et arguitur ꝙ veritas sit ens reale, quia bonum vniuscuiusqꝙ rei est ens reale, sed veritas est bonum intellectus, ergo veritas est aliquid reale.

2 Item illud quod non est aliquid reale est nihil simpliciciter & absolutè, sed veritas non est nihil, alioquin laborantes ad sciendum veritatem laborarent ad sciendum nihil quod est inconueniens: ergo &c. Minor patet, probatio maioris, quia aliquid & res conuertuntur. Et ideo quod non est res non est aliquid & per consequens nihil, æquipollent enim non aliquid & nihil.

3 IN CONTRARIVM arguitur, quia illud quod distinguitur contra ens reale, generaliter dictum est ens rationis solum, sed ens verum distinguitur. 6. metaphys. contra ens realiter dictum, ergo &c.

4 RESPONSIO. Circa quæstionē istam videndum est primò quod importatur per ens rationis, & secūdò inquiretur de principali quęsito. Quantū ad primum sunt duæ opiniones de ente rationis. Prima est ꝙ ens rationis vocatur illud quod est subiectiuè in anima siue in intellectu vel in ratione. Et motiuū huius opinionis fortè est quia ens rationis consueuit appellari ens in anima. Sed vt videtur sic opinātibus nihil est in anima nisi sit in ea subiectiuè & nō obiectiuè solum, vnde. 3. de anima dicitur quòd lapis nō est in anima sed species lapidis quia quanuis lapis se habeat ad animam obiectiuè, nō tamen subiectiuè, sed solū eius species, ergo vt videtur ens rationis nō dicitur in anima esse nisi quia est in ea subiectiuè.

Cap. 4. vel potius 1. de anima cap. 5.

5 Istud autem non potest esse verum, quia quod est ens reale non est ens rationis, quia distinguuntur ex opposito, sed omne quòd est subiectiuè in anima siue sit species actus siue habitus, est ens reale, ergo non est ens rationis, minor probatur, quia æquè vera res est quę est in anima, & perfectior & nobilior quàm res corporea. Et ideo si illud quod est subiectiuè in re corporea, vt calor vel quātitas, est ens reale, fortiori ratione illud quod est subiectiuè in anima siue sit species siue actus, siue habitus est ens reale & non rationis.

6 Ad

6 Ad rationem illorum dicendū est quòd essentia rationis dicuntur esse in anima nō subiectiuè sed obiectiuè sicut postea declarabitur. Quod autem dicit Philos.3.de anima quòd lapis nō est in anima sed species lapidis non fuit intentio Aristotelis quòd lapis & omne cognitū non possit dici aliquo modo esse in cognoscente, sed voluit excludere illum modum quem ponebat Empedocles,qui dicebat quòd oportebat animam esse cōpositam ex omnibus ad hoc vt omnia cognosceret. Dicebat enim quòd terra terram cognoscimus,& sic de aliis, contra quod dicit Arist.quòd lapis non est sic in anima quanuis sit in ea sicut cognitum in cognoscente.

7 Alia est opinio quam credo veriorem quòd ens rationis non est aliud quā denominatio obiecti ab actu rationis, secundum ea quę attribuuntur rei solū vt cognita est,verbi gratia esse vniuersale,esse genus,vel speciem dicuntur esse entia rationis quia talia dicuntur de re tantū vt est obiectiuè cognita ita quòd ens rationis non est penitus nihil,nec dicitur ens rationis,quia sit in anima subiectiuè, sed quia est denominatio rei ab actu rationis secundum ea quæ conueniunt ei solum vt est cognita. Et quāuis idem re sit hominem intelligere lapidē in vniuersali,& per indifferentiā ad singulares lapides & lapidē sic intelligi. Non enim lapis est sic intellectus nisi quia homo intelligit eum sic,tamen intelligere in homine est vera res & denominatio qua homo esse dicitur intelligens est realis in homine, intelligi autem nō est vera res in lapide,nec denominatio qua lapis dicitur sic intellectus est realis in lapide,sed dicitur ens rationis,quia nullo modo competit rei nisi per actum rationis tendētis vt in ipsum in obiectum,& sic patet primum.

8 QVANTVM ad secundum dicendū est quod sit veritas, & ex hoc apparebit an sit ens rationis, an non. Quantum ad primū sciendum est ꝙ sicut cōmuniter dicitur veritas est conformitas vel adæquatio intellectus ad rem. Qualiter autem hoc sit intelligendū aduertendū est quòd non est intelligendū de adęquatione vel conformatione intellectus & rei secundū illud quod sunt essentialiter,quia intellectus secūdum illud quod est essentialiter non habet aliquam cōformitatem,vel adæquationē cum re extra,imò magnā differmitatē,cum res extra sit quandoq; corpus, intellectus autē non, sed spiritus, aut si aliqua sit conformitas nō consistit in illa veritas, quia cùm illa attendatur secundum naturam rerum æqualiter potest esse inter intellectum & res quas nunquam intelliget vel intellexit, sicut inter intellectū & res quas intelligit, veritas autem non est sine cognitione,quare &c.

9 Restat ergo quòd talis conformitas attendatur secundum aliquid quod est in intellectu subiectiuè vel obiectiuè. Et primum quidem dicunt aliqui, scilicet, quòd conformitas intellectus ad rem attenditur secundum id quod est subiectiuè in intellectu quod est species rei quæ est similitudo eius,vel secundum negantes species ipse est actus intelligendi,qui est etiam similitudo rei.

10 Sed istud non videtur verum,quia talis cōformitas vel esset in essendo vel in repræsentando,non in essendo, quia omne quod est subiectiuè in intellectu est accidens, res autem exterior est quandoq; substātia materialis,vel si sit accidens est accidens corporeum. Inter hęc nō potest esse similitudo vel conformitas in essendo cum sint diuersorum generum,quare &c.

11 Nec potest attendi conformitas in qua consistit veritas in repręsentando,quia repręsentatio rei per speciem apud intellectum præcedit saltem ordine naturæ actum intelligendi,prius enim est ordine naturæ obiectum prę-sens potentię per speciem si qua sit quàm sequatur cognitio : veritas autem aut simul est secundum naturam cum actu intelligendi aut posterior, ergo veritas non cōsistit in adæquatione vel conformitate quæ est inter speciem & rem secundum repræsentationem.

12 Item dato quòd res repræsentetur secundū actum intelligendi solum, & non per aliquid prius,& quòd repræsentatio sit ipsamet cognitio,adhuc cōformitas in repræsentando vel in agnoscendo nō attenditur secūdum aliquid quod sit subiectiuè in intellectu, sed potius obiectiuè, quia cōformitas in repræsentādo vel cognoscendo præcisè consistit in hoc quòd repræsentans vel cognoscēs repræsentat vel cognoscit rē sic esse sicut ipsa est,sed talis conformitas attenditur solum secundū id quod se habet obiectiuè ad intellectū:ergo &c.maior de se patet,probatio minoris,quia cùm dicitur quòd intellectus intelligit rem sic esse sicut ipsa est. Sic & sicut notæ sunt conformitatis prædictæ in qua formaliter cōsistit veritas,sed sic & sicut sunt ibi conditiones obiecti & non ipsius actus intelligendi, nō enim est sensus quòd actus intelligendi sic se habeat ad intellectum in quo est subiectiuè sicut se habet rēs intellecta ad suū esse reale, quia hoc esset falsum, sed est sensus, ꝙ res intelligitur sic esse sicut ipsa est ita ꝙ conformitas est inter esse appręhensum & esse in re,quia quale esse habet res tale appręhensum & non aliud. Et licet res non sit appręhensa nisi per actum qui est in intellectu subiectiuè, tamen esse appræhensum dicit conditionem denominantem obiectum & non intellectum, nec actum intelligendi,quia intellectus vt sic non est appræhensus, sed appræhendens, nec intelligere est appræhensum,sed appræhensio. Et ita conformitas in qua consistit veritas attenditur secundum id quod habet se ad intellectum obiectiuè & non subiectiuè.

13 EST ENIM veritas conformitas eiusdē ad seipsum secūdum aliud & aliud esse, scilicet, esse intellectum & esse reale,ꝙ etiam patet ex alio sic,illud est verū forma liter quod significatur per propositionē verā, sed obiectum intellectus enunciatiuè sumptū significatur per propositionem verā,ergo veritas est formaliter conditio obtecti intellectus, & non alicuius existentis subiectiuè in intellectu,maior patet, quia signum non dicitur tale,nisi quia significat illud quod est tale formaliter, sicut vrina nō dicitur sana, nisi quia significat sanitatē animalis quę est formaliter sanitas. Et idē dicitur de propositione quæ non dicitur vera,nisi quia significat illud quòd est formaliter verum,minor de se patet:quia propositio vera nō significat nisi illud quod est enunciatiuè appręhensum per intellectum tanquā eius obiectū, & sic patet quòd veritas est conformitas intellectus ad rem intellectā,inquantum id quod de re enunciatiuè appręhenditur est conforme vel potius idem cum entitate rei,& sic est relatio eiusdem ad seipsum secundum esse intellectum & esse reale.

14 Iuxta quod est intelligēdum ꝙ cùm veritas dicatur de re (sicut dicimus illud esse de veritate rei, quod est de eius entitate & quidditate) dicatur etiā de propositione & de intellectu(dicimus enim propositionē veram & intellectū verū) & vlterius dicatur de obiecto enunciatiuo tā affirmatiuo quā negatiuo (dicimus enim hominē esse animal est verū,& hominē non esse asinum est verū) Veritas primo modo dicta nō est veritas formaliter,sed quasi materialiter vel fundamentaliter, quod patet, quia vox significans eā sicut sunt voces significantes simplicia nō dicuntur significare verū nec falsum. Sed hoc esset si entitas rei esset formaliter veritas. Veritas autē propositionis nō est nisi veritas signi. Veritas autē intellectus vel actus intelligendi,vt est quędā res in intellectu subiectiuè existens non est nisi sua entitas,qua veritate omnis actus intelligendi est verus. Sed in cōparatione ad obiectū dicitur intellectus verus, quia appræhendit rem sic esse sicut ipsa est:ergo rem esse appręhensam sic esse sicut ipsa est,est verum, ad quod tam veritas rei quā vocis & intellectus habent attributionē. Est ergo primum verū,& cui primò competit veritas, sed rem esse appræhensam, sic esse sicut ipsa est,est conditio obiecti cōformiter se habentis secundum esse intellectum ad suū esse reale,ergo talis cōformitas est veritas,hoc autē non est aliud quā relatio eiusdem ad seipsum secundū esse appræhensum & secundum esse reale. Ex quo concluditur ꝙ veritas est ens rationis,quia illud quod attribuitur rei solum secundū esse intellectū, est ens rationis,sed veritas est huiusmodi,ergo &c.vtraq; præmissarum patet ex precedentibus. Ad cuius maiorem euidentiam sciendum est, quòd sicut est duplex actus intelligendi simplex, scilicet, & componens, siue diuidens, sic sunt duo genera entium rationis, vnū quod sequitur actum intelligendi simplicem sicut vniuersale genus,species, & huiusmodi. Aliud quod sequitur actum intelligēdi componentem vel diuidentem, & illud est verum vel falsum, vnde verum & falsum non sunt aliud quàm res intelligi sicut est & sic est veritas,vel intelligi esse vel non

eſſe aliter quàm ſit, & tunc eſt falſitas.

15 AD PRIMVM argumentum in oppoſitum dicendum, quod verum dicitur eſſe perfectio intellectus, quia actus quo intellectus intelligit rem ſic eſſe ſicut eſt, eſt actus ſummè conueniens intellectui cuius natura eſt cognitiua rerum, ſed ipſum verum formaliter acceptum non eſt perfectio intellectus, ſed eſt denominatio obiecti conformiter ſe habentis ſecundum eſſe intellectum, & ſecundum eſſe reale.

16 Ad ſecundum dicendum quòd illud quod non eſt ens reale eſt nihil realiter, eſt tamẽ ens rationis. Nam ens diuiditur in ens rationis & ens reale. Quod autẽ vlterius dicitur, quòd homines nituntur ad ſciendum veritatem contra arguentes, quia ſi veritas ſit aliquid reale non eſt aliud quàm relatio conformitatis intellectus ad rem intellectam. Conſtat autem quòd non omnes nituntur ad ſciendum iſtam relationem, ergo nec ad ſciendum veritatem ſic acceptam. Qualiter ergo intelligendum eſt quòd homines nituntur ad ſciendum veritatem ſic vtiq; non quòd veritas quãtum ad id quod dicit formaliter ſit obiectum & principaliter cognitum, ſed quia homines nituntur ſcire naturas rerum, & habitudines earum quæ cùm cognoſcuntur ſic eſſe & ſic ſe habere, prout eſt in naturis earum, tunc eſt veritas quæ eſt conformitas rerum, vt intellectæ ſunt ad ſeipſas vt exiſtunt.

QVÆSTIO SEXTA.

Vtrum veritas ſit in rebus an in intellectu.

Th. vbi ſupra.

SEcundò quæritur in quo ſit veritas, vtrum ſit in rebus an in intellectu. Et arguitur ꝙ ſit in intellectu, primò per dictum Ariſt. 6. metaphyſ. qui dicit quòd bonum & malum ſunt in rebus, verum & falſum in anima.

2 Secundò per rationem, quia relatio eſt maximè in illo extremo quod dependet, ſed veritas eſt relatio conformitatis intellectus ad rem intellectam, intellectus autem eſt dependens ad rem intellectam & non econuerſo, ergo veritas eſt in eo.

3 IN CONTRARIVM arguitur, quia omnis reſpectus eſt in ſuo fundamento, ſed fundamentũ veritatis eſt entitas rerum, ergo in entitate rerum eſt veritas.

4 RESPONSIO. illi qui dicunt veritatẽ eſſe reſpectum realem conformitatis intellectus ad rem intellectam, dicunt quòd veritas eſt in intellectu ſicut in ſubiecto vel potius ſicut realis reſpectus in ſuo fundamento. Et ad hoc adducunt duas rationes. Prima talis eſt, quandocunq; aliquid dicitur tale ex ordine ad aliud in quo ſiſtitur & dicitur tale, primũ dicitur tale cauſaliter, & ſecũdum formaliter, ſed res dicitur vera illo modo ex ordine ad intellectũ, ergo &c. maior declaratur per exemplũ, nã quia medicina dicitur ſana ex ordine ad animal ſanũ in quo ſiſtitur medicina dicitur ſana cauſaliter & animal formaliter, minor probatur, quia vbi eſt proceſſus à mouente ad motũ ſiſtitur in re mota, ſed in proceſſu à re ad intellectum eſt proceſſus à mouente ad motũ, ergo, &c.

5 Secundò ſic, quia veritas eſt rectitudo paſſiua, ſcilicet rectitudo eius quod rectificatur, quia eſt imago & exemplatum, ſed intellectus ſe habet ad rem intellectam ſicut paſſum ad mouens, ergo adæquatio intellectus eſt veritas formaliter & in re eſt ſolum cauſaliter, & vt ſic eſt cauſaliter vera.

6 Sed contrà hoc arguitur primò, quia inter intellectum diuinum & ſuum principale obiectum, puta quum intelligit ſeipſum eſſe ſummè perfectũ ex nulla parte eſt adæquatio paſſiua, & tamen eſt ibi veritas, ergo veritas non recipit adæquationem paſſiuam.

7 Secundò, quia contingit intelligere verè illud quod nullam entitatem realem habet, ſicut quòd chimera eſt chimera, ſed talia non entia nihil poſſunt adæquare ſibi realiter, ergo &c.

8 Tertiò, quia intellectus poteſt moueri ad verè intelligendũ ab alio quã à re intellecta (ſicut Deus poſſet mouere intellectum meũ ad intelligendum Antichriſtum futurum) ſed talis veritas non conſiſteret in habitudine intellectus ad Deum mouentem, ſed in habitudine intellectus ad rem intellectam à qua non eſſet motus, ergo veritas non requirit adæquationẽ paſſiuam ex parte intellectus, vel illius in quo eſt per eaſdem rationes, vel per aliquas earum, patet quòd veritas non eſt relatio actus intelligendi ad rem intellectã, tanquam menſurati ad menſuram, quia in cognitione Dei reſpectu ſui eſt veritas, ſed ibi non eſt relatio menſurati ad menſurã, niſi fortè ſecundum rationẽ, ergo veritas non eſt ralatio menſurati ad menſuram, vel eſt relatio ſolum ſecundum rationem, & non ſecundum rem, cuius oppoſitum alii dicunt.

9 DICENDVM eſt ergo aliter, quòd veritas formaliter dicta non eſt in rebus, ſed in intellectu, non quidem ſubiectiuè, ſed obiectiuè tantum. Quòd nõ ſit in rebus patet, quia quicquid eſt in rebus eſt in eis circũſcripto omni actu intelligẽdi, ſed veritas formaliter ſumpta nõ eſt ſine actu intelligendi, ergo veritas formaliter ſumpta non eſt in rebus. Dico autẽ formaliter, quia veritas ſumpta materialiter vel fundamentaliter bene eſt in rebus, ſicut dictum fuit in præcedente quæſtione.

10 Per idem patet quòd veritas non eſt in intellectu ſubiectiuè, quia quicquid eſt in intellectu ſubiectiuè eſt res vera, & non ratio tantum, veritas autem eſt ens rationis, vt probatum fuit in præcedente quæſt: ergo ipſa non eſt in intellectu ſubiectiuè.

11 Relinquitur ergo tertium, ꝙ veritas ſit in intellectu obiectiuè, non quidẽ ſicut obiectum cognitũ principaliter, ſed vt quidã modus cõueniens rei ſolũ vt eſt cognita. Iuxta quod eſt intelligendum ꝙ ſicut diſtinguimus triplicem actum intelligenũi, videlicet ſimplicem cõponentem, & diſcurſiuum, ſic ſunt entia rationis in triplici differentia, quia quædã cõueniunt rei, prout eſt cognita per intellectum ſimplicem, ſicut vniuerſale genus & ſpecies. Quædam cõueniunt rei, vt eſt intellecta per intellectum enunciatiuum cõponentem vel diuidentem, ſicut affirmatio & negatio, & per cõſequens veritas & falſitas. Alia verò conſequuntur res, prout ſunt obiectiuè in intellectu diſcurſiuo, ſicut antecedens & conſequens, ſyllogiſmus, enthimema & ſimilia, de quibus omnibus tãquam de entibus rationis conſiderat logicus.

12 AD RATIONES in oppoſitum reſpondẽdum eſt primò ad dictum Ariſt. quòd verum & falſum ſunt in anima, non quidem ſubiectiuè, ſed obiectiuè.

13 Ad ſecundam dicendum, quòd relatio realis eſt potiſſimè in extremo quod dependet, ſed relatio rationis non eſt in aliquo ſubiectiuè, ſed ſolum in intellectu obiectiuè modo quo prius fuit expoſitum.

14 Per idem patet ad argumẽtum alterius partis, quia reſpectus realis eſt in fundamento, ſed reſpectus rationis qualis eſt veritas quæ non eſt aliud quàm reſpectus cõformitatis rei, vt intellecta eſt ad ſeipſam, vt exiſtit non eſt niſi in intellectu obiectiuè, tanquam quidam modus cõueniens rei ſolum vt eſt cognita.

DISTINCTIO XX.

Sententia huius literæ in generali & ſpeciali.

NVnc oſtendere reſtat. Superius probauit Magiſter æqualitatem perſonarum in magnitudine & æternitate. Hic probat æqualitatem earũ in poteſtate earum. Et diuiditur in duas partes. Primò proponit intentum. Secundò probat intentum. Secunda ibi, Nihil inquit patre minus. Secunda diuiditur in duas. Primò probat intentum per autoritatem. Secundò per rationes. Secunda ibi, Item alio modo. Prima iſtarum diuiditur in duas. Primò proponit probationem Aug. Secundò excludit duas rationes erroneas. Secũda ibi, Sed inquit pater à nemine. Illa pars in qua probat intentum per rationes diuiditur in tres partes. Primò ponit rationem. Secundò cõfirmat per ſimile. Tertiò excludit quandã hæreticã reſponſionẽ. Secunda ibi, Hæc autem per ſimilitudinẽ. Tertia ibi, Sed fortè dices. Hæc eſt ſententia lectionis in generali.

2 IN SPECIALI verò ſic procedit Magiſter, & primò proponit perſonas eſſe æquales in potentia extenſiuè, quia quæcunq; poteſt vna perſona poſſunt & aliæ, & à qua virtute poteſt vna perſona poſſunt & aliæ, eadem virtute. Poſtea probat hoc per autoritatẽ, & eſt probatio talis. Si filius habet in poteſtate minus quàm pater, filius non habet omnia quę habet pater, ſed quęcunq; habet pater habet filius, ergo nõ habet minus in poteſtate quàm pater. Poſtea excludit vnam reſponſionẽ hæretici ad rationem inductam quæ talis eſt, verum eſt quòd quicquid

habet

habet pater habet filius, sicut bonitatem & potentiã, sed non tãtum habet ex vnoquoq; quantũ habet pater. Hoc autem nõ videtur verum ex autoritate inducta Ioan. 17. omnia quæ habet pater & filius. Hoc autem refellit Aug. hoc modo. Omnia habet filius quæ habet pater, sed omnipotentiam habet pater, ergo tantundẽ de potestate habet filius. Postea excludit aliam responsionẽ quę talis est, Et si filius omnia habet quæ pater habet: tamen pater est potẽtior filio, quia hoc ipse filio dedit, & ipse à nullo, sed à seipso habet: Sed hoc refellit Aug. hoc modo, verũ est quòd pater dedit filio potentiã sibi æqualem vel non. Si æqualem, si pater est omnipotens, & filius est omnipotẽs. Si non æqualẽ, tunc nõ omnia quæ habet pater habet filius. Deinde probat æqualitatẽ personarum in potestate per rationem quæ talis est, Si pater genuit filiũ minorem se in potestate, aut potuit gignere sibi æqualẽ & noluit, aut voluit & nõ potuit. Si noluit & potuit, inuidus fuit, Si voluit & non potuit, omnipotens non fuit. quorum vtrunq; est falsum, ergo impossibile est filiũ nõ esse æqualem patri in potestate. Ibidẽ probat hoc idem per simile, quia in generatione humana pater quanto perfectiorem potest generare filium genera, ergo multò fortius in diuinis. Excludit vltimò responsionẽ hæretici, posset enim dicere ex hoc ipso quòd filius est à patre est inęqualis ipsi, quam refellit Aug. sic, æqualitas & inæqualitas attẽduntur secundum quantitatem & nõ secundum relationem, sed in hoc quod dicimus filium à patre esse non designamus nisi relationem originis, ergo in hoc nõ designatur inæqualitas patris ad filium. Recapitulat etiam ea quæ dicta sunt, & concludit intentũ iam probatum. Et in hoc terminatur sententia in speciali.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum filius sit omnipotens sicut pater.

Tho. 1. q. 25. ar. 3. & q. 42. art. 6.

CIrca distinctionem istam primò quæritur, vtrum filius sit omnipotens sicut pater. Et videtur quòd nõ, quia illud quod est omnipotẽs, potest in omnem actum, potentia enim dicitur respectu actus, sed filius nõ potest in omnẽ actum sicut pater, quia nõ potest generare, ergo non est omnipotens. Si dicatur quòd posse generare non est posse aliquid, sed ad aliquid. Et ita dato quòd filius nõ possit generare, potest tamen quicquid est possibile. Contra, qui omne dicit, nihil excipit, sed omnia includit. Et quæ dicunt quid & quæ dicunt ad aliquid, sed omnipotentia dicit potentiam ad omnia, ergo ad ea quæ dicunt quid vel ad aliquid.

2 Item secundum Augustinum lib. contra Maximum, & habetur in litera, si pater non potuit generare filium sibi æqualem non fuit omnipotens, ergo secũdum ipsum omnipotentia se extendit ad generationẽ filii, sed hanc non habet filius, ergo &c.

3 IN CONTRARIVM est quod dicit Athanasius in symbolo: Omnipotens pater, omnipotens fil. &c.

4 RESPONSIO. Cùm omnipotẽtia dicatur per comparationem ad actum, vt assumptum est in argumento, actuum autem diuinorum quidam sunt essentiales, & transeunt in creaturam vt creare. Quidam verò notionales, & non transeunt in creaturam, vt generare & spirare. De potentia quę est respectu primorum actuum nulla est dubitatio, quin secundum illam æquè sit potens vna persona sicut alia, & ad hanc solam fortè respicientes sancti dixerunt quòd æquè omnipotens est filius sicut pater, & Spiritus sanctus, sicut pater & filius.

5 De potentia verò quæ est respectu actuum notionalium est tota dubitatio, vtrum secundũ eam filius possit dici omnipotens æquè sicut pater cùm non possit in actũ in quem possit pater. Et sunt hic plures modi dicendi. Vnus est satis superficialis, scilicet ꝙ omnipotẽtia dicitur solum respectu possibilium, quæ autem implicant contradictionem omnino non sunt possibilia, propter quod si aliquis non potest ea quę implicant contradictionẽ, non propter hoc sequitur quod nõ sit omnipotens: filium autem generare implicat contradictionẽ, scilicet quia esset & non esset filius, quia cum in diuinis nõ possunt esse plures patres nec plures filii, si filius generaret iã esset pater & non filius nisi ponerentur plures filii, scilicet ipse & alius qui esset ab eo genitus quod est impossibile, ergo esset filius per passiuam & nõ esset filius sed pater propter actiuam generationẽ quod implicat contradictionẽ, sed patrem generare non implicat contradictionem. Et ideo si filius non generat non est dicendus minus potens, sed pater si non posset generare non esset omnipotens.

6 Istud autem triuolum est, quia licet nõ posse ea quæ simpliciter implicant contradictionem non deroget omnipotentiæ, quia talia nullo modo habent rationem possibilis, tamen non posse ea quæ non implicant contradictionem simpliciter, sed quo ad istum derogat omnipotentiæ, quia talia cadũt sub ratione possibilis simpliciter. Alioquin omne agens posset dici omnipotẽs, quia potest in omnia quæ non implicant contradictionem quo ad ipsum, quodlibet enim agẽs potest in omnia prꝛterquàm in illa quorum non habet potentiam. Posse autẽ illa quorum quis non habet potentiã implicat contradictionem quo ad ipsum. Ex hoc enim dicitur aliquis posse aliquid, quia habet potentiam, & tu dicis quòd non habet potentiam, ergo habet potentiam & non habet potentiã quod est contradictio, ergo non posse illa quæ non implicant contradictionem simpliciter, sed quo ad istum derogat omnipotentię generare autem filium in diuinis non implicat contradictionem simpliciter, alioquin esset impossibile patri, ergo qui non potest generare filium non est simpliciter omnipotens.

7 Alius modus dicendi est quòd filius habet omnipotentiam & omne posse, & est omnipotẽs dato quòd non possit generare. Dicunt enim isti quòd potentia generandi nõ est relatio nec relationem includit intrinsecè, licet coexigat eam, sed est essentia diuina quæ potest in omne illud quod habet rationem possibilis vel producibilis, & ideo cùm eadem essentia diuina sit in patre & filio & Spiritu sancto, in eis est eadem omnipotẽtia, licet in eis non sit eadem relatio. Et propter hanc omnipotẽtiam quælibet persona dicitur omnipotens, licet non possit generare, quia ex hoc non dicitur aliquid omnipotens in diuinis, quia habet essentiam diuinã sub omni respectu nato fundari in ea quia pater non esset omnipotens cùm non habeat essentiam diuinam cum relatione filiationis, sed ex hoc solo dicitur aliquis omnipotens quia habet essentiam diuinam quæ sola est omnipotentia. Hanc autem habet quælibet persona diuina. Et ideo quælibet est simpliciter omnipotens, & tamen non quęlibet potest generare sed solum pater, quia poẽttia generandi ad explendum actum generationis coexigit relationem paternitatis constituẽtem personam primam, licet eam intrinsecè non includat sicut declaratum fuit supra dist. 7. Hanc autem nõ habet nisi in suppositio patris ideo solus pater potest generare & non aliæ personæ, licet habeant eandem potentiam quam & pater. *quæst. 2.*

8 Hic autem modus licet sit probabilis, habet tamen quædam dubia. Primum est, quia assumit quòd potentia generandi nihil dicit intrinsecè nisi essentiam diuinam quod non omnes concedunt, vt patuit supra dist. 7. *Th. 1. q. 32. art. 3.*

9 Secundum est, quia videtur inconueniens ꝙ aliquis dicatur habere aliquod posse, quod nullo modo potest in esse poni. Sed potentia & posse quã habet pater ad generare nullo modo potest poni in esse in filio, ergo nullo modo illa potentia & illud posse quod est in patre est in filio, non habet ergo omnipotentiam quam habet pater.

10 AD HOC dicunt aliqui quòd potentia generãdi & posse possunt poni in esse in filio hoc modo, scilicet quòd filius generetur, vel sit generatus & non quòd generet, quia eadem potẽtia & idem posse est quo filius potest generari, & pater potest generare.

11 Sed contra, potentia pertinens ad omnipotentiam est actiua, ergo debet poni in esse per modum potentiæ actiuæ, sed cùm potẽtia generãdi ponitur sic in esse quod aliquid generetur, vel sit genitum, nõ ponitur in esse per modum potentiæ actiuæ, sed potius per modum potentiæ passiuæ, ergo malè.

12 Tertiò, quia si idẽ lumen vel simile quod est in sole ad illuminandum & calefaciendum esset in alio ad illuminandum & nõ ad calefaciendum, vel econuerso illud non diceretur æquè potens sicut sol, ergo à simili licet in

filio ſit eadem eſſentia quę ſola eſt potentia ſicut in patre, tamē quia in patre eſt ad plures actus quàm in filio, filius non poteſt dici æquè potens ſicut pater.

13 Quartò, quia potentia nunquā dicit eſſentiam abſolutè, ſed vt eſt principium actus, ergo vbi eadē eſſentia eſt in pluribus ſic quòd in vno eorū poteſt aliquē actum principiare, in alio autem nō poteſt non propter aliquod impedimentum, ſed quia talis eſt natura eſſentiæ, in illis poteſt dici eadem, ſed non eadem potentia, quia potētia dicit principium actus. Dico autem quando nō eſt ex impedimento, ſed ex natura talis eſſentiæ, quia ſi non poſſet principiare actum propter aliquod impedimentū, nihilominus diceretur potentia quanuis impedita, ſed quando eſt ex natura rei, quòd non poſſit talē actum principiare, tunc nullo modo habet rationem potentiæ: nunc eſt ita quòd eſſentia diuina in filio nō poteſt in actum in quem poteſt in patre non propter aliquod impedimentum. (Abſit enim aliquid tale æſtimari in diuinis) ſed hoc habet natura eſſentiæ diuinæ in filio ex hoc quòd non eſt in eo, niſi expleta ſua prima fœcūditate quæ eſt ad actum generandi, vt ſupra patuit, diſt. 7. ergo licet in filio ſit omnis eſſentia quæ eſt in patre, tamen in eo non eſt omnis potentia quæ eſt in patre, nec per conſequens debet dici omnipotens ſicut pater.

14 Tertius modus dicendi eſt, q̄ potentia quæ eſt ad actus notionales, vt ſunt generare & ſpirare nō cadit ſub omnipotentia. Et ideo potentiā habere ad tales actus, vel carere ea non auget vel minuit omnipotentiā. Cuius ratio eſt duplex. Prima eſt, quia Deus nō dicitur potens à potentia paſſiua, ſed ab actiua, & omnipotēs ab omnipotentia actiua. Potentia autē actiua non eſt actiua per cōparationem ad eſſe eius, cuius eſt potētia actiua, quia ipſa eſt iam entis in actu, ſed dicitur actiua, quia poteſt aliud agere, vt ſic dicatur aliquid ponēs per potentiā actiuam, non quia poteſt eſſe, ſed quia poteſt agere. Et omnipotēs, non quia poſſit omnia eſſe, ſed quia poteſt omnia agere, ergo ſi ſit aliquod agere quod ſit realiter ipſum eſſe agentis tale agere nō reſpicitur à potētia verè actiua, nec cadit ſub omnipotentia. Tale autē eſt generare in diuinis reſpectu patris, quia omnino idē eſt realiter generare & eſſe patrem. Et ideo ſicut non poſſe eſſe patrem non arguit in filio impotentiam, ſic non poſſe generare non arguit impotentiam, vel diminutionem potentiæ in eo.

15 Sed contra iſtam rationē obiicitur ſic: Spirare nō eſt aliquod agere quod ſit realiter ipſum eſſe agētis. Per ſpirare enim nullū ſuppoſitū conſtituitur diuinū in eſſe ſuppoſiti, ergo ad poſſe ſpirare directè ordinatur potētia verè actiua cuius defectus arguit diminutionē omnipotentiæ: ſed Spiritus ſanctus non poteſt ſpirare, ergo non eſt omnipotens, quod eſt æquè inconueniēns ſicut de filio.

16 Et dicendum q̄ ſpirare eſt aliquod agere quod eſt ipſum eſſe agentis ſ. patris & filii, ſicut enim dictū fuit ſupra diſt. 11. ſuppoſitū habēs plures proprietates relatiuas, vt pater & filius per vnam earū non diſtinguitur ab omnibus aliis, ſed per omnes, nec per vnam tantū conſtituitur in eſſe ſuppoſiti incōmunicabili & diſtincto, ſed per omnes licet per vnam primò & illa dicitur perſonalis. Cęteræ tamen concurrunt quaſi ſecundario ad perfectā conſtitutionē ſuppoſiti: & iſtud plenius fuit declaratū prius, vnde ratio falſum aſſumit quia per ſpirare conſtituuntur in eſſe ſuppoſiti tam pater quàm filius vt diſtinguuntur ſecundum ſuppoſitum à Spiritu ſancto, licet neuter eorum primò conſtituatur in eſſe ſuppoſiti per ſpirare. *q. 1. hh. 22.*

17 Ratio ſecunda talis eſt, potētia quæ eſt verè & propriè actiua eſt trāſmutatiua vel productiua eius quod eſt verè & propriè aliud vel alterū. Hoc patet ex propria ratione potentiæ actiuæ quæ ponitur. 5. metaphyſ. ſed potentia generandi vel ſpirandi non eſt tranſmutatiua vel productiua alicuius, quod ſit verè & propriè alterum ſeu aliud, ergo non eſt verè & propriè actiua, maior patet, minor probatur, quia ſola relatio nō facit aliud propriè, ſed eſſentia vel ſubſtantia nec alterū, ſed qualitas. Cùm ergo ſuppoſita diuina differāt ſola relatione, patet quòd inter ipſa non eſt propriè aliud nec alterum niſi ſecundū quid, & cum determinatione, ſcilicet aliud ſuppoſitum. Relatum ergo in vno non eſt verè & propriè potentia actiua reſpectu alterius, & ſic potētia generandi & ſpirandi non continentur propriè ſub potentia actiua, nec per conſequens ſub omnipotentia. Carere ergo tali potentia non derogat omnipotentiæ. *Cap. 12.* *ſu. d. 7. q. 1.*

18 AD PRIMVM argumentum dicendum, quòd potētia actiua eſt propriè reſpectu actus per quem producitur id quod verè & propriè eſt alterum vel aliud, & nō eſt ipſum eſſe agentis, generare autem eſt idipſum quod patrem eſſe, nec eſt actus quo producatur id quòd eſt verè & propriè aliud ſiue alterum, propter quòd reſpectu talis actus non eſt propriè potentia actiua, vnde bene dicunt illi qui dicunt quòd poſſe generare nō eſt poſſe quid, ſed ad aliquid, quia obiectum talis potentiæ non cadit propriè ſub obiecto potentiæ actiuæ.

19 Ad aliud quod contra hoc obiicitur. Qui omne dicit nihil excipit, verum eſt eorum quæ continentur ſub termino diſtributo, modo omnipotentia dicit potētiam ad omnia non ſimpliciter, ſed quæ ſunt alia vel altera, talia autem non ſunt ea quæ differunt ſola relatione, propter quòd non cadunt ſub diſtributione.

20 Ad aliud quod dicit Aug. quòd pater non eſſet omnipotens niſi poſſet generare filiū ſibi æqualē, dicendum quòd ſecundū veritatem Aug. dicit hoc non determinando, ſed diſputādo contra Maximū hæreticum, vt apparet in litera. In diſputando autem frequenter aſſumit cōceſſa ab aliis, vel ea quæ apparent in creaturis ad probandum quod intendit, quanuis omnino non ſint ſecūdum mentem ſuam quæ aſſumit, & ſic fortè facit in autoritate allegata, vel dicendum quòd beatus Aug. non dicit quòd potentia generandi cadat ſub omnipotētia, nec dicit quòd pater non ſit omnipotens, ſi non poſſet filium generare, ſed ſuppoſito quòd caderet, & pater filium generaret, pater non eſſet omnipotens, niſi poſſet generare filium ſibi æqualem, quia hæc videntur ex imperfectione potentiæ generatiuæ, quod concedendum eſt, quia non eſt contra propoſitum noſtrum.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum in diuinis ſit ordo naturæ.

Tho. 1. q. 42. ar. 3.

SEcundò quæritur vtrum in diuinis ſit ordo naturæ. Et videtur quòd non, quia ordo includit prius & poſterius, ſed in diuinis non eſt prius & poſterius, ergo nullus ordo. Item cuiuſcunq; eſt ordo ipſum ordinatur, ſed in diuinis natura non ordinatur, ergo in diuinis non eſt ordo ſaltem naturæ.

2 IN CONTRARIVM eſt quod dicit Augu. contra Maximum, quum dicitur filium eſſe à patre, non ſignificatur inæqualitas ſubſtantiæ, ſed ordo naturæ.

3 RESPONSIO. Dicenda ſunt duo. Primū eſt, quòd in diuinis eſt ordo. Secūdum eſt, quòd ibi eſt ordo naturæ. Primū patet ſic, vbicunq; eſt pluralitas ſine ordine, ibi eſt confuſio, ſed in diuinis eſt pluralitas ſine cōfuſione, ergo illa pluralitas non eſt ſine ordine. Iuxta quod intelligēdum, quòd ordo vnum ſupponit, & in alio eius ratio formalis conſiſtit, illud quod præſupponit ordo eſt diſtinctio ordinabiliū, vbi enim eſt aliquid tantū vnum & indiſtinctum ibi impoſſibile eſt eſſe ordinem realem. Illud autem in quo formaliter ratio ordinis conſiſtit eſt habitudo eorū inter ſe & ad aliquid primum. Quod autem hæc habitudo ſit ſecundum prius & poſterius duratione vt in tempore, ſiue ſecundum ſuperius & inferius poſitione, vt in loco vel dignitate, ſiue ſecundum propinquius & remotius, mediatius & immediatius, vel aliter qualitercunq; totum eſt extra rationem ordinis abſolutè accepti. Ex quibus poteſt formari talis ratio, vbicunque ſunt plura realiter diſtincta habentia certam & determinatam habitudinem ad ſe inuicem & ad aliquid primū, ibi eſt realis ordo, ſed in diuinis ſunt plura ſuppoſita diſtincta realiter habentia inter ſe determinatam habitudinem, & ad aliquid primum, ergo &c.

4 SECVNDVM patet, ſcilicet quòd in diuinis eſt ordo naturæ, niſi quòd diſtinguēdum eſt de natura. Vno enim modo accipitur natura pro eſſentia rei completa, vel pro parte eſſentiæ. Alio modo pro generatione vel productione viuentiū, quæ propriè dicuntur naſci, vt apparet ex quinto Metaphyſicę. Primo modo non eſt ordo naturæ in diuinis, ſed ſecundo. Primum patet ſic: realis

ordo

ordo requit distinctionem realẽ,sed in diuinis nõ est realis distinctio naturę,accipiendo naturam pro essentia vel pro parte essentiæ,ergo &c. Secundum patet,& quia vbicunq; in viuentibus inuenitur principium, ex quo aliud & quod est ex principio naturaliter,ibi est ordo naturæ, hoc est naturalis originis, sed in diuinis est principiũ ex quo aliud est naturaliter, ex patre enim est filius naturaliter tanquam principiatum ex principio,& ab vtroq; est Spiritus sanctus eodem modo, ergo in diuinis est ordo naturæ,hoc est,naturalis originis.

5 AD PRIMVM argumentũ patet solutio ex iam dictis. De ratione enim ordinis absolute accepti nõ sunt prius & posterius, sed habitudo distinctorum ad se inuicem,& ad primũ,& hoc bene est in diuinis. Est enim prima persona,secunda, & tertia, licet ibi non sit prior persona & posterior. Primum enim, secundum, & tertium, dicunt solum ordinem, sed prius & posterius excessum & defectum qui non est in diuinis.

6 Ad secundum dicendũ quod ordo dicitur alicuius dupliciter,vel vt subiecti quod ordinatur,vel vt rationis secundum quam ordo attenditur, primo modo est in diuinis ordo personarum, tanquam eorum quæ ordinantur, sed secundo modo est ibi ordo naturæ accipiẽdo naturam non pro essentia,sed pro naturali origini.

DISTINCTIO XXI.

Sententia huius distinctionis in generali & speciali.

HIc oritur quæstio. Superius ostendit Magister æqualitatem diuinarum personarum. Et quia vsus fuit quibusdam locutionibus, in quibus dictiones exclusiuæ terminis personalibus adduntur, vt cum arguitur solus pater habet tantum de potentia,quãtum omnes tres personæ simul,& similia. Hic inquirit de veritate huius locutionis,qualiter,scilicet huiusmodi dictiones exclusiuę nominibus diuinis possunt adiungi. Et diuiditur in tres partes,secundum tres quas mouet. Secunda ibi,Post hæc autem quæritur. Tertia ibi,sed iterum arguitur. Cuilibet quæstioni adiungit suam solutionem. Hæc est diuisio & sententia in generali.

2 IN SPECIALI verò sic procedit. Et quærit primò cum fuerit dictũ quòd tantũ est solus pater vel filius solus,vel Spi.sanctus,quantum sunt illæ tres personæ,pater,filius,& Spi.sanctus,quomodo est intelligẽdum cùm dicitur solus pater & solus filius, cùm nunquam sit pater sine filio, nec filius sine patre, & respondet dicens q̃ per hoc non excluditur vna persona ab alia,sed quia propriè relationes ita conueniunt vni q̃ non alteri : vnde sensus est,solus pater qui ita est pater quòd nullus alius est pater in diuinis. Similiter solus filius qui ita est filius q̃ nulli alii conuenit filiatio diuina. Postea quærit vtrum ista sit vera solus pater vel solus filius est Deus. Et dicit quòd nõ sunt cõcedendæ propter hoc quòd aliæ personæ sunt exclusæ à diuinitate, nec ista est concedenda, pater & filius est solus Deus, quia esse solum Deum trinitati cõuenit,& non vni tãtum personæ. Postea quęrit quomodo dicatur solus Deus est trinitas ipsa cùm habeat consortia angelorum & sanctarum animarum. Et respondet quòd ideo potest dici solus Deus, quòd nulli conuenit alii esse Deũ: addit etiam quòd tanta est cohærentia diuinarum personarum,quòd vna sola nominata non excluduntur reliquæ. Hæc est sententia lectionis in speciali.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum dictio exclusiua addita vni correlatiuorum excludat reliquum.

Tho.1.q.31.ar.3.

CIrca distinctionem istam quæritur primò,vtrum dictio exclusiua addita vni correlatiuorum excludat reliquum. Et videtur quòd nõ,quia dictio exclusiua,non excludit illud quod est de intellectu rei cui additur,sicut addita toti non excludit partem, vel addita homini non excludit animal;sed vnum correlatiuorum est de intellectu alterius,ergo dictio exclusiua addita vni non excludit reliquum.

2 IN CONTRARIVM est quod dicitur primò Physicorum, quòd dictio exclusiua addita principio excludit principiatum, sed principium & principiatum dicuntur relatiuè,ergo &c.

3 RESPONSIO. Videnda sunt duo. Primum est, quid significet dictio exclusiua, & quid significet circa terminum cui adiungitur. Secũdum erit quid habet excludi per dictionem exclusiuam & quid non,& ex his apparebit quod quæritur.

4 QVANTVM ad primum sciendum,q̃ secundum Philosophum li.Elench. solus idem est quod non cũ alio. Aliud importat diuersitatem,cum simulrate, vel associationem,nõ negationẽ, ergo solus importat negationem associationis cuiuslibet diuersi ab incluso, vel absolutè vel respectu tertii. Et si quidẽ significet priuationẽ associationis absolutè, sic importat solitudinẽ, nec recipitur in diuinis, quia nihil est ibi solitarium, & sic consueuit dici quòd est dictio cathegorematica. Si autẽ dicat priuationem associationis nõ absolutè,sed respectu tertii sic accipitur syncathegorematicè, & tũc denotat excludi omne diuersum ab incluso respectu prædicati, propter quod in omni propositione in qua ponitur dictio exclusiua prædicatum diuersimodè comparatur ad inclusum & exclusum, vnde omnis propositio talis habet duas alias exponentes,vnam affirmatiuam,& aliam negatiuam,vt solus Sortes currit, habet istas duas Sortes currit, & nullus alius à Sorte currit. Et hæc tantum de primo.

5 Circa secundum notandum q̃ cùm solus dicat negationem associationis cuiuslibet diuersi ab incluso, omne illud excluditur quod non est vnũ cum incluso per essentiam, vel saltem subiecto. tale enim simpliciter est diuersum. Illud verò quod pertinet ad essentiã inclusi,vel econuerso,vel cum quo inclusum est vnum subiecto, quũ non sit simpliciter diuersum, nõ excluditur,hoc autẽ apparet ex inductione, includitur enim diffinitio in diffinito,& omnia superiora in inferioribus, tanquã pertinentia ad eorum essentiam. In toto etiam integrali pars includitur tanquã aliquid de essentia totius. Et ideo dictio exclusiua addita diffinitio non excludit diffinitionem, nec addita inferiori excludit superius, nec addita toti integrali excludit partẽ, imò potius hæc omnia includuntur & inferũtur,sequitur enim solus homo currit,ergo animal currit ergo rationale currit. Et similiter sequitur sola domus est, ergo paries est. Et ratio est, quia quum superiora prædicentur essentialiter de inferioribus,quicquid realiter conuenit inferiori,conuenit etiam cuilibet eius superiori: Similiter quum pars integralis sit realiter de cõstitutione totius, ad esse totius requiritur esse partis. Et ideo respectu huius prædicati quòd esse totum sumptum cum dictione exclusiua infert partem, non autem respectu alterius prædicati. Non enim sequitur,sola domus est alba, ergo paries est albus, quia tale prædicatum cõuenire potest toti nõ per talem partem, nunquam tamen respectu cuiuscũq; prædicati dictio exclusiua addita inferiori excludit superius,nec addita toti integrali excludit partem nisi prædicatum pertineret ad eorum differentiam. Tunc enim fieret exclusio, sicut dicendo solus homo est specialissima species,sequitur non ergo animal aut substantia. Similiter sola domus est totum constitutum ex pariete, tecto, & fundamento, sequitur non ergo paries,quia respectu talium non sunt idem,sed diuersa. Simili modo dictio exclusiua addita superiori non excludit inferius nisi respectu prædicati quod pertinet ad eorum differentiam, non sequitur enim, solus homo currit, ergo Sortes non curtit, nec tamen infert ergo Sortes currit. Et ratio est, quia dictio exclusiua addita termino cõmuni vel singulari non mutat eius naturam. Et ideo sicut sub termino communi indefinitè sumpto non fit descensus,sed est fallacia consequentis,sic sub ipso sumpto indefinitè cum dictione exclusiua, nõ licet descendere nec affirmatiuè nec negatiuè. Quæ autem faciunt vnum subiecto cum incluso non excluduntur: sicut patet in accidentibus cõcretis. Exclusio enim addita tali accidenti non excludit subiectum,nec econuerso. Non enim sequitur solus ædificator ædificat, ergo Sortes nõ ædificat, nec econuerso,solus Sortes ædificat,ergo ędificator non ædificat,vel ergo albus non ædificat,vnde.1. Physicorum dicitur quòd si accipiantur sola alba albo significante vnum, multa sunt, quia aderit albo esse & susceptiuum. Dico autẽ hoc quando subiectum & accidens significantur in concreto, quia

sic significantur vt vnum in subiecto: secus est si vtrunq; significetur in abstracto, tunc enim fit exclusio, vt si dicatur tantum albedo est, sequitur ergo substantia non est.

Et causa est, quia abstracta significant essentias rerum vt distinctas, & non vt aliquo modo sunt vnũ, vnde. 1. Phys. dicitur quòd si illud quod ponitur tantum vnum sit accidens, sequitur quòd accidens sit separabile à subiecto: ergo dictio exclusiua addita accidẽti excludit subiectum, quod intelligitur de accidente in abstracto. Ex his patet quòd dictio exclusiua addita vni correlatiuorum excludit aliud, quia illud quod nõ facit cum incluso vnum per essentiam vel per inhærentiam cadit sub exclusione, sed vnum correlatiuorum non facit cum alio vnum per essentiam, nec vnum per inhærentiam, sed sunt distincta suppositа maximè in diuinis de quibus nunc agitur, ergo &c. Vtraque præmissarum patet ex præcedentibus. Hoc etiam patet ex. 1. Phys. vbi dicit Arist. cõtra Permenidem & Melissum, quòd si sit tantum vnum, & illud sit principium, principiatum non erit, principium tamen & principiarum dicuntur relatiuè, verum quia relatiua sunt simul natura si principiatum non est, principium non erit, excluditur ergo relatiuum, quia aliud, & tamen ponitur, quia est de intellectu alterius, & ideo omnis talis propositio includit contradictoria tãtum pater est & huiusmodi, quia idem includitur & excluditur propter aliam & aliam rationem.

6 AD ARGVMENTVM dicendum quòd per dictionem exclusiuam excluditur illud quod est de intellectu rei, quando non facit cum re vnum per essentiã vel per inhærentiam, sicut est in relatiuis. Hęc autẽ quæ dicta sunt, vera sunt de virtute sermonis. In vsu tamen sacræ scripturæ, & sanctorũ quandoq; aliter inuenitur, & tunc tales aũtoritates piè exponẽdę sunt in sensu in quo fiunt, & non in sensu quem de virtute sermonis faciunt.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum dictio exclusiua possit addi termino essentiali in ordine ad terminum personalem.

Tho. 1. q. 31. ar. 3. & 4.

SEcundò quæritur vtrum dictio exclusiua possit verè addi termino essentiali respectu prędicati personalis, vt dicendo solus Deus est pater. Et videtur quòd nõ, quia si ista esset vera solus Deus est pater, ergo à simplici conuersa ista esset vera solus pater est Deus, consequens est falsum, quia sequeretur quòd filius nõ esset deus, eo quòd dictio exclusiua addita vni correlatiuorum excludit alterum, vt prius dictum est. Probatio consequentiæ hæc solus Deus est pater valet has duas, Deus est pater & nullus alius à Deo est pater, sed vtraq; habet conuerti simpliciter, ergo & prima.

2 Item quod reperitur in alio nõ potest soli Deo conuenire, sed esse patrem conuenit creaturis, ergo non conuenit soli Deo, ergo hęc est falsa solus Deus est pater.

3 IN CONTRARIVM arguitur, quia de quocunq; sumptò cum pręcisione prædicatur cõmune de eodem prędicatur & propriũ. Sequitur enim solũ corpus est coloratũ, ergo solum corpus est albũ, sed in diuinis prędicata essentialia se habent ad personalia sicut cõmunia ad propria, ergo cùm verificentur propositiones quibus additur dictio exclusiua termino essentiali respectu prædicati essentialis, vt dicendo solus Deus est Deus, necesse est & alias verificari in quibus exclusio additur subiecto respectu prædicati notionalis, vt dicendo solus Deus est pater.

4 RESPONSIO. Consueuit sic dici quòd hæc dictio solus potest teneri carthegorematicè, & tũc importat solitudinem in illo cui additur, & sic omnes propositiones vbi in diuinis ponitur solus sunt falsæ, vel potest teneri syncathegorematicè, & tunc dicẽda sunt duo. Primum est de veritate propositionum in quibus dictio exclusiua ponitur ex parte subiecti. Et secũdò, videbitur de veritate illarum in quibus ponitur ex parte prædicati.

5 Quantum ad primum sciendum est quòd vel loquimur de veritate talium propositionũ quantum est ex virtute sermonis, vel quantũ est de benigna interpretatione dictorum scripturæ & sanctorum. Si primo modo sic est regula generalis quòd cùm propositio in qua ponitur dictio exclusiua ex parte subiecti habeat duas exponentes ipsam, scilicet vnã affirmatiuam & aliã negatiuã vt prius dictum est. Si exponentes sunt verę & ipsa vera est. Si exponẽtes sunt falsæ, vel altera earum & ipsa est falsa, quod potest videri inducendo in omnibus, potest enim dictio exclusiua addi termino essentiali respectu prędicati essentialis vel personalis, vt dicendo solus Deus est Deus. Vel solus deus est pater. Et de qualibet earũ ſtatim patet an sit vera per regulam suprà dictam. Prima enim habet duas exponẽtes, Deus est Deus, & nullus alius à Deo est Deus, quarũ quęlibet est vera, quare & illa solus Deus est Deus. Secunda verò habet duas exponentes has, Deus est pater & nullus alius à Deo est pater, quarum prima est vera & secunda similiter dũmodo pater ſtet pro persona diuina, & sic procedit argumẽtum pro parte ista. Si autẽ ſtet pro forma paternitatis quæ cõmunicabilis est etiã creaturis. *In oppositum.* Tunc est falsa, & sic procedit secũdum argumentũ prius adductum. *Ante oppositum.* Et similiter patet idẽ quando dictio exclusiua additur termino personali respectu prædicati essentialis vel personalis, vt dicendo solus pater est Deus, vel solus pater est pater. Prima enim habet duas exponẽtes, pater est Deus & nullus alius à patre est Deus, quarum secunda est falsa quia tunc filius qui est alius à patre nõ esset deus, ergo & ipsa esset falsa. Secunda verò habet duas exponẽtes pater est pater & nullus alius à patre est pater, quarũ vtraq; est vera, ergo & illa, & simili modo potest iudicari de omnibus consimilibus propositionibus an sint veræ vel falsæ de virtute sermonis. Quãtum autẽ est de benigna expositione dictorum scripturæ & sanctorum aliud est dicendum, quia ad verificãdum dicta scripturæ & sanctorum oportet quòd exclusio quandoq; non fiat respectu principalis prædicati, sed respectu formæ subiecti ratione subintellectæ implicationis quod est, vel qui est, & sic ista posset verificari solus pater est Deus, vel solus pater est tantus, quatæ sunt tres personę simul sub hoc sensu solus pater ille, id est, qui pater, & præter quẽ nullus alius in diuinis est pater est Deus vel tantus, &c. Et sic loquitur Aug. in principio distinctionis, & per hunc modum dictio exclusiua non excludit correlatiuum à participatione principalis prædicati, sed à participatione formæ subiecti ratione subintellectæ implicationis, & multa alia similia occurrunt in dictis scripturę & sanctorum in quibus semper videtur esse aliqua improprietas: & sic patet, quomodo verificentur propositiones quando dictio exclusiua ponitur ex parte subiecti.

6 Si autem sumatur ex parte prædicati & sumatur cathegorematicè sic est falsa omnis propositio in diuinis, quia secundum Hilariũ non est confitendũ in diuinis aliquid esse solitariũ. Si autẽ sumatur syncathegorematicè, sic potest addi termino substantiali vel personali in prædicato posito dupliciter, scilicet per se vel cum alio termino numerali, vel partitiuo vel expressiuo, sicut cum hoc termino vnus vel verus. Si addatur termino substantiali per se posito in prædicato, vt dicẽdo pater vel trinitas est solus Deus: sic talis propositio est omnino impropria, & indiget expositione, imò frequẽter magna extortione in qua varii varia dicunt: omnes tamen impropriè dicunt, sicut apparet intuentibus dicta eorum. Et causa est, quia hæc dictio solus syncathegorematicè accepta semper facit exclusionẽ aliorum ab eo cui additur respectu alicuius tertii accepti in ratione prædicati explicitè vel implicitè, vt prius dictũ est. Quando autẽ solus ponitur à parte prædicati cum vnico termino, tunc non directè & explicitè facit exclusionẽ aliorum à subiecto respectu prædicati principalis, sed additur prædicato, nec propriè potest subintelligi aliqua implicatio circa vnicũ terminum in prędicato positum: propter quod omnis talis propositio impropria est. Quando verò additur termino substantiali posito in prædicato cum termino numerali vel expressiuo dicẽdo trinitas est vnus solus verus Deus, sic adhuc est impropria, quia non fertur exclusio ad principalem compositionem prædicati cum subiecto, tamen minus quàm prius, quia implicatio cum minori extortione fit circa plures terminos, quàm circa vnicum ex quacunq; parte fiat, siue à parte prædicati, siue à parte subiecti: & tũc in prædicta propositione trinitas est vnus solus verus deus, *præced. q. num. 4.*

deus, fit exclusio aliorum à deo ab vnitate & veritate diuinitatis sub hoc sensu trinitas est deus, qui deus est vnus & verus, & nullus alius ab eo est verus & vnus deus, & hoc modo vtitur ea scriptura, & Augustinus contra Maximum: Sic enim habet veritatem, licet cum quadam improprietate, sicut apparet consideranti.

7 AD ARGVMENTA patet solutio ex iam dictis, præterquam ad primum, ad quod dicendum ꝙ hæc, solus pater est deus est falsa de virtute sermonis, nec est conuersa huius, solus deus est pater, quia ista solus deus est pater habet intellectum affirmatiuum, scilicet deus est pater: Et hæc conuertitur simpliciter, pater est deus: habet etiam intellectum negatiuum, scilicet ꝙ nullus alius à deo est pater: sed hæc non conuertitur in hanc simpliciter nullus à patre est deus, quia tunc bene inferetur solus Pater est Deus, sed conuertitur in hanc nihil quod est pater est aliud à deo. Ex qua propositione cum prima quæ dicit Pater est Deus, nunquam inferretur ista, solus Pater est Deus.

DISTINCTIO XXII.

Sententia literæ magistri in general. & speciali.

POST prædicta differendum nobis videtur. Superius determinauit magister de his quæ pertinent ad essentiæ vnitatem & trinitatem personarum. Hic autem determinat de nominibus quibus & essentię vnitas & personarum pluralitas designatur. Et diuiditur in duas partes. Primo determinat intentum. Secundò inquirit quid nomina numeralia ponant in diuinis. Secunda incipit in principio. 24. distinctionis ibi, Hæc diligēter inquiri oportet. Prima in duas. Primo ponit diuisionem diuinorum nominum, & assignat quasdam regulas circa ipsa. Secundo determinat de quadam in speciali, scilicet de nomine personæ quod à prædictis relatiuis excipitur. Secunda in principio. 23. distinctionis ibi, prædictis &c. Prima pars est præsentis lectionis, & diuiditur in duas, quia primò ponit quasdā diuisiones diuinorum nominum. Secundò ponit quasdam regulas ex quibus apparet ꝙ secundum diuersa nomina diuersus modus in diuinis inuenitur. Secunda incipit ibi, Sciendum est ergo. Prima istarum diuiditur in duas. Primò proponit principalem diuisionem nominum secundum Ambrosium & Augustinum. Secundò subiungit quosdam modos ibi, addendum his. Hæc est diuisio lectionis in generali.

2 IN SPECIALI verò sic procedit: quia primo determinat de diuinis nominibus quę Deo conueniunt, quorum ponit sex differētias: quia quædam distinctę pertinent ad singulas personas, alia signant vnitatem essentię, alia dicuntur translatiuè, vt splendor, character: alia sunt quę relatiuè dicuntur ad creaturas, vt creator, dominus, & huiusmodi. Quædam verò relatiuè non dicuntur vt incarnatus, humanatus. Eorum autē quę ad creaturas relatiue dicuntur, horum quędam omnibus personis cōueniunt, vt hæc omnia creator & dominus: quædā verò non omnibus, vt hoc nomen donatus vel missus. Est & aliud quod nō secundum substantiam dicitur & in diuinis, sed pluralitatem personarū includit, vt hoc nomē trinitas, & tunc excludit differentiā diuinorum nominum. Postea ponit duas regulas. Quarum prima talis est, ꝙ nomina quæ proprię pertinēt ad singulas personas relatiue dicuntur. Et ponit exemplum, sicut pater & filius, & vtriusq; donum spiritus sanctus: nomina verò quę significāt vnitatem essentię dicuntur ad se, id est, absolutè, & significant substantiā. Secunda regula talis est, ꝙ nomina quæ dicunt ad se dicuntur substantialiter & de omnibus personis, & de qualibet persona diuisim & sigillatim in singulari numero: & nō in plurali de omnibus in summa sicut illa Deus, potens, magnus. Non enim dicimus dii vel boni in plurali: persona autem accipitur singulariter & pluraliter, illa verò quæ relatiue dicuntur ad se inuicem substantialiter nō dicuntur. Declarat autem quod dictum est, scilicet ꝙ magnitudo in diuinis dicatur substantialiter vel essentialiter per hoc quòd Deus, si per participationem diceretur magnus, sequeretur ꝙ maior esset illa magnitudo quàm Deus, hoc autem est falsum: ergo &c. In fine autem recitat determinata. Hæc est sententia in speciali &c.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum aliquod nomen conueniat propriè Deo.

Thom. 1. q. 13. ar. 1. & 3.

CIrca distinctionem istam quæritur primo, vtrum aliquod nomen conueniat propriè Deo. Et videtur ꝙ non, quia secundum Dionysium quæcunq; dicuntur de Deo, verius negantur, q̄ affirmentur, sed talia non dicuntur propriè, sed potius vt videtur ttanslatiue, ergo &c.

2 Item secundum eundem non est nisi duplex theologia, scilicet, mystica & symbologica, sed secundū vtranq; Deus translatiue nominatur, quia secundum mysticam à nominibus creaturarū spiritualiū, secūdum verò symbologicam à nominibus creaturarum corporaliū: ergo omnis Dei nominatio est translatiua.

3 IN CONTRARIVM est, quia quę prius sunt in aliquo transferuntur ab illo in alia, & non econuerso, sed sapientia, bonitas & huiusmodi, per prius sunt in deo q̄ in creaturis, ergo hęc nomina transferuntur ab ipso ad creaturas, & nō econuerso. quod etiā videtur dicere Apostolus Ephe. 4. à quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur.

4 RESPONSIO. Videnda sunt duo. Primum est quòd deus potest ex creaturis multipliciter nominari. Secundum est ꝙ illorum nominum quædam conueniunt deo propriè. Primum patet sic, nominamus vnumquodq; sicut intelligimus, intellectus enim est, qui imponit nomina rebus quas intelligit, & sicut intelligit, sed Deum intelligimus ex creaturis multis modis, & quantum ad multas cōditiones: ergo possumus ipsum nominare multis nominibus: minor patet, cognoscimus enim Deum ex creaturis tripliciter secūdum Dionysium, scilicet per causalitatem, remotionem & eminentiam, & quolibet istorum modorum potest Deus nominari pluribus nominibus. Si enim nominetur per causalitatem multa sunt nomina, quia multi sunt eius actus, & effectus scilicet creare & gubernare, iustificare, glorificare, & sic de aliis, ex quibus omnibus nominatur. Si verò nominetur per remotionē multa sunt nomina, quia multa remouentur à deo, omnes scilicet imperfectiones, & secundum hoc sic nominatur Deus nominibus pluribus, vt increatus, infinitus, immensus, incommutabilis, & sic de cæteris. Si autem nominatur per eminentiam multa sunt nomina, quia multę sunt perfectiones in creaturis, quę eminentius sunt in Deo: sicut sunt illę quas simpliciter melius est habere, quàm non habere, vt esse bonum, cognoscentem, potentem, à quibus omnibus & consimilibus nominatur, & sic patet primum. *sup. d. 3. q. 1.*

5 QVANTVM ad secundum sciendum est ꝙ prium diuiditur contra commune & contra metaphoricum, & translatum, vt dictū fuit supra, dist. 3. q. 1. nomen autem non cōuenit rei nisi sicut signum signato. Et ideo nomen aliquod cōuenire deo propriè potest intelligi dupliciter. Vno modo, quia significat diuinam essentiam, secundum propriam & perfectam eius naturam, quasi diffinitiue sicut animal rationale significat hominem, & sic dicendum est ꝙ nullum nomen deo propriè conuenit: cuius ratio est, quia Deum nominamus sicut eum intelligimus, sed pro statu viæ nō intelligimus Deum secundum eius propriam (vt ita dicam) specificam rationē. ergo nullum nomen Deo à nobis impositum, significat ipsam eius propriam & omnino determinatam rationē. ad hūc sensum loquitur beatus Dionysius, cap. 1. de Diuinis nominibus dicens sic, omnibus autem incomprehensibilis est, & neq; sensus vllus eius est, neq; fantasia, neq; opinio, neq; nomen, neq; sermo, neq; tactus, neq; sciētia quo modo scribemus de diuinis nominibus aggrediemur, & sexta propositiōe de causis dicitur ꝙ causa prima superior est omni narratione quia nullum nomen est quod perfecte diuinam naturam exprimat.

6 Alio modo potest dici nomen propriè Deo cōuenire quia nō conuenit ei metaphoricè vel transsumptiue & sic quæritur nūc. Circa ꝙ notandum est quid est significare propriè, & quid significare metaphoricè, vel trāssumptiuè. Et ex hoc apparebit illud quod principaliter quęrit.

Sciendum eſt ergo q̃ nomen proprie dicitur alicui conuenire quando in eo eſt res ad quã ſignificandam nomen eſt proprie & directe impoſitum, ſicut ridere eſt proprie & directe impoſitum ad ſignificandum determinatum actum oris qui in ſolo homine inuenitur, nomen autem dicitur metaphoricè vel tranſſumptiuè alicui conuenire quando non eſt res in illo ad quam ſignificandam eſt directè & primò impoſitum, ſed ſolum aliqua ſimilitudo eius vel proportio ſicut in prato non eſt actus ad quem ſignificandum eſt ridere primò & directè impoſitum ſed eſt in eo tantum quędam ſimilitudo vel proportio, quia floritio prati prætendit quaſi quandam iocundi tatem ſicut riſus in homine ſignum eſt iocunditatis. Ex quo patet q̃ nomen non dicitur conuenire alicui rei metaphoricè vel tranſſumptiuè ex hoc quod res ſignata per nomen prius nota eſt nobis in alio quàm in iſto, quia hoc non facit niſi ad ordinem cognitionis & impoſitionis nominis ad ſignificandum, ſed ex hoc q̃ ſtatim dictum eſt.

7 Ex hoc ad propoſitũ ſciendum q̃ nomina poſſunt conſiderari quantum ad rem ſignificatam, vel quantũ ad modum ſignificandi. Si quantum ad ſignificatum, ſic ad præſens ſunt quatuor genera nominum. Primum eſt eorum quæ ſolam imperfectionem important in ſuo formali ſignificato ſicut eſſe creatum, eſſe finitum, eſſe corruptibile, & ſimilia & hæc nullo modo conueniunt Deo, nec proprie, nec metaphoricè. Secundum genus nominũ eſt, quia ſignificant excluſionem imperfectionum creaturarum, ſicut infinitus excludit limitationẽ potentiæ immutabilis dependentiã naturæ, vel quæ important perfectionem in tali gradu quæ nullo modo conuenit creaturæ ſicut omnipotens & æternus & hæc ſoli Deo conueniunt proprie & non metaphoricè vel tranſſumptiuè, quod patet dupliciter, Primò quia q̃ conuenit alicui metaphoricè vel tranſſumptiuè conuenit alii proprie à quo tranſſumitur, ſed nomina nulli alii niſi Deo conueniunt, ergo non cõueniunt Deo metaphoricè vel tranſſumptiuè ſed proprie.

8 Secundo quia illud nomen conuenit Deo proprie quod eſt impoſitum ad ſignificandũ illud quod eſt in deo ſed talia nomina directè & primò ſunt impoſita ad ſignificandum illud quod eſt in deo ſiue ſit remotio imperfectionis ſiue conſeruatio perfectionis, ergo &c.

9 Tertium genus nominum eſt eorum quæ imponuntur ad ſignificandum perfectionem abſolutè & nõ ſecundum aliquem determinatum modum qui eſt in Deo tantum, vel in creatura tantum ſicut eſſe vel cognoſcere & talia proprie Deo conueniunt vt patet per rationem iam factam quia res ſignificatæ per talia nomina inueniuntur in Deo. Oportet enim ponere in Deo omne illud quod dicit perfectionẽ abſolutè quam melius eſt habere quàm non habere, ſed talia ſunt huiuſmodi nomina ſimpliciter enim melius eſt eſſe q̃ non eſſe, & eſſe cognoſcẽtem quàm non eſſe cognoſcentem, quare talia nomina proprie Deo conueniunt.

10 Eſt præterea quartum genus nominum eorum ſcilicet quæ important aliquam perfectionem tamen ſecundum modum creaturis conuenientem, vt ſentire, leo & agnus &c. talia nõ conueniũt Deo proprie ſed tranſſumptiuè, quia res proprie ſignificatæ per alia nomina non ſunt in Deo, ſed aliqua eorum ſimilitudo, ſcilicet agnitio ſingularium, fortitudo, manſuetudo, propter quæ huiuſmodi nomina transferũtur in Deo à creaturis. Si verò nomina quæ cõueniũt Deo proprie quantũ ad rem ſignificata cõſiderentur quantũ ad modũ ſignificãdi nõ ita proprie attribuuntur Deo, quia talia nomina ſunt abſtracta vel cõcreta. abſtracta autem ſignificãt vt quo aliquid eſt vel ſimpliciter vel aliquid tale ſicut humanitas, iuſtitia, bonitas, et non vt quod eſt. Concretũ autem ſignificat vt quod eſt habens ſicut homo habens humanitatem, iuſtus habens iuſtitiam, & hæc ſemper differunt ſecundum modum intelligendi, quandoq; aurẽ ſecundum rem. In Deo autem nõ differunt quod habet, et quod habetur realiter, ideo talia nomina quo ad modum ſignificãdi nõ ita proprie Deo conuenium, improprietas tamen non falſificat propoſitionem, quia veritas non conſiſtit in hoc q̃ res ſit conformis ipſi modo ſignificandi, ſed ei quòd de ipſa dicitur vel ſignificatur.

11 AD PRIMVM argumentum dicendum q̃ nomina dicta de Deo verius negantur quàm affirmantur, ſi conſideretur modus ſignificãdi, quia quàm plurima ſignificantur per modum accidentis abſtracti, vel alteri inhærentis quæ non competunt Deo, res tamẽ ſignificatæ proprie inueniuntur in Deo.

12 Ad ſecũdum dicendum, q̃ myſtica theologia, quamuis nominet Deum per creaturas ſpirituales, tamen hoc non facit ſolùm propter rerum ſimilitudinem, ſicut fit in metaphoricis locutionibus, ſed quia ex creaturis ſpiritualibus deuenit in cognitionẽ eorum quę Deo proprie conueniunt, quibus etiam nomẽ imponit quod proprie Deo conuenit, ſicut res per nomen ſignificata.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum nomina de Deo dicta dicantur de eo ſecundum ſubſtantiam.

Tho. 1. q. 13. ar. 2.

SEcundo quęritur, Vtrum nomina de Deo dicta dicantur de eo ſecundum ſubſtantiam. Videtur quòd non. Dicit enim Damaſc. oportet ſingulum eorum quę de Deo dicuntur, non quid eſt ſecundum ſubſtãtiam ſignificare, ſed quid non eſt oſtendere, aut habitudinem quandam, aut aliquid eorum quæ conſequuntur naturam vel operationem.

2 Item Aug. dicit. 5. de Trin. quòd quæ dicuntur ad aliquid non dicuntur ſubſtantialiter de Deo, ſed ſecundũ relationẽ, ſed multa ſunt talia in diuinis, vt nomina perſonarum & proprietatum: ergo non omnia dicuntur de Deo ſecundum ſubſtantiam.

3 IN CONTRARIVM eſt, quòd nomina dicta de Deo, aut ſunt abſoluta, aut relatiua, ſed tam abſoluta q̃ relatiua dicuntur de Deo ſecundum ſubſtantiam, ergo omnia. Probatio minoris. Primo, quantum ad nomina abſoluta. Dicit enim Aug. 5. de Trin. illud præcipuè teneamus quicquid ad ſe dicitur præſtantiſsima illa & diuina ſubſtãtialitas ſubſtantialiter dicitur. De relatiuis etiã patet idẽ ſic: quicquid conuenienter reſpondetur ad quæſtionem factam per quid, dicitur ſecundum ſubſtantiam, ſed nomina talia conuenienter reſpondentur ad interrogationem factam per quid. Dicit enim Aug. de doctrina Chriſt. Si quæratur quid eſt Deus, conuenienter reſpondetur, pater & filius & ſpiritus ſanctus: quare, &c.

4 RESPONSIO. Nominum quædam dicuntur de Deo purè negatiuè, vt increatus, immutabilis & huiuſmodi. Quædam verò poſitiuè. De purè negatiuis clarum eſt quòd nõ dicuntur de Deo ſecundum ſubſtantiam, ſed important remotionem alicuius imperfectionis ab ipſo. Quod enim ſecundum ſubſtantiam dicitur, poſitiuè dicitur. Eorum autem quæ poſitiuè dicuntur quædam conueniunt Deo ſolum in habitudine ad creatutas, vt dominus, creator, quædã verò abſq; habitudine ad creaturas. Nomina dicta de Deo in habitudine ad creaturas nõ dicunt ſubſtantiam, ſed ſolum habitudinẽ rationis. Quod patet, quia ſemper importatur idem per abſtractum & cõcretum, licet ſub alio modo ſignificandi, ſed abſtracta talium nominum & negatiuorũ, de quibus ſtatim dictum eſt, important ſolam habitudinem relatiuam, vel ſolam negationem, quare & concreta.

5 Illorum autem quæ dicuntur de Deo abſq; habitudine ad creaturas, quædam dicuntur ad ſe & abſolutè, vt bonus, ſapiens. Quædã verò ad aliud & relatiuè. De abſolutis dicunt quidam quòd licet affirmatiuè dicãtur de Deo quantum ad vocem, magis tamen inuenta ſunt ad remouendum aliquid à Deo, quàm ad ponendum. Vnde dicunt q̃ cum dicimus deum eſſe viuentem, ſignificamus quòd Deus nõ hoc modo eſt ſicut res inanimata, & hoc modo in aliis. Hoc autẽ non eſt verum, primo, quia omnis propoſitio negatiua vera, habet aliquam affirmatiuã priorem ſe: Et ideo non poteſt negatiua probari niſi aſſumpta aliqua affirmatiua. Ex puris enim negatiuis nihil ſequitur, ergo ſi verificatur de Deo aliquid negatiuè & proprie neceſſe eſt quòd verificetur aliquid de eo affirmatiuè & proprie. Secundo, quia ſi affirmatiua prædicata dicuntur de Deo ſolum per negationem oppoſitorum, cùm omnis res includat in ſe oppoſitionem ad aliquid quod Deo nõ conuenit, puta lapis includit non hominẽ, & leo non aſinum, quæ verè negatur de Deo, ſequitur quòd

In 2. diſt. 34. q. 1.

quòd verè poterimus dicere de Deo quod sit lapis vel leo, sicut dicimus eum esse sapientem vel bonum, quod est absurdum.

6 Alii dixerunt ꝙ huiusmodi nomina inuenta sunt ad denotandum habitudinem dei ad creaturas, vt Deus dicatur bonus vel sapiens, quia est causa bonitatis vel sapientiæ in creaturis. Quod non potest esse verum, primò quia hoc modo possemus dicere Deum esse corpus, quia est causa corporum, & deum esse quodlibet ens, quia est cuiuslibet entis. Secundo quia iste sensus est contra intentionem communiter loquentium. Aliud enim intendunt quum dicunt Deum esse viuentem, quàm ꝙ sit causa vitæ nostræ, & similiter de aliis.

7 PROPTER quod aliter dicẽdum ꝙ quæstio potest intelligi dupliciter. Vno modo vtrũ talia nomina dicta de deo prædicent eius substantiam, & dicendum ꝙ sic omnes enim perfectiones quæ sunt in creaturis sunt etiã in deo, sed eminentius, quia quę sunt in creaturis diuisim & particulariter, & per modum cõpositionis accidentis cum subiecto sunt in deo summatim, & vniuersaliter, & per modum summæ vnitatis, ita ꝙ non est res alia Deus & diuina perfectio, sed sunt vna substantia, propter quod talia nomina, licet in creaturis dicant aliquid additum essentiæ, tamen in diuinis dicunt ipsam essentiã vel substantiã. Alio modo potest intelligi ꝙ dato ꝙ talia nomina dicant diuinã essentiam vel substantiam, vtrum dicant eam substantialiter, vt sit quæstio non de re, sed de modo. Et hic dicendum ꝙ quædam sic, quædam non : quia licet in diuinis omnia prædicata essentialia sint vnum & idem realiter, differunt tamen ratione.

8 Et hæc ratio variatur secundum omnia genera prædicamentorum : nam quædam significant & prædicant per modum substantiæ, vt Deus, quædam per modum quantitatis, vt magnus, quædam verò per modum qualitatis, vt bonus. & hoc est quia illa summa & simplicissima essentia comprehendit in se perfectiones omnium generum : quodlibet ergo talium nominum significat diuinam substantiam, sed non quodlibet significat eam per modum substantiæ.

9 Eorum verò quæ dicuntur de Deo relatiuè absq; habitudine ad creaturas quædam dicunt solam relationem vt paternitas, & quælibet alia relatio: quædã verò cum relatione dicunt essentiam, vt patet quod est nomen personę, quæ in sua ratione includit substantiam cum relatione, licet enim de vi vocis idem importetur per nomen patris & paternitatis, cum se habeãt sicut concretum & abstractum, tamen vt nomen patris accommodatur diuinis plus importat pater, q̃ paternitas, scilicet essentiã cum relatione. Illa ergo quæ dicunt solam relationem nõ prædicant substantiã, nec per modum substantię, relatio enim in diuinis nõ transit in substantiã sicut prædicamenta cætera, quanuis enim Deus sit sine quantitate magnus, & sine qualitate bonus: nõ tamen est sine relatione pater. Re
d.33.q.1. latio autem licet nõ faciat compositionem cum essentia, differt tamen aliquo modo realiter ab ea vel ex natura rei, vt infra patebit. Illa verò quæ includãt substantiã cũ relatione, vt pater & filius prædicãt vtrunq;, sed per modum relationis quę est formalis in significato talium.

10 AD PRIMVM argumentum dicendum ꝙ nomina negatiua nõ dicũt quid est Deus : sed quid non est, relatiua verò dicũt eius habitudinem ad creaturas, absoluta verò dicuntur non significare quid est, quia nullum eorum exprimit totam perfectionem diuinam.

11 AD SECVNDVM patet solutio ex iã dictis.

12 ARGVMENTVM in oppositum concedatur pro quanto dicit, ꝙ nomina absoluta in diuinis dicunt diuinam substantiam, licet non omnia dicant eam per modum substantię. Quòd autem subditur de relatiuis quòd conuenienter respondentur ad interrogationem factam per quid, potest dici ꝙ verum est de illis quæ non solum includunt relationem, sed etiam essentiam, vt sunt nomina personarũ, licet sit ibi quędam improprietas quæ non significat substantiam solam, nec per modum substantię. De aliis autem non est verum.

DISTINCTIO XXIII.

Sententia literæ Magistri in generali & speciali.

PRædictis adiiciendum, &c. Superius posuit Magister diuisionem diuinorum nominum, & assignauit quasdam regulas circa ipsa: In ista parte determinat de quodã speciali, scilicet de nomine personę quod à prędictis regulis excipitur, & diuiditur in tres. Primo enim excipit hoc nomen persona ab aliis nominibus quæ substantiam dicunt: Et quia nihil potest excipi ab aliquibus, nisi in illis cõtineatur. Ideo secundo ostendit hoc nomẽ persona substãtiam significare. Tertio inquirit huius exceptionis rationem. Secũda ibi, Quòd autẽ persona. Tertia ibi, Ideo oritur quæstio. Et hæc vltima diuiditur in tres. Primo enim causam exceptionis dubitãdo inquirit. Secundo dubitationem soluit siue rationẽ reddit, tam secũdum Latinã q̃ secundũ Græcã locutionẽ. Tertio mouet alias quæstiones incidentes. Secunda ibi, Quia nolumus. Tertia ibi, Sed quæritur. Hæc vltima diuiditur in duas, secundum duas dubitationes, quas mouet & soluit. Secunda ibi, Verum est hoc, &c. Et hæc in duas. Primo mouet quæstionem. Secundo declarat quoddam quod in ratione posuerat, scilicet ꝙ in Deo nõ sit diuersitas, propter quod essentia pluraliter nõ prędicatur. Secunda ibi, Nam sufficiẽter vt puto. Hæc est sententia lectionis in generali.

2 In speciali verò sic procedit & proponit primo, cùm alia nomina substãtialia in singulari prędicentur de pluribus personis, hoc tamen nomen quod est persona à prędicta regula nominum quę secundum substãtiam dicuntur de Deo excipiendum est, quia secundum substantiam dicitur, & tamen non in singulari, sed in plurali de pluribus personis prędicatur. Deinde ostẽdit per Augustinum quòd persona substantialiter dicatur, qui dicit ꝙ persona in diuinis dicit substantiam, & absolutè dicitur, & nõ est aliud deum esse q̃ personam. Postea inquirit causam quare persona quæ substantialiter dicitur in plurali prædicatur, Deinde respondet dicens quòd hoc fecit penuria vocabulorum, res enim sunt tres in diuinis, & quando quęritur quid est, nõ possumus respondere per nomina essentialia in quibus non est distinctio, nec per relatiua, quia non conueniũt pluribus: Et ideo ex necessitate dicti tantum dicimus quòd sola relatio in diuinis habet personas distinguere. Vnde dicit quòd verborum penuria appareret tam in Græco sermone quàm in Latino. tamen Græcã tres substantias in diuinis dicunt, nos autem vnam, quia substantia apud nos idem significat quod essentia. Deinde quærit, si propter communitatem nominis personæ dicimus tres personas, quare non dicimus tres deos, quum nomen diuinitatis sit commune? Et respondet quòd hoc ideo est, quia scriptura contradicit, sed nõ contradicit trinitati personarum. Postea quęrit, quare non dicimus tres essentias cum scriptura non contrarium dicat: Et dicit ꝙ hoc ideo est, ne intelligatur diuersitas in diuinis. Concludit etiam ꝙ sola penuria vocabulorum facit distinctionem in tribus personis, vnde etiam subdit ꝙ loco huius nominis persona Græci vtuntur hoc nomine substantia licet possint dicere tres hypostases, sicut nos dicimus tres personas. Vltimo declarat quòd in diuinis nulla est diuersitas, & nulla multiplicitas, propter essentiæ vnitatẽ. Et ideo licet dicatur Deus trinus, non tamen est multiplex, & nulla est ibi simplicitas siue solitudo propter personarum pluralitatem. Et in hoc terminatur sententia lectionis in speciali.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum persona significet substãtiam an relationem.

Thom. 1. q. 29. ar. 4.

CIrca distinctionem istam duo quæruntur. Primum est de hoc nomine persona, scilicet vtrum significet substantiam an relationem. Secundum erit de comparatione ad alia nomina. Ad primum arguitur sic, & videtur quòd significet relationem : Primo per Boëtium libro de Trinitate, qui dicit quòd omne nomen pertinens ad personas significat relationem, sed nullum nomen magis pertinet ad personas, quàm hoc nomen persona, quare &c.

2 Præ-

2 Præterea quicquid plurificatur in diuinis pertinet ad relationes, quia secundum Boëtium essentia continet vnitatem relatio verò multiplicat trinitatem, sed persona plurificatur in diuinis, dicimus enim tres esse personas. Ergo &c.

3 SED Contra Augustinum septimo de Trinitate, quum dicimus persona Patris, non aliud dicimus quàm substantiam Patris, ad se quippe dicitur persona non ad Filium siue Spiritum sanctum sicut ad se dicitur Deus, igitur persona significat essentiam.

4 RESPONSIO. Videnda sunt duo. Primũ est, an persona sit nomen rei, an intentionis. Secundum est, quid significet in diuinis, substantiam, an relationem. Quantum ad primum est duplex modus dicendi. Primus est, quòd nomen personæ significat intentionem, quod probatur dupliciter. Primo sic, Illud quod dicit indiuiduum in omni genere, & suppositum in genere substantiæ dicit personam in genere intellectualis naturæ: sed indiuiduum & suppositum sunt nomina intentionum, & non rerum, ergo & persona.

5 Secundo sic, Omnia nomina significantia res aliquas, sunt in prædicamento sub aliqua intentione, sicut substantia sub intentione generis, homo sub intentione specie, Sortes sub intentione indiuidui, vel suppositi, sed persona non est res sub intentione generis, vel speciei, quia de ratione rei cui conuenit esse genus, vel species, est q̃ sit pluribus cõmunicabilis, vt patet in diffinitionibus generis & speciei, quæ sunt esse prædicabile de pluribus differentibus specie & numero, sed de ratione personę est q̃ sit incommunicabilis, vt patet in diffinitione eius quã ponit Boëtius, ergo persona non est nomen rei cui conuenit esse genus, vel speciem, nec dicit rem sub intentione suppositi, quia illa vni soli conuenit vt Sortes, persona autem pluribus, quare persona nõ est nomen rei sub aliqua intentione, sed est nomen intentionis eius cuius est suppositum, non tamen in omni natura, sed in intellectuali tantum: Est enim persona rationalis naturæ indiuidua substantia secundum Boëtium. Accipitur autem hîc intentio non pro ratione quã format intellectus circa rem, vt sunt genus, species, & huiusmodi, quia indiuiduatio vel singularitas non fiunt in rebus per intellectum, sed ex natura rei, sed vocantur hîc intentiones largè conditiones rei ex oppositio correspondẽtes intentionibus vniuersalibus propriè dictis vt singularitas, indiuiduatio, suppositatio, personalitas, quæ contrahunt speciem sicut species ipsum genus.

Tho. 1. q. 30. ar. 4.

6 Alius modus dicendi est, quòd persona significat nõ intentionem, sed rem subiectam intentioni dicunt enim isti, quòd sicut homo significat non intentionem speciei, sed rem subiectam intentioni, & aliquis homo significat rem subiectam intentioni, quę est indiuiduum vagum in natura humana specialiter, ita persona significat naturã subiectam intentioni quæ est indiuiduum vagum in natura intellectuali generaliter, & nõ ipsam intentionem. Quod probatur dupliciter.

7 Primo sic, hoc nomen persona impositũ est ad significandum suppositũ naturę intellectualis secũdum quod quandã importat dignitatem, intentiones autem nõ importãt aliquam dignitatẽ, sed res subiectę intentionibus, vniuersalitas enim non importat maiorem dignitatẽ in homine quàm in equo, ergo &c.

8 Secundo, nomen personæ impositum est ad significandum aliquid dignum laude vel vituperio, intẽtiones autem non dicunt aliquid dignum laude vel vituperio, hoc enim conuenit soli rei habenti dominium sui actus, ergo &c. Et respondent ad rationem alterius positionis, dicentes q̃ persona non dicit rem sub intentione generis vel speciei, vel indiuidui signati, sed dicit rem sub intentione indiuidui vagi, nec significat idem quod suppositũ in genere substantiæ, sed potius rem sub intentione indiuidui vagi in natura intellectuali generaliter, sicut aliquis homo dicit suppositum vagum in natura humana, quemadmodum dictum fuit prius.

9 Quicquid sit de principali conclusione, ista tamen non valent, quia nõ est probabile quòd persona dicat solum rem subiectam intentioni, quæ est indiuiduum vagum. Cuius ratio est, quia res subiecta intentioni quæ est indiuiduum vagũ importatur per terminum significantem naturam generis vel speciei addito signo particulari, vt aliquod animal, vel aliquis homo. Res ergo subiecta intẽtioni indiuidui vagi in natura intellectuali bene potest designari per hæc nomina quę sunt, scilicet, quędam natura intellectualis, quidam angelus, quidam homo. Quid autem significetur per hoc nomen persona, valde extraneum est.

10 Item de ratione rei subiectæ intentioni indiuidui vagi non potest esse q̃ sit incommunicabilis, sed de ratione personæ est quòd sit incõmunicabilis, vt patet per eius diffinitionem siue descriptionem quę est secundum Boëtium & Richardum, q̃ persona est rationalis naturę indiuidua siue incõmunicabilis substantia, ergo persona non dicit rem subiectam intẽtioni indiuidui vagi, minor iam patet, sed maior probatur, quia res subiecta intentioni indiuidui vagi semper est communicabilis pluribus, & tot sicut natura subiecta intentioni speciei. De tot enim prædicatur aliquis homo sicut homo. Et ideo de ratione talis rei non potest esse incommunicabilitas cum repugnet naturę rei. Ex hoc enim dicitur vagum, quia potest pluribus conuenire, & non vni tantum.

11 Et ideo si hoc nomen persona, diceret rem subiectã intentioni indiuidui vagi, impossibile esset q̃ de ratione eius esset incõmunicabilitas. Si autẽ nomẽ personæ designet non rẽ, sed rationẽ suppositi in natura intellectuali, nihil prohibet q̃ nomen personę pluribus conueniat, & tamen res cui conuenit ratio personæ non conueniat pluribus, quia quanuis res aliqua sit incommunicabilis pluribus, vt sortes, tamen ratio incommunibilitatis, vt esse indiuiduum signatum, vel esse suppositum, vel personã potest conuenire pluribus: quanuis enim solus sortes sit sortes, quia sortes est nomen rei subiectæ rationi indiuidui signati, suppositi, vel personæ, tamen non solus sortes est indiuiduum signatum suppositum vel persona, imò Plato & cæteri homines quia ista dicũt rationem quæ potest pluribus conuenire, res tamẽ cui talis ratio conuenit nõ potest pluribus conuenire.

12 Quòd autem isti arguunt pro se facile est soluere. Dicendo ad primum q̃ nomen personę impositum est ad signandum intentionem suppositi non absolute, sed tantum in natura intellectuali quæ super alias dignitatẽ importat, & ob hoc solum nomen est ad dignitatem pertinens nõ ratione formalis significati, sed ratione naturæ subiectę, ex qua fortitur speciale nomen, sicut & nomen suppositi importat quandã dignitatẽ supra indiuiduũ nõ ratione formalis significati quę vtrobiq; est vna. s. intẽtio singularitatis, sed ratiõe naturę subiectę. Suppositũ enim dicit indiuiduũ nõ quodcunq; sed subsistẽs & completũ.

13 Per idem patet ad secundum quod tamen includit quoddã friuolum satis scilicet quod persona importat aliquid dignum laude. Constat enim q̃ laude nullus est dignus nisi virtuosus. Si ergo persona signat aliquid laude dignum, sequitur q̃ non omne suppositum intellectualis naturæ dicetur persona, sed solum virtuosus quod est absurdum dicere. Licet enim origo nominis personæ fuerit à reputatione laudum cũ fictione cuiusdã laruę, tractum est tamen ad significandum suppositum intellectualis naturæ, puto ergo quòd nomẽ personę prout Boëtius & Richardus eo vtuntur & describũt ipsum & prout sumitur in diuinis significat ratione suppositi, & nõ rem subiectã rationi licet de ea prædicetur, vulgus tamen aliter vtitur nomine personæ, scilicet pro re subiecta intẽtioni indiuidui vagi, vt cũ dicimus q̃ iste vel ille est bona persona, id est, bonus homo, sic de ratione personæ nõ est esse incommunicabile, & sic patet primum.

14 QVANTVM ad secundum sciendũ est q̃ si prima opinio de significato personæ vera est, scilicet q̃ persona nõ significat rem sed intentionẽ, tũc patet quod persona nec in diuinis, nec in creaturis significat substantiã, nec relationẽ. Si verò significet rem intentioni subiectã, vt dicit secunda opinio, adhuc posset videri alicui q̃ nomen personę nõ significat substantiã, nec relationem, sed abstrahit ab vtroq;.

15 Quod patet sic, quid vnumquodq; nomen significet accipere oportet ex eius diffinitione. Idem enim significant diffinitio & diffinitũ, & diffinitio est ratio quam

signi

significat nomen vt habetur. 4. metaph. Ex hoc arguitur, a quocunq; intellectus abstrahit significatum diffinitionis ab eodem abstrahit intellectus & significatū diffiniti. Sed formalis intellectus & significatio diffinitionis personæ abstragit ab essentia & relatione, licet materialiter & in obliquo includat essentiam vel substantiam, ergo &c. minor patet per diffinitionem personæ quam ponit Boëtius, scilicet q̄ persona est rationalis naturæ, indiuidua substantia, quod idem est ac si diceretur, persona est suppositum, ibi enim ponitur substantia indiuidua pro supposito, vel hypostasi, vel est tanquā suppositum naturę intellectualis, extra autem significatū & intellectum huius diffinitionis est essentia & relatio vt de se patet. Si enim in diuinis non esset nisi vnum suppositum essentiale & absolutum vt gentiles imaginantur, illi naturę verè cō peteret ratio personæ. Et si in creaturis constitueretur suppositum per relationem sicut nunc in diuinis illud verè rationem personæ haberet quod non haberet si in formali significato rationis personæ includeretur essentia vel relatio, vel vtrunq;. Sunt ergo extra formale significatum personæ & suæ diffinitionis, materialiter tamen & in obliquo includitur essentia, quia persona dicit suppositum in tali natura solum scilicet, intellectiua. sed quòd illud sit absolutum vel relatum totum est extra significatum personæ.

d. 23. q. 1. 16 Istud autem non potest esse verum, quia sicut infrà patebit nullus conceptus vnus realis & essentialis potest abstrahere à substantia & relatione. Nomen enim impositum secundum illum conceptū esset vniuocum substantiæ & relationi quod nō est possibile, propter quod si persona significet rem subiectam intentioni cū illa dicatur essentialiter de persona absoluta in creaturis & de relata in diuinis, impossibile est q̄ hoc sit secundum vnum conceptum abstrahentem ab vtroq;, quia sic esset aliquid vniuocum ad vtrunq;.

17 Ad rationem illorum dicendum q̄ diffinitio personæ prout dictum est, non abstrahit à substantia imò expresse includit cum dicitur q̄ persona est rationalis naturæ indiuidua substantia & si substantia non accipitur ibi pro essentia, sed pro supposito tunc diffinitur persona prout dicit intentionem & non rem intentioni subiectā. Si autem quæratur non de significato sed de eo de quo nomen personæ dicitur. Nomen enim de multis dicitur quæ tamen per nomen non significantur, sicut homo prędicatur de Sorte & de Platone & tamen neutrum significat, vt sit sensus quæstionis quid est illud in diuinis de quo persona prędicatur, sic dicendū est q̄ illud nō est relatio tantū nec essētia tantū, sed cōstitutū ex essentia & relatione. Quod probatur sic. Illud de cuius ratione est q̄ sit subsistens, distinctū, & incōmutabile, includit in se illud per quod subsistit & illud per quod est distinctum, & incommunicabile, sed persona est huiusmodi, quare &c. sed in diuinis quicquid subsistit, subsistit per essentiā vel subsistit per essentiā vel substātiam: quicquid distinguitur & est incommunicabile hoc habet per proprietatem relatiuam, ergo de quo persona dicitur in diuinis includit essentiam & proprietatē elatiuam, vt pater & filius & huiusmodi, quę & si imponantur ad significandum à sola relatione tamen vt accommodantur diuinis important totum constitutum ex relatione & essentia.

18 AD PRIMVM argumentum dicendum quòd omne nomē pertinens ad personas importat relationem vel tanquam id quod formaliter significatur vt pater vel filius, vel tanquā illud de quo dicitur & sic nomen personæ importat relationē quia de relatiuo prędicatur, sed relationem non signat.

19 Ad secundum dicendum per idem quia illud quod plurificatur in diuinis pertinet ad relationes quātum ad ea in quę plurificatur & de quibus dicitur, sed non oportet q̄ hoc sit quantū ad formalem rationē significandi, quia sicut dictū est significatum communis nominis non includit in se rationem illorū de quibus dicitur.

20 Ad aliud in oppositum dicendum quòd Aug. accipit ibi substantiā pro hypostasi vel supposito, & non pro essentia solū, & bene concessum est q̄ nomen personę suppositum significat: vel hoc dicitur pro tāto quia illud de quo dicitur persona non solum includit relationem sed etiam cum relatione essentiam.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum hæc nomina substantia, subsistentia, essentia, & persona sint in diuinis.

Thom. 1. q. 29. ar. 2.

SEcundo quæritur vtrum hæc nomina subsistentia, substantia, essentia, persona sint idem an differant. Et videtur quòd idem significent, quia illa quæ vni simplicissimo conueniunt penitus idem significant. Sed hæc omnia nomina vni & eidem simplicissimo conueniunt, scilicet Deo, ergo &c.

2 CONTRA. Illa quę sic se habent quòd vno plurificato aliud non plurificatur nō signant penitus idem, sed persona plurificatur in diuinis. Similiter subsistentia, non autem substantia, vel essentia, ergo non signant penitus idem.

3 RESPONSIO. hic sunt tria videnda. Primum est quid hęc nomina significent, & à quo imponantur. Secundum erit de conueniētia eorum ad inuicem, & de eorum differentia. Tertium erit quo modo conueniunt diuinis. Quantum ad primum sciendum quòd hæc nomina essentia, substantia, & subsistentia imponuntur ab his actibus quæ sunt esse, substare, & subsistere, esse autem est quoddam commune & non determinat sibi aliquem modum essendi. Subsistere autem dicit determinatum modū essendi prout, scilicet aliquid est ens per se & nō in alio. Substare autē idem est quod sub alio stare, & inde est q̄ esse dicit illud quod est commune omnibus generibus. Subsistere autem & substare dicūt id quod est proprium primo prædicamento secundum duo quę sibi conueniūt, scilicet q̄ sit ens in se completum & per hoc conuenit ei subsistere, & quod substet aliis, scilicet accidentibus quę in substantia habent esse, & per hoc conuenit ei substare. Essentia ergo signat id cuius actus est esse. Subsistentia id cuius actus est subsistere. Et substantia id cuius actus est substare, vnde Boëtius in li. de duabus naturis & vna persona Christi dicit sic, dicimus hominis essentiā quia est, subsistentiam quia nullo indiget, substantiā quia substat, & hæc de primo.

4 QVANTVM ad secundum. Sciendum est q̄ ad hos actus qui sunt substare & subsistere comparatur aliquid dupliciter vel sicut subiectum, vel sicut principium. Et propter hoc aliqua horum nominum inueniuntur diuersimode accepta à Boëtio. Aliquando enim substantiā nominat illud quod est principium substandi, & hæc est materia quæ est primum subiectum. Et ideò in commento super librum Prædicamentorū dicit q̄ hypostasis quæ valet in græco quantum substantia in latino dicitur materia. Quia etiam principale principium subsistendi in se & nō per aliud videtur esse forma, vnde inueniuntur quędam formæ per se subsistentes vt anima, & intelligentiæ vt largo modo accipiendo formam, nunquam autem materia ideo secundum Boëtium ibidem vsiosis, id est, subsistentia est forma accipiēdo ibi subsistentiam pro eo quo aliquid subsistit.

6 Quandoq; autem accipitur substantia pro eo quod substat & subsistentia pro eo quod subsistit & hoc est solum suppositum in genere substantiæ, genera enim & species nec in se subsistunt, nec substant accidentibus nisi ratione indiuiduorum, de essentia autem non sic est, quia semper nomine essentiæ importatur tota rei natura vel quidditas, vnde Boëtius semper sumit vsiam, id est, essentiā pro tota rei quidditate & nō pro parte, vnde dicit super prædicamenta, q̄ vsia in cōpositis dicit aggregatā ex materia & forma. Si ergo vnūquodq; horū nominū accipiatur vt quo, sic essentia significat totam quidditatē rei, subsistentia formā partis, substantia materiā. Et tunc hęc differunt realiter ab inuicem sicut totū differt realiter à suis partibus & sicut vna pars differt ab alia, & hoc in cōpositis, quia in simplicibus non habet hoc locum. Si autem hæc tria sumantur pro eo cui prædicti actus conueniunt, vt subiecto, sic vnum & idem secundum rem dicitur essentia inquantū habet esse, subsistentia inquantū habet esse tale (scilicet aliud non requirens) substantia inquātum substat accidentibus, & sic solum differunt ratione in eodem. Nomē autem personæ dicit suppositum intelle

tellectualis naturæ cui omnia prædicta conueniunt, ſcilicet eſſe eſſentiam, ſubſtantiam, & ſubſiſtentiam, ratione rei ſubiectæ intentioni ſuppoſiti, & ſic apparet quo modo hæc nomina inter ſe conueniunt aut differunt, quod fuit ſecundum.

7 DE Tertio ſciendum eſt, ꝙ inter hæc nomina, nomen eſſentiæ propriiſſime deo conuenit quantum ad id quod ſignat, & quantum ad id à quo ad ſignificandum impoſitum eſt, quantum ad id quod ſignificat, quia illud de ſe non contrahitur ad certum genus, ſed omne genus excedit, ſicut ens. Et ideo propriè deo cõuenit qui ad nullum genus limitatur: Item quantum ad id à quo imponitur: Imponitur enim ab eſſe quod propriiſſime deo conuenit, vt oſtenſum fuit prius 8. diſt. quæſt. 2. ideo dicit Boëtius lib. de duabus naturis, ꝙ deus maximè eſt eſſentia. Et Aug. 7. de trinitate dicit ꝙ Deus verè ac propriè dicitur eſſentia, ita vt fortè oporteat ſolum deum eſſe eſſentiam. Nomen etiã ſubſiſtentiæ propriè ſoli deo conuenit. Subſiſtit enim aliquid quod vt poſſit eſſe alio nõ indiget. Iſtud etiã maximè deo conuenit. Et ideo deus propriè eſt ſubſiſtentia. Subſtantia autem quantum ad id à quo imponitur deo non conuenit, quia deus nulli accidenti ſubiectiuè ſubſtat, licet omnib. ſubiectis præbeat effectiuè ꝙ ſubſtẽt accidẽtibus ſuis: Sed quia id ad quod ſignificandũ imponitur eſt natura per ſe ſtans, ideo nomen ſubſtantię in diuinis ſumitur pro eo quod ſignat, & nõ pro eo à quo imponitur ad ſignificandum : nomen autem perſonæ quantum ad id quod ſignificat reperitur in diuinis. Significat enim ſuppoſitum naturæ intellectualis, hoc autem eſt in diuinis, quare &c.

8 Ad primum argumẽtum patet reſponſio, hæc enim omnia nomina, licet differant in compoſitis ſecundum vnam eorum acceptionem, tamen in deo & ſubſtantiis ſimplicibus ſola ratione differunt. In compoſitis autem non differunt niſi ratione tantum ſecundum ꝙ ſumuntur pro eo quod eſt ſubſtat & ſubſiſtit.

9 Ad argumentum quod eſt in oppoſitum dicendum ꝙ concludit verum in hoc ꝙ perſona quæ multiplicatur in diuinis includit in eo de quo dicitur aliquid quod non eſt omnino idem ſecundum rem vel ex natura rei cum eſſentia, vel ſubſtantia, ſcilicet relationem ratione cuius plurificatur perſona in diuinis, & non eſſentia vt infrà apparebit, ſicut pluries dictum fuit ſupra. Et quantum ad hoc nomẽ perſonę in diuinis differt à nomine eſſentiæ & ſubſtantiæ.

DISTINCTIO XXIIII.

Sententia huius diſtinctionis in generali & ſpeciali.

HIc diligẽter inquiri oportet. Superius determinauit Magiſter de diuiſione & multiplicitate diuinorum nominum. Hic verò intendit quærere de nominibus ſignificantibus vnitatem, & pluralitatem in Deo qualiter accipiantur. Et diuiditur in duas. Primo determinat de iſtis nominibus ſecundum ſe. Secundo determinat de his in comparatione ad hoc nomen perſona. Secũda incipit ibi in prin. 25. diſt. præterea conſiderandũ eſt. Prima pars eſt præſentis lectionis. Et diuiditur in tres. Primo mouet ſuam dubitationem. Secundo ſoluit & ſolutionem ſuam declarat in omnib. huiuſmodi nominibus. Tertio excludit quandã obiectionem circa determinata. Secunda ibi, hic diligenter. Tertia ibi, ſed non eſt prætermittendum. Hæc eſt ſententia lectionis in generali.

2 IN SPECIALI verò ſic procedit Magiſter & quærit primo cum in diuinis nulla ſit diuerſitas vel multiplicitas, vel ſingularitas quid nomina importantia multitudinem & pluralitatem, vel diſtinctionem in diuinis ſignificent. Si enim verè de Deo dicuntur, videntur ſua ſignificata in diuinis ponere. Poſtea reſpondet & dicit ꝙ ſignificata iſtorum nominum in diuinis non ſunt ad ponendum aliquid. Sed potius ad remouendũ aliquid ſunt introducta, & hoc declarat. Cũ enim dicitur vnus Deus, vel vnus pater, nulla quantitas vel numerus in Deo ponitur, ſed pluralitas, vel multitudo excluditur. Similiter cũ dicitur pluralitas perſonarum nõ multitudo ponitur, ſed ſingularitas & ſolitudo tollitur. Item cum dicimus tres perſonas negamus vnam ſolam vel duas ibi ſimpliciter in nomine trinitatis & diſtinctionis non diuerſitatem in Deo ponimus, ſed commixtio & confuſio remouetur. Vltimo opponit per Iſid. ꝙ trinitas poteſt dici multipliciter Et ſoluit dicens ꝙ Iſidorus nomine multiplicitatis nõ diuerſitatem, ſed numerũ perſonarum vult intelligi. Et in hoc terminatur ſententia in ſpeciali.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum termini numerales ponant aliquid in diuinis.

Thom. 1. q. 30. ar. 3.

CIrca diſtinctionem iſtam quęritur vtrum numerales termini ponant aliquid in diuinis, & videtur ꝙ nõ, quia ſi ponerent aliquid non ponerent niſi rem ſui generis, ſed iſtam non ponunt cum quantitas nõ ſit in diuinis ſecundum ſuum genus, ergo &c. Ad idem eſt quod dicũt Hilarius & Magiſter in litera.

2 SED CONTRA. ſi termini numerales nihil ponant in diuinis, ſed ſolum inducantur ad remouendum, vt per vnitatem remoueatur pluralitas, & per pluralitatẽ vnitas, tunc eſt remotio remotionis & quædam circulatio quod eſt inconueniens, quare &c.

3 RESPONSIO. hic videnda ſunt tria. Primum eſt, vtrum tales termini ponant aliquid in diuinis. Secundum eſt, dato ꝙ ſic modo quo exponetur vtrum ſubſtantiam dicãt an relationẽ. Tertium eſt, quæ & qualia dictorum nominum debeant recipi in diuinis.

4 QVANTVM ad primum ſciendum eſt quòd nõ eſt intentionis quęrere vtrũ tales termini ponant aliquid in diuinis quod ſit realiter diuerſum ab eſſentia diuina, quia certum eſt ꝙ non aliàs in diuinis eſſet compoſitio, maxime ſi illud additum eſſet abſolutum : nec eſt ſenſus quæſtionis quęrere vtrum tales termini includãt aliquid poſitiuum, quia certũ eſt quòd ſic, ſaltem denominatiuè, includũt enim denominatiuè entitates rerum ſuper quas fundantur. vnum enim dicit ens indiuiſum, multa verò entia diuiſa vel diſtincta. Sed quæſtio eſt vtrum formalis ratio illorum nominum ſit poſitiua, an priuatiua. Et quantum ad hoc aliquid eſt dicendum de vno, & aliquid de multo.

5 De vno enim, prout recipitur in diuinis dicendũ eſt ꝙ ratio eius eſt priuatiua. Non enim recipitur in diuinis vnum quod eſt principium numeri in quantitate, quia ſicut in Deo nõ eſt quantitas, prout dicit ſpeciale prædicamentũ, ſic nec vnũ in quantitate quod eſt principiũ numeri, ſed eſt ibi tantũ vnum quod cõuerti poteſt cũ ente, cuius ratio eſt priuatiua, quia conſiſtit in indiuiſione, vt patet. 10. Metaph. vbi dicitur ꝙ vnũ quod conuertitur cum ente & multitudo ei correſpõdens opponũtur priuatiuè ſicut indiuiſibile diuiſibili, vel indiuiſum diuiſo. *Tho. 1. q. 11. ar. 1.*

6 Ad cuius declarationem ſciendum eſt quòd vnum quod conuertitur cum ente nullam naturam poteſt addere ſuper ens, quæ ſit alia realiter ab ente, quia ens omnia includit. Et ideo quicquid eſt præter ens eſt non ens, vel nihil. Item nec poteſt dicere aliquam ſpecialem naturam ſub ente, quia vel eſſet ſubſtantia, vel quantitas, vel qualitas, & ſic de aliis prędicamentis. Hoc autem non eſt verũ, quia vnitas conuenit omnibus his & non per aliquid eis additũ quod nõ eſſet ſi diceret alterum ſolum, quare &c. Nec poteſt dicere ſolũ idipſum quod ens & ſub eadẽ ratione, quia eſſet negatio dicendo ens vnũ quod nõ eſt verum. Neceſſe eſt ergo, ꝙ dicat aliquam rationẽ circa ens. Et illa eſt ratio indiuiſionis quæ eſt ratio priuatiua, vnde vnum idem eſt quod indiuiſum. Quod autem dicitur ꝙ vnum non addit ſuper ens niſi rationẽ, hoc non eſt intelligẽdum de ratione quã format intellectus ſolus, vt ſunt ſecundę intentiones. Sed de ratione quæ eſt conditio per ſe concomitans quãlibet naturã entis, vel rei. Talis enim ratio eſt indiuiſio importata per vnũ, quia ab eodẽ res habet eſſe & eſſe vnũ ſiue indiuiſum. Et hoc modo vnũ propriè cõpetit Deo, quia ſicut dictũ eſt ſicut vnumquodq; ſe habet ad eſſe ita ad eſſe vnum. Sed Deo maxime eſſe competit, ergo & eſſe vnum.

7 De multo autem & aliis nominibus, ſicut ſunt tres, quatuor, & huiuſmodi. Eſt notãdũ ꝙ ſicut eſt duplex vnitas, vna quę eſt principiũ numeri, quę nõ reperitur in diuinis,

alia quæ consequitur ens quam in diuinis reperimus, sic etiam est duplex multitudo, vna materialis quæ fit secundum diuisionem continui, & hæc est numerus qui est de genere quantitatis, sicut & vnū quod est principium eius, nec reperitur in diuinis propter duo. Primò est, quia omnis talis multitudo maior est qualibet sua parte etiam in perfectionibus essentialibus sicut & continuum ex cuius diuisione causatur. Secundò, quia vnitates talis multitudinis differunt essentialiter sicut partes continui.

8 Alia est multitudo quæ est de transeuntibus, & reperitur in diuinis sicut & esse vnum ꝙ cōuertitur cum ente, & de hac dicunt quidam quod eius formalis ratio est priuatiua. Dicunt enim quòd sicut formalis ratio vnius completur per indiuisionem circa rem quæ dicitur vna ita ratio multitudinis completur per rationem indiuisionis circa vnamquanque naturam rerum quæ dicuntur multæ, & per rationem negationis per quam vna dicitur nō esse altera, ita quòd ratio indiuisionis circa vnamquamq; partem multitudinis, & ratio negationis (vt vna nō sit alia) compleāt rationem multitudinis.

9 Istud autem non videtur bene dictum propter duo. Primum est, quia quæcunque opponuntur adinuicem oppositione priuatiua necesse est rationē vnius esse positiuā, & alterius priuatiuam, sed vnum quod conuertitur cum ente, & multitudo ei correspondens opponuntur priuatiuè, vt patet ex. 4. metaphy. Ergo cum ratio vnius sit priuatiua oportet ꝙ ratio multitudinis sit positiua. Alioquin non opponerentur, sicut habitus & priuatio. *Aliàs. 10. Metaphys. & infra.*

10 Secundo, quia non est verum quod assumitur, scilicet ꝙ ratio multitudinis consistat in ratione indiuisionis circa ea quæ dicuntur multa, imò consistit in ratione diuisionis vel distinctionis eorum quæ dicuntur multa. Oppositorum enim oppositæ sunt rationes. Si ergo ratio vnius est ratio indiuisibilis & indistincti oportet ꝙ ratio multi sibi oppositi sit ratio diuisibilis vel distincti, vnde non per hoc sunt aliqua multa formaliter quòd quodlibet eorum est vnum vel indiuisum, sed per hoc quòd habent distinctionem adinuicem ad quod sequitur quędam negatio, scilicet quòd vnum non est aliud, quæ non est formaliter ratio multitudinis, sed quoddam concomitās, & sic patet primum.

11 QVANTVM ad secundum sciendum est ꝙ vel quæritur de significato, vel de his quibus significatū conuenit & de quibus dicitur. Si de significato, sic patet ꝙ nomina hæc non significant, nec significare videntur, essentiam nec relationes, sed solum important distinctionem, vel indistinctionem, circa totam naturā entis, substantię, et accidentis vt statim dictum est. Si verò quęratur de his de quibus nomina prędicantur, dicendum sic, ꝙ in diuinis vnum prædicatur tam de substātia q̄ de relationibus, multum autem, & omne nomen ad multitudinem pertinens nō dicitur realiter nisi de relationibus & de iis quæ relationem includunt.

12 De vno patet sic, quia cuicunq; cōuenit esse indiuisum eidem conuenit esse vnū, sed tam essentię q̄ relationi cōuenit esse indiuisum. Sicut enim essentia diuina est indiuisa in se, ita paternitas, ergo tam essentię q̄ relationibus conuenit esse vnā. De multo autē & de aliis nominibus ad multitudinē pertinentibus, sicut tres, quatuor, & huiusmodi ꝙ solum dicātur de relationibus & relationē importātibus, similiter patet, quia omnia talia distinctionem importāt. Sed in diuinis nō est distinctio quo ad essentiam, sed solū quo ad relationes vel ea quæ relationē important, quare &c. & sic patet secundum.

13 QVANTVM ad tertium sciēdum ꝙ cum in diuinis sit vnitas essentię & pluralitas personarum, ideo illa nomina cauenda sunt in diuinis quę distinguunt essentiam, vel confundūt personarū distinctionem, illa autem nomina quæ important diuersitatē, vel pluralitatem consequuntur ens, ens autē dicitur de omnibus entibus per attributionem ad primum ens quod est substātia. Et ideo vel de virtute vocabuli, vt quidā dicunt, vel saltem ex accommodatione vsus (vt verius credo) ens per se sumptū dicitur de substantia solum. De aliis autem dicitur cum determinatione ad hoc pertinente. Eodem modo dicendum est de illis quæ cōsequuntur ens sicut multum, & nomina ad multitudinē pertinentia, siue in speciali, vt tres, quatuor, siue in generali vt diuisum & distinctum, & similia. Hęc enim per se sumpta dicūt ex accommodatione vsus multitudinem in substātia sub tamē determinatione dicunt multitudinē pertinentem ad illud genus ad quod determinatio erit, propter quod hæc nomina per se sumpta nō debent recipi in diuinis cum dicāt multitudinem in substātia, cum determinatione autem possunt recipi vt dicendo multa supposita, vel tres personæ, aliud suppositum, vel alia persona, & sic de aliis.

14 AD PRIMVM argumentum dicendum est ꝙ termini numerales pertinentes ad genus quantitatis nō recipiūtur in diuinis, quia nulla res est ibi de genere quātitatis, sed termini importantes multitudinem quæ est de transcendentibus quæ non addit aliquam rem super ens bene recipiuntur in diuinis, nec ponunt aliquid super diuinā essentiam, & diuinas personas & relationes nisi rationē distinctionis talis, vel talis quæ est ratio positiua, licet nō sit alia res. Per idem patet ad autoritatem Hilarij & Magistri in litera, propter hoc enim dicitur negatiuè, quia nō ponunt rem aliquam super id de quo dicūtur ratio tamen significandi ipsorum est posita.

15 Ad argumentū in oppositum bene cōcludit quia secundum Philos. 4. Metaph. vnum & multa priuatiuè opponuntur. Et ideo si quodlibet diceretur priuatiuè quodlibet priuaret suum oppositū, & per consequens seipsum & esset circulatio.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum vnum de genere quantitatis addat aliquid vltra vnum quod conuertitur cum ente, & quid sit illud.

Tho. 1. q. 11. ar. 1. ad. 1.

SEcundo quæritur de vno quod est principium numeri quod est de genere quātitatis vtrum addat aliquid super ens, & vnum quod cōuertitur cum ente. Et quid sit illud. Et videtur ꝙ illud sit ratio mensuræ. Primo per Aristot. 4. Metaph. qui dicit quòd vnū quod est principium numeri, & numerus opponuntur sicut mensura & mensuratum, ergo in ratione vnius quod est principium numeri includitur ratio mensuræ.

2 Item sicut se habet numerus qui est de genere quantitatis ad multitudinem quæ est de trāscendētibus, ita se habet vnum in quantitate ad vnum quod conuertitur cū ente. Sed numerus qui est de genere quantitatis addit supra multitudinem quæ est de transcendētibus rationem mensurati. Est enim numerus multitudo mensurata per vnum vt patet ex. 4. Metaph. ergo vnum quod est principium numeri addit supra vnum quod cōuertitur cum ente rationem mensuræ.

3 CONTRA. Mēsura est in genere relationis. Sed vnum quod est principiū numeri nō est in genere relationis sed quātitatis, ergo vnum quod est principiū numeri nō addit super vnum quod cōuertitur cum ente rationē mēsuræ. Consequētia probatur quia vnum quod est principium numeri nō addit per se super vnum quod conuertitur cum ente, nisi rem sui generis.

4 RESPONSIO. Primo dandus est hic intellectus quęstionis, & postea procedetur ad eius discussionē. Quātum ad primum sciendum ꝙ intellectus quæstionis non potest esse ille quem verba quæstionis prætendūt scilicet quid addat vnū quod est principiū numeri supra ens & vnum quod cōuertitur cum ente, quia nec tale vnum, nec quodcunq; aliud potest aliquā rem addere super ens, vt dictum fuit in præcedēte quæstione. Sed iste est intellectus, scilicet quid dicat vnū quod est principiū numeri sub ente. Et istud quādoq; vocatur additio sicut dicimus quòd homo addit rationale super animal. *num. 6.*

5 Hoc supposito est multiplex modus dicendi circa quæstionem propositam vnus quidem est ꝙ vnum quod est principiū numeri nō contrahit directè vnū quod conuertitur cū ente, sed contrahit ipsum ens, sicut album, vel homo, vnum enim quod est principium numeri nō dicitur priuatiuè, sicut vnum quod conuertitur cum ente propter quod non directè contrahit ipsum. Sed dicitur positiue. Est enim speciale quoddā ens sub ente communi. Et hoc est ipsum quantum. Dicunt enim isti quòd quantitas dupliciter perficit suum subiectū etiā positiue vno modo

secun

ſecundum ſe & abſolutè, & ſic quantitas dicitur vnitas, & quantum vnum. Alio modo perficit ipſum per cõparationem ad partem. Et ſic dicitur cõtinuum ita ꝙ ratio vnius quod eſt principium numeri non conſiſtit in indiuiſione ſed in eſſe tale, ſcilicet in eſſe quantum abſolutè propter quod eſt ratio poſitiua ſub ente, quia ratio quanti directè contrahit ens commune, & non vnũ quod cum ente conuertitur niſi per accidens & indirectè.

6 Sed hæc poſitio deficit, Primò quia abſq; vlla probatione aſſumit ꝙ vnum quod eſt principium numeri ſit ipſum quantũ ſecundum abſolutã rationem ipſius quãti & econuerſo, hoc enim nõ videtur, tum quia eſſet nugatio dicendo vnum quantum quia eſſent nomina penitus ſynonyma ſignificantia penitus idem ratione & re quod non eſt verum, tum quia quantitas nõ dat eſſe multa niſi quia diuerſa, ergo nõ dat eſſe vnum niſi inquantũ indiuiſa, ergo quantum ſecundum ſe & abſolutè non habet rationem vnius, ſed quia indiuiſum. Secũdò deficit in hoc ꝙ dicit ꝙ quantum poteſt perficere ſuũ ſubiectum ſecundum ſe & abſolutè vel in ordine ad partes. Impoſſibile eſt enim ꝙ quantum ſic perficiat ſuum ſubiectum abſolutè ꝙ hoc ſit abſque ordine ad partes quod probatur ſic, Illud quod non poteſt intelligi abſq; ordine ad partes nõ poteſt aliud perficere circunſcripto hoc ordine, ſed quantum non poteſt intelligi ſine ordine ad partes cùm hoc ſit de ſua formali & diffinitiua ratione, dicente philoſopho quinto metaphyſicæ, quod quantum eſt quod eſt diuiſibile in ea quæ in ſunt, & hæc eius ſunt partes ſine quibus impoſſibile eſt quantum intelligi, quare &c. Vnde probabiliùs diceretur ꝙ quantum ſecundum ꝙ continuũ eſt vnum quàm ꝙ ſit vnum ſecundum ꝙ quantum abſolutè, quia quæcunq; ſunt ſibiinuicem continua ſunt vnum, non autem quæcunq; ſunt quanta, quia poſſunt eſſe inter ſe diuiſa & ſic plura & non vnum. Veruntamen nec illud eſſet ſimpliciter bene dictum quia licet omne continuum ſit vnum & econuerſo, prout nunc loquimur de vno, tamen ex alio formaliter dicitur continuum, ſcilicet quia partes eius copulantur ad vnum terminum & hæc eſt ratio poſitiua, & ex alio dicitur vnum ex hoc ſcilicet ꝙ partes eius non ſunt diuiſæ vel ſunt indiuiſæ quæ eſt ratio priuatiua.

7 Alius modus dicendi eſt quod vnum quod eſt principium numeri addit ſuper vnum quod conuertitur cum ente aliquid realiter diuerſum, quod declaratur ſic, quia vt iſti dicũt in rebus materialibus eſt duplex terminatio ſcilicet eſſentialis, quæ eſt per formã ſubſtantialem ſecundum quam res ſic eſt hæc, puta homo vel aſinus ꝙ non ſit alia & accidentalis quæ eſt per quantitatẽ ſecundum quã determinationẽ res oſtenditur tanta quòd nec maior nec minor ſecũdum primam terminationem attenditur vnitas quæ conuertitur cum ente, ſed ſecundum aliam attenditur vnitas quę eſt principium numeri. Ex quo arguitur ſic: Sicut ſe habet terminus eſſentialis ad terminum accidentalem, ita ſe habet vnum quod conuertitur cum ente ad vnum quod eſt principiũ numeri, ſed terminus eſſentialis & accidentalis differunt realiter, puta ſubſtantia & quantitas, ergo vnum quod conuertitur cum ente & vnũ quod eſt principiũ numeri differũt realiter propter quantitatem quam addit vnum quod eſt principiũ numeri ſuper ſubſtantia.

8 Sed nec iſtud eſt bene dictum, quia impoſſibile eſt vt dictũ fuit in principio quæſtionis, ꝙ aliquid addat ſuper ens, & vnũ quod cõuertitur cũ ente, quia aliquã addat naturam realiter ab ente & vno diuerſam, quod patet ſic, quia quandocunq; aliqua ſe habent ſicut ſuperius & inferius per ſe & eſſentialiter ordinata quicquid importatur per inferius totũ clauditur in ambitu ſuperioris. Sed omne quod eſt in aliqua natura ſiue accidẽs ſiue ſubſtantia, ſe habet ad ens, & ad vnum quod conuertitur cum eo, ſicut inferius ordinatum per ſe & eſſentialiter ad ſuum ſuperius, ergo quicquid importatur per quamlibet naturã ſubſtantiæ vel accidentis totum per ſe clauditur in ambitu vnius & entis. Et ita nõ addit naturã nouam, ſed communem determinat.

9 Nec valet ratio quam adducunt, fundatur enim ſuper falſum, ſcilicet ꝙ vnitas quæ conuertitur cum ente ſolum attẽdatur ſecundum determinationem & indiuiſionem quę eſt ſecundum formam ſubſtantialem. Hoc enim non eſt verum, quia ſicut ens non dicitur ſolum de ſubſtantia, ſed etiam de accidentibus, ſic indiuiſio in natura entis importata per vnum ſe extendit ad terminationem & indiuiſionem in quacunq; natura ſubſtãtiæ & accidentis. Quòd ergo dicitur ꝙ ſicut ſe habet terminus eſſentialis ad accidentalem, ita ſe habet vnum &c. Dicendum ꝙ ſi accipiatur eſſentiale pro eſſentia ſubſtantiæ, vel formæ ſubſtantialis falſum eſt, quia non ſic ſe habet vnũ in quantitate quod eſt principium numeri ad vnum quod cõuertitur cum ente ſicut ſe habet accidens ad ſubſtantiam ad quam ſe habet vt quoddam ens ab ea eſſentialiter diſtinctum, ſed ſicut ſe habet accidens ad ens communiter ſumptum. In illo tamẽ ſenſu procedit ratio vt apparet ex ſuppoſitione minoris propoſitionis propter quod nõ valet. Si autem ſumatur eſſentiale pro eſſentia communiter dicta tunc maior eſt vera ſed minor falſa, quia terminus accidentalis nõ differt ab eſſentiali cõmuniter ſumpto, ſed includitur in ipſo ſicut ſuperius in inferiori.

10 Alius modus dicendi quòd vnum quod eſt principium numeri non addit ſuper ens, & vnum quod conuertitur cum ente rem aliquam, ſed rationem duplicem priuatiuam ſcilicet & poſitiuã, priuatiuam quia ſicut vnum communiter dictum dicit priuationem diuiſionis generaliter in quacunq; natura, ſic vnum quod eſt principium numeri dicit indiuiſionem in quantitate continua & vlterius addit rationem poſitiuam ratione fundamenti huius priuationis. ſ. ratione quãtitatis. Et illa ratio eſt ratio menſuræ. Quod probatur primo per Ariſt. 4. Metaphy. qui dicit ꝙ numerus & vnũ quod eſt principium numeri opponuntur ſicut menſura & menſuratũ. Secundo quia quando quæritur quot ſunt homines & reſpõdetur ꝙ eſt vnus, non eſt ſenſus tantum ꝙ homo qui eſt ibi ſit indiuiſus, imò ly vnus dicit diſcretam menſurã ſecundum quã aliqua menſurantur, vt ſunt tot ſicut quæritur per quot. Vnum ergo quod eſt principium numeri addit rationem menſurę diſcretę.

11 Hæc autem opinio duo dicit. Vnum autem eſt ſatis clarum multum dubium. Clarum eſt ꝙ vnum quod eſt principium numeri qui eſt de genere quantitatis dicit indiuiſionem in quantitate ſpecialiter ſicut vnum quod cõuertitur cum ente dicit indiuiſionem in natura entis vniuerſaliter, quod patet, quia ratio ſuperioris ſaluatur in quolibet inferiori licet contracta, ſed vnum quod conuertitur cum ente eſt ſuperius ad vnum quod eſt ſolum in quantitate (ſicut ens eſt ſuperius ad quantitatẽ) vt enim tale ens, ſcilicet quantitas ſe habet ad ens commune, ſic vnũ in quãtitate ad vnum in ente, ergo ratio vnius in ente ſaluatur in ratione vnius in quantitate, ſed contracta. Eadẽ ergo indiuiſio quę ſumpta vniuerſaliter eſt formalis ratio vnius quod cõuertitur cum ente ipſa ſumpta ſpecialiter in tali natura (ſcilicet in quãtitate) eſt ratio vnius quod eſt principium numeri.

12 Sed tunc eſt dubitatio, quare indiuiſio in quantitate facit ſpeciale vnum ſub ente & ſecundum ſpeciale nomen quod dicitur vnum quod eſt principium numeri: in aliis autem generibus pura in ſubſtantia, vel qualitate, in diuiſio non facit ſpeciale vnum & ſecundũ ſpeciale nomen. Et dicendũ eſt quod indiuiſio in quolibet genere facit ſpeciale vnum ſub vno ꝙ cõuertitur cum ente, ſed nõ ſortitur ſpeciale nomen ſecundũ communẽ vſum loquendi, ſed ſolum vnũ in quantitate. Cuius ratio eſt, quia omnis vnitas opponitur multitudini, propter quod in illo genere in quo inuenitur vltra alia genera ſpecialis ratio multitudinis, rationabile eſt quod inueniatur ſpecialis ratio vnitatis, ſed in genere quantitatis inuenitur ſpecialis ratio multitudinis vltra alia genera, ergo &c. Maior patet, ſed minor probatur, quia in aliis generibus à quantitate (excluſa quantitate) nõ eſſet multiudo differentiũ, niſi ſecundũ ſpecies quę eſt multitudo formalis, ſaltem in his quæ ſunt per cauſas naturales, quicquid ſit de his quę immediate poſſunt fieri à Deo ſolo vt angeli: de quibus quæretur in. 2. lib. diſt. 3. In quantitate autẽ & in materialibus ratione quantitatis inuenitur noua multitudo ſub eadem ſpecie eorum quæ ſolo numero differunt, propter quod vnũ in quãtitate ſortitur ſpeciale nomen dicitur; vnum quod eſt principium numeri.

13 Secun

13 Secundum autem ꝙ ponitur in hac opinione, ſcilicet ꝙ vnū quod eſt principium numeri addit ſuper vnum ꝙ conuertitur cū ente rationem menſuræ, poteſt intelligi dupliciter, vno modo ꝙ ratio menſuræ eſſentialiter & intrinſecè pertineat ad rationē vnius quòd eſt principium numeri. Alio modo ꝙ ſit proprietas vel habitudo conſequens tale vnū, fundata in ipſo. Si primo modo ſicut iſti videntur intelligere, ſic non poteſt eſſe verum, quod probatur ſic, illud quod eſt relatiuum ſecundum eſſe, & non ſolum ſecundum dici, nō poteſt eſſe conſtitutiuū alicuius abſoluti, ſed menſura vel ratio menſuræ eſt relatiuum ſecundum eſſe & nō ſolum ſecundum dici, ergo non poteſt eſſe conſtitutiua vnius quod eſt principium numeri quod eſt quoddā realiter abſolutum in genere quantitatis, Maior patet, quia relatiuum ſecundum eſſe eſt ipſemet reſpectus vel ratio quę pertinet ad genus relationis, & ideo nō poteſt intrinſecè & eſſentialiter pertinere ad rem alterius prædicamenti, ſed relatiuum ſecundum dici non eſt ipſe reſpectus, ſed eſt fundamentū eius, & ideo poteſt pertinere ad aliud genus, vt patet de ſcientia quæ refertur ad ſcibile, & tamen eſt in genere qualitatis. Minor ſimiliter patet, ſcilicet ꝙ menſura dicit relatiuū ſecundum eſſe & non ſecundum dici, quia illa nomina ad quæ vltimò ſit ſtatus & reſolutio in inquirendo de relationibus ſunt nomina relationum vel relatiuorū ſecundum eſſe & non ſecundū dici, verbi gratia ſi quæratur quo modo refertur album ad albedinem, reſpondebitur ꝙ ſicut ſimile ſimili. Sed ſi quęratur vlterius quo modo refertur ſimile ſimili, reſpondebitur quia eſt ſimile & ratione ſimilitudinis, & hic eſt ſtatus, quia ſimilitudo eſt eſſentialiter relatio & ſimile relatiuum ſecundum eſſe. Si enim nomina eſſent relatiuorū ſecundum dici adhuc vlterius poſſet quæri de rationibus referendi, ſed ad menſurā & menſurabile fit reſolutio & ſtatus inquirendo de relationibus. Si enim quæratur quare ſcientia referatur ad ſcibile, reſpondebitur ꝙ pro eo ꝙ ſcientia menſuratur ſcibili & ſcibile eſt menſura ſcientiæ. Si quæratur vlterius quare menſura & menſurabile adinuicem referantur, nulla alia ratio eſt qua formaliter referantur niſi illa quæ per nomina importatur & in ipſa eſt ſtatus. Similiter in propoſito, ſi quæratur quare vnū quod eſt principium numeri referatur ad multa, reſpondebitur quoniā vnum eſt menſura & reliquum menſurabile. Sed ſi vlterius quæratur quare menſura & menſurabile referuntur non eſt dare aliam formalem rationem niſi illam quæ importatur per nomina quę eſt eſſentialiter quędam habitudo vel relatio, quare &c.

14 Si autem intelligatur ſecundo modo ꝙ eſſe menſuram eſt quædā habitudo vel proprietas cōſequens vnum & fundata in ipſo, ſic habet veritatē, quia multitudo quātitatis diſcretę habet mēſurari per vnum inquantū vnum aliquotiens ſumptū reddit multitudinem totā, & hæc eſt proprietas conſequens vnū non conſtituens ipſum, & ad hunc ſenſum loquitur Philo. 4. Metaph. ꝙ vnum & multa in genere quantitatis opponūtur ſicut menſura et menſurabile, & nō quod eſſe menſuram & mēſurabile ſint de ratione intrinſeca vnius & multitudinis.

15 Et per hoc patet ſolutio ad illud per quod iſti primo probant ſuum propoſitum. Ad aliud quod dicunt ſecundo, ſcilicet quando quęritur quot homines ſunt in domo, & reſpondetur quòd vnus non eſt ſenſus tantum ꝙ homo qui eſt ibi indiuiſus ſit, imò ly vnus dicit diſcretā menſuram ſecundum quam aliqua menſurantur vt ſunt tot. Dicendum quòd ly vnus de principali ſignificato nō dicit menſuram, ſed ſolum connotat tanq̄ rationem concomitantem, quod patet, quia ſi reſpōdeatur ꝙ ſint tres, ly tres dicit aliquid cui cōpetit eſſe menſuratum vel eſſe menſurabile. Sed tamen neutrum horum includitur in ſignificato huius quod eſt tres: ſolum enim ſignificatur quot ſunt, quotam enim per ſe & eſſentialiter ineſt numero qui eſt quantitas diſcreta, ſicut quantū, continuo quod eſt quantitas prima, tamen ex cōſequenti datur intelligi ꝙ ſunt menſurabiles vel menſurati non enim ſunt idem quorū & menſurabile niſi ſicut fundamentum & relatio conſequens. Et eodem modo ly vnus cùm reſpōdetur ad quæſtionem factā de numero importat ꝙ ſit aliquid multitudinis, & in hoc dicit aliquid poſitiuum cui cōpetit ratio mēſurę reſpectu multitudinis, ſed tamē nō eſt de ſignificato eius, nō enim ſunt idem eſſe aliquid numeri & eſſe menſurā eius niſi ſicut fundamentū & relatio ſequens.

16 PATET ergo quid dicit vnū quod eſt principiū numeri, ſub vno quod conuertitur cum ente, quia dicit ſpecialem indiuiſionem in natura quātitatis, & vltra hoc dicit aliquid numeri & in hoc dicit aliquid poſitiuum, quod competit ei ratione fundamenti ſui, rationē autem menſurę non importat niſi extrinſece.

17 AD PRIMVM argumētum dicendum ꝙ licet vnū quod eſt principiū numeri ſit menſura, tamen in hoc non conſiſtit ratio vnius, ſed eſt proprietas conſequēs ipſam vt dictum eſt.

18 Ad ſecundū dicendum ꝙ eſſe menſuratum non dicit differentiam eſſentialem numeri, ſed eam circunloquitur cum ſit quædam proprietas conſequens, &c.

DISTINCTIO XXV.

Sententia huius diſtinctionis primo in generali.

PRæterea conſiderandum eſt, &c. Superius Magiſter determinauit de terminis numeralibus ſecūdum ſe. In parte iſta determinat de eiſdem vt addūtur in diuinis huic nomini quod eſt perſona. Et diuiditur in tres partes. Primo enim mouet quæſtionem. Secundo obiicit ad alteram partem. Tertio ſoluit. Secunda ibi, Perſona enim. Tertia ibi, Quibuſdam videtur. Et vltima diuiditur in duas. Primo ponit quorūdam ſolutionem & eam improbat. Secundo ponit ſuā ſolutionē. Secunda ibi, Sciendū eſt ergo. Et hæc vltima diuiditur in quatuor. Primo enim ſoluit quæſtionem de terminis numeralibus. Secundo reſpondet ad obiectionē in contrariū factam. Tertio ſoluit quæſtionē in terminis particularibus. Quarto ex dictis concludit quandā ſolutionem. Secunda ibi, & hic ſenſus adiuuatur. Tertia ibi, Nunc inſpiciamus. Quarta ibi, Ex prędictis colligitur. Hæc eſt diuiſio in generali.

2 IN SPECIALI verò ſic procedit Magiſter & quærit primo cum dicitur pluraliter pater & filius & ſpiritus ſan. qui ſunt tres perſonæ vel cū dicitur alia eſt perſona patris, alia filij, alia ſpiritus ſancti, quid ſignificet ibi nomen perſonæ. Si enim ſignificet eſſentiā, ergo in eſſentia eſt aliqua diuerſitas vel pluralitas. Si verò non ſignificet eſſentiam, ergo variatur ſignificatio perſonę in ſingulari & in plurali. Deinde obiicit ad aliam partem, ſcilicet ꝙ tam in ſingulari q̄ in plurali eſſentiam ſignificet, ꝙ enim ſignificet eſſentiam in ſingulari probat ex his quæ iam dixerat, quòd autem in plurali ſignificet eſſentiā probat duabus rationibus, & eſt prima Aug. quæ talis eſt: Cum dicimus tres perſonas ſignificamus illud quod eſt commune patri, filio, & ſpiritui ſan. ſed nihil eſt commune eis niſi eſſentia, ergo nomine perſonæ pluraliter ſumptę ſignificatur eſſentia. Secunda ratio talis eſt, quid de eſſentia interrogat, ſed nomen perſonę reſpondetur interrogationibus factis per quid eſt, quærentibus enim quid tres reſpondemus ꝙ tres perſonæ, ergo nomen perſonæ in plurali ſignificat eſſentiam. Poſtea ſoluit ſecundum aliorum opinionem. Solutio autem iſtorum erat ꝙ hoc nomen perſona in plurali ſignificat eſſentiam propter multas autoritates Aug. quę dicunt quòd perſona ſignificat eſſentiam nō tamen ſequitur ꝙ tres ſint eſſentię, ſed quòd pater & filius & ſpiritus ſanctus ſint tres habētes illud commune quod eſt eſſentia. Et ſimiliter cum dicitur alia eſt perſona filij &c. id eſt, alius eſt pater à filio quorum vterq; eſt perſona. Sed Magiſter hoc improbat inducendo alium modum loquendi quem nō poſſunt ſic exponere. Dicit enim Aug. quòd pater eſt alius à filio in perſona vel perſonaliter. Deinde ſoluit ſecūdum opinionem propriam dicens quòd hoc nomē perſona deſignat eſſentiam, tamen transfertur aliquando propter penuriā vocabulorum ad ſignādum ſuppoſitum, vel hypoſtaſim, vnde ſenſus eſt, pater, & filius, & ſpiritus ſanctus ſunt tres perſonæ, id eſt, tres hypoſtaſes, vel tres ſubſiſtentes in natura diuina. Ad illud quod opponebatur quòd eſſentia reſpondetur ad quæſtionem factam per quid reſpondetur quòd per quid inquiritur de eſſentia, non tamen eſſentia ſola, ſed ſuppoſitum in eſſentia ſubſiſtens, & dicit ꝙ tres perſonæ in diuinis poſſunt dici tres res, & poſſunt dici vna res. Deinde exponit ſignificationē perſonæ quādo additur termino particulari, vt eſt alius. Hoc autē

oſtendit ſic, quia vel iſta diſtinctio importatur circa perſonas, vt cũ dicitur alia eſt perſona patris &c. Et tunc dicit q̃ hypoſtaſim ſignificat. Vel dicit q̃ perſona deſignat rationem diſtinctionis, vt cùm dicitur pater eſt alius in perſona vel perſonaliter, & tunc dicit q̃ deſignat proprietatem, quamuis in vtroque vtrunque poſſit ſignificari. Vltimò concludit quòd perſona aliquando ſignificat eſſentiam, aliquando ſuppoſitum, aliquando proprietatem: & quòd hoc ſit verum confirmat per auctoritates quæ patent in litera.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum perſona dicatur vniuocè de Deo & creatura.

Thom. 1. q. 29. ar. 3.

CIRCA diſtinctionem iſtam quæritur primò, vtrũ nomen perſonæ dicatur vniuocè de Deo & de creatura, & videtur quòd ſic, quia ſi non diceretur vniuocè, aut diceretur æquiuocè, aut analogicè, non æquiuocè, quia nec definitio, nec partes diffinitionis perſonæ videtur æquiuocè dici de deo & creaturis ſiue ſint res, ſiue intentiones, nec analogicè, quia vbi eſt analogia inter Deũ & creaturam nomen illud per prius conuenit Deo quàm creaturis, vt patet, de ſubſtantia, ente, & huiuſmodi. Sed nomen perſonæ per prius conuenit creaturis quàm Deo, quia creaturis primò fuit impoſitũ & trãslatum à creaturis in Deum: ergo &c. Relinquitur ergo quòd dicatur vniuocè.

2 IN CONTRARIVM eſt, quia quæ non conueniunt in vno genere generaliſſimo nõ habent aliquid commune vniuocum (quia ſuprema vniuocatio eſt in genere generaliſſimo, quia nihil eſt communius, niſi ens quod non eſt vniuocum) ſed Deus & creatura non conueniunt in genere generaliſſimo eo quòd Deus extra omne genus eſt, Ergo &c.

3 RESPONSIO. Quidam dicunt q̃ nomen perſonæ conuenit vniuocè Deo & creaturis ratione negationis & priuationis, quæ importatur per nomen perſonæ: ratio enim perſonæ conſiſtit in incõmunicabilitate, negatio autẽ dicitur vniuocè de omnibus in quibus reperitur, vt homo & aſinus dicuntur vniuocè nõ lapis, ergo nomẽ perſonę dicitur vniuocè de omnibus in quibus reperitur.

4 Sed iſtud non valet propter duo. Primum eſt, quia negatio nõ includitur in formali ſignificato perſonæ, licet enim rationẽ perſonæ circũloquamur per eſſe indiuiduum vel incõmunicabile, tamẽ neutrũ ſignificat, ſed formaliter ſignificat, hoc aliquid ſubſiſtens in intellectuali natura, ad quod bene ſequitur q̃ ſit indiuiduum & incõmunicabile, quia vniuerſalia quę ſunt cõmunicabilia ſecundum ſe nõ ſubſiſtunt. De nomine autẽ videndum eſt ſecundũ illud quod per nomen formaliter importatur, & non ſecundum illud quod ſequitur ad ſignificatum.

5 Secundo, quia non verum eſt q̃ negatio dicatur vniuocè de omnibus, de quibus dicitur, niſi illud quod negatur vniuocè diceretur, quia ratio negationis ſumitur ex affirmatione, ſicut ratio priuationis ab habitu. Et ideo ſi prędicata poſitiua & prędicata affirmatiua non dicantur vniuocè de omnibus de quibus dicuntur, ſequitur q̃ nec priuatiua, nec negatiua. Si enim vnum oppoſitorum dicatur multipliciter & reliquum, vt eſſe non canem dicitur æquiuocè ſicut eſſe canem. Et Philo. 5. Metaph. diſtinguit multa nomina priuatiua tanquã multiplicia & non vniuoce dicta.

6 Ideo dicendum eſt aliter quòd nomen perſonæ vel eſt nomen rei, vel intentionis. Si ſit nomen rei, ſic dicendum eſt q̃ nomen perſonę nõ dicitur de Deo et de creaturis vniuoce, quod patet ſic, abſoluto & reſpectiuo nihil poteſt eſſe commune vniuocum dictũ de eis eſſentialiter, ſed ſi perſona eſt nomẽ rei ipſa conuenit eſſentialiter abſoluto, & reſpectui, in creaturis, & in diuinis, ergo hoc nõ poteſt eſſe vniuoce. Minor patet, qa in creaturis id q̃ eſt perſona eſt abſolutũ, in diuinis verò eſt formaliter reſpectus, & ſi perſona dicit rem, dicit eam ſicut indiuiduum vagum quod prędicatur eſſentialiter de indiuiduis ſignatis, vt aliquis homo de Sorte & Platone, & ſic erit de perſona tam in diuinis q̃ in creaturis quod prędicabitur per ſe & eſſentialiter de abſoluto & reſpectu, & ſic patet minor. Maior probatur, quia ei quod eſt ſecũdum ſe formaliter & eſſentialiter res, & ei quod non eſt res niſi eſt quia rei, nullum reale poteſt cõuenire vniuoce quia eſſe & hoc eſſe huius, non eſt vnus conceptus, ſed abſolutũ eſt ſecundum ſe & formaliter res aliqua, & talis eſt conceptus cuiuslibet abſoluti. Reſpectus autem nõ eſt res niſi quia eſt rei, & hoc eſt conceptus eius, ergo nullũ nomen reale poteſt vtriq; conuenire vniuoce. Adhuc minor huius rationis probatur, q̃ enim conceptus abſoluti ſit eſſe hoc formaliter de ſe clarũ eſt. Sed quòd reſpectus nõ dicatur res vel hoc, niſi quia eſt huius, vel rei, probatur ſic. Illud cuius tota entitas & quidditas eſt formaliter eſſe ad aliud, non eſt res niſi quia rei, quia purum eſſe ad aliud, non eſt niſi modus eſſendi vnius ad alterum, & in tãtum deficit ab entitate q̃ quidã ponunt quòd eſſe ad aliud nõ differt realiter à ſuo fundamento. niſi quia connotat extremum. Sed tota entitas & quidditas reſpectus, eſt eſſe ad aliud formaliter: ergo reſpectus non eſt res, niſi quia rei, & ſic patet minor, & amplius patebit inferius. ſequitur ergo concluſio q̃ nullum nomen reale dicitur vniuoce de abſoluto & reſpectu, nec per conſequens nomen perſonę ſi ſit nomen rei.

7 Si autem nomen perſonæ ſit nomẽ intentionis, ſic videtur quòd nomen perſonæ dicatur vniuoce in Deo & in creaturis. Ad cuius intellectum ſciendum eſt quòd intẽtio fundatur ſuper rem iuxta proprietatem in ea reperatam, ſicut ſupra hominem fundatur intẽtio ſpeciei ſecundum q̃ cõſideramus quòd homo poteſt prędicari de pluribus numero differentibus, & intentionem ſuppoſiti vel perſonæ fundamus ſuper Sortem vel Platonem, quia eſt hoc aliquid ſubſiſtens in genere intellectualis naturæ, neceſſe eſt ergo intentionẽ diuerſificari ſecundũ formalem diuerſitatẽ rationis vel proprietatis iuxta quã in re fundatur: ſicut ſi dicamus Deũ eſſe ſpeciem quia natura diuina nata eſt conuenire pluribus ſuppoſitis ſcilicet patri & filio & ſpiritui ſancto: & hominem eſſe ſpeciem quia natura humana nata eſt conuenire pluribus ſuppoſitis ſcilicet Sorti, Platoni, &c. nõ eſt hoc vniuoce, quia alia eſt vnitas naturæ diuinę in pluribus ſuppoſitis de quibus dicitur, & alia eſt vnitas naturæ humanę in ſuis ſuppoſitis. Prima enim vnitas eſt vnitas ſecundum rem. Sed ſecunda eſt vnitas ſolum ſecundum rationẽ. propter quod vnitas ſpeciei in Deo reſpectu diuinarum perſonarum, & in homine reſpectu ſuppoſitorũ non eſt vnius rationis, nec per conſequens ratio ſpeciei, cum ſpecies ſit vnum in multis & de multis dictũ. Sed cũ dicimus q̃ homo eſt ſpecies & albedo eſt ſpecies, nomen ſpeciei videtur vtrobiq; acceptum vniuoce, quia eſſe vnũ in multis & de multis æqualiter vtriq; conuenit. Proprietas autem ſuper quam fundatur intentio perſonæ eſt eſſe hoc aliquid ſubſiſtens in intellectuali natura. Hæc autem proprietas vt eſt fundamentum intentionis perſonæ videtur cõſimiliter cõpetere creaturis & diuinis ſuppoſitis, quia extra formalẽ rationem huius proprietatis vt eſt fundamentũ intẽtionis eſt q̃ talis ſubſiſtentia ſit creata, vel increata, abſoluta vel relatiua, propter quod variatio ſecundum iſta non variat illam proprietatem ſecundũ id quod dicit formaliter, nec per conſequens vt videtur variat intẽtionem fundatã ſuper talem proprietatẽ quin reperiatur vniuoce hic & ibi. Vnde quanuis pater & filius & ſpiritus ſanctus non habeant vniuoce rationẽ ſuppoſiti reſpectu huius termini qui eſt Deus cum ſuppoſitis humanis reſpectu huius terminĩ homo, quia alia cõmunitas hic & ibi, vt ſupra dictũ fuit, tamẽ reſpectu huius termini quę eſt res diuina relata ſubſiſtens idem eſt iudicium hinc & inde. 3. d. 1. q. 2.

8 AD ARGVMENTVM in oppoſitum dicendum quod nomen perſonæ ſi ſit nomen rei dicitur analogicè in Deo & in creaturis. Et conuenit Deo per prius quàm creaturis quantum ad rem ſignificatam, licet quantum ad impoſitionem factam à nobis prius ſit nomẽ perſonæ impoſitum creaturis quàm Deo, & ſic eſt in omnibus quæ conueniunt propriè Deo & creaturis, quia quo ad illud quod ſignificãt prius Deo conueniunt, ſed impoſitio facta eſt primo ex his quæ videmus in creaturis. Si autem nomen perſonæ ſit nomen intentionis dicitur vniuoce, cum dicitur Sortes eſt perſona vel ſuppoſitum vt ſtatim dictum eſt.

9 AD

2 ARGVMENTVM alterius partis poſſet concedi ratione concluſionis quantum ad hoc ꝙ nomen perſonæ prout dicit rem non eſſe vniuocum in diuinis & in creaturis, aſſumit tamen quod nihil eſt cõmune vniuocũ in his quę differunt, ſecundum genus generaliſimũ quod eſt verum de rebus, ſed non de intentionibus, quia inter illa quæ ſunt in vno prædicamento inuenitur ſimilis habitudo ad fundandum ſecundas intentiones, ſicut inter illa quæ ſunt in alio prædicamento vt dictum fuit de albedine reſpectu huius & illius albedinis, & de homine reſpectu huius & illius hominis, propter quod talibus cõueniunt intentiones vnius rationis, ſcilicet eſſe ſpeciem, & idem eſt de aliis intentionibus. Quælibet etiam res dicitur vniuocè intellecta, quia eſſe intellectum non dicit circa obiectum rem, ſed intentionem.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum perſona ſit aliquid cõmune in diuinis.

Tho. 1. q. 30. ar. 4.

SECVNDO quæritur, vtrum perſona ſit aliquid commune in diuinis. Et videtur quòd non, quia illud quod de ratione ſua eſt incommunicabile non poteſt eſſe commune, ſed de ratione perſonę eſt eſſe incõmunicabile vt patet ex eius diffinitione, ergo &c.

2 IN CONTRARIVM eſt quod dicit beatus Auguſtinus, & habetur in litera.

3 RESPONSIO. Aliquid dicitur cõmune dupliciter, vno modo ſecundum rem, quando eadem res ſecundum eſſe reale eſt in pluribus, & hoc modo ſola eſſentia diuina eſt in diuinis cõmunis tribus perſonis, & ſpiratio actiua eſt cõmunis patri & filio. Et hoc modo perſona nõ eſt aliquid commune, aut quia non dicit rem ſed intentionem, vt quidam ponunt, aut quia ſi dicat rem, non dicit tamen vnam rem ſecundum numerum tantum, ſed ſicut indiuiduum vagum vt alii dicunt. Alio modo dicitur aliquid commune ſecundum rationem eo modo quo vniuerſale aſt commune ad ſingularia ſub ipſo contenta, & hoc modo perſona eſt aliquid commune in diuinis, & nõ ſolum perſona, ſed relatio, vtrunq; enim dicitur de pluribus non ſecundum aliquid vnum numero repertum in ipſis, ſed ſicut vniuerſale de ſub ipſo contentis.

4 AD ARGVMENTVM dicendum ꝙ res incommunicabilis non poteſt eſſe communis, ſed intentio incommunicabilitatis bene poteſt eſſe cõmunis, ſicut dato quòd ſortes non ſit cõmunicabilis, tamen intentio indiuidui vel ſuppoſiti eſt pluribus communis, perſona autem nõ ſignificat rem incommunicabilem, ſed intentionem incommunicabilitatis, Et ideo pluribus poteſt eſſe communis.

5 VTRVM autem tres perſonæ poſſint dici tres res. Notandum ꝙ ens & res idem penitus importãt & de quibuſcunq; vnum prędicatur & alterum, cõuertuntur enim in ſuppoſitis. & ideo quot modis dicitur vnum & alterũ. Ens autẽ dicitur de ſubſtantia & reliquis prædicamentis, per attributionem tamen ad ſubſtantiam quæ eſt primũ & per ſe ens. Et eodem modo dicitur res. Ens etiam per ſe ſumptum ſine determinatione (quãtum eſt de communi vſu loquentium) ſumitur tãtum pro ente per ſe, id eſt pro ſubſtãtia, licet fortè de virtute ſermonis eſſet ſemper diſtinguendum. Pro aliis autem ſtat ſecundum conditionem determinationis adiunctæ. Et idem eſt de nomine rei. Cum igitur quæritur, vtrum tres perſonę poſſint dici tres res, dicendum quòd ſecundum communẽ modum loquendi nõ debet dici quòd ſunt tres res, ne intelligantur eſſe tres ſubſtantiæ. De virtute autem ſermonis eſſet diſtinguẽda propoſitio, quia ſi accipiatur res pro ſubſtantia, falſa eſſet. Si pro relatione vel habente relationem, vera. Cum additione tamen ſemper concedendum tres perſonas eſſe tres res relatiuas.

DISTINCTIO XXVI.

Sententia huius diſtinctionis in generali & ſpeciali.

NVnc de proprietatibus perſonarum. Superius determinauit Magiſter de eſſentia & perſonis. Hic determinat de proprietatibus perſonarum quibus ad inuicem perſonæ diſtinguũtur. Et diuiditur in duas. Primo determinat de proprietatibus quæ ſunt proprię perſonarum. Secundo determinat de his quę appropriantur perſonis. Secunda pars incipit in principio. 31. diſt. ibi, Præterea cõ ſiderari oportet. Prima diuiditur in duas. Primo determinat de proprietatibus perſonalibus. Secundo de proprietatibus quæ non ſunt perſonales diſt. 28. ibi, Prćterea cõſiderari oportet. Prima in duas. Primo determinat de proprietatibus perſonalibus ſecundum ſe. Secundo in cõparatione ad perſonas. Secunda in principio. 27. diſt. ibi, Hic quæri poteſt. Prima eſt præſentis lectionis. Et diuidi tur in duas. Primo determinat de hypoſtaſi quæ proprietatibus ſubſiſtit ſicut diſtinctum diſtinguenti. Secundo determinat de ipſis proprietatibus quibus hypoſtaſes diſtinguuntur. Secunda ibi, Iam de proprietatibus. Hæc ſecunda diuiditur in tres. Primo enim proprietates enumerat. Secundo oſtendit modum prædicandi earum. Tertio remouet quandam dubitationem. Secunda ibi, Quocirca ſciendum. Tertia ibi, Hic quæritur. Et hęc vltima diuiditur in quatuor. Primo mouet dubitationem circa proprietatem filij. Secundo circa proprietatem ſpi. ſan. pro ſignificato nominis doni. Tertio pro ſignificato nominis ſpiritus ſancti. Quarto excludit errorem. Secunda ibi, Et dicitur ſpiritus ſanctus. Tertia ibi, Hic quæri poteſt. Quarta ibi, Quidam tamen putauerũt. Hæc eſt diuiſio lectionis in generali.

2 IN SPECIALI verò ſic procedit, & præmittit primo ꝙ nomine hypoſtaſis ſi pro ſuppoſito ſubſiſtẽte accipiatur communiter in diuinis vtimur. Sed quia hæretici accipiebant hypoſtaſim pro eſſentia, catholici nõ libenter vtebantur hoc vocabulo in primitiua eccleſia. Poſtea enumerat proprietates perſonales quæ ſunt gignere, gigni, & procedere. Et ab iſtis accipiuntur nomina perſonarum, vbi etiam dicit ꝙ proprietas patris non eſt ꝙ nõ ſit natus, id eſt, innaſcibilitas, ſed generare, proprietas etiam filij nõ eſt ꝙ ipſe non gignit, ſed quòd à patre generatur, & proprietas ſpiritus ſancti nõ eſt ꝙ non ſit natus, nec genuit, ſed à patre & filio procedere, quibus proprietatibus perſonæ ad inuicem referuntur, quæ aliis nominibus dicuntur paternitas, filiatio, & proceſsio. Deinde oſtendit modũ prędicandi ipſarum proprietatum, & hoc quãtum ad tria. Primo quia nõ prædicantur ſubſtantialiter ſed relatiue. Secundo quia nõ prędicantur accidentaliter. Tertio quia non prędicantur temporaliter ſed ab ęterno, ꝙ probat ſic, Quod accidit & ex tempore ineſt, amitti poteſt, & mutari, in Deo autem nihil amiſsibile vel mutabile eſſe poteſt. Poſtea obiicit quòd homines dicuntur eſſe filij Dei, ergo eſſe filium vel natum nõ eſt proprium filio Dei. Et reſpõdet ꝙ ipſe nunq; fuit nõ filius, ſicut homines quandoq; non fuerunt filij Dei ſed filij iræ. Nec quicquã eſt in eo niſi filius quod non conuenit hominibus. Item ipſe eſt filius naturali generatione non adoptione vt creaturę, veritate nõ imitatione. Natiuitate non creatione, quæ omnia nobis non conueniũt, vbi etiam ſubdit ꝙ homo eſt filius trinitatis cauſa creationis. Deinde ſubdit de proprietate ſpiritus ſan. quę eſt donũ quod relatiue dicitur. Spiritus enim ſanctus donũ dicitur ex naturali proprietate, & ex modo ſuę proceſsionis nõ ſicut aliqua dona creata. Poſtea dicit ꝙ nomen ſpiritus ſancti relatiue dicitur, ſed nõ propriè conuenit aliis perſonis de quibus dicitur diſiunctim. Secundũ eſt ꝙ cum dicitur de omnibus perſonis nõ dicitur relatiue, ſed ſecundũ ſubſtantiã. Deinde excludit quandã obiectionẽ dicens ꝙ nõ obſtat quòd ſpiritus ſan. non habet correlatiua correſpondentia, quia multotiens nõ habẽtur nomina determinata vtriq; relatiuorum. Hęc eſt ſententia in ſpeciali.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum omnes perſonæ diuinę diſtinguantur per relationes.

Tho. 1. p. q. 40. ar. 2.

CIrca diſtinctionem iſtam primo quęritur, vtrum omnes perſonæ diuinę diſtinguantur per relationes. Et videtur quòd non, quia nulla forma diſtinguit niſi ſecundum ſuũ genus, ſed perſona, vel hypoſtaſis importat indiuiduum in genere ſubſtantiæ ergo quoad eſſe perſonale vel hypoſtaticum non fit diſtinctio per relationes.

2 Item prima diſtinctio debet fieri per prima entia, ſed

diſtinctio perſonarum diuinarum eſt prima diſtinctio, abſoluta verò ſunt prima entia, ergo diſtinctio perſonarum debet fieri per abſoluta & non per relationes quæ ſunt poſteriores abſolutis.

3 IN CONTRARIVM eſt, quia illud quod eſt cauſa multiplicationis eſt cauſa diſtinctionis, ſed relatio eſt cauſa multiplicationis perſonarum dicente Boëtio libro de trinit. quòd relatio multiplicat trinitatem, ergo eſt cauſa diſtinctionis.

4 RESPONSIO. Sciendum eſt ꝙ non omnes perſonas diſtingui per relationes contingere poſſet dupliciter, vno modo ſi non omnes perſonæ eſſent relatiuæ, ſed præter perſonas relatiuas quas ponit fides eſſet in diuinis aliqua perſona ſiue ſuppoſitum abſolutum. Alio modo, ſi tantum eſſent tres perſonæ relatiuæ, & non conſtituerentur per relationes ſed per aliquid abſolutũ, quia per illud diſtinguerentur, & de vtroque eſt opinio. Si tamen dici debeat opinio & non error.

5 QVANTVM ad primum dicunt aliqui ꝙ in diuinis præter perſonas relatiuas quas ponit fides, eſt ſuppoſitum abſolutum aliquod, nec iſtud eſt contra determinationẽ eccleſiæ. Primũ probant ſic, bene ſequitur Deus creat, ergo perſona creat. Et eſt locus ab inferiori ad ſuperius affirmando quod patet mutando prædicatum. Sequitur enĩ Deus eſt, ergo perſona eſt. Sed nõ ecõuerſo, perſona eſt, ergo Deus eſt, niſi gratia materiæ. Hoc autem nõ eſſet niſi perſona eſſet in plus. Tunc arguitur vlterius ab inferiori ad ſuperius tenet conſequentia cũ excluſione. Sequitur enim vnus ſolus homo currit, ergo vnum ſolum animal currit. Similiter ſequitur vt videtur vnus ſolus Deus creat, ergo vna ſola perſona creat. Antecedens eſt verũ, ergo & conſequens. Sed cõſequens nõ poteſt eſſe verũ pro aliqua perſona relata, quia non ſolus pater creat nec ſolus filius, nec ſolus ſpiritus ſanctus, ergo verificatur pro perſona abſoluta. Quòd autẽ non ſit contra determinationẽ eccleſiæ declarant, quia iſtud ſuppoſitũ abſolutũ nõ ponit in numerum cũ tribus, ſed eſt cõmune tribus. Sicut & eſſentia ab aliis ponitur cõmunis & nõ ponẽs in numerum cũ eis, ſed decretalis tantummodo negat quaternitatẽ ſiue quartã rem ponentẽ in numerum cũ tribus perſonis, quod patet manifeſtè per textum, nam reſpondendo ad rationẽ Ioachim qui voluit concludere contra magiſtrum ex dicto proprio quod dicit ꝙ eſſentia nec generat, nec generatur, nec procedit, ergo nõ eſt pater, nec filius, nec ſpiritus ſanctus, ſed quarta res. Reſpõdet papa quòd non ſequitur, quia iſta res ſumma & ſi non generat vt pater, nec generatur, vt filius, nec ſpiratur vt ſpi. ſan. Eſt tamẽ pater & filius, & ſpi. ſan. & eodem modo poteſt dici de ſuppoſito abſoluto.

6 Iſtud autẽ deficit in vtroq;, quia nõ eſt ſuppoſitum abſolutũ ponere, & ſi poneretur poneret cum aliis innumerum. Primum patet, quia ſuppoſitum propriè dictum eſt quid ſubſiſtens, completum completione vltima in natura illa, & eſt incõmunicabile, ſed in diuinis nullũ abſolutũ poteſt eſſe tale, ergo nullum poteſt eſſe ſuppoſitũ abſolutum. Maior patet, per hoc enim ſuppoſitũ differt à ſingulari & ab indiuiduo, quia ſuppoſitũ eſt illud quod ſubſiſtit per ſe (vnde natura humana in Chriſto nõ eſt ſuppoſitum, quia non per ſe ſubſiſtit.) Singulare autẽ & indiuiduum dicuntur tam de per ſe ſubſiſtentibus q̃ de aliis. Item ſuppoſitũ eſt completũ vltima cõpletione potẽtiali in illa natura. Importat enim quid cõpletiſsimũ propter quod ſignificat vt habẽs nõ vt res habita eſt. Eſt etiã incõmunicabile, quia ſuppoſitũ eſt ſic ſub alio poſitũ ꝙ ſub ipſo nõ eſt aliud poſitum, omne autẽ quod eſt communicabile pluribus habet aliquid poſitum ſub ſe, & ideo nõ eſt propriè & ſimpliciter ſuppoſitũ, & ſic patet ꝙ ſuppoſitum includit illa tria, minor declaratur, quia licet de eſſentia diuina poſsit dici aliquo modo ꝙ ſit ſubſiſtens, tamẽ ipſa abſolutè ſumpta non habet complementũ vltimũ poſsibile cùm illud ſit per relationẽ vel relatio, nec fiat vis de nomine complementi, ſed vocetur complementum vltimum formale, & hæc in diuinis eſt relatio & eſt incõmunicabilis pluribus, quare &c.

7 Secũdum patet, ſcilicet quòd ſi eſſe tale ſuppoſitum poneret cum aliis innumerũ, quia quãdo de aliquibus verum eſt dicere de quolibet quòd eſt ſuppoſitũ, & vnũ alio formaliter eſt ſuppoſitum, & alio aliud, verum eſt dicere ꝙ ibi ſunt plura ſuppoſita quorũ vnum non eſt aliud, ſed de patre & de deo verũ eſt ſecundũ ipſos dicere de quolibet, quod eſt ſuppoſitũ. & alio eſt pater ſuppoſitũ, alio autem Deus. Dicit enim Aug. ꝙ pater non eſt eo pater, quo Deus, ergo verũ eſt dicere ꝙ Deus & pater ſunt plura ſuppoſita, quorũ vnum nõ eſt aliud ſuppoſitum, & ſic ſuppoſitum abſolutum ponit innumerum cum relatiuis.

8 Ad rationem eorũ dicendum ꝙ ab inferiori ad ſuperius licet in creaturis teneat argumentum cum excluſione, etiã cũ termino numerali (vt vnus ſolus homo currit, ergo vnum ſolum animal currit.) tamen nõ tenet in diuinis. Et cauſa diuerſitatis eſt, quia in creaturis nunquã aliquid vnum numero eſt in diſtinctis ſuppoſitis. Et ideo plurificatis ſuppoſitis plurificãtur ea quæ ſunt in eis, propter quod quicquid excludit vnũ ſuppoſitũ excludit quicquid eſt in ſuppoſito cũ ſit aliud natura & ſuppoſito, ſed in diuinis inuenitur aliquid vnũ & idẽ numero puta eſſẽtia diuina cõmunis pluribus ſuppoſitis. Et illi poteſt imponi nomen quod importat indiuiduum vagũ, quod ſub ſe continet plura ſuppoſita ſicut eſt hoc nomen deus, propter quod poteſt aliquid dici de eo cum additione termini partitiui vt eſt vnum & excluſiui vt eſt ſolus dicendo vnus ſolus Deus creat, quod non poteſt dici de contentis ſub ipſo cum ſimili additione dicendo vna ſola perſona creat, ergo nõ eſt aliquod ſuppoſitum abſolutum in diuinis ratione cuius oporteat ponere quòd nõ omnes perſonę diuinę conſtituantur relationibus.

9 Alia cauſa propter quã poſſet poni ꝙ perſonę diuinę nõ diſtinguerentur relationibus poſſe eſſe ſi perſonę diuinę quantumcunq; relatę conſtituerentur per modos abſolutos qui præſupponerentur relationibus vt quidã dicunt, nec probãt directe concluſionẽ iſtam, ſed ſolum indirecte dicentes quòd eadẽ inconuenientia quæ ſequuntur ad poſitionem iſtam ſequuntur ad illã quę ponit perſonas diſtinguit per relationes & cõſimiliter euaduntur. Nos enim ponimus perſonas diuinas diſtingui relationibus ad euadendum compoſitionem in diuinis quæ eſſet abſoluti cum abſoluto & ad euadendum diſtinctionem eſſentiæ diuinæ propter hoc ꝙ oppoſitæ relationes poſſunt eſſe in diuina eſſentia tanq̃ in fundamento propter eius infinitã fœcunditatem. Omnino autem ſimile poteſt dici de modis abſolutis quia cum ſint modi rerum, & nõ quidditates non faciunt compoſitionẽ cum eſſentia. Rurſus plures tales modi poſsũt fundari in eſſentia vna ſicut plures relationes, quare per tales modos perſonæ diuinę, poſſunt diſtingui & conſtitui.

10 Iſtud autem eſſet expreſſe contra intentionem ſanctorum & contra determinationem eccleſiæ. Contra intentionem ſanctorũ, quia dicit Aug. 5. de Trin. quòd illa quę ſunt propria perſonis dicuntur relatiuè. Sed nihil eſt proprium perſonis magis q̃ illa per quę conſtituuntur & per quę diſtinguuntur, diſtinguentia igitur illa ſunt relatiua nõ modi abſoluti. Item Aug. ibidem dicit quicquid eſt ad ſe ſecundum ſubſtantiã dicitur & de omnibus perſonis prędicatur ſingulariter & nõ pluraliter, ſed modus abſolutus ad ſe dicitur ex quo abſolutus eſt: ergo ſi quis talis eſt in diuinis dicitur ſecundum ſubſtantiã. & prædicatur de omnib. perſonis ſimul ſumptis ſingulariter, & nõ pluraliter, per nihil autem tale poſſunt diſtingui perſonæ, quare &c. Item dicit Damaſ. lib. 1. ca. 11. quòd in diuinis omnia ſunt vnum præter ingeneratione, generationem, & proceſsionẽ, ergo per modos abſolutos nõ eſt diſtinctio, determinatio etiã eccleſiæ idem habet quæ dicit expreſſe perſonas diſtingui ſolũ relationibus. Item hæc poſitio eſt contra rationem, primo, quia iſti qui ponunt per tales modos perſonas diſtingui deberẽt iſtos modos in ſpeciali nominare vt ſciremus qui ſunt, qualiter vocantur, ſicut nos qui ponimus eas diſtingui per relationes expreſſe dicimus perſonas diuinas diſtingui per paternitatem & filiationẽ & per proceſsionẽ quod tamen non faciunt, vnde videtur eſſe purũ figmẽtum ponere tales modos. Item ſi per tales modos abſolutos perſonæ conſtituerentur, aut iſti modi differrent ſecundum ſpeciem, aut ſecundum numerũ ſolum, nõ ſecundum ſpeciem quia omnis talis differẽtia ſi ſit incompoſsibilis in eodem ſuppoſito includit oppoſitionẽ, nulla autẽ oppoſitio poteſt eſſe

in

ſin diuinis niſi oppoſitio relationis, ergo ſi iſti modi modi differrent ſpecifice, neceſſe eſt quod differrent ſolum re ſpectiue & non abſolute.

11 Quòd autem nulla oppoſitio poſſit eſſe in diuinis præter relatiuã patet, quia in omni alia oppoſitione vnũ extremum eſt imperfectius altero vt in cõtradictione negatio eſt imperfectior affirmatione & priuatio imperfectior habitu, & in contrarietate vnum contrariorũ eſt imperfectius altero. In ſola autẽ relatiua oppoſitione extrema poſſunt eſſe æqualiter perfecta. Cùm ergo in diuinis non ſit dare aliquid imperfectius alio, ſequitur q̃ in eis nõ poteſt eſſe oppoſitio niſi relatiua, ergo ſi illi modi differunt ſecundum ſpeciem, neceſſe eſt q̃ differant ſolum relatiuè. Si autẽ dicatur q̃ differunt ſecundum numerum. Contra illud quod de ſe eſt plurificatum, nõ eſt vnum ſecundum ſpeciem. In hoc enim differt ſpecies à genere, quia licet forma ſpecifica poſſit per aliud plurificari, tamẽ in ipſa de ſe non eſt plurificata, forma autem generis de ſe eſt plures nec tota poteſt in vno inueniri, ſicut forma ſpeciei, quicquid autẽ eſt plurificatum in diuinis de ſe eſt plurificatum & non per aliud, & maximè prima diſtinguentia vt ſunt illa quæ conſtituunt perſonas & diſtinguunt, ergo tales modi ſi ſint cùm ſint plures, non ſunt vnius ſpeciei differentes ſolum ſecundũ numerũ. Nullo ergo modo poſſunt perſonæ diuinę diſtingui vel conſtitui per modos abſolutos, quod concedendũ eſt, quia ſecundum Aug. & oẽs ſanctos qui vſq; nunc fuerunt in diuinis non ſunt niſi duo. ſ. eſſentia & relatio. Sed diſtinctio perſonarum nõ poteſt eſſe per eſſentiã quę eſt vna numero in omnibus ſuppoſitis, ergo neceſſe eſt q̃ ſtat per relationes.

12 Sed vlterius cũ relatio poſſit dupliciter nominari, vno modo per modũ proprietatis vt paternitas & filiatio Alio modo per modum actionis vt generare & generari, ſpirare & ſpirari, ideo videndũ eſt ſub qua ratione diſtinguant, vtrũ ſub ratione originis, an ſub ratione proprietatis. Et quicquid horũ detur nõ eſt differentia in re cũ ſint omnino idẽ realiter paternitas & generare, filiatio & generari. Sed in proprietate locutionis differentia.

13 Quantum autẽ ad hoc eſt duplex modus dicendi. Quidam dicunt quòd diſtinctio perſonarum eſt per origines non per relationes ſub relatione relationis. Quorum ratio talis eſt, relationes ſecundum modũ intelligendi ſequuntur ſuum fundamentũ, ſed paternitas & filiatio fundantur ſuper origines, ex eo enim aliquid eſt pater quia genuit, & filius quia generatus eſt: ergo diſtinctio relationum ſequetur diſtinctionẽ originũ. Per prius ergo intelligũtur perſonę diſtinctę per origines q̃ per relationes vel proprietates. Huic ſententiæ videtur concordare Aug. de fide ad Petrũ circa principium, vbi dicit, q̃ quia aliud eſt genuiſſe q̃ natũ eſſe, & aliud eſt natũ eſſe q̃ proceſsiſſe, manifeſtum eſt quoniã alius eſt pater, alius filius, & alius ſpi. ſanctus. Et Damaſ. lib. 1. ca. 2. dicit q̃ in diuinis omnia ſunt cõmunia præter ingenerationem, generationem, & proceſsionem.

14 Alij dicunt q̃ magis propriè debet dici q̃ perſonæ diuinę diſtinguuntur & cõſtituuntur per proprietates & relationes q̃ per origines. Et hoc dicitur probabilius. Cuius ratio eſt quia cõſtitutio rei in ſe, & eius diſtinctio ab alia re debet fieri per id quod rei intrinſecũ (ſicut in creaturis fit per formã) ſed origines nõ ſignificãtur, vt formę intrinſecæ perſonis, ſed potius vt actus progrediens à perſona in perſonã, quaſi via media, ſicut generatio ſignificatur vt via, vel actus procedens à generãte in genitũ, ergo per origines nõ debent dici perſonæ conſtitui vel diſtingui, ſed per illa quę ſunt in perſonis tanq̃ formæ intrinſecę & immanentes. Et hæ ſunt relationes vel proprietates quę ſe habẽt ad perſonas aliquo modo ſicut formę ad totũ conſtitutũ, quare &c. Aug. autẽ & Damaſ. in præallegatis autoritatibus dicũt perſonas diſtingui per origines attendentes ad rem & non ad proprietatem locutionis.

15 Sed adhuc reſtat dubium cùm paternitas vel filiatio poſſit conſiderari vt proprietas, vel vt relatio, ſub qua ratione habẽt cõſtituere & diſtinguere, vtrũ ſub ratione relationis, an ſub ratione proprietatis. Et videtur quibuſdã q̃ ſub ratione proprietatis. Et nullo modo ſub ratione relationis: Tum quia relatio vt relatio ſupponit fundamẽtum vt prius arguebatur. Et ſic relationes diuinæ ſuppo-

nunt origines & per cõſequens perſonas diſtinctas. Tum quia relatio vt relatio nõ habet niſi referri ad illud cuius eſt relatio & nõ conſtituere. Sed hoc fit inquantũ eſt proprietas & ſic præintelligitur emanationibus. *Sup. d. 8. q. 2.*

16 Sed iſtud nõ videtur bene dictum, quia ratio relationis, & ratio proprietatis vel diſtingũtur ex ſuppoſito, vel ſe habẽt ſicut ſuperius & inferius. Si diſtinguntur ex ſuppoſito, tunc eſt falſum dicere q̃ perſona diuina conſtituatur per aliquid ſub ratione proprietatis, quia ſi ratio proprietatis opponitur rationi relationis ratio proprietatis eſt ratio abſoluta, ſed impoſsibile eſt intelligere verè q̃ ſuppoſitum diuinũ ſit cõſtitutum per aliquid ſub ratione abſoluta, ergo &c. Si verò ſe habent ſicut ſuperius & inferius, ita ſcilicet q̃ proprietas dicat aliquid cõmune ad formã abſolutam & relatã, ſic iterum falſum eſt dicere q̃ ratio proprietatis ſit ratio conſtitutiua & nõ ratio relationis, quia ſuperius licet non includat actu ſuum inferius, tamen nõ excludit ipſum niſi ponendo oppoſitum. Sicut eſſe animal licet non includat rationale, tamen nõ excludit niſi ponendo irrationale. Si ergo ratio proprietatis ſit aliquid commune ad rationem relationis & formæ abſolutę, ponẽdo q̃ ratio proprietatis ſit ratio cõſtitutiua nõ excluditur per hoc q̃ ratio relationis nõ ſit cõſtitutiua, niſi ponendo q̃ aliquid ſub ratione abſoluta ſit conſtitutiuum quod nõ poſsit eſſe verũ in diuinis. Excluditur autẽ per hoc q̃ dicitur quòd relatio ſub ratiõe proprietatis eſt conſtitutiua perſonæ & non ſub ratione relationis, ergo malè. Item in creaturis non ſit hæc diſtinctio q̃ rationale vel quęcunq; forma abſoluta ſit conſtitutiua alicuius rei vt proprietas, & non vt forma abſoluta, & ſi fieret falſa eſſet: ergo in diuinis non debet dici de paternitate vel quacunq; relatione q̃ ſit conſtitutiua perſonæ inquantum proprietas & non inquantũ relatio: Et ſi fiat falſa eſt, probatur conſequentia, quia proprietas eſt aliquid commune ad relationẽ, & ad formam abſolutam, propter quod æquè dicitur fieri deſcẽſus ſub ipſa ad vtrũque ſiue affirmando, ſiue negãdo. Item ſecundum Philo. 2. Phyſ. ſicut effectus communis requirit cauſam communem ſic effectus particularis cauſam particularem. Et hoc ſecundum omne genus cauſæ. In diuinis autẽ cum nõ ſit propriè cauſa & effectus, Eſt tamẽ ibi principium, & quod eſt ex principio conſtituens formale & conſtitutum.

17 Igitur ſicut ſe habet proprietas in communi in conſtituendo ſuppoſitum in communi, ſic talis proprietas ad conſtituendum ſuppoſitum. Si ergo ratio proprietatis eſt ratio conſtitutiua ſuppoſiti, oportet q̃ ratio proprietatis abſolutæ vt abſoluta eſt ſit conſtitutiua ſuppoſiti abſoluti, & quòd ratio proprietatis relatiuæ, vt relatiua eſt ſit conſtitutiua ſuppoſiti relati. Et ita relatio ſub ratione relationis habet aliquod ſuppoſitũ conſtituere & per conſequens diſtinguere ab alio ſuppoſito.

18 Ad rationes alterius opinionis quæ ponit q̃ ratio relationis nõ poteſt eſſe conſtitutiua, reſpondendum eſt. Cum enim primo dicitur q̃ relatio ſupponit ſuũ fundamentum concedatur, & cum dicitur q̃ origines ſunt fundamentum relationũ diuinarũ: dicendũ quòd falſum eſt, & qui intelligit ſic, falſum intelligit. Origines enim non ſunt niſi ipſæmet relationes, à quo aliud & quod ab alio & non fundamentũ earum. Illud enim eſt eſſentia ſecunda: vnde qui præintelligit perſonas originibus aut origines relationibus malè intelligit. Sed ſimul intelligenda eſt perſona conſtituta cũ ſua relatione & origine.

19 Ad aliud cũ dicitur q̃ relatio inquantum relatio nihil habet niſi referre, conceditur. Et cum dicitur ergo nõ habet conſtituere in eſſe, verum eſt niſi illud eſſe ſit referri, ſed ſi tale eſſe ſit referri, qua ratione habet referre, eadem ratione habet dare tale eſſe, ſcilicet relatum, eſſe autem perſonale in diuinis eſt relatum. Et ideo relatio ſub ratione relationis poteſt conſtituere perſonam diuinam in eſſe perſonali.

20 AD PRINCIPALES rationes reſpondendum eſt: ad primam cum dicitur quòd nulla forma diſtinguit niſi ſecundum ſuum genus, dicendum quòd res vnius generis bene poteſt eſſe diſtinctiua rei alterius generis, vnde quantitas & qualitas diſtingunt ſubſtãtiam, ſed nunq̃ diſtingũt niſi ſecundũ ſuũ genus, quãtitas quidẽ quantitatiue, qualitas verò qualitatiue: & eodẽ modo

relatio distinguit suppositа subsтantiæ, sed non distingu-
it ea subsтantialiter sed tantū relatiuè. Ad secundū dicen-
dū ꝙ prima distinctio fit per prima entia, sed in diuinis
absoluta non sunt secundum rem priora relationibus,
d.12.q.1. nec econuerso vt probatum fuit prius. Et ideo distinctio
personarum fit per prima entia dato quòd fiat per relati-
Sup.d.11. ones. Vbi aduertendum est quòd cùm omnis pluralitas
q.2.ar.3. reducatur ad vnitatem prima pluralitas debet esse mini-
& 19 ma, quia minus distat ab vnitate. Et ideo distinctio perso-
narum quæ est prima, fit per relationes composibiles in
eadem essentia. Et ob hoc est minor quacunque distin-
ctione quæ sit per absoluta.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum relationes constituentes perso-nas sint reales.

Tho.1.q.28.ar.1.

DEINDE quæritur, de relationibus constituenti-
bus personas, vtrum sint reales. Et videtur ꝙ non,
quia sicut Deus Pater est Pater Filii per generationem,
ita est Pater noster per creationem. Deuter.32. Nunquid
non ipse est pater tuus &c. Sed paternitas in Deo respe-
ctu nostri nō ponitur esse relatio realis, ergo nec paterni-
tas in Deo respectu Filii geniti erit relatio realis.

2 Item relationes quæ sequuntur operationem animę
sunt tantum relationes rationis, sed omnes relationes di
uinæ sequuntur operationem animę, intellectus & volun
tatis, quia omnes processiones diuinæ sunt per modum
intellectus vel per modum voluntatis, ergo &c.

3 Item Boetius dicit in libro suo de trin. quòd relatio
Patris ad Filium & vtriusque ad spiritum sanctum est si-
cut relatio eiusdem ad seipsum, sed hæc est relatio relatio
nis tantum, ergo & illa.

4 IN CONTRARIVM est, quia distinctio in
diuinis non est nisi per relationes. Si ergo in diuinis non
essent relationes reales sequeretur quòd non esset ibi rea-
lis distinctio, quod est hæresis Sabelliana.

5 RESPONSIO. Videnda sunt duo. Primum est
de realitate relationum diuinarum. Secundum est de nu-
mero, & sufficientia notionum, relationum, proprietatū
personæ, & proprietatum personalium.

6 QVANTVM ad primum patet ꝙ relationes di
uinæ sunt reales, & hoc sic, vbicūq; ex natura fundamen-
q.2 & 3 ti est mutua & necessaria habitudo coexigētiæ inter ex-
trema relata, ibi est relatio realis ex vtraq; parte (hoc sup
ponatur nunc, quia probabitur infra dist.30.) sed in diui-
nis ex natura fundamēti. s. essentię diuinę secundę est mu
tua & necessario habitudo coexigentię inter extrema re-
lata, & hāc tenemus fide: ergo in diuinis sunt relationes
d.30.q.3 reales ex vtraq; parte. Sed de hoc nunc satis, quia infra
plenè declarabitur vnde habet relatio quòd sit realis, &
Tho.1.q.32. tunc plenius patebit quod nunc dicitur.
ar.2.3.& 4. 7 QVANTVM ad secundum sciendum ꝙ idem se-
cundum rem, vt paternitas, potest dici notio, relatio, pro
prietas personę, & personalis proprietas diuersis tamen
rationibus. Dicitur enim notio inquantū est principium
deueniēdi in notitiā patris. Relatio autem dicitur inquā-
tū per eā pater dicitur respectiuè ad filiū, proprietas verò
personę inquantum vni personę tātum conuenit, proprie
tas autem personalis dicitur inquantum est constitutiua
personę patris.

8 His suppositis sciendum ꝙ quinq; sunt notiones &
quatuor relationes, quatuor proprietates personę, & tres
proprietates personales. Notiones sunt hę ingenitum vel
innascibilitas, paternitas, filiatio, cōmunis spiratio, & pro
cessio. Quarum sufficientia potest haberi hoc modo. Ad
hoc enim ꝙ aliquid sit notio tria requirūtur, vnū est ꝙ di
cat aliquid speciale tantū vni personę cōueniens, vel dua-
bus, ita ꝙ nō tribus, quia per ea quæ oībus personis cōue
niūt nulla persona potest quantū ad personalia sufficien-
ter notificari. Secundum est ꝙ pertineat ad originē, quia
personę distingūtur relationibus originis. Tertium est ꝙ
pertineat ad dignitatē, quia persona est hypostasis, distin
cta proprietate ad dignitatē pertinente. Notio ergo cum
pertineat ad originē potest significari affirmatiuè vel ne-
gatiuè. Si affirmatiuè vel dicitur secūdum rationem prin
cipij vt à quo aliud, vel secūdum rationem eius quod est
à principio vt quod ab alio, & vtrunq; horum dicitur se-
cundum quòd sunt duę origines in diuinis. s. per modum
naturæ & per modum voluntatis. Notio ergo quæ dici-
tur secundum rationem principij in origine per modum
naturę est paternitas, quæ autē dicitur secundum rationē
eius ꝙ est à principio est filiatio. Similiter in origine quę
est per modum voluntatis notio quæ dicitur secūdum ra
tionem principij vocatur cōmunis spiratio, quæ dicitur
autem secundū rationem eius, quòd est à principio voca-
tur processio. Si autē significetur negatiuè, vel negatur
ratio principij vel ratio eius quod est à principio. Si nega
tur ratio principij nō pertinet ad dignitatē. Nō enim est
alicuius dignitatis nō esse principiū alterius. Et ideo nō
potest esse notio, propter ꝙ spi. san. nō habet aliquā no-
tionem qua dicatur nō esse principiū alterius personæ. Si
autē negatur ratio eius quod est à principio sic est notio
patris quā dicimus ingenitum vel innascibilitatem, & sic
habemus quinq; notiones prius enumeratas.

9 Addunt autem quidā sextam notionem, s. inspiratū
quod est notio filij. Quod probant sic, Dignitatis est in
omni persona nō produci illa productiōe per quā aliam
producit, sed filius per spirationē producit spi. san. ergo
esse inspiratum in filio pertinet ad dignitatem. & sic est
eius notio. minor patet. sed maior probatur, quia ingeni
tum ideo est dignitatis in patre & eius notio, quia negat
eum produci quacunq; productione, eo ꝙ pater producit
omni productione. Ingenitū enim prout est notio patris,
est idem quod nō esse ab alio, vt patet per Aug.15.de Tri. *Vide Tho.1*
Et ad Oros. ca.2. Et habetur di.13.c.5. Nec est incōueniens, *q.33.ar.4*
vt dicunt addere sextā notionem, quia ab initio nō assi- *ad.1.*
gnabantur quinq;. Ingenitū enim nō fuit inuentū tempo
re Amb. vt patet d.28.c.4. Nec spiratio cōmunis tempore
Magistri sententia. vt patet d.29.ca.vlt. Et pari ratione
posset nunc sexta addi propter causam quę dicta est.

10 Sed istud nō videtur verū, quia cum nihil producat
seipsū, vt habetur.1.de Tri. in hoc quod est producere vel
esse producentem includitur nō esse productū illa produ
ctiōe, nec est alterius dignitatis nō esse productū tali vel
tali productione, q̄ esse producētem secundū illā vbi hæc
concurrunt. Et ideo nō est alia notio. Et quod dicitur de
ingenito quod ęst notio patris, verū est: sed ingenitū non
dicit patrē nō esse productū illis productionibus, quibus
producit, quia tunc ingenitū idem esset, quod nō esse à se-
ipso. Sed dicit patrem nō esse productum ab aliqua prio-
re persona & priori productione, & sic dicitur pater inge
nitus quia non est ab alio.

11 Quod etiā patet ex alio, quia de ratione primi sunt
duo. s. post quod alia, & ante quod nihil. Patet ergo secū-
dum quòd est prima persona potest notificari his duobus
modis. s. positiue, quia ab ipso sunt alia & sic quasi post ip
sum, quia in diuinis non est prius & posterius proprie, &
sic notificatur per paternitatem & spirationē actiuā. Alio
modo negatiue, quia nō est ab alia persona, & sic notifica
tur per ingenitū quasi per hoc ꝙ nihil est ante ipsum, er-
go nulla notio est personę producētis ꝙ nō sit producta
illa productione qua producit. Quod etiā probatur alie-
ter, quia per idem est aliquid quod est, & nō est suum op-
positum (sicut per idem est aliquid album, & non est ni-
grū) sed producēs & productū secundū vnā & eandē pro
ductionē opponūtur relatiue, ergo per idē notificatur, vt
producēs & vt nō productū & nō p aliud vel alia notiōe.

12 Quod autē dicitur ꝙ ingenitū nō fuit notio patris
tēpore Ambr. dicendū quòd falsum est, sed Ambr. noluit
vti propter calumniā hæreticorū. Vel dato ꝙ nō esset in-
uentum, res tamen nominis erat sufficiens ratio distinctę
notionis, nō sic autē est de inspirato. Per idem autē respō
dendū est ad id de cōmune spiratione, quia res nois erat
sufficiens ratio notionis quā etiā magister circūloquitur.
Per hoc ꝙ dicit patrem & filiū esse vnū principiū spi. san.
Sunt ergo quinq; notiones solum. Harum ergo quatuor
sunt relationes: s. paternitas, filiatio, cōmunis spiratio, &
processio. Innascibilitas enim nō est relatio nisi per redu-
ctionē & modo quo negatio ad affirmationē reducitur.
Sufficiētia autem istarum relationū iam patet ex dictis,
quia cum nō sint in diuinis nisi duæ origines, & secundū
quamlibet sunt tantum duę relationes. s. principij & eius
quod est à principio: cōsequens est ꝙ nō sint nisi quatuor
relationes. s. illæ quę dictæ sunt & quatuor proprietates

perso

perſonarum.ſ.innaſcibilitas,paternitas,filiatio,et proceſ-ſio. Cõmunis enim ſpiratio nõ dicitur proprietas perſonę quia cõuenit pluribus perſonis,ſ.patri & filio,ſed pro-prietates perſonales ſunt tantum tres.ſ.paternitas,filiatio & proceſſio.Innaſcibilitas enim,vt infra patebit, licet cõue-niat ſoli perſonæ patris, tamen non eſt eius conſtitutiua, propter quod non dicitur proprietas perſonalis.

d.28.q.2. 13 AD Primum arg.dicendũ ꝙ nõ eſt ſimile de pater nitate per creationẽ & de paternitate per generationem, quia eſſentia diuina eſt fundamentũ paternitatis per crea tionẽ, vel aliud quodcunq; ſit illud non potuit in deo ne-ceſſariã habitudinẽ coexigendi creaturã.Et ideo nõ eſt re alis relatio ex parte dei, ſed eſſentia diuina ex natura ſuæ fœcunditatis ponit in patre naturalẽ & neceſſariã habitu-dinem coexigendi filium, propter quod eſt realis relatio paternitatis reſpectu filii & non reſpectu creaturarum.

14 Ad ſecundũ dicendũ ꝙ argumentũ procedit ex fal-ſa imaginatione .ſ. ꝙ filius procedat per actũ intellectus & ſpiritus ſan. per actum voluntatis quod nõ eſt verũ, vt probatũ fuit ſupra diſt. 6. Sed eſto ꝙ ſic eſſet,adhuc nõ va-let argumentũ,quia licet relationes quæ ſequuntur opera tionẽ animæ circa res intellectas aut volitas ſint relatio-nes rationis,tamen quia eas ratio adinuenit,tamen relati ones quæ ſequuntur operationem animæ, non inter res intellectas & volitas, ſed inter res in intellectu & volun-tate exiſtentes,ſicut inter verbum & illud à quo procedit & inter amorem & id à quo procedit æquè reales ſunt ſi-cut quæcunq; aliæ quæ fundantur in natura producentis & producti & tales eſſent relationes diuinæ.

15 Ad tertiũ dicendũ ꝙ dictum Boẽtii quantũ ad hoc veritatẽ habet ꝙ ſicut in relatione eiuſdẽ ad ſeipſum non plurificatur fundamentum,ſic nec in relationibus diuinis quantumcunq; oppoſitis vel diſparatis.Sed diſſimilitudo eſt, quia extrema relationũ diuinarum ſunt diuerſa realiter & neceſſariã habitudinem coexigentiæ habent inter ſe propter quod ſunt reales, in relatione autem eiuſdem ad ſeipſum non eſt primum,nec per conſequens ſecundũ, quia idem non coexigit propriè ſeipſum.

DISTINCTIO XXVII.

Sententia huius diſtinctionis primò in generali.

HIC poteſt quæri &c. Superius determinauit Magi-ſter de proprietatibus perſonalibus ſecundũ ſe. Hic determinat de eis in comparatione ad perſonas. Et diui-ditur in tres. Primo enim oſtẽdit quid nomina perſona-lia prædicta deſignant. Secundo oſtendit ꝙ inueniuntur alia noĩa prędictas proprietates deſignãtia. Tertio ſubiũ-git regulam generalẽ ad cognoſcẽdum nomina perſona-lia. Secunda ibi, Hic enim prætermittendũ. Tertia ibi,Et hic eſt aduertendũ. Prima diuidit in tres. Primo mouet dubitationẽ ſuam circa principale intentũ. Secũdo oppo nit ad alterã partẽ. Tertio ſoluit. Secunda ibi, Videtur ꝙ nõ ſint eædẽ. Tertia ibi,Ad quod ſine præiudicio. Tertia verò pars princip. in qua ponit regulã diuiditur in tres. Primo proponit regulã quã intẽdit. Secũdo circa illã mo uet dubitationem ſuam & ſoluit. Tertio ex ſolutione du bitationis elicit quandã aliam concluſionẽ. Secunda ibi, Hic quęritur cũ dicitur. Tertia ibi, Et ſciendũ eſt ꝙ hæc eſt diuiſio communis in generali.

2 IN SPECIALI verò ſic procedit Magiſter. Et primo quęrit vtrũ eadẽ ſit proprietas quæ importatur no mine filij & filiationis & generationis quod ipſe propo-nit ſub his verbis vtrum idem ſit patrẽ eſſe & genuiſſe fi-lium,& vtrũ ſit idem filiũ eſſe & natũ eſſe à patre. Poſtea opponit ꝙ nõ:quia eſsẽtia diuina eſt pater & tamẽ nõ ge nuit filiũ:ergo nõ idẽ eſt eſſe patrẽ & genuiſſe filiũ. Dein de reſpõdet & dicit ꝙ eadẽ proprietas oĩbus noĩbus deſig-natur ſub diuerſis tamẽ rationibus, noĩbus verò propri etatum deſignãtur vel ipſę proprietates ſecundũ ſe,vt no-mine paternitatis & filiationis,vel actus ipſarũ proprieta tum, vt noĩe generationis propter quã diuerſitatẽ nomi-nis poteſt pater de eſſentia diuina prædicari,nõ tamẽ ge nerare. Subdit etiã ꝙ proprietates ſingulis perſonis con-ueniunt,& per eaſdẽ perſonę determinantur & diffiniun tur manente tamẽ omnino vnitate naturę ſine cõfuſione perſonarũ,quia proprietates modum quendã eſſentiæ di-cunt. Poſtea dicit ꝙ quædã ſunt alia nomina à prædictis quę ad proprietates pertinent perſonarũ,vt genitor geni tus verbũ & filius quę oĩa relatiue dicuntur. Et poſtea po nit regulam dicens ꝙ noĩa quæ ad ſubſtantiã pertinent in diuinis nõ conueniunt vni ſoli. Deinde ex hoc mouet quandã dubitationem dicens. Cum enim nomẽ deitatis ad ſubſtantiã pertineat, quare eſſe deum de deo non præ-dicatur de omnibus perſonis. Et reſpondet ꝙ locutio eſt falſa, quia ibi nomen ſubſtantiã ſignificans ſtat pro rela tiuo.ſ. perſona filij. Vltimo dicit ꝙ licet nomen ſubſtan-tiale ſtet pro perſona, tamen talis modus prædicandi nõ recipitur niſi in nominibus ad ſubſtantiã pertinentibus, vnde nõ dicitur verbum de verbo,ſed Deus de deo. Et in hoc terminatur ſententia in ſpeciali.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum actus notionales ſint priores relationibus.

Thom.1.q.40.ar.4.

CIrca diſtinctionem iſtam quæruntur duo. Primum eſt de comparatione proprietatum relatiuarum ad actus notionales quid eorum ſit prius ſecundum rationẽ intelligendi.Et videtur ꝙ actus notionales,quia via præ-intelligitur termino,ſed generatio eſt via ad genitum,er go prędedit ipſum quare & proprietatem relatiuam con-ſtituentem genitum.

2 Item Magiſter dicit in litera & accipit ab Aug. ꝙ pa ter eſt pater quia genuit,quod nõ eſſet,niſi genuiſſe ſecun dum rationem prędederet paternitatem,ergo &c.

3 IN CONTRARIVM eſt,quia ſuppoſitũ prę-intelligitur actui ab ipſo procedẽti,ſed generare eſt actus procedens à ſuppoſito patris, ergo ſuppoſitum patris prę-intelligitur conſtitutũ antequam generet,cõſtituitur au-tem per paternitatem,ergo, &c.

4 RESPONSIO. Primo ponendæ ſunt quædam diſtinctiones neceſſarię ad propoſitum, & deinde ſecun-dum illas procedetur ad ſolutionem quæſtionis.

5 QVANTVM ad primũ ſciendum ꝙ aliquid po-teſt præintelligi alteri dupliciter. Vno modo,quia poteſt intelligi altero nõ intellecto,ſed non econuerſo ſicut ani mal poteſt intelligi non intellecto homine, Sed homo non poteſt intelligi nõ intellecto animali. Et hoc modo quãdo aliquid prędintelligitur alteri actus intelligẽdi ca-dit ſolum ſuper vnum quod tamen dicitur prędintelligi ſe cũdum illum modum quo dicitur ꝙ illud eſt prius à quo non conuertitur conſequẽtia. Alio modo dicitur aliquid præintelligi alteri quando actu intellectus cadit ſuper vtrunq;, & dicit vnum eſſe prius altero vel ſecundum ra-tionem vel ſecundum rem, ſicut intelligimus ſubſtãtiam eſſe priorem natura ſuo accidẽte vel iuuentutem eſſe pri orem ſenectute, ſecundum rationem verò ſicut dicimus intellectum diuinũ præcedere voluntatem. Et hæc ſit pri-ma diſtinctio.

6 Secundum eſt ꝙ proprietas relatiua poteſt conſide-rari vt cõſtitutiua, vel vt relatiua. Tertium eſt ꝙ illud po teſt eſſe in generali vel in ſpeciali. In generali ſicut intel ligimus diuinũ ſuppoſitum cõſtitutum per aliquam pro-prietatem conſtituentem ipſum,vel in ſpeciali ſicut intel ligendo patrẽ eſſe conſtitutũ per paternitatẽ quę eſt eius proprietas conſtitutiua & nihilominus relatiua.

7 HIS SVPPOSITIS dico ad quæſtionẽ cum quęritur, vtrũ actus notionales præintelligantur proprie tatibus relatiuis vel econuerſo, aut quæritur de prioritа-te primo modo. ſ. vtrum aliquid ita poſsit intelligi altero non intellecto & non econuerſo. Et tunc dico ꝙ proprie-tas conſiderata vt conſtitutiua in generali prior eſt ſecun dum intellectum actibus notionalibus & ſe ipſa vt eſt re latio. Cuius ratio eſt qa vt dictũ fuit prius illud quod eſt cõmune & in plus poteſt intelligi ſine eo ꝙ eſt ſpeciale & in minus. Sed eſſe conſtitutum in eſſe perſonali eſt cõ-munius & in plus q̃ eſſe conſtitutum per relationem & q̃ eſſe producens vel conſtitutum producti, ergo aliquid in diuinis poteſt intelligi vt conſtitutum in eſſe ſuppoſi-tum abſq; hoc quod intelligatur producens vel produ-ctum vel relatum, hoc autem eſt præintelligi ſecundum primũ modũ,ergo proprietates vt conſtitutiuæ præcedũt ſecundum intellectũ actus notionales & ſeipſas vt relatæ ſunt. Si autẽ proprietas accipiatur in ſpeciali vt paterni- 5a.d.9.q.1
tas ſic dicendũ eſt ꝙ paternitas vt relatio,præcedit ſeipsã

vt cõstitutiua, sed actum notionalem nõ præcedit. Primũ patet, quia paternitas nõ potest intelligi absq; relationis ratione, potest autem intelligi absq; ratione proprietatis cõstituentis ipsam, ergo paternitas vt relatio præcedit ipsam vt constitutiua, consequentia patet, quia hoc vocatur prius à quo non cõuertitur cõsequentia, probatio minoris, quia nihil potest intelligi sine eo quod est de ratione sua indicante quid est, & quod cõuenit ei in primo modo dicẽdi per se, talia enim sunt de intellectu rei, sicut animal de intellectu hominis. Sed de ratione paternitatis est relatio, & conuenit ei in primo modo dicendi per se. Esse autẽ constitutiuum suppositi nõ est de ratione paternitatis, nec cõuenit ei per se, quia non cõuenit omni, ergo impossibile est intelligere paternitatem in aliquo nisi intelligendo rationem relationis. Sed bene cõuenit intelligere paternitatẽ in aliquo nõ intelligendo ꝙ constituat suppositum, quare &c. Nihilominus tamen paternitas nec præcedit secundum intellectum generationẽ nec econuerso, quia vnum nõ potest præintelligi alio non intellecto.

8 Si autem quæratur de prioritate secundo modo. s. vtrum intellectus possit verè intelligere ꝙ relationes præcedant secundum rationẽ, actus notionales vel ecõuerso sic est duplex modus dicendi. Primus est ꝙ actus notionalis potest comparari ad id à quo egreditur, vel ad id ad quod terminatur sicut generare & generari possunt cõparari ad patrẽ & ad filium. Si cõparetur ad terminũ sic præintelligitur ipsi vniuersaliter & eius proprietati constitutiuæ, quia terminus secundum modũ intelligendi sequitur illud cuius est terminus. Et ideo generatio quocunq; modo accepta præsupponitur secundum intellectũ filio & filiationi. Si autẽ operatio personalis cõpararetur ad personã à qua est quasi actiuè, sic aliquo modo præcedit & aliquo modo sequitur. Sequitur enim inquantũ relatio præcedit autẽ tanquã proprietas constitutiua, ꝙ sequatur vt relatio, patet quia relatiua sunt simul secundum modũ intelligendi, sed filiatio sicut statim dictum est, sequitur secundum modum intelligendi generationem quocunq; modo acceptam, ergo & paternitas quæ ei correlatiuè correspondet secundum modum intelligendi generationem, sequitur quocunq; modo acceptam saltem inquantũ est relatio. Quod autem paternitas præcedat ipsum generare inquantum est proprietas constitutiua patet, quia vt arguebatur, operatio præsupponit suppositum à quo procedit, & per eãdem rationem præsupponit proprietatem cõstitutiuam illius suppositi vt sic, hoc autem in patre est paternitas, quare &c.

9 Alius modus dicendi est ꝙ persona nullo modo potest vero intellectu intelligi prius cõstituta q̃ producens & q̃ relata, ita ꝙ actus intelligendi cadat super vtrunq;, dicendo vnum esse prius secũdum rationem & reliquum posterius, quia intellectus apprehendens personam prius esse constitutam q̃ producentem, vel relatam apprehendit eam constitutam per rationem absolutam, sed hæc apprehensio est falsa, ergo &c. probatio maioris, quia intellectus apprehendens rem prius esse cõstitutam q̃ relatam excludit à constitutione personę rationem relatam, quia dicit eam esse posteriorẽ ratione cõstituente & rationem constituentem esse priorẽ. Ratio aurem prioris excludit formaliter rationẽ posterioris & nõ ecõuerso, sed qui excludit rationẽ relatã ponit rationẽ absolutã, ergo per exclusionem rationis relatę ponitur formaliter intellectus rationis absolutę. Quod autẽ excludens rationem relatã ponat intellectũ rationis absolutę patet, quia sicut dictũ fuit supra d. 9. q. 2. licet aliquid possit intelligi sub ratione cõmuni nõ intellecta ratione particulari sub ipso cõtenta: sicut aliquid potest intelligi esse animal nõ intelligendo ꝙ sit rationale vel irrationale, tamen ex quo sub communi vnũ diuidentiũ excluditur formaliter & expresse, aliud includitur formaliter & expresse, qui enim intelligit aliquid esse animal & nõ irrationale formaliter intelligit illud esse animal rationale. Cũ igitur ratio proprietatis constituentis sit in plus q̃ ratio absoluta vel relata, ac per hoc vt quibusdã videtur possit aliquid intelligi cõstitutum nõ intellecto ꝙ sit absolutũ vel relatũ, tamen ex quo intelligitur cõstitutũ & nõ per relationẽ, ita ꝙ actus intelligẽdi cadat super relationẽ excludendo eã à cõstitutione suppositi necessario intelligitur suppositũ cõstitutũ per rationẽ absolutã. Patet ergo consequentia. s. ꝙ qui intelligit personã diuinã prius cõstitutã q̃ relatã, intelligit eã esse constitutã per proprietatẽ absolutã qui intellectus est falsus, propter quod dicũt isti ꝙ nullo modo, vero intellectu possunt præintelligi personæ cõstituręe, deinde relatę, actu intelligendi cadente super vtrunq; & dicente vnum esse prius secundum rationem quàm alterum.

10 Ex quo patet ꝙ nunq̃ possunt præintelligi relationes emanationibus, patet quia neq; vt relationes, vt de se patet, neq; vt cõstitutiuæ personarũ, quia vt iam probatũ est persona nõ potest intelligi prius cõstituta q̃ relata, ergo si relatio vt relatio nõ præcedit emanationes, consequens quòd ipsa non præcedat vt constituens, ergo relationes nullo modo præcedunt emanationes.

11 Item nec emanationes possunt præintelligi relationibus, et hoc clarũ est cõparando emanationẽ ad personã à qua est, vt generare est à patre, quia generare nõ potest præintelligi cõstitutioni personæ generantis, quia generare nõ potest esse nisi entis in actu, ergo generare nõ potest præintelligi proprietati constituti, sed proprietas constituens non potest præintelligi relationi vt relatio sicut fuit probatũ, ergo generare nõ præcedit proprietatẽ patris neq; vt est constituens neq; vt est relatio. Si autẽ cõparetur emanatio ad personã ad quã terminatur, vt generari ad filiũ sic patet idem, quia generari nõ potest præintelligi ei quod est generare, sed simul sunt secundum intellectũ, generare autẽ simul est cũ paternitate vt probatũ est, paternitas autẽ simul est cũ filiatione cũ sint relatiões oppositæ, ergo à primo ad vltimũ generari simul est cũ filiatione vt relatio est, nec potest ei præintelligi vt relatio, & à fortiori nõ potest ei præintelligi vt est proprietas cõstitutiua, quia persona nõ potest prius intelligi relata q̃ cõstituta. Et ideo quod nõ præintelligitur relationi nõ præintelligitur cõstitutioni: igitur secundũ istos nec emanationes possũt præintelligi relationibus, nec relatiões emanationibus. Nec potest persona verò intellectu intelligi prius cõstituta q̃ producens & relata, sed simul intelligenda est persona constituta cũ sua origine & relatione.

12 AD PRIMVM argumentum dicendum, ꝙ in diuinis generare & generari cum nõ sint per motum medium non debent intelligi vt via quædã inter generantẽ & genitũ, sed vt relationes habentiũ eandem naturã quę sunt à quo aliud & quod ab alio, & hæc non possunt præintelligi personis habentibus eas.

13 Ad aliud dicendũ ꝙ non fuit intẽtio Aug. ꝙ genuisse sit prius ratione q̃ esse patrem. Sed potius voluit identitatem ostendere inter ista, quia consimili modo dicit ꝙ filius ideo est filius quia genitus, sicut pater est pater quia genuit, dicendo autem ꝙ filius, quia genitus: non intendit dare causalitatẽ, sed conuertibilitatem eo ꝙ econuerso dicit ꝙ filius vtiq; genitus, ergo eodẽ modo inter esse patrem & genuisse nõ intendit dare causalitatem vel originem, sed conuertibilitatem.

14 AD ALIVD quod erat in oppositum cum dicitur ꝙ suppositum præintelligitur actu ab ipso procedenti, dicendum ꝙ verum est de suppositio absoluto non autem de suppositio quod constituitur relatione originis, vt est suppositum diuinum, tale enim debet simul intelligi constitutum & originans vel originatum vel relatum, & non vnum prius quàm alterum.

QVÆSTIO SECVNDA.

Quid est verbum in nobis.

Thom. 1. q. 38.

POstea quæritur de verbo. Et primo de verbo mentis nostrę. Et secundo de verbo in diuinis. Quantum ad primum quęritur quid sit verbum in nobis, vtrum sit ipsemet actus intelligendi, an sit aliqua forma producta in qua quasi in quodam speculo cognoscatur veritas de rebus exterioribus. Et arguitur ꝙ sit ipsemet actus intelligendi. Primo per Aug. qui dicit. 9. de Trin. cap. 10. quòd verbum est cum amore notitia, sed notitia dicit actum intelligendi, ergo & verbum.

2 Item verbo intellectus correspõdet amor volũtatis, vt patet ex præcedente autoritate, sed amor dicit actum amandi, ergo verbum dicit actum intelligendi.

3 IN CONTRARIVM arguitur, quia sicut est in sensu ita suo modo est in intellectu, sed in sensu est dare formam

formam in qua res cognoſcitur nec eſt notitia rei, ergo ſimiliter eſt in intellectu. Illa autē forma dicitur eſſe verbum, ergo &c. probatio minoris, quia ſecundū Philoſ. in lib. de memoria & reminiſcentia quandoq; homo vtitur imagini exiſtente in ſenſu, ſiue tali idolo vt medio ducēte in cognitionem alterius. quandoq; vt re cognita, ſicut quando in ſomnis apprehendunt homines ipſas imagines, vt quaſdam res. Hoc autem non eſſet niſi in ſenſu eſſet dare aliquod idolum quod non eſt notitia rei, ſed eſt imago in qua res cognoſcitur, ergo &c.

4 Item reſpectu complexorū omnis actus intelligēdi videtur eſſe vel dubitare vel aſſentire vel diſſentire, ſed conceptus mētis accipiendo conceptum mētis pro verbo nullum eſt iſtorū, ergo &c. maior videtur eſſe probabilis. probatio minoris, quia illud quod ſtat cum quolibet iſtorum non eſt aliquod iſtorū, quia vnum iſtorum non ſtat cum alio, quia purē dubitās non aſſentit nec diſſentit, nec aſſentiens diſſentit vel ecōuerſo, ſed ſimilis cōceptus mētis ſtat cum quolibet iſtorū, nam in formando cōceptum quem iſta propoſitio ſignificat, ſcilicet quōd ſtellæ ſint pares, vel quōd ſtellę ſint impares conuenit dubitare: quandoque aſſentire, quandoq; diſſentire, ergo &c.

5 Item circa idē cōplexum ſimilē conceptū format ille qui diſſentiēdo errat, & ille qui aſſentiēdo ſcit, verbi gratia, ille qui credit primā cauſam non eſſe errando, & ille qui ſcit primā eſſe veritatē attingēdo formant ſimilē conceptū de cōplexo cui aſſentitur vel diſſentitur, ſcilicet de natura primę cauſæ. Sed opinio erronea & ſcientifica notitia non ſunt ſimiles actus intelligendi, ergo conceptus non eſt actus intelligendi qui habetur de re concepta.

6 RESPONSIO. Videnda ſunt duo. Primum quot modis dicitur verbū. Secundum quid ſit verbū in nobis.

7 QVANTVM ad primum ſciendū eſt q̄ verbum dicitur quadrupliciter. Vno modo illud quod eſt exterius prolatum quod eſt ſignificatiuū eius quod ab intellectu concipitur ſecundū q̄ homo dicitur loqui alteri. Alio modo dicitur verbū conceptus intellectus ſecundum quem conceptum dicimus hominē cogitantē ſibiipſi loqui. Et iſtud dicitur verbū mentis, ſicut primū dicitur verbū vocis. Sed quia volens verbū formare exterius præconcipit illud per imaginationē. Ideo dicitur tertio modo verbū actus imaginationis quo cōcipimus vocē exteriorem ſic vel ſic formari antequā formemus. Inter hæc autē verbū mentis dicitur propriiſſimē verbū, vox enim exterior nō dicitur verbum, niſi quia ſignificat conceptū intellectus, vel rem per intellectum conceptā, vnde & vocē nō ſignificatiuam nō dicimus verbū, verbum etiā imaginationis dicitur verbum per habitudinē ad verbum exterius prolatum. Et ideo à primo ad vltimū verbum imaginationis habet attributionē ad verbum mentis. Quarto autē modo dicitur verbum figuratiuē, ſcilicet illud quod per verbum ſignificatur, vt in Pſal. Ignis grādo &c. quę faciunt verbum eius, In diuinis autē non eſt verbū vocis nec verbum imaginationis, ſed verbū quod eſt conceptus mētis, vnde Aug. 15. de trin. dicit ſic. Quiſquis poteſt intelligere verbum nō ſolum antequā ſonet verum etiā antequā ſonorum imagines cogitatione inuoluantur, iam poteſt videre aliquā illius verbi ſimilitudinē, de quo dictum eſt. In principio erat verbū. Sed notandum q̄ conceptus mētis non habet rationē verbi niſi prout induit rationē manifeſtatiui: Verbum enim eſt quo quis loquitur ſibi vel alteri ad manifeſtandum aliquid, & ſic patet primum.

8 QVANTVM ad ſecundū ſcilicet quid ſit verbū in nobis aduertendū eſt q̄ de ratione verbi noſtri mentalis, vt per ipſum manuducimur in cognitionē verbi diuini, prima facie videtur eſſe q̄ ſit aliquid exiſtēs ſubiectiuē in intellectu noſtro. Ex hoc enim arguimus filiū Dei, qui dicitur verbum patris eſſe eundē cum patre eſſentialiter, quia ſcilicet verbū eſt in intellectu. Quicquid autē eſt in Deo eſt Deus. Ex hoc patet q̄ illi inſufficienter dicūt qui dicunt q̄ verbū eſt ipſamet quidditas rei intellecta modo diffinitiuo, quæ ſe ſolū habet ad intellectū obiectiuē, nec eſt in intellectu ſubiectiuē, ita ſcilicet q̄ ſicut eſt eſſe vniuerſale cōpetit rei per hoc q̄ intelligitur abſq; cōditionibus indiuiduantibus & non per aliquid quod ſit in ipſa re ſubiectiuē, ita eſſe verbum conuenit rei per hoc quod intelligitur modo expreſſo vel diffinitiuo. Iſtud enim nō videtur conueniens, tum quia manifeſtē eſt cōtra dictum Aug. 15. de trin. qui dicit q̄ verbū eſt formata cogitatio. Formata autē cogitatio non eſt res extra obiectiuē intellecta, ſed eſt aliquid exiſtens ſubiectiuē in intellectu, tum quia verbū eſt in dicente vel à dicente, ſed res exterior nō eſt à dicente nec in dicēte, ergo ipſa nō eſt verbū. Tenendum eſt ergo q̄ verbum pertinet ad intellectū non obiectiuē tantum, ſed ſicut illud cuius entitas tota eſt in intellectu ſubiectiuē. Et ſi qua autoritas Aug. inueniatur hoc ſonare ſicut eſt illa q̄ verbum exterius ſignificat verbum interius, conſtat autē q̄ illud quod ſignificatur per verbū exterius eſt res obiectiuē intellecta, & ita videtur q̄ ipſa ſit verbū, exponenda eſt, quia ſicut dicit Ariſto. 1. periher-menias q̄ voces ſunt ſigna paſſionum quę ſunt in anima. Et tamen voces ſignificant res nō paſſiones. Sed hoc pro tanto dicitur, quia res non ſignificatur per vocem, niſi prout apprehenditur ab anima; ſic Augu. dicit quōd verbum exterius ſignificat verbum interius, quia res exterior nō ſignificatur per verbum exterius, niſi prout declaratur apud intellectum per verbum interius.

9 Patet ergo quōd verbum pertinet ad intellectum ſubiectiuē vel quaſi ſubiectiuē. Cum ergo in intellectu ſint ſecundū omnes, habitus & actus & præter hoc ſit ibi ſecundum quoſdā duplex forma, vna quæ imprimitur in intellectu, ſcilicet ſpecies intelligibilis quæ præcedit omnem actū intelligendi. Alia quā intellectus iam factus in actu format de re intellecta, ſicut formādo conceptū diffinitiuū, ſiue enunciatiuum, inquirendū eſt quid eorū ſit verbū, & patet ſtatim q̄ verbum non eſt habitus aut ſpecies intelligibilis impreſſa, quia tam habitus quā ſpecies intelligibilis ſecundū ponentes ipſas manent apud intellectum dū actu nō conſiderat verbū, aut non niſi in intellectu actu cōſiderante, ergo verbū non eſt habitus nec ſpecies intelligibilis impreſſa. Reſtat ergo quōd ſit actus intelligendi, vel formæ quam intellectus in actu format de re intellecta quæ deinceps vocetur forma expreſſa.

10 Et ſecundum hoc ſunt duæ opiniones, vna quæ ponit quōd verbum eſt forma expreſſa. Ad cuius opinionis intelligentiam ſciendum eſt, quōd ſecundum iſtos duo ſunt de ratione verbi. Vnū eſt quōd ſit repræſentatiuum rei principaliter intellectæ. Aliud eſt quōd ſit per actum dicendi productum. dicere autem eſt actus intelligētis ſecundum quōd intelligens propter quod verbum eſt aliquid productum per actum intelligentis quod eſt repræſentatiuum rei principaliter intellectæ. Ex hoc ſic arguitur. verbum eſt aliquid per actū intelligētis productum, quod eſt rei principaliter intellectæ repræſentatiuū. Hoc autem non poteſt eſſe aliquis actus intelligendi vt probant, ergo eſt aliqua forma per actum intelligētis producta. Quōd autem non poſſit eſſe aliquis actus intelligēdi probatur ſic, illud quod eſt obiectū intellectus ſecundum rectam cognitionē & non reflexam nō poteſt eſſe actus intellectus, ſicut ipſum intelligere & hoc modo ſtatim patet, quia intellectus non intelligit actum ſuū primò & directē, ſed ſolum actu reflexo, ſed verbū eſt obiectum intellectus ſecundum rectā cognitionē & nō reflexam, igitur &c. minor declaratur, quia illud quod eſt ratio cognoſcendi alterum, ſicut imago vel forma ſpecularis ſe habet ad intellectum ſicut obiectum, licet non principale, vt in quo ſiſtat intellectus, ſed ſicut aliquid cognitū ducens vlterius in cognitionē alterius principaliter intellecti, ſed verbum eſt huiuſmodi, propter hōc enim formatur in nobis verbum, vt in ipſo tanquam in forma ſpeculari vel imagine expreſſē rem repræſentante intellectus intueatur rem cuius eſt verbum, ergo verbum eſt obiectum intellectus in actu recto, nō eſt ergo actus intelligendi, ſed forma per actum intelligentis producta in quia res principaliter intellecta expreſſē repræſentatur & per quā cognoſcitur. Neceſſitas autē ponendi talem formam quæ dicitur verbum ſecundum iſtos eſt, vt res intelligatur perfectē & expreſſē modo diffinitiuo vel enunciatiuo. propter intelligere enim confuſum & ſimplex antequam formetur de re diffinitio vel enunciatio non oportet ponere verbum, quia ad hoc ſufficit repræſentatio per ſpeciem intelligibilem vel in phantaſmate cum actione intellectus agentis. Sed propter intelligere & expreſſum & perfectum requiritur verbum, quia ad cauſandum tale

Henricus quod. 6. q. 1. Vide Caie. 1. q. 27. ar. 1.

intelligere intellectus agens cum ſpecie non ſufficit ſine cooperatione verbi, ita ꝙ verbū non ſolū eſt obiecti principalis repræſentatiuū, ſed eſt cauſa vel concauſa intellectionis expreſſę, ſicut ſpecies intelligibilis, ponitur à quibuſdam cauſa vel concauſa intellectionis primæ cōfuſæ.

11 Hęc eſt opinio quæ in ſumma ponit tria. Primum eſt quòd verbum eſt quædā forma quæ non eſt aliquis actus intelligendi, ſed eſt producta per actum intelligentis qui eſt dicere. Secūdum eſt quòd verbum eſt obiectum intellectus, licet non principale, ſed ſicut forma ſpecularis vel imago principalis obiecti repręſentatiua. Tertium eſt ꝙ verbum eſt finaliter propter cognitionem perfectam & expreſſam habendam, cuius tamen verbum eſt cauſa vel concauſa effectiuè. Et hęc bene ſe compatiuntur, quia cauſæ ſunt ſibiinuicem cauſæ finis efficientis & econuerſo, vt patet ex. 2. Phyſicorum.

12 Primum iſtorū non puto eſſe verū, ſcilicet ꝙ per quēcunq; actū intelligentis ſiue ille actus ſit intelligere ſiue dicere ſiue aliter qualitercunque nominetur producatur aliqua forma in intellectu quæ nō ſit actus intelligendi, quod patet primò ex natura operationis manentis intra ſic, per operationē intramanentem nihil conſtituitur vel producitur, ſed intelligere vel dicere intelligibile ſunt operationes intramanētes, ergo per eas nihil conſtituitur vel producitur. Maior patet ex. 9. meta. vbi Philoſ. ponit hanc differentiā inter operationes intramanētes, & illas quæ tranſeunt extra: quia per tranſeuntes extra ſemper aliquid conſtituitur ſed per intramanentes nihil. minor de ſe patet: quare &c.

13 Ad hoc quidā dicunt ad maiorē ꝙ aliquid produci per alterū dupliciter poteſt intelligi. Vno modo ſicut per actionē quæ eſt productio ipſius ſicut per calefactionem producitur calidū vel calor in calefacto. Et iſto modo nō producitur aliquid per operationē manentē, quia operatio manens non eſt in producere, nā omne producere eſt operatio trāſiens. Alio modo poteſt dici aliquid produci per alterū ſicut per hoc quod habet principiū actiuū quo producēs producit, ſicut calidū calefacit per hoc quod habet caliditatē vel calorē vel per calere ita ꝙ calidū & per calefactionē & per calere calefacit, per calefactionē ſicut per illud quod dicit formaliter ipſam productionē eius, ſed per calere ſicut per illud ꝙ importat agēs habere calorē qui eſt principiū per quod agit. Et illo modo omne quod fit, fit per operationē manentē, qa omne agens agit per aliquod principium formale per ꝙ agens habet eſſe tale formaliter quod pertinet ad operationē manentem pertinentē ad principiū formale. Et vlterius per idē principiū habet producere aliud quod pertinet ad operationē tranſeuntē. Ad probationē quādo dicitur ꝙ ſicut operatio tranſiens ſe habet ad producere, &c. Dicendū ꝙ verū eſt accipiendo hoc verbū formaliter, vt ſit ſenſus ꝙ ſicut omnis operatio trāſiens eſt formaliter producere, ita nulla operatio manens, dicit ipsū producere formaliter, licet dicat habere principiū per quod producens producit, ſic etiā dicunt in propoſito, ꝙ licet intelligere nō dicat formaliter dicere vel producere verbum, tamē dicit habere actū per quē mēs mouet ſe ad verbū producendū, ſiue verbum ſit actus intelligendi ſiue aliquid aliud, quod quidē producere eſt dicere. Quòd aūt per intelligere cōueniat alicui agere, & ſimiliter per velle ſicut per illud per quod agēs agit, ſiue ſicut per illud quod importat habere principium per quod agēs agit, faciliter patet. Nā dicimus aliquas cauſas agere per intellectū & voluntatē. Tunc ergo quæro aut intellectus accipitur pro potētia vel pro habitu, vel pro actu. Si accipiatur pro potētia vel pro habitu. Cōtra, quia tunc nō intelligēs ageret ita per intellectū & voluntatē ſicut intelligēs & volēs, quia in nō intelligēte poteſt eſſe potētia & habitus. Et ſimiliter poſſet agere per intellectū & voluntatē dormiens ſicut & vigilās quod eſt manifeſtè falſum. Relinquitur ergo ꝙ per actum intelligendi & volēdi, agens per intellectū & voluntatē agat, & ſic per operationē manentē cōpetit alicui agere non ſicut per illud quod dicat formaliter ipſam actionem ſed ſicut per principiū actuum ſiue per habere principiū agendi.

14 Hæc aūt reſponſio nō videtur valere propter multa. Primū eſt, quia expreſſè cōtradicit Ariſt. 9. met. vbi dicit ſic, vltimū viſus eſt viſio, & præter hanc nullū fit alterū à viſu opus, in quo aſſignat differentiā inter potentiā viſiuam & ædificationē cuius opus eſt ædificatio & præter ædificationē domus. Et concludit ꝙ quorū nō eſt aliquid opus præter actionē in ipſis exiſtit actio vt viſio in videte & ſpeculatio in ſpeculante, ecce q̄ expreſſè dicit ꝙ à ſpeculatione & à viſione nihil alterū fit quocunq; modo, quia negat fieri in viſu vel intellectu quodcūq; aliud opus præter ſpeculationem & viſionē quas ibi vocat actiones quāuis impropriè. Secundò deficit iſta reſponſio in hoc ꝙ dicit quòd per operationē intramanentē nihil producitur tanquam per actionē quæ ſit productio, tamen quicquid producitur, producitur per operationē intramanentem tanquā per principiū quo producēs producit, quia omne agens agit per formā quę dat ei tale eſſe formaliter quod pertinet ad operationē intramanentem, quia omne eſſe quod dat formā ſubiecto poteſt dici operatio immanēs, vt calere & albere. Illud enim non videtur bene dictum, quia quanuis omne quod producitur producatur per aliquam formam agentis, tamē vocare omnē formā agentis, vel tale eſſe dat quod ſuo forma ſubiecto operationē immanentem nō eſt congruū nec rationi conſonū, nec ſecūdum mentē Philoſophi, nec cōmuniter loquentiū. Nō enim conſueuerunt vocari operationes immanentes niſi actus animæ qui ſecundum rationem tendunt in ſua obiecta ſicut operationes tranſeuntes tendunt ſecundū rem in ſua paſſa cauſando in eis realem effectum. Quod autem à talibus operationibus animæ quæ ſolæ conſueuerunt dici operationes immanentes producatur quicquid producitur eſt manifeſtè falſum. Quod etiam aliquid per eas producatur, tanquam per principia quibus agentia agunt eſt aſſumere quod quæritur, & illud cuius oppoſitum manifeſtè dicit Philoſ. in autoritate prius allegata.

15 Ratio autē per quā probāt ꝙ per intelligere aut velle aliquid producatur in nullo tāgit propoſitū propter tria. Primū eſt, quia nos quærimus vtrū per intelligere & velle fiat aliqua forma in intellectu & voluntate. Illa aūt ratio nō probat ꝙ aliqua talis fiat, ſed ſolū ꝙ intelligere & velle ſunt prīcipia aliquorū actuū exteriorū qui ſubiacēt imperio intellectus & voluntatis. Secundū eſt ꝙ reſpectu actuum exteriorū intelligere & velle nō habent rationē principii dantis formā, ſed ſolū per modū applicātis actiua paſſiuis, vnde opera artis quæ dicuntur fieri per intellectū & voluntatē non fiunt niſi mediātibus organis corporis quæ obediunt intellectui & voluntati ad nutū, ſed intelligere & velle nullam aliam formā imprimunt. Nos autē quærimus vtrū intellectio ſit principiū productiuū alicuius formæ. Tertium eſt, quia actio intellectus & voluntatis prout diſtinguitur cōtra actionē naturę eſt actio libera circa obiectum præcognitū & nolitum. Sed productio verbi, ſi verbum ſit forma exēplaris obiecti nō eſt libera nec circa obiectū præcognitū & volitum, ergo nō eſt actio intellectus eo modo quo iſti dicūt. maior patet, minor probatur, quia ſi verbum eſſet præcognitū ab intellectu priuſquā productum. Cum in verbo cognito cognoſcatur res clarè, ſequeretur ꝙ ante formationē verbi cognoſceretur res cuius eſt verbum clarè & manifeſtè, & ſic poſtea fruſtra formaretur verbum, nō eſt ergo verum quòd verbū ſit præcognitum ante ſuā formationē, & per conſequēs formatio eius nō eſſet libera, quia nihil formatur liberè niſi pręcognitum, patet ergo ꝙ ratio illa in nullo tangit propoſitum noſtrum, nec ratio aliquid valet.

16 Secundò principaliter arguitur cōtra illam opinionem ſic, quia iſtius conceptus expreſſi quem tu ponis aut ſola ſpecies intelligibilis eſt cauſa, aut ſpecies cum actu confuſo, non ſola ſpecies intelligibilis, quia tunc effectus eſſet nobilior ſua cauſa, nec ſpecies ſimul cum actu confuſo, quia tunc eſſent ſimul duo actus intelligendi, quia ſimul eſſet actus intelligendi confuſus cum ſpecie tali expreſſa, quia ſimul eſt cauſa cum effectu. ſed cum tali ſpecie expreſſa eſt actus intelligendi expreſſus: ergo à primo ad vltimum cum actu intelligendi expreſſo erit actus intelligendi confuſus, & ſic erunt duo actus intelligēdi ſimul & oppoſiti ſecundum rationem confuſi & expreſſi.

17 Ad hoc reſpondetur inſtādo ꝙ iſta difficultas æqualiter currit cōtra ponentes verbū eſſe actum intelligendi expreſſum, ſicut cōtra ponentes verbū eſſe formā productam per actū intelligendi confuſum, quia omnes concedunt

dunt quòd ad actū intelligẽdi expreſſum attingitur mediante actu intelligẽdi cõfuſo: & per cõſequens actus intelligendi cõfuſus eſt cauſa eius qualitercunq;. Ex quo ſequitur hic ſicut ibi, q; ſimul erunt ſicut cauſa & effectus: dicunt ergo ſoluendo ad hanc difficultatẽ q; intelligere confuſum dicitur cauſare vel verbū vel intellectionẽ expreſſam inquantum obiectum mediante tali actu cauſat amorẽ talis intellectionis expreſſæ. Et amor talis eſt cauſa motionis phantaſmatis, qua quidẽ motione facta quæ non fit in inſtanti mouetur vlterius intellectus ad verbū vel expreſſam notitiã, quando ergo dicitur q; intelligere confuſum ſtat cũ verbo, ſiue cum notitia expreſſa cum ſit cauſa eius. Dicendũ quod nõ oportet de eo quod eſt cauſa alterius mediante aliquo alio moro. Nunc aũt ita eſt q; notitia confuſa eſt cauſa verbi ſiue notitiæ expreſſæ mediante motione ſucceſſiuè facta in phantaſmate.

13 Inſtantia autẽ illa nõ valet, quia nõ ſemper peruenitur ad cognitionẽ expreſſam mediante confuſa, quia habens habitũ ſcientiæ propoſita cõcluſione cuius habitum habet ſtatim intelligit eam expreſſam & clarè nullo actu confuſo præcedente, dato etiam q; actus confuſus ſemper præcederet, non propter hoc ſequitur q; ſit cauſa eius efficiens, quia multæ ſunt diſpoſitiones ſubiecti quarũ vna neceſſario ſupponit aliam, & tamen prima non eſt cauſa effectiua ſecundæ, ſicut in generatione animalis ſemẽ eſt primo molle, poſtea durum, vt dicitur. 2. Phyſic. & tamen mollities nõ eſt cauſa effectiua duriciei & eodẽ modo eſt de actu intelligendi confuſo & expreſſo in acquirendo ſcientiã, & in omni eo quod procedit de imperfecto ad perfectum, quia diſpoſitiones imperfectiores præcedunt perfectiores quas nõ efficiunt. Per idem patet q; reſpõſio per quã credunt ſe tollere difficultatẽ non valet, quia cauſa per ſe mediata vel immediata nõ poteſt habere incompoſsibilitatem cum effectu, ſed actus intelligendi cõfuſus habet incõpoſsibilitatem cum verbo & cum actu intelligendi expreſſo, ergo impoſsibile eſt q; ſit cauſa per ſe verbi vel actus intelligendi expreſſi quanuis poſsit eſſe diſpoſitio præuia ad aliquod illorum, ſed non manens cum eo ſicut dictum eſt de molli & duro in ſemine.

14 Tertia ratio principalis talis eſt, ſicut ſe habet intellectus ad intelligere, ita ſenſus ad ſentire, ſed per ſentire nulla forma conſtituitur in ſenſu tanquã per productionem, nec tanquã per principiũ productionis, ergo nec per intelligere in intellectu. Et confirmatur, quia vtraque eſt operatio imanens, quanuis vna ſit perfectior altera, ſed magis & minus perfectũ nõ facit quod vna ſit productiua & nõ alia, imò ſi vna eſſet alia, quanuis productũ eſſet per vnã productiuã & perfectius quã productũ per aliã.

15 Quartò patet idẽ ſic, verbum ſecundũ omnes nõ eſt ſine actuali cognitione expreſſa. Ex hoc ſic arguitur. Omnis intellectus indigens noua forma ad hoc vt exeat in actum intelligẽdi eſt in potentia eſſentiali ad intelligere ſed ſi verbũ eſt forma producta differens ab actu intelligendi & neceſſaria ad actũ intelligendi expreſſum vt iſti dicunt, tunc omnis intellectus dum nõ intelligit in actu quantumcunq; ſit perfectus habitibus ſcientiarũ, indigebit noua forma ad hoc vt actu intelligat illa quorum habet habitum, quia indigebit nouo verbo: ergo omnis intellectus quantumcunq; perfectus habitibus ſcientiarum dum non intelligit actu eſt in potentia non ſolum in accidentali, ſed eſſentiali ad intelligere, quod eſt manifeſtè falſum & contra Philoſophum in pluribus locis: ergo impoſsibile eſt quòd verbum ſit aliqua forma differens realiter ab actu intelligendi.

16 Secundum quod ponit hęc opinio eſt quòd verbum eſt obiectũ intellectus non quidẽ principale: ſed ſicut forma ſpecularis vel imago repręſentatiua principalis obiecti. Et iſtud non videtur verũ. Primò, quia obiectũ quod eſt cognitũ & ratio cognoſcendi alterum nõ poteſt latere cognoſcentem quin poſsit certitudinaliter diſcernere ſe cognoſcere duo, quorũ vnum eſt ratio cognoſcendi alterum: ſed nullus cognoſcens aliquam rem expreſſa cognitione diffinitiua vel enunciatiua poteſt certitudinaliter diſcernere ſe cognoſcere talia duo quorũ vnum ſit forma exemplaris ſiue imago repręſentatiua alterius (vt iſti dicunt de verbo) ergo verbũ non eſt talis forma obiectiuè cognita. maior de ſe patet; quia quilibet cognoſcens plura & vt plura, ſicut fit quando vnum accipitur vt imago vel forma exemplaris alterius, poteſt diſcernere inter ea. minor patet per id quod quilibet experitur à ſe ipſo. Qui enim cognoſcit diffinitiuè hominem, vel demonſtratiuè ipſum eſſe corruptibilem non diſcernit ſe cognoſcere hęc in aliqua imagine ſiue forma ſpeculari, quanuis in cognitione demonſtratiua percipiat homo ſe cognoſcere concluſionem per principia quæ non ſunt talis formæ ſpecularis qualis ponitur eſſe verbum, & dicere quòd imò percipimus talem formam repræſentantem principale obiectum eſt fingere illud quod nullus experitur: quare &c.

17 Secundò ſic: eſt ad idem illud quod cognoſcitur intuitiuè clarius cognoſcitur quã illud quod cognoſcitur abſtractiuè: quia ſicut patuit in principio huius libri cognitio intuitiua eſt clarior & manifeſtior q; abſtractiua: ſed verbũ ſi ſit talis forma qualis ab iſtis ponitur cognoſcitur intuitiuè, res autẽ cuius eſt verbum, cognoſcitur ſolum abſtractiuè: ergo verbũ clarius cognoſcitur quã res cuius eſt verbum. quod eſt manifeſtè falſum. maior iã patet: ſed minor probatur, quia verbũ ſi ſit forma intellectu producta & obiectiuè cognita (vt ab iſtis ponitur) obiicitur immediatè intellectui ſecundũ ſuam præſentiã actualem, & ſic in eam fertur intellectus, & in hoc conſiſtit ratio cognitionis intuitiuè, vt prius patuit: quare &c.

18 Tertiò ſic: intellectus, nec ſe, nec habitus ſuos, nec actus intelligit actu recto: ſed verbũ eſt aliquis actus intellectus, ergo nõ eſt verum quòd ſit primum cognitum obiectiuè & actu recto. Et cõfirmatur: quia qui intuitiuè videt picturam tabulæ, videt & tabulam. Sed ſi verum ſit talis forma in intellectu qualis ab iſtis ponitur. Tunc verbum ſe habet ad intellectum, ſicut quædam pictura vel imago ad tabulam: ergo ſi intellectus videret intuitiuè verbum ſuum (ſicut neceſſe eſt) & ſi ſit primò obiectluè cognitum, neceſſe eſt vel ſaltem poſsibile quòd eodem actu videat ſeipſum, & ſic intellectus poterit ſe ipſum cognoſcere actu recto, quod eſt falſum.

19 Quartò: quia in voluntate nõ eſt aliqua forma quę ſit primò obiectiuè dilecta & ratio diligendi alterũ: ergo in intellectu nõ eſt aliqua forma quę ſit primò obiectiuè cognita, & ratio cognoſcendi alterum. Ad hoc dantur aliquæ reſponſiones quas omitto, quia friuolę ſunt, & de ſe nullæ apparent cuilibet intelligenti.

20 Tertiũ quod hæc opinio ponit: eſt q; verbũ eſt finaliter propter habendã perfectã & expreſſam cognitionẽ de re, quia propter cõfuſam nõ oportet ponere verbũ, vt dicunt. Et illud nõ videtur verũ. Primò: quia verbũ vocis ſupponit verbũ mentis, vt dictũ fuit ab initio. ſed rei quã tumcunq; cõfuſè intellectę cõpetit verbũ vocis ipſam exterius manifeſtantis: ergo eidẽ cõpetit verbũ mentis quo manifeſtatur interius: ſed illud nõ eſt cognitio expreſſa, nec aliquid quod neceſſario coexigat cognitionẽ expreſſam, vt probatur. Non ergo propter ſolam cognitionem expreſſam oportet ponere verbum. probatio aſſumptæ: quia nos imponimus nomina rebus ſecundum q; eas intelligimus: ergo intellectus confuſus rei ſufficit ad imponendũ nomẽ quod cõfuſè repræſentat res: vnde dicere q; ad imponẽdũ rei quodcunq; nomẽ ipſam ſignificãs, oportet de re habere expreſſum conceptum eſt clarè falſum.

21 Item cognitio enũciatiua expreſſa propter quam habendã dicitur formari verbũ, aut eſt omnis cognitio clarè vera, aut illa ſolũ quã præcedit cognitio cõfuſa. primũ nõ poteſt dici: quia aliquæ enũciationes ſtatí apparẽt claræ verè cognitis terminis, vt de quolibet eſſe vel nõ eſſe. Et omne totũ eſt maius ſua parte. Et idẽ eſt de iſtis calor calefacit, & albũ diſgregat: apud illos qui hoc experti ſũt nec oportet ad clarã cognitionẽ taliũ habere aliud repręſentatiuũ quã cognitionẽ terminorũ: & per cõſequens nõ oportet propter eas formari tale verbũ quale illi ponunt.

22 Si verò dicatur quòd verbũ requiritur ſolũ propter claram cognitionem quam præcedit confuſa cognitio. Contra, quia ſecundũ iſtos ad cognitionẽ expreſſam nõ peruenimus ex cõfuſa niſi quia obiectũ mediante cognitione cõfuſa cauſat amorẽ cognitionis expreſſę qui amor mouet phantaſiã, qua motiõe facta ſequitur cognitio expreſſa. Et hoc ſic arguitur: ex noua motione phãtaſię nõ ſequitur cognitio expreſſa, niſi quia de nouo apparet aliquod phãtaſma repræſentãs aliquid intellectui, per quod

apparet euidens & expreſſa veritas enunciationis quę nō apparebat prius : & ſicut hæc neceſſario requiritur,ita & ſufficit ſine quocunq; alio,ſed illud repræſentatiuum per phantaſma eſt cauſa vel effectus,ſimile vel oppoſitū.antecedens vel conſequens.Ex omnibus enim his apparet euidens & expreſſa veritas quæ prius nō apparebat,aut conſuſe apparebat:ergo propter hoc nō oportet fingere quādam formam productam vel intellectam,ſicut iſti dicunt de verbo,& mirum eſt de hac fictione,quia cùm hæc materia ſit merè phyſica,nullus phyſicorum vnquam poſuit in intellectu noſtro aliquam talem formā ad habendam quamcunq; cognitionem quantumcunq; expreſſam.

26 PROPTER hoc dicendū eſt aliter q̄ verbū in nobis eſt ipſemet actus intelligendi,quod poteſt cōcludi ex prædictis ſic. Verbū eſt aliquid ad intellectū pertinens & in intellectu exiſtens:ſed nō eſt ſpecies nec habitus nec forma per actum intellectus producta vt probatū eſt.Relinquitur ergo per locū à ſufficienti diuiſione q̄ ſit actus intelligendi,& hoc videtur rationabile.Cùm enim nihil habeat rationē verbi,niſi prout induit rationē manifeſtatiui, nec ſit proceſſus in infinitū : oportet q̄ primum verbum non ſit manifeſtatiuū,vt ſignū ſicut verbū vocis:nec vt ſpecies vel imago vt alii ponunt,ſed per eſſentiā,ita ſcilicet q̄ ipſa manifeſtatio rei apud intellectū eſt verbū:manifeſtatio autē rei eſt eius cognitio,neq; enim eſt manifeſta niſi quia cognita,ideo &c.Ad illud ſunt plures autoritates Aug.qui dicit.9.de trin.cap.7.conceptā verā rerum notitiam tanquā verbū apud nos habemus.Item.10.ca.dicit ſic : Rectè quæritur vtrū omnis notitia verbum ſit,an tantum amata notitia. Et circa mediū illus capituli ſubiungit. Veruntamen illa quæ odimus rectè diſplicent rectèq; improbantur. Et comprobatur eorū improbatio,& placet & verbum eſt. Item in eodē li.2.ca.dicit verbū eſt: ergo quod nunc diſcernere & inſinuare volumus eſt cum amore notitia.Item.11.ca.dicit ſic notitia placita digneq; amata verbum eſt. Et poſtea in eodem cap. dicit cùm ſe mens ipſa nouit atque approbat ſi eſt : eſt eadem notitia verbum eius. Et in fine.22.cap.dicit ſic:eſt quædā imago trinitatis ipſa mēs & notitia eius quod eſt proles eius ac de ſe ipſa verbum eius & amor tertius.

Vide Caiet.1. q.34.ar.1.

27 Et confirmatur:quia omne quod dicitur tale denominatione extrinſeca vt ſignū,vel cauſa reducitur ad aliquid quod eſt tale per eſſentiā:ſicut ſanum dictū de vrina vt ſignū,& de medicina,vt de cauſa,reducitur ad ſanū dictum de animali,quod ſanū eſt per eſſentiā, ita q̄ ſanitas animalis eſt ſanitas per eſſentiā & non ſignū vel cauſa ſanitatis. Similiter in propoſito manifeſtatiuū dictū de verbo vocis, vt ſigno. & de ſpecie vel imagine, vt cauſa vel qualitercunq; aliter reducitur ad manifeſtatiuū per eſſentiā quod eſt ipſa cognitio rei : quæ ob hoc habet rationē primi verbi.Eſt tamē hic notandū q̄ licet omnis actus intelligendi tā confuſus quā expreſſus,tā directus quā reflexus poſſit dici verbū, tamē expreſſus magis quā cōfuſus, quia magis eſt rei manifeſtatiuus:vnde Aug.15.de tri.dicit q̄ formata cognitio eſt verbū, vocans formatā cognitionem non formā aliquā per actū intelligendi vel cogitandi productā, ſicut quidā extortè exponunt,ſed ipſum actum cognoſcēdi expreſſum.Et rurſus actus reflexus dicitur magis verbum quā rectus, quia intellectus per actū reflexū magis loquitur ſibiipſi de re quā per rectū actum. Per actū enim rectū ſolū intelligit rem (quod eſt quoddā loqui mentale.) Sed per actū reflexū loquens manifeſtius ſibiipſi dicit ſe intelligere,&c. Sic ergo patet quid ſit verbum in nobis, quia ipſemet actus intelligēdi cōfuſus vel expreſſus rectus vel reflexus, quāuis ſecundū magis & minus:quia vt prius dictū fuit actus intelligēdi nō habet rationem verbi, niſi prout induit rationē manifeſtatiui. Et quia hæcratio magis & perfectius cōuenit vni actui intelligendi quā alteri,ideo & ratio verbi,propter quod quantuis vnus actus intelligendi non ſit magis intelligere quā alius,quia genus vel ſpecies nō prædicantur ſecundū magis & minus de ſuis inferioribus,tamen eſt magis verbū: quia magis manifeſtat rem, ſicut vna albedo quāuis non ſit magis albedo quām alia,tamen magis diſgregat.

28 Ad rationē aliorū reſpondendū eſt.Cùm enim accipiunt q̄ duo ſunt de ratione verbi mētalis,videlicet q̄ ſit repræſentatiuum rei principaliter intellectæ, & q̄ ſit per actum dicendi productū:dicendā eſt de prima cōditione q̄ cùm verbum ſit id quod loquimur de ratione verbi nō eſt repręſentare rē niſi per modū competentē locutioni. Et quia loquimur alteri verbo vocis inquantū vox ſignificat rem aliquam quā alteri manifeſtare volumus ; ideo repræſentare rem per modum ſigni cōpetit verbo vocis, loquimur autem nobis verbo mētis,quod nihil aliud eſt quām cogitare vel cognoſcere rem aliquā:quia ſic eſt nobis manifeſtata:ideo verbo mentis competit repræſentare rem eodem modo quo cognitio eſt repræſentatiua rei cognitæ : repræſentare autem per modum imaginis, vel per modum formæ exemplaris obiectiuè ſe habentis nō conuenit verbo vocis nec verbo mentis, quanuis cogitatio vocetur quandoq; imago rei cogitatæ:ſed non habet ſe obiectiuè ad intellectum actu recto.

29 Quantum ad ſecundam conditionē quam ponunt, ſcilicet quòd verbum eſt productū per actum dicendi qui eſt actus intelligentis ſecundū quòd intelligens : dicendum quòd verbum vobis eſt productum per actum vocalem dicentis, & dicere vocale eſt producere vel formare verbum vocis. Sed verbum mentis non eſt productū per actum dicendi, nec dicere eſt producere verbum mētale, imò dicere eſt habere verbum,quia cum verbum mētale nō ſit aliud quām notitia rei apud intellectum per quem homo cogitans ſibiipſi loquitur,dicere vel loqui non eſt aliud quām habere in ſe notitiā rei quæ eſt verbum eius propter quod illæ duæ conditiones verbi quas alii aſſumunt, & ex quibus volunt probare ſuum intentum non ſunt veræ de verbo mentali.

30 AD RATIONES principales reſpondendū eſt ad primā per interemptionē minoris, quia neq; in ſenſu exteriore neque in potentia ſenſitiua interiori eſt aliqua forma quæ ſit primò obiectiuè cognita, & in qua vel per quā res alia cognoſcatur, quia vel nulla potētia ſenſitiua eſt reflexiua ſuper actum ſuum vel ſuper ſe vel ſuper aliquid quod ſit in ipſa, vel ſi eſt reflexiua tamen actu recto nulla potētia ſenſitiua,imò nec intellectiua poteſt tēdere in talia,vt prius probatum fuit.Et quod dicitur in lib. de memoria & reminiſcentia nō eſt cōtra hoc, quia impreſſiones ſenſibilium quæ manent in nobis abeuntibus ſenſibilibus & nobis ſentientibus nō manēt in organis ſenſuum, quia ſemper ſentirentur vel nunquā, ſed manēt in ſpiritibus aliarū partium, & quando mouentur quaq; ex cauſa hoc fiat & obiiciuntur organo phantaſiæ ſiue in ſomno ſiue in vigilia, fiunt illæ apparitiones de quibus Philoſ. loquitur ibi, & in libro de ſomno & vigilia , vbi expreſſè ponit hoc quòd dictum eſt:vnde tales imagines non ſunt in ſenſu ſubiectiuè ſicut iſti aſſumunt.

31 Ad ſecundū dicendum q̄ illud de quo principaliter dubitatur quandoq;,& cui quandoq; aſſentitur & quandoq; diſſentitur non eſt aliud quā conueniētia vel diſconuenientia rerū importatarū per ſubiectū & prædicatū de quibus dubitatur vtrū inſint ſibi an nō inſint,ſicut cū dubitatur an ſtellæ ſint pares an impares, dubitatur ſolum an paritas conueniat ſtellis vt paſſio vel qualiſcunq; proprietas ſuo ſubiecto. Secundario autē poteſt dubitari de veritate intellectus qui huic aſſentiret,& de veritate propoſitionis quæ hoc ſignificaret. Fingere autē q̄ in nobis ſit quędam forma de qua dubitamus eſt irrationabilis fictio.verum eſt q̄ intellectus ſiue dubitans,ſiue aſſentiens ſiue diſſentiens habet notitiā quid ſignificetur per terminos,vt quid ſit ſtella & quid ſit paritas,ſed hæc notitia in dubitante nō eſt actus diſtinctus ab actu dubitandi, nec in aſſentiente ab actu aſſentiendi, nec in diſſentiente ab actu diſſentiendi, & ita non ſunt duo actus intelligendi ſimul:ſed in quolibet iſtorum actuum manet notitia terminorum indiſtincta, quia impoſsibile eſt cōpoſitionem vel diuiſionem intelligere ſine terminis compoſitionis & diuiſionis,nec de ea dubitare,nec obſtat quòd actus componens diſtinctus eſt à diuidente, & vterq; ab actu dubitandi, & ſunt diſſimiles & incompoſsibiles, quia notitia terminorum in quolibet iſtorū incluſa non eſt vna numero,nec ſimiles formaliter, quia quanuis ſit de eiſdem obiectis materialiter,tamen formaliter eſt de diuerſis & incompoſibilibus, ſcilicet de compoſitione quantum ad aſſentientem, & de diuiſione quantū ad diſſentiētem,& de vtroq; ſimul quātum ab dubitantem qui neutri parti aſſentit vel diſſentit,ſed de vtraq; dubitat. Item conceptus

de quo

de quo contingit dubitare non stat cum certa & expressa notitia, sed verbum secundū istos semper est cū expressa & certa notitia: ergo talis cōceptus non est verbum.

32 Per idem patet ad tertium, quia sciens ꝙ causa prima est, & errans & credens non esse causam primā, quantuis de eisdē rebus formet conceptus suos, scilicet de causa prima & eius entitate, tamen conceptus nō sunt similes, sed valdē dissimiles & oppositi, quia vnus est actus intelligendi componens, & alius diuidens, nec per eos est ibi aliquis conceptus existens in anima subiunctiuē.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum verbum in diuinis dicatur essentialiter an personaliter.

Tho. 1. q. 34. ar. 1.

SEcundò quæritur vtrum verbum in diuinis dicatur essentialiter an personaliter. Et arguitur quòd personaliter, quia relatiua in diuinis dicūtur personaliter, sed nomē verbi est relatiuū, ergo dicitur personaliter. maior patet, quia relatiuum distinguitur à correlatiuo. Omnis autem distinctio in diuinis pertinet ad personalia, quia essentia & essentialia nō distinguuntur. minor probatur per Aug. 5. de trin. ca. 13. vbi dicit relatiuè dicitur filius, & relatiuè dicitur verbum & imago.

2 Item li. 6. ca. 5. dicit sic: verbum solus filius accipitur, non simul pater & filius. Et in fine eiusdem cap. dicit sic, quod verbū de verbo dici non potest, quia nō simul ambo verbum, sed solus filius. Sed illud quod conuenit vni soli personæ & non omnibus est personale & non essentiale, ergo &c.

3 Ad idē est quod dicit. 3. de tri. ca. 1. vbi loquēs de patre dicit sic. Non enim est ipse verbū sicut nec filius nec imago, & ca. 2. dicit ꝙ sicut filius ad patrem refertur & nō ad seipsum, ita verbum ad eum, cuius est verbū refertur, verbum eo quippe filius quo verbum, & eo verbū quo filius, & multa consimilia inueniūtur dicta ab Aug. ex quibus videtur ꝙ verbū dicatur personaliter & nō essentialiter.

2 IN CONTRARIVM arguitur, quia sicut in diuinis est verbum sic & amor & sibi inuicem correspondent, sed amor dicitur essentialiter & non personaliter, ergo & verbum.

3 RESPONSIO. Circa quæstionē istam videnda sunt duo. Primū est quid sit verbū in diuinis, & ex hoc apparebit secūdū quod principaliter quęritur, videlicet vtrū dicatur personaliter an essentialiter. Quantū ad primum sciendū quod in diuinis verbū est ipsemet actus intelligēdi quo deo manifesta sunt omnia, quod patet primò auctoritate Ansel. in monolog. vbi dicit ꝙ dicere summo spiritui nihil aliud est quā cogitādo intueri, intueri autē in deo dicit suū actum intelligendi. Istud autē necessariū est dicere quantū ad illos qui ponunt verbum in nobis esse actum intelligendi, quia illa quæ reperiūtur in deo, & in creaturis se habēt proportionabiliter hinc & inde exclusis imperfectionibus à deo. sed verbū mētale reperitur cōmuniter in Deo & creaturis, ergo cū in creaturis sit ipsemet actus intelligendi, relinquitur ꝙ idem sit in deo, præcipuè quia actus intelligendi dicit summā & vltimā perfectionē in omni natura intellectuali. Itē verbum est aliquid pertinēs ad intellectū, vt intelligēs est intellectione quacunq; vel saltē intellectione expressa & perfecta, sed in diuinis non est intellectio nisi expressa & perfecta, cuius sufficiētissima ratio est essentia diuina ita ꝙ in cognitione diuina non sunt nisi hæc tria quæ sunt vnū re, licet differant ratione, scilicet intellectus diuinus: & essentia eius quæ est primū obiectū eius sufficientissimè repręsentatiuum sui & omniū aliorū, & ipsum intelligere perfectissimum. Quicquid autē aliud ponitur nō pertinet ad intellectū vt est intelligens, quia dato quod nulla emanatio esset in diuinis adhuc Deus ita perfectè intelligeret se tunc sicut nunc, propter quod oportet ꝙ verbum sit alterum tertium prædictorū. Constat autē quod nō est intellectus nec obiectū vt sub hac ratione, ergo est ipse actus intelligendi &c. Quod etiam potest haberi ex dictis aliorum, dicunt enim ꝙ emanatio verbi (quod ponunt quiddam productum) non est propter aliquā necessitatē intelligendi, sed solum propter naturalem quandā consequentiam, ex quo possumus arguere contra ea dupliciter.

4 Primò sic, hæc naturalis cōsequentia verbi producti, aut est in omni intellectione perfecta & expressa, aut solum in diuina. Non in omni intellectione perfecta & expressa, quia si prima cognitio quā habet intellectus noster de re sibi repræsentata per speciē vel in phantasmate esset adeo perfecta ꝙ nec perfectiorē nec aliū habere posset proculdubio in nostro intellectu nihil vltra produceretur, & si fieret, frustra fieret: propter hoc enim attribuitur intellectui formare verbū secundū istos vt habeat aliquam cognitionē vel considerationē quā à principio nō habuit. Si verò hęc naturalis cōsequētia sit solū in cognitione diuina quæ à principio fuit perfectissima nec aliā habere potest, mirū est vnde hoc habetur cū in nobis videamus oppositū vt dictū est. Cōcluditur enim hic idem ex oppositis & opposita ex eodē, idē ex oppositis, quia cōcluditur formatio verbi in nobis ex imperfectiōe nostræ primæ cognitionis, & idem concluditur in Deo ex perfectione cognitionis. Similiter concluduntur oppositā ex eodem quia si non possumus habere aliquā cognitionem de re nisi illam quā habemus à principio nō formaremus verbum. Deus autē qui talem habet format verbū, ergo oppositum concluduntur ex eodem, scilicet formare verbum & non formare verbum. Tales autem conclusiones sunt manifestè inconuenientes, ergo &c.

5 Secūdo quia si verbū est in diuinis propter naturalē consequentiā emanationis & nō propter aliquā necessitatē intelligendi, quia sine eo esset imperfecta intellectio & nunc etiā perintelligitur emanationi verbi, sequitur ꝙ tale emanās non dicitur verbum, quia illud quo excluso, Deus æquè perfectè diceret se & alia nō esset verbū, quia dicere nō est sine verbo sed excluso omni emanāte realiter adhuc diceret se & alia æquè perfectè, ergo nihil emanans realiter est verbū. minor patet ex dicto aliorū quia ꝙ æquè perfectè intelligit se & alia æquè perfectè dicit se & alia, sed Deus æquè perfectè intelligeret se & alia si nihil esset realiter productum in diuinis sicut nunc intelligit & nunc etiam nō perfectius intelligit pater, quia producit aliud ex se etiam secundum istos, quia illud productum nō est, vt dicunt, propter aliquam necessitatem intelligendi, quasi pater sine illo producto non intelligeret, aut non ita perfectè, sed tantum propter naturalem consequentiam, vnde & perfecta cognitio præintelligitur huic emanationi, quare &c. Patet ergo primum principale, scilicet, quid sit verbū mentale tam in nobis quàm in Deo, quia est ipsemet actus intelligendi.

6 EX HOC autem iam patet secundū, scilicet vtrū verbum dicatur personaliter an essentialiter in diuinis. Dico enim ꝙ verbum de vi nominis & propriè dicit aliquid essentiale & nō personale. Ex appropriatione tamē trahitur ad personale sicut sapientia. Primum patet, quia illud quod nō importat aliquam realem emanationem, nec actiuè nec passiuè, sed tantum secundū rationem non est aliquid personale, sed verbum in diuinis est huiusmodi, ergo &c. maior patet, quia persona & omnia alia personalia pertinent ad emanationes. minor similiter patet, quia verbum vt visum est prius est actus intelligēdi: emanatio autem actus intelligendi ab intelligente, & verbi à dicente quod idem est non est realis emanatio in diuinis, sed tantum secundum rationem. Intelligere enim nō est producere intellectionem tanquam rem distinctā, sed est habere intellectionem, & dicere nō est producere verbum realiter distinctum, sed est habere in se verbum, & hæc in Deo nullam realem distinctionem habent, quare patet quòd verbum de vi vocis & propriè non dicit aliquid personale, sed potius essentiale sicut & amor.

7 Item dicere nō est actus personalis: ergo verbū nō est aliquid personale: consequētia patet, quia verbū & dicere correspondēt sibi vel tanquā idē, vel sicut actio & productum per actionem. probatio antecedentis, quia nullus actus personalis conuenit tribus personis, aut cadit super creaturā vel reflectitur super personam à qua est vel cuius est vt agentis, sed dicere conuenit omnibus personis, cadit etiā super creaturā, sicut super personā diuinā, reflectitur etiam super personā dicentem. Quælibet enim persona dicit se & aliā creaturā: ergo &c. maior patet, quia omnis actus personalis est actus quo producitur persona & non creatura. Et quia nulla persona à seipsa producitur: ideo actus personalis non potest conuenire personæ quæ

nihil

nihil producit,nec poteſt cadere ſuper creaturam quę per eam non producitur, nec ſuper perſonam à qua eſt, quia illa ſeipſam non producit.minor ſimiliter patet,quia cuilibet perſonæ cõpetit dicere mentale reſpectu ſui & creaturæ.Quælibet enim dicit ſe & creaturam,vt dictum eſt, ſequitur ergo concluſio.

8 Sed adhuc dicunt quidã ꝙ dicere dupliciter ſumitur. Vno modo prout dicere eſt idẽ quod verbum producere & ſic eſt actus notionalis,nec cõpetit cuilibet perſonę,ſed tantum patri, nec illi competit ſic dicere reſpectu ſui vel creaturæ,ſed ſolũ reſpectu filii qui eſt verbum.Hoc enim modo pater dicit verbum,id eſt,producit filiũ,nõ autem dicit ſe vel creaturã : & huic dicere reſpondet verbũ tanquam terminus productus & vterq; dicitur perſonaliter. Alio modo dicere ſumitur pro eo quod eſt manifeſtare per verbũ vel in verbo,& ſic dicere eſt actus eſſentialis & conuenit cuilibet perſonæ reſpectu ſui & aliorum:quęlibet perſona enim manifeſtat ſe & alia in verbo : & huic dicere non reſpondet verbum tanquã idem vel tanquam terminus per ipſum productus, ſed eſt forma (vt ſic loquar)per primum dicere producta in qua reducent & manifeſtantur omnia:ideo non valet argumentum.

9 Sed iſtud nõ videtur bene dictum.Primo:quia ſicut nullus dicit vocaliter accipiendo dicere pro manifeſtare niſi per verbũ ſuum vocale & nõ per verbũ vocale ab alio prolatũ:ita videtur ꝙ nullus dicat mẽtaliter niſi per verbum ſuũ mentale à ſe mentaliter prolatũ & nõ per verbũ mẽtale ab alio prolatũ. Si ergo verbũ in diuinis ſit tantũ perſonale,puta filius,ſequitur ꝙ in tali verbo vel per tale verbũ non dicet vel nõ manifeſtabit ſe niſi pater. Cõſtat autẽ ꝙ quælibet perſona dicit ſe & alia propriè accipiẽdo dicere pro manifeſtare:ergo dicũt ſe & alia alio verbo q̃ ſit verbũ à ſolo patre productũ. Illud autẽ nõ poteſt eſſe niſi verbũ eſſentialiter ſumptũ quod eſt propriè actus intelligẽdi qui eſt verbũ à qualibet perſona dicẽte prolatũ quæ prolatio eſt non ſecundũ rẽ ſed ſecundũ rationẽ. Secundò quia in verbo ſumpto pro filio nihil manifeſtatur niſi ratione eſſentię & nõ ratione proprietatis perſonalis: ſed nihil habet rationẽ verbi propriè niſi vt habet rationem manifeſtatiui:ergo filius non habet rationem verbi niſi ratione eſſentiæ vel alicuius eſſentialis & nõ ſecundũ aliquid perſonale : patet ergo quòd verbum de vi vocis & propriè eſt aliquid eſſentiale.

10 Secundũ patet:ſcilicet ꝙ appropriatione trahitur ad perſonale ſicut ſapientia, nos enim deuenimus in cognitionẽ diuinorũ ex creaturis.Et ideo ſicut videmus in trinitate creata,quę attenditur ſecundũ memoriã,intelligẽtiam, & voluntatẽ, ꝙ primũ procedẽs eſt actualis notitia quæ eſt verbum vltimum procedens eſt amor, ſic primæ perſonę,procedẽti in diuinis appropriamus nomẽ verbi, perſonæ autẽ vltimo procedenti appropriamus nomen amoris, licet tã verbum quã amor eſſentialiter dicantur. Nullus ergo debet imaginari ꝙ filius procedat à patre per actum dicendi mentalis,& ideo fiat verbũ propriè,& Spiritus ſanctus à patre & filio per actum voluntatis, & ideo fiat amor propriè,quia circunſcriptis omnibus actibus intellectus & voluntatis adhuc eſſent in diuinis generatio filii & proceſſio Spi.ſan.per actus cõpetentes naturæ propter ſuã fœcunditatẽ, vt dictũ fuit ſu.di.6. Sed talia nomina eis aptantur propter illa quæ videtur in trinitate creata. Secundũ hunc ſenſum accipiendũ eſt quod dicit Aug.ꝙ in trinitate nõ dicitur verbũ niſi filius,nec donum niſi Spi.ſan. Et tamẽ conſtat ꝙ donum poteſt cõpetere alteri quã Spi.ſancto,puta filio, quia filius datus eſt nobis,nihil autẽ datur quod nõ ſit donũ.Cõpetit etiã patri:Cũ de ipſo ſcriptũ ſit Luc.2. Iuſiurandũ quod iurauit ad Abrahã patrem noſtrũ,&c. Sed propter cauſam prius dictam appropriatur ſoli Spi.ſancto,& verbũ ſoli filio.

q.2.

Solutio argumentorũ ante oppoſitorum.

11 QVÆ appropriatio in tantũ per conſuetudinẽ inoleuit,vt hæc quæ in principio argumẽti ſunt adducta ad quæſtionẽ inueniantur ab Aug.& quædã ſimilia ab aliis doctoribus,quãuis de vi vocis verbũ mentale tã in nobis quã in deo ſit ipſemet actus intelligẽdi,qui eſt aliquid eſſentiale. Nec mirũ,quia apud homines omnes ſola tertia perſona in diuinis vocatur Spi. ſan. & hoc eſt ex conſuetudine loquẽdi,quia de vi vocis pater eſt ſpiritus & filius eſt ſpiritus,& vterq; eſt ſanctus:vnde vbicunq; inuenitur quòd eſſe verbũ eſt proprium filii, & eſſe donum eſt proprium Spiritus ſancti,& tertiæ perſonæ eſt proprium eſſe Spiritus ſancti,exponendũ eſt proprium,id eſt appropriatum ex vniuerſali conſuetudine loquentiũ & ſcribentiũ, quam expoſitionẽ innuit Aug.vbi dicit ꝙ pater eſt charitas, & filius charitas, & tamen Spi. ſanctus ipſe charitas nuncupatur, quod non eſt intelligendum ꝙ ſic propriè competat Spiritui ſancto quòd non competat aliis, quia eſſet contradictio in dictis eius.Sed propriè cõpetit,quia appropriatè.Per hoc patet reſponſio ad obiecta.

DISTINCTIO XXVIII.

Sententia huius diſtinctionis,& primo in generali.

PRæterea conſiderari oportet. Superius magiſter determinauit de proprietatibus perſonalibus. Hic verò determinat de proprietatibus vel notionibus perſonarũ quę nõ ſunt perſonales.Et diuiditur in duas.Nam primò determinat de proprietatibus quæ importantur per hoc nomen ingenitus, ſcilicet de innaſcibilitate quæ eſt proprietas perſonæ,quanuis non ſit perſonalis. Secundò de communi ſpiratione quæ nõ eſt proprietas perſonæ nec perſonalis. Secunda incipit ibi:In principio.29.diſt.Præterea aliud nomẽ. Prima eſt principalis lectionis.Et diuiditur in tres.Primò oſtendit qualiter dicatur pater ingenitus. Secundò quomodo cõuenit genitum filio. Tertiò ſubiungit quoddã incidens. Secunda ibi: Sciendũ eſt igitur. Tertia ibi: Illud etiã ſciri.Prima diuiditur in tres partes. Primò oſtendit ꝙ ſancti vtebãtur hoc vocabulo,ſiue nomine ingenitus. Secundò quomodo hoc nomen aliquando ab eis tacebatur.Tertiò mouet dubitationẽ manifeſtam.Secunda ibi:Illud autẽ tacere non oporret. Tertia ibi:Præterea quæri ſolet. Prima iſtarum diuiditur in tres.Primò oſtendit quomodo ingenitus in diuinis accipiatur. Secundò mouet incidentem dubitationem. Tertiò oſtendit quæ proprietas per hoc nomẽ ingenitus importatur. Secunda ibi: Solet quæri. Tertia ibi:Si autem vis ſcire.Hæc eſt diuiſio & ſententia in generali.

2 IN SPECIALI verò ſic procedit Magiſter, & proponit primò ꝙ hoc nomen ingenitus aliam dicit proprietatem quã hoc nomen pater, poteſt enim aliquis eſſe pater, & tamen nõ ex eo eſt ingenitus, quia multi genitã genuerunt,& poteſt eſſe ingenitus non tamen pater,proponit etiam ꝙ ingenitus relatiuè dicitur in diuinis. Ingenitus idem eſt ꝙ non genitus, non genitus autẽ pertinet ad relationẽ ſicut et genitus,quia negatio prędicamẽtum non mutat.Et dicitur ingenitus relatiuè ad non generantem ſicut genitus ad generantem. Poſtea quærit, vtrum Spiritus ſanctus poſſit dici ingenitus,ſed quibuſdã videtur ꝙ ſic,quia ſignificatio eſt eadem vtrobiq;. Aliis videtur ꝙ non,quia ingenitus priuat omne principium.Non autem ſic priuat hoc quod eſt non genitum. Aug. autem videtur pro eodẽ accepiſſe, non quia omnino ſint idẽ,ſed quia vnum eſt quaſi interpretatio alterius.Deinde quęritur quæ proprietas importetur nomine ingeniti, & dicit quòd nomine ingeniti innaſcibilitas importatur.Poſtea dicit ꝙ hoc nomen ingenitus aliquãdo à ſanctis tacetur, quia enim Arriani ex diuerſitate quæ eſt inter genitum & non genitũ concludũt diuerſitatẽ naturæ,Ideo Ambr. non voluit vti hoc nomine ingenitus. Multa enim oportet aliquando ſubticeri propter calumniã. Poſtea quærit vtrum diuerſum ſit eſſe genitum, & non genitũ. Et dicit quòd ſi diuerſitas refertur ad actum eſſentialẽ non ſunt diuerſa. Si verò ad proprietatẽ perſonalem diuerſa ſunt. Deinde dicit quòd cùm dicitur filius nata ſapientia,relatio importatur, licet videatur ad eſſentiam pertinere. Et tamen ſanè eſt intelligendum ꝙ cùm dicitur nata ſapientia,ſapientia non dicit eſſentiã paternam,ſed hypoſtaſim habentem eſſentiã. Vltimò dicit ꝙ licet dictum ſit quòd ſapientia nata & natura imaginis relatiuè dicitur,tamen eſſentialiter accipitur, vt quando accipitur pro ipſo exemplari naturæ diuinæ, ad cuius imitationem & ſimilitudinem factus eſt homo. Hæc eſt ſententia in ſpeciali.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum ingenitus vel innaſcibile ſit notio patris.

Tho.1.q.33.ar.4.

CIrca diſtinctionem iſtam primò quęritur de proprietate ingeniti & innaſcibilitatis.Secundò de imagine. Circa primum quæruntur duo. Primum eſt vtrum inge-

ingenitum vel innaſcibile ſit notio patris. Secundum eſt vtrum innaſcibilitas ſit proprietas conſtitutiua perſonæ patris. Ad primum ſic proceditur. Et videtur quòd ingenitum vel innaſcibile nõ ſit notio patris, quia ſicut pater eſt principium perſonę genitę, ita eſt principium perſonę procedẽtis, ergo ſi propter oppoſitionem quam habet pater ad perſonam genitam, notio patris dicitur eſſe ingenitum, eodem modo propter oppoſitionem quam habet ad perſonam procedentem proprietas eius deberet eſſe quòd diceretur improceſsibilis, ſed hoc nõ ponitur ergo nec alia debet poni.

2 Item notio patris non debet alii conuenire, ſed ingenitum vel innaſcibile conuenit alii quàm patri (ſcilicet eſſentiæ & Spiritui ſancto.) ergo non eſt notio patris.

3 SED IN contrariũ eſt quod dicit Hilar. 4. de tri. ꝙ eſt vnus ab vno, ſcilicet ab ingenito genitus proprietate, videlicet in vnoquoque innaſcibilitatis & originis.

4 RESPONSIO. Videnda ſunt tria. Primum eſt quid importatur per innaſcibile vel ingenitũ. Secundum eſt ſuppoſito quòd illud ſit priuatio ſuper quid fundatur. Tertium erit id quod quęritur, ſcilicet vtrum ingenitum vel innaſcibile ſit notio patris.

5 QVANTVM ad primum ſciendũ eſt quòd innaſcibile ſeu ingenitum non important formaliter aliquid poſitiuum quod patet, quia illud eſſet abſolutũ vel relatum non abſolutum, quia abſoluta cõueniunt omnibus perſonis, ingenitum autem non conuenit filio, ergo non dicit aliquid poſitiuum abſolutum. Item nec relatiuum, quia omnis relatio diuina realis eſt relatio principii vel principiati: ſed ingenitum non eſt relatio principii, tum quia ſecundum vnam acceptionẽ conuenit Spiritui ſan. qui non eſt alicuius perſonæ principium, tum quia ſi nõ eſſet nec eſſe poſſet niſi vnum tantum ſuppoſitum abſolutum illud eſſet ingenitum & non eſſet principium, nec eſt relatio principiati, quia conuenit patri cui non conuenit eſſe principiatum, ergo ingenitũ nõ dicit formaliter aliquid poſitiuum abſolutũ vel relatiuum. Item nec dicit puram negationem, quia pura negatio poteſt competere enti & non enti (ſicut nõ lapis vel non homo poteſt dici de aſino & chimera.) Sed eſſe ingenitum non poteſt cõpetere niſi enti, ergo non dicit puram negationem. Relinquitur ergo quòd formaliter importat ſolam priuationem eius quod formaliter importatur per genitum, ſicut incorruptibile importat formaliter ſolam priuationẽ eius quòd formaliter importatur per corruptibile. Dico autem formaliter, quia ratione denominationis importat quaſi materialiter ſubiectum vel ſuppoſitum cui cõuenit talis priuatio. Qualiter autem nomen priuatiuum poſsit eſſe in diuinis, dictum eſt ſu. diſt. 13. quæſt. 3. & ſic patet primum.

6 DE SECVNDO ſcilicet ſuper quid fundatur talis priuatio. Sciendum quòd non quæritur de ſubiecto vel ſuppoſito cui cõuenit talis priuatio, hoc enim eſt ſuppoſitum patris ſecundũ omne illud quod eſt poſitiuum in ipſo vt poſtea dicetur. Omne enim quod eſt in patre vt in patre eſt, ingenitum eſt. Sed quęritur de ratione vel proprietate per quam conuenit patri & his quæ in patre ſunt eſſe ingenitum. Et hanc oportet dare in omni priuatione vt videtur, quia omnis negatio reducitur ad affirmationem, & omnis priuatio ad habitum.

7 Et de hoc dicunt quidam quòd ingenitum fundatur ſuper eſſentiam vt non ab alio, vnde dato quòd in diuinis non eſſet diſtinctio perſonarum, ſed tantum vnum ſuppoſitum illud eſſet ingenitum, quia haberet eſſentiam non ab alio. Sed iſtud improbatur ab aliis & rationabiliter, quia idem non eſt fundamentum ſuiipſius. Nunc autem ingenitum (vt nunc de ipſo loquimur) nihil aliud eſt formaliter quàm eſſe nõ ab alio, ergo eſſe non ab alio non eſt fundamentum vel ratio quare aliquid dicatur ingenitum.

8 Propter quod dicendum eſt aliter quòd ratio per quam aliqua priuatio conuenit alicui eſt illa per quam repugnat ei oppoſitus habitus. vnde ratio per quã ingenitum conuenit cuiuis eſt illa per quam repugnat ei eſſe genitum. Ratio autem per quam repugnat alicui eſſe genitum ſiue eſſe ab alio (ſic enim nunc accepimus genitum) forte nõ poteſt dari communis & vniuocè pro abſolutis & relatiuis, quia eſſe ab alio ſicut à cauſa prout competit abſolutis & eſſe ab alio ſicut à principio quòd non eſt à cauſa prout eſt in diuinis ſola relatione diſtinctis non dicitur vniuocè, proportionabiliter tamẽ poteſt reddi ratio hinc & inde. In abſolutis enim ratio quare competit alicui eſſe ingenitum vel innaſcibile eſt eſſe omnimodè perfectum. Per hoc enim repugnat cuilibet abſoluto eſſe ab alio. Cuius ratio eſt, quia in abſolutis diſtinctis per eſſentiam quicquid eſt vel eſſe poteſt ab alio habet eſſentiam dependẽtem ab alio in fieri vel in eſſe vel in vtroq; ſimul quòd eſt imperfectionis, & per oppoſitũ quod eſt omniquaq; perfectum non eſt ab alio dependens, nec in fieri nec in eſſe, propter quod non eſt ab alio tanquã abſolutũ ab abſoluto. Proportionabiliter autẽ poteſt dici in relatiuis ſola relatione originis diſtinctis vt ſunt perſonę diuinæ, quia in aliis relatiuis quæſtio hæc non habet locum pro eo ꝙ in creaturis relatiuum non eſt à relatiuo, niſi quia abſolutũ eſt ab abſoluto, ſuppoſita enim creata quorum eſt generare & generari ſunt diſtincta per naturas abſolutas. Et dictum eſt qualiter talibus poteſt competere ingenitum, & propter quam rationem.

9 Sed in diuinis habet ſpecialem difficultatem, videtur tamen quòd ratio per quã conuenit perſonæ diuinæ quòd ſit ingenita vel innaſcibilis eſt autoritas vniuerſalis principii vel primi principii, nec ideo idem eſt fundamentum ſuiipſius, quia non eſſe ab alio non eſt de intrinſeca ratione primi, vt poſtea patebit. Per hoc enim repugnat tali perſonæ eſſe ab alio, quia ſi eſſet ab alio, nõ eſſet principium illius ſed econuerſo, nec à ſe eſſe poteſt, quia nulla natura rei hoc patitur vt aliquid ſeipſum producat, ergo per hoc quòd inter perſonas diuinas aliqua habet autoritatem primi principii conuenit ei quòd nõ ab alio ſit. Et ita conuenit ei quòd ſit ingenita & innaſcibilis, & hæc autoritas videtur importare quaſi omnimodam perfectionem, licet ſecundum veritatem autoritas originis non importet maioritatem perfectionis, vt dictum eſt di. 16. quæſt. 4. *q. ſe. no. 8.*

10 Contra hoc tamen videtur eſſe dictum Auguſtini in ſexto de trin. qui dicit quòd ſi pater filium nõ genuiſſet nihil prohiberet eum qui dicit quòd ſi pater filiũ non genuiſſet non habuiſſet autoritatem vniuerſalis principii, ergo talis autoritas non eſt ratio qualiter pater dicatur ingenitus.

11 Et dicendum ad hoc quòd intentio Aug. ſolum eſt ibi quòd paternitas & ingenitum nõ ſunt vna notio formaliter, nec eſſe patrem eſt formaliter, eſſe ingenitũ, quod verum eſt, licet paternitas ſi nominet vniuerſale principium, ſit ratio quare patri conueniat eſſe ingenitum. Sed quia quicquid ipſe intendat ex dictis ſuis poteſt cõcludi contrarium, vt argutum eſt, ideo dicendum eſt quòd paternitas vel autoritas principii non eſt in omnibus, eſt ꝙ aliquid ſit ingenitum, quia non eſt ratio in abſolutis, illis enim aliquid poteſt dici ingenitũ, etiã ſi nullius ſit principium, ſicut ſi poneretur vnum ſuppoſitum diuinum tãtum abſolutum & nullo modo aliud eſſet aut poſſet eſſe præter illud, certè illud eſſet ingenitum, & tamẽ nullius eſſet principiũ, & ſic procedit dictum Aug. ſcilicet quòd ſi pater nõ genuiſſet filium vel non produxiſſet Spi. ſan. nihilominus eſſet ingenitum, ſed certè tunc non eſſet pater, quia non genuiſſet nec eſſet perſona diſtincta relatione originis ab alia, ſed tantum eſſet vnum ſuppoſitum abſolutum quod eſſet ingenitũ ex eo quòd haberet omnimodam perfectionem quæ eſſet poſsibilis ſtante hypotheſi. Sed ſuppoſito quod ſint plures perſonæ diuinæ diſtinctæ relatione originis ita quòd neceſſe eſt quòd quælibet earum ſit producens vel producta vel vtrunque ſimul, ratio quare vni earum conueniat eſſe ingenitã reſpectu aliarum eſt ratio vniuerſalis principii, nec hac ratione excluſa pater eſſet ingenitus, quia omnino nõ eſſet pater, cùm conſtituatur in eſſe per relationem principii primi, ſic ergo patet ſecundum.

12 DE TERTIO ſciendum ꝙ ſicut dictũ fuit ſuprà diſt. 13. Ingenitum poteſt aliquid dici dupliciter. Vno modo quia eſt ab alio, ſed non per generationem & ſic ingenitum non poteſt eſſe notio patris, nec ei cõuenit quia à nullo eſt, ſed conuenit Spi. ſancto, licet non ſit propriè

eius

eius notio,quia talis negatio non importat dignitatem. Alio modo dicitur aliquid ingenitum quia omnino nō est ab alio, & sic est notio patris,quia inter omnes personas diuinas,soli patri conuenit non esse ab alio:Et ita secundum doctores sunt duæ propriæ notiones patris qui est principium nō ex principio,vna qua dicitur principiū & hæc est paternitas. Alia secundū q̄ non est ab alio principio,& hoc est ingenitum vel innascibilitas. Et cōfirmatur tali persuasione,illud non propriè potest dici ingenitum quod per generationē procedit, aut generationem supponit, vel quod per generationē cōmunicatur, filius autem per generationem procedit, processio autem Spi. sancti generationem supponit, essentia verò per generationem cōmunicatur filio. Et ideo nihil horum propriè potest dici ingenitum,pater autem nō gignitur vt filius, nec generationem supponit vt Spi.sanctus,nec per generationem cōmunicatur vt essentia in filio, propter quod pater propriè potest dici ingenitus.

13 AD PRIMVM argumentum potest dici quod ingenitum prout cōuenit patri tanquam notio includit in se improcesibile, dicitur enim ingenitus quia est non ab alio per quemcunq; modum, scilicet nec genitus,nec procedens, propter quod in ingenito includitur improcesibile.

14 AD SECVNDVM dicēdum quod nec essentię,nec Spiritui sancto conuenit esse ingenitum vt ponitur notio patris. Spiritus enim san. est ab alio. Essentia autem diuina licet absolutè non est ab alio, tamen vt in filio est,est in ipso per generationem,non quidem producta sed communicata,&c.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum ingenitum sit proprietas patris constitutiua.

Tho.1.q.33. ar.4.

AD secundum sit proceditur.Et videtur quòd ingenitum,seu innascibilitas sit proprietas cōstitutiua patris,quia prima persona constituitur per primam in proprietatem,sed pater est prima persona, Innascibilitas verò est prima proprietas,ergo &c.Maior patet.Sed minor probatur quantum ad hanc partem quòd innascibilitas sit prima proprietas. Alia enim pars plana est, scilicet q̄ pater sit prima persona. Quod autem innascibilitas sit prima proprietas probatur multipliciter. Primo sic, illud quod est vltimum in resolutione est primum in compositione, sed innascibilitas est vltimum in resolutione, quia illud est vltimū in resolutione in quo statur nec contingit vlterius quærere, sed perueniendo ad innascibilitatem statur. Innascibile enim est quod non est ab alio priore,perueniendo autē ad paternitatem nō statur,quia dato, quòd pater esset ab alio non propter hoc desineret esse pater, ergo innascibilitas est vltimū in resolutione, quare oportet quòd sit primū in compositione. Secundò sic,si innascibilitas esset posterior paternitate,esset posterior etiam filiatione, quia paternitas & filiatio tanquam correlatiua sunt simul natura & intellectu,hoc autē non potest esse,quia omne quod est posterius filiatione communicatur filio, innascibilitas autē non potest cōmunicari filio,ergo non est posterior filiatione & paternitate, ergo est prior, & sic idem quod prius. Itē si innascibilitas esset posterior filiatione dependeret ab ea, sed hoc est falsum,ergo &c. Tertio sic,si innascibilitas esset posterior paternitate & filiatione, aut esset mediū inter filiationē & communem spirationē, aut in eodē gradu cum spiratione actiua,aut posterior. Nō potest dici quòd sit medium, quia tunc cōmunis spiratio cōueniret filio per innascibilitatem, quod falsum est, nec sunt in eodem gradu cùm vnū sit affirmatiuum reliquū priuatiuum quæ nō possent esse eiusdem gradus, nec est posterior spiratione actiua, quia esset posterior spiratione passiua cùm dicantur relatiuè, & sint simul. Hoc autē est absurdū, scilicet q̄ innascibilitas quæ est proprietas solius patris sit posterior proprietate Spi.sancti,ergo innascibilitas nullo modo sequitur filiationem aut paternitatem:præcedit ergo, & sic prima proprietas, &cæt. Quartò,quia illud est prius quod plus habet de ratione primi,sed innascibilitas plus habet de ratione primi quàm paternitas, ergo &c. Minor probatur quia plus est de ratione primi quòd non sit ab alio quàm quòd ab ipso sit aliud,quia Christus dicitur primo genitus matris. Mat.1. & Lucæ.2. ex eo quòd ante eum non fuit alius,& non quia post ipsum fuit alius ergo &c. Sic ergo probata est,minor sequitur ergo conclusio.

2 IN CONTRARIVM arguitur,quia personæ diuinæ constituuntur per se relationibus, sed paternitas est relatio per se,innascibilitas verò nō est relatio nisi per reductionem, sicut reducitur negatio ad affirmatiuā vel priuatio ad habitum,ergo pater prius & magis per se cōstituitur per paternitatem quàm per innascibilitatem.

3 RESPONSIO.Quidam dicunt quòd pater per prius constituitur in esse personali per innascibilitatem quàm per paternitatem. Quorum vna ratio est illa quæ posita est in arguendo.Sunt etiam aliæ plures additæ ad idem.Quarū prima talis est.Sicut se habet habere esse ad cōmunicare,ita modus habendi ad modum cōmunicandi,sed habere esse prius est quàm cōmunicare esse, ergo modus habendi est prior quàm modus cōmunicandi,sed innascibilitas dicit modum quo pater habet esse, scilicet non ab alio,paternitas verò dicit modum cōmunicandi esse scilicet per generationem, ergo prius est innascibilitas quàm paternitas, sed per primam proprietatē constituitur prima persona,ergo &c. Secunda talis est. Illud quod est alteri ratio essendi est prius illo, sed innascibilitas est patri ratio generandi, & per consequens ratio paternitatis, ergo innascibilitas est prior paternitate, & sic idem quod est prius, minor probatur dupliciter. Primò quia sicut se habet genitus ad nō generare ita ingenitus ad generare,sed filius,quia genitus non generat,ergo pater, quia ingenitus generat. Secundò,quia sicut se habet non spiratus ad spirare,ita ingenitus ad generare, sed filius, quia non spiratus spirat, ergo pater, quia ingenitus generat,& hæc fuit minor. Tertia talis est,illa quæ sunt in Deo perfectiora minus possunt communicari creaturis, sed paternitas communicatur creaturis, non autem innascibilitas,ergo innascibilitas est perfectior quàm paternitas,sed per proprietatem perfectiorem prima constituitur persona,ergo &c.

4 Alii dicunt,quòd innascibilitas nō primò cōstituit personam patris,imò omnino non cōstituit.Et hoc mihi videtur verius. Cuius ratio est,quia illud quod de se nihil ponit,sed supponit,non potest cōstituere primā personam in diuinis, sed innascibilitas nihil ponit, sed supponit,ergo &c.Maior patet,quia positiuum oportet constitui à positiuo aliquo, & primū à primo, quod autē nihil ponit non est positiuū,quod verò supponit aliud,non est primum, ergo quod nihil ponit,sed supponit,non potest constituere primā personam in diuinis, tū quia positiua est,tum quia prima. Minor similiter clara est ex ratione terminorum,innascibitas enim vel est negatio vel priuatio.Neutro autem modo ponit aliquid,sed supponit subiectum,vel aliquam proprietatē per quā conuenit subsistiæ,quare &c.Et videtur hæc ratio sufficienter cōcludere quòd innascibilitas non solum non cōstituit primò personā patris, quia nō est proprietas prima, imò nihil facit ad eius constitutionē, quia nō est positiua proprietas,ad constitutionem enim positiui nihil facit nisi quod est positiuum, vnde sicut ad constitutionē Spiritus sancti nihil facit quod ab ipso non est alius:ita ad constitutionē patris'nihil facit quod ipse non est ab alio quod est esse innascibilem vel ingenitum. Item illa proprietas per quam vna persona non coexigit aliam nō est constitutiua personę,sed innascibilitas est huiusmodi,ergo &c. Maior patet,quia cum persona diuina sit relatiua necessario coëxigit aliam, quod oportet esse ratione proprietatis constituentis ipsam, minor etiam manifesta est, quia pater ratione innascibilitatis solum negat personam à qua fit, & non ponit aliquam.

5 AD PRIMVM argumentū principale est dicendum per interemptionē minoris,scilicet quia innascibilitas non est prima proprietas.Et cùm probatur,quia illud quod est vltimū in resolutione est primū in cōpositione. Concedatur tunc ad minorem per interemptionem, innascibilitas non est vltimū in resolutione,imò nec est aliquid eorum quæ sunt in resolutione,quia nec est aliquid eorum quę sunt in cōpositione,negatio enim & priuatio licet possint consequi ad ea quę intrant compositionem;

nun-

nunquam tamen ſunt de compoſitione rei, nec per conſequens fit in ea reſolutio per ſe. Et quod probatur vlterius quia illud eſt vltimũ in reſolutione in quo ſtatur, nec cõtingit vlterius quærere. Dicendũ quòd iſta reſolutio aut intelligitur de reſolutione primæ perſonæ in ea quæ ipſam conſtituunt, aut de reſolutione diuinarũ perſonarũ in primã, quæ reſolutio fit ſecundũ rationem producẽtis & producti. In qua reſolutione fit ſtatus in primo producenti, ſi intelligatur de prima reſolutione quæ eſt perſonæ primæ in conſtituentia ipſam, ſic nullo modo fit reſolutio in innaſcibilitatem, nec in ipſa ſtatur, quia nõ cadit in conſtitutionem vt prius dictum eſt, ſed fit reſolutio in paternitatem, & in ipſa ſtatur, quia licet paternitas ſecundum communẽ rationem nominis dicat tantum relationem fundatam ſuper potentiam vel actum generandi, tamen vt in diuinis accipitur dicit plus, ſcilicet relationem fundatam ſuper vniuerſalitatẽ principii, vel ſuper primitatem principii omnium originũ diuinarũ, in primo autem & vniuerſali principio ſemper eſt ſtatus. Non enim eſſet principium omnium, ſi in eo nõ ſtaretur, ſed eſſet ab alio, propter quod in paternitate ſic accepta ſtatur ſicut in prima proprietate conſtituente perſonam patris, non autem in innaſcibilitate. Si verò fiat reductio vel reſolutio perſonarum diuinarum in primã, ſic ſtatur in patre. Sed de hoc nihil ad propoſitũ, niſi diceretur quòd in patre eſt ſtatus quatenus eſt innaſcibilis, & nõ quatenus pater. Sed hoc excluſum eſt per hoc quod dictum eſt quòd paternitas dicit proprietatem fundatam ſuper vniuerſalitatẽ principii in qua ratione ſtatur, nec eſt vlterius quærere in diuinis, ſed licet in innaſcibili ſit ſtatus, nõ tamen ratione innaſcibilitatis, quia poteſt vlterius quæri quare ſit innaſcibilis, quia omnis priuatio habet cauſam, cauſa enim vel ratio innaſcibilitatis eſt vniuerſalitas principii & non econuerſo, quia negatio vel priuatio nullius poſitiui eſt per ſe ratio vel cauſa, ſed econuerſo.

6 Ad ſecundam probationem eiuſdem minoris, quum dicitur ſi innaſcibilitas eſſet poſterior paternitate, &c. Dicendum quòd in diuinis non eſt prius & poſterius ſecundum rem, licet ſit ibi ordo originis quo vnum eſt ab alio. Et tamen in diuinis dare prius & poſterius ſecũdum modum intelligendi, & hic ordo eſt inter illa quorũ intellectus vnius ſupponit intellectum alterius. Hęc eſt enim ratio eorum quę ſe habent ſecundũ prius & poſterius, quòd poſterius ſupponit ſuum prius. Dicendũ ergo quòd paternitas & innaſcibilitas generaliter ſumpta nõ habẽt inter ſe ordinẽ, ita vt vnum ſit prius altero, quia quodlibet poteſt inueniri ſine altero. Aliquis enim eſt pater, quia non eſt innaſcibilis, vt eſt in hominibus. Et innnaſcibile poſſet alicui cõuenire ſine paternitate, ſicut ſi eſſet in diuinis vnum ſuppoſitũ abſolutũ, vnde intellectus vnius nõ ſupponit intellectũ alterius, propter quod non habent inter ſe aliquem ordinẽ prioris & poſterioris, tamen iſta vt cõueniunt diuinis inter ſe habent ordinẽ prioris & poſterioris. Paternitas enim hoc modo prior eſt innaſcibilitate, quia paternitas dicit primã relationem fundatã ſuper autoritatem principii vniuerſalis. Innaſcibilitas verò dicit priuationẽ eſſendi ab alio, per prius enim & eſſentialius conuenit vniuerſali principio eſſe principium primi producti, quã nõ eſſe ab alio. Et ideo paternitas eſt prior innaſcibilitate, & cùm dicis, ergo filiatio ſimiliter eſſet prior, concedatur. Et cùm ſubditur: Omne quod eſt poſterius filiatione eſt cõmunicabile filio, verum eſt in poſitiuis, non autem in negatiuis vel priuatiuis, quia negatio & priuatio non poſſunt cõmunicari, niſi ratio per quam ineſt ſubiecto ſit communicabilis: Et quia autoritas principii vniuerſalis ſuper quam fundatur innaſcibilitas non eſt communicabilis filio, ideo nec innaſcibilitas.

7 Quod dicitur tertiò ſi innaſcibilitas eſſet poſterior paternitate & filiatione, &c. Dicendum quòd innaſcibilitas nec eſt media inter filiationem & ſpirationẽ, nec eſt ſimul cum ſpiratione, nec poſterior eſt, quia etſi ipſa poſſit habere aliquem ordinem ad filiationẽ ratione paternitatis cum qua filiatio eſt ſimul, tamen nullum omnino ordinem habet ad ſpirationem actiuam vel paſſiuam.

8 Et ad illud quod quartò dicitur q̃ innaſcibilitas habet plus de ratione primi quàm paternitas. Dicendum quòd eſt falſum, quia ratio primi non conſiſtit in nõ eſſe ab alio. Tum quia ratio poſitiui totaliter conſiſtit in eo quod poſitiuum eſt. Primum autẽ dicit quid poſitiuum: Et ideo non eſſe ab alio nullo modo eſt intrinſecè de ratione primi. Tum quia ſi eſſet vnum tãtum, illud eſſet innaſcibile vel non ab alio, non tamen primũ. In quo ergo conſiſtit ratio primi: dicendum quòd cùm primum ſit nomen ordinis, Primũ eſt ex quo, vel poſt quod omnia alia ſunt. Et verũ eſt quod ad hoc ſequitur quòd à nullo ſit, ſed nõ eſt hoc intrinſecè de ratione primi, ſed eſt proprietas concomitans. Conſtat autem quòd paternitas quę eſt proprietas originis reſpectu alterius magis participat rationem primi iam dictam quàm innaſcibilitas. Et quòd dicitur vlterius, quòd Chriſtus dicitur primogenitus, &c. Dicendum quòd ſcriptura non ſemper ſeruat proprium modum loquendi. Et iterum licet non fuerit poſt ipſum Chriſtum alius à matre genitus, potuit tamen eſſe quantum fuit ex curſu naturæ. Et hoc minuit improprietatem modi loquendi.

9 AD RATIONES contrarię opinionis. Ad primam cõcedo totum vſq; ibi, innaſcibilitas dicit modum habendi eſſe, paternitas verò modum communicandi. Et iſtud eſt negandũ. Innaſcibilitas enim non dicit formaliter modũ habendi eſſe, ſed modum nõ habendi, paternitas verò modũ cõmunicãdi nõ dicit, ſed proprietatem perſonæ cõmunicantis. Sed vniuerſalitas principii dicit modum habendi eſſe, ſcilicet vt in fonte. Et ideo hæc ſecundum modũ intelligendi præcedit vtrunq;, ſcilicet paternitatem & innaſcibilitatem tanquam fundamentum vtriuſq;. Poſſet etiã dici quòd in abſolutis prius eſt habere eſſe & modum habendi, quàm cõmunicare eſſe & modum communicandi. Sed in his quæ cõſtituuntur in eſſe per communicare eſſe ſicut ſunt perſonæ diuinæ, quæ cõſtituuntur in eſſe perſonali per dare eſſe & accipere eſſe non eſt verum, ſed ſunt ſimul ſecundum intellectum verum habere eſſe & communicare eſſe modus habendi, & modus communicandi, vnde præter falſitatem minoris maior etiam non eſt vniuerſaliter vera.

10 Ad ſecundum dicendum per interemptionem minoris, quia innaſcibilitas nõ eſt paternitati ratio eſſendi. Ad probationem cùm dicitur ſicut ſe habet genitus ad non generare, ita genitus ad generare. Dicendum quòd falſum eſt, quia affirmatio poteſt eſſe cauſa negationis & non econuerſo, vnde eſſe genitum poteſt eſſe ratio nõ generandi. Ex eo enim quod eſt aliquid genitũ habet quòd non ſit vniuerſale principium, & per conſequens quòd non ſit pater, prout paternitas ſumitur in diuinis modo ſuperius dicto, ſed ingenitum inquantum huiuſmodi nullius affirmatiui eſt cauſa ſeu ratio, ſed ſolum negat eſſe ab alio. Et quòd dicitur poſtea filius, quia non ſpiratus ſpirat, ergo pater, quia non genitus generat. Dicendum quòd antecedens eſt falſum, filius enim ſpirat, quia habet virtutẽ ſpirandi, & non quia non eſt ſpiratus, oportet enim poſitiui eſſe cauſam poſitiuam & non negatiuam tantum.

11 Ad tertium dicẽdum quòd ſola poſitiua directè & formaliter importãt perfectionem. Et ideo inter poſitiua quæ Deo cõueniunt illa ſunt perfectiora quæ minus poſſunt cõmunicari creaturis, ſicut omnipotentia perfectior eſt quàm ſapientia. Si autem alterum ſit poſitiuum & nõ communicabile. Alterum verò priuatiuum & incommunicabile, non propter hoc illud negatiuum, quantum ad hoc quòd dicit formaliter, erit perfectius poſitiuo, quia negatio nullam perfectionem ponit, licet fortè aliquid ſupponat perfectius illo poſitiuo. Et hoc modo ingenitum vel innaſcibilitas ſupponit vniuerſalitatem principii quæ eſt incommunicabilis & aliquid perfectius vel quaſi perfectius ſecundum modum intelligẽdi quàm paternitas abſolutè dicta. Ipſa tamen innaſcibilitas quantum ad illud quòd dicit formaliter non eſt perfectior paternitate, ſed econuerſo. Itẽ cùm dicitur in minori, quòd paternitas eſt communicabilis: verum eſt ſecundum generalem rationem nominis, ſed prout eſt proprietas fundata ſuper autoritatem primi principii vniuerſalis non poteſt communicari ſicut nec innaſcibilitas.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum imago dicatur in diuinis eſſentialiter an perſonaliter.

Tho.1.q.35.ar.1.

POſtea quæritur de imagine, vtrum dicatur in diuinis eſſentialiter an perſonaliter. Et videtur quòd eſſentialiter, quia illud quod cõuenit tribus perſonis eſt eſſentiale, ſed eſſe imaginẽ conuenit tribus perſonis, ergo &c. minor probatur per illud quod dicitur Gen.1. Faciamus hominẽ ad imaginem & ſimilitudinẽ noſtram. Et Aug. dicit de fide ad Petrum, quòd vna eſt ſanctæ trinitatis diuinitas & imago ad quam factus eſt homo, quare &c.

2 IN CONTRARIVM eſt quod dicit Aug. quid eſt abſurdius quàm imaginem ad ſe dici? ergo dicitur relatiuè, ſed relatiua in diuinis ſunt perſonalia, ergo &c.

3 RESPONSIO. Videnda ſunt tria. Primum eſt quid ſit de ratione imaginis. Secundũ vtrum conueniat diuinis. Tertium an ſit proprium filii.

4 DE PRIMO dictum fuit ſuprà diſt.3.quæſt.1. ſcilicet quòd de ratione imaginis ſunt duo. Vnum eſt, quòd illud quod dicitur imago, ſit ſimile illi cuius eſt imago. Aliud eſt, quòd ab eo ſit productum effectiuè vel exemplariter, vt plenius deductum fuit prius.

7 QVANTVM ad ſecundum videtur eſſe dicendũ, quòd imago non cõueniat propriè diuinis, prout tamen conuenit dicitur perſonaliter & non eſſentialiter. Primũ patet, quia ſi eſſe imaginem conueniret diuinis propriè, aut conueniret Deo, reſpectu creaturæ, aut vni perſonæ diuinæ reſpectu alterius, non primo modo, quia imago eſt aliquid productum ad imitationem alterius cuius eſt imago, ſed nihil diuinum eſt productũ ad imitationem creaturæ, ſed potius econuerſo creatura producta eſt ad imitationem diuinæ naturæ, ergo Deus non eſt imago creaturæ, ſed potius creatura Dei eſt imago: veruntamen ſicut exẽplar vocamus quandoq; nomine exempli (quamuis impropriè) ſic illud cuius eſt imago vocamus quandoque nomine imaginis, & hoc modo ſumitur imago Gen.1. Et ab Auguſtino, lib. de fide ad Pertum in autoritate prius allegata.

6 Item nec vna perſona poteſt propriè eſſe imago alterius perſonę diuinæ, quia imago importat ſimilitudinẽ ad illud cuius eſt imago, vbi ergo nõ eſt propria ſimilitudo, ibi nõ eſt propriè imago, ſed in vna perſona reſpectu alterius nõ eſt propria ſimilitudo, ergo &c. probatio minoris, quia propria ſimilitudo nõ eſt inter perſonas diuinas quo ad relationes originis, quia ſecundũ Aug. quis de quo ſit non eſt æqualitatis aut ſimilitudinis. Sed oportet quòd attendatur ſecundũ eſſentiam acceptã ſub ratione quãtitatis vel virtualis vel perfectionalis, vt dictum fuit prius, vbi etiã dictum fuit quòd ſimilitudo propriè dicta differt ab identitate qua vnum numero dicitur idẽ ſibi ipſi quãtum ad duo, ſcilicet quantũ ad diſtinctionẽ extremorum, & quantum ad fundamentorũ diſtinctionẽ, quia in ſimilitudine propriè dicta prout reperitur in creaturis quæ ſunt nobis notiores, & quibus nomina imponimus primò eſt diſtinctio fundamentorum & extremorum. In identitate autem nihil horum diſtinguitur ſecundũ rem, propter quod vbi inuenitur vnum numero fundamentum cum diſtinctione extremorum ſicut in diuinis, ibi non eſt totalis identitas propter diſtinctionem extremorum, nec propriè ſimilitudo propter identitatem fundamenti, ſed eſt media cõuenientia inter identitatem & ſimilitudinem minor totali identitate, & maior ſimilitudine, patet ergo quòd vna perſona non eſt alii ſimilis propriè, ſed eſt pluſquam ſimilis, quia verè perſona vna eſt eadem cum alia in eſſentia, & per conſequens vna nõ eſt propriè imago alterius, quia vna non imitatur aliam in eſſentia cùm nunquã ſit propriè imitatio ſecũdum vnum & idem numero, accipiendo tamen imaginem & ſimilitudinem pro ſumma conuenientia in vna forma & natura, inuenitur in diuinis imago & ſimilitudo, quæ tamen eſt aliquid potius imagine vel ſimilitudine, & imago ſic accepta dicitur in diuinis ſolum perſonaliter. Quod ſic patet, quia imago eſt aliquid productum ad alterius imitationem, ſed eſſe productum non conuenit niſi perſonę, ergo &c. & ſic patet ſecundum.

d.19.q.1. num.6.

7 CIRCA tertium notãdum quòd eſſe imaginem conuenit tam filio quàm Spiritui ſancto, filio tamen magis competit per appropriationem. Primum patet, omne productũ in ſimilitudine & æqualitate ad alterũ eſt eius imago. In hoc enim conſiſtit ratio imaginis, ſed Spiritus ſanctus producitur in ſimilitudine & æqualitate ad patrẽ ſicut filius, ergo quilibet poteſt dici imago patris vnus ſicut alius. Et hoc ſic expreſſe dicit Damaſ. & doctores Græci. Secundum patet, ſcilicet quòd ſolus filius per appropriationem dicitur imago, quia etſi Spiritus ſanctus eſt ſimilis patri vt filius, tamen filius ex ipſa ratione nominis habet quòd ſit ſimilis patri. & quòd producatur in ſimilitudinem patris, dicitur enim filius, quia ſit vt ille. Spiritus autem ſanctus non hoc ex ratione ſui nominis habet, & de ſe patet, nec ex modo proceſſionis ſuę quum non procedat ex modo naturæ, qui eſt modus aſſimilationis in generatione profectorum, ſed per modum voluntatis. Per voluntatem autẽ producitur non quale eſt producens, ſed quale vult producere. Et ideo ſolus filius per quandam appropriationem dicitur imago, nõ autem Spiritus ſanctus. Et ſic loquitur ſcriptura de filio Col.1. quæ eſt imago inuiſibilis Dei. Et beatus Augu. de trin.6. qui dicit quòd ſolus filius eſt imago patris. *Th.ar.2.*

8 AD ARGVMENTA patet ſolutio ex iã dictis.

DISTINCTIO XXIX.

Sententia huius diſtinctionis in generali & ſpeciali.

EST præterea aliud nomen, &c. Superius Magiſter determinauit de innaſcibilitate quæ eſt proprietas perſonæ nõ perſonalis. Hic verò determinat de alia proprietate, ſcilicet de notione quæ non eſt proprietas perſonæ quia vni tantum perſonæ non conuenit nec proprietas perſonalis, quia nullã perſonam conſtituit, ſcilicet de cõmuni ſpiratione quæ deſignatur cũ dicitur pater & filius ſunt vnum principium Spiritus ſancti. Et diuiditur iſta pars in duas. Primò enim oſtendit quomodo nomẽ principii de Deo dicatur. Et quia Deus dicitur principiũ quandoq; ex tempore quandoq; ab æterno. Ideo ſecũdò oſtendit qualiter aliquid de Deo dici poteſt ex tempore. Secũda incipit, In princi.3o. diſt. ibi dicunt quędam. Prima eſt præſentis lectionis. Et diuiditur in duas, primò inquirit quot modis dicatur Deus eſſe principium. Secundò proſequitur diuiſionis partes. Secunda incipit ibi, Et pater ab æterno: Et diuiditur in duas. Primò oſtendit qualiter Deus dicatur principium creaturæ. Secũdò qualiter vna perſona dicatur principium alterius. Secũda ibi, Deinde in eodem. Hæc ſecunda diuiditur in duas. Primò oſtẽdit quòd pater dicitur eſſe principium filii, & pater & filius Spiritus ſancti eſſe principium, non tamen eſſentiale, ſed notionale. Secundò oſtendit qua notione pater dicatur eſſe principium filii, & pater & filius Spiritus ſancti ſint principium. Secunda incipit ibi, qua igitur notione, & hæc eſt diuiſio præſentis lectionis in generali.

2 IN SPECIALI ſic procedit Magiſter. Et proponit quòd principii nomen dicitur relatiuè in diuinis, importat enim relationem ad creaturas vel relationem perſonarum adinuicem. Deinde dicit quòd quælibet perſona & tota trinitas dicitur principium creaturarum & eorum quæ naturaliter eſſe habent, non autem peccatorum quæ naturam viciant, & hoc ratione creationis propter quam creationẽ relatio intelligitur inter Deum & creaturas. Sunt enim omnes perſonæ vnum principium reſpectu creaturæ. Et hoc ex tempore non ab æterno. Poſtea dicit quòd perſona eſt principium alterius, pater enim eſt principium filii, quia ipſum genuit, & pater & filius ſunt principium Spiritus ſancti, quia ab eis procedit. Sunt autem pater & filius vnum principium Spiritus ſancti, dicitur autem vna perſona principium alterius non ex tempore, ſed ab æterno: Non eſſentialiter, ſed notionaliter reſpectu alterius. Vltimò dicit qua notione vna perſona dicitur principium alterius, quia pater eadẽ notione eſt principium filii qua ipſe eſt pater, ſcilicet generatione actiua. Similiter pater & filius vna & eadẽ notione ſunt principium Spiritus ſancti, quia non prius procedit ab vna perſona, quàm ab alia. Illa autem notio non erat nominata tempore Magiſtri.

QVÆ-

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum perſona poſſit dici principium alterius.

Tho.1.q.33. ar.1.

CIrca hanc diſtinctionem quęritur primò vtrum vna perſona poſſit dici principium alterius. Et videtur quod non quia principium & cauſa idem ſunt, vt dicitur 5. metaphyſi. ſed vna perſona non eſt cauſa alterius, quia in diuinis nihil eſt cauſatum, igitur &c.

2 Item ſicut ideo conuenit eſſe principium ita & eſſe finem ſecundum illud Apoc.1. ego ſum alpha & o, principium & finis, ſed vna perſona non eſt finis alterius, ergo nec principium.

3 IN CONTRARIVM eſt quod dicit Aug.4. de trin. quòd pater eſt principium totius deitatis.

4 RESPONSIO. Videnda ſunt duo. Primum eſt an ratio principii reperiatur in diuinis reſpectu diuinorum. Secũdum eſt vtrum ratio principii ſit vniuoca cum dicitur pater eſt principium filii, & cùm dicitur ꝙ Deus eſt principium creaturarum.

5 QVANTVM ad primum ſciendũ quòd cùm voces ſint ſigna rerum, in diuinis autẽ eſt vnitas eſſentiæ & pluralitas perſonarũ, ideo cauenda ſunt nomina quę tollunt vnitatem eſſentiæ aut diuiſionẽ perſonarum. Quo ſuppoſito dicẽdum eſt ꝙ in diuinis eſt principiũ reſpectu diuinorum non autẽ cauſa. Primum patet, quia ſecũdum Philoſ. 5. metaphyſi. principium eſt vnde eſt aliquid, ſed in diuinis vna perſona eſt ab alia, ergo vna perſona eſt principium alterius. Secundum quia cauſa & cauſarũ diſtinguũtur per eſſentiã, ſed in diuinis nulla eſt diſtinctio per eſſentiam, ergo in diuinis non eſt cauſa neq; cauſatũ. minor de ſe patet. ſed maior probatur quia cauſa eſt ad cuius eſſe ſequitur aliud, vbi eſt ergo vera cauſa & verum cauſatum ibi eſt verè eſſe procedens & eſſe ſequens, vel ſaltem ſecundum naturam, quia eſſe effectus ſequitur ordine naturæ eſſe cauſæ, vt ratio cauſæ indicat, ſed vbi eſt vnitas eſſentiæ ibi non poteſt eſſe vnũ præcedens & aliud ſequens, quia eſſe abſolutum non eſt niſi vnum. Eſſe verò relata non præcedunt ſe aliquo modo, ſed ſunt ſimul natura & intellectu, igitur vbi eſt vnitas eſſentiæ ibi nõ poteſt eſſe propriè cauſa & cauſatum, ſed ſolum in diſtinctis per eſſentiam & hæc fuit maior, ergo ſequitur concluſio, & ſic patet primum principale.

6 QVANTVM ad ſecundum dicunt quidã quòd nomen principii dicitur vniuocè cùm dicimus ꝙ deus eſt principium creaturarũ, & cùm dicimus ꝙ vna perſona eſt principium alterius, quod probant ſic, illud quod nõ variat conceptum minus cõmunem neq; magis cõmunem. quæ enim ſunt vnus triangulus ſunt vna figura, ſed non econuerſo, vt patet ex. 5. meta. ca. de vno, ſed cauſa eſt minus cõmune quàm principiũ, nam omnis cauſa eſt principium, ſed non econuerſo, ergo quod non variat conceptum cauſæ nec principii, ſed cauſare in aliena natura & in propria nõ variat conceptũ cauſæ, nam cauſa vniuoca & æquiuoca pertinet ad idem genus cauſæ (& vniuocè) ſcilicet ad genus cauſæ efficientis, ergo principiare in natura ſua vt in diuinis & in aliena vt reſpectu creaturarum nõn variat conceptum principii quin ſit hincinde vniuocus.

7 Sed iſtud non valet, quia licet principiare in natura ſua vel aliena (dummodo vtraq; differunt ſecundum numerum) non variat rationem cauſæ vel principii: tamen principiare in natura ſua eadem ſecundum numerum & in aliena variat rationem principii variatione quæ eſt, ſecundum quid & ſimpliciter vt patebit.

8 Dicendum eſt ergo quòd nomen principii cùm dicitur Deus eſſe principiũ creaturarum, & cùm dicitur vnã perſonam eſſe principium alterius non dicitur vniuocè, quod patet ſic, potẽtia dicit abſolutè rationem principii, vt patet ex eius diffinitione quæ ponitur. 5. mataphy. quę eſt quòd potentia eſt principium tranſmutandi alterum & tranſmutãdi ab altero. Sic igitur eſt iudicandum de principio reſpectu diuinorum & reſpectu creaturarum ſicut de potentia generandi vel ſpirandi quæ eſt in diuinis reſpectu diuinorum, & de potentia creandi quę eſt in Deo reſpectu creaturarum. Sed potentia non dicitur vniuocè de potentia generãdi & potentia creandi. Alioquin potentia generandi contineretur ſub omnipotẽtia, ſicut potentia creandi, cuius oppoſitum oſtenſum fuit ſupra diſt. 20. quæſt. 1. ergo principium non dicitur vniuocè de potentia generandi, & ſpirandi quod eſt intrinſecè in diuinis reſpectu diuinorum & de principio creandi quod eſt reſpectu creaturarum, ſed dicitur analogicè ſecũdum prius & poſterius.

9 Cui autem competat ratio principii & potentię per prius, puto quod principio & potentiæ creandi. Cuius ratio eſt, quia ibi per prius inuenitur ratio potentiæ & principii productiui, vbi producitur per potẽtiam vel principium ſimpliciter aliud vel alterũ, ibi verò inuenitur per poſterius vbi producitur ſecundũ quid aliud vel alterum, quod patet ex duobus, ſcilicet ex eo quod ſimpliciter prędicedit ſecundum quid, & ex eo, quòd tam potentia, quàm *ſup. diſt. 7. q. 1.* principium productiuũ dicitur ad aliud (vt patet ex diffinitionibus eorũ) ſed in productione creaturarũ à Deo producitur ſimpliciter aliud per potentiã ſeu principiũ creandi (vt de ſe patet.) In productione verò perſonæ à perſona nõ producitur ſimpliciter aliud per principium ſeu potentiã generandi vel ſpirandi: ergo principium & potentia per prius dicuntur de principio & potentia creandi reſpectu creaturarum quàm de principio & potentia generandi vel ſpirandi reſpectu diuinorum.

10 Sed contra hoc videntur eſſe duo. Primum eſt, quia illa quæ ſonant perfectionem per prius conueniunt Deo quàm creaturis, perfectiones enim deriuantur à Deo in creaturas, & non ecõuerſo, ſed eſſe principium ſonat perfectionem: ergo per prius conuenit Deo quã creaturis: ergo principium in diuinis reſpectu diuinorũ per prius dicitur principium quàm reſpectu creaturarum. Secundò, quia eſſe principium reſpectu perſonæ reperitur in Deo ab æterno. Eſſe autem principium creaturæ cõuenit Deo ex tempore, ſed ea quæ conueniunt Deo ab æterno per prius conueniunt ei quam ea quæ conueniunt ei ex tempore ſicut æternitas præcedit tẽpus, ergo &c. Tertiò quia idem nomen cõpetens cauſę & effectui, per prius competit cauſæ quàm effectui, ſed principiatio in diuinis eſt cauſa principiationis creaturarum, ergo principium & principiatio per prius competit Deo reſpectu diuinorũ quàm reſpectu creaturarum.

11 Et dicendum ad primum quòd ratio non plus concludit niſi quòd ratio principii per prius & verius cõuenit Deo quã creaturis. Et iſtud verum eſt: quia per prius & verius dicitur Deus principium creaturarũ quàm vna creatura dicatur principium alterius creaturę, ſed ex hoc nõ debet concludi quòd vna perſona dicatur verius principium alterius perſonæ quàm Deus dicatur principium creaturæ, quia etſi principiũ verius dicatur de Deo quàm de creaturis, non tamen reſpectu diuinorum, quia ſi principium ſonat perfectionem vt arguitur, principiatum ſonat defectum qui nullo modo eſt in diuinis.

12 Ad aliud dicendum, quòd dato quòd perſona ſit à perſona ab æterno, creatura autem non ſit à Deo niſi ex tempore, non tamen ſequitur quòd principium verius & prius dicatur de perſona reſpectu perſonę, quã de Deo reſpectu creaturæ. Cuius ratio eſt, quia nos non quęrimus de priori & poſteriori ſecundum durationem, ſed ſecundum proprietatẽ participationis eius quòd importatur per nomẽ. Et iſto modo nihil prohibet quòd illud quod eſt poſterius duratione ſit prius participatione nominis, ſicut Sortes qui fuit heri verius & prius dicitur ens quàm motus cœli qui fuit à principio mundi. Similiter nihil prohibet quòd ratio principii verius (& ſic per prius) conueniat Deo ex tempore reſpectu creaturæ quàm conueniat vni perſonæ reſpectu alterius ab æterno.

13 Ad tertium dicendũ, quòd maior eſt falſa, ſanũ enim dicitur de medicina & de animali. Et calidum de ſole & igne ſicut de cauſa & effectu. Et tamen prius dicitur animal ſanum quàm medicina. Et ignis calidus quàm ſol, quia res nominis in eis verius inuenitur, minor etiam dubia eſt & fortè falſa: quia Deus eſt principiũ creaturarum ſecundum illud quod eſt commune perſonis, & eſſet in diuinis circunſcripta productione perſonarum.

14 AD PRIMVM argumentum in oppoſitum patet reſponſio, principium enim & cauſa ſunt idem ſicut ſuperius & inferius. Omnis enim cauſa eſt principium &

non econuerſo. Et ideo alicubi inuenitur ratio principii, vbi non inuenitur ratio cauſæ, vt in diuinis reſpectu diuinorum.

15 Ad ſecundã dicẽdum, quod nõ eſt ſimile de fine & de principio, quia principiũ dicit ſolum ordinẽ originis qui eſt in diuinis, ſed finis importat præeminentiã bonitatis quæ non eſt in diuinis reſpectu diuinorum, ſed ſolum reſpectu creaturarum, quarum Deus eſt principiũ & finis.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum pater & filius ſint vnum principium Spiritus ſancti.

Tho.1.q.36.ar.4.

SEcundò quęritur, vtrum pater & filius ſint vnũ principium Spi. ſancti. Et videtur ꝙ non, quia non poſſunt eſſe vnum principium, niſi ratione eſſentię vel proprietatis: non ratione eſſentiæ, quia eodem modo Spiritus ſanctus poſſet dici principium ſuiipſius cùm ſic vnum eſſentia cum patre & filio, nec ratione proprietatis puta communis ſpirationis, quia cùm proprietas ſit ſuppoſiti ſicut ſubiecti non videtur poſsibile quòd duorum ſuppoſitorum ſit vna numero proprietas.

2 Item ſi propter vnitatem proprietatis pater & filius dicãtur principium, per oppoſitũ vbi erunt plures proprietates realiter diſtinctæ ibi erunt plura principia, ſed in patre ſunt plures proprietates realiter differẽtes, ſcilicet paternitas, & ſpiratio actiua vt prius oſtenſum fuit, ergo pater poſſet dici plura principia, ſed hoc non dicimus, ergo nec aliud.

ſup. diſt. 13.q.2.

3 IN CONTRARIVM eſt quòd dicit Augu. 6. de trin. quòd pater & filius non ſunt duo principia Spiritus ſancti, ſed vnum.

4 RESPONSIO. Omne agens agit per aliquam formam, per quam eſt actu, & quę eſt ſibi ratio agendi. Et ideo omne productum cõparatur ad duo, ſcilicet ad agẽtem & ad formam etiam quæ eſt principium actionis. Et vtrunq; cenſetur nomine principii. Principiũ enim quandoq; vocatur ipſum agens teſtante philoſopho. 5. meta. quòd principatus & poteſtates principia dicuntur, & pater & mater dicuntur principia filii, forma etiã per quam agens agit dicitur principiũ, ſicut in eodem. 5. lib. dicitur quòd potentia eſt principium tranſmutãdi alterum. Ob hanc ergo nominis multiplicitatem oportet vario modo dicere. Si enim nomen principii accipiatur primo modo pro eo quòd agit, quum illud ſit ſuppoſitũ (pater autem & filius non ſunt vnum ſuppoſitũ, ſed plura) neceſſe eſt dicere ꝙ pater & filius ſint plura principia Spiritus ſancti, ſed quia agens magis propriè dicitur principiãs quàm principium, ideo licet cõmuniter dicatur quòd pater & filius ſint duo principiantes, vſus tamen cõmunis non recipit quòd dicantur duo principia. Si autẽ nomen principii ſumatur nõ pro agente, ſed pro eo quo agens agit, Sic propriè loquendo debet dici ꝙ in patre & filio eſt vnum principium quo ſpirant Spiritum ſanctũ & nihilominus verè dicitur quòd pater & filius ſunt vnum principiũ Spiritus ſancti, ſed non æquè propriè ſicut primum. Primum patet, quia principiũ quo pater & filius ſpirant Spiritum ſanctum eſt vis ſpiratiua, ſed illa eſt vnica in patre & in filio, ergo propriè dicitur quòd in patre & filio eſt vnum principium, quo ſpirant Spiritum ſanctum, minor patet, quia ſiue eſſentia ſiue relatio cõmunis ſpirationis ſit principium ſpirandi, vtraq; eſt vnica tantũ in patre & filio, & ideo propriè dicitur quòd in patre & filio eſt vnum principium quo ſpirant Spiritũ ſanctum, & hoc eſt ſecundum omnẽ conſuetudinẽ loquentium magis proprius modus loquendi quã ſi dicatur quòd pater & filius ſunt vnum principium Spiritus ſancti accipiẽdo principium pro eo quo ſpirãt. Cùm enim illud principiũ ſit vis ſpiratiua, nec dubium ſit quòd non æquè propriè dicitur ꝙ pater & filius ſunt vna vis ſpiratiua, ſicut dicitur ꝙ in ipſis eſt vna vis ſpiratiua, patet ꝙ ille modus loquendi deficit à proprietate alterius & nihilominus eſt verus, quia omne productum directius reſpicit principium quo agens agit quàm ſuppoſitũ quod agit, nam ſi diuerſæ ſunt formæ in vno ſuppoſito diuerſæ erunt actiones & effectus, nõ obſtante vnitate ſuppoſiti, vis autẽ ſpiratiua quæ eſt ratio producẽdi Spiritum ſanctũ eſt vna in patre & filio. ideo concedẽdum eſt patrem & filium eſſe vnum principium Spiritus ſancti nõ obſtante pluralitate ſuppoſitorũ propter vnitatẽ principii quo ſpirant, hæc tamen locutio deficit à proprietate primæ vt dictum eſt. Sub eodem ſenſu concedendũ eſt quòd pater & filius ſunt idẽ principium Spi. ſancti. Relatiuum enim facit de re ſecundã notitiam reſpectu eius quod ſignificat antecedens, ſed hæc pater & filius ſunt vnum principiũ Spi. ſan. antecedit ad hanc, pater & filius ſunt idem principium Spi. ſancti, ergo per ly idem, non ſignificatur identitas in ſuppoſitis vt quidam dixerunt, ſed in ratione principii quod eſt verum.

5 AD PRIMVM argumentum dicendum ꝙ pater & filius dicuntur vnum principiũ Spi. ſancti ratione vnius virtutis ſpiratiuæ exiſtentis in ambobus. Vis autẽ ſpiratiua vel eſt ſola eſſentia vt fœcunda ad producẽdum vnam perſonã tantum, quæ vt ſic non eſt in Spiritu ſan. vel eſt eſſentia cũ proprietate relatiua, vel ſola proprietas quæ eſt vna numero in patre & filio non obſtante pluralitate ſuppoſitorũ, quando enim ſuppoſita diſtinguuntur per naturas abſolutas impoſsibile eſt aliquid vnum numero abſolutum vel relatum eſſe in pluribus ſuppoſitis, vbi autẽ diſtinguuntur ſolum relationibus poſsibile eſt in diuerſis ſuppoſitis eſſe aliquid vnum numero non ſolum abſolutum, ſed relatum, exceptis duntaxat relationibus quibus diſtinguuntur: ſic autem eſt in diuinis.

6 Ad aliud dicunt quidã quòd licet pater & filius dicantur vnũ principiũ propter vnitatẽ virtutis ſpiratiuæ, pater tamen non dicitur duo principia, ex hoc ꝙ in ipſo eſt vis ſpiratiua & generatiua, quia implicaretur pluralitas ſuppoſitorũ in patre. Sed iſtud nõ valet, quia ſi dicendo patrem eſſe duo principia, implicatur pluralitas ſuppoſitorũ, ita dicendo patrẽ & filium eſſe vnum principiũ implicatur vnitas ſuppoſiti, quare ſi vnũ non dicitur nec aliud. Ideo dicunt alii ꝙ pater non poteſt dici duo principia, quia vis generatiua & ſpiratiua in patre non ſunt duo principia realiter diſtincta, quia potentia generandi & ſimiliter potẽtia ſpirandi dicit eſſentiã cũ proprietate, ergo cùm in patre nõ ſint duæ eſſentiæ cum duabus proprietatibus, non poſſumus dicere ꝙ illa ſint in patre duo principia, & multominus ꝙ pater ſit duo principia. Sed iſta reſponſio minus valet quàm prima, quia ſicut ſecundum iſtos vis generatiua includit eſſentiam & proprietatem ſic, & perſona, ſed per ſolam realẽ differentiam relationum dato quòd ſit vna numero eſſentia dicimus perſonas differre realiter, ergo ſimiliter ex ſola diuerſitate relationum non obſtante vnitate eſſentiæ debemus dicere has vires, ſcilicet vim ſpiratiuam & vim generatiuã differre realiter, & eſſe principia diuerſa.

7 Dicendum ergo aliter quòd ſi nomen principii accipiatur pro eo quod agit ſic pater eſt vnum principiũ, pater autem & filius ſunt duo principia. Si autẽ accipiatur principiũ pro eo quo agens, agit ſicut dictum eſt propriè loquendo debet dici quòd in patre & filio reſpectu Spi. ſancti eſt vnum principium ſcilicet vis ſpiratiua, in patre autem reſpectu filii & ſpiritus ſancti ſunt duo principia, ſcilicet vis generatiua & ſpiratiua, ſi tamen hæc includãt intrinſecè relationem. Si autem dicatur quòd pater & filius reſpectu Spiritus ſancti ſunt vnum principium verè dicitur, ſed deficit à proprietate alterius modi loquendi, & non video qualiter eodem modo nõ poſsit dici quòd pater ſit duo principia reſpectu filii & Spiritus ſancti, niſi teneretur alia opinio, ſcilicet quòd vis generatiua & ſpiratiua dicant ſolam eſſentiam intrinſecè, quia tunc vis generatiua & ſpiratiua non eſſent duo principia, ſed vnũ tantum quo producerentur filius & Spi. ſanctus ordine quodam propter quod ſortitur diuerſa nomina, vt plenè deductum fuit ſuprà diſtin. 7. Et tunc pater nullo modo poſſet dici plura principia qualitercunq; ſumeretur principium.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum pater & filius poſsint dici plures ſpiratores.

Non eſt ſpecialis apud Thomam, ſed tractatur. 1. q. 36. art. 4. ad vltimum.

TErtiò quæritur vtrum pater & filius poſsint dici plures ſpiratores. Et videtur quòd non, quia ſicut omnes perſonæ conueniunt in actu cauſandi, ita pater & filius

filius in actu ſpirandi, ſed tres perſonæ nō dicuntur tres creatores, ſed vnus creator: ergo pater & filius nō debent dici duo ſpiratores, ſed vnus ſpirator.

2 Item ſi vnum relatiuorum dicitur multipliciter ita & reliquum, ſed ſpirator & ſpiratus dicuntur correlatiuè, ergo ſi dicuntur plures ſpiratores, dicentur plures ſpirati: ſed iſtud non eſt verum, ergo nec illud.

3 IN CONTRARIVM eſt quod dicit Hilar. 2. de trin. cap. 2. Spiritum ſanctum ab autoribus eſſe confitendum eſt, & eadem ratione à ſpiratoribus. Nō enim eſt à patre & filio alia actione quā ſpiratione. Item quicunq; ſpirant ſunt ſpiratores & ſpirantes (omne enim verbum reſoluitur in verbum ſubſtātiuum, & ſuum participium & nomen verbale) ſed pater & filius ſpirant, ergo poſſunt dici ſpirantes & ſpiratores.

4 RESPONSIO. Hæc quæſtio non eſt de re, ſed de modo loquendi. Et quia loquendū eſt vt plures, ideo quilibet modus dicendi cum probabilitate dictus tollerandus eſt. Dicunt ergo quidā quòd pater & filius debēt dici vnus ſpirator, quorum motiuum eſt, quia hæc eſt differentia inter nomina adiectiua & ſubſtantiua, quia cùm nomen adiectiuum dicat rem ſuam in adiacentia ad alterum trahit numerum ab his quibus adiacet, eſto quòd forma per ipſum importata nō plurificetur, ſubſtātiuum autem quum nō dicat rem ſuam vt alteri adiacentē, non trahit ab altero numerum niſi ex ſola plurificatione formæ importatæ per ipſum vt dictum fuit diſt. 9. Ex hoc ſic arguitur, ſubſtantiuum non plurificatur niſi forma vel res importata per ipſum plurificetur, ſed ſpirator eſt ſubſtantiuum, & res importata per ipſum non plurificatur. Eſt enim tantum vnus actus ſpirandi quod nominaliter importatur per nomen ſpiratoris: ergo nullo modo poſſunt dici ſpiratores plures.

5 Secundum iſtum modum reſpondetur ad rationes in oppoſitum ad autoritatem Hilarii, quòd Hilarius locutus eſt exceſſiuè accipiens ſubſtantiuum pro adiectiuo. Ad aliud dicendum quòd quicunq; ſpirant ſunt ſpirātes, non dicuntur tamen ſpiratores: licet enim verbum reſoluatur per ſuum participium & in nomen verbale, tamen in participium reſoluitur ſecundum eundem numerum, quia vtrunq; tam verbum quàm participium eſt adiectiuum, ſed in nomē verbale quando eſt ſubſtantiuum non oportet quòd reſoluatur ſecundum eundem numerum, niſi res importata per vtrunq; plurificetur, quod nō eſt in propoſito. Et ideo pater & filius dicuntur duo ſpirantes, non autem duo ſpiratores.

6 Alius modus dicēdi eſt, quòd pater & filius poſſunt dici duo ſpiratores. Et iſti de modo prædicādi adiectiuorum nominum dicunt ſicut alii. De ſubſtantiuis autē probabiliter diſtinguunt hoc modo, quòd nomina ſubſtantiua aut ſignificant in abſtracto aut in cōcreto. Si in abſtracto tunc nunquā prædicantur pluraliter niſi res importata per ea plurificetur, quia talia rem ſuam importāt abſq; habitudine ad ſuppoſita. Si in concreto, hoc poteſt eſſe dupliciter, quia vel illud coucretum eſt nomen ſubſtantiæ, vt homo, aſinus & huiuſmodi: & in his eſt idem quod in abſtractis, quia in his fortè ſuppoſitum importatum per concretum, & natura per abſtractum, ſunt idem. Et ideo vnum non dicitur pluraliter quin pluraliter dicatur reliquum, vnde nō ſunt plures homines niſi ſint plures humanitates. Vel illud cōcretum eſt nomen actus, ſicut nomen verbale, vt doctor, curſor, & ſimilia. Et quia actus intelligitur vt egrediens à ſuppoſito, ideo tale nomen ſemper prędicatur de pluribus ſuppoſitis pluraliter, ſicut verbum & ſuum participiū. Pro hac opinione eſt ratio & exemplum. Ratio, quia omne nomē verbale degenerat in adiectiuum. Et ideo ſequitur modū prædicandi adiectiuorum. Quod autem degeneret in adiectiuū, patet, ex hoc quòd verè ſubſtantiua nunquam propriè ſibi inuicem coniunguntur ex eadē parte enunciationis ſine coniunctione media. Nō enim bene dicitur Sortes Plato currunt, ſed Sortes & Plato currunt. Et idem eſt in omnibus. Nomina autem adiectiua abſq; coniunctione addūtur ſubſtantiuis, vt dicendo Sortes muſicus. Nunc autem nomina verbalia adduntur ſubſtantiuis verè ſine coniunctione media, vt dicendo Petrus ſcriptor venit & inconuenienter valde interponeretur coniunctio dicendo Petrus & ſcriptor venit, referendo ad idem ſuppoſitum. Et ideo nomina verbalia induunt modum adiectiuorū. Et ideo non eſt mirum ſi ſemper de pluribus ſuppoſitis prædicētur pluraliter more adiectiuorum. Exemplum eſt ad hoc, quia pluribus ducentibus nauem vnus eſt actus quo nauis ducitur ſcilicet motus eius, & tamen plures dicuntur eſſe ductores ſicut plures ducentes, ergo ſimiliter pluribus ſpirantibus Spiritum ſanctum licet ſit tamen vnus actus quo ſpiratur, poſſunt tamen dici plures ſpirantes & plures ſpiratores.

7 Iſtud tamen non eſt omnino ſimile, quia licet ſit tātum vnus motus nauis, tamē virtutes pluriū ducentium nauem ſunt plures & non vna. In propoſito autem non ſolum actus ſpirandi eſt vnus imò virtus ſpiratiua in pluribus ſpirantibus eſt vnica propter quod magis poſſunt dici plures ductores nauis quā pater & filius poſſint dici plures ſpiratores Spiritus ſancti.

8 SECVNDVM hunc modum reſpondetur ad rationes in oppoſitū. Ad primam cùm dicitur quod omnes perſonæ cōueniunt in vno actu creādi, ideo dicitur vnus creator & non plures creatores. Dicendum quòd non eſt omnino ſimile quod adducitur pro ſimili, quia ſi poneremus vnum ſuppoſitū abſolutum in diuinis ſicut ponunt Iudæi & Gentiles adhuc ei cōpeteret creare. Et ideo creatio non ſolū egreditur ab omnibus perſonis vt ſunt vnū ſed omnino videtur eſſe extra rationē actus creādi quod ſit à pluribus perſonis, ſed actus ſpirandi, licet ſit à patre & filio vt ſunt vnum in ſpiratiua potentia, tamen neceſſario ſupponit pluralitatem illorum qua non poſita nullo modo eſſet iſte actus in diuinis vt probatū fuit ſupra, d.u.q.2. propter quod magis conuenit dicere quòd pater & filius ſint plures ſpiratores quàm quòd pater & filius & Spiritus ſanctus ſint plures creatores.

9 Ad aliud dicendum quòd ſi vnum relatiuorum dicitur multipliciter multiplicitate rationum ſpecificarum oportet alterum multipliciter dici. Si autē vnum plurificetur ſecundum numerum ſolum non oportet alterum multiplicari ſimiliter, vnus enim pater refertur ad multos filios. Similiter in propoſito vnus ſpiritus poteſt referri ad plures ſpiratores, quia illa pluralitas eſt ſolum ſecundum numerum ſuppoſitorum, & non ſolum ſecundum diuerſitatem ſpecificam relationum, imò nec ſecundum numerum relationum, quia vna ſola relatio eſt in patre & filio per quam referuntur ad Spiritum ſanctum, ſicut ſpiratores ad ſpiratum, ideo non valet.

DISTINCTIO XXX.

Sententia in generali & ſpeciali.

SVnt enim quędam, &c. Superius determinauit Magiſter quomodo diuinæ perſonæ ſint principium creaturarum. Hic verò determinare intendit de his quę de Deo dicuntur ex tempore. Vnde iſta pars diuiditur in duas. Primò determinat ſuum intentum. Secundò incidentaliter ſoluit quandam quęſtionem ſuperius dictam, ibi, poteſt hic ſolui. Prima diuiditur in tres. Primò oſtēdit quædam de Deo dici ex tempore. Secundò oſtendit modum quo de Deo dicuntur. Tertiò declaratum includit. Secunda ibi, Quomodo ergo obtinebit. Tertia ibi, Ex his apertè oſtenditur. Prima diuiditur in tres. Primò proponit intentum. Secundò circa hoc mouet obiectionē. Tertiò ſoluit. Secunda ibi, Sed hic aliquis diceret. Tertia ibi, adduci poteſt. Hæc eſt ſententia lectionis in generali.

2 IN SPECIALI verò ſic procedit. Et proponit quòd quædam temporaliter & relatiuè, & ſecundum accidens de Deo dicuntur non ſecundū accidens quòd ſit in Deo, ſed quod eſt in creaturis vt creator, refugium, dominus, & ſimilia. Non enim Deus poteſt ab æterno eſſe dominus, quia ſeruum non ſemper habuit, ſed cœpit habere ex tempore. Poſtea obiicit quòd non videtur ex quo tempore cœperit eſſe Deus, cum Deus ſit dominus temporis quòd non eſſe cœpit in tēpore nec ex tempore. Ad quòd reſpondet quòd dominus tēporis cœpit eſſe Deus quādo cœpit tempus eſſe, vnde ſicut tēpus non cœpit eſſe in tempore vel ex tempore, ita nec Deus dicitur dominus temporis vel in tempore vel ex tempore. Poſtea declarat modum qualiter iſta de Deo dicuntur, & dicit quòd Deus

poteſt ex noua relatione referri ad creaturã ſine ſui mutatione, quia ipſa relatio eſt realis in creatura, ſed tãtum appellatio relatiua eſt in diuinis reſpectu creaturarũ, & ponit exẽplum, ſicut nummus ſine ſui mutatione fit precium, ita Deus ſine ſui mutatione fit creator. Poſtea concludit propoſitum dicens, Ex dictis manifeſtum eſt quòd hæc quæ dicuntur de Deo ex tempore dicuntur ſine ſui mutatione & ſine aliquo accidente ſibi aduenięte & ſine aliqua reali habitudine. vnde ſolum nomen relatiuũ eſt. Vltimò ſoluit quæſtionem quam ſuprà reliquerat inſolutam, ſcilicet quo modo Spiritus ſanctus datus à ſe poſſit referri ad ſe, & reſpondet quòd cum Spiritus ſanctus dicitur datus vel miſſus à ſe relatiuè dicitur ad eum cui datur, & eſt relatio ſecundum nomen & nõ ſecundum eſſe, ſed ſic eſt mutatio in illo cui datur nulla mutatione facta in dante. Et in hoc &c.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum aliquid dicatur de Deo ex tempore.

Tho. 1. q. 13. ar. 7.

CIrca diſtinctionem iſtam quæruntur duo. Primum eſt vtrum aliquid dicatur de Deo ex tempore. Et videtur quòd non, quia voces ſunt ſigna rerum, ſed in Deo nihil eſt ex tempore, ſed totum ab æterno, ergo nullum nomen poteſt dici de Deo ex tempore.

2 Item de re temporali nihil poteſt dici ab æterno, vt videtur, ergo de re æterna nihil poteſt dici ex tempore, ſed Deus eſt æternus, ergo &c.

3 Item ſi aliquid diceretur de Deo ex tempore aut diceretur neceſſario aut contingenter, non neceſſario, quia quæ neceſſario inſunt ſemper inſunt. Quæ autẽ ex tempore inſunt, nõ ſemper infuerunt. Nec contingẽter, quia quæ contingenter inſunt, inſunt per accidens, in Deo autem nullum eſt accidens, quare &c.

4 IN CONTRARIVM eſt Augu. & Magiſter in litera.

5 RESPONSIO. eorum quæ prædicantur de aliquo quædam dicuntur abſolutè, quædam relatiuè: Dicendum eſt ergo quòd nihil abſolutè dictum prædicatur de Deo ex tempore, ſed aliqua quæ relatiuè dicuntur, prædicantur de Deo ex tempore. Primum patet ſic, omne quòd dicitur de Deo abſolutè dicitur de Deo eſſentialiter, ſicut homo de Sorte, & animal de homine: Cuius ratio eſt, quia prædicata omnia diuina vertuntur in ſubſtantiam excepta relatione ſecundum omnes doctores, ſed prædicatum eſſentiale ſemper dicitur de re (& vt dicatur ſine calumnia ſaltem re exiſtente) ergo omnia abſoluta dicta de Deo ſemper & ab æterno dicuntur de eo, ergo non ex tempore ſolum vt nũc loquimur. Item nullũ abſolutum poteſt de nouo aduenire alicui ſine eius mutatione, ſed Deo repugnat omnis mutatio, ergo nihil abſolutum poteſt deo conuenire de nouo ſiue ex tempore, minor patet de ſe. probatio maioris per Philoſophum. 5. phyſ. qui attribuit ſolum relationibus quòd poſſint alicui aduenire de nouo nulla facta mutatione in ipſo, abſoluto ergo nullo modo adueniunt alicui de nouo, niſi per mutationem factam in ipſo, mutatio autem non poteſt cõuenire Deo, ergo &c. & ſic patet primum.

6 Secundum patet ſic. Omnis relatio vel relatiua denominatio requirit duo extrema ſecundum rem vel ſecundum rationem, natura enim relationis eſt quòd ſit inter duo, vel accepta vt duo, vbi ergo alteri relatiuorum competit ſolum referri ex tempore, oportet quòd ſuo correlatiuo competat ſolum referri ex tempore. Aliàs eſſet dare relationem quæ nõ haberet niſi vnum extremum. Nunc eſt ita quòd aliqua nomina relationem importantia creaturæ ad Deum conueniunt creaturæ ex tempore, vt eſſe ſaluum, eſſe creatum, ergo nomina prædictis correſpondentia conueniunt Deo ſolum ex tempore, vt eſſe dominum, eſſe creantem, & ſimilia.

7 AD PRIMVM argumentum dicitur ꝙ voces abſolutæ ſignificant res quæ ſunt in Deo, vt bonus, ſapiens, & huiuſmodi, & tales non dicuntur de deo ex tempore. Voces autem relatiuæ non ſignificant res in Deo exiſtentes, ſed habitudines eius ad creaturas, habitudines dico non rei, ſed rationis, vt patebit poſtea, & tales poſſent dici de Deo ex tempore, quia nõ ponunt aliquid reale in ipſo.

8 Ad ſecundũ dicendum ꝙ de re tẽporali bene prędicatur vel poteſt aliquid prædicari ab æterno, illud, ſcilicet, ꝙ dicit relationem rationis ſicut eſſe intellectum, vnde creatura fuit ab æterno intellecta Deo: Similiter ea quæ dicunt relationẽ rationis poſſunt ex tẽpore dici de Deo.

9 Ad tertium dicitur ꝙ accidẽs dicitur dupliciter. Vno modo prout dicit naturã condiuiſam ſubſtantiæ, & ſic nihil dicitur de Deo per accidens. Alio modo dicitur accidens quod conuenit alicui per aliud: & hoc modo nihil prohibet quin deo cõueniat per accidẽs, hoc eſt, per aliud aliqua habitudo rationis. Ex hoc enim ꝙ deus intelligitur vt terminus habitudinis realis creaturæ ad ipſum cõſurgit ſecundum noſtrum modum intelligendi quædam habitudo ſaltem rationis Dei ad creaturam.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum in creaturis relatio differat realiter à ſuo fundamento.

Non eſt ſpecialis hæc quæſtio apud Thomam, ſed tractatur vniuerſaliter de omni relatione à Caietano. 1. q. 28. ar. 2.

SEcundò quæritur de realitate relationũ quę dicuntur de Deo ex tempore. Et quæritur primò vtrum in creaturis relatio differat realiter à ſuo fundamento, & ſecundò quæritur, vtrum relationes Dei ad creaturas quę conueniunt ei ex tempore ſint reales. Ad primum ſic proceditur. Et arguitur quòd relatio non ſit alia res à ſuo fundamento ſic. Quæcunq; differunt realiter in eodem ſupoſito faciunt compoſitionem, ſed relatio cum ſuo fundamento non facit compoſitionem, ergo non differt realiter à ſuo fundamẽto, maior videtur manifeſta, quia rei ad rem videtur eſſe realis compoſitio. Minor ſimiliter patet, quia album ſimile alteri albo nõ eſt cõpoſitius quàm ſi album eſſet ſolum.

2 Item illud ꝙ aduenit alicui de nouo ſine eius mutatione nõ differt ab eo realiter, ſed relatio aduenit ſuo fundamento ſine eius mutatione, vt dicitur. 5. phyſ. ergo nõ eſt alia res. maior probatur, quia noua res nõ poteſt aduenire alicui niſi per nouam actionẽ, noua autem actio facit nouam mutationem circa ſubiectum, quare, &c.

3 IN CONTRARIVM arguitur ſic, quę differũt primis differẽtiis entis realis ſunt diuerſæ res, ſed fundamentum & relatio differunt primis differentiis entis, ſcilicet per abſolutum & reſpectum, ergo ſunt res diuerſæ.

4 RESPONSIO. Circa quæſtionem iſtam procedetur ſic, quia primò ponentur aliorum opiniones. Secũdò declarabitur veritas quæſtionis.

5 QVANTVM ad primũ ſunt duæ opiniones. Vna eſt ꝙ relatio & ſuum fundamentũ differunt realiter, ſicut diuerſæ res facientes veram compoſitionẽ in ſuo fundamento relato, ita ꝙ ſimilitudo fundata in albedine, facit compoſitionẽ cum ea in ipſo ſimili, ꝙ ſint diuerſę res probatur tripliciter. Primò ſic, Diuiſio entis extra animã eſt in diuerſas res extra animam, ſed diuiſio entis in ſubſtantiam, quantitatẽ, qualitatem, relationẽ, eſt huiuſmodi vt patet in. 6. & 7. metaphy. ergo relatio dicit diuerſam rem à quantitate & qualitate in quibus fundatur. Secũdò ſic, relatio circũſcripto fundamẽto eſt, aut ergo eſt ens reale aut non, ſi ſic habetur propoſitũ, ſcilicet quòd dicit aliam realitatem à fundamento, ſi non tunc relatio circunſcripto fundamento eſt nihil vel ens rationis, ſed in nullum illorum diuitur ens reale, ergo ens reale non diuidetur in relationem & alia prædicamenta quod eſt falſum. Tertiò ſic, nulla res accidit ſibiipſi, ſed relatio accidit ſuo fundamento, alioquin fundamentum non poſſet eſſe ſine relatione, puta albedo ſine ſimilitudine, quòd falſum eſt, ergo relatio eſt alia res à fundamento.

6 Quòd autem illa duo faciant compoſitionem in relato, probatur ſic, Diuerſæ eſſentiæ vel qualeſcunq; diuerſæ res, non poſſunt facere vnum niſi per compoſitionem, ſed relatio & fundamentum ſuum ſunt diuerſæ eſſentię, vel ſaltem diuerſæ res, ergo faciunt compoſitionem in ſubiecto. Addunt tamẽ iſti quòd relatio poteſt alicui aduenire de nouo nulla facta mutatione in ipſo ſecundum aliquid abſolutum, ſed ſolum in alio, vt patet de albo. Si enim ſit ſolum ad nihil refertur relatione ſimilitudinis. Si autem de nouo aliud fiat album, ipſum quidem mutabi

tabitur ſecundum duo, ſcilicet ſecundum albedinem, & ſecundum ſimilitudinem, ſed primum album mutabitur ſolum ſecũdum vnum, ſcilicet ſecundũ ſimilitudinem acquirendo reſpectum relatiuum quem prius nõ habebat: Et hoc videtur innuere Simplicius ſuper librum prædicamentorum, vbi dicit ꝙ illud quod eſt ad alterum eſt quodammodo in diuerſis, vel diuerſa exigit. Et ideo generatio & corruptio illorum adhærẽt illis ad quæ aliquo modo ſe habent: Et quanuis ipſa ſecundũ ſe nihil patiantur, aliis tamen mutatis cõmutantur. Eſt ergo intentio iſtorum, quòd relatio differt realiter à ſuo fundamento, & facit cum eo compoſitionem, & nihilominus poteſt alicui aduenire ex alterius mutatione.

7 Iſtam opinionem nõ credo eſſe veram, maximè quãtum ad hoc quod dicitur ꝙ relatio facit compoſitionem cum ſuo fundamento, & quod poteſt aduenire alicui ex alterius mutatione, quod patet ſic, quia ſi relatio (faciens compoſitionẽ cum ſuo fundamento ſecundũ iſtos) poteſt aduenire alicui ex alterius mutatione, aut hoc eſſet ex ſola alterius mutatione, aut cum mutatione illius cui aduenit noua relatio. Nõ ex ſola mutatione alterius propter duo. Primum eſt quòd ſicut diſtinctorũ ſuppoſitorũ ſunt diſtinctæ actiones, ita & diſtinctę paſſiones, ſeu receptiones, ſed duo ſuppoſita diſtincta ſic habẽt diſtinctas actiones, quòd ex actione vnius aliud nullo modo eſt agens ſecundum aliquid abſolutum, vel ſecundum aliquid reſpectiuum, ergo ſimiliter ex hoc quod patitur, recipit vel mutatur, aliud nullo modo recipit aliquid abſolutũ vel relatum, vel qualitercunq; patitur ſeu mutatur. Secũdum eſt, quòd omne illud quod ſe habet aliter nunc quã prius eſt verè mutatum in ſe, ſed omne quod recipit aliud realiter à ſe differens, & faciens cum eo compoſitionẽ ſe habet aliter nunc quã prius, ergo verè eſt mutatum in ſe, & non ſolum alterum, maior patet ex diffinitione mutationis, quia mutatio eſt per quã aliquid ſe habet nunc aliter quàm prius, minor patet ex ipſa ratione terminorũ, quia quod eſt prius ſimplex, & deinde cum altero cõpoſitum ſe habet nunc aliter quàm prius. Item nec ex mutatione alterius cum mutatione illius quod recipit relationẽ propter duo. Primum eſt, quia ſi ſit aliqua mutatio per quam aliquid ſit album, & per quam aliquid exiſtens prius album ſit ei ſimile recipiendo relationẽ ſimilitudinis, tunc iſta ſecunda actio terminatur per ſe & immediatè ad relationem, quod eſt contra Philoſophum. 5. Phyſic. Secundum eſt, quòd agens & paſſum oportet prius eſſe approximata ſaltem ordine naturę quàm vnum agat in alterum. Sed agẽs quod facit aliquid album vltra mare nullo modo eſt approximatum albo prius exiſtenti circa mare, ergo ſatis mirum eſt, imò improbabile dicere, ꝙ tale agens aliquam actionem habeat circa tale paſſum imprimẽdo aliquid non ſolum faciens compoſitionem cum eo, ſed qualitercunq; realiter diuerſum.

8 Item ſi relatio ſimilitudinis faciet compoſitionem in albo reſpectu alterius albi eadem ratione, relatio diſſimilitudinis eiuſdem albi ad nigrum faciet cõpoſitionem cum eodem, & relatio eius ad ſuam cauſam ſimiliter faciat nouam compoſitionem cum eo & relatio eius ad viſum vt agens ad paſſum, & ſic de quaſi infinitis relationibus, quæ poſſunt in eodem fundari, quod videtur magnum inconueniens, quare &c. Ad rationes iſtius opinionis patebit ſolutio inferius.

9 Alia opinio eſt, quòd relatio differt à ſuo fundamẽto realiter, & tamen non facit compoſitionẽ cum ipſo, quia illud per quod relatio differt à ſuo fundamento nihil ponit in eodẽ ſubiecto cum fundamento, quod declarãt ſic, relatio enim, vt dicunt, importat duo, vnũ in recto quod ponit in ſuo ſubiecto, & aliud in obliquo, ſcilicet terminum ad quem. Verbi gratia paternitas quæ eſt relatio patris ad filium importat aliquid in recto quod eſt in patre ſubiectiuè: importat etiam filiũ vt terminum ad quẽ eſt. Et vtrunque eſt de ratione relationis, ꝙ enim illud quod ponit in ſubiecto quod refertur per eã ſit de ratione eius patet. quia ſicut qualitas eſt formaliter qua quales dicimur, ita relatio eſt qua habens eam formaliter refertur, ſed hoc nõ eſſet niſi includeret in ſua ratione illud quod ponit in ſubiecto quod refertur, quare &c. Quòd autem includat in ſua ratione terminũ patet dupliciter: Primò, quia illud quo remoto relatio nõ remanet, nec in re, nec in intellectu includitur in ratione relationis, ſed terminus eſt huiuſmodi, ergo &c. ma. patet, quia vnumquodq; poteſt ſaltem manere in intellectu ſine eo quod nõ eſt de ratione eius. Etiam minor patet quia ablato termino ad quem relatio non manet nec in re nec in intellectu quare &c. Secundò quia relatio nõ conſiſtit in ad aliquid aliud ſe habere, ſed illud aliquid ad quod ſe habet eſt terminus ad quem, ergo &c. Dicit ergo iſta poſitio ꝙ relatio quantum ad hoc quod dicit in recto, & ponit in ſuo ſubiecto non dicit aliã rem à ſuo fundamẽto ſed dicit eandẽ rem tamen ſub alia ratione. Sed quantũ ad terminum ad quẽ eſt, dicit aliam rem à ſuo fundamento & per conſequens relatio non facit compoſitionem cum fundamento ſuo, quia non includit aliam rem niſi terminũ ad quem eſt in eodem ſubiecto cum fundamento. Et iſta probantur ratione vnica quæ talis eſt. Relatio non differt à ſuo fundamento niſi per terminũ ad quem, quem importat, ſed relatio non ponit terminum ad quẽ in ſuo ſubiecto in quo eſt ſuum fundamentum, ergo relatio non ponit aliquid diuerſum in ſuo ſubiecto à ſuo fundamẽto. Maior patet, quia relatio non differt à ſuo fundamento niſi per illud per quod differt ab abſoluto, ſed relatio nõ differt ab abſoluto niſi per hoc ꝙ importat terminum ad quem, ergo &c. Differt ergo relatio à ſuo fundamento realiter, quia includit terminum ad quem, quem non includit fundamentum, ſed non facit compoſitionem cum eo, quia non ponit teminum in eodem ſubiecto cum fundamẽto, nec aliquam aliam realitatem, & vt ſic non differt à ſuo fundamento, ſed ſolum ratione termini ad quem.

10 Contra poſitionẽ iſtam arguitnr dupliciter. Primò quia nõ videtur ire ad intellectũ quæſtionis, quia quęſtio eſt de reali differẽtia vel reali identitate relationis, & ſui fundamenti quæ eſt quæſtio metaphyſica, & nõ de differentia nominũ quæ eſt quæſtio grãmaticalis, ſed res abſoluta vel relatio in ſuo eſſe reali non habet rectũ vel obliquum, ſed ſolũ voces ſignificatiuæ quæ pertinẽt ad grammaticum, ergo ad quæſtionẽ de identitate vel diuerſitate rerum ſecundum ſuam realitatem non eſt reſpondẽdum per diſtinctionem inter rectum & obliquum.

11 Secundò arguitur ad rem dimittendo nomina ſic, aut relatio eſt aliqua realis entitas, aut nulla, ſi nulla tũc non eſt prædicamentum, quia ſecundũ iſtos ens reale diuiditur in decem prędicamenta tanquã in decem realitates. Si verò ſit aliqua realitas aut eſt realitas ſui fundamẽti præciſè, aut ſui termini præciſè: aut realitas vtriuſq; formaliter & quidditatiuè, aut eſt habitudo metaphyſica differẽs ab vtroq; realiter. Si primũ dicatur ſcilicet quòd relatio ſit præciſè realitas fundamenti ſequuntur duo inconuenientia contra eos. Primum eſt quod relatio non erit eſſentialiter reſpectus, quia illud quod eſt eſſentialiter abſolutũ non eſt eſſentialiter reſpectus, ſed ſi relatio ſit præciſè realitas ſui fundamenti, ipſa eſt præciſè, & formaliter, & eſſentialiter abſolutum quoddã ſicut & ſuum fundamentum, ergo ipſa non erit eſſentialiter & formaliter reſpectus, quod videtur magnum inconueniens & cõtra diffinitionem eius eſſe, quia relationis ratio eſt eſſe ad aliud, ratio autẽ abſoluti nõ eſt eſſe ad aliud, ſed ad ſe. Secundum eſt, quia ſi relatio eſt eſſe præciſè idem quod ſuum fundamentum, ſequitur quòd ipſa & ſuum fundamentum ſint formaliter vnum prædicatum, quod ſimiliter eſt inconueniens.

12 Si dicatur quòd nõ imò eſſent diuerſa prædicata ratione cõnotati quia relatio connotat terminũ ad quem, quem non connotat fundamentũ. Contra, quia licet nomen ſimilitudinis cõnotet aliquid in Sorte quod nõ connotat nomen albedinis tamẽ ſi eadẽ res eſt præciſè & formaliter albedo & ſimilitudo impoſſibile eſt ꝙ illa vna res cõnotet terminum & ſic ſit relatio, & nõ connotet & ſic ſit fundamentum, quia impoſſibile eſt ꝙ eidem rei reſpectu eiuſdem conueniant ſimul connotare vel exigere aliquid, & non connotare & nõ exigere illud niſi eidem rei reſpectu eiuſdem conueniant contradictoria realiter quod eſt impoſſibile. Et confirmatur, quia eidẽ nominì non poteſt conuenire ſimul connotare aliquid & nõ connotare ſignificatiuè, ergo eidem rei nõ poteſt conuenire ſimul connotare, vel exigere aliquã rem & nõ connotare

vel exigere eandem realiter. Et quòd dicunt aliqui quòd ex parte rei eſt iſta connotatio, quia aliud eſt exiſtere ſecundum ſe, & aliud coexiſtere alteri, & ex parte rei aliud requiritur ad verificādum aliquid coexiſtere alteri quod non requiritur ad verificādum ipſum exiſtere in ſe. Non valet quia licet nomē coexiſtentiæ, cōnotat aliquid quod non connotat nomen exiſtentiæ, & aliquid requirat vt verificetur de aliquo quod nō requirit nomen exiſtētiæ: tamen impoſſibile eſt quòd illud quod eſt realis eſſentia alicuius præciſè connotet vel requirat realiter aliquid & non cōnotet vel requirat realiter illud idē, propter quod ſi albedo Sortis & eius ſimilitudo ſunt præciſè & formaliter eadem realitas, impoſſibile eſt ꝙ illa res cōnotet aliquid & nō connotet illud quanuis ad verificandū vnum nomen puta nomen ſimilitudinis de Sorte aliquid requiratur ſibi coexiſtens quod non requiritur ad verificādum albedinem de ipſo, quia vnum nomen ſumitur ex conceptu vnius rei præciſè, ſcilicet nomen albedinis aliud autem ſumitur ex conceptu duarum ſcilicet, nomen ſimilitudinis vt infrà patebit. Nos autē ſicut dictum eſt, quærimus de rebus & nō de nominibus. Si autem detur ſecundum membrum, ſcilicet ꝙ relatio ſit præciſè realitas ſui termini, ſequuntur eadē inconuenientia quæ dicta ſunt, & per eaſdem rationes, & adhuc quædā magna abſurditas, ſcilicet ꝙ realitas relationis poſſit eſſe diſtincta ſecundum ſuppoſitum à realitate ſui fundamenti, quia terminus relationis frequenter eſt in alio ſuppoſito quā ſit fundamentum, ſed quia non credo quòd aliquis hoc ſentiat, ideo non plus dico de hoc. Si autem detur tertium membrum, ſcilicet quòd realitas relationis ſit realitas vtriuſq; fundamēti ſcilicet & termini, formaliter & quidditatiuè adhuc ſequuntur eadē inconuenientia quæ prius, & poſſunt eodem modo deduci, & præter hoc ſequitur aliud inconueniens ſatis abſurdū, ſcilicet quòd ſimilitudo Platonis ad Sortem ſit æquè formaliter albedo Sortis, ſicut albedo Platonis & econuerſo, quia ſimilitudo Sortis ad Platonem æquè eſſentialiter includit albedinē vtriuſq; & per conſequens ſimilitudo Sortis ad Platonem, & Platonis ad Sortem eſſet vna numero tantum, quia quęlibet includeret eaſdem partes numero eſſentialiter. Et æqualiter, & iterum nulla relatio eſſet aliquid vnum, ſed formaliter plura, quæ ſunt adeo inconuenientia quòd non credo aliquem intelligentem hoc ſentire. relinquetur ergo quòd ex quo realitas relationis non eſt præciſè realitas ſui fundamenti, nec præciſè realitas extremi, nec realitas vtriuſq; ſimul formaliter & quidditatiuè quòd ipſa ſit realitas habitudinis mediæ realiter differens ab vtroque vel ipſa non eſt aliqua realitas ſecundum ſe.

13 Ad rationem eorum dicendū eſt per interemptionem maioris, ꝙ relatio ſi ſit aliqua realitas differt à ſuo fundamento per aliud quàm per terminum ad quem. Et cum probatur quod relatio non differt à ſuo fundamēto niſi per illud per quod differt ab abſoluto, verum eſt, & cum dicitur in minore, quòd relatio non differt ab abſoluto, niſi per hoc quòd importat terminum ad quem, falſum eſt, imò differt primo & per ſe, per hoc quòd eſt eſſentialiter quidā reſpectus vnius ad alterum. Per hoc enim quòd importaret ſolum terminum ad quem non poſſet differre ab abſoluto, quum vtrunq; ſit abſolutum, niſi forte ſicut differunt duo abſoluta ab vno abſoluto, quā differentiam non quærimus. Et iterum nihil differt ab altero realiter & quidditatiuè & formaliter per illud quod eſt extrinſecum à ſua formali & reali quidditate, ſed extremum quod relatio connotat in obliquo ſecundū iſtos non eſt intrinſecè de reali & formali quidditate relationis, ſed ſe habet omnino extrinſecè etiam ſecundum dictum eorum, dicunt enim quòd ſicut qualitas eſt qua formaliter quales dicimur, ita relatio eſt ſecundum quā ſubiectum habens eam formaliter refertur. Et ideo ſicut tota eſſentia & formalis quidditas qualitatis eſt in eo quòd per ipſam denominamur quales, ita tota eſſentia & formalis quidditas relationis eſt in ſubiecto relato quòd per eam formaliter refertur.

14 Dicendum eſt ergo aliter, quòd relatio dicitur dupliciter. Vno modo pro reſpectu reali exiſtente in rerū natura conſequente ad ſuum fundamentum per ſe vel accidentaliter. per ſe ſicut eſſe in alio ſequitur ad naturā accidentis accidentaliter ſicut tangi vel tangere accidentaliter aduenit corporibus ſe tangētibus. Alio modo relatio accipitur prædicamentaliter, & ſic quantum eſt de neceſſitate prædicamenti relationis non dicit reſpectum realem, ſed denominationē realem, vt infrà patebit. Si ergo primo modo accipiatur relatio, dicendū quòd talis relatio in creaturis realiter differt à ſuo fundamento, nō facit tamen compoſitionē cum ipſo, quòd differat realiter, probatur ſic, ſicut ſe habent modi eſſendi in ſe, & in alio ad ea in quibus fundantur, ita ſe habet modus eſſendi ad aliud ad illud in quo fundatur, ſed modus eſſendi in ſe, & modus eſſendi in alio differunt realiter ab illis in quibus fundātur, ergo ſimiliter modus eſſendi ad aliud quī eſt ipſe reſpectus relatiuus differt realiter à ſuo fundamēto, maior de ſe patet, ſed minor probatur ſic, illa quæ ſic ſe habent quòd vnita poſſunt ſeparari ſic ꝙ vnum remaneat in integritate naturæ ſuæ ſine alio, differūt realiter. Si tamen vtrunq; ſit res, ſed eſſe in ſe, vel per ſe, & eſſe in alio, & ea in quibus habent fundari ſunt huiuſmodi, fundatur enim modus eſſendi in ſe vel per ſe in ſubſtantia completa & modus eſſendi in alio in forma inhęrente vt eſt accidens. Videmus autē quòd vtraq; natura remanet in integritate ſua abſq; tali modo ſicut natura humana in Chriſto non per ſe exiſtit, & accidentia in ſacramento non per ſe exiſtunt in alio, ſaltem quantitas, ergo tales modi eſſendi differunt realiter ab eis in quibus fundantur. Et hæc fuit minor, ſequitur concluſio.

15 Secundum patet, ſcilicet quòd non faciat compoſitionem cum fundamēto, & hoc ſimiliter medio vt prius, quia ſicut ſe habet eſſe in alio ad id in quo fundatur, ſic ſe habet eſſe ad aliud ad ſuū fundamētum, ſed eſſe in alio nō facit compoſitionē cum eo in quo fundatur, ergo nec eſſe ad aliud, maior patet de ſe, minor probatur, quia omne quod componitur ex aliquibus cōponentibus ſe habet ad illa ſicut totum ad partes. Partium autē quædam ſunt quātitatiuæ, quarū vna non eſt in alia, ſed iuxta aliā poſitione differens. Aliæ verò ſe habent vt materia & forma ſubſtantialis, vel vt ſubiectū & forma accidētalis. Cōſtat autem ꝙ eſſe in alio & accidens abſolutū in quo fundatur puta qualitas vel quantitas nō faciunt vnum compoſitum, tanquā partes quantitatiuę poſitione differētes. Item nec vt materia ſeu ſubiectū & forma faciunt vnum compoſitū quatenus vnum eſt in alio informatiuè vel inhęrenter. Ad cuius probationē prę intelligendū eſt, quòd res dicitur analogicè de re abſoluta et de reſpectu, ſed per prius & ſimpliciter de re abſoluta. Per poſterius autē & ſecundum quid de reſpectu qui non eſt res, niſi quia eſt realis modus eſſendi, Vnde habet minimum de entitate, quia eſt ſolum modus entitatis, & non eſt entitas habens modum, ſed modus tantum: res ergo dicta per ſe & ſimpliciter qualis eſt abſoluta cum omni re abſoluta facit compoſitionem, ſed illud quòd dicitur ſecundario res, & ſecundum quid cum nullam facit compoſitionē, nec cum abſoluto, nec cum relato, & hoc poteſt probari ſic, ſi relatio vel quicunq; reſpectus & fundamentum eius facerēt compoſitionem hoc eſſet, quia vnum eſſet in quo aliud, & alterum eſſet quod in alio. Vel vt clarius dicatur vnum eſſet quòd inhæret (ſcilicet reſpectus) & aliud cui inhæret, ſcilicet, fundamentum, ſed illud non poteſt eſſe, quia illud quod eſt in alio, vt ei inhærens eſt res habens modum, & non eſt modus ſolum: Ex quo enim eſt res & ſaltem largè. Et quia eſt in alio inhærenter modum habet eſſendi, ſed reſpectus eſt modus ſolum, & nō res modum habens vt dictum eſt, ergo ei non competit eſſe in alio modo quo ex talibus ſit compoſitio.

16 Et videtur mihi, ſaluo meliori iudicio, quòd ſicut res per ſe ſubſiſtens eſt res abſoluta habēs modum talem eſſendi ex ſua independētia, ita res alteri inhærens eſt res abſoluta habens modū talem eſſendi ex ſua depēdentia. Vnde prius eſt negādum, quia nihil eſſet quod eſſet eſſentialiter reſpectus quod eſſet ponendum, quia illud quod eſt purè & eſſentialiter reſpectus eſſet in alio ſubiectiuè inhærenter. Sic igitur patet quòd relatio vel quicunque reſpectus, qui eſt realis & actualis dependentia vel coexigentia alterius differt realiter à ſuo fundamēto, & tamen non facit compoſitionem cum eo: Et idem eſt de omnī eo quod eſt ſolus modus eſſendi.

17 Si

17 Si autem accipiatur reſpectus ſolum pro eo q̃ ſuffi
Sed. 7. q. 2 cit ad relationem prędicamentalem ſeu ad prædicamen-
tum relationis ſicut videtur Philo. accipere. 5. Metaph. &
in prędicamentis, vbi dicit quòd album refertur ad aliud
album. Et vnum quantum ad aliud quantum ſecun-
dum ſimilitudinem, æqualitatem, & inæqualitatem. Sic
ergo dicendum eſt q̃ talis relatio nõ differt realiter à fun
damento, & per conſequens non ſemper facit compoſitio
nem cum eo, quia talis relatio non ſemper eſt aliquid in
rerum natura quod ſit eſſentialiter reſpectus, ſed eſt ſola
denominatio reſpectiua alicuius ſubiecti ex natura plu-
rium. Verbi gratia, Sortes dicitur ſimilis Platoni & econ
uerſo, non q̃ iſta ſimilitudo ſit aliquid quod ſit eſſentiali-
ter reſpectus. Sed ſic denominatur ex hoc, q̃ habet albe-
dinem in ſe, & alius habet albedinẽ ſicut ipſe. Nam ſi Sor
tes denominaretur à ſola albedine quæ eſt in ipſo, alio
exiſtente vel nõ exiſtente albo non diceretur ſimilis, ſed
albus tantum. Sed cum dicitur ſimilis, illa denominatio
conſurgit nõ ſolũ ex albedine quæ eſt in ipſo, ſed ex albe
bedine quę eſt in alio. Vnde cum dicitur quòd Sortes eſt
ſimilis Platoni non eſt aliud dictũ, niſi q̃ Sortes habet al
bedinem ſicut Plato habet eam. Et idem dico de æquali-
tate & inęqualitate ſuo modo. Et forte hoc intellexerunt
illi de ſecunda opinione, qui dicunt quòd relatio impor-
tat vnum in recto & aliud in obliquo, quia aliud perti-
net ad ſolam denominationem ſumptam ex diuerſis re-
bus non confictam per actum intellectus. Et ſi ſic intelle-
xerunt, non video q̃ in hoc malè dicant quòd ad relatio
nes prędictas quę fundantur ſuper quantitatem & quali-
tatem. Sed q̃ idem dicant de omni relatione vel reſpectu
nõ puto eſſe verum propter ea quę iam dicta ſunt, & alia
quę inferius dicentur.

18 Contra hanc opinionem quatenus dicit relatiuas
denominationes non eſſe reales reſpectus in rerũ natura,
& tamẽ pertinere ad prædicamentũ relationis ſunt ratio
nes primę opinionis ſupra poſitę. Et ideo reſpondendum
eſt ad eas. Ad primam cõcedendo maiorẽ, q̃ diuiſio entis
extra animã eſt in diuerſas res. Ad minorem cum dicitur
q̃ ens extra animã diuiditur in ſubſtantiã, quantitatem,
qualitatem, & relationem, &c.

19 Ad hoc dicunt alĩ de ſecunda opinione conceden
do q̃ relatio differt realiter à tribus primis prædicamen-
tis, quia præter fundamentũ importat terminum in obli
quo. Sed illud nõ videtur bene dictum, quia nihil differt
à prędicamẽto quocunq; per hoc quòd includit rem il-
lius prædicamenti, ſed per hoc potius conuenit, ſed extre
mum qualitatis vel ſimilitudinis eſt res eiuſdem prædica
menti cum fundamẽto: Eſt enim quædam quantitas vel
qualitas ſicut fundamentum, ergo relatio talis nõ differt
à prędicamẽto quantitatis vel qualitatis ratione extremi
plusq̃ ratione fundamenti, ſed ſi importaret fundamentũ
ſolum ſimpliciter pertineret ad prædicamentũ quantita-
tis vel qualitatis, ergo quia cùm fundamẽto importat ex-
tremũ quod eſt eiuſdẽ prędicamẽti dupliciter pertinet ad
illud prædicamentum.

20 Et ideo dicendum eſt aliter, quòd diuiſio entis ex-
tra animam non eſt in decem prædicamenta ſecundũ for
males eorum rationes quia nullum prædicamẽtum in ſe
conſtituitur, vel ab alio diſtinguitur, niſi concurrẽte ope
ratione intellectus. Prædicamentum enim quodlibet in
ſe continet ordinem prædicabilium ſecundum ſub & ſu-
pra ſub ratione ſpeciei, generis, & differentię, quæ nõ poſ
ſunt eſſe ſine operatione intellectus. diſtinguitur etiam
vnum prædicamentũ ab alio ſecundum figurã prædica-
tionis vt patet ex. 5. Metaph. cap. de vno. Vbi dicitur q̃ ea
dem genere ſunt, quorum eſt eadẽ figura prædicationis.
Et loquitur de genere prædicamentali. modus autẽ præ-
dicandi ſupponit actum intelligendi, ergo ens extra ani-
mam non diſtinguitur in decem prædicamenta ſecundũ
formales rationes eorum, quibus conſtituuntur & diſtin
guuntur, ſed diuiditur ens extra animam in decem prędi
camenta, quoad res quæ præſtant ſufficiens fundamentũ
ex modis prædicandi, vt ſit realis prædicatio, & non
ficta. Et quia aliqua res ſecundum ſe accepta cum alia po
teſt variare figuram prędicationis multis modis, ideo nõ
oportet q̃ ſemper plurificentur res extra animã ſecũdum
plurificationem prædicamẽtorum ſeu modorũ prædican
di, nec oportet q̃ ſemper illud quod importatur formali
prædicatione, ſit aliquid realiter diſtinctum ab aliis om-
nibus rebus diuiſim vel cõiunctim acceptis, ſicut dictum
eſt de qualitate & ſimilitudine.

21 Ad ſecundum patet per idem q̃ relatio quæ eſt eſ-
ſentialiter & realiter reſpectus differt realiter à funda-
mento, relatio verò quæ eſt ſola realis denominatio reſpe
ctiua differt à fundamento, quia ſumitur nõ ſolum ab ip-
ſo ſecundùm ſe, ſed cũ hoc ab extremo, nec illud quod im
portatur per talem denominationem eſt nihil, vel ens ra-
tionis, ſed vera res ſumpta cùm alia, ſicut Sortes dicitur ſi-
milis Platoni, quia habet albedinem ſicut Plato.

22 Ad tertium dicendum quòd relatio quæ eſt reſpe-
ctus realis accidit fundamento, vt aliquid realiter diuer-
ſum ab eo, relatio autem quæ eſt denominatio reſpectiu
ua accidit fundamento, quia ſumitur non ſolùm ab ipſo,
ſed ab extremo, quod non requiritur ad eſſe fundamenti
ſecundùm ſe, & ſic patet qualiter ſe habet fundamentum
& relatio in creaturis.

23 AD RATIONES principales reſpondendum
eſt ad primam, quum dicitur q̃ quæcunq; differunt rea-
liter in eodem ſuppoſito faciunt compoſitionem, dicen-
dum q̃ verum eſt ſi vtrunque ſit abſolutum. Si autẽ vnũ
ſit abſolutum, & aliud ſi ſolus reſpectus vel denominatio
reſpectiua ſumpta ex pluribus talia non faciunt compoſi
tionem ſicut declaratum fuit: & ſic eſt in propoſito de
fundamento & relatione.

24 Ad ſecundum dicendũ eſt q̃ realis reſpectus extrin-
ſecus aduenies bene poteſt aduenire alicui ſine eius
mutatione, & tamen eſt alia res à ſuo fundamento ſicut
modus rei eſt alia res ab eo cuius eſt modus. Et cũ dicitur
q̃ noua res nõ poteſt aduenire alicui ſine eius mutatione
niſi per nouam actionem, verum eſt de re abſoluta, de re-
ſpectu autem maximè extrinſecus adueniente non eſt ve
rum, vel de reſpectiua denominatione.

25 AD ARGVMENTVM alterius partis dicen
dum eſt quòd fundamentum & reſpectus realis differunt
primis differentiis entis modo quo dictum fuit prius, ſed
denominatio reſpectiua non differt à ſuo fundamento di
rectè, per differentias entis. Sed quia eſt nomen ſumptum
non ſolùm à fundamẽto ſuo, ſed etiam à termino. Et
ideo non differt à fundamento realiter, ſed ſolùm eſt no
men ſumptum ex pluribus.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum relationes quæ dicuntur de deo ex tempore ſint reales.

DEinde quæritur vtrum relationes quæ dicuntur de
Deo ex tempore ſint reales. Et videtur q̃ ſic, quia il
lud quod eſt ſecundum rationem tantum, non manet ceſ
ſante intellectu formante rationem, ſed ceſſante omni in
tellectu ratiocinante adhuc Deus eſſet Dominus & crea-
tor, & tamen hæc dicuntur de Deo relatiuè ex tempo-
re, ergo &c.

2 Item relationes quæ habent reale fundamẽtum, &
reale extremum ſunt relationes reales, ſed relationes qui
bus Deus refertur ad creaturã ex tempore ſunt huiuſmo-
di, habent enim reale extremum, ſcilicet creaturam, & re
ale fundamẽtum, diuinum enim fundatur ſuper poteſta-
tem diuinam. Et creator ſuper actionem, ergo &c.

3 Item q̃ relatio dei ad creaturam ex tempore non ſit
realis, hoc eſt vel ad vitandum mutationem, vel ad vitan
dum compoſitionem, non ad vitandum mutationẽ, quia
ſecũdum Philoſ. 5. Phyſic. relatio realis aduenit alicui de
nouo ſine eius mutatione, nec ad vitandum compoſitio-
nem, quia nihil poteſt de nouo eſſe compoſitum niſi per
mutationem factam circa ipſum. Tale enim habet ſe nũc
aliter quàm prius. & hoc eſt mutatum eſſe. Cum ergo rea
lis relatio aduenìat ſine mutatione vt dictum eſt, patet
quòd ipſa non facit cum eo cui aduenit compoſitionem,
quare, &c.

4 IN CONTRARIVM eſt, quia nihil eſt in
Deo realiter q̃ nõ ſit æternũ, ſed tales relationes nõ ſunt
æternę, ſed ex tempore, ergo nõ ſunt realiter in Deo. Ad
idem eſt q̃ dicit Aug. & Magiſter in litera, quòd tales re-
lationes ſunt tantum appellationes relatiuæ.

5 RESPONSIO. Hic ſunt duo videnda. Primũ eſt,vnde habeat relatio quòd ſit realis. Secundũ eſt illud quod quæritur principaliter ſcilicet vtrũ relationes quæ dicuntur de deo ex tempore ſint reales.

6 QVANTVM ad primum dicunt quidam quòd quinq; requiruntur ad relationem realem. Primum eſt q̃ ſit alicuius rei exiſtentis extra animam, quia non entis non poteſt eſſe realis relatio. Referri enim realiter ſuppo nit vel ſaltem coexigit eſſe reale. Secundum eſt,quòd re fertur ſit ratio fundamentalis quare referatur ſicut in mo tiuo inquantum motiuũ eſt aliquid ſcilicet potentia actiua in qua fundatur reſpectus eius ad mobile, & propter defectum iſtius cõditionis intellectus inquantum huiuſmodi non refertur ad intelligentem,quia intellectum inquantum intellectum denominatur ab actu intelligendi, qui nihil ſecundum rem ponit in intellecto, ſed ſolum in intelligente.& hæc duo ſumuntur ex parte ſubiecti. Tertium eſt q̃ terminus ad quem eſt relatio ſit res, quia ad nihil non eſt relatio realis. Quartum eſt,quòd ſit diuerſum realiter à ſuo correlatiuo, quia eiuſdem ad ſeipſum non eſt relatio realis. Cùm enim ratio relationis ſit eſſe ad aliud ſi non eſt aliud realiter,non erit relatio realis,& duo vltima ſumuntur ex parte termini. Quintum eſt q̃ requiritur quòd extrema ſint eiuſdem ordinis, quod ſic exponunt. videlicet quòd vel ambo ſint extra genus, vt paternitas & filiatio in diuinis, vel quòd vtrunque ſit in genere ita quòd ſi vna relatio ſit ſpecies determinata & limitata in genere relationis, alia ſit in eodem genere ex oppoſito ſibi proportionaliter reſpondens. Et quia iſtud deficit in relatione dei ad creaturam, quia relatio creaturæ ad deum eſt limitata ad certum genus & ad certã ſpeciem,relatio verò dei ad creaturam non ſic, imò per vnũ & idem re quòd eſt illimitatum ad genus & ad ſpeciem, refertur ad omnia ad quę natum referri,& ſecundùm omnem modum quo natus eſt referri. ideo Deus non refertur realiter ad creaturam,licet creatura referatur realiter ad Deum.

7 Hæc autẽ opinio deficit in multis. Primò in hoc q̃ ponit quinque requiri ad hoc q̃ relatio ſit realis,quia hęc quinque aut requiruntur ad realitatem relationis, vt cauſæ,aut non, vel aliqua ſic, aliqua non, non poteſt dici q̃ omnia requirantur vt cauſæ, quia vel quodlibet eorum eſſet cauſa ſecundũ ſe in alio et in alio genere cauſę,quod eſſe nõ poteſt,pro eo q̃ hęc ſunt quinq; & tamẽ non ſunt niſi quatuor genera cauſarũ, vel oẽs concurrũt ad vnũ genus cauſę, q̃ ſimiliter nõ poteſt eſſe, quia non omnia illa quinq; habẽt eandem habitudinem ad relationẽ vt de ſe patet,quod tamen oporteret ſi concurrerent ad vnum genus cauſę,vel quædã eorum concurrerent ad aliud genus cauſę,puta duo prima,quę ſe tenent ex parte ſubiecti.Et alia concurrent ad aliud genus cauſę,puta tertiũ & quartum,quæ ſe tenent ex parte termini,quod etiã eſſe nõ poteſt,quia terminus relationis, quę eſt oppoſita relatio nõ poteſt habere aliquam cauſalitatẽ, ſuper aliã relationem ſibi ex oppoſito reſpondentẽ,quia quælibet haberet eandem cauſalitatẽ ſuper aliã cõuerſim cũ quælibet ſit terminus alterius, & eſſet circulatio quod eſt inconueniens in cauſis eiuſdem rationis. Oportet ergo q̃ quædã eorũ ſint cauſę,& quędam nõ.Et tunc illa quę ſunt cauſę debuerũt aſſignari,alia verò non, aut quod nullum eorũ ſit cauſa, & tunc nõ eſt in aliquo reſponſum ad quæſtionẽ qua quęritur à quo habet relatio q̃ ſit realis.Specialiter autem q̃ illud quintũ requiratur ad realitatem relationis.ſ. q̃ extrema ſint eiuſdẽ ordinis exponendo ſicut exponunt, nõ videtur verum.primo quia ipſum dictum videtur ſibiipſi repugnare. Dicunt enim q̃ creatura refertur realiter ad Deum,ſed conſtat quòd extrema iſtius relationis nõ ſunt eiuſdẽ ordinis, ergo eſſe eiuſdẽ ordinis nihil facit ad realitatem relationis.

8 Si dicatur q̃ eſſe eiuſdem ordinis nõ requiritur ad realitatem relationis,ſed ad hoc quòd hinc & inde ſit mutuo realis relatio in vtroq; extremorum . Non valet primo, quia nos ſolum quærimus quid eſt cauſa realis relationis.& patet q̃ eſſe eiuſdẽ ordinis nõ facit ad hoc vt videmus in exẽplo adducto de relatione creaturę ad Deũ. Secundo quia ad hoc q̃ realitas relationis ſit mutua in vtroq; extremo ſolum requiritur quòd cauſa realitatis relationis ſit in vtroq; extremo,poſita enim ſufficiente cauſa ponitur effectus. Cum ergo identitas ordinis nihil faciat ad realitatem relationis (quia ſine ea inuenitur realis relatio) videtur quòd poſitis in vtroq; extremo cæteris quę ſufficiunt ad realitatem relationis abſq; identitate ordinis vt dictum eſt debeat in vtroq; realis relatio poni. Sed omnia quę ponuntur requiri ad realitatem relationis ſunt in relatione Dei ad creaturam,ſicut in relatione creaturę ad Deum vt patet in illis quatuor quæ prius poſita ſunt,ergo nõ obſtante diuerſitate ordinis inter deum & creaturã ex vtraq; parte debet eſſe realis relatio, quia ſicut identitas ordinis nihil facit ad realitatem relationis,ſic nihil facit ad hoc vt ſit mutua realitas. Tertio quia ratio quę aſsignatur de diuerſitate ordinis inter deũ & creaturam non eſt ſufficiens,dicitur enim q̃ quia ambę relationes nõ ſunt limitatę ad genus & ſpeciẽ,vel ambæ illimitatę, ſed vna eſt limitata illa ſcilicet,quæ eſt creaturę ad Deũ,alia verò illimitata ſcilicet illa quæ eſt Dei ad creaturã,ideo illa quę eſt limitata eſt relatio ſecũdum rem, illa verò quæ eſt illimitata eſt relatio ſecundum rationem.

9 Iſtud enim non videtur conuenienter dictum,quia eſſe limitatum & illimitatum poteſt facere q̃ ea quibus hæc conueniunt non dicantur vniuoce,ſed non poteſt facere q̃ differant ſicut res & ratio. Verbi gratia,ſapientia illimitata quę eſt ſapientia diuina, & ſapientia limitata quę eſt ſapientia creata non dicuntur vniuoce, ſed tamẽ non differunt ſicut res & ratio,imò ſicut ſapientia creata eſt realis ſapientia,ſic imò verius ſapientia diuina eſt realis ſapientia. Similiter in propoſito relatio dei illimitata, & relatio creaturę limitata nõ dicuntur vniuoce,ſed propter hoc vt videtur,nõ differunt vt res & ratio,imò ſicut relatio creata eſt realis relatio,ſic & verius relatio diuina erit realis relatio,quia illimitata.

10 PROPTER hoc dicendum eſt aliter,quòd relatio poteſt accipi dupliciter,vt patet ex præcedente quæſtione,videlicet pro reali reſpectu exiſtente in rerum natura,& conſequente ad ſuum fundamẽtum per ſe vel per accidens, vel pro reali denominatione ſumpta ex pluribus. Accipiendo primo modo relationem videlicet pro reſpectu conſequente ad ſuum fundamentum per ſe, vel per accidens, ſi loquamur de reſpectu conſequente per ſe ad fundamentũ realitas talis reſpectus eſt totaliter & præciſe à realitate fundamẽti ſeu à cauſa fundamẽti, vocatur autẽ hic fundamentũ reale,quando relatiuum ex natura alicuius exiſtentis in ipſo coexigit aliud: & hęc ratio cõmunis eſt deo & creaturis. Sed in hoc eſt differẽtia, quia in creaturis in quibus ſunt fundamenta diſtincta relationum oppoſitarũ,talis coexigentia eſt propter dependentiã fundamẽti ad fundamentũ, ſicut eſſe in alio in creaturis, in quibus iſte modus eſſendi eſt realis,requirit fundamentũ dependẽs ad aliud vt in quo,ſed in diuinis in quibus eſt vnũ fundamentũ relationũ oppoſitarũ,talis coexigẽtia nõ eſt propter dependentiã,ſed propter fœcunditatem fundamenti, realitas autẽ accidẽtalis eſt ex realitate extremorum cum reali concurſu eorum.

11 Ex hoc ad propoſitum dicendum eſt q̃ accipiendo relationem primo modo Deus non refertur ad creaturã realiter, ſed accipiendo ſecundo modo, ſcilicet pro reali denominatione ſumpta ex pluribus Deus refertur realiter ad creaturã ex tempore, vt cum dicitur dominus vel creator, aut creans. Primũ patet,quia realis reſpectus conſequens fundamentũ per ſe ſimul eſt cũ fundamento ſuo, ſicut eſſe in alio ſimul eſt duratione cum natura accidentis,ſed illud quod eſt ſimul cum natura diuina eſt ab ęterno & nõ ex tempore,ergo nihil dictum de deo ex tempore poteſt eſſe realis reſpectus per ſe conſequens ad naturam diuinam.

12 Item patet de reſpectu accidentaliter adueniente, quia talis reſpectus dicit nouum modum eſſendi,ſicut patet de eo quod eſt tangi vel tangere & de conſimilibus, ſed Deo nullus modus eſſendi poteſt aduenire, ergo nec talis accidentalis reſpectus. Vtrunq; iſtorum poteſt probari communi ratione ſic,quicquid eſt in Deo realiter neceſſe eſt eſſe, ſed illud quod cõuenit Deo ex tempore,nõ eſt neceſſe eſſe,quia iam non eſſet ex tempore,ergo nihil tale eſt in Deo realiter. Secundum patet quia cũ creatura

tura ſit à deo, ſicut à cauſa producente, & conſeruante, & regente, deus poteſt denominari nõ ſolum ſecundum ea quæ cõpetunt ei abſolutè, ſed etiã ſecundum ea quæ competunt ei in habitudine ad creaturã, quia creatura eſt ex tempore, ideo talis denominatio cõpetit deo ex tempore vt cũ dicitur creator vel creans quum de nihilo alia producit, vel quum dicitur dominus, quia præeſt creaturæ, & illa ſubeſt, & iſtæ denominationes reſpectiuæ ſunt quædã reales appellationes ſumptæ ex pluribus rebus, ſed non ſunt reales reſpectus exiſtentes in deo, & prædictæ denominationes reſpectiuæ magis videntur pertinere ad prædicamentum actionis quàm relationis.

13 AD PRimum argumentum dicendum ꝙ circunſcripto omni actu rationis Deus eſt creator, & Dominus, nec iſta nomina dicunt relationem rationis, ſed denominationem actionis extrinſecus aduenientẽ quę eſt realis, ſicut & illud extrinſecus adueniens vnde oritur.

14 Ad ſecundum dicendum ꝙ denominatio reſpectiua Dei ad creaturã eſt realis, quia habet reale fundamentum & reale extremum, ſed in Deo nullus eſt realis reſpectus per comparationem ad creaturam.

15 Ad tertium dicendum ꝙ nos non negamus quin Deo conueniat realis denominatio reſpectiua ſumpta ex pluribus, talis enim poteſt aduenire alicui ſine eius mutatione & cõpoſitione, ſicut patet de ſimilitudine & æqualitate: & de his eſt verum dictum Ariſtotelis. 5. phyſicorũ, ſed realis reſpectus per ſe conſequens fundamentum ſuũ non poteſt de nouo alicui aduenire ſine eius mutatione, nec reſpectus accidentalis aduenit de nouo alicui, quin ponat in eo nouum modum eſſendi, & propter hoc nullus prædictorum reſpectuum poteſt Deo conuenire ex tempore.

DISTINCTIO XXXI.

Sententia in generali & ſpeciali.

PRÆTEREA conſiderari oportet. Superius determinauit Magiſter de proprietate perſonarum: nunc determinat de appropriatis. Et diuiditur in duas partes. Primò enim determinat de appropriatis perſonarum. Secundò inquirit quomodo ſecundum appropriata perſonæ adinuicem comparantur. Secunda pars incipit in principio trigeſimæſecundæ diſtinctionis. Hic oritur quæſtio. Prima diuiditur in tres. Primò determinat quorundam nominum ſignificationes, quæ perſonis diuinis appropriantur. Secundo aſſignat appropriata ſecundum Hilarium. Tertio ſecundum Auguſtinum. Secunda ibi, Hic nõ eſt prætermittendum. Tertia ibi, Illud autem ſciri oportet. Prima pars diuiditur in tres. Primo inquirit de ſignificatione huius nominis æqualitas. Secundo de ſimili & ſimilitudine. Tertio ex dictis approbat quorundã ſententiam. Secũda ibi, Hæc etiam dicimus de ſimili. Tertia ibi, Vnde quibuſdã. Secunda pars principalis in qua ponit appropriationem Hilarij diuiditur in duas. Primo enim ponit appropriationẽ Hilarij cum expoſitione Auguſtini. Secundo reſpondet ad prȩmiſſa. Tertia pars principalis in qua ponit appropriationem Auguſtini diuiditur in duas. Primo enim proponit eam. Secundo ponit appropriationis rationẽ. Secunda ibi, Sed plurimos mouet. Hæc eſt ſententia in generali. In ſpeciali ſic procedit & inquirit primo, Vtrum hoc nomen ęquale ſubſtantiam an relationẽ dicat in diuinis. Secundo inquirit vtrũ ęqualitas ſecundum eſſentiam, an relationem attendatur. Tertio inquirit quæ ſit ipſa æqualitas. Ad primum reſpondet ꝙ æquale relatiue dicitur, nihil enim ſibiipſi eſt æquale. Ad ſecundum reſpondet quòd æqualitas eſt quædã relatio ſecundum nomẽ ſolum. Realis enim qualitas in diuinis eſt identitas vnitatis. Poſtea dicit quòd idem eſt de ſimili, quia relatiue dicitur ſecundum nomen, ſimilitudo autem ſecundum eſſentiæ vnitatem attenditur. Poſtea autem approbat ex his opinionẽ quorundam dicentium ꝙ ſimile & æquale, non poſitiuè, ſed negatiuè dicuntur in diuinis, æqualitas enim excludit magnitudinem differentem. Similitudo verò diuerſitatem. Poſtea ponit appropriationem Hilarij, dicens quòd Hilarius ęternitatem appropriat patri, ſpeciem filio, vſum ſpiritui ſancto, quam Auguſtinus exponẽs dicit æternitatem appropriat patri, quia æternitas priuat principium, & ideo conuenit patri, quia innaſcibilis eſt. Filium verò vocat imaginem cui attribuit ſpeciem & pulchritudinem propter perfectam & proportionatam patris repræſentationem cum ſumma æqualitate & ſimilitudine, ſpiritum ſanctum vocat munus, quia donum eſt patris & filij, cui attribuit vſum, ab ipſo enim ad noſtram vtilitatem omnia nobis infundun tur. Poſtea reſpondet ad quoddam dubium poſſet enim aliquis credere quòd Hilarius in verbis prædictis proprietates perſonales expreſsit. Vnde determinat quòd non, videtur tamen quòd nomine æternitatis dediſſet intellectum innaſcibilitatis. Subdit etiam quòd ſecundum Hilarium licet pater ſit æqualis filio, & econuerſo, tamen dicit quòd filius æquatur patri, & per originem tendit in patris æqualitatem, & non econuerſo. Poſtea ponit appli cationes Auguſtini quòd patri vnitas appropriatur filio, æqualitas ſpiritui ſancto, vtriuſq; concordia. Poſtea declarat, & primo quo modo vnitas appropriatur patri. licet enim omnes perſonæ propter naturæ vnitatem, & cõformitatem voluntatis poſsint dici vnũ, quia tamen non habet principium à quo ſit, appropriatur patri qui eſt ſine principio, vbi etiam ſubdit ꝙ pater & filius & ſpi. ſan. dicuntur eſſe vnum principium. vnde & vnus dominus, æqualitas verò appropriatur filio in quo primo inueniꝫ tur ęqualitas in diuinis, ſpiritus ſanctus autem appropria tur concordia, quia ipſe procedit in diuinis, vt amor et dilectio. Hæc eſt ſententia, &c.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum æqualitas in diuinis ſit relatio realis.

Thom. 1. q. 2. ar. 2. ad. 5.

CIrca diſtinctionem iſtam quæritur de duobus. Primum eſt de æqualitate diuinarum perſonarum. Secundum eſt de appropriatione quæ fit in diuinis. Quantum ad primum ſic proceditur. Et videtur ꝙ æqualitas in diuinis relatio ſit realis, quia illæ relationes quæ ſic ſe habent quòd earum eſt idem fundamentum & eadem extrema ſi vna eſt realis & alia. ſed relationes originis habent idem fundamentum & eadem extrema cum relatione æqualitatis (vtrobiq; enim eſt eſſentia diuina fundamentum, & perſonæ diuinæ ſunt extrema) ergo cùm relationes originis ſint reales, videtur quòd relatio æqualitatis ſit realis.

2 Item ſicut perfectio diuinæ eſſentiæ requit ꝙ ipſa à patre communicetur filio, ita requirit ꝙ ſit eadem in patre & filio, ſed propter primum pater realiter refertur ad filium relatione originis, quia ſcilicet habet eſſentiã à patre, ergo propter ſecũdum pater debet realiter referri ad filium relatione æqualitatis, quia filius habet eandem eſſentiam cum patre.

3 IN CONTRARIVM arguitur, quia ſi æqualitas in diuinis eſſet realis relatio, tunc in diuinis eſſent plures relationes reales quàm quatuor, hoc autem eſt inconueniens, ergo &c.

4 RESPONSIO. Hic eſt triplex modus dicendi concors in concluſione hac quòd æqualitas in diuinis eſt ſolum relatio rationis, ſed differens in modo probandi. Primus modus talis eſt, relationũ quędam ſunt ſimilium nominum, ſicut illæ quæ fundãtur ſuper vnum pro idem ſimile & ęquale. Quædam diſsimilium & hæc ſunt in triplici differentia: quia quædam fundantur ſuper numerũ, vt duplum, ſubduplum. quædã ſuper actionem & paſsionem vt pater & filius. quædam autẽ referũntur vt menſura & menſuratũ, & hæ relationes diſsimiliũ nominũ proportionabiliter ſe habẽt ad illas quæ ſunt ſimilium nominũ & ecõuerſo: ita ꝙ ſicut ſunt duo modi reales relationum diſsimiliũ nominũ, ſcilicet illarum quę fundãtur ſuper numerum, & illarum quę fundantur ſuper actionem & paſsionem: tertius autem modus relationum eſt ſecundum rationem: ſcilicet menſuræ ad menſurabile, ſic in relationibus ſimilium nominum duo modi ſunt reales in creaturis duntaxat, ſcilicet æqualitas & ſimilitudo. Tertius autem eſt ſecundum rationem, ſcilicet identitas. Tunc dicunt iſti vlterius ꝙ ſicut qualitas & quantitas in diuinis tranſeunt in ſubſtantiã, ſic relationes fundatæ ſuper quantitatem, vt æqualitas, & ſuper qualitatem, vt ſimilitudo tranſeunt in relationem fundatam in ſuperſubſtantiam

ſtantiam quæ eſt identitas, cùm ergo identitas ſemper ſit relatio ſecundum rationem, oportet quòd æqualitas & ſimilitudo, vt ſunt in diuinis (quia ſic tranſeunt in identitatem) ſunt relationes rationis tantum.

5 Licet hæc concluſio ſit vera, tamen ratio probans eã multipliciter deficit. Primò, quia ꝙ relationes diſſimiliũ nominum proportionantur relationibus ſimilium nominum nõ eſt de ſe notum, nec ipſi probant, ſed abſq; aliqua probatione aſſumunt. Secundò, quia dato ꝙ proportionentur, ita vt relatio identitatis reſpõdeat relationi menſuræ & menſurabilis, tunc deberẽt dicere, quod ſicut relatio menſurę & menſurabilis eſt relatio ex vna pare realis & ex alia ſecundũ rationẽ tantũ, ſic identitas ex vna parte erit relatio realis, & ex alia relatio rationis tantũ, quod eſt abſurdum. Tertiò, quia applicatio ad propoſitum non eſt conueniens, ſcilicet ꝙ ſi quantitas & qualitas in diuinis tranſeũt in ſubſtantiã, ꝙ æqualitas & ſimilitudo tranſeant in identitatem quæ ſit relatio rationis. Poſſumus enim in diuinis accipere dupliciter identitatem. Vno modo prout vnaquæq; perſona dicitur eadem ſibiipſi, & hæc identitas proculdubio eſt relatio rationis, quia eſt ad aliud ſecundum rationẽ tantum, & in hanc non tranſeunt ſimilitudo & æqualitas. Alio modo poſſumus accipere identitatem, prout vna perſona dicitur eadem alteri in eſſentia, & in hanc tranſeunt ſimilitudo & æqualitas. Sed ꝙ hîc ſit relatio rationis non minus eſt dubium q̃ de ſimilitudine & æqualitate etiã in creaturis: Si autem aliquando duo participantia vnum in ſpecie quantitatis & qualitatis referuntur ad ſe inuicem realiter: multo fortius ea quæ participant vnũ in ſpecie ſubſtantiæ ſecundum illud vnũ debẽt referri ad ſe inuicẽ realiter. eodẽ modo in diuinis, vbi plura ſuppoſita participãt vnum ſecundum numerum, ſiue illud vnum accipiatur ſub ratione ſubſtantię ſiue quantitatis, vel qualitatis, æquè dubium eſt, ex quo ſuppoſita relata ſunt realiter diſtincta: & fundamentum realiter vnum ꝙ referantur ſecundum rationem tantum fundamento accepto in ratione ſubſtantiæ: ſicut eo accepto in ratione quantitatis & qualitatis.

6 Secundus modus probandi eandem concluſionem talis eſt. De ratione relationis eſt, quòd per eam aliquid dicatur ad ſe habere, ſed ſecundum æqualitatem diuina perſona non ſe habet ad aliud ſecundum rem, quia perſona dicitur æqualis perſonæ ſecundum eſſentiam acceptã ſub ratione quantitatis: vna autem perſona eſt eadem alteri quoad eſſentiam, quare æqualitas inter diuinas perſonas non eſt relatio realis.

7 Sed contra hoc arguitur, quia licet de ratione relationis ſit eſſe ad aliud, quantum ad extrema relata, nõ tamen quoad fundamentum relationis. Alioquin in diuinis non eſſet aliqua relatio realis, quia omnes relationes diuinę fundãtur ſuper eſſentiam quæ eſt vna numero indiſtincta in omnibus perſonis. Igitur vnitas eſſentiæ diuinę, & diuinarum perſonarũ in eſſentia accepta, ſub ratione quantitatis non impedit quin æqualitas ſit realis relatio. ꝙ autem eſſentia quę eſt vna numero ſit fundamentũ omnium relationum diuinarum etiã originis patet, quia in diuinis nõ ſunt niſi duo prędicamenta, ſubſtãtia, & relatio, ſed relatio nõ poteſt fundari ſuper relationẽ alioquin eſſet proceſſus in infinitũ: ergo fundatur ſuper eſſentiam, vel ſubſtantiam quę eſt idem.

8 Et idcirco aliqui ſupplent modum iſtum dicentes ꝙ licet non ſit neceſſariũ ad realitatem relationum, ꝙ extrema habeant diſtinctum fundamentum, tamen neceſſariũ eſt, ꝙ extrema, vt extrema ſint realiter diſtincta. nunc eſt ita ꝙ perſonæ diuinę licet ſint realiter diſtinctę: vt ſunt extrema relationum originis, nõ tamen vt ſunt extrema relationis ęqualitatis, & ſimilitudinis propter quod relationes originis ſunt reales, non autem relationes æqualitatis, vel ſimilitudinis. minor probatur, quia pater & filius de ſe dicuntur extrema relationum originis: & de ſe diſtinctionem habent, ſed pater & filius vt ſic non ſunt extrema relationum æqualitatis aut ſimilitudinis, ſed vt quanta vel qualia, æqualitas enim eſt duorum quantorũ, & ſimilitudo duorum qualium: pater autem & filius nõ diſtinguuntur vt quanti, & æquales, ſed ſunt penitus vnum re, quare &c.

9 Tertius modus eſt, qui videtur verior, & magis conſonat prædictis, ꝙ relationes æqualitatis & ſimilitudinis nõ ſunt reales in diuinis, ſed tantum relationes originis, quia vt dictum fuit ſupra, relatio realis, vel eſt realis reſpectus accidẽtaliter aduenies, vel eſt denominatio ſumpta ex pluribus. Similitudo autẽ & æqualitas nullo iſtorum modorum poſſunt eſſe reales relationes in diuinis. quod patet primo accipiendo relationẽ pro reſpectu conſequente per ſe ad ſuum fundamentum, quia talis reſpectus eſt realis ex hoc ꝙ extrema realia ex natura ſui fundamenti habẽt inter ſe neceſſariam exigentiam, nunc eſt ita ꝙ perſonæ diuinę nõ habent inter ſe neceſſariam exigentiam ratione eſſentiæ, vt eſt fundamentũ æqualitatis & ſimilitudinis: habent autem vt ipſa eſt fundamentum relationum originis, ergo ſolę relationes originis ſunt reales, nõ autem relationes ęqualitatis aut ſimilitudinis. maior probata fuit prius, minor declaratur, quia eſſentia diuina, aut eſt vna habens rationem quantitatis & qualitatis, & ſic eſt fundamentum relationum ęqualitatis & ſimilitudinis, aut eſt eſſentia fœcunda, & ſic eſt fundamentum relationum originis, Ex fœcunditate enim diuinæ eſſentiæ eſt ꝙ in ipſa vna numero exiſtẽte ſint plures perſonę, quarũ perſonarũ vna ſit ab alia & tertia ab vtraq;. Cum igitur eſſentia diuina, vt eſt vna nõ requirat quòd ſit in pluribus: ſed hoc requirit ſolum inquantum eſt fœcunda: & ſub hac ratione ſolum eſt fundamentum relationum originis, patet ꝙ illæ ſolæ ſunt reales in diuinis. reſpectus autem realis accidentaliter aduenies non conuenit Deo etiam per comparationẽ ad creaturã, vt prius probatum fuit, & multo minus per comparationem ad intrinſeca, propter quod æqualitas quę eſt inter perſonas diuinas nõ poteſt eſſe realis reſpectus accidẽtaliter aduenies. Denominatio etiam reſpectiua quæ eſt realis relatio ſumitur ex pluribus rebus realiter inter ſe differentibus, vt ſupra dictum fuit, ęqualitas autem diuinarum perſonarum non eſt denominatio ſumpta ex pluribus rebus, ſed eſt denominatio ſumpta ex vnica re, quæ nullo modo eſt realiter plurificata, ſed ſolum ſecundum rationem, & ideo non eſt realis relatio in diuinis ſicut in creaturis.

10 AD PRIMVM argumẽtum dicendum, quòd illæ relationes quæ habent eadem extrema, & idem fundamentum ſub eadem reali ratione exigentię extremorũ omnes ſunt reales æqualiter, nunc eſt ita, ꝙ in eſſentia diuina vt eſt fundamẽtum relationũ originis eſt ſufficiens ratio exigentiæ extremorum, hæc enim eſt fœcũditas naturæ, vt dictum eſt. ſed in ipſa vt eſt fundamentum æqualitatis & ſimilitudinis non eſt talis ratio exigentiæ, vnitas enim eſſentię nõ requirit quòd ipſa ſit in pluribus ſuppoſitis, quare &c.

11 Ad ſecundum dicendum ꝙ perfectio eſſentiæ diuinę vt fœcunda eſt requirit ꝙ ſit à patre in filio, ſed perfectio eſſentię diuinę vt vna eſt non requirit ꝙ in eis ſit vna, quia vt vna eſt, non requirit quòd ſit in pluribus, & per conſequens nõ requirit ꝙ ſit vna in pluribus, tota ergo neceſsitas exigentię eſt ex fœcunditate naturæ ſecundum quã ipſa eſt fundamentum relationum originis, & non ex eius vnitate ſecundum quam ipſa eſt fundamentum æqualitatis & ſimilitudinis.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum æqualitas dicitur poſitiuè an priuatiuè in diuinis.

SEcundo quæritur vtrum æqualitas dicatur poſitiue an priuatiue in diuinis. Et videtur quòd priuatiue, quia quęcunq; opponuntur priuatiue alterum dicitur poſitiue, alterum verò priuatiue, ſed ſecundũ Philo. 10. Metaph. æquale opponitur magno & paruo priuatiue, ſed magnum & paruum dicuntur poſitiue, ergo æquale dicitur priuatiue.

2 IN CONTRARIVM arguitur, quia æquale & inęquale opponuntur priuatiue, ſed inæquale dicitur priuatiue, ergo æquale dicitur poſitiue.

3 RESPONSIO. In ęqualitate & ſimilitudine tria ſunt conſiderãda, fundamentũ relationis quod eſt quantitas, vel qualitas, extrema relationis quæ dicuntur æqualia, aut ſimilia, & ipſa habitudo relatiua æqualitatis, aut ſimi-

ſimilitudinis. Nomen autem æqualitatis aut ſimilitudinis non ſignificat primum (ſcilicet fundamentum) ſic enim ſignificaret ſimilitudo albedinem quę eſt eius fundamentum inter duos albos, quod nullus diceret. Mutaretur enim eius ſignificatum quum mutetur frequenter ſimilitudinis fundamentum. Sunt enim aliqui ſimiles in nigredine ſicut alii ſunt ſimiles in albedine. Nec ſignificat extrema relata, vt de ſe patet, ergo nomen æqualitatis directè ſignificat tertium, ſcilicet ipſam habitudinem relatiuam. Alia tamen duo dat intelligere non ſicut ſignificata, ſed ſicut habentia habitudinem ad principale ſignificatum.

4 HOC SVPPOSITO dicendum, quòd æqualitas quantum ad ſuum formale ſignificatum dicitur poſitiuè. Quod patet ſic, omne quod eſt directè in prædicamento ſecundum rem, vel rationem, & non per aliam reductionem eſt poſitiuum & non priuatiuum. (Priuationes enim & negationes ſunt in prædicamentis ſolum reductiuè ratione habituum vel affirmationum) ſed æqualitas eſt directè in prædicamento relationis ſaltem ſecundum rationē cū ſit relatio (licet rationis in diuinis) ergo ęqualias formaliter dicit aliquid poſitiuum, maior patet, quia eſſe relationem vel aliquid aliud pertinens ad prędicamentum ſecundum rem vel ſecundum rationem nō facit differentiā ſecundum poſitiuū & priuatiuum. Et ideo ſicut illud quod dicit relationem realem directè, vel rem alterius prædicamenti eſt formaliter aliquid poſitiuum, ſic illud quod dicit directè relationem rationis vel relationem alterius prædicamenti eſt formaliter poſitiuum, & idem eſt dicendum de extremo relationis ſumpto concretiuè ſub nomine relationis (vt æquale) quia idem importatur formaliter per concretum & abſtractum. Quantum autē ad fundamentum æqualitatis dicendum eſt, ꝙ poſſumus ipſum conſiderare, vel quantum ad illud quod eſt, & ſic eſt aliquid poſitiuum, & poſitiuè dictum, quia hoc eſt quantitas vel aliquid acceptum ſub nomine quantitatis, vel poſſumus ipſum conſiderare ſub formali ratione fundamenti, & ſic dicitur cōmuniter ꝙ formaliter ratio fundamenti æqualitatis ſit ratio vnius, ſuper vnum enim in quantitate fundatur æqualitas, ratio autem vnius eſt ratio priuatiua, patet quia æqualitas & æquale dicuntur priuatiuè. Sed hoc non eſt formaliter, vt dictum eſt. Verunta men in hoc ſenſu loquitur Philo. 10. Metaph. quando dicit ꝙ æquale opponitur magno & paruo priuatiue. Sic etiam diffinitur cum dicitur ꝙ æquale eſt quid poſitum iuxta alterum, nec excedit, nec exceditur.

5 PER HOC patet reſponſio ad argumētum in oppoſitum.

6 ALIVD autem argumentum probat quòd æqualitas quātum ad illud quod dicit formaliter dicitur poſitiue quod concedendum eſt.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum eſſentialia attributa debeant appropriari diuinis perſonis.

Tho. 1. q. 39. ar. 7. & 8.

AD ſecundum principale ſic proceditur. Et vidētur ꝙ eſſentialia attributa non debeant appropriari diuinis perſonis, quia æquè cōmunia ſunt in diuinis attributa eſſentialia ſicut eſsētia, ſed eſſentia nulli appropriatur, ergo nec eſſentialia.

2 Item prius eſt proprium, q̄ appropriatū, quia appropriatum dicitur per ſimilitudinē ad propriū, ſed propria perſonarū non ſunt priora eſſentialibus attributis, imò ſunt ſecūdum rationē poſteriora, ergo eſſentialia attributa non poſſunt appropriari perſonis.

3 IN CONTRARIVM eſt quod dicit Aug. & Hilarius in litera.

4 RESPONSIO. Dicendum eſt primo ꝙ appropriatio in diuinis eſt poſsibilis. Secundo ꝙ eſt vtilis. Tertio reddetur ratio de appropriationibus diuerſis.

5 QVOD ſit poſsibilis patet, nō enī appropriatur niſi cōmune. Eſt enim appropriatū de communi, tractum ad proprium. Item ad omne commune appropriatur cuilibet, ſed illud quod habet aliquam conuenientiā cum proprio propter quod de communi trahitur ad proprium, licet autē omnia attributa eſſentialia ſunt communia omnibus perſonis, tamē quædā habent maiorem conuenientiam cum proprio perſonæ q̄ alterius propter quod illi perſonæ poteſt conuenienter appropriari, & ſecundum hoc potentia quæ nominat principium appropriatur patri qui eſt primū principium. Sapientia verò quæ ad intellectū pertinet appropriatur filio qui procedit per modū intellectus, bonitas autē appropriatur Spi. ſan. qui procedit per modū voluntatis, cuius obiectum eſt bonū, appropriatio ergo eſt poſsibilis & rationalis.

6 EST ETIAM vtilis, quia per appropriata aliqualiter manuducimur in cognitionē perſonarum hoc modo. Inuenitur enim diſtinctio in attributis, & in perſonis, ſed differenter, quia diſtinctio perſonarū eſt realis, diſtinctio verò attributorū eſt ſecūdum rationē, & eſt nobis magis nota, & quanuis per attributa ſola ratione diſtincta nō poſſumus ſufficienter arguere diſtinctionē perſonarum, tamen inſpicimus in appropriatis aliquā ſimilitudinē propriorum, & ſic per appropriata aliqualiter manuducimur in notitiam perſonarum.

7 QVANTVM ad tertiū notandum eſt ꝙ alia eſt appropriatio ſecundū Hilar. alia ſecundū Aug. Hilarius enim appropriat æternitatē patri, ſpeciem filio, vſum ſpi. ſan. Ratio autē huius appropriationis eſt hæc, æternitas enim quia eſt menſura ex ſua ratione carēs principio appropriatur patri qui eſt principiū non de principio. Species autē appropriatur filio quia ſpecies quandoq; ſumitur pro imagine, filius autē eſt imago patris vt prius dictum fuit. Vſus verò appropriatur ſpi. ſan. quia vti largè accipiendo eſt aſſumere aliquid in facultate voluntatis. Spi. autem ſan. procedit per modum voluntatis, ideo, &c. *d. 28. q. 3.*

8 Beatus autem Aug. appropriat vnitatem patri, quia vnitas eſt principiū numeri, pater autem eſt principium diuinarum originum. Ac ęqualitatem autem appropriat filio, quia æqualitas importat vnitatē reſpectu alterius. Eſt enim æquale quod habet vnā quantitatem cum alio, & ideo appropriatur filio qui eſt ſecunda perſona in trinitate. Connexio autem importat vnionem duorū per tertium & ideo appropriatur ſpi. ſan. qui procedit à patre & filio vt ſunt vnum.

9 Secundum hunc modū poteſt ſumi illa appropriatio, Rom. 11. (Si tamē Apoſtolus intēdit facere ibi aliquā appropriationem) quoniā ex ipſo & per ipſum & in ipſo ſunt omnia. Hæc enim præpoſitio ex importat quandoq; habitudinem cauſæ materialis, & ſic nō habet locū in diuinis, quandoq; habitudinem cauſę efficientis quæ quidē conuenit deo in ratione ſuæ potētiæ actiuæ, vnde appropriatur patri ſicut & potentia. Hæc autem præpoſitio per deſignat habitudinem formæ per quam agens agit ſicut dicimus ꝙ artifex agit per artem. Vnde ſicut ars & ſapiētia appropriatur filio ita & hoc quod eſt per ipſum. Hæc verò prępoſitio in denotat continentiam. Continet autē Deus res inquantum ſua bonitate eas conſeruat & gubernat. Et ideo eſſe in quo appropriatur ſpir. ſanct. ſicut & bonitas.

10 AD PRIMVM argumentum in oppoſitum dicendum eſt quod non ſimile eſt de eſſentia & de attributis eſſentialibus, quia eſſentia vt eſſentia eſt nō habet maiorem conuenientiā cum proprio vnius perſonæ, q̄ cum proprio alterius, & ideo non poteſt appropriari vni perſonę magis q̄ alī. Sed diuerſa attributa habent maiorem conuenientiam cum proprio vnius perſonæ q̄ cum proprio alterius, vt viſum fuit prius propter quod appropriantur magis vni quàm alteri.

11 Ad ſecundū dicendum ꝙ in diuinis nihil eſt prius aut poſterius ſecūdum rem, ſed ſecundum rationē. & hoc modo quædā eſſentialia ſunt priora propriis perſonarū, ſed non dicuntur appropriata niſi ratione proprioru, & ſic ſunt poſteriora propriis perſonarum ſecundum rationem talis nominis, nec eſt inconueniens ꝙ aliquid ſit prius & poſterius altero ſecundum rationem quantum ad diuerſas conſiderationes.

Sententia huius diſtinctionis. XXXII.

in generali & ſpeciali.

HIC oritur quæſtio. Superius determinauit Magiſter de propriis & appropriatis perſonarum. Hic verò inquirit qualiter perſonæ diuinę comparantur adinuicem

uicem ſecundum appropriata & propria. Et diuiditur in tres. Primò oſtendit qualiter comparantur ſecundum proprium & appropriatum ſpiritus ſancti. Secundò qualiter ſecundum appropriatum filii. Tertiò quomodo cõparantur ſecundum vtrumque ſimul, ſcilicet de vno per comparationem ad alterum. Secunda ibi, diligenter inuestigari oportet. Tertia ibi, Prꝛterea diligenter notandum Prima iſtarum diuiditur in duas. Primo mouet dubitationem. Secundo ſoluit. Secunda ibi, huic quæſtioni. Secunda pars principalis diuiditur in tres ſecundum tres quæſtiones quas mouet & ſoluit, Secunda ibi, poſt hoc ſolet quæri. Tertia ibi, poſt hoc à quibuſdam. Tertia verò principalis diuiditur in duas. Primò mouet dubitationem. Secundò ſe à ſolutione excuſat. Secunda ibi, difficile mihi fateor. Hæc eſt diuiſio & ſententia lectionis in generali.

2 IN SPECIALI verò ſic procedit Magiſter, & quærit primò vtrum Pater & Filius dicantur diligere ſe ſpiritu ſancto. Et videtur ꝙ non, quia diligere & eſſe in diuinis idem ſunt. Si ergo Pater diligit ſe ſpiritu ſancto, tunc videtur eſſe ſpiritus ſanctus, & reſpondet ſecundum Aug. ꝙ diligant ſe ſpiritu ſancto. Poſtea quærit vtrum pater ſit ſapiens ſapientia genita. Et reſpondet ꝙ non, quia ſicut nõ eſt per filium, ſic non eſt ſapiens per ipſum, cũ eſſe & ſapere ſint in patre idem. Poſtea quærit vtrum filius ſit ſapiens ſapientia genita. Et reſpondet per diſtinctionem ꝙ ſapientia poteſt conſiderari in habitudine principii efficientis, & ſic eſt ſenſus ꝙ ſit ex ſapientia genita, & hoc falſum eſt, imò eſt ſapiens à ſapientia ingenita, quæ eſt pater, vel poteſt conſiderari in habitudine cauſæ formalis, & ſic eſt ſenſus ꝙ ſit ſapiens per ſapientiam genitã formaliter, & hoc eſt verum. Poſtea quærit vtrum ſit vna ſapientia patris & filii. Et videtur ꝙ non, quia alia eſt ſapientia ingenita, alia genita, quarum tamen vna dicitur patris, alia filii. Et reſpondet quòd vna eſt ſapientia eſſentialis, ſed notiones differunt, ſicut dilectio non differt ab eſſentia realiter, ſed per relationem. Poſtea quærit cùm pater nullo modo ſit ſapiens per filium quomodo pater diligat per ſpiritum ſanctum. Vltimò excuſat ſe à ſolutione huius quæſtionis, & dicit hanc quæſtionem difficilem eſſe ad ſoluendum, tamen ſanè intelligendum ꝙ licet pater diligat ſe ſpiritu ſan. tamen dilectione eſſentiali diligunt ſe pater & filius. Et in hoc terminatur, &c.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum pater & filius diligãt ſe ſpiritu ſancto.

Thom. 1. q. 37. ar. 2.

CIrca diſtinctionem iſtam quæritur primo, vtrum pater & filius diligãt ſe ſpiritu ſancto. Et videtur quòd non, quia aut diligere ſumitur eſſentialiter, aut notionaliter, ſed non poteſt eſſe vera, ſi diligere ſumatur eſſentialiter, quia eadem ratione hæc eſſet vera pater intelligit filio quę tamen negatur ab Auguſtino. nec prout ſumitur notionaliter, quia eadem ratione hæc eſſet vera pater generare ſe filio, vel pater & filius ſpirant ſe ſpiritu ſancto, quod non dicimus, quare nullo modo hæc poteſt eſſe vera, pater & filius diligunt ſe ſpiritu ſancto.

2 IN CONTRARIVM eſt quod dicit Aug. 6. de Trin. quòd ſpiritus ſanctus eſt quo genitus à generãte diligitur, genitorem̃q; ſuum diligit.

3 Et arguitur per rationem, quia in creaturis nullus diligit ſe vel alium, niſi amore à ſe procedente, ergo ſimiliter in diuinis, ſed in diuinis ſpiritus ſanctus eſt amor procedens, quare &c.

4 RESPONSIO. Ad euidentiã iſtarum propoſitionum pater diligit ſe, & filiũ & ſpiritũ ſanctum, & nos ſpiritu ſancto, & ſimiliter quælibet perſona diligit ſe & alias perſonas, & nos ſpiritu ſancto, quia in omnibus eſt eadem difficultas. Aduertendum quod hæ quęſtiones nõ ſunt de re, ſed de modo loquendi. Circa quem ſunt tres opiniones.

5 Prima eſt quòd omnes tales propoſitiones ſunt falſæ & retractatę ab Aug. in ſuo ſimili, quãdo ſcilicet retractauit iſtam pater eſt ſapiens filio, vel ſapientia genita. ſic enim ſe habet ſapere patris ad filium, ſicut diligere patris ad ſpiritum ſanctum.

6 Sed iſtud non placet aliis, quia Aug. ea quę retractauit expreſsit ſpecialiter, & ipſe non retractauit dicta aliorum, ſed ſua. vnde cum alij communiter vtantur talibus locutionibus præſumptuoſum videtur ſimpliciter negare eas.

7 Alij ſunt qui dicunt omnes tales propoſitiones eſſe veras & proprias ſimpliciter. Ad cuius euidentiam conſiderãdum eſt ꝙ ſecundum iſtos diligere poteſt ſumi eſſentialiter vel notionaliter. Si ſumatur eſſentialiter, tũc omnes tales propoſitiones ſunt falſæ, quia diligere ſic acceptum, eſt idem quod eſſe, & ideo ſicut hæc eſt falſa pater eſt ſpiritu ſan. ſic & iſta pater diligit ſpiritu ſancto. Si verò diligere ſumatur notionaliter, ſic ſunt verę, vt dictum eſt, & iſte ablatiuus ſpiritu ſan. conſtruitur in ratione effectus formalis ſumendo largè effectũ pro omni producto, & formã pro omni eo ꝙ denominat aliquid. Sunt enim aliqui effectus qui denominãt ſuũ agens, & ob hoc dicuntur formales. Quandocunq; enim verbum importat de ſuo noie actũ, & cũ actu dat intelligere productũ, tũc productum denominat ipſum agens, ſicut florere nõ ſolũ nominat actum, ſed etiã includit productum. ſ. florem, & ideo poteſt dici ꝙ arbor floret floribus, quãuis flores nõ ſint forma arboris, ſed quidam affectus ab arbore procedẽtes, ſed quãdo in noie actus nõ includitur effectus, tũc effectus nõ denominat agẽs, ſicut non bene dicitur arbor producit florem floribus. Cum igitur diligere ſumptum notionaliter nõ ſit aliud q̃ ſpirare amorem, & dicere non ſit aliud quàm producere verbum, ſicut florere eſt producere florem. Ideo ſicut verè & propriè dicitur arbor floret floribus, ſic verè & propriè poteſt dici quòd pater dicit ſe & alia verbo, & quòd pater diligit ſe, & alia ſpir. ſanct.

8 Iſte autẽ modus non placet aliis propter multa. Primum eſt, quia diligere nõ poteſt plus ſumi notionaliter q̃ intelligere, ſicut enim intelligere nominat operationẽ intellectus, ita diligere nominat operationẽ voluntatis, ſed intelligere nunquã ſumitur notionaliter, ergo nec diligere. Secũdo, quia ſicut probatum fuit ſupra, diſt. 6. q. 2. actus notionales quibus perſonæ producũtur ſunt actus naturæ diuinæ, vt eſt fœcunda, quam fœcunditatem non habet ex hoc quòd eſt intelligens & volens, ſed præcedit vtrunq;, ita ꝙ eſt intelligere & velle nec ſunt actus quibus perſonæ producuntur, nec ſupponuntur ab actibus productis, propter ꝙ nullus actus intellectus aut volũtatis poteſt eſſe notionalis, ſed ſunt ſecundum modum intelligendi poſteriores actibus notionalibus & eliciuntur à perſonnis iam cõſtituris per actus notionales, qui ſunt merè naturales Tertio, quia dato ꝙ eſſet aliquod diligere notionale, adhuc nullo modo poſſent verificari tales propoſitiones, quia nullus actus notionalis reflectitur ſupra perſonã à qua eſt, nec poteſt cadere ſuper perſonã, vel ſuper quamcunq; rem aliam quę per ipſum non conſtituitur. Cuius ratio eſt, quia actus notionalis eſt actus productionis, & ideo nõ tendit niſi in productũ, & quia idẽ nõ producit ſeipſum, ideo actus notionalis nõ poteſt reflecti ſup perſonã à qua eſt, nec cadere ſuper aliquid ꝙ per ipſũ nõ producitur, ſed cũ dico ꝙ pater diligit ſe vel filiũ, vel nos ſpiritu ſancto ibi denotatur actus cadere reflexiuè ſuper patrem à quo eſt, vel cadere directè ſuper filiũ, vel ſuper nos quorum neutrum per actum dilectionis notionalis conſtituitur, ergo nullo modo tales propoſitiones poſſunt eſſe verę, ſi diligere ſumatur notionaliter.

9 Sed ad hoc reſpondent quidã, ꝙ ſunt quidam actus notionales qui ſunt reflexiui, ſed non omnes: Sunt enim vt iſti dicunt in diuinis quædam reflexiuę operationes, & non notionales, vt intelligere & velle, & iſtæ dicũtur tranſitum in aliquid, ſed non tranſitum realem, ſed rationis tantum. Quædam autem ſunt notionales, ſed nõ reflexiuę, ſicut generare & ſpirare, & tales dicũt tranſitum realem in aliquod ſuppoſitum. Quædam autem ſunt quę dicunt tranſitum realem & tranſitum rationis ſimul, ſicut dicere & diligere notionale, dicere enim nõ ſolũ reſpicit id quod actu dicẽdi producitur, ſed etiam illud quod producto verbo repręſentatur. Vnde dicere importat producendo verbũ aliquid verbo repręſentare vel manifeſtare. Et ſimiliter diligere notionale importat, producendo amorem perſonalem in aliud, quaſi in amatum tendere, quorum *Tho. ad. 3.*

quorum alterum,ſcilicet producere dicit tranſitum ſecundum rem,ſed aliud ſcilicet,tendere in aliquid, tanquã in repræſentatum vel in amatum dicit tranſitum ſecundum rationem, & tales actus quum includant vtrumq; tranſitum rei & rationis,ratione tranſitus realis ſunt notionales,ſed ratione tranſitus ſecundum rationem ſunt reflexiui propter quod bene dicitur quòd pater dicit ſe verbo, & diligit ſe ſpiritu ſancto.

10 Iſtud autẽ non videtur bene dictum. Primo quia non eſt ſecundum ſe verum. Secundo quia ratio non eſt ſoluta. Tertio quia contradicit alii dicto iſtorum. Quòd nõ ſit verũ ſecundũ ſe patet, quia nullum purè notionale includit illud quod eſt cõmune omni perſonæ, ſed habere reſpectum rationis ad aliquid tanquã repræſentatum vel manifeſtatum vel amatum eſt commune omni perſonæ ſicut manifeſtare, vel amare, ergo non includitur in dicere,vel in diligere ſumptis purè notionaliter.

11 Item ratio eſt inſoluta, quia impoſſibile eſt actum notionalem nõ includere realem productionem, etiam ſi cum productione includat aliquẽ reſpectum rationis, ergo actus notionalis in nihil poteſt tendere niſi in productum,licet ad * illud poſſit habere aliquem alium reſpectum,quia ille actus reſpectus cũ ſit extra rationem actus notionalis notionaliter tentus tenderet in illud. Adhuc ſi dicere & diligere ſumpta notionaliter important tranſitum rei reſpectu perſonæ,& tranſitum rationis reſpectu alicuius alterius,tunc dicere & diligere ſic ſumpta nõ poterunt cõpetere niſi illi perſonæ,quç tranſit in aliam rem & in aliquid ratione, & ſic ſolus pater diceret ſe & alia verbo,quia ſolus producit verbum,& ſolus per verbum à ſe productum habet rationẽ manifeſtantis, vel repræſentantis ſe & alia ita q̃ hæc duo copulatiuè ſumpta nulli niſi patri conueniunt,& ſimiliter ſolus pater & filius diligerent ſe vel alia ſpi.ſan.quia ſolus pater cum filio producit ſpi.ſan.& per ſpi.ſan.à ſe productum habet reſpectum ad ſe vel ad alia ſub ratione amantis,ita quòd hæc duo copulatiuè ſumpta nulli alii poſſunt conuenire, hoc autem nõ dicitur imò iſta conceditur, filius & ſpi.ſan. dicunt ſe vel alia verbo,& iſta ſpiritus ſan diligit ſe & alia ſpiritu ſan. ergo dicere & diligere non ſumuntur notionaliter.

*aliàs aliud

12 Item iſtud dictum contradicit cuidam alii dicto eorum. Dicunt enim alibi vt recitatum fuit ſupra diſt.27.q.2 q̃ dicere ſumitur dupliciter, vno modo pro eo quod eſt producere verbum, & ſic eſt actus notionalis, nec conuenit niſi patri & illi nõ reſpectu ſui vel creaturç, ſed tãtum reſpectu filij,& ſic pater dicit verbum & nõ verbo. Alio modo ſumitur dicere pro eo q̃ eſt manifeſtare, & ſic eſt actus eſſentialis & conuenit cuilibet perſonç reſpectu ſui & aliorũ,quælibet enim perſona manifeſtat ſe & alia. ergo ſecundum hoc dicere notionale nõ importat niſi producere verbũ & nõ repræſentare vel manifeſtare aliquid, quia illud eſt ſimpliciter eſſentiale, nunc autem ponitur quòd dicere notionale importat repræſentare vel manifeſtare aliquid ratione cuius eſt actus reflexiuus,ergo eſt hic contradictio. Patet ergo quòd nullus actus notionalis eſt reflexiuus.

13 Quod ergo dicitur q̃ quando in actu intelligitur productum,tunc productum denominat agens, vt arbor floret floribus,ſimiliter videtur eſſe in propoſito. Dicendum q̃ non eſt ſimile, quia nõ fit ibi reflexio nec tranſitus in aliud, nõ enim dicitur quòd arbor floret ſe,vel aliquid aliud floribus,hoc enim male diceretur. Hic autem dicitur q̃ pater diligit ſe, vel alia ſpi.ſan. & ideo malè, ſi diligere ſumatur notionaliter. Sed deberet dici pater diligit ſpiritu ſan.ſicut dicitur arbor floret flore vel floribus. Sed neq; hoc poteſt dici, quia q̃ effectus ſubſiſtens denominet agentem cõtingit ſolũ in verbis intranſitiuis, ſicut eſt florere quod paſſiuum nõ habet vnde bene dicitur floret flore. In verbis autem tranſitiuis non, licet includant productum ſicut generare de ſuo nomine includit genitum,& ſpirare ſpiritum, vel ſpiratum qui dicunt in diuinis ſpecialia producta, ſicut florere includit florem,& tamen generat genito non bene dicitur,ſed generat genitum,nec ſpirat ſpirato, ſed ſpirat ſpiritum vel ſpiratum tranſitiue. Et cauſa huius differentię eſt,quia tale intranſitiuum includit productum,vt in ipſo exiſtens,& nõ ſolũ vt ab ipſo procedens,florere enim nõ ſolum dicit producere florem,ſed cum hoc habere in ſe florem productum, & ideo denominat ipſum producens in quo eſt,ſed tranſitiua ſolum includunt productum,vt ab iſtis exiſtens, & non vt in ipſis manens, propter quod non denominant ipſum.

14 IDEO dicendum eſt aliter quòd omnes ſupradictę propoſitiones ſunt ſimpliciter falſæ ſi diligere ſumatur notionaliter,ſi verò ſumatur eſſentialiter ſic ſunt verę,licet ſint improprię,& ideo exponẽdæ. Primum patet, quia quandocunq; aliquid ſumptum cum determinatione prædicatur de aliquo poteſt etiã prædicari de alio vel illo ſumpto ſine determinatione, niſi fortè determinatio ſit diſtrahens, tunc enim nõ poteſt, licet enim hæc ſit vera, Paulus eſt homo mortuus, tamen non ſequitur quòd hęc ſit vera Paulus eſt homo,quia eſſe mortuum eſt determinatio diſtrahẽs,alioquin ſequeretur bene. Si ergo hęc eſſet vera pater diligit filium ſpiritu ſancto ſumendo diligere notionaliter, cum hæc determinatio ſpir. ſan. nõ ſit diſtrahens,ſequeretur q̃ hęc eſſet vera excluſa determinatione dicendo ſic, pater diligit filium ſumendo diligere notionaliter vt prius, hoc autem eſt falſum, quia nullus actus notionalis eſt à patre in filium niſi generare, quare &c. Idem dicendum eſt de omnibus propoſitionibus conſimilibus.

15 Secundum patet,ſcilicet q̃ ſumendo diligere eſſentialiter omnes tales propoſitiones ſunt veræ, ſed impropriæ, & ideo ſunt exponendæ,quia vt dictum fuit ſupra, diſt.27. verbum & amor, licet de virtute & proprietate locutionis importent ipſos actus intellectus & voluntatis, tamen appropriantur perſonis, verbum quidẽ filio,amor autẽ ſpiritui ſan. Cum ergo hæc ſit vera & propria pater diligit filiũ,ſeipſum & nos, amore eſſentiali, conſequens eſt q̃ hæc ſit vera pater diligit filiũ,ſeipſũ, & nos ſpi.ſan. ſed eſt impropria,& ideo exponẽda ſic,vt ſit ſenſus,pater diligit filiũ,& nos ſpi.ſan. id eſt, amore eſſentiali, qui appropriatur ſpi.ſan. Similiter ſi dicere & verbum ſumãtur eſſentialiter hæc eſt vera & propria, pater dicit ſe & alia verbo. Si verò verbũ ſumatur notionaliter pro filio,ſumpto ſemper dicere eſſentialiter, ſic eſt hæc vera per appropriationem tantum, pater dicit ſe & omnia verbo vel filio, id eſt,verbo eſſentiali,quod appropriatur filio, vel verbo perſonali,& ſub eodẽ ſenſu iſta eſt concedenda,pater eſt ſapiens filio,quia falſa eſt ſecũdum proprietatẽ locutionis,& ſic negat eam Aug. eſt tamen vera per appropriationem ſicut aliæ quę dictæ ſunt.

16 AD PRIMVM argumentum patet reſponſio. Ad autoritatem Aug. dicitur pro parte oppoſita,quia ſpiritus ſan. eſt amor ſolum per appropriationẽ,non tamen per proprietatem.

17 AD ALIVD dicendum quòd nullus diligit niſi amore à ſe procedente eo modo quo actus intelligitur procedere ab agente,ſed non oportet q̃ ille amor procedat,vt aliquid productũ per actum agendi qualitercunq; ſumptũ,& ideo propriè loquendo,pater diligit ſe & alia amore eſſentiali qui procedit à patre vt actus ab agente, non ſecundũ diſtinctionem realem,ſed rationis tantum, & quia hic amor appropriatur ſpi.ſan. ideo per appropriationem pater dicitur diligere ſpiritu ſan. ſecũdum expoſitionem prius poſitam.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum filius ſit ſapiens ſapientia genita.

Thom.1.q.41.ar.3.ad.4.

SEcundo quæritur vtrum filius ſit ſapiens ſapientia genita. Et videtur q̃ non,quia eadem eſt ſapiẽtia patris & filij, ſed ſapientia patris nõ eſt genita quia pater nihil habet genitum,ergo nec ſapientia filij eſt genita.

2 Item nihil eſſentiale in diuinis eſt genitũ,ſed ſapientia eſt aliquid eſſentiale,ergo non eſt genita, quare filius non poteſt eſſe ſapiens ſapientia genita.

3 IN CONTRARIVM eſt,quia filius eſt ſapiẽs per ſe:ſed ipſe eſt ſapientia genita,quare &c.

4 Item Hilar.dicit,& habitũ fuit prius in litera diſt.5. q̃ filius nihil habet genitum vel natum,ſed filius habet ſapientiam qua dicitur ſapiens, ergo ipſa eſt genita vel nata.

5 RE:

5 RESPONSIO. Dicitur hic cõmuniter & bene q̃ iste ablatiuus notat quandam habitudinẽ, potest ergo notare habitudinẽ principii efficientis,& sic est falsa,quia nihil genitum efficit sapientiam in filio, & in eodẽ sensu posset concedi q̃ filius est sapiens sapientia ingenita,quia filius habet à patre quòd sit sapiens, Pater autem dicitur sapientia ingenita,sicut Filius dicitur sapiẽtia genita: vel potest ablatiuus notare habitudinem principii formalis, sicut corpus dicitur coloratum albedine: & sic adhuc ista est falsa Filius est sapiens, sapientia genita,quia sapientia per quam filius est formaliter sapiens, est sapientia essentialis quæ non est genita,licet sit per generationem communicata,quia genitum propriè est illud quod per generationem producitur. Et sub hoc sensu posset adhuc concedi q̃ Filius sit sapiens sapientia ingenita, quia ingenitũ aliquo modo potest conuenire essentiæ, & iste modus loquendi magis accedit ad proprietatẽ quàm primus. Alio modo potest ablatiuus dicere habitudinem causæ subiectiuæ seu materialis, sicut dicimus q̃ corpus est coloratũ superficie,vel superficies est colorata seipsa, licet autẽ in diuinis non sit propriè subiectum vel materia, tamen ponimus ibi personam,vel hypostasim, quæ secundum nostrum modum intelligendi se habet quasi subiectiuè ad ea quæ sibi attribuuntur,& sic licet videatur aliquibus q̃ hæc possit concedi, filius est sapiens sapientia genita, id est,seipso qui est sapientia genita, tamen est valde impropria,tum quia filius non est sapientia genita propriè,licet sit sapientia,& sic genitus,quia non conuenit ei esse genitum secundum quod est sapientia, tum quia ly sapientia genita videtur esse determinatio prædicati,& non conditio subiecti vt in isto sensu dicitur.

6 SIC tamen procedit primum argument. ad primam partem.

7 Ad aliud dicendum q̃ filius nihil habet nisi genitũ, id est,quod non acceperit per generationẽ,& non q̃ essentia,vel essentialia sint genita, sed solũ per generationem communicata.

8 Alia argumenta bene probant quòd formali prædicatione hæc est falsa, Filius est sapiens sapientia genita, quod concedo.

Sententia huius distinctionis XXXIII. in generali & speciali.

POst supra dicta. Superius determinauit Magister de essentia,personis et proprietatibus. Hic verò determinat comparationes illorũ ad inuicem. Et diuiditur in duas partes. Primo ostẽdit qualiter proprietates comparantur ad essentiam,& personam. Secundo qualiter personę ad essentiam comparantur. Secunda in principio.34. dist. prędictis autem adiiciendum. Prima est præsentis lectionis. Et diuiditur in tres partes. Primo mouet dubitationem. Secundo determinat. Tertio excludit errorẽ. Secunda ibi,quod enim. Tertia ibi,hic autem aliqui negant. Prima diuiditur in tres. Primo probat quòd proprietates sint in personis. Secundo quot sunt ipsæ personæ. Tertio q̃ sunt ipsa natura diuina. Secũda ibi,superius quoq;. Tertia ibi,cumq; de simplicitate. Illa verò pars in qua excludit errorem diuiditur in duas. Primo ponit errorem siue falsam positionem. Secundo ponit confirmationem erroris & soluit. Secunda ibi,si inquiunt. & hæc secunda diuiditur in duas. Primo ponit errorem & erroris confirmationem per duas rationes. Secũdo per autoritates. Secunda ibi, veruntamẽ nondum desistunt. quarum prima diuiditur in quatuor. Primo ponit rationem qua probatur q̃ proprietas non est persona. Secundo inducit rationẽ, qua probatur q̃ proprietas nõ est essentia. Tertio probat q̃ proprietates nõ sunt in essentia. Quarto excludit quandã obiectionem. Secũda ibi,sed iterum addũt. Tertia ibi,cæterum hæreticorum. Quarta ibi,sed fortè quæres. Hæc est diuisio lectionis in generali.

2 IN SPECIALI verò sic procedit Magister, & quærit primo vtrũ proprietates sint ipsæ personæ,an vtrũ sint ipsa diuina essentia. Postea soluit & ostẽdit primo q̃ proprietates sint in ipsis personis. proprietates enim ab æterno fuerunt sicut & personæ,ergo fuerũt in personis. Postea ostendit quòd proprietates sint ipsæ personæ,proprietates enim sunt in personis,vt dictum est. sed in personis nulla est diuersitas,ergo proprietates sunt ipsæ diuinæ personæ. Postea ostendit quòd proprietates sunt ipsa diuina essentia,quia diuina essentia propter eius simplicitatem est quicquid habet, sed diuina persona & natura habẽt proprietates, ergo proprietates sunt ipsa natura & persona diuina, quod etiam confirmat per autoritatem. Postea ponit errorem dicentium quòd licet proprietates sint in personis, non tamen sunt ipsæ personæ, sed sunt quasi extrinsecus affixæ. Postea secundum hunc errorem inducit duas rationes & soluit,quarũ vna est talis. Si proprietates sunt personæ, ergo non distinguunt personas, nec determinant: Idem enim non determinatur,nec distinguitur seipso. Respõdet autem ad hanc obiectionem, non est inconueniẽs personas distingui seipsis. Postea ponit aliam rationem, per quam probat quòd proprietates non sunt essentia, quæ talis est, Proprietates sunt diuina essentia,ergo sicut diuinę personę dicuntur conuenire in essentia, ita dicuntur conuenire in proprietatibus,quod falsum est. Ad hanc rationem respondet quòd hoc videtur propter sui altitudinem excedere omnem intellectũ. Postea ponit aliam rationem,per quã probat q̃ proprietates non sunt in diuina essentia,quia illud in quo est paternitas est pater, & in quo est filiatio illud est filius. Si ergo res vna habet paternitatem & filiationẽ eadem res erit pater & filius quod est inconueniens. Et respõdet ad hanc rationem,quia essentia licet habeat paternitatem & filiationem, nõ tamen est pater & filius,nec generat.nec generatur, quia proprietates non sunt in ea, vt determinantes, & distinguentes eam. Postea excludit quandam obiectionem quæ ex dictis posset oriri. Posset enim quis quærere quomodo proprietates non distinguunt essentiã personarum in qua sunt, sicut distinguũt personas in quibus sunt, & dicit Magister q̃ hoc exprimere est supra intellectum nostrum. Vltimo ponit quasdã autoritates per quas videtur probari q̃ aliud in diuinis sit subsstantia,& aliud proprietas. Et respondet q̃ Aug. nõ intendit per illas autoritates dicere proprietates esse aliquid diuersum ab essentia,sed intendit nominare inter illa diuersitatem rationis. Et in hoc terminatur,&c.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum in diuinis essentia & relatio differant aliquo modo realiter.

Thom.1.q.28.ar.2. Caiet.1.q.39.ar.1. Dur.3.d.1.q.2.nu.14.

CIrca distinctionem istam primo quæritur, vtrum in diuinis essentia & relatio differant aliquo modo realiter. Et arguitur q̃ sic,quia illa quorum quodlibet est vera res,& vnũ inuenitur in aliquo supposito sine alio differunt aliquo modo realiter,sed essentia diuina & quęlibet relatio sunt huiusmodi, quia essentia diuina est in quolibet supposito diuino,nulla autem relatio est in duolibet eorum,quia paternitas non est in filio, nec filiatio in patre, nec aliqua earum in spiritu sancto,quare &c. Si dicatur q̃ illa quorũ vnum inuenitur in aliquo supposito sine alio non oportet q̃ differant aliquo modo realiter, sed sufficit q̃ non sint idem adæquatè & conuertibiliter, & sic est de essentia & quælibet relatione. Contra,illa quæ nõ sunt idem realiter omnibus modis aliquo modo differunt realiter,sed essentia & relatio secundum istam respõsionem non sunt idem realiter omnibus modis, quia esse idem adæquatè & cõuertibiliter est quidam modus identitatis realis, qui non est inter essentiam,& relationem, ergo ex hoc quòd non sunt idem adæquatè & conuertibiliter sequitur necessario, vt videtur q̃ differant aliquo modo realiter.

2 Item arguitur ad principale. Secundo sic per syllogismum expositorium. Hæc essentia est paternitas,& nullo modo ab ea realiter differens. Hæc essentia est filiatio, & nullo modo ab ea realiter differẽs, ergo paternitas est filiatio nullo modo ab ea realiter differens, conclusio est falsa,ergo aliqua præmissarum & qua ratione vna & altera, igitur dicere oportet q̃ quælibet relatio differat aliquo modo realiter ab essentia.

3 Itẽ pater & filius differũt realiter,aut ergo sola realitate essentiæ,aut alia,nõ sola realitate essentiæ,quia tũc differ-

differrent diuinitate, & sic essent plures dii, quod est hæreticum, ergo differunt alia realitate, sed illa non est nisi paternitas & filiatio, ergo paternitas & filiatio dicunt aliam realitatem à realitate essentiæ, & ita differunt aliquo modo realiter.

4 Item id quod secundum se totum est respectus secundum nihil sui est absolutum, sed quælibet relatio realis, secundum se totum est respectus, vt patet ex eius diffinitione, ergo secundum nihil sui est absolutum, ergo non est essentia.

5 IN CONTRARIVM arguitur sic primò, quia illa quæ de se inuicem prædicantur in abstracto sunt idē realiter, sed essentia & quælibet relatio sunt huiusmodi, quia hæc est vera, paternitas est essentia, & essentia est paternitas, & idem est de qualibet relatione diuina, ergo sunt idem realiter.

6 Item omnis res vel est diuinitas vel creatura, sed relatio diuina non est creatura, ergo est diuinitas.

7 Item si essentia differt realiter à relatione in diuinis erit quaternitas rerum, quia omnis res, ponit in numerū cum alia re, sed illud est error condemnatus in concilio generali extra de sum. trinit. & fi. catho. cap. damnamus, ergo idem quod prius.

8 Item vbicunq; sunt plura realiter differentia in eodem suppositō, ibi est vera cōpositio, sed in diuinis nō est cōpositio aliqua, ergo essentia & relatio quæ concurrunt ad quodlibet suppositum non differunt realiter.

9 RESPONSIO. Circa quæstionē istam facienda sunt tria per ordinē, quia primò videbitur quid sit differre secundum rationē: Et quid sit differre realiter. Et secundo ponetur quædā distinctio vtilis ad propositū declarandum. Et tertio respondebitur ad principale quæsitum.

10 Quantum ad primum sciendum est q̄ cùm idem & differens diuidentes, sicut ens dupliciter accipitur, sic
su. d. 2. q. 2 identitas & differentia. Ens autē vno modo accipitur pro omni illo quod habet esse in re extra circunscripta omni operatione animæ vel intellectus, & istud vocatur ens reale. Alio modo accipitur ens pro eo q̄ nō habet aliquam entitatem, nisi per operationē intellectus, quia sic cōcipitur, ita quòd sic concipi est totum suum esse sicut genus, & species, & omnes intentiones logicæ, & istud est ens in anima, seu ens rationis. Et proportionaliter est quædam identitas & differentia realis, & quædā solum secundum rationem, quia illa differūt realiter quę differunt ex natura rei existentis extra animam circunscripta omni operatione intellectus. & per oppositū illa quę sunt in re extra & prędicto modo non differunt, sunt idem realiter, ratione verò differūt illa quę sunt plura entia rationis sicut intentio generis, vel speciei, vel vnū & idem re cui competunt diuersę rationes, sicut eadem res concepta indefinitè & cōcepta diffinitiuo modo differt à seipsa ratiōe, & per oppositū illa sunt idē ratione quę nec sunt diuersę rationes, nec diuersa entia rationis, nec concipiūtur sub diuersis rationibus, & sic patet primū, scilicet quid sit differre realiter, & quid sit differre secundum rationem.

11 Quidam tamen dicunt q̄ ad illud quod dictum est de differentia reali addendū est q̄ quicunq; differunt realiter vnum non est alterum, siue termini differentię se habeant positiuè ex vna parte, & negatiuè ex alia, sicut ens & non ens, visio & cæcitas, siue se habeāt ex vtraq; parte positiuè, sicut quantitas & qualitas, quia nō ens non est realiter ens, nec cæcitas est realiter visio, nec quantitas qualitas.

12 Hanc conclusionem probant dupliciter. Primo sic, Illa quę dicūtur differre realiter, aut vnum est realiter alterum, aut non, si sic ergo talia in eo quòd talia, sunt realiter idem, ergo si sint cum hoc diuersa realiter, sequitur q̄ sunt eadē realiter & diuersa realiter, sed idem & diuersum respectu eiusdē, et eodē modo sunt oppositа, inerunt ergo oppositа eidem quod est impossibile, si nō, habetur propositū, scilicet q̄ illa quę differunt realiter vnū eorum nō est realiter alterum. Secundo sic, quia sicut differre ratione se habet ad non esse idē ratione, ita differre realiter ad non esse idem re, vel sic, sicut differre ratione se habet ad ea quę differunt ratione, ita differre realiter ad ea quę differunt re, sed ea quę differunt ratione vnū non est eiusdem rationis cum altero, ergo illa quę differunt re, vnum non est idem re cum altero, & per consequens vnum nō est realiter alterum.

13 Sed istud non videtur bene dictū, quia vel primum nō sufficit sine illo addito, vel quanuis primū sufficiat tamen ad ipsum necessario sequitur illud additum. Nō potest dici q̄ primū non sufficit sine quocunq; addito, quia oīs differentia quę ex natura rei circunscripto omni actu ratiōis est realis, quia sicut nō est mediū inter ens reale & rationis, sic nō est mediū inter differentiā realē & differētiā rationis, & ideo illa differentia quę nō est rationis, sed est circūscripto omni actu ratiōis, necessario est realis. Cū igitur illa differētia quę est ex natura rei circūscripto omni actu rationis sit huiusmodi, patet q̄ ad differentiā realem sufficit hoc solū q̄ sit ex natura rei circunscripto omni actu rationis, nec requiritur aliud additū. Si verò dicatur q̄ illud additū necessario sequitur ad primū sicut istī videtur sentire vt patet ex rationibus eorū. Cōtra, quia si in ente reali inuenitur talis differētia, q̄ aliquādo in sua reali & singulari entitate accepta sic se habēt q̄ sint idē realiter, sed nō adæquatè, & cōuertibiliter, de talibus est verum q̄ vnum est alterū, quia sunt idem realiter, & tamen differunt in hoc realiter, quòd nō sunt idem adæquatè & conuertibiliter cum hęc differentia sit ex parte rei circunscripto omni actu rationis, sic autem est in diuinis etiam secundum istos, quare &c.

14 Ad primā rationem eorū patet respōnsio ex iam dictis, quia esse idem realiter vno modò & differre realiter alio modo nō sunt oppositа, & sic est de illis quę sunt idē realiter, & nō adæquatè, quia sunt idē realiter inquantū vnū prędicatur de altero realiter, sed in hoc sunt diuersa realiter, quia vnū eorum prędicatur realiter de aliquo de quo alterū nō prędicat, sicut magis patebit inferius. Ad secundā rationē dicendū q̄ in creaturis nō inuenitur q̄ illa quę differūt ratiōe sint vnū ratione saltē secundū illā rationē, nec q̄ illa quę differūt realiter sint idē realiter, secūdū vnā rem singulariter acceptā, & ideo in illis tenet cōparatio quā illi faciūt, quia quę sunt idem re vel ratione sunt idē secundū illam rē vel rationē adæquatè, sed in diuinis inuenitur identitas realis nō adæquatè, & ideo secūdum illā est realis idētitas vno modo, & aliqua realis differentia alio modo sicut prius dictum est.

15 Quantū ad secundum notandū est q̄ cùm reale dicatur à re, gradus est in reali sicut est in re, res autē nō dicitur vniuoce de omnib. de quibus dicitur, sed æquiuoce, vel analogice, hoc est, secundū plures rationes quarū vna attributionē habet ad alterā. Cùm enim rerū quædā sint absolutę, & quædam fiunt puri respectus, res dicitur per prius, & simpliciter de re absoluta de qua dicitur formaliter prędicatione dicente, hoc est hoc, sicut dicimus q̄ albedo vel quantitas est res, & fortiori ratione substātia est res, vel ens reale, per posterius autē, & secundum quid solum dicitur de respectu, qui non est res, vel ens reale, nisi quia est rei tanq̄ modus essendi eius, & idem est de omni modo essendi, puta de modo subsistendi per se, & de modo essendi in alio; & de eo quod est tangere & tangi in corporibus, quia nihil talium est secundum se entitas, nisi quia formaliter est modus entitatis, & totus conceptus essentialis & formalis talium, est esse alterius. Nam quanuis omne accidens sit ens, quia entis vt dicitur. 4. Metap. tamen aliter & aliter conuenit hoc absolutis & respectibus, & vniuersaliter omnibus modis essendi, quia absoluta sunt entia, quia entis, non quidem essentialiter & formaliter, sed solum * concomitatiuè, quia non essent naturaliter nisi essent in alio. s. in subsтantia, tamē sua quidditas nō est esse in alio, imò præter hoc habent suam formalem entitatem & quidditatem, sicut quantitas in sacramento altaris habet suam formalem entitatem, & quidditatem absq; hoc q̄ sit in alio vel sit alterius vt subiecti, & idem est de albedine & huiusmodi. respectus autem & vniuersaliter omnes modi essendi sunt entia, quia entis non solum concomitatiuè, sed quidditatiuè, & formaliter, quia nullam entitatem habent, nisi hanc quæ est esse huius. Verbi gratia, albedo quę est esse huius, vt subiecti puta cygni, est aliqd essētialiter pręter esse huius, quia esse huius nō est eius essētia, sed modus essēdi, sed iste modus essēdi qui est esse huius nō est quidditatiue & formaliter aliqua natura vel entitas nisi esse huius, & totus conce-

* *aliàs denominatiuè.*

ptus eius quidditatiuus & formalis eſt cõcipi non vt hoc vel quid, ſed huius vel eius, & qui aliter concipit, non concipit modum eſſendi. ſed rem cuius eſt modus denominatiuè. Verbi gratia, cõponi & tangi ſunt modi eſſendi reales rerum componentium & tangentium importantes ſolam realem habitudinem talium, partes ergo compoſiti, ſcilicet materia & forma, vel etiam ſubiectum & accidens ſunt res quarum ſunt illæ habitudines ſeu modi eſſendi qui importantur per componi, vel per cõpoſitionem qui modi ſunt in alio, & in quo aliud, & eis denominatiuè conueniunt, forma enim dicitur eſſe in materia, & materia in qua eſt forma, & vtrumque eſt verum denominatiuè & non eſſentialiter, quia eſſentia partium cõpoſiti non eſt ſic eſſe, ſed eſſentia vel quidditas ſeu entitas horũ modorum tota conſiſtit in hoc ꝙ eſt eſſe huius, quia compoſitio nõ eſt aliud quàm formam ineſſe materiæ, & materiã ſubeſſe formæ, propter quod excluſa materia & forma quorũ neutrum, nec vtrunque eſt formaliter & quidditatiuè compoſitio, cõpoſitio non eſt aliud quàm eſſe huius, & idem eſt de tactu reſpectu tangentium, & ideo impoſſibile eſt concipere cõpoſitionem vel tactum, vt quandam rem vel entitatem ſecundum ſe eſſentialiter & formaliter niſi huius ad hoc puta materiæ ad formã quo ad compoſitionem, vel corporis ad corpus quo ad contactum, & idẽ eſt de omni modo eſſendi.

16 Ex hoc ſequuntur duo, vnũ eſt ꝙ nulli modo eſſendi competit per ſe eſſe ſubſiſtens, vel eſſe alteri inhærens, quia omne tale eſt res habẽs modum eſſendi competentẽ ei denominatiuè, ſed nihil quod ſit purus modus eſſendi habet modũ eſſendi cõpetentẽ ei denominatiuè, quia tũc vnius modi eſſet alius modus, & ſic in infinitũ, ergo nihil quod ſit purus modus eſſendi eſt per ſe ſubſiſtẽs vel inhærens, ſed eſſentialiter ipſe modus eſſendi per ſe vel inhærendi aliorũ quibus hæc denominatiuè competunt.

17 Secundum eſt, quia nullus modus eſſendi facit cõpoſitionem cũ re cui conuenit denominatiuè, vnde compoſitio quę includit duos modos eſſendi, ſcilicet modum eſſendi vt in alio, & modum eſſendi vt in quo aliud quorum primus denominatiuè competit formæ & ſecundus materiæ, non facit cum aliqua dictarum partium compoſitionem, quanuis differat aliquo modo realiter ab vtraq; quinimò tota compoſitio eſt illarum rerum quibus huiuſmodi conueniũt denominatiuè, ſcilicet materiæ & formæ. Cuius ratio eſt quia omnis talis compoſitio eſt per hoc quòd vna res inhæret alteri. Modus autẽ eſſendi nec per ſe ſubſiſtit nec inhæret vt ſtatim probatum eſt, quare &c.

Sup. d. 30. q. 2. Iſtud probatur.

18 Hoc etiam patet ex alio, quia ſi humanitas Chriſti dimitteretur à diuino ſuppoſito & per ſe ſubſiſteret ipſa quidẽ haberet alium modũ realem eſſendi q̃ prius, ſed nõ aliam compoſitionẽ. Clariſsimũ etiam eſt in tactu, quia nullum tangentiũ eſt ſecundũ ſe compoſitius q̃ ſi nõ tangeret aliud, & tamẽ tangere vel tangi eſt realis modus eſſendi differẽs aliquo modo realiter ab vtroq; tangẽtium, cum illa poſſint manere ſoluto tactu.

19 Ex his ergo patet ꝙ res & ens dicũtur per prius & ſimpliciter de eſſentiis & naturis quę ſunt ſecundũ ſe quędam entia, vel quædã res formaliter, & non quia ſunt rei vel entis niſi in quibuſdã, & tunc denominatiuè & nõ eſſentialiter. De modis autẽ eſſendi cuiuſmodi ſunt reſpectus, & alij modi ſi qui ſint, dicũtur ens & res per poſterius, & ſecundum quid, quia nõ ſunt res vel entia niſi quia ſunt entis & rei nõ ſolũ denominatiuè ſeu cõcomitatiue, ſed eſſentialiter, quia eſſe eorum eſt habitudo aliorum.

20 Veruntamẽ contra iſta inſtatur dupliciter. Primo cõtra illud quod dictũ eſt ꝙ nec reſpectus, nec aliquis modus eſſendi habet aliquam entitatẽ niſi hanc quæ eſt eſſe huius vel illius, quia illud quod eſt ſolũ huius vel illius, & non hoc vel illud cũ nullo conſtruitur in recto, ſed in obliquo, ſed reſpectu eſt verũ dicere ꝙ ſit reſpectus, & de modo eſt verũ dicere ꝙ eſt modus, ergo tota entitas iſtorum non eſt eſſe huius. Secũdo inſtatur cõtra illud quod dictum eſt quod nulli modo eſſendi cõpetit quòd ſit per ſe ſubſiſtens vel alteri inhærẽs, quia omne quod eſt, vel innititur alteri vel non innititur, ſed quod non innititur alteri ſubſiſtit per ſe, quod aũt innititur alteri ei inhæret, ergo omne quod eſt, oportet quòd ſit per ſe ſubſiſtens, vel alteri inhęrens, cuius oppoſitum dictum eſt de modis eſſendi.

21 Ad primum iſtorũ dicendum eſt per interemptionem maioris, quia conſtructio vel prædicatio in recto nõ arguit aliquam entitatem, alioquin nõ eſſet verum dicere cæcitas eſt priuatio, vel ꝙ in oculo ſit cæcitas: quia cæcitas & priuatio & vniuerſaliter omnis negatio nõ ſunt entitates ſecundum ſe. Et conſimiliter poteſt dici ꝙ reſpectus eſt modus eſſendi, quanuis nõ ſit aliqua realitas, niſi quæ eſt eſſentialiter alterius, & non ſolum concomitatiuè modo prius expoſito. Oportet enim de entibus & nõ entibus, de abſolutis & reſpectibus loqui in omni caſu, & qui vellet variare naturas rerum ſecũdum caſus grammaticales, multum erraret.

22 Ad ſecundum dicendum ꝙ non omne quod innititur alteri eſt inhærens, omnis enim res innititur ſuæ cauſæ conſeruanti, quia deſineret eſſe ſubſtracta influentia ſuæ cauſæ conſeruantis, & tamẽ non omnis res habẽs cauſam conſeruantem eſt inhærens, imò multæ ſunt per ſe ſubſiſtentes. Alio modo innititur vna res alteri vt ſuo ſubiecto & ſic omne accidẽs abſolutum innititur alteri, & omne tale inhæret & ſolum tale. Alio modo innititur aliquid alteri ſicut ſuo fundamento ſicut omnes modi eſſendi, & tale non inhæret, quia modus eſſendi per ſe innititur ſuo fundamento ſicut modus eſſendi ad aliud, vel in alio & tamẽ non inhæret, quia per modũ eſſendi inhærentẽ res nõ diceretur formaliter per ſe ſubſiſtens, & idem eſt de aliis modis. & cauſa dicta fuit prius, quia omnis res per ſubſiſtens, vel inhęrens eſt res habens modum eſſendi & non eſt modus eſſendi ſolum.

23 Quãtum ad tertium quod eſt principale quæſitum dicenda ſunt tria. Primum eſt ꝙ differentia eſſentiæ & relationis in diuinis non eſt purè & præcisè ſecundum rationem. Secundum eſt quòd non eſt dicendum ſimpliciter & abſolutè ꝙ differant realiter. Tertium eſt quòd neceſſarium eſt dicere ꝙ differant aliquo modo realiter ſaltem ſecundum quid & cum determinatione. Primũ patet ſic, differẽtia quæ eſt ex natura rei circũſcripta omni operatione intellectus non eſt purè & præcisè ſecundum rationem, ſed differentia eſſentiæ & relationis eſt ex natura rei circunſcripta omni operatione intellectus, ergo talis differentia non eſt purè & præcisè ſecundum rationem. Maior patet ex dictis de differentia reali & ſecundum rationem. Minor probatur: quia circunſcripta omni operatione intellectus noſtri adhuc in diuinis eſt talis differẽtia ex natura rei inter eſſentiam & relationẽ, quia eſſentia diuina eſt in aliquo ſuppoſito formaliter in quo non eſt quælibet relatio formaliter, verbi gratia in patre eſt eſſentia diuina formaliter in quo tamen non eſt filiatio eodem modo realiter, alioquin ſicut pater formaliter eſt Deus per diuinam eſſentiam exiſtẽtem in eo, ſic pater eſſet formaliter filius per filiationem formaliter exiſtentem in eo, & ſic periret perſonalis diſtinctio inter patrem & filium quod eſt hæreſis Sabelliana. Et idem poteſt deduci de vtraq; proprietate quę nõ eſt in ſpi. ſan. ſicut eſſentia: & ſic patet minor. Sequitur ergo concluſio, ſcilicet ꝙ eſſentia & relatio in diuinis nõ differunt purè & præcisè ſecundum rationem.

24 Secundum ſic patet, quæcunq; differũt realiter ſimpliciter & abſolutè, ſunt diuerſæ res quarũ vna nullo modo eſt altera, ſed eſſentia & relatio diuina non ſunt tales duæ res quarum vna nullo modo ſit altera, ergo non differunt realiter ſimpliciter & abſolutè. Maior patet, quia cùm identitas & diuerſitas opponantur, illa quę ſunt ſimpliciter & omnino diuerſa ſeu differẽtia realiter nõ ſunt aliquo modo idem realiter. Minor ſimiliter patet ſecundum illud commune dictum quo dicitur ꝙ eſſentia & relatio ſunt idem realiter quanuis nõ adæquatè & conuertibiliter, & ſic patet ſecundum.

25 Tertium autẽ neceſſario concluditur ex prædictis duobus ſic, oĩs differẽtia quæ nõ eſt purè & præcisè ſecundũ rationẽ, ſed eſt ex natura rei excluſo omni actu rationis eſt aliquo modo realis, ſed differẽtia eſsẽtiæ & relationis in diuinis nõ eſt purè & præcisè ſecundũ rationẽ, ſed eſt ex natura rei excluſo omni actu ratiõis, ergo talis differẽtia eſt aliquo modo realis. vtraq; præmiſſarum patet ex præcedentibus. Vlterius cùm differentia talis non ſit

dicen

dicenda realis ſimpliciter & abſolutè (vt ſupra probatum fuit) ſequitur neceſſario quòd ſit dicenda realis ſecundum quid, & cum determinatione. Illa autem determinatio diuerſimode ponitur à diuerſis.

26 Quidam enim dicunt quòd eſſentia et relatio differunt quia non ſunt idem adæquatè & conuertibiliter, nã paternitas eſt eſſentia & nihil aliud, ſed eſſentia diuina eſt paternitas & aliqua res quæ non eſt paternitas: quia eſt filiatio quæ non eſt paternitas, & ſic eſſentia eſt in plus quàm paternitas, & idem de eſſentia reſpectu filiationis & cuiuſcunq; alterius relationis.

27 Alii dicunt q̃ eſſentia & relatio differunt ſicut res & modus habendi rem illam, cuius modi eſſendi vel habendi entitas & conceptus quidditatiuus nõ eſt quòd ſit res alia ab eſſentia neq; ſubſiſtens neq; inhærens, ſed q̃ ſit huius, & differt hic modus ab eſſentia ex natura rei, non ſolum quòd eſſentia eſt in aliquo ſuppoſito in quo nõ eſt quilibet modus habendi eam, ſed etiam quia formaliter loquendo nõ ita propriè dicitur, quòd paternitas ſit eſſentia vel econuerſo, ſicut ſi diceretur quòd paternitas eſt modus eſſendi vel habendi eſſentiam diuinam vt à quo eſt alius per generationem, & hoc videtur dicere Damaſcenus lib. 1. cap. 9. vbi dicit ſic. Omnia quæcunque habet Pater Filii ſunt præter non generationem quæ non ſignificat ſubſtantiæ differentiam, neq; dignitatem ſed modum exiſtentiæ. & cap. 13. dicit clarius ſic. Ingenitum & genitũ & proceſſibile non ſubſtantiæ ſunt ſignificatiua, ſed eius quæ adinuicem eſt habitudinis & exiſtentiæ modi. Et Auguſtinus. 7. de Trinitate reputat abſurdum dicere in Deo quòd ſubſtantia ſit relatio, vt infra dicetur, quare relatio propriè eſt modus habendi eſſentiam.

28 Alii dicunt quòd relatio & eſſentia differunt formaliter ex natura rei, quanuis ſint idem identicè. Vnde concedunt quòd hæc eſt vera paternitas & eſſentia identicè, ſed hæc eſt falſa, paternitas eſt eſſentia formaliter, quia differunt formaliter ex natura rei, & hanc formalitatem nõ intelligo niſi coincidat cum altero dictorum modorum, vel includat vtrunque, quod verius credo, quia in hoc quòd dicunt quòd eſſentia & relatio ſunt idem identicè & quòd vnum verificatur realiter de alio includunt primum modum quo alii dicunt quòd ſunt idem realiter. In hoc autem quod dicunt quòd non ſunt idem formaliter, ſed differunt formaliter ex natura rei includũt illud quod primi dicunt q̃ nõ ſunt idẽ adæquatè & illud quod dicunt ſecundi ſcilicet q̃ differunt ſicut res & modus habendi rem.

Scot. d. 28 q. 26.

29 Ad cuius declarationem eſt aduertẽdum q̃ illa inadæquatio quæ eſt inter paternitatem & eſſentiam nõ eſt ſicut inadæquatio quæ eſt vel eſſet inter ſortem & hominem, dato q̃ homo eſſet aliquid ſingulare ſicut ſortes in plus ſe habens q̃ ſortes, quemadmodũ dicimus in diuinis de eſſentia & paternitate, quia inadæquatio quæ eſſet inter hominem & ſortem ſtante prædicta hypotheſi non faceret differentiã formalem, de qua loquimur, quia ſortes continetur per ſe ſub homine, & formalitas eius ſub formalitate hominis, & ob hoc ſortes eſſet formaliter homo, & per idem eſſet formaliter ſortes, & formaliter homo. Sed in propoſito de eſſentia diuina & paternitate nõ eſt ſic, quia dato quòd paternitas ſit in minus q̃ eſſentia, tamen non continetur ſic per ſe ſub eſſentia ſicut ſortes ſub homine ſumpto vniuerſaliter, vel ſingulariter ſecundum ſupradictam hypotheſim, quia cõceptus vnius puta relationis non includitur in conceptu alterius puta eſſentiæ. vel econuerſo ſicut conceptus hominis includitur in conceptu ſortis, ſed ſunt conceptus formaliter ſeparati & hoc prouenit ex natura rei ſecũdum ſe, & non per ſolam negociationem noſtri intellectus, quia pater eſt formaliter pater per paternitatem & non per eſſentiam: alioquin nõ diſtingueretur formaliter à filio, & per paternitatem refertur realiter ad filium, & non per eſſentiam, & totum hoc eſt ex natura rei propter quod licet paternitas ſit in minus quàm eſſentia, quia eſt ſpecialis modus habendi eſſentiam videlicet vt à quo eſt alius per generationem, tamen non ſic continetur per ſe ſub eſſentia ſicut ſortes ſub homine, ita vt ſit eadẽ formalitas vtriuſq; etiam ex natura rei, ſed alia & alia & ideo hæc nõ eſt concedenda, paternitas eſt formaliter eſſentia vel econuerſo, ſicut conceditur q̃ ſortes eſt formaliter homo. Et cauſa eſt, quia paternitas vt paternitas, & vt relatiue oppoſita filiationi, in quo etiam differt ex natura rei ab eſſentia quæ eidem filiationi relatiuè non opponitur, eſt merè relatio ſiue relatiuus modus eſſendi, eſſentia autẽ quid merè abſolutum, et ideo formalitas paternitatis vt paternitas eſt nõ eſt formalitas eſſentię vt eſſentia eſt, neceſſub ea cõtinetur, vt inferius ſub ſuo per ſe ſuperiori, ſed ſunt formalitates ex natura rei differẽtes ſicut abſolutũ à relatiõe & ecõuerſo. Quocunq; autem prædictorum modorũ dicatur q̃ eſſentia & relatio diuina differunt, ſiue quia non ſunt idẽ adæquatè, ſiue quia differunt vt res & modus habendi rẽ, ſiue quia differunt formaliter, ſemper ſequitur neceſſario q̃ differunt aliquo modo realiter, cùm quælibet prædictarum differentiarum ſit ex natura rei circunſcripto omni actu rationis & intellectus: quanuis non ſit ſimpliciter & abſolutè dicendũ quòd differant realiter propter cauſam prius aſsignatam.

30 AD RATIONES vtriuſq; partis reſpondendum eſt prout poſsibile eſt in materia tangẽte fidem quę non poteſt ad plenũ nota eſſe viatori. Cum enim primo dicitur q̃ illa quorum vnum inuenitur in aliquo ſuppoſito ſine alio differunt aliquo modo realiter. Dicendum eſt q̃ iſtud argumẽtum non probat q̃ talia differant realiter ſimpliciter, & abſolutè, ſed ſolum ſecundum quid, et cum determinatione, aut quia nõ ſunt idem adæquatè & conuertibiliter vt ibidem reſpondetur, aut quia differũt ſicut res, modus, & rei, aut quia differunt formaliter ex natura rei. Obiecto autem quæ ſubiungitur nihil aliud concludit quàm illud quod conceſſum eſt.

31 Ad ſecundum dicendum eſt q̃ quælibet præmiſſarum illius ſyllogiſmi expoſitorij neganda eſt pro quanto dicit quòd eſſentia nullo modo eſt realiter differens à paternitate & filiatione, quia ſaltem differunt ſecundum quid, & cum determinatione quæ eſt ſecundum alterum trium prædictorũ modorum. Si autẽ argueretur ſine alio addito ſic, hæc eſſentia eſt paternitas, hæc eſſentia eſt filiatio, ergo filiatio eſt paternitas. Dicendum eſſet aliter, vno modo q̃ argumentum non includit quia eſſentia diuinæ licet ſit quædã ſimplex natura, eſt tamẽ propter ſuam infiniratem communis communitate reali pluribus inter ſe differẽtibus ſcilicet cuilibet relationi diuinæ: propter q̃ ſicut in creaturis, ſi in ſubiecto poneretur terminus communis reſpectu ſuorum ſingularium non teneret conſequentia, vt dicẽdo homo eſt ſortes, homo eſt Plato, ergo eſt ſortes. Sic in propoſito propter communitatẽ realem eſſentiæ ad relationes non tenet conſequentia, & hoc eſt ſingulare in diuinis propter infinitatẽ eſſentiæ diuinæ. Vel poſſet dici aliter q̃ non propriè dicitur eſſentia eſt paternitas vel econuerſo proprietate formali, quia nõ ſunt idẽ formaliter, ſed paternitas eſt modus eſſendi vel habẽdi eſſentiã, quia quidditas, & cõceptus paternitatis vt paternitas eſt, non eſt eſſe hoc ſed huius.

32 Ad tertium dicendum q̃ non cõcludit plus niſi q̃ paternitas & filiatio dicunt realitatem aliquo modo differentem ab eſſentia quod poteſt intelligi. Aut quia non ſunt idem adæquatè & conuertibiliter, aut quia differunt ex natura rei, ſicut res & modus, aut quia non ſunt idem formaliter.

33 Ad quartum dicẽdum quòd maior propoſitio habet veritatẽ in creaturis in quibus propter earum limitationem res vnius prædicamenti non continet rem alterius, ſed in diuinis eſſentia vel ſubſtantia propter ſuam illimitationem continet omnem rem quæ in diuinis reperi poteſt. Vel aliter poteſt dici quòd relatio cum ſit quidditatiuè & formaliter reſpectus non eſt quidditatiuè & formaliter eſſentia, quanuis non ſit alia res neq; ſubſiſtẽs neq; inhęrens. ſed ſolus modus eſſendi, vel habendi eſſentiam, quæ non eſt formailter hoc vel illud ſed huius vel illius. Exẽplum poteſt poni de pomo q̃ ſi quis haberet ex ſe, & pomum idẽ daret alteri, habere ex ſe, & habere ex alio nõ ſunt alia res à pomo habito, neq; ſubſiſtẽs, neq; inhęrẽs, nec tamẽ propriè diceretur q̃ modus habẽdi pomũ ex ſe vel ab alio ſit ipsũ pomũ, ſed eſt modus habẽdi pomũ. Et ſimiliter relatio quę eſt modus habendi eſſentiam diuinam & pluries dictum eſt, non eſt propriè

essentia & formaliter, quanuis non sit alia res ab ea neq; subsistens, neq; inhærens, quia entitas eius vel quidditas non est esse hoc vel illud, sed esse huius vel illius: seu ad hoc vel ad illud, seu quomodolibet aliter: nam diffinitio eius quæ indicat quidditatem est ad aliud se habere.

34 AD Rationes alterius partis similiter respondendum est. Ad primã cùm dicitur ꝙ illa quæ prædicantur de se inuicem in abstracto sunt idem realiter, potest responderi ad hoc ꝙ talia sunt penitus idem realiter si prædicantur de se inuicem & de aliis adæquatè conuertibiliter: Si autè non est sic sed de aliquo reali prędicatur vnũ de quo non prædicatur aliud, tunc vnum eorum differt ab altero realiter hoc modo scilicet ꝙ non sunt idem adæquatè, & conuertibiliter, & sic est de essentia & paternitate, quia essentia æqualiter prædicatur de paternitate & filiatione, & tamen vnũ eorum non prædicatur de altero, & sic non excluditur omnimoda realis differentia inter essentiã & relationem. Ad minorem etiam propositionẽ dicunt illi qui tenent tertium modum prius tactum, ꝙ licet paternitas sit essentia identicè, non tamẽ formaliter, & ideo formaliter differt ab ea & ex natura rei. Et idem intelligunt illi qui ponunt secundum modum, scilicet ꝙ relatio non est formaliter & propriè essentia, sed modus habendi eã, quãuis nõ sit alia res neq; subsistens neq; inhærens, quod videtur insinuare beatus Augustinus. 7. de trin. cap. 1. vbi dicit ꝙ omnis res quę relatiuè dicitur est aliquid excepto relatiuo seu relatione, & ex hoc concludit ꝙ in patre prę ter paternitatem est aliquid, scilicet essentia. Item eodem 7. ca. 4. dicit ꝙ non est idem Deum esse & Patrem esse, constat autẽ quòd deus deitate est Deus, & paternitate pater, Ergo secundum eum paternitas & deitas non sunt idem penitus. Itẽ idem habet Augustinus. pro inconuenienti, vt dictum fuit ꝙ substantia sit relatio & tamen necessario sequitur, essentia est paternitas, & paternitas est relatio, ergo essentia est relatio, & sic Aug. videtur non admittere hanc prædicationem paternitas est essentia vel econuerso & videtur se fundare in hoc quòd paternitas non est hoc vel illud, sed huius vel illius, vnde quòd aliquid dicitur pater dicitur hoc vel illud sed huius vel illius, pater enim dicitur pater filii & nihil plus ratione paternitatis.

35 Ad secundam rationem dicendum est ꝙ omnis res vel est deitas vel creatura, potest dici primò ꝙ concessa tota ratione scilicet ꝙ paternitas sit diuina essentia, adhuc non sequitur quin differant aliquo modo realiter, quia licet vnum sit idẽ quòd aliud, non tamẽ adæquatè & conuertibiliter. Secundo potest dici ꝙ sub hac distributione qua dicitur omnis res nõ cadit paternitas vt relatio quæ vt sic non est res sed rei & tota sua quidditas est vt huius vel cuius, & nõ vt hoc vel vt quid. vnde Aug. in Ser. de Trin. dicit ꝙ pater est id quod filius, non tamẽ filius, ecce ꝙ sub id & quod, nõ comprehenditur paternitas, & filiatio, & eodẽ modo in proposito, & sicut sub id & quod & sub re simpliciter non cadit relatio ita nec sub oppositis, nec dicatur aliud vel alia res. Patet ergo ꝙ sumere vnum sub alio est fallacia figurę dictionis mutando quod in cuius, vel hoc in huius & rem in modũ rei: veruntamẽ quantum ad esse creatum vel increatum iudicãdum est de modo rei secũdum rem cuius est modus, essentia enim diuina cũ omni suo modo vel relatiõe est increata, & omnis creatura cum omni modo suo est creata.

36 Ad tertiam rationẽ dicendũ est quòd in illa decretali damnamus. Reprobatur & cõdemnatur opinio Ioachim quãtum ad duo. Quorũ vnũ ipse ponebat, & aliud imponebat Magistro Sententiarum. Ioachim enim sicut verissimus Arrianus ponebat ꝙ pater & filius & spi. san. non sunt vnum in essentia & natura nisi collectiuè sicut multi homines sunt vnus populus, vel multi fideles sunt vna ecclesia, quod nitebatur probare per multas autoritates sacrę scripturę vt patet clarè intuenti textum illius decretalis. Item imponebat Magistro Sententiarum ꝙ ipse ponebat quaternitatẽ, quia dicebat patrem generantem & filium genitum: & spiritum sanctum procedentẽ. Et cum hoc dicebat essentiam diuinam esse quandam summam rem nõ generantem nec genitã nec procedẽtem, & ita vt recitat decretalis dicebat quòd Magister Papæ nõ tam trinitatẽ q̃ quaternitatẽ astruebat in Deo, videlicet tres personas, & illam communẽ essentiam, quasi quartã, hæc sunt verba decretalis. Condemnatur autem ibidem dictũ eius quantũ ad vtrunq; prædictorũ, videlicet quantum ad id ꝙ ponebat personas diuinas differre essentialiter, & in nulla essentia secundum numerũ conuenire, & quantum ad hoc quòd dicebat M. P. posuisse quaternitatem & non solum trinitatem, excusando Magistrum P. ꝙ non posuit nisi trinitatem personarum, scilicet patrẽ, filium, & spiritum sanctum, quarũ quælibet per se & omnes simul sunt illa summa res & econuerso. Ex quo patet quòd ibi nõ negatur quælibet quaternitas, cũ omnes doctores catholici ponant quaternitatem relationum realium in diuinis, sed solum negatur talis quaternitas qualem imponebat Ioachim Magistro Sententiarum, & illa erat quaternitas personarũ, quia nec aliã intelligebat, nec intelligere poterat secũdum principia quæ tenebat, & hic est clarus sensus decretalis qui in nullo tangit quæstionẽ propositam cum in ea nihil penitus dicatur de differẽtia essentiæ & relationis de qua quæsitum est, sed solum ibi agitur de numero personarum & consubstantialitate earũ. Itẽ si condẽnaretur quaternitas rerũ (quod tamẽ nusq; legitur) nõ condemnaretur nisi quòd tres personę & essentia sunt quatuor res, quia de hoc solum agitur ibi, & hoc non esset contra concessa, qtia non ponitur ꝙ essentia ponat innumerum rerum cum personis ita quòd sit quarta res: essentia enim cũ includatur intrinsecè in qualibet persona non ponit innumerum cum aliqua earum, alioquin idem numero numeraretur bis, scilicet secũdum se & vt in alio quod est inconueniens, & ideo tres personę, & vna essentia non sunt quatuor res ad quem sensum potest ad plus extendi decretalis illa. Et si dicatur quod essentia nõ posset prędicare de persona si relatio differret quoquo modo ab essentia, quia persona includit relationem quã non includit essentia. Dicẽdum est ꝙ imò, quia cùm relatio quã includit persona nõ sit aliud q̃ realis modus habendi essentiam nõ impedit prędicationem vnius de altero, nam sicut verum est dicere quod essentia habita sub tali modo est essentia & econuerso, essentia est essentia sub tali modo habita ita verum est dicere quod essentia est persona & persona est essentia.

37 Ad quartam rationẽ dicendum est, ꝙ pluralitas illorum quorũ quodlibet est res propriè & simpliciter facit compositionẽ, sed illud quod est modus essendi solũ cum nullo facit compositionẽ nec tollit simplicitatẽ, vt prius declaratum fuit quanuis nõ sit idem conuertibiliter vel quidditatiuè, & formaliter cum re cuius est modus, & sic est de essentia quę est verissimè res & de relatione quę est modus habendi essentiã. Et quod ita sit patet speciali ratione quia nullus fidelis dubitat quin paternitas & filiatio & processio in diuinis differant realiter, & tamen nõ solum in odẽ suppositio nõ est compositio, sed totaliter à Deo & à diuinis secundum totũ suum ambitum tollitur compositio, ergo non omnis realis differẽtia semper facit compositionem. Et si dicatur ꝙ non oĩs realis differentia facit cõpositionem, sed tantũ illa quæ est plurium in eodem supposito quod nõ est in diuinis. Contra, pluralitas realis non facit compositionem in aliquo supposito, nisi quia talis pluralitas est in vna subsistentia, sed in diuinis non est nisi vnica subsistẽtia, ergo qua ratione realis pluralitas faceret cõpositionem in eodem supposito, eadẽ ratione faceret in diuinis secundũ totum ambitum diuinorum, maior patet, quia oĩs cõpositio est duorũ vel pluriũ quorũ vnum est per se subsistens & oĩa alia sunt ei inhærentia, ita ꝙ in omni cõpositione de qua loquimur est dare vnũ per se subsistens respectu cuius alia quæ inhęrẽt faciunt cõpositionẽ cum eo & inter se. minor probatur per Aug. 5. de Trin. cap. 4. vbi dicit ꝙ omnis res ad se subsistit quanto magis Deus, & cap. 5. in fine dicit quòd hoc est Deo esse quod subsistere, & ita subsistere est absolutũ quod non plurificatur in diuinis, & sic in diuinis non est nisi vna subsistentia, & hæc fuit minor, sequitur ergo cõclusio, scilicet quòd si quæcunq; realis differentia faceret compositionem in eodem supposito, eadem ratione faceret in diuinis secũdum totum ambitum diuinorũ, quod nullus ponit.

In.d.13.q.2

38 Contra prædicta tamen videntur esse quædam auctoritates sanctorum. Dicit enim Hilarius. 8. de trin. q̃ non humano modo ex compositis Deus est vt in eo aliud sit quod ab eo habetur, & aliud sit ipse qui habet. Itē Boëtius pri. de trin. ait, nihil in deo aliud præter illud quod est neq; enim subiectum fieri potest. Item Aug. 15. de trin. dicit q̃ sic habetur in natura vniuscuiusque trium, vt qui habet, hoc sit quod habet. Et Isidorus dicit quòd Deus simpliciter dicitur, quia non aliud est ipse, & aliud quod in ipso est, ex quibus auctoritatibus videtur haberi quod nulla sit realis differentia inter essentiam & relationes quas habet.

39 Ad hæc omnia & consimilia dicendum q̃ omnes istæ auctoritates intelliguntur de absolutis quæ nullo modo differunt ab essentia nisi secundum rationes, relationes autē differunt ex natura rei saltem secundum quid & cū determinatione alicuius trium prædictorum modorum, vnde Augustinus exponens. 11. de trin. illud quod ipse & alii sancti dicunt ait in quo ad semetipsum dicitur Deus & non ad alterum, hoc est quod habet sicut ad semetipsum dicitur vnius habendo vitam, & eadem vita ipse est. Illa autē sunt absoluta in quibus ad semetipsum dicitur Deus & non ad alterum, & hæc expositio non solum habetur expresse ex dicto iam allegato, sed etiā concordat his quæ dicta sunt prius, videlicet q̃ relatio vt relatio est non est quod habetur vel quod inhæret, quia nō est quod sed cuius, vnde pater inquantum pater non est quod nec qualis nec quantus sed cuius, pater enim inquantum pater non est nisi filii, quia non est pater nisi filii, & ideo prę dictæ auctoritates non intelliguntur de relationibus. Et si dictæ auctoritates intelliguntur de relationibus, nihilominus non sunt contra prædeterminata, quia dato q̃ essentia sit idem quod relatio ab eis habita, non tamen sunt idem adæquatè & conuertibiliter, aut si sunt idem identicè non tamē idem sunt formaliter, quia differunt sicut res & modus habendi rē prout in præcedentibus extitit declaratum & cùm hæc differentia sit ex natura rei circunscripto omni actu rationis necesse est dicere quòd sit aliquo modo realiter, & qui negant hoc, videntur clarè incidere in hæresim Sabellianam, quia impossibile est saluare quod paternitas & filiatio differant realiter inter se & non differant ab essentia ex natura rei, & sic realiter, in hoc quòd essentia est formaliter in qualibet persona per quam quælibet est Deus formaliter, & paternitas vel filiatio nō est in qualibet persona formaliter, alioquin quælibet persona esset formaliter pater & filius, et sic periret distinctio personarum sicut posuit Sabellius.

QVÆSTIO SECVNDA.
Vtrum proprietates relatiuę sint in essentia & in personis.

SEcundo quæritur vtrum proprietates relatiuę sint in essantia & in personis. Et videtur q̃ non, quia omne quod est in aliquo est in eo secundum aliquem modum essendi in, sed nullus illorum modorū essendi in qui determinatur à Philos. 4. Phys. potest assignari vel conuenire modo quo proprietates dicuntur in essentia vel in personis, ergo &c.

2 Item omne illud in quo est relatio refertur, sed essentia diuina non refertur, ergo ad minus in essentia non est relatio.

3 SED CONTRA. quod enim in personis sint relationes patet per autoritatem Greg. qui dicit quod in personis proprietas, & in essentia vnitas, quod autē sint in essentia probatur, quia in diuinis nō sunt nisi duo prædicamenta, scilicet substantia & relatio, cum ergo hęc nō sint seorsum oportet quòd vel substantia sit in relatione quod est absurdum dicere, vel q̃ relatio sit in substantia vel in essentia.

4 RESPONSIO. Videnda sunt tria. Primum est quòd proprietates sunt tam in essentia quàm in personis. Secundum per quem modum sunt in eis. Tertium erit in quo sint per prius, vtrum in essentia an in personis vel econuerso.

5 QVANTVM ad primum sciendum est quod relationes sunt in personis & in essentia. De personis patet dupliciter. Primo sic, nihil cōstituitur formaliter nisi per aliquid in eo existens, sed personæ constituuntur formaliter per relationes diuinas vt probatum fuit supra, ergo relationes sunt in personis. Secūdo sic, nihil refertur realiter nisi per id quod est in ipso, quod enim refertur solū per id quod est in altero refertur tātum secundum rationem, vt patet de scibili, sed personę diuinę referuntur realiter, ergo in ipsis sunt reales relationes, & hæc ratio probat generaliter de omnibus relationibus, sed prima tantum de personalibus. Quod autem sint in essentia patet sic, omnis relatio est in supposito relato mediante aliquo absoluto quod est fundamentū relationis, omnis enim modus essendi siue in se siue in alio siue ad aliud requirit naturam absolutā in qua fundatur & mediante qua conueniat cuicunq; cōuenit, sed in supposito diuino nihil est absolutum nisi essentia, ergo relatio est in supposito diuino mediante essentia, si sic ergo est in essentia, quia eius est fundamentum.

6 QVANTVM ad secūdum, scilicet ad quem modum essendi reducatur. Sciēdum secundum Hilar. q̃ comparatio terrenorum ad diuina nulla est, vnde propriè loquendo modus quo relationes sunt in personis vel in essentia non est aliquis illorum qui enumerātur à Philo. 4. Physic. reduci tamen potest secundum aliquam similitudinem sic. Modus enim quo relatio est in essentia reduci potest ad illum modum quo sanitas est in calidis & frigidis, est enim in eis sicut in fundamēto, dicit enim commensurationem eorum debitam, sed in animali est sicut in subiecto, potest & reduci ad illum modum quo forma est in materia quantum ad aliquid, quia quādocunq; aliquid est constitutum ex pluribus oportet q̃ vnum eorum se habeat aliquo modo ad alterū sicut forma ad materiam, sed persona constituitur ex essentia & relatione. Et ideo secundum nostrū modum intelligendi relatio se habet ad essentiam aliquo modo sicut forma ad materiā, multum tamen est hic de dissimilitudine.

7 De modo autem quo relatio est in persona. Sciendum quòd quædā sunt relationes personales sicut paternitas, filiatio, & spiratio passiua seu processio, & hę sunt in personis sicut rationale in homine, & omnino differētia specifica in specie quā constituit. Isiq; enim formaliter constituunt personas et distinguunt. Aliæ sunt proprietates relatiuæ sed non personales, vt spiratio communis & innascibilitas & hæ sunt in personis modo quo accidens dicitur esse in supposito eo q̃ tales intelliguntur aduenire suppositis iam constitutis, & in hoc habent aliquem modum accidentis quod aduenit rei post suum complementum esse.

8 QVANTVM ad tertium sciēdum quòd relationes non sunt per prius in essentia quàm in diuinis personis, neq; secundum rem neq; secundum rationem, non secundum rem, quia sic in diuinis nihil est prius aut posterius, neq; secundum rationem vel secundum modum intelligendi, quia impossibile est principia intrinseca alicuius rei præintelligere vt vnita ante constitutum ex talibus principiis, nec econuerso, quia constitutum dicit terminum vnionis eorum ex quibus constituitur, impossibile autē est intelligere q̃ vnio fit facta, & terminus vnionis non sit acquisitus nec ecōuerso, sed relatio & essentia sunt constituentia personā, ergo impossibile est præintelligere relationē in essentia antequam intelligatur persona constituta: sed necessario simul intelligitur vtrunque. Vel potest sic formari ratio, impossibile est quod aliqua intelligantur vt vnita & non intelligatur ex eis factū aliquod vnū, quia omnis vnio tendit ad vnū propter quod nō terminatur nisi habito vno, sed quicunq; intelligit relationem in essentia intelligit relationē & essentiā vt vnita, ergo necessario simul intelligit aliquid vnū constitutū ex eis, illud autē non est nisi persona, quare &c. Et declaratur hoc per simile: sicut enim in materialibus suppositū dicit aliquid constitutum ex materia & forma, sic in diuinis persona dicit quid cōstitutū ex essentia & proprietate relatiua quasi ex materia & forma, sed impossibile est intelligere formā in materia nisi cointelligēdo constitutū, nec constitutū nisi cointelligēdo partes in cōstituto, quare &c. Minor declaratur, quia impossibile est intelligere

compoſitionem niſi intelligendo compoſitum, nec compoſitum niſi intelligendo in ipſo partes quarum vnione ipſum eſt compoſitum, ideo &c. Notandum ꝙ ſi relatio cum ſuo fundamento aduenireſuppoſito iam conſtituto vt in creaturis, tunc relatio prius eſſet in fundamento quàm in ſuppoſito.

9 AD primum argumẽtum patet ſolutio ex dictis.

10 Ad ſecundum dicendum ꝙ omne illud in quo eſt relatio ſicut in ſuppoſito relato illud refertur, non autem illud in quo eſt tantum vt in fundamento, relationes autem ſunt in eſſentia ſicut in fundamento ſolum, in perſonis autem ſunt ſicut in ſuppoſitis, & ideo ſolæ perſonæ referuntur & per conſequens diſtinguuntur non autem eſſentia, & hoc eſt quod dicit Damaſcenus, quod proprietates ſunt characteriſticæ .i. determinatiuæ & diſtinctiuæ hypoſtaſeos .i. perſonarum non autem eſſentiæ.

DISTINCTIO XXXIIII.

Sententia huius diſtinctionis in generali & ſpeciali.

PRÆdictis autem adiiciendum. Superius Magiſter comparauit proprietates ad eſſentiam & perſonas, & hic verò comparat eſſentiam & perſonas adinuicem. Et diuiditur in tres. Primò determinat ſuum intentum. Secundò incidenter determinat de nominibus translatiuis. Tertiò imponit tractatui de trinitate & vnitate ad finem. Secunda ibi, Præterea ſciendum eſt. Tertia ibi, de ſacramento vnitatis. Prima diuiditur in quatuor. Primò comparat eſſentiam & perſonam quantum ad identitatẽ. Secundò quantum ad prædicandi modum. Tertiò ſubiungit quo modo communia in diuinis poſſunt appropriari, & ponit appropriationis rationẽ. Quartò inciden ter determinat de quodam nomine cõmuni. Secunda ibi, hic conſiderandum. Tertia ibi, Ex prædictis conſtat. Quarta ibi, ſed non eſt prætermittendum. Prima diuidi tur in tres. Primò ponit quorundam errorem. Secundò confirmat. Tertiò ſoluit. Secunda ibi, ſi enim inquiunt. Tertia ibi, hic quidam dicunt. Et vltima diuiditur in tres Primò reſpondet ad auctoritatẽ. Secundò reſponſionem confirmat. Tertiò reſpondet ad rationem in contrarium adductam. Secunda ibi, non ergo ſecundum corporalẽ. Tertia ibi, nec tamem differentem. Hæc eſt diuiſio literæ in generali.

2 IN ſpeciali verò ſic procedit & proponit primo ꝙ quidã dixerunt eſſentiã & perſonam nõ eſſe idem. Poſtea confirmat hoc dictũ, ſi enim eadem eſſentia eſſet pater & filius, ergo eadem res generat & generatur, ad hæc facit autoritas Hila. dicentis ꝙ res naturæ & natura non ſunt eadem vel idem, ſed diuina perſona eſt res naturæ, eſſentia autem dicitur ipſa natura, ergo differunt. Reſpõdet ꝙ verbum Hilarij eſt intelligendum in creaturis non in diuinis. Poſtea confirmat hæc in diuinis ſecundũ Hilarium, res naturæ idem eſt quod natura ſcilicet natura ad exiſtens res naturæ pater & filius eſt ipſa diuina natura, ipſe enim Hilarius dicit ꝙ Deus non eſt aliud ab his quæ ſibi inſunt, id eſt, ab attributis & perſonis, eſt tamẽ aliud ab his quæ ſibi nõ inſunt, id eſt, à creaturis. Deinde reſpõdet ad rationẽ dicens ꝙ ſecundum rationem eſſentiæ & hypoſtaſis differunt, & quòd generãs & generatũ conueniunt in ſubſtantia non tamen in perſonalitate. Poſtea quẽrit cùm tres perſonę dicũtur vna eſſentia & vnus deus vtrum ſicut dicitur vna eſſentia trium perſonarũ & tres tamen perſonæ vnius eſſentiæ, ita poſſet dici vnus Deus trium perſonarum vel tres perſonę vnius Dei. Et reſpondet quòd non, quia ſic ſignificatur Deus in aliqua habitudine principij reſpectu perſonarũ, nec eſt ſimile de eſſentia quia eſt alius modus ſignificãdi nomine Dei, & alius nomine eſſentiæ. Poſtea ſubdit ꝙ potentia, ſapientia, bonitas, ſunt communia in diuinis, appropriantur tamen aliquibus perſonis, potẽtia enim appropriatur patri, quia in creaturis patres ſolent infirmi, ſapientia appropriatur filio, quia in creaturis propter iuuentutẽ ſolent eſſe ignorãtes. Bonitas verò appropriatur ſpiritui ſancto, quia ſpiritus inflammationem & tumorem dicit in creaturis, vnde per contrarium hoc dicitur in diuinis. Poſtea dicit ꝙ hoc nomẽ homouſion ab antiquis primo fuit cõceſſum, tandem propter malum intellectum fuit damnatum, ſed finaliter propter veritatem rei fuit receptum. Poſtea dicit quòd de nominibus translatiuis nõ vult aliquid dicere, niſi ꝙ aſſignata eſt ratio ſecundum quã transferri videntur. Vltimo dicit ſe inſufficienter determinaſſe de ſacramento trinitatis & vnitatis diuinæ, &c.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum ſuppoſitum & natura differant realiter in creaturis.

Caiet. 3. q. 4. ar. 2. Hen. quodl. 4. q. 3. cap. 3. d. 5. q. 3.

CIrca diſtinctionem iſtam quæritur de tribus principaliter. Primum eſt de comparatione perſonæ ad eſſentiã ad eſſentiam diuinam. Secundum eſt vtrum cõuenienter dicatur ꝙ ſint tres perſonæ vnius eſſentiæ. Tertium eſt de nominibus translatiuis. Quantum ad primũ ſciendum eſt ꝙ cum perſona comparetur ad eſſentiam ſicut ſuppoſitum ad naturam. Primo quæritur de comparatione ſuppoſiti ad naturã in creaturis quæ ſunt nobis notiores. Et ſecundo de comparatione perſonę ad eſſentiam in diuinis. Ad primum ſic proceditur & arguitur ꝙ ſuppoſitum & natura differant realiter in creaturis, quia illa quorum vni attribuitur aliquid reale quod non attribuitur alteri differunt realiter, ſed natura & ſuppoſitũ in creaturis ſunt huiuſmodi, quia ſuppoſito attribuitur agere non tamen naturę, ergo differunt realiter.

2 Item filius Dei aſſumpſit humanam naturam & nõ aſſumpſit humanum ſuppoſitum, ergo nõ ſunt idem ſuppoſitum & natura.

3 Item ſuppoſitum & natura ſe habent ſicut habens & habitum, homo enim ſignificat vt habens humanitatem, & humanitas vt quod habetur, ſed in ſolo Deo ſunt idem quod habet & quod habetur, non autem in creaturis, ergo in ſolo Deo idem ſunt ſuppoſitum & natura, nõ autem in creaturis.

4 IN CONTRARIVM arguitur, quia idẽ importatur per nomen hominis & eius diffinitionẽ, ſed per diffinitionẽ hominis nõ importatur niſi quidditas & natura (quia diffinitio indicat quid eſt res) quid autẽ quærit de quidditate, ergo ſola quidditas vel natura importat per nomen hominis quod eſt nomen ſuppoſiti.

5 RESPONSIO. notãdum ꝙ ſuppoſitum & natura poſſunt accipi dupliciter. Vno modo vt ſuppoſitum cõcretum dicatur, vt homo vel hic homo, & natura dicatur abſtractũ vt humanitas vel hęc humanitas, & hoc modo quærere quomodo ſe habeat ſuppoſitũ ad naturã eſt quęrere quomodo ſe habeat quidditas ad id cuius eſt ſiue ad habens quidditatẽ. Alio modo poſſunt accipi ſic vt ſuppoſitum dicatur ſingulare (vt hic homo vel hęc humanitas) & natura dicatur quid cõmune vel vniuerſale, vt homo vel humanitas, & ſic quęrere quid addit ſuppoſitũ ſuper naturam eſt quærere de principio indiuiduationis.

6 QVANTVM ad primum articulum ſolum tractabitur nunc quæſtio, quia quantũ ad ſecundum tractabitur in. 2. lib. de materia. Quantum ergo ad primũ ſciendum eſt ꝙ de comparatione ſuppoſiti ad natuam accipiendo ſuppoſitũ pro concreto vt hominẽ, & naturam pro abſtracto vt humanitatẽ vtrum ſint idem an nõ, ſunt plures modi dicendi. *d. 2. q. 2.* Vnus eſt ꝙ ſuppoſitum differt realiter à natura, quia intendit in ſe realiter aliquid ꝙ differt realiter à natura. ſ. eſſe, & alia accidentia quæ ſunt extra rationem naturæ, & hoc declarant dupliciter. Vno modo per dictũ Ariſtotelis in. 7. metaph. qui dicit ꝙ in dictis per ſe ſunt idem realiter quidditas & habens quidditatẽ nõ autẽ in dictis ſecundum accidens. Ex quo volunt accipere ꝙ in omni natura cui poteſt aliquid accidere extra rationem eius exiſtens, differt realiter ſuppoſitum & natura, quia in ratione ſuppoſiti nõ ſolum includitur natura, aut illa quæ ad rationem naturæ & ſpeciei pertinent, ſed etiam illa quę accidũt naturæ in ſuppoſito, & quia in omni re creata eſt aliquod accidens quod nõ pertinet ad rationem ſpeciei & naturæ, pertinet ad ſuppoſitum, ideo in omni re creata differunt realiter ſuppoſitum & natura. Secundo declaratur idem, quia ſi ſuppoſitũ eſſet idem realiter cum natura in creaturis tunc abſtractum prædicaretur de concreto dicẽdo homo eſt humanitas, hoc autem non dicimus, ergo &c.

7 Sed

7 Sed iſtud non videtur verum, quia ſi ſuppoſitum includeret in ſe intrinſecè aliquid quod accideret naturę ſiue illud ſit eſſe (ſi tamen eſſe ſit accidens) ſiue quodcunq; aliud accidens tunc homo quod eſt nomen ſuppoſiti vt nunc loquimur de ſuppoſito, non eſſet tantum in genere ſubſtantiæ ſed in pluribus quemadmodum homo albus, nec eſſet vnum per ſe, nec ens per ſe cùm per idem ſit aliquod ens & vnum, nec eius eſſet per ſe diffinitio quæ omnia ſunt inconuenientia. Secundò, quia dictum philoſophi quod aſſumunt pro ſe non eſt pro eis, ſed potius cõtra eos. non enim vocat philoſophus dictum per accidẽs omne ſuppoſitum in quo præter naturam & quidditatem eſt aliquod accidens, ſed illud quod includit res diuerſorum prædicamentorũ vt homo albus, illud autẽ quod includit ſolum rem prædicamenti ſubſtantiæ vocat dictum ſecundum ſe vt hominem aut equum quibus tamen multa accidunt, & ideo non eſt intentio Ariſt. q̃ in omni natura cui aliquid poteſt accidere differant ſuppoſitum & natura, vtrum autẽ vnum prędicetur de altero concretum. ſ. de abſtracto vel econuerſo an non, dicetur poſtea.

8 Alius modus dicendi eſt q̃ ſuppoſitũ & natura differunt realiter non per hoc quòd nomen ſuppoſiti ſignificet præter naturam aliquod accidens naturæ, quia tunc non eſſet ens per ſe vnius generis, nec ſolam naturã, quia tunc non differret realiter à natura, ſed quia addit ſuper naturam quendam modum quẽ contrahit natura ex hoc q̃ ſubeſt ipſi eſſe & reliquis accidentibus, qui modus licet non ſit alia res à natura per ipſum, tamen differt ſuppoſitum realiter à natura, & natura cum modo quæ eſt ſuppoſitum à ſe ipſa ſine modo illo quæ vt ſic abſolutè eſt natura, declarant autẽ hoc per ſimile, quia materia ex coniunctione ſui cum quantitate contrahit quendã modum (ſcilicet quòd ſit extenſa) per quem differt realiter à ſe ipſa non extenſa, extenſum enim & nõ extenſum realiter differunt, & tamen materia extenſa nõ addit ſuper materiã aliquam rem non quantitatem, quia præter quantitatem eſt in eſſentia materiæ derelicta quædam extenſio, quæ licet non ſit in materia niſi ad præſentiam quantitatis, tamen non eſt ipſa quantitas, ſed eſt quædam diuerſificatio materię in eſſentia ſua, conſtat enim q̃ ſub alia & alia parte quantitatis eſt alia & alia pars materiæ quo ad eſſentiã materiæ, quod non eſſet niſi præter eſſentiam quantitatis eſſet in materia quædam extenſio ſecundum quã haberet partem & partem, vt ſic ſecũdum diuerſas partes eſſentiæ poſſet ſubiici diuerſis partibus quantitatis, cum ergo ille modus non ſit quantitas & fortiori ratione non ſit res alterius prædicamẽti, patet quia ille modus nõ addit ſuper materiam aliquam rem, & tamen facit eam differre à ſeipſa abſolutè ſumpta & ſine tali modo, & ſimiliter in omni natura relinquitur aliquis modus ex cõiunctione ſui ad ſua accidẽtia, qui modus cum natura pertinet ad rationẽ ſuppoſiti & non ad rationem naturæ, ratione cuius differunt realiter ſuppoſitũ & natura, licet ille modus nõ addat ſuper naturã rem aliquam. Rationes probãtes hanc concluſionem adductę ſunt arguendo ad quæſtionem.

9 Hæc autem poſitio deficit in multis. Primo quia dicit ſuppoſitum differre realiter à natura & nõ per aliquã rem, quia ſicut ſe habet differens ratione ad rationem ita ſe habet differẽs realiter ad rem, ſed impoſsibile eſt quòd aliquid differat ab alio ratione niſi ſit alia ratio vel includat aliam rationem, ergo impoſsibile eſt q̃ aliquid differat ab alio realiter niſi ſit alia res vel habẽs ſeu includens aliam rem.

10 Secundo deficit in hoc quòd ponit q̃ natura contrahit quendam modum ex vnione ſui cum accidẽtibus, hoc enim non eſt verum, aliter enim perficit agens ſuum paſſum, & aliter forma ſuum ſubiectum, agens enim perficit ſuum paſſum non per ſe ipſum ſed per aliquid immiſſum quod eſt forma quæ eſt terminus actionis, ſed forma perficit ſubiectum per ſe ipſam immediatè & non per aliquid immiſſum, albedo enim perficit corpus per ſeipſam qua perfectione dicitur albũ, & præter ipſam nihil aliud redundat in ſubiecto, & ſimiliter eſt in omnibus formis accidentalibus. Ex hoc ſic arguitur, ex perfectione ſubiecti per formam nihil redundat præter formam, ſed natura perficitur ſuis accidẽtibus tanquam ſubiectum per formas, ergo ex tali perfectione vel vnione nihil redundat nec res nec modus. Eſt tamen intelligendũ quòd ex vnione formæ ſubſtantialis cum materia bene redundant in compoſito qualitates & paſsiones, ſed in materia quæ eſt ſubiectum formæ ſecundum ſe nihil redundat præter formam, & eodem modo in toto ex natura & ſuis accidentibus. Vnde poteſt aliquid redundare quod non eſt conditio ſolius naturæ ſed compoſiti ex natura & accidente, ſicut eſſe figuratum redundat in naturã ex quantitate, ſed illud non eſt immediata conditio naturæ ſed quantitatis vel totius compoſiti, & ſic verum eſt vniuerſaliter q̃ ex eo quòd perficit vt forma nihil redundat præter formam q̃ ſit conditio ſubiecti quod perficitur per formam quaſi magis intrinſecum ſubiecto q̃ ſit forma vt iſti imaginantur de quodam modo derelicto & cauſato in natura ex vnione eius ad quantitatem & ad alia accidentia, qui modus eſt quædam diuerſificatio naturæ in ſua eſſentia vt dicunt.

11 Tertio deficit in hoc quod dicit q̃ talis modus pertinet ad rationem ſuppoſiti, quia prius eſt intelligere naturam ſubeſſe ſuis accidentibus q̃ ſequatur talis modus, * quia contrahitur ex vnione naturæ cum accidentibus, * *aliàs qui.* ſed ſuppoſitum in genere ſubſtantiæ vel natura ſubſiſtẽs quæ non ſubſiſtit niſi in ſuppoſito præintelligitur talis (ſcilicet ſubſiſtens) antequam intelligatur ſubeſſe ſuis accidentibus, quia ſubſiſtere competit ſibi ex ſe, ergo ſuppoſitum vel natura ſubſiſtens præintelligitur illi modo qui contrahitur ex vnione naturæ cum accidentibus, ſed poſterius non eſt de ratione prioris, ergo talis modus nõ eſt de ratione ſuppoſiti.

12 Quarto q̃ illud quod eſt completiuum & formale in conſtitutione rei denominat rem illam, ſicut à relatione quæ eſt formalis & completiua in conſtitutione ſuppoſitorum diuinorum dicuntur ſuppoſita diuina relata, ſed ſecundum iſtos talis modus eſt formalis & completiuus in cõſtitutione ſuppoſitorũ creatorum, ergo omnia ſuppoſita creata debent denominari à tali modo modalia, quod eſt inconueniens.

13 Quinto, quia ſecundum opinionem iſtam ſequitur q̃ humana natura in Chriſto ſit ſuppoſitũ, quia ipſa eſt affecta ſuis accidentibus ex qua affectione reſultat modus qui cum natura conſtituitur ratio ſuppoſiti vt dicũt hoc autem eſt inconueniens, ergo &c.

14 Alius modus dicẽdi eſt q̃ ſuppoſitũ realiter differt à natura, quia præter naturã includit modũ realem non quidẽ cauſatum ex vnione naturæ cum accidẽtibus vt dicit præcedens opinio ſed modus qui competit naturę ex ſe ſi ſibi relinquatur, & iſte modus eſt modus per ſe ſubſiſtendi qui includitur in ratione ſuppoſiti & non in ratione naturæ: ſuppoſitũ enim dicit quid per ſe ſubſiſtens, nõ autẽ natura, & hic modus ſi ponatur eſſe res iuxta illud quod dictũ eſt in prędcedente diſtinctione, tũc hęc opinio euadit omnia inconuenientia præcedẽtis opinionis excepto quarto quod non eſt magnum, dato enim q̃ ſuppoſita creata dicerentur modalia, nõ eſſet multum curandũ, dummodo conſtaret de re. Item nõ euadit illud inconueniens quod adductum eſt contra primam opinionem, videlicet quòd ſuppoſitum nõ eſſet vnum per ſe, ſed ſolum per accidens.

15 Nihilominus alius modus dicendi quem credo veriorem ſcilicet q̃ ſuppoſitũ & natura (hoc eſt concretum & abſtractum) ſiue accepta in vniuerſali vt homo & humanitas, ſiue in ſingulari vt hic homo vel hęc humanitas nõ important aliud de principali ſignificato ſed idem penitus, ex modo tamẽ ſignificandi ſuppoſitum ſeu concretum aliquid connotat quod non connotat natura. Primum patet dupliciter. Primo ſic, non plus differt concretum & abſtractum in prędicamento ſubſtantiæ q̃ in prædicamento accidentis, ſed in prędicamẽto accidentis concretum & abſtractum penitus idem ſignificant vt album & albedo, album enim ſolam qualitatem ſignificat ſicut albedo, vt dicitur in prædicamentis, ergo in prædicamento ſubſtantię concretum & abſtractum (vt homo & humanitas) penitus idem ſignificant. Secũdo patet idem per rationẽ adductã prius ad quęſtionẽ, videlicet q̃ idẽ ſignificatur per nomen hominis & per eius diffinitionẽ. *ſu. d. 8. q. 2.*

16 Secundum patet, ſcilicet q̃ concretum ſeu ſuppoſitum de ſuo modo ſignificandi aliquid cõnotet quod nõ

connotat natura seu abstractum, abstractum enim significat naturam secundum se absque habitudine ad aliquid aliud, & ideo ex suo modo significandi nihil connotat præter naturam: concretum autem significat per modum habentis naturam vt homo habens humanitatē, & albus habens albedinem, & quia habens naturā est quandoque realiter diuersum à natura sicut homo habens albedinem est aliquid realiter diuersum ab albedine, sequitur ꝙ concretum ex suo modo connotandi connotat aliquid quod quandoq; est realiter diuersum à forma importata per abstractum vt in exemplo posito de albo, quandoq; autem non, vt postea patebit, quia quandoq; non est realiter diuersum quod habet, & quod habetur, differenter autē importatur per concretum forma quę principaliter significatur & habens formam quod connotatur ex modo connotandi, quia vt patet resoluendo nomen concretum habēs formam importatur in recto, forma autem in obliquo vt album habens albedinem.

17 Et ex hoc sequuntur duo. Vnum est ꝙ in concretis accidentalibus in quibus habens formam realiter differt à forma, concretum nō potest prædicari de suo abstracto, vt dicendo albedo est alba vel econuerso albū est albedo cuius ratio est, quia illud subiicitur vel prædicatur quod importatur per terminum in recto non autē id quod importatur in obliquo, sed est determinatio prædicati vel subiecti, sed per concretum importatur habens formā in recto, forma autē in obliquo, ergo vbi terminus cōcretus subiicitur vel prædicatur oportet ꝙ directē verificetur propositio pro habente formam, sed in concretis accidentalibus habens formam non est idem realiter cum forma Ergo in talibus abstractum quod est nomen formæ non prædicatur de concreto quod est nomen habentis formā nec econuerso.

18 Secundum quod sequitur est ꝙ concretum directē supponat pro habente formam & non pro forma habita illud autē quod habet rationē partis vel inhærentis vel alteri innitentis habet rationem habiti, & nō habens ideo tali non conuenit nomen concretum propter quod natura humana in Christo, quia est alteri innitens & habita non dicitur homo sed humanitas, nec filius Dei dicitur assumpsisse hominem sed humanitatem, hic etiam nō prædicatur concretum de abstracto nec econuerso, non enim bene dicitur demonstrato Christo hic homo est sua humanitas, quia habens humanitatē est realiter aliud ab humanitate, quia illud est suppositum diuinum, in Christo enim humanitas degenerat in accidens quantum ad hoc non constituit suppositum proprium, sicut nec accidētia. Sed in suppositis creatis potest ne cōcretum prędicari de abstracto vel suppositum de natura? nō video quare nō, loquendo de concretis & abstractis substantialibus, vt sunt homo & humanitas: quia in talibus non videtur aliquid subsistens aliud à natura quod possit habere naturam, sed sunt penitus idem re habens & habitū, propter quod possunt de se inuicem prędicari prædicatione quæ est per identitatem quæ licet nō sit propria, quia non est formalis non tamen est falsa.

Vide Tho. 3. q. 2. ar. 3.

19 Sed circa hoc dicunt quidam ꝙ semper est falsa homo est humanitas, quia cum homo supponat pro subsistēte habente humanitatem, nō solum autem potest dici humana natura in homine esse subsistens, sed etiam aggregatū ex humana natura & aliis, puta quantitate & qualitate, licet enim quantitas non subsistat, tamen compositum ex humanitate & quantitate subsistit, ideo quia homo ex modo significandi potest simul importare cum humanitate aliquid aliud, propter hoc de homine non potest verificari humanitas nisi cum expositione, vt si diceretur ꝙ illud subsistens habens humanitatem cui præcise circunscripto quodcunq; alio competit subsistere, est humanitas.

20 Sed istud non valet quia arguam sic ex datis, illud subsistens habens humanitatem cui pręcise circunscripto quocunq; alio competit subsistere, est humanitas, sed homo ex significato & modo significādi nihil importat nisi illud subsistens quod habet humanitatem & quod circunscripto quocunq; alio subsisteret, ergo absolutē & vniuersaliter in suppositis creatis duntaxat verū est dicere ꝙ homo est humanitas, maior patet ex dictis eorū, minor probatur, quia nomine hominis nō importatur nec ex significato, nec ex modo cōnotandi, nisi subsistens habens humanitatem sicut nomine albi non importatur nisi habens albedinem, vniuersaliter concretum nihil importat nisi formam: & subiectum siue suppositum habens formam, illud ergo nō importatur per nomen hominis nec ex significato nec ex modo connotandi quo circūscripto est dare subsistens habēs humanitatem, sed circunscripta quantitate & quocunq; alio remanente, humana natura sibi derelicta secundum cursum naturæ, est dare in homine subsistens habens humanitatem secundum nostrū modum intelligendi, ergo &c.

21 Item quantitas non intelligitur in subsistente habente humanitatem nisi intellecta in eo humanitate, sed quicquid est de intellectu subsistentis habētis humanitatem præintelligitur aut necessario simul intelligitur cum humanitate, quare &c.

22 Item secundum istos hæc est vera Deus est deitas, & tamen Deus dicit subsistens habens deitatē in quo subsistente est humanitas de qua nō potest verificari deitas, ergo similiter hæc erit vera in creaturis homo est humanitas, licet in homine sit quātitas vel aliquid aliud quod non est humanitas.

23 Et si dicatur quòd ex humanitate & deitate non fit vnum per compositionem sicut ex humanitate & quantitate: propter quod concretum quod est deus non suponit pro aggregato ex supposito diuino & humanitate sicut homo pro cōposito ex humanitate & quantitate, sed supponit tantum pro subsistente quod est persona diuina & ipsa deitas.

24 Hoc nihil est: quia constat ꝙ hoc nomen Deus supponit pro aggregato ex persona diuina & humanitate, alioquin nō verificaremus istas propositiones Deus fuit natus, passus, mortuus, & huiusmodi, vnde manifestè falsum assumūt isti. Quæcunq; enim sunt vnū secundū suppositū siue per compositionē siue alio modo terminus cōcretus reddat pro eis locutionē verā, patet ergo qualiter se habeant suppositū & natura accipiendo suppositū pro concreto & naturam pro abstracto.

25 AD RATIONES secundę opinionis quę etiā sunt rationes principales in arguendo ad conclusionem. Respondendum est ad primā ꝙ suppositum dicitur agere & nō natura, non propter realem diuersitatem suppositi & naturę, sed quia suppositū significatur vt quid est. Natura autē magis vt quo aut quid est, & quia agere correspōdet ei quod est esse, ideo supposito attribuitur actio tanquam ei quod agit, sed naturæ tanquam ei quo agēs agit, vtrunq; tamen realiter agit equè vnum sicut alterū, quia nō sunt duo sed vnum quanuis secundum modum loquendi magis attribuatur vni quàm alteri propter diuersum modum significandi.

26 Ad secundum dicendum quòd natura humana in Christo est natura & nō suppositum non propter hoc ꝙ natura & suppositum vel cōcretum & abstractum important diuersa de principali significato, sed quia cōcretum ex modo significādi intelligitur vt habens, quod autem innititur alteri non est habens vt sic, sed potius habitum, propter quod natura humana in Christo non dicitur homo sed humanitas.

27 Ad tertium dicendum ꝙ in nulla creatura sunt idē vniuersaliter habēs & quod habetur, quia in omni creatura prę̄ter suppositū et naturā sunt aliqua quę realiter differunt ab vtroq;, nihil tamē prohibet quin creatura sit aliquod habitū quod nō differt realiter ab habēte sicut dixīmus de supposito & natura.

28 Ad illud quod dicunt de materia extensa ꝙ differt realiter à seipsa non extensa, & tamen nō includit aliam rem sed quendam modum contractum. Dicendum quòd falsum est, materia enim extēsa dicit compositum ex materia & extensione quæ est essentialiter quantitas in quo composito materia est subiectum & quantitas est ipsa formalis extensio, ita quòd non est alia extensio materiæ & quantitatis sed tantum vna, quia extensio quæ est materiæ vt subiecti est quantitatis vt formæ quæ est essentialiter id ipsum, & ꝙ arguitur contra hoc quia sub alia & alia parte quantitatis est alia & alia pars materiæ. Dicendum quòd aut loquimur de materia quæ sub-

Dissoluit ea quæ habētur nume. 8.

Vide sup. d. 8. q. 4.

est

est quantitati in diuersis secundum suppositū, aut de materia vt subest diuersis partibus eiusdē quantitatis secundum numerum: si primo modo sic dicendū est ꝙ in distinctis secundum suppositū alia materia est sub vna quātitate, & alia sub alia, neutra tamen habet extensionē præter illam quæ est sua quantitas, differunt enim hę duæ materiæ sicut duo indiuidua eiusdē speciei & nō sicut partes eiusdem materiæ secundū numerū, & si vocentur partes materiæ, tamen talis partialitas non arguit aliquā extensionem, in toto nec in partibus, aliàs duæ animę separatę quæ sunt indiuidua vnius speciei, sicut duæ materiæ sunt indiuidua vnius speciei, essent extensæ, ꝙ falsum est, & si esset natura materię quod posset esse sine quantitate sicut anima, possent esse duæ materię nō extēsæ quę essent partes vnius materiæ sicut duo indiuidua sunt partes vnius speciei, patet ergo ꝙ materiam habere plures partes hoc modo quę subsint pluribus quantitatibus distinctis secūdum suppositum, nō arguit in materia secundū se aliquā extensionem præter quantitatē quæ ei aduenit, & est sua extensio. Si verò loquamur de materia vt subest diuersis partibus eiusdē quantitatis secundū numerum adhuc nō oportet ꝙ præter quantitatē sit in materia aliqua extensio secundum quā habeat plures partes quæ subiiciantur pluribus partibus quantitatis, imò secundū istos non est possibile si bene considerentur dicta eorū, quātitas enim non præexigit in materia illud quod ipsa facit aut quod ad ipsam consequitur, sed secundū istos illa extensio quā ponunt in materia præter quantitatē fit ex quātitatē, vel sequitur ad quantitatem, contrahitur enim vt dicunt ex vnione quantitatis ad materiā: ergo talis extensio in materia nullo modo exigitur à quantitate vt per eā materia habeat diuersas partes quę subiiciantur diuersis partibus eiusdem quantitatis: ergo nunquā materia habet diuersas partes quę subiiciuntur diuersis partibus eiusdē quātitatis secundum numerū. Dicendum ꝙ non, nunc enim loquimur de partialitate & totalitate extensiua quā non habet materia, nisi includendo quantitatē quæ est extensio & totalitas vel partialitas de qua loquimur: materia ergo subest quantitati realiter à quantitate differens, sed tota materia non subest toti quantitati, nec partes materiæ partibus quantitatis, sed potius materia cū totalitate quantitatis dicitur tota, & cū parte vel partialitate quantitatis dicitur pars, quia totalitas & partialitas quæ est quantitatis essentialiter est materiæ subiectiuè & nulla alia, & sic sunt eædē partes quantitatis & materiæ & non aliæ, quia quæ sunt partes quātitatis in se sunt partes materiæ vt subiecti, & materiæ quantę sunt vt aggregati vel compositi, & istud magis patet vocando quantitate tmo talitatem & partialitatem materiæ sicut verè est.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum persona in diuinis sit idem quod essentia.

Tho. 1. q. 39. ar. 1.

POstea quęritur vtrum persona in diuinis sit idē quod essentia. Et videtur ꝙ sic, quia secundum Boëtium, in diuinis idem est quod est & quo est, sed quod est, est suppositum vel persona, quo est, est essentia, ergo &c.

2 Ad idem est quod dicit Magister in litera.

3 IN CONTRARIVM arguitur, quia impossibile est ꝙ per idem re differat aliquid ab alio realiter & conueniat cum eodē, quia eiusdē non sunt oppositi effectus: sed persona conuenit cum persona, vt pater cū filio in essentia: differt autem in persona: ergo impossibile est quòd persona & essentia sint omnino idem re.

4 RESPONSIO. cùm persona diuina sit aliquid constitutum ex essentia diuina & relatione tota differentia personæ ab essentia quam includit est ratione relationis, & ideo sicut relatio diuina differt ab essentia, sic persona diuina differt ab essentia ratione relationis: qualiter autem differant essentia, & relatio in diuinis dictum fuit in præcedente distinctione, videlicet quòd differūt ex natura rei, quia non sunt idem adęquatè & conuertibiliter, vel quia differunt sicut res & modus habendi rē, vel quia licet sint idem identicè, non sunt tamen idem formaliter qui modus includit duos primos modos sicut tunc declaratum fuit, & talis differentia cùm sit ex natura rei circūscripto omni actu rationis est aliquo modo realiter, licet non simpliciter & absolutè, sed cum determinatione alicuius prædictorum modorum, & idem dicendum est de persona & respectu essentiæ.

5 ARGVMENTA procedunt viis suis, quia primū probat ꝙ persona & essentia sunt idem & hoc verum est, quia verum est dicere ꝙ persona est essentia, & essentia est persona, sed non probat quòd sint idem adæquatè & conuertibiliter, vel quòd sint idem formaliter, imò oppositū est verum sicut probat argumentum in oppositum.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum conuenienter dicatur quod sint tres personæ vnius essentiæ.

Tho. 1. q. 39. ar. 2.

TErtiò quæritur vtrū cōuenienter dicatur quod sint tres personæ vnius essentiæ. Et videtur quòd non, quia secūdum Arist. 1. Elenc. eadem est ratio vnius solius & simpliciter vt vnius hominis & hominis, & similiter videntur quòd eadē sit ratio essentiæ & vnius essentiæ, sed non bene dicitur quòd sint tres personæ essentiæ, ergo nec quòd sint tres personæ vnius essentiæ.

2 IN CONTRARIVM est quod habetur in litera.

3 RESPONSIO. Dicendum est quod bene conuenienter dicitur quod tres personæ sint vnius essentiæ quod patet sic. Illud bene & cōuenienter dicitur quod verè & congruè, sed ꝙ tres personæ dicātur esse vnius essentiæ dicitur verè & congruè, ergo &c. Maior patet, quia in propositionibus quæ sunt signa rerū tota bonitas est ex congruitate locutionis quæ pertinet ad grammaticū, & ex veritate quæ pertinet ad logicum, & ideo illud dicitur conuenienter & bene quod dicitur cōgruè quo ad grammaticum, & verè quo ad logicum, & hæc fuit maior. Minor probatur, quia cōgruitas est in constructione, dicendo ꝙ sunt tres personæ vnius essentiæ sicut est cōgruitas dicēdo ista mulier est egregiæ formæ & vterꝙ genitiuus construitur ex vi designationis essentiæ secundū grāmaticos, quia per talē constructionē designatur aliqua proprietas secundū quam essentia vel natura quæcunꝙ habetur à supposito vno vel pluribus, & ob hoc oportet ꝙ sint plures genitiui quorū vnus dicat naturā & alius proprietatem naturæ nisi ex aliquo vsu vnus genitiuus habeat vim pluriū, sicut dicitur iste est homo cōsilii intelligitur magni consilii vel vir virtutis, id est, mágnę virtutis & sic de aliis. Et etiā veritas in propositione, quia per talē enūciationem significatur quòd essentia diuina habeatur à tribus vt indiuisa. hoc autem est verum, ergo &c. Patet ergo quòd bene dicitur ꝙ tres personę sunt vnius essentiæ non autē vnius Dei, quia concretū non potest construi in ratione naturę vel formę sed potius in ratione suppositi, & quia tres personę non conueniunt in vnitate suppositi ideo non bene dicitur quòd tres personæ sunt vnius dei.

4 AD ARGVMENTVM in oppositum dicendum quòd licet sit eadem ratio essentię & vnius essentiæ, tamen quidā modus habendi essentiam designatur cum additur vnius qui non designatur absꝙ eius additione, & quia talis modus construendi est ad designādum proprietatem essentiæ habitæ, ideo primus modus recipitur cum additione vnius non autem secundus.

QVÆSTIO QVARTA.

Vtrum aliqua nomina conuenienter dicantur de Deo translatiuè.

Tho. 1. q. 13. ar. 3.

QVartò quęritur vtrum aliqua nomina cōuenienter dicantur de Deo trāslatiuè. Et videtur quòd non, quia illa non sunt dicenda de Deo quę cōtinent manifestam falsitatem sed nomina dicta de Deo translatiuè cōtinent manifestam falsitatē, manifestè enim falsum est dicere Deum esse agnum, leonem vel lapidem, quare &c.

2 IN CONTRARIVM est autoritas scripturæ quę in pluribus locis talia nomina Deo attribuit.

3 RESPONSIO. Dicendum quòd non omnia nomina quę attribuimus Deo ex creaturis dicuntur de ipso translatiuè, quia nullum nomen attribuimus Deo nisi ex

creaturis,non enim ponimus nomen nisi rei quam intelligimus,& quia non intelligimus Deum nisi ex creaturis & tãtum quantũ concludimus ex creaturis, ideo nullum nomẽ imponimus deo nisi ex creaturis, & quantũ ad illa quæ concludimus conuenire Deo ex creaturis,constat autem quòd non omnia nomina quæ attribuimus Deo dicuntur de eo translatiuè & metaphoricè,sed quædã proprie,scilicet omnia illa quæ attribuimus ipsũ vt cognoscimus ipsum ex creaturis per viam causalitatis, eminentiæ & remotionis, vt patuit suprà dist. 22. quia talia nomina sunt imposita ad significandũ illud quod est in Deo,solũ autem illa nomina dicuntur de Deo translatiuè vel metaphoricè quæ significant speciales quidditates rerũ creaturarum,vel perfectiones secundum modũ creaturis conuenientem, vt leo, agnus, sentire & huiusmodi,quia res significata per hæc nomina nõ est in Deo,sed aliqua eius similitudo, vt fortitudo,mansuetudo & cognitio singularium quæ in nobis pertinet ad sensum.

4 Talis autem translatio est ponibilis & vtilis, quòd sit ponibilis,patet quia ibi translatio est ponibilis vbi inuenitur similitudo alicuius proprietatis, omnes enim transferentes secundũ aliquam similitudinẽ transferunt, vt dicitur. 2. Thop. sed inter deum & creaturas inuenitur similitudo alicuius proprietatis,vt patet in exemplis iam positis,quare &c. Similitudo autem quæ inuenitur inter Deum & creaturas ratione cuius fit translatio non est secundum participationẽ eiusdem qualitatis secundũ speciem,sed secundũ proportionem vt cùm dicimus q̃ deus est ignis, quia sicut se habet ignis ad calefaciendum corpora sic Deus ad inflammandum corda per amorem,& simile est de aliis quæ de Deo dicuntur translatiuè.

5 Est etiam vtilis talis translatio propter tria. Primum est propter excellentiã diuinæ naturæ,quia cũ intellectus noster se habeat ad deũ sicut oculus noctuę ad lucẽ solis, vt dicitur. 2. meta. non possumus veritatẽ diuinorum capere secundum sensum,& ideo oportet quòd proponantur nobis secundum modum nobis proportionatum,est autem nobis connaturale à sensibilibus ad intelligibilia conscendere,& ideo vtile est vt sub figuris rerum sensibilium diuina nobis intelligenda proponãtur: vnde Dion. 1. cap. de cœlest. hierarchia dicit quòd impossibile est aliter lucere nobis diuinũ radium, nisi varietate sacrorum velaminum anagogicè circumuelatum.

6 Secundum est, quia in diuinis negationes sunt veræ,affirmationes verò incompactæ secundum Diony. & ideo de omnibus quæ Deo attribuuntur intelligendum est quòd non eodem modo sibi conueniunt sicut in creaturis inueniuntur, sed per altiorem modum,manifestius autem est perfectiones corporales Deo non conuenire quàm spirituales,& ideo conueniens fuit rebus corporalibus diuina significari,vt his assuefacti discereremus nihil eorum quæ Deo attribuuntur conuenire ei secundũ modum quo conueniunt creaturis.

7 Tertium est propter occultationẽ diuinæ veritatis, profunda enim fidei occultanda sunt infidelibus ne irrideant,& simplicibus ne occasionẽ erroris assumãt,nullus autẽ est adeò infidelis aut idiota qui credat corporalia secundum proprietatẽ de deo dici,puta q̃ sit leo aut agnus & ideo ex talibus nullus infidelis aut simplex potest sumere occasionẽ irridendi vel errãdi, & ob hãc causam & aliam quæ immediatè dicta est conuenientior fit translatio à rebus vilioribus quàm à perfectioribus, & has causas assignat Diony. 1. & 2. cap. Cœlest. hierarchiæ.

8 AD ARGVMENTVM in oppositum dicendum quòd tales propositiones nõ sunt falsæ si intelligantur debito modo, scilicet in sensu in quo fiunt & non in sensu quem primo aspectu faciunt, sunt enim intelligendæ non secundum proprietatem, sed secundum similitudinem & proportionem, & sic sunt veræ sicut parabolicę locutiones, & hæc dicta de distinctione personarum diuinarum sufficiant.

DISTINCTIO XXXV.

Sententia huius distinctionis in generali & speciali.

CVmq; supra. Superius inquisiuit Magister vnitatem diuinæ essentiæ & trinitatem personarum,hic determinat de attributis essentialibus quibus attribuitur vel ascribitur creaturarum causalitas. Et diuiditur ista pars in tres secundum tria attributa diuinæ essentiæ quæ ipse prosequitur ad quæ reducitur causalitas creaturarum. Primò enim prosequitur de scientia. Secundò de potẽtia 42. dist. ibi, nunc de omnipotẽtia. Tertiò de bonitate. 45. di. ibi, iam de voluntate. Ratio autem huius ordinis est, quia scientia ad plura se extendit quã potentia, est enim tam bonorum quã malorum quorum non est potẽtia, potentia etiam ad plura se extendit quã voluntas, volũtas est tantum respectu illorũ quæ sunt quę fuerunt vel erũt, sed potẽtia vlterius est infinitorum aliquorum quæ fieri possunt. Prima pars istarum diuiditur in duas. Primò enim determinat de scientia Dei in generali. Secũdò de quadam specie scientiæ Dei quæ specialem difficultatem affert. 40. dist. ibi: Prædestinatio verò de bonis. Prima in tres. Primò enim ostendit quorum est scientia dei. Secundò ostendit quo modo ea quæ scit in Deo esse dicũt di. 36. ibi. Solet hic quæri. Tertiò quomodo scientia Dei se habet ad res scitas. 37. distin. ibi : nunc ergo ad propositum. Prima in quatuor. Primò notificat necessitatẽ tractatus. Secundò ostendit in generali quorum sit scientia dei ibi: Sciendum est ergo. Tertiò mouet incidentẽ quęstionem & soluit ibi: Hic cõsiderari oportet. Quartò ex determinatione concludit quasdã quæstiones ibi : Præterea omnia esse dicuntur de Deo. Hæc est diuisio in generali.

2 IN SPECIALI sic procedit. Primò proponit q̃ de attributis diuinis & scientia prædestinationis cum cęteris quę enumerat specialem oportuit facere tractatum. Postea dicit quòd scientia est respectu omnium siue præsentium siue futurorum siue temporalium siue ęternorũ, præscientia verò dicitur futurorum omniũ. Dispositio verò dicitur respectu faciendorũ prouidentia respectu gubernandorum. Prædestinatio respectu saluandorum, vbi dicit quòd prædestinantur homines ad futurã gloriam, & prædestinantur hominibus bona gatiæ & gloriæ. Deinde quærit vtrum(si nulla fuissent futura) prædestinatio & præscientia vel dispositio in Deo fuissent. Et videtur quòd non, quia omnia ista relatiuè dicuntur per respectũ ad futura, ergo si nulla fuissent futura ista in deo nõ fuissent. Sed in contrarium videtur quòd præscientia idem est quòd scientia, & scientia Dei idem est quod essentia ipsius, & præscire idẽ est quod esse in diuinis. Idem enim est Deum præscientem esse & Deum esse, ergo si absq; futuris non est scientia in Deo, à futuris ergo dependebit eius essentia vel diuinitas quod est incõueniens,& respõdet q̃ si nulla fuissent futura tolleretur præscientia Dei quantum ad respectum & ante cessionem quã importat ad futura, sed non quantum ad essentiam quod subiacet tali respectui, præscientia verò dicit essentiã cum tali respectu. Scientia verò competit ab æterno & præter creaturarum existentiã. Vltimo concludit duas conclusiones. Quarum prima talis est quòd propter scientiã omnia dicuntur esse in Deo, & ab æterno fuerunt etiã antequam fierent, quia Deus nihil facit ignorans. Secunda est quòd propter istam scientiam omnia dicuntur esse in Dei præsentia secundum cognitionem. Hæc est sententia huius in speciali.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum Deus cognoscat se tantum,an etiam alia à se.

Tho. 1. p. q. 14. ar. 1. 2. & 5.

CIrca distinctionẽ istam primò quæritur vtrum deus cognoscat se tantum, an etiam alia à se. Et videtur quòd non cognoscat alia à se, quia quæcunq; sunt alia à Deo sunt extra ipsum, sed secundum Aug. lib. 83. q. Deus nec quicquam extra seipsum intuetur: ergo non cognoscit alia à se.

2 Item secundum ordinem obiectorum est ordo nobilitatis in operationibus, vnde & Phylos. 4. Ethic. fœlicitatem quę est nobilissima operatio dicit esse respectu nobilissimi obiecti, sed quicquid est aliud à Deo est vilius & imperfectius eo, ergo si Deus intelligeret alia à se intellectus eius vilesceret quod est inconueniens, quare &c.

3 IN CONTRARIVM est quòd dicitur (Heb. 4.) omnia nuda & aperta sunt oculis eius,& Aug. 15. de trin. ca. 14. dicit quòd omnia nouit pater in filio, omnia nouit in se

in se ipso. Et arguitur ratione, nihil quod est perfectionis deest ei quod est perfectissimum, sed Deus est perfectissimus, scire quodcunq; scibile est perfectionis, ergo illud non deest Deo, scit ergo non solum se sed & alia.

4 RESPONSIO. Circa quæstionem istam tres conclusiones per ordinem probabuntur. Prima est quòd in Deo est ponere scientiam seu certam cognitionẽ aliorum à se. Secunda est quòd Deus cognoscit se & alia à se perfectè & cõprehensiuè. Tertia est quòd Deus cognoscit alia à se, sed non per aliud à se, sed per suam essentiam.

5 Primum patet ex diuina causalitate (supposito deum esse primã causam) sic, primæ causæ cõpetit nobilissimus modus causandi sicut ipsa est nobilissima causa, sed deus est prima causa, nobilissimus autem modus causandi est per intellectum & voluntatẽ, ergo Deus est causa rerum per intellectum & voluntatẽ, quod non esset nisi cognoscceret ea quæ causat, ergo &c. maior patet, minor etiã supponitur quantũ ad primam partẽ, scilicet quòd Deus sit prima causa, quãtum autẽ ad alteram partẽ, scilicet quòd nobilissimus modus causandi sit per intellectũ & voluntatem patet, quia nobilius est habere dominium sui actus quàm agere ex necessitate, sed sola illa quæ agunt per intellectum & voluntatẽ habent dominium sui actus, cætera verò non habent, sed agunt ex necessitate, ergo agere per intellectum & voluntatem est nobilissimus modus agendi, & hæc fuit minor, sequitur ergo conclusio.

6 Item omne agens præstituens sibi finem est agens per intellectum & cognitionẽ, sed Deus est agens præstituens sibi finem, ergo &c. minor probatur, quia aut Deus producendo res agit à casu (quod est inconueniens) cùm casus & fortuna sint causæ per accidens aut agit propter finem sibi præstitutum ab alio quod similiter est inconueniens, quia tunc non esset primum agens, quia quod dirigitur ab alio habet rationẽ instrumenti sicut serra dirigitur à trahente, & sagitta à sagittante, præstitues autem finem dirigit illum qui agit propter finem, quare agens propter præstitutum ab alio non potest esse primum cùm sit aliquo modo agens instrumentale, relinquitur ergo q̃ Deus cùm sit primum agens agat præstitutẽdo sibi finem, & hæc fuit minor, sequitur ergo conclusio.

7 Et si dicatur quòd vna persona producit aliam non à casu, nec propter finẽ quem sibi præstituat vel sibi præstituatur ab alio, & idem potest dici de productione creaturarum à Deo. Dicendum est quòd non, tum quia actio & productio nõ dicitur hic & ibi vniuocè, tum quia vbi non est causa nõ debemus quærere finem, in diuinis autẽ respectu diuinorum nõ est causatum, quia personę productæ non habent aliquid potius ad quod tanquã ad finem possint ordinari, propter quod productio earum non est propter aliquem finem quẽ sibi præstitutã persona producens vel quæ sibi præstituatur ab alio, sed productio creaturarum est eorum quæ habent aliquid melius se ad quod tanquã ad finem possunt ordinari, & ideo nisi producantur à casu oportet quòd producantur propter finẽ quem præstituat sibi agens, vel qui præstituatur sibi ab alio, & sic patet primum.

Sup. d. 7. q. 1. *d. 29. q. 1.*

Th. ar. 3. 8 SECVNDVM patet, scilicet quòd Deus cognoscat se perfectè & cõprehensiuè & alia à se, quia potentia perfectissima tendit modo perfectissimo in omnia quæ cadunt sub ratione sui obiecti, sed intellectus diuinus est potẽtia cognitiua perfectissima, sub cuius obiecto cadũt omnia Deus & creatura, modus autẽ cognoscendi perfectissimus est cognoscere cõprehensiuè, ergo intellectus diuinus cognoscit se & omnia alia comprehẽsiuè, maior patet, quælibet enim potentia ex hoc q̃ potentia est, in omnia potest quę cadunt sub ratione sui obiecti, si modo sit perfecta, & tanto perfectius quanto est perfectior, & si sit perfectissima perfectissimo modo tẽdit. Et istud patet deducẽdo in omnibus potentiis in visu respectu visibiliũ & in cæteris. Minor habet tres partes. Quarũ prima est per se nota, scilicet quòd intellectus diuinus sit potentia cognitiua perfectissima, quia inter omnes virtutes cognoscitiuas perfectissimus est intellectus, & inter intellectus ille qui est supremus, & hic est diuinus.

9 Sed quantũ ad alias duas partes probatur, & primò quòd sub obiecto intellectus diuini cadãt omnia deus & creatura, quia obiectum intellectus est ens secundũ rationem entis, vnde & Philos. 3. de anima dicit, quòd intellectus est quo est omnia fieri. Et Auicenna, quòd qui nõ intelligit ens nihil intelligit. Et ratio huius est, quia potentiæ cognitiuę perfectissimè correspondet cõmunissima ratio obiecti, quanto enim potentia est perfectior tanto est minus limitata & ad plura se extẽdit, sed inter omnes virtutes cognitiuas perfectior est intellectiua, & inter intellectiuas perfectissimus est intellectus diuinus, ergo ratio sui obiecti est communissima, hæc autem est ratio entis quæ conuenit Deo & creaturis, quare &c.

10 Quantum autẽ ad aliam partem, scilicet q̃ modus cognoscendi perfectissimus sit cognoscere cõprehensiuè, patet eadem minor sic, Cognoscere rem cõprehensiuè est cognoscere eam omni modo quo potest cognosci. sicut enim in corporalibus res dicitur apprehendi quando aliquid eius attingitur, sed dicitur cõprehendi quando peruenitur ad terminum eius, ita q̃ perfectius & amplius attingi non potest, sic intelligendo, res dicitur cõprehendi quando peruenitur ad finẽ cognitionis rei, quod est quãdo res ita perfectè cognoscitur q̃ nihil amplius de re cognosci potest nec absolutum nec comparatum: cõstat autem q̃ iste est perfectissimus modus cognoscendi quamcunq; rem, vel saltem sine hoc non est perfectissimus modus, ergo &c. & sic probata est minor, sequitur ergo conclusio, scilicet quòd Deus cognoscit se & alia à se perfectè & comprehensiuè. Comprehendit ergo non solum alia, sed etiam seipsum.

Th. 1. p. q. 12. ar. 7. ad secundum.

11 Nec tamen propter hoc finit essentiam suam quę infinita est, licet dicat Aug. quòd illud quod cõprehenditur intelligentis cõprehensione finitur, quia vel illud intelligitur de cõprehensione quæ est per intellectum creatum qui finitus est, vel si intelligitur de comprehensione quæ est per quemcunq; intellectum, tunc verbum Augustini intelligendum est non positiuè, vt scilicet intellectus diuinus sic sumat seipsum vt ponat terminũ, sed negatiuè negando, scilicet excessum, quia intellectus nõ excediturab intellecto, sed intelligitur omni modo quo intelligibile est, & sic patet secundum.

12. de trin. cap. 14.

12 TERTIVM patet, scilicet q̃ Deus intelligit alia à se nõ tamen per aliud à se, sed per essentiã suã. Ad quod sciendum est hoc, quod si Deus non intelligeret alia à se per propriam essentiã suam, non posset contingere nisi altero duorum modorũ aut ex parte dei intelligentis, quia potentia intellectiua in Deo non esset sua essentia, sed aliquid additum sicut ponitur in nobis, quod esse nõ potest, quia tũc esset cõpositio in Deo, aut ex parte rei intellectę, scilicet quia essentia diuina non esset repræsentans alia, sed repræsentaretur intellectui diuino per alium modũ, quod etiã esse non potest, quia illud repræsentatiuum rerum apud intellectum diuinũ essent ipsæmet res vel species rerum impressæ intellectui diuino, ipsæ res esse non possunt, quia res secundũ entitatem propriã non sunt ab æterno, & tamen ab æterno sunt à Deo cognitę, nec rerũ species, quia ipsæ species essent ab ęterno vel per se existẽtes, vel in intellectu diuino, & ita in Deo esset cõpositio, quæ omnia sunt inconuenientia. Relinquitur ergo q̃ essentia diuina est ipsi Deo ratio cognoscendi alia tam ex parte cognoscentis quàm ex parte cogniti.

13 Item patet secundo sic, sicut intellectus noster tenet infimum gradum in ordine intellectuum, sic intellectus diuinus tenet supremum, sed intellectus noster propter suam imperfectionem & potentialitatem, quia est intellectus cum sensu, primò intelligit alia à se quæ cadũt sub sensu, & per eas intelligit se, ergo econtrario intellectus diuinus propter suam perfectionẽ & purissimam actualitatem primò intelligit se & per se alia à se.

14 Tertiò sic, impossibile est simul multa intelligere æquè primò & principaliter vna intellectione, alioquin vna operatio terminaretur æquè primò & principaliter pluribus terminis quod est inconueniens, sed Deus intelligit se & alia vnica intellectione, ergo impossibile est quod hoc sit æquè primò & principaliter, sed si essentia diuina non esset ratio intelligendi alia, tunc aliæ res essent æquè principale obiectum intellectus diuini sicut sua essentia, & ita vnius diuinæ intellectionis essent plura æquè principalia obiecta, quare &c.

15 AD

15 AD PRIMVM argumentum dicendum quòd Deus dicitur nihil intueri extra se, quia quicquid intelligit, intelligit per rationem intelligendi quæ est ipse vel essentia sua, bene tamen intelligit alia quæ sunt extra se non tanquam obiecta principalia suæ intellectionis, sed tanquam obiecta secundaria.

16 Ad secundum dicendum quòd secundum ordinem nobilitatis obiectorum principalium & per se, attenditur nobilitas vel ignobilitas in operatione, non autē secundum ordinem obiectorum secundariorum, alioquin eadem operatio simul esset nobilior & vilior cùm cōtingat eandem operationem simul esse respectu plurium, quorum vnum est minus nobile altero, sed tunc vtrunq; eorum non potest esse principale obiectum, vt dictum est: quando autem vtrunq; est principale obiectum, impossibile est esse eandem operationem, propter quod intelligendo minus nobile impedimur ab intellectione rei magis nobilis, & sic vilescit intellectus: cùm ergo diuina essentia & creatura non sunt æquè principalia obiecta intellectionis diuinæ, nec Deus intelligendo creaturas impeditur à cognitione sui, ideo intelligendo alia nō vilescit intellectus eius in aliquo.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum Deus habeat propriam & distinctam & perfectam cognitionem de aliis à se.

Tho.1.q.14.ar.6.

SEcundò quęritur, vtrum Deus habeat propriam & distinctam cognitionem de aliis à se. Et videtur quòd non, quia per causam primam & remotam non potest haberi distincta & perfecta cognitio de rebus, sed quicquid Deus cognoscit, cognoscit per essentiam suā quę est causa rerum prima & remota, quare &c.

2 Item Deus non cognoscit alia à se nisi secundum quòd præexistunt in eo, sed res non præexistunt in Deo distinctè, sed potius vnitè & indistinctè, ergo nō cognoscuntur à Deo nisi indistinctè.

3 IN CONTRARIVM est, quia agens per intellectum distincta producens, cognoscit ea distinctè, sed Deus est agens per intellectum producens distincta secūdum speciem, & etiam secundum numerum in eadē specie, ergo Deus cognoscit res distinctè non solū quantum ad distinctionem specificam, sed etiam numeralem.

4 RESPONSIO. Circa quæstionē istam sic procedetur, quia primò ponetur circa hoc error cōmentatoris. Et secundò inquiretur de veritate quæstionis.

5 QVANTVM ad primum sciendum quòd commentator.12.metaphy. secūdum translationē suam dicit quòd Deus non intelligit alia à se nisi in vniuersali, inquātum sunt entia, dicit enim q; quia esse suum est causa essendi omnibus rebus, ideo intelligendo se nō ignorat naturam entitatis in aliis, sicut si ignis sciret naturam caloris sui, qui est causa caloris in aliis, sciret etiam in aliis naturam caloris in eo quòd calor est absolutè, nō tamen propter hoc sciret naturā huius vel illius calidi, sic Deus scit naturam entis in eo quòd est ens nesciendo tamē naturam huius entis vel illius in speciali & distinctè. nec tamen (vt dicit) sequitur quod Deus sit ignorans, quia scientia sua non est de genere scientiæ nostræ, & ideo ignorātia sibi opposita non potest sibi conuenire, sicut non denominatur per habitum aut priuationem, quod non est natum habere aliquem illorum, sicut de lapide non dicitur quòd sit videns aut cæcus.

6 Hoc est dictum eius, quod non est opinio (cùm nullam probabilitatē habeat) sed manifestus error, quod patet primò de positione in se. Secundò de ratione positionis. Positioni in se cōtradicit ipsemet primo cœli & mūdi super finem illius capituli. Quoniam autē non est circulationi contraria alia ratio, &c. Ibi enim dicit sic, ego autem lōgo tempore feci morā in quo non intellexi explanationem istius loci, sed Deus induxit me in veritatē, verba sua sunt ex quibus potest sic argui, aut Deus induxit eum in illam veritatē sciens, vel à casu, non à casu, quia casus & fortuna sunt causę per accidens, vt dictū fuit sup. quæ non sunt attribuēdæ primæ causæ, quia quod est per accidens non potest esse primum cùm reducatur ad quod est per se. Restat ergo quòd inductus fuerit à deo sciente, sed veritas illa fuit quoddam particulare, & ipse quędam persona singularis, ergo Deus nouit nō solum naturam entis in vniuersali, sed etiam quasdam res in particulari, & eadem ratione omnes alias.

Præced.q. 3. ar.6.

7 Item perfectius cognoscit Deus alia à se per cognitionem sui ipsius quā anima nostra cognoscat se ex hoc quòd cognoscit alia sed anima ex hoc q; cognoscit alia consurgit in cognitionē sui non solum quantū ad cognitionem vniuersalē, scilicet q; sit ens, sed etiā quantum ad conditiones speciales, scilicet q; sit tale ens, ergo Deus ex cognitione sui consurgit in cognitionē aliorum non solum quantum ad conditionē vniuersalem entitatis, sed etiam quantū ad cōditiones speciales singulorū entium. minor de se patet. sed maior declaratur, quia vt dictū fuit in præcedente quæstione, ex perfectione diuina est q; cognoscat primò se & per se alia, & ex imperfectione animę est quòd non cognoscat se nisi per alia à se, plus ergo potest Deus in cognitionē aliorum ex cognitione sui quā possit anima in cognitionē sui ex cognitione aliorum. Est etiam hoc dictum Auerroris cōtra veritatem fidei catholicæ cui non potest subesse falsum, si enim Deus non cognoscit alia à se nisi in vniuersali, scilicet inquantum sunt entia, tunc nescit culpas malorum nec merita bonorum, non poterit ergo punire malos pro culpis, neq; bonos præmiare pro meritis, quod est erroneum.

8 Ratio etiam positionis nulla est, quia Deus non solum est causa entitatis in rebus, sed etiam quidditatis, puta humanitatis in homine, & quidditatis asini, & equi, & aliorum & aliarum perfectionum, vt sunt viuere & intelligere, & ideo sicut cognoscit esse rerum creaturarum in quo omnia creata conueniunt, ita cognoscit quidditates & cæteras perfectiones, vt viuere & intelligere earum in quibus differunt viuentia à non viuentibus, & cognoscentia à non cognoscentibus, quare &c.

9 Item Deus cognoscit esse rerum, quia causa est eius vt dicit, sed Deus non causat esse in vniuersali in quo res conueniunt, sed causat esse in singulari in quo res differūt & specificè & numeraliter, ergo deus non solum cognoscit res in vniuersali quantum ad rationem entitatis, sed in particulari quantum ad rationem suæ distinctionis.

10 Item Philosophus.3.metaphy.&.1.de anima, habet pro incōuenienti quòd nos cognoscamus aliquid quod Deus non cognoscat: quia vt dicit, accideret insipientissimum esse Deum, & tamen sapientia eius nō est eiusdem rationis cum sapientia nostra, ergo eodem modo diceretur ignorans si nesciret ea quæ scimus, quanuis scientia sua & nostra non sint eiusdem rationis.

11 Et ad rationem dicendum, quòd aliquid dicitur priuatum quod tamen secundum se non est natum habere habitum oppositum, vt dictum fuit supra.13.dist.quæst.3. cùm quæreretur de ingenito.

12 OMISSA ergo hac erronea opinione, accedendum est ad solutionem quæstionis. Et primò inquiretur qualiter Deus cognoscit distincta secundum speciem. Et secundò qualiter cognoscit res secundum distinctionem numeralem.

13 QVANTVM ad primum sciendū est q; deū intelligere res distinctè potest habere duplicē intellectū. Vnus potest esse quod distinctio teneat se ex parte intellectionis, scilicet quod intellectio qua Deus intelligit vnā rem sit alia & distincta ab intellectione qua intelligit aliā rē, & isto modo Deus non intelligit plura distinctè, quia nō pluribus & distinctis intellectionibus intelligit illa quæ intelligit, sed vna tantū. Alius potest esse intellectus quod distinctio teneat se ex parte rerum intellectarū, ita scilicet quod licet Deus intelligat res omnes vnica intellectione, tamen intelligit eas non solum quantū ad rationem communē in qua cōueniunt, sed quantū ad proprias naturas secundū quas differunt, & sic intelligitur quæstio in qua videntur esse difficultates ex hoc quòd deus intelligit alia à se per essentiam suā, in qua & per quam res repræsentantur intellectui diuino, si ergo res creatæ intelligantur distinctè à Deo, oportet q; repræsententur distinctè in essentia diuina, hoc autē nō videtur possibile, quia si essentia diuina quæ in se est vna realiter, posset repręsentare plura distinctè, hoc esset vel vt vna re & ratione, vel vt plu

vt plures secundū rationē. Non vt vna re & ratione, quia
d.3.q.3. vnum sub vnica ratione acceptū non videtur posse repre-
sentare nisi vnum. Nec vt plures secundum rationē, quia
(vt probatū fuit supra de attributis) distinctio rationū in
Deo accipitur ex reali distinctione quā videmus in crea-
turis, ita ꝙ secundum nostrum modum intelligēdi Deus
prius appræhēdit realem distinctionē in creaturis existē-
tem, vel posſibilem quā formet circa essentiā suam diuer-
sitatem rationū, posterius autē non est causa prioris, ergo
essentia diuina accepta vt plures secundum rationē non
potest esse ratio intelligendi distinctionem rerum.

Vide Caie. 14 Et per hoc videtur excludi illud quod communi-
1.q.14.ar.5 ter dicitur quòd vnum & idem potest esse ratio repręsen
tatiua plurium vt plura sunt non quidē vnum æquatum,
sed vnum excedens, sicut senarius numerus est sufficiens
ratio cognoscendi distinctè omnes numeros intra se cō-
tentos, & eodem modo dicūt de essentia diuina quæ vna
existens & omnia excedens continet in se omnes rerum
perfectiones quibus adinuicem distinguuntur, & repræ-
sentat eas distinctè. Hoc enim videtur excluſum per ra-
tionem iam factam quæ generaliter accipit quòd nihil
vnum sub vna ratione acceptum neq; æquatum, neq; ex-
cedens potest repræsentare plura distinctè, sed oportet
quòd accipiatur sub pluribus rationibus, pluralitas autē
rationum in Deo nō est ratio intelligendi distinctionem
rerum, sed potius econuerso, ergo &c.

15 Nec valet exemplū quod adducitur de senario, quia
in eo quod est vnū solum per aggregationē (vt numerus)
partes eius habēt propriam actualitatē & distinctionē, &
ideo distinctè possunt cognosci in toto in quo cōtinētur,
nec cognoscuntur per aliquid quod sit vnum simpliciter,
essentia autē diuina est summè vna & simplex & perfe-
ctiones rerum quæ in ea continentur nō sunt in ea secun
dum propriam actualitatē & distinctionē, sed vnitissimè
& indistinctè, propter quod non sic possunt res cognosci
distinctè per cognitionē diuinę essentię sicut numeri cō-
tenti sub senario cognoscuntur per cognitionē senarii.

16 Dicendum est ergo aliter ꝙ essentia diuina est repre
sentatiua rerum distinctarū nō inquantū intelligitur sub
vna ratione neq; prout intelligitur pluribus rationibus,
vnitas enim vel pluralitas rationum intellecta circa diui
nam essentiam nihil omnino facit ad hoc ꝙ essentia di-
Infra.in.4. uina aliquid repræsentaret, quod patet quia illud quod
d.49.q.3. est repręsentatiuū alicuius rei vel aliquarū rerum ex se &
non ad placitū neq; ex institutione, repręsentat quicquid
repręsentat non per rationē aliquam sibi per intellectum
attributā, sed essentia diuina est repræsentatiua omnium
quæ repræsentat ex se neq; ad placitum neq; ex institu-
tione, ergo ipsa repræsentat quicquid repræsentat nō per
aliquam rationē vnam vel plures sibi per intellectum at-
tributam, ergo vnitas vel pluralitas rationū sub quibus
diuina essentia intelligitur nihil omnino facit ad hoc ꝙ
ipsa aliquid vel aliqua repræsentet, maior patet, quia illa
quæ repræsentant aliquid ex se & naturaliter in hoc dif-
ferunt ab illis quæ repræsentant ad placitū & ex institu-
tione, quia illa quę repræsentant res ex institutione & ad
placitum repræsentant per aliquam rationem sibi ab in-
tellectu attributā vt voces. Hæc vox enim homo vel quę-
cunq; alia significatiua ad placitum repręsentat naturam
humanam non ex se, sed ex hoc quòd per intellectum at-
tributa est sibi ratio signi respectu talis rei, sed illa quæ
repræsentāt naturaliter (vt gemitus infirmorū significat
dolorem) talia ex se, & non per aliquam rationem sibi
attributam repræsentant quicquid repræsentant, & hęc
fuit maior, minor similiter patet, quia essentia diuina ex
se & naturaliter repræsentat intellectui diuino quicquid
repræsentare potest, & non ad placitum neq; ex institu-
tione, alioquin posset nō repræsentare, & per consequens
intellectus diuinus ea non intelligeret quod est impossi-
bile, ergo &c. Item ratio secundum quam essentia diuina
est repræsentatiua rerum est respectiua, quia omnis repre
sentatio per intellectum cognitiuum est propter habitu-
dinem vnius ad alterum, sed perfectiones diuinę excluſa
causalitate non habent aliquem respectum ad creatu-
ras, ergo secundum eas essentia diuina non repræsentat
creaturas, sed solum quia est causa potens omnia produ-
cere. Patet ergo quòd essentia diuina repræsentat quic-
quid repræsentat non per hoc quòd intelligitur sub vna
ratione vel pluribus, sed ex se.

17 Et per hoc excluſa est ratio quę videbatur inducere
difficultatem: assumebat enim fallum, scilicet quòd vni-
tas vel pluralitas rationis sub qua vel sub quibus essen-
tia diuina intelligitur, esset ei ratio repręsentandi vnum
vel plura, quod non est verum, vt probatum est.

18 Nihilominus notandum est non esse per hoc decla-
ratum qualiter essentia diuina potest repræsentare plura
distinctè, sed potius videtur aucta difficultas. Dicendū er-
go ꝙ essentia diuina per hoc repræsentat res distinctè ꝙ
ipsa secundū id quod est absq; alterius adiutorio vel con-
cursu est sufficiens causa omniū, & ideo omnia præhabet
in se & continet non formaliter (vt speculū habet imagi-
nes) sed virtualiter, modo quo causa effectiua præhabet
effectum, propter quod intellectus qui plenè & perfectis-
simè nouit essentiam diuinā & eius virtutē qualis est in-
tellectus diuinus, plenè nouit & distinctè distinctione spe
cifica omnia ad quæ se extendit eius causalitas, extendit
autem se ad omnia quæ sunt in rebus creatis, & quæ con-
stituunt res in esse specifico & distinguunt. Quare intel-
lectus diuinus qui perfectissimè & comprehensiuè nouit
essentiam suam, nouit etiam perfectè omnes res creatas
quantum ad earum distinctionem specificam.

19 Et si quis dicat quòd causalitas diuina nō se extēdat
ad omnia immediatè, sed tātum ad vnum (scilicet ad pri-
mum tantum) & mediante illo se extendit ad omnia alia
quodam ordine, quanuis hoc sit falsum, tamen idem se-
quitur, quia cognita causa proxima & immediata & suf-
ficiente, cognoscitur effectus propria & distincta cogni-
tione, sed Deus se ipsum cognoscit, vt probatū fuit, ergo
cognoscit distinctè illud quod immediatè est causatum
ab ipso, rursus per illud tanquam per causam cognitam
cognoscit tertium causatum, & per tertium tāquam caus
sam cognoscit quartum, & sic vsq; ad vltimum effectum,
ergo siue Deus producat res omnes immediatè siue me-
diatè semper sequitur quòd habeat de eis distinctam co-
gnitionem modo quo expositū fuit, & causa est quia res
creatæ distinctè repræsentantur intellectui diuino non
per hoc quòd essentia diuina habeat eas in se (sicut sena-
rius habet numeros intra se contentos) vel quemadmo-
dum speculum habet imagines, quia nihil horum est in
diuina essentia respectu rerum creaturarum, nec sicut ex
emplar repræsentat exemplata vt magis patebit cùm age
tur de ideis, sed quia essentia diuina est omnium causa.
De cognitione autem distinctorum secūdum numerum
dicetur in sequenti quæstione.

20 AD PRIMVM argumentum dicendum quòd
causa vniuersalis potest accipi tripliciter. Vno modo vni-
uersalitate prædicationis, sicut dicimus quòd artifex est
causa vniuersalis artificiati & particularis, vt statuifica
est causa statuæ, & singularis, vt hæc statuifica est causa
huius statuæ, & hoc modo per causam vniuersalem non
cognoscitur effectus particularis vel specificus, nec per
causam particularem vel specificam cognoscitur effectus
singularis. Alio modo dicitur causa vniuersalis non per
prædicationem, sed quia se extendit ad plures effectus, ta
men secundum aliquid eis commune & non secundū id
quod est eis propriū, nisi determinetur per aliud, & sic sol
est causa omnium generabilium, nec adhuc per talē cau-
sam potest res sufficienter cognosci & distinctè, & neutro
istorū modorū Deus est causa vniuersalis. Tertio modo
dicitur causa vniuersalis, quia eius causalitas se extendit
ad plura secundū propriam vniuscuiusq; rationem absq;
hoc quòd per aliud determinetur, & sic Deus est causa
vniuersalis omnium, quia omnia producit vel producere
potest per se & immediatè absq; hoc quòd per aliud de-
terminetur, & per talē causam sic vniuersalē possunt effe-
ctus distinctè cognosci, est enim causa vniuersalis, quia
est causa omnium, sed propria vniuscuiusq;, quia vnum-
quodque producit vel producere potest per seipsam.

21 Ad secundum cùm dicitur ꝙ Deus non cognoscit
creaturas nisi secundū quòd existunt in ipso dicendum,
quod ly secundum potest notare rem intellectam vel ra-
tionē intelligendi, si rem intellectā, sic est sensus, ꝙ deus
non intelligit de rebus nisi illud quod de ipsis est in deo
for-

Opinio Auicennæ ponentis cathenam idearum.

d.36.q.3.

formaliter, & tunc propositio est falsa, quia creatura in Deo est creatrix essentia secundum Anselm. & ita Deus nō intelligeret nisi se. Alio modo potest notare rationē intelligendi, & sic est sensus quòd Deus non intelligit res creatas, nisi quia præexistunt in eo sicut in causa repræsentante, & sic est vera, & tunc non sequitur quod non intelligatur alia à se, sed quod non intelligit per aliud à se quod verū est, & est simile in intellectu nostro secundum ponentes species, quia intellectus noster non intelligit lapidem nisi secundum illud quod de lapide est in intellectu, si ly dicat secundum rationem intelligēdi, verum est quia ratio per quā lapis intelligitur est sola species, si verò dicat rem intellectam falsa est, quia non sola species quæ est anima intelligitur, sed intelligitur lapis qui est extra per speciem suam quæ est in anima.

Infra.d.36. q.2.an.7.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum Deus cognoscat distinctè singularia.

Tho.1.q.14. ar.11.

TErtiò quæritur vtrum Deus cognoscat distinctè singularia. Et arguitur quòd nō, quia cognitio Dei est scientifica cum in eo nō sit opinio nec suspicio, ergo cùm de singularibus non sit scientia, cognitio Dei non se extendit ad ea.

2 Item secūdum Boëtium singulare est dum sentitur vniuersale aut dum intelligitur, sed in Deo nō est cognitio sensitiua, ergo ipse non cognoscit singularia.

3 IN CONTRARIVM arguitur, quia illud quod magis habet de entitate, magis est cognoscibile, sed singularia plus habēt de entitate quàm vniuersalia, ergo magis à Deo cognoscuntur. Maior patet, quia cū vnumquodq; sit cognoscibile secūdum quòd habet esse, si illud quod plus habet de entitate non plus cognoscatur, non potest esse defectus nisi ex parte cognoscētis, qui defectus non potest esse in Deo. minor probatur, quia singularia secundum rationem suæ singularitatis habent esse reale, vniuersalia autem quantum ad rationem suæ vniuersalitatis non habent esse reale, sed solum esse rationis quod esse secundum quid & diminutum per comparationem ad esse reale, quare &c.

4 RESPONSIO. Dicendum est quòd Deus cognoscit singularia secundum rationem suæ singularitatis, hæc autem cōclusio diuersimodè probatur. Quidā enim dicunt hanc esse rationem quare deus cognoscit singularia, quia est causa rei non solum quātum ad formam, sed etiam quantum ad materiam, tantum autem se extendit scientia Dei quantum eius causalitas, propter quod scientia Dei se extendit ad cognitionē rerum, non solum quātum ad formas à quibus accipitur ratio vniuersalitatis, sed etiam quātum ad materiam à qua accipitur ratio indiuiduationis & singularitatis, vnde ex hoc errauerunt quidam Philosophi negantes esse in Deo cognitionem singularium, quia non ponebant à deō materiā creatam, sed ingenitam & incorruptibilem, & per cōsequens non esse à Deo cognitam, quare nec ipsum indiuiduum, cùm ipsa sit indiuiduationis principium.

5 Hæc ratio quantum ad hoc quod dicit cognitionē Dei tantum se extendere quantum se extēdit eius causalitas bona est, sumēdo etiam sub maiore quòd causalitas diuina se extendit ad omnes res secundum rationē suæ singularitatis quod de se manifestum est, res enim est factibilis secundum esse quod habet extra animam & illud est singulare, quod autem vlterius assumit quòd materia est principium indiuiduationis, à forma autem sumitur ratio vniuersalitatis valde dubium est, quia maior cōmunitas videtur esse in materia quàm in forma, sicut enim forma quantum est de se est communis pluribus indiuiduis eiusdem speciei, ita materia eiusdē rationis est communis omnibus quæ sunt eiusdem generis.

6 Item eadem materia est successiuè in diuersis indiuiduis, forma autem non, propter quod minus videntur indiuidua distingui per materiam quàm per formam, & per consequens minus cōstitui in esse indiuiduo, quia per idem videtur vnumquodq; constitui in se & ab alio distingui, quid tamen de hoc sit tenendum, patebit in.2.li. dist.3.quæst.2.

7 Item non omnia singularia habent materiā (sicut angeli) ergo ex materia vel eius productione non potest assignari generalis ratio quare Deus cognoscit singularia. Nec puto quòd illi qui negauerunt à Deo cognitionē singularium ex hoc fuerint moti, quòd crederent materiam non esse causatam à Deo, non enim dixerunt Arist. & alii materiam esse ingenitam & incorruptibilem à carentia principii productiui, cùm Philos. dicat quòd nihil prohibet sempiternorū esse alteram causam, sed à carētia principii durationis. Vnde & cōmentator qui negauit à Deo cognitionem singularium.11. metaphy. credidit materiam esse ab alio, dicit enim super secundum metaphy. quòd vnum est ens per se & per se verum, & omnia alia sunt entia & vera, per esse & veritatem eius.

8 Alius est modus tenendi eandem conclusionem, & est talis quòd Deus cognoscit singularia, quia Deus est suum esse: cuius rationem assignant qui hunc modum tenent dicentes, quòd agere supponit esse, & ideo modus agendi ex esse habet determinari, quòd si illud habeat calumniam in actionibus transeuntibus in materiam exteriorē, eo quòd tales actiones non sunt perfectiones agentis sed acti, propter quod modus talium actionum nō solum habet determinari ex natura agentis, sed etiā ex natura acti, tamen illud non videtur habere calumniam in actionibus intramanētibus, qualis est actio intelligendi quin totaliter sequatur modum & conditionem intelligentis, ergo vbi intelligens non intelligit, nisi prius determinetur per esse actuale quod est in omnibus creatis, in quibus esse & essentia differunt, ibi tes nō intelligitur à tali intellectu, nisi prius determinata per esse actuale, sed determinatio rerum per esse actuale est ex progressu rerum, ergo intellectus creatus in quo differt esse ab essentia non intelligit res creatas, nisi prout determinātur per esse actuale quod est ex progressu rerum, & ita cognitioni talis intellectus semper aliquid accrescit.

9 Causa autem quare talis intellectus non potest res intelligere quousq; determinentur per esse actuale, est duplex. Vna, quia tale intelligere cùm sit in natura habente possibilitatem admixtam non est omnino de se terminatum, & ideo oportet res per tale intelligere intellectas per suum esse actuale determinari ad hoc, vt in suo esse determinatiuè cognoscātur. Alia est, quia tale intelligere cùm non sit esse intelligentis non reseruatur in eo omnis ratio essendi, propter quod nō potest ex seipso absq; alia determinatione cognoscere res secundū suum esse actuale quod est cognoscere eas secundum rationē suæ singularitatis, sed oportet quod determinētur per esse actuale, sed Deus cùm sit suum esse & suum intelligere nō habet possibilitatem admixtam, in eo etiam reseruatur omnis ratio essendi, ideo potest ex se omnes res intelligere secundum suam singularitatem absq; hoc quòd in seipsis determinētur per esse actuale, nec per determinationem rerum in esse actuali aliquid accrescit suæ notitiæ.

10 Hæc opinio in multis deficit. Primò, quia à nōnullis firmiter tenetur quòd esse & essentia sunt idem realiter in creatura, & hoc dictum fuit supra distin.8.quæst.2. Secundò, quia dato quòd differant in creaturis adhuc ratio nulla est, quia maior propositio assumitur falsa est, hæc scilicet quòd quando intelligens est tale q; eius natura determinatur per esse actuale distans ab ea ibi oportet quod res intellecta ad hoc quòd intelligatur à tali intellectu prius determinetur per esse actuale: nec probatio valet, quia esto quòd actus intelligendi sequatur modum naturæ & esse ipsius intelligentis, non oportet tamen q; requirat in re intellecta easdem conditiones, & ideo licet oporteat talem intellectum habere naturam determinatam per esse actuale ad hoc quòd intelligat, nulla tamen necessitas est quòd oporteat rem singularem determinari per esse actuale ad hoc quòd intelligatur.

11 Quod patet primò, quia sicut res potest intelligi quantum ad esse existentiæ, ita potest intelligi quantum ad esse essentiæ, sed ad hoc quòd res intelligatur quantū ad esse essentię non requiritur quòd res habeat actu illud esse. possum enim formare conceptum de rosa quæ nullum esse essentiæ habet actu, necessarium tamen est intellectum habere esse essentiæ actu ad hoc quòd rem actu intel-

intelligat,ergo similiter nō oportet rem habere actu esse existentiæ ad hoc quòd secundum tale esse intelligatur, quanuis oporteat intellectum esse in actuali existentia ad hoc quod intelligat.

12 Quod etiā patet secundò ex alio,quia cognita causa singulari sufficiente & necessaria cognoscitur effectus infallibiliter secundum rationē suę singularitatis,& hoc patet ex.2.Physic.vbi dicitur ꝙ effectus cōmunis requirit causam cōmunem, & particularis particularem, propter quod sicut cognita causa vniuersali & necessaria cognoscitur effectus secundum rationem suæ vniuersalitatis,sic cognita causa singulari et necessaria cognoscitur effectus secundum rationē suæ singularitatis,sed intellectus creatus noster & angelicus cognoscit aliquas causas singulares & necessarias & sufficientes respectu aliquorum effectuum futurorū, ergo intellectus noster & angelicus cognoscit tales effectus futuros, secundum rationem suæ singularitatis antequā determinetur per esse actuale. Maior patet,sed minor declaratur, quia tam homo quā angelus cognoscit motum cœli secundum rationē suæ singularitatis ex quo tanquā à causa singulari & sufficiente & necessaria sequitur ortus & occasus solis super hemisphærium nostrum, & eclipsis Lunæ tali vel tali tempore, ergo per talem causam præcognoscuntur tales effectus secundum rationem suæ singularitatis antequam determinaretur in rerum natura per esse actuale.Et hoc etiam quilibet experitur in se sine alia ratione.

13 Item operationes sunt singulariū secundum esse suæ singularitatis, sed tam homo quā angelus præcognoscit quædā quæ agere proponit,ergo præcognoscit ea secundum rationē suæ singularitatis, & tamen nondū habent esse actuale,quare &c.Non est igitur verum ꝙ singularia non possunt cognosci secundū rationē suæ singularitatis antequam determinentur per esse actuale ab intellectu creato,dato quòd eius natura distet à suo esse,& per cōse quens nō potest concludi de Deo ꝙ cognoscat res secundum suam singularitatē antequā sint per hoc ꝙ eius esse non sit aliud ab eius essentia. Nec video quare esse distās sit sufficiens ratio ꝙ intelligere sit indeterminatum,ita ꝙ requirat in re intellecta determinationē secundum esse actuale,nec ipsi probāt,& ideo ea facilitate potest negari sicut asseri. Nec esse distans tollit ab eo,quod non habeat omnem rationē essendi, sicut calorem ignis esse distātem à natura ignis non tollit à calore ignis quin cōtineat virtualiter omnem rationē caloris, & quicquid sit de hoc,tamen quòd esse sit indistans ab essentia non dat ei quòd in eo sit omnis ratio essendi,si enim esse nō receptum in natura distante,ex hoc haberet rationē omnis esse,per eandem rationem forma non recepta in natura distante haberet ex hoc rationem omnis formæ: hoc autem est falsum,quia intelligentiæ sunt formæ non receptæ in natura distante,& tamen nulla intelligentia cōtinet in se virtutem omnis formæ, quia nulla potest aliam producere, nec animam nec aliquam formā saltem immediatè, quare prædictus modus non videtur verus.

14 Dicendum ergo quòd circa cognitionē singularium à Deo (quia de nobis non agitur nunc) non potest facere difficultatē nisi vel singularitas quæ omnibus est cōmunis, vel materialitas quæ est solū in generabilibus & corruptibilibus, vel futuritio quæ est in his quæ nōdum producta sunt,vel contingentia quæ solum est in his quę dependēt ex causis impedibilibus. De futuritione & contingentia nihil ad hanc quæstionē, quia inferius dicetur d.38.q.3. de hoc,sed tantū de singularitate & materialitate. Singularitas verò non impedit quin aliquid intelligatur à deo cum ipse per se & primo intelligat essentiā suam quæ est quædam singularitas. Nec materialitas cùm ipse intelligat quidditates rerum sensibilium in quibus includitur materia, ergo nec singularis materialitas vel materialis singularitas impedit aliquo modo quin aliquid materiale & singulare intelligatur à Deo.Ratio aūt huius est illa Potius sup. q.nn.18. quæ tacta est in prima opinione, quia essentia diuina est sufficiens ratio repræsentandi quamlibet rem secundum omnem eius conditionē,& hoc habet ex perfectione suæ virtutis secundū quam continet vniuersaliter omnē rem & producere potest. Et hæc est via Dionysii.7.cap.de diuinis nominibus, vbi dicit quòd Deus cognoscit res quo modo rebus esse tradidit,vnde si aliquid est in rebus non cognitum ab eo, oportet quòd circa illud vacet diuina operatio,id est,quòd non sit operatum ab ipso.

15 AD PRIMVM argumentum dicendū est quòd licet cognitio Dei qua cognoscit se & omnia alia sit vna secundū rem,est tamen plures secundū rationem inquantum tendit in plura obiecta,& sic sortitur plura nomina, quia inquantū cognitio dei tendit in quidditatē suę essentiæ vel alterius rei,vocatur simplex intelligentia,inquantum autē tendit in essentiam suā attribuendo sibi causalitatem rerū,puta cùm cognoscit se esse causam rerum potest vocari intellectus seu cognitio principiorū,quia causalitas sua est aliis rebus ratio essendi & cognoscendi, inquantum autē ex cognitione suæ causalitatis tēdit in cognitionem aliarū rerum & proprietatū eis conuenientiū secundum rationē earum generalē vel specificam dicitur scientia vel scire quod est rem per causam cognoscere:inquantum autē tendit in cognitionē singularium secundum rationē suæ singularitatis est quasi cognitio sensitiua siue experimentalis quæ in nobis nō dicitur scientifica cognitio. Cùm ergo dicitur quòd omnis Dei cognitio est scientifica, Dicendum est quòd licet cognitio Dei quæ est vna sit scientifica, non tamen respectu omnium, quia non respectu suiipsius nec respectu singularium.

16 Ad secundum dicendum est quòd Boëtius loquitur de nobis in quibus cognitio sensitiua est solum singularium & nullo modo vniuersalium. Cognitio autem intellectiua tanquam perfectior est tam singularium quàm vniuersalium, & multo magis cognitio intellectiua Dei propter suam perfectionem est non solum vniuersalium, sed etiam singularium, quia cognitio Dei includit perfectionem omnium.

QVÆSTIO QVARTA.

Vtrum scientia Dei sit vniuersalis,an particularis.

Tho.1.q.14.ar.1.ad tertium.

QVartò quæritur,vtrum scientia Dei sit vniuersalis an particularis. Et videtur quòd sit vniuersalis, quia scientia quæ est per causam vniuersalem est vniuersalis, sed sciētia Dei est per causam vniuersalem vt dictum est in præcedente quæstione,ergo est vniuersalis.

2 Item illa scientia est vniuersalior quæ ad plura se extendit, sed scientia Dei se extendit ad omnia, ergo est vniuersalissima.

3 IN CONTRARIVM est,quia cognitio rerum secundum proprias rationes specificas & singulares est particularis,sed talis cognitio est quam Deus habet de rebus (vt visum fuit) ergo &c.

4 RESPONSIO.De scientia Dei possumus loquī dupliciter. Vno modo,prout est quædam res informans diuinum intellectū secundū nostrum modū intelligēdi. Alio modo, prout comparatur ad obiectū, Primo modo loquendo de scientia, nulla sciētia est vniuersalis, sed est quoddā singulare, quia quicquid existit singulariter existit, siue existat per se siue in alio siue in re extra siue in anima subiectiuè, sicut & anima est quoddam singulare. Vniuersalia enim solum sunt in intellectu obiectiuè,nusquam autē subiectiuè secundum rationē suæ vniuersalitatis,& sic scientia Dei nō est vniuersalis,sed est quędā singularitas sicut & essentia diuina. Alio modo potest cōsiderari scientia,prout cōparatur ad scibile vel ad obiectū, & sic dicitur scientia vniuersalis vel particularis, quia est de vniuersali vel particulari obiecto. Huc suppositio dicunt quidam quòd scientia nostra potest esse vniuersalis vel particularis, sed scientia Dei nec est vniuersalis nec particularis, quod probatur sic, habitus sumūt rationem & denominationem ab obiectis non quibuscunque, sed principalibus. Principale autē obiectum intellectus nostri est quidditatis materialis cui conuenit esse vniuersale vel particulare secundum aliam & aliam rationem, & ideo cognitio nostra vt tendit in eam secundum rationem vniuersalis vel particularis dicitur vniuersalis vel particularis,sed obiectum principale intellectus diuini est sua essentia quæ non est vniuersalis (cùm non pluralificetur in suis suppositis) nec particularis, quia est quid

communicabile pluribus quod eſt contra rationem particularis, propter quod ſcientia Dei non debet dici nec vniuerſalis neque particularis.

5 Sed iſtud nō videtur bene dictum. Primò, quia cùm ſcientia dicitur particularis ab obiecto principali, particulare non accipitur ibi pro ſingulari, quia ſingulare nō eſt principale obiectum alicuius ſcientiæ ſaltem noſtræ, quia de ſingularibus non eſt ſciētia, ſed accipitur ibi particulare pro re accepta ſecundum rationem ſpecificam, & vniuerſale pro re accepta ſecundum rationem generis propinqui vel remoti, & ita particulare, prout ſpectat ad propoſitum eſt communicabile pluribus, ſicut ſpecies ſpecialiſſima. Iſti autem dicunt quòd eſſentia diuina eſt particularis, quia eſt pluribus communicabilis, & ideo malè accipiunt particulare.

6 Secundò, quia ſi particulare vocaretur ſingulare, adhuc non eſſet verum illud quod dicunt quòd eſſentia diuina non eſt particularis, id eſt, ſingularis, quia quicquid exiſtit in rerū natura eſt ſingulare & ſingulariter exiſtit. Nec obſtat quod ipſa eſt in pluribus ſuppoſitis, quia de ratione ſingularis nō eſt incommunicabilitas, niſi illa quæ opponitur communicabilitati vniuerſalis (ſcilicet quòd non ſit cōmunicabile pluribus per ſui diuiſionem) eſſentia autem diuina non diuiditur in ſuppoſitis, quibus cōmunicatur, & ideo ipſa eſt incommunicabilis per oppoſitum ad communicabilitatem vniuerſalis, & hoc ſufficit ad hoc quòd ipſa ſit verè ſingularis vel particularis accipiēdo particulare pro ſingulari, & ideo ſi eſſentia diuina eſt principale obiectum ſcientiæ diuinæ (vt ipſi dicunt) ſequitur quòd ſcientia diuina poterit verè dici particularis, id eſt, ſingularis, cuius oppoſitum ipſi dicunt. Tertia, qua nō eſt verum quòd eſſentia diuina ſit principale obiectum ſcientiæ Dei, quia licet eſſentia diuina ſit primum obiectum ab intellectu diuino cognitū, & ratio cognoſcendi omnia alia, tamen cognitio Dei vt fertur in eſſentiam ſuam ſecundū ſe vel ſecundū ea quæ ſibi attribuuntur, non ſortitur rationē ſcientiæ ſed ſimplicis intelligentiæ vel cognitionis principiorum (vt prius dictum fuit) quia ſcire eſt rem per cauſam cognoſcere, Deus autē non cognoſcit ſe vel ea quæ attribuuntur ſibi per cauſam, & ideo talis cognitio non eſt ſcientifica, ſed cognitio aliarum rerum ſecundum ea quæ eis attribuuntur poteſt in Deo dici ſcientia, quia talia cognoſcuntur à deo per eſſentiam diuinam vt eſt cauſa omnium rerum & omniū proprietatum quæ eis attribuuntur: propter quod cognitio Dei vt ſortitur rationem ſcientiæ eſt iudicanda vel vniuerſalis vel particularis, non ratione eſſentiæ diuinę, ſed ratione aliarum rerum de quibus Deus habet cognitionem per eſſentiam ſuam tanquam per cauſam.

8 Quid ergo? nunquid ſcientia Dei debet dici vniuerſalis vel particularis. Dicendum eſt quòd prēter acceptionem ſcientię, particularis & vniuerſalis prius poſitam, eſt alia acceptio videlicet, quòd ſcientia particularis vocatur illa qua aliquis ſic cognoſcit aliquod particulare ens & eius proprietates quòd non cognoſcit alia entia, nec proprietates illorum, & per oppoſitum ſciētia vniuerſalis dicitur quæ ſe extendit ad omnia ſcibilia, & non ad vnum tantum. Accipiendo ergo ſcientiam vniuerſalē & particularem ſecundū hanc vltimam aſſignationē, patet quòd ſcientia Dei eſt vniuerſalis, quia extendit ſe ad omnia ſcibilia, licet (vt ſic) non ſit vna ſecundum rationē, ſed plures, quia ſcientiæ quæ ſunt in nobis diuerſæ ſecundū rem ſunt in Deo diuerſæ ſecundum rationē, cùm igitur in nobis non ſit vna ſcientia quæ ſe extēdit ad omnia ſcibilia, ſed plures ſecundum rem, Conſequens eſt quòd ſcientia Dei quæ vna eſt ſecundum rem ſit plures ſecundum rationem prout extendit ſe ad omnia ſcibilia. Secundum autem primam aſſignationem ſcientię vniuerſalis & particularis dicendum eſt quòd ſcientia Dei eſt particularis & vniuerſalis, & non vniuerſalis tantum vel particularis tantum, quia illa ſcientia per quam cognoſcuntur res & rerum proprietates & paſſiones ſecundum rationem generis remoti vel propinqui, & ſpeciei ſpecialiſſimæ eſt nō ſolum vniuerſalis ſed etiā particularis, ſed Deus per ſcientiam ſuam cognoſcit omnes res & rerū paſſiones & proprietates non ſolum ſecundum rationem generis remoti vel propinqui ſed etiam ſecundum rationem ſpeciei ſpecialiſſimæ, ergo &c. vtraq; præmiſſarum patet ex præcedentibus. Veruntamē ſicut dictum fuit de prima aſſignatione ſcientiæ vniuerſalis & particularis, ſic dicēdum eſt de iſta, quia ſicut in nobis ſunt diuerſæ ſcientię per quam cognoſcimus corpus mobile & eius proprietates & paſſiones, & per quam cognoſcimus corpus mobile ad ſitum vel ad formam, ſic in Deo ſunt diuerſæ ſcientiæ ſecūdum rationem per quas iſta cognoſcit, quanuis ſit vna ſecundum rem.

9 AD RATIONES vtriuſq; partis reſpondēdum eſt. Ad primā, quòd ſcientia quæ eſt per cauſam vniuerſalem prædicatione, vel per cauſam vniuerſalē quæ ſe extēdit ad plures effectus ſolum ſecundū illud quod eſt eis cōmune, eſt vniuerſalis, prout vniuerſale diſtinguitur cōtra particulare ſecundum primam acceptionem, & ſic ſcientia Dei quam habet de rebus aliis non eſt ſolum vniuerſalis, ſed cognitio quæ habetur per cauſam vniuerſalem, cuius cauſalitas ſe extendit ad omnia ſecundum omnes rationes tam vniuerſales quàm particulares (qualis eſt ſcientia Dei) eſt vniuerſalis & particularis ſecundum primam acceptionem, & eſt vniuerſalis iuxta ſecūdam. *Sup. q. 2. huius d. num. 20.*

10 Secunda ratio probat ſolum quòd ſcientia Dei eſt vniuerſalis iuxta ſecundam acceptionem vniuerſalitatis & illud conceſſum eſt.

11 RATIO in oppoſitum bene probat quòd ſcientia Dei eſt particularis inquantū cognoſcit res ſecundum rationes ſpecificas, ſed per hoc non excluditur quin ſit vniuerſalis inquantum cognoſcit res ſecundum ſuas rationes generales & communes, & inquantum cognoſcit non ſolum vnum genus ſcibilium, ſed omnia.

DISTINCTIO XXXVI.

Sententia huius diſtinctionis XXXVI. in generali & ſpeciali.

HIc ſolet quæri. Superius oſtēdit Magiſter quòd ſcientia Dei eſt reſpectu omnium: & ex hoc res dicuntur eſſe in Deo. Nunc verò inquirit quomodo res cognita ſit in ipſo Deo cognoſcente. Et diuiditur iſta pars in duas. Primò oſtendit quomodo res quas Deus cognoſcit ſunt in ipſo Deo. Et ſecundò oſtendit quomodo Deus dicatur eſſe in ipſis rebus. 37. diſt. ibi: Et quoniam determinatum eſt. Item prima in duas, Secundum duas quæſtiones quas ſpecialiter mouet & ſoluit. Secunda ibi: Poſt prædicta, & hic. Secūda diuiditur in tres. Primò enim proponit quæſtionem & eius determinationem. Secundò ponit ſolutionis confirmationem & quædam incidentia determinat ibi proinde ſi diligenter inſpiciatur. Tertiò determinatum declarat ibi, ex præmiſſis apertum eſt.

2 INSPECIALI ſic procedit. Et quæritur primò, vtrum illa quæ Deus cognoſcit poſſint eſſe in eius eſſentia, ſicut dicuntur eſſe in eius pręſentia quę idem eſt quod eius eſſentia. Et reſpondet quòd nō, quia omnia quæ ſunt in eſſentia diuina ſunt eiuſdē naturæ cum Deo, ea autem quæ cognoſcit Deus, non ſunt eiuſdem naturæ cum illo, & ideo non debent dici eſſe in eius eſſentia, nec eſt ſimile de præſentia, quia alium reſpectum habet vel connotat quàm eſſentia. Poſtea quærit, vtrum mala quę cognoſcuntur à Deo, ſicut & bona poſſint dici eſſe in Deo: & reſpondetur quòd non, quia illa ſolum dicuntur eſſe in Deo ad quæ Deus ſe habet in ratione principii: non ſic autē ſe habet ad mala, ſola enim ea quæ cognoſcūtur à Deo per notitiam approbationis, quorum Deus eſt actor ſiue principium poſſunt dici eſſe in Deo, non ſic autem Deus nō cognoſcit mala. Deinde cōfirmat hoc, quia ſecundū Ambr. idem eſt eſſe in Deo, & eſſe per ipſum, & eſſe ex ipſo, mala autem non ſunt ex Deo, nec per ipſum, ergo non poſſunt dici eſſe in ipſo. Vbi incidenter oſtendit quòd illa verba Apoſtoli ex ipſo & per ipſum & in ipſo, poſſunt appropriari per intellectum diſtinctioni perſonarum, tamē ſimpliciter omnibus perſonis omnia prędicta quę enumerat conueniunt. Subiungit etiam quòd cum aliquid dicitur eſſe ex aliquo efficientia ſola notatur, cùm verò dicitur aliquid de aliquo non ſolum efficientia, ſed etiam conſubſtantialitas notatur, & ideo licet creaturæ dicātur eſſe ex Deo, non tamen debent dici eſſe de illo. Vltimò epilogat determinata. Hæc eſt ſententia lectionis in ſpeciali.

QVÆ-

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum Deus cognoscat mala.

Tho.1.q.14.art.10.

CIrca distinctionem istam primò quæritur, vtrũ deus cognoscat mala. Et videtur quòd non, quia intellectus qui semper est in actu nõ cognoscit priuationem, vt innuitur tertio de anima, sed intellectus diuinus semper est in actu, ergo non cognoscit malum quod est quędam priuatio.

2 Et confirmatur, quia si visus vel auditus semper essent in actu nũquam auditus cognosceret silentium, nec visus tenebras, ergo eodem modo est circa intellectum, quare &c.

3 Item omnis cognitio vel est causa rerum vel causata à rebus, sed scientia Dei nec est causa malorum (saltem culpæ) nec causata ab eis, ergo &c.

4 Item intellectum est in intelligente, sed malum nõ est in Deo, ergo non est intellectum ab eo.

5 IN CONTRARIVM est quod dicitur Iob.11. Ipse nouit hominum vanitatem, & videns iniquitatem illorum nónne considerat? & in Psalmo, Delicta mea nõ sunt à te abscondita.

6 RESPONSIO. Circa quæstionem istam sic procedetur, quia primò ponetur quædam communis distinctio de scientia Dei. Secundò ponetur illud in quo omnes moderni concordant. Tertiò ponetur illud in quo quidam discordant inquirendo quid sit verius.

7 QVANTVM ad primum sciendum est, q̃ scientia Dei, quanuis sit vna secundũ rem, accipitur tamen tribus modis. dicitur enim sciẽtia simplicis notitiæ, visionis & approbationis. Scientia simplicis notitiæ dicitur illa qua Deus scit omnia quæ sunt, fuerunt vel erunt, vel possibilia sunt secundũ infinitatem diuinæ potentiæ. sciẽtia verò visionis dicitur eadem scientia, inquantũ est eorum quæ sunt secundũ aliquam differentiã temporis solũ, quæ pro tanto dicitur scientia visionis, quia apud nos ea quæ videntur habent esse distinctum extra videntem: propter quod ea quæ à Deo prodeunt in esse proprio quod habẽt in sua natura præter esse quod habent in Deo tãquam in causa dicuntur pertinere ad scientiam visionis. Scientia autem approbationis dicitur quæ est eorũ in quibus diuina voluntas sibi cõplacet, & hæc sunt bona, & mala pœnæ quatenus sortiuntur rationẽ boni moralis, & per oppositum dicitur nescire mala culpæ, quia ea reprobat tanquam à bonitate sua discordantia. Si ergo quæstio intelligatur de malis culpæ & de sciẽtia approbationis, patet quòd Deus nescit mala culpæ, quia ea non approbat, sed reprobat & punit: & secundum hoc dicitur ab Abach.1. mundi sunt oculi tui ne videant malum, & ad iniquitatẽ respicere nõ poteris, & fatuis virginibus dicitur Mat.25. Nescio vos: sed quia sic scire vel nescire nimis est strictè sumptum, ideo deducatur quęstio in scientia simplici notitiæ ac visionis. Hæc tantum de primo.

8 QVANTVM ad secundum sciendum est quòd omnes moderni concedunt quòd Deus cognoscit malũ, cuius ratio est, quia Deus cognoscit partes vniuersi & habitudines earum, sed inter partes vniuersi talis est habitudo quòd generatio vnius est corruptio alterius, in corruptione autem consistit malum pœnæ quo ad animata, & malum naturæ quo ad omnia: quędam etiam partes vniuersi possunt deficere à rectitudine rationis in quo consistit malum culpæ, ergo Deus cognoscit omne malũ naturæ pœnæ & culpæ: cognoscit autem per bonum oppositũ, quia priuatio nõ cognoscitur nisi per habitũ, rectus enim est iudex & sui & obliqui, vt dicitur.1. de anima, sed malum secundũ Dion. lib.4. de diuin. no. & Damas. lib.2. 4. cap. nihil aliud est quàm priuatio boni, ergo malũ non cognoscitur nisi per bonum, sicut nec obliquum nisi per rectum, & in hoc omnes moderni concordant.

9 QVANTVM ad tertium in quo quidam discordant sciendum est quòd de cognitione mali per bonũ est duplex opinio. Quidam enim dicunt q̃ Deus cognoscit malum per speciem boni (non cuiuscunq;) sed boni quod priuat, ita scilicet q̃ si Deus non cognosceret aliud bonũ à se, nullo modo cognosceret malum secundũ specialem rationem mali, & huius ratio est duplex. Prima est, quia priuatio nõ cognoscitur uisi per habitum oppositum, sed oppositio habitus & priuationis est circa idẽ subiectum quodcunq; sit illud. Deus autẽ non potest esse subiectum priuationis, ergo si non esset bonum nisi Deus, aut non cognosceretur aliud bonum à Deo nullo modo esset malum, nec cognosceretur.

10 Secunda talis est, priuatio non distinguitur à priuatione nisi quia distinguitur habitus ab habitu, sicut nõ differt cęcitas à surditate, nisi quia differt visus ab auditu, cùm enim priuatio sit negatio habitus in subiecto apto nato, ratione negationis nõ potest vna priuatio differre ab alia, sed magis conuenit cum ea, differũt ergo ratione habituum qui per eas negantur vel priuantur, & hoc est verum vniuersaliter nõ solùm in priuationibus, sed etiã in negationibus quòd non differunt nisi ratione eorum quæ negantur. Vnde non homo & non lapis idem sunt respectu omniũ, ita quòd de quocunq; verificatur vnum & alterum nisi respectu eorum quæ negant, sed bonum diuinum non est bonũ quod possit priuari, & si esset tale, nihilominus ratione ipsius non possent differre priuationes cùm sit vnum, ergo per cognitionem solius boni diuini non possunt mala cognosci, saltem secundum rationem specialem mali.

11 Hæ sunt rationes quarũ prima probat quòd si deus non cognosceret aliud bonum à se nullo modo cognosceret malum, Secunda probat quòd nõ cognosceret malum saltem secundum rationem specialem mali.

12 Alii sunt quibus hoc non placet: dicunt enim q̃ hoc est expressè contra sententiam Dion. 7. de di. no. vbi assimilat diuinam cognitionẽ lumini. Vnde dicit q̃ sicut lumen si esset cognitiuũ cognosceret tenebras, non aliunde cognitionẽ accipiens, sed per seipsum, sic Deus bonitas existens cognoscit malũ quod est priuatio boni, sicut tenebra est priuatio lucis quod probãt quasi econtrario primis argumentis sic. Malum cognoscitur per bonũ oppositum, sed malũ opponitur bono diuino generali & speciali oppositione: ergo per bonũ diuinũ potest cognosci malum secundũ rationem communẽ mali, & secundũ rationes speciales malorũ. maior ex dictis supponitur. sed minor probatur scilicet quòd malũ opponatur bono diuino generali & speciali oppositione, quia sicut Deus est causa omnium communis (inquãtum omnia ipsum imitantur) & est, causa specialis cuiuslibet (inquãtum diuersimodè à diuersis imitatur) sic omnia mala opponuntur inquantum ab arte sua discordant Deo communi oppositione & opponuntur ei speciali oppositione in quãtum ab eadem diuersimodè discordant, vel deficiunt, & sic patet minor: sequitur ergo conclusio.

13 Declaratur etiam hoc per simile: sicut enim grãmaticus per eandem artẽ cognoscit omnes congruitates in communi tanquã arti suæ concordantes, & singulas congruitates in speciali tanquã specialibus regulis cõcordantes, & singulas incongruitates in communi & speciali tãquam discordantes ab arte sua in communi & à specialibus regulis artis, sic Deus cognoscit omnia bona in communi inquantum concordãt suæ arti, & in speciali prout diuersimodè ei cõcordant, & per illam eandem artẽ non aliundè cognitionem accipiens, cognoscit mala in communi inquantum ab arte sua discordant, & in speciali in quantum diuersimodè discordant ab ea: nec propter hoc cognoscitur malum, nisi per bonum oppositum, quia bono diuino opponitur malum non tanquam bono quod priuat, sed tanquam bono à quo discordat, & sic intelligitur illud quod dicit beatus Augu. 22. de ciui. Dei, quòd natura non contrariatur Deo, sed vicium.

14 Hæc sunt dicta illorum quibus impugnant primã opinionem quæ tamen videtur verior, quod patet dupliciter simul probando propositũ, & soluendo motiuũ aliorum. Prima ratio est talis: Deus secundum eos cognoscit bona inquantũ concordant cum arte sua, mala verò inquantum ab ea discordant, sed Deus non potest cognoscere quo modo aliqua discordant vel possunt discordare à sua arte, nisi præcognoscat modum quo aliqua cum ea possunt concordare, ergo Deus nõ potest cognoscere mala nisi præcognoscendo bona causata, vel causabilia quę possunt cum arte diuina concordare. Maior patet ex di-

ctis eorum. minor declaratur, quia discordare est deuiare a concordantia sed nullus potest cognoscere quid sit deuiare à concordantia nisi cognoscat quid sit concordare cum hoc includatur in intellectu alterius, ergo nullus potest cognoscere quo modo aliqua possunt discordare ab arte nisi præcognoscat quo modo possunt cum ea cõcordare. Vnde grammaticus licet per eandẽ artem cognoscat congruum & incongruum, tamen intellectus incongrui non dependet immediate ab arte, sed mediante intellectu contrarii propter dictam causam, quia nõ potest sciri quid sit discordare nisi sciatur quid est cõcordare, & idem est de cognitione Dei respectu bonorum & malorum, quia semper intellectus negationis dependet ab affirmatione, & priuationis ab habitu quẽ priuat, quia illi soli opponitur vt nomen priuationis dicit.

15 Secunda ratio talis est, malum est carentia alicuius boni debiti in esse, defectus enim boni non debiti in esse (vt defectus visus in lapide) non habet rationẽ mali, hęc ergo est mali ratio sine qua impossibile est intelligere malum, sed illud bonum debitum in esse cuius carentia est malum non potest esse essentia diuina quæ in nullo nata est esse nisi in suppositis diuinis in quibus necessario est, ergo est aliqua perfectio creata, ergo sine ea impossibile est intelligere malum, & sine dubio absurdum videtur ꝙ cæcitas possit à quocunq; intelligi sine visu, cùm sit de ratione eius, est enim priuatio visus in susceptiuo.

16 Dictum etiam Diony. non facit pro eis, non enim intendit ibi Diony. tradere modum quo Deus cognoscit mala, sed quo cognoscit alia à se. Dicit enim ꝙ Deus nouit omnia antequam fierent, quia omnia continet & omnia præhabet in se tanquam omnium causa, constat autẽ quòd non præhabet in se mala tanquã eorum causa, cùm ergo dicit quòd lumẽ si esset cognitiuum cognosceret tenebras nõ aliunde videns tenebras quàm à lumine, fortè per tenebras notat non priuationem solam, sed lumen participatum, & deriuatum à fonte luminis, iuxta quem modum omnis creatura Deo comparata tenebra vocatur, Ioan. 1. tenebræ eum non comprehenderunt.

17 Vel potest dici quòd Deus non aliunde cognitionẽ accipiens cognoscit mala, quia prima ratio cognoscendi tam bona quàm mala est essentia diuina, sed proxima ratio cognoscendi mala sunt bona creata quæ per mala priuantur.

Ad argumenta non respondet, quoniam sunt eadem apud Thomam.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum creaturæ sint in Deo.

Tho. 18. q. 1. ar. 4. ad primum.

SEcundò quæritur, vtrum creaturæ sint in Deo? Et videtur quòd nõ, quia si creaturæ essent in Deo, aut hoc esset per essentias suas, aut per suas similitudines, nõ per essentias suas, quia quicquid est in Deo est ab æterno in ipso, essentię autem rerum non sunt æternæ, Nec per suas similitudines, quia quod est in aliquo secundum suam similitudinem tantum, non habet in illo propriam operationem, res autem habent in Deo proprias operationes, secundum illud Act. 17. in ipso viuimus, mouemur & sumus, ergo &c.

2 IN CONTRARIVM est quod dicit Ansel. monologion. 36. ꝙ res verius sunt in deo quàm in seipsis.

3 Ad idem est quod dicitur in litera.

4 RESPONSIO. Dicenda sunt duo. Primum est quòd omnes res sunt in Deo. Secũdum est de modo quo sunt in eo.

5 PRIMVM patet de rebus creatis specialiter sic. Omnia quæ procedunt ab aliqua causa præexistunt aliqualiter in ea (saltẽ potentia & virtute.) Sed omnes creaturæ procedũt à Deo, ergo præexistunt aliqualiter in eo. Secundò patet idem de omnibus creatis & increatis sic, quicquid est in essentia diuina, scientia vel potentia, totũ est in Deo, sed attributa & relationes & diuinæ personæ sunt in diuina essentia, omnia verò possibilia sunt in eius potentia, bona verò & mala sunt in eius scitia, ergo omnia sunt in Deo, quia præter hæc nihil est dare quod sub his non contineatur.

6 QVANTVM ad secundum sciendum est ꝙ res creata potest dupliciter considerari. Vno modo secũdum esse suum formale, & naturã proprii generis. Alio modo secundum esse virtuale suæ causæ, secundum ꝙ dicuntur in sua causa præexistere, si consideretur res creata primo modo sic ipsa dicitur esse in Deo, quia est in Dei scitia, & potentia, non autem in Dei essentia. Cuius ratio est, quia creatura sic considerata (cum nõ sit in idem quod Deus) solum potest se habere ad Deũ in habitudine obiecti terminantis eius operationẽ, & non in habitudine identitatis, & quia hoc nomen Deus significat suppositum cuius est agere, scientia verò & potentia significant principia actionũ se extẽdentium ad creaturas re vel ratione, ideo creatura potest dici esse in deo & in eius scientia, & potẽtia, eo ꝙ Deus scit eam, vel potest producere eam, vel producta destruere, essentia verò nihil importat per respectum ad creaturas, quia sicut à posse dicitur potentia, & à scire sciẽtia, sic ab esse dicta est essentia. Vnde sicut aliqua dicuntur esse in Dei potentia, quia Deus potest illa, & in Dei scientia, quia Deus scit illa, ita dicuntur esse in Dei essentia, quia Deus est illa, vel quia subsistũt in illa. Et quia Deus non se habet ad creaturã in habitudine identitatis, neq; secundum essentiã, neq; secundum naturalẽ existentiam, ideo non potest dici ꝙ res sic consideratę sint in dei essentia seruando proprietatẽ locutionis, licet enim essentia Dei non sit aliud quã sua potentia vel scientia, tamen aliquid cõnotatur in nomine vnius quod nõ in nomine alterius, propter quod aliquid dicitur esse in vno quod non dicitur esse in altero. Si autẽ considerentur creaturæ secundum esse virtuale suæ causæ secundum quod in sua causa præexistunt (quod esse licet non sit creaturarũ formaliter, sed potius creatoris, est tamen earum aliqualiter, quia hoc huius multipliciter dicitur vt habeatur. 2. Elen.) sic creaturæ possunt dici esse in Dei essentia, quia sunt ipsamet diuina essentia quæ est sua virtus productiua creaturarum, & sic loquitur Anselmus quòd creatura in Deo est creatrix essentia, sic etiam creatura est in Dei scientia, quia Deus scit essentiã suam vt est virtus productiua creaturarum, sed nõ debet dici quòd sit in Dei potentia, quia diuina essentia non subiacet suæ potentiæ vt obiectum. Et quia suppositi est esse & agere, ideo quæcunque dicuntur quocunque modo esse in Dei potentia, scientia, vel essentia secundum eundẽ modum possunt dici esse in Deo cuius esse scire & posse.

7 Ex prędictis potest patere qualiter intelligẽdum est quod dicunt Aug. & Ansel. quòd creatura verius esse habet in deo quã in natura propria. Hoc enim quod est verius potest esse nomen, vel aduerbiũ, si sit nomen tunc est determinatiuũ ipsius esse, si sit aduerbiũ sic est determinatiuũ huius verbi quod est habere. Primo modo ergo sensus est ꝙ esse creaturæ in Deo est verius esse quã esse creaturæ in propria natura, & hoc est verũ, vocando esse creaturæ in Deo quod habet creatura in Deo per idẽtitatem modo quo dictũ est, (scilicet vt est creatrix essentia & esse creaturæ in sua natura esse suum formale) cõstat enim ꝙ esse diuinum est verius. & perfectius quã esse creatum, & primum habet creatura in Deo: secundũ autem in seipsa. Si verò hoc quod est verius sit aduerbium & determinatiuũ huius verbi quod est habere sic est falsa propositio, & est sensus, quòd illud esse quod habet creatura in Deo habet verius (id est, veriori modo) quàm illud quod habet in natura sua, & hoc est falsum, quia illud esse quod habet creatura in natura sua habet formaliter, illud autem quod habet in Deo non habet formaliter, sed solum denominatione extrinseca, eo modo quo diceretur quòd sanitas hominis est in medicina, semper autem habetur verius, id est, veriori modo illud quod habetur formaliter & intrinsecè, quanquàm sit imperfectius, quàm illud quod habetur denominatione extrinseca solum etiam si millesies esset perfectius.

8 AD ARGVMENTVM in oppositum dicendum quòd res creatæ sunt in Deo per essentias suas, non quidem formaliter vel per identitatẽ, sed obiectiuè, quia subsunt diuinæ scientiæ, & potentiæ, & hoc modo sunt æternæ, quia ab æterno scitæ, & possibiles. Hoc etiam modo viuimus in ipso, mouemur, & sumus in ipso conseruante & à quo est nostrum viuere & esse, & operari.

Vtrum

Vtrum autem res creatę omnes vel aliquæ sint in deo per suas similitudines patebit in sequenti quęstione. Ad autoritates Anselmi patet responsio.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum in Deo sint aliquæ ideæ.

Tho. 1. q. 15.

POstea quæritur de ideis. Et primò, vtrum in deo sint aliquæ ideę. Et videtur quòd non, quia si ponerētur, hoc esset vt essent principium essendi, vel * cognoscendi, non vt sint principium cognoscendi, quia per idem cognoscit Deus se & alia, sed non cognoscit se per ideam, ergo nec alia. Nec etiam vt sint principiū essendi: quia cùm Deus sit causa creaturarum per intellectum, ideæ nō possunt esse principium essendi creaturę, nisi sint principium cognoscendi, quare &c.

* *aliàs pro ducendi & infra.*

2 Item secundum Aug. melius & perfectius cognoscuntur res per essentias suas quàm per suas similitudines, sed Deus perfectissimè cognoscit res, ergo cognoscit eas per proprias essentias, non ergo per ideas quæ sunt quædam rerum similitudines.

3 IN CONTRARIVM est quod dicit Augu. lib. 83. q. 46. q. quòd tanta vis est in ideis, vt sine his intellectis sapiens esse nemo possit, constat autem Deum esse sapientissimum, quare &c.

4 Item omnes formæ quę sunt in potentia passiua materiæ sunt in potentia actiua primi motoris, vt habetur à commentatore. 11. metaphy. sed nihil aliud dicimus ideas quàm formas rerum in Deo intellectualiter præexistentes, ergo &c.

5 RESPONSIO. Videnda hic sunt tria. Primum est quid vocamus ideam. Secundū est an ideę sint in deo. Tertium est quo modo se habeant ad intellectum diuinum, & ad actum intelligendi.

6 QVANTVM ad primum sciendum est ꝙ Aug. vbi supra dicit quòd idea si verbum ex verbo trāsferatur dicitur apud nos forma vel species. Si autem dicatur ratio hoc non est secundum proprietatē nominis. (Ratio enim alio nomine significatur apud Gręcos, dicitur enim logos) tamen (vt dicit) natura rei non discrepat. ex quo possumus accipere quòd cum idea secundū proprietatem nominis sit forma, & secūdum veritatē rei ratio dici possit quòd idea est forma intellectualis, solū enim talis forma potest propriè dici ratio, nam forma secundum esse quod habet in materia non dicitur propriè ratio, nō omnis tamē forma intellectualis potest dici idea, sed solum illa ad cuius similitudinem aliquid est producibile. Vnde Dion. 5. ca. de di. no. appellat ideas exemplaria, & Seneca in quadā epistola ad Lucillum dicit quòd idea est exemplar ad quod artifex inspiciens operatur quicquid operatur exemplar autem est ad cuius similitudinē aliquid fit vel est factibile. Ex his ergo possumus accipere quòd idea est forma vel ratio ad cuius similitudinem agens per artem potest aliquid producere.

7 EX HOC apparet secundum scilicet quòd ideæ sunt in Deo, & propriissimè sunt in eo, quod patet sic omne agens per intellectum habet penes se rationē rei fiendæ quam cognoscit, & iuxta quā exemplariter rem producit, & hoc patet de se, & per dictum Aristo. 7. meta. vbi dicit quòd ab arte fiunt quorum species est in anima, vt sanitas in materia fit à sanitate in anima, & arca similiter. Sed Deus producit res per intellectū, & artem, vt proq. 1. mon. 5. batum fuit in præced. dist. ergo Deus habet penes se rationes rerum quas cognoscit & iuxta quas res producit. Has autem vocamus ideas, ergo &c.

8 Non solum autem ideæ sunt in Deo, imò propriissimè sunt in eo. quod sic patet, res enim habet esse quasi sex modis. Vno modo in potentia materię. Alio modo in causis suis agentibus & naturalibus, vnumquodq; enim præexistit aliqualiter in omnibus causis suis, ex quibus vel à quibus educitur passiuè, vel actiuè. Tertio modo, res habent esse in seipsis cùm iam productæ sunt. Quarto modo habent esse in intellectu nostro, anima enim quodam modo est omnia. Quinto modo habent esse in intellectu motorū orbium, quia opus naturæ est opus intelligentiæ. Sexto modo habent esse in intellectu primi. *Directiua infra. d. 38. q. 1. nu. 23.* Est enim Deus per suum intellectū causa omnium entiū, esse autē quod habent res in potentia materiæ nō habet rationē ideæ, quia idea est quid actuale: dicitur enim forma vel species, esse autē rei in potentia materiæ est purè quid potentiale, esse etiā rei in suis causis naturalibus & agentibus nō habet rationē ideæ, quia idea dicit aliquid quod vt sic pertinet ad intellectū. est enim ratio sine qua nullus intelligitur sapiens secundū Augu. esse autē rei in suis causis naturalibus non est intellectuale, vt sic. Irē esse rei in seipsa non habet rationem ideæ, quia idea dicit aliquid factiuum, saltē per modum exemplaris, esse autē rei in seipsa est aliquid factum magis quā factiuum saltē respectu sui non habet rationem factiui nec ideæ, idea etiā dicit quid * incōmunicabile propter quod ratio rei in intellectu nostro non est idea: dicit etiā quid primū & principale, & sic forma rerū in mente angelica non sunt propriæ ideæ. Istæ autē duę vltimæ conditiones solū sunt cōditiones ideæ secūdum ꝙ idea principalissimè accipitur, & sic solū vel potissimè idea est in Deo, ratio enim cuiuslibet rei in mente diuina est quid actuale, intellectuale, factiuum, incōmunicabile, & primum seu principale.

* *aliàs incommutabile & infra.*

9 Has quinq; conditiones tangit Aug. li. 83. quæst. q. 7. dicens sic, ipsæ nanq; principales (quo ad quintā conditionem) quædam formæ (quo ad primam) & rationes rerum (quo ad secundam) stabiles atq; incommunicabiles (quo ad quartam) quæ ipsæ formatæ non sunt & cùm ipsæ neq; oriantur, neq; intereant, secundum eas tamen formari dicitur omne quod oriri & interire potest, & omne quod oritur & interit (& hoc est quantum ad tertiam conditionem) & sic patet secundum propositum, scilicet quòd in Deo sunt ideæ propriissimè.

10 QVANTVM ad tertium, scilicet qualiter se habeant ideæ ad intellectum diuinū aduertendum est ꝙ est ibi considerare quatuor, scilicet intellectū & rationem secundum quā intelligit, & actum intelligēdi, & rem intellectam, horum tria prima nunquā differūt in Deo nisi secundum rationē, quartum autē quandoq; differt secundū rem, & quandoq; nō. res enim intellecta primò & principaliter non differt ab eis nisi secundū rationem. Primum enim & principale obiectū intellectus diuini est sua essentia, vt visum fuit supra, di. 35. q. 1. sed obiectum secūdarium quod est res creata differt realiter ab aliis tribus.

11 Inter hęc autē solum obiectum potest habere rationem ideæ. Quod patet dupliciter: Primò, quia idea est exēplar ad quod artifex inspiciens operatur (vt patet ex iam dictis) sed illud ad quod intellectus inspicit est eius obiectū, & nihil aliud nisi vt induit rationē obiecti, sicut & in sensu illud ad quod visus corporalis inspicit est eius obiectū, nec quicquā aliud nisi cadat sub modo obiecti, ergo solū obiectū intellectus diuini habet rationē ideæ.

12 Secundò patet idem sic. idea licet nō sit nobis ęquè principaliter respectu artificiatorum, sicut est in Deo respectu omnium creatorum vel creabiliū, est tamē aliqualiter, sed in nobis idea respectu artificiatorum, nō est intellectus artificis nec suus actus intelligēdi, quia ad istorum similitudinem res artificiata non producitur: producitur autem ad similitudinem ideæ suę, nec idea est ratio intelligendi quæ sic est ratio intelligēdi quòd non est intellecta, sicut est species secundum ponētes ipsas, quia ad rationem intelligendi sic acceptam, & retentam nūquam respicit intellectus artificis, restat ergo ꝙ idea in nobis sit solum obiectum intellectus nostri. quare & in Deo proportionabiliter oportet dicere quòd idea non sit intellectus diuinus nec actus intelligendi, nec ratio intelligēdi & non intellecta, sed sit solum obiectum intellectus diuini quod concedendum est.

13 Sed hic est aduertēdum ꝙ obiectum intellectus diuini est duplex, quoddā primū & principale quod est essentia diuina. Aliud autē secundarium, scilicet res creabilis, vel creata. & ideò inquirendū est quid horū habeat rationem ideæ an alterū tantum, an vtrunq;. Videtur autē prima facie ꝙ res creabilis & intellecta à Deo sit idea suiipsius, vt est productibilis in re extra. Et hoc patet primo ex ratione ideæ sic. idea est ratio rei apud intellectū existens obiectiuè, ad cuius imitationē aliquid est producibile, sed creatura vt intellecta à Deo se habet ad seipsam vt est producibilis in re extra, vt ratio apud intellectum existens obiectiuè ad imitationem etiam rei, vt est intellecta produci, ipsa producitur in re extra, ita quòd idem

vt productum imitatur ſeipſum vt eſt intellectū produci, ſic enim & non aliter producitur res extra, ſicut præintellecta fuit produci, ergo creatura vt à Deo intellecta eſt idea ſuiipſius vt eſt producibilis vel producta, & eſt illud ſimile ei quod dictum eſt ſupra diſt. 19. cùm quęreretur de veritate, tunc enim dictum fuit q̄ in hoc cōſiſtit veritas, q̄ res vt intellecta conformatur ſibiipſi, vt eſt in natura, quia veritas noſtri intellectus aliquo modo cauſatur à rebus: nunc verò dicitur q̄ res extra imitatur ſeipſam, vt fuit vel eſt à Deo intellecta, quia eſſe rerum cauſatur ab intelligere diuino, in hoc ergo eſt ſimilitudo quòd idem imitatur vtrobiq; ſeipſum aliter tamen & aliter acceptū.

14 Secundò patet idem ſic arguendo, vt prius ſicut in mente diuina ſunt ideæ omniū creatorum, ſic in mēte artificis ſunt ideæ artificiatorū, ſed idea in mēte artificis eſt ipſamet res artificialis vt pręcōcepta, ergo &c. Minor declaratur autoritate & ratione, autoritas Ariſt. 7. metaph. prius allegata eſt quòd ſanitas in materia ſit à ſanitate in anima, ita q̄ eadem ſanitas vt intellecta eſt idea ſuiipſius vt effecta. Ratio etiam eſt ad hoc quia nihil eſt in mente artificis, ad cuius imitationē res exterius producatur niſi ipſamet res vt eſt intellecta, & ſi quis dicat q̄ imò quòd artifex faciens arcam facit eā ad ſimilitudinē alterius arcæ quā vidit, & cuius conceptum penes ſe in mente retinuit, nō valet, quia accidit quòd artifex cognitionē arcæ fiendæ acceperit ex aliqua prius viſa. Si enim nunquam aliquā vidiſſet, ſed Deus infunderet ei cognitionē arcæ faciendę adhuc produceret arcā per artem, & ita ideā, quę tunc non eſſet niſi ipſamet res vt intellecta, nunc etiā accipiente artifice cognitionē arcæ fiēdæ ex arca prius viſa cognitio arcæ viſæ non ſufficeret ad producendū per artem nouam arcam, niſi formaretur de arca fienda nouus conceptus, cōceptus autē de arca fienda ſi eſſet, ſufficeret abſq; conceptu de arca prius viſa, ergo magis habet rationem ideæ in nobis res fienda, vt prius concepta, quā quęcunq; res alia. Tertiò, quia idea non ponitur niſi reſpectu effectus producti per artem, ſeu per agens per intellectū, ſed agens per intellectum nō differt ab agente naturali, niſi quia prægnoſcit quod producit, illud autem non prægnoſcit quod producit, ergo idea nō eſt aliud quā res prægnita, ſic ergo patet quòd res creabilis vt à Deo intellecta habet rationē ideę reſpectu ſuiipſius vt effecta, nec dubium q̄ hoc modo loquuntur Philoſ. de ideis, licet nomen ideę pauci exprimant. Hoc etiā modo loquitur de ideis Seneca in loco prius allegato, & Aug. 83. q. 46. quęſt. qui viderur non differre à Platone in ponēdo ideas: niſi quod Plato poſuit eas per ſe exiſtentes (vt Ariſt. imponit ei.) Aug. verò ponit eas in mente diuina, ſed cōſtat quòd Plato dicit ideas eſſe quidditates rerum, quare &c.

15 Sed contra hoc arguitur dupliciter. Primò quia creatura cognita nō eſt æterna, ſed ideæ ſecundum Aug. ſunt æternæ, ergo res cognita nō eſt idea. Si dicatur quòd res creata ſecundum eſſe cognitum eſt æterna, & ſic eſt idea. Contra, quia quæro quid intelligis per eſſe cognitū creaturæ, quia aut intelligis per eſſe cognitum cognitionem Dei de creatura, & tunc ſequitur quòd creatura non eſt æterna, ſed cognitio Dei de ea, aut intelligis per eſſe cognitum eſſe creaturę in proprio genere quod Deus nouit & tale eſſe non eſt æternum, quia nullum eſſe reale extra Deum eſt æternum, aut intelligis per eſſe cognitum habitudinem rationis quæ eſt inter creaturam cognitam & Deum cognoſcentem, & iſta habitudo non eſt creatura cognita, quia creatura non dicit habitudinem rationis, nec etiam talis habitudo poteſt eſſe idea, & ideo non poteſt dici quòd aliquid ex parte creaturæ ſit æternū, quod poſſit dici idea.

16 Secundò ſic ſecundū beatum Aug. idea eſt principiū producendi creaturā, ſed creatura cognita vel nō cognita non eſt principium producendi ſeipſam, ergo &c.

17 Ad primum argumentum dicēdum eſt quòd licet res ſecundum eſſe proprii generis non ſint æternę, tamen ſunt æternæ ſecūdum eſſe cognitum à Deo, nec per illud eſſe cognitum intelligo cognitionem Dei, nec eſſe creaturæ, ſecundum proprium genus, quia illud (vt ſic) non eſt æternum, ſed habitudinem cognitionis diuinæ ad creaturam cognitam ſecundum quam habitudinem ipſa dicitur eſſe ab æterno in mente diuina obiectiuè à Deo cognita, & hæc habitudo non eſt res, ſed ratio: nec neceſſe eſt ſemper ideam eſſe rem, ſed ſufficit quòd ſit ratio rei apud intellectum artificis ſicut ſanitas in anima eſt idea ſanitatis in re extra, & domus in mente artificis eſt idea domus materialis quæ fit extra per artificem.

18 Ad ſecundum dicendum eſt quòd Aug. non dicit quòd ideę ſint cauſa vel principiū producendi creaturas, ſed dicit quòd ideę ſunt rationes rerum ſecundum quam dicitur oriri & interire omne quod oritur & interit, & talis ratio poteſt eſſe & eſt creatura, vt à Deo prægnita, quia talem creaturam producit Deus qualem prægnouit producere, verum eſt quòd idea quandoq; eſt principium ſeu cauſa ſaltem remota rei productę in artifice qui cognitionem rei fiendæ ſumit ex alia re ſimili fiendę rei, & ad cuius ſimilitudinem rem fiendam producit, quia ſi talis res eſt cauſa cognitionis artificis, per cōſequens ipſa eſt cauſa rei productę per cognitionem. nam quicquid eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati. Sed vbi artifex non accipiret cognitionem rei fiendæ ex alia re: aut ſi ex alia re talem cognitionem acciperet, non tamen ratione ſimilitudinis ſeu exemplaritatis idea nō eſſet cauſa rei productę, quia in tali caſu idea non poteſt propriè dici niſi ratio rei fiendæ apud intellectum artificis, quia nihil aliud habet ibi rationem ſimilitudinis, ſeu exemplaritatis.

19 De eſſentia autē diuina quæ eſt primū & principale obiectū intellectus diuini vtrū habeant rationē ideę reſpectu creaturarū eſt intelligendū q̄ ſicut dictū fuit prius, quædam ſunt perfectiones cōmunes Deo & creaturis, vt eſſe, viuere, cognoſcere: quędam ſunt ſolum in deo, vt eſſe omnipotentem, infinitum, & huiuſmodi: nec fiat vis modo vtrum dicant perfectiones an non. quia certum eſt q̄ ſunt quædā diuinę conditiones, & hoc ſufficit pro nunc: alia ſunt quæ ſolum inueniuntur in creaturis, vt illa quæ dicuntur per oppoſitum ad prædicta, vt eſſe finitum, creatum, & huiuſmodi, & præter hæc, omnia quæ dicūt quidditates rerum creaturarum, vt leo, bos, & huiuſmodi, vel perfectiones earum eo modo quo eis conueniunt, vt ſentire vel ratiocinari & huiuſmodi, quæ dicunt perfectionem modo quo conuenit creaturis.

20 Si ergo cōſideretur eſſentia diuina, & creatura quātum ad conditiones quæ hinc & inde dicuntur per oppoſitum, ſic eſſentia diuina nō poteſt habere rationē ideæ, nec creatura rationē ideati, cuius ratio eſt, quia illa quæ non poſſunt ſe habere ſicut imitabile & imitatiuum, non poſſunt ſe habere ſicut idea & ideatū, ſed eſſentia diuina & creatura conſideratæ quantum ad conditiones in quibus ſibi opponuntur (vt ſunt finitum, & infinitū, creatum & increatum) non poſſunt ſe habere vt idea & ideatum. Vtraq; propoſitio patet ex rationibus terminorum, quia cauſa prædicata includitur in ſubiecto.

21 Si autem conſiderentur Deus & creatura, quātum ad perfectiones eis communes, vt ſunt eſſe viuere & cognoſcere, intellectus, & volūtas, ſic in diuina eſſentia bene inuenitur ratio imitabilis, & in creatura ratio imitatiui, omnia enim quę ſunt, imitantur eſſentiā diuinam quo ad eſſe, & omnia viuentia quo ad viuere, & omnia cognoſcentia quo ad cognoſcere, & omnia intellectiua quo ad intelligere, & velle. & hoc modo eſſentia habet rationē ideæ reſpectu creaturarū, & creaturę habent rationē ideatorum, vel ideabilium, & ſecundum hunc ſenſum dicitur Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginē & ſimilitudinem noſtram. Veruntamen hoc eſt imperfectè, quia vbi nō eſt perfecta ratio imitationis non eſt perfecta ratio ideæ, & ideabilis, ſed hic non eſt perfecta ratio imitationis, ergo &c. Maior patet, quia idea & ideatū dicunt imitabile & imitatiuū. propter quod vbi nō eſt perfecta imitatio non eſt perfecta ratio ideę & ideati. minor probatur, quia imitatio Dei à creatura quantum ad quaſcunq; perfectiones Deo & creaturę cōmunes non eſt ſecundū identitatē ſpeciei, * & tamen dicitur eſſe quędā imitatio dei à creaturis quo ad hoc per oppoſitū ad illa quę ſic cōueniunt deo q̄ non creaturis, vel ſic creaturis quod non Deo in quibus nulla eſt omnino imitatio quin potius oppoſitio. Eſt etiā imitatio ſecundum proportionē, quia qualem ordinem realem habēt tales perfectiones in rebus creatis: quia cōmuniores ſunt priores eo quòd inueniuntur ſine aliis, talem

* aliàs hæc

lem habent in Deo secundū rationem: vt esse prius secundum rationem quā viuere, & viuere quàm cognoscere, & sic de aliis. Imperfectè ergo imitantur res creatę diuinam essentiā quo ad perfectiones hinc inde cōmunes, & ideo non est inter ipsas perfecta ratio ideæ & ideati, sicut est inter rem intellectam & seipsam effectam.

22 De quidditate autem rerū quo ad suas rationes specificas, & perfectionibus earū sub modo quo eis conueniunt, quo modo possint habere diuinā essentiā pro idea difficile est videre, imò non videtur possibile, quia illa secundum quæ vna res est idea, vel exēplar alterius, & alia est eius ideatum seu exemplatū sunt in vtraq; re formaliter & propriè & secundū aliquam similitudinē, sed quidditates rerum secundū suas rationes specificas, & perfectiones earum secundū modum specificum quo eis cōueniunt non sunt ideo formaliter & propriè, sed solū metaphoricè, nec aliquid formaliter in Deo existens correspōdet eis secundū similitudinem, ergo res creatæ quantum ad suas quidditates secundum rationē earum specificam, & quantum ad suas proprietates specificas, secundū modum quo eis conueniunt non habēt essentiam diuinam pro idea, maior patet, quia cùm ideatum & exemplatum sit imitatiuum ideæ & exemplaris, ad similitudinē enim ideæ & exēplaris producitur ideatum, oportet in vtroq; esse aliquid formaliter secūdum quod attēditur in vtroq; similitudo & imitatio vnius ab altero, minor de se patet, quia quidditas leonis & bouis, & huiusmodi, necnon sentire, gustare, odorare, & huiusmodi non conueniunt deo formaliter, nec propriè, sed solū metaphoricè, quare &c.

23 Sed contra prædicta potest sic opponi quæcunque sunt penitus idem re in creatura si vnum habet essentiam diuinam pro idea, videtur quòd reliquū similiter habeat, vel si vnum non habet nec reliquū, sed perfectiones deo & creaturæ communes, & quidditates rerum, necnon & perfectiones earum sumptę sub modo quo eis cōueniunt sunt in creatura penitus idem re, ergo si creatura habet essentiam diuinam pro idea quantū ad perfectiones vtro biq; communes, videtur quòd similiter habeat eam pro idea quantum ad suam quidditatē & perfectionem sumptam sub modo quo creaturæ conueniunt: vel si hoc modo non habet, videtur quòd nec illo modo quod est contra ea quę dicta sunt. Maior videtur manifesta. minor declaratur, quia constat quod cognoscere & sentire sunt penitus idē in bruto. Brutum enim nullū aliud cognoscere habet præter sentire. Esse etiam viuum est penitus idem cum esse sensitiuo, vel vegetatiuo in bruto, essentia etiam bruti vt ens viuens, & cognoscens non est aliud realiter in ipso quā sua quidditas specifica, ergo patet quòd perfectiones Deo & creaturis communes vt cognoscere & discernere sunt in creatura (puta in bruto) penitus idem re cum sentire quod dicit perfectionem cum modo quo creaturę cōueniunt, & esse ens, viuens, & cognoscēs secundum quod Deo & creaturę dicuntur cōuenire est in vnoquoq; creato penitus idem re quod sua quidditas specifica, & hæc fuit minor, sequitur ergo conclusio &c. Et dicēdum ad hoc quòd loquēdo de vtraq; natura creata, & diuina vt est quædam res in se nō magis imitatur creatura diuinam essentiam secūdum vnum eorum quę dicta sunt quàm secundum alterum, vt satis efficaciter probat ratio adducta: quia tamē intellectus ea quę sunt vnum re (sicut superius & inferius) separare potest intelligendo superius sine inferiore, contractio autē superioris per inferius est quandoq; per aliquid quod imperfectionem includit quæ non includitur in superiore, sicut contrahitur cognoscere per sentire, ideo secundum modum intelligendi dicimus quòd creatura quantum ad id quod cōmunius est nec includit imperfectionem imitatur diuinam essentiam, non autem secundum id quod est specialius & includit imperfectionem quanuis in re secundum se nō sit differentia.

24 Et ex hoc habetur alia ratio quare hic non est perfecta ratio ideæ & ideati, quia imitatio ideæ per ideatum debet esse ex natura ideati, vt est in re extra, & nō solum vt est in anima, quia ideatum dicitur aliquid productum ad similitudinem ideæ, productio autem conuenit rei secundum esse in re extra. cùm ergo creatura secūdum esse suum specificum in re extra non imitetur essentiam diuinam, sed solum secundum quandam vniuersalem abstractionem suarum perfectionum factam ab anima patet q; hic non est perfecta ratio ideæ & ideati.

25 Ex hoc enim apparet quiddam quod dictū fuit dist. præced. quæst. 2. scilicet quòd essentia diuina nō est repręsentatiua rerum creaturarū per hoc quòd continet eas: sicut senarius continet numeros sub se contentos. Et istud tunc fuit declaratū, nec per hoc quòd rationes rerū creatarum reluceant in essentia diuina, sicut imagines in speculo, quia nihil tale est in essentia diuina nisi ipsamet dicatur imago vel exemplar rerum, quod dici nō potest, vt patet ex his quæ statim dicta sunt, quia inter imaginē vel exemplar ex parte vna & rē cuius est imago ex alia, oportet esse aliquam similitudinem secundum aliquid existēs formaliter in vtroq; vt declaratū est: sed inter essentiam diuinam & res creatas non est talis similitudo, quia nihil secundum rem est in creatura quod imitetur essentiā diuinam nec in essentia diuina est formaliter aliquid correspondens exemplariter quidditati rerum, vel cuicunq; perfectioni existenti in re creata accepta secūdum suum esse reale, licet secundum intellectum nostrum possumus abstrahere superius ab inferiori (vt cognoscere & sentire) & perfectioni creaturæ sic abstractæ correspondet aliquid in deo formaliter existens. Sed secundum hoc essentia diuina non potest esse repręsentatiua rei vt cognoscatur, quia supponit rem vt iam cognitā, quare patet quòd essentia diuina nullo modo est repræsentatiua rerū creatarum apud intellectum diuinum, nisi secundum quod est causa continens in se virtualiter quicquid est in creaturis.

26 AD PRIMVM argumentū cùm dicitur quòd si sunt ponendæ hoc erit vt sint principium cognoscendi vel faciendi, dicendum quod ideæ non ponuntur in Deo vt sint principium cognoscendi: quia idea vel est ipsamet res cognita quæ est exemplar sui ipsius vt fienda, & tunc non est principium cognoscendi, sed ipsum cognitū non principale, sed secundarium, vel est essentia diuina vt imitabilis à creatura, sed vt statim dictum est, essentia diuina vel non est exemplar imitabile à creatura, vel illa imitabilitas supponit rem esse cognitam & ita non est principium cognoscendi eam. Nec ponuntur vt principiū producendi nisi per modum exemplaris, ad quod artifex inspiciens operatur & ad hoc sufficit quod sint aliquid cognitum ad cuius similitudinem aliud producatur, nec requiritur ad hoc per se quòd sint principium cognoscēdi, & si essent principium hoc accideret, si tamen concederetur quòd ideę ponuntur vt sint principium cognoscendi & per consequens agendi argumentū non cogeret, quòd licet Deus per essentiam suam cognoscat se & alia, tamen essentia sua est exemplar aliorum, & ob hoc idea, non autem suiipsius, propter quod se non cognoscit per ideam, sed tantum alia.

27 Ad secundum dicendum quòd argumentum non est ad propositum, quia Deus non cognoscit per essentias rerum cum illæ nō sint ab æterno, tamen ab æterno sunt cognitæ, neq; cognoscit eas per similitudines sibi impressas, neq; per essentiam propriam vt est similitudo, vel exemplar earum vt probatum est, sed vt est causa earum, & hoc modo cognoscit perfectissimè multo amplius quàm si cognosceres eas per essentias suas vel per similitudines ab eis impressas, quia tunc esset intellectus dependens à rebus & per consequens imperfectus & imperfectè intelligens, ideo &c.

QVÆSTIO QVARTA.

Vtrum in Deo sit pluralitas idearum.

Tho. eadem. q. ar. 2.

DEinde quæritur vtrum in Deo sit pluralitas idearū. Et videtur quòd nō, quia sicut idea relatiuè dicitur ad ideatum, sic scientia dicitur relatiuè ad scibile, sed scientia Dei est tantum vna (quanuis sint plura scita) ergo similiter in Deo est vna idea tantum, quannis sint plura ideata, vel ideabilia.

2 Item si est in Deo pluralitas idearum, aut hoc erit ex parte essentiæ diuinæ, vel ex parte creaturarum, non ex parte essentiæ diuinę, quia illa secundū se est summè vna,

nec ex parte creaturarum, quia si propter respectum ad creaturas sunt plures ideæ, quia sunt plurium rerum, eodem modo deberent dici inæquales ideæ, quia sunt inæqualium rerum, sed istud non dicimus, ergo nec illud dicere debemus.

3 IN CONTRARIVM est Aug. lib. 83. q. vbi loquitur de ideis pluraliter, & dicit expresse quòd alia ratione conditus est equus, & alia conditus est homo. Et Diony. similiter. 5. cap. de diuin. no. loquitur de eis pluraliter vocans eas exemplaria, & rationes determinatiuas rerum, & factiuas.

4 CIRCA quæstionem istam duo videnda sunt. Primum est, vtrum sint plures ideæ in Deo. Secundũ est, vtrum ideę pertineant ad cognitionem speculatiuam, an practicam.

5 QVANTVM ad primum sciendũ est, quòd sicut patet ex præcedente quæstione, idea potest dici res creabilis, vt intellecta quę est imitabilis à seipsa, vt effecta, vel essentia diuina vt est imitabilis aliqualiter à creatura. Si primo modo vocetur idea, constat quod in Deo sunt plures ideæ, quia plures res creabiles sunt à Deo ab æterno intellectæ, & ita sunt in Deo obiectiuè secundũ quẽ modum ideæ pertinent ad intellectũ, si autẽ idea accipiatur secũdo modo, scilicet pro essentia diuina vt est imitabilis à creatura, sic dicẽdum est q̃ propriè loquendo in deo est solum vna idea, plures tamẽ rationes ideales, quod patet sic, plures respectus rationis circa aliquã rem nõ ponunt nisi pluralitatẽ rationum, sed plures respectus imitabilitatis essentiæ diuinę à creaturis sunt solũ respectus rationis, ergo non ponunt circa essentiam diuinã, nisi pluralitatem rationum. Sed idea, vt nũc sumitur dicit rem, quia dicit formam quę est imitabilis, & hæc est vna res (scilicet essentia diuina) respectus autẽ imitabilitatis, qui sunt respectus rationis sunt plures, ergo est vna tantum idea, plures tamen rationes ideales, quòd autem sint plures respectus imitabilitatis vnius essentiæ diuinæ patet ex suprædictis, quia quot sunt perfectiones Deo & creaturis communes, vt esse, viuere, & cognoscere, & huiusmodi tot sunt imitabilitates Dei à creaturis.

6 QVANTVM ad secundum dicendum est quòd ideę per se, & simpliciter pertinent ad rationẽ, vel cognitionem practicam, secundũ quid autem solum ad rationẽ speculatiuã, cuius ratio est, quia sicut in habitibus sic suo modo est in actibus: Sed in habitibus sic est quòd sciẽtia dicitur simpliciter practica, vel speculatiua ex natura scibilis, nõ autẽ ex intentione scientis, vel vtentis, nisi secundum quid, ergo similiter est circa considerationẽ actualẽ ipsius Dei quòd diceretur simpliciter speculatiua, vel practica ex natura cogniti, secundum quid autẽ ex intentione scientis vel considerantis. Sed consideratio qua Deus considerat ideas per se, est de regulis operabilium à Deo, quia idea est exemplar ad quod inspiciens artifex operatur (vt sæpe dictum est) ergo talis consideratio est per se, & simpliciter practica, secundum quid autẽ speculatiua inquantum Deus considerat ideas aliquorũ operabilium quæ non intendit operari, seu producere, vel quia iã sunt producta, vel quia ex beneplacito suo nõ vult producere ea. Vnde cognitio speculatiua quam deus habet de rebus qualis est illa qua cognoscit de rebus intentiones logicas (vt hominem esse speciem vel animal esse genus) quia secundum istas proprietates res non sunt factibiles, non pertinet ad ideas.

7 AD PRIMVM argumentum dicendũ est quòd nõ propriè dicitur quòd sint plures ideę, accipiendo ideã pro essentia diuina, vt est imitabilis à creatura, sed solũ quòd sint plures rationes ideales, si tamen diceretur minus impropriè diceretur quã si diceretur multæ scientiæ, quia scientia vt scientia non se habet obiectiuè ad intellectum, sicut idea, vnitas autem vel pluralitas rationum semper formatur ab intellectu circa rem obiectiuè intellectam, & ideo rationes formatæ per intellectũ circa ideã sortiri possint rationẽ ideæ, quæ cùm sint plures possunt dici esse plures ideæ: Sed circa scientiam quæ vt sic se habet ad intellectum solum subiectiuè, & nõ obiectiuè non formantur plures rationes, quæ sortiantur nomẽ sciẽtiæ.

8 Vel aliter quòd vnitas est ex principali obiecto, & quia illud est vnum tantum respectu diuinæ scientiæ, scilicet sua essentia licet secundaria obiecta sint multa, ideo diuina scientia est tantum vna, sed idea dicit formã cum respectu imitabilitatis: & quia nõ est aliquid vnum principale imitatiuum ratione cuius alia dicantur imitatiua, sed sunt plures quorum vnum imitando non dependet ab altero, ideo possunt dici plures ideæ, non autẽ plures scientiæ, sed primum melius est propter ea quę dicta sunt prius distin. 35. Si autem idea dicatur res intellecta vt est imitabilis à seipsa vt effecta, sic nullum argumentum est, quòd si in Deo non sint plures scientiæ, quòd nõ sint plures ideæ, sicut nullum esset argumentũ si diceretur in deo non sunt plures scientiæ, ergo non sunt plures res scitæ. Idea enim hoc modo sumpta est ipsamet res scita.

9 Ad secundum argumentum dicendum quod nõ est inconueniens ideas esse inæquales, si enim ideæ vocẽtur ipsæ res intellectæ, sic constat quòd sunt inæquales secundum inęqualitatẽ rerum intellectarũ, si verò idea vocetur essentia diuina vt imitabilis à creatura, sic etiam sunt inæquales, quia inæquales sunt secũdum modum nostrum intelligendi, perfectiones illæ in quibus diuina essentia imitatur à creatura, perfectius enim est intelligere quàm viuere, quia vnum includit aliud, & non econuerso, nec propter hoc ponitur in Deo aliqua inæqualitas subiectiuè, & secundum rem, sed tantum obiectiuè, & secundum rationem, quod non est inconueniens.

DISTINCTIO XXXVII.

Sententia huius distinctionis in generali & speciali.

ET quoniã demonstratũ est. Superius Magister ostendit quomodo res dicantur esse in Deo. Hic ostendit quomodo Deus est in rebus: Et diuiditur ista pars in duas. Primo ostendit quomodo deus habet esse in rebus. Secundo ostendit quòd secundum illum modum essendi nulla ponitur in Deo imperfectio, sicut ponitur in creaturis, eo quòd sunt in loco. Secunda ibi, Cum̃q; diuina. Item prima in tres. Primò ponit modos quibus Deus dicitur esse in rebus. Secundò confirmat hoc per autoritates ibi, ne autem illa. Tertiò inquirit rationem ibi, quomodo autem Deus. & vltima diuiditur in tres. Primò ostendit quomodo Deus dicitur esse in sanctis. Secundò ex hoc remouet quoddam dubium ibi, Si autem quæris. Tertiò inquirit rationem quomodo dicatur esse in rebus communiter ibi, Ex prædictis patet: Et hæc vltima diuiditur in duas. Primò ostendit difficultatem propositi. Secundò excludit quorundam opinionem ibi, quidam tamen.

2 INSPECIALI sic procedit. Primò proponit q̃ deus dicitur cõmuniter esse in rebus per essentiam, potentiam, & præsentiam, sine diffinitione, circunscriptione, & limitatione. Alio autem modo dicitur in sanctis, per gratiam per quam Deus eos inhabitat. Tertio autem modo dicitur esse in homine Christo per vnitatem, sed ille modus tertius pertinet ad tertiũ librum sententiarũ. Postea cõfirmat hoc per autoritates, vbi etiam dicit quòd malis semper Deus præsens est. Secundò verò ostendit quomodo Deus est in sanctis, & dicit quòd in sanctis dicitur esse & inhabitare inquantum temporaliter procedit in eos. Postea remouet quædam dubia dicens, quòd illa inhabitatio sanè intelligenda est, nõ enim Deus sic in sanctis inhabitat vt apud se nõ maneat, nec etiam vna persona inhabitante reliqua excluditur. & subdit quòd illa inhabitatio est inquantũ à fidelium mentibus cognoscitur, & diligitur. Postea dicit quod (sicut dicitur cõmuniter) Deus in omnibus rebus intelligitur esse, & exprimitur, sed quomodo sit in omnibus rebus, siue vbiq̃, intellectu nõ capimus, sed etiã exprimi non potest. Deinde excludit opinionem quorundam, & dicit q̃ non est intelligendum, sicut quidam dicunt quòd Deus dicatur esse in rebus per præsentiam solũ, quia ei sunt præsentia omnia. Per essentiam verò & potẽtiam, quia virtute essentiæ suæ naturæ, & potentia omnia conseruat, & in omnibus operatur, & hoc propter sui simplicitatem, & infinitatem. Vnum tamen subdit, quod non est credendũ, quòd per hoc quòd Deus

est

eſt præſens rebus immũdis ſua præſentialitas maculetur, ſicut nec ſpiritus maculatur ad corpus leproſum ex vnione ipſius ad ipſum, nec ſol quanuis ſuis radiis contingat loca immunda. Et hæc eſt ſententia, &c.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum Deus ſit in omnibus rebus.

Tho. 1. p. q. 8. ar. 1.

CIrca diſtinctionem iſtam quæritur de duobus. Primum eſt, vtrum Deus ſit in omnibus rebus: Et arguitur quòd non quia inter cauſas illæ ſolæ ſunt intrinſecæ, quæ ſunt partes rem conſtituentes, & hæ ſunt materia & forma, finis enim & agẽs dicuntur cauſæ extrinſecæ. Sed Deus non ſe habet ad creaturas, vt materia vel forma, ſed ſolum vt finis vel agens, ergo Deus non eſt in rebus, ſed potius extra res.

2 Item agere ſolũ in rem præſentẽ videtur eſſe limitatæ virtutis, ſicut agere aliquo ſuppoſito, ſed Deus non eſt limitatæ virtutis, ergo non ſolũ agit in præſens, ſed in diſtans, & ita non eſt in omnibus, ſed diſtans à quibuſdã.

3 IN CONTRARIVM eſt quòd dicitur Ioã. 22. cœlum & terram ego impleo. ide patet per Augu. Hilar. Ambroſium, & Gregorium in litera.

4 RESPONSIO. Duo videnda ſunt. Primum eſt, vtrum Deus ſit in omnibus rebus. Secũdum eſt de modo eſſendi in eis.

5 QVANTVM ad primum quòd Deus ſit in omnibus rebus probatur ſic, cauſa ſingularis & immediata & actu operans ſimul eſt, vel non eſt cum ſuo effectu, & hoc habetur. 2. Phyſic. ſed Deus eſt cauſa ſingularis, per oppoſitum ad vniuerſalẽ per prædicationẽ, & immediata reſpectu omnium & actu operans quãdiu res eſt, ergo ſimul eſt cum qualibet re exiſtente. minor probatur quantũ ad duas eius partes (ſcilicet) quòd Deus ſit cauſa immediata omnium, & quod ſit actu operans quandiu res eſt, quòd enim ſit cauſa ſingularis exponẽdo ſingulare modo quo dictum eſt non oportet probare. Quantum ergo ad primum, ſcilicet q̃ Deus ſit cauſa immediata omnium patet ſic, duplex eſt cauſa, quædam eſt efficiens & non conſeruans, vt domificator reſpectu domus, quędam eſt efficiẽs, & conſeruans vt ſol reſpectu luminis in aëre, & ſecũdum hoc ſunt duæ actiones, ſcicet productio, & conſeruatio, quanuis ergo Deus non ſit immediata cauſa omniũ quantum ad productionem, eſt tamen immediata cauſa omnium quantum ad conſeruationem, ſecundum etiã hanc actionem ſemper eſt actu operans, quandiu res eſt, ſecundum illud Ioan. 5. pater meus vſq; modo operatur & ego operor, aliter enim res cederẽt in nihilum niſi manu omnipotentis tenerentur, & ſic patet minor. Sequitur ergo concluſio, ſcilicet quòd Deus ſit ſimul cum omnibus rebus quandiu ſunt.

6 Sed contra hanc rationem inſtatur primò, quia etſi tota concedatur, nõ videtur tamen probare concluſionẽ. Quærimus enim vtrum Deus ſit in omnibus rebus, ratio autẽ ſolum probat quòd Deus & creatura ſunt ſimul quòd ſi intelligatur de ſimultate durationis, vt videtur eſſe intẽtio Ariſt. (ſcilicet quod vno poſito aliud ponatur) non propter hoc ſequitur quòd vnum ſit in alio, alioquin cùm Pariſius & Roma ſint ſimul duratione ſequeretur quòd Pariſius eſſet in Roma, vel econuerſo, quod nõ eſt verum, ſi verò intelligatur de ſimultate loci adhuc nõ ſequitur quòd vnum ſit in alio, quia agens corporeum & ſuum productum non ſunt ſimul, niſi quia ſunt cõtacta. Per hoc autem vnum non eſt in alio, ſed iuxta aliud. Et iterum iſtud non habet locum in agẽte incorporeo, quia non poteſt eſſe contactum alteri, quare &c.

7 Secundò quòd non videtur verum illud quod aſſumitur (ſcilicet quòd Deus ſit immediata cauſa conſeruationis cuiuslibet rei) conſtat enim quòd lumen non conſeruatur à deo in aëre, niſi mediante ſole, & ſic eſt in compluribus aliis, ergo ſaltem in iſtis non concludit ratio quòd Deus ſit in illis.

8 Et dicendum ad primũ, quòd quando dicimus deum eſſe in rebus, non intelligimus eum eſſe in eis vt partem intrinſecam, vel intrinſecus rem penetrantem, vt magis infra patebit, ſed intelligimus eum eſſe præſentẽ rei, non ſolum ſecundum durationem, quia eſt quando res ſunt, nec ſecundum contactum corporalem, quum non ſit corpus, nec virtus in corpore, ſed ſecundum ordinem, qui in ſpiritibus tenet locum ſitus in corporibus, in hoc tamen excellit ordo in ſpiritibus ſitum in corporibus, quia per ſitum ſe habet vnum corpus ad aliud immediatè quo ad ſui extremum, ſed per ordinẽ ſe habet ſpiritus ad corpus immediatè ſecũdum quodlibet ſui (ſaltem nõ eſt hoc dubium de ſpiritu increato, ſcilicet Deo, quicquid ſit de aliis) propter quod poteſt dici eſſe non ſolum iuxta res, ſed in rebus.

9 Ad aliud dicendmm quòd dato quòd Deus nõ eſſet immediata cauſa conſeruatiua omnium quæcunq; ſunt in rebus, tamen adhuc habetur propoſitum. Primò quia etſi non conſeruet immediatè omnẽ rem, vel omne quod eſt in rebus, poteſt tamen ſi vult abſq; ſui mutatione immediatè conſeruare, operatio autẽ conſeruandi non facit præſentiam, ſed arguit eam à poſteriori tanquam prę ſuppoſitam. Secundò quia in omni re ſubſiſtente eſt aliquid quod immediatè à Deo cõſeruatur, incorporalia quidem ſecundũ ſe tota à Deo conſeruantur corporalia verò quo ad materiam, & illa quum ſit in tota re, & nihil ſit rei cui non ſit præſens materia, vtpote quæ omnibus ſubeſt, qua ratione Deus eſt ei præſens immediatè ea ratione eſt prę ſens omnibus quæ ſunt in re, licet nõ conſeruet ea immediatè, conſeruat enim materiam quæ eſt indiſtans à quolibet rei, ſic ergo patet primum.

10 QVANTVM ad ſecundũ, ſcilicet de modo eſſendi in rebus, aduertendũ eſt quòd triplex eſt modus in genere quo deus dicitur eſſe in rebus, vnus generalis, & duo ſpeciales, generalis modus eſt, quo Deus dicitur eſſe in rebus per eſſentiam, præſentiã, & potentiam, qualiter autẽ ſit in omnibus per potentiam, & per præſentiã ſatis clarè & concorditer ponitur, quia quum deus ſit in rebus, quia eſt cauſa rerum, ſicut econtrario res dicuntur eſſe in Deo, quia ſunt creatæ ab eo (vt prius dictũ fuit) ſecundũ duas *d. 36. q. 2.* cõditiones cauſalitatis diuinæ dicitur Deus eſſe in rebus duobus modis, res enim producuntur & conſeruantur à Deo per intellectum, & liberè, dicitur ergo Deus eſſe in rebus per præſentiam ratione ſuæ intellectualitatis, ſicut illa dicuntur ſibi præſentia, quorum vnum eſt in proſpectu alterius. ſed dicitur in eis eſſe per potẽtiam ſuæ libertatis ſecundum quam poteſt prout vult eas cõſeruare, vel annihilare, qualiter autem ſit in rebus per eſſentiam non ſic concorditer ponitur.

11 Quidam enim dicunt de exiſtẽtia Dei in rebus proportionabiliter his quę dicta ſunt de exiſtentia rerum in deo, & hoc ſic, quia ſicut res conſiderata ſecundũ eſſe proprii generis non dicitur eſſe in diuina eſſentia, ſed ſolum in Dei ſcientia, vel potentia, quia ipſa ſic conſiderata non eſt idem quod deus, ſed ſe habet ſolum in ratione obiecti terminantis operationem diuinam (vt declaratũ fuit ſu- *d. 36. q. 2.* prà) conſiderata autem ſecundum eſſe virtuale ſuę cauſæ quod eſt aliqualiter eſſe cauſati dicitur eſſe in dei eſſentia eo quòd eſt idem cum ea, dicẽte Anſelmo, quòd creatura in deo eſt creatrix eſſentia, ſic ex iſta parte deus poteſt cõſiderari dupliciter. Vno modo ſecundum ſuũ eſſe in ſe, & ſic nõ eſt in aliqua re per eſſentiam, ſed potius dicitur eſſe ſupra res, quia in excellentia naturæ ſupergreditur omnem rem, ſicut & natura creata ſimili modo conſiderata non eſt in eſſentia diuina, ſed ſub ea. Alio modo poteſt Deus conſiderari ſecundum eſſe quod non eſt ipſius formaliter, ſed cauſaliter, & hoc eſt eſſe formale creaturæ, & ſic Deus eſt in rebus per eſſentiã, nõ quòd eſſentia diuina ſecundum ſe ſit in re, ſed quia eſſentia quæ eſt rei formaliter, eſt eſſentia Dei cauſaliter, vt ſicut ex alia parte dicebatur quòd creatura in Deo eſt creatrix eſſentia, ſic deus in creatura non eſt aliud quàm creatura.

12 Sed ſi bene volumus conſiderare, nec illud quod cõmuniter dicitur de exiſtentia Dei in rebus per prę ſentiã, & potentiam, nec illud quod nunc ſpecialiter dictum eſt de exiſtentia eius in rebus per eſſentiã eſt ſufficienter dictum. Primum patet, quia Deus per ſuam intellectualitatem æqualiter habet in proſpectu res dum ſunt, & antequam ſint, ſimiliter per ſuam libertatem æqualiter poteſt rem producere vel non producere antequam ſit ſicut iam exiſtentem poteſt conſeruare vel non conſeruare, ſi ergo Deus dicitur eſſe in rebus per præſentiam, & potentiam

ratione ſuæ intellectualitatis & libertatis modo quo expoſitum eſt. Sequitur quòd Deus ſecundum hos modos æqualiter erit in rebus nõdum exiſtentibus ſicut in iam exiſtentibus, quod non dicimus. Secundum autem non ſufficit, quia vt probatum eſt in primo articulo, Deus eſt in rebus non ſolum ſecundum effectum ſuum, ſed ſecundum realem exhibitionem & præſentialem eſſentiæ ſuę, & ideo oportet plus dicere quàm alii dicant.

13 Propter quod aliter dicitur & melius, quòd quum exiſtentia Dei in rebus requirat exiſtentiam rerum, in eo enim quod nõ eſt nihil eſſe poteſt, res autẽ non exiſtunt, niſi per actualem operationẽ Dei creantis, & conſeruãtis res, ideo ſecundũ tria quæ cõcurrunt ex parte Dei ad productionẽ, vel cõſeruationem Dei ſumãtur illi tres modi. Illa autem tria ſunt operatio vel actio, virtus à qua eſt actio, & eſſentia in qua eſt virtus, quia ergo actio creationis facit rem exiſtere, actio autẽ conſeruationis exiſtentiam rei continuat. Exiſtentia autem rei facit rem Deo præſentem, & Deum rebus, Deus enim non efficitur præſens rei, niſi quia res efficitur præſens ei, ideo ratiõe actionis producentis & conſeruantis rem in eſſe, Deus dicitur eſſe in rebus per præſentiam. Et quia hæc præſentia non eſt ſolum ſecundum cognitionẽ vt alii ponunt, ſed ſecundum realem exhibitionẽ, nam ſicut figura ſigilli non fit nec conſeruatur in aqua, niſi ad realem coexiſtentiam ſigilli, ſic nulla res conſeruatur in eſſe, niſi ad realem coexiſtentiam Dei, ideo dicitur Deus eſſe in rebus per eſſentiã propter realem coexiſtentiã diuinæ eſſentiæ cum rebus, vlterius quia ab eſſentia nõ egreditur actio niſi mediãte potentia dicitur Deus eſſe in rebus per potentiam. Et hi ſunt modi generales quibus Deus eſt in omnibus rebus conſideratis, ſcilicet ſecũdum ſuum eſſe naturale. Alii autem modi ſumuntur ſecũdum eſſe ſpirituale quod eſt eſſe gratiæ, per quam regeneramur ad ſpiritualem vitam, in quo eſt duo conſiderare ſcilicet perſonam reparantẽ nos (ſcilicet Chriſtum) qui per aſſumptam humanitatẽ tanquam per inſtrumentum non neceſſitatis, ſed cõgruitatis reparauit nos, & ſic Deus dicitur eſſe in humanitate aſſumpta per gratiam vnionis, vel poſſumus cõſiderare hominem reparatum inquantum huiuſmodi, & ſic dicitur eſſe in homine per gratiam adoptionis, & ſecundum primum modum, ſcilicet per gratiam vnionis, conſtat quòd Deus nouo reali modo eſt in creatura aſſumpta, & nõ ſolum effectus eius, qualiter autem ſit nouo modo in creatura ſecundum alium modum ipſe Deus, & non ſolum eius effectus dictum fuit ſupra diſtin. 14.

14 AD primum argumentum dicendum quòd Deus non dicitur eſſe in rebus per modũ partis intrinſecè rem componentis imò eſt extra res, ſed dicitur eſſe in eis per immediatam præſentiã quam habet ad quamlibet rem, non ſolum ſecundum extremum rei vt ſit per cõtactum, ſed ſecundum quodlibet rei, quam præſentiam facit ordo non ſitus, vt dictum fuit.

15 Ad aliud dicẽdum quòd facere rem præſentem eſſe quæ prius omnino non fuit, vel conſeruare iam factam, non arguit imperfectionem, vel limitationem potentiæ, Sed potius perfectionem dum abſq; eius præſentia cętera nec eſſe nec permanere poſſunt, ſecus autem eſt agere aliquo ſuppoſito, quia iſtud arguit quòd virtus cauſæ non extẽdit ad omnia, ex quo neceſſario aliquid ſupponit & iſtud eſt imperfectionis, ideo non eſt ſimile.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vrrum Deus ſit vbique.

Tho. 1. q. 8. ar. 2.

SEcundò quæritur vtrum Deus ſit vbique. Et arguitur quòd non, quia ſic ſe habent permanentia ad locum ſicut ſucceſſiua ad tempus, ſed in ſucceſſiuis vnum indiuiſibile nõ poteſt eſſe in diuerſis temporibus ſimul, ergo nec indiuiſibile permanens (vt Deus) poteſt ſimul eſſe in diuerſis locis, non eſt ergo vbique.

2 IN CONTRARIVM eſt quia Deus eſt in omnibus rebus, ſed quilibet locus eſt aliqua res ergo Deus eſt in omni loco.

3 RESPONSIO. Locus poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo prout eſt quædam res creata & ſic Deus eſt in omnibus locis ſicut dictũ eſt eum eſſe in omnibus rebus. Alio modo poteſt conſiderari ſecundum quòd eſt contentiuus locati. Et ſic dicendũ eſt quod deus ſecũdum ſe nuſquam eſt, & ſecundum effectus ſuos eſt vbiq;, ſecundum ſe nuſquam eſt, quia à nullo continetur, ſed potius omnia continet, & conſeruat, ſecundum autem effectus ſuos eſt vbiq;, quia omnem locum replet effectibus ſuis, & ſecundum hunc modum proprium Dei eſt eſſe vbique, nihil enim replet omnem locum bonitatibus, & effectibus ſuis niſi Deus.

4 Iuxta quod eſt notandum quòd Magiſter in litera diſtinguit triplicem modum eſſendi in loco (ſcilicet) circunſcriptiuè, & hic modus cõuenit ſolis corporibus, quæ ſecundum ſui vltimum cõmenſurantur vltimo continentis quod eſt locus ea circunſcribens. Item aliquid eſt in loco diffinitiuè & hic modus vt dicunt quidam conuenit ſubſtantiis ſpiritualibus creatis de quo ſtatim inquiretur poſtea.

5 Et neuter iſtorum modorũ eſſendi in loco, vel vbiq; Deo cõuenit. Cuius ratio eſt, quia primus modus arguit in eo quod dicitur eſſe in loco limitationem quantitatis corporeę. Secundus verò modus arguit limitationem eſſentiæ & virtutis ſecundũ illos qui hunc modum ponũt. Vtrunq; autem iſtorum Deo repugnat. Item ſecundum nullum iſtorum modorũ poteſt aliquid eſſe in pluribus locis ſimul, & multo minus vbiq;, impediente hoc limitatione rei ſecundum quantitatem molis vel virtutis, vt dicunt qui ponunt ſpiritum loco diffiniri.

6 Tertius modus eſſendi in loco ſcilicet repletiuè conuenit Deo, non ſecundum ſe, ſed ſecundum ſuos effectus (vt dictum eſt) & ſic eſt proprium Dei eſſe vbiq;, quia ſola virtus diuina ſe extendit ad producendum omnes res exiſtẽtes, vel poſſibiles eſſe in loco, & hoc (ſcilicet) replere locum ſuis effectibus, & ſic eſſe vbiq; conuenit ei non ab æterno, ſed ex tempore ſicut & producere res quibus omnis locus repletur.

7 AD ARGVMENTVM primum dicendum q; ſicut eſt aliquid indiuiſibile quod eſt aliquid ſucceſſiuorum vt nunc vel mutatum eſſe, & iſtud non poteſt eſſe in pluribus partibus tẽporis, vel motus, aliud verò eſt quod non eſt de genere ſucceſſiuorum vt æternitas vel æuum & iſtud poteſt coexiſtere toti ſucceſſioni motus aut temporis: Sic eſt quoddam indiuiſibile quod eſt aliquid quãtitatis vt punctus. Et iſtud non poteſt eſſe in pluribus partibus magnitudinis, vel in pluribus locis. Aliud eſt indiuiſibile quod eſt totaliter extra naturam quanti corporalis (vt Deus) & de tali indiuiſibili nihil prohibet quin ſit præſens omnibus locis, & omnibus rebus.

Sententia huius literæ in generali.

CVm q; diuina natura. Hæc eſt ſecunda pars principalis diſtinctionis prędictæ, vbi excludit à Deo ea quę conſequuntur creaturam in loco exiſtentem, ſcilicet localitatem & motum. Et diuiditur in tres partes. Primò proponit quod intendit. Secundò oſtendit qualis imperfectio inuenitur in creaturis exiſtentibus in loco ibi, omne ergo corpus. Tertiò concludit imperfectionem deum non habere, ibi, fatemur itaque.

2 IN SPECIALI ſic procedit. Primò ponit quòd diuina natura ſic eſt in omni loco quòd non circunſcribitur vel diffinitur loco, vel aliquo modo, deinde oſtendit quòd hæc duplex imperfectio inuenitur in creatura, creatura enim corporalis loco diffinitur & circunſcribitur, ſpiritualis autem ſolum diffinitur. Item corporalis creatura per tempus & locum mouetur, ſpiritualis autem per tempus ſolum. Mutari autem per tempus eſt per affectiones tempori ſubiacentes mutari. Poſtea inquirit vtrum mutari per locum ſpirttui cõueniat, & determinat quòd tranſire de loco ad locum, itaque diffiniatur & non circunſcribatur ſic conuenit ſpiritibus, ſed tranſire de loco ad locum circunſcriptiuè eis non cõuenit. Deinde oſtendit quòd eſſe locale & circunſcriptibile, & diffinibile deo non conuenit, addit, quòd Deus ſine ſui mutatione de nouo incipit, & deſinit eſſe in creatura. Vltimò determinata recapitulat, vt patet in litera. Hæc eſt, &c.

QVÆ

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum angelus sit in loco.

Thom. 1. q. 52. art. 1.

HIC Primò quæritur. Vtrum angelus sit in loco. Et videtur ꝙ non, quia si angelo competeret esse in loco, hoc esset ratione essentiæ, vel ratione virtutis, vel ratione operationis, non ratione essentię, quia secundū quod dicit Auic. & probat, corporalibus non competit locus ratione substantiæ, & multò minus spiritualibus, qualis est angelus. Nec ratione virtutis, quia virtus angeli, vel est eadem cum sua essentia, vel non minus abstracta à conditione quantitatis & loci, propter quod si ratione essentiæ non est in loco, videtur quòd nec ratione virtutis, nec ratione operationis, tum quia cōtingit angelum nihil operari circa locum, & tunc nusquam esset, quia angelus non potest esse per operationem in loco, nisi quia corpus circa quod operatur est in loco, sed corpus cœli, circa quod maximè versatur operatio angeli, non est in loco iuxta illud 4. Physic. terra est in aqua, aqua in aëre, aër in igne, ignis in cœlo, cœlum autem non amplius in alio, ergo videtur quòd angelus propter talem operationem non sit in loco.

2 Item secundum Boëtium de Hebdo. cōmunis conceptio est incorporalia non esse in loco, sed angeli ponuntur incorporales, ergo non sunt in loco.

3 IN CONTRARIVM est quod dicit Damascenus lib. 1. cap. 16. quòd incorporea natura est vbi operatur, sed angelus operatur in loco, ergo est in loco.

4 RESPONSIO. Circa quæstionē istam sic procedetur, quin primò ponetur id quod est de quęstione clarum. Secundò inquiretur de hoc quod est dubium.

5 QVANTVM ad primum sciendum est ꝙ sicut dicit Damascenus vbi suprà, locus est corporalis finis, eius quod continet respectu eius quod continetur, &. 4. Physi. dicitur ꝙ locus est vltimum corporis continentis, ex quo patet quòd propriè loquendo de esse in loco, illud solum dicitur esse in loco, quod sic continetur loco, vt terminetur eo tanquam termino extrinseco, & commensuretur ei secundum sui vltimum. Et istud est circunscribi loco, & sic nullus vnquam posuit angelos esse in loco, nisi qui dixerunt eos esse corporeos. Alio modo potest accipi esse in loco largè pro eo quod est determinatè esse præsens huic, vel illi loco, & esse distans à loco remoto, quanuis à nullo circunscribatur, quod aliqui vocant esse in situ, vel determinare sibi situm magis ꝙ̄ esse in loco. Et istud potest adhuc esse dupliciter, secūdum quòd est duplex situs, vel locus, scilicet mathematicus & naturalis, secundum quod duplex natura consideratur in loco, quantitatiua, videlicet & qualitatiua, nam secundum primam vocatur mathematicus, sed quoad secundam vocatur naturalis, quia ratione eius corpora naturalia tendunt ad propria loca, & conseruantur in eis, & corrumpuntur in contrariis, ergo quantū ad hunc secundum modū illud dicitur determinatè esse in loco naturali, quod ex natura sua habet inclinationē ad talem locū, vt sit in eo per naturam, nec sit extra, nisi per violentiam, & sic adhuc nullus dicit angelum esse in loco, quia secundum naturā non plus dependet ad vnum locum ꝙ̄ ad alium, talis enim determinatio ad locum est propter connaturalitatem vnius ad alterum, sicut conseruantis ad conseruatum, angelus autem tali conseruatione non indiget.

6 Ad hunc tamen modum videtur accedere opinio illorum qui dicūt angelos ex sua natura deputatos vel determinatos ad mouēdum determinata corpora cœlestia, sic quod non possunt aliquid aliud mouere immediatè, vel alibi esse, quod quidem reputatur erroneum, & est satis irrationabile, quia omne quod agit creatura spiritualis extra se agit libero arbitrio, & non ex necessitate naturæ, propter quod nec ex natura sua potest habere necessariam determinationem ad illud, quin possit non agere illud quantum est ex conditione naturæ suæ, quicquid sit ex diuina ordinatione, locum autē metaphysicè sumptum determinat sibi illud quod talem habitudinem habet ad locum, vt non sit vbiq; nec nusquam, sed alicubi, nō tamen magis hic ꝙ̄ ibi, sed indifferenter quantum est ex eius natura, tamē dum est hic non est alibi, vel in alio loco, sed distat ab eo secundum distantiam loci à loco, & sic esset in loco corpus mathematicum si esset, quia non determinaret sibi aliquem locum, necessario tamen esset in aliquo loco, sed circunscriptiuè, quia quātum esset, sed quia angelus non est quantus, ideo non sibi potest determinare talem locum modo circunscriptiuo, vt prius dictum fuit, excluſa tamen circunscriptione inquirendum est vtrum angelus sit in aliquo loco tali modo ꝙ ex natura sua non determinet sibi magis vnum ꝙ̄ alium, necessario sit tamen in aliquo & dum est in ipso distet ab alio. Aliis ergo existentibus manifestis de hoc restat discutiendum.

7 Est ergo intelligendū quod circa hoc sunt quatuor opiniones, vna quæ ponit quòd angelus isto modo iam dicto determinat sibi locum, in quo est diffinitiuè, & ratio essendi sic in loco determinato est sua essentia ex eo quod est finita & limitata, fulcitur autem hæc opinio tribus rationibus.

8 Prima sumitur ex comparatione essentiæ angeli ad essentiam diuinam, secundum rationē finiti & infiniti, & est talis, sicut se habet substātia vel essentia infinita ad essendum vbiq;, sic se habet essentia finita ad essendū alicubi sic quod non vbiq;, sed Deus propter infinitatem suæ essentię est vbiq;: ergo angelus propter finitatem & limitationem suæ essentiæ est alicubi determinatè.

9 Secunda ratio sumitur ex operatione angeli, & est talis, prius secundum naturam est actiuum præsens passiuo quā agat in ipsum (sicut ignis ordine naturæ prius est præsens combustibili ꝙ̄ comburat ipsum, & idem in omnibus actiuis & passiuis) ꝙ prius secūdum naturam oportet ea esse approximata, ꝙ̄ agant, sed angelus agit in locum determinatum, vel in corpus existens in determinato loco, & non vbiq; simul, ergo angelus secundum naturam suā prius est præsens loco quàm agat ibi aliquam actionē, ergo actio angeli circa locū nō est ipsi ratio essendi in loco, cum prius sit ibi ꝙ̄ agat, sed ipsamet essentia angeli secundum quā est præsens loco, est prius loco antequam agat ibi.

10 Tertia ratio sumitur ex operatione angeli ad vniuersum cuius est pars, & est talis, pars non est extra totū, sed angelus est pars vniuersi, ergo non est extra vniuersum, sed intra, non vbiq;, quia sic æquaretur toti, ergo est alicubi determinatè.

11 Pro hac opinione videtur facere dictum Dam. lib. 2. cap. 2. vbi dicit quòd spiritus continentur à parietibus, ianuis, & clauſtris & signaculis, & similiter articulus episcopalis, qui dicit sic, ꝙ angelus vel anima separata (nusquā est supple) error est; istud tamē quod nusquam esset quandoq; contingeret, nisi essentia esset eis ratio essendi in loco, quia contingit ꝙ quandoq; nihil operētur circa locū, & tunc nihil potest eis esse ratio essendi in loco, nisi essentia vt videtur, quare &c.

12 Ista opinio autem nō videtur vera, sicut & quidam alius articulus dicit in quo continetur sic, ꝙ angelus nusquam est secundum substantiā est error, si intelligatur ꝙ substantia nō sit in loco, si autē intelligatur ꝙ substantia nō sit ratio essendi in loco, verum est quod nusquam est secūdum suam substantiā, expresse dicit ꝙ essentia angeli nō est ei ratio essendi in loco. Et hoc possumus probare eisdem viis, scilicet, ex limitatione essentiæ angeli, & ex eius operatione, & ex eo quòd est pars vniuersi.

13 Prima via sic patet, duplex est limitatio. Vna secundum quidditarem & essentiam, secūdum quā omnis creatura est contenta certis limitibus. Propter quod & diffinitio qnæ est sermo dicens quid est res, dicitur terminus quinto Metaphysicæ. Alia est limitatio secundum quantitatem molis, qua creatura est tanta ꝙ non maior, & de hoc certum est quòd res per eam necessariam habet habitudinē ad situm, vt necesse sit eam esse alicubi, nō nusquā, neq; vbiq; & dum est hic non est alibi, sed distat secundū distātiam loci, hac autem limitatione caret angelus cum non sit quātus quantitate molis, ideo ratione huius limitationis non potest competere angelo esse in loco. Nec ratione primę, probatio quia si limitationi essentię responderet locus diffinitiuè, sicut limitationi quantitatis respōdet locus circūscriptiuè, tunc sicut se habet quantū finitū ad locū vt ab eo circunscribatur, sic se habebit substātia finita ad locum vt ab eo diffinitur, sed quantum finitum

ſic ſe habet ad locum vt circumſcribatur ꝙ circunſcribitur à loco ſibi æquali, nõ poteſt circumſcribi à maiori vel minori, ergo ſic ſe habebit eſſentia angelica quia finita, ad locum vt diffinitur ſolum à loco ſibi æquali vel ſic proportionato eſſentiæ ſuæ ꝙ non poterit diffiniri loco maiori vel minori, hoc autẽ eſt abſurdum, quia eſſentiæ angeli nullus locus eſt æqualis vel inæqualis, cum quantitas loci & eſſentia angeli ſint penitus diuerſarum rationum, neq; eſt aliqua proportio inter eſſentiam angeli & locum vt tantus locus debeatur angelo, & non maior neque minor, nec aliquis doctor hoc ponit, ergo illud ex quo ſequitur eſt falſum, ſcilicet, ꝙ limitationi eſſentiæ reſpondeat locus diffinitiuè. Et per eandem rationem dicendum eſt ꝙ non competit Deo eſſe vbique, ita quòd infinitas ſuæ ſubſtantiæ ſit ei ratio vbique eſſendi, ſed eſt vbiq; ſolum ratione ſuorum effectuum (vt dictum fuit in præcedente quæſtione) ſi enim comperet deo eſſe quocunq; ratione ſuæ eſſentiæ infinitæ tunc cõpetit ei eſſe neceſſario vbiq; vel in loco infinito, & nullo modo finito, ſicut ecõtrario dicitur de angelo ꝙ ratione ſuæ eſſentiæ finitæ conuenit ei eſſe in loco finito, & nullo modo in infinito, eſſe autem vbique non eſt eſſe in loco infinito, ergo infinitas diuinæ eſſentiæ non eſt ipſi ratio eſſendi vbique quod tamen aſſumebat prima ratio aliorum.

14 Et ſi dicatur quòd non eſt ſimile de corpore quanto reſpectu loci circunſcribentis, & de angelo reſpectu loci diffinientis & de Deo reſpectu loci infiniti, quia Deus & angelus ſunt ſubſtantiæ liberæ, & ideo ratione ſuæ libertatis angelus poteſt eſſe in maiori vel minori loco, finito tamen, Deus autem & in infinito, ſi aliquis locus infinitus eſſet, & in finito, quia finitum continetur intra infinitum, non ſic autem de quanto corporeo quod non eſt talis libertatis, propter quod neceſſario eſt in loco ſibi æquali nec poteſt eſſe in maiori vel minori.

15 Sed iſtud non valet, quia quanuis Deus & angelus ſint ſubſtantiæ liberæ, hoc tamen ſolum eſt reſpectu eorũ quæ ſubiacent ſuæ operationi, & nõ reſpectu eorum quæ cõpetunt eis circunſcripta omni operatione, ſed ea quę cõpetunt deo vel angelo ratione finitatis vel infinitatis ſubſtãtiæ cõpetunt eis circunſcripta omni operatione, quia finitas vel infinitas eſſentiæ prior eſt omni operatioue ſubſtantiæ, ergo in Deo vel angelo nõ eſt libertas quod ſint in maiori vel minori loco, finito vel infinito, ſi tamẽ finitas vel infinitas eſſentiæ eſt eis ratio eſſendi in loco. Et declaratur per ſimile, homo enim eſt quoddam quantum corporeum liberę naturæ reſpectu multorum quæ ſubiacẽt ſuę operationi, tamẽ ſicut nõ eſt in poteſtate eius ꝙ ſit maior vel minor quantitate molis, ſic nõ eſt in poteſtate eius ꝙ ſit in loco maiori vel minori, ſed neceſſario eſt in æquali, ſimiliter licet Deus & angelus ſint ſubſtantię liberę reſpectu exteriorum ad quę comparantur mediantibus ſuis operationibus, tamẽ ſicut non eſt in poteſtate eorum ꝙ ſint maioris vel minoris perfectionis in eſſentia, ſic non eſt in poteſtate eorum quòd ſint in maiori loco, ſi tamẽ quantitas perfectionis eſſentialis eſt eius ratio eſſendi in loco.

16 Idem patet ſecunda via. ſ. ex operatione ſic, eſſe pręſens immediatè aliqui eſt in plus q̃ eſſe rei propinquum ſecundum locum, quod patet quia non cõuertitur conſequentia, nam rectè ſequitur, iſtud eſt immediatè, propinquum alicui ſecundum locum, ergo eſt ei immediatè pręſens: ſed non ſequitur, iſtud eſt immediatè præſens illi, ergo eſt ei propinquum ſecundum locum, anima enim eſt immediatè pręſens corpori & vniuerſaliter forma materię, & tamẽ non ſunt propinqua ſecundum locum, nec remota, quia alterius rationis eſt præſentia formæ ad materiam & accidentis ad ſubiectum q̃ ſit præſentia ſecundum locum & ſitum, nec eam includit, nam demus quod Deus creaſſet aliquem angelum ante mundum corporeũ, ſi iſte angelus fuiſſet compoſitus ex materia & forma vt quidam ponunt forma fuiſſet præſens materiæ immediatè, & tamẽ non eſſet ei propinqua ſecundum ſitum, vel loquendo ſine calumnia ſuum accidẽs quodcunq; ſit illud fuiſſet præſens ſubiecto immediatè abſq; propinquitate loci, vel ſitus, modo etiam in corporalibus forma & materia, ſubiectum & accidens, nec ſunt propinqua propriè, nec remota, licet ſunt indiſtincta ſecundum locũ ratione quantitatis totius: ſed hoc accidit præſentiæ materiæ ad formam cum præcedat omnẽ quantitatem. Ex hoc arguitur ſic, ex eo ꝙ eſt communius non licet inferre minus cõmune, ſed eſt fallacia conſequentis, ſed aliquid eſſe immediatè præſens alteri eſt in plus q̃ eſſe ei immediatè propinquum ſecũdum locum (vt declaratum eſt) ergo ex immediata præſentia non licet inferre immediatam propinquitatem ſecũdum locũ, ſed ſolum requiritur quod actiuum ſit immediatè præſens paſſiuo ordine naturæ priuſquam agat in ipſum, ergo non licet inferre quòd oporteat ipſum prius eſſe propinquum ſecundum locum paſſiuo quã agat in paſſiuum, non oportet ergo eſſentiam angeli antequam agat ſecũdum ſe eſſe prius in loco, quadam quaſi propinquitate ad hunc locum, & diſtãtia ad alium vt aliq; ponunt, ſed ſufficit ꝙ ſit ei immediatè pręſens non ſitu, ſed ordine vt magis infra declarabitur. Et in hoc patet ſolutio ſecundę rationis aliorum.

17 Tertia via ſumitur ex eo ꝙ angelus eſt pars vniuerſi ſic, vniuerſum poteſt nominare vniuerſitatem corporũ & perfectionum corporalium tantum, vel vniuerſitatem rerum, tam corporalium q̃ ſpiritualium, accipiendo primo modo vniuerſum cùm omne corpus & omnis perfectio corporalis habeat habitudinem ad locum & ſitum, cuius differentiæ ſunt intra & extra, neceſſe eſt quòd quęlibet pars huius vniuerſi, ſit intra vniuerſum, ſed augetur nõ eſt pars huius vniuerſi, propter ꝙ nõ oportet quod ſit intra hoc vniuerſum ſecũdum aliquem ſitum vel locũ, & in hoc peccat tertia ratio aliorum, quæ procedebat ac ſi angelus eſſet pars vniuerſi corporei. Si autẽm vniuerſum accipiatur pro vniuerſitate omnium rerum tam corporalium q̃ ſpiritualium, ſic angelus eſt pars vniuerſi, ſed ex hoc non poteſt argui ꝙ ſit in aliquo loco diffinitiuè, imò potius oppoſitum, cuius ratio eſt, quia inconueniens eſt differentias vnius partis vniuerſi extendi ad omnes, quia totum æquaretur parti, vel pars toti, ſed extra & intra, propè & longè, ſub & ſupra, hic & ibi. & conſimilia ſunt propriæ differẽtiæ vniuerſi corporei ratione quantitatis cui per ſe competit ſitus, ergo inconueniens eſt ꝙ extendantur ad omnes partes vniuerſi ſimpliciter dicti, cuius pars eſt vniuerſum corporeum. Nõ ergo extenduntur ad ſubſtantias incorporeas, cuiuſmodi ſunt angeli. Huic autem contradicit imaginatio quæ non tranſcendit quantum & continuum, ſecundum quam formamus nobis de angelis aliquod quantum ſubtiliſſimum: Sed in hoc non eſt rectum credere imaginationi, qua angeli abſtrahunt ſecundum rem à quanto, ſicut à quali, & ideo ſicut non ſunt albi aut nigri, calidi aut frigidi, & ſic de cæteris qualitatibus corporalibus, ſic nõ ſunt magni vel parui, quia non ſunt quanti, nec per conſequens hic vel ibi ratione ſuæ eſſentiæ, quia hæc ſunt proprietates quanti. Nec pro aliis dictum eſt Dam. prius allegatum, quia in nonnullis libris præponitur negatio ſic, non continetur autem, &c. Vel dato quòd non ſit ibi negatio, Dam. in eodem cap. exponit ſe (ſubdens) intellectus verò exiſtentes in intellectualibus locis ſunt, q. d. angeli intelligibiliter ſunt in loco, quia ibi intelliguntur eſſe vbi operantur. Articulus etiam non eſt pro eis, cum exponatur per alium vt dictum eſt.

18 Secunda opinio eſt, quòd angelus non eſt in loco ſic, ꝙ ſua eſſentia ſit ei ratio eſſendi in loco, ſed operatio eius circa locum, vel circa corpus exiſtens in loco, ita tamen quòd ipſi eſſentiæ angeli, & nõ tantũ operationi cõuenit eſſe in loco, ſic ꝙ dum eſt in vno non eſt in alio, ſed diſtat à loco diſtante, & eſt propinquus loco propinquo, ita ꝙ ipſi eſſentiæ angeli conuenit ſitus, & proprietates eius abſq; circunſcriptione.

19 Circa autem hanc opinionẽ & ſequentes nihil volo nunc aſſerere, ſed ſolum procedere inquiſitiuè. Poſſet ergo videri alicui ꝙ illa opinio nõ haberet veritatẽ, quia quando dicitur ꝙ operatio angeli eſt ipſa ratio eſſendi in loco non intelligitur de operatione intramanente, vt ſunt intelligere & velle, quia talis operatio eſt æqualis abſtractionis à ſitu, ſicut eſſentia angeli. Oportet ergo quòd intelligatur de operatione trãſeunte in materiam exteriorem.

20 Sed probatio ꝙ talis non poſſit angelo eſſe ratio eſſendi in loco, quia ſicut ſe habet quantitas ad corpus, vt ſit ei ratio eſſendi in loco circunſcriptiuè, ſic ſe habet operatio ad angelum, vt ſit ei ratio eſſendi in loco diffinitiuè ſed quantitas ſubiecto diſtincta à corpore non poteſt corpori eſſe ratio eſſendi in loco circunſcriptiuè, ergo operatio ſubiecto diſtincta ab angelo, qualis eſt illa quæ tranſit ad materiã exteriorem, & eſt in re mota, nõ poteſt angelo eſſe ratio eſſendi in loco diffinitiuè. Maior patet ex poſitione aliorum. Minor autem eſt de ſe manifeſta.

21 Item per hoc ꝙ corpus eſt quantum non tollitur ab eo quin ſe habeat ad aliud ſicut mouens ad motum. Si ergo operatio in aliud tranſiens eſt alicui ratio eſſendi in loco diffinitiuè, ſequeretur ꝙ corpus mouẽs aliud erit ſimul in duobus locis, ſcilicet in vno circunſcriptiuè per propriam quantitatem, & in alio diffinitiuè per operationem vel motionem ſuam in aliud tranſeuntem, hoc autẽ vniuerſaliter abſurdum videtur, quare &c.

22 Ideo eſt tertia opinio, ꝙ angelus neq; per eſſentiam neq; per operationem, neq; per quodcunq; aliud eſt in loco, ſic ꝙ ei conueniat locus vel ſitus etiam diffinitiuè, aut differentiæ ſeu proprietates ſitus vel vbi, ſicut eſſe propinquum alicui loco, vel eſſe diſtantem, ſed ſolum dicitur eſſe in loco inquantum eſt in corpore locato, nõ ſecundum ſe ſed ſecundum ſuum effectum quod eſt eſſe in aliquo, ſicut eſt mouens in moto, vel ſicut eſt cauſa immediata in ſuo effectu. Et qui tenent hanc viam, dicunt ꝙ ad hoc ꝙ angelus moueat corpus, nõ requiritur aliqua propinquitas angeli ad locum ſecundum ſitum, nec omnino aliqua exhibitio realis ſuæ præſentiæ ad corpus locatum, ſed tantum proportio inter ipſum & corpus mobile ſecundum rationem mouentis & mobilis, qua exiſtente angelus mouet corpus quando vult, quia liber eſt in mouendo, & quãdo mouet dicitur eſſe in loco modo iam dicto.

23 Sed iſtud non videtur eſſe verum, quia poſita cauſa proxima & ſufficiente alicuius actionis & non impedita oportet ponere actionem, ſed nos videmus ꝙ poſita proportione inter actiuum & paſſiuum, motiuum & mobile & excluſo omni impedimento non ſequitur motus vel actio, niſi actiuum ſit realiter præſens paſſiuo & motiuũ mobili, ergo ſola proportio actiui cum paſſiuo, vel motiui cum mobili non eſt ſufficiens ratio agendi vel mouendi, ſed requiritur realis præſentia vnius cũ altero. Maior de ſe patet, minor etiã conceditur ab eis in corporalibus. dicunt enim & de ſe clarũ eſt, quòd ad hoc quod vnum corpus calefaciat, aliud requiritur præter proportionẽ calefactiui & calefactibilis, approximatio eorum, & textus Ariſtot. eſt de hoc primo de generatione. Iſtud tamen ipſi negant in his quæ non ſunt quanta, nec video rationem quare debeat negari, nec ipſi aſſignãt, ſed ſimpliciter narrant, neq; enim in corporalibus approximatio requiritur ad agendum, niſi quia facit actiuum præſens paſſiuo, nec remotio impedit actionẽ, niſi quia actiuũ abſẽs eſt à paſſiuo, ſicut enĩ quodlibet nõ agit in quodlibet, ſed determinatũ in determinatũ, ſic nõ quodlibet agit quolibet modo, ſed determinato, quia nõ abſens & in abſens, ſed præſens & in præſens, & iſtud eſt generaliter verum in omni actione, & motione quę aliquid ſupponit.

24 Ad hoc autẽ poſſet aliquis dicere ꝙ in motione corporis per angelum requiritur præſentia angeli ad corpus quod mouet, ſed illa nõ eſt realis ſicut in corporalibus, ſed tantũ ſecũdum rationẽ, quia vt videtur ad mouendũ ſufficit ꝙ motiuum ſit præſens mobili, ſecundum quod hoc eſt motiuũ, & illud mobile, ſed angelus eſt motiuus corporis per intellectum, & voluntatẽ, & ideo ſicut videtur, ſufficit ꝙ angelus ſit ei præſens & econuerſo in ratione cognoſcentis & cogniti, volentis & voliti, quæ præſentia nõ eſt realis, ſed corpus nõ mouet aliud corpus per intellectum et voluntatẽ, ſed per aliquam formã in ipſo exiſtentem, ſecundum quã non poteſt eſſe præſens alĩ corpori, niſi reali propinquitate, & ideo in corporalibus ſolum eſt realis approximatio.

25 Sed iſtud nõ valet, quia dato ꝙ eadem virtus eſſet in angelo, per quã intelligeret, vellet, & moueret, tamen vt intellectiua ſolum dirigeret ad motum, vt volitiua ſolum imperaret motum, vt motiua exequeretur, vel executiua actu moueret & immediatè. Et quia cauſam mediatam & remotam non oportet ſimul eſſe cum effectu, ſed ſolum immediatam & proximã, ideo angelus quoad intelligere, & velle nõ requirit realem præſentiam corporis quod debet mouere, quia ſic nõ eſt cauſa motus, niſi quaſi remota, requirit tamen quoad mouere, quia ſic eſt cauſa proxima. Vnde ſi calor eſſet volitiuus & calefactiuus ad volendum nõ requireret realem approximationẽ voliti; ſed ad calefaciendum. Maior erga propoſitio eſt intelligenda de immediata cauſa mouẽdi, ſub quo ſenſu minor eſt falſa.

26 Quarta opinio eſt, quòd eſſentia angeli nuſquam eſt, neq; ratione ſui aut alicuius exiſtentis in ipſa, neq; ratione operationis tranſeuntis extra, ſic quòd ei debeatur locus vel ſitus diffinitiuè, & in hoc concordat cum præcedente opinione, ſed in hoc diſcordat, quia ponit ꝙ ſicut angelus nuſquam eſt ſecundum ſitum, ſic eſt præſens cuilibet corpori quod poteſt mouere præſentia ordinis, nõ ſitus, ſiue moueat corpus ſiue non. Sed quando mouet dicitur eſſe ibi ſpecialiter vbi mouet ſecũdum quandam appropriationem, quia ibi manifeſtatur ſua virtus, realis tamen præſentia angeli ad locum prȩcedit operationẽ eius in loco. Et mouẽtur qui ſic dicunt ex hoc ꝙ motus & omnis actio quæ ſubiectum ſupponit præexigit præſentiam motiui ad mobile, & actiui ad paſſiuum, vt probatum eſt ſtatim ſupra, ſed angelus poteſt agere in multa corpora ſimul vel ſucceſſiuè, ergo antequam agat præſens eſt corpori cuilibet & ſimul, quia ſi primo eſſet præſens vni tantum, & poſtea alteri, difficile valde eſſet aſſignare, quare magis eſſet præſens iſti q̃ illi, cum vt ſupponimus, nondũ in aliquod eorum agat, & ſi in aliquod ageret, eadem difficultas maneret, quia operatio non facit præſentiã agentis, ſed ſupponit, & iterum ſi eſſet præſens vni ſic ꝙ non alteri, iam videretur diffiniri loco, quod ipſi negant. Adhuc ſi eſſet præſens vni & non alĩ non poſſet fieri prȩſens illi alĩ niſi per motum, vel ad alium modum. Dicere autem quòd angelus per eſſentiam ſuam moueatur non eſt bene intelligibile, & ideo ſecũdum viam iſtam ponitur, quòd angelus ſit ſic ſimul præſens cuilibet corpori, quòd poteſt mouere antequam aliquod eorum moueat. Et poſſet hoc ſic perſuaderi, quod facit ſitus in corporalibus, hoc facit ordo in ſpiritualibus (ſecundum Aug.) ſed videmus in corporalibus ꝙ corpus cœleſte habens cauſalitatem ſuper omnia generabilia, & corruptibilia præſens eſt omnibus ſecũdum ſitum hoc modo vt agat in omnia, ergo angelus habẽs cauſalitatẽ ſuper aliqua corpora quo ad motum localem præſens eſt omnibus ſecundum ordinem ita vt poſſit in omnia illa agere cum voluerit, & ſi non ſemper agat ratione ſuæ libertatis, hoc tamen interẽ eſt hic & ibi, quia præſentia corporis cœleſtis ad omnia generabilia & corruptibilia, cum ſit ſecundum ſitum nõ eſt ad quodlibet corpus ſecũdum ſe & immediatè, ſed eſt ad vniuerſitatem corporum contentorum, vt ad vnum alterabile habẽs partes, quarum quædam ſunt propinquiores cœlo, immediatę ſecundum ſitum, quędam verò remotiores & mediatæ, ac ſi totum corpus contentum infra cœlum eſſet vnum cõtinuum heterogeneum immediatè contactum cœlo ſecundum ſui vltimũ, & non ſecundum ſui intimum, impediente hoc natura quantitatis & ſitus in vtroq; ratione quorum quod eſt immediatum vni eſt mediatum alteri, ſed præſentia angeli ad quodlibet corpus mobile ab ipſo, cum non ſit ſecundum ſitum, non impeditur per vnũ corpus, quin ſit immediata ad quodlibet aliud, ſicut ponẽdo animã rationalem nõ eſſe quantam, dicimus ꝙ ipſa ſecundum ſe totam exiſtens in vna parte corporis, puta in capite nõ impeditur quĩ ſit imediatè tota in parte diſtante (ſcilicet in pede) & idẽ eſt de angelo, reſpectu cuiuslibet corporis quod poteſt mouere, niſi ꝙ angelus nõ eſt forma, & actus corporis ſicut anima.

27 SED circa hoc ſunt quædã dubia. Primũ eſt, quia ſi angelus eſt ſimul præſens omnibus corporibus quæ poteſt mouere, ſequitur, vt videtur, ꝙ angelus ſit vbiq;, ſicut & Deus, quod videtur inconueniens.

28 Secudum eſt, quia ſi angelus ſimul eſt præſens cuilibet corpori quod poteſt mouere, videtur ꝙ ſimul poſſit mouere omnia illa corpora, quia quantum ſe extendit eſſentia angeli ad coexiſtere tantum ſe extendit vt videtur eius virtus ad agere.

29 Tertium eſt, quia aliqua corpora quæ poteſt mouere vnus angelus, poteſt mouere quilibet alius, & tunc qua ratione vnus angelus erit præſens illis corporibus eadem ratione & alii, & ſic plures angeli erunt ſimul vel etiam omnes, quod non dicitur.

30 Quartum eſt, quia ſi Deus faceret alium mundum vnum vel plures abſq; angelis, aut angelus qui nunc eſt, eſſet præſens ſingulis corporibus cuiuslibet mundi ex natura ſua, aut non, ſi dicatur q̃ eſſet prẽſens per eandem rationem, ſi Deus faceret infinitos mundos corporeos, quilibet angelus eſſet eis præſens, quod non eſt verum, ni ſi quilibet eſſet infinitus, ſi verò dicatur q̃ non eſſet præſens, ſequitur quòd angelus ſit in hõc mundo diffinitiuè, cuius oppoſitum dictum eſt.

31 Quintum eſt, quia Damaſcenus dicit expreſſe lib. 2 cap. 2. q̃ angeli quando ſunt in cœlo non ſunt in terra, & quando ſunt in terra non ſunt in cœlo, quare patet q̃ angelus non eſt ſimul præſens cuilibet corpori.

32 Sextum, quia anima ſeparata non videtur habere ordinem, niſi ad corpus proprium quod non eſt, ad alia autem non, nec in ratione formæ (vt de ſe patet) nec in ratione mouentis, quia nõ ponitur poſſe mouere alia corpora, nec eſt facile fingere alium ordinem ſecundum quẽ anima dicatur eſſe prẽſens alicui corpori, ergo ſaltem anima ſeparata nuſquã erit, quod videtur erroneum.

33 ET Dicendum ad primum, quod vel nullus angelus poteſt omnia corpora mouere localiter, vel ſi ſit aliquis talis, ille non eſt vbiq; ſicut Deus, quia Deus eſt vbiq; ſicut cauſa replens omnem locum ſuis effectibus. Et ſicut cauſa conſeruans omnem locum, & omne locatum, & ſicut cauſa, cuius prima operatio non ſupponit entitatem loci, vel locati, ad hoc vt agat. ſed totum producit. Angelus verò nullo modorum iſtorum eſt vbique, ſed ſolum ſicut illud quod ex ordine naturæ habet habitudinem ad mouendum quodlibet corpus, propter quod ex eodem ordine habet quòd ſit cuilibet corpori præſens, quia ſine præſentialitate non poteſt mouere. Deus autem & natura non deficiunt in neceſſariis.

Inf. 1. 2. d. 3 q. 8. & d. 4. q. 1

34 Ad ſecundum dicendũ q̃ de virtute angeli ad mouendum corpus parũ poſſumus ſcire, quot & quanta poſſit ſimul mouere, non oportet tamen dicere, q̃ angelus poſſet ſimul mouere omnia corpora, quibus poteſt ſimul eſſe præſens, ſicut nõ oportet q̃ homo poſſit ſimul mouere omnia corpora quibus ſimul eſt præſens ſecundum aliquem contactum corporalem, dato etiã q̃ quodlibet eorum poſſit ſucceſſiuè mouere, nec in hoc oportet virtutẽ mouendi proportionari naturę rei.

35 Ad tertium dicendum quòd non eſt inconueniens omnes, vel ſaltẽ aliquos angelos habere ſimilem habitudinem prẽſentiæ ad omnia corpora, vt ſic omnia ſint plena diis quemadmodũ dixit. Hoc enim nullam confuſionem ponit in angelis, nec quoad naturas eorum, nec quoad ſitum, cum non ſit prẽſentia ſitualis.

Oppoſitum Tho. ar. 3.

36 Ad quartum dicendum eſt q̃ ſi Deus faceret alium mundum corporeum vnum vel plures poſſet dici q̃ quilibet angelus eſſet prẽſens cuilibet corpori cuiuslibet mũdi prẽſentia ordinis non ſitus, & q̃ dicitur vlterius ſi faceret infinitos mundos nunquid idem eſſet? Dicendum q̃ ſecundum aliquos Deus nõ poſſet facere infinitum actu, quia implicat contradictionem, quod ſi verum eſt, nõ eſt ponendum cum non ſolum ſit impoſſibile quod poteſt poni, ſed incompoſſibile, id eſt, contradictionem implicãs, quod nullo modo poteſt poni, quia ſemper ſequitur oppoſitum poſiti.

Inf. 43. d. q. 2

37 AD QVINTVM dicendum q̃ verbũ Damaſ. intelligendum eſt nõ de prẽſentia angeli ad locũ abſolutè, ſic enim ſimul eſt in cœlo & in terra, ſed de præſentia eius quoad manifeſtationem quæ fit per operationem, ſicut enĩ dictũ fuit non oportet quod angelus poſſit ſimul mouere omnia corpora quibus ſimul præſens eſt, ſed dũ mouet in vno loco non mouet in alio & dicitur eſſe in vno loco & non in alio, quia manifeſtatur ſua præſentia per operationem ſic hic quod non ibi.

38 AD SEXTVM dicendum q̃ anima ſeparata quãtum eſt de natura ſua poſſet dici eſſe nuſquam, ſecundum tamen diuinã deputationẽ eſt alicubi ſcilicet in cœlo vel in inferno, vel vbi à Deo deputatur iuxta merita vel demerita. Hæc autẽ omnia dicta ſunt abſq; vlla aſſertione & affectione ſolum inquirendo & dando occaſionem peritioribus vlterius inquirendi.

39 AD PRIMVM argumentum dicendum quòd angelo conuenit eſſe in loco ratione eſſentiæ, non quidẽ circunſcriptiuè, quia nec ſic conuenit ſubſtantiæ materiali (vt arguebatur) nec diffinitiuè ita q̃ eſſentiæ competat determinatus ſitus, & propinquitas & diſtantia ſitualis, ſed ſecũdum ordinẽ qui dictus eſt conuenit etiam angelo eſſe in loco per operationẽ quo ad manifeſtationẽ, & hoc modo nihil prohibet quin quandoq; ſit nuſquam quanuis quidã dicant quod angelus nõ poteſt non operari circa locũ. Alioquin vniuerſum nõ eſſet connexum, niſi ſpiritualia necterẽtur corporalibus, quod fit per ſolam operationẽ, operationem autem vocant non ſolum motionem ſecundum locum, ſed quemcunq; contactum vel quamcunq; applicationẽ virtutis ad locũ. Iſtud autem eſt friuolum, quia angelus liberè operatur circa corpus, & ideo poteſt omnino non operari, nec propter hoc vniuerſum eſſet non connexum, quia connexio vniuerſi nõ requirit actualem operationẽ cuiuslibet partis ſuæ, ſed ſufficit naturalis gradus & ordo partium, & ſi requireretur actualis operatio, ſufficeret quod infimus angelus moueret corpus, & alij connecterentur cum ipſo per alias operationes ſpirituales (vt ſunt illuminationes, & huiuſmodi) & tunc omnes angeli præter vnum nuſquã eſſent per operationẽ. Quod vlterius dicunt q̃ illa operatio nõ eſt mouere, mirũ eſt qualis ſit, quia omnis operatio tranſiens in materiam exteriorem eſt ad formam, vel ad locum, actio autẽ angeli circa corpus nõ poteſt eſſe ad formam niſi mediante motu locali, quare &c. Item qualis contactus poteſt eſſe angeli ad corpus ſine motione, nõ video, niſi imaginemur angelũ corporeum qui quaſi ſemper teneat manum ad corpus mobile, licet nõ ſemper moueat ipſum quod eſt ridiculum.

40 AD Secundũ dicendũ quòd Boëtius loquitur de eſſe in loco circunſcriptiuè, ſic enim eſt communis conceptio incorporalia non eſſe in loco, non autem alio modo.

41 AD ALIVD quod erat in oppoſitum patet ex dictis reſponſio, angeli enim ſunt vbi operantur non ſolum per præſentiam ſuæ eſſentiæ, ſed per manifeſtationẽ ſuę præſentię.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum angelus moueatur localiter.

Thom. 1. q. 53. ar. 1.

DEinde quæritur vtrum angelus moueatur localiter. Et videtur quòd non, quia nullum impartibile poteſt moueri vt probatur. 6. Phyſic. ſed angelus eſt impartibilis, ergo non poteſt moueri.

2 IN CONTRARIVM eſt, quòd dicit Magiſter in litera.

3 RESPONSIO. Sicut alicui conuenit eſſe in loco, ſic videndum eſt an ei competat moueri localiter, angelo autem nõ competit eſſe in loco circunſcriptiuè, ſicut corpori, & ideo nõ competit ei propriè motus localis qui competit corpori prout ſucceſſiuè transfertur de loco in locum commenſurando ſe partibus magnitudinis. Item nec angelo ſecundum ſe competit locus diffinitiuè ſic q̃ ei determinetur ſitus, & eius proprietates, vt recitatiuè loquar, nõ aſſertiuè, & ideo nec ſic poteſt ei competere motus localis. Alio modo poteſt competere angelo eſſe in loco, ſcilicet ſecundum ordinem ad locum, & nec iſto modo poteſt angelus moueri localiter, quia motus eſt ad nõ habitum ſecundum totum, vel ſaltem ſecũdum aliquam partem, poſſibile tamẽ haberi, ſed angelus hoc modo dicitur eſſe in omni loco, in quo poteſt eſſe (vt prius recitatum eſt) & ita nullus eſt ab eo non habitus qui ſit poſſibilis ab eo haberi, ergo ſecundum hunc modum eſſendi in loco non competit angelo moueri localiter. Alio modo dicitur angelus eſſe in loco quoad manifeſtationem, quod fit per operationẽ angeli circa locum, & hoc modo competit angelo moueri dupliciter, vno modo, vt motus corporis ab angelo dicatur motus angeli, quia eſt ab angelo, & hoc eſt ſatis impropriè dictum. Alio modo, ſic q̃ ſucceſſio diuerſorum motuum cauſatorum ab angelo voce-

Alias commenſurãdo partes.

vocetur motus angeli, quia per talem successionem operationum angeli circa diuersa corpora, & in diuersis locis manifestatur successiuè natura angeli in diuersis locis Et primus quidem motus est continuus. Secundus autem nō est, sed discretus, quia est successio diuersorum motuū consequenter se habentium, siue cum interpolatione temporis, siue non, neuter tamen istorum motuum est in angelo sicut in subiecto, sed solum sicut in principio effectiuo per effectum manifestato.

4 Hoc supposito patent duæ cōclusiones de motu angeli, vna est ꝙ motus angeli non potest esse in instanti, quod patet sic, motus angeli vel dicitur motus localis ali cuius corporis localiter translati per angelum, vel successio duorum motuum, sed constat quòd neutrum horum potest esse in instanti. Ergo &c.

5 Secunda conclusio est, ꝙ motus angeli de loco ad locum potest esse pertranseundo medium, vel nō pertranseundo. Si enim motus angeli dicatur successiua translatio corporis de loco ad locum, sic necesse ex quòd pertrā seatur medium quod est inter terminum à quo, & terminum ad quem, cum hoc sit de essentiali ratione continui motus. Si verò motus angeli vocetur successio diuersorū motuum causatorum ab angelo, sic angelus potest transire medium si vult, vel non pertransire. Tribus enim corporibus existentibus contactis A. & B. & C. angelus si vult potest primò mouere A. deinde B. & tertio C. & tūc non transit de A. in C. nisi per B. medium potest etiam si vult mouere primò A. deinde C. non moto B. & tunc non transit medium.

6 AD Argumentum dicendum quòd solum probat quòd motus non competit angelo vt subiecto, quod concessum est, sed attribuitur ei vt principio effectiuo per effectum manifestato. Secundum hoc exponenda sunt dicta Magistri in litera.

Sententia distinctionis XXXVIII. In generali & speciali.

NVNC verò ad propositum. Superius ostendit Magister quorum sit scientia dei. Hic verò intendit inquirere quomodo se habeat scientia ad res scitas, & diuiditur in duas. Primò inquirit vtrum scientia dei sit causa scitorum. Secundò ostendit qualiter causa sit. Secunda ibi, Præterea quæri solet. Prima pars est principalis lectionis, & diuiditur in duas. Primo inquirit de causalitate diuinæ scientiæ, secundo de infallibilitate. Secunda ibi, adhuc autem quod supra dictum est. Prima diuiditur in duas. Primo mouet quæstionem, & obiicit ad alterā partem. Secundo obiicit ad partem contrariam. Tertio soluit. Secunda ibi, quod si ita est. Tertia ibi, hāc igitur quæ videtur. Secunda verò pars principalis in qua inquirit de infallibilitate diuinæ scientię diuiditur in duas. Primo ponit obiectionem probantē fallibilitatem diuinæ scientię. Secundo soluit. Secunda ibi, ad quod dicimus.

2 IN SPECIALI verò sic procedit, & quærit primo vtrum scientia Dei sit causa rerum, an econuerso, & probat primo ꝙ prę scientia Dei sit causa rerum etiam necessaria, quia nec aliqua futura essent, nisi ea Deus præsciuisset, & impossibile est, ea non euenire, & ad hoc adducit multas autoritates Aug. postea obiicit in cōtrariū. Probat enim primo, quòd scientia Dei non est causa rerum, quia sic esset causa malorum, quia scientia Dei est tam malorum q̄ bonorum, nec res sunt causæ scientiæ Dei, quia sic temporale & creatum esset causa ęterni. Inducit etiam autoritates Origenis ad probandum ꝙ res scitæ sunt causa sciētiæ, postea soluit & dicit quòd scientia simplicis notitię non est causa rerū, nisi fortè causa sine qua non, non enim Deus quenquā cogit peccare, quia scit eum peccaturum, sed sciētia beneplaciti bene est causa rerum, & quod dicit Orig. res esse causam scientię Dei, intelligendum est de causa sine qua nō. Postea ostendit quod scientia est fallibilis, quia res potest euenire aliter. Vnde quanuis Deus sciat aliquem lecturum, potest nō legere. Item si non potest aliter euenire q̄ Deus prę sciuit, necessario cuncta eueniunt, & si posset aliter euenire scientia dei falleretur. Postea soluit & dicit ꝙ cum dicitur impossibile est ꝙ Deus præsciuit non euenire, ꝙ in omnibus similibus distinguē dum est, si enim intelligatur coniunctim, impossibile est ꝙ sit scientia dei simul, & conrrarius euentus rerum, si verò diuisim, possibile est ꝙ id quod scitur posset non euenire, & per hoc possunt solui omnes propositiōes. Et in hoc terminatur &c.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum scientia Dei sit causa rerum.

Thom. 1. q. 14. ar. 8.

CIrca distinctionē istam primo quæritur, vtrum scientia Dei sit causa rerū. Et videtur quod non, quia omnis causa habet aliquem actum per quem potest producere effectum si sit perfecta causa, vel cooperatur ad productionem effectus si sit imperfecta, sed scientia Dei nullum actum habet quo possit producere vel cooperari ad productionem rerum, ergo &c. Maior patet, sed minor probatur, quia actus scientiæ non est nisi scire, sed scire diuinum principalius se extendit ad ea quæ nō sunt factibilia vt ad essentiam diuinam, & ea quę sunt in essentia diuina, q̄ ad creaturas, ergo scire non est actus operās nec cooperans ad productionem rerum scitarum.

2 IN CONTRARIVM est ꝙ dicit Aug. 15. de Trin. quòd vniuersas creaturas corporales & spirituales, nō quia sunt ideo nouit eas Deus, sed ideo sunt, quia nouit.

3 RESPONSIO. Sciētiam Dei esse causam rerum nemo ambigit, qui ponit Deum esse causam rerum, cùm scientia Dei sit essentialiter ipse Deus, sed hoc non intendit quærere quæstio, sed intendit ꝙ cum in omni causa sit dare rationem secundum quam causat, sicut ignis secundū quod est calidus calefacit, sic licet in Deo omnia essentialia sint vnum secundum rem, differunt tamen secundū rationem, propter quod aliquid attribuitur Deo ratione vnius, quod non attribuitur ei ratione alterius, dicimus enim ꝙ Deus intelligit intellectu, & voluntate vult, non autem intelligit voluntate, nec vult intellectu, quanuis intellectus & voluntas sint vnum secundum rem in deo, & ideo quærit hæc quæstio, vtrum scientia dei sit ei ratio causandi res scitas.

4 Et dicendum ꝙ scientia dei est causa creaturarū per modū dirigentis, Voluntas autē est causa per modū inclinantis & inducēntis, Neutra autē est immediata causa, Potentia verò est causa rerū, sicut exequēs & immediatè mouens, hæc autē patent. Primo propriis rationibus, deinde quadam ratione communi.

5 Prima cōclusio patet sic, quia omnis habitus vel cognitio quę habet rationē artis respectu aliquorū habet rationem dirigentis respectu factionis eorum, hoc patet ex ratione artis quę ponitur. 6. Ethi. ꝙ ars est recta ratio factibilium, sed scientia dei habet rationem artis respectu creaturarum cum sint à deo factibiles, propter quod dicitur Sa. 7. omnium est artifex, &c. ergo scientia dei habet rationem causę dirigentis respectu creationis rerum, Nisi quòd notandum est ꝙ aliter dirigit in factione rerum scientia, & aliter idea. Idea enim dirigit solum per modum exemplaris. quod vt sic nihil est ipsius agentis, sed solum obiectiuè sese habet ad ipsum, scientia verò vel ars dirigit vt habitus quo habetur vera & certa cognitio de exēplari & exēplato, & est aliquid ipsius operātis, & se habet ad ipsum subiectiuè secundum nostrū modū intelligēdi.

6 Secunda conclusio sic patet, omne agens liberè mouet ad agendum per id quod est in eo summæ libertatis, sed Deus agit res liberrimè, & non ex aliqua necessitate, ergo ad earum productionem mouet voluntas quæ est summæ libertatis.

7 Tertia conclusio patet, scilicet, quòd nec scientia nec voluntas sint immediata causa rerum, quia illi actus qui secundum suam propriam rationem æqualiter se habent ad credibilia & nō creabilia non sunt secundum suam propriam rationem principium seu causa producendi aliquid, quia qua ratione essent ratio producendi creabilia, eadem ratione essent causa seu principiū producendi non creabilia, cum ad vtraq; habeant similem habitudinem, sed actus intelligendi diuinus & volendi considerati secundū suam propriā rationem æqualiter se habent

ad cre-

ad creabilia,& non creabilia,quia præcisè considerati secundum suas proprias rationes transeunt solum secundũ rationem in hæc & in illa, & non secundum rem. Non enim transeunt in hæc & in illa nisi tanquam in cognita & volita,& quantum præcisè pertinent ad rationem cognoscendi & volendi nõ transeunt aliter in ea, ergo prædicti actus considerati in deo secundum suas proprias rationes,non sunt ei ratio producendi immediatè aliquid.

8 Quarta conclusio patet sic, conuertendo rationem prius factam,illud cuius actus tranfit in alterũ,potest esse immediata ratio producẽdi alterum, sed inter illa de quibus nunc agitur,& quæ concurrunt ad productionẽ creaturæ quæ sunt scientia,voluntas,& potentia, sola potẽtia est illud cuius actus transit in alterum, ergo &c. Minor patet per diffinitionem potentię actiuæ,quã ponit philo. 5.Meta. ꝙ potentia actiua est principium transmutandi alterũ secundum quod alterum,sicut enim hæc diffinitio est propria potentiæ actiuæ creatæ, quæ supponit subiectum quod transmutat,sic ratio potentiæ actiuæ increatę quę nihil supponit est ratio producendi alterum secundũ ꝙ alterum. Hæc autem patent vnica ratione quæ talis est, quẽ ordinem realem habent inter se & respectu actionis scientia,voluntas,& potentia, in illis in quibus differunt realiter,talem ordinem rationis habent inter se, & respectu actionis in deo,in quo solum differunt secundum rationem,sed in nobis in quibus tria prædicta differunt realiter,est talis ordo realis eorum respectu actionis,ꝙ scientia est solum dirigens respectu actionis,voluntas verò inclinat ad agendum. Sed neutrum horũ immediatè elicit actionẽ per quã res producitur, sed hoc tantũ facit potentia motiua & executiua,ergo similis ordo secundum rationem est inter ista tria vt sunt in Deo, scilicet, ꝙ scientia est dirigens,voluntas verò inclinans, & neutrum horum est immediata ratio producendi, sed solum potentia exequens.

9 AD Argumentum dicendum ꝙ eo modo quo aliquid est causa,habet actum quo operatur vel cooperatur ad producendum effectum,scientia autẽ non est causa alicuius immediata,sed remota, & solum per modum dirigentis, & ideo actus eius qui est scire non operatur, nec cooperatur immediatè ad productionem alicuius rei,sed solum mediatè & directiuè, nec tamẽ oportet ꝙ respectu omnium scitorum fit directiuum practicè(hoc est ad operandum) sed eorum solum quæ subsunt voluntari inclinanti & potentię exequẽti. Hæc enim tria concurrunt ad productionem cuiuslibet rei ab agẽte per intellectum,& liberè, essentia autem diuina & illa quæ sunt in ipsa non subsunt potentię diuinę vt sint vel nõ sint,sed solum creaturę,ideo &c.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum Deus sciat enuntiabilia.

Thom.1.q.14.ar.14.

SEcundo quęritur vtrum Deus sciat enuntiabilia. Et videtur quòd nõ, quia intellectus componendo & diuidendo format enuntiationem , sed Deus non intelligit cõponẽdo aut diuidẽdo,ergo nõ intelligit enuntiabilia.

2 Item illa sola cognitio est attribuenda Deo,in qua non est possibilis error,sed circa cognitionem enuntiabilium est possibilis error, non autem circa cognitionẽ simplicem quidditatum (vt patet ex tertio de anima) ergo sola cognitio simplicium quidditatum est Deo attribuenda.

3 IN CONTRARIVM est ꝙ dicitur in psalmo, Deus scit cogitationes hominũ,quoniã vanę,&c. Sed in cogitationibus hominũ continẽtur multę enuntiationes & multi syllogismi,ergo Deus omnia talia nouit.

4 RESPONSIO.Dicenda sunt tria. Primum est, ꝙ Deus habet cognitionem enuntiabilium. Secundum est quòd nõ habet eam componendo & diuidendo sicut nos,& ex hoc tertio ostendetur quòd scientia Dei nõ est discursiua. Primum patet dupliciter. Primo sic,Deus perfectissimè nouit omnes res & omnium rerum habitudines, sed in habitudinibus rerum consistit ratio enuntiabilium,ex hoc enim ꝙ res est eadem rei per se vel per accidens consistit ratio enuntiabilis secundum affirmationem,& ex eo quòd res est diuersa à re, & nullo modo eadem consistit ratio enuntiabilis secundum negationem, ergo Deus nouit omnia enuntiabilia tam affirmatiua, quàm negatiua. Secundo sic,Deus scit quicquid est in potestate intellectus nostri, sed formare enuntiationem de enũtiabilibus est in potestate intellectus nostri,ergo Deus scit vtrunq; (scilicet,enuntiationes & enuntiabilia.)

5 QVANTVM ad secundum considerandum est quid est intelligere componẽdo & diuidendo, & quæ est causa sic intelligendi, intelligere enim componendo & diuidẽdo nõ est solũ intelligere cõpositа,aut diuisa, quia hęc deus intelligit,tamẽ nõ intelligit per cõpositionẽ,aut diuisionẽ, oportet ergo hanc compositionẽ, aut diuisionem accipere ex parte intellectus ex quo nõ accipitur ex parte rei intellectæ: ex parte autem intellectus possumus hãc compositionem dupliciter intelligere, vno modo vt intellectus componens aliqua duo, vt animal cum asino, vel diuidens asinum ab homine vt hoc faciat duabus intellectionibus realiter à se differentibus, quæ per sui aggregationem constituant tertiam, sicut dicitur ꝙ totum scutum habens varios colores in suis partibus simul videtur per vnam speciem aggregatã ex multis , & hunc modum non credo esse verum, quia plures visiones non possunt simul esse in oculo , nec plures intellectiones simul in intellectu nostro naturaliter, & si essent non sufficerẽt ad componendum vel diuidendum inter aliqua, quia vt apparet ex secundo de anima cap. de sensu cõmuni, oportet ꝙ comparatio quorumcunq; secũdum conuenientiã, aut differentiam fiat per indiuisibile animæ,& indiuisibili operatione,& indiuisibili tempore. Alio modo & probabilius potest intelligi cõpositio & diuisio ex parte intellectus , vt non ponamus plures actus simul in intellectu facientes vnum per aggregationem, sed dicemus ꝙ intellectus intelligens,componendo & diuidendo intelligi ea quæ componit aut diuidit vno actu simplici per essentiam, qui tamen virtute continet duos actus præcedentes,quibus seorsum intelligebamus hominem & seorsum animal vel asinum , propter quod talis actus dicitur compositus aut diuisus. Et ponitur simile. nos enim dicimus humidum & siccum esse qualitates simplices , molle autem qualitatem compositam, quæ tamẽ in essentia sua est æquè simplex vt sunt aliæ, sed pro tanto dicitur compositа,quia aliquo modo continet virtualiter humidum & siccum. inquantum enim molle facile cedit, retinet naturam humidi , inquantum autem terminatur termino proprio retinet naturam sicci , & similiter in proposito, quia tertius actus continet virtualiter duos præcedentes, ideo dicitur cõpositus, quãuis sit simplex in essentia sua. Quocunq; autem horum modorũ dicatur intellectus intelligere componendo & diuidendo , constat ꝙ causa sic intelligendi est debilitas & imperfectio virtutis intellectualis,ex qua prouenit ꝙ intellectus non intelligit vno actu, & simul quæcunq; rei cõueniunt aut disconueniũt, sed intelligit diuersa intelligibilia diuersis actibus qui aggregantur ad constitutionem tertij,si ponatur primus modus intelligendi per compositionem & diuisionem, vel ex necessitate supponuntur tertio actui, qui eos virtualiter continet, & nisi illi præcessissent,iste tertius non esset : Ex hoc sic arguitur,intellectus qui vno actu & simul omnia intelligit,impossibile est ꝙ intelligat componendo & diuidendo, sed talis est intellectus diuinus,ergo &c. & sic patet secundum.

6 EX EODEM appparet tertium, scilicet ꝙ Deus non intelligit discurrendo, quia intellectus discurrẽs nõ simul oia intelligit, sed ex noto venit in cognitionẽ ignoti.omnis enim discursus est propter nõ habitũ, sed intellectus diuinus simul omnia intelligit, ergo non discurrit. Item actus intelligẽdi discursiuus supponit actum intelligendi componentem & diuidentem , sicut compositio & diuisio supponunt indiuisibiliũ intelligentiam,cui ergo non conuenit intelligere componendo & diuidendo,ei non conuenit intelligere discurrendo, sed Deo nõ conuenit intelligere componendo & diuidendo,vt probatum est,ergo &c. *Tho. ar.7.*

7 AD PRIMVM argumentum patet solutio, solum enim probatur quòd Deus non intelligit enuntiabilia componẽdo & diuidendo, sicut intellectus noster, quod cõuenit ei propter suam imperfectionẽ quæ à Deo longè relegata est.

8 Ad secundum dicendum ꝙ omnium cognitio tam simplicium, quàm enunciabilium est Deo attribuenda, quum hoc sit perfectionis, sed modi includentes imperfectionem sunt ab eo relegandi, & ille circa enunciabilia est intelligere componendo & diuidendo, ex quo prouenit error, quum hoc sit ex imperfectione virtutis intellectualis, quæ non statim perfectè attingit ad omnia quæ possunt conuenire rei, vel disconuenire, propter quod hic modus Deo non conuenit.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum Deus sciat futura contingentia.

Thom. 1. q. 14. art. 13.

TERTIO quæritur vtrum Deus sciat futura cõtingentia. Et videtur quòd non, quia omne scitum à Deo ex necessitate eueniet, sed nullum futurum contingens de necessitate eueniet, ergo nullum futurum contingens est à deo scitum, minor patet ex propriis rationibus terminorum, probatio maioris, accipiamus aliquid futurum scitum à Deo, puta quòd Sortes curret cras, aut ergo necessario curret, aut possibile erit eum non currere, si necessario curret habetur propositum, si non necessario, sed possibile est eum non currere, ponatur in esse, quia secundum regulam Aristotelis possibili posito in esse, quod sequitur non est impossibile: ponatur ergo in esse, ꝙ Sortes non curret, sed Deus scit quòd curret, ergo scientia dei fallitur, quod est impossibile.

2 Item omnis conditionalis, cuius antecedens est necessarium, & consequentia necessaria, & ipsum consequẽs est necessarium, sed hæc est quædam conditionalis si deus præsciuit A fore A erit, cuius antecedens est necessariũ, tum quia æternum, tum quia præteritum, & consequẽtia necessaria, quia oppositum consequentis non stat cum antecedente, ergo consequens est necessarium, & eodem modo arguam de quolibet futuro contingente.

3 Item ex maiore de necessario, & minore de inesse sequitur conclusio de necessario, vt dicitur primo priorum. Vnde sic, omne scitum à Deo, necessario est verum, sed A fore est scitum à Deo, ergo necessario est verum, ꝙ A erit, & sic idem quod prius. Si dicatur quod hæc est duplex, scitum à Deo necessario est verum, quia potest esse de deo & sic est vera & composita sub hoc sensu scitum à Deo inquantũ scitum necesse est esse verum, vel potest esse de re, & sic est diuisa & falsa sub hoc sensu, id quod est scitum à Deo necesse est esse verum. Sed cõtra hoc arguitur sic, ista distinctio solum habet locum in formis separabilibus, sine quibus potest esse subiectum, non autem in formis inseparabilibus, nullus enim distinguit hanc, cygnum album possibile est esse nigrum, quia albedo non est separabilis à cygno, nisi secundum rationem, vnde quod nõ potest simul esse cum albo nõ potest simul esse cũ cygno, sed esse prescitũ est inseparabiliter conditio se habens ad omne futurum, ergo illa distinctio non habet hic locum.

IN CONTRARIVM est, quia illa quæ fiunt ab agente libero & habente dominiũ sui actus possunt non fieri (hæc enim est natura liberi arbitrij) sed multa fiunt ab agente libero, & habente dominium sui actus (vt merita & demerita nostra) ergo possunt nõ fieri, fiunt ergo cõtingenter, sed taliũ Deus habet cognitionẽ, cum remuneret merita, & puniat demerita, & ab æterno cognoscit ea anteq̃ fiant, alioquin scientię eius aliquid accresceret, ergo Deus cognoscit futura contingentia.

5 RESPONSIO. ad solutionẽ huius quæstionis duo præmittenda sunt. Primũ est, quid vocamus futurũ contingẽs, & quot sunt modi futuri contingẽtis. Secundum est de modo cognoscendi contingens.

6 QVANTVM ad primum sciẽdum ꝙ antequam res sit in actu secundũ esse suę existentię, solum habet esse in causis suis, & dicitur futura. Causarum autẽ inuenitur triplex gradus, quędam enim sunt causę necessariæ in se, & in ordine ad effectum, sicut est motus cœli in comparatione ad eclipses, & ad alios effectus, qui ex motu orbiũ necessario eueniunt, & effectus præexistentes in talibus causis sunt quidem futuri, sed nõ contingentes, imò sunt necessarij. Alię sunt causę quę non sunt necessarię saltem per comparationẽ ad effectus, vt eos necessario producãt, imò possunt non producere, & effectus præexistentes in talibus causis sunt futuri, & contingentes. Et horum est triplex differentia, quia quædam causæ contingentes determinatæ sunt ad producẽdum suos effectus, vt frequenter, nec deficiunt nisi raro (vt quòd homo generetur cum quinq; digitis solum) hoc enim euenit vt in pluribus, raro autem euenit vt generetur cum pluribus, vel paucioribus q̃ quinq;, effectus igitur talium causarum dum præexistunt in eis sunt futuri & contingẽtes, sed quidam eorum sunt contingentes frequẽter, quidam verò raro, aliq; verò sunt causæ quę de se nullam habent determinationem ad hunc effectum producendum vel non producendum, sed indifferenter sese habent ad vtrunq;, sicut est liberum arbitrium, vt sortes possit currere, vel non currere, & effectus præexistentes in talibus causis sunt futuri & contingentes ad vtrumlibet, sunt ergo in vniuerso futura contingentia quædam frequenter, quædam raro, quædam ad vtrumlibet. Patet etiam ꝙ contingens ad vtrumlibet nunquã dicitur per comparationẽ ad causam agentem ex necessitate naturę, illa enim semper est determinata ad vnum, nisi impediatur quod fit vt raro, sed dicitur per comparationem ad causam agẽtem liberè, quę potest agere & nõ agere, quæ vt fit nunq̃ aliquid producit, cum sit æquè indifferens ad oppositа, propter quod qua ratione produceret vnum & alterum. Quãtum ad secundum, scilicet de modo cognoscendi contingens, sciendum est quòd contingens & quælibet res alia potest cognosci dupliciter. Vno modo in causa sua. Alio modo in sua existẽtia. Alio enim modo cognosco de milite, ꝙ debeat pugnare quãdo video eum armari, & alio modo quando video eum actu pugnare.

7 HIS SVPPOSITIS descendendũ est ad quæstionem, circa quã primo inquiretur vtrum de futuris cõtingentibus possit haberi certa cognitio solum ex causis suis. Secundo vtrum Deus habeat cognitionem de futuris contingẽtibus secundum suam actualem & propriam existentiam. & tertio quomodo stat certitudo diuinæ scientię cum contingentia rerum.

8 Quantum ad primum dicunt quidam ꝙ de contingente nõ potest haberi certa cognitio per causam suam, sed solum coniecturalis, quod probant sic, quicunq; cognoscit rem aliquam per talem causam qua posita effectus vel res illa potest poni, vel non poni, non habet de illa re certam cognitionem sed fallibilem & coniecturalem, sed qui cognoscit futurũ contingens solũ per causam suã cognoscit ipsum solum per talem causam qua posita adhuc contingens potest poni vel nõ poni, cum sit impedibilis, ergo &c. Et ideo dicitur quòd si Deus haberet solum cognitionem de futuro contingente per causam suam contingentem & impedibilem, non haberet de eo certam cognitionem.

9 Sed istud non videtur, quia sicut ex causa necessaria sequitur effectus necessarius infallibiliter, sic ex causa impedibili determinata ad vnum si non sit impedita, sequitur effectus contingens infallibiliter, nisi quòd hæc infallibilitas est ex suppositione, prima autem est secũdum se & absolutè, & eodem modo à causa indifferẽte & impedibili si determinetur & non impediatur sequitur suus proprius effectus infallibiliter, igitur sicut in causa necessaria præcognoscitur effectus necessarius certa cognitione, sic cognita causa impedibili, & omnibus quæ eam impedire possunt, & insuper ea quæ eã impediẽt, vel non impediẽt, certitudinaliter potest cognosci quis effectus eueniet vel nõ eueniet & similiter cognita causa indifferẽte & impedibili si cum ea cognoscantur omnia quę eam determinare possunt & determinabunt, & omnia quę eam impedire possunt & quæ impediẽt vel non impediẽt, potest infallibiliter cognosci quis effectus eueniet. Nũc autẽ deus nõ solũ cognoscit causã contingentẽ in se & absolutè, quia sic in ea vel per eã nõ cognosceretur infallibiliter alicui quis effectus nisi tantũ cõiectura probabili (vt bene dicũt alij) sed cognoscit oĩa quæ eã determinare possunt & quę determinabunt, insuper cognoscit oĩa quæ eam impedire possunt & quę impediẽt vel nõ impediẽt, ergo Deus in causa contingẽte sic cognita potest certitudinaliter cognoscere effectum futurum contingentem. Item deus nõ

cog-

cognoscit alia à se nisi per cognitionem suæ essentiæ, futura ergo contingentia si nouit, nouit per notitiam suæ essentię, aut ergo per hoc ꝙ essentia sua est eorũ causa, aut per hoc ꝙ est eorum exemplar, non per hoc ꝙ est eorum exemplar, vt probatum fuit supra dist. 35. ergo per hoc ꝙ est eorum causa, ergo prima imò tota cognitio quam habet Deus de futuris contingẽtibus est per eorum causam, & sic patet primum.

11 Quantum ad secundum, scilicet vtrum Deus cognoscat futura contingentia quantum ad eorum actualẽ existentiã. Sciendum ꝙ potest habere duplicẽ intellectũ, vnum vtrum Deus cognoscat futura contingentia quantum ad suam actualem existentiã, id est, ea actu existere, & sic constat ꝙ non, quia intellectus dicens esse quod nõ est, est falsus, sed futura contingentia nondum sunt actu, alioquin non essent futura sed præsentia, ergo si Deus intelligeret ea actu existere intellectus eius esset falsus, ꝙ est impossibile, Deus ergo non cognoscit futura contingentia quantum ad eorum actualem existentiam sic ꝙ cognoscat ea actu existere. Alius potest esse intellectus, scilicet ꝙ Deus cognoscat futura contingentia quantum ad suam actualem existentiã non ꝙ Deus cognoscat ea iam actu existere, sed quia deus ab æterno nouit illam propriã & distinctam & actualem existentiam quã habebunt processu temporis in seipsis, & hoc modo Deus cognoscit futura contingentia quantum ad eorum actualem existentiam. Cuius ratio est, constat enim ꝙ Deus cognoscit contingens dum est præsens puta sortem currere, alioquin ego cognoscerem illud quod Deus ignoraret, si ergo non cognoscebat hoc prius quando fuit futurum, sequeretur quòd aliquid accreuisset suæ scientiæ quod est impossibile.

12 Quidam tamen dicunt ꝙ quantum ad istam cognitionem requiritur ꝙ res creatę sint præsentes deo quantum ad suas proprias & actuales existentias, quia prima cognitio quæ est per causam, est vel esse potest rei absentis, ista autem secunda cognitio est rei tantum præsentis. Qualiter autẽ futura contingentia possint esse Deo præsentia ab æterno, secundum suas proprias & actuales existentias declarant sic, æternitas est duratio indiuisibilis tota simul existens, & ideo quicquid coexistit æternitati coexistit toti, constat autem ꝙ omnia quæ temporaliter sunt, æternitati coexistunt eo ꝙ ipsa semper existit, propter quod quicquid quandoq; existit coexistit ęternitati, igitur quæcunq; sunt per differentias temporũ toti æternitati coexistunt, sed non coexisterent toti nisi ab ęterno coexisterent ei, ergo quæcunq; sunt secundũ differẽtias tẽporum, ab æterno coexistunt Deo cuius esse & cognitio sunt in æternitate, & hoc est quod consuetum est dici, ꝙ æternitas tota simul existens ambit totum tempus, sic igitur dicunt ꝙ futura contingẽtia sunt ab æterno Deo præsentia secundum actualem suã existentiã, ac per hoc sunt ab eo determinatè cognita, quia vt actu sunt non sunt ad vtrumlibet, sed sunt determinata ad vnum.

13 Sed hic videtur esse duplex defectus. Vnus est de hoc quod dicitur quod futura sunt ab æterno deo præsentia secundum suum esse actuale, quia quod nihil est in se nulli potest realiter & actualiter coexistere. coexistere enim præsupponit existere, sed futura non solũ contingẽtia, sed quæcunq; generãtur, ab æterno nihil fuerunt in se secundum esse actuale, sed solum in potentia dei creantis, ergo nõ potuerunt ab ęterno deo eo existere secundũ præsentialitatem suę actualis existentię.

14 Item quæcunq; coexistunt vni & eidem sic ꝙ nunquam est verũ de vno eorum ꝙ coexistat illi, quin sit verum de altero, illa necessario coexistunt sibi, sed si omnia coexistunt Deo ab æterno nõ est verum dicere, ꝙ dies hodiernus coextiterit vel coexistat Deo, quin illud idem sit verum de die hesterno, ergo dies hodiernus & hesternus simul sibi inuicem coextiterunt & coexistunt, hoc autem est impossibile, ergo & illud ex quo sequitur, scilicet ꝙ omnia ab æterno realiter coexistant Deo. maior patet, quando enim duo coexistunt tertio sic ꝙ vno eorum coexistente, aliud nõ coexistit, tunc non oportet ꝙ illa duo coexistentia sibi inuicẽ, sicut durationi meę coextitit Pascha & Pentecostes, sed coexistente vno aliud nõ coexistebat, & ideo non oportet ꝙ sibi inuicem coexistant, sed si nunq; vnum coexisteret mihi, quin aliud similiter pro tũc mihi coexisteret, necesse esset ꝙ illa sibi inuicem simul coexisterẽt, & hęc fuit maior. minor autem de se manifesta est, si enim semper & ab æterno oĩa coexistunt deo nunq; vnũ coexister, quin aliud coexistat, sequtur ergo cõclusio.

15 Item simultas (cum sit relatio) requirit extrema in actu, si sit actualis simultas, sed creaturę nõ fuerũt ab ęterno in actuali existentia, ergo non fuerunt simul cum eo.

16 Alius defectus est, quia dato ꝙ futura hoc modo essẽt præsentia deo ab æterno, istud tamẽ nihil faceret ad hoc, vt determinatè & certitudinaliter cognoscerẽtur ab ipso, propter quod tamen illud ponitur, quia cognitio rerũ à Deo in nullo dependet ab existentia rerum, vnde dato ꝙ Deus nihil produxisset aut producturus esset, nihilominus deus habuisset ita perfectã & determinatã cognitionem de rebus quantũ ad earũ quidditates, & quantum ad existentiam actualem quã habere posset sicut nũc habet, alioquin futuritio rerũ secundum aliquã differentiam tẽporis esset causa distinctæ cognitiõis in deo, quod est incõueniens, & tamẽ si nihil fuisset aut futurũ esset res non essent deo præsentes ab æterno realiter secundũ aliquod esse actuale, quia nullum habiturę essent in tẽpore, & illa præsentia nõ ponitur nisi quia ęternitas ambit totum tẽpus, propter quod quicquid ponitur esse secundum aliquã differentiã temporis, ponitur semper esse præsens æternitati, cũ igitur idem sit apud cognitionẽ diuinã, posita præsentia rerum, vel nõ posita, frustra ponuntur futura contingentia esse ab æterno Deo præsentia ad hoc vt sint ab eo determinatè cognita.

17 Ad rationem in oppositũ cum dicitur quicquid coexistit ęternitati, coexistit toti, & quicquid coexistit toti, coexistit ab ęterno ei. Dicendũ ꝙ cum æternitas sit duratio nõ habens partẽ & partem intra se, nec habens principium & finẽ quibus claudatur, ideo totalitas æternitatis potest accipi dupliciter. Vno modo excludendo partem. Alio modo excludẽdo principiũ & finẽ. Et secundũ hoc dupliciter dicitur aliquid coexistere toti æternitati. Vno modo, quia non coexistit vni parti tantũ, & sic quicquid coexistit æternitati, coexistit toti. quia nõ coexistit parti tantũ, eo ꝙ æternitas partes nõ habet. Alio modo dicitur aliquid coexistere toti æternitati, quia coexistit ei, vt nõ habet principiũ nec finẽ, & sic quicquid coexistit toti ęternitati, coexistit ei ab æterno sine principio, & coexistet in æternũ sine fine, sed hoc modo non quicquid coexistit æternitati, coexistit toti, quia temporalia quæ quandoq; sunt, & pro tunc coexistunt æternitati, quia sunt dum æternitas est, licet coexistant toti æternitati prout coexistunt ei non secundum partem, cum non coexistunt ei toti, vt non est habens principium nec finem, & ideo non coexistunt ei ab æterno.

18 Sic igitur patet qualiter Deus cognoscit futura cõtingentia, quia cognoscit ea determinatè quantũ ad suas proprias & determinatas actualitates quas habebũt, nec cognoscit eã per hoc ꝙ sint ei ab æterno præsentia realiter, sed per hoc ꝙ essentia diuina, vt causa est sufficiens ratio repræsentãdi intellectui diuino determinatè singula modo quo dictũ fuit prius. De cæteris singularibus licet etiã essentia diuina sit prima et sufficiens ratio intelligendi ea, tamen nihil prohibet, ꝙ Deus ea cognoscat in causis creatis contingentibus, cognitio tamen vtrorumq; dependet à cognitione diuinæ essentię. *Su. d. 35. q. 2. & 3.*

19 QVANTVM ad tertium, scilicet an scientia deĩ imponat necessitatem rebus scitis. Notãdum quòd scientia Dei comparatur ad res dupliciter. Vno modo, vt causa. Alio modo, vt cognitio infallibilis & certa, & neutro eorum modorum imponit necessitatem rebus. Quod nõ vt causa patet primo sic, aliqua futura dependent à solo Deo sicut à causa, alia verò dependent ab ipso mediantibus causis secundis, sed scientia diuina neutris imponit necessitatẽ, ergo &c. Minor probatur quantũ ad vtranq; partem. quòd enim scientia dei vt causa non imponat necessitatem futuris quæ dependent à solo Deo, probatur sic, scientia dei non est causa eorum quæ fiunt à Deo, nisi mediante voluntate, vt patet ex supradictis, sed voluntas dei nõ necessario vult quicquid Deus scit, sed liberè vult & potest non velle omne aliud ab ipso, ergo scientia dei, vt cau

vt causa non imponit necessitatem rebus futuris, vnde cę lum & angeli qui inter omnes res creatas videntur esse effectus necessarii non sunt necessario producti, sed libere, nisi fortè necessitate suppositionis, suppositio enim quòd Deus voluerit ea producere, necessarium est quòd producantur non necessitate absoluta, sed necessitate prædictæ suppositionis.

20 Item patet de his quæ producuntur à Deo mediantibus causis secundis sic, omnis effectus futurus cōtingens & cōtingenter eueniens, cuius aliqua causa per se est impedibilis potest impediri, sed eorum quæ fiunt à Deo mediantibus causis secundis multa sunt quæ præter scientiā diuinā habent causas impedibiles, vel per actionem contrarii, vel per dispositionē materię, ergo talia nō obstante causalitate diuinæ scientiæ cōtingenter eueniunt. Minor de se patet, sed maior probatur, quia euenire cōtingenter est euenire cum possibilitate deficiendi, sed effectus qui depender ex pluribus causis quacunque earum existente impedibili, & ita ponente deficere potest non euenire, & ita cum euenit, euenit cum possibilitate deficiendi, quare &c. Scientia igitur Dei, vt causa non imponit rebus aliquam necessitatem.

21 Itē nec prout est cognitio, infallibilis & certa quod est difficilius, non enim videntur posse stare simul, ꝙ res possit aliter euenire, quàm præscita scit, & ꝙ præscientia nō possit falli, propter quod est intelligendum ꝙ in Deo ponimus duplicē cognitionē. Vnam qua apprehendit absolutè rerum quidditates & essentias quę potest vocari indiuisibilium intelligentia. Aliam qua apprehendit habitudines rerum, secundum quas possunt adinuicem cōponi vel diuidi, & componuntur vel diuiduntur pro aliquo tempore, & hæ duę cognitiones licet nō differant ex parte Dei, qui omnia vno simplici intuitu cognoscit, tamen differunt ex parte cognitorum. Prima autem harum cognitionum nulli rei necessitatē imponit, & tamen non potest falli, quia sub prima cognitione non cadit rem euenire vel non euenire, sed solum natura rei quantum ad suum quod quid est, & ideo siue res eueniat, siue non, talis cognitio non fallitur.

22 Itē nec secunda cognitione imponit necessitatem, nec fallitur. Cuius ratio est, quia circa eandem rem stant simul necessitas suppositionis, & contingentia simpliciter sed de eo quod est necessarium ex suppositione, potest haberi certa & infallibilis cognitio, ergo infallibilis & certa cognitio de aliqua re potest stare cum contingētia, cuius simpliciter. maior patet, quia fortem currere dum currit necessarium est ex suppositione, et vniuersaliter omne quod est quando est, necessario est nō simpliciter, sed ex suppositione, fortem tamen currere est simpliciter contingens, liberè enim currit, ergo circa eandē rem stant simul necessitas suppositionis & contingētia simpliciter, & hęc fuit maior. minor similiter patet, quia de cursu fortis dū est, potest haberi & determinata & infallibilis cognitio, quia necessariū est fortem currere suppositò quòd currat, ita ꝙ pro illo tempore non potest non currere, & sicut est de præsenti cursu fortis, quòd potest infallibiliter cognosci propter suam determinationem & necesitatem suppositionis, sic est de omni futuro quantumcunq; simpliciter contingente, si respectu eius posit inueniri aliqua necessitas suppositionis, inuenitur autem respectu cognitionis diuinę, quia vt prius dictum fuit à causa impedibili, & simpliciter quoad hoc contingēte suppositò, ꝙ non fit impedita, sequitur effectus infallibiliter & necessario necessitate prædictę suppositionis, & similiter à causa indifferente & ad vtrumlibet (suppositò quòd determinetur, & non impediatur) sequitur infallibiliter determinatus effectus, intellectus ergo cui notę sunt prædictæ suppositiones potest infallibiliter quodcunq; futurum cognoscere, sicut visus meus, qui videt fortem currere infallibiliter nouit cursum fortis, talis autem est intellectus diuinus, qui non solum nouit causam futuri contingentis secundum se, sed nouit perfectè omnem cursum omnium causarum quæ possunt impedire vel non, & quæ impedient vel non impediēt, etiam quæ determinabunt liberum arbitrium nostrum vt angeli, & quæ non, propter quod infallibiliter cognoscit omne futurum.

23 Causa autem horum est vniuersalitas diuinæ cognitionis, quā nihil subterfugit, sicut enim est de causa vt deficiat in causando, sic est de cognitione vt fallatur in iudicando de productione effectus per causam suā. Causa autem cuius ordinem nihil subterfugit, non potest deficere vel impediri in causando, quia ois causa quæ impeditur, impeditur per aliquid quod subterfugit ordinē suę causalitatis. Et ideo vna causa particularis impedit aliā, sed nulla impedit causā vniuersalē, sub cuius ordine vtra que cōtinetur. Verbi gratiā, ponamus ꝙ sit aliqua cōstellatio quę facit istam herbam florere propter suam caliditatem, ex motu autē corporis cœlestis superuenit alia cōstellatio quę sua frigiditate impedit herbam ne vltra floreat, sed potius vt flos decidat, hic vna causa particularis impedit aliam, quia vna nō continetur sub alia. Sed num quid propter hoc impeditur effectus corporis cœlestis, quod continet vtranq; constellationem? non, sed impletur, quia effectus eius fuit, vt vsq; ad hoc floreret, & postea decideret; & ideo adhibuit contrarias causas particulares, quarū vna aliam impediret, vtraq; tamen subseruiret causæ vniuersali. Et est simile in agente à proposito. volo comburere medietatem alicuius ligni, & ideo adhibeo ignem, quātum est de se combureret totum lignum, nisi impediretur, sed cum iam combusit medietatem, appono aquam extinguentem ipsum, impeditur ergo effectus ignis, sed nō meus, imò completur omnino. sic est de qualibet causa, quòd nunquā potest impediri, nisi per illud quod subterfugit ordinē suæ causalitatis, & sicut est de causalitate in producēdo effectum, sic est de cognitione in iudicādo de productione effectus, quia si aliquis cōgnoscat particulariter & solum causam effectus futuri cōtingentis, potest decipi in iudicando de productione effectus, sicut causa impediri in producendo, & sic nos decipimur, sed intelligens qui nouit hanc & alias quæ impedire possunt, & vniuersaliter totum cōcursum causarum prouenientem ex ordine superioris causæ quæcunq; sit illa, talis intellectus non potest decipi, sicut nec ordo ille impediri, & talis est intellectus diuinus respectu omniū generaliter, & fortè intellectus angelicus respectu omnium purè naturalium.

24 AD PRIMVM argumentum cum dicitur omne scitum à Deo de necessitate eueniet. Dicendum ꝙ falsum est, loquendo de necessitate absoluta & simpliciter, imò sicut scitū est euenire, sic eueniet, et ideo quod scitum est euenire necessario, necessario eueniet, & quod scitum est euenire contingenter, eueniet contingenter, alioquin scientia dei falleretur, quę nō solum est de euentu rerum, sed etiā de modo euentus. Et quod dicitur vlterius, si nō necessario euenit, potest nō euenire, ponatur ergo in esse. Dicendū ꝙ si ponatur in esse illo modo qui est possibile, nō sequitur aliquod impossibile. est autem possibile, non euenire loquēdo simpliciter & absolutè, sed stante suppositione nō est possibile, & ideo sic nō est ponendū. si enim præscitum est euenire, præuisus est ordo causarum talis, quo posito & stante nō potest illud nō euenire, sed necessario eueniet necessitate suppositionis prædictæ, quę stat cū contingentia simpliciter, & est simile de contingente præsente, sortes enim dū currit, nō necessario currit simpliciter & absolutè, imò liberè currit potēs nō currere, & tamē non potest poni in esse, ꝙ non currat stante suppositione ꝙ currat, alioquin cōtradictoria simul verificarentur de eodem, quod est impossibile. *Inf. in. 2. d. 3. q. 7.*

25 Ad secundum, cum dicitur ꝙ omnis conditionalis cuius accedens est necessariū, & consequentia est necessaria, & consequens est necessariū, concedatur, si tamē antecedens sit necessariū simpliciter, & vt ex ipso infertur consequens, & cū dicitur ꝙ hæc est necessaria Deus præsciuit A fore. Dicēdum est ꝙ est vt sic, & est vt nō, si enim est necessaria adiuncto modo necessitatis erit vera. dicēdo sic, Deus præsciuit necessario A fore. Hæc autem est duplex, quia si modus necessitatis determinaret cōpositionē verbi ad subiectū, vera est & cōposita sub hoc sensu, necessariū est deū præscire A fore, & adhuc hęc necessitas non est nisi ex suppositiōe, & nō simpliciter, quia, vt infra videbitur, deus potest nescire ꝙ scit, & scire ꝙ nescit, & ideo nō necessario scit talia, sed liberè, sicut liberè vult ea fore vel non fore, si autē determinet materiam verbi. s. A fore, sic *d. 39. q. 2.*

eſt falſa & diuiſa,ſub hoc ſenſu deus præuidit A fore neceſſario,quod non eſt verum, imò præuidit A fore contingenter,modo ſic eſt ꝙ conſequens non infertur ex antecedente ratione compoſitionis verbi ad ſubiectum,quę eſt neceſſaria,ſed ſolum ratione materiæ verbi,quę eſt cõtingens. Quod patet,quia ſi ſepararetur materia verbi à cõpoſitione inferret conſequens,ad A enim fore ſequitur ꝙ A erit, ſed cõpoſitio principalis ſiue materia verbi non inferret conſequens,nõ enim ſequitur Deus ſcit A, ergo erit, ſcit enim nõ ſolum quæ erunt,ſed & multa quę non erunt.Quum ergo conſequẽs nõ inferatur ex antecedente vt eſt neceſſarium,ſed potius vt eſt contingẽs,nõ oportet conſequens eſſe neceſſarium,ſed cõtingens. Vel dicendum ſecundum præcepta ꝙ hoc accedens Deus præſciuit A fore non eſt neceſſarium ſimpliciter,ſed contingens eo modo quo liberum arbitrium dicimus eſſe contingens. Quod patet,quia impoſsibile eſt illud eſſe ſimpliciter neceſſarium quod coexigit contingens, ſed deum præſcire A fore coexigit Deum velle A fore, quod eſt contingens (id eſt liberum)ergo illud antecedens non eſt ſimpliciter neceſſarium,quare nec conſequens.

26 Ad tertium poteſt responderi ſicut in argumentando responsum eſt. Et quod obiicitur ꝙ illa diſtinctio nõ habet locum niſi in formis ſeparabilibus. Dicendum ꝙ eſſe ſcitum non comparatur ad rem ſcitam, ſicut forma ad ſubiectum,ſed ſolum ſicut actus ad obiectum.quia tamen omne quod denominat aliud quandoque vocatur forma,ideo loquamur de ſcientia dei,tanquam de forma denominante rem ſcitam, & tunc poſſumus dicere quòd aliqua forma vel actus poteſt dici inſeparabilis dupliciter. Vno modo ex naturali & per ſe habitudine formæ vel actus ad rem,& econuerſo, & ſic anima eſt forma inſeparabilis ab homine exiſtente. Alio modo ex ſuppoſitione,ſicut ſi poneremus ꝙ Sortes quandiu viueret eſſet infirmus, infirmitas eſſet ab eo inſeparabilis. Inſeparabilitas ergo prima tollit prædictam diſtinctionem,ſed ſecunda inſeparabilitas, vel potius inſeparatio quæ eſt ex ſuppoſitione non tollit quin abſolutè oppoſitum potuerit ineſſe, vnde dato ꝙ Sortes ſemper eſſet infirmus, adhuc iſta eſſet diſtinguenda,Sortem infirmum impoſsibile eſt eſſe ſanum ſecundum ſenſum compoſitum & diuiſum, & in ſenſu compoſito eſſet vera,ſed in ſenſu diuiſo eſſet falſa, quia ſignificaret impoſsibilitatẽ ſanitatis ineſſe Sorti ex natura ſua,quod nõ eſt verum, ſed ex ſuppoſitiõe quaponitur ſemper infirmus. Similiter in propoſito: quia A fore & eſſe ſcitum non ſunt inſeparabilia niſi ex ſuppoſitione(abſolutè enim A potuit non fore & nõ eſſe ſcitum fore) ſed ſuppoſito ꝙ ſit ſcitũ, impoſsibile eſt non eſſe ſcitum,& inſeparabile eſt ab eo eſſe ſcitum ex ſuppoſitione iam dicta,& ideo adhuc in tali actu poteſt locum habere ſupradicta diſtinctio, ſicut & in formis inſeparabilibus ex ſuppoſitione.

27 Vel dicẽdum ad principalem rationem ꝙ ſi maior eſt de neceſſario ſimpliciter & abſolutè, & minor de ineſſe,concluſio erit de neceſſario ſimpliciter & abſolutè: ſi autem maior ſit de neceſſario non abſolutè,ſed ex ſuppoſitione,concluſio erit de neceſſario non ſimpliciter & abſolutè,ſed ex ſuppoſitione.Modo cùm dicitur omne ſcitum à Deo neceſſario eſt verum,ſi intelligatur de neceſſario ſimpliciter & abſolutè nõ eſt verũ. Neceſſarium enim ex ſuppoſitione quę ſtat cum contingentia ſimpliciter poteſt eſſe ſcitum infallibiliter, nõ ſolum à Deo,ſed etiam à nobis,vt cũ ſcio Sortem actu currere,vt prius ſatis deductum fuit, propter quod ſequitur ꝙ concluſio ex maiore ſit neceſſaria neceſsitate ſuppoſitionis ſolum, & non ſimpliciter,qnod conceſſum eſt.

Sententia huius diſtinctionis. XXXIX.

in generali & ſpeciali.

PRæterea quæri ſolet. Superius determinauit Magiſter de cauſalitate diuinæ ſcientiæ. Hic intendit aliqua inquirere circa modum cauſalitatis. Et diuiditur in duas. Primo enim determinat de ipſius ſcientiæ inuariabilitate. Secundo de eius vniuerſalitate. Secunda ibi, Si verò quod prædictum eſt. Prima diuiditur in tres. Primo mouet quæſtionẽ & ſoluit. Secundo obiicit in contrariũ & ſoluit. Tertio ponit quorundam opinionem circa varietatẽ diuinæ ſcientię. Secunda ibi,Hic opponitur à quibuſdam. Tertia ibi,Item à quibuſdam. Secũda verò pars principalis,in qua inquiritde diuinę ſcientię vniuerſalitate,diuiditur in tres partes. Primo obiicit contra intentũ. Secundo ſoluit. Tertio recapitulat determinata. Secunda ibi,Ex tali nanq;. Tertia ibi, Simul itaq;. Et hæc eſt diuiſio literæ & ſententia in generali.

2 IN SPECIALI verò ſic procedit Magiſter. Et quęrit primo vtrum ſcientia Dei poſsit augeri vel minui, vel mutari, & probat ꝙ ſic,quia poterit Deus facere multa quę non faciet, & multa futura poſſunt non fieri quę Deus faciet,ſed ſicut poſſunt res nõ fieri vel fieri,ita deus poteſt ſcire vel non ſcire,ergo ſcientia dei poteſt variari, & ſic augeri vel minui. Poſtea reſpondet dicens ꝙ ſcientia Dei idem eſt quod ſua eſſentia quę variari non poteſt: poteſt tamen aliquid variabile eſſe ſubiectũ ſcientię dei ſine aliqua mutatione facta in ſciente: & ſic poteſt deus ſcire quæ nõ ſcit,& neſcire quæ ſcit. Deinde obiicit & dicit ꝙ ſi Deus poteſt aliquid ſcire de nouo, ergo poteſt aliquid ſcire ex tempore. Et reſpondet quod Deus poteſt ſcire quæ neſcit,& velle quæ non vult,non tamen ꝙ aliqua nouitas in eo fiat. Vnde propoſitio dicta poteſt dupliciter exponi vel intelligi. ſ. cõiunctim & diuiſim. nõ enim poteſt eſſe ſimul ꝙ deus aliquid prius neſciat & poſtea ſciat, ſed diuiſim intelligendo, & ſic vera eſt quòd Deus libertatem habet ſicut habuit ab æterno ſciendi vel nõ ſciendi oĩa,loquendo de notitia approbationis. Item res ipſa quantũ eſt de ſe poteſt ſciri vel non ſciri. Poſtea ſubiungit quòd ſecundũ quoſdã Deus poteſt plura ſcire q̃ ſciat, non tamẽ aliqua mutatio fit in eius ſcientia, ſed ſolũ in rebus ſuis. Poſtea probat per autoritatẽ Hiero. quod deus non ſciat omnia, & ꝙ ſua prouidentia non ſit omnium. reſpondet quòd imò,non enim vult dicere Hieronymus ꝙ deus aliquid neſciat, ſed quòd nõ ſciat particulatim & per interualla temporũ,ſicut res per interualla tẽporũ oriuntur & deſinunt,nec æqualiter prouidet rationabilibus & irrationabilibus. Vltimo concludit quòd ſcientia Dei extenditur ad plura. Et in hoc terminatur ſententia in ſpeciali.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum Deus poſsit neſcire quod ſcit, vel ſcire quod neſcit.

Thom.1.q.14.ar.15.

CIrca diſtinctionem iſtam primo quæritur,vtrum Deus poſsit neſcire quod ſcit, vel ſcire quod neſcit. Et videtur quòd nõ, quia quicunq; poteſt ſcire quod neſcit, vel neſcire quod ſcit ſcientia eius eſt augmentabilis & diminuibilis, ſed ſcientia Dei non poteſt augmentari vel minui, ergo non poteſt ſcire quod neſcit, & neſcire quod ſcit.

2 Secũdo,deus ſcit ab ęterno oĩa etiã poſsibilia,ſed præter hæc oĩa nihil poteſt ſcire pręter illud quod ſcit, & illa non poteſt obliuiſci.ergo non poteſt neſcire quod ſcit.

3 IN CONTRARIVM eſt quia Deus neſcit an tichriſtum natum,ſed quandoq; ſciet ipſum natum,ergo quandoq; ſciet quod modo neſcit. Similiter Deus ſcit an tichriſtum naſciturũ,ſed quandoq; neſciet ipſum naſcitu rum (ſcilicet quando erit natus) ergo deus quandoq; neſciet quod ſcit.

4 Item ſcit ſe operaturũ quicquid operabitur,& neſcit ſe operaturũ quod nõ operabitur,ſed deus poſſet operari quod non operabitur,& nõ operari quod operabitur,ergo poſſet ſcire quod neſcit & neſcire quod ſcit.

5 RESPONSIO. Primo ponetur quędã diſtinctio actuum diuinorũ,& deinde declarabitur propoſitum.

6 QVANTVM ad primum ſciendum eſt quòd actus diuini inueniuntur in triplici differentia. Quidam enim ſunt qui non tranſeunt in materiam exteriorẽ,nec dicunt aliquem reſpectum ad extra, vt ſunt actus notionales, puta gignere & ſpirare, & quo ad hos actus non eſt in Deo libertas vel potentia ad oppoſita,quia cum iſti actus ſint in diuinis ſecundum ſe ſunt ibi ex ſumma neceſsitate immutabilitatis,ita ꝙ nõ eſt potẽtia ad oppoſita aliquo modo,alioquin poneret mutabilitas in Deo. Alĳ ſunt actus diuini,qa ſunt à deo effectiuè,ſed ſunt in creatura

tura subiectiuè (sicut creare) tales actus sunt temporales, & conueniunt Deo ex tempore, & sequuntur leges temporis, nam primò sunt futuri postea prę sentes, deinde prę teriti, & respectu talium, est in Deo libertas & potestas ad oppositа, & non solum potentia ad oppositos actus, sed actus positi vicissim deo attribuuntur, quandoque enim Deus actu creat & quandoq; non creat, nec mutatio taliũ actuum ponit mutationem in deo, cũ non sint in ipso subiectiuè vel intrinsecè, sed solum sunt ab ipso effectiuè.

7 Alii sunt actus modo intrinseco se habẽtes, quia sunt in deo intrinsecè, tamen connotant respectum vel habitudinem ad res extra obiectiuè, vt scire & velle, scit enim Deus & vult non solum se, sed etiam alia à se.

8 Hi ergo possunt considerari secundum id quod sunt vel secundum respectum quem habent ad obiectum. Primo modo non est in deo libertas vel potentia ad oppositа respectu talium actuum, nullum enim intelligere aut velle est in deo quod possit vel potuerit nõ esse in eo etiã de potentia absoluta, nec aliquid ei deest quod possit vel potuerit ei inesse propter eandem rationem, propter quã non est libertas vel potentia ad oppositа respectu actuum notionalium. Si verò cõsiderentur secundum respectum ab obiectum sic est distinguendum. Est enim duplex obiectum scientiæ & voluntatis diuinæ vnum primũ & principale, quod est essentia diuina & bonitas diuina, & respectu huius obiecti non est in deo libertas vel potentia ad oppositа, sed necessario scit essentiam & diligit bonitatem suam. Cuius ratio est primò de scientia, quia præsente intelligibili ipsi intellectui perfecto sub illa dispositione, qua hoc natum est intelligi & illud natum intelligere, impossibile est q̃ hoc non intelligat & illud non intelligatur, sed essentia diuina præsens est necessario & semper intellectui diuino sub illa dispositione sub qua nata est intelligi & intellectus intelligere, quia secundũ id quod est per se intellectualis & intelligibilis, ergo &c.

9 De voluntate autem respectu bonitatis diuinæ, pãtet idem sic, vbi infallibiliter repræsentatur voluntati ratio perfecti boni & sibi necessarii absque admixtione cuiuscunque mali, ibi necesitatur voluntas necesitate immutabilitatis, sed per intellectum diuinum repræsentatur voluntati diuinæ essentia diuina habens perfectam rationem boni, & boni necessarii quum ipsa sit entitas & bonitas appetentis, & nõ habens aliquam admixtionem mali, ergo &c.

10 Aliud est obiectum secũdarium scientię & voluntatis diuinę (scilicet res creatæ) & respectu taliũ est duplex cognitio in deo, vt dictũ fuit supra, vna qua apprehendit quidditates rerum existentiũ vel possibilium, & alia qua apprehendit habitudines rerũ secundum cõpositionẽ & diuisionem quæ est scientia enuntiabiliũ. Et hæc est duplex. Vna qua res apprehenduntur secũdum compositionem & diuisionẽ solũ possibilem, alia qua apprehenduntur secundum compositionẽ & diuisionẽ non solum possibilem sed vt deductã vel deducendã ad actũ pro aliquo tempore, & hæc est per quã cognoscitur res esse vel fore, & pertinet ad scientiam visionis, de qua postea dicetur. Quantũ ergo ad primã & secũdam cognitionẽ dicẽdum q̃ deus non potest nescire quod scit, vel scire quod nescit, sed quantũ ad tertiam potest. Cuius ratio est, quia Deus necessario scit non solum essentiam suam, sed omnia quę necessario repræsentantur per ipsam, sed omnes res quantum ad suas quidditates & cõpositiones & diuisiones eis possibiles necessario repræsentãtur per essentiã diuinam, non autem quãtum ad actualem compositionem & diuisionem, quare &c. Maior de se est euidens, sed probatio minoris, quia vt patuit supra, dist. 35. Essentia diuina est repręsentatiua rerum, quatenus cõtinet virtualiter & causaliter oẽs res, nũc est ita q̃ ipsa est necessario causa secundũ potẽtiã, ita q̃ nõ est in potestate eius q̃ habeat vel nõ habeat potentiã causandi, sed nõ est necessario causans se cũdum actum, imò potest causare vel nõ causare, ergo ipsa necessario continet res virtualiter, & repræsentat eas vt causabiles, licet non vt causatas vel causandas, & quia omnis quidditas cuiuscunq; rei existentis vel possibilis secundum se & secundum ea quæ sibi possunt inesse habet rationem causabilis, prout autem includit esse vel fore habet rationẽ causati vel causandi, ideo omnis quiddi tas cuiuscunq; rei secundũ se & secundum ea quæ possunt sibi cõuenire necessario repręsentatur ab essentia diuina, vt autem includit esse vel fore nõ necessario repræsentatur, sed liberè, & quantum est de natura repræsentantis potest repræsentare vel nõ repræsentare. Repræsentatur enim res fore vel nõ fore per essentiam diuinam, non vt est solum essentia virtualiter omnem rem continens, sed vt est volens rem possibilem fore, & quia liberè vult rem fore, & quãtum est de natura voluntatis potest velle rem fore vel non fore, ideo eam fore vel non fore non necessario repręsentatur per essentiam diuinã, propter quod nec necessario scitur à deo, sed potest scire quod nescit, vel nescire quod scit.

11 Est tamen hic aduertendum q̃ quando dicimus Deum liberè, & nõ necessario velle rem fore vel non fore, & per consequens non necessario scire rem fore vel non fore, intelligendum est hoc de necesitate absoluta, quia ex suppositione q̃ Deus sciat aliquid fore, impossibile est q̃ nesciat ipsum fore, quia si esset possibile, aut hoc esset simul, aut successiuè, non simul, quia includit contradictionem, scilicet q̃ simul sciat & nesciat, nec successiuè: quia importat mutationẽ, & ideo cõsueuit dici & bene, quòd prædictę propositiones sunt veræ in sensu diuiso, qui accipitur ex natura potentiæ absolutæ, & ex natura obiecti, sed in sensu composito sunt falsę, qui sensus accipitur ex suppositione q̃ potentia lata fuerit in tale obiectum per aliquem actum.

12 AD RATIONES vtriusq; partis respondendum est. Ad primam cum dicitur quòd quicunq; potest scire quod nescit vel nescire quod scit, sciẽtia eius est augmentabilis & diminuibilis. Dicẽdum q̃ augmentum & diminutio scientiæ possunt accipi dupliciter. Vno modo in natura scientię, & sic non augmentatur nec minuitur, nisi secundum modũ aliarum qualitatum, scilicet per intentionẽ aut remissionẽ, etiam dato quòd esset quandoq; paucorũ & quandoq; pluriũ, quia in essentia cuiuscunq; formæ non extensibilis nõ est possibile inuenire alio modo augmentũ vel diminutionem, & ideo dato q̃ deus prius quædam nesciret quæ postea sciret, non propter hoc scientia eius augmẽtaretur aut diminueretur hoc modo, nisi probaretur q̃ sciẽdo quod prius nesciuit sciẽtia eius intenderetur, & nesciendo quod sciuit scientia eius remitteretur. Alio modo potest accipi augmentum & diminutio scientiæ extrinsecè (scilicet q̃ est pluriũ) & sic dicitur sciẽtia augeri extensiuè, & hoc modo augetur scientia illius qui primo nescit aliquid, & postea scit illud, & minuitur ecõuerso, cũ primo scit, & postea nescit, sed hoc nos nõ ponimus in deo, imò nec potentiam ad hoc, quia iste est sensus compositus, in quo oẽs prædictę propositiones sunt falsæ, sed solum dicimus q̃ Deus potest scire aliquid fore vel nescire considerando solam habitudinem potentię ad tale obiectum, quæ non est necessaria, sed libera, iuxta quã ponimus sensum diuisum, & ita nõ oportet scientiam diuinã esse aliquo modo augmentabilem vel diminuibilem.

13 Ad secundũ dicendum q̃ Deus scit omnia ab æterno quãtum ad quidditates, & cõpositiones, & diuisiones rerum possibiles, & hoc scit necessario, vt supra probatũ est. Scit etiã ab ęterno oẽs res quę futurę sunt in tempore, sed istas nescit necessario, imò absolutè loquendo potuit ab ęterno nescire, suppositо tamen q̃ sciuerit impossibile est eum talia nescire: & sic procedit argumẽtum in sensu composito, non autem in diuiso.

14 AD PRIMVM argumentum alterius partis quod videtur probare quòd etiam secundum sensum cõpositũ Deus potest scire quod nescit, quia nescit antichristum natum, postea tamen hoc sciet. Dicendum q̃ Deus ab æterno scit antichristum nasciturũ pro tali tempore, & nasci pro tali, & natum pro alio. Quod autẽ hæc propositio Deus scit antichristum natum nõ verificetur nũc, sed potius sua contradictoria, scilicet Deus nescit antichristum natum, nõ est propter principalem compositionem verbi cum subiecto, sed propter tẽpus connotatũ in materia verbi, hoc enim quod est natũ, includit tempus prętęritũ circa natiuitatem antichristi, quę inclusio est falsa pro nunc, quia nunc nõ est prętęrita, & ideo hæc Deus scit antichristum natum, dicitur esse falsa, non quia Deus

nescit natiuitatem Antichristi præteritam pro tempore, pro quo erit præterita, sed quia implicatur falsè nunc esse præteritam, & ideo nihil sciet Deus postea quod modo nesciat, nec econuerso, licet propositiones de scientia dei quædam verificentur modo & quædam postea, non propter variationem scientiæ dei, sed propter variam implicationem temporum circa materiam verbi.

15 Ad aliud patet solutio. Minor enim est vera loquendo de potentia absoluta secundum quã accipitur sensus diuisus, in quo prædictæ propositiones conceduntur, sed non est vera suppositа maiore, scilicet quòd Deus sciat se aliquid operaturum: hac enim suppositione stante Deus non potest non operari quod operaturus est, nec scire se operaturum quod nescit se operaturum: & sic accipitur sensus compositus.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum Deus cognoscat infinita.

Tho.1.q.14.art.12.

SECVNDO quæritur vtrum Deus cognoscat infinita. Et videtur quòd non, quia sicut scientia nostra mensuratur à rebus, ita scientia dei est mensura rerum, sed contra rationẽ infiniti est esse mensuratum, ergo contra rationem infiniti est esse scitum à deo.

2 Item quicquid scitur scientia comprehenditur, vt dicitur.12.de ciuit.dei, sed infinitum non potest comprehendi, quia eius semper est aliquid extra, vt dicitur.3.phy sicorum, quare &c.

3 SED CONTRA. Plus se extendit diuina scientia quàm potentia (scit enim mala quæ tamen non potest) sed potentia dei se extendit ad infinita, ergo fortiori ratione scientia.

4 RESPONSIO. Circa quæstionem istam duo sunt facienda per ordinem. Quia primò distinguetur de infinito. Secundò soluetur quæstio ponendo duas opiniones & eliciendo probabiliorem.

5 Quantum ad primum sciẽdum est quòd infinitum dicitur per priuationem finis. Finis autem dicitur duplici ter. Vno modo dicitur finis vltimum secundum quantitatem intra quod est tota rei quantitas & extra nihil. Alio modo dicitur finis generaliusillud, scilicet quod includit totam rei essentiam, ita ꝙ nihil eius est extra: & sic diffinitio dicitur terminus seu finis à Philosopho secundo Met. & secũdum hoc infinitum dicitur dupliciter secundum substantiã & secundum quantitatem. De primo infinito soluta est quæstio supra, dist.35.q.1. vbi ostensum est ꝙ Deus perfectè & comprehẽsiuè cognoscit essentiam suã quæ est infinita: & ideo de hoc nihil plus ad præsens. Infinitum autẽ secundum quantitatẽ est duplex, videlicet secundum magnitudinem & secũdum multiudinẽ, sicut est duplex quantitas continua & discreta. Et vtrunq; horum potest sumi, vel secundum actum simpliciter, vel secundum actum permixtũ potẽtię: ad hos autem modos reduntur oẽs modi infiniti propriè accepti. Infinitũ autẽ diuisione vel appositione, prout de ipsis loquitur Philo.3. Physi. reducitur ad infinitum secundum multitudinem, nam continuum quod diuiditur in infinitũ est quoddã quantum actu finitum, sed pro tãto dicitur infinitum diuisione, quia susceptibile est infinitarũ diuisionũ secundũ numerũ vel multitudinẽ, secundum quod continet infinitas partes numero vel multitudine: partes dico nõ eiusdẽ quantitatis, sed eiusdẽ proportionis similiter & continuũ cui tales partes apponuntur finitũ est secũdum magnitudinẽ, nec per talem appositionem exceditur quælibet determinata magnitudo, vt ostenditur.3.Phy. sed ex hoc solo dicitur infinitũ, quia ei apponũtur infinitę partes secũdũ multitudinẽ. Infinitũ autẽ in tẽpore & in motu reduntur ad infinitũ secundũ magnitudinẽ inquantũ tẽpus & motus accedũt ad rationẽ quãtitatis cõtinuè nõ permanentis, sed successiuè, licet propriè loquẽdo nõ sint quãtitates, cũ nõ sint secundũ se naturę absolutę, sed potius modi rerũ. de hoc tamẽ nihil ad præsens. Cum ergo oẽs modi infiniti reducãtur ad infinitum secũdum multitudinẽ, vel secundum magnitudinẽ, sufficit in his deducere quæstionem: & sic patet primum.

6 Quantum ad secundum sciendum est ꝙ non est intentio quæstionis quærere, vtrum Deus cognoscat infinitum modo quo cognoscũtur negationes, & nõ entia vel figmenta, vt chimera, sed vtrum intelligatur positiuè sub aliqua ratione entis de quo modo dicit Auic. ꝙ qui nõ intelligit ens nihil intelligit, & sic non cognoscitur nisi quod habet vel habere potest naturã entis. Sic ergo accipiendo quæstionẽ aut quæritur de infinito secundũ magnitudinẽ, aut de infinito secundũ multitudinẽ, si dè infinito secundũ magnitudinẽ, sic adhuc distinguendũ est de sciẽtia dei, quia quędã est quæ dicitur sciẽtia visionis, quę est solũ illorũ quę fuerũt, sunt vel erũt & dicitur sciẽtia visionis pro tãto, quia sicut illa quę videtur corporaliter habẽr esse extra videntẽ, sic illa dicũtur pertinere ad sciẽtiã visionis, quæ quandoq; habent esse in actu in natura propria, & non solum in potentia diuina. Alia est scientia quæ dicitur simplicis notitię qua cognoscuntur quidditates rerum & habitudines earum possibiles dato ꝙ nunq; debeant esse. Si loquamur de scientia visionis, sic clarum est ꝙ Deus nõ nouit infinitum secundum magnitudinẽ. quia nunquam fuit, nec est, nec creditur ꝙ futurum sit aliquod vnum quantum infinitum, neq; secundum actum simpliciter in continuis permanentibus, nec secundum actum permixtum potentiæ, vt in successiuis, puta motu & tempore, non enim ponimus ꝙ tempus & motus fuerint ab æterno, aut debeãt durare in infinitum. Si autem loquamur de scientia simplicis notitiæ quæ est omnium possibilium, sic Deus cognoscit infinitum secundum magnitudinem tam in continuis permanentibus q̃ in successiuis, & de successiuis clarum est quoad illos qui ponũt quòd motus potuit esse ab æterno. Constat enim ꝙ non potuit esse nisi infinitus à parte ante: deus autẽ cognoscit actu quicquid est possibile. Si verò motus non potuit esse ab æterno vt aliq; æstimant, poterit tamẽ in æternum esse in postea secundum opinionem omnium: Et de infinito secundum magnitudinem adhuc idem sequitur, vt videtur quibusdam, cuius ratio est, quia Deus cognoscit actu illa quæ sunt in potẽtia, & simul illa quæ sunt successiuè. sed infinitũ secũdum magnitudinẽ est in potẽtia vt sit secundum actum saltem successiuum, ergo Deus cognoscit actu & simul infinitum secundum magnitudinẽ, assumptum probatur, quia constat ꝙ motus & tempus, posset durare in infinitum à parte post in succedendo tempus post tempus & motum post motũ: similiter quocũq; quanto producto & permanente Deus posset illud augmentare, vel saltem maius facere, posset enim maius facere cœlo, quia licet quantitas in qua potest natura sit determinata, tamen potentia diuina potest in maiorem quacunq; data. Et ita patet ꝙ infinitum secundum magnitudinem est in potentia vt sit actu saltem secundum actum successiuum, & hæc fuit minor, sequitur ergo conclusio, scilicet quòd deus intelligit actu & simul infinitũ secundum magnitudinem, quod sic intelligunt qui hoc ponunt. s. ꝙ deus nõ solum cognoscit infinitũ in magnitudine motu & tempore cognoscendo, ꝙ dato quantocunq; finito possibile est dare maius, & sic semper quod est cognoscere infinitum per partes suas inquantũ cognoscitur, ꝙ quacunq; parte data possibile est dare vlteriorẽ. Iuxta illud quod dicitur.3. Phys. ꝙ infinitũ est cuius quantitatẽ accipientibus (quãtum ad partẽ quæ iam exiſtit) semper est aliquid sumere extra, quantum ad partẽ quę restat accipienda: sic enim nõ cognoscitur infinitum nisi valde imperfectè, sed potius est ignotum, vt dicitur.3.Phy. quia quod cognoscitur de ipso vt acceptũ, determinatum est & determinatè cognoscitur, & secundum istud est finitum: quod autẽ cognoscitur vt accipiendũ indeterminatũ est, quia quocũq; dato adhuc possibile est aliud & ideo indeterminatè cognoscitur: quia solũ in generali (.s. ꝙ possibile est plus accipi) sed in speciali ignoratur: & secundũ hoc attẽditur infinitas: & ideo infinitũ secundũ ꝙ infinitũ dicit ignotũ nobis, qui solũ habemus talẽ modũ cognoscendi ipsum. *In.2.d. 1.q.3.*

7 Deus autẽ aliter cognoscit infinitũ secundum istos: cognoscit enim totam possibilem successionem motus & temporis, vt carentem omni termino extra cùm nihil est possibile accipere, sed in ea vel infra eam continetur quicquid est possibile motus aut temporis, & ideo perfectè cognoscit infinitum, secundum quod infinitũ. Quod autem ita sit, patet consideranti virtutem rationis priusfactæ: Deus enim cognoscit simul quæ sunt successiuè, & actu quæ sunt potentia, cognoscit ergo actu & simul totam

tam ſucceſſionem motus & temporis poſſibilem in poſterum, hæc ergo cùm ſit cognita, ſcilicet vt tota, aut caret omni termino, aut habet aliquem terminum, ſi caret omni termino habetur propoſitum, ſi verò habet aliquẽ terminum, finita eſt: omne autẽ finitum in motu vel tempore tranſietur tandem per decurſum motus & temporis, ſi ſemper duraret: ergo illud quod eſſet cognitum à deo de motu aut de tempore quandoque tranſiretur, quod eſt impoſſibile, quia tunc Deus non noſcet totum decurſum motus aut temporis, ſed ſolum partem. aſſumptum eſt autem quòd nouit totam ſucceſſionem, in qua impoſſibile eſt ponere terminum, licet in qualibet parte ſignata ponatur, quare &c.

8 De infinito autẽ ſecundum multitudinem dicunt ꝙ Deus ſic nouit infinita nõ ſolum ſcientia ſimplicis notitię ſecundum quam nouit ea quæ ſubiacent diuinę potentiæ dato ꝙ nunquam fiant quæ non eſt dubium eſſe infinita, ſed etiã ſcientia viſionis, quia ſecundum hanc Deus nouit cogitationes creaturę rationalis & quę, & quot erunt, ſed iſtæ ſuccedent ſibi in infinitum cùm creatura rationalis ſit corruptibilis, ergo &c. Et ſicut dictum eſt de infinito ſecundum magnitudinẽ ꝙ intelligitur à deo non ſolum quia Deus nouit ꝙ dato quantumcunque finito poſſibile eſt dare maius, ſed quia nouit totam ſucceſſionem poſſibilem motus & temporis, vt carentẽ termino extra quã nihil eſt poſſibile accipere de motu aut de tempore, ſed intra eam continetur quicquid eſt poſſibile motus aut temporis, ſic nunc dicitur de infinito ſecundum multitudinẽ quod intelligitur à deo, non ſolum quia nouit quòd dato quacunq; multitudine finita in cogitationibus quæ erũt poſſibile eſt dare plures, ſed quia nouit totã multitudinẽ cogitationũ quæ erunt, vt carentem omni finito numero extra quam non eſt poſſibile accipere aliquid de cogitationibus huius creaturæ rationalis, ſed intra illam multitudinem continetur quicquid eſt poſſibile in cogitationibus huius creaturæ. Ad hoc autem probandum oportet ſolum repetere rationem factam prius & mutare terminos.

9 Iſtud autẽ non videtur aliis poſſibile, quia ſi Deus nouit hoc modo infinitam multitudinẽ cogitationum, pari ratione nouit ſimili modo infinitam multitudinem diuiſionum poſſibilium in continuo, ſed iſtud non eſt verum vt probabitur, ergo nec illud. Probatio aſſumptæ, quia ſi Deus nouit totam multitudinẽ diuiſionum continui extra quã nõ eſt poſſibile accipere aliquam diuiſionẽ poſſibilem in continuo & in qua continetur omnis diuiſio poſſibilis, ſequitur ꝙ per diuiſiones quas Deus intelligit, continuum intelligatur diuiſum in indiuiſibilia. Cõ ſequens eſt falſum, ergo & antecedens. Probatio conſequentiæ, quia ſi per illas non intelligitur diuiſum in indiuiſibilia, ſed in diuiſibilia, ſequitur quòd intelligatur vel poſſit intelligi amplius diuiſibile, ergo extra diuiſiones cõtinui quas Deus intelligit poſſibile eſt dare aliam vel alias, quod eſt oppoſitum antecedentis, ergo conſequentia eſt bona. Falſitas autem conſequentis patet, quia ſi cõtinuum intelligeretur diuiſum in indiuiſibilia ſequeretur ꝙ eſſet compoſitum ex indiuiſibilibus cuius oppoſitũ demonſtratur. 6. Phyſ. ergo Deus non intelligit infinitam multitudinem ſic ſicut illi ponunt, ſed ſolum primo modo, quod credo verius.

10 Ad cuius intellectum ſciendũ eſt quòd ſicut præceptum eſt nihil intelligitur poſitiuè niſi ſecundum ꝙ aliquo modo participat rationem entis, infinitum autem ſecundum magnitudinẽ in ſucceſſiuis vt in motu & tẽpore, vel in permanentibus ſucceſſiuo modo acceptis, vt ſi quantum ſemper augeretur & in infinitum ſecundũ multitudinem accipiendo vnũ poſt aliud non habet rationẽ entis vel poſſibilis vt quoddã totum extra quod nihil ſit & intra quod continetur quicquid de re eſt poſſibile, ſed ſolũ habet rationem entis & poſſibilis per hoc ꝙ aliquid eius eſt acceptum & aliquid reſtat ſemper accipiendum, ergo infinitum ſolum eſt intelligibile iſto modo & nõ illo modo quo alij ponunt. Maior de ſe patet, minor ſimiliter clara eſt, quia infinitũ ſic ſumptũ nec eſt, nec eſſe poteſt vt quoddam totũ continens quicquid de re eſt poſſibile, imò contra rationẽ eius eſt, cum ratio eius ſit in ſemper accipiẽdo & nõ aliter, quare &c. Vtrum autem poſſit eſſe aliquid infinitum ſecundum magnitudinem vel multitudinem ſimul totum à Deo producibile inquiretur inferius, quia ſi eſt poſſibile eſt à Deo intelligibile, & ſi nõ, non. *d. 43. q. 2.*

11 Nec ratio alterius opinionis cogit, cum enim dicitur ꝙ Deus nouit ſimul & actu totã ſucceſſionem motus & tẽporis poſſibilem. Dicendum ꝙ verum eſt eo modo quo cognoſci poteſt, nõ poteſt autem cognoſci vt quoddam totum cõprehendẽs in ſe oẽs partes poſſibiles, quia nec ſic eſt nec eſſe poteſt, imò ſic omnis ſucceſſio intellecta intelligitur vt finita, quia vt patebit in. 2. lib. in habẽtibus ordinem, impoſſibile eſt omnia claudi in vno toto cõtinuo vel diſcreto quin claudãtur per aliquam vnã partem illius totius vltimo acceptã, talia autẽ nõ ſunt infinita ſed finita, quia habent, vltimum tale ergo totũ ſolum eſt intelligibile per intellectũ ſuarum partium inquãtum intelligitur ꝙ quacũq; parte accepta ſemper remanet potentia ad vlteriorem accipiẽdam, vnde nõ poteſt habere rationẽ totius ſimpliciter & perfecti ſed potius habet rationem partis & imperfecti, vt dicitur 3. Phyſ. illud ergo quod Deus intelligit de infinito caret termino nõ vt alij intelligunt. ſ. quòd ſit quoddã totum infinitum intra ſe claudens quicquid eſt poſſibile illius rei, ſed quia intelligitur vt aliquid quod poteſt procedere vlterius, ideo ratio non concludit. *d. 1. q. 2.*

12 Et ſi dicatur, nonne Deus ſcit quot erunt cogitationes hominũ? ſi non, videtur inconueniens, ſi ſic, ergo nouit totam ſucceſſionẽ vt quoddam totum comprehendẽs oẽs partes poſſibiles, & ſic idem quod prius. Et dicẽdum ꝙ Deus nõ nouit quot præciſę erunt cogitationes hominum, quia nunq; erunt pęrciſę tot quin aliæ addantur, nouit tamen pro qualibet determinata parte temporis quot pręciſę erunt, ſed nõ pro tota ſucceſſione, nec hoc eſt inconueniens, imò neceſſarium, quia natura rei oppoſitum non patitur.

13 Adhuc poteſt inſtari ſicut prius., Deus nouit ſimul omnes cogitationes futuras, aut ergo nouit finitas aut infinitas. Si infinitas habetur propoſitũ. Si finitas tranſibitur per progreſſum rerum illud quod eſt à Deo cognitum, quod eſt impoſſibile. Et dicendum ꝙ futuræ cogitationes ſemper erunt finitæ in re, & ſunt finitæ in diuina cogitatione, nec per progreſſum rerũ trãſibitur quod eſt à Deo cognitũ, quodlibet enim finitum ſignificatũ tranſiri poteſt, puta mille milleſies, & quodlibet aliud ſignificatum quantumcunq; maius ſecundũ ſe & diuiſim ſumptũ, ſed finitum abſolutè ſumptum pro qualibet ſui parte coniunctim tranſiri nõ poteſt, quia ſi vna pars trãſitur, tranſitur per aliam finitam, & ſic ſemper, propter quod ſemper finitum manet.

14 AD PRIMVM argumentum dicendum quòd ſcientia dei eſt menſura rerum, nõ ſemper quantitatiua, quia multa ſunt quę quantitate carent, hac etiã menſura carent infinita ſi eſſent, ſed eſt menſura rerum quoad eſſe & veritatẽ naturæ: & ſic mẽſurata eſſent infinita ſi eſſent, nam ſi eſſet multitudo infinita, quælibet eius pars eſſet limitata ad genus, & ad ſpeciẽ, licet inſimul nõ haberent menſurationẽ quantitatis diſcretę, ſed ſi etiam eſſet quantum infinitum (vt aër infinitus) menſuram & limitationem haberet ad genus & ad ſpeciem.

15 Ad ſecundum dicendum ꝙ infinitũ actu ſi eſſet, poſſet cõprehendi à ſcientia dei, nec tamẽ finiretur, quia ſcientia eſt infinita. Quod autem cõprehenditur ab infinito nõ oportet eſſe omni modo finitum. Nam & Deus cõprehendit ſeipſum (vt ſupra dictum fuit) & tamen eſt infinitus: infinitũ autem, vt ponitur à Philoſopho comprehenditur etiam à nobis. Quod patet, quia diffinitur à nobis, nouimus enim cauſam eius per ſe & ſufficientem, vt naturã continui, quæ eſt ſufficiens cauſa diuiſibilitatis in infinitum. Et quod dicitur ꝙ non poteſt comprehendi, quia eius eſt ſemper aliquid extra. Intelligendũ eſt extra illud quod de ſeipſo eſt actu in re, non autem extra illud quod eſt in mente. concipimus enim nõ ſolum de infinito illud quod eſt actu de ipſo, ſed etiã quod extra illud acceptũ, reſtat aliud accipiendũ, illud ergo extra nõ reſpicit concipientem, ſed exiſtentiã rei actualem. Vtrum autẽ potentia dei ſe extendat ad infinita, vt tãgitur in alio argumento, inquiretur inferius. *d. 45. q. 2.*

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum omnia ſubſint diuinæ prouidentię.

Thom.1.q.22.art.2.

CONSEQVENTER quæritur de prouidentia dei, vtrum omnia ſubſint diuinæ prouidentiæ. Et videtur quòd non, quia quorum non eſt prudentia, non eſt prouidentia, quę eſt pars prudentiæ, ſed neceſſariorum non eſt prudentia, quæ eſt ſolum de contingentibus, de quibus eſt conſilium & electio, vt patet ex.6.Ethicorum. Quum ergo in entibus multa ſint neceſſaria, videtur ꝙ non omnium ſit prouidentia.

2 Item ad prouidentiã pertinet remotio eorum quæ impediunt à conſecutione fmis, ſed mala impediunt à fine, ergo ad prouidentiam dei pertinet amouere mala à rebus prouiſis, ſed conſtat quod in rebus ſunt multa mala, ergo non omnium eſt prouidentia.

3 SED IN CONTRARIVM eſt quod dicitur Sapientiæ.12.quòd æqualiter eſt ei cura de omnibus, ſed nomine curæ vel ſollicitudinis ſignificatur prouidentia, quare &c.

4 RESPONSIO. Videnda ſunt tria. Primum eſt quid ſit prouidentia, & an deo conueniat. Secundum eſt vtrum prouidentia dei ſit de omnibus. Tertium eſt vtrũ ſit de omnibus æqualiter.

5 QVANTVM ad primum ſciendum eſt ꝙ hæc ordine ie conſequuntur, ſcientia, diſpoſitio, prouidentia, & gubernatio, ꝙ ſic poteſt videri accipiendo, ꝙ prouidentia ad prudentiam pertinet, ſic autem eſt de deo reſpectu totius vniuerſi, ſicut eſt de duce reſpectu exercitus, vel de patrefamiliãs reſpectu domus, & primam quidem comparationẽ habemus ab Ariſtot.12.meta. ſecundã autẽ accipere poſſumus ex eadẽ ratione (vt patebit) prudẽs autẽ dux exercitus primò ordinat ſingulos de exercitu vnũquenq; collocans in gradu ſuo, & in alio ponit equitem, in alio verò peditem, & ſic de aliis. Similiter & in domo bene ordinata paterfamiliãs primò ordinat perſonas domus quamlibet in gradu ſuo, & in alio ponit ſeruum, in alio vxorem, & in alio filium ordinans quod quiſque agere debeat ad conſequendum finem intentum, ſecundò ſic ordinatis cõfert ea quę ſunt neceſſaria ad officia exequenda, & vtrunq; horũ ſupponit voluntatẽ & cognitionem finis, propter quem hæc ordinantur & fiunt.

6 Secũdum hunc modum in toto vniuerſo, eſt primò ordo partium ſecundum diuerſos gradus naturarũ, nam ſecundum nobilitatem naturę tenẽt res altiorem gradũ, in entibus & ordinantur ad nobiliores operationes. Secundo eſt ibi collatio eorum quæ neceſſaria ſunt cuilibet naturæ ad conſecutionem finis per illam operationem. Ratio autem vtriuſq; iſtorum eſt apud Deum ab æterno, ſed executio eſt ex tempore. Ratio igitur primi exiſtens apud Deum, vocatur diſpoſitio, quæ reſpicit ordinẽ partium in toto. Sed ratio ſecundi vocatur prouidentia, quę eſt eorũ quę expediunt rei ad operationẽ propter cõſecutionem finis. Prouidus enim dicitur qui bene coniecturat de conferentibus ad finem. Executio autem primi eſt creatio, ſed executio ſecũdi vocatur gubernatio, ſicut ſcriptum eſt Sap.14. Tu autem pater gubernas omnia prouidentia. Ex quo patet ꝙ gubernatio ſupponit prouidentiam, ſicut actus imperatus ab ea. Prouidentia autem diſpoſitionem, quia prius eſt vnumquodq; ordinare in ſuo gradu, q̃ prouidere de neceſſariis ad exequendum officiũ ſuum. vtrunq; autem horum ſupponit ſcientiã, per quam Deus non ſolum cognoſcit ea quæ ordinantur inter ſe, & ad finem, ſed etiã ipſum finem, propter quem iſtum ordinem inſtituit. Patet ergo ꝙ prouidentia per ſe & directè pertinet ad intellectum practicum, ſicut & prudentia: vnde & Boẽtius.4.de conſolatione dicit quòd prouidentia eſt ipſa diuina ratio in ſummo omnium principe cõſtituta, ſed executio prouidentię non fit niſi mediante voluntate diuina quæ importat actus tranſeuntes in materiam exteriorem, & ſic loquitur Damaſc.lib.2.cap.29.ꝙ prouidentia eſt diuina voluntas, ſecundum quam omnia quæ ſunt in finem, conuenientem deductionem accipiunt, ſic ergo patet primum.

7 QVANTVM ad ſecundum ſciendum eſt quòd aliquid poteſt ſubeſſe prouidentię dupliciter. Vno modo ſicut illud cui prouidetur, & hoc modo ſubſunt prouidẽtię ſola ſubſiſtentia vel ſuppoſita. Cuius ratio eſt, quia illi ſoli cuius eſt agere & per actionẽ tendere in finem competit quòd ei prouideatur de his quę expediũt actioni & conſecutioni finis, ſed ſolis ſuppoſitis competit agere, & per actionem tendere in finem, ergo non omnia ſubſunt prouidentię vt eis prouideatur, ſed ſolum ſuppoſita vel ſubſiſtentia. Alio modo poteſt aliquid ſubeſſe prouidentiæ, non ſicut illud cui prouidetur, ſed ſicut illud de quo prouidetur, vel contra quod prouidetur. vtrunq; enim cadit ſub prouidentia, ſcilicet collectio expedientium, & remotio impedimẽtorum, & hoc modo dicendum eſt quòd omnia quę ſunt in creaturis ſubſunt diuinę prouidentiæ.

8 Quod patet remouendo tria quę videntur ſubterfugere diuinam prouidentiã quę ſunt caſualia & fortuita, & mala contingẽtia. Caſualia enim & fortuita videntur ſubterfugere Dei prouidentiã, quia quod non eſt præcognitum non eſt prouiſum, ſed caſualia nõ ſunt præcognita cum accidãt præter intentionẽ agentis, ergo non ſunt prouiſa. Item mala videtur prouidentiam ſubterfugere, quia prouidentia videtur ſolum ſe extendere ad illa quorum Deus eſt cauſa, ſed deus nõ eſt cauſa malorũ ſaltẽ cuiſpę, ergo &c. Item cõtingentia ad vtrumlibet eã videntur ſubterfugere, quia quod non eſt in ſe determinatũ, nõ eſt ordinatũ ad determinatũ finem, ſed cõtingens ad vtrumlibet non eſt in ſe determinatum, ergo nec ordinatum in determinatum finem, ſed omne prouiſum eſt ordinatum in determinatum finem, ergo &c.

9 Primum iſtorũ non cogit, non enim ex hoc dicitur aliquid caſuale vel fortuitũ, quia nullam habeat cauſam, dicẽte Boẽtio.5. de conſolatione, ꝙ nihil eſt quod ex cauſis legitimis nõ oriatur, ſed propter hoc quod euenit prẽter intentionem agentis. vnde foſſio agri per ſe cauſam habet, & repertio theſauri ſimiliter, ad concurſus harum cauſarum eſt per accidens, et nõ intentus ab aliqua dictarum cauſarũ, ideo fodiens à caſu inuenit theſaurũ, ſi autẽ eſſet aliqua cauſa has duas connectens per ſe reſpectu illius nõ eſſet effectus caſualis, ſed intentus, cũ ergo omnis ordo & ois cauſarum connexio ſit à diuina prouidentia, reſpectu eius nihil eſt à caſu vel à fortuna, & hæc eſt via Boẽtij.5.de conſolat. vbi dicit ſic, licet caſus ſit inopinatus euentus ex confluentibus cauſis in his quę propter aliquid geruntur concurrere atq; confluere facit cauſas, ordo ille ex ineuitabili connexione procedẽs qui de prouidentiæ fonte deſcendens cuncta ſuis locis temporibusq; diſponit.

10 Secundum etiã non cogit, quia ad plura ſe extẽdit diuina ſcientia q̃ eius cauſalitas. Prouidẽtia autem ad ſcientiam pertinet, & ideo poteſt ſe extendere ad malã, ad quę nõ ſe extendit cauſalitas diuina, vnde cadũt ſub diuina prouidentia, vt illa cõtra quę prouidetur hominibus ne fiant, & ſi facta fuerint, ordinantur per pœnã, & ex iis per diuinam prouidentiã multa bona eliciuntur. *Vide ſup.d. 35.q.1.& 2.*

11 Tertium ſimiliter non valet, nam & contingentia ad vtrumlibet licet ſint indeterminata in ſua cauſa particulari, ſecundum ſe cõſiderata, tamen apud diuinã ſcientiam ſunt determinata, vt dictũ fuit prius, quia Deus nõ ſolum ſcit cauſas impedibiles ſecundum ſe, ſed omnia impedimenta quæ poſſunt euenire & quæ euenient, quibus ſcitis ſcitur quicunq; effectus cõtingens ſecundum determinatum eſſe, & ideo contingentia ſic determinatè ſcita, prouidit Deus ad determinatos fines, & ſic patet ſecundum. *d.38.q.3.*

12 QVANTVM ad tertium dicendum quòd Deus non prouidet æqualiter omnibus. Quod patet dupliciter. Primo ſic, illa quæ non ordinantur ad æqualem finẽ non ſubſunt æqualiter prouidentiæ. Nam finis & ea quæ promouent in finem debent habere proportionem, prouidentia autem eſt eorum quæ conferunt ad conſecutionem finis, ſed non omnia ordinantur in ęqualem finem, ſed quędã in ſupernaturalẽ, vt creatura rationalis, alia verò in finem purè naturalem, vt creatura irrationalis, ergo &c. Secundo ſic, executio prouidentiæ reſpectu aliquorum

quorum est à deo immediatè, scilicet respectu angelorum & eorum quæ immediatè à deo producûntur, respectu autem aliorum est mediantibus causis secundis, quare manifestum est quòd prouidentia dei non est æqualiter de omnibus. Hæc autem inæqualitas est ex parte rerum, & non ex parte dei, qui vna ratione simplici scit quod vnicuique rei expedit ad consecutionem sui finis.

13 AD Primum argumentum dicendum est ꝙ prouidentia humana non se extendit nisi ad contingentia, nec ad illa omnia, sed solum ad illa quæ possunt per hominẽ fieri, vel impediri, & quia homo non est factor rerum naturalium & necessariarum, ideo ad hæc non extendit prouidentia humana, sed quum Deus sit factor rerum quas necessarias dicimus, licet liberè & nõ necessariò productæ sint à deo, ideo res necessariè subsunt diuinæ prouidentię in quantum eis sciens & liberè volens cõtulit ea quæ sunt expedientia ad consecutionem sui finis.

14 Ad secundum dicendum quòd ad prouisorem particularem pertinet remouere impedimenta finis particularis quem intendit, ad prouisorem verò vniuersalem pertinet amouere ea quæ impediunt consecutionẽ finis vniuersalis, propter quod negligit quandoq; bonum particulare, mala autem particularia naturæ quæ sunt mala pœnæ non impediunt bonum cõmune, imò promouent & necessaria sunt, quia in sphera generabilium & corruptibilium non potest saluari bonum totius sine malo partis quia generationes sunt ibi necessariæ, generatio autem vnius nõ potest esse sine corruptione alterius, & ideo mala pœnæ vel potius naturæ, vt defectus & corruptiones sunt intenta à prouisore vniuersali. De malis verò culpæ quod non * habeant ab vllo impediri, potest dupliciter dici. Vno modo ꝙ non possunt impediri sine præiudicio boni vniuersalis, quia non permitteretur creatura rationalis agere secundum proprium motum suæ libertatis. Alio modo ꝙ ad prouisorem pertinet remouere impedimenta, vel dare rei illa per quæ possit vitare illa quę impediunt ipsam à consecutione finis, & hoc est magis debitum his quæ consequuntur finem ex merito suæ actionis. In hoc enim est magna pars meriti, ꝙ homo liberè caueat ab his quæ possunt eum impedire à consecutione sui finis. Deus autem omni creaturæ rationali contulit auxilia per quæ potest vitare mala culpæ, & impedimenta suæ salutis, ideo &c.

*aliàs debeãt à deo

15 QVOD autem dicitur Sap. 12. quòd æqualiter est ei cura de omnibus pro tãto dicitur, quia inæqualitas est in rebus prouisis, non autem in Deo prouidente.

QVÆSTIO QVARTA.

Vtrum prouidentia sit idem quod fatum.

Thom. 1. q. 1. ar. 16.

DEinde quæritur, vtrum prouidentia sit idem quod fatum. Et videtur ꝙ sic, quia cõparatio alicuius ad diuersa non plurificat eius essentiam, sed prouidentia & fatum non differunt, nisi secundum comparationem ad diuersa, dicente Boëtio. 4. de cõsolatione sic, modus quo res gerũtur cum ad diuinam cognitionem referuntur, prouidentia dicitur. Cum verò ad res ipsas quæ geruntur, fatum vocatur, quare &c.

2 IN CONTRARIVM est quod dicit Aug. 5. de Ciui. dei, quòd nihil fato fieri dicimus, nihil autem fieri diuina prouidentia, est erroneum, ergo non sunt idem fatum & prouidentia.

3 RESPONSIO. Fatum dupliciter accipitur. Vno modo pro vi syderum inconsiderata, vnde. 5. de Ciui. dei dicitur ꝙ cùm homines fatum audiunt vsitata loquendi consuetudine nõ intelligunt nisi vim positionis syderũ. Alio modo dicitur fatum ordo causarum & earum connexio prout reducuntur in diuinam voluntatem & scientiam omnia ordinãtem & connectentem, sicut dicitur in eodem lib. cap. 8. Et iste modus est magis proprius q̃ primus. Fatum enim à fando dicitur. Illud autem quod diuina præscientia ordinatum est quadã causarum connexione effatur, sicut verbum vocale est quoddam effatum interioris conceptus.

4 Sic ergo accipiendo fatum, patet ꝙ differt in multis à prouidentia. Primo ex parte subiecti in quo est. Illa enim sunt diuersa quę sunt in diuersis subiectis, sed prouidentia & fatum sunt huiusmodi, nam prouidentia est in Deo, fatum autem in causis secundis, est enim ordo causarum reductus in Deum, ordo autem est in ordinatis, quare &c. Secundo, quia fatum dependet ex prouidentia & in ipsam reducitur & non econuerso. Tertio, quia prouidẽtia est æterna, fatũ autẽ temporale. quod enim Deus ab æterno disposuit & prouidit, fato temporaliter subministrat. Quarto, quia non oĩa subduntur fato, sicut illa quę immediatè à Deo procedunt absq; ordine causarũ secundarum, & generaliter quanto aliqua sunt viciniora Deo, tanto minus subdũtur fato, omnia autem subduntur diuinæ prouidentię, vt patuit prius, quare &c.

5 AD Argumentum in oppositum dicendum ꝙ fatum & prouidentia non solum differunt penes diuersos respectus, sed penes multa alia vt visum est. Quod autem dicit Boëtius ꝙ modus quo res gerũtur cum ad diuinam cognitionem refertur &c. sic accipiẽdum est ac si dixisset, quòd diuina cognitio respectu talium est prouidẽtia, sed executio est per fatum. *quæst. præced.*

6 Quod autẽ dicit Aug. fato nihil fieri, verũ est prout fatum dicebãt aliqui esse vim syderũ imponentem necessitatem his quæ fiunt à libero arbitrio, aliter non.

DISTINCTIO XL.

Sententia literæ Magistri in generali & speciali.

PRædestinatio verò. Superius determinauit Magister de scientia dei in communi, hic verò determinat de ea prout se habet ad saluandos specialiter, scilicet de prædestinatione. Et diuiditur in tres partes. Primo enim determinat de prædestinatione in se. Secũdo per comparationem ad suam causam. Secunda in princ. 41. dist. Si autem quærimus. Prima in tres partes diuiditur. Primo determinat quid sit prædestinatio. Secundo declarat prædestinationis certitudinem. Tertio de prædestinatione in comparatione ad reprobationem. Secunda ibi, Prædestinatorum nullus. Tertia ibi, Cumq; prædestinationi. Secunda istarum diuiditur in tres partes. Primo enim proponit quandã veritatem. Secundo obiicit in contrarium & soluit obiectionem. Tertio obiicit contra solutionem & soluit. Secunda incipit ibi, Ad hoc autẽ obiiciunt. Tertia ibi, Veruntamen adhuc his instant. Hæc est diuisio & sententia generalis.

2 IN speciali verò sic procedit, & proponit primo ꝙ prædestinatio est præparatio gratiæ, & ꝙ prædestinatio non potest esse sine præscientia, præscientia autẽ sine prędestinatione potest bene esse. Postea subdit ꝙ prædestinatorum numerus est certus, non enim prædestinatus potest damnari, nec reprobatus saluari. Deinde obiicit contra hoc. Potest enim Deus dare gratiam quibus non dat, & subtrahere quibus non subtrahit, igitur potest augeri vel minui numerus electorum. Et respondet ꝙ istę propositiones, prædestinatus potest damnari, reprobatus potest saluari, possunt intelligi distinctè, nõ enim possunt simul esse. s. ꝙ prædestinatus sit & damnetur, quod præscitus sit & saluetur, sed diuisim veræ sunt, in eo enim qui est prædestinatus est posibilitas ad vtrunq; innuit etiam aliam solutionem dicens, ꝙ licet prędestinatus possit damnari, non tamen prædestinatus inquantum prædestinatus est, hæc enim additio propositionem veram facit falsam, & falsam facit veram. Deinde obiicit contra hoc si prædestinatus inquantũ prædestinatus nõ possit damnari, & prædestinatus ab æterno nõ potest non esse prędestinatus, ergo ille qui est prędestinatus nullo modo poterit dãnari, & respondet quod cum dicitur non potest nõ esse prædestinatus, potest dupliciter intelligi, vel cõiunctim vt prius prædestinatus postea nõ sit prędestinatus, vel diuisim (vt sit sensus) quod sicut Deus ab æterno potuit illũ non prædestinatũ prædestinare, ita & modo potest, quia actus diuinus nõ tranſit in præteritũ, & sic ille qui est prædestinatus potest esse nõ prædestinatus sicut ab æterno potuit prædestinari, vnde autem subdit ꝙ in actibus hominum qui transeunt in præteritũ talis distinctio locũ nõ habet. Postea cõparat prędestinationẽ & reprobationẽ ad inuicem, vnde dicit ꝙ sicut prędestinatio nominat electionẽ & prędestinatiã & prędestinationem beneficiorũ dei, ita reprobatio dicit præscientiã iniquitatis & præparationem pœ-

næ, & sicut prædestinationis effectus est gratiæ applicatio, ita reprobationis effectus est obduratio, quę nihil aliud est quàm substractio gratię Dei. Et in hoc terminatur sententia in speciali.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum prædestinatio habeat certitudinem.

Thom. 1. q. 23. ar. 6.

CIRCA distinctionem istam quæritur de duobus, scilicet de prædestinatione & reprobatione. Quantum ad primum quæritur vtrum prædestinatio habeat certitudinem. Et videtur quòd non, quia quicquid Deus vnquam potuit non potest, sed Deus ab æterno potuit non prædestinare quem prædestinauit, ergo nunc potest eum non prædestinare, si sic prædestinatio non est omnino certa.

2 Item aliqui dicuntur deleri de libro vitæ, sed in libro vitæ nō scribuntur nisi illi qui prędestinantur ad gloriam, ergo prædestinati possunt de libro vitæ deleri, & ita prædestinatio non est omnino certa.

3 IN CONTRARIVM est quod dicit Anselm. de concordantia prædestinationis & gratię, præscita de necessitate futura esse, sed quæ de necessitate eueniunt certitudinem habent, ergo &c. Et iterū super illo verbo Ro. 9. quos præscIuit & prædestinauit &c. Dicit glosa, prædestinatio est præscientia & prędparatio beneficiorū dei qua certissimè liberantur quicunq; liberantur.

4 RESPONSIO. Circa quæstionem istam tria sunt videnda. Primum est quid sit prædestinatio, & quare sic vocetur. Secundum erit in quo differat à prouidentia. Tertium erit qualem certitudinem habeat.

5 Quantum ad primum sciendum est q̄ omnia diriguntur in suos fines per diuinam prouidentiam, per quā confertur cuilibet rei illud quod expedit ad consecutionem sui finis. Finis autē ad quē res creatæ diriguntur est duplex. Vnus proportionatus naturæ ad quem res creata potest pertingere per virtutem proprię naturę & auxilia naturalia. Alius est qui excedit facultatem naturę creatę, & hic finis est vita ęterna quę consistit in visione diuina, vt patebit lib. 4. Oportet ergo q̄ ad hunc finē natura creata trāsmittatur ab alio dante sibi vnde possit ad talem finem pertingere, talis autem transmissio vocatur destinatio, sicut sagittam transmissam in signum à sagittante dicimus illuc destinatā, & quia rationes rerum prędexistunt in deo antequā fiant, ideo ratio talis destinationis creaturę in finem supernaturalem prędexistens in deo, propter antecessionem ad rem dicitur prędestinatio, sicut ratio ordinis rerum in finem absolutè loquendo dicitur prouidentia. Ex quo patet q̄ solius dei est prędestinare, & solius creaturę intellectualis est prędestinari: eius enim solius est prædestinare cuius est creaturam ordinare ad supernaturalem beatitudinem & conferre sufficienter promouentia in hunc finem, sed hoc est solius Dei, ergo &c. *d. 40. q. 4.*

Tho. ar. 1. Decet etiam eum aliquos prędestinare, quia ad prouisorē vniuersi pertinet cōferre aliquibus de vniuerso remedia vel auxilia quibus assequātur optimum finem quę est in vniuerso, alioquin ille finis frustra esset possibilis creaturis, sed optimus finis qui est in vniuerso est vita æterna. ergo ad Deum pertinet cōferre aliquibus de vniuerso auxilia quibus assequantur vitam æternā, sed ratio talis collatiōis in deo prędexistēs vocatur prędestinatio, ergo &c. Sola etiā creatura intellectualis potest prędestinari, quia sola est capax illius finis, sic igitur patet primum.

6 SECVNDVM patet ex primo faciliter, prędestinatio enim & prouidentia differunt dupliciter. Vno modo secundum magis & minus commune, quia prouidentia est omnium rerum & respectu cuiuscunq; finis, prædestinatio autē solum est creaturę rationalis & respectu finis supernaturalis. Secundo quia prouidentia nō includit consecutionem finis, sed solam rationem collationis eorum quæ expediūt ad eius consecutionem siue finis attingatur siue non. Ex hoc enim solo q̄ militi dantur arma, & clerico liber, & mercatori pecunia, sufficienter est eis prouisum dato q̄ miles non vincat, nec clericus addiscat, nec mercator lucretur. Prædestinatio autem requirit cōsecutionem finis, vnde est ratio collationis eorum quę sufficiunt ad consequēdum finem supernaturalem & ad ipsum perducunt, & hoc est quod quidam dicunt quòd prædestinatio habet adiunctam voluntatem consequentem quæ semper impletur. Prouidentia autem habet adiunctam voluntatem antecedentem quę non semper impletur, & hoc de secundo.

7 QVANTVM ad tertium dicēdum est quòd prędestinatio habet infallibilem certitudinem, & in generali. s. q̄ prędestinatus infallibiliter saluabitur, & in speciali qui & quot saluabuntur. Quod patet per rationem adductam prius dist. 38. q. 2. quæ talis est: Quicunq; scit de aliqua causa contingēte & impedibili quæ sunt quę possunt eā impedire & quæ impedient vel non impediēt, vel si sit indeterminata scit quę sunt quæ eā determinabūt, scit infallibiter quid eueniet in merito, & quid reddetur pro præmio, sed Deus scit infallibiliter quę possunt determinare liberū arbitriū, & quę determinabūt, & quę possunt impedire quācunq; causam impedibilē & quę impediēt, ergo scit infallibiliter de merito vniuscuiusq; & de præmio, & hoc sciēdo scit quis est prędestinatus & quis non: quare &c. Hęc autē infallibilitas nō est necessitatis simpliciter, sed solū ex suppositione vt prius dictū fuit cū agere- *d. 38. q. 3.*
tur de cognitione futurorū contingentiū, propter quod nō est concedendū simpliciter q̄ prędestinatus necessario saluetur, sed sub cōditione vel replicatione inquantū prędestinatus qui est sensus cōpositus, & hęc est necessitas cō sequentię non consequentis nisi modo quo dictum est.

8 AD primum argumentū dicendum q̄ Deus nunquā potuit nō prędestinare quem prędestinauit, aut prædestinare quem nō prædestinauit, accipiendo compositè, quia vt dictū fuit prius, hoc esset pro eodē tēpore vel pro alio, quorum primū includit in re contradictionē, secundum autem ponit in Deo mutabilitatē. Accipiendo autem diuisim de potestate absoluta Deus potest nunc verè prędestinare quē non prędestinauit, & nō prędestinare quē prędestinauit, hoc enim posse sonat solū libertatē Dei respectu talis obiecti: ex hoc autē non tollitur certitudo prędestinationis quę ponitur in sensu composito.

9 Ad secundū dicendum q̄ liber vitæ dicitur dupliciter quo ad præsens. Vno modo dicitur cognitio diuina de illis quę eliguntur ad habendū vitam æternā simpliciter & absolutè, & sic soli prædestinati scribuntur in libro vitæ, & qui sic scripti sunt in libro vitę nunq̄ delentur ex eo, sed infallibiliter saluabūtur. Alio modo dicitur liber vitæ cognitio diuina de illis qui ordinantur ad habendū vitam æternam, nō simpliciter, sed secundum præsentem iustitiam: & sic scripti sunt in libro vitæ oēs qui quādoq; sunt in gratia, & qui sic sunt scripti delentur quandoq;, et non scripti scribuntur, quia cōtingit habentem gratiam eam perdere, & non habentem postea habere, sed hoc in nullo est contra certitudinem prædestinationis quæ est illorum qui eliguntur simpliciter ad habendum vitam æternam.

10 Auctoritates adductę pro alia parte quæ loquuntur de certitudine & necessitate prędestinationis sunt intelligendæ de necessitate suppositionis quæ nō tollit contingentiam simpliciter, vt frequenter dictum est.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum ad Deum pertineat aliquem reprobare.

Thom. 1. q. 23. ar. 3.

SEcundo quæritur de reprobatione, vtrū ad Deum pertineat aliquem reprobare. Et videtur q̄ non, quia nulli debet imputari quod vitare non potest, sed si quis est à Deo reprobatus vitare non potest quin pereat, Eccle. 7. Considera opera Dei q̄ nemo potest corrigere quem ille despexerit: ergo ei non est imputādum: sed hoc est inconueniens, ergo &c.

2 Item sicut se habet prædestinās ad prædestinatos sic reprobans ad reprobatos, sed Deus prædestinās est causa salutis prædestinatorū, ergo si deus est aliquos reprobans erit causa dānationis eorū: sed hoc est falsum, dicēte Dño Osee. 13. Perditio tua ex te Israel, tantummodo ex me auxilium tuum, ergo Deus neminem reprobat.

3 IN CONTRARIVM est quod dicit Mal. 1. Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Et arguitur per rationem, nauta qui per suam præsentiam est causa salutis nauis per sui absentiā est causa periclitationis eius, vt dicitur. 2. Physic. sed Deus vt præsens alicui per continuatam gratiam

gratiam ipsum prædestinat, ergo vt absens alicui per gratiam ipsum reprobat.

4 RESPONSIO. Vdiendum est primò quid sit reprobatio, & post hoc facilius patebit quod quæritur. Quãtum ad primum videtur quòd reprobatio opponatur approbationi, sicut ipsa nomina declarant: approbare autẽ & reprobare potest dicere actũ intellectus & actũ voluntatis, dicimur enim approbare aliquod dictum quãdo iudicamus illud esse verum, & reprobare quãdo iudicamus illud esse falsum, & sic approbare & reprobare sunt actus intellectus tam speculatiui quàm practici: & sic loquitur Aug. quando dicit quòd error est approbare falsa pro veris. Dicimus etiam quandoque approbare quod acceptamus, & reprobare quod refutamus, ita quod approbatio & reprobatio sunt idem quod acceptatio & refutatio: & sic sunt actus volũtatis & partes electionis, eligens enim acceptat vnum aliis refutatis.

5 Accipiẽdo ergo primo modo approbationem & reprobationem, appprobatio est iudicium vel sententia diuina de aptitudine alicuius ad vitam æternã. reprobatio verò est iudicium vel sentia diuina de ineptitudine alicuius ad vitam æternam. Sed accipiendo secundo modo approbatio est acceptatio alicuius ad vitam ꝛternam, quam Apostolus vocat electionem, reprobatio verò est refutatio alicuius à cõsecutione vitæ æternæ. Si verò includat vtrunq; (vt aliqui volunt) tunc approbatio est præuisio aptitudinis alicuius ad vitam ꝛternam, & propositum seu acceptatio illius ad eam, reprobatio verò est præuisio ineptitudinis alicuius ad vitam æternam & propositum refutandi eum ab ea.

6 Ex quo patet quòd reprobatio non opponitur directè prædestinationi, sed alicui antecedenti ad prædestinationẽ, quia reprobatio secundo modo accepta opponitur electioni modo quo dictum est, electio autem præcedit prædestinationem, vt patebit in sequenti dist. quæst. 1. Accepta autem primo modo opponitur approbationi quæ præcedit electionem tanquam conclusio consilii, & per consequens præcedit prędestinationẽ, quia quod est prius priore est prius posteriore, & ideo illud quod pręcedit electionem præcedit prædestinationem.

7 Si autem accipiatur tertio modo (scilicet pro aggregato ex vtroq;) idem sequitur, quia totum infertur ex ambabus partibus simul sumptis. Hæc autem plenius patebunt postea, sed tantum accpiamus nunc, quòd reprobatio est præuisio ineptitudinis alicuius ad vitam æternã & diuinum propositũ refutandi vel repellendi eum ab ipsa.

8 Ex hoc patet quòd ad Deum pertinet aliquos reprobare, quia sicut decet iustos præmiari propter suũ meritũ, sic decet malos excludi à præmio & vlterius puniri propter suum demeritũ, ergo sicut Dei est illos approbare & acceptare ad gloriam quos scit futuros bonos, et quorum præuidit meritũ, ita ipsius est illos reprobare & refutare à consecutione gloriæ, & præparare ad pœnam quos scit futuros malos, & quorum præuidit demeritum. Iuxta quod est considerandũ quòd reprobationis sunt duo effectus, scilicet exclusio reprobi à gloria, & reordinatio culpæ per pœnam. Respectu primi Deus se habet in ratione volentis cùm illud sit bonum & iustum, sed non se habet in ratione facientis propriè, quia exclusio à gloria nõ fit propriè per actionem qua aliquid influatur, sed per carẽtiam actionis per quam gloria influeretur, & quia nullus excluditur à gloria nisi prius exclusus à gratia, ideo alius effectus reprobationis est priuatio gratiæ ad quã Deus se habet modo consilii. Hæc autẽ subtractio gratiæ dicitur excæcatio, quia gratia lumen est in anima, dicitur etiam obduratio, quia gratia habilitat animã ad bonũ, propter quod cõmuniter dicitur quòd Deus est causa excæcationis & obdurationis non immittendo culpam, sed nõ dando gratiam. Respectu autem secundi Deus se habet in ratione volentis & faciẽtis, quia ad bonum prouisorẽ pertinet quòd inordinata reordinet, sed malum culpæ licet sit quædam inordinatio à bono rationis, est tamen ordinabile per pœnã in bonum iustitiæ, ergo ad Deum prouisorem vniuersi pertinet ordinare mala per inflictionẽ pœnæ, & quia hoc fit per veram actionem, ideo Deus se habet respectu huius non tãtum in ratione volentis, quia est bonum & iustum, sed etiam facientis.

9 AD PRIMVM argumẽtum dicendum quòd reprobus simpliciter & absolutè potest vitare culpas, non enim tollitur ab eo libertas arbitrii, & cùm dicitur quòd nemo potest corrigere, &c. Dicendum quòd absolutè loquendo reprobus potest corrigi, sed stante hypothesi ꝙ sit reprobus nõ debet poni in esse quòd sit correctus, hoc enim esset ponere oppositа simul, & sic intelligenda est illa autoritas.

10 Ad aliud dicendum quòd Deus est causa damnationis malorum (non merito) cùm meritum damnationis sit culpa quæ est à nobis non à Deo, & sic intelligẽda est autoritas Oseæ, sed est causa effectiua dãnationis quo ad pœnam ordinantem culpam, & subtractionis gloriæ modo quo dictum est. num. 8.

DISTINCTIO XLI.

Sententia literæ Magistri in generali & speciali.

SI autem quærimus. Superius Magister determinauit de prædestinatione in se, hic determinat de ipsa per comparationẽ ad suam causam. Et diuiditur in duas partes. Primò determinat intentum. Secundò incidenter inquirit vtrũ scientia Dei aliquo modo diminuatur. Secunda ibi, Postea cõsiderari oportet. Prima istarũ diuiditur in duas. Primò determinat veritatem. Secundò excludit errorem. Secunda ibi, Opinati sunt tamen. Et hæc secũda diuiditur in duas secundum quòd remouet duplicem errorem. Secunda ibi: Multi verò de isto profundo. Secunda verò pars principalis inquirit vtrum scientia Dei possit diminui, diuiditur in duas partes. Primò mouet quæstionem & soluit. Secundò obiicit in contrariũ & soluit. Secunda ibi, Adhuc autem opponitur. Et hæc est diuisio & sententia lectionis in generali.

2 IN SPECIALI verò sic procedit Magister, & proponit primò quòd prędestinatio sub merito nõ cadit, obduratio autem cadit: sic sanè tamen intelligẽdo quòd nomine obdurationis nõ ipsa præscięntia diuina, sed subtractio gratiæ intelligitur. Aliqui enim suis peccatis merentur vt eis gratia non apponatur. Prædestinatio verò nec quantum ad illud quod ꝛternum est, nec quantum ad gratiæ appositionẽ sub merito cadit. Postea subdit quòd aliqui opinati sunt ꝙ propter futura merita aliqui prędestinentur & reprobentur à Deo, & ad hoc adducunt autoritates Augu. qui videtur dicere quòd dominus elegit Iacob propter fidem futuram ipsius: & non propter opera, tanquam fides esset à nobis, non autem opera meritoria, sed illa essent à Spiritu sancto. Sed Aug. postea retractauit illud quòd fides inter Dei munera cõputatur sicut opera, sed tamẽ vtrunq; dicitur nostrum, quia sine nostra voluntate non est, & vtrunque Dei est, quia nõ sine dono Dei gratuito. Videtur igitur Augu. dicere quòd futura fides in Iacob fuit causa prædestinationis, sed sicut dicit Magister: Aug. hoc retractauit, quia iam gratia non esset gratia, sed debitum, vbi etiã dicit inter alia quòd aliquid præcedit in peccatoribus per quod sunt digni iustificatione, per quod non intendit dicere quòd iustificatio sub merito cadat, sed quòd aliqui non ita peccant quòd ideo non mereantur sibi gratiam non apponi. Postea tangit errorem aliorum qui dixerunt quòd animæ prius peccauerunt, & postea secundum merita & demerita in corporibus quasi in quibusdam carceribus sunt inclusæ, quã opinionem Aug. dicit erroneam esse, vnde dicit quòd reprobatio Dei non est causa peccati, sicut prædestinatio causa boni. Postea quærit, vtrum scientia Dei possit diminui, & respondet quòd præscientia potest minui, scientia verò non: multa enim præsciuit quæ modo nõ præscit, quia non sunt futura, sed omne quod sciuit, scit. Postea obiicit in contrariũ, quia me nascituru ̃ prędsciuit & modo nescit, ergo non omne quod sciuit scit, & respondet quòd omnem rem quam sciuit scit. Argumentum autem procedit de diuersitate quo ad modum sciendi qui importatur per enunciabilia, & in hoc terminatur sententia in speciali.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum electio præcedat prædestinationem, an econuerso.

Tho. 1. q. 23. ar. 4.

CIrca distinctionem istam primò quęritur, vtrum electio præcedat prędestinationem an econuerso. Et videtur quòd prædestinatio præcedat, quia actus voluntatis circa finem præcedit voluntatem eorum quæ sunt ad finem, sed prędestinatio est de fine, electio autē est eorum quæ sunt ad finē, ergo prædestinatio præcedit electionē.

2 Item electio supponit diuersitatē inter illa inter quę est electio, sed diuersitas quæ est in hominibus ad consecutionem beatitudinis præcipuè attenditur secundū gratiam quę est effectus prędestinationis, ergo videtur quod electio supponat prædestinationem.

3 CONTRA. prædestinatio est directio creaturæ rationalis in finem supernaturalē, ex hoc sic: quicunq; debet aliquem dirigere & alium nō, debet ipsum segregare à non dirigendo nisi causaliter operetur, sed ad prædestinationem pertinet directio, ad electionem autem segregatio, ergo electio præcedit prædestinationem.

4 RESPONSIO. Hic sunt tria videnda. Primū est qualiter electio cōueniat Deo. Secundū est qualiter se habeat ad actus intellectus & volūtatis generaliter. Tertiū est qualiter se habeat ad prædestinationem specialiter.

5 QVANTVM ad primum patet dupliciter quòd electio est in Deo. Primò sic, in illo est electio in quo est acceptatio vnius illorū quæ sunt ad finem alio refutato, (hęc enim est formalis ratio electionis) sed in Deo est acceptatio vnius creaturæ rationalis ad finem supernaturalem alia refutata, multi enim sunt vocati, pauci verò electi Mat. 20. ergo in Deo est electio. Secundò sic, in quocunq; est cōsilium, est & electio, quia electio est appetitus conclusionis cōsilii, vt patet ex. 3. Ethic. sed in Deo est consilium quātum ad certitudinē conclusionis consilii, licet non sit in Deo quantū ad collatiuam inquisitionē quę est propter imperfectionem consiliantis, qui nō statim videt quid agendū est, ergo proportionabiliter oportet in deo ponere electionem, & hanc attribuit ei scriptura in quàm plurimis locis noui & veteris Testamenti.

6 QVANTVM ad secundum sciendū est quod inter electionem & cæteros actus intellectus & voluntatis in Deo non est ordo prioris & posterioris secundū rem, sed tātum secundū rationem, nam vbicunq; est ordo prioris & posterioris secundum rem ibi est realis distinctio, sed inter attributa diuina de quorū numero sunt electio & prędestinatio & omnes operationes intellectus voluntatis non est realis distinctio, ergo non est ibi realis ordo, sed solum secundum rationem, & hunc debemus considerare ex reali ordine quem habent actus tales in nobis in quibus differunt secundum rem, vt enim prius dictum fuit qualem ordinem realem habent aliqua vbi sunt distincta realiter, talem ordinem rationis habent vbi sunt distincta secundum rationem.

7 Est ergo notandum quòd in nobis omnem actū voluntatis præcedit aliquis actus intellectus (dicente Aug. quòd inuisa diligere possumus, incognita nequaquam) actus autem volūtatis de fine præcedit actum intellectus practici quo * cōsiliatur de his quæ sunt ad finem, quia finis est principium ex quo in agibilibus ratiocinatur intellectus practicus de his quę sunt ad finem. Hunc autem actum intellectus practici sequitur electio quę est appetitus præconsiliati, contingit autem quòd illud cuius est electio sit finis quorundam aliorum, & ex illo rursus ratiocinatur intellectus practicus de his quæ sunt ad illum ad finem qui est finis sub fine, & tunc electio primi præcedit secundum actum intellectus practici, sed iste secundus actus præcedit secūdam electionem, ergo talis ordo est in nobis secundum rem.

*aliàs ratiocinatur.

8 In Deo autem est similis ordo secundum rationem, quātum enim spectat ad propositum nostrū Deus primò scit suam beatitudinē vt possibilem nobis communicari, hanc notitiam sequitur voluntas cōmunicandi eam aliquibus: ex hac voluntate quæ est finis ratiocinatur intellectus practicus quibus communicabitur & quibus non, & hic actus vocatur cōsilium diuinum. Cuius conclusio habet duas partes. Vnam affirmatiuam, scilicet quòd talibus cōmunicabitur quæ potest dici approbatio. Et aliā negatiuam, scilicet quòd talibus non cōmunicabitur quę potest dici reprobatio, hoc autem consilium sequitur electio, per quam quidam acceptantur, & alii refutantur, cuius partes possunt etiam dici approbatio & reprobatio, vt dictum fuit in præcedente dist. quæst. 2. possunt enim pertinere ad voluntatem secundum quandam sui acceptionem, adhuc illud cuius est hæc electio habet rationem finis respectu eorum per quæ electus ad talem finem deducetur, & ideo ex hoc rursus * cōsiliatur intellectus practicus quæ sint cōferenda electis vt consequantur finem ad quem eliguntur, conclusio autem huius cōsilii dicitur prædestinatio, quæ non est aliud quàm ratio collationis eorum quæ promouent & perducunt electos ad beatitudinem, hoc autem consilium sequitur vltimò electio vel propositū conferendi talia auxilia, & hic terminatur processus interioris intētionis, & in hoc patet secundū quod fuerat propositum.

*aliàs ratiocinatur.

9 EX HIS patet tertium, scilicet quòd electio secundum rationem præcedit prędestinationē, quia actus intellectus practici supponit voluntatem finis ex quo syllogizat de his quæ sunt ad finem, siue sit finis vltimus, siue sit finis sub fine, sed electio est voluntas non quidē finis vltimi, sed finis sub fine: prędestinatio autem est cōclusio intellectus practici syllogizantis ex tali fine, ergo prędestinatio supponit electionem. Maior de se patet, minor etiam patet ex iam dictis. Ratio enim collationis eorum quæ promouent in finem supernaturalem quæ est prędestinatio sumitur ex conditione eius quod cadit sub electione sicut ex fine proximo, ex eo enim quòd creatura intellectualis eligitur ad consequendum beatitudinem, oportet quòd ei tribuātur auxilia supernaturalia eleuantia & perducētia ipsam ad hunc finem, ideo &c. Iste ergo videtur esse processus secundum rationem in Deo, quia primò vult beatitudinem communicare. Secundò consiliatur quibus communicabit eam, & per conclusionem concilii approbat quibus communicabit. Tertiò illos eligit. Quartò consiliatur quæ auxilia conferenda sunt electis ad consecutionem finis, & conclusio huius cōcilii est prædestinatio. Quintò & vltimò sequitur propositū conferendi talia auxilia.

10 AD PRIMVM argumentum dicendum quòd sicut patet ex dictis prędestinatio nō est de fine, sed est de promouentibus in finem, quorum ratio sumitur ex conditione eorum qui promouēdi sunt, & hi sunt electi, ideo electio præcedit prædestinationem.

11 Ad secundum dicendum quòd electio non supponit diuersitatem gratiæ, sed naturæ, non in re, sed in diuina cognitione, & facit diuersitatem gratiæ per effectum sequentis prædestinationis.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum prædestinationis sit aliqua causa præter meram Dei voluntatem.

Tho. 1. q. 23. ar. 5.

SEcundò quæritur, vtrum prædestinationis sit aliqua causa pręter meram Dei voluntatem. Et videtur quòd sic, quia iniustum & irrationabile videtur dare inęqualiter ęqualibus, sed homines sunt ęquales ad susceptionem gratiæ & gloriæ nisi per aliqua opera ipsorū vel aliorum fiant inæquales, ergo iniustum & irrationabile est dare gratiam & gloriam quibusdam & non aliis, nisi propter differentiam operum, sed voluntas diuina nō potest esse iniusta & irrationabilis, ergo diuersitas operum est causa prædestinationis aliquorum & reprobationis aliorum.

2 Item aliquis potest mereri alteri primā gratiā, ergo & finalē pari ratione, sed habere finalem gratiā est esse prædestinatum, ergo prædestinatio cadit sub merito.

3 IN CONTRARIVM est quod dicit Aug. & Magister in litera quòd prędestinatio est ex gratuita dei voluntate quam nulla merita aduocant.

4 RESPONSIO. Primò dabitur intellectus quęstionis. Deinde respōdebitur secundū illum intellectum.

5 QVANTVM ad primum sciendū est quòd prædestinatio in vno consistit essentialiter & aliud habet adiunctum, essentialiter consistit prædestinatio in actu intellectus, est enim ratio collationis eorum quæ perducūt electos ad beatitudinem (vt prius dictū fuit) habet autem adiunctum, propositum conferendi talia auxilia. Cùm ergo quæritur de causa prædestinationis nō quæritur de causa

causa eius quòd formaliter importatur per prędestinatio nem, quia hoc esset quęrere de causa cognitionis diuinæ respectu futurorum contingentiũ de quo satis dictũ fuit
d.38.q.3. supra. Sed quęritur de causa adiuncti, scilicet quare Deus vult cõferre electis talia auxilia, & hoc potest adhuc esse dupliciter, quia vel potest quęri causa actus volũtatis seu actus volẽdi, vel ipsius rei volitę. Si quęratur causa actus volendi quo Deus vult aliquid, nulla est quęstio, si modo intelligatur de causa secundũ rem, quia cùm velle Dei sit sua essentia, nõ potest habere causam secundũ rem, potest tamen habere causam secundum rationẽ, quia sicut actus in nobis quo volumus ea quæ sunt ad finẽ aliquo modo causatur secũdum rem ab actu quo volumus finem, sic est in Deo secundum rationẽ, quia propositũ quo Deus vult alicui dare auxilia perducentia ipsum ad beatitudinẽ ali quo modo causatur secundum rationẽ à velle quo elegit eum ad talẽ finem. Ratio enim vnius sumitur ab altero, vt dictum fuit in præcedente quęst. nu. 6. loquendo ergo de causa secundum rem, recurrẽdum est ad rem volitam, & sic sub quęstione solum vertitur, vtrum effectus prædestinationis pręter voluntatem Dei liberam habeat in prędestinato aliquam causam, puta merita præcedentia vel sequentia, vel aliquid huiusmodi. In hoc ergo sensu deducatur quęstio, & hoc sit de primo.

6 QVANTVM ad secundum quod est principaliter quęsitum sic proceditur. Et primò ponetur illud in quo omnes cõmuniter concordant, & videbitur qualiter sit verum. Et secundò ponẽtur illa in quibus discordant. Illud in quo omnes cõmuniter concordant est quòd effectus prędestinationis potest dupliciter accipi. Vno modo secundum suas partes. Alio modo secundum suã totalitatem. Primo modo facile est assignare causam effectuũ prędestinationis, sunt enim sibi inuicem causæ. Primus quidem posterioris in genere causę meritorię, posterior autẽ prioris in genere causę finalis, vt conatus ad bonum est causa meritoria de congruo, & dispositiua ad gratiam, & econuerso conatus habet gratiam pro causa finali proxima similiter gratia ordinatur ad opus meritorium vt ad finem proximum, & opus meritoriũ elicitur à gratia vt à causa perficiente formaliter liberum arbitrium cuius est mereri, & eodem modo dicunt de gratia & opere meritorio respectu glorię, quia Deus dat alicui gratiam vt finaliter consequatur gloriam, & dat ei gloriam, quia meruit per gratiam.

Tho. ad. 3. 7 Si autem accipiatur effectus secundũ suam totalitatem, adhuc hoc potest esse dupliciter, quia vel quęritur de causa eius in particulari, puta quare hunc prędestinat, & illum nõ, vel in vniuersali, puta quare quosdã prędestinat & quosdam non. Si quęratur causa in vniuersali solũ adhuc potest reddi, non quidẽ ex parte nostra, sed ex perfectione vniuersi, & ex manifestatione diuinę bonitatis. Ex parte nostra nõ, quia illud quod includitur in effectu prędestinationis vt pars eius non potest esse causa totius effectus prædestinationis, alioquin esset causa suiipsius, sed omne bonũ quod fit ab aliquo vel fit pro eo vel quod iuuat eum qualitercunq; ad consecutionẽ finis supernaturalis siue per causam, siue per occasionẽ cadit sub effectu prędestinationis vt pars eius, ergo nihil quod fit ex parte nostra potest esse causa totius effectus prędestinationis. maior patet, sed minor declaratur, quia sub effectu prędestinationis cadit quicquid promouet ad beatitudinem (vt dictũ fuit supra) hoc autẽ omne bonum quod aliquis facit vel quod pro eo fit, vel ipsum ad hoc disponit siue fit ex impressione cœli, siue ex occasione pręscita exterius, siue ex inspiratione immissa interius, siue quocũq; alio modo homo iuuetur ad tendendũ in beatitudinem, ita q̃ totum quod est ex parte nostra includitur in effectu prædestinationis: & hęc fuit minor, sequitur ergo conclusio quòd ex parte nostra non potest reddi causa totalis effectus prędestinationis etiam in generali.

8 Potest tamen reddi ex perfectione vniuersi & ex repręsentatione diuinę perfectionis. Ex perfectione vniuersi sic, ad perfectionẽ vniuersi pertinet q̃ contineat non solum omnes gradus perfectionis in natura, sed etiam omnes gradus bonitatis & perfectionis in moribus, sed vniuersum non contineret omnes gradus bonitatis & perfectionis in moribus nisi Deus quosdam ex misericordia saluaret, & alios ex iustitia puniret, si enim omnes saluaret deesset in vniuerso bonum iustitię punientis, igitur perfectio vniuersi requirit quòd aliqui prędestinentur & saluentur: alii verò permittantur cadere & in casu manere, vt sic demum damnentur & puniantur.

9 Item patet ex repręsentatione diuinę perfectionis, quia perfectius repręsentant diuinam perfectionem omnes effectus simul sumpti quàm aliquis eorum per se sumptus: & ideo in vniuerso sunt diuersi effectus, vt secũdum alium & alium modum diuina perfectio repræsentetur, & sicut est de partibus vniuersi generaliter, sic est de creatura intellectuali specialiter, nam si omnes saluarentur, aut omnes damnarentur, non tot modis repręsentaretur diuina perfectio, quosdã ergo prędestinat repręsentando bonitatem suam per modum misericordiæ. Alios verò damnat repręsentando perfectionem suam per modum iustitiæ. Hanc viam tangit Aug. de prędestinatione sanctorum dicens, non potest tantum iustus dici Deus sed misericors: voleris ergo Deus ostendere misericordiam suam & suam iustitiam alios saluat, & alios damnat, sic ergo in vniuersali potest assignari causa prædestinationis. & hæc sunt in quibus communiter doctores concordant: de causa autem prędestinationis in particulari non ita concordant vt patebit postea.

10 NVNC ergo videamus qualiter hæc sint sanè intelligenda, quod enim primò dicitur quòd si effectus prędestinationis accipiatur secundum suas partes, tunc vnus est causa alterius & ecõuerso, verum est, sed quòd vltimò inducitur exemplificando de gratia & gloria non est ad propositum, quia gloria non est de effectibus prædestinationis. Quod patet, quia prædestinatio nõ est de fine, sed de mediis perueniendi ad finem, sed gloria seu beatitudo (quia nunc pro eodem accipitur) dicit finem & non medium perducens ad finem: ergo non cadit sub effectu prędestinationis.

11 Per idem patet qualiter secundum sit intelligẽdum quòd talis effectus prædestinationis non habeat causam ex parte nostra, quia si intelligatur quòd nihil est in nobis & à nobis quod sit causa totalis effectus prędestinationis per modum meriti vel dispositionis de cõgruo vel de condigno, verũ est sicut probat ratio ad hoc adducta: si autẽ intelligatur quòd nihil omnino sit in nobis neq; à nobis neq; ab alio quod sit aliquo modo causa totalis effectus prædestinationis, falsum est, beatitudo enim nostra est causa finalis totius effectus prædestinationis, propter hoc enim q̃ Deus elegit aliquem ad beatitudinẽ dat ei illa quę perducunt ipsum ad eam, vt prius dictum fuit, sub effectu enim prædestinationis nõ includitur beatitudo, sed ea quę promouent ad beatitudinem quorũ beatitudo est finis: & ideo totalis effectus prædestinationis potest reddi causa finalis, & nõ solum in generali, sed etiã in speciali. Causa enim quare aliquos prædestinat, vel istũ, scilicet Petrũ vel Paulum est, quia elegit nos ad beatitudinẽ, & hæc sunt intelligenda de prædestinatione, & eius effectu strictè & propriè acceptis. Si enim accipiatur largè prædestinatio prout includit pręscientiã & propositũ diuinũ de toto processu salutis nostræ, scilicet voluntatẽ communicandi beatitudinẽ & electionẽ illorum quibus est cõmunicanda, & propositũ conferendi auxilia perducentia cũ actibus intellectus istis correspõdentibus, sic nõ est possibile q̃ ex parte nostra assignetur causa prędestinationis quantũ ad totalem eius effectũ, quia quicquid est in nobis siue sit finis, siue perducentia ad finẽ, totum claudit sub effectu prędestinationis sic acceptę. Et in hoc sensu loquuntur qui ponunt supradictã opinionẽ & verè (licet impropriè) in eodem sensu assignatur causa prędestinationis in generali ex perfectione vniuersi, & ex repręsentatione diuinę perfectionis, & illud tolerari potest licet non habeat magnam necessitatẽ, dicatur enim quòd illud quod est bonum solum vt medicina nõ est absolutè bonum, nec pertinet ad perfectionem. Perfectior enim esset natura humana si nunquam infirmaretur, & nulla esset medicina, quàm cùm infirmatur & habet medicinam, sed iustitia puniens est solum bonum vt medicina propter morbum peccati: quia tolle peccatum iustitia puniens non est bona, ergo iustitia non pertinet ad

per-

perfectionem vniuersi, quia melius esset vniuersum sine culpa, & iustitia puniente quàm cum eis, sicut natura sine morbo & medicina, quàm cùm eis.

12 DE CAVSA autē prædestinationis in speciali, scilicet quare istū prædestinat, illum autē non, si accipiatur strictè prædestinatio potest reddi modo quo dictum est prius, propter hoc enim hunc prædestinat, quia eū elegit. Si aūt accipiatur largius prædestinatio, scilicet pro salute huius & pro toto processu quo producitur ad salutem in quo sensu deinceps accipietur, sic quidā voluerunt assignare causam prædestinationis ex operibus, & isti partiti sunt, quidā enim dixerunt causam huius esse merita præcedentia in alia vita, vt Origē. qui dicit animas humanas ab initio creatas & in alia vita fuisse cōuersatas, & secundum diuersitatē suorū operū deus dedit vni gratiā & alii non: & vnā prædestinauit, aliā autē non. Hęc autē opinio non solum est falsa in sua radice, quia ponit animas creatas ante corpora, & in alia vita cōuersatas, sed etiā in conclusione cōtradicit sacræ scripturæ. Nam Apost. Ro. 9. loquens de prædestinatione Iacob & reprobatione Esau dicit sic: Cū enim nondū fuissent nati, vt aliquid boni egissent, aut mali vt secundum electionē propositū dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictū est, quia maior seruiet minori, sicut scriptū est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui: ergo secundū hoc bona vel mala opera præcedentia nō sunt causa q̄ aliquis prędestinetur, alius autē nō. Et iterū nos quærimus causam totalis effectus prædestinationis, si autem in alia vita præcederent aliqua merita, illa caderent sub effectu prędestinationis, sicut & merita istius vitæ, & ideo ex eis non posset assignari causa totalis effectus prædestinationis.

13 Alii dicunt quod opera sequentia sunt causa prædestinationis, vnde deus tribuit vni gratiā & alii non, quia scit eum bene vsurum, alium autē non, sicut rex dat equū militi quē scit bene vsurū equo. Sed istud est rudius dictū, tum quia non est simile, quia rex non dat militi bonum vsum equi, sed solū equum, deus autē non solū dat gratiā, sed bonum vsum eius. Tum quia dato q̄ esset simile, tamē nihil ad propositum, quia nō assignatur causa nisi vnius partis effectus prædestinationis, scilicet gratiæ. Nos autē quærimus causam totalis effectus, ideo &c.

14 Ideo dicendū quòd non potest in particulari reddi causa prędestinationis, licet possit reddi in vniuersali modo superius expresso: nō enim pertinet ad perfectionem vniuersi, vel repræsentationē perfectionis diuinæ magis quòd iste saluetur & ille damnetur, quā econuerso. Huius autem ponitur duplex exemplū, vnum in artificialibus, & aliud in naturalibus. In artificialibus enim videmus q̄ bene potest reddi ratio quare figulus de eadē massa facit quędam vasa in honorē (hoc est ad honorabiles vsus) alia autem facit in contūmeliā & ad viles vsus, quia hoc requirit perfectio domus quæ vtriusq; indiget, sed nulla causa reddi potest, quare ex hac parte massæ facit vas in honorem & ex alia facit vas in contumeliā (cum tota massa secundum se sit similis & vniformis) nisi sola voluntas artificis. Similiter in naturalibus, quia perfectio vniuersi bene requirit q̄ aliqua pars materiæ sit sub forma aquæ, & alia sub forma aēris, alioquin ista elementa nō essent, & tunc vniuersum non esset perfectū, sed nulla ratio reddi potest quare hæc pars materiæ sit sub forma aquæ, & illa pars determinata sit sub forma aēris, nisi sola volūtas Dei creantis, & eodē modo potest in vniuersali reddi ratio quare Deus quosdā ab æterno elegit & prędestinauit, quosdam autē non, quia hoc pertinet ad perfectionē vniuersi & ad pleniorem repræsentationē perfectionis diuinæ, quanuis istud etiā possit calumniari modo supradicto, sed in speciali quare istum elegit & prædestinauit, illum autem non, nulla potest reddi ratio præter merā voluntatem Dei. Propter hoc Aug. retractans quædam verba quæ in litera ponuntur, dicit sic in libro de prædestinatione sanctorum, taceat humana lingua, nec prorsus de meritis extollatur, quia diuinæ voluntatis est hoc donum, non humanæ fragilitatis meritum.

15 AD PRIMVM argumentum cùm dicitur quòd iniustum & irrationabile videtur dare inæqualiter æqualibus. Dicendum q̄ verum est vbi aliquid redditur ex debito, vbi autem aliquid tribuitur ex sola liberalitate nō est verum, ibi enim locum habet, quod dicitur Mat. 20. an non licet mihi quod volo facere? an oculus nequam est, quia ego bonus sum? sic autem est in proposito, quia ex sola liberalitate Dei est quòd aliquos eligat & prædestinet, & ideo misericordiæ est quòd istum prædestinet, sed nulla iniustitia est si illum non prædestinet.

16 Aliud argumentū solum probat quòd aliquis particularis effectus prædestinationis (puta prima gratia, vel finalis) potest habere causam, sed non totalis effectus, & hoc concessum est.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum prædestinatio possit iuuari precibus sanctorum.

Tho. 1. q. 23. art. 8.

DEinde quæritur, vtrum prædestinatio possit iuuari precibus sanctorum. Et videtur quòd non, quia prędestinatio totaliter dependet ex voluntate diuina, dicēte Apostolo. Rom. 9. Cuius vult miseretur, & quem vult indurat, sed voluntas diuina nō potest limitari cuiusquam precibus, ergo frustra pro prædestinatis vel non prędestinatis oratur.

2 Item oratio aut funditur pro omnibus vniuersaliter, aut pro quibusdā specialiter, si pro omnibus generaliter, frustra fit, nec exauditur, quia certū est q̄ non omnes saluabūtur, cùm scriptū sit Mat. 20. multi vocati, pauci verò electi. Et. 25. Ibunt hi in suppliciū æternū, iusti autē in vitam æternā. Si autē pro quibusdā, aut istud est indifinitè (scilicet vt aliqui saluentur) & hoc iterum fit frustra, quia certum est q̄ aliqui saluabuntur, aut hoc est determinatè quòd iste Guilielmus vel Petrus, saluetur, quod nō videtur conueniens, quia istud non habet rationē, sed admirationem vt dictum fuit, ergo frustra fiunt orationes.

3 IN CONTRARIVM est quod dicitur Iac. vlt. Orate pro inuicē vt saluemini, sed nullus saluabitur nisi prædestinatus, ergo prædestinatio iuuatur precibus.

4 RESPONSIO. Prædestinationem iuuari precibus potest dupliciter intelligi. Vno modo q̄ preces iuuēt ad hoc quòd aliquis nō prædestinatus prædestinetur, & hoc nō potest esse, quia vel hoc esset pro eodē tempore sic quòd simul esset quis nō prædestinatus & prædestinatus, vel pro diuersis tēporibus ita, q̄ prius esset quis non prædestinatus & postea prædestinatus, sed neutrū istorū potest esse, quia primū importat contradictionē, secundū autem importat in prædestinante mutabilitatē, quare &c. Alio modo potest intelligi q̄ prædestinatio iuuetur non sic quòd non prædestinatus prædestinetur, sed ad hoc q̄ prædestinatus consequatur effectum prædestinationis, & tunc distinguendū est, quia vel loquimur de totali effectu prædestinationis, & sic dico quòd non iuuatur precibus cuiuscunq;, quia in totali effectu prædestinationis includitur, quicquid iuuat aut promouet hominem ad salutē, siue preces propriæ siue alienæ, & ideo sicut idem nō iuuat seipsum, sic totalis effectus prædestinationis nō iuuatur precibus cuiuscunq;. Vel potest accipi effectus prædestinationis, non secundum sui totalitatem, sed secundum aliquam sui partem quod est gratia vel salus huius, & sic prædestinatio iuuatur precibus sanctorum. Cuius ratio est, quia omnis causa cuius operatione interueniente cōpletur effectus prædestinationis dicitur iuuare prædestinationem, sed interuenientibus orationibus sanctorum multi effectus prædestinationis complentur qui alio modo non cōplerentur, quia nec prædestinatū est quòd alio modo cōpleantur, quare &c. Maior patet, sed minor probatur, quia cùm prædestinatio sit sub prouidentia, sicut Deus prouidet rebus naturalibus mediantibus causis secundis, sic prædestinat salutem aliquorum vel gratiam vt non eueniat nisi mediantibus causis secundis quæ ad hoc promouent, inter quas sunt orationes tā p̄oprię quā alienæ, vnde prædestinatis conandum est ad orandum, & ad impetrandum aliorum orationes, & ad bene operandum, quia per hoc multi effectus prædestinationis implentur: propter quod dicitur. 2. Petri. 1. Satagite vt per bona opera, &c. Certam vestram vocationem & electionem faciatis.

5 AD

5 AD PRIMVM argumentum dicendũ eſt quòd eſſe prędeſtinatum totaliter depẽdet à voluntate diuina. Totalis etiã effectus prędeſtinationis ex parte noſtra cauſam nõ habet,& ideo his duobus modis nõ iuuatur prædeſtinatio vt dictum fuit,aliquis tamen particularis effectus prædeſtinationis bene dependet ab aliquo quod eſt ex parte noſtra,& talis bene iuuatur precibus propriis & alienis,& tunc non oramus vt diuina voluntas immutetur,ſed vt diuinũ volitum per orationes noſtras vel alienas tanquam per cauſas medias impleatur.

6 Ad ſecundum dicendum quòd ſiue fiant orationes pro omnibusvniuerſaliter,ſiue pro quibuſdã in generali, non deſcẽdendo ad certas perſonas,ſiue fiant pro aliquibus ſingulariter non fruſtra fiunt,cùm enim oramus pro omnibus generaliter intelligendum eſt pro illis quorum nomina iam ſcripta ſunt in libro vitæ, & licet certum ſit quòd hi ſaluabuntur,tamẽ ſalus eorum ordinata eſt euenire mediantibus orationibus. Idem dico quãdo fit oratio pro quibuſdam in generali non deſcendendo ad certas perſonas. Quando autem fit pro certis perſonis fit vt aliquis effectus prædeſtinationis compleatur in eis mediantibus orationibus noſtris, licet enim totalis effectus prædeſtinationis in quocunq; non habeat cauſam niſi diuinam voluntatem,tamẽ multi particulares effectus cauſam habent mediante qua implentur.

DISTINCTIO XLII.

Sententia huius diſtinctionis in generali & ſpeciali.

NVnc de omnipotentia Dei. Superius Magiſter determinauit de ſcientia Dei. Hic verò determinat de potentia eius. Et diuiditur in partes duas. Primò enim determinat veritatem. (ſ. vniuerſalitatem diuinæ potẽtiæ.) Secundò ponit opinionem quorundã limitantium eam. Secunda incipit in princ. 43. diſt. ibi, quędam verò de ſuo ſenſu. Prima eſt præſentis lectionis. Et diuiditur in tres partes. Primò mouet ſuam quęſtionem. Secundò eam determinat. Tertiò obiicit per autoritatem & determinat. Secunda ibi : quòd enim Deus omnia. Tertia ibi: ex quibuſdam tamen autoritatibus. Et hæc eſt ſententia lectionis & diuiſionis in generali.

2 IN SPECIALI verò ſic procedit. Et quęritur primò quare Deus dicitur omnipotens,aut quia omnia poteſt,aut quia poteſt quicquid vult: poſtea reſpondet dicẽs quòd Deus dicitur omnipotens,quia omnia poteſt,oppoſitum tamen oſtendit q̃ non omnia poſſit,quia nõ poteſt ambulare,loqui, & huiuſmodi: & reſpõdet q̃ huiuſmodi ſuam potentiã non euacuant,iſta enim Deus operatur in nobis,poſſe verò peccare vel corrumpi non ſunt potẽtiæ, ſed infirmitatis: & concludit q̃ Deus dicatur omnipotẽs, quia poteſt omnia facere & nihil pati. Poſtea addit autoritates per quas videtur probari quòd Deus dicatur omnipotens, quia poteſt quicquid vult. Et reſpondet q̃ autoritates inducuntur,ad oſtendendum quòd voluntas Dei non impediatur,non quòd in hoc ſolo ſiſtat ratio omnipotentiæ. Et ſubdit quòd omnipotẽs dicitur, quia poteſt facere quicquid factibile eſt, non autem quicquid facere vult,quia ſic eſt omnipotẽtia vera. nõ ergo beatus Petrus & alii ſancti habent omnipotentiam ſicut deus,quia licet poſſint quicquid volunt ſe poſſe & ſe facere, tamen non poſſunt facere quicquid volũt fieri, ſed deus poteſt facere quicquid vult fieri, & quicquid vult ſe poſſe. Quicquid enim vult per ſe facit,vel per creaturam ſubiectam. Hanc etiam potentiam qua poteſt habet per ſuam naturã, non ſic autem habet potentiam creatura: filius autem Dei potentiam habet tam per ſe quàm per ſui naturam,quanuis habeat eam à patre &c.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum potentia ſit in Deo.

Tho. 1. q. 25. ar. 5.

CIrca diſtinctionem iſtam primò quæritur, vtrum potentia ſit in Deo. Et videtur quòd nõ,quia ſi in Deo eſt potentia vel eſt coniuncta actui, vel non, ſi non,cùm potentia perficiatur per actum, potentia Dei eſſet imperfecta quod eſt inconueniens. Si autem ſic ſemper eſt actui coniuncta creaturæ fuiſſent ab æterno,quod ſimiliter eſt inconueniens,quare &c.

2 Item ſecundum Philoſ. 9. meta. in bonis actus eſt melior potentia, ſed Deo ſolum eſt attribuendum id quod melius eſt, ergo Deo debemus attribuere actum & non potentiam. *Cap. 10.*

3 IN CONTRARIVM eſt quod dicitur Luc. 1. Fecit mihi magna qui poteſt eſt. Et arguitur quia omne quod agit, agit per aliquam potẽtiam actiuam,ſed Deus eſt cauſa agens reſpectu omnium rerum,ergo &c.

4 RESPONSIO. Potentia diuiturab Ariſto. 5. meta. in actiuam & paſſiuam. Actiua eſt principium trãſmutandi aliud ſecundũ quòd aliud. Paſſiua verò eſt principium tranſmutandi ab alio ſecundũ q̃ aliud: & potẽtia quidem paſſiua nõ poteſt vniuerſalius diffiniri ſi propriè ſumatur,& poſitiuè vocãdo tranſmutationẽ deductionẽ alicuius de eſſe informi ad formatum : ſed potẽtia actiua poteſt vniuerſalius diffiniri ſic quòd potentia actiua eſt principium producendi aliud ſecundũ quod aliud. Quæ enim producuntur per ſimplicem emanationẽ nullo ſuppoſito, producuntur quidem per potentiam actiuã agentis,ſed non per tranſmutationẽ alicuius prędſuppoſiti, vnde in eis nõ eſt potentia paſſiua propriè poſitiuè accepta, ſed tãtum negatiuè, ſcilicet nõ prohibitio ad eſſe, propter quod non omni potentiæ actiuæ reſpondet potẽtia paſſiua propriè accepta,ſed tantum potentię actiuę naturali quam ſolam intẽdit diffinere Philoſ. Ex quo patet quòd potentia actiua ordinatur ad influendum aliquid alteri, & non ad recipiendum aliquid in ſe. Potentia verò paſſiua econuerſo ordinatur ad recipiendum aliquid in ſe, & non ad influendum aliquid alteri. *Cap. 22.*

5 Hoc ſuppoto dicendũ eſt q̃ in deo eſt potentiã actiua, non autẽ potentia paſſiua. Primũ patet ſic, illud quod importat perfectionẽ ſimpliciter in entitate & actualitate eſt Deo attribuendũ, ſed habere potentiã actiuam importat perfectionẽ ſimpliciter in entitate & actualitate, ergo &c. Maior de ſe patet. minor declaratur, quia nihil agit niſi ſecundũ quòd eſt in actu, actus autẽ ille eſt perfectior & potior quo aliquid eſt in ſe formaliter, & cõtinet aliud virtualiter quã ille quo aliquid eſt in ſe formaliter, ſed nihil continet virtualiter, habens autẽ potentiam actiuam per illam eſt actu in ſe aliquid formaliter, & per eã continet aliud virtualiter: ergo habere potentiã actiuã importat perfectionẽ in entitate & actualitate, & hæc fuit minor. Itẽ quod mouet nullo modo exiſtens mobile & agit nullo modo exiſtens agibile puriſſimè habet potentiam actiuam: nam quod mouet motũ vel mobile & quod agit ab alio tamen actum illud cum potẽtia actiua per quam mouet & agit habet potentiam paſſiuam per quam mouetur & patitur, cùm ergo Deus maneat ſummè immobilis exiſtens, & agat nihil omnino patiens, patet quòd in eo eſt puriſſimè potentia actiua.

6 Secundum ſic patet, conuertendo primã rationem, illud quod importat imperfectionẽ & diminutionem in actualitate & entitate non conuenit Deo, ſed habere potentiam paſſiuã eſt huiuſmodi, ergo &c. Minor declaratur, quia eſſe in potẽtia ad recipiẽdum aliquid in ſe eſt ex defectu entitatis & actualitatis quã dat ei illud quod in ipſo recipitur: vnde talis potentia ſiue ſit ſeparata ab actu ſiue coniuncta actui de ſe eſt imperfecta & indigens perfici per aliud: & hæc fuit minor: ſequitur ergo concluſio. Ex quo patet quòd reſpectu actuum eſſentialium & intra manentium non eſt in Deo potentia realiter, neq; actiua neq; paſſiua. Non actiua, quia actus eius tranſit in materiam exteriorem, intelligere autẽ & velle non tranſeunt. Nec paſſiua, quia illa omnino nõ eſt in deo, vt probatum eſt. Reſtat ergo quod in Deo tantum ſit in potentia reſpectu actuum tranſeuntium in aliud, aliud dico, vel ſuppoſito tantum vt ſunt potẽtia generandi & ſpirandi, vel aliud ſuppoſito & natura quod eſt propriè aliud, de qua ſolum nunc attendimus.

4 AD PRIMVM argumentum dicendum quòd potentia actiua Dei eſſentialiter accepta ad excludẽdum potentiam generandi & ſpirandi, de quibus nunc nõ loquimur (quia de eis ſatis dictum eſt in præcedentibus) nõ ſemper eſt coniuncta actui, quia tũc ſequeretur quòd res fuiſſent ab æterno, vt probatum fuit ſuprà diſt. 38. quæſt. 1. Et quòd dicitur quòd potentia non coniuncta actui

eſt

eſt imperfecta. Dicendum eſt quòd verum eſt de potentia paſſiua quæ eſt ad recipiendum actum in ſe, non autē de potentia actiua quæ nō eſt ad recipiendum aliquid in ſe, ſed ad influendum aliquid alteri, & ideo actus eius non perficit eam vel agens, ſed actum vel paſſum, quod non perficitur nec agitur niſi potentia agentis coniungatur ſuo actui.

8 Per idem patet ad ſecundum, quia Philoſ. loquitur ibi de potentia quæ ſe habet ad actū receptiuē, & hæc eſt paſſiua vel ad ipſam reducitur. Hanc autem nō ponimus in Deo, ſed actiuam tantum: ideo &c.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum potentia Dei ſe extendat ad omnia quæ ſunt aliis poſſibilia.

Tho. 1. q. 25. art. 3.

SEcundò quæritur, vtrum potentia Dei ſe extendat ad omnia quæ ſunt aliis poſſibilia. Et videtur quòd non, quia agere ſequitur & ſupponit eſſe, ſed deus nō eſt quod alia ſunt, ergo non poteſt agere quod alia poſſunt.

2 Item Deus non poteſt moueri, nec mori, nec peccare, & tamen creaturę talia poſſunt, ergo Deus non poteſt quicquid alia poſſunt.

3 SED CONTRA omnis potentia deriuatur à diuina (ſecundum illud Rom. 13.) non eſt poteſtas niſi à Deo, ſed quicquid eſt in effectu verius & perfectius eſt in cauſa, ergo quicquid poteſt quæcunq; potentia creata, verius poteſt illud potentia diuina.

4 Item videtur quòd Deus poſſit non ſolum illa quæ ſunt creaturis poſſibilia, ſed etiam illa quæ ſunt eis impoſſibilia, quia Deus poteſt facere quicquid poteſt dici (iuxta illud Luc. 1. Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum) ſed ea quæ ſunt naturæ impoſſibilia poſſunt dici, ergo poſſunt à Deo fieri.

5 RESPONSIO. Videnda ſunt duo quę tāguntur in argumentis. Primum eſt qualiter Deus poſſit ea quæ ſunt naturæ poſſibilia. Secundum eſt qualiter poſſit ea quæ ſunt naturæ impoſſibilia.

6 QVANTVM ad primum ſciendum eſt q̄ cùm in Deo non ſit potentia paſſiua, ſed tantū actiua vt oſtēſum fuit, ideo poteſt Deus facere quicquid reſpicit potentiam actiuam ſolū, quod autē reſpicit potentiā paſſiuam ſolū, vel ſimul cum actiua paſſiuam non eſt Deo poſſibile.

7 Primum patet ſimili ratione vt prius, quia quicquid importat dignitatem & perfectionem totum eſt Deo attribuendum, ſed creare actiuè quodcunq; creabile pertinet ad dignitatē, & perfectionē (perfecti enim eſt agere) ergo iſtud eſt Deo attribuendum.

8 Secundum ſic patet, amota cauſa amouetur effectus, ſed à Deo remouetur omnis potentia paſſiua, ergo ab eo remouetur omnis effectus vt reſpicit potentiā paſſiuā, ita q̄ in ipſum non poteſt reduci vt in paſſum, igitur effectus qui requirunt in eo cui attribuuntur potentiā paſſiuam ſolum, vel cum actiua paſſiuam nō poſſunt Deo attribui vllo modo. Talia autē ſunt omnia quæ ſonāt in tranſmutari, vel in acquiſitionē eſſe, aut amiſſionē. De his enim eſt idem iudicium, quia generatio vnius eſt corruptio alterius: Vnde Deus nō poteſt ambulare vel currere, quia iſta requirunt in eo in quo ſunt potentiā paſſiuā cum actiua, mouent enim ſeipſa, & ideo ſunt mouentia & mota, nec Deus poteſt mori aut corrumpi, quia hæc importāt amiſſionem eſſe prius habiti, & ità tranſmutationē quę eſt ſecundū principium paſſiuū, & ſic de ſimilibus. Hæc tamen licet non conueniant Deo ſubiectiuè ſunt tamē in aliis à Deo effectiuè. Peccare autē cùm conſiſtat in actu interiore, reſpectu cuius in Deo nulla eſt realis potētia, vt probatum fuit, Deo attribui non poteſt ratione alicuius potentiæ, nec ſecundum ſe, quia peccare eſt deficere à rectitudine rationis, defectus autem & imperfectiones non poſſunt Deo attribui, ideo &c. & ſic patet primum.

9 ITEM quantum ad ſecundū, ſcilicet, vtrū Deus poſſit facere quæ ſunt naturę impoſſibilia, accipiēda eſt quædam diſtinctio poſſibilis quā ponit Philoſ. 5. met. & eſt q̄ poſſibile dicitur dupliciter. Vno modo ſecundū aliquam potētiam actiuā vel paſſiuā, ſicut dicimus q̄ poſſibile eſt igni quòd calefaciat manū, & poſſibile eſt manui q̄ calefiat ab igne, quia in vno eſt potētia actiua, in alio autem eſt paſſiua, & per oppoſitum dicitur aliquid impoſſibile propter defectum talis potentiæ, ſicut impoſſibile eſt hominem volare. Alio modo dicitur aliqaid poſſibile non ſecundum aliquā potentiam, ſed abſolutè ſecundū habitudinem terminorum qui ſibi inuicem non repugnant, ſicut poſſibile eſt hominem eſſe animal, vel triangulū habere tres, & per oppoſitum dicitur aliquid impoſſibile ex repugnantia terminorū, vt ternarium eſſe parē, vel idem ſimul eſſe & non eſſe, & quęcunq; ex natura terminorum contradictionem important.

10 Hoc ſuppoſito dicendū quòd deus poteſt quæcunq; ſunt poſſibilia ſecundo modo quanuis ſint impoſſibilia primo modo, & impoſſibilia naturæ, quæ autem ſunt impoſſibilia ſecundo modo (ſcilicet quia contradictionē implicant ex natura terminorum) non ſunt Deo poſſibilia, non propter diminutionē, vel imperfectionem diuinę potentiæ, ſed propter incompoſſibilitatem quæ eſt in re.

11 Primum patet, quia ſicut potentię limitatæ & cōtractę ad certum genus & ad certam ſpeciem reſpondet pro obiecto poſſibile limitatū & contractum ad certū genus & ad certam ſpeciē ſic potentiæ illimitatæ, nec contractę ad genus aut ſpeciem reſpondet poſſibile illimitatū nec contractum ad genus, aut ad ſpeciem, ſed potētia diuina non eſt limitata aut contracta ad genus aut ad ſpeciem, ergo nec poſſibile ei correſpōdens, tale autē eſt poſſibile dictum ex habitudine terminorū. Iſtud enim ſub ſe comprehendit primum poſſibile, & vltra hoc poteſt in omnē genere & in omni ſpecie formari. Poſſe ergo diuinum ſe extendit ad poſſibile ſic dictum. Poſſe autem naturæ nō, ſed tantum ad poſſibile contractum, ſic ergo Deus poteſt facere illa quæ ſunt naturæ impoſſibilia, quæ tamen contradictionem non implicant.

12 Secundum patet, quia illa non ſunt factibilia ſimul quorum poſitio vnius eſt remotio alterius, & econuerſo (alioquin ſimul idem poneretur & non poneretur, fieret & non fieret,) ſed illa quę implicant contradictionē ſunt huiuſmodi, quia negatio remouet affirmationē, & econuerſo, quare &c. Poteſt ergo deus quicquid cōtradictionē non implicat, & quia multa ſunt impoſſibilia naturæ, nō ſolū quo ad genus facti, vt hominē volare, ſed etiā quo ad modū faciēdi (vt immediatè de trunco fiat vitulus, vel q̄ ſubito & in inſtanti de infirmo fiat ſanus) quæ tamē non implicāt cōtradictionē vel repugnantiā intellectuū, ideo omnia talia ſunt deo poſſibilia, & per eādē rationē deus poteſt facere omnē effectū ſine cauſis ſecundis agētibus, quia cauſa ſecunda efficiens nō eſt de intellectu effectus.

13 AD PRIMVM argumentum dicendum quòd agere ſupponit eſſe nec ex hoc debet concludi niſi quòd Deus prius intelligitur habere eſſe quàm alia producere ſi debita forma arguendi ſeruetur, ſi tamen forma quę in argumēto ponitur, toleraretur poteſt dici quòd Deus eſt illud quod alia ſunt nō formaliter, ſed virtualiter inquātum ſunt in eo omniū perfectiones, & hoc ſufficit ad hoc vt poſſit in omniū actiones quæ ſic ſunt quòd nullo modo ſunt defectus vel paſſiones.

14 Ad ſecundum patet ſolutio ex dictis in corpore ſolutionis.

15 PRIMVM argumentum quod eſt ad alteram partem concedatur, quia pro nobis eſt.

16 Ad ſecundum dicendum quòd illud quod implicat contradictionem non poteſt eſſe verbum, quia nullus intellectus poteſt concipere contradictoria ſimul eſſe, vt patet ex. 4. meta. verbum autem primò & per ſe pertinet ad intellectum, de aliis enim non dicitur niſi per comparationem ad verbum intellectuale: ideo &c.

DISTINCTIO XLIII.

Sententia literæ in generali & ſpeciali.

QVidam verò de ſuo ſenſu. Superius determinauit Magiſter de vniuerſalitate diuinæ potentię, hic verò excludit errorem limitantium diuinam potentiam, & primò quantum ad facienda: Secundò quantum ad qualitatem faciendorum, Secūda incipit in principio 44. diſt. ibi, nunc reſtat. Prima eſt præſentis lectionis. Et diuiditur in tres partes. Primò ponit opinionem. Secundò ponit confirmationem. Tertiò manifeſtat rationē. Secunda ibi, Itaq; ſuam opinionem. Tertia ibi, fatemur itaque. Secūda iſtarum diuiditur in duas partes, primò cōfirmat illo-

illorum opinionem per rationes,illis rationibus respondet. Secundò per autoritates,& illis respondet. Secunda ibi,His autem scrutatores illi.Et hæc est diuisio & sententia lectionis in generali.

2 IN SPECIALI autem sic procedit:& primò dicit quòd quidã limitare volunt Dei potentiã eo quòd nõ potest dimittere quin faciat ea quæ facit. Postea dicit ꝙ prædicti confirmant hæc multis rationibus,quarũ prima est quòd nõ potest Deus facere nisi quod iustũ & bonum est fieri,sed nõ est bonum & iustũ fieri nisi quod facit,ergo non potest facere nisi quod facit. Secunda autẽ ratio talis est,non potest Deus aliquid facere nisi quod iustitia eius exigit, & iustitia eius nõ exigit,ꝙ faciat nisi quod facit,ergo &c.Et respõdet Magister ad istas duas rationes, ꝙ propositiones istæ habent duplicẽ intellectum, vel sensum, vnum vt iustum & iniustum referantur ad præsens tempus sub hoc sensu,non potest Deus nisi quod iustũ est facere,vel quod iustitia eius exigeret si faceret. & sic sunt veræ,nec concludunt limitationem diuinæ potẽtię. Tertia ratio talis est,nõ potest Deus facere vel dimittere nisi quod debet,sed nõ debet facere nisi quod facit,nec dimittere nisi quod dimittit,ergo &c.Et respondet magister ꝙ verbum hoc debet,in diuinis nõ cadit proprie,quia nulli est debitor,si tamen sanè accipiatur distinguendæ sunt sicut & prẽmissæ, quia potest habere duplicẽ intentionem. Vno modo quòd Deus non potest facere nisi quod vult, & sic est falsa·vel sic quòd deus nõ potest facere nisi quod debitum (id est conueniens esset si faceret) & sic est vera. Quarta ratio talis est, Deus non potest facere,vel dimittere,nisi quod facit,& dimittit,ergo &c.Et soluit dicens quòd distinguenda est maior rationis huius,sicut & aliæ, quia possunt verba accipi, vel tempore determinato, vel confuso. Quinta ratio talis est,nõ potest Deus facere nisi quod præscitur à Deo, sed non præscit se facturum nisi quod facit, ergo non potest facere nisi quod fecit. Et respondet Magister ꝙ per ea quæ dicta sunt de præscientia patet solutio rationis. Postea inducit autoritates ad opinionem confirmandam per quas videtur probare ꝙ voluntas Dei & potentia sunt æquales,ergo non potest nisi quod vult.Et respondet quòd in deo idem sunt voluntas & potentia,& quantũ ad hoc dici possunt æqualia,tamen plura subsunt potentiæ quã voluntati. Vltimò concludit veritatem dicens ꝙ non est ita limitata potentia dei quin possit multa facere quæ non facit.Et ad hoc adducit multas autoritates,sanè tamen dicit hæc esse intelligenda,ita scilicet quòd nulla nouitas in Deo intelligatur,&c.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum potentia Dei sit infinita.

Tho.1.q.25. ar.2.

CIrca distinctionem istam primò quæritur,Vtrum potentia Dei sit infinita. Et videtur quòd non,quia illud quod est melius est Deo attribuẽdum,sed finitum est melius infinito cùm dicat habitum, illud verò priuationem,ergo &c.

2 Item omne quod ab alio exceditur est finitum, sed potentia Dei exceditur à scientia sua,plura enim scit quã possit facere,scit enim mala,quæ tamen facere nõ potest, ergo &c.

3 IN CONTRARIVM est quod in Psal.dicitur, magnitudinis eius non est finis,in Deo autẽ non est magnitudo molis,sed potentiæ vel virtutis,ergo &c.

4 RESPONSIO. Primò dabitur intellectus quæstionis, & secundò iuxta intellectum datum, inquiretur de quæstione.

5 QVANTVM ad primum sciendũ est quòd quæstio non quærit de infinitate secundũ durationem, quia sic possunt esse infinita,vel infinitę virtutis omnis intrãsmutabilia, ad hoc enim vt aliquid duret in infinitũ sufficit quòd sit natum semper permanere in eadẽ dispositione, talia autem sunt omnia intransmutabilia inquãtum huiusmodi,vt angeli,sol,cœlũ, & huiusmodi, & fortiori ratione Deus,intelligitur ergo de infinitate potentiæ in vigore quæ non reperitur in aliqua creatura (non enim est aliquis calor infinitè intensus,nec aliqua virtus creata est infinitè intensa) Hanc autem infinitatem potẽtiæ attribuunt Deo, & Philos.8.Phyfic. (vt quidam dicunt) & Theologi,& hoc de primo.

6 QVANTVM ad secundum videndũ est qualiter hæc conclusio in qua conueniunt probetur & de ratione quidã Phylo.quam ponit.8.Physic.scilicet quòd deus est infinitę virtutis,quia mouet tempore infinito,clarũ est ꝙ nihil valet, cùm secundũ ipsum angelus moueat cœlum tẽpore infinito cuius virtus non est infinita vigore, licet possit esse infinita duratione.Nos autem quęrimus de infinitate vigoris, nisi fortè quis diceret quod Deus posset mouere corpus infinitum, si esset, sed an infinitũ corpus sit possibile dubium est sicut de proposito, & si esset non probat Philos.quòd posset moueri à deo, sed potius videtur innuere oppositum.3.Physic & primo cœli,& mundi.

7 Rationes autẽ quibus hoc probant aliqui moderni Theologi sunt istæ.Prima talis est,illud quod nõ est limitatum ad genus,nec ad speciem,est illimitatũ,& infinitũ, sed potentia Dei cũ sit sua essentia non est limitata ad genus, nec ad speciem, sed cõprehendit omnium generũ & omnium specierũ perfectiones,ergo &c. Maior supponitur scilicet ꝙ omne limitatum est in certo genere & certa specie, & habet diffinitionẽ quæ à Philos.5.meta.terminus dicitur. Minor declaratur, nam tunc dicitur aliquid limitari ad genus quando ei conuenit tantũ id quod formaliter importat ratio generis, & nõ plus nisi aliquid ei addatur. Ex hoc enim aliqua essentia dicitur limitata ad genus substãtiæ quia per eam habet aliquid tantũ perfectionem substantiæ & nihil plus nisi aliquid aliud addatur,puta quantitas,vel qualitas. Et similiter aliquid dicitur limitari ad speciem sub genere,quando per essentiam suam solum habet illud quod formaliter importatur in ratione speciei. Vnde si esset aliqua vna qualitas per quã homo bene se haberet & ad scire, & ad resistere passionibus timoris, talis non esset limitata nec ad speciem scientiæ, nec ad speciem fortitudinis. Ex hoc sic arguitur,illa essentia quæ vna existens includit quicquid perfectionis simpliciter est in quocunq; genere vel specie est illimitata ad genus & ad speciem:sed essentia diuina est huiusmodi, quia in ipsa nullo addito est quicquid perfectionis est in quocunque genere, per ipsam enim Deus est sciens,iustus,volens,& omnia alia quę simpliciter important perfectionem,quare &c.

8 Secunda ratio talis est, & sumitur ex modo agendi sic,potentia tanto maior est in vigore quanto minus supponit:sed Deus in infinitum minus supponit quàm quęcunq; virtus creata, quia quælibet virtus creata supponit aliquid,Deus autem nihil,aliquid autem & nihil distant in infinitum, ergo virtus dei est in infinitum maior in vigore quàm quæcunq; alia virtus.

9 Tertia ratio talis est, sicut se habet particulare agens æquiuocum ad finitatem sui particularis effectus, sic se habet vniuersale agens æquiuocũ ad omnem limitationẽ,& finitationem existentẽ vel possibilẽ in quocunq; effectu, sed agens particulare æquiuocum excedit finitatẽ sui effectus, & quantũ ad hoc potest dici infinitum secundum quid, quia non clauditur intrà limites speciei sui effectus sicut agens vniuocũ,ergo similiter agens vniuersale æquiuocum quod est Deus,excedit sic omnem finitatẽ existentem & possibilem in quacunque re,quod potest verè dici simpliciter infinitũ,quia non clauditur intra quodcunq; genus aut speciem cuiuscunque generis.

10 Quicquid sit de conclusione, rationes tamen istæ licet habeãt probabilitatẽ, nullam tamẽ habent necessitatẽ,prima non,quia maior posset rationabiliter negari, non enim videtur necessarium quòd illud quod non est limitatum ad genus & ad speciẽ, sed continet omniũ generum atq; etiam specierum perfectiones.fit infinitũ simpliciter,quia quòd excedit aliquod finitũ non oportet ꝙ sit infinitum,sed sufficit quòd sit finitum maius, nunc est ita quòd non solum illud quod cõtinetur in vno genere finitum est, sed quicquid continetur in omnibus generibus, plura enim quæ sunt finita in numero, & quorum quodlibet est finitum in se nõ possunt cõstituere aliquod infinitum,talia autem sunt prædicamẽta,quia quodlibet includit perfectionem finitam, sunt etiam finita numero,quia decem tantum, ergo quod includit omnium generum perfectiones nõ est infinitum sed potius finitum, & si eas contineret eminentius non cõcluditur nisi quòd sit finitum maius.

11 Secunda etiam ratio non videtur necessitatem habere, quia illud quod potest conuenire Deo, & creaturæ non arguit infinitatem potentiæ (alioquin creatura posset esse infinitæ potentiæ) agere autē nullo supposito po
d.1.q.4. test competere creaturę vt patebit in secundo libro, ergo &c. Esto etiam quòd non posset communicari creaturæ quòd ageret nullo supposito ex parte subiecti, adhuc argumentum non valet, quia nihil non est in infinitum minus aliquo, quia ei quod nihil est, non potest competere quòd sit minus quocunq; alio, nec ens & nihil distant in infinitum vt plenius deducetur in secundo libro.

12 Tertia ratio deficit in illo in quo & prima, quia sicut illud quod excedit perfectionē huius speciei non est infinitum simpliciter, sic ꝙ excedit omnem perfectionē entem, & possibilē in omnibus generibus & speciebus, non oportet ꝙ sit infinitum simpliciter, sed sufficit ꝙ sit infinitum maius. Dicam enim ꝙ omne ens est finitū tam creatum quā increatum, sed increatū tanquam principiū & causa æquiuoca excedit in perfectione quemlibet effectum per se sumptum, & omnes simul sumptos.

13 Aliter ergo probanda est supradicta conclusio sic, Deus potest producere infinitū actu & simul, vel successiuè & in potentia, ergo potentia Dei est infinita, probatio antecedentis & cōsequentię. Antecedens patet, quia deus potest facere quicquid nō implicat contradictionē, vt patet ex supradictis, sed infinitum esse actu & simul, vel saltem successiuè & in potentia vel in speciebus rerū, vel in diuiduis specierū non implicat contradictionē, ergo &c. Minor patet de se quantū ad vltimum membrū, scilicet ꝙ processus rerum in infinitū successiuè & in potētia in diuiduis specierum sit possibilis, hoc enim ponūt omnes, & nęcesse est ponere cùm concedatur ab omnibus, quòd Deus posset conseruare mundū in infinitum sicut est, & in hoc probata est tota minor cùm sit disiunctiua, & nihi
q.seq.&.d. lominus ostendetur in sequentibus quid veritatis habeāt
44.q.2. reliqua duo membra. Consequentia patet, si enim Deus potest producere aliquid quod sit infinitū actu & simul, patet quòd potentia eius est infinita, quia illa potētia est maior in vigore quæ potest simul plura producere quàm illa quæ solum potest pauciora: ergo illa quæ potest infinita actu producere est in infinitum maior quacunq; virtute creata, quæ non potest actu & simul nisi finita, si igitur potentia diuina se extēdat ad hoc ꝙ possit producere infinita actu, & simul, patet ꝙ ipsa est simpliciter infinita.

14 Patet ergo consequentia quantum ad primum articulum antecedentis, patet etiā quantum ad secundū, scilicet quòd si deus potest facere infinita successiuè & in potentia, ꝙ virtus eius est infinita: quia si processus rerum in infinitum est possibilis, vel ergo erit secundū gradus specie differentes, vel saltem secundum numerū, sed vtroq; modo oportet ꝙ potentia Dei sit infinita, ergo &c. Probatio minoris quantū ad duas eius partes: & primò quātum ad primā: si enim processus creaturarum est possibilis in infinitum secundū diuersos gradus specificos, clarū est quòd potentia Dei est infinita in vigore, quia quanto potentia potest in plura secundū speciem, tanto oportet quòd sit maior & virtuosior, sicut est ascēsus in perfectione specierum: si ergo processus rerum secundum speciem est possibilis in infinitū, sequitur quòd potētia diuina sit infinita, alioquin haberet statum in producendo species, nec posset vltra perfectiorem producere: Si verò iste processus non sit possibilis, sed tantum ille qui est secundum numerum quem omnes concedunt, adhuc videtur idem sequi, quia aliquid esse causam infinitorū numero successiuè potest esse dupliciter. Vno modo ꝙ aduenientibus posterioribus priora recedant à sua causalitate. Et ad hoc sufficit potentia infinita duratione, dato ꝙ non sit infinita vigore. Pluralitas enim effectuum taliū nō arguit maiorem vigorem, sed eundē permanentē hoc enim modo sol esset causa infinitorū successiuè si motus semper duraret. Alio modo potest aliquid esse causa infinitorū successiuè, sic ꝙ aduenientibus posterioribus priora maneāt sub sua causalitate, & sic posse in plura requirit maiorē vigorem, quā posse in pauciora. Ex hoc sic arguitur, illa virtus quæ potest in plura quotcunq; datis, sic ꝙ aduenientibus posterioribus priora non recedant, est infinita in vigore. Hæc patet, quia sicut posse sic in plura arguit maiorē vigorem sic posse in plura quotcunq; datis arguit maiorē virtutem quacunq; finita data, & hæc necessario est infinita, sed virtus vel potentia Dei est huiusmodi, ergo &c.

15 Contra autem rationē istam instatur dupliciter. Primò quia ista ratio vt videtur quibusdā non probat quòd potentia diuina secundū rationem potentiæ sit infinita simpliciter, sed solum secundū quid, nisi ponatur ꝙ Deus possit producere infinita secundum speciem saltem in potentia & successiuè, quod probant sic, sicut essentia non esset infinita simpliciter secundum rationem essentiæ, si esset determinata ad aliquam speciem dato quòd esset infinitè intensa in illa specie, vt si poneremus calorem infinitè intensum, sic nulla potentia esset infinita simpliciter secūdum rationem potētiæ, nisi possit in infinita obiecta non solum secundum numerum, quia talia limitata sunt ad speciem, sed oportet quòd sint infinita secundum rationes specificas.

16 Sed istud non valet, quod patet accipiendo contrarium medium eius quod assumūt sic, sicut se habet infinitas essentiæ diuinæ ad perfectiones absolutas sic se habet infinitas potentiæ ad infinitatem possibilium vt ipsimet accipiunt, sed infinitas essentię diuinę non requirit quòd includat infinitas perfectiones absolutas secundū rationem specificam differentes, imò perfectiones quæ sunt in Deo (illæ, scilicet quas simpliciter melius est habere quàm eis carere) sunt finitæ multitudine, sed ex hoc solo essentia diuina dicitur infinita, quia continet infinitè, vt sic loquimur omnes perfectiones absolutas possibiles, quāuis illæ sint finitæ secundū multitudinem, ergo similiter infinitas potentię diuinæ nō requirit quòd possit in infinita possibilia specie differentia, sed sufficit quòd possit in omnia possibilia dato quòd sint finita multitudine formali & specifica, dum tamen possit in ea infinito modo, quod est tamen * sub singulis speciebus multiplicabilibus, & * aliàs cū
non tantum sub vna vt arguebatur, potest infinita producere successiuè, sic quòd aduenientibus posterioribus priora non recedant à sua causalitate.

17 Ex quo patet responsio ad rationē eorum, quia qua ratione deus potest producere infinita actu in aliqua specie, eadem ratione & in quolibet multiplicabili. Propter quod sicut continet infinitè perfectionē vnius speciei, ita & cuiuslibet, non sic autem esset de calore si esset infinitè intensus, vel de essentia diuina si esset limitata & finita ad speciem, quia solum contineret perfectionē vnius speciei tantum: & iterum cùm Deus vna simplici essentia cōtineat omnē perfectionem, & non secundum aliud si probatur infinitus in vna perfectione, probatur simpliciter infinitus in omni possibili. Ex hoc patet quòd prædicta instantia non valet.

18 Secundò potest sic instari, infinitas effectus arguit infinitatem causæ solum proportionabiliter, sed ponēdo processum rerum possibilem in infinitum successiuè & in potentia, nō ponitur in effectibus aliquid infinitū actu, sed solum in potētia hoc modo (scilitet quòd datis quotcunq; possibile est dare plura) ergo vt videtur talis infinitas non arguit aliquam causam esse actu infinitam, sed solum quòd data quacunq; causa finita possibile est dare perfectiorem, nunquam tamen deuenietur ad aliquam infinitam.

19 Et dicendum quòd infinitas talis est ponenda in causa qualis potest concludi ex effectu, & non solū qualis est in effectu. In illo enim attenditur proportio inter causam & effectum, in hoc autē magis attenditur similitudo quàm proportio, ex infinitate autē successiua in effectibus qualem ponimus Deo possibilem, sequitur deum esse actu & simpliciter infinitæ potentiæ: quare &c. Assumptum declaratur, quia licet in accipiendis quotcunq; datis possibile sit dare plura, quæ tamen si dentur nō erunt infinita, nihilominus si in causis acceptis est dare aliquid cui nihil possit æquari in virtute quantumcunq; procedatur in accipiendo sub ipsa, vna post aliam, necessario ipsa est actu infinita natura. Et idem esset in effectibus, si enim esset dare aliquam multitudinem actu ad quā non posset deueniri accipiēdo numerum post numerū, necessario ipsa esset infinita, omne enim finitum transitur accepto aliquotiens aliquo finito. Causalitas autē virtutis diuinæ non potest attingi quantumcunq; ponatur causali

ſalitas creata excreſcere in producendo multa. Propter quod neceſſario ſequitur quod ipſa ſit infinita.

20 AD PRIMVM argumentum dicendum quòd duplex eſt infinitū ſcilicet priuatiuè quod natū eſt finiri, & nondum habet finem, ſicut motus cœli poteſt dici infinitus, & omnis motus citra terminum, & tale infinitum eſt poſsibile & imperfectum, nec poteſt Deo attribui, & de hoc procedit argumentum. Alio modo dicitur infinitum negatiuè, quia caret omni limitatione quę competit rebus creatis, & hoc modo perfectius eſt eſſe infinitum quàm finitū, perfectior enim eſt negatio imperfectionis ſaltem ratione naturæ ſubtractæ quàm ſit affirmatio: Et hoc modo infinitum competit Deo.

21 Ad ſecundum dicendum eſt quòd potentia nō excedit̃ à ſcientia, nec econuerſo cùm ſint idem, licet obiectum excedatur ab obiecto, vtriuſq; tamen obiectum eſt infinitum in potentia reſpectu actus ſucceſſiui, & in talibus vnum poteſt excedere alterum.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum Deus poſsit facere aliquod infinitum actu.

Tho. 1. q. 7. ar. 3. & 4.

OCcaſione eius quod dictum eſt q. præce. nu. 13. Quęritur, vtrum Deus poſsit facere aliquod infinitum actu. Et videtur quòd non, quia de ratione infiniti eſt q̃ non poſsit pertranſiri neq; à finito, neque ab infinito, vt probatur. 6. Phyſic. ſed ſi infinitum eſſet productum quodammodo eſſet pertranſitum, ergo &c.

2 Item impoſsibile eſt effectū æquari ſuæ cauſæ ęquiuocè, ſed ſi Deus produceret effectum infinitum illę adæquaretur ſuæ cauſæ æquiuocè (ſcilicet Deo) quia infinito nihil eſt maius, non ſolum ſecundum quantitatem molis ſed etiam ſecūdum quantitatem virtutis, quia in magnitudine infinita nō poteſt eſſe virtutis finita, vt probatur 8. Phyſi. ſic ergo &c.

3 Item infinitum eſt cuius quantitatē accipiẽtibus ſemper eſt aliquid ſumere extra, vt dicitur. 3. Phy. ſed ſi infinitum eſſet actu, nihil eius eſſet ſumere extra, ergo cōtra rationem infiniti eſt eſſe actu, & ſic idem quod prius.

4 IN CONTRARIVM arguitur, quia Deus poteſt ſub qualibet ſpecie producere aliquod indiuiduum, ſed ſi ſub qualibet ſpecie figuræ eſſet producta aliqua figura, illæ figuræ eſſent actu infinitæ, ergo &c.

5 Item Deus poteſt facere quicquid non repugnat rationi rei, ſed rationi quantitatis nō repugnat infinitum, imò finitum & infinitum quantitati conueniunt, vt dicitur. 1. Phyſi. ergo &c.

6 RESPONSIO. Quæſtio iſta non intelligitur de infinito ſecundum eſſentiam (vtrum deus poſsit aliquod tale infinitum producere) cùm conſtet omnē creaturam neceſſario limitari ad certum genus & ad certā ſpeciem, intelligitur ergo de infinito ſecundum quātitatem quod eſt duplex, ſcilicet ſecundum magnitudinem, & ſecūdum multitudinem, ſicut eſt duplex quantitas, continua videlicet & diſcreta. Primò ergo videamus, vtrum repugnet naturæ rei creatæ infinitas ſecundum multitudinem: & ſecundò an repugnet ei infinitas ſecundum magnitudinem. Adhuc circa primum primò ponetur illud, quòd eſt clarum, & ab omnibus conceſſum; & ſecundò inquiretur de eo quod eſt dubium.

7 QVANTVM ad primum ſciendū eſt, q̃ conceditur ab omnibus, q̃ in ordinatis per ſe & eſſentialiter impoſsibile eſt dare multitudinem infinitā actu, cuius ratio eſt, quia ſi in ordinatis per ſe & eſſentialiter eſſet multitudo actu infinita in illa multitudine eſſet aliqua ſpecies virtutis vel perfectionis infinitæ, conſequens eſt falſum, ergo & antecedens: falſitas conſequentis patet, quia infinita perfectio non poteſt cōpetere niſi Deo, conſequentia probatur, quia in ordinatis eſſentialiter ſemper vnum eſt perfectius altero, nec eſt dare duo in æquali gradu perfectionis, neceſſe eſt ergo in tota multitudine ordinatorū eſſentialiter q̃ vnum ſit perfectius cæteris omnibus. cùm igitur in multitudine infinita ſit perfectio infinita, oportet quòd ſimilis ſit in aliquo vno illius multitudinis. Alia autem ſunt quæ ordinantur accidẽtaliter ſicut indiuidua ſub vna ſpecie, & talia poſsunt produci dupliciter, ſucceſſiuè, vel ſimul, ſi ſucceſſiuè, impoſsibile eſt q̃ inchoādo ab vno, vel à quocunq; (dum tamen finitis) deueniatur aliquando ad multitudinem actu infinitam: cuius ratio eſt, quia de ratione infiniti eſt quòd quātacunq; eius pars accipiatur, & quotieſcunq;, quòd ſemper reſtet aliquid accipiendum. Propter quod contra rationem eius eſt, quòd in accipiẽdo partem poſt partem, ipſum ſit vnquam actu acceptum, & quia illud non poteſt fieri, quod eſt contra rationem rei, ideo iſto modo non poſsunt produci actu infinita, nec ſolum eſt hoc verum in rerum productione, ſed etiam in earum cognitione, ſi enim deus cognoſceret vnum poſt aliud, non cognoſceret actu infinita.

8 Si verò indiuidua ſub ſpecie ſimul producantur ſic dubiū eſt, an deus poſsit infinita actu producere, puta infinitas animas, & eſt hic duplex modus dicendi, vnus eſt q̃ Deus poteſt infinita producere actu. Quod probatur dupliciter. Primò ſic, Deus poteſt ſimul & actu tot producere quot poteſt producere in potentia ſucceſſiuè, niſi natura rei requirat ſucceſſionē, & hoc patet ſtatim, quia vbi non eſt repugnantia ex parte rei nō eſt defectus ex parte Dei, ſi ergo natura rei non requirat ſucceſſionem, ſed patiatur ſimultatem, deus poteſt in talibus tot producere ſimul quot ſucceſſiuè, ſed natura animarum quæ poſsunt à Deo produci, nō requirit ſucceſſionem, ergo Deus poteſt tot animas ſimul producere quot poteſt producere ſucceſſiuè, ſi autem eſſent tot productæ neceſſario eſſent infinitæ, ergo &c. Quod eſſent infinitæ patet, quia ſi eſſent finitę tunc per productionem ſucceſſiuam animarū tranſiretur illud quod eſſet actu productum (omne enim finitum tranſitur per cōtinuam acceptionem alicuius finiti) & ſic deus non potuiſſet producere tot ſimul quot ſucceſſiuè, cuius oppoſitum probatum eſt.

9 Secunda ratio talis eſt, Deus poteſt ſimul tot animas producere quot poſsunt participare naturā animę, hoc patet, quia non habēt inter ſe oppoſitionē, nec ſucceſſionis neceſſarium ordinē, ſed ſi tot eſſent productæ neceſſario eſſent infinitæ, ergo Deus poteſt animas infinitas actu producere. Minor probatur, ſi enim animæ ſic productæ eſſent in numero finito vltra illum numerum Deus non poſſet aliquam animā producere cùm ponatur quòd tot ſunt productæ quot poſsunt naturam animę participare. Hoc tamē eſt abſurdum, (ſcilicet quòd Deus ſit limitatus ad producendum certum numerum animarum vltra quē nullam poſſet producere) ergo oportet dicere quòd illæ eſſent infinitę. Sic igitur dicunt iſti quòd deus poteſt hoc modo producere infinita. Huius opinionis quæ eſt ſatis probabilis fuerunt Auicenna, Agazel, & quidam alii: Et mihi ipſi viſum eſt aliquando.

10 Alius modus eſt qui videtur probabilior, videlicet q̃ deus nō poteſt facere infinita actu, non propter impotentiam ſui, ſed propter repugnantiā rei: & ad probandū iſtā concluſionē primo ponentur rationes per quas aliqui eā probant, & videbitur quantum cōcludant, & deinde adducentur quædā aliæ rationes quę videntur efficaciores.

11 Rationes per quas aliqui probant prædictā concluſionem ſunt duæ. Prima talis eſt, quia oportet omnē multitudinem eſſe in aliqua ſpecie multitudinis, ſpecies autē multitudinis ſunt ſecundū ſpecies numerorū, nulla autē ſpecies numeri poteſt eſſe infinita, cū numerus ſit multitudo menſurata per vnū, ergo impoſsibile eſt aliquā multitudinem eſſe actu infinitā. Secūdò, quia omne creatum comprehenditur ſub aliqua certa intentione creantis, ſed infinita multitudo ſi eſſet non poſſet cōprehendi ſub certa intentione, ſicut nec ſub certo numero, quare, &c.

12 Sed iſtæ rationes parū concludūt, cùm enim primò dicitur q̃ omnē multitudinē oportet eſſe in aliqua ſpecie multitudinis, poteſt dici q̃ multitudo, vel totum diſcretū non eſt aliquid vnū ſecundū rem, ſed multa quorū quodlibet eſt aliquod indiuiduū alicuius ſpeciei ſub aliquo genere, & ſic eſſet de infinitis hominibus ſi eſſent, nā quilibet eorum eſſet in ſpecie humana, ſed nūquid oportet ipſam multitudinē qua numeramus eſſe in aliqua ſpecie ſicut res numeratas? fortè diceret aliquis & probabiliter q̃ non: quia licet vnitas generis, & ſpeciei ſit vnitas ratiōis, tamen vnitas ſuppoſiti vel indiuidui ſub ſpecie eſt vnitas rei, intellectus enim non facit ſingularitatē in rebus ſicut vniuerſalitatem, & ideo cū nulla multitudo ſit vnum ſecundum rem, ipſa non eſt indiuiduū alicuius ſpeciei, nec

debeo quęrere ipſius aliquam ſpeciem. Adhuc multitudo nihil reale addit ſuper res quæ multæ dicuntur, ſicut nec vnitas, vt prius dictũ fuit, ad quid ergo ipſius multitudinis ſecundũ ſe oportet quærere aliquã ſpeciẽ prętер ſpeciẽ rerum quæ multæ dicuntur, cũ ipſa multitudo nihil reale addit ſuper ipſas? ſed eſto ꝙ oporteat, nam & numerorũ dicimus eſſe diuerſas ſpecies. Et ad id quod poſtea addis, quòd ſpecies multitudinis ſunt ſecundum ſpecies numerorum. Poteſt dici quòd cùm multitudo ſit in plus quàm numerus (eſt enim de tranſeuntibus) non quicquid eſt de ratiõe numeri eſt de ratione multitudinis. Propter quod cùm de ratione numeri ſit eſſe mẽſurabile, vel numerabile & ideo nulla ſpecies numeri poſſet eſſe infinita, tamen non oportet quòd hoc ſit de ratione multitudinis quin poſſit aliqua ſpecies eius eſſe infinita.

13 Ad ſecundum dicendum quòd multitudo quãtum ad illud quod importatur formaliter per ipſam nõ eſt aliquid creatum, prætер res ipſas quæ multę dicuntur, quarũ quælibet eſt aliquid creatum, & cadit ſub certa intẽtione creantis, & non ſolum quælibet ſecundum ſe, ſed omnes ſimul, nec propter hoc oportet eas eſſe in certo numero, cùm illa quorum non eſt numerus certitudinaliter ſciantur ab illo, cuius ſcientiæ non eſt numerus, & ideo certitudinaliter intendi poſſunt.

14 Aliter poteſt ergo prædicta cõcluſio efficacius probari dupliciter. Primò ſic, ſicut infinito ſecundũ magnitudinem non poteſt aliquid eſſe maius, ſic infinito ſecũdum multitudinem non poteſt eſſe plus ſed quocunq; producto à Deo poteſt aliquid eſſe plus, ergo infinitum actu nõ poteſt eſſe ſecũdum multitudinem à Deo actu productũ. Maior patet, quia ſicut ſe habet maius & minus ad magnitudinem, ſic plus & minus ad multitudinem. Minor patet, productis enim quotcunq; ſub vna ſpecie deus poteſt alia producere. Alioquin potentia eſſet exhauſta, quod eſt inconueniens.

15 Ad hanc rationem reſpondetur quòd Deus poteſt producto infinito ſecundum multitudinem adhuc plura producere, ita vt fiat additio illius quod de nouo producitur ad infinitum prius productum, nec tamen propter hoc erit aliquid plus infinito.

16 Quod declaratur ſic, quãuis infinito ſecũdum ꝙ infinitum eſt, nõ poſſit fieri additio, nihil tamen prohibet quin infinito ex ea parte qua nõ eſt infinitũ fiat additio. Verbi gratia, ſi poneremus columnã infinitam ſecũdum longitudinẽ, & non ſecundũ latitudinem, ſecundũ longitudinẽ nihil poſſet ei addi, ſed ſecundũ latitudinẽ poſſet: ſimiliter, Si poneremus eam infinitã ex vno latere, (puta verſus orientẽ) finitam verò ex alio latere, ſcilicet verſus occidentẽ, ex parte occidentis poſſet ei fieri additio, quãuis non ex parte orientis, iuxta quẽ modũ dicunt illi qui ponunt ꝙ motus poteſt eſſe ab ęterno, ꝙ à parte antè nulla potuiſſet fieri additio, neq; ſecundum extenſionẽ, neq; ſecũdum multitudinẽ reuolutionũ, cùm in illa parte motus fuiſſet infinitus, ſed ex altera parte quæ nũc eſt, poſſet fieri additio, & ſecundum extenſionẽ motus, & ſecũdum multitudinẽ reuolutionũ, quia ex hac parte finitus eſſet, ſi autem poneremus corpus omniquaq; infinitum, nihil omnino poſſet ei addi, modo vt dicunt aliud eſt indiuiduum de toto cõtinuo, & de toto diſcreto. Totum enim continuum vnum eſt ſimpliciter. Totum autẽ diſcretum non eſt vnũ, ſed plura (vt iam dictum fuit) cõtinet enim plures partes, quarum quęlibet habet propriã actualitatẽ diſcretam ab actualitate alterius. Ob hoc igitur non poteſt fieri additio toti continuo, quin fiat toti per ſe & primò, partibus autẽ per accidens & ex cõſequenti: ſed toti diſcreto poſſibile eſt fieri additionẽ cùm ſecũdum ſe nullam habet vnitatem, ſed fit primò & per ſe additio parti, & per conſequens toti, cùm igitur infinito ſecundum ꝙ infinitũ non poſſit fieri additio, ideo corpori omniquaq; infinito nullo modo poteſt fieri additio, nec ratione totius, quia infinitum, nec ratione partiũ, quia partibus nõ fit additio niſi per additionem factam primo & per ſe ad totum. Infinito autem ſecundum multitudinẽ ſemper poteſt fieri additio, quia vel non eſt infinitum omniquaq;, ſed ex vna parte tantum ſicut eſſet de multitudine reuolutionum cœli ſi motus fuiſſet ab æterno: vel dato quòd eſſet infinitum omniquaq; (cùm non eſſet ens nec vnum ſimpliciter) ei non fieret per ſe additio, ſed partibus eius quarum quælibet ſecũdum ſe eſt finita: & poteſt recipere additionem quæ redundat in totum (licet per accidens) ſic igitur nihil prohibet infinitum ſecundum multitudinem recipere additionem. Hæc tamen additio (vt dicũt) non facit aliquid plus, quia plus & minus dicuntur per comparationem ad communem mẽſuram quam impoſſibile eſt dare infinito. Et ideo per talem additionem infinitum non efficitur maius, nec prius erat minus.

17 Sed iſtud non eſt bene dictum, quia omne quod continet aliquid cum alio addito eſt plus illo, nec oppoſitum eſt intelligibile cùm implicet contradictionẽ, ſi ergo infinito ſecundum multitudinem poteſt fieri additio neceſſe eſt ꝙ facta additione illud ſit plus primo, continet enim ipſum, & aliquid additum & ita aliquid erit plus infinito, & quod dicitur quòd plus & minus dicuntur per comparationem ad communẽ menſuram, concedatur, & ideo impoſſibile eſt illud attribuere infinito cui nõ competit menſura, ad quod ex neceſſitate ſequitur quòd vnum infinitum ſit plus vel minus altero. Hoc autem fit cùm dicitur quòd infinito poteſt fieri additio vt demonſtratũ eſt, ergo illud eſt impoſſibile.

18 Quòd etiam patet ex alio, quia ſicut infinitũ in potentia, quia habet rationem partis ſemper poteſt recipere additionem (imò neceſſario recipit additionẽ) eſt enim tale infinitum cuius ſemper eſt aliquid ſumere extra vt dicitur. 3. Phyſi. ſic infinitum in actu cum habeat rationẽ totius & accepti nũquam poteſt recipere additionem, eſt enim tale infinitum cuius quantitatem accipientibus nihil eſt ſumere extra, ſed quicquid ipſius eſt poſſibile, totum eſt acceptum, propter quod ſi ſit aliquid infinitum actu nullo modo poteſt ſibi fieri additio, neq; ſecundum ſe, neque ſecundum partem, quia & ſi parti per ſe ſumptæ poſſet aliquid addi (quia prætер ipſam ſemper eſt aliud ſumere) tamen parti ſumptæ in toto infinito actu nihil penitus poteſt addi, quia prætер ipſam cum aliis ſumptis non eſt poſſibile aliquid aliud ſumi.

19 Secunda ratio talis eſt, totum æquari parti implicat contradictionẽ, cùm omne totum ſit maius ſua parte, & hoc ſit de primis principiis, ſed hoc ſequeretur ſi eſſet dare multitudinẽ actu infinitã, ergo &c. Probatio minoris, binarius eſt pars ternarii, vel quaternarii, ſed in multitudine infinita tot eſſent quaternarii quot binarii, ſcilicet vtrobiq; infiniti, ergo ibi pars æquaretur toti, & totum parti, quod eſt impoſſibile, vt dictum eſt, quare &c.

20 Ad hoc reſpondetur per modũ qui dictus eſt prius, ſcilicet ꝙ in multitudine infinita binarii non æquantur quaternariis, nec tamẽ ſunt plures, vel pauciores hi quàm illi, quia inæqualitas plus & minus habent ſolum locum in illis quibus eſt communis menſura. Accipiendo ergo de multitudine infinita quemcunq; binarium & quaternarium, Maior eſt quaternarius binario ſicut totũ maius eſt ſua parte, ſed accipiendo totam multitudinẽ non ſunt plures binarii quàm ternarii, nec pauciores nec æquales, quia non habent communem menſuram.

21 Iſtud non valet, quia illud quod dicitur de cõmuni menſura falſum eſt (vt deductũ fuit) tum quia ſicut ſe habet pars ad partẽ, ſic totũ ad totum, ſi ergo infinita multitudine quaternarius aliquis, maior eſt binario, & plures ſint binarii in quaternario, neceſſe eſt ꝙ infinitum cõſtans ex quaternariis ſit plus infinito conſtante ex binariis, & quòd in eodem infinito ſint plures binarii quaternariis, ſic igitur patet primum ſcilicet ꝙ non eſt poſſibile aliquid eſſe actu infinitum ſecundum multitudinem.

22 QVANTVM ad ſecundum ſcilicet vtrũ Deus poſſet facere aliquid actu infinitũ ſecundum magnitudinem, tenetur cõmuniter quòd non. Hoc autẽ probant alii qui ſic, corpus ſumitur dupliciter, naturaliter & mathematicè. Naturaliter prout dicit cõpoſitum ex materia & forma naturali cũ accidentibus concomitantibus, mathematicè prout dicit ſolam quantitatẽ tripliciter dimenſionatam, quòd autẽ corpus ſumptum naturaliter nõ poſſit eſſe actu infinitũ probatur ſic, omnis determinata forma neceſſario requirit determinata accidentia, ſed omne corpus naturale habet neceſſario determinatam formam, ergo omne corpus naturale requirit neceſſario determinata accidentia, ſed inter accidentia numeratur quantitas,

ergo

ergo omne corpus naturale necessario habet determinatam quantitatẽ,impossibile est ergo ꝙ habeat infinitam. Idem probatur secundò de corpore mathe.quia in corpore mathematico sunt idẽ penitus quantitas, & essentia,si ergo corpus mathematicũ esset infinitum secundũ quantitatem, sequeretur ꝙ esset infinitum secundũ essentiam. Hoc autẽ est impossibile,quia nihil potest esse tale præter Deum,quare &c. Item impossibile est esse corpus mathematicum absq; figura, quia figura forma est quantitatis, sed omne figuratum necessario est finitũ, quia figura est quæ termino,vel terminus clauditur,ergo omne quãtum necessario est finitum.

23 Quicquid sit de cõclusione,rationes tamẽ istæ non volent, quod enim primò dicitur, ꝙ determinata forma necessario requirit determinata accidentia,distinguendũ est de determinatione, est enim quædã determinatio ad certũ genus & ad speciem, & hanc determinationẽ in accidentibus requirit omnis forma naturalis, forma enim corui requirit nigredinẽ,& forma cygni albedinẽ,& hoc modo quãtitas etiã infinita est accidens determinatũ ad certum genus,& ad certã speciem. Alia est determinatio intra genus & speciẽ quæ attenditur secundũ intẽsum & remissum in qualitatibus, vel secundũ extensionẽ in quãtitatibus,& hoc modo calor si esset infinitè intensus non esset determinatus,& quãtitas si esset infinitè extensa nõ esset determinata, & talis indeterminatio fortè non est possibilis in qualitatibus propter rationẽ quæ tacta fuit sup.di.17.quæst.9.in illa quæstione,vtrum charitas possit augeri in infinitũ, imò quẽlibet qualitas determinata est ad supremũ & infimum gradũ intẽtionis & remissionis sibi possibilẽ, propter quod omnis qualitas in quacunq; re sit,habet hanc determinationẽ,sed quantitas non habet talem determinationem,neq; in maius,neque in minus, vt ibidẽ dictum fuit,nec eam requirit omnis forma naturalis (maximè forma corporis simplicis & homogenei, vt forma aëris) non enim videtur requirere tantam quantitatẽ determinatè quin possit indifferenter esse sub quantacunq;, etiam si esset infinita,nec video repugnantiam aliquam ex parte talis formæ.

24 Secunda etiam ratio nõ valet,quia infinitas essentiæ quæ includit perfectiones omnium generũ repugnat creaturæ,& conuenit soli Deo,& hanc infinitatem essentiæ non haberet quãtitas infinita, sed solum haberet infinitatem extensionis intra genus suum, quę non est infinitas essentiæ quæ soli Deo attribuitur, & ab omni creatura negatur.propter quod itur in æquiuoco de infinitate essentiæ intra genus & extra.

25 Tertia ratio minus valet,quia figura non est forma essentialis & intrinseca quantitatis. Alioquin quantitas esset composita ex aliquo tanquam materia, & ex figura tanquam forma,sed est forma accidentalis & extrinseca, pertinet enim ad aliud genus,scilicet ad genus qualitatis,quælibet autem res potest priuari omni tali forma saltem virtute diuina.

26 Aliter potest probari eadẽ conclusio sic, in omni natura habente gradus,supremũ & infimũ sibi inuicem correspondent, ita ꝙ si esset possibile dare vnũ & reliquum, si non,non. sed in quantitate non est possibile dare infimum vel minimũ quo non possit minus dari,ergo in ea non est possibile dare supremũ vel maximũ,quo non possit maius dari,sed si esset possibile quòd quantũ esset actu infinitum non posset dari maius in illo:ergo &c.

27 Et si dicatur ꝙ in numeris est dare infimum,scilicet, dualitatẽ,& non supremum.& ita non videtur ꝙ hęc adinuicem sibi correspondeant.Dicendum ꝙ non valet,primò,quia numerus secundũ se non est aliqua natura,vt dictum fuit prius,dist.27. Nos autẽ agimus de natura rei in se habente gradus. Secundò quia dato ꝙ numerus esset secundum se aliqua natura,tamen gradus in numeris nõ attenduntur secundum eandem naturam specificam,sed secundum diuersas.Nos autem loquimur de gradibus in eadem natura specifica : propter quod instantia non est ad propositum. Prima tamen responsio melior est.

28 AD PRIMAM rationẽ in oppositũ dicendum,ꝙ sub qualibet specie figurarũ diuisim accepta potest Deus producere aliquod indiuiduum,sed sub omnibus speciebus coniunctim acceptis nõ, quia species figurarum procedũt sicut species numerorũ, vt trigonum,tetragonũ,& sic de aliis:species autẽ numerorum nõ possunt simul omnes accipi,cùm causentur ex diuisione continui quæ procedit in infinitum successiuè & in potentia tantum.

29 Ad aliud dicendum,ꝙ rationi quantitatis nõ repugnat finitũ,& infinitũ appositione, & diuisione successiuè, & in potentia modo quo determinat Philos.3. Physi.sed infinitum actu repugnat,nõ quantitati,sed cuilibet entitati creatæ,propter quod nullo modo est producibile.

30 RATIONES ante oppositum concedantur ratione conclusionis.

31 Secunda tamen ratio quę videtur probare ꝙ nõ possit esse aliquod corpus infinitum secundũ magnitudinẽ non concludit. Minor enim est falsa,infinitũ enim secundum magnitudinẽ non æquaretur Deo secundũ virtutẽ, tum quia in magnitudine infinita non oportet esse virtutem infinitã intensione, sed solũ extẽsione, & hoc solum quantũ ad illas formas quæ extenduntur extensione subiecti,quãuis Arist.insufficienter sentiat contrariũ.8.phys. tum etiam quia si esset infinita intensione hoc esset intra certum genus & non secundum perfectionem omnis generis,propter quod non æquaretur perfectioni diuinæ.

QVÆSTIO TERTIA.

Vtrum omnipotentia possit communicari creaturæ.

DEinde quæritur,vtrum omnipotentia possit cõmunicari creaturæ. Et videtur quòd sic, quia ad plura se extendit scientia quãm potẽtia (Deus enim aliqua scit quæ non potest, puta mala) sed omnis scientia potest cõmunicari creaturæ. Et videtur fuisse cõmunicata animæ Christi:ergo & omnipotentia potest communicari.

2 INCONTRARIVM arguitur quasi ex simili, quia animæ Christi communicatum fuit quicquid ei potuit communicari,sed omnipotentia non fuit ei communicata,vt dicitur.3.lib. ergo omnipotentia non est cõmunicabilis creaturæ. *d.43.*

3 RESPONSIO. Absolutè dicendum est ꝙ omnẽ potentia non potest creaturæ cõmunicari,quod patet primò,quia virtus quę innititur alteri,& ab ea dependet nõ potest habere rationẽ omnipotentiæ, in hoc enim quod innititur alteri potentiæ,& ab ea dependet deficit ab omnipotentia:ompotentia enim nõ est quæ deficere potest, quod autẽ alteri innititur,& ab eo dependet, deficere potest per subtractionẽ influentiæ eius. Omnis autẽ virtus cõmunicabilis creaturæ innititur alteri virtuti saltem diuinæ,& ab ea dependet:ergo nõ potest habere rationem omnipotentiæ. Secundò patet idem sic,omnipotentia se extendit ad producendũ omne possibile,sed nulla virtus creaturæ potest se extendere ad producẽdum omne possibile,Alioquin cùm omnis creatura sit de numero possibilium (solus enim deus est necesse esse) sequeretur quòd creatura posset super se ipsam in producendo se,quod est impossibile,vt dicitur.1.de trin.quare,&c.

4 AD ARGVMENTVM in oppositum dicendum ꝙ minor est falsa.scientia enim animæ Christi non æquiparatur scientiæ dei,nec quo ad limpiditatẽ sciendi, nec quo ad multitudinem scitorũ (saltem illorũ quæ pertinent ad scientiã simplicis intelligentiæ) dato etiã quòd omnis scientia quo ad numerũ scitorum esset cõmunicabilis,non tamen omnipotentia,quia scientia habetur per solam præsentiã scibilis ad scientem (siue secundũ se,siue secundũ aliquid ipsum repræsentans) nullũ autem inconueniens est, si intellectui beato videnti diuinã essentiam repræsententur in ea omnia creata, & creabilia, & ideo nõ omnino videtur impossibile quin intellectus creatus habeat scientiam omnium, sed potentia dicit excessum super possibile,& omnipotentia super omne possibile,& ideo nihil possibile (qualis est omnis creatura) potest habere omnipotentiam:Alioquin excederet seipsam. *Confer cũ iis quæ dicturus est.3.d.14.q.3.4.&.5.& 4.dist.49.*

QVÆSTIO QVARTA.

Vtrum Deus agat ex necesitate naturæ.

Tho.1.q.19.art.3.

COnsequenter quæritur de modo actionis diuinæ.Et primò,vtrum Deus agat ex necessitate naturæ.Et videtur quòd sic,quia illud quod in agendo sic est determinatum quòd non potest non agere, videtur agere ex necessitate naturæ,quia potestates rationales sunt ad oppo-

ſita, naturales verò non, ſed Deus eſt ſic determinatus ad agendum quod agit, quòd non poteſt illud non agere, ergo &c. Maior patet, ſed minor probatur, quia Deus producit res per voluntatẽ, ſed Deus de neceſſitate vult quic quid vult, nec poteſt non velle, quare &c. Minor huius proſyllogiſmi adhuc probatur, quia ſi illa quæ Deus vult non vellet de neceſſitate, ſed poſſet ea non velle, ſequeretur quòd voluntas eius poſſet eſſe indifferens ad velle & nolle. Hoc autem eſt inconueniens, quia tunc oporteret quòd determinaretur ab alio, & etiã quòd actus eius differret realiter ab ipſa, quare &.

2 Item Dionyſ. 2. ca. de diu. no. aſſimilat diuinã actionem illuminationi dicens, quòd ſicut ſol non ratiocinãs neq; eligens radios ſuos diffundit, ſic diuina voluntas ſe diffundit in omnia entia, ſed agere ſine ratiotinatione & electione eſt agere ex neceſſitate naturæ, ergo &c.

3 SED CONTRA. Illud quod agit ex neceſſitate naturæ ſtatim cum eſt producit effectum ſuũ, niſi ſua virtus ſit imperfecta, vel ſua actio ſucceſſiua, ſed virtus diuina eſt ab æterno perfecta. Actio autẽ qua producit res eſt ſubita, & nõ ſucceſſiua, ergo ſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ, ab æterno produxiſſet res, quod falſum eſt.

4 RESPONSIO. Deum agere ex neceſſitate naturæ poteſt dupliciter intelligi ſecundũ duo in quibus differt agens naturale ab agente per artem ſeu à propoſito, vnum eſt quod agens per artẽ præcognoſcit quod agit, naturalem verò nõ. Aliud eſt quòd agens per naturã quantum eſt de ſe nõ poteſt non agere, agens verò per artem, ſiue à propoſito agit liberè, & poteſt non agere. Si ergo intelligatur quæſtio quo ad primũ modũ, ſcilicet an deus producat res ex neceſſitate naturæ, ſic quòd natura eius ſit principium producendi res ſecundum ſe non vt præcognoſcens eas, ſic dicendum eſt quòd nõ, imò quicquid producit præcognoſcit, & eius præcognitio per ſe præexigitur ad productionem creaturarum. Et quia illud fuit ſufficienter probatum prius diſt. 35. Ideo ad præſens nihil plus dicetur de hoc.

5 Si autem quæſtio intelligatur quo ad ſecũdum modum, ſcilicet, vtrum Deus producat res ex neceſſitate naturæ non quidem abſq; præcognitione & volitione, ſed quia vult ex neceſſitate eas producere, nec poteſt nõ velle producere. Hoc modo poſuerũt aliqui Philoſophi Deum producere res ex neceſſitate naturæ, quia quicquid vult, vult de neceſſitate abſoluta. non ſolum bonitatem ſuam ſed alia propter ipſam.

6 Iſtud autem non videtur verum, nec eſt fidei conſonum, quia ſi Deus vult de neceſſitate alia à ſe, aut vult ea tanquam finem, aut propter alium finẽ, non poteſt dici q velit ea tanquam finem, quia ſicut Dei potentia eſt primũ principiũ omnium entiũ, ſic diuina bonitas eſt omnium finis, vt patebit lib. 2. d. 1. q. 6. Item nec vult ea de neceſſitate propter bonitatẽ ſuam, cuius ratio eſt, quia volẽtem aliquem finem nõ eſt neceſſe velle illa ſine quibus ille finis poteſt haberi, & habitus cõſeruari, ſed ſine rebus cauſatis diuina bonitas perfectiſſimè, & pleniſſimè habetur, & habita conſeruatur, creaturæ enim ſolum ſunt manifeſtatiuæ condecentię bonitatis diuinæ: ergo Deum volentem bonitatem ſuam non eſt neceſſe velle alia propter ipſam, ſed libere vult, & poteſt ea non velle.

7 AD PRIMVM argumentũ dicendum per interemptionem minoris, tam ſyllogiſmi principalis, quã proſyllogiſmi, quia Deus poteſt non facere & nõ velle quod vult, ita quòd voluntas ſua eſt indifferẽs ad velle & nolle quodcunq; aliud à ſe, niſi quòd diſtinguendũ eſt de indifferentia, quia aliquid poteſt eſſe indifferens ad aliqua dupliciter. Vno modo ſic, quod nõ eſt in actu alicuius eorũ, ſed eſt merè in potentia contingenter ad vtrunq;, vt Sortes ſtans eſt merè in potẽtia ad ſedendum vel currẽdum. Alio modo aliquid eſt indifferẽs ad plura ſic, quòd eſt ſub vno eorũ, ſed quia ſibi ſecundũ ſe & abſolutè conſiderato non repugnat oppoſitũ, ideo dicitur ſecundum ſe indifferens ad vtrunq;, & iſtud poteſt eſſe dupliciter. Vno modo ſicut ſubiectũ ad actus oppoſitos realiter ab ipſo differentes, ſicut Sortes eſt indifferens de ſe ad ſedere vel currere, dato quòd actu ſit ſub altero eorũ, & hoc modo voluntas diuina nõ eſt indifferẽs ad velle & nolle cùm ipſa ſit realiter ſuus * actus. Alio modo eſt aliquid indifferens ad plura non per modũ ſubiecti ad actus ſibi inhærẽtes, ſed per modum potentiæ reſpectu obiectorũ in quæ poteſt per actũ ſuum tendere vel non tendere quantũ eſt de ſe, licet actu tendat in vnum eorum determinatè, & hoc modo voluntas diuina, & ſuum velle quod eſt idem cum ea, eſt indifferens ad omnia volita creata. Et quod dicitur contra hoc, quia illud quod eſt indifferens ad plura, indiget determinari per aliud, & ſi eſt indifferens ad plures actus, differt realiter ab vtroq;. Dicendũ quòd illud quod eſt indifferẽs ad plura quorum neutrũ habet, indiget determinari ad alterum, ſed ſi habeat alterũ ipſorum actu ſi tamen indifferens ſit per modum ſubiecti ad actus differentes à ſubiecto, licet tale nõ indigeat determinari, quia iam alterum habet determinatè, tamẽ tale habet cauſam inhærentiæ illius actus differentis. Si verò indifferens ſit ad plura quorũ vnum actu habetur, ſed non repugnat ei ſecundum ſe & abſolutè oppoſitum, nec eſt indifferentia per modum ſubiecti ad actus inhęrentes, ſed per modum potentiæ, vel actus ad diuerſa obiecta, tale non indiget determinari, quia iam determinatũ eſt, nec habet cauſam alicuius ſibi inhærentis, quia nihil ſibi inhęret, & talis eſt indifferentia voluntatis diuinæ ad diuerſa volita, quia ab æterno vult vnũ determinatè, & liberè, propter quod oppoſitum non repugnat, nec eſt indifferẽtia voluntatis ad actus differentes ſibi inhærẽtes, vt ſubiecto: ſed eſt indifferentia potentiæ & actus indifferentis ab ea ad diuerſa obiecta, & ideo non indiget determinari ab alio, nec habet cauſam alicuius ſibi inhærentis.

8 Ad ſecundum dicendũ, quòd non eſt intentio Dionyſii aſſimilare diuinam actionem illuminationi quantum ad neceſſitatem, ſed quãtum ad vniuerſalitatẽ: vnde ly ſic non reduplicat illud quod dixerat, nõ ratiocinans, neque eligens, ſed aſſimilat in hoc quòd bonitas Dei diffundit ſeipſam, quia ipſa tendit in omnia, ſicut lux ſolis in omnia ſenſibilia ſibi ſuppoſita, ideo non valet.

QVÆSTIO QVINTA.

Vtrum Deus agat ex neceſſitate iuſtitiæ.

Tho. 1. q. 21. ar. 1.

POſtea quæritur, vtrum Deus agat ex neceſſitate iuſtitiæ. Et videtur quòd ſic, quia vt dicitur primę Tim. 2. Deus ſeipſum negare non poteſt, ſed ſeipſum negaret ſi ſecundum iuſtitiam non ageret cum ipſe ſit iuſtitia, ergo ſolum poteſt agere quod iuſtum eſt.

2 IN CONTRARIVM eſt, quia ſi Deus ageret ex neceſſitate iuſtitiæ non poſſet gratis ex miſericordia alicui condonare totam pœnam ei debitam. Hoc autem eſt inconueniens, ergo &c.

3 RESPONSIO. Deum agere ex neceſſitate iuſtitię poteſt dupliciter intelligi. Vno modo quòd nihil poſſit fieri quin ſi factum eſſet, iuſtũ eſſet, vel poteſt intelligi quòd ex iuſtitia ſua ſic determinetur ad aliquid faciendũ quòd non poſſit illud omittere, vel facere oppoſitum. Si primo modo, adhuc diſtinguendũ eſt de iuſtitia, quia vel ſumitur largè pro condecẽtia, & iuſtum pro eo quòd decet, vel ſtrictè prout reſpicit debitum obligationis. Si primo modo ſic Deus operatur ex neceſſitate iuſtitiæ, quia nihil poteſt facere quin ſi faceret, eſſet iuſtum (hoc eſt cõdecens.) Cuius ratio eſt quia illud quod fit ſecundũ conuenientiam finis ad quem eſt, fit iuſtè (id eſt, decenter) ſed quicquid Deus poteſt facere ſi fieret, ſecundum quod fieret congruit bonitati diuinæ ad quam ordinaretur vt ad finem, nam bonitas diuina eſt regula omnium quæ deus agit ſicut in omnibus operabilibus finis eſt principium (vt dicitur. 2. Phy.) ergo quicquid Deus poteſt facere ſi fieret iuſtum eſſet, hoc eſt condecens. Si verò iuſtitia accipiatur ſtrictè prout includit debitũ obligationis, ſic deus nihil agit ex neceſſitate iuſtitiæ, qua in Deo nulla eſt obligatio ad creaturas, neq; ad producendum eas (vt eſſent) neq; ad conſeruandum eas.

4 Si autem quæſtio intelligatur ſecundo modo ſcilicet quòd Deus ex iuſtitia ſic determinetur ad aliquid faciendum quòd non poſſit illud omittere, vel facere oppoſitũ, ſic dicendum eſt quòd Deus non operatur ex neceſſitate iuſtitiæ, quia vt prius viſum eſt vel iuſtitia accipitur ſtrictè prout includit debitũ obligationis, & ſic cõſtat quod Deus non determinatur ex iuſtitia ad aliquid faciẽdum, imò nihil facit hoc modo iuſtum, quia non eſt obligatus

ad

* alias finis

ad aliquid faciendum. Vel accipiatur iuſtitia pro condecentia,& iuſtum pro eo quod decet, & ſic quicquid Deus poteſt facere ſi fieret eſſet iuſtum (hoc eſt condecens) tamen ex iuſtitia ſic accepta non neceſſitatur ad aliquid faciendum quin poſſit illud omittere. Cuius ratio eſt quia iſta decẽtia attenditur ex cõuenientia rei ad ſuum finem vt dictum eſt,ſed Deus volendo bonitatẽ ſuam nõ neceſſario vult alia quę ordinantur ad ipſam tanquã ad finem
Tho.1.q.26. art.5. vt probatum fuit ſupra,ergo decentia rei ad finẽ non neceſſitat Deum ad aliquid volendum,vel faciendum,quin poſſit illud nolle & omittere. Similiter pro parte reſpondendum eſt ad illud vtrum Deus poſſit facere quæ nõ facit,vel quæ non vult,quia deus nihil poteſt facere quin ſi faceret,eſſet ab eo factum & volitũ,Deus tamen poteſt facere multo plura quã ſint illa quæ facit aut quę vult facere,& intelligo illud de potẽtia abſoluta qua Deus poteſt facere quæcunq; contradictionem non implicant.

5 AD ARGVMENTVM in oppoſitum dicendum quòd quicquid Deus facit totum facit ſecundum iuſtitiam,quæ eſt quędam condecentia, & hoc modo iuſtus eſt, quia non facit niſi quod condecet,& ſic ſeipſum non negat, ſed nihil facit ſecundum iuſtitiam quæ importat debitum obligationis,quia vt ſic iuſtus non eſt,eo quòd nulli eſt obligatus, neutro ergo modo neceſſitatur ad agendum ſecundum iuſtitiam.

DISTINCTIO XLIIII.

Sententia literæ Magiſtri in generali & ſpeciali.

NVnc reſtat. Superius determinauit Magiſter errorẽ limitantium potentiam diuinam quãtum ad facienda. Hic excludit errorem eorum quantũ ad qualitatem faciendorũ.Et diuiditur in tres. Primò excludit errorem ponentium quòd Deus non poteſt facere meliora quàm facit.Secundò determinat vtrum meliori modo poſſet facere quàm facit. Tertiò determinat ſiue remouet quendam aliũ errorem incidentem.Secũda ibi,poſt hæc ſciendum.Tertia ibi,præterea ſolet quæri.Prima diuiditur in duas. Primò ponit rationẽ errorum. Secundò obiicit in contrariũ pro veritate.Secunda ibi,verum hoc habemus ab cis. Et hæc eſt diuiſio & ſentẽtia lectionis in generali.

2 In ſpeciali verò ſic procedit, & proponit primo quòd quibuſdam videtur Deum non poſſe facere res meliores quàm facit,quia ſi poſſet,& nõ faceret,inuidus eſſet.Et videtur argumentum ſequi, quia ſupra arguit Aug.de Deo patre,quòd ſi potuit generare filium ſibi æqualẽ & nõ genauit,inuidus fuit. Et Magiſter reſpondet quòd nõ eſt ſimilis ratio vel argumẽtatio. filius enim eſt de ſubſtãtia patris,nõ autem creatura. Poſtea probat quòd Deus poſſit facere res meliores quã ſunt, quia ſi nõ poteſt,aut ideo eſt,quia creatura eſt ſumme bona (quod falſum eſt) quia ſic creatura creatori æquaretur,aut quia creatura non eſt capax talis bonitatis,& hoc non obſtat,quia poteſt ei maiorem capacitatem dare, & ita poteſt meliora facere quã facit. Poſtea quęrit,vtrũ Deus poſſit meliori modo facere quæ facit : & dicit ꝙ ſi modus ad ſapientiã referatur non poteſt Deus meliori modo facere, ſi verò modus faciẽdi ad rem ipſam referatur, maiori & æquè bono modo & minus bono modo poteſt Deus facere res. Poſtea quærit, vtrum Deus poſſit quicquid potuit,& oſtendit quòd nõ, quia potuit incarnari & naſci,modo autem non poteſt. Et reſpondet quòd ſicut omnem ſcientiam quam habuit habet modo,nõ tamen eodem modo reſpectu rerum ſcitarum,propter earum variationem,ita omnem potẽtiam quam habuit, habet modo, non tamen poſſibile eodem modo ſe habet. Vnde potentia Dei ſemper ſe extendit ad aſſumptionem,tamen quod ſemel aſſumptum eſt,non poteſt iterum de nouo aſſumere,ſed per eandem potentiam per quam potuit incarnari poteſt modo incarnatus fuiſſe,&c.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum Deus potuerit facere aliquam vnam & eandem creaturam meliorem quàm fecerit.

Tho.1.q.25.art.6.

CIrca diſtinctionem iſtam quæruntur tria.Primũ eſt, vtrum deus potuerit facere aliquam vnam & eãdem creaturam meliorem quàm fecerit. Secundum eſt,vtrum data quacunq; creatura Deus poſſit facere aliam perfectiorem ſecundum ſpeciem(ita vt non ſit ſtatus in perfectionibus ſpecificis, ſed fit proceſſus in infinitum.) Tertium eſt vtrum Deus poſſit facere vniuerſum melius quã fecerit. Ad primum ſic proceditur.Et arguitur ꝙ deus nõ potuerit facere vnam & eandem creaturã ſecundum numerum meliorem quã fecerit, quia effectus qui producitur ab aliqua cauſa ſecundum totam virtutem cauſę non poteſt ab ipſa meliorari, ſed quælibet creatura producitur à Deo ſecundum totam ſuam virtutem, nam ſecundum partem produci non poteſt(cùm partẽ non habeat) ergo &c.

2 Item quod eſt optimum meliorari non poteſt, ſed quæ Deus fecit ſunt optima Gen.1. Vidit deus cuncta quę fecerat,& ecce erant valde bona:ergo &c.

3 IN CONTRARIVM eſt, quia quicquid poteſt natura,poteſt & Deus,& adhuc amplius, ſed opere naturæ res meliorãtur ſicut homo de pueritia mutatur in melius, ſcilicet in iuuentutem:ergo &c.

4 RESPONSIO.Dicendum quòd cùm ſit duplex bonitas rei,ſicut eſt duplex entitas,ſcilicet eſſentialis & accidentalis,loquendo de bonitate accidentalis deus poteſt facere multas creaturas meliores quã ſint. Cuius ratio eſt.quia Deus poteſt facere quodcunq;,quod nõ repugnat naturæ rei, ſed multis rebus non repugnat habere plures perfectiones accidentales quã habeant,iſtas etiam quas habent poſſunt habere intenſiori modo:ergo Deus poteſt multas creaturas meliorare accidentaliter.

5 Si autem loquamur de bonitate eſſentiali,aut loquimur de creatura proprie dicta;quæ eſt ſubſtantia cõpleta per ſe ſumpta,aut de creatura largè ſumpta quæ includit omnem naturã creatam, ſiue ſit ſubſtãtia, ſiue ſit accidẽs. Primo modo accipiendo creaturã.ſ.pro ſubſtantia cõpleta,& per ſe ſubſiſtente:Dicendum ꝙ talis nõ poteſt meliorari quantũ ad bonitatẽ eſſentialẽ & intrinſecã,quod patet,quia ſi Deus poſſet facere aliquã creaturam meliorem quàm ſit quantũ ad bonitatem eſſentialẽ,hoc eſſet vel addendo nouam perfectionem,aut intendendo præexiſtentem,non addendo nouam perfectionẽ, quia ſicut dicitur 8.meta.ſpecies rerum ſunt ſicut numeri, in quibus addita vel ſubſtracta vnitate mutatur ſpecies, ſic addita vel ſubſtracta quacunq; perfectione eſſentiali à re variatur neceſſario ſpecies rei, nec melioratur res præexiſtens,ſed fit noua res & præexiſtens corrumpitur. Vnde ſicut non poteſt fieri quòd ternarius manens ternarius habeat plures vel pauciores vnitates quàm tres, ſic nõ poteſt fieri quòd res aliqua manens eadẽ habeat ſucceſſiuè plures vel pauciores perfectiones eſſentiales,igitur nulla ſubſtantia poteſt meliorari per additionem nouę formę,vel perfectionis eſſentialis.Item nec per intenſionem perfectionis præexiſtentis, quia formæ ſubſtantiales nõ poſſunt intendi, vel remitti,vt dictum fuit ſupra,di.17.quæſt.5. (Alioquin ad has poſſet eſſe motus) quod negat Philoſ.5.Phyſic.

6 Si verò accipiatur creatura largè pro omni re creata naturaliter tunc aliqua creatura poteſt meliorari eſſentialiter,ſcilicet omnis forna quę ſuſcipit magis & minus, quia poteſt deduci de grãdu imperfectiori ad perfectiorẽ & hi gradus attenduntur ſecundum eſſentiam ipſius formæ,vt patuit ſupra,d.17.q.5.cùm ageretur de charitate.

7 AD PRIMVM argumentum dicendum quòd effectus qui producitur ex aliqua cauſa ſecundũ eius totam virtutem nõ poteſt ab ea meliorari ſi agat ex neceſſitate naturæ, niſi fortè melioratio proueniret ex melioratione ſubiecti, ſed ſi omnino agat liberè & non ex neceſſitate poteſt effectum ſuum meliorare,quia nõ oportuit quòd à principio produceret ipſum ſecundum ſummum perfectionis ſibi poſſibilis,talis autẽ cauſa eſt deus, quia non agit ex neceſſitate,ſed liberè.

8 Ad ſecundum dicendum,quòd vnaquæq; res facta à Deo bona eſt ſecundum ſe,non autẽ optima,imò meliorari poteſt.ſed omnia ſimul dicuntur optima in comparatione ad vniuerſum quod conſtituunt,talia enim producta ſunt, ſicut optimè congruebat vniuerſo quod Deus

volebat producere: & ex ipsis cõstituere, sic enim optimi est optima producere secundum Dionysium: & nihilominus Deus potuit producere omnia meliora ad constitutionem melioris vniuersi si sic ordinasset.

QVÆSTIO SECVNDA.

Vtrum data quacunque creatura Deus possit facere aliam perfectiorem secundum speciem, ita vt non sit status in perfectionibus specificis, sed sit processus in infinitum.

Th. vbi supra.

AD secundum sic proceditur. Et videtur quòd Deus possit facere quacunq; specie data perfectiorẽ, quia res procedunt à Deo sicut numeri ab vnitate (secundum Dionysium) sed ab vnitate procedunt numeri in infinitum, ita quòd data quantacunq; specie numeri adhuc potest maior dari, ergo similiter res procedũt sic à deo quòd nata quacunq; specie, quantumcunq; perfecta, adhuc poterit perfectior inueniri, & sic semper: igitur Deus potest facere creaturam meliorem quàm fecerit procedendo in infinitum.

2 Item Deus potest facere omne illud quod nõ implicat contradictionem, sed infinitas species esse (saltem in potentia & successiuè) non implicat contradictionẽ, sicut dictum fuit prius de speciebus figurarum, ergo &c. *d.43.q.2. num.28.*

3 IN CONTRARIVM arguitur, quia Deus fecit aliquam rem qua nulla potest esse vilior, vel inferior (vt est materia prima) ergo fecit aliquã aliam qua nulla potest esse nobilior, vel superior, non potest ergo facere aliquam meliorem quàm illa sit.

4 RESPONSIO. Circa quæstionẽ istam duplex est opinio. Vna quorundã dicentium q̃ talis processus in infinitum est possibilis, non sic quod fit quandoq; deuentum ad infinitas species actu, sed quia nunquam est dare ita perfectam quin possibile sit dare perfectiorem.

5 Confirmatur hæc opinio. Primò, quia potẽtia Dei est infinita, non solũ vt essentia, sed vt potentia: sed nõ esset infinita vt potẽtia, nisi posset producere infinita secundũ perfectiones specificas, ergo &c. Maior cõceditur ab omnibus, minor probatur, quia potentia vt potẽtia includit respectum ad obiectũ possibile, & ideo nõ est infinita sub ratione potẽtiæ, nisi possit in infinita obiecta nec sufficit q̃ illa sint infinita secundũ multitudinẽ numeralẽ, quia sicut essentia non esset infinita simpliciter secundũ rationẽ essentiæ, si esset determinata ad aliquam speciem, dato q̃ esset infinitè intensa in illa specie (vt si poneremus calorem infinitè intensum) sic nulla potentia est infinita simpliciter secundum rationẽ potentiæ, si obiectum eius sit infinitum solũ secũdum numerũ & limitatum ad speciẽ, sed oportet quòd sit infinitũ secundum perfectiones specificas: & hæc fuit minor, sequitur ergo conclusio. *Idem arg. factũ est sup. d. 43.q.1.nn.15.*

6 Secundò confirmatur eadẽ conclusio sic: deus potest quicquid nõ implicat contradictionẽ. sed posse fieri nobiliorem creaturã (quacunq; data) nõ implicat contradictionem, ergo &c. minor probatur, quia illud quod nõ ponit infinitatẽ in rebus creatis nõ implicat cõtradictionẽ, sed ponere q̃ data quacunq; creatura adhuc possit dari nobilior, non ponit aliquã infinitatẽ, quia cùm illa quã tu das sic finita poterit excedi ab alia finita, ergo istud non implicat aliquam contradictionem, est ergo Deo possibile.

7 Tertiò probatur idem sic: Deus producit species rerum secundum rationes ideales, sed infinitæ ideæ sunt in Deo, ergo Deus potest producere infinitas species: minor probatur, quia essentia diuina vt imitabilis à creatura habet rationẽ ideæ, sed cum ipsa sit infinitæ perfectionis, est etiam infinitę imitabilitatis, ergo habet rationem infinitarum idearum, ergo &c.

8 QVICQVID sit de conclusione, rationes tamẽ istæ non cogunt, cùm enim primò dicitur q̃ potentia dei est infinita, non solũ sub ratione essentiæ, sed sub ratione potentiæ, posset dici probabiliter q̃ non, quia licet ea quę insunt Deo secundũ se & absolutè, sint infinita saltem intensiuè non solũ sub ratione essentię, sed sub ratione propria, tamen illa quæ nõ insunt Deo, nisi in habitudine ad creaturas, & quibus correspondet correlatiuè aliquid in creaturis non possunt esse infinita sub sua propria ratiõe, sicut dicimus de ideis, quia enim essentia diuina nõ habet rationẽ ideæ, nisi prout est imitabilis à creaturis: ideo sicut nulla creatura est infinita, sic nulla idea in deo est infinita sub propria ratione ideæ, correspondent enim sibi inuicem imitabile & imitatũ, & vnũ ponitur in ratione alterius, cũ igitur potẽtia proprie dicta, de qua loquimur non insit Deo, nisi in habitudine ad creaturas, quæ solæ propriæ dicuntur possibiles (personæ enim diuinæ sunt necessariæ) ideo nõ oportet dato q̃ essentia diuina sit infinita, q̃ potentia sub ratione potentiæ sit infinita, cũ nec aliqua creatura, nec omnes simul sint infinitæ, vel esto q̃ maior propositio concedatur, tunc dicendũ est ad minorem per interemptionẽ, quia nõ oportet ad hoc quòd potentia sub ratione potentię sit infinita quòd possit producere infinita secundum perfectiones specificas. *De hoc latius sup. d. 43.q.1.*

9 Quòd patet contrario medio illius quod illi faciunt, quia sicut se habet infinitas essentiæ diuinæ ad perfectiones absolutas, sic se habet infinitas potentiæ ad infinitatẽ possibilium (vt ipsimet accipiunt) sed infinitas essentię diuinæ non requirit q̃ includat infinitas perfectiones absolutas secundum rationẽ specificam differentes, imò perfectiones quæ sunt in Deo (scilicet quas simpliciter melius est habere quã eis carere) sunt finitæ multitudine, sed ex hoc solo sola essentia diuina dicitur infinita, quia cõtinet infinitè secundum intensionẽ, vt sic loquar, omnes perfectiones absolutas possibiles, quãuis illę sint multitudine finitæ, ergo similiter infinitas potentiæ diuinæ nõ requirit q̃ possit in infinita possibilia specie differẽtia, sed sufficit quòd possit in omnia possibilia dato quòd sint finita multitudine formali, & specificè dum tamen possit in ea infinito modo, quod fit dũ sub singulis speciebus multiplicabilibus, & non tantũ in vna vt arguebatur, potest infinita indiuidua successiuè producere, sic quòd aduenientibus posterioribus priora non recedant ab eius causalitate, vt dictum fuit in præcedente distin quęst. 1. *Idem d. 43.q.1.*

10 Ad secundam rationẽ dicendum q̃ ipsa petit principium cùm assumit quòd omne finitum potest excedi à finito, quia hoc nõ est verum, nisi ponatur possibilis processus in infinitum, si enim est status, tunc est dare supremum finitum quod non poterit excedi, nisi ab infinito, & quia de processu in infinitum quæritur, ideo illud assumere est petere quod erat in principio.

11 Vel dicẽdum clarius quòd dicere quodlibet finitum ratione qua finitum absolutè possit excedi à finito nõ implicat contradictionem, sed dicere quòd supremum finitum possit excedi ab aliquo finito implicat contradictionem, quia si excederetur ab alio finito iam nõ esset supremum inter finita, qui autẽ ponit statũ in gradibus rerum ponit supremum, & ideo secundum ipsum est clara contradictio dicere quòd quodlibet finitum possit excedi ab alio finito, & prẽter hoc petitio principii, quia quęstio de processu rerum in infinitum est quæstio, an sit in eis dare supremum an non, propter quod assumere quòd non sit dare supremum, sicut rectè assumitur cùm dicitur quòd quodlibet finitum potest excedi ab alio finito, est assumere quod petitur.

12 Ad tertium dicendum quòd licet essentia diuina sit infinitæ perfectionis in se, tamen non est infinitæ imitabilitatis à creaturis, quia secũdum se totam, & totaliter non est imitabilis, nisi poneretur quòd deus posset facere alium deũ, quod est impossibile. Vnde nullo modo sunt in Deo infinitæ ideæ specierum, vt magis patebit.

13 ALIVS modus dicendi est quòd in perfectionibus specificis creaturarum non est possibilis processus in infinitum, sed est data vel dari potest creatura, ita perfecta quòd nõ potest dari perfectior. Hoc autem probatur primò sic: cuilibet speciei possibili in rebus creatis respondet aliqua idea in Deo, sed in Deo nec sunt, nec esse possunt infinitæ ideæ simul, nec simul nec successiuè, ergo in rebus creatis, nec sunt nec esse possunt infinitæ species, nec successiuè. Maior patet: sed minor probatur dupliciter, Primò, quia in habentibus per se ordinem, in superiori continetur perfectio inferioris (vt in sensitiuo vegetatiuum, & in intellectiuo sensitiuum) sed inter ideas specierum est per se ordo secundum rationem, sicut est ordo secũdum rem inter species rerum, ergo omnium idearum quæ sunt actu in Deo vna continet omnium aliarum perfectiones, si ergo essent actu infinitæ ideæ

vna